I 8237

LIMBA ROMÂNĂ

1

ANUL XXVIII

1979

ianuarie — februarie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

0 IIII 2005

(6)

COLEGIUL DE REDACŢIE

Acad. IORGU IORDAN — *redactor-şef*
FLORA ŞUTEU — *redactor-şef adjunct*
ION GHEŢIE — *membru*
CONSTANTIN JALBĂ — *membru*
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentele dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, 71021 Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Colegiului de redacţie al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136 — 137 — telex 11 226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacţiei
Str. Spiru Haret nr. 12
79515 Bucureşti, Sectorul 7
Telefon : 33.34.40., int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71021 Bucureşti, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80.

i 8237

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

-- ULL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVIII 1979 Nr. 1
ianuarie—februarie

2022 ...

SUMAR

GRAMATICĂ-VOCABULAR

FULVIA CIOBANU, Observații asupra unor termeni cromatici românești . . . 3
IORGU IORDAN, ***Or dormi = or fi dormind*** 13
MIHAI MITU, Note lexicale și etimologice (II) 15
EMANUELA BUZĂ, Derivarea cu sufixe și prefixe în ***Tîlcul evangheliilor*** și ***Molitvenicul românesc*** 25

ONOMASTICĂ

IORGU IORDAN, Influența modei asupra numelor de persoane 41
DUMITRU LOȘONȚI, ***Cuc, Cucă, Gug, Gugă*** și derivatele lor 51
ILIE DAN, Observații asupra toponimiei Văii Solonețului (jud. Suceava) . . 63

FONETICĂ

I. T. STAN, Despre diftongii românești 73

ISTORIA LIMBII

ION GHEȚIE și MIRELA TEODORESCU, Pătrunderea și difuzarea formei de imperfect pers. 3 pl. în ***-u*** în textele literare la jumătatea secolului trecut 77

FILOLOGIE

I. IONESCU, Problema versiunilor moldovene din 1532 ale ***Evangheliei*** și ***Apostolului*** 83
S. VAIMBERG, Un ***hapax legomenon*** în cele mai vechi psaltiri românești . 87

STILISTICĂ

ARTHUR BEYRER, „Adresare inversă" în românește? 91

CULTIVAREA LIMBII

MIOARA AVRAM, Compromiterea parantezei 95
FINUȚA HASAN, Câteva aspecte ale scrierii cu inițiale majuscule 99

29116

30-39.

LIMBA ROMÂNĂ ÎN ȘCOALĂ

LILIANE TASMOWSKY — DE RYCK, Pronumele personale atone din limba română. O sistematizare pentru învățământ 105

NOTE ȘI COMENTARII

ECATERINA TEODORESCU, În legătură cu „Contribuții la studiul propoziției subiective" de Gh. D. Trandafir 111
FLORA ȘUTEU, Între științific și practic în predarea ortografiei 115

RECENZII

Studii de semantică în *Analele Universității București. Limba și literatura română.* Anul XXVI — 1977 *(Marina Rădulescu)* 117

LR, Anul XXVIII, nr. 1, p. 1—120, București, 1979

OBSERVAȚII ASUPRA UNOR TERMENI CROMATICI ROMÂNEȘTI

DE

FULVIA CIOBANU

1. Articolul de față își propune să discute unele particularități ale termenilor cromatici ca : *bleu*, *bleumarin*, *bordo*, *crem*, *grena*, *gri* etc., folosiți mai ales în domeniul vestimentației. Acești termeni au anumite trăsături specifice comune. În marea lor majoritate sînt împrumuturi mai mult sau mai puțin recente, pot fi utilizați de regulă atît ca adjective invariabile, cît și ca substantive, păstrează de obicei forma din limba de origine sau o formă apropiată de aceasta, au în cele mai multe cazuri la finală un sunet care împiedică realizarea flexiunii adjectivului.

Aceste trăsături, în linii mari cunoscute, merită, după cum se va vedea mai departe, o analiză amănunțită, cu atît mai mult cu cît lucrările privitoare la terminologia cromatică a limbii noastre care au în vedere și acești termeni se ocupă în special de semantica [1] și de originea lor în limba română [2], alte aspecte fiind relevate în treacăt [3].

2. Dicționarele limbii române moderne [4] înregistrează următorii termeni cromatici invariabili (care vor fi notați în ordine alfabetică, cu

[1] Cf. Domnica Gheorghiu, *În legătură cu terminologia culorilor în limba română*, în LR, XVIII, 1968, nr. 1, p. 41, 44—45, 48 și indicațiile bibliografice date în acest articol ; Angela Bidu-Vrănceanu, *Systématique des noms de couleurs*. Recherche de méthode en sémantique structurale, București, 1976, pentru care se va folosi în continuare prescurtarea BIDU, S.

[2] Vezi și Rodica Marcu, *Note privind vocabularul cromatic în limbile franceză, italiană și română*, în AUB, XIV, 1965, p.283—304 ; G. Istrate, *Terminologia cromatică în limba română*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică* I, București, 1970, p. 893—901.

[3] Astfel Domnica Gheorghiu, *lucr. cit.*, semnalează faptul că termenii cromatici de origine franceză, ca *bleu*, *gri*, *oliv*, prezintă un număr redus de silabe (p. 44) și că „împrumuturi ca *mov*, *gri*, *brun* etc. s-au supus flexiunii românești" (p. 48), afirmație valabilă în special pentru *brun* (*mov* și *gri* folosindu-se cu precădere ca adjective invariabile).

În legătură cu adaptarea acestor adjective la limba română, cf. și G. Istrate, *lucr. cit.*, p. 898.

[4] Dau aici, în ordine cronologică, lista acestor dicționare cu abrevierile folosite : TDRG = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* (Dicționar român-german). Vol. I 1903 ; vol. II 1911 ; vol. III 1924, București ; DA = *Dicționarul limbii române*. Tomul I, partea I : *A—B*, 1913 ; tomul I, partea II : *C*, 1940 ; tomul I, partea III, fasc. I : *D-de*, 1948 ; tomul II, partea I : *F—I*, 1934 ; tomul II, partea II, fasc. I : *J-lacustru*, 1937 ; tomul II, partea II, fasc. II : *Ladă-lepădă*, 1940 ; tomul II [partea II], fasc. III : *Lepădă lojniță*, 1948, București ; CADE = I. Aurel Candrea — Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, București [1926—1931] ; SCRIBAN, D. = *Dicționaru limbii românești*, Iași, 1939 ; DLRC = *Dicționarul limbii române literare contemporane*. Vol. I — IV [București], 1956—1958 ; DM = *Dicționarul limbii române moderne* [București], 1958 ; DLR = *Dicționarul limbii române*. Serie nouă. Tomul VI : *Litera M*, 1965—1968 ; tomul VII, partea 1 : *Litera N*, 1971 ; tomul VII, partea a 2-a : *Litera O*, 1969 ; tomul VIII : *Litera P* : partea 1 : *P-păzui*, 1972, partea a 2-a : *pe-pinar*, 1974 ; partea a 3-a : *pină-pogribanie*, 1977, București ; MDE[1] = *Mic dicționar enciclopedic*, București, 1972 ; MDE[2] = *Mic dicționar enciclopedic*, ed. a II-a revăzută și adăugită, București, 1978 ; DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române* [București] 1975 ; DN[2] = Florin Marcu — Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a II-a, București, 1966 ; DN[3] = Florin Marcu — Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, 1978.

specificarea diferitelor menţiuni de natură gramaticală întîlnite în sursele cercetate) :

acaju s. m. invar. „mahon" şi adj. invar. „de culoarea lemnului de mahon" (DEX), s. m. „mahon ; lemnul acestui arbore ; culoarea lemnului respectiv" (DN[3] ; DA, DLRC, DM, MDE[2] îl înregistrează numai ca s.m. „mahon") ;

bej adj. invar. (DLRC, DM, MDE[2], DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.[5]) ;

bleu adj. invar. (DLRC, DM, DN[3] ; cf. BIDU, S.), adj. invar. şi s.n. nume de culoare (MDE[2], DEX) ;

bleumarin adj. invar. (DLRC, DM, DN[3] ; cf. BIDU, S.), adj. invar. şi s.n. nume de culoare (MDE[2], DEX) ;

bordo s. „vin de Bordeaux" şi adj. „roşu-închis" (CADE), adj. invar. (DLRC, DM, MDE[2], DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.) ;

carmin s. n. „substanţă colorantă de un roşu aprins, culoare roşie-aprinsă" (DA, CADE, SCRIBAN, D., DLRC, DM, MDE[2], DEX, DN[3]) ;

corai adj. invar. cu menţiunea „adesea substantivat" (DEX), adj. invar. şi s. m. „coral" (DN[3]) ;

crem adj. invar. (DLRC, DM, MDE[2], DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.) ;

ecarlat adj. invar. „roşu-vişiniu", s. n. „materie colorantă" (DN[2]), *ecarlat, -ă, ecarlaţi, -te* adj. şi s. n. (DEX ; DN[3], după formele *ecarlat, -ă*, dă în mod greşit indicaţia *adj. invar.*, ca în ediţia precedentă) ;

ecru adj. invar. (MDE[2], DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.) ;

frez adj. invar. (DLRC, DM, MDE[2], DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.) ;

grej s. n. „fir de mătase naturală crudă", adj. „de culoarea acestui fel de mătase" (MDE[2]), urmat de indicaţia *invar.* (DEX, DN[3] ; adj. la BIDU, S.) ;

grena adj. (MDE[2]), urmat de indicaţia *invar.* (DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.) ;

gri adj. invar. (DM, DEX ; cf. BIDU, S.), cu indicaţia „substantivat, n." în paranteză (DLRC, MDE[2]), adj. invar. şi s.n. (DN[3]) ;

havan adj. invar. (MDE[2], DN[3], în al doilea cu definiţie de substantiv „culoare maro-deschis" ; cf. BIDU, S.), *havan, -ă, havani, -e* adj. „de culoare maro-deschis" şi s. f. „ţigară de foi", „plută alcătuită din trunchiuri dispuse în forma unei ţigări de foi" (DEX) ;

indigo s. n. „materie colorantă" (DA, SCRIBAN, D.) şi „nume de culoare" (DLRC, DM), s. n. cu sensurile de mai sus şi, în plus, cu sensul „hîrtie-carbon" şi adj. cromatic (MDE[2], DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.) ;

ivoar adj. invar. (DN[3]) ;

kaki adj. invar. (DLRC, DM, MDE[2], DEX, unde se dă şi varianta *kakiu, -ie* ; cf. BIDU, S.), adj. invar şi s.n. nume de culoare (DN[3]) ;

lila adj. invar. (CADE, SCRIBAN, D., DLRC, DM, MDE[2], DEX, DN[3] ; cf. BIDU, S.) ;

maro adj. invar. (DLRC, DM, MDE[2], DEX ; în MDE[2] lipseşte indicaţia *invar.* ; cf. BIDU, S.), cu menţiunea „substantivat, n." (DLR), adj. invar. şi s. n. nume de culoare (DN[3]) ;

morico adj. invar. „roşu-închis sau albastru-închis" (TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DLR, cu menţiunea învechit ; cf. BIDU, S.) ;

mov adj. invar. (DLRC, DM, DN[3] ; fără menţiunea *invar.* MDE[2] ; cf. BIDU, S.), adj. invar. şi s.n. nume de culoare (DLR, DEX) ;

---

[5] Anexa 1 de la p. 194—209, care cuprinde o listă alfabetică a termenilor cromatici ai limbii române.

ocru s. n. „varietate de argilă", „vopsea preparată din această argilă", „culoare galbenă-brună" (DLRC, DM, MDE[2]) cu specificarea „adesea adjectival" (DEX), s. n. „varietate de argilă", „vopsea" și adj. „de culoare galbenă-brună" (DLR), urmat de indicația *invar.* (DN[3]);

oliv adj. invar. (DEX; cf. BIDU, S.), s. m. (rar) „măslin", adj. invar. (DN[3]); numai s. m. (SCRIBAN, D.);

oranj adj. invar. (DLRC, DM, DLR, DEX; cf. și BIDU, S.), adj. invar. și s.n. (MDE[2], DN[3]);

pembe adj. invar. „roz" (TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, MDE[1], absent în MDE[2]; cf. BIDU, S.), cu specificarea substantivat în paranteză (DLRC), s. invar. nume de culoare (fără specificarea genului), adj. invar. (DLR, DEX);

roz adj. (CADE), cu indicația „azi de obicei invariabil" și cu o paranteză în care se specifică „substantivat neutru" (DLRC), adj. invar. cu aceeași paranteză ca mai înainte (DM, DEX), adj. cu formele *roz, -ă* și s. n. nume de culoare (DLR, DN[3]), adj. invar. și s.n. nume de culoare (MDE[2]) (cf. BIDU, S.);

rozé adj. invar. „(despre vinuri, șampanie etc.) cu culoare roză" (DEX; cf. BIDU, S.; cu varianta *rozeu, -ee*[6] în DN[3]);

turcoaz adj. invar. (DN[3]);

uni adj. invar. „fără neregularități, egal, fără ornamente; fără desene, de o singură culoare" (DEX, DN[3]);

vernil adj. invar. (DEX, DN[3]; cf. BIDU, S.).

Apropiați ca sens de termenii de mai sus sînt și următorii (unii dintre ei indică modelul țesăturii în funcție de felul în care sînt dispuse culorile):

ecosez adj. invar. (DLRC, DM, MDE[2], DEX, DN[3]; la CADE cuvîntul este înregistrat ca adjectiv variabil: *ecosez, -ă);*

natur adj. invar. înregistrat numai în DLR, cu sensul „care păstrează însușirile naturale, caracteristicile primordiale, care este prin natură așa cum este"; în îmbinări ca *lînă natur, lemn natur*, adjectivul înseamnă „în culoare naturală, nevopsit", sens cu care termenul poate intra în categoria celor discutați aici [7];

pepit (cu varianta *pepita)* adj. invar. „cu pătrățele în culori diferite" (DLRC, DM, DN[3]; adjectiv variabil cu formele *pepit, -ă, pepiți, -te* DLR), adj. invar. și s. n. „țesătură cu desen pepit" (MDE[2]) sau cu specificarea „substantivat, n." (DEX).

Trebuie adăugată aici și forma invariabilă *șanjan* (în expr. ca *tafta șanjan, culoare șanjan)* a adjectivului *șanjant, -ă, șanjanți, -te* „(despre culori, materiale etc.) care se schimbă după lumină", pe care dicționarele (DEX, DN[3]) îl înregistrează numai ca variabil.

Alți termeni cromatici invariabili folosiți în vorbirea curentă nu sînt înregistrați în nici un dicționar: *banan* „roz spre galben, ca banana", *betterave* (rostit *betrav* și chiar *betraf)* „roșu-închis ca sfecla", *bric, ciclamen* (rostit de obicei *siclamen*, alături de care se aude în ultimul timp

---

[6] *Rozeu* nu este în realitate o variantă a lui *roze*, ci alt cuvînt, creat prin înlocuirea finalei *-e* accentuat cu sufixul adjectival *-eu* (care, de exemplu, apare în adjectivul *marmoreu)*. După CADE *rozeu* este sinonim cu *trandafiriu* (vezi citatul: *flori alb-rozee).*

[7] Cf. și Iorgu Iordan, *Note de lexicologie română*, în SCL, XIV, 1963, nr. 1, p. 14, care dă citatul: *ten mat natur*, probabil în legătură cu lipsa de fard, sens apropiat de cel de culoare.

siclam [8]), *citron* (rostit de obicei *sitron*), *lie-de-vin* (rostit *lid(ö)ven*), *sable* (rostit *sabl*).

Mai trebuie adăugat aici faptul că în limba vorbită se folosesc ca termeni cromatici invariabili și unele nume de obiecte, de exemplu: *coniac*, *fistic*, *muștar*, *petrol*, *tabac* (*lînă coniac*, *stofă fistic*, *rochie muștar*, *costum petrol*, *pantofi tabac*), particularitate pe care dicționarele nu o înregistrează pentru nici unul dintre termenii citați [9].

3. În marea lor majoritate, termenii discutați în paragraful precedent sînt împrumutați din franceză. În această limbă, numai cîțiva dintre ei sînt în exclusivitate termeni cromatici: fr. *beige*, *bleu*, *gris* [10], adjective primare folosite și ca substantive nume de culori; *rosé*, adjectiv derivat de la substantiv [11]. (Alături de acesta din urmă poate fi menționat *uni*, participiul-adjectiv al verbului *unir*, avînd, printre altele, și sensul „(despre culori) a egaliza".) Mai numeroși sînt termenii cromatici care în franceză au luat naștere din numele unor obiecte (plante, fructe, substanțe etc. cu o culoare specială), prin schimbarea categoriei gramaticale a substantivului nume de obiect (transformat în adjectiv cromatic [12]), ca rezultat al unei apoziții [13]: fr. *acajou* „mahon", „(de) culoarea lemnului de mahon", *bordeaux* „vin din regiunea Bordeaux", „(de) culoarea acestui fel de vin", *brique* „cărămidă", „(de) culoarea cărămizii", *carmin* „substanță colorantă de un roșu viu", „(de) culoarea roșie vie", *citron* „lămîie", „(de) culoarea lămîii", *crême* „smîntînă", „(de) culoarea smîntînii", *fraise* „căpșună", „(de) culoarea căpșunii", *grenat* „granat", „(de) culoarea granatului", *lilas* „liliac", „(de) culoarea liliacului", *mauve* „nalbă", „(de) culoarea acestei flori", *olive* „măslină", „(de) culoarea măslinei", *orange* „portocală", „(de) culoarea portocalei" etc. [14]

Unii dintre acești termeni au pătruns în limba română atît ca nume de obiecte, cît și ca nume de culori; alții (marea majoritate) au intrat exclusiv ca nume de culori. Din prima categorie fac parte *acaju*, *bordo* [15], *carmin*, *coniac*, *ecarlat*, *indigo* și *ocru* (pentru sensurile lor vezi **1**). *Tabac* nu a fost inclus pe această listă, deoarece din franceză a fost împrumutat numai ca termen cromatic, sens adăugat celui mai vechi „frunze de tutun

[8] Care a luat naștere, foarte probabil, din *ciclamen*, prin lăsarea la o parte a finalei cuvîntului.

[9] Cf. Rodica Marcu, *lucr. cit.*, p. 297, 298.

[10] La care se pot adăuga fr. *écru* și *grège*. Acestea exprimă de fapt starea materiei textile „natural, crud", de care se leagă ideea de culoare. Pentru *grège*, vezi și ceva mai departe, p. 7.

[11] Cf. *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* par Paul Robert. *(Le Petit Robert)*, Paris, 1970, s. v.

[12] Cf. Jean-Claude Chevalier, Claire Blanche-Benveniste, Michel Arrivé, Jean Peytard, *Grammaire Larousse du français contemporain*, Paris [1964], p. 162—163: „Il est très fréquent qu'un substantif soit utilisé comme adjectif: *une fleur rose, une robe marron*".

[13] Cf. Maurice Grevisse, *Le bon usage*. Grammaire française avec des remarques sur la langue française d'aujourd'hui, huitième édition revue. Gembloux, 1964, p. 75, unde se afirmă: „Un nom peut devenir *adjectif* [cursiv în text — *F.C.*] par l'apposition, notamment dans la désignation des couleurs".

[14] Pentru sensurile acestor cuvinte, cf. *Le Petit Robert; Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* par Paul Robert *(Le Robert)*, t. I — VI, Paris, 1966; *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, Paris, 1960—1964.

[15] În legătură cu acest cuvînt, absența sensului de nume de vin din aproape toate dicționarele românești (cu excepția lui CADE) se explică prin faptul că vorbitorii români simt că au a face cu numele orașului *Bordeaux* devenit substantiv comun (deci cu un nume propriu întrebuințat mai mult sau mai puțin ocazional ca substantiv comun, substantivele de acest fel fiind uneori înregistrate în dicționare, alteori nu).

măcinate" (existent și în franceză [16]), cu care cuvîntul a pătruns în românește, probabil, din germană, rusă sau ucraineană (cf. CADE, DEX ; după TDRG etimologia cuvîntului este neclarificată).

Bric, citron, crem, frez, grena, lila, mov, oranj și alții au fost împrumutați din franceză exclusiv ca termeni cromatici. Unii dintre ei au în românește ca dublet un substantiv cu formă parțial diferită (adesea de genul feminin). Termenul cromatic și dubletul său pot avea origine comună sau origini diferite. Astfel, au aceeași origine : *crem* și *cremă* s. f. < fr. *crème*, *havan* și *havană* s. f. „țigară de foi" < fr. *havane*, *ivoar* și *ivóriu* „fildeș" (cf. DA, DEX, DN[3]), *maro(n)* și (pop. și înv.) *maroană* „castană" s. f. < fr. *marron*, *roz* și *roză* s. f. < fr. *rose*, *turcoaz* și *turcoază* s. f. < fr. *turqoise* etc.

De același fel este și perechea *ecosez* și *ecoseză* s. f. „numele unui dans" < fr. *ecossais*, *-e* „scoțian", „(material) în carouri", „dans", împrumutat numai cu ultimele două sensuri.

Alteori termenul cromatic și dubletul său au origini total sau parțial diferite : *corai* din fr. *corail* și *coral* [17] cu etimologie multiplă (cf. DA, DEX, DN[3]), *grena* din franceză și *granat*, de asemenea cu etimologie multiplă (vezi aceleași dicționare). Poate fi adăugat aici și *ciclamen* [18], termen cromatic din fr. *cyclamen*, cu dubletul *ciclamă* „numele unei flori" din franceză (cf. DM, DN[3]), italiană *(ciclame*, cf. DA) sau cu etimologie multiplă (cf. it. *ciclamino*, fr. *cyclamen*, în DEX).

Banan și *oliv* sînt termeni cromatici și nume de arbori, ca și *acaju*. Spre deosebire însă de acesta din urmă, care, după cum am văzut, a fost împrumutat din franceză cu ambele sensuri, *banan* și *oliv* au pătruns din această limbă numai ca termeni cromatici, primul ca dublet etimologic al lui *banană* (ambele din fr. *banane*, cf. DA, CADE), al doilea ca dublet al lui *olivă*, cu etimologie multiplă (lat. *oliva*, fr. *olive*, germ. *Oliva*, cf. DLR). *Banan* ca nume de copac a fost creat în românește prin derivare regresivă de la *banană* (cf. Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968, p. 87, 94 ; cf. și DEX, DN[3]), iar *oliv* „măslin" prin același procedeu de la *olivă* „măslină" [19]. Rezultă de aici că *banan* și *oliv* ca termeni cromatici trebuie socotiți cuvinte diferite de numele de pomi [20].

O discuție specială trebuie făcută și în legătură cu *grej*, pe care dicționarele noastre mai noi îl înregistrează atît ca substantiv („fir de mătase crudă"), cît și ca adjectiv („de culoarea acestui fir de mătase")[21]. Etimonul acestui cuvînt, fr. *grège* (< it. *greggio* „natural", cf. DN[3]), este exclusiv adjectiv, sinonim cu *écru*. *Le Petit Robert* notează : „*soie grège* telle qu'on l'obtient après simple dévidage du cocon. Par ext. *Fil*

---

[16] Cf. *Le Petit Robert*, s.v.

[17] Cu variantele rare și învechite *corai, corail* (ultima, foarte probabil, variantă grafică a celei dintîi, cf. DA, s. v. *coral)*. Perioada în care au circulat ambele variante pare să fie anterioară momentului folosirii termenului cromatic omonim.

[18] Vezi și mai înainte, p. 3.

[19] După DN[3], *oliv* „măslin" vine din lat. *oliva* (care denumea atît copacul, cît și fructul), etimologie mai greu de acceptat din cauza diferenței de formă dintre aceste două cuvinte. În franceză, numele copacilor sînt *bananier* și *olivier*.

[20] Prin urmare, înglobarea într-un singur articol a lui *oliv* nume de copac și termen cromatic, așa cum se procedează în DN[3], este nejustificată.

[21] Vezi § 2.

grège." Pare foarte probabil ca transformarea adjectivului în substantiv să fi avut loc în română dintr-o construcție de felul lui *fir grej*, prin elipsa substantivului [22].

Din franceză au intrat în română și unele construcții formate dintr-un adjectiv cromatic și un substantiv în apoziție (întreaga construcție exprimînd o comparație implicită)[23]. Ele au fost redate uneori prin cuvinte unice (simple sau compuse); fr. *bleu marine* „bleu à la marine" > rom. *bleumarin* [24], *fr. vert Nil* > rom. *vernil* [25], alteori prin sintagme: fr. *bleu gendarme* > rom. *bleu-jandarm*, fr. *gris perle* > rom. *gri-perle* (rostit *perl)* [26], fr. *rose bonbon* > rom. *roz-bombon* [27] etc.

Unele construcții de acest fel au fost traduse în românește parțial sau integral: *galben-muștar* traduce fr. *jaune moutarde*; *galben-pai* traduce fr. *jaune paille; verde-fistic*, fr. *vert pistache; roșu-steag* sau *roșu-drapel*, fr. *rouge drapeaux* etc. Alături de *bleu petrol*, împrumutat ca atare din fr. *bleu pétrole*, a apărut în românește *albastru-petrol*, înlocuirea lui *bleu* cu *albastru* explicîndu-se prin faptul că *bleu* s-a specializat în terminologia cromatică românească pentru culoarea albastru-deschis, pe cînd fr. *bleu* denumește culoarea albastră în general.

Foarte probabil francezei i se datorește și sensul cromatic al unora dintre substantivele din expresiile de mai sus, și anume al lui *fistic* („verde-deschis"), *muștar* și *petrol* [28]. Nu este cu totul exclus ca unele dintre aceste cuvinte [29] să fi fost izolate ca termeni cromatici chiar pe teren românesc, din expresiile menționate mai înainte.

În legătură cu *fistic* mi se pare interesant de subliniat faptul că extinderea sferei sale semantice în domeniul cromatic a contribuit într-o anumită măsură la consolidarea poziției în limbă *(fistic* ca nume de fruct fiind astăzi folosit rar, de exemplu în *înghețată de fistic, cremă de fistic).*

Termeni cromatici invariabili din alte limbi decît din franceză sînt foarte puțini în română: *morico* din neogreacă (cf. DLR), *pembe* din turcă (cf. DEX), poate și din neogreacă (etimologie cerută de varianta *pempe* (cf. DLR), astăzi învechite, amîndouă fiind la origine adjective, *natur* și *pepit* din germană (cf. DLR), unde sînt substantive [30].

---

[22] Aceasta justifică faptul că DN[3], spre deosebire de MDE și DEX, notează mai întîi *grej* adj. și apoi s. n.

[23] Cf. Maurice Grevisse, *Le bon usage*, p. 315.

[24] În românește, partea a doua a compusului *bleumarin* se analizează prin referire la adjectivul *marin*, modalitate de analiză care nu concordă cu cea din limba de origine, fr. *marine* din *bleu marine* corespunzînd substantivului românesc *marină (bleu à la marine* = albastru ca al marinei). Cf. Theodor Hristea *lucr. cit.*, p. 283. Despre varianta nerecomandabilă *bleumaren*, acesta arată că a apărut ca un „hiperfranțuzism".

[25] În românește *vernil* este neanalizabil.

[26] Atît *bombon*, cît și *perle* pot fi raportate fără dificultate de vorbitorii români la *bomboană* (care a și avut în trecut varianta etimologică *bombon)* și, respectiv, la *perlă*, ceea ce face construcțiile aproape analizabile.

[27] Vezi nota precedentă.

[28] Cf., de exemplu, *Le Petit Robert*, care înregistrează pe *moutarde* și *pistache* ca termeni cromatici.

[29] Mă refer în special la *petrol*, pe care nu l-am întîlnit ca nume de culoare în dicționarele franțuzești consultate.

[30] Germ. *Natur* apare mai ales în compuse ca *Naturfarbe* „culoare naturală", *Naturwolle* „lînă de oi neprelucrată". În ce privește pe *pepit*, acesta a fost împrumutat, inițial în forma *pepita*, din germ. *Pepita* „stofă în pătrățele". Forma fără *-a* este rezultatul influenței adjectivelor cromatice în *-it*, ca *gălbejit*.

4. După cum se poate constata din datele prezentate în lista de la paragraful 2, indicațiile gramaticale pe care le furnizează dicționarele românești cu privire la termenii cromatici invariabili sînt de cele mai multe ori inconsecvente. Mă refer la faptul că unii termeni sînt înregistrați numai ca adjective cromatice (de ex. *bej*, *bordo*, *crem*, *ecru*, *frez* etc.), iar alții atît ca adjective, cît și ca substantive (*bleu*, *bleumarin*, *kaki*, *mov*, *oranj* etc.) sau cu mențiunea substantivat în paranteză (*corai*, *gri* în DLRC, MDE, *maro* în DLR, *pepit* în DEX). În cazul lui *pembe*, DLR și DEX îl înregistrează mai întîi ca substantiv și apoi ca adjectiv cromatic. În sfîrșit, *carmin* este înregistrat numai ca substantiv cromatic, nu și ca adjectiv.

Deși este unanim recunoscut faptul că termenii cromatici în general (și deci și cei invariabili de care se ocupă articolul de față) aparțin în primul rînd categoriei adjectivului [31], inconsecvențele din dicționare demonstrează că raportul dintre adjectivul și substantivul cromatic necesită cîteva lămuriri. Termenii cromatici sînt în primul rînd adjective, întrucît aprecierea cromatică pe care o exprimă reprezintă o calitate, o calificare a obiectelor [32]. Mulți dintre ei se pot folosi și ca substantive nume de culori (de exemplu termenii cromatici fundamentali : *alb*, *albastru*, *galben*, *negru*, *roșu*, *verde*, numeroase adjective cu sufixul *-iu*, ca : *arămiu*, *argintiu*, *cenușiu*, *vișiniu* etc.), pe cînd alții, mai speciali (de exemplu dintre cei care indică culoarea părului și a pielii la om sau la animale, ca : *bălai*, *bălan*, *oacheș*, *roșcovan*, *smead* etc.), se folosesc exclusiv ca adjective cromatice. Aproape toți termenii cromatici invariabili fac parte din prima categorie. *Acaju*, *bej*, *bleu*, *bleumarin*, *bordo* etc. sînt atît adjective cromatice (*păr acaju*, *stofă bej* etc.), cît și substantive (*un acaju deschis*, *se îmbracă în bej* etc.). Ca adjective exprimă însușirea cromatică, însoțind și determinînd substantive ; ca substantive denumesc culoarea, primesc determinări atributive, se pot construi cu prepoziții etc. Valoarea substantivală este de regulă subordonată celei adjectivale, care îi servește ca punct de plecare. Folosirea ca substantive cromatice nu se petrece ocazional, întîmplător, ci constituie o trăsătură permanentă a acestor termeni.

Dubla calitate, de adjectiv cromatic și substantiv denumind culoarea, trebuie deci notată în lucrările lexicografice pentru oricare dintre termenii cromatici care pot funcționa cu ambele valori. Indicațiile se pot grupa la început, definiția fiind redactată adecvat, pentru ambele valori gramaticale (de exemplu : *oranj* adj. invar. și s.n. „(de) culoarea portocalei, portocaliu"). În cazul lui *pembe*, existența atestărilor scrise nu justifică inversarea ordinii valorilor (ca în DLR[33] și în DEX).

Din motive diferite *morico* și *roze* nu pot fi considerați și substantive. *Morico*, termen învechit, este puțin cunoscut și are prea puține atestări în dicționare, pentru a se putea ști dacă se folosea nu numai ca adjectiv (așa cum apare în citate), ci și ca substantiv nume de culoare.

---

[31] Cf. *Gramatica limbii române* a Academiei R.S.R., ed. I, București, 1954, vol. I, p. 173, 176 ; ed. a II-a, București, 1963, vol. I, p. 114, 129 ; Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967, p. 106 ; Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, [București], 1974, p. 63, 68.

[32] Cf. BIDU, S. 23.

[33] Unde ambele valori sînt ilustrate cu citate din aceeași perioadă (mijlocul secolului al XIX-lea).

Roze este specializat ca determinant al substantivelor *șampanie, vin*, folosindu-se și ca substantiv concret : *un roze* (cu sensul „vin roze").

În schimb *carmin*, pe care dicționarele îl înregistrează ca substantiv cromatic, se folosește și ca adjectiv *(buze carmin)*.

O ultimă mențiune în legătură cu *fistic, muștar, petrol*. În expresii ca *verde-fistic, galben-muștar, albastru-petrol*, ele sînt substantive în apoziție, pe cînd în construcții ca *lînă muștar, stofă petrol* se poate vorbi de întrebuințarea lor adjectivală. De aici folosirea lor ca nume de culori : *un muștar-închis ; albastrul bate în petrol.*

5. Ultimul aspect asupra căruia mă voi opri în continuare este forma fonetică, grafică și morfologică a termenilor cromatici discutați în acest articol.

De obicei acești termeni au în românește o formă fonetică și grafică identică cu cea etimologică sau foarte apropiată de aceasta. Unii dintre ei se scriu și se rostesc ca în franceză : *bleu, citron* (care am văzut că se rostește de obicei *sitron*), *indigo, lie-de-vin, uni* etc. Cei mai mulți s-au adaptat grafic la limba română : *acaju, banan, bej, bordo, corai, crem, frez, grej, gri, lila, maro, mov, roz, vernil* etc. ; *ocru* s-a adaptat și fonetic.

În franceză, adjectivele primare ca *beige, bleu, écru, gris* și cele derivate ca *ecossais, uni* sînt variabile (unele numai grafic, ca *beige*, pl. *beiges bleu*, f. sg. *bleue* etc. ; altele și fonetic : *gris*, f. sg. *grise*). Adjectivele compuse, ca *lie-de-vin*, și cele care provin din substantive, ca *lilas* sau *marron*, sînt de obicei invariabile [34].

În românește, unele dintre aceste adjective au devenit invariabile din motive pur fonetice : au la finală un sunet care creează dificultăți în realizarea flexiunii și a acordului [35]. Este vorba, mai precis, de dificultatea adăugării desinențelor de gen, număr și caz la adjectivele în *-a* accentuat *(grena, lila*, cărora li se poate alătura *pepita*, cu *-a* neaccentuat, varianta etimologică a lui *pepit)*, *-e* și *-i* accentuați *(rozé, gri, kaki, uni)*, *-o (bordo, indigo, maro)*, *-ö (bleu)*, *-u* sau *-ü* accentuați *(acaju, ecru)*.

Din punct de vedere istoric se poate considera că seria adjectivelor cromatice invariabile a fost deschisă în secolul trecut odată cu pătrunderea adjectivelor *morico* și *pembe* din greacă și turcă. Din cauza finalelor lor neobișnuite în limba română (*-o* neaccentuat și, respectiv, *-e* accentuat) *morico* și *pembe* nu puteau fi decît invariabile. Prin ele se poate spune că adjectivele cromatice invariabile încep să-și facă loc printre adjectivele limbii noastre [36]. Dealtfel chiar înaintea lui Tiktin, care, după cum

---

[34] Cf. *Grammaire Larousse du français contemporain* p. 194, 195, 196 ; Maurice Grevisse, *Le bon usage*, p. 75, 315. Există totuși cazuri în care adjectivele de acest fel au devenit variabile : de exemplu *écarlate, mauve, pourpre, rose (des rubans roses, des étoffes pourpres* și chiar *des robes oranges)*.

[35] Cf *Gramatica limbii române* a Academiei, ed. a II-a, vol. I, p. 127 : „Aceste adjective nu au forme deosebite după gen, număr și caz pentru că majoritatea lor au terminații neobișnuite în limba română".

[36] Cf. *Tratatul de istorie a limbii române*, în I.R, X, 1967, nr. 2, p. 110 : „Adjectivele invariabile de origine franceză nu pot fi apreciate fără referire la existența prealabilă a unui lot de adjective invariabile turcești *(sadeu, doldora* etc., unele din aceeași sferă semantică, *pembe)*".

am văzut, le înregistrează pe amîndouă în dicționar ca adjective „nevariabile" [37], *pembe* este consemnat de Damé [38] cu mențiunea „adj. inv.".

Alături de adjectivele cromatice cu terminații neobișnuite, au devenit invariabile în românește și alte adjective cromatice de origine franceză, ca : *bej*, *crem*, *frez*, *grej*, *ivoar*, *oliv*, *mov* etc., care din punct de vedere fonetic pot primi desinențe.

Încercări de a li se crea unora dintre aceste adjective forme diferite după genul, numărul și cazul substantivului determinat au existat mai ales în trecut, ele fiind din ce în ce mai puține astăzi. Astfel, după atestările din dicționare [39], au fost sau sînt folosite și ca variabile adjectivele : *ecarlat*, *ecosez*, *havan*, *kaki* [40], *pepit*, *roz*, într-o situație similară aflîndu-se și alte adjective, ca : *bleumarin (fustă bleumarină, pantaloni bleumarini)* [41], *gri* [42] etc. Dintre ele *roz* se folosește astăzi invariabil în special pe lîngă nume de materie, de obiecte vestimentare etc. : *stofă roz*, *tencuială roz*, *vopsea roz*, *fundă roz*. Se spune însă mai ales *față roză* (pl. *fețe roze)*, pielea unui copil este de asemenea *roză*, în contexte în care adjectivul are o ușoară nuanță poetică. Adjectivul nu are formă de masculin plural. În privința lui *ecarlat* este greu să ne pronunțăm, deoarece nu face parte din terminologia cromatică curentă, fiind astăzi învechit și livresc. *Pepit* se întrebuințează curent atît variabil, cît și invariabil ; se pare însă că forma invariabilă este mai răspîndită decît cea variabilă. *Bleumarin*, *ecosez*, *havan*, *gri*, *kaki* se folosesc în mod curent ca termeni invariabili, formele acordate părînd familiare sau învechite (chiar și în cazul lui *havan*, care după DEX este numai adjectiv variabil).

În categoria adjectivelor invariabile tinde să fie atras și un adjectiv cromatic ca *violet*, care s-a impus în limbă ca variabil (în special cînd se folosește pe lîngă numele de materie și de obiecte vestimentare : *rochie violet* [43]).

Spre deosebire de adjective, substantivele neutre nume de culori formate prin schimbarea categoriei gramaticale a adjectivelor au flexiune indiferent de terminația lor : ele formează pluralul cu desinența *-uri* (pentru a indica mai multe nuanțe ale culorii respective), pot avea forme articulate enclitic și prin aceasta forme cazuale : *bordo*, *bordoul*, *bordoului*, *bordouri ; grena*, *grenaul*, *grenaului*, *grenauri ; gri*, *griul*, *griuri*.

Datorită termenilor cromatici invariabili, categoria adjectivelor invariabile, care pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea trecea aproape neobservată (după cum rezultă din gramatica lui Tiktin), cîștigă astăzi teren,

---

[37] Este de menționat faptul că nici unul dintre aceste adjective nu este notat în gramatica lui H. Tiktin *(Gramatica română pentru învățămîntul secundar.* Teorie și practică. Partea I : *Etimologia*, Iași, 1891, p. 83), care are în vedere totuși categoria adjectivelor „nevariabile", exemplificată prin *gata*, *asemenea* și alți cîțiva termeni de origine adverbială.

[38] Cf. Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français.* [Vol. I—II] București, 1893—1895.

[39] Vezi paragraful 2 al acestui articol.

[40] În formele *kakiu*, *kakie*, *kakii*, cu adaptarea finalei *-i* la *-iu*, după modelul numeroaselor adjective cu sufixul *-iu*, ca *auriu*, *cenușiu*.

[41] Cf. *Gramatica limbii române* a Academiei, ed. a II-a, vol. I, p. 121.

[42] Care, ca și *kaki*, are o variantă în *-iu : griu*. Cf. G. Istrate, *lucr. cit.*, p. 898.

[43] La BIDU, S. 88, care folosește forma *violet*, în loc de *violetă*, cum era de așteptat.

în ciuda dificultăţilor cauzate de absenţa flexiunii şi de forma adeseori neobişnuită în limba română [44].

Deşi uzuali, termenii cromatici invariabili păstrează, după cum am văzut, de cele mai multe ori neschimbată forma din limba de origine sau prezintă o formă foarte apropiată de cea originară. Datorită acestui lucru, întreaga categorie este simţită străină, neasimilată la sistemul morfologic al limbii române [45], ceea ce explică în bună măsură ezitările şi inconsecvenţele cu care sînt trataţi aceşti termeni în lucrările noastre lexicografice.

[44] Vezi şi ideea formulată în articolul *Tratatul de istorie a limbii române*, *loc. cit.*, cu privire la legătura care există între dezvoltarea categoriei adjectivelor invariabile şi tendinţa generală de slăbire a flexiunii în limba română.

[45] Cf. Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 158.

OR DORMI = OR FI DORMIND

DE

IORGU IORDAN

Din cauza identității formale dintre viitorul anterior și prezumtivul perfect se manifestă în limba actuală tendința de a se ajunge la o situație identică în ce privește viitorul și prezumtivul prezent. Nu pot arăta, nici măcar foarte aproximativ, de cînd datează această tendință. Eu am sesizat-o de-abia în ultimii ani, ceea ce nu spune nimic, sau aproape nimic, din punct de vedere cronologic. Dealtfel, n-am urmărit cu atenția cuvenită acest fenomen nici după ce am început a-l constata. De aceea previn pe cititori că, în această notă, mai mult pun problema, urmînd ca ea să fie rezolvată ulterior, prin participarea, pe care o doresc, și a altor specialiști la această discuție.

În Gramatica Academiei, vol. I, p. 223—224 [1], toate exemplele [2] de prezumtiv prezent exprimat prin forma de viitor a auxiliarului au verbul de conjugat la gerunziu. Aceasta ar însemna că este singura modalitate de exprimare a prezumtivului prezent prin viitor. La p. 240, unde se vorbește de viitor, se înregistrează totuși folosirea acestuia din urmă cu valoare de prezumtiv, dar numai sub forma lui „populară" : *o găsi el unde să se ascundă*. Această precizare este foarte prețioasă și, aparent, rezolvă problema sau, cel puțin, ajută mult la o rezolvare lesnicioasă a ei, în sensul că deosebirea dintre funcția de viitor și aceea de prezumtiv a formei în discuție se face fără dificultate, recurgînd, după caz, la una dintre cele două variante morfologice ale viitorului.

Rămîne, cu toate acestea, ceva, după mine, important, care are nevoie de o lămurire. Mai întîi, cum se descurcă vorbitorii care folosesc numai forma „populară" a acestui timp verbal? Totodată trebuie să ne întrebăm ce se întîmplă cu cei care, utilizînd această formă concomitent cu cea „cultă", nu sînt tentați cumva să le confunde, în sensul că pot recurge, și chiar recurg, după împrejurări, cînd la una, cînd la cealaltă, fără a ține totdeauna seamă de deosebirea dintre cele două valori ale lor. M-aș fi așteptat ca acest aspect al problemei să fie luat în considerație, de autorii *Gramaticii* citate, în volumul al II-lea, consacrat sintaxei.

Conducîndu-mă după simțul meu lingvistic, care poate da greș, măcar cîteodată, și referindu-mă exclusiv la limba standard, aș formula următoarea regulă, care cred că corespunde uneia obiective, existentă în realitatea însăși a limbii. Și anume : numai verbele care exprimă acțiuni momentane pot fi întrebuințate la viitor cu valoare de prezumtiv prezent. Exemplul dat mai sus (din Camil Petrescu) dovedește cu atît mai convingător acest lucru, cu cît *o* poate fi înlocuit prin *va* fără alterarea sensului de prezumtiv. În schimb, verbele „durative" cer prezența gerunziului,

---

[1] Citez după ediția a II-a.

[2] Luate din texte literare.

fiindcă, altfel, se pot ivi confuzii între cele două valori ale viitorului. În acest sens vorbește, mi se pare, faptul că în Gramatica Academiei, II, chiar forma „populară" a viitorului cu funcție de prezumtiv apare cu gerunziul verbului durativ : *Și poate că și acum a mai fi trăind (dacă n-a fi murit)* (p. 324, citat din Creangă). Tot acolo, la p. 40, găsim corespondentul „literar" al viitorului (cu un verb de asemenea durativ) : *Vei fi fiind flămînd? Nu pari.* (Din Sadoveanu.) Cel puțin în primul exemplu, înlocuirea lui *a fi trăind (= va fi trăind)* prin *a trăi (= va trăi)* nu este posibilă fără riscul unei confuzii totale cu valoarea de viitor propriu-zis. Nu am aceeași certitudine în ce privește al doilea citat, deși înclin mai degrabă pentru o interpretare identică. Aici dificultatea este cauzată de natura interogativă a propoziției.

Îndoiala exprimată în aceste ultime cuvinte arată, mai întîi, că problema merită, ca să nu spun trebuie, să fie studiată de aproape, pe baza unui material bogat și variat. Afară de aceasta, fapt și mai important, apariția viitorului cu sens de prezumtiv și la verbele durative, care m-a surprins, în primul moment, și de aceea m-a determinat să pun în discuție problema, dovedește că fenomenul se poate răspîndi. Cauza trebuie căutată, mi se pare, în presiunea paradigmatică exercitată prin forța lucrurilor : paradigma propriu-zisă este aceeași, indiferent de valoarea formelor respective. Această presiune este ajutată enorm de paradigma viitorului anterior, unde situația se prezintă și mai clar.

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE (II)*

DE

MIHAI MITU

Ocazie. DLR, VII$_2$, 83, îl atestă cu sensul 1. 'prilej, moment favorabil', prima dată la 1803, sub forma *ocazion* (din germ.). Sub forma *ocasie* apare la Petru Maior, *Istoria besericei românilor* (1813) : „După aceaia, înadins cercam să aflu de acest feliu de bărbați vechi de zile, și însumi le dam ocasie (prilej) a vorbi despre lucruri de demult" (Maior, *Scrieri*, II, p. 94). De remarcat că, asemenea lui Teodorovici (1813), din care citează DLR, Maior ține să gloseze neologismul în paranteză cu sinonim slav, mai vechi și bine cunoscut.

Odorifer. DLR, VII$_2$, 137, dă un singur citat, din Heliade. Găsim termenul și la G. Călinescu, *Principii de estetică* (1939), ed. Al. Piru, 1974, p. 106 : „Îngerul se deplasează din punctul de vedere al circulației spre regnul vegetal. El poate fi gîndit ca îmbibat cu o sevă odoriferă, cu un balsam suav".

Olimpiadă. Cu sensul 1. '(în Grecia antică) intervalul de patru ani dintre două serbări ale jocurilor olimpice, servind ca unitate pentru număratul anilor', DLR, VII$_2$, 189, dă un prim citat din Molnar, *Istoria universală* (1800). Apare și la Micu, în *Scurtă cunoștință:* „că mai înainte după împărați și după olimpiadele păgînești număra anii" (p. 73).

Omenitate. Nu apare în DLR. Creație personală a lui B. P. Hasdeu, în articolul *Istoria* (cf. *supra*, sub *mezev*) *:* „Vrer-aș ca întreprinderea mea să poată pregăti calea unei istorii române, întru carea am videa schimbăciosul tablou al vieței noastre naționale în o armonioasă legătură cu viața omenității". Etimologie : — Din *omen-* (tema veche a lui *om)* + suf. *-itate* sau de la *omenos* + suf. *-itate* (prin substituire de sufix), după modelul lui *umanitate.*

Opalin. DLR, VII$_2$, 232, îl înregistrează ca adjectiv după Scriban, *Dicț.*, și adverbial cu un citat din Ionel Teodoreanu. Ca adjectiv apare la G. Călinescu, *Principii de estetică* (1939, *ed. cit.*, p. 114) : „O condiție pusă de poezie este ca hrana să fie elementară și de aspect simplu : apa translucidă, vinul opalin, ori roșu ca sîngele...".

Ordinariu. Nu apare în DLR, VII$_2$, 284—285, unde găsim numai pe *ordinar*, 'obișnuit, frecvent ; de calitate inferioară, fără valoare, prost'. Ca titlu dat primatului Ungariei, arhiepiscop ordinariu, apare la Micu, *Scurtă cunoștință:* „... și noi după mai sus numitul decret al prea înălțatului împărat și al prea înălțatului arhiepiscop, ordinariul, de acum înainte (...) și noi voim să le avem și să ne folosim cu iale" (p. 111). Etimologie : — Din lat. (arhiepiscopus) *ordinarius.*

Oricalc. Nu apare în DLR. L-am găsit în Șincai, *Învățătură* : „Nu trebuie să se lipească ferul cel înfocat de podul oricalcului, adecă al uneltei ceii de aramă, cu care se netezesc hainele..." (p. 130). Rezultă că

* V. zi partea I a articolului în LR, XXVII, 1978, nr. 6, p. 589—595, unde se dă și lista de abrevieri (p. 589, nota 2).

sensul este 'fier de călcat'. Din lat. *orichalcum* 'aramă'. Cuvîntul se mai întîlneşte şi în titlul unui roman contemporan, *Zeiţa de oricalc* (Bucureşti, Editura Albatros, 1977), de Doru Davidovici.

Ostie. Cu sensul 2. 'unealtă de pescuit de forma unei furci cu mai multe braţe ascuţite, care se înfige în corpul peştilor' (cf. DLR, VII$_2$, 360, prima dată în LB), apare şi în *Esopia* (Sibiu, Petru Bart, 1795) : „Nişte pescari umbla vînînd peşte cu luntrea. Unul mîna luntrea, iară altul cerca cu ostiia..." (pilda 16, *Pescarii*, cf. CP, I, p. 169).

Ovorigon. Nu apare în DLR. Se găseşte în ms. rom. 86 de la Biblioteca Academiei R. S. România (23 iunie 1689), cuprinzînd traducerea cronografului lui Matei Cigala, făcută de Pătraşco Danovici, într-o copie aparţinînd diacului Gavriil din Bălţăteşti (f. 128^v) : „Iară Romilu au strîns oameni den toate părţile şi i-au pus în cetatia lui, în Rîmu şi li-au pus nume şi oamenilor, rămliani, pre numele cetăţii, căce întăiu i-a fostu /să le/ dzîcă latini şi ovorigoni" (cf. CP, II, 245). Etimologie : Din ngr. οβορίγον (care este, la rîndul său, traducerea lat. *Aborigines*, primii locuitori ai Latiului, strămoşii latinilor).

Otic. Cu sensul 1. (regional) 'săpăligă pentru plivit, sapă de grădină' (cf. DLR, VII$_2$, 375), apare şi la Budai-Deleanu, *Nom.*, 158^r : „*otycum*, '*sarculum*' ".

Padej. Nu figurează în DLR. Apare la Cantemir, *Divanul*, p. 375 : „Au poţi, acestea, padejuri stînd, somnul să te aţipască?/ Că împregiurîndu-te încă şi nu mult primejdii videa-vii". Este rus. *падежъ*, 'situaţie, caz, împrejurare', cuvînt cu care Cantemir traduce nu prea fericit lat. *circumstantio*.

Pandant. DLR, VIII, 398, înregistrează cuvîntul sub forma *pendant*, ca în franceză, de unde provine (cf. etimologia). Dacă *pandantiv* (cf. DLR, VIII, 57), provenit din fr. *pendentif*, este înregistrat cu ortografie fonetică românească, nu vedem de ce nu s-ar proceda la fel şi pentru *pendant*. În acest caz, sub forma *pandant* (aşa cum l-am şi auzit dealtfel), ar urma să fie trecut în DLR, la locul cuvenit, sub *pa-* (VIII, 57). Vezi situaţia altor franţuzisme din DLR, ca, de exemplu, *ranchiună* (IX, 29), din fr. *rancune (rancună* apare uneori scris aşa, după franceză, cum notează DLR, dar nu este cuvînt-titlu aparte în dicţionar).

Parasangă. În DLR, VIII$_1$, 103, figurează *parasang*, 'veche unitate de măsură a lungimii, echivalentă cu patru mile sau cu 3750 de paşi', cea mai veche atestare fiind din 1645 (altele la Cantemir şi la Şincai). Sub forma de feminin *parasangă* apare la P. Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia* (1812), p. 273 : „Nu mersese cale încă de patru parasanghe (o parasangă iaste loc ca de treizeci de stadii), cînd ajunge la dînsu un om sprinten..." (cf. ediţia F. Fugariu, vol. II, Bucureşti, 1971, p. 28).

Patăr. DLR, VIII$_1$, 186, înregistrează numai forma latină *pater* [2], citînd dintr-un document de la 1723 (după N. Iorga). Cu acelaşi sens, de 'călugăr, preot catolic', ca al germ. *Pater*, apare şi la Micu, *Scurtă cunoştinţă:* „înţelegîndu-să cu patăr Barani, iezuita, iarăşi degrab au adunat săbor..." (p. 108).

Patrichie. Variantă a lui *patriciu* (DLR, VIII$_1$, 196). Pentru sensul 1, 'titlu instituit în Imperiul Roman de către Constantin cel Mare, păstrat şi în Imperiul Bizantin ; persoană care avea acest titlu', adăugăm şi din

Micu, *Scurtă cunoştinţă:* „Împăratul l-au cinstit cu titlul de patrichie şi de despot" (p. 48).

Patrierşesc. În DLR, VIII$_1$, 195, cu sensul de 'patriarhal', cu citate începînd de la Dosoftei pînă la *Primii dramaturgi* (s. XIX). Apare şi la Micu, *Scurtă cunoştinţă:* „au întemeiat ca trei călugări să înveţe la Roma (...) în vestitul patrierşesc coleghium De propaganda fide" (p. 115).

Păprişte. Pentru sensul de 'perioadă (de timp); durată', DLR, VIII$_1$, 276, dă un citat din Dosoftei. Cu un alt sens îl găsim la Cantemir, *Divanul* (p. 373): „Nu căuta îndărăpt, adecă ca să vedzi pînă unde şi pînă la cîte păprişte sau stadie sufletească să fii mers". Sensul este de „stadie sufletească" (cf. explicaţia lui Cantemir însuşi) sau de 'etapă spirituală', cum „traduce" editorul modern al textului (vezi p. 372 a ediţiei citate).

Păstornicesc. În DLR, VIII$_1$, 320, un singur citat de la Aaron. Apare şi la Micu, *Scurtă cunoştinţă:* „Pentru împrotivirea cea păstornicească cu care s-au pus împrotiva eresului calvinesc (...) i-au scornit nume rău şi i-au făcut pîră mincinoasă..." (p. 102). Aici cu sensul de 'episcopesc', fiindcă este vorba de Ilie Iorest, episcopul.

Pedri. DLR, VIII$_2$, 386, îl dă ca termen ardelenesc, cu sensul de 'înaintea, în faţa; vizavi', cu multe variante fonetice *(pedre, petre, padri, pădri, pardă, părdi).* Etimologia necunoscută. Poate fi vsl. пр҃кдъ 'înainte, în faţă', cu metateza cerută de fonetica maghiară care nu suportă grupuri consonantice în poziţie iniţială. Dezvoltarea unui *e(i)* în poziţie finală a putut avea loc din motive de fonetică sintactică, pentru evitarea îngrămădirii de consoane (*-rd-* sau *-dr-*, în combinaţie cu o a treia consoană din cuvîntul următor).

Perilipsis. Grecism învechit. Cu sensul de 'rezumat, prescurtare; conţinut', aflat în DLR, VIII$_2$, 439—440, apare şi la Budai-Deleanu, în scrisoarea acestuia către Gavriil Bănulescu, mitropolitul Moldovei (B.A.R., Documente, cota 118/LXXXVIII): „Dintru prescurtul estract (perilipsis) care am făcut despre acele pentru trebuinţa mea, bucuros părtăşesc sfinţii tale un izvod" (cf. *ŞcArd.* II, p. 236). Rezultă că Budai lămureşte sensul neologismului *extract*, pe care încearcă a-l încetăţeni în română, cu mai vechiul *perilipsis*, de origine neogreacă (cf. etimologia din DLR, s.v.).

Peristas. Prima atestare în DLR, VIII$_2$, 448, este din Cantemir. Apare şi la Budai-Deleanu, în *Introducere istoricească* la *Lex.*, f. 122^r: „Singur peristasul cum că românii din Dacia nicăiri n-au trăit împreună cu grecii (...) arată de ajuns cum că ei cuvintele acele au trebuit să le primească de la un neam cu care mai lungă vreme au lăcuit şi au vieţuit împreună" (p. 203). Editorul explică în notă (p. 236) prin 'împrejurare' (cf. I. Budai-Deleanu, *Scrieri inedite*, ed. I. Pervain, Cluj, 1970, p. 203).

Perucar, perucaş. Ambele înregistrate de DLR, VIII$_2$, 475, cu sensul de 'peruchier', considerate învechite, cu atestări din 1810 *(perucaş)* sau I. Golescu *(perucar).* Se găsesc şi la Budai-Deleanu, *Nom.*, 168^r: *„perucariu, perucasiu,* concinnator capillamentorum".

Piedică. Sub forma *piiadecă* (variantă pe care DLR n-o înregistrează), cu sensul 3 'obstacol, stavilă, opreliste', îl găsim frecvent şi la P. Maior, de pildă în *Istoria besericei românilor* (1813): „Că acestora nu le era grije să pună piiadecă credinţei creştineşti, ci să răpească averile noroadelor" (Maior, *Scrieri*, II, 104—105).

Pizmă. Pentru sensul 3 (înv.) 'zel, rîvnă', DLR, VIII$_2$, 682, dă un citat abia din traducerea poeziilor lui Young, făcută de S. Marcovici (1835). Cu un sens înrudit, de 'îndărătnicie, încăpățînare', îl găsim la Cantemir, în *Divanul* (p. 91 și 95). Mai concludentă ni se pare a doua atestare : „Dară știu că după a ta îndărăpnică pizmă, precum am aflat sau va afla, vei să dzici", pe care editorul modern o redă astfel : „Știu eu că în marea-ți îndărătnicie vei răspunde că au găsit sau că vor găsi" (cf. p. 94 a ediției citate).

Pizmătoriu. DLR, VIII$_2$, 683, îl înregistrează cu sensul de 'pizmaș (1)', regional, după ALR. Apare la Cantemir, *Divanul*, p. 91 : „Și nu fii pizmătariu și necredincios, ce următoriu și credincios". Sensul este cel pe care-l dă editorul modern în versiunea sa : „Nu fii îndărătnic și neîncrezător, ci supus și încrezător" (cf. p. 90 a ediției citate), după cum sugerează antonimia din textul lui Cantemir.

Planetă. Cu primul sens din DLR, VIII$_3$, 757, 'corp ceresc', apare și la Budai-Deleanu, *Nom.*, p. 144^r (§ 1. *De rebus coelestibus)* : „*planeta*".

Plantă. Atestat de DLR, VIII$_3$, 761—62, prima dată la Budai-Deleanu, *Lex.* În varianta *plîntă* apare deseori la Șincai, *Învățătură*, de exemplu : „Dobitoacele și plîntele încă nu ar putea trăi de nu ar avea căldură" (p. 129).

Plav, plăviț, plăvos. DLR, VIII$_3$, 798, trimite pentru *plăviț* ('de culoare galbenă' ; despre oameni cu pielea albă, blond (și ochi albaștri) la Budai-Deleanu, *Lex.*, pentru *plăvos* (p. 799) la Codicele Teodorescu, iar pentru *plav*[2] (p. 779) 'de culoare albă-gălbuie', trimite la o comunicare din Oravița. Toate se regăsesc la Budai-Deleanu, *Nom.*, 166^r : „*plaviçu, plavosiu, plavu*, fulvus".

Podurnică. DLR, VIII$_3$, 928, îl notează ca regionalism, cu sensul 'numele unei buruieni nedefinite mai de aproape (Doagele-Vaslui)', pe baza răspunsului la chestionarul lui Hasdeu. Accentul și etimologia necunoscute. Dacă botaniștii ne-o vor „defini mai de aproape" ca fiind totuna cu *spînzul* (Helleborus purpurascens), cunoscut la vechii tracodaci cu numele de *prodiarna, prodiorna*, cum atesta Dioscorides, IV, 162 (cf. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. II, București, 1967, p. 116), atunci aici trebuie căutată și etimologia. Dintr-un dacic **produrna* s-a putut ajunge ușor la **podurnă* și de aici, cu sufixul *-ică*, la *podurnică* (cf. și *frăgărică, holburică, lăptucică* și multe alte nume de plante, formate cu sufixul *-ică*, la Al. Borza, *Dicționar etnobotanic*, București, 1968, p. 236, 241, 250 etc.)[1].

Poemă, poemation. În subtitlu, *Țiganiada* lui Budai-Deleanu este numită de acesta „*poemation* eroi-comico-satiric", iar în text *poemă*. DLR, VIII$_3$, 930—931 citează din *Țiganiada* : „N-au cutezatu a face un poem eroic", greșit, căci în original (cf. ediția F. Fugariu, București, 1974, p. 40) este „*un poemă* eroic", ceea ce arată că la Budai cuvîntul nu era

---

[1] Bibliografia, destul de bogată, cu privire la herbonimele dacice (pe baza listelor lui Dioscorides și Pseudo-Apuleius) se mai poate întregi cu I. Budai-Deleanu, *De Slavis* (B.A.R., ms. lat. 114) și *De origine Slavorum* (B.A.R., ms. rom. 5201), W. A. Maciejowski, *Geto-Daki, nadwiślańskich i naddnieprskich Polan przodkowie*, Warszawa, 1855, p. 9—40 (polemica cu J. Grimm), iar acum, în urmă, F. V. Mareš, *Slovanské nazvý rostlin u Dioskurida Anazarbskeho?*, în *Uznik a počátky Slovanu*, III, Praha, 1960, p. 8, care consideră pe *prodiarna* ca un „hibridni dácko-slovanské kompositum".

încă adaptat substantivelor româneşti de genul feminin, în *-ă*, rămînînd încă de genul neutru, ca în etimonul grec sau latin (poate şi sub influenţa limbii polone, pe care el o cunoştea, în care *poema* este tot de genul neutru, cf. la T. K. Węgierski, *Organy*, poema heroi-komiczne, scris în 1787). Poetul mai foloseşte o dată cuvîntul *poemă*, tot la genul neutru, în *Epistolie închinătoare* : „Au scris Tassoni italieneşte, un poemă La sechia rapita..." (cf. ediţia citată, p. 8). Tot F. Fugariu (nota ed. citată, p. 357) remarca faptul (neînregistrat de DLR) că poetul trecea pe *poemă* în *Lex.* la genul feminin. Cît priveşte pe *poemation* (acesta, înregistrat de DLR, VIII, 931, încă la Dosoftei, este definit de Budai tot în *Epistolie închinătoare* (mss., f. 9), ca „mică alcătuire poeticească", deci ca un diminutiv de la *poemat* („după limba învăţată", adică greaca). Grecisme, neadaptate limbii române, mai sînt şi altele la Budai, ca *epitalamion*, *onomapoeticon*, *epitheton* (cf. notele noastre, în LR, XXIII, 1974, nr. 2, p. 131, s. *onomapoeticon*).

Poftă, pofti. La numeroasele citate din DLR, VIII_3, 935—940, adăugăm unul de mare importanţă istorică şi culturală, care nu poate lipsi dintr-o operă ca DLR : „Şi hotaru Ardealului. Pohta ce-am pohtit Moldova, Ţara Rumănească", însemnare a lui Mihai Viteazul pe dosul unui act din 1600, publicată de N. Iorga, *Studii şi documente*, IV, Bucureşti, 1902, p. 4 (reprodusă recent de Al. Rosetti, *Cîteva precizări asupra literaturii române* Bucureşti, 1972, p. 9).

Rabi. Lipseşte în DLR, unde apare numai *rabin*, cu variantele *ravi*, *ravin*, *rabîn* (IX, 1). Apare în P. Maior, *Procanon* (1783) : „Trăbue înaintea acestora toţi să plece capetele, să-i chiemi rabi, domnule, măria ta şi alte titule ce se împrotivesc cinului călugăresc" (Maior, *Scrieri*, I, 17). Credem că este ebraismul *rabbi*, neadaptat morfologic, ca şi *ravi* (venit din slavonă, cf. etimologia), aici în forma de vocativ *(învăţătorule*, cum sugerează şi seria sinonimică din citat). Maior cunoştea limba ebraică [2].

Racvetă. Variantă pentru *rachetă* 'proiectil sau vehicul zburător, folosit ca armă de luptă', pe care DLR, IX, 4, n-o înregistrează (aici apar numai *rachetă* şi, regional, *racletă*, cu un prim citat abia din 1829). Sub forma *racvetă* se întîlneşte la Şincai, *Învăţătură:* „cad la pămînt cu o iuţime ca şi a racvetelor" (p. 162). Aspectul fonetic ne duce spre etimonul fr. *raquette*, singurul în care grupul *-qu-* putea fi transpus prin *-cv*, căci celelalte etimoane din DLR (germ. *Rakete*, it. *racchetta*, rus. *ракета*) nu îngăduie acest lucru.

Rangă [2]. Ca variantă pentru *rang* [1], 'loc ocupat de o persoană sau de o instituţie, într-o ierarhie, după criteriul importanţei', DLR, IX, 31 îl consideră învechit, rar, trimiţînd, pentru un singur caz, la Budai-Deleanu, *Ţiganiada*. La etimologie se trece etimonul fr. *rang*, considerat valabil şi pentru *rangă*. Versurile sînt următoarele : „Văd pe mulţi că rădică sprincene / Şi mă tem că necătînd la rangă / Să nu-mi pue musa supt falangă" (v. 3982—84, ed. Fugariu, p. 174).

---

[2] Posedase manuale de ebraică *(Gramatica Rabbi Mosche Kimhi, iuxta Hebraismum* per Sebastianum Münsterum uersa, 1531; *Comparatio Grammaticae Hebraicae & Aramicae*, auctore Bonauentura Cornelio Bertramo, 1574, exemplare cu autograful „Ex libris Pauli Major Monachi ord. D. Basilii Magni", actualmente în fondul Bibliotecii filialei din Cluj-Napoca a Academiei R. S. România).

Rangă nu mai apare niciodată, nici înainte, nici după Budai-Deleanu. În schimb, *rang* e foarte răspîndit (vezi numărul mare de citate din DLR, începînd cu Văcărescu). Din citatul reprodus rezultă mai degrabă că poetul a recurs aici la o formă feminină, necesară pentru rima cu *falangă*. Pe *rang* îl cunoștea și el foarte bine (vezi *Lex.*, fapt trecut cu vederea în DLR). Forma de feminin *rangă* putea fi luată din limba polonă, *ranga* (aici de origine germ. *Rang*, cf. *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa, 1965, p. 561), limbă pe care Budai o cunoaștea foarte bine și pe care o folosea curent la Lvov, în convorbirile cu polonezii de diferite... ranguri în ierarhia social-administrativă a guberniului Galiției.

Răcoșan. Variantă fonetică pentru *rocoșan*, pentru care DLR, IV, 511, trimite la DDRF și TDRG, fără citate. Alături de varianta *rocoșeani* (pl.), din *Hronicul* lui Cantemir, adăugăm din *Divanul* (p. 377): „Duhul împotriva lui Dumnădzău răcoșan și războinic foarte vîrtos (...) spre amăgiala a oamenilor și spre a lor perire gata".

Răfui. DLR, IX, 75 îl atestă cu sensurile 1. (înv.) 'a clarifica o socoteală bănească; a plăti o datorie, a lichida un cont, a achita' (prima atestare la 1814), 2. (refl. reciproc. fig.) 'a clarifica cu cineva o situație, a lămuri o neînțelegere; p. ext. 'a se certa; a se bate' și 3. tranz. fig. 'a critica aspru; a judeca, a mustra'; p. ext. 'a bate' (pentru ultimele două sensuri, cu citate începînd de la Negruzzi și Alecsandri). Etimologia necunoscută.

Credem că etimonul trebuie căutat într-o limbă slavă modernă cu verbe în *-ovati*. Ca și *hărțui* (din pol. *harcować*, ucr. *харцювати*; cf. Laura Vasiliu, *Sufixul verbal -ui și compusele lui*, în SMFC, IV, 138, cu alte exemple), ni se pare firesc a considera ca etimon în acest caz pol. *rachować*, ucr. *paxyвamu* (cf. *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa, 1969, p. 682; B. Hrinčenko, *Slovar' ukrains'koj movi*, Kiev, 1959, p. 7), cu sensul 1 al lui *răfui* (căci celelalte sensuri sînt derivate pe teren românesc). În polonă și ucraineană, cuvîntul este de origine germană (germ. *rechnen*, cf. A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków, 1927, p. 451), dar împrumutul direct din germană este exclus, căci „nu explică și *forma* cuvîntului românesc" (cf. nota din art. Laurei Vasiliu, p. 115). La consolidarea formei *răfui* a putut contribui și existența unor forme deja constituite în română cu sufixul verbal *-ui* de la cuvinte de origine slavă cu *f* în finala morfemului *(prăfui, vîrfui* etc.). Dublul etimon (polono-ucrainean) ni se pare, în acest caz, la fel de obligatoriu ca și pentru *rătui* ('a salva pe cineva', din pol. *ratować*, ucr. *рятувати*, cf. DLR, IX, 168). *Răfui* poate fi însă mai vechi în română decît 1814, căci derivatul său *răfuială* este atestat încă la 1776 (cf. DLR, s. v.).

Răgădui [1]. Cunoscut și cu varianta *răcădui*, cu sensurile 'a pune mîna pe ceva; a lua o atitudine amenințătoare', ș.a., nu poate proveni din magh. *ragad* (subst.), cum notează DLR, IX, 77, ci din verbul derivat de aici, *ragadni* (cf. și Laura Vasiliu, *art. cit.*, p. 139).

Răgădui [2]. Figurează în DLR, IX, 77, cu sensurile 1. 'a păsui, a amîna, a îngădui; a aștepta' și 2. 'a poposi undeva după un drum', cu etimologia necunoscută, ca și *răgaz (idem*, p. 76). Sînt, credem, înrudite, ca sens, deci trebuie adăugat: „cf. *răgaz*". Prezența lui *-d-* în verbul derivat ne poate arăta că și în substantivul originar era tot un *-d- (*ragad)*, căci, altfel, am fi avut *răgăzui* (ca *zăgăzui* din *zăgaz*, cf. DEX, 1038). Rămîne

de văzut cărei limbi va fi aparținut acest **ragad*. Sensul ('a păsui, a amîna') ne împiedică să-l asociem pe **ragad* (> *răgădui*[2]) cu magh. *ragad* + *-ni* > *ragadni* > rom. *răgădui*[1]. Trebuie să fi fost două cuvinte diferite ca sens, din limbi diferite. Că *răgădui* [2] este un derivat verbal de la un substantiv **ragad* (conservat în rom. *răgaz*) o dovedește nu numai apropierea de sens ('a păsui, a amîna ; păsuire, amînare'), ci și faptul că în alte cazuri, sigur de origine maghiară, s-au format, invers, derivate regresive substantivale, de la verbe (magh. *fogadni* rom. *făgădui* subst. *făgadă* ; magh. *tagadni* rom. *tăgădui* subst. *tăgadă*, f. pentru acesta, DEX, 941). Un eventual **răgadă* ar fi fost posibil numai de la *ragădui* [1] (< *ragadni*) ; or, în locul acestuia, îl avem pe *răgaz*, foarte vechi, bine cunosut și răspîndit în română (cf. numeroasele atestări din DLR, IX, 76). Să fie oare *răgaz* unul dintre vechile elemente dacice din română ?

Răpcior. Variantă a lui *răpciune*, numele învechit și popular al lunii septembrie, neînregistrată de DLR, IX, 94. Apare la Budai-Deleanu, Nom., 145[v] : „*rapcioru* (vulg.), September".

Rărunchi. Budai-Deleanu (*Nom.*, 147[v]) cunoaște și el formele *renuchi rerunchi* (de nu cumva va trebui să înțelegem *rănuchi*, *rărunchi*, avînd în vedere etimologismul său) : „*renucliu*, *reruncliu*, renes".

Răsunare. DL, IX, 156, îl atestă cu sensul de 'acțiunea de a răsuna și rezultatul ei ; sunet, zgomot', cu un prim citat din cronica lui Gheorgachi. Cu sensul de 'răsunet, ecou' apare și la Șincai, *Învățătură* : „Voia îmi este a vorbi ceva și despre răsunare, care de alții se numește echo. Cînd vorbim noi cu strigare spre curți mari și deșerte, spre ziduri părăsite, spre munți petroși și neîmblați și spre dumbrăvi dese și înfundate au obicinuit a răsuna înapoi doauă sau și mai multe silabe din cuvintele noastre și răsunarea aceasta se numește echo" (p. 127). Cf. și definiția poetică a ecoului la Budai-Deleanu, *Țiganiada* („Iha, cea răsunare deșartă / Care din rîpe și văi afunde / La macar ce chiemare se întoartă", citată de DLR, s. v.).

Răsură [1]. Cu sensul de 'pilitură', DLR, IX, 158, îl atestă într-un calendar din 1814. Apare și la Șincai, *Învățătură:* „De vei turna spirit de vitrior pe răsura de fer atîta poți culege cît să împli și mai mari vase" (p. 120).

Răteri. DLR, IV, 167, îl atestă cu sensul 'a se da îndărăt, a se retrage (din fața dușmanului)', prin Transilvania, Maramureș, Banat. Pentru variantele în *-ui* (*retirui*, *reterui* ș.a.) poate fi luat în considerare, alături de germ. *retirieren* (dat ca etimon) și pol. *rejterować*, 'idem' (< germ., cf. *Młay słownik języka polskiego*, 692).

Răvar. Termen păstoresc în DLR, IX, 180 ('unealtă de lemn pentru fărîmat cașul dospit ; răboj ; strecurătoare ; vas de lemn pentru frămîntat brînza sau urda ; prin sudul Transilvaniei oală sau cratiță de pămînt sau de tuci ; ghiveci de flori'), cu etimologia necunoscută (cf. *răvaș*). Budai-Deleanu, *Lex.*, 869[v], înregistrează „*răvariu*, s.m., vulg. Schrank (der) für das Küchelgeschirr" (anterior îl considerase moldovenism, ca apoi să renunțe), iar în *Nom.*, 155[v] (§ *Res mobiles. Ustensilia domestica & supellex*), îl trece în seria *masă-scaun-jilț-laviță-ladă-scrin* (după *răvar* urmează *poliță*, dar ambele cuvinte au fost ulterior șterse, ceea ce dovedește ezitările autorului). Oricum, *răvar* poate fi reținut acum cu un sens nou, neatestat în DLR.

Răzni. La atestările din DLR, IX, 201—202, adăugăm una cu valoare tranzitivă ('a îndepărta, a separa pe cineva de ceva') din *Plîngerea Sfintei Mănăstiri a Silvaşului*, cronică rimată anonimă din Transilvania, datînd aproximativ din deceniul al şaptelea al sec. al XVIII-lea : „Căci nu va fi spre un folos / Unaţia ce s-au scos / Ci numai ca să ne răsnească / De fraţii din Ţara Românească..." (apud D. Prodan, *Supplex libellus Valachorum*, Bucureşti, 1967, p. 221).

Răzuş. Înregistrat de DLR, IX, 204, cu sensul de 'daltă, teslă' (Dosoftei), 'otic' (sens mai nou, regional, la T. Pamfile) şi alte sensuri derivate toate putînd fi reduse la sensul de 'unealtă de răzuit', Budai-Deleanu îl înregistrează în *Lex.*, 872^{v} : „*răzuşu*, s.m., die Rente, Reishacke" şi în *Nom.*, 158^{r} : „*razusiu*, rallum" (tot aici, *otycum* este tradus prin 'sarculum').

Regulă. Pentru sensul 2. 'principiu conducător, linie de conduită, precept', DLR, IX, 292, citează prima dată din Budai-Deleanu, *Ţiganiada* („Numa ş-altă încă regulă bună / Ţigănească am să v-aduc aminte", v. 877—78, ed. Fugariu, I, p. 49). Dar mai sus, v. 839—40, poetul scrie : „Totdăuna are să să păzască / Răgùla noastră ţigănească", vers pe care poetul-lexicograf îl explică în notă într-un mod care trebuie reţinut pentru DLR, căci cuprinde un alt sens, cu totul regional : „*Răgùlă* să zice deobşte, însă mai bine să grăeşte *règulă*, cu acţentul pe silaba dintîi. În Ardeal, pe une locuri, prin cuvîntu acel *regùlă*, înţăleg *năravu rău*. Şi cînd zic om *cu răgùlă*, înţăleg om cu năravu rău, sau cum zic moldovenii, om *cu toane*" *(ibid.*, nota 2).

Regului. Nu apare în DLR. Se găseşte la Budai-Deleanu, *Ţiganiada* (B), ed. Fugariu, I, p. 129, nota *a* : „Nu este de mirat, deacă vom socoti că avangarda ţigănească nu-i ca celelalte a oştenilor reguluite (regulate), ci ţigănească". Poetul ţine să explice în paranteză prin *regulate* (participiu de la *regula*, existent în limbă), simţind noutatea formei întrebuinţate de el. Ca şi în alte cazuri de verbe în -ui, aici s-a putut servi de modelul polonez *regulować*, de unde a creat pe *regului* (part. *reguluít)*. Adăugăm că DLR, nu notează dubletul *regulat* (din paranteza lui Budai), prima atestare fiind abia din 1831 (DLR, IX, 290).

Reimentar. DLR, IX, 293, dă citate numai din Neculce şi Radu Popescu. Apare şi la Nicolae Costin *(Letopiseţ*, II, p.41, ed. Kogălniceanu, 1872—74) : „Moisei Sărdarul, carele era reimentar la cetatea Neamţului" (cf. Elena Linţa, *Wyrazy polskiego pochodzenia w języku rumuńskim*, Wrocław, 1974, p. 29). Etimonul polonez *regimentarz* (dat de DLR) este valabil numai pentru varianta *reghimentariu*. Pentru variantele *răimentar*, *reimentar*, *rămentar*, *rementariu* trebuie avute în vedere forma poloneză cu *-j-* (ca în *rejestr*, din germ. *Register*, cf. pol. *răiestrov*, din pol. *rejestrowy*, în DLR, IX, 80), şi anume *rejmentarz* (cf. *Słownik języka polskiego*, V, p. 504), cf. şi ucr. *реймента́рь* (Hrinčenko, IV, 11).

Replicá. Ca verb reflexiv, cu sensul de 'a se dedubla', nu apare în DLR. Îl întîlnim la Şincai, *Învăţătură* : „Că ţin, că omul, afară de locul întru carele cu adevărat este de faţă în oarecare tîmp, tot într-acelaş tîmp poate fi de faţă şi într-alt loc, sau că omul, pre cum vorbesc superştiţiozii, se poate replica" (p. 74), Mai jos, *replicare*, subst., 'dedublare' : „Drept aceea lăsaţi de a vă înşăla cu replicarea trupurilor..." *(ibidem).*

Repudie. Lipseşte în DLR. Apare ca termen juridic la Budai-Deleanu, *Lex.*, 858^{v} : „*repudie*, s. f. Schneidebrief (prav.)". Din lat. *repudio*. Sensul

mai exact trebuie căutat în traducerile de texte juridice ale vremii, unele făcute chiar de Budai-Deleanu. Probabil era vorba de un act referitor la un divorţ, renunţare la o succesiune sau ceva asemănător.

Respicare. DLR, IX, 131-32, îl atestă pe *răspicare* cu sensul 1. 'analiză, cercetare' (DRLU, Odobescu) şi 2. 'explicare, clarificare' (DRLU, DDRF, Arghezi). Cu sensul 2. îl găsim încă la Şincai, *Învăţătură:* „Cine nu înţelege zisa aceasta, ieie seama la respicarea ce va urma" (p. 83).

Retor, retorică, retoricesc. DLR, IX, 367—68 nu dă atestările din Budai-Deleanu, *Lex.*, 859^{r} : „*Ritorică*, s.f., die Redekunst, Wohlredenheit (libr. eccles) ; *Ritoricescu, -ă*, adj., zur Wohlredenheit gehörig ; rhetorisch ; *Ritoriu*, s.m. ein Redner, Rhetor II. eine charge bei dem orientalischen Patriarchie". *Ritorică* apare şi în *Prologul* la *Ţiganiada* (B) : „Să fie preceput ş'alte neamuri a Europei preţul voroavei şi dulceaţa graiurilor bine rînduită, adecă ritorica şi poesia".

Revedui. În DLR, IX, 384, cu sensul 'a verifica, a controla, a revizui, a revedea ; a inspecta (învechit)', la etimologie se trece : „cf. fr. *revoir*, germ. *revidieren*". Credem că, mai ales pentru forma *revidui*, trecută printre variante, ţinînd seama de cele spuse şi la alte verbe în *-ui* (cf. *supra)*, se poate admite şi etimonul polonez *rewidować*, cu acelaşi sens (în polonă din latină, cf. *Mały słownik języka polskiego*, 695 ; *Słownik wyrazów obcych*, 578).

Revent. Este planta Rheum rhaponticum (rabarbar), al cărui nume este înregistrat de DLR, IX, 388, cu atestări încă la Gr. Ureche. Sub formele *revent* şi *răvent* (tradus în germ. der Rabarber) o găsim şi la Budai-Deleanu, *Lex.*, 858^{v} şi 869^{v}.

Ridiche. Cu varianta *rădichie*, cunoscută de DLR, IX, 427 de la ANON. CAR., apare şi la Budai-Deleanu, *Nom.*, 153^{r} ; „*radeiclia*, raphanus".

Rituş. În DLR, IX, 445, s. *rit* 'confesiune, religie', *rituş* (magh. *ritus)* este atestat la 1785, după un document publicat de N. Iorga. Apare şi la Micu, *Scurtă cunoştinţă* : „Gaşpar Italul (...) pentru că au vrut să bage ritusul latinesc, adecă obiceiul şi legea besericii latineşti a Apusului, au fost gonit din domnie" (p. 67).

Rival. La atestările din DLR, IX, 448 *(Istoria Americăi*, 1795 ; Şincai, Molnar ş.a.), adăugăm din Budai-Deleanu, *Lex.*, 858^{v} : „*rivalu*, subst., Nebenbuhler", notat cu *x* (semn al neologismului).

Rîştia, rîştitoriu. DLR, IX, 159—160 înregistrează *răşchia, răşchitoriu* ('a depăna ; depănătoare'). Budai-Deleanu, *Lex.*, 892^{v}, dă variante nepalatalizate, *rîştia, rîştitoriu* ('die Haspel').

Rob. DLR, IX, 500—1, trimite şi la Budai-Deleanu *(Ţiganiada, Lex.)*. În *Nom.*, 150^{r}, Budai-Deleanu explică pe *rob* prin 'mancipium'.

Rocoşenire. Nu figurează în DLR. Cu sensul de 'acţiunea de a se rocoşi ; revoltă, răzvrătire' (pentru care DLR, IX, 511, dă formele *rocoşenie, rocoşire, rocoşitură)* îl găsim la Cantemir, *Divanul*, p. 303 : „Pentru căce pre om, partea lui cea mai rea, adecă carnea, cătră cele pemînteşti şi cătră păcate îl trage, şi războindu-să cu războiul cel dinlontru, adecă cu duhul cel sămăluitoriu, precum şi cei suppuşi obiciuiţi sînt asupra stăpînilor săi vecleniri şi rocoşeniri a face". De la *rocoş* + suf. *-enire* (sau de la **rocoşeni*, v. inf., de la care s-a format un infinitiv lung cu valoare substantivală).

Română, românesc, românește, românie, românime. Pentru *română* cu sensul de 'româncă' (cf. DLR, IX, 534) a se vedea și Budai-Deleanu, *Lex.*, 862^{r} : „*română*, s.f., eine Walachine" ; tot aici, *românesc* (adj.) și *românește* (adv.) sînt traduse atît cu „römisch", cît și cu „walachisch". La *românie*, Budai (*Lex.*, 861^{v}) notează sensul I. 'die walachische Sprache' (= sensul 1. din DLR, IX, 537) dar și 'die Walachen insgesammt', care ar însemna mai degrabă „totalitatea românilor, românime" (sens neatestat de DLR sub *românie*), așa cum va folosi mai tîrziu și Heliade-Rădulescu (cf. V. Arvinte, *Le nom ethnique „român" et la création du nom de l'Etat national „România"*, în „Revue Roumaine d'Histoire", XVI, 1977, nr. 3, p. 451). *Românime* este înregistrat de DLR, IX, 537, abia la Asachi. Apare mai înainte la S. Micu, *Scurtă cunoștință*, 123 : „Mult s-au bucurat românimea de aceasta...", la Șincai, *Învățătură*, 99 : „Izvoare de acestea mai multe sînt mai vîrtos în Ardeal despre care a vorbi nu-mi voi uita cînd voi scrie topografía a toată românimea" și din nou la Budai-Deleanu, Lex., 861^{v} : „*românime*, das walachische Volk".

Rosian. Înregistrat de DLR, IX,544, abia la 1829. Apare la Budai-Deleanu, în *Temeiurile gramaticii românești* (BAR, ms. 2426, f. 81^{r}) : „Însuș muscalii sau rosianii au lepădat de mult scrisoarea lor besearicească la cărțile lor politicești și la scrisorile private" (cf. Budai-Deleanu, *Scrieri lingvistice*, ed. Mirela Teodorescu-Ion Gheție, București, 1970, p. 123). De reținut pluralul *rosiani* (în DLR *rosieni*).

Rost, rosti, rostitor. Pentru sensul I. 1 'gură' și pentru expresia *(pe) de rost*, DLR, IX, 544, citează din *Țiganiada* lui Budai-Deleanu. La același, în *Lex.*, 862^{v}, *rost* este glosat nu numai cu acest sens (în traducere „das Mund"), ci și cu „die Stimme" (= sensul I.2 din DLR, bine ilustrat cu citate din româna veche dinainte de Budai) ; tot aici expresia *de rost* (adv.) este tradusă cu „auswendig" (= pe dinafară, pe de rost, ca în, DLR) și cu „mündlich" (adică 'verbal, oral', în opoziție cu „schriftlich", 'în scris'), cf. citatul cel mai vechi, din 1629, în DLR, IX, 545. Tot aici *rostesc* (rostire) este tradus cu „sprechen" și „stimmen", iar *rostitor*, adj., cu „sprechend, stimmend".

Rousseauism, rousseauist. Lipsesc în DLR. Primul îl găsim într-un studiu al lui Alexandru Duțu, *Voltairianism și rousseauism*, în *Explorări în istoria literaturii române*, București, 1969, p. 65 și urm. Al doilea la Eugen Barbu, *Măștile lui Goethe*, București, 1967, p. 75 : „Goethe se ocupă de albine și de pomi, extermină omizile. Sînt influențele rousseauiste : rîvnea la obiecte puține, dar asta nu-l împiedica să-și țină mica lui contabilitate cu scrupulozitate".

Rumeior. Diminutiv al lui *rumen*, pe care DLR, IX, 614, îl atestă prima dată la Iancu Văcărescu (1818). Apare la Budai-Deleanu : „Albele zori în haine-aurite, / Lin zîmbind cu rumeoare buze..." (*Țiganiada*, B, v. 7066). Din *rumen* + suf. *-ior*, cu palatalizarea lui *n*, pînă la dispariție, ca în *gălbior* (din *galben*).

DERIVAREA CU SUFIXE ȘI PREFIXE ÎN *TÎLCUL EVANGHELIILOR* ȘI *MOLITVENICUL RUMÂNESC*

DE

EMANUELA BUZĂ

Numai două dintre textele românești din veacul al XVI-lea, *Psaltirea Hurmuzachi* [1] și *Evanghelia cu învățătură* a diaconului Coresi (1581) [2] au constituit, pînă în prezent, obiectul unei cercetări exhaustive privitoare la derivarea cu sufixe și prefixe.

Textele vechi românești conțin un număr foarte mare de termeni care astăzi au intrat în fondul arhaic al limbii. Multe dintre aceste elemente lexicale sînt derivate pe teren românesc și, în perioada la care ne referim, erau consemnate în majoritatea textelor românești.

Cercetînd *Tîlcul evangheliilor (Cazania I)* și *Molitvenicul rumânesc*, tipărite de Coresi între 1567 și 1568[3], am reținut o serie de termeni creați cu ajutorul sufixelor și prefixelor, pe care îi vom discuta în continuare. Afixele vor fi prezentate în ordine alfabetică. În discutarea lor vom lua în considerare formele sub care apar, temele la care sînt atașate, precum și conținutul semantic al noilor creații lexicale (termenii vor fi menționați sub forma de nominativ-acuzativ singular, cu excepția derivatelor cu *-ari*, *-ariu* și *-tori*, *-toriu*, unde nu putem stabili cu precizie formele de nominativ-acuzativ singular).

Am avut în vedere acei termeni care, deși ar putea reprezenta împrumuturi din alte limbi (slavă veche, latină, greacă), au totuși o structură analizabilă în limba română datorită existenței în limba noastră a bazei lor [4]. Acest fapt ne permite să-i interpretăm și ca posibile derivate pe teren românesc.

În articolul de față ne vom referi la materialul pe care l-am extras din cele două tipărituri coresiene, considerîndu-le ca aparținînd unui singur traducător. Textele sînt legate împreună *(Cazania I*, f. 11^{r}—247^{v}, *Molitvenicul* f. 249^{r}—263^{v}), sînt tipărite pe aceeași hîrtie și se înscriu în categoria textelor românești datorate propagandei calvine din secolul al XVI-lea.

---

[1] Finuța Hasan, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Psaltirea Hurmuzaki*, în SMFC, I, p. 203—212.

[2] Laura Vasiliu, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățătură a diaconului Coresi din 1581*, în SMFC, I, p. 221—260.

[3] Vezi Al. Mareș, *Cînd și unde s-au tipărit Tîlcul evangheliilor și Molitvenicul rumânesc?*, LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 119—130.

[4] Vezi Mioara Avram, *Cuvînt înainte la Formarea cuvintelor în limba română. Compunerea*, vol. I, București, 1970, p. XIII, și Virgil Nestorescu, *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV—XVI)* (II), în SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 493.

A. SUFIXE

1.-*ame* formează substantive cu sens colectiv atașîndu-se la substantive. Singurul derivat de acest tip pe care îl notează ambele texte este *mișelame* „mulțime de mișei" (64^{v}, 254^{r}).

În limba veche, creații cu acest sufix au mai fost înregistrate numai în *Liturghierul* coresian, *Cazania a II-a* (1581) [5], *Anonymus Caransebesiensis*, *Codicele Todorescu* [6] și *Lexiconul* lui Staicu grămăticul din Tîrgoviște (sec. XVII) [7].

Mai aproape de zilele noastre, derivate din această categorie au mai fost întîlnite în zona Banatului și în regiunile învecinate (sudul Crișanei, Hunedoara și Oltenia) [8].

2.-*(ov)anie* derivă substantive de la verbe, denumind noțiuni abstracte, respectiv numele acțiunii. În această categorie inserăm următoarele derivate: *jelanie* „dorință" (247^{r}), *obreazanie* „circumciziune" (244^{r}), *pocaanie* (171^{v}), *propovedanie* (245^{r}) și *tîlcovanie* (16^{v}), toate provenind de la verbe de conjugarea a IV-a.

Deși derivatele menționate au corespondente în slava veche *(jelanije* [9], *obrezanije* [10], *pokajanije* [11], *propovedanije* [12] și ar putea reprezenta împrumuturi literare din această limbă, pot fi totuși analizate la nivelul românei. Lucrul este posibil, deoarece în limba veche sînt atestate verbele de bază de la care au fost derivate aceste abstracte *(jelui, obrezui, pocăi, propovedui, tîlcui)*. Astfel, chiar în textele de care ne ocupăm, am consemnat pe *jelui* (234^{v}), *pocăi* (237^{r}), *propovedui* (118^{r}), *tîlcui* (171^{r}).

Nu același lucru se poate spune însă despre termeni ca *deaanie* „faptele apostolilor" (232^{r}), *metanie* (168^{r}) sau *poslanie* „epistolă a apostolilor" (226^{r}), pe care le considerăm împrumuturi savante din slavonă, neanalizabile în limba noastră, cu atît mai mult cu cît nu am întîlnit în textele românești vechi verbele de bază de la care au fost derivate.

Referindu-ne la concurența dintre derivate, amintim, în acest caz, că unui singur termen, *propovedanie*, i se opune un alt derivat [13], cu același sens, *propoveduitură* (231^{r}). Dintre ele, primul este mai frecvent folosit.

3.-*ar* este notat, în cele două texte, exclusiv sub forma *-ari*, *-ariu*. În situațiile în care termenii sînt redați cu -ꙗрѣ, din cauza faptului că în cele două tipărituri slova ѣ are și valoarea [ĭ], nu putem decide dacă ѣ are valoarea fonetică [zero] sau [ĭ].

Sufixul se atașează la substantive, derivînd tot substantive care denumesc nume de ocupații [14]. În cele două texte coresiene, numărul

---

[5] Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 222.

[6] Ion Gheție, *Observații asupra răspîndirii termenilor derivați cu sufixul-**ame***, în SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 362.

[7] Diomid Strungaru, *Derivatele cu sufixul -**ame**, atestate în secolul al XVII-lea numai în **Anonymus Caransebesiensis**?*, în SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 525.

[8] G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 14—15; Ion Gheție, *loc. cit.*

[9] Fr. Miklosich, *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, 1865, s.v.

[10] Densusianu, HLR, II, p. 518.

[11] *Ibidem*, p. 522.

[12] *Ibidem*, p. 527.

[13] În lucrarea de față am dat o accepție mai largă categoriei sinonimelor, incluzînd în ea și unii termeni analogici.

[14] Al. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p. 13, 90.

acestor derivate nu este mare : *cărtulari* (75[r]), *curvariu* (166[r]), *mitariul* „cel care ia mită" (168[v]), *tîrgariu* (108[r]).

Deşi toţi aceşti termeni au corespondenţi în alte limbi (slava veche = *kurŭvarĭ* [15], *mytarĭ* [16], *trŭgarĭ* [17], neogreacă : καρτονλάριος [18]), totuşi faptul că au o structură analizabilă în limba noastră oferă şi posibilitatea interpretării unora dintre ei ca formaţii pe teren românesc [19].

Dintre toţi aceştia, unul singur, *mitariu*, intră în concurenţă cu un alt derivat, de la aceeaşi bază şi cu sens identic : *mitarnic* (165[v]).

4.-*aş* se ataşează la substantive sau verbe, pentru a crea alte substantive sau adjective. Noile derivate denumesc un nume de agent, dominaţia sau subordonarea. În cele două tipărituri am notat următoarele formaţii pe teren românesc : *patriercaş* (83[v]), creat după modelul lui *papiştaş* (83[v]), şi, în opoziţie cu acest termen, cu sensul de „cel care este supus patriarhului", *părtaş* „cel care ia parte la ceva" (143[v]), *sutaş* „conducător peste o sută de soldaţi (19[r]), *trufaş* „cel care se trufeşte" (183[r]), *vrăjmaş* „cel care poartă vrajbă cuiva" (29[v]). Dintre aceşti termeni, cel mai des folosit este *sutaş*, notat numai în *Tîlcul evangheliilor*. O menţiune specială merită termenul *patriercaş*, care nu a fost înregistrat în nici un dicţionar şi nici în lucrarea lui Ovid Densusianu, *Historie de la langue roumaine*.

5.-*ărie(-ăreie)*. Sufixul derivă substantive de la verbe.

Am notat un singur derivat, *jucărei* (250[r]), formă de plural a substantivului *jucăreie*, pe care Dicţionarul Academiei (s.v.) îl consideră ca variantă a lui *jucărie*. În prefaţa *Molitvenicului*, unde a fost înregistrat, termenul are un sens neclar : *jucărei şi încinsetura am mîhnit* (250[r]).

6.-*ăt* a fost notat numai într-un singur derivat, *teamăt* (14[r]), specific textelor coresiene [20]. Sufixul derivă un substantiv de la un verb, exprimînd „faptul de a ...". În limba actuală, acest termen a dispărut, fiind înlocuit de forma nesufixată, *teamă*.

7.-*(ăt)ate* este, în cele două texte, un sufix destul de productiv. Ataşat la adjective, el conferă noului termen valoarea substantivală : *bogătate* „avere, bogăţie" (214[r]), *bunătate* „avere" (138[v]), „însuşirea de a fi bun" (121[r]), *creştinătate* „totalitatea creştinilor" (75[v]), „calitatea de bun creştin" (97[v]), *(ne) dereptate* (11[r], 86[v]), *meserătate* „sărăcie" (143[v]), *răutate* (247[v] ; cf. şi *răotate*, 61[r]), *strîmbătate* „nedreptate" (15[r]).

Termenii nou creaţi au valori abstracte, exprimînd :

a. „calitatea" : *bunătate* (121[r]), *creştinătate* (97[v]), *(ne)dereptate* (11[r], 86[v]), *răutate* (247[v]), *strîmbătate* (15[r]).

b. „starea" : *bogătate* (214[r]), *bunătate* (138[v]), *meserătate* (143[v]).

c. „sens colectiv" : *creştinătate* (75[v]).

În textele noastre, *meserătate* este sinonim cu *sărăcie* (24[r]).

Cu sensul de „bogăţie, avere", notăm în cele două tipărituri folosirea unei serii sinonimice mai largi, formate din 5 derivate : *avuţie — bogăţie — bogătate — bunătate — dulceaţă*.

---

[15] DA, s.v.
[16] Densusianu, HLR, II, p. 514.
[17] *Ibidem*, p. 533.
[18] DA, s.v.
[19] Vezi şi Al. Graur, *op. cit.*, p. 67 ; Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 223.
[20] Vezi Densusianu, HLR, II, p. 321—322.

8.-*ciune (-une)* derivă substantive de la verbe sau adjective. În prima categorie (derivate de la verbe), putem include un număr relativ mare de derivate care exprimă numele acțiunii la care se referă verbul de bază : *botejune* „botezare" (197^{r}), *descumpărăciune* „răscumpărare" (38^{v}), *iertăciune* „iertare" (50^{r}), *închinăciune* „închinare" (176^{r}), *îngrupăciune* „îngropare" (255^{r}), *înșălăciune* „înșelare" (211^{r}), *lăsăciune* „iertare" (35^{v}), *rugăciuni* (86^{v}), *smericiune* „smerire" (98^{v}), *uriciune* „ură" (83^{v}).

Un singur derivat exprimă rezultatul acțiunii : *spurcăciune* (118^{v}).

În categoria derivatelor de la adjectiv înregistrăm un singur termen, *înțelepciune*, care exprimă „calitatea de a fi înțelept" (76^{r}).

S-ar putea ca *botejune*, *închinăciune*, *lăsăciune* și *rugăciune* să fie moștenite din latină : *baptizio* [21], *inclinatio* [22], *laxatio* [23], *rogatio* [24]. Le-am adus în discuție ținînd seama de posibilitatea analizării lor în părțile constitutive.

Unele dintre cuvintele discutate aici sînt concurate de alte derivate, fie de la aceeași temă cu sufixe diferite, fie de la teme diferite, pe care le-am notat în cele două texte coresiene. Astfel, înregistrăm 4 serii de sinonime: *îngrupăciune* (255^{r}) — *îngrupătură* (246^{v}) ; *înșălăciune* (211^{r}) — *prilăstitură* (68^{r}) ; *smericiune* (98^{v}) — *smerenie* (230^{r}) — *smeritură* (182^{v}) ; *iertăciune* (50^{r}) *lăsăciune* (35^{v}).

9.-*eală (-ală)* este unul dintre sufixele productive în textele noastre. El derivă substantive de la verbe de conjugarea a IV-a. Formațiile nou create au sens concret, denumind fie acțiunea : *dodeială* „molestare" (253^{v}), *tocmeală* „creație" (140^{r}), *usteneală* (22^{v}), fie rezultatul acțiunii : *cheltuială* (15^{v}), *greșeală*, (89^{v}), *pedepseală* „pedeapsă" (31^{r}), *porînceală* „poruncă" (92^{r}), *tocmeală* „rînduială" (52^{v}).

Cele 8 cuvinte menționate au o frecvență diferită : cel mai des folosit este *greșeală*, urmat în ordine descrescîndă de *tocmeală*, *pedepseală*, *porînceală*, *usteneală*, *cheltuială*, *dodeială*.

Cît privește concurența acestor derivate cu altele, formate cu alte sufixe, am înregistrat un sinonim derivat cu *-ură* : *greșitură* (30^{r}). Substantivul *porînceală* este concurat de un derivat de la participiu, *porîncită* (47^{v}), care are același sens.

Ar mai putea fi adus în discuție un substantiv care apare relativ frecvent în textul *Cazaniei I* (5 atestări) și pe care îl mai consemnează și *Textele măhăcene* [25]. Este vorba despre substantivul *ticală* „chin, suferință" (73^{v}), „mizerie, necaz" (60^{v}), care are un corespondent în slava veche *tykalo*, dar care ar putea fi analizat în română datorită existenței verbului *(a se) tică* „a (se) chinui" în limba veche [26].

10.-*(l, t) ean(-(i) eanin)* este unul dintre sufixele foarte productive din cele două tipărituri. Atașat la substantive, el derivă substantive noi, care denumesc, în majoritatea cazurilor, nume de locuitori.

---

[21] *Ibidem*, p. 493.
[22] DA, s.v.
[23] Densusianu, HLR, II, p. 498.
[24] DLR, s.v.
[25] Densusianu, HLR, II, p. 533.
[26] *Ibidem*.

În această categorie de derivate am înregistrat 16 termeni, denumind originea geografică : *capernautean* (194[r]), *constantinopolitean* (199[v])[27], *corintean* (143[r]), *eghiptean* (73[r]), *filistean* (186[v]), *gadarean* (127[r]), *galatean* (220[r]), *galileian* (207[v]), *hanaean* (97[v]), *ierusalimlean* (32[v]), *izrailtean* (186[r]), *rimlean* (97[r]), *samaritean* (76[v]), *sirian* (58[v]) [28]. După acest model au fost creaţi, credem, şi *melitean* (29[v]), şi *veniamitean* (186[r]), care exprimă originea personală, termeni neatestaţi în dicţionare. Temele de bază de la care au fost creaţi sînt probabil numele proprii *Meleti* (sau *Meliti* [29]) şi *Veniamin* [30].

Pe lîngă aceste forme am notat şi unele variante mai apropiate de forma originară din vechea slavă, dar care ar putea fi analizate în limba română : *galileianin* (207[v]), *izrailteanin* (185[r]), *nazareanin* (207[v]), *samareanin* (132[r]).

Dintre cuvintele discutate mai sus, formate cu sufixul *-eanin*, unele par a fi împrumuturi literare : *corinŭtĕninŭ*, *xanaanyi jerusalimljaninŭ*, *galilejaninŭ*, *israelitĕninŭ*, *rimljaninŭ*, *samarĕninŭ*, *siriĕninŭ* [31].

Ca nume de agent realizat cu ajutorul sufixului *-ean*, am notat un singur derivat, *moştean* (96[r]), sinonim cu baza.

11.-*easă*, sufix moţional, slab reprezentat în textele cercetate. Am înregistrat un singur derivat : *jupîneasă* (257[v]).

12.-*el(-ea)*, sufix diminutival care creează substantive sau adjective de la teme din aceleaşi categorii gramaticale. În cele două tipărituri, numărul derivatelor nu este mare : *copăcel* (161[r]), *junel* (140[r]), *porobocel* „prunc" (255[r]), *mitutel* (59[r]), *puţinel* (15[v]), *puţinea* (98[v]). De subliniat că *puţinel* are şi valoare adverbială, asemenea elementului care a stat la baza lui (108[v]).

13.-*enie* se încadrează în categoria sufixelor care derivă substantive de la substantive sau verbe, exprimînd fie acţiunea, fie rezultatul acesteia. Menţionăm, în grupul derivatelor cu acest sufix, cinci termeni, unul provenind de la substantiv : *milostenie* (236[r]; < *miloste*) şi alţi patru derivaţi de la verbe : *blagoslovenie* (85[v]), *čătenie* „citit" (44[v]), *(i) spăsenie* (49[v], 101[v]), *smerenie* (230[r]) care au o frecvenţă mare, explicabilă prin caracterul religios al textelor la care ne referim.

Ca şi termenii derivaţi cu *-anie* (vezi mai sus p. 26), şi aceste substantive au corespondente în slava veche : *blagoslovenije* [32], *citenije* [33], *sŭmĕrjenije* [34], *sŭpasenije* [35].

Cu toate acestea, datorită existenţei în română a temelor de la care provin, le-am putea considera şi ca formaţii pe teren românesc.

---

[27] DA, s.v., îl înregistrează ca neologism de origine latină (începutul secolului al XX-lea).
[28] DEX, s.v., îl consideră formaţie românească, cf. fr. *syrien*.
[29] Cf. indicaţia tipiconală din text, *Deaanie*, Zaceala 51 (în *Lucrul apostolesc*, ed. I. Bianu, Bucureşti, 1930, în Zaceala menţionată apare *ostrovul de Meleti)*.
[30] Cf. indicaţia tipiconală din text, *Cartea judeaţelor*, cap. 20 (în *Biblia*, Bucureşti, 1938, p. 276, apare pentru acelaşi sens, cuvîntul *veniaminiţii)*.
[31] Pentru toţi termenii citaţi, vezi Miklosich, *op. cit.*, s.v.
[32] DEX, s.v.
[33] Densusianu, HLR, II p. 504.
[34] DEX, s.v.
[35] DEX, s.v.

Nu pot fi însă considerați astfel alți termeni de proveniență veche slavă ale căror teme nu există independent în limba noastră : *polojenie* „prefață" (249r), *stretenie* „întîmpinare" (246v).

Cele mai frecvente sînt *(i)spăsenie* și *blagoslovenie*.

Dintre derivatele cu *-enie*, *smerenie* concurează cu *smericiune* (98v) și *smeritură* (182v), în timp ce *(i)spăsenie* realizează o pereche de sinonime cu *ispăsitură* (24r).

14.-*(-ic)esc* este unul dintre sufixele productive înregistrate de noi în cele două texte. Termenii nou creați prin atașarea sa la substantive au valoare adjectivală. Derivatele cu *-esc* pot denumi :

a. „originea" : *chiriniesc* (209v), *evreiesc* (62v), *grecesc* (124r), *jidovesc* (203v), *leșăsc* (124r), *moschicesc* (124r) [36], *nemțesc* (124r), *rumânesc* (124r).

b. „proveniența, natura" : *apostolesc* (40v), *creștinesc* (102r), *domnesc* (212v), *drăcesc* (19r), *dumnezeiesc* (13v), *sufletesc* (106v).

c. „asemănarea" : *bărbătesc* (261r), *frățesc* (254r), *nebunesc* (198r), *omenesc* (48r).

15.-*eș* se încadrează în seria sufixelor cu productivitate scăzută în textele noastre. Derivă adjective de la substantive, desemnînd o însușire. Singurul derivat pe care l-am notat este *leaneș* (34r), care apare mai frecvent decît sinonimul său, *leaniv* (107v).

16.-*ește (-ească)* creează adverbe, prin atașarea sa la substantive. Am înregistrat, în cele două texte, 6 derivate cu acest sufix : *creștinește* (52r), *jidovește* (217r), *păgînește* (63r), *rumânește* (249v), *sîrbește* (143r), *sufletește* (198v).

17.-*ete* face parte din categoria sufixelor care creează substantive de la substantive : *foamete* (87r).

18.-*eț* creează adjective de la verbe, denumind o însușire : *măreț* (168r), *îndrăzneț* (225r).

19.-*ețe(-ață)* derivă substantive de la adjective, cu valoare abstractă, exprimînd numele calității sau al stării : *blîndețâ* (11r), *dulceață* (50v), *frîmsețe* (158v), *greață* „greutate" (92r), „chin, suferință" (207r), *tinerețe* (94r). Cît privește substantivul *dulceață*, acesta se înscrie în categoria termenilor polisemantici. Înregistrăm, pentru acest cuvînt, două valori abstracte : „bunătate" (98v), „fericire" (50v) și două valori concrete : „avere, bogăție" (137v) și „lucru plăcut, bun" (187v).

20.-*ie* aparține categoriei celor mai productive sufixe, consemnate în cele două lucrări. Am înregistrat un număr de 62 de derivate, cu o frecvență foarte mare în text. Toate derivatele sînt substantive, iar conținutul semantic al termenilor nou creați este variat.

Temele la care poate fi atașat acest sufix sînt :

a. substantive : *bărbăție* (183r), *călugărie* (50r), *coconie* „copilărie" (134v), *dăscălie* „cultură" (64v), *drăcie* „lucru necurat" (158r), *dumnezeie* „divinitate" (183r), *feție* „feciorie" (224r), *frăție* (121v) *împărăție* (52r), *mărturie* (207r), *moșie* (177r), *moștenie* „moștenire" (96r), *popie* (55v), *prorocie* „prorocire" (159v), *robie* (180r), *simbrie* (183v), *soție* „tovarăș, însoțitor" (215r), „unire prin căsătorie" (258r), *trufie* (33r), *vecie* (61v), *vlădicie* „stăpînire" (127r), *vrăjmășie* (183r).

---

[36] Atestare mai veche decît cea indicată de DLR, s.v.

b. adjective : *avuţie* (91[r]), *beţie* (231[r]), *blînzie* „blîndeţe" (20[v]), *bolnăvie* „boală" (20[v]), *bogăţie* (139[r]), *curăţie* „puritate sufletească" (105[v]), *datorie* (88[v]), *făţărnicie* (187[v]), *grozăvie* (193[v]), *hlăpie* „desfrînare, destrăbălare" (183[v]) [37], *hrăborie* „energie, tărie" (53[v]), „tenacitate" (255[r]), „grabă" (79[r]), *înălţie* „înălţime" (182[v]), *lăcomie* (17[r]), *lotrie* „hoţie" (29[r]), *milostivnicie* „milă" (170[v]), *milosîrdie* „milă" (69[v]), *mîndrie* (63[v]), *nebunie* (101[v]), *necrezuţie* (216[v]), *necurăţie* „nelegiuire" (105[v]), *(ne)destoinicie* (93[v], 106[r]), *nehărnicie* (101[v]), *(ne)tărie* (106[v], 24[r]), *sărăcie* (24[r]), *scîrnăvie* „murdărie" (260[v]), *sfinţie* (168[v]), *slăbie* „slăbiciune" (188[r]), *sluţie* (158[r]), *veselie* (112[v]).

c. verbe : *bucurie* (232[r]), *căsătorie* (258[r]), *cununie* (257[r]), *domnie* (218[v]), *făţărie* „făţărnicie" (196[r]), *lenie* (102[r]).

d. substantive sau verbe : *curvie* (222[v]).

e. adjective sau vrbee : *mărie* „mărime" (32[r]), „mîndrie" (168[v]), „glorie" (174[v]), *micşurie* „umilinţă" (168[v]), *orbie* „orbire" (30[r]), *slobozie* „liberare" (114[r]), „permisiune, îngăduinţă" (126[v]).

Conţinutul semantic al termenilor derivaţi cu sufixul *-ie* este variat. Aceşti termeni pot exprima :

a. „însuşirea, calitatea" : *bărbăţie, blînzie, curăţie, drăcie, făţărie, făţărnicie, grozăvie, hlăpie, hrăborie, înălţie, lăcomie, lenie, lotrie, mărie* (168[v], 174[v]), *micşurie, milosîrdie, milostivnicie, mîndrie, nebunie, necurăţie, (ne)destoinicie, nehărnicie, (ne)tărie, scîrnăvie, sfinţie, slăbie, sluţie, trufie, vrăjmăşie.*

b. „starea" : *avuţie, beţie, bogăţie, bolnăvie, bucurie, coconie, feţie, robie, sărăcie, veselie.*

c. „funcţia, ocupaţia" : *călugărie, domnie, popie, vlădicie.*

d. „relaţia" : *frăţie, soţie.*

e. „numele şi rezultatul acţiunii" : *căsătorie, cununie, curvie, mărturie, necrezuţie, orbie, prorocie, slobozie* (114[r]).

În afara acestor abstracte mai notăm o serie de derivate care nu pot fi încadrate într-un domeniu precis : *dăscălie* „cultură", *dumnezeie* „divinitate", *slobozie* (126[v]), *vecie.*

Consemnăm şi o serie de termeni cu valoare concretă : *datorie, împărăţie, mărie* (32[r]), *moşie, moştenie, simbrie.*

Dat fiind numărul mare de derivate cu acest sufix, întîlnim, în acest caz, mai multe serii sinonimice de derivate cu aceeaşi bază sau cu baze diferite : *avuţie* (91[r]) — *bogăţie* (139[r]) — *bogătate* (214[r]) — *bunătate* (138[v]) — *dulceaţă* (137[v]) ; *blîndeaţă* (11[r]) — *blînzie* (20[v]) ; *curăţie* (105[v]) — *curăţitură* (108[v]) ; *făţărie* (196[r]) — *făţărnicie* (187[v]) ; *hlăpie* (183[v]) — *lăcomie* (17[r]) ; *înălţie* (182[v]) — *înălţime* (110[v]) ; *lenie* (102[r]) — *nehărnicie* (101[v]) ; *mărie* (168[v]) — *mîndrie* (63[v]) ; *mărturie* (207[r]) — *mărturisitură* (177[v]) ; *micşurie* (168[v]) — *smerenie* (230[r]) — *smeritură* (182[v]) — *smericiune* (98[v]) ; *milosîrdie* (69[v]) — *milostenie* (236[r]) — *milostivnicie* (170[v]) ; *orbie* (30[r]) — *orbitură* (92[v]) ; *prorocie* (159[v]) — *prorocitură* (159[v]) ; *scîrnăvie* (260[v]) — *spurcăciune* (260[v]) ; *sfinţie* (168[v]) — *sfinţitură* (234[r]) ; *slobozie* (126[v]) — *slobozitură* (30[v]) ; *tărie* (106[v]) — *tărime* (237[r]).

---

[37] Ion Gheţie, *Unde s-a tradus întîia Cazanie coresiană?*, în LR, XIX, 1970, nr. 2, p. 123, glosează sintagma *cuvinte de hlăpie* (183[v]) prin „vorbe destrăbălate, obscene, triviale".

21.-*ime* derivă substantive abstracte de la adjective, indicînd o calitate : *greime* „greutate" (32^{v}), *înălțime* (110^{v}), *tărime* (237^{r}) sau o colectivitate : *mulțime* (186^{v}).

Dintre acestea, *înălțime* și *tărime* sînt concurate de derivate cu sufixul *-ie* : *înălție*, *tărie* (vezi mai sus).

22.-*ință* este unul dintre sufixele mai slab reprezentate în textele de care ne ocupăm. Atașat la verbe de conjugarea a II-a sau a IV-a, participă la crearea de substantive denumind noțiuni abstracte. Derivatele pe care le-am înregistrat sînt în număr de 6 : *cuviință* (103^{v}), *nădăjduință* (42^{r}), *neputință* (53^{r}), *nevoință* (205^{v}), *știință* (165^{r}), *trebuință* (234^{r}), care nu apar cu o frecvență mare în text. În *Tîlcul evangheliilor*, pentru *știință* am înregistrat trei sinonime, derivate cu *-ură* : *știutură* (105^{r}) — *cunoscătură* (26^{r}) — *înțelegătură* (198^{r}).

23.-*isi* a fost consemnat numai într-un singur derivat : *mărturisi* (127^{v}), care apare frecvent în cele două texte cercetate. Sufixul, împrumutat din neogreacă, realizează verbe și va deveni foarte frecvent în limba noastră în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, care coincid cu o puternică influență a limbii neogrecești asupra limbii române. Consemnăm, de asemenea, și două derivate de la acest verb : *mărturisitură* (177^{v}) și *mărturisitoriu* (225^{v}), fapt care probează că termenul de bază era deja fixat în limbă.

24.-*ist* face parte din categoria sufixelor reprezentate printr-un singur derivat : *evanghelist* (66^{r}), care apare foarte des în textele noastre, lucru perfect explicabil, dacă ne raportăm la conținutul religios al celor două tipărituri. Termenul are corespondent în slava veche *(evangelistŭ)* și reprezenta, probabil, un împrumut.

25.-*işor (-işoară)* este unul dintre cele trei sufixe diminutivale pe care le-am întîlnit în textele cercetate. Derivatele cu acest sufix sînt puține la număr : *fetișoară* (130^{v}), *micșurie* „umilință" (168^{v}), *mînzișor* (201^{r}). *Micșurie* este derivat de la adjectivul în *-șor*, *micșor*, motiv pentru care l-am adus în discuție la acest paragraf.

26.-*iță*, atașat la substantive, dă naștere la elemente din aceeași categorie gramaticală. Toți termenii pe care îi vom semnala au valoare concretă : *feciriță* (128^{v}), *peliță* (144^{r}), *prorociță* (188^{v}), *răcliță* „lădiță" (87^{r}), *rămășiță* (78^{v}). Dintre acestea, singurul derivat asupra căruia părerile cercetătorilor sînt împărțite este *peliță* [38].

Sufixul are valoare diminutivală în trei dintre derivate *(feciriță, peliță, răcliță)*, moțională în *prorociță*, iar derivatul *rămășiță* exprimă rezultatul acțiunii.

27.-*iv, -îv* creează derivate cu valoare adjectivală : *bețiv* (118^{r}), derivat de la adjectivul *beat* [39] și *leaniv* „leneș" (107^{v}), de proveniență substantivală. *Leaniv* are corespondent în vechea slavă — *lěnivŭ* [40].

28.-*minte*, sufix care creează substantive, consemnat numai în derivatul de la verb : *îmbrăcăminte* (59^{r}).

---

[38] S. Pușcariu, *Pe marginea cărților* (VI), în „Dacoromania", IX, 1936—1938, p. 442, susține că termenul nu ar fi derivat pe teren românesc, în timp ce DLRM, s.v., DLR, s.v., DEX, s.v., îl înregistrează ca formație românească.

[39] DA, s.v.

[40] Densusianu, HLR, II, p. 512 ; DA, s.v. *lene*, îl consideră ca derivat pe teren românesc.

29.-*mînt*, ca şi sufixul anterior, derivă substantive de la verbe : *coperimînt* (63^{v}), *jurămînt* (257^{v}) ; dintre acestea, al doilea este moştenit din latină (< *juramentum*) [41], dar analizabil.

30.-*nic* se ataşează la :

a. substantive, derivînd alte substantive care denumesc agentul sau persoana care are o anumită funcţie, ocupaţie : *camatnic* „cămătar" (118^{v}), *clevetnic* „bîrfitor, calomniator" (118^{v}), *datornic* (87^{v}), *mitarnic* (165^{v}), sinonim cu baza, *năemnic* „persoană angajată cu ziua" (169^{r}), *partnic* „părtaş" (43^{v}), *sfeatnic* (13^{v}), *vistiiarnic* „vistier" (202^{r}).

b. adjective sau verbe pentru formarea de adjective : *curvarnică* (190^{r}), *făţarnic* (184^{r}), *meserearnic* „milostiv" (115^{r}), *(ne)milostivnic* (31^{v}, 183^{v}), *nepotreabnic* „nefolositor" (108^{r}), *(ne)putearnic* (63^{r}, 168^{v}), *slobodnic* „liber" (214^{r}), *netreabnic* „nefolositor" (134^{r}), *(ne)volnic* (105^{r}, 60^{v}).

În legătură cu acest sufix, distingem două situaţii :

1. Unele dintre adjectivele consemnate mai sus provin din împrumuturi preluate din slava veche, dar care pe teren românesc au primit un alt sufix decît cel originar, *-nic*.

Astfel, *nepotreabnic*, *netrebnic*, *nevolnic* aveau alt sufix în slavă : *nepotrĕbinŭ* [42], *netrĕbinŭ* [43], *nevolĭnŭ* [44].

2. Cea de-a doua categorie este reprezentată de alţi 5 termeni a căror formă de bază în slava veche era identică cu forma sub care au fost consemnaţi în textele româneşti vechi : *camatnic (kamatĭnikŭ* [45]*)*, *clevetnic (klevetĭnikŭ* [46]*)*, *năiemnic (najemĭnikŭ* [47]*)*, *sfeatnic (sŭveĭnikŭ* [48]*)*, *slobodnic (svobodĭnikŭ* [49]*)*. Cu toate acestea, există posibilitatea ca unii dintre ei să fie consideraţi ca formaţii pe teren românesc, datorită existenţei, în limba română, a temelor de la care au fost creaţi : *camătă*, *cleveti*, *năimi*, *sfat*, *slobod*, dintre care am notat, în *Cazania I*, pe *cleveti* (142^{v}) şi *slobod* (237^{r}).

Numai pentru doi dintre termenii înregistraţi cu acest sufix am întîlnit, în textele de care ne ocupăm, sinonime derivate : *părtaş-partnic* ; *mitariu-mitarnic*.

31.-*oi*, sufix cu valoare augmentativă, poate fi întîlnit numai în derivatul *îngreoia* (87^{v}), explicabil prin adjectivul *greoi*, care nu apare în nici unul dintre cele două texte.

32.-*os (-oasă)*, ataşat la substantive sau verbe, dă naştere unor adjective care exprimă o calitate sau o stare : *fricos* (38^{r}), *mincinos* (47^{r}), *mînios* (126^{v}), *(ne)credincios* (196^{r}, 13^{r}), *neputincios* (164^{v}), *păcătos* (101^{v}), *săţioasă* (255^{r}), *setos* (43^{v}) şi *tăroasă* „însărcinată" (261^{r}). Dintre toţi termenii menţionaţi, ultimul este folosit astăzi regional, în Transilva-

---

[41] DA, s.v.
[42] Densusianu HLR, II, p. 516.
[43] *Ibidem*, p. 533.
[44] *Ibidem*, p. 535.
[45] *Ibidem*, p. 504.
[46] *Ibidem*, p. 505.
[47] *Ibidem*, p. 515.
[48] DLRM, s.v.
[49] Densusianu, HLR, II, p. 531.

nia. El este un derivat de la substantivul de origine maghiară *tar* „greutate, povară, sarcină" [50], şi nu un împrumut din maghiară (< *terhes*)[51].

33.-*işag* derivă substantive de la substantive, denumind acţiunea. Am notat un singur derivat, *furtişag* (202^{v}).

34.-*şug* derivă substantive de la substantive sau adjective.

Termenii derivaţi cu acest sufix au corespondenţi în limba maghiară, dar existenţa independentă în limba română a elementelor de bază ne oferă posibilitatea analizării lor în părţi constitutive : *hitlenşug* (183^{v}), cu variantele sale : *hitleşug* (185^{r}), *hecleşug* (159^{r}) şi *meşterşug* (108^{v}).

35.-*(t)oare* derivă substantive de la verbe, denumind agentul : *descîntătoare* (81^{v}), numele acţiunii : *sculătoare* „ridicare : (223^{v}), *vînătoare* (110^{v}), numele locului unei acţiuni : *îngrupătoare* „mormînt" (200^{v}), numele unui instrument : *tocitoare* „vas de lemn în care se pun strugurii la fermentat" (95^{v}).

36.-*tor(-toriu)* derivă substantive şi adjective de la substantive sau verbe, denumind agentul sau purtătorul calităţii. Este unul dintre cele mai productive sufixe înregistrate în cursul cercetării noastre. Am consemnat un număr de 94 de derivate, pe care le vom prezenta în ordine alfabetică [52] : *adevărătoriul* (224^{v}), *ascultătoriul* (216^{r}), *băutoriu* (76^{v}), *botezătoriu* (17^{r}), *căsătoriu* „tată de familie" (95^{v}), „devotat" (214^{v}), *căzătoriu* (216^{v}), *cătitoriu* (28^{r}), *călători* (138^{r}), *cerşitoriu* (29^{v}), *cîntătoriu* „cocoş" (207^{v}), *curătoriu*" „alergător" (21^{r}), *curăţitoriu* „purificator" (38^{v}), *datoriu* (222^{r}), *dătătoriu* (40^{r}), *deregători* (199^{r}), *descumpărătoriu* (263^{v}), *făcătoriu* (105^{v}), *făptoriu* (105^{r}), *feritoriu* (261^{r}), *greşitoriu* (220^{r}), *grijitoriu* (73^{v}), *hrănitoriu* (86^{v}), *iertătoriul* (225^{r}), *(i)spăsitoriul* (76^{v}, 226^{r}), *iubitoriul* (259^{r}), *îmblătoriu* (38^{r}), *împăcătoriul* (38^{v}), *împlătoriu* (216^{v}), *începătoriul* (200^{r}), *închinătorii* (176^{v}), *îndrăznitoriu* (222^{v}), *îngînduitoriu* „care îngăduie [53], care admite" (216^{r}), *înşelătoriu* (211^{r} ; formă de feminin, adj. *înşelătoare* (218^{r}), *întăritori* (75^{v}), *învăţătoriul* (64^{v}), *judecătorii* (102^{v}), *lăcuitorii* (176^{r}), *lecuitoriu* (84^{v}), *legiuitoriu* (104^{r}), *lucrători* (95^{v}), *luminătoriu* „îndrumător" (76^{r}), *mărgătorilor* (62^{r}), *mărturisitoriul* „martor" (219^{v}), *miluitorul* (133^{v}), *mîncătorii* (136^{v}), *mîngîitoriul* (38^{r}), *mîntuitoriul* (40^{r}), *muncitorilor* „călăi" (88^{v}), *muritoriu* (74^{v}), *nădăjduitorii* (176^{v}), *năstăvitor* „conducător" (150^{r}), *neguţătorilor* (111^{r}), *nemulţemitori* (100^{r}), *nestătătoare*, „instabilă" (138^{r}), *(ne)ştiutoriu*, (132^{v}, 23^{v}), *opăcitori* „înşelători" (46^{r}), *părăsitorii* (176^{r}), *păzitorii* (211^{v}), *pieritoare* (57^{v}), *plătitorul* (217^{r}), *postitorilor* (176^{r}), *podobitorii* (176^{r}), *povestuitorii* „predicatori, propoveduitori" (102^{r}), *prilăstitori*, „înşelători" (46^{r}), *propoveduitoriu* (184^{r}), *purtătoriul* „conducător" (217^{r}), *răbdătorii* (119^{r}), *rămîietoare* (242^{r}), *răpitori* (165^{v}), *roditoriul* „creator (263^{v}), *rugătoriul* (49^{v}), *scriitorii* (18^{v}), *scumpărătoriul* „mîntuitor" (236^{v}), *semănătoriu* (118^{r}), *slujitoare* (19^{v}), *socotitoriul* (105^{r}), *stătătoriu* „perseverent" (20^{v}), *stătătoare* (138^{r}), *şezători* (200^{r}), *tăietoriul*

---

[50] Vezi şi Ion Gheţie—Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, p. 297.

[51] Aşa cum susţine N. Hodoş, *Un fragment din Molitvenicul diaconului Coresi (1564)*, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, Bucureşti, 1903, p. 243—246.

[52] Ca şi în cazul derivatelor cu *-ari*, *-ariu*, derivatele cu *-tori*, *-toriu* vor fi prezentate sub forma din text, vezi mai sus, p. 26.

[53] Variantă a verbului *îngădui*.

(216^{v}) [54], *trecătoare* (57^{v}), *trimeţitoriul* (35^{r}), *ţiitorii* (176^{r}), *ucigătorii* (99^{r}), *uspătătoriul* (137^{r}), *vietori* „viu" (214^{r}, feminin, *vietoare*, 261^{v}), „veşnic" (138^{r}), *veselitoriu* (38^{r}), *vînătoriu* (112^{r}), *vînzătoriu* (202^{v}), *vorovitoriu* „vorbăreţ, locvace" (233^{r}), *vrăjitori* (81^{v}), *ziditorii* (97^{r}).

După cum se poate observa, sufixul, care apare sub forma *-tori*, *-toriu* (sg.) se poate ataşa atît la teme de origine latină, cît şi de alte origini (slavă, maghiară).

Fiind în limba română sufixul cel mai productiv pentru realizarea numelor de agent, productivitatea sa în cele două texte apare ca foarte firească.

Unii dintre termenii discutaţi : *căsătoriu*, *vînătoriu* par a fi moşteniţi din latină (*< casatorius*, *venator*). Rămînînd consecvenţi principiului analizei termenilor în constituenţi, i-am inclus în categoria cuvintelor care au statut de derivate în limba română.

Dintre derivatele discutate, unele se constituie în serii sinonimice cu baze sinonime : *descumpărătoriu — scumpărătoriu; (i)spăsitoriu — mîntuitoriu; înşelători — opăcitori — prilăstitori; năstăvitor — purtătoriu; povestuitori — propoveduitoriu.*

37.-*(u)i* derivă verbe din substantive. În cele două texte coresiene am înregistrat următoarele derivate verbale : *chinui* (36^{v}), *hăsnui* „a folosi, a fi de folos" (121^{v}), *îngîndui* „a consimţi" (126^{v}), „a-şi fixa în minte" (133^{r}), *învălui* (81^{r}), *jelui* (88^{r}), *lecuitoriu* (84^{v}) [55], *legiuitoriu* (104^{r})[56], *nădăjdui* (34^{v}), *pildui* (216^{r}), *rîndui* (235^{v}), *sălăşui* „a locui" (234^{v}), *sfătui* (200^{v}), *vestui* „a anunţa" (41^{r}), *văcui* „a trăi" (153^{r}).

Pe lîngă aceşti termeni, am mai notat şi alţii, ca : *dărui* (15^{v}), *milui* (119^{v}), *povestui* „a predica" (180^{r}), „a spune" (23^{r}), *tîlcui* (12^{r}), *trebui* (187^{v}), care au corespondenţi în slavă şi par a fi împrumuturi, deşi au un caracter analizabil în limba noastră.

38.-*ură* este unul dintre cele mai productive sufixe înregistrate în cele două tipărituri (63 de derivate). În limba veche, derivarea cu acest sufix putea fi întîlnită mai frecvent în texte de provenienţă bănăţeană -hunedoreană [57], din care categorie fac parte şi cele două texte de care ne ocupăm [58]. Sufixul se ataşează la teme verbale, realizîndu-se, cu ajutorul său, substantive cu o valoare semantică diversă. Astfel, derivatele cu *-ură* pot denumi : numele acţiunii, rezultatul acţiunii, mijlocul prin care se poate realiza acţiunea, obiectul acţiunii sau o însuşire, o senzaţie [59].

---

[54] În compusul *împrejur-tăietoriul*.

[55] În afara derivatelor de la aceste verbe, nu am notat în cele două texte forme independente.

[56] Ibidem.

[57] Ion Gheţie, *Consideraţii filologice şi lingvistice asupra Evangheliarului din Petesburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 76 ; idem, *Începuturile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1974, p. 166—167.

[58] Ion Gheţie, *Unde s-a tradus întîia Cazanie coresiană?*, în LR, XIX, 1970, nr. 2, p. 121—127 ; idem, *Contribuţii la localizarea Cazaniei a II-a a lui Coresi*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 2, p. 153, 154.

[59] Luiza Seche, *Sufixul* -ură, (-atură, -ătură, -etură, -itură, -sură, -tură), în SMFC, III, p. 187—196.

Temele verbale la care se atașează acest sufix sînt variate :

a. prezent ; verbe de conjugarea a II-a și a III-a : *bătătură* [60] „îndemn, străduință" (95[r], 111[r]), *căzătură* „cădere" (223[r]), *(ne) înțelegătură* „(ne)cunoaștere, (ne)înțelegere (110[r], 198[r]), înțeles" (256[r]), *petrecătură* „ceremonie la înhumare" (250[v]), *preveghetură* „timp întrebuințat în practici religioase" (242[r], 250[v]).

b. participiu ; verbe de conjugarea a II-a, a III-a și a IV-a : *adausătură* „adaos" (250[r]), *alesătură* „alegere" (195[v]), *băutură* (146[v]), *cursură* „alergare" (52[r]), *încinsetură* (sens neclar [61], 250[r]), *prinsură* „acțiunea de a prinde " (32[v]), „captivitate" (187[r]), *(ne) știutură* (105[r], 244[v]).

c. infinitiv, verbe de conjugarea I și a IV-a : *adevărătură* (244[r]), *ajutătură* „ajutor" (170[v]), *arătătură* „arătare" (113[r]), *ascultătură* „ascultare" (261[r]), *călcătură* (182[r]), *căutătură* „căutare" (64[r]), *chemătură* „chemare" (35[r]), *cuminecătură* (64[v]), *cuntenitură* „ordin" (262[v]), *curățitură* „cinste" (108[v]), *descoperitură* (223[v]), *dezlegătură* „eliberare, mîntuire" (182[r]), *despărțitură* „separare" (174[v]), *făgăduitură* „promisiune" (96[v]), „bună găzduire" (257[r]), *fărmăcătură* (129[v]), *feritură* „ferire" (170[v]), *greșitură* „păcătuire" (30[r]), *ispășitură* „mîntuire" (24[r]), *împărțitură* „acțiunea de a face cunoscut" (40[v]), *îndemnătură* „îndemn" (47[r]), *îndereptătură* „îndrumare" (30[v]), *îngînditură* (< *îngîndui*) „devotament" (261[r]), *îngrupătură* „îngropare" (246[v]), *învățătură* (11[r]), *legătură* (182[r]), *luminătură* „făclie (239[r]), „acțiunea de a îndruma" (76[v]), *mărturisitură* „mărturie" (177[v]), *mîngîitură* „ispășire" (224[v]), *mîntuitura* (224[v]), *oblicitură* „supraveghere" (257[r]), *orbitura* „orbire" (92[v]), *păgubitură* „pierzanie" (252[r]), *păzitura* „ocrotire" (170[v]), *picătură* (205[v]), *prilăstitură* „înșelătorie, acțiunea de a înșela" (68[r]), *propoveduitură* „propovăduire" (231[r]), *prorocitură* „predicare" (159[v]), *putreditură* „putrezire" (16[v]), *roditură*, „ființă creată de Dumnezeu" (261[v]), *schimbătură* (171[v]), *sculătură* „înviere" (11[r]), „ridicare" (224[v]), *semnătură* „semn (171[r]), *sfințitură* „sfințire" (234[r]), *slobozitură* „îngăduință, permisiune" (30[v]), *smeritură* „modestie, umilință" (182[v]), *tăietură* (215[v]).

La aceste derivate s-ar putea adăuga *făptură* (158[r]) și *scriptură* (98[r]), ambele cu corespondente în limba latină, dar analizabile la nivelul limbii române.

Termenii derivați cu sufixul *-ură* au multiple valori semnatice. Ei pot exprima :

1. „numele acțiunii" : *arătătură*, *călcătură*, *căutătură*, *căzătură*, *chemătură*, *cursură*, *descoperitură*, *despărțitură*, *dezlegătură*, *feritură*, *împărțitură*, *îndemnătură*, *îndereptătură*, *îngrupătură*, *luminătură*, *mîngîitură*, *mîntuitură*, *preveghetură*, *prilăstitură*, *prinsură* (32[v]), *propoveduitură*, *prorocitură*, *putreditură*, *schimbătură*, *sculătură*, *sfințitură* ;

2. „rezultatul acțiunii" : *adevărătură*, *alesătură*, *curățitură*, *făptură*, *greșitură*, *ispășitură*, *încinsetură*, *învățătură*, *legătură*, *păgubitură*, *picătură*, *prinsură* (187[r]), *scriptură*, *semnătură*, *tăietură* ;

3. „mijlocul prin care se realizează acțiunea" : *adausătură*, *ajutătură*, *bătătură*, *cuntenitură*, *făgăduitură*, *oblicitură*, *păzitură*, *petrecătură*, *slobozitură*, *smeritură* ;

[60] Vezi și Viorica Pamfil, *Palia de la Orăștie, 1581—1582*. București, 1968, p. 343, s.v. (calc după maghiarul *igyekezet*).

[61] Densusianu, (HLR, II, p. 343), glosează „acțiunea de a se înflăcăra, de a nu se stăpîni".

4. „obiectul acţiunii" : *băutură, cuminecătură, fărmăcătură, mărturisitură, orbitură, roditură;*

5. „calitatea, însuşirea, senzaţia" : *cunoscătură, îngînditură (ne)înţelegătură, (ne)ştiutură.*

Numărul mare al derivatelor cu sufixul *-ură* duce în mod firesc la apariţia unui număr mai mare de serii sinonimice în cadrul derivatelor în *-ură*, cu baze sinonime şi cu sufixe diferite de la aceeaşi bază : *cunoscătură* (24r) — *înţelegătură* (198r)—*ştiinţă* (165r) — *ştiutură* (105r); *curăţie* (105v) — *curăţitură* (108v); *ispăsenie* (49v)— *ispăsitură* (24r), —*mîntuitură* (224v); *îngrupăciune* (255r) — *îngrupătură* (246v); *mărturie* (207r) — *mărturisitură* (177v); *orbie* (30r) — *orbitură* (92v); *propovedanie* (245r) — *propoveduitură* (231r); *prorocie* (159v) — *prorocitură* (159v); *sfinţie* (168v) — *sfinţitură* (234r); *slobozie* (126v) — *slobozitură* (30v); *smeritură* (182v) — *micşurie* (168v); *smerenie* (230r) — *smericiune* (98v).

B. PREFIXE

În comparaţie cu numărul mare al sufixelor pe care le-am discutat, numărul prefixelor înregistrate în cursul cercetării este mult mai redus.

1. ***a-*** poate fi întîlnit într-un număr de derivate moştenite din latină, dar care au un caracter analizabil şi la nivelul românei : *adormi* (11r) şi *aduce* (33r).

2. ***arhi-*** este un prefix preluat din mediogreacă sau slavă veche, pe care l-am consemnat în *arhiepiscop* (53v) şi *arhisinagoga* (128r), care reprezintă, probabil, împrumuturi literare dintr-una din cele două limbi, analizabile în limba noastră.

3. ***des-, dez-*** se ataşează atît la substantive, cît şi la verbe. Dintre formele derivate de la substantive am notat următoarele cuvinte care exprimă opusul bazei : *descîntec* (19r), *descîntătoare* (85v), *despărţi* (81v).

Ca derivate de la verbe am notat pe : *descînta* (129v), *descumpăra* „răscumpăra" (254r), *desface* (223r), *dezlega* (141r), *dezmînia* „a îmblînzi, a linişti" (226v), *dezrupe* „a lua, a ridica" (182r).

4. ***i-*** a fost notat numai în componenţa verbelor *ispăsi* (12r) şi *ispovedi* (263v) ; ambele formaţii sînt analizabile în limba română prin *i*+*spăsi*, respectiv *spovedi*, şi au corespondente în slava veche : *ispasti* şi *ispovědati*[62].

5. ***îm-, în-*** sînt prefixe foarte productive în cele două texte, cu posibilităţi combinatorii mai largi. Ataşate la substantive, adjective, numerale sau adverbe, ele creează termeni din aceleaşi categorii gramaticale (unii dintre ei fiind derivate parasintetice). De la substantive, cu ajutorul lui *îm-*, *în-* se pot realiza :

a. substantive : *înluminătoriu* (251v);

b. verbe : *încredinţa* (213v), *înfrîmseţa* (240v), *înfrîna* (187v), *îngîndui* (133r), *îngropa* (16r) şi *îngrupa* (244v), *înlumina* (251v), *împărţi* (213v), *împeliţa* (255v), *împietri* (82r, sub formă de participiu), *însărcina* (44r, la participiu), *învălui* (81r);

c. de la adjective, *îm-*, *în-* derivă verbe : *îmbătrîni* (79v), *îmbogăţi* (119r), *înderepta* (251r), *îndrăgi* (133v), *înflămînzi* (114r), *înfricoşa* (35r, la

[62] Vezi *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II, *Prefixele*, Bucureşti, Editura Academiei, 1978, p. 131—133.

participiu), *îngrășa* (33[r]), *îngreoia* (87[v]), *îngroșa* (33[r]), *înnoi* (197[v]), *însetoșa* (21[r]), *întări* (63[r]), *întrista* (131[r]), *învia* (129[r]);

d. în comparație cu alte afixe, prefixul *în-* se poate atașa și la numerale : *îndoi* sau adverbe : *înmulți* (108[v]), derivatele nou create fiind verbe.

6. *ne-* este cel mai productiv dintre prefixele întîlnite în cele două tipărituri coresiene. L-am notat în derivate provenite din substantive, adjective sau verbe (cele mai multe la participiu sau gerunziu, pentru exprimarea formei negative).

Prin atașarea prefixului *ne-* la substantive se obțin tot substantive care exprimă un sens opus celui al cuvîntului de bază : *neavere* „sărăcie" (60[r]), *nebunie* (101[v]), *necrezuție* (216[v]), *necurăție* (136[r]), *necărtulari* (53[v]), *necredința* (20[v]), *nedereptate* (86[r]), *nedestoinicie* (93[v]), *nehărnicie* (101[v]), *neînțelegătură* (198[r]), *nemîncare* (196[v]), *nemulțemitori* (100[r]), *neogodire* (196[v]), *neputință* (164[r]), *neputredire* (16[v]), *neștiutură* (244[v]), *neștiutori* (23[v]), *netărie* (220[r]), *nevoință* (205[v]).

Și adjectivele, derivate tot cu participarea prefixului *ne-*, exprimă o calitate contrară celei marcate de adjectivul-temă : *nebun* (127[r]), *necredincios* (50[v]), *necurat* (125[v]), *nederept* (174[v]), *nedestoinic* (189[r]), *nedulce* „rău" (112[v]), *neharnic* (202[r]), *neînțelept* (151[v]), *nemilostivnic* (183[v]), *neputearnic* (168[v]), *nepotreabnic* (196[v]), *neputincios* (164[r]), *nestătătoare* (138[r]), *netare* „slab" (175[r]), *netreabnic* (134[r]), *nevinovat* (29[v]). (În legătură cu cele două adjective care ar putea reprezenta și împrumuturi din slava veche, vezi mai sus p. 33.)

Cît privește derivatele de la verbe, acestea au fost notate în text numai la gerunziu sau participiu pentru realizarea formei negative a acestor moduri verbale, pe care le menționăm ca atare : *neavut* (108[r]), *neavînd* (222[r]), *neadușî* (66[v]), *nebîntătuit* „nepedepsit" (249[v]), *necrescut* (47[r]), *nechemat* (66[v]), *necunoscut* (241[r]), *nedespărțit* (213[v]), *negătit* „nepregătit" (139[r]), *negrești* „nepăcătos" (13[r]), *neiertat* (12[v]), *neîngrupat* (17[r]), *neînsurat* (176[r]), *neînvățat* (203[r]), *neînțeles* (247[r]), *nemîncînd* (181[r]), *nenumărat* (89[r]), *neputrezit* (16[v]), *nerugat* (78[r]), *nespus* (170[v]), *nesfîrșit* (42[r]), *neștiut* (241[r]), *nețiind* (136[v]), *neustenindu-se* (57[r]), *neusebindu-se* (101[r]), *nevăzut* (255[r]).

Am înregistrat, în prefața *Molitvenicului*, participiul negativ al verbului *socoti* sub forma *nusocotit* (249[v]).

Faptul că apare într-un enunț cu *nebîntătuit* „nepedepsit" (249[v]) ne determină să-l echivalăm cu *nesocotit*, considerînd că s-ar putea să ne aflăm în fața unei erori tipografice.

7. *pre-* apare în combinație cu verbe, noile derivate căpătînd valoarea de durată, de efectuare în timp a acțiunii exprimate de verbul-temă : *prelungi* (184[v]), *preveghea* (240[v]). Ambele ar putea fi moștenite din latină : *perlongare* și *pervigilare* [63], dar pot fi și analizate în limba română.

8. *prea-* se atașează la substantive sau adjective și verbe, conferindu-le o valoare superlativă. Am notat cu singur derivat, provenit de la un substantiv, *preamîncare* (188[v]), și două derivate de la verbe la infinitiv : *preaplace* (119[r]) și *preaizbîndi* (108[r]). Cît privește derivatele de la adjective (propriu-zise sau provenite din participii), acestea sînt mai numeroase :

[63] DEX, s.v.

preabun (232[r]), *preacurata* (168[r]), *preaderept* (28[v]), *preaiubit* (19[r]), *prealăudat* (168[v]), *preamare* (202[r]), *preamilostivnic* (170[r]), *preamîndru* (28[v]), *preavietoare* (242[r]).

9. *răs-* nu apare frecvent în textele de care ne ocupăm. Ataşat la substantive sau verbe, cu ajutorul său se pot crea verbe care exprimă noţiunea de împrăştiere, desfacere : *răsfirat* (participiu, 97[v]), *răsturna* (13[v]). Într-o singură situaţie l-am notat ataşat la un adjectiv, *răslăbit* (25[r]), care poate reprezenta fie un derivat pe teren românesc, fie un împrumut din slava veche : *raslabiti* (verb). În acest ultim exemplu, valoarea prefixului este superlativă.

10. *stră-* se ataşează la substantive sau verbe pentru a deriva cuvinte din aceleaşi categorii gramaticale. Am consemnat două derivate : *strămoş* (47[v]), în care caz prefixul are valoarea superlativă şi *strămuta* (179[r]), în care prefixul indică ideea de mişcare dintr-un loc în altul.

★

După cum se poate observa, numărul prefixelor este mult mai redus decît al sufixelor. Procedeul prefixării este folosit mai puţin decît cel al sufixării în limba română, fapt reflectat şi de cele două texte coresiene de care ne-am ocupat.

În categoria sufixelor am notat, în *Cazania I* şi *Molitvenicul rumânesc* un număr de 38 de sufixe, dintre care 13 se ataşează numai la substantive *(-ame, -ari, -ean, -easă, -(ic)esc, -eş, -eşte, -ete, -isi, -ist, -iţă, -şag, -ui)*, 4 numai la adjective *(-ătate, -eţe, -ime, -oi)*, 10 numai la verbe *(-(ov)anie, -ărie, -ăt, -eală, -eţ, -inţă, -minte, -mînt, -(t)oare, -ură)*.

Restul de 11 sufixe se împarte astfel : 9 se pot combina cu cîte două părţi de vorbire : substantiv-adjectiv *(-el(ea), -işor, -iv, -şug)*, substantiv-verb *(-aş, -enie, -os, -tor)*, adjectiv-verb *(-ciune)*, iar două se pot ataşa la cîte 3 părţi de vorbire ; substantiv-adjectiv-verb *(-ie, -nic)*.

Din cele 10 prefixe discutate mai sus, 4 se pot combina numai cu cîte o parte de vorbire : verb *(a-, pre-, i-)*, substantiv *(arhi-)*, 2 se ataşează la două părţi de vorbire : substantiv-verb *(stră-, des-, dez-)*, 3 la cîte trei părţi de vorbire : substantiv-adjectiv-verb *(ne-, prea-, răs-)*, iar 1 prefix se poate combina cu 5 părţi de vorbire : substantiv-adjectiv-numeral-verb, adverb *(îm-, în)*.

În urma derivării şi prefixării se obţin diverse părţi de vorbire, dintre care cele mai frecvente sînt substantivele. Astfel, 25 de sufixe participă la crearea de substantive *(-ame, -anie, -ari, -ărie, -ăt, -ătate, -ciune, -eală, -ean, -easă, -enie, -ete, -eţe, -ie, -ist, -ime, -inţă, -iţă, -minte, -mînt, -şag, -şug, -(t)oare, -tor, -ură)*. Restul creează adjective *(-(ic)cesc, -eş, -eţ, -iv, -oi, -os)*, verbe *(-isi, -(u)i)*, adverbe *(-eşte)* sau substantive şi adjective *(-aş, -el, -işor, -nic)*.

Prefixele participă la crearea de substantive *(arhi-)*, adjective *(de-, ne-)*, verbe *(a-, pre-)* sau substantive şi adjective *(ne-)*, substantive şi verbe *(des-, dez-, îm-, în-)*, adjective şi verbe *(răs-)* sau substantive, adjective şi verbe *(prea-)*.

Largile posibilităţi combinatorii pe care le-am reţinut în cadrul cercetării de faţă demonstrează, o dată în plus, că derivarea cu sufixe şi prefixe era şi în secolul al XVI-lea unul dintre procedeele de bază ale îmbogăţirii vocabularului limbii noastre.

INFLUENȚA MODEI ASUPRA NUMELOR DE PERSOANE

DE

IORGU IORDAN

Omul primitiv avea o gîndire metaforică. Creierul lui nu evoluase încă în așa măsură, încît să-l ridice la nivelul intelectual necesar pentru formarea noțiunilor. Pentru dînsul, obiectele din lumea înconjurătoare aveau o existență individuală și strict concretă sau materială, dacă se poate spune așa, fără relații între ele, chiar cînd, după omul de mai tîrziu și după noi cei de azi, erau legate într-un fel sau altul, ba și identice, dacă aparțineau aceleiași specii. Se știe că unele limbi ale popoarelor rămase în urmă din punctul de vedere al dezvoltării, sub toate raporturile, nu posedă un nume unic pentru obiectele de același fel, și aceasta, din cauza arătată în legătură cu incapacitatea de a forma noțiuni și, deci, de a le desemna cu un singur termen. Se citează adesea exemplul — n-aș putea preciza din ce idiom — referitor la denumirile, numeroase, pentru „vacă" după culoarea părului: „vacă albă", „vacă neagră", „vacă roșie", „vacă bălțată" etc. Un cuvînt, unic, pentru „vacă" pur și simplu, nu există, fiindcă în mintea vorbitorului nu există noțiunea „vacă".

Strămoșul propriu-zis al omului, tot din cauza înapoierii lui mintale, vedea pretutindeni în jurul său dușmani primejdioși, care îi amenințau în orice moment viața. Numeroși dușmani erau o realitate obiectivă, mulți alții însă, produs al panicii care îl stăpînea tot timpul. Și cum nu putea lupta efectiv contra majorității lor, fiindcă nu dispunea de armele necesare, el încerca să se apere cu ajutorul cuvintelor, care, în ochii lui, aveau putere magică. Rostirea numelui unui animal, de pildă, considerat de el periculos, însemna apariția, dacă nu concretă, cel puțin imaginară, dar cu același efect dăunător, a animalului însuși. Deseori, rămînem, noi cei de astăzi, extrem de surprinși aflînd că chiar o insectă, ca libelula, de pildă, reprezenta pentru omul primitiv o primejdie de moarte. De aceea numele propriu-zis al acestei ființe drăgălașe, socotit periculos, era evitat și înlocuit prin altul metaforic. Mă opresc ceva mai mult la un singur exemplu concret, acela al carnivorului numit latinește de către zoologi *Mustela vulgaris*, care ne introduce puțintel în poezie: rom. *nevăstuică*, diminutiv al lui *nevastă*, cu sensul etimonului vechi slav de „logodnică, mireasă" (păstrat și în româna veche, cu această de a doua accepție); neogr. νύ(μ)φιτζα, derivat de la νύ(μ)φη „tînără căsătorită", deci tot „nevăstuică", adică „nevestică" („nevastă tînără sau dragă"); it. *donnola*, de la *donna* „doamnă" (în vechea italiană), „femeie, soție" (astăzi); ung. *hölgy* „hermină", propriu „doamnă" (de unde rom. *helge* „nevăstuică"); medioengl. *fairie (fairy)* „zînă" (amintește de „nimfă" de origine greacă); fr. *belette*, diminutiv de la *belle* „frumoasă" ș. a. (vezi *Arhiva*, Iași, XXXIII, 1926, p. 141—142.)

Dacă în astfel de cazuri, omul primitiv încerca să se păzească de primejdii, reale sau numai imaginare, la fel de reale și acestea din punct de vedere psihologic, în altele, asemănătoare, și ele produs al unei mentalități înapoiate, tendința era să-și asigure viața tot cu ajutorul cuvintelor,

de astă dată al numelui pe care urma să-l dea noilor născuți. Alegerea numelui constituia pentru el o problemă vitală în cel mai înalt grad. Criteriul după care se conducea în această operație a fost definit de etnologi printr-o formulă latinească : *nomen est omen*, în traducere mai liberă, „de numele omului depinde soarta lui". De aceea se alegeau nume care exprimau în modul cel mai clar dorința părinților ca odrasla lor să fie personificarea a tot ce este bun, frumos, înălțător etc. Așadar, o adevărată urare pentru întreaga viață.

Dovezi în acest sens ne procură din belșug, între altele, ca mai apropiate de noi, greaca veche și limbile slave. Iată o serie de exemple dintre cele mai cunoscute : *Heródotos* „cel dăruit de Hera, darul Herei" ; *Periklés* „vestit peste măsură" ; *Theódoros* „cel dăruit de zeu, darul zeului" ; *Alexándros* „care se apără bărbătește" ; *Demosthénes* „puterea poporului", „apărător al poporului" ; slav. *Bogdan* corespunde perfect grec. *Theódoros*, cu precizarea făcută de Franz Miklosich (*Die Bildung der slavischen Personennamen*, Heidelberg, 1927, p. 33) că sensul dezvoltat este „ca purtătorul numelui să se apropie de Dumnezeu" ; *Vladimir*, format din temele *vlad-* „stăpînire" și *mir-* „lume ; pace" (Mikl., *op. cit.*, p. 75, dă și alte două accepții ale acestui cuvînt, care trebuie eliminate din discuție ; el se oprește în special la aceea de „pace", bazîndu-se pe glosa *firma pax* pentru *Vladimir*) ; *Vladislav*, din *vlad-* și *slava* „glorie, nume". (Mikl., p. 96 înlătură prima accepție, iar la p. 76, prezintă pe *Vladislav* sinonim cu *Vladimir*, cu îndoială, în sensul că numai în compuneri *mir-* și *slava* au același înțeles. Îndoiala provine din faptul că *mir* nu este atestat ca cuvînt independent.)

Ideea că între nume și cel care îl poartă există o legătură, oarecum de la cauză la efect, de fapt de la dorință la realizarea dorinței, așa cum am arătat pînă aici, n-a dispărut cu totul nici în epoca actuală, căpătînd, bineînțeles, alte forme de aplicare practică. Ea apare foarte clar în nomenclatura creștină, încă din primele veacuri ale răspîndirii noii religii. Alegerea unui nume de sfînt pentru noul născut are drept sursă psihologică tot o teamă, ca și la omul primitiv, provocată de credința că, după moarte, urmează o viață nesfîrșită pe lumea cealaltă, unde sufletele ar fi judecate de justiția divină, care nu greșește niciodată, după faptele săvîrșite, în timpul existenței lor pămîntești atît de trecătoare. Sfîntul al cărui nume urmează să-l poarte copilul, datorită relațiilor sale cu divinitatea, are puterea de a-l apăra, ca un avocat, la judecata de apoi și de a obține, la nevoie, o sentință mai blîndă sau chiar achitarea. El este echivalentul forței magice pe care, pentru mentalitatea omului primitiv, o avea numele ales în modul arătat mai sus. Sfîntul ar fi un protector chiar pe pămînt, un „patron", cuvînt împrumutat din franceză, dar devenit foarte repede popular cu acest sens, modificat prin confundarea numelui cu ziua onomastică. Se spune, cum se știe, în vorbirea populară și în cea familiară a multor oameni, de pildă : „patronul meu este la Sfîntul Gheorghe" (nu „...Sfîntul Gheorghe"), ceea ce nu schimbă prin nimic situația.

De la alegerea unui nume de sfînt pînă la aceea a numelui unei mari personalități laice, care a trăit aievea, distanța n-a fost, se pare, prea mare. Este adevărat că părinții care și-au botezat *Napoleon* copilul nou născut nu s-au gîndit la protecția, imposibil de realizat, ci la gloria celebrului general francez. Dar starea de spirit nu diferă prea mult de la

un caz la altul : Napoleon nu poate proteja în nici un fel pe cel care i-a împrumutat numele, dar îi poate servi ca model. Aceasta, teoretic vorbind. De fapt, a acționat simpla dorință de a da copilului un nume răsunător, lucru ușor de sesizat pentru contemporani, pentru cunoscătorii, fie și aproximativi, ai istoriei, dintre care unii au și ridiculizat procedeul sau pe cel ce l-a aplicat, prin îmbinarea lui *Napoleon* cu ... *Tănase*. (Nu e vorba, firește, de marele actor comic Constantin Tănase !)

Pentru mica burghezie de pe vremuri, Napoleon Bonaparte nu diferea, prea mult, dimpotrivă, era foarte aproape, fie și la un nivel foarte înalt, de *Ecaterina Teodoroiu*, eroina bine cunoscută, singura, a războiului nostru din 1916—1918. Apropierea a fost determinată în mod exclusiv de faptul că ambele aceste personalități au luptat, și au luptat vitejește, în una sau mai multe împrejurări date. Așa îmi explic eu răspîndirea numelui *Ecaterina*, care — se poate întîmpla să mă înșel, dar foarte puțin — era mai degrabă popular, utilizat, de preferință, de masele mai largi ale poporului nostru. Avea, sub această formă, un caracter oficial, în sensul că primăriile îl înregistrau astfel. De fapt însă, în mediul familiei, al prietenilor și al cunoscuților, femeile numite astfel se chemau *Catrina*, *Catinca*, *Tinca*, toate și cu derivate diminutivale în *-uță*, și *-ică*. La un nivel social mai ridicat, diminutivul agreat este *Catrinel* probabil sub influența lui *Irinel* (< *Irina*) personajul principal și titular al unei nuvele de Delavrancea.

Cu aceasta am ajuns la sursa livrescă a nomenclaturii antroponimice. Dealtfel, această sursă va fi intervenit și în cazurile menționate mai înainte, dintre care acela al lui Napoleon este, cu siguranță, în mare parte, tot livresc. Comunicarea mea este intitulată „influența modei...". Termenul al doilea nu corespunde decît foarte parțial realității descrise mai sus, care se explică, în mai mare măsură, prin dorința de a evita numele banale sau privite astfel de multă lume, și, în același timp, de a da un aer de „distincție" mediului social respectiv și, prin acesta, celui ce poartă numele „distins". În esență, această dorință, odată îndeplinită, se încadrează, psihologic, tot în sfera noțiunii „modă", concepută larg.

Un concetățean al meu de pe vremuri, funcționar, cred, la Primăria orașului Tecuci, și-a botezat pe cei doi băieți ai săi *Eminescu* și *Vlahuță*. Unul dintre ei — nu mai țin minte care — ajunsese medic. Văd și acum, cu închipuirea, firma lui profesională pe zidul locuinței sale din strada Gării de la Iași : *Eminescu Irofte*, cu indicarea titlului academic și a orelor de consultație. În treacăt spus, m-am întrebat adesea, aproape mînios, cum a putut ofițerul stării civile să accepte aceste nume ? Din punct de vedere strict legal, el nu avea dreptul să refuze, și omul ar fi răspuns la întrebarea mea că și-a făcut pur și simplu datoria.

Adevărate furori au făcut și mai fac numele istorice, vreau să spun existente în opere literare cu conținut istoric, care aparțin nu domnitorilor, ci unora dintre boierii lor de diverse grade. Mă gîndesc la *Oana*, care a apărut, cred, pentru prima oară în *Apus de soare* a lui Delavrancea, și la *Onuț* din *Frații Jderi* a lui Sadoveanu. În cercul foștilor mei studenți și colaboratori, mai apropiați, în sensul că am păstrat sau mai păstrez legătura cu dînșii, *Ioana* a dispărut din circulație, fiind înlocuit prin *Oana*. Ceva din starea de spirit amintită în legătură cu *Eminescu* și *Vlahuță* *Irofte* intervine și aici, dar are aspect pur estetic. *Ioana* mi se

pare infinit mai frumos decît *Oana*, și aș putea chiar demonstra, cu ajutorul foneticii, că am dreptate. Cît despre masculinul *Ioan* (sau *Ion*), el este cunoscut în realitatea zilnică numai sub forma deja citată *Onuț*. N-am auzit pe nimeni — ceea ce nu însemnează mare lucru în discuția de față — numindu-se sau fiind chemat de alții *Onu*. Această formă circulă, nu prea des, probabil, ca nume de familie, și are, ca un fel de pereche, tot cu această valoare, pe *Oană* (rostit și, mai cu seamă, scris, și *Oana*, cu modificarea vocalei finale). În schimb, cunosc un tînăr, *Ioan*, căruia intimii (începînd, probabil, cu părinții) îi spun *Oni*, după modelul, evident al lui *Johnny* american. Va veni vorba despre el și despre răspîndirea extraordinară a formantului de origine engleză *-i* într-un paragraf următor.

Ion și *Ioana* privesc problema noastră și din alt punct de vedere. Pînă nu de mult — așa cred — aceste nume erau cele mai răspîndite, printr-o tradiție multiseculară. Masculinul se bucură de o circulație neobișnuit de mare și la alte popoare. Faptul se datorește existenței unui număr de sărbători creștinești care îl amintesc. În general, este bine cunoscut *Ioan Botezătorul*, cel mai important dintre toți purtătorii acestui nume, din cauză că a fost „nașul" lui Iisus, în dublul sens de mai tîrziu : a jucat rolul preotului, care botează concret pe noii născuți, și pe al nașului propriu-zis. (Îmi permit să fac o paranteză, care își avea locul în paragraful despre numele de sfinți, ca patroni ai oamenilor care le poartă numele. Nașul, în popor, este, mai cu seamă a fost, tot un fel de protector al finului. Părinții copilului proaspăt venit pe lume își alegeau cumătrul cu multă chibzuință. De obicei, țăranul nostru se adresa unui consătean (adesea și cuiva din alt sat) mai cu stare decît el, tocmai în vederea unui eventual sprijin sau chiar a unui ajutor material în caz de nevoie. În cartea mea despre Alexandru I. Philippide am povestit, pe baza informațiilor obținute de la fostul meu profesor, că bunicul său matern, răzeșul Alexandru Geană, a fost deposedat de mica sa moșie de către logofătul Costache Conachi, care a avut totuși grijă, după aceea, de copila răzeșului în calitate de „naș" al ei. Așa se explică, fie zis în treacăt, zicala *a avea un naș* (verbul poate fi înlocuit prin *a trebui*, eventual și prin altele), cu sensul „a avea un protector" (spre a reuși mai ușor sau absolut sigur într-o acțiune). Afară de Ioan Botezătorul a existat un alt Ioan, desigur mult mai important : apostolul și evanghelistul, fiul spiritual preferat al lui Iisus, care, ca autor al unei evanghelii, a întrecut cu mult, prin talentul literar autentic, pe predecesorul lui. Nu știu dacă în calendarul creștin el are o zi ca sărbătoare a sa proprie. Al treilea Ioan este cel supranumit, din cauza excepționalului său dar oratoric, *Gură de aur* (traducere a slavului *Zlataust*, care și el traduce grecescul *Chrysostómos*), destul de cunoscut, deși este comemorat împreună cu alți doi sfinți (Vasile cel mare și Grigore Teologul) la 30 ianuarie, sub numele colectiv *Trei ierarhi* (cu denumirea slavă, păstrată încă pe la Iași, în legătură cu celebra biserică a lui Vasile Lupu, *Trisfetitele*). Există sărbători mai mici care amintesc de evenimente din viața celui mai popular dintre toți, Ioan Botezătorul : la 24 iunie, data nașterii lui, și la 29 august, tăierea capului (cerută de Salomeea). Prima dintre aceste două sărbători interesează de aproape problema noastră. Numele ei străvechi este *Sînziene* (cu variante teritoriale, dintre care amintesc pe cea cunoscută de mine ca copil : *Sînzănii*), de la care s-a format un sin-

gular, *Sînziana*, nume de botez feminin. Nu știu cît este de răspîndit, probabil nu mult, și cred că numai printre știutorii de carte, care se vor fi lăsat influențați de *Cosînzeana*, supranumele *Ilenei* din poveste.

Să revenim la *Ioan*. Aceasta este forma lui originară (din slava bisericească, iar aceasta din greceşte, unde a venit din ebraică). Foarte de timpuriu, pornindu-se de la vocativul *Ioane*, a luat naștere, cu ajutorul celei de-a patra proporționale, cum spuneau unii lingviști, pe vremuri, forma *Ion*, singura existentă realmente în nomenclatura strict populară pînă nu tare de mult. Cu precizarea că, în ținuturile de peste munți, nu știu dacă chiar pretutindeni, forma *Ion* este mult mai frecventă sau, poate, chiar unica. Răspîndirea ei era așa de mare, în comparație nu numai cu *Ioan*, ci cu toate celelalte nume de botez masculine, încît a apărut, la un moment dat, un fel de zicală, puțintel depreciativă : *să vorbească și Ion, că și el îi om!*, cunoscută bine de mine în copilărie. Cu vremea, *Ioan* a început a fi simțit ca oficial, produs oarecum al birocrației, deci artificial, aceasta de către intelectuali. În popor, dimpotrivă, făcea impresia unei forme potrivite exclusiv pentru „boieri", adică pentru orășeni, poate și sub influența textelor bisericești, care nu cunosc, din cauza tradiției, pe *Ion*. Așa s-a ajuns la un fel de „înnobilare" a acesteia, prin adoptarea ei de către oamenii cultivați. Se pare că și ardelenii încep să se...adapteze. Cunosc un valoros cercetător în domeniul filologiei românești, născut, crescut și format profesional peste munți, cu multe trăsături caracteristice specific ardelenești, care își spune și ține să i se spună *Ion*, nu *Ioan*. (Trăiește de mult timp la București.)

O înnobilare, cum i-am spus eu metaforic, a suferit și femininul *Ioana*, dar în alt sens și printr-un proces psihologic destul de complex. Burghezia noastră, mai ales cea mare, a adoptat, la un moment dat, pe *J(e)ana*, după fr. *Jeanne*, chiar dacă în actele de stare civilă nu se trecea, poate, această formă, pe care, țin să precizez, și-o însușeau uneori și oameni ai categoriilor sociale foarte modeste. Cred că *J(e)ana* nu avea totdeauna drept model direct fr. *Jeanne*, în cazul burgheziei, care găsea un exemplu foarte apropiat, pe acela al urmașilor marii boierimi. Aceștia își împărțeau simpatiile între *Jeanne* și *Yvonne*, echivalentele franțuzești, reale sau presupuse, ale rom. *Ioana*. Al doilea n-are nici o legătură etimologică cu *Jean(ne)*, căci provine din *Ive*, de origine francică. A fost apropiat de români, din cauza asemănării, relative, fonetice, de *Ion*. Cînd au început femeile din burghezie și chiar din popor, cum se spune, să folosească tot mai des pe *J(e)ana*, așa-zisa aristocrație a recurs la *Ioana*. Am cunoscut personal, în calitate de meditator al unui copil al său, în timpul primului război mondial, pe o „prințesă" (soțul era, într-adevăr, descendent direct al unui domnitor moldovean Ghica, ceea ce, bineînțeles, justifica numai aparent însușirea acestui titlu nobiliar, chiar dacă întreaga sa personalitate amintea bine de prototipul tradițional apusean numit astfel). Această doamnă își spunea *Ioana*, tot așa îi spuneau și alții, deși, ca copilă și adolescentă, se numea, mi se pare, *Yvonne*.

Alt exemplu de „înnobilare" onomastică ni-l oferă *Ileana*. Și aici procesul de transformare este relativ complex. Forma veche și populară (dar nu numai populară, dovadă, între altele, diminutivul *Ilenuța*, care nu provine, cred, din *Elena*, adică din *Elenuța)* a acestui nume este *Ileana*, care reprezintă o adaptare fonetică la sistemul limbii noastre a

oficialului *Elena*, susținut și de biserică. (Cf. sărbătoarea de la 21 mai *Constantin și Elena*.) Pot veni, fără necesitate, dealtfel, în sprijinul acestei afirmații cu un fapt cunoscut de mine din propria-mi familie. Pe mama o chema *Ileana*, și cred că în actul ei de naștere de la biserica din Sîrbi-Nicorești — s-a născut înainte de 1864, data introducerii codului civil — așa îi era trecut numele. În actul meu de naștere el apare sub forma *Elena*, și n-am nici o îndoială cu privire la răspunsul dat ofițerului de stare civilă din Tecuci de către tata, cînd a fost întrebat cum îi spune mamei copilului. Sub influența cărții — care circula și . . . oral, căci este vorba de povestea cunoscută de toată lumea cu *Ileana Cosînzeana*, prototipul frumuseții feminine — a început să se răspîndească forma populară pînă în straturile cele mai de sus ale societății. A intervenit, cu siguranță, cel puțin la mame, rămășița aceea mistică din epoca primitivă a vieții umane, dorința ca fetița nou-născută să semene cîtuși de puțin, dacă nu să se identifice, cu eroina basmului popular. Pe la începutul secolului nostru „înnobilarea" a atins culmea : o odraslă a familiei regale a fost botezată *Ileana*. Din acest moment, în anumite cercuri ale burgheziei, *Elena* a devenit un fel de rudă săracă a urmașei sale legitime. Aș mai da un exemplu de înnobilare a numelui popular, singurul cunoscut direct de mine. Acad. Al. Rosetti, care a învățat de mic franceza și și-a perfecționat-o la culme cu vremea, nu și-a botezat băiatul *Georges*, nici chiar *George*, ci *Gheorghe*, și așa-i spune.

Deoarece m-am referit la influența livrescă, din nou, căci am mai pomenit-o o dată de-a lungul expunerii de față, amintesc aici cîteva nume, toate feminine, ceea ce nu surprinde, cred, pe nimeni, dată fiind înclinarea bine cunoscută a femeilor, ridiculizată de-a lungul timpului, și adesea pe nedrept, de a se acomoda mersului spre progres. În cazul nostru, al românilor, istoria este clară în acest sens. Alecsandri n-a greșit — eu aș preciza, nu mult — cînd ne-a înfățișat-o pe Coana Chirița așa cum știm. În ciuda înțelegerii reale, pe care a dovedit-o și prin fapte, pentru necesitatea înnoirii vieții sociale și politice, acest scriitor a fost, prin temperament și formație, un sceptic și, aici intervine, zic eu, trăsătura care ne interesează, un estet și de aceea și-a văzut și apreciat eroina mai mult, dacă nu chiar aproape exclusiv, din punct de vedere estetic. De aceea a îngroșat pînă la burlesc trăsăturile progresiste, în fond, ale Chiriței, de unde ridicolul, exagerat, prin voință, în care a îmbrăcat-o.

Să mă întorc la fapte. Înșir în ordine alfabetică trei nume, care mi-au atras atenția (și probabil, nu numai mie) : *Carmen*, *Mioara* și *Rodica*. Deși limpede pentru oricine izvorul lor, nu pot să nu-l arăt. Primul ne trimite la opera compozitorului francez Bizet, cea mai populară, desigur, dintre creațiile similare ale literaturii muzicale franceze, grație nu numai accesibilității majorității ariilor, care îl face pe autor un concurent al lui Verdi, ci și, cred eu, originii spaniole a eroinei (și, prin ea, a întregului conținut, cu oameni și cu mediul înconjurător). În treacăt spus, sp. *Carmen* ne trimite la *Cármel*, numele unui munte din Orientul Mijlociu, cu o modificare fonetică ușor explicabilă. Cred că avem a face cu o abreviere sintactică a unuia dintre determinantele adăugate, pentru precizare, celui al Sfintei Fecioare. S-a spus, deci, în spaniolă, *Santa Virgen del Carmel*, cum s-a spus, de pildă, *Santa Virgen de los Dolores*,

și, pentru a nu folosi denumirea întreagă, prea lungă și greoaie în vorbirea cotidiană, a rămas numai *Carmel* (> *Carmen)*, cum a rămas, din al doilea, *Dolores*, ambele ca nume mici feminine. Cît despre *Mioara* și *Rodica*, nu-i greu pentru nimeni să ..tragă la răspundere, dacă vrea, pe Alecsandri. Ar mai fi de adăugat, tot în legătură cu bardul de la Mircești, *Doina*, nume feminin, nu știu cît e de răspîndit, mai „frumos" decît toate celelalte.

Ecouri literare mai recente în antroponimia noastră sînt *Dan*, răspîndit și prin Moldova, unde era mai înainte destul de rar, cred, sub influența eroului principal din *La Medeleni*, romanul foarte citit, la vremea lui, al lui Ionel Teodoreanu, și *Luminița*, eroina din *Întunecare* a lui Cezar Petrescu. Un caz tipic de influență livrescă, foarte interesant și semnificativ pentru psihologia mic-burgheză, este următorul. Un camarad, mai tînăr decît mine, de la Gimnaziul din Tecuci, ajuns, după terminarea clasei a IV-a, impiegat la C.F.R., și-a botezat băiatul *Ervin*. Curiozitatea, mare de tot, de a afla motivul preferinței pentru acest nume atît de ciudat, atunci, pentru mine, m-a determinat să-l întreb cum s-au petrecut lucrurile. Mi-a răspuns în modul cel mai firesc cu putință că a găsit numele acesta într-un roman senzațional (în fascicule !) și... i-a plăcut !

Am descris ceva mai înainte aventura lui *Ioan* și *Ioana*. Ceva asemănător, de proporții mult mai reduse, s-a întîmplat cu *Gheorghe*, de asemenea vechi și mai ales atrăgător, cum spune legenda, din cauza vitejiei de care a dat dovadă, luptînd victorios cu balaurul, cel ce avea să devină sfînt. Majoritatea purtătorilor acestui nume — am în vedere tot fosta mică burghezie (cea mare recurgea la fr. *Georges)* care n-a dispărut ca psihologie — înlocuiesc pe *Gheorghe* prin *George*. Această formă este autentică numai în Ardeal, unde o folosește toată lumea. *Coșbuc* era *George* de acasă, ca să zic așa, nu prin transformarea lui *Gheorghe*, cum fac cei din unele regiuni ale țării, cărora *Gheorghe* li se pare... rustic. Acest *George* nu este continuatorul regulat al lat. *Georgius*, care se păstrează, împreună cu *sanctus*, în toponimul *Sîngeordz* (jud Bistrița-Năsăud), cu africatizarea lui *ģ* din silaba inițială accentuată în *ǧ* și a lui *ģ* din silaba finală neaccentuată în *dz* (> z), conform regulilor fonetice ale limbii române. *George* pentru *Gheorghe* pare a fi derivat din *Georgescu*, la care nu pot spune cum s-a ajuns. Fapt este că *Gheorgh(i)escu* apare foarte rar. *Gheorghe* mai pune o problemă, aceasta minoră : apariția lui *Geo*, care este, cred, o abreviere a lui *George*. Doi bine cunoscuți și apreciați scriitori ai noștri de astăzi se numesc astfel. În ediția ultimă a „Listei abonaților la serviciul telefonic" din București apare de 16 ori *Gheorghescu* și de 14 ori *Gheorghiescu*. Am putea adăuga pe *Gherghescu*, de 18 ori, dar tema acestuia este *Gherghe*, care nu-i o variantă a lui *Gheorghe*. În schimb, *Georgescu* ocupă, în lucrarea citată, cinci pagini, cu patru coloane fiecare, scrise cu o literă foarte măruntă. Ulterior îmi vine în minte o explicație suplimentară pentru *George*, și anume influența grafică a lui *Georges*.

Un procedeu de „înnobilare" a numelor care sună, se pare, mai puțin...frumos, din cauza vocalelor *ă* și *î*, socotite odinioară de Victor Eftimiu chiar urîte, mi se pare că putem vedea, de pildă, în *Mușatescu* și *Mândric*. Primul este un derivat de la *Mușat*, al cărui *a*, pierzînd accentul din cauza sufixului, trebuia să se prefacă în *ă*. Dovadă stau formele

Mușătescu și *Mușetescu*, aceasta cu *e* < *ă* în regiunile unde *ș* se pronunță muiat. Toponimia cunoaște destul de multe sate *Mușătești* și *Mușetești*. N-ar avea, cred, dreptate cineva care ar spune că *Mușatescu* provine pe cale naturală (nu prin voință) din *Mușătescu* sub influența lui *Mușat*. Situația lui *Mándric* este mai complicată. Afirm totuși cu convingere că această formă reprezintă o modificare artificială a lui *Mîndricu*, derivat diminutival-afectiv de la antroponimul *Mîndru*. În fișierul meu antroponimic nu găsesc pe *Mîndricu*, în schimb apare, de trei ori, *Mîndricel*, care înseamnează, cred, o atestare indirectă a celui care interesează discuția noastră. Țin să precizez că fișele mele sînt puse în ordine numai parțial, dintr-o vreme destul de îndepărtată (anterioară ultimului război). S-ar putea, deci, ca *Mîndricu* să existe în una sau mai multe dintre cele încă neordonate. Judecînd după „Lista...", citată de două ori, s-ar părea că *Mîndru* însuși e ca și inexistent. Am dat de el o singură dată, scris cu *â*, și de derivatul *Mîndroc* (de două ori). Ceva mai des este *Mándric*. În mod sigur se explică așa *Páler*, care e, de fapt, *Pălér*, cum mă informează prof. G. Șerban, originar din regiunea Făgărașului, de unde provine și numele [1]. Cf. și *Chipáil* (Iași) < *Chipăilă*.

În exemplele, destul de numeroase și de variate, discutate sau numai înregistrate pînă aici, influența modei, în sensul curent astăzi al acestui cuvînt, este vizibilă mai mult indirect, iar cîteodată, numai presupusă de mine. Ea apare în plină efervescență la hipocoristicele atît masculine, cît și, mai ales feminine, formațiile, după model englez (de fapt american) cu ajutorul finalei *i* : prototip *Johnny*, pe care numeroși tineri (probabil și unii mai puțin tineri) și-l însușesc, poate numai în mediul familial și prietenesc, dacă îi cheamă *Io(a)n*. În ce privește grafia, *-i* apare adesea sub forma originară, deci ca *-y*. Teoretic vorbind, cred că nu există nume românesc care, sub forma unui hipocoristic, să nu poată primi această finală. Obiceiul nu este recent decît ca răspîndire extraordinară, sub influența, înainte de toate, a filmelor și a cîntecelor americane. Se pare că e specific ardelenesc. Cîteva exemple masculine : *Carli* (< *Carol*, sub forma germ. *Karl*), *Costi* (< *Costin*, *Constantin*), *Cristi* (< *Cristinel*), *Gigi* (< *Gigel* < *Georgel* < *George*), *Niki* (< *Nicolaie*)[2], *Oni* (< *Onu*, *Oana* < *Ion*), amintit deja, *Sandi* < *Sandu*. Altele sînt reproducerea „tale quale" a modelelor americane : *Edi* (< *Eduard*), *Michi* (nu numai din *Mihai*, ci și din *Mircea*, după un caz cunoscut de mine direct).

Hipocoristicele feminine în *-i* sînt mult mai numeroase, ceea ce nu poate surprinde. Ex. : *Flori* (< *Flora*, *Florica*), *Gabi* (< *Gabriela*), *Kati* (< *Ecaterina*; pare a fi, mai degrabă, un împrumut direct, la fel cu *Keti*), *Miți* (< *Mița*, acesta, probabil, împrumutat), *Meri* (< *Maria*, împrumutat direct din egleză), *Neli*, scris, de obicei, poate totdeauna, *Nelly* (< *Cornelia*), *Nuți* (< *Nuța* < *Ilenuța* < *Ileana*), *Rodi* (< *Rodica*), *Tanți* (< *Tanța* < *Constanța*), *Tati* (< *Tatiana*), *Tili* (< *Matilda*), *Vali* (< *Valeria* și *Valentina*). Unele dintre ele sînt chiar ridicole (*Flori*

---

[1] Vezi LR, XXVII, 1978, nr. 6, p. 595—597.

[2] Dacă nu mă înșel, *Nicolaie* Xenopol (fratele lui A.D.), om politic, economist și scriitor (are un roman *Brazi și putregai*), era pentru prieteni *Niki* Xenopol. Aceasta pe la sfîrșitul secolului trecut.

și, mai ales, *Rodi)*. *Luchi* (scris și *Lucky)* este și masculin *(< Luca, Lucian)* și feminin *(< Lucia)*. Ca feminin l-am întîlnit în *Delirul*, I de Marin Preda. Acest *-i* apare și la *mamă* și *tată*. Pe *mami* l-am auzit, pe *tati* încă nu.

Dacă lărgim sfera noțiunii de „modă", pusă la baza articolului de față, în sensul că o considerăm, cum și este de fapt, drept produs al tuturor condițiilor de viață a omului (economice, sociale, politice, culturale) de-a lungul mileniilor, putem afirma că un fel de modă, ca stare de spirit, a intervenit chiar de la început, cînd el gîndea metaforic. Altfel spus, el acționa sub imperiul unui impuls, căruia nu-i putea rezista, la alegerea unui nume pentru copiii săi. Cu vremea, criteriile, adică „moda", s-au schimbat, așa cum am încercat să arăt în paginile precedente. Ar urma, logic vorbind, ca, odată cu trecerea timpului, și ultima modă, cea mai autentică dintre toate, să facă loc alteia.

BIBLIOGRAFIE

FELIX SOLMSEN, *Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte*, Heidelberg, 1923;
FRANZ MIKLOSICH, *Die Bildung...*, citat în text;
N. A. CONSTANTINESCU, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963;
AL. GRAUR, *Nume de persoane*, București, 1965.

CUC, CUCĂ, GUG, GUGĂ ŞI DERIVATELE LOR

DE

DUMITRU LOŞONŢI

41 - 49

CUC, „deal înalt; de acolo se vede în toa**Faţa Cucului,** loc care „spre vîrf e ascuţit" (Leoru Faiciuc); **Cucu,** *munte* în nordul Tisei (Tache *folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, p. XX), pro menţionat sub forma **Kuk** (p. 210). Pe lîngă acesta din u (*Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei ş* Bucureşti, 1933) mai înregistrează în Carpaţii nordici urm **Kukul,** în localitatea Jasenje (p. 396); **Kuk,** în Lisičova în Volovoje (p. 399); **Kukul,** „munte lîngă Bystrec" (p. p. 411); **Kukul** (p. 412, nota 1).

Aceste toponime provin din apelativul *cuc* (pl. *cucuri*), . oscut de dicţionare, folosit în cîteva regiuni din jumătatea de nord . Transilvaniei. *Cuc de piatră* 'colţ (vîrf) de stîncă' a fost notat în Bîrsana MM (ALR II, s.n., vol. III, h. 814, punctul 353), iar *cuc* 'cucă, deal izolat' în Negreşti-Oaş SM (ALRM, s.n., vol. II, h. 631, punctul 346). L-am întîlnit şi noi în mai multe localităţi, definit de informatori „vîrv de deal" (Beliş CJ, Giurcuţa de Jos CJ Vînători CJ etc.), „vîrv de dîmb" (Negreni CJ, Scrind-Frăsinet CJ, Vînători CJ), „ridicătură de pămînt, movilă aşa mare" (Răzbuneni CJ), „dîmb rădicat, rădicătură" (Văleni MM).

Desigur, cuvîntul a fost cîndva mult mai răspîndit, fapt care reiese atît din alte nume *Cuc* date unor înălţimi, cît şi — cum se va vedea mai jos — din relativ numeroasele lui derivate. Vom mai cita cîteva toponime dintre care unele pot avea această explicaţie: **Cucu,** „loc costos, fînaţ puţin, mai mult păşune şi pădure de fag şi carpen" (Criscior HD); **Muchia Cucului,** „coastă, păşune" (Vadu Dobrii HD); **Dîmbu Cucului,** „coastă, pădure" (Vorţa HD); **Dialu Cucului** (Mastacăn, com. Borleşti[1] NT); **Dealul Cucului,** deal care constituie „de la Păpuşa şirul despărţitor între apa Argeşului şi Rîul Tîrgului..." (MDGR, II, p. 800); **Dealul Cucului,** „deal pe care e

---

* Fragment amplificat din comunicarea prezentată la a III-a Consfătuire de onomastică organizată la Cluj-Napoca în 1972. Pentru dicţionare şi glosare am reţinut abrevierile din *Bibliografia Dicţionarului limbii române*. În plus, am folosit următoarele: CHEST. IV = Răspunsuri la *Chestionarul IV. Nume de loc şi nume de persoană*, Cluj, 1930; CIORANESCU = Alejandro Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Universidad de La Laguna, 1958—1961; IONIŢĂ, GL = Vasile Ioniţă, *Glosar toponimic Caraş-Severin*, Reşiţa, 1972; MDGR = *Marele dicţionar geografic al României*, I—V, Bucureşti, 1898—1902. Simbolurile pentru judeţe sînt: AB = = Alba, AR = Arad, BC = Bacău; BN = Bistriţa-Năsăud, BV = Braşov, BZ = Buzău, CS = = Caraş-Severin, CJ = Cluj, GJ = Gorj, HD = Hunedoara, MM = Maramureş, MH = Mehedinţi, MS = Mureş, NT = Neamţ, OT = Olt, SM = Satu Mare, SJ = Sălaj, SB = Sibiu, TM = Timiş, TL = Tulcea, VS = Vaslui, VL = Vîlcea, VN = Vrancea.

Relatările informatorilor (notaţi, dacă au fost anchetaţi mai mulţi într-o localitate, prin I, II etc.) sînt reproduse literarizat, între ghilimele.

[1] C. Matasă, *Cîmpul lui Dragoş. Toponimie veche şi actuală din judeţul Neamţ*, Bucureşti, 1943, p. 50. Acelaşi loc şi nume figurează şi la p. 52.

așezat cătunul Tîrgul Cucului [2]" (*ibid.*); **Fundu Cucului,** „deal" (Odobasca VN : *ibid.*); **Piatra Cucului,** loc izolat (Pietroasele BZ : *ibid.*); **Poiana Cucului,** loc izolat și izlaz (Nemertea BZ : *ibid.*) etc.

Apelativul *cuc* (pl. *cucuri*) 'înălțime' a lăsat urme în toponimia aromânească, după cum dovedesc : **Cucurl'i** [pl. corespunzător dacoromânescului *Cucuri*], „nom d'une montagne située au nord du village roumain de Laca (Laista)", explicat de Th. Capidan (*Toponymie macédo-roumaine*, în „Langue et littérature", vol. III, nr. 1—2, p. 28, 65), cu îndoială, de la *cuc* (pl. *cuți*), numele păsării : „Le pl. *cucuri* apparaît seulement dans ce nom local si la dérivation est juste" (p. 28); **Cucu,** nume de loc aproape de Perivoli (*ibid.*, p. 65) și **Valea-dila-cuc,** nume de vale la Perivoli (*ibid.*, p. 116); **Cucuruz,** „nom de montagne près de Băiasa" și **Cucurudz,** „nom d'une rivière qui prend sa source au mont Pistritsu et Morfa, près de Laca (Laista)" (*ibid.*, p. 65); **Curculițșu,** „nom d'un sommet de colline près de Pleasa (Albanie)", „un dérivé de *cucul'ă* 'cime' (dacoroum. *cucui* lat. *coccum*) avec le suff. *-itšu* et l'épenthèse du *r*?" (*ibid.*, p. 66).

Mai adăugăm că s-a notat *cuc de tină* 'cocoloș de pămînt' *cuc* (pl. *cuci*) 'cocoloș de lînă' în Bocșa SJ (ALR II, s.n., vol. V, h. 1501, punctul 279) și *stă cuc* 'stă pe vine' în Feldru BN, Gîrbou SJ, Răstolița și Stînceni MS (NALR-Trans., 393/254, 259, 280, 281). În această expresie, *cuc* are sensul de 'grămadă' (cf. *stă grămadă*, Somova TL : ALR II, s. n., vol. V, h. 1487, punctul 682; *șade grămadă*, Măgura BC : *ibid.*, punctul 531), fiind, și cu această semnificație, nu numai cu cea topografică, sinonim cu *bot* (cf. *stă bot*, Avrămești AB : NALR-Trans., 393/328), *cioc* (*stă cioc*, Ghețari AB : *ibid.*, 393/327), *ciuci* (*stă ciuci*, Toplița MS, Lancrăm SB etc. : *ibid.*, 393/283, 397 etc.), *pup* (*stă pup*, Lăpuș MM, Beclean BN, Beliș CJ etc. : *ibid.*, 393/242, 262, 306 etc.) etc.

Cuc 'în sus' din expresiile : *a sări cuc* 'a sări în sus', *a bate (a face cu) mingea cuc* 'a bate mingea sau a azvîrli pietre drept în sus', *a prinde mingea din cuc* 'a prinde mingea din zbor, de pe sus', *(de-a mingea-n) cuc* 'cînd mingea sare drept în sus', *de-a cucii* 'unul bate mingea și toți ceilalți se ațin cu mîinile să o prindă din zbor' și *de-a cuca* 'cu mingea-n cuc' a fost explicat din magh. *kukra (hajtani, dobni, emelni)* '(a mîna, zvîrli, ridica) drept în sus' (DA ; CIORANESCU), din magh. *kuk*, *kukk*, *kukra* (Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966, p. 283) sau de la *cuc*, numele păsării (TDRG [3], CADE, DM, DEX). *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, második kötet, H-Ó, Budapesta, 1970, presupune, pe bună dreptate, că formele maghiare (răspîndite numai la est de Tisa) sînt împrumutate din limba română.

În Transilvania, *cuc* 'ridicat, în sus' se folosește și în expresia *a sta cuc* (despre copilul mic) 'a sta (a reuși să stea) în fund' (Fîntînele AB), 'a sta (a reuși să stea) în picioare' (Ceru-Băcăinți AB, Curpeni AB, Valea Mare AB). Am întîlnit și derivatul *cucuț* : „cînd îs pruncii mici, se zice *stăi cucuț, stăi cuc, în sus*" (com. Cuzăplac SJ).

Considerăm că toate sensurile menționate aici aparțin aceluiași cuvînt.

---

[2] Azi înglobat la satul Dumbrăveni VN.

[3] S.v. *țuț* autorul face legătură între *cuc* 'în sus' și *cucui*.

CUCĂ. Aria acestui toponim cuprinde Oltenia, Muntenia, sudul Moldovei [4], Banatul, sud-vestul Transilvaniei şi chiar nordul Transilvaniei. Mai frecvent se întîlneşte în Oltenia şi în Banat. Amintim cîteva dintre toponimele nesemnalate pînă acum : **Cucă,** deal (Copru CJ) ; **Cucă,** deal (Cărbunari CS : NALR-Banat, 14/9) ; **Cuca,** deal (Sasca Română CS : *ibid.*, 14/12) ; **Vîrfu Cucii,** deal (Pecinişca CS : *ibid.*, 14/16) ; **Cuca Popilo,** „m u ţ u ţ u i nu prea mare" (Paroş HD) ; **Cuca,** m o v i l ă, „r i d i c ă t u r ă în formă de pumn, ca o mogîldeaţă" (Seuca GJ : comunicat N. Bîldea) ; **Cuca Mare,** „v î r f c a o c u c ă, r i d i c ă t u r ă" şi **Cuca Mică,** „m u ţ u ţ u i de deal, o ţîră de deal" (Tufări MH) ; **Cucă,** uliţă (Hereclean SJ : comunicat G. Vasiliu) ; **Cuci,** „două m o v i l e, d e a l u r i, una lîngă alta" (Bîrsău Mare SJ) etc.

Apelativul *cucă* (pl. *cuci*) 'loc ridicat, colină, deal înalt şi izolat ; vîrv. de deal', care circulă în sud-vestul Transilvaniei, în Oltenia şi în Banat, este lăsat cu etimologia necunoscută în TDRG, DA, DM, DEX, explicat din lat. pop. **cuca* în CADE. DA completează totuşi, între paranteze : „cu greu e de admis că am avea a face cu lat. pop. **cucca*, reconstituit din *cuculla* = *cucullus* 'un fel de căciulă ţuguiată, glugă, cum o purtau călugării'...". Pentru SCRIBAN, D., cuvîntul are aceeaşi rădăcină cu *cucui*, bg. *kuku* 'cîrlig' şi it. *cucco* 'pisc conic'.

Cuc şi *cucă* sînt două cuvinte străvechi în limba română, reprezentînd o rădăcină preindoeuropeană. E greu de precizat dacă le-am moştenit din latină sau de la populaţia autohtonă.

Discutînd temele *cucc-*, *tucc-*, *zucc-*, *suc* 'hauter, montagne', Albert Dauzat („Revue des langues romanes", LXVI, 1929—1932, p. 66—80) citează exemple din care rezultă [5] că **cūcc-*, „qui, offrant l'aire la plus vaste, a toute chance de représenter la forme la plus ancienne" (p. 73), sub diferite forme şi derivate se întinde în Peninsula Iberică (la *Cuca*, *Cugul*, *Cogul)*, Franţa *(Cuq*, *Cucq*, *Montcuq*, *Cuque*, *La Cuche*, *Cucal*, *Montcuquet*, *Moncuchet*, *Cuchet*, *Cuchot*, *Coucouron*, *Cucuron*, *Cucullet* etc.), Italia *(monte Cucco*, *Moncucco*, *Cocor*, *cima Cuccagna*, *Monte Cucello*, *Cucca* etc.), Iugoslavia *(Kukoviča)* şi România *(cucă* 'colină') [6]. În concluzie, autorul consideră **cūccu* 'montagne' „prélatin et prégaulois" (p. 78) şi se întreabă dacă sensul primitiv al acestuia, „qui dut être toujours un mot vulgaire (appartenant à un langage primitif méprisé), n'aurait pas été 'tête' avant, puis en même temps que montagne" (p. 80).

De aceeaşi părere este şi Sever Pop [7] : „Nella toponomastica della Sardegna questa radice preindoeuropea è alla base dei nomi CUCA, CUGA, CUCCU, CUCCARU, CUCCUREDDU, CUCCURUDDU [...]. La parola è frequente nella toponomastica della Calabria sotto la forma di *Cucco*, *Cuccu*, *Coccari*, *Coccorinello*, *Cuccuru*, del Valdarno sotto la forma *Cucco*, *Cuculo*, *Cucule*, col senso di 'poggio di forma conica', in Val di Magra sotto le forme *Montecucu*, *Montecukel* e non ha nessun rapporto con il nome del cuculo".

---

[4] Vezi MDGR, II, p. 793 ; Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963, p. 35.

[5] Vezi şi Iorgu Iordan, *Note de lexicologie română*, în „Bul. fil.", vol. VI (1939), p. 186—187.

[6] Vezi harta IV anexată de A. Dauzat la sfîrşitul studiului.

[7] *Recueil posthume de linguistique et dialectolcgie*, 1966, p. 580.

Și pentru Ernest Nègre [8], „la racine, ou « base » **cuc*, passée dans les langues celtiques et romanes, appartient à un substrat laissé par une langue préceltique" [9].

CUCHIȚĂ. Numele **Cuchiță, Cuchițe,** d e a l u r i (Maidan [10], azi Brădișoru de Jos CS), pot fi derivate de la *Cucă* sau provenite de la **cuchiță* (pl. **cuchițe*), diminutiv de la *cucă*. Cf. *ciochíță* (pl. *ciochițe*) < *cioacă*, *furchíță* '1. furcă mică (de tors); 2. furculiță' < *furcă* DA), *trochíță* < *troacă* etc.

CUCLEU, „d e a l nu prea înalt, de forma căciulii" (Iacobini AR : CHEST. IV). cf. *Picleu*.

CUCUI se întîlnește în Banat, Oltenia și sud-vestul Transilvaniei : **Cucui**, „d e a l cucuit așa, subțire, ascuțit" (Șugag AB); **Cucuiu Mare, Cucuiu Mic** și **Cucuiu Miclii**, d e a l u r i (Brădișoru de Jos [11] CS); **Cucuiul** (Apadia CS : IONIȚĂ, GL.); **Cucuiul lui Peia** (Zlagna CS : *ibid.*); **Cucuiul lui Tărăbugă** (Goleț CS; *ibid.*); **Între Cucuie**, „izlaz între d e a l u r i" (Bucoșnița CS : NALR-Banat, 14/31); **Cucui**, „d e a l înalt" (Densuș HD); **Cucui**, „d î m p rotund" II, „m a i d a n" IV (Peștera, com. Sălașu de Sus HD); **Cucuiu**, „c o a m ă" (Sălașu de Jos HD); **Cucuiu**, „d e a l" (Zăvoi HD); **Cucuiul Cazacilor** (lîngă Costești [12] GJ); **Cucui**, d e a l (Ieșelnița MH); **Cucuiu, Cucuiu Nițului** și **Cucuiu Popii** (Ilovița [13] MH); **Cucuiul**, toponim atestat din 1496 (Ionești [14] VL) etc.

În aceste regiuni este viu și apelativul *cucui* 'vîrf de deal sau deal cu vîrful rotund ridicat deasupra altor dealuri' (DA), 'bubă mare țuguiată; ridicătură conică cu vîrf rotunjit' [15], „g r u m u l e u" (Totești HD).

Cuvîntul *cucui*, care, după DA, mai are sensurile : **1.** 'umflătură care se face la cap cînd te lovești de un obiect tare'; **2.** (la un obiect) 'partea mai ridicată, mai ieșită, b o ț, d o d o l o ț; g o g o n e ț'; **3.** (Bucov.) 'vîrf'; **4.** (Transilv., Mold. și Bucov.) 'moț (de pene, la păsări; de păr, la oameni)' etc., a fost considerat :

a) element moștenit din lat. *cucullio* (G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 136; TDRG; SCRIBAN, D.), **cucullium* (S. Pușcariu, DR, VI, p. 320; SCRIBAN, D.; CIORĂNESCU) sau **cucullius* (CDDE, DM, DEX), forme derivate din *cucullus* 'glugă' :

---

[8] *Les noms de lieux en France*, Paris, 1963, p. 17.

[9] Pentru răspîndirea și semnificațiile acestei „baze" în diferite limbi, vezi și N. Lahovary, *Contribution à l'histoire linguistique ancienne de la région balkano-danubienne et à la constitution de la langue roumaine*, în „Vox romanica", 1955, p. 323; M. Baudot, *Concordances et particularismes dans l'oronymie de l'Europe occidentale et centrale*, în *10. Internationaler Kongress für Namenforschung. Abhandlungen-Proceedings-Actes. Disputationes ad montium vocabula aliorumque nominum significationes pertinentes*, tom. I, Viena, 1969, p. 9—10.

[10] Sofronie Liuba și Aurelie Iana, *Topografia satului și hotarului Măidan*, Caransebeș, 1895, p. 49, 72, 85, 87.

[11] *Ibid.*, p. 49, 50.

[12] Mihail C. Gregorian, *Graiul și folklorul din Oltenia nord-vestică și Bănatul răsăritean*, în „Arhivele Olteniei", an. XVII, nr. 97—100, 1938, p. 224.

[13] Rodica Suflețel, *Toponime din comuna Ilovița (județul Mehedinți)*, în „Philologica", II, București, 1972, p. 90.

[14] Lucia Djamo-Diaconiță, *Limba documentelor slavo-române emise în Țara Românească în sec. XIV și XV*, București, 1971, p. 286.

[15] T. Porucic, *Lexiconul ermenilor entopici din limba română*, 1931, p. 27.

b) „refăcut din pl. **cucuľĭ*, sg. **cucul* < lat. *cucullus*" (CADE);

c) derivat (cu suf. *-ui*) din *coc* < lat. *coccum* 'ceva mic şi rotund (cf. rom. *cocă* şi *coacă*), boabă (cf. *coacăză*), sîmbure, ou, castană, nucă etc.' (Sextil Puşcariu, DR, IX, p. 440; cf. şi DA).

Respingînd această explicaţie, G. Ivănescu [16] găseşte „mai plauzibilă derivarea de la *cucă* 'vîrf de deal izolat'. "După părerea noastră, *cucui* este un vechi derivat de la *cuc* cu suf. *-ui* (< *-ul'u* < lat. *-uleus*), pentru că există şi în aromână *(cucul'ŭ* 'moţ; vîrf de munte, pisc; vîrful glugii; gogoaşă de mătasă')"[17], şi pentru că a fost împrumutat de populaţiile slave care s-au deznaţionalizat, cu timpul, în masa numeroasă a românilor (în Banat, Oltenia şi Ţara Haţegului). De la *cucui* (cu suf. *-ava*, *-ova*), acestea au creat, probabil în perioada simbiozei slavo-române [18], un apelativ care a lăsat urme în toponimie: **Cucuiava**, deal (Şiştarovăţ AR: NALR-Banat, 14/98); **Cucuiova**, „deal" II, „vîrv" III (Ciula Mare HD); **Cucuiova**, „ridicătură" I, „cucă, dîmb" II, „delurel" III (Răchitova HD); **Cucuiova**, „vîrv de deal" (Crainici MH: MDGR, II, p. 799); **Cucuiova**, „ridicătură, ca un fel de claie (de fîn)" II (Orşova MH) etc., şi a fost împrumutat în româneşte sub forma *cucuioavă* (pl. *cucuioave*) [19], atestată în Banat şi Oltenia cu sensurile: **1.** 'vîrf înalt de munte' (Novacovici, C, B., I, p. 7), 'deal mai ridicat, pisc de munte' (CADE), [cucuiávă] 'deal mai rotund' (Cărbunari CS: NALR-Banat, 1648/9) (şi cu varianta *cucuioabă)* 'deal mai ridicat' (IONIŢĂ, GL.); **2.** 'cucui (la cap)' (Cloşani [20] GJ, Frînceşti GJ şi Şovarna [21] MH). Apelativul s-a toponimizat în Banat: **Cucuioava** (Apadia, Ilidia şi Pătaş CS: IONIŢĂ, GL); **Cucuioava** [cucuiáva], deal (Boteşti TM: NALR-Banat, 14/82) etc.

cucuie „ridicătură, dîmb" (Găureni BN: *Dîmbu Pascului*, „o c u c u i e acolo sus"), poate fi derivat din *cuc(ă)* cu suf. *-uie* sau refăcut din *cucuie*, pl. lui *cucui*. Cf., în regiune, sinonimele *guguie* şi *ţuguie*.

CUCUIETE. **Cucuietile**, deal (Iacobini AR: CHEST. IV), provine din **cucuiete* 'vîrf de deal, deal cu vîrful rotunjit; cucui' (cf. *cucuiete* 'cucui (la cap)': DA) < *cucui* cu suf. *-ete*.

cucúlă. *Cucúlă* (pl. *cucúle*) 'cartof', răspîndit pe valea Mureşului şi în Munţii Apuseni (Băgău AB, Cheţani MS, Gheja MS, Livezile (fost Cacova) AB, Luna CJ, Uioara de Sus MS, Valea Largă (fost Cicud) MS etc.) [22], este etichetat de DA „ungurism" şi raportat la magh. *kukujó* 'idem'. Plecînd de la DA, fără a-i fi clară relaţia dintre cuvîntul maghiar şi cel românesc, cît şi originea celui maghiar, Lajos Tamás (*op. cit.*, p. 283) reţine cuvîntul între elementele maghiare împrumutate în limba română, neluînd în seamă

---

[16] *Formarea cuvintelor în limba română*, în LR, XIV, 1965, nr. 1, p. 34—35.

[17] Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, [Bucureşti], 1963.

[18] Cf. şi Iorgu Iordan, *Toponimia...*, p. 473—474, 476.

[19] CADE îl derivă de la *cucui*, DA îl tratează s.v. *cucui* printre derivatele [româneşti] „cu alte sufixe". Se pare că şi pentru Vasile Ioniţă *(Toponime slave în valea Bîrzavei*, în „Banatica", III, Reşiţa, 1975, p. 385) cuvîntul este o creaţie românească. Credem că nu putem vorbi de un sufix *-oavă* în limba română.

[20] ALR I, vol. I, h. 6, punctul 837. Singularul *cucuiov*, înregistrat tot în această localitate (NALR-Olt., vol. I, h. 5, punctul 937), poate fi refăcut din pl. *cucuioave*.

[21] NALR-Olt, vol. I, h. 5, punctele 938, 946.

[22] Vezi Teofil Frîncu şi George Candrea, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii)*, Bucureşti, 1888, p. 99; VICIU, GL.; „Izvorăşul", an. IV, nr. 7—8, p. 8; NALR-Trans., 1133/322, 323.

(necunoscînd?) contribuția lui Murádin László [23], care a demonstrat că magh. *kukujó*, fără etimologie în limba maghiară și atestat doar în trei localități, este împrumutat din românește. Colegul Murádin L. a făcut și legătură între *cucúlă* și *cucui*.

Elena Carabulea [24] amintește pe „*cucúlă* 'cartof' cf. *cucui*" printre cele „cîteva cuvinte vechi și populare (regionale,) unele analizabile, altele semianalizabile" care (probabil) conțin suf. *-ulă*.

După părerea noastră, *cucúlă* (pl. *cucúle*) 'deal între vii' (Rîmnicu-Vîlcea VL : LEXIC REG. I, p. 79) și *cucúlă* 'cartof' aparțin aceluiași cuvînt format cu suf. *-ulă* de la *cucă*, care, pe lîngă sensul topografic menționat mai sus, trebuie să-l fi avut și pe acela de 'obiect rotund' (cf. *cuc* 'cocoloș de pămînt, de lînă', *gugu* 'bulz de tină', *gugă* 'piatră ..., servind ca obiect de joc la copii').

CUCULEAUCĂ [cucul'áucă], d e a l (Traian Vuia TM : NALR-Banat, 14/89) : **cuculeaucă* '(Banat, Oltenia) cucă, cucui'. Cf. *cuculeică*, *cuculeu*.

CUCULEI. Dacă excludem posibilitatea proveniență toponimului **Cucului**, „d e a l" (Gîrceni VS : MDGR, II, p. 800) dintr-un antroponim, îl explicăm de la **cuculei* 'cuculeu' (vezi *infra*), un derivat de la *cuc* cu suf. *-ulei*, sau din *cuculeu*, prin substituirea lui *-eu* cu *-ei*. Cf. apelativele *podei-podeu*, *poderei-podereu* și toponimele *Dosulei*, ridicătură mai mică (Curechiu HD : CHEST. IV, 77/106); *Vădulei*, „acolo a fost un vad, mai demult s-o putut trece", *Lunca Văduleiului*, „fînaț pe lîngă vale" și *Podu Vădduleiului*, „mai de mult n-o fost pod; acum o făcut pod" (Sebeșu de Sus SB).

cuculéică (pl. **cuculéici**) „d e a l mai acuțit, vîrf de deal" (Loman AB), „g o m i l ă; ceva ridicat sus" (Sebeșel AB) e derivat cu suf. *-uleică* (< *-ulă* + *-eică*) [25] de la *cucă* sau cu *-eică* de la *cucúlă*. În Rîmnicu-Vîlcea *cucă* și *cuculeică* se folosesc cu sensul de 'fereastră în acoperișul casei' (LEXIC REG. I, p. 79).

CUCULEȚU, 'un loc înalt, o s t î n c ă ieșită, un ț u r ț u d ă u înalt' I, „vîrf de munte de piatră; e ascuțit" II (Rucăr [26] AG); **Cuculeț,** „deal; e ca o căldare cu fundul în sus" I (Poiana Mărului BV); **Cuculețul,** „colină [...]; are fîneață și multe rupturi" (Gornet BZ : MDGR, II, p. 800).

Apelativul **cuculéț* 'vîrf deal, cucui' este derivat de la *cuc* (vezi *supra*) cu suf. *-uleț*.

CUCULEU I (cf. CHEST. IV, 69/102) sau **Vîrvu Cuculeului** II, „m u n t e" I, „v î r v de deal, loc rău, colțuros" II (Fenești AB); **Cuculeu,** p i a t r ă de calcar (Meteș AB); **Cuculeu,** „d e a l rotund" (Șugag AB); **Cuculeu de Fier,** v î r f în Munții Apuseni, la nord de Cetățile Ponorului [27]; **Cucu-**

---

[23] *Román nyelvi hatás az aranyosszéki magyar nyelvjárás szókészletében*, în „Nyelv- és irodalomtudományi közlemények", IV, 1960, nr. 1—2, p. 132.

[24] *Interfixul* [*vocală* +] *-l-* în *derivarea non-verbală din limba română*, în SMFC, VI, 1972, p. 130.

[25] Pentru acest suf., G. Pascu (*op. cit.*, p. 238) și Elena Carabulea (*op. cit.*, p. 120) pot aminti doar pe *putuleică* 'poreclă pentru bărbați' < *put*.

[26] Cf. și G. Giuglea, N. Orghidan, **Branul** *în lumina toponimiei*, în CL, IV, 1959, nr. 1—2, p. 135, nota 4.

[27] Vezi „Probleme de geografie", vol. V, 1957, p. 67.

leul (Ciclova Română CS : IONIŢĂ, GL.) ; **Cuculeu,** ridicătură ; „e o piatră în vîrvul lui, e acoperită cu iarbă" şi **Cuculeu** şi **Răcoi,** „vîrv, c u c aşa la deal" (Scrind-Frăsinet CJ) ; **Cuculeu,** „coastă" (Dealu Mic HD) ; **Cuculeu,** „d e a l împădurit şi stînci fără pădure" (După Piatră HD) ; **Cuculeu,** „ridicătură, o dungă, un teren cocoţat" şi **Piatra Cuculeului,** „vîrv de piatră, ca o creastă" (Merişor HD) ; **Cuculeu** sau **Vîrvu Cuculeului,** „v î r v, d î l m ă îngustă" (Petros HD) ; **Cuculeu,** „v î r v de deal" (Gladna Română TM : NALR-Banat, 14/83) ; **Cuculeauă** II—V, „două dîmburi" III, „poiană ; sînt dîmburi şi gropi... ; acolo sînt două pietri mari" şi **Părău Cuculeauălor** II (Răchiţele CJ). Unii informatori au refăcut din forma de pl. **Cuculeauă** un singular: **Cuculeaua** II, V etc. şi **Părău Cuculeii** V, probabil pentru că nu înţeleg semnificaţia numelui.

Apelativul *cuculeu*, neînregistrat de dicţionare, este un derivat de la *cuc* cu suf. *-uleu* şi circulă, după cîte ştim noi, în sud-vestul Transilvaniei, cu sensurile : **1.** „dîmb ascuţit aşa la vîrv, ca o căciulă ; vîrv, loc rotund" (Bociu CJ), „movilă rotundă, movilă mai înaltă, dîmb rotund" I, „deal aşa mai rotund" II, „deal rotund, ascuţit" V (Buteni CJ), „cucă" (Ohaba de sub Piatră şi Peştera, com. Sălaşu de Sus HD), „vîrv" (Dîncu Mare HD), „vîrf de deal adus, ascuţit" (Petros HD), „vîrf de deal rotund" (Boiţa SB), „vîrv aşa mai mic" (Dealu Babii HD), „deal" (Baru HD), „deal mai mic" (Răhău AB), 'deal nu prea înalt, de forma căciulii' (Feneş AB : CHEST. IV, 91/102), „deal mai ridicat, mai ascuţit" (Zăvoi HD), „deluţ" (Vîlcelele Bune HD), „ridicătură de pămînt, cucui" (Riu Alb HD), „ridicătură de pămînt, care-i mai înaltă" (Zlaşti, localitate contopită cu Hunedoara), „movilă" (Valea Lupului HD) etc. ; **2.** „lemne multe, grămadă [în picioare], ca un fel de acoperiş" (Ceru-Băcăinţi).

Pluralul cuvîntului e *cuculeie* (Baru. Folt, Valea Lupului, Vîlcelele Bune şi Zlaşti) şi *cuculeauă* (Răhău, Bociu, Buteni etc.). În Răhău Sever Pop a notat sg. *cuculău* 'pisc de piatră' (ALR I, 390/131). Cf. *ghergheleu, ghergheleău.*

DA înregistrează substantivul *cuculeie* 'ceva aşezat sus', ca formă de pl. feminin, din citatul „Băieţi, nu mai umblaţi pe cuculeie, că vă rumpeţi gîtul" („Revista critică", III, p. 121). Scăpînd din vedere că e vorba de un plural, Elena Carabulea (*op. cit.*, p. 120) consideră cuvîntul format cu suf. *-eie, -uleie* şi-l raportează, ca şi DA, la *cucui.* (Evident, este vorba de pl. lui *cuculeu.*) În HD, expresia *a se urca* (sau *a se sui*) *pe cuculeie* înseamnă „a se sui pe cuptor, pe ceva sus..." (Riu Bărbat), „a se urca pe scară, într-un pom..." (Vîlcelele Bune).

În Folt HD, la acelaşi informator, am întîlnit forma de feminin singular *cuculeie*, refăcută din pl. neutru *(Ghergheleu*, „cuculeia aia... ; îi ca o cuculeie", „dacă m-am suit undeva mai sus, într-on deal de-ăsta, într-on vîrv de deal, se zice că m-am suit într-o cuculeie, în vîrvul cuculeii"), alături de sg. *cuculeu* („... m-am suit într-on cuculeu").

În fine, mai semnalăm porecla *Cuculeu*, purtată de „un om înalt şi subţire" (Ighişu Vechi SB).

CUCULICEA, „deal înalt, sus, deal ridicat" (Silvaşu de Sus HD) ; **Cuculicea,** „vîrf de deal" (Lăpuşata VL : comunicat Mihail Ciucă). Apelativul *cuculice* 'cuvînt privitor la poziţia — *probabil* înălţată — a unui loc', înregistrat de DA (s.v. *cuculeie*) după un răspuns din Zăvoieni VL

la Chestionarul lui B. P. Hasdeu și lăsat neexplicat, este enumerat de Elena Carabulea *(op. cit.*, p. 122) printre derivatele cu sufixul *-ulice* și raportat la *cucui*. Evident, s-a format cu acest sufix, dar de la *cucă*.

CUCULIA, pisc la est de (fostă comună) Nemoiu VL (MDGR, II, p. 800); **Cuculia**, pisc la est de (fosta comună) Mateești VL (*ibid.*). I.-A. Candrea *(Probleme de toponimie*, curs, 1930—1931, p. 235) menționează greșit toponimul **Cuculia** din fostul județ Vaslui (fără a indica localitatea sau sursa unde se găsește) printre „elementele turanice în toponimia noastră", adică printre cele de origine cumană, pecenegă, turcă și tătară.

Toponimele provin din apelativul *cuculíe* (pl. *cuculíi*) 'vîrf de deal' (Rîmnicu-Vîlcea VL : LEXIC REG. I, p. 79), un derivat de la *cucă* (vezi *supra)* cu suf. *-ulie*. Cf. *căsulie* < *casă*, *cușculie* < *cușcă* etc.

cuculină 'fată înaltă și subțire' (Bonț CJ : PAȘCA, GL), inserat de Elena Carabulea *(op. cit.*, p. 122) printre derivatele cu suf. *-ulină*, dar raportat, ca și în DA, la *cucovă* (Oltenia și Transilv.) 'calificativ depreciativ dat unui cal înalt și slab, mai mult bătrîn decît tînăr... ; (p. e x t.) poreclă dată femeilor, dar mai ales fetelor înalte și slabe' [28] și *cucui*, este derivat cu suf. *-ulină*, dar de la *cucă*.

CUCUȚEL, „dîmb, movilă, deal" (Văleni MM : comunicat I. Faiciuc, G. Vasiliu), presupune un apelativ **cucuțel* < **cucuț* (< *cuc* + suf. *-uț)* + suf. *-el*. După cum s-a menționat mai sus, *cuc* este cuvînt viu în localitate.

★

GUG, GUGĂ. Analizînd toponimele **Gugu**, „vîrf de formă conică (2290 m) la sud-vest de Retezat" HD ; **Gugul**, „deal" (Dobrița GJ : MDGR, III, p. 661); **Gugul**, „deal" (Boțești, Gugești, Miclești VS), „pădure" (Boțești : *ibid.*) ; **Dealul Gugului**, „deal" și **Valea Gugului**, „vale" (Cornățelu OT : *ibid.*) ; **Guga Mare** și **Guga Mică**, „munți de forma unor mameloane, din apropiere de Sălișteˮ SB ; **Guga**, sat CJ etc., G. Giuglea, M. Homorodean și I. Stan [29] constată că cel puțin o parte din ele „indică ridicături rotunde (și țuguiate)". Bazîndu-se pe existența cuvîntului *gugu* 'bulz de tină' (atestat de DA din Vereșmort, azi Unirea AB), autorii ajung la concluzia că „numele topic *Gugu* poate fi considerat, în mod concret, ca românesc, adică dat de români cu ajutorul unui apelativ de origine autohtonă (preslavă)" (p. 48).

Iorgu Iordan *(Toponimia...*, p. 330, nota 14) nu poate preciza sensul temei *gug(a)* din aceste toponime, raportîndu-le la *gugă* 'om negru și urîcios', iar E. Petrovici [30] vede în numele muntelui din masivul Retezat un antroponim.

Fără să excludem posibilitatea proveniențeiunora dintre toponimele de mai sus din antroponimele *Gug*, *Guga* [31], considerăm că **Gugu** HD, **Gugu**

---

[28] Cuvîntul *cucopă* este un derivat slav, pentru că româna nu posedă suf. *-ov(a)*.

[29] *Toponimia comunei Rîu de Mori (Țara Hațegului)*, în FD, V, p. 47.

[30] *Oronime formate din antroponime în Carpații românești*, în *Studii și materiale de onomastică*, [București,] 1969, p. 62 ; *Studii de dialectologie și toponimie*, 1970, p. 276.

[31] Vezi N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 289.

DJ, **Guga Mare** şi **Guga Mică** [32] AB, la care mai putem adăuga : **Guga,** „un ţ u ţ u l e u aşa sus, frumos; vine ca o căciulă" (Mărtinie AB); **Guga,** „cîmp cu holde" şi **Scoaba Gugii,** „scoabă" (Nucşoara HD); **Guga Naltă,** „vîrv" (Suseni HD); **Guga Custurilor,** „vîrv mai înalt, o g u g u i e mai înaltă" (Leordina MM : comunicat I. Faiciuc); **Gugi(le)** [33], „loc dîmbos, cu g u g i" şi **Valea Gugilor,** vale (Dragomireşti MM : com. E. Faiciuc) etc., provin din apelativele **gug* 'ridicătură (rotundă şi ţuguiată), vîrv (de deal, munte)'[34] şi *gugă* „deal rotund şi gol" (Jina [35] AB), „înălţime mică, delişor, vîrv" (Clopotiva HD), „vîrv de deal, deal rău de-nalt; vîrf mai ascuţit; dîmb mare" (Dragomireşti : comunicat A. Chindriş), „deal care-i ascuţit aşa roată" (Leordina : comunicat I. Faiciuc) etc. Din Rîu de Mori HD figurează, alături de alte cuvinte, ca răspuns la întrebarea nr. 51 din *Chestionarul* lui Hasdeu (H XVII 262), fără să i se precizeze sensul. Nu-l înregistrează nici un dicţionar. În meglenoromână, *gugă* are sensul de 'piatră (de obicei) triunghiulară, servind ca obiect de joc la copii' [36].

Analizind sensurile şi derivatele cuvintelor **gug-gugă* şi *cuc-cucă*, constatăm că sînt aceleaşi. Se pare că la origine a fost un singur cuvînt, *cuc(ă)*, din care a rezultat **gug-gugă*, prin sonorizarea oclusivei. Cf. *cocoaşă-gogoaşă*, *cocoloş-gogoloş*, *încurca-îngurga* etc.

gogă. DA raportează cuvîntul **gogă,** pe care-l cunoaşte cu sensul de 'nucă proaspătă, după ce a fost cojită de coaja verde', şi în expresiile **în gogi** 'un joc de copii, numit pe aiuri d e-a p o a r c a', **a sta gogă** '(despre persoane) a sta ghemuit, zgulit de frig sau de boală', la magh. „(în limba copiilor) *gogó* 'nucă' ". Găsind neconvingătoare explicarea lui *gogă* din maghiară, Lajos Tamás (*op. cit.*, p. 11) nu-l reţine în dicţionarul său. Expresia *a sta gogă*, comunicată DA-ului din Zagra BN se foloseşte (şi cu referire la păsări) în multe localităţi din jumătatea de nord a Transilvaniei : Beclean [37] BN, Bonţida CJ, Borşa [38] MM, Corvineşti BN (comunicat: V. Bidian), Mociu CJ (NALR-Trans., 393/298), Năsal CJ, Romuli BN (NALR-Trans., 393/241), Şieu-Măgheruş [39] BN, Vîlcele [40] CJ etc. De la *gogă*, care în această expresie are sensul de 'grămadă' (cf. mai sus (*a sta*) : *bot*, *cioc*, *ciuci*, *cuc*, *pup* etc.), este derivat [41] verbul **a gogí** '(Trans., Mold. şi Bucov.) a fi suferind, fără a prezenta simptome clare şi fără a cădea la pat; a purta o boală pe picioare timp îndelungat; p. e x t. a boli' înregistrat în DM, DEX fără etimologie.

Considerăm că *gogă* 'nucă...', 'grămadă' este o variantă a lui *gugă*. Cf. *ţuţă-ţoţă*.

---

[32] Toponimele acestea au fost înregistrate şi de D. Şandru, F. Brînzeu, *Printre ciobanii din Jina*, în GS, V, p. 326 : *Guga Mare*, deal mare, izolat (rotund); *Guga Mică*, idem.

[33] Acelaşi, probabil, cu **Gugile,** „munte", menţionat de Tache Papahagi (*Graiul...*, p. 205) din Cuhea (azi Bogdan Vodă). Terenul este folosit în comun de satele Bogdan Vodă şi Dragomireşti (comunicat E. Faiciuc).

[34] E posibil ca acesta să circule încă în unele graiuri populare. Cf. şi **Gugu,** poreclă atribuită „unui om mic şi gras" (Tritenii de Jos CJ : CHEST. IV, 292).

[35] D. Şandru, F. Brînzeu, *op. cit.*, notă.

[36] Th. Capidan, *Meglenoromînii*, III : *Dicţionar meglenoromîn*, Bucureşti, 1935, p. 147.

[37] ALR II, s.n., vol. V, h. 1487, pnuctul 260.

[38] ALRR-Mar., vol. I, h. 140, punctul 237.

[39] Gr. Rusu, *Glosar dialectal din comuna Şieu-Măgheruş*, în „Materiale şi cercetări dialectale" [abreviat, în continuare, MCD], I, Bucureşti, 1960, p. 283.

[40] Romulus Todoran, *Material dialectal. II. Graiul din Vîlcele (raionul Turda)*, în MCD, I, p. 71.

[41] Cf. *ibid.*

gugani 'epitet pe care-l dau cei de pe Jii locuitorilor din părțile Hațegului', înregistrat de CADE fără etimologie, același cu supranumele *gugani* atribuit de locuitorii din Cîlnic AB celor din Deal AB (CHEST. IV, 6/132), este un derivat de la *gug(ă)* cu suf. *-ani* (pl. lui *-an)*, avînd sensul de 'oameni care locuiesc pe un **gug*, pe o *gugă*', 'oameni din regiunea gugilor', *gugă* fiind apelativ viu atît în Țara Hațegului, cît și în împrejurimile satelor Cîlnic și Deal (vezi *supra)*. Cf. sinonimul *piscani* < *pisc.* E vorba, așadar, de un „nume de grup" [42] provenit dintr-un entopic.

GUGUIUL, toponim în DJ (Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 330, nota 14), presupune un apelativ **gugui* 'vîrv de deal, cucui, țuțui', provenit din **gug* cu suf. *-ui* sau din *cucui* prin sonorizarea oclusivei velare. Cf. *gugui* (pl. *guguie)* 'cucui (la cap)' (Bumbești [43] GJ, Imoasa [44] MH.

guguiat 'cucuiat' este derivat de la **gugui* (sau rezultat din *cucuiat*, prin sonorizarea oclusivei). L-am întîlnit în Merișor HD : *Gruiețele*, „îs terenuri g u g u i a t e, niște dîmpuri" ; *Vîrvu Gulii*, „teren g u g u i a t".

gugúie (vezi *supra*, s.v. *Guga Custurilor)* este un derivat de la *gugă* cu suf. *-uie.* Cf. *cucuie.*

guguieni 'termen cu care sînt denumiți oamenii străini *(în spec.* ciobanii) veniți de prin părțile *muntoase*' (sublinierea noastră, D.L.), înregistrat de CADE fără etimologie, același cu supranumele **guguieni** atribuit de locuitorii din Păușești-Otăsău VL celor din Dumbrăvești VL, „fiindcă satul este așezat într-un vîrf de deal" (CHEST. IV, 6/816), neexplicat de Șt. Pașca [45] și Iorgu Iordan *(loc. cit.)*, este un derivat de la **gugui* 'vîrv de deal, cucui, țuțui' cu suf. *-eni* (pl. lui *-ean)*, însemnînd 'oameni care locuiesc pe un **gugui*'. Cf. *deleni* < *deal*, *dîmbeni* < *dîmb*, *munteni* < *munte*, *țuțuieni* < *țuțui* etc.

La sensul de 'om prost' cu care este atestat cuvîntul în Rîmnicu Vîlcea (LEXIC REG. I, p. 80) s-a ajuns prin transfer semantic de la sensul de bază, ca și în cazul lui *mocan*, *țuțuian* etc.

gugúlă (pl. *gugúle*) 'vîrf asemănător mamelonului' (Mărtinești [46] HD) este derivat de la *gugă* cu suf. *-ulă* (cf. *cucúlă)*. Încercînd să aflăm, prin întrebări directe (Folosiți în graiul din satul Dvs. cuvîntul *gugulă*?, Ce înțelegeți prin el?), răspîndirea și sensurile cuvîntului în cîteva sate din apropierea Mărtinești ului, abia în Sărăcsău AB o informatoare mai în vîrstă ne-a răspuns, cu oarecare nesiguranță, că *gugúlă* i se zice la o „grămadă de pămînt adunată sus".

gugulani. Șt. Pașca (*op. cit.*), urmat de Iorgu Iordan (*op. cit*)., raportează supranumele **gugulani** atribuit locuitorilor din Meșcreac AB

---

[42] Vezi Gh. Bolocan, *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 89—98.

[43] NALR-Olt., vol. I, h. 5, punctul 905.

[44] ALR I, vol. I, h. 6, punctul 842. În această localitate s-a notat și forma *gugói*, pl. *gugúáje* (NALR-Olt., vol. I, h. 5, punctul 950).

[45] Șt. Pașca, *Supranume colective intercomunale*, în DR, VIII, p. 210.

[46] B. Vulcu, *Termeni geografici de origine populară în împrejurimile Orăștiei*, în „Terra" II, 1970, nr. 4, p. 79.

de către cei din satele vecine la *a guguli* 'a dezmierda', *gugulea* 'epitet cu care se dezmiardă copiii'. Tot *gugulani* le zic locuitorii din Bulbuc AB celor din Curpeni AB, cei din Colun SB, celor „de su munte: Arpaş...", cei din Glîmboaca SB celor „din Porumbacu...". Cu acest termen sînt denumiţi în Banat 'oamenii străini *(în spec.* ciobanii) veniţi de prin părţile muntoase' (CADE), 'românii dinspre Vaşcău; românii din partea muntoasă a Banatului' (Vălcani TM: ALR II, 47).

Cuvîntul pare un derivat de la *gugúlă (guguléu?)* cu suf. *-ani* (pl. lui *-an)* sau de la **gug*, *gugă* cu suf. *-ulani* (sg. *-ulan* [47]).

GUGULEANU, „ridicătură... ; puţin îi ascuţit ; e la Părău Morii, lîngă Bîju Mare, Bîju Mic" II (Beliş CJ) şi **Guguleanu**, „ţuţur de dîmb" II, „vîrv" III, „îi rădicat şi cu stînci..., munte" IV, „deal rotund şi cu stîncă" V (Poiana Horea [48] CJ) presupun un apelativ **guguleán*, provenit de la **gug* cu suf. *-ulean* (cf. *corbulean* < *corb*, *junculean* < *junc* etc.) sau din *guguleu* prin substituirea sufixului *-uleu* cu *-ulean*.

GUGULEU, ridicătură, pantă (Uioara de Sus AB); **Guguleu**, „deal fără pădure, gol; se varsă în toate părţile; e o formă ca o minge" (Şugag AB); **Guguleul**, deal (lîngă Cheia Turzii [49]); **Guguleu**, „e o ridicătură" I, II (Straja, com. Cojocna CJ); **Guguleu (de la Olteni)**, „e rotund, ridicătură deosebită", I „o dîlmă înaltă" II (Strucut CJ) etc.

În mai multe judeţe din Transilvania (AB, CJ, HD) este viu apelativul *guguléu* (pl. *guguléie)* „deluţ" I, „deal micuţ..., un fel de piramidă" II (Răhău AB; *Gureţu Mititel*, „un gugu leu" I), „vîrv de deal" (Şugag AB), „movilă" I, „dîlmă" II, „o ridicătură de deal" III (Ceanu Mare CJ), „deal rotund" (Iuriu de Cîmpie CJ), „dîlmă rotundă" II (Strucut), „vîrv de deal mai micuţ" (Dealu Babei HD), „vîrv" (Dîncu Mic HD), „deal înalt" (Folt HD), „pămînt mai ridicat, rotund" (Zăvoi HD), „cucui, deluţ" (Peştera, com. Sălaşu de Sus HD), „înălţătură, movilă" (Nucşoara HD). În HD l-a înregistrat şi B. Vulcu (*op. cit*), cu sensul 'vîrf asemănător mamelonului' în Beriu, Cucuiş, Sereca, Sibişel etc.

Este un derivat de la **gug* cu suf. *-uleu* (sau rezultat din *cuculeu*, prin sonorizarea oclusivei velare).

gugulíe „gugă" (Clopotiva HD), cuvînt neatestat de dicţionare, e un derivat de la *gugă*, cu suf. *-ulie* (cf. *cuculie*). În ce priveşte pe **gogolie** 'ceva rotund, gogoaşa viermelui de mătase' (MH: BOCEANU, GL., p. 93), înregistrat (cu sensul 'gogoaşă de mătase') şi în CADE, fără etimologie, acesta poate fi o variantă a lui *gugulie* (cf. *ţurţur-ţorţor)* sau provenit, prin asimilare, din ***gogălie**, un derivat de la *gogă* (vezi *supra)* cu suf. *-ălie*.

guguţ, întrebuinţat prin partea de nord-vest a ţării în expresia **a sta guguţ** 'a sta pe vine, a sta ghemuit' [50], este derivat de la **gug* cu suf. *-uţ* sau rezultat din *cucuţ* (vezi *supra)*, prin sonorizarea velarei.

---

[47] Pentru acest sufix, Elena Carabulea (*op. cit.*, p. 119) aminteşte doar pe *cuţulan*.

[48] Toponimul l-am înregistrat şi de la informatori din Răchiţele, localitate vecină cu Poiana Horea.

[49] Maxim Pop şi Alexandru Bartha, *Cheile Turzii*, Bucureşti, 1973, p. 56.

[50] Girişu de Criş BH şi Sanislău SM: LEXIC REG. I, p. 8, 70; Moftinu Mic SM: ALR II, s.n., vol. V, h. 1487, punctul 334.

OBSERVAȚII ASUPRA TOPONIMIEI VĂII SOLONEȚULUI (JUD. SUCEAVA)

DE

ILIE DAN

Valea Soloneţului grupează o serie de aşezări omeneşti în estul judeţului Suceava (4 comune cu 16 sate), formînd pe o distanţă de 38 km lungime, pe partea dreaptă a rîului Suceava, o zonă bine conturată din punct de vedere geografic, economic, social-istoric şi lingvistic. Cercetarea documentelor istorice [1] şi a condiţiilor naturale, valorificarea cercetărilor arheologice şi a tradiţiei locale dovedesc că această vale a fost locuită din cele mai vechi timpuri. Deoarece în perioada constituirii statului feudal Moldova unele sate din Valea Soloneţului sînt menţionate în documentele vremii, conchidem că o serie de aşezări din această zonă existau ca atare la sfîrşitul secolului al XIII-lea şi începutul celui de-al XIV-lea [2]. Împrejurările istorice şi social-economice explică în bună parte caracterul românesc al Văii Soloneţului. Alături de alte elemente, de natură istorică sau etnografică, toponimia probează vechimea şi continuitatea românilor pe aceste meleaguri. Dacă exceptăm satele Soloneţul Nou şi Maidan din comuna Cacica, întemeiate la începutul sau la mijlocul secolului trecut de către colonişti aduşi din Imperiul austro-ungar (germani, cehi, slovaci, poloni, ucraineni), celelalte sate au o vechime considerabilă, unele dintre ele existînd ca obştii ţărăneşti înainte de descălecat, fiind stăpînite mai tîrziu de mănăstiri sau boieri. Nu întîmplător unele dintre ele sînt pomenite în primele acte emise de cancelaria moldoveană, mai ales în vremea lui Alexandru cel Bun [3].

Prima observaţie care trebuie făcută în urma analizei unui număr de 1 391 de nume topice înregistrate în comunele Botoşana, Cacica, Pîrteştii de Jos şi Todireşti priveşte bogăţia şi varietatea toponimiei acestei zone. Bogăţia implicată în varietate se referă la toate categoriile de toponime şi la toate aspectele realităţii înconjurătoare. În acelaşi timp, toponimia Văii Soloneţului cuprinde, pe lîngă nume vechi, atestate în documentele istorice (unele s-au păstrat pînă astăzi, altele au dispărut la un moment dat), nume mai noi, formate în secolele trecute, pe baza unei relaţii de motivare, la care se adaugă numele apărute în ultimele trei decenii sau cele care sînt pe cale de a deveni toponime. Din acest punct de vedere, procesul de toponimizare a apelativelor s-a petrecut în tot cursul evoluţiei istorice, chiar dacă fixarea

---

[1] Vezi, în special, *Documente privind istoria României. A. Moldova*, 1953—1959; Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, 1931—1932; I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, 1913; T. Balan, *Documente bucovinene*, I—VI, 1933—1940.

[2] Cf. Ilie Dan, *Cîteva toponime istorice din Valea Soloneţului (judeţul Suceava)*, în LR, XX, 1971, 3, p. 281—290.

[3] Este vorba de un document din 13 aprilie 1415 în care se vorbeşte de *Soloneţ, Tatomir, Pîrtea* şi *selişte lui Dieniş*.

exactă a etapelor acestui proces nu e în toate cazurile ușor de realizat. Unele toponime se situează în momentul de față între apelative și nume proprii (multe dintre ele sînt, în fond, perifraze, construcții prepoziționale sau construcții cu recțiune directă).

Toponimia Văii Solonețului prezintă, în linii mari, aceleași trăsături ale toponimiei românești în general [4]. Din punct de vedere onomasiologic, numele topice pot fi încadrate (nu întotdeauna riguros) în cele patru mari grupe, delimitate de acad. Iorgu Iordan : topografice, sociale, istorice și psihologice. Ca și în alte zone din țara noastră, predomină și în Valea Solonețului toponimele din prima grupă. Mai ales acestea permit cunoașterea caracterului m o t i v a t, urmărirea condițiilor care au determinat apariția unui nume de loc, e v o l u ț i a și d e s t i n u l acestuia. Constatările care se pot face pe baza toponimiei din Valea Solonețului nu diferă prea mult de observațiile privitoare la toponimia românească din alte zone. Se observă totuși că în localitățile de sub munte (Solonețul Nou, Maidan, Pîrtești de Sus, Cacica, Pîrtești de Jos, Humoreni) se păstrează în mai mare măsură terminologia geografică propriu-zisă, totdeauna mai rezistentă în ce privește oronimia și hidronimia (situație generală în multe limbi). Astfel de toponime au la bază apelative care denumesc relieful, flora, fauna sau caracteristici speciale ale locurilor respective [5]. Cele mai frecvent folosite sînt apelative precum *coastă*, *deal*, *pîrîu*, *rîpă*, *vale*. Alături de acestea se întîlnesc și alte apelative din vorbirea curentă (cele mai multe de origine latină) în nume de locuri ca : *Arșîța*, *Blîndeț*, *Coasta*, *Fîntîna Reci*, *Muncel*, *Rupturi*, *Saca*, *Stirigoaia*, *Ursoaia*. Alte nume topice au la bază apelative de origine slavă, ca *deal*, *luncă*, *poiană*, *săliște* (simțite însă ca românești) în exemple ca următoarele : *Bahna* (loc mlăștinos), *Bîtca* (deal mic), *Obîrșie* (începutul unei văi, locul de unde izvorăște un pîrîu), *Osoi* (deal pe care nu-l bate soarele), *Prihod* (deal în formă de șea), *Săliște* (în toate localitățile are sensul „locul unde a fost cîndva vatra satului") [6], *Smida* (deal cu tufăriș), *Zamca* (deal pe care a existat cîndva o cetate sau o întăritură). Unele apelative însă, ca, de pildă, *prihod*, *zamcă*, au dispărut din graiul viu, fiind întîlnite astăzi, în Valea Solonețului, numai ca toponime.

Mai numeroase sînt în toponimia acestei văi, creațiile românești care au la bază un apelativ sau un nume de persoană folosit ca determinant. De cele mai multe ori, toponimele din ultima categorie arată o apreciere a realității de către vorbitori sau, adesea, raporturi de proprietate. Prin urmare, ele pot fi considerate topografice, dar și social-istorice într-o anumită măsură. Unele dintre ele permit stabilirea condițiilor în care au apărut ; în cazul altora, stabilirea etimologiei este dificilă. Iată cîteva exemple din prima grupă : *Bîtca Telegii*, *Cîmpu Beldeanului*, *Dealu Grosului*, *Groapa Mafteoaii*, *Hruba Talharilor*, *Poiana lui Milici*,

---

[4] Vezi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, 1963 ; Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, 1970 ; Ilie Dan, *Aspecte ale toponimiei românești, cu privire specială asupra văii Solonețului (Suceava)*, în „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza din Iași", e. lingvitsică, tomul XVI, 1970, p. 93—115.

[5] Situație comună multor limbi. Vezi Charles Rostaing, *Les noms de lieux*, Paris, 1958.

[6] T. Porucic, în *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931, p. 57, îl definește astfel : „locul unde este sau a fost altădată un sat".

Uliţa la Bunduc. În cea de-a doua grupă am putea încadra, pe lîngă toponimele de origine ucraineană sau poloneză, exemple ca acestea, aparent clare din punct de vedere al etimologiei : *Ghervanca* (aminteşte de numele unui fost proprietar *Ghervan?)*, *Hinata* (pîrîu şi vale), *Neagota* (pîrîu, pădure şi canton silvic), *Visculeasa* (deal cu o încrucişare de drumuri în Cacica). Ultimul exemplu aminteşte, fără îndoială, de soţia unui *Viscu*, care a avut cîndva un han în acel loc. Cît despre *Hinata*, el apare în documentele istorice sub mai multe forme : *Pîrîul lui Ignat*, *Ignata*, *Ihnat*, *Ihnata* [7]. Toponimul are la bază numele de persoană *Ignat*, folosit şi astăzi în regiune sub forma *Hinat*, care a determinat apariţia topicului *Hinata*, în comunele Botoşana, Cacica şi Pîrteştii de Jos.

Un aspect interesant în toponimia Văii Soloneţului îl constituie delimitarea unor etape în procesul toponimizării apelativelor. În această privinţă, toponimele *Dumbrava* (Costîna, Soloneţ, Todireşti) şi *Rîmnic* (Părhăuţi) prezintă un caz tipic. Cu sensul lor iniţial, cele două apelative nu mai sînt cunoscute astăzi, dar informatorii au precizat că *Dumbrava* e „o pădure cu stejari", iar *Rîmnic* „o iezătură unde se prindea peşte". Deşi realităţile care au determinat apariţia celor două toponime *(Dumbrava* e un teren arabil, iar *Rîmnic* o mică luncă [8]) au dispărut, vechile apelative se păstrează numai ca nume de loc, existînd în conştiinţa vorbitorilor vîrstnici legătura originară dintre apelativ şi toponim, chiar dacă azi acesta din urmă apare ca nemotivat. În aceeaşi categorie de termeni topici putem încadra şi exemple ca *Runc* [9], *Saca*, *Tarniţa*. Astfel de nume dovedesc faptul că ele au fost create de *români*, şi nu de slavi, apelativele de la baza lor circulînd mult timp în graiul popular.

În cazul toponimelor sociale şi istorice, o situaţie specială ocupă cele care se referă la localităţi. De cele mai multe ori ele au la bază un nume de persoană, care este al întemeietorului sau al poprietarului, ceea ce explică pentru multe cazuri vechimea lor apreciabilă, aşa cum o probează exemple ca : *Botoşana*, *Cajvana*, *Comăneşti*, *Costîna* [10], *Dineşti* [11] (cei mai vîrstnici cunosc şi astăzi acest nume de loc, care aminteşte de *selistea lui Dieniş*, menţionată întîia oară al 13 aprilie 1415 [12]), *Pîrteşti*, *Soloneţ*, *Todireşti*. Exceptînd un nume recent (impus, pe cale oficială, în 1938) — *Humoreni* (în locul mai vechiului *Liuzi* [13]), numele vechilor sate de pe valea Soloneţului sînt formate cu ajutorul sufixului *-eşti*. În legătură cu stabilitatea multor nume de locuri din zona studiată, se constată că, în afară de toponimul *Rosoş* (pîrîu în satul Soloneţ), celelalte topice atestate documentar în secolele al XIV-lea—al XVII-lea se păstrează şi astăzi. Puţine dintre ele au cunoscut unele schimbări formale, datorate, fără îndoială, „oficializării" numelor de localităţi.

---

[7] Vezi *Documente privind istoria României, veacul al XVI-lea. A. Moldova*, vol. IV, p. 277—278.

[8] Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 70 (s.v. *Dumbrava)* şi 89 (s.v. *Rîmna)*.

[9] Pentru întreaga discuţie, a se vedea G. Popovici, *Runc*, „Convorbiri literare", XXV, 1891, nr. 9, p. 705—716.

[10] Vezi articolul nostru, *Cîteva toponime istorice din Valea Soloneţului (judeţul Suceava)*, în special p. 285—286.

[11] *Ibidem*, p. 282—285.

[12] *Documente privind istoria României. A. Moldova*, I, 1953, p. 36—37.

[13] Cf. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 203 ; E. Grigorovitza, *Dicţionarul geografic al Bucovinei*, 1908, şi D. Werenka, *Topographie der Bukowina*, 1895, p. 218—219.

Ca și pentru alte regiuni ale țării, documentele istorice sînt foarte interesante pentru studiul toponimiei Văii Solonețului. În documentele moldovene dintre anii 1390 și 1840 întîlnim, pentru zona care ne interesează, nume de localități existente sau dispărute, poieni, prisăci și *silișți*, care mai tîrziu vor numi satele nou întemeiate, ca și vechi hotare între proprietăți. Atestările istorice sînt importante pentru localizarea realităților denumite, ca și pentru stabilirea etimologiei. Din acest punct de vedere, pentru microtoponimia din Bucovina, importante sînt și formele întîlnite în documentele de limbă germană din timpul stăpînirii austriece [14]. Chiar dacă cei care redactau actele cadastrale și cele cuprinzînd rezultatele recensămînturilor nu erau români, ci germani, cehi și mai ales polonezi, ei se străduiau să respecte cît mai fidel pronunția localnicilor. E drept, uneori, pronunția notată de acești funcționari este aproximativă pentru că ei nu cunoșteau sunetele sau literele românești *ă, î, ĉ, ĝ, ţ, ş*. Din punctul de vedere al raportului dintre istorie și toponimie, constatăm în Valea Solonețului existența a două straturi de toponime : o toponimie veche, condiționată geografic și istoric, peste care s-a suprapus o toponimie românească de proveniență ardeleană. Așezîndu-se în valuri succesive în Bucovina [15], coloniștii din Transilvania au întemeiat noi așezări ori s-au asimilat cu populația existentă aici din vechime. Trebuie însă să deosebim unele nume topice aduse de colonişti din Transilvania, ca în cazul satelor Botoșana și Todirești (după I. I. Nistor, acestea au fost întemeiate de bejenarii ardeleni) de numeroasele apelative aduse de peste munți, care mai tîrziu, în funcție de realitățile din Bucovina, au devenit toponime. În partea superioară a Văii Solonețului s-a conservat terminologia geografică populară, general cunoscută în toponimia românească, în timp ce în satele din zona inferioară a văii s-au adăugat toponime de proveniență ardelenească *(Țiclău, Țîcla, Țîvla)* [16] sau creații noi, în legătură cu noii veniți și cu proprietarii unor moșii (Costîna, Părhăuți, Todirești).

Numeroase nume topice topografice au la bază nume de plante și de animale. În funcție de flora și de fauna regiunii, pentru multe toponime caracterul lor motivat este evident. Constatăm totuși, și în această privință, o anume deosebire : satele din zona de munte prezintă o arie unitară, iar cele din zona de șes se grupează separat. Multe toponime aparțin primei grupe : *Baranca, Bursucaria, Capraria, Cararea Porcilor, Curaturi, Dealu Lupului, Iedu, La Bursuci, Ocolu Boilor, Paltinu, Țapu, Vulparie* ș.a.

O altă constatare care se impune privește numele de uliță, mult mai numeroase în partea inferioară a Văii Solonețului, mai ales în satele în care s-au stabilit colonişti veniți din Transilvania. Aici, fiecare uliță este numită fie după numele celui dintîi locuitor așezat acolo, fie după porecla actuală a unuia dintre sătenii care s-au stabilit de o parte sau alta a unei uliță. Aceasta este situația în satele de la confluența Solonețului cu rîul Suceava : Costîna, Părhăuți, Todirești. În partea superioară a

---

[14] Vezi D. Werenka, *op. cit.*, și Arhivele statului, Suceava, colecția ORPOT, 1856.

[15] Cf. I. Nistor, *Emigrările de peste munți*, 1915 ; I. Marțian, *Bejenari din Ardeal*, 1927, și Șt. Meteș, *Păstori ardeleni în principatele române*, 1972.

[16] Toponimul are la bază apelativul *țiclău* (cu variantele *țiglău, țiclui, țuglui*, ultimul cunoscut în graiul de pe Valea Someșului), care, după Iorgu Iordan, are sensul „vîrf slab rotunjit al unui deal sau munte", fiind întîlnit mai ales în Transilvania.

văii, care cuprinde sate situate pe dealuri, în mari poieni sau pe coline, întîlnim puține ulițe. Puține sînt, prin urmare, și numele topice care le individualizează. De multe ori, ele nici nu au un nume propriu-zis, ci reprezintă construcții prepoziționale și perifraze, de tipul : *Ulița la Moară*. Un alt aspect interesant este următorul : locuitorii din satele de pe cursul superior al Solonețului folosesc rar cuvîntul *uliță* în toponimie, preferînd cel mai adesea sinonimul (parțial) *drum*. Aici *uliță* este simțit ca neologism, avînd o întrebuințare oarecum oficială. În localitățile Costîna, Părhăuți, Solonț, Todirești (parțial, și în Botoșana), *drum* însemna pînă la cooperativizarea agriculturii „drum pe țarină", dar în prezent el este sinonim cu *uliță*, folosit aproape exclusiv în toponimie. Numele topice legate de drumuri au aproape totdeauna în componența lor un nume de persoană sau o construcție prepozițională indicînd direcția sau situarea în spațiu, ca în cazurile : *Drumu Cimitirului*, *Drumu di la Rohatcă*, *Drumu la Zuraială*, *Drumul Morii*, *Drumu Școlii*, *Drumu Tatarilor* ; *Ulița Boierului*, *Ulița la Andronel*, *Ulița la Fîsă*, *Ulița la Jalbă*, *Ulița la Tocană*, *Ulița Morii*.

Dacă vechiul termen latinesc *cărare* este întîlnit exclusiv în satele de munte, apelativul *vîlcea* (socotit de unii informatori ca propriu vorbirii oltenilor) nu apare în toponimia Văii Solonețului. Toponimele care au la bază apelativul *deal* se întîlnesc constant în localitățile de la izvoarele Solonețului, în timp ce numele de locuri legate de *vale* apar, cu două excepții, numai în localitățile Părhăuți și Todirești. După cum se observă, în ciuda unui fond comun avîndu-și originea în termenii entopici, toponimele topografice se diferențiază de la o zonă la alta, în funcție de factorii naturali și de evoluția social-istorică [17].

În ceea ce privește **stratificarea toponimică** [18], numele de locuri din Valea Solonețului pot fi clasate în mai multe grupe :

A. stratul românesc este cel mai vechi și cel mai important, are un caracter stabil (exceptînd intervenția oficială sau mari schimbări în structura geomorfologică a terenului), avînd la bază apelative de origine latină (dar și de alte origini), folosite și astăzi în graiul din această regiune a Bucovinei. Alături de istorie și arheologie, toponimia probează și în această zonă **continuitatea neîntreruptă a românilor**, care au denumit într-un anume fel locurile în care trăiau. Așadar, în Valea Solonețului, din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, românii au fost „creatori de toponimie". Pe de altă parte, acest fapt explică de ce numeroase documente istorice atestă existența unor așezări și a altor nume de locuri, care, în noi condiții istorice, au fost preluate, adaptate sau traduse de către populația străină stabilită în această zonă. În localitățile Maidan și Solonețul Nou, numele topic românesc este folosit alături de traducerea sa în limba străină (poloneză sau slovacă), dar în pronunție dialectală ;

---

[17] Vezi, pe lîngă lucrarea citată a acad. Iorgu Iordan, Ion Conea, *Toponimia. Aspectele ei geografice*, în *Monografia geografică a Republicii Populare Române*, I, București, 1960, p. 65—92, și Ion Donat, *Considerații istorice asupra toponimiei românești*, în LR, XIII, 1964, nr. 6, XIV, 1965, nr. 2.

[18] Interesante aspecte ale toponimiei românești sînt prezentate în studiile incluse în numărul 3 din 1975 al revistei „Limba română", dedicat acestei discipline lingvistice. Vezi și Gh. Bolocan. *Stratificare în toponimie*, în LR, XXIV, 1975, nr. 6, p. 583—585.

B. stratul slav este slab reprezentat în toponimia Văii Solonețului. Toponime **slave propriu-zise** sînt foarte puține, mai numeroase fiind toponimele **pseudo-slave**. Așa cum a arătat de mai multe ori Emil Petrovici[19], astfel de nume sînt create de **români**, pe baza unor apelative **de origine slavă**. Astfel de exemple sînt în aria studiată *Bîtca*, *Dîmbu*, *Dumbrava*, *Iaz*, *Lunca*, *Obîrșie* etc.;

C. stratul slav răsăritean (ucrainean), explicabil prin condițiile social-istorice speciale din Bucovina, cuprinde, de asemenea, două grupe de termeni : **a)** împrumuturi ucrainene propriu-zise de tipul *Baranca*, *Berezenca*, *Crihora*; **b)** formații românești care au la bază apelative ucrainene : *Bahna*, *Bereznicu*, *Huci*, *Pîrluca*, *Toloaca*, *Zamca* [20]. O situație aparte au cele cîteva toponime întîlnite în vorbirea populației ucrainene din Cacica, Maidan și Solonețul Nou : *Bubaica*, *Cervena*, *Zemlea Curuțova-Gura*, *Iama*, *Iurcu Polina*, *Poleana*. De fapt, aceste toponime, ca și cele de origine poloneză (foarte puține la număr și întîlnite numai în graiul populației de această origine), reprezintă **traduceri ale termenilor topici românești**. În ceea ce privește alte origini, nu putem vorbi de straturi toponimice. Totuși, trebuie să semnalăm prezența cîtorva nume de locuri de origine germană (cu forme dialectale), legate mai ales de exploatările forestiere : *Hobșînețu*, *Hoșleàga*, *Șlag*. Cel dintîi amintește sigur de constituirea fondului bisericesc din Bucovina (germ. dialectal *Abschnitt* „porțiune").

Există în Valea Solonețului și apelative de alte origini (maghiară, turcă, grecească, rusească), dar numele topice create pe baza lor sînt **formații românești.**

În ceea ce privește **etimologia apelativelor** [21] de la baza toponimelor, întîlnim mai multe grupe :

1. **latină:** *arie*, *arșiță*, *blînd*, *capăt*, *carpen*, *casă*, *cărare*, *cîmp*, *coastă*, *cot*, *cruce*, *cuib*, *finaț*, *fîntînă*, *jos*, *mesteacăn*, *moară*, *negru*, *paltin*, *pădure*, *rîpă*, *vale;*

2. **slavă veche:** *boz*, *colț*, *deal*, *dumbravă*, *gîrlă*, *grădină*, *iaz*, *izvor*, *livadă*, *luncă*, *ocol*, *poiană*, *slatină*, *strajă*, *șipot*, *uliță*;

3. **ucraineană:** *bahnă*, *holbură*, *huci*, *prelucă*, *rediu*, *rohatcă;*

4. **maghiară:** *borcut* „apă minerală", *ciurgău*, *dîmb*, *heleșteu*, *imaș*, *șoim*, *țarcă*, *vamă;*

5. **turcă:** *ceaun*, *cioarec*, *salcîm*, *tarla*, *zapciu;*

6. **bulgară:** *crac*, *humă*, *stejar;*

7. **greacă:** *călugăr*, *drum;*

8. **rusă:** *răstoacă* (etimologie dată de Iorgu Iordan; poate fi însă și o formație românească).

---

[19] Vezi, în special, *Istoria poporului român oglindită în toponimie*, 1964, și *Studii de dialectologie și toponimie*, 1970.

[20] Unele dintre acestea au fost considerate, în mod greșit, ca fiind împrumuturi ucrainene în românește. Vezi Margareta Ștefănescu, *Elementele rusești-rutene din limba românească și vechimea lor*, Iași, 1925.

[21] În multe cazuri, etimologia diferă de la un dicționar la altul. Cînd mai multe dicționare au indicat același etimon, el a fost acceptat. Am ținut seama de asemenea de ultimele cercetări în domeniul lexicografiei și lexicologiei românești.

În proporții reduse, se întîlnesc termeni de origine **germană, franceză** și **italiană** (în toponimele recente), traco-dacă, cumană, la care se adaugă cei cu etimologie multiplă, nesigură sau necunoscută (mai ales în cazul poreclelor și al numelor de persoană).

O constatare care ar putea surprinde, dacă avem în vedere toponimia românească în general, este aceea că în Valea Solonețului puține toponime sînt formate prin sufixare (cele mai multe sînt termeni compuși). Majoritatea au la bază alte toponime sau nume de persoană. Acestea din urmă sînt însoțite de sufixe în cazul numelor de localități sau al părților de sat. În satele cu agricultura cooperativizată au fost înregistrate 31 de toponime compuse cu termenul *tarla*, neîntîlnit în localitățile din partea superioară a Văii Solonețului.

În privința s t r u c t u r i i numelor topice, se constată, ca pretutindeni în toponimia românească, mai multe tipuri de „formanți topici" : 1) substantiv + substantiv cu articol antepus : *Cotu lu Haliță, Dealu lu Holț, Groapa lu Hold, Lunca lu Toader, Pădurea lu Fișer, Parău lu Mariote, Poiana lu Anton, Ulița lu Ilieș;* 2 substantiv + substantiv cu articol postpus : *Balta Puiului, Cîmpu Beldeanului, Dealu Carpinilor, Drumu Morii, Imașu Runcului;* 3) substantiv + substantiv : *Coasta Blîndeț, Dealu Ciungi, Fîntîna Țarca, Tarlaua Cimitir*; 4) substantiv + + adjectiv : *Agrala* (= Agrara) *Veche, Cîmpu Mari, Dealu Impărătesc;* 5) substantiv + prepoziție + substantiv : *Cîmpu la Biserică, Dealu la Morișcă, Rîpa la Iaz;* 6) prepoziție + substantiv nearticulat : *În Arini, În Groapă, La Paltin;* 7) substantiv + substantiv + adjectiv : *Izvoru Parău Reci, Parău Pcioru Mari;* 8) prepoziție + substantiv + substantiv cu articol postpus : *În Fața Satului, În Poiana Nuțului*; 9) prepoziție + substantiv + adjectiv : *La Ogoru Lung, La Primaria Veche;* 10) prepoziție + substantiv + prepoziție + substantiv : *La Nicanor din Parău, La Saratură la Etcu, La Știolboană la Manole*; 11) substantiv + + prepoziție + substantiv + substantiv : *Ulița la Costan Cracană, Ulița la Moș Costachi, Ulița la Vasîle Buruiană.*

Din punct de vedere s t a t i s t i c, cele 1 391 de toponime înregistrate în Valea Solonețului prezintă următoarele proporții în ceea ce privește categoriile gramaticale, structura, etimologia și alte aspecte urmărite în studiul toponimiei din zonă :

total cuvinte 4 249, din care : substantive — 2 142, adjective — 62, articole — 148, numerale — 12, pronume — 2, verbe — 2, adverbe — 20, prepoziții — 642 ; nume proprii străine — 38, porecle — 87, nume topice străine — 45 ; colective—37, augmentative — 24, diminutive — 56 ; nume topice românești — 317, formații românești — 361, nume de persoană românești : simple — 233, derivate — 101, nume topice în limbi străine — — 27 ; monomembre — 232, bimembre — 714, trimembre — 294, polimembre : cu patru termeni — 91, cu cinci termeni — 18, cu șase termeni — — 18, cu șapte termeni — 3 ; compuse — 1130 ; masculine — 682, feminine — 1 016, neutre — 613 ; nominativ — 1136 ; genitiv — 432, acuzativ — 638 ; singular — 2172, plural — 204 ; latinești de bază — 1 315, latinești derivate — 125, traco-dace — 168, slave de bază — 462, slave derivate — 52, maghiare de bază — 61, derivate — 7, ucrainene de bază — 50, derivate — 5, grecești de bază — 85, derivate — 6, turcești — 46, franțuzești — 42, germane — 28, italiene — 6, bulgare — 9, poloneze — 4,

sîrbeşti — 2, ruseşti — 6, cumane — 3, etimologie nesigură — 53, etimologie multiplă — 43, fără etimologie : apelative — 29, nume proprii — 40, toponime — 6, neînregistrate în dicţionar — 3 ; sufixe — 378 ; articulate — 1 487, nearticulate — 797 ; articol enclitic — 1352, proclitic — 135.

Principalele sufixe sînt repartizate numeric astfel : *-oi*, *-oaie* — 52, *-ărie* — 28, *-iţă* — 22, *-eni* — 21, *-ean* — 19, *-an*, *-ană* — 19, *-uţ*, *-uţă* — — 17, *-iş* — 16, *-el*, *-ea* — 14, *-ic*, *-ică* — 14, *-os-* *-oasă* — 13, *-ar* — 12, *-esc*, *-ească* — 8, *-ură* — 8, *-at* — 7, *-eş* — 6.

În ceea ce priveşte structura toponimelor, cel mai bine reprezentate sînt următoarele tipuri : substantiv + substantiv — 395, prepoziţie + + substantiv — 250, substantiv + prepoziţie + substantiv — 164, substantiv + articol + substantiv — 71, prepoziţie + substantiv + prepoziţie + substantiv — 36, substantiv + adjectiv — 35, substantiv + prepoziţie + substantiv + substantiv — 17, substantiv + prepoziţie + prepoziţie + substantiv — 16, prepoziţie + substantiv + substantiv — 15, substantiv articulat + adjectiv — 9, substantiv + substantiv + substantiv — 9, prepoziţie + substantiv + adjectiv — 6, prepoziţie + substantiv + articol + substantiv — 5.

Cele mai multe nume de persoană sînt, aşa cum era de aşteptat, mai ales calendaristice, de origine greacă şi slavă [22]. În legătură cu raportul dintre apelative şi nume topice atrag atenţia toponimele apărute recent, în funcţie de noile realităţi din regiune. Deşi în multe cazuri ele nu sînt încă toponime propriu-zise, totuşi participă, în grad diferit, la procesul de toponimizare. Iată cîteva exemple de acest gen : *Drumu Şcolii*, *Grădiniţa* „pepinieră", *La Abatori*, *La Bufet*, *La Cabină*, *La Cămin* (cultural), *La Laptarie*, *La Saivan*, *La Sediu*, *Magazia Salinii* ş.a.

Cum am mai afirmat, majoritatea toponimelor din Valea Soloneţului au la bază apelative general cunoscute în vorbirea de toate zilele [23]. Deasa întrebuinţare a prepoziţiilor este încă o dovadă a toponimizării apelativelor. Cele mai folosite prepoziţii sînt : *cu*, *de*, *în*, *la* (cea mai frecventă), *pe*, *peste*, *spre*, *sub*.

Ca şi în alte zone din Moldova, în localităţile din Valea Soloneţului adesea una şi aceeaşi realitate este denumită de către unii vorbitori cu un termen topic simplu, în vreme ce alţii îl folosesc însoţit de prepoziţii, ca în cazurile : *Arşiţa — În Arşiţă ; Germîn — În Germîn* [24] *; Jîtarie — — La Jîtarie*. O altă deosebire pe care am constatat-o aproape în toate localităţile anchetate priveşte generaţiile de vorbitori. De obicei, bătrînii cunosc un număr mai mare de toponime (uneori şi legende cu privire la originea acestora), pe care le pronunţă dialectal. În schimb, cei tineri şi copiii folosesc mai puţine nume de locuri, cu tendinţa de a le pronunţa literar (uneori am înregistrat chiar forme hipercorecte).

---

[22] Pentru etimologii am utilizat, alături de unele studii de N. Iorga şi I. Albeţchi-Bilescu, *Dicţionar onomastic românesc*, de N. A. Constantinescu.

[23] Interesante constatări se pot face între situaţia apelativelor (după *Atlasul lingvistic român)* şi cea a toponimelor. Se constată, totuşi, unele diferenţe de la o localitate la alta, în funcţie de natura terenului şi de originea locuitorilor.

[24] Vezi *Cîteva toponimice istorice din Valea Soloneţului (judeţul Suceava)*, p. 286—288.

[25] Toate aspectele lingvistice (fonetică, morfologie, sintaxă, lexic, derivare, geografie lingvistică) ale toponimiei din Valea Soloneţului vor constitui obiectul unui studiu special.

Din punct de vedere lingvistic[25], toponimia Văii Soloneţului reflectă principalele trăsături ale subdialectului moldovean, cu trăsăturile specifice Bucovinei, unele dintre ele caracterizînd şi graiurile româneşti din nord-estul Transilvaniei şi Maramureş. Printre faptele fonetice mai importante, întîlnite în cadrul apelativelor, ca şi în toponimie, notăm : a) transformarea africatelor *ĉ*, *ĝ* în fricative de tip moldovean *ŝ*, *ẑ* ; b) trecerea lui *ă* neaccentuat la *a* (fenomen general în cazul apelativelor, cu unele excepţii în ce priveşte toponimia unor sate din valea inferioară a Soloneţului) ; c) închiderea vocalelor finale *ă* şi *e*, care devin *â şi î* ; d) palatalizarea labialelor (se constată un amestec de forme moldovene şi ardelene ; e) dispariţia articolului hotărît *l*, în toate cazurile ; f) *e* şi *i*, precedaţi de *j*, *ş*, *ţ*, devin *ă* şi *î* [26].

După raporturile gramaticale, incluse în numele de locuri, deosebim 5 tipuri caracteristice : 1) **perifraze** *(Drumu la Solovăstru din Parăie, Izvoru di su Drum, Tarlaua di la Cruci)* ; 2) **termeni entopici cu funcţie toponimică** (*Arşîţa, Dumbrava, Imaş, Lunca, Valea* ; 3) **construcţii prepoziţionale** — ele reprezintă faza de trecere de la o formă perifrastică la viitoarele nume topice (*În Arini, La Paltin) ;* 4) **construcţii cu recţiune directă** — avînd următoarea structură : termen entopic + determinativ ; entopic + calificativ ; entopic + nume de persoană *(Drumu Morii, Padurea Mari, Cîmpu Beldeanului)* ; 5) **derivate de la antroponime** *(Flenduroaia, Ghervanca, Visculeasa).*

Studiată din perspectivă istorică şi lingvistică, toponimia Văii Soloneţului (jud. Suceava) prezintă multe aspecte interesante (unele particulare) pentru istoria acestei regiuni din Bucovina, pentru dialectologie, ca şi pentru istoria limbii române în general.

[26] Deşi toponimele nu se deosebesc în mare măsură de apelative în ceea ce priveşte fonetica termenilor, am constatat totuşi, în unele cazuri, diferenţe de acest gen. De aceea, în *Dicţionarul toponimic al Văii Soloneţului*, am notat, uneori, şi variantele fonetice.

DESPRE DIFTONGII ROMÂNEȘTI

DE

I. T. STAN

0. În numerele 5 și 6 ale acestei reviste pe anul 1977 a apărut un articol, în două părți, *Diftongii românești—clasificare* [I, p. 481—494; II, p. 599—606]. Ne-a trezit, firește, interesul mai ales că, după cum afirmă autorul însuși, „o descriere a tuturor diftongilor românești, care se realizează în toate aspectele limbii române, atît literar, cît și popular, precum și o clasificare a lor, nu a dat nimeni pînă acum" [I, 481].

0.1. Nu a surprins atît „formula matematică", completată și ea de către autor, întrucît nu includea „posibilități de combinație", și... „o particularitate cu totul specială a limbii române", cît mai ales „noutățile" rezultate din acest articol.

1. În investigația sa, Ion Calotă săvîrșește, considerăm noi, o greșeală de metodă: descrie laolaltă diftongii românești „care se realizează în toate aspectele limbii române, atît literar, cît și popular". Amintim faptul că diftongii **nu coexistă** în limba literară și în graiuri, adică nu găsim în limba literară toți diftongii existenți în graiuri și nu în toate graiurile există diftongii din limba literară.

Concluziile privitoare la numărul diftongilor își pierd valabilitatea dacă nu menționăm sfera lor de manifestare, socială sau teritorială. De asemenea, limba literară își are propriul sistem fonetico-fonologic, ca și fiecare grai în parte, dealtfel, de pe teritoriul țării, sisteme care nu se pot confunda sau amesteca.

2. În mod surprinzător, autorul susține faptul că „limba română, pe lîngă cele șapte vocale fundamentale, mai cunoaște încă o vocală *ö*", „vocală anterioară, labială, deci mixtă, în ceea ce privește articularea" [I, 482], care se rostește „întocmai ca în franceză". În cuvintele românești *vreo*, *deodată*, *uite-o*, *le-o dau* etc." nu avem diftongul *e̯o*, cum s-a crezut pînă acum,...ci o vocală mixtă *ö*, e adevărat, destul de rară în limba română, dar totuși o realitate incontestabilă a limbii noastre" [I, 482]. Să nu se supere Ion Calotă, dar noi chiar această „realitate incontestabilă..." o contestăm. Nu știm în ce grai vorbește autorul nostru, dar, mărturisim cinstit, noi n-am auzit pe cineva rostind în limba română îmbinările de sunete [e̯o] din cuvîntul *deodată* „întocmai ca în franceză". Dimpotrivă, cînd învață franceza, unii vorbitori ai limbii române adesea păcătuiesc la rostirea acestui sunet franțuzesc, despicîndu-l în [i̯o], în loc de [Ø].

2.1. Între *o* și *e* diferența de apertură este prea mică — spune autorul — pentru a forma un diftong [e̯o] [I, 489]. Cît trebuie să fie de mare această apertură pentru a forma diftongi? Părerea noastră este că pentru a stabili diferențele de apertură între vocale și semivocale trebuie să se facă serioase cercetări de fonetică experimentală pe bază de roentgenograme, cu măsurători multiple ale distanțelor dintre organele fonatoare

participante la conturarea sunetelor respective. Numai atunci am putea face afirmații precise, neechivoce, fără putința de a fi tăgăduite. Altfel, avem de-a face cu simple afirmații fără acoperire.

2.2. În ce privește caracterul **mixt** al vocalei *ö*, adică anterioară labială, nu este nimic surprinzător, deși „se pedalează" suficient de mult pe acest caracter mixt al articulării, ca fiind o descoperire de ultimă oră. Sunetele *o* și *u* din sistemul limbii române au, dacă vrem neaparat să scoatem în evidență, de asemenea, caracter mixt, numai că sînt posterioare labiale.

2.2.1. Considerăm că nici unul dintre argumentele lui Ion Calotă, nici măcar citarea unor nume ilustre ca M. E. Gamillscheg, Alf Lombard, Al. Graur, nu aduce vreo dovadă plauzibilă pentru includerea în sistemul vocalic al limbii române a unei vocale noi, numită antero-labială, mixtă. Așadar, vom recunoaște în continuare doar șapte vocale fundamentale, și nu opt, cum propune autorul articolului.

3. O altă opțiune, mult prea curajoasă, a autorului este aceea despre scoaterea din sistemul fonetic al limbii române a diftongului [o̯a]. Redăm din argumentele sale: „În raport cu *e*, *o* este prea deschis pentru a îndeplini funcție asilabică înaintea unui *a* silabic, chiar dacă între cele două timbre vocalice este o diferență de apertură de două grade. Așadar, *o* este mai deschis decît *e*, dar nu atît de deschis încît să poată forma un diftong **e̯o* și totuși atît de deschis încît să nu poată forma un diftong **o̯a*. În realitate, în această situație, rostirea românească nu cunoaște decît diftongul *u̯a*..." [I, 489]. Cînd prea închis, cînd prea deschis, dar nu atît de deschis ș.a.m.d. Considerăm că la nivelul limbii literare singura rostire corectă — care de fapt se realizează în actul vorbirii și care trebuie recomandată vorbitorilor de limba română — este cea cu diftongul [o̯a], binecunoscut nouă tuturor. Deci vom scrie și rosti *școală*, *noapte*, *soare*, *soartă*, *ardoare* etc., evitînd rostirile cu [u̯a]: *școală*, *nuapte*, *suare*, *suartă*, *arduare*. Nu trebuie să pierdem din vedere nici evoluția fonetică a acestor cuvinte, nici structura limbii române și nici tendința din ce în ce mai accentuată a populației românești spre o rostire literară. Așadar, rostirea românească cunoaște în mod frecvent diftongul [o̯a], indiferent de invocarea sau noninvocarea unor grade de apertură și acestea neconcludent descrise.

3.1. Digrafele *oa* și *ua*, cum le numește autorul pentru a nu fi obligat să spună diftongul [o̯a], reprezintă în realitate două îmbinări de sunete [o̯a] și [u̯a], bine precizate în literatura de specialitate.

3.2. Faptul că O. Nandriș notează formele *duarme*, *puartă*, *uaste* în loc de *doarme*, *poartă*, *oaste* nu este un argument aparte, pe care să-l ridicăm la rangul de ...dovadă incontestabilă, deoarece, cum bine se știe, O.N. este departe de tendințele rostirii literare din România. Aceste rostiri cu [u̯a] în loc de [o̯a] nu sînt recomandabile pentru rostirea îngrijită a unor oameni instruiți. Deși unii sînt de părere că la inițială de cuvînt și de silabă lucrurile nu se prezintă la fel ca după consoană, noi credem că o rostire îngrijită nu face deosebire între [o̯a] din *oală*, *oaste* și același [o̯a] din *coală*, *coaste*.

3.3. În cazul neologismelor de origine franceză [I, 490], legile nescrise ale rostirii vorbitorilor de limba română au impus formele *coafor*, *toaletă*, *lavoar*, deci cu [o̯a], nu cu [u̯a], și sînt consemnate ca atare în

Îndreptarul ortografic... dintr-un motiv foarte simplu, acela că vorbitorii au dorit să rostească cu [o̯a] ca în limba română, nu cu [u̯a] ca în limba franceză.

3.4. Ion Calotă deplînge faptul că acad. Al. Rosetti, în experiențele asupra diftongilor românești, nu s-a oprit mai mult la [o̯a] și că concluzia sa „pare să infirme chiar transcrierea fonetică din atlasele lingvistice" [I, 492]. Se știe că acad. Al. Rosetti nu s-a ocupat nemijlocit de întocmirea atlaselor lingvistice și de cercetarea graiurilor, ci a transcris la nivelul limbii literare, deci nu putea să infirme transcrierea din atlasele lingvistice. Desigur, nimeni nu neagă faptul că în unele graiuri se rostește [u̯a], dar la nivelul limbii literare se recomandă rostirea diftongului [o̯a].

3.5. „Rezultatele cercetărilor experimentale — spune I.C. — sînt contrazise nu numai de realitatea înregistrată în atlasele lingvistice, ci chiar de unele din experiențele făcute în laboratorul de fonetică experimentală" [I, 493]. Autorul afirmă apoi că experiențele s-au bazat „pe rostirea unor intelectuali vizibil influențați de scriere" [I, 494], deci ele nu sînt concludente. La aceste incriminări se poate răspunde foarte simplu: cei care au efectuat cercetările experimentale au avut în vedere numai limba standard, literară, mult mai apropiată de scriere, nu și rostirea dialectală, știut fiind faptul că principiul călăuzitor al scrierii românești este cel fonetic. Așadar, și în acest caz, I. C. nu face distincție între limba literară și graiuri.

3.6. La afirmația autorului „considerăm demonstrată inexistența diftongului o̯a, cu *o* ca element asilabic..." [I, 494], sînt potrivite propriile cuvinte: „faptele nu îngăduie concluzii chiar atît de categorice" [I, 493].

4. Pentru prima dată, după cîte știm noi, se remarcă la nivelul general al limbii române sunetele asilabice [i̯] și [ö̯], vocale care „funcțional joacă rol de consoane", inexistente, după opinia noastră, la nivelul limbii literare. Pentru /i̯/ prezintă exemple ca [mi̯amă], [fi̯ată], mai degrabă din anumite cîntece, decît din limba comună, literară sau neliterară, care nu se găsesc în rostirea unui om instruit. Alte exemple: cuvîntul **măduĭă* (scris cu asterisc!) pentru interiorul cuvîntului și *ĭîncă*, *ĭîăsta*, pentru inițiala absolută a cuvîntului.

Sunetul [ö̯] apare, după autor, numai în interiorul cuvîntului, în diftong ascendent: [ö̯a] în cuvintele [lö̯arcă, plö̯apă], în loc de [le̯o̯arcă, ple̯o̯apă], cum se știa pînă acum [II, 601].

5. Referitor la vocala [ö], „fiind așa de puțin frecventă..., nu realizează diftongi cu nici un alt element asilabic în nici un cuvînt românesc" [II, 602]. Reținem afirmația autorului „așa de puțin frecventă", ba chiar inexistentă, adăugăm noi.

6. În finalul articolului, autorul conchide că „rostirea românească realizează ca diftongi 30 din cele 52 de secvențe bivocalice silabice posibile" [II, 606] și că aceasta este „o particularitate a bazei de articulație românești" [II, 606]. Concluzia este lipsită de valabilitate, din moment ce autorul inventează vocale fundamentale noi, diftongi străini de rostirea literară românească și elimină pe alții ca [e̯o] și [o̯a], realmente existenți în limba română.

PĂTRUNDEREA ȘI DIFUZAREA FORMEI DE IMPERFECT PERS. 3 PL. ÎN *-U* ÎN TEXTELE LITERARE LA JUMĂTATEA SECOLULUI TRECUT

DE

ION GHEȚIE și MIRELA TEODORESCU

Într-un articol recent[1], I. Ștefan reia problema desinenței *-u* de la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ, asupra căreia am zăbovit în două articole publicate cu mai mulți ani în urmă [2]. Acceptînd opinia noastră, după care *-u* ar fi o inovație a graiurilor bănățene, autorul pune în discuție unele aspecte ale procesului de penetrare și difuzare a noii forme în limba română literară.

Potrivit părerii noastre, forma analogică de imperfect în *-u* a fost recomandată de I. Heliade Rădulescu, în anii 1836—1839, pentru a fi acceptată de limba literară a tuturor românilor. Ea trebuia preferată celei etimologice, întrucît era mai „corectă" din punct de vedere gramatical, desființînd omonimia supărătoare dintre persoanele 3 sg. și 3 pl. ale imperfectului. Prestigiul imens de care s-a bucurat Heliade în anii 40 ai veacului trecut a făcut ca formele în *-u* să se impună în limbă, la fel cum aveau să primească statutul de literare atîtea alte recomandări ale marelui scriitor muntean [3].

Formulată în acești termeni, opinia noastră este contestată de I. Ștefan. D-sa afirmă că „nu se poate vorbi... de difuzarea desinenței actuale din Muntenia în Moldova", cu alte cuvinte că răspîndirea în Moldova a formelor analogice nu se datorează înrîuririi exercitate de Heliade Rădulescu, ci unor alte cauze [4].

O primă observație critică la adresa explicației noastre pornește de la constatarea că însuși Heliade a folosit în chip șovăitor formele analogice, ca să renunțe în cele din urmă la ele [5]. Am atras atenția noi înșine asupra inconsecvențelor lui Heliade („însuși Heliade a continuat să aplice vechea normă mulți ani după ce propusese schimbarea ei" [6]), dar considerăm, pe bună dreptate, că esențiale erau îndrumările teoretice ale scriitorului, și nu exemplele oferite de lucrările sale, în care formele

---

[1] *Răspîndirea și difuzarea desinenței -u a pers. 3 plural a imperfectului indicativ în limba literară*, în LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 41—50.

[2] *În legătură cu desinența -u a pers. 3 pl. a imperfectului indicativ*, în SCL, XVI, 1965, nr. 1, p. 87—101 ; *Asupra desinenței -u a pers. 3 pl. a indicativului imperfect. Noi contribuții*, în SCL, XVII, 1966, nr. 2, p. 175—183.

[3] *În legătură cu desinența -u*..., p. 90—92, 94 și urm.

[4] *Op. cit.*, p. 50 ; cf. și p. 45, unde se spune că inovația „nu s-a difuzat în Moldova din Muntenia". Aceste afirmații o contrazic pe cea formulată pe p. 44—45 : „nu poate fi acceptată atribuirea răspîndirii desinenței *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului indicativ numai prestigiului lui Heliade".

[5] *Ibidem*, p. 44.

[6] *În legătură cu desinența -u*..., p. 24—25.

noi coexistau cu cele etimologice. Sîntem de acord cu I. Ștefan că „în perioada de după 1848... Heliade nu s-a mai interesat de desinența *-u* la pers. 3 pl. a imperfectului, probabil din cauză că ea nu contribuia la demonstrarea latinității limbii noastre, nu avea nimic tangent cu purismul său" [7]. Constatarea este însă lipsită de importanță în problema ce ne interesează, deoarece după 1848 Heliade a avut o influență puțin însemnată asupra limbii române de cultură, iar spre 1850 desinența *-u* se înrădăcinase destul de adînc în scrisul literar românesc, pentru ca atitudinea scriitorului să fi putut înrîuri în vreun fel soarta ei. Evoluția atitudinii lui Heliade față de formele analogice de imperfect nu poate, așadar, infirma punctul nostru de vedere.

Un alt argument „în favoarea ipotezei că desinența *-u* nu s-a difuzat din Muntenia în Moldova" [8] l-ar constitui faptul că forma (muntenească) *a* a pers. 3 sg. a auxiliarului *avea* nu s-a propagat în Moldova înaintea desinenței *-u* de la imperfect, cum ar fi fost de așteptat: „În realitate ea s-a răspîndit în Moldova ulterior terminației *-u* de la imperfectul indicativ. C. Negruzzi în 1857 folosea încă forma *au*, iar Alecsandri o întrebuința și după 1880" [9].

Afirmațiile lui I. Ștefan conțin mai multe inexactități. Dacă în 1857 C. Negruzzi se folosea încă de forma *au* a auxiliarului, nu e mai puțin adevărat că în același an și în aceeași carte el apela curent la *a*: *a făcut, a rămas* etc. Parcurgînd 125 de pagini din *Păcatele tinereților*, S. Breabăn-Christache a notat de 17 ori forma literară de astăzi, *a*, și numai de 8 ori forma veche *au* [10]. O observație similară în legătură cu Alecsandri, care acordă credit formei noi încă din 1863 *(a luat, a trăit, a uitat)*, dar continuă să întrebuințeze, uneori, vechea formă literară și după această dată [11]. Informațiile pe care le deținem în momentul de față nu ne permit să afirmăm că formele analogice de imperfect ar fi pătruns în Moldova înaintea auxiliarului *a* de la perfectul compus. În articolul citat, S. Breabăn-Christache consemnează 6 atestări ale auxiliarului *a* și două atestări ale formelor în *-u*, toate datînd din 1840 și provenind din scrierile lui Negruzzi [12]. Același autor îl folosește pe *a* în paginile „Propășirii" din 1844 [13], an din care datează atestarea formelor analogice de imperfect la moldovenii Ion Ionescu de la Brad și Th. Codrescu [14].

După părerea lui I. Ștefan, răspîndirea formelor analogice de imperfect în Moldova s-ar datora, înainte de toate, dascălilor bănățeni sau celor ardeleni originari din zonele limitrofe cu Banatul: D. Bojincă, Moise Nicoară, E. Murgu și P. M. Cîmpeanu [15]. Despre posibila înrîurire a lui Bojincă (și a bănățenilor, în genere) asupra moldoveanului G. Săulescu (care înregistrează în gramatica sa din 1833 forme în *-u*) am amintit în

---

[7] *Op. cit.*, p. 94.
[8] *Ibidem*, p. 47.
[9] *Ibidem*.
[10] Vezi S. Breabăn-Christache, *Procesul de unificare a limbii în scrierile lui C. Negruzzi*, în LR, XVIII, 1969, nr. 3, p. 231.
[11] Vezi Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 520.
[12] *Ibidem*.
[13] Ion Gheție, *op. cit.*, p. 520.
[14] Vezi lucrarea noastră *În legătură cu desinența* ***-u***..., p. 95; I. Ștefan, *op. cit.*, p. 46.
[15] *Op. cit.*, p. 45.

una din lucrările noastre anterioare [16]. Așa cum arată și I. Ștefan, „inovația nu a avut ecou imediat în scrierile din Moldova" [17]. Dintre ceilalți dascăli bănățeni și ardeleni trebuie eliminat Moise Nicoară, întrucît el nu a profesat în Moldova, ci în Muntenia [18]. Eftimie Murgu și-a desfășurat cea mai mare parte a activității de dincoace de munți în Muntenia și în Oltenia, șederea sa în Moldova fiind de scurtă durată (1834—1836). Mai mult a trăit în Moldova P. M. Cîmpeanu, care în gramatica sa consemnează numeroase forme în *-u*. Lucrarea apare însă abia în 1848, așa încît vor trebui aduse dovezi sigure despre relațiile care au existat între profesorul ardelean și oamenii de carte moldoveni care folosesc formele verbale în *-u* (C. Negruzzi, I. Ionescu de la Brad, Th. Codrescu).

Deși Heliade a recomandat în mai multe rînduri noile forme de imperfect și le-a folosit ani de zile în scrierile sale (în perioada 1840—1848), I. Ștefan se îndoiește de rolul jucat de el în răspîndirea inovației nu numai în Moldova, ci chiar în Țara Românească. „Admirator și colaborator" al lui Heliade, cunoscutul pictor I. D. Negulici a fost cel dintîi autor muntean care s-a folosit în mod consecvent de noile forme (e vorba de două traduceri tipărite în 1844) [19]. În ciuda acestui fapt, I. Ștefan nu socotește decît ca „posibilă" influența lui Heliade asupra sa, admițînd drept „plauzibilă" ipoteza, după noi greu de susținut, că pictorul muntean „și-a însușit inovația la Iași", unde s-a aflat prin anii 1829—1833 și 1839—1840 [20]. Dar Negulici nu e unicul autor muntean care acordă credit formelor în *-u*. În afara lui (și a lui Heliade), inovația a mai fost întîlnită la G. Baronzi (1843), C. A. Rosetti (1843), I. Genilie (1845), Gr. Alexandrescu (1847), A. Zane (1847), I. Văcărescu (1848), ca să nu-i citățm decît pe cei ce pun în circulație forme cu *-u* pînă la 1848 [21]. Oare și aceștia s-au inspirat de la dascălii bănățeni și ardeleni aflați în Moldova sau, mai exact vorbind, de la P. M. Cîmpeanu?

În Transilvania, unde nu se cunosc numele unor dascăli bănățeni, propagatori ai inovației, I. Ștefan consideră că „exista o veche tradiție didactică", care ar fi împiedicat, pînă spre 1855, răspîndirea formelor în *-u*. Așa, de pildă, Andrei Mureșanu, în 1848, și Simion Bărnuțiu, în 1852, scriau fără *-u*, iar Timotei Cipariu, în 1854, oscila între cele două forme de imperfect [22]. În realitate, apariția noilor forme în Transilvania se constată nu mult după pătrunderea lor în limba literară din Moldova și Țara Românească. Astfel, la 1845, I. I. Many scrie *cîntau* (în paginile „Foii pentru minte"), iar în 1851 Papiu-Ilarianu acordă o preferință marcată formelor analogice : *aflau*, *aveau*, *erau*, *purtau*, *se sculau*. Cinci ani mai tîrziu, ele se reîntîlnesc în „Telegraful român" din Sibiu, iar în 1857 în manualul de geografie al blăjeanului S. Mihali [23]. O cercetare

---

[16] *În legătură cu desinența -u* ..., p. 95, 96.

[17] *Op. cit.*, p. 45.

[18] E vorba numai de intenția de a-l aduce pe Nicoară în Moldova ; vezi N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, vol. I, București, 1907, p. 286.

[19] I. Ștefan, *op. cit.*, p. 48.

[20] *Ibidem*.

[21] Vezi lucrarea noastră *În legătură cu desinența -u*... ; Ion Gheție, *op. cit.*, p. 504 ; I. Ștefan, *op. cit.*, p. 48.

[22] *Op. cit.*, p. 49.

[23] Vezi lucrarea noastră *În legătură cu desinența -u*..., p. 95 ; Ion Gheție, *op. cit.*, p. 536.

mai atentă a textelor ardeleneşti din anii 1840—1850 ar scoate la lumină în chip neîndoielnic o serie de alte atestări ale fenomenului.

După cum se vede, atestarea formelor analogice de imperfect în scrisul literar românesc este pusă de I. Ştefan în seama mai multor factori. În Moldova, cei ce au răspîndit inovaţia au fost profesorii bănăţeni. Muntenii l-au putut urma, eventual, pe Heliade, fără a fi exclus însă ca unii dintre ei să fi suferit înrîurirea moldovenilor (cîştigaţi de partea noilor forme de către dascălii bănăţeni). În ceea ce priveşte Transilvania, autorul evită să furnizeze o explicaţie. D-sa ne încredinţează că inovaţia a fost difuzată în toate provinciile româneşti de calendarele editate de bănăţeni [24]. E greu de înţeles de ce I. Ştefan se opreşte numai la calendare şi scoate din discuţie celelalte scrieri datorate bănăţenilor, în măsura în care acestea puneau în circulaţie noile forme.

Nu este în intenţia noastră să negăm orice importanţă rolului jucat de bănăţeni în răspîndirea inovaţiei, indiferent dacă ei au trecut munţii ca profesori sau au publicat diverse cărţi, în locurile natale ori în Principate. Ei singuri nu puteau însă impune, aproximativ la aceeaşi dată şi în toate cele trei provincii româneşti, o inovaţie care nu cunoscuse pînă atunci nici o difuzare în afara graiului şi a scrierilor lor. Este evident că răspîndirea formelor analogice se datorează unei unice cauze, care a acţionat simultan în toate provinciile româneşti. O scurtă privire istorică asupra problemei e în măsură să ne arate despre ce este vorba.

Este astăzi un lucru general admis că inovaţia a apărut în Banat, cea mai veche atestare a ei plasîndu-se la începutul secolului al XVII-lea (1608)[25]. De atunci, timp de două secole, ea a fost semnalată exclusiv în scrierile bănăţenilor şi niciodată în lucrări semnate de autori originari din alte zone ale ţării. Nici Petru Maior, care adoptă în operele sale unele particularităţi de limbă bănăţene [26], nu a acordat credit formelor în *-u*, desigur pentru că desinenţa nu se regăsea în latină şi îndepărta, în loc să apropie, imperfectul românesc de cel latin. Exemplul lui Săulescu, unicul autor din afara Banatului care face loc inovaţiei într-o lucrare a sa (gramatica din 1833), a rămas fără nici un rezultat. Nimeni nu l-a urmat pe filologul moldovean, el însuşi continuînd să întrebuinţeze în diverse lucrări publicate după această dată numai formele etimologice [27].

Cîţiva ani mai tîrziu, într-una din scrisorile adresate lui Negruzzi, în anii 1836—1838, I. Heliade Rădulescu atrage atenţia asupra formelor terminate în *-u*, existente în vorbirea şi în scrisul bănăţenilor : „muntenii îndeobşte cum şi cărţile lor zic : *oamenii cînta* şi bănăţenii în parte zic *oamenii cîntau*, *vorbeau* şi gramaticeşte zic mai bine"[28]. Deşi se îndepărtau de modelul latin, noile forme erau preferate de Heliade, întrucît, în afara criteriului latinităţii, el înţelegea să se întemeieze, în selecţia formelor de limbă, şi pe criteriul „gramaticalităţii" [29]. Permiţînd să se

---

[24] *Op. cit.*, p. 49—50.

[25] Vezi lucrările noastre citate mai sus, nota 2.

[26] Vezi Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 483.

[27] Vezi lucrarea noastră *În legătură cu desinenţa* -u..., p. 98 ; I. Ştefan, *op. cit.*, p.45.

[28] *Scrisoare la d. căminarul C. Negruzzi*, în „Curier de ambe-sexe", periodul I, 1836—1838, p. 373.

[29] Vezi Ion Gheţie, *Ion Heliade Rădulescu şi unificarea limbii române literare*, în LR, XXI, 1972, nr. 2, p. 96—97.

facă o distincţie între formele de pers. 3 sg. şi 3 pl., desinenţa *-u* era mai „gramaticală" şi trebuia, aşadar, adoptată. Recomandarea este repetată de scriitor în articolele publicate, sub titlul *Literatură*, în „Curierul românesc" pe 1839, în care se opreşte în detaliu asupra particularităţilor celor mai de seamă ale limbii române literare [30].

Curînd după această dată, *scriitorii din cele trei ţări româneşti încep să facă apel, pe o scară din ce în mai largă, la noile forme de imperfect.* Cei dintîi care le folosesc sînt Heliade şi Negruzzi, urmaţi apoi de diverşi scriitori munteni, moldoveni şi ardeleni. Cea mai rapidă răspîndire o cunosc formele în *-u* în lucrările muntenilor, urmaţi în ordine de moldoveni, şi, apoi, de ardeleni, al căror latinism poate explica relativa reţinere cu care au primit inovaţia.

E limpede, după toate acestea, că la baza neaşteptatei şi repedei difuzări a fenomenului după 1840 în cele trei provincii româneşti stă o unică cauză. Ea este acţiunea exercitată de Heliade Rădulescu pentru impunerea noii forme în limba unică de cultură a românilor. A nu recunoaşte acest lucru echivalează cu a eluda împrejurările reale în care a avut loc unificarea limbii române literare la jumătatea secolului trecut şi rolul deţinut de marele scriitor muntean în cadrul acestui proces.

[30] *Ibidem*, p. 97 şi urm.

PROBLEMA VERSIUNILOR MOLDOVENE DIN 1532 ALE *EVANGHELIEI* ŞI *APOSTOLULUI*

DE

I. IONESCU

Informaţia documentului latin, publicat în 1952 în Polonia[1] şi semnalat în limba română de Şerban Papacostea în 1958 [2], care este o scrisoare a unui anonim, adresată probabil la Cracovia, ce face parte din corespondenţa lui Nicolai Pfluger, cu data „feria 2 post Laetare 1532" (11 martie 1532) [3], în temeiul căreia s-a susţinut existenţa unor versiuni moldovene ale *Evangheliei* şi *Apostolului* în primele decenii ale secolului al XVI-lea, este adusă în discuţie, în ultimul timp, de Ion Gheţie, care afirmă că „avem a face cu texte a căror existenţă, deşi posibilă, nu este în întregime confirmată" [4].

Pornindu-se de la informaţia în discuţie, s-a admis de către cercetători existenţa în Moldova a unor versiuni româneşti ale *Evangheliei* şi *Apostolului* în anul 1532, datorită traducerii verbului *excudere* cu *a tipări* din textul latin, traducere făcută de I. Fischer şi Vl. Iliescu [5].

Avînd în vedere că bătrînul doctor venise la Wittemberg cu scopul de *a tipări* (= excudere) textele sacre, însemna că el avea la dispoziţe, în momentul sosirii la Wittemberg, cîte o versiune românească a *Evangheliei* şi a *Apostolului*.

Ion Gheţie pune sub semnul întrebării dacă verbul *excudere* înseamnă *a tipări* şi motivează că *excudere* are şi o semnificaţie figurată, pe care Quicherat-Daveluy *(Dictionnaire latin-français*, Paris, 1906) o definesc prin „produire (un ouvrage de l'esprit), composer", iar Georges *(Lateinisch-deutsches Handwörterbuch*, Leipzig, 1879) prin „schriftlich verfertigen". Prin urmare, afirmă Ion Gheţie, *excudere* înseamnă la figurat „a

---

[1] *Acta Tomiciana*, XIV, Posnan, 1952, p. 203.

[2] Şerban Papacostea, *Moldova în epoca Reformei. Contribuţie la istoria societăţii moldoveneşti în veacul al XVI-lea*, în „Studii", revistă de istorie, XI, 1958, 4, p. 55—76.

[3] Al. Rosetti, *Cu privire la datarea primelor traduceri româneşti de cărţi religioase*, în LR, VII, 1958, nr. 2, p. 21.

[4] Ion Gheţie, *În legătură cu versiunile moldoveneşti din 1532 ale Evangheliei şi Apostolului*, în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 192.

[5] Textul şi traducerea lui, la Şerban Papacostea, *op. cit.*, şi la Ion Gheţie, *op. cit.*: „Dives quidam doctor ex Valachia, vir eanus, qui non germanice, sed latine et polonice loquitur, venit Wittembergam, ut videat audiatque Martinum Lutherum, vultque quattor Evangelia at et Paulum in lingua walachica, polonicaque et theutonica excudi curare, quasi Cracoviae in Universitate tam eruditi doctores non sint. Miror tamen senem doctorem sic infatuari a seductore isto et tam longe ex sua provincia Wittembergam evocari".

„Un învăţat bogat din Moldova, bărbat în vîrstă, care nu vorbeşte nemţeşte, ci latineşte şi polona, a sosit la Wittemberg, ca să-l vadă şi să-l audieze pe Martin Luther şi vrea să îngrijească de tipărirea celor patru Evanghelii şi a (epistolelor) lui Pavel în limba română, polonă şi germană, ca şi cum în Universitatea din Cracovia n-ar exista învăţaţi atît de eruditi. Mă mir că un învăţat bătrîn s-a lăsat într-atît ademenit de seducătorul acela (= Martin Luther) şi adus de atît de departe, din provincia lui, la Wittemberg".

compune, a alcătui o lucrare scrisă". Sensul „a tipări" este o dezvoltare semantică tîrzie, posterioară descoperirii lui Guttenberg. Neputînd fi vorba, în cazul de față, de „compunerea" *Evangheliei* și *Apostolului*, adaugă Ion Gheție, rezultă că sensul adevărat al verbului *excudere* se poate stabili numai printr-o interpretare a contextului în care apare. Una dintre interpretările posibile, menționează Ion Gheție, este aceea de „a tipări", acceptată de traducătorii textului latin, interpretare care dă, la prima impresie, un înțeles coerent întregului pasaj. La o analiză mai atentă ies la iveală unele elemente care pun sub semnul întrebării justețea acestei interpretări. După *vultque quattor Evangelia et Paulum ...excudi curare* urmează propoziția comparativă: *quasi Cracoviae in Universitate tam eruditi doctores non sint* (= ca și cum în Universitatea din Cracovia n-ar exista doctori atît de erudiți / ca la Wittemberg /). Dacă verbului *excudere* i se conferă sensul de „a tipări", atunci propoziția *quasi Cracoviae* etc. n-ar mai avea sens. Căci ce rost ar mai avea să se invoce existența unor profesori erudiți la Universitatea din Cracovia, cînd era vorba de simpla **tipărire** a textelor? La imprimarea textelor în cauză puteau contribui **tipografii** din Cracovia, și nu **savanții** din acel oraș. Cum bătrînul doctor moldovean mergea la Wittemberg ca să îndeplinească o anumită lucrare pe care ar fi putut-o efectua și cu ajutorul profesorilor din Cracovia, înseamnă că el nu intenționa să **tipărească** textele, ci să le **traducă** [6].

De fapt, însuși Ion Gheție recunoaște că interpretării sale i se împotrivește un argument peste care nu se poate trece cu ușurință: dacă scopul călătoriei doctorului moldovean era traducerea cărților sfinte, și nu tipărirea lor, ce rost are menționarea traducerii acestor cărți în limba germană, cînd la acea dată *Evanghelia* și *Apostolul* erau tălmăcite în nemțește, limbă pe care, dealtfel, bătrînul învățat nici nu o vorbea? Pentru a soluționa în mod convenabil sensul pasajului, Ion Gheție consideră că este necesar să admitem că doctorul avea intenția ca, după traducerea textelor în limba polonă și română, să tipărească aceste versiuni împreună cu traducerea germană. El s-a dus deci la Wittemberg ca să se pătrundă de învățăturile „seducătorului" și să limpezească împreună cu el și cu persoanele din anturajul lui unele chestiuni legate de transpunerea în limbile „vulgare" a cărților sfinte. Editarea acestor cărți, afirmă Ion Gheție, se înscria între planurile mai îndepărtate ale doctorului moldovean și conclude: „Dacă așa stau lucrurile, atunci nu mai putem susține cu absolută certitudine că doctorul moldovean aducea cu sine la Wittemberg traduceri românești ale *Evangheliei* și *Apostolului* pentru a le revizui conform indicațiilor pe care le-ar fi primit din partea lui Luther.

După cum se vede, informația poloneză este pasibilă de diverse interpretări și e departe de a ne oferi o probă absolută despre prezența în Moldova la 1532 a unor versiuni românești ale celor două cărți religioase" [7].

Față de obiecțiile aduse vom căuta să urmărim probele pe care le oferă însuși textul documentului discutat.

---

[6] Ion Gheție, *op. cit.*, p. 188.
[7] Ion Gheție, *op. cit.*, p. 188.

1. Din textul scrisorii rezultă în mod clar că învăţatul doctor din Valachia (= Moldova), care nu cunoştea limba germană, a venit la Wittemberg cu două scopuri bine precizate: **Primul scop** era de a-l vedea şi de a-l audia pe Martin Luther. Pe „doctorii" din Cracovia, desigur, îi cunoştea, cunoscînd limba polonă, unde obţinuse, poate, şi titlul academic de „doctor" şi, deci, nu mai avea nici un motiv să-i audieze [8].

Al doilea scop urmărit era să se îngrijească de tipărirea celor patru *Evanghelii şi a (epistolelor) lui Pavel* în limbile: română, polonă şi germană, cunoscînd că oraşul Wittemberg era un centru comercial, meşteşugăresc, tipografic şi cultural, care avea relaţii cu Moldova încă din timpul lui Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare. Din text nu reiese că ar fi vorba de **„intenţia de a tipări"**[9] aceste manuscrise, ci de **voinţa** şi **grija** purtată de a le tipări.

2. Într-o traducere se are în vedere mai întîi sensul real al cuvîntului original şi numai dacă este cazul se apelează şi la sensul lui figurat, potrivit contextului. Or, în cazul verbului *excudere* (excudo, -dĕre, -di, -sum), sensul real din Dicţionarul latin-francez amintit este: *faire sortir en frappant; tirer de...; forger; fabriquer; couler de statues de bronze; creuser une rigole* (dans un tronc); *faire de cire* t. I. Cic. Coll. fig. — *Produire* (un ouvrage d'esprit), *composer*.

Sensul real al cuvîntului arată că este vorba de *a făuri, a fabrica, a turna, a săpa, a scobi, a imprima, adică* lucrări legate de tipărire [10]. Chiar şi în sensul figurat, prin tipărirea unei cărţi nu se înţelege şi producerea sau făurirea „unei lucrări de spirit" sau „compunerea" din forma manuscrisului în forma nouă a tiparului? Însuşi L. Quicherat, pe care Ion Gheţie îl citează, menţionează între sensurile cuvîntului latin discutat: *Imprimi quasi ceram animum* — Cic. *Que l'âme reçoit une empreinte comme la cire.*

Dacă se apelează la *Dictionnaire latin-français*, obligatoriu este să se apeleze şi la *Dictionnaire français-latin*. Or, L. Quicherat redă în *Dictionnaire français-latin* (Paris, 1865, p 787): *imprimer un livre* (en parl. de l'imprimeur) — *imprimĕre* — cu: *excudere librum.*

Acelaşi înţeles îl deducem şi din traducera germană a verbului *excudere* = schriftlich verfertigen. *Schriftlich* (adj. şi adv) = în scris; *verfertigen* = a face, a fabrica, a confecţiona, a construi, a compune, adică: a fabrica, a confecţiona, a construi, a compune ceea ce este legat *de scris* sau *în scris*, înţelegîndu-se acelaşi sens de *a tipări.*

---

[8] Cazimir cel Mare, la 1364, a înfiinţat Universitatea din Cracovia *„studium generale"*.

[9] Alexandru Mareş, *O versiune rotacizantă a celor patru Evanghelii (Un izvor necunoscut al Tetraevanghelului din 1561)*, în LR, XXIII, 1974, 3, p. 222.

[10] În documentarea problemei, a se vedea: Lucien Febvre et Henri-Jean Martin, *L'apparition du livre*, „L'évolution de l'humanité", Paris, 1958, p. 477; Dahl Svend, *Histoire du livre, de l'antiquité à nos jours* (Traduction). Préface de Julien Cain. Seconde édition revue et augmentée, Paris, Éditions Poinat, 1960; E. Egger, *Histoire du livre depuis ses origines jusqu'à nos jours*. Deuxième édition, Paris (fără dată); M. Ilin, *Povestea cărţii* (Traducere din limba rusă de Gh. Voropanov), Bucureşti, 1949; S. Töth, *Litera de tipar*, Bucureşti, 1966; Tit Simedrea, *Tiparul bucureştean de carte bisericească în anii 1740—1750*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXXIII, 1965, nr. 9—10, p. 845—942. Lucrarea de tipărire a unei cărţi era legată de munca *zeţarilor, drugarilor, pilicarilor, feciorilor* (ajutoarele tipografului), *diortositorului*, o muncă de migală, de artă şi de pricepere.

Din expunerea făcută rezultă că sensul verbului latin : *excudere*, în cadrul contextului latin al scrisorii, a fost redat corect de traducători cu *a tipări* și nu se poate ajunge la sensul figurat al verbului *a compune* cu = *a traduce*. Pentru *a traduce* avem în latinește verbele cunoscute : *verto, -ĕre; converto, -ĕre; interprĕtor, -āri; transfĕro, -fĕre*, autorul scrisorii putînd folosi unul din ele, dacă avea în vedere o lucrare de **traducere**, și nu de **tipărire.** Pentru aceste motive, primul argument lexical-lingvistic adus în discuție, prin care se pune la îndoială existența versiunilor moldovene din 1532 ale *Evangheliei* și *Apostolului*, nu poate fi reținut.

3. Referindu-ne la argumentul sintactic, adus în discuție, privind propoziția comparativă : „ca și cum în Universitatea din Cracovia n-ar exista doctori atît de eruditi...", că nu ar avea sens, dacă ar fi vorba de *a tipări* textele indicate, menționăm că sensul îl dă destul de clar fraza în continuare : „Mă mir că un învățat bătrîn s-a lăsat într-atît ademenit de seducătorul acela...", adică sensul propoziției comparative se referă la **primul scop** al venirii la Wittemberg, de a-l vedea și a-l audia pe Martin Luther, și **nu la scopul al doilea,** al îngrijirii „de tipărirea celor patru Evanghelii și a (epistolelor) lui Pavel în limbile română, polonă și germană".

În concluzie, se poate afirma că informația din 11 martie 1532 ne dovedește existența în Moldova, la începutul secolului al XVI-lea, a *Evangheliarului* și a *Apostolului*, traduse în limba română anterior și aflate în manuscrise, care, desigur, se citeau și în biserici, în cadrul cultului ortodox, și pe care „învățatul bătrîn" din Moldova le-a adus cu el la Wittemberg să le tipărească și nu-i exclus ca viitorul să ne rezerve descoperirea și a acestor tipărituri, cum s-a descoperit și *Evangheliarul slavo-român*, text precoresian, tipărit la Sibiu în anii 1551—1553 de Filip Moldoveanul.

UN *HAPAX LEGOMENON* ÎN CELE MAI VECHI PSALTIRI ROMÂNEȘTI

DE

S. VAIMBERG

Prezența, neobișnuită, a apelativului *săpun* în unele psaltiri din secolul al XIV-lea a format obiectul unui pertinent studiu elaborat de I. Gheție[1]. Ca echivalent al sl. исопомь, cazul instrumental de la исопъ 'isop, arbust cu flori albastre originar din Orient', termenul se întîlnește numai în ps. 50, v. 9, în *Psaltirea Scheiană*, în *Psaltirea* românească din 1570 și în cea slavo-română din 1577 (în continuare CP) ale lui Coresi, iar sub forma *sopun* în *Psaltirea Hurmuzachi*. În alte texte, precum *Molitvenicul* din c. 1567 și *Liturghierul* din 1570 ale lui Coresi, în locul respectiv apare forma *issopom*, reprodusă *tale quale* din slavonă. Varianta corectă *isop* poate fi semnalată în *Psaltirea* slavo-română din c. 1589 atribuită lui Șerban Coresi, precum și în versiuni ulterioare ale psalmilor *(izop* în *Psaltirea* slavo-română a lui Dosoftei din 1680).

I. Gheție înclină să creadă că, în traducerea originală a psaltirii, ar fi figurat forma *issopom*, pe care unul din copiștii de mai tîrziu va fi apropiat-o, într-o încercare de limpezire a sensului întregului pasaj, de *săpun*, mai exact de varianta sa ardelenească *sopon*[2] (p. 248). Procedînd la această substituție de termeni, scribul era fără îndoială influențat — observă cu dreptate autorul — de cuvintele din jur din aceeași sferă tematică — *curăți*, *înălbi* etc. — , cu care voia să pună în acord vocabula altminteri obscură pentru el *(loc. cit)*. Să se compare întregul context: окропиши мѧ ісопѡм и очищѫ сѧ; омыеши ме и паче снѣга оубѣле сѧ — *Stropiși-mă cu săpun și curățescu-mă; la-mă-veri și mai vîrtos de zăpada înălbi-mă-voiu* (CP, 95r, 5—9).

După părerea lui I. Gheție, eroarea din care a reieșit forma *săpun* s-ar fi produs exclusiv pe teren românesc, în procesul copierii și difuzării traducerii inițiale, independent de original — aceasta în condițiile cînd versiunile slavone, însoțite sau nu de tălmăcirea românească, se aflau încă în circulație curentă. Trecerea de la [*is*]*sopom* la *sopon* și de aici la *sopun*, *săpun* s-ar explica mai ușor, opinează autorul, dacă am admite pentru *isop* grafia ѵсоп. În acest caz, în construcția коѵѵсопом, corespunzătoare formei slave de instrumental ісопѡм, vocala ѵ din inițiala apelativului putea dispărea ca urmare a unei false analize, îngăduind transferul сопѡм→*sopon*.

Din păcate, evoluția schițată, deși nu i se poate tăgădui rigoarea, este lipsită de acoperire documentară atît pentru grupul sintactic cu doi

---

[1] *Cea mai veche atestare a cuvîntului* **săpun** *și raportul dintre psaltirile românești din secolul al XVI-lea*, în LR, XIX, 1970, nr. 3, p. 247—251.

[2] Răspîndită de fapt pe o arie mai largă (cf. I. Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 194).

ѵ̀ în hiat, cît şi pentru grafia rom. ѵсопъ în loc de ісопъ. Iată de ce ni se pare posibilă, „într-un domeniu unde se lucrează în mod fatal cu ipoteze şi conjecturi" [3], şi o altă interpretare a faptelor.

Din punctul nostru de vedere, ісопѡм a fost asemuit lui *săpun* nu în procesul transcrierii textului românesc, ci în momentul traducerii sale, drept consecinţă a unei anumite asocieri de formă şi, cum se va vedea, poate şi de conţinut între cei doi termeni, soldate şi cu o falsă analiză, dar a lexemului slavon, nu a corespondentului său românesc. Sub acest raport, *issopom* şi *săpun*, *sopun* reprezintă două modalităţi de traducere, dintre care prima nu trebuie neapărat să o preceadă cronologic pe cea de-a doua. Într-un caz cuvîntul necunoscut e preluat, aidoma atîtor altele, fără modificări în versiunea românească, în celălalt se întrezăreşte un efort de semantizare a sa pe baza unor analogii poate nu întru totul arbitrare. Căutînd să identifice numele instrumentului sau mijlocului prin care se realizează acţiunea verbului din secvenţa окропишн мѧ ісопѡм, traducătorul a procedat, pentru a „corecta" forma cuvîntului în cauză, la înlăturarea lui н, urmată şi de o substituţie, la finală, între consoanele nazale. În ce priveşte îndepărtarea vocalei iniţiale, ea era cu atît mai lesne de înfăptuit cu cît tălmăcitorul o confunda, în condiţiile scrierii continue, cu conjuncţia copulativă и, auxiliar cu un rang de frecvenţă din cele mai ridicate în textul biblic [4]. De menţionat, totodată, că, în slavonă, conjuncţia copulativă putea fi redată grafic de oricare din notaţiile sau dubletele vocalei и(і, ı).

Se cuvine să atragem atenţia că asemenea confuzii nu reprezintă apanajul traducătorilor de limbă română, ele se întîlnesc în înseşi monumentele limbii vechi slave în situaţii analoage celor înfăţişate anterior. Astfel, dicţionarele limbii paleoslave înregistrează, paralel cu игѣмонъ, şi pe гѣмонъ, cu deosebire după cuvintele terminate în и[5]. Aceasta pentru că и la iniţiala absolută se afla el însuşi, în slavonă, într-o poziţie mai mult sau mai puţin precară, datorită omonimiei sale cu conjuncţia copulativă, suprapusă, la rîndu-i, prefixului из(ъ) — redus la и- — în faţa unui с(ъ) — (care putea fi şi el prefix).

În cazul care formează obiectul discuţiei noastre, iniţiala din ісопъ putea trece drept conjuncţie cu atît mai lesne cu cît grafia ѵсопъ e cu desăvîrşire necunoscută atît în textele unilingve româneşti traduse din slavoneşte, cît şi în cele bilingve slavo-române din secolul al XVI-lea (inclusiv în partea slavonă).

---

[3] I. Gheţie, *Începuturile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1974, p. 5.

[4] E important să subliniem, în această ordine de idei, că eroarea în discuţie se dovedeşte a nu fi nici pe departe unica în genul ei. I.-A. Candrea analizase şi el un caz similar printre cele „cîteva exemple de traduceri greşite provenite în majoritate din confuziunea făcută între cuvinte slavone care prezentau oarecare asemănare între ele" (*Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din sec. XVI şi XVII traduse din slavoneşte*, vol. I. Bucureşti, 1916, p. CX) : истѣнѧ ни҃ ꙗко прaхъ прѣд лицем вѣтроу — *Şi păreatele lor ca pulberea înaintea feţei vîntului* (CP, ps. 17, v. 43, 29[r], 4—6). Înţelesul real al enunţului slavon : „Şi-i voi sfărîma pe ei ca praful în faţa vîntului" devine aici opac din pricina falsei decupări a verbului истѣнити 'a sfărîma, a subţia' (de la radicalul тѣн-, din тѣнькъ 'subţire, fin', cu prefixul ис-, alomorf al lui из(ъ)-) în и + стѣниѫ, respectiv în и conjuncţie şi într-o formă nominală asimilată acuzativului de la стѣна 'perete'. În psaltirile ulterioare, greşeala a fost îndreptată.

[5] Aşadar, *ghemon (ghiemon)* 'dux' din *Codicele Voroneţean*, *Tetraevanghelul* lui Coresi ş.a., cu *i-* suprimat mai ales după *lui* şi *şi* (cf. O. Densusianu, ILR, II, p. 348), nu constituie neapărat o inovaţie locală, de vreme ce e atestat în limba-sursă.

Dar, deși i din ісопъ a fost luat drept conjuncție aceasta nu este totuși oglindită, în contextul dat, în traducerea românască. Explicația trebuie căutată în caracterul comun, banal, al acestei conjuncții, simplă marcă stilistică a limbajului Scripturii, lipsită de funcțiunile gramaticale pe care le îndeplinea prototipul ei, așa-numitul *vav versatilis* din textul originar. Iată de ce sîntem confruntați la tot pasul fie cu omisiunea conjuncției în românește acolo unde ea este prezentă în slavonă, fie, dimpotrivă, cu adăugarea ei acolo unde nu-și găsește corespondent textual [6].

În sfîrșit, supresiunea conjuncției și-ar găsi o motivare admițînd că tălmăcitorul a înlocuit în întregime, în deplină cunoștință de cauză, forma ісопѡм cu *săpun*, *sopun* (fără stadiul intermediar *sopon*, oricum neatestat în texte), nu prin simplă atracție paronimică, ci în temeiul unei echivalențe semantice în toată regula (adică исопъ = *săpun)*; cf., în acest sens, glosarea, citată de Fr. Miklosich în *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Viena, 1862—1865, a lui оусопъ (înregistrat separat de усопъ!) într-un text slavon: оусопъ, рекше мыльнаꙗ трава „Isopul, numit iarbă de săpun" [7] (p. 1066).

Împotriva acestei supoziții pledează totuși faptul că traducerea исопъ — *săpun* e prea liberă, dacă nu de tot improprie (isopul rămîne oricum o plantă, o iarbă, fie ea și de săpun, dar nu „săpun" propriu-zis), în contrast cu linia întregii tălmăciri, îndeobște fidele originalului, chiar și în dauna înțelesului. Apoi însuși jocul variantelor de traducere (*issopon — săpun, sopun)* din textele mai vechi lasă să se întrevadă o noțiune străină tălmăcitorilor în românește, și nu numai lor în mod specific[8], de vreme ce s-a simțit undeva nevoia de a se glosa termenul în chiar limba slavonă. Cu toate acestea, în lumina glosării citate, nu se poate susține apriori că relația ісопѡм — *săpun*, stabilită de traducător, ar fi, fără umbră de îndoială, rodul purei întîmplări, al unei simple asociații sonore.

Cît despre ermetismul semantic al lui исопъ, el se datorează nu numai împrejurării că respectivul arbust era originar de aiurea, ci și faptului că însăși această denumire nu desemna peste tot una și aceeași plantă. Dacă, în românește, isopul corespunde lui *Hyssopus officinalis*, în greacă, de unde, prin filieră slavonă, ne-a parvenit termenul, el este atribuit speciei *Origanum hirtum (= O. heracleoticum)* [9]. Nu e deci de mirare că traducătorul a șovăit în fața unei vocabule pentru care, fie și presupunînd că i-ar fi înțeles semnificația în textul slavon, tot i-ar fi venit greu să-i găsească un echivalent românesc.

Cele de mai sus nu se opun ireductibil concepției lui I. Gheție privitoare la raportul dintre psaltirile românești din secolul al XVI-lea, ci doar o completează și, pe alocuri, o nuanțează din perspectiva, mai largă, a versiunilor slavone aflate la baza tălmăcirilor românești.

---

[6] Pentru exemple vezi, de pildă, aparatul ediției lui I.-A. Candrea a *Psaltirii Scheiene*.

[7] În clasificarea propusă de Ileana Vîrtosu, aceasta ar fi o glosă care trimite la un referent extralingvistic *(Les gloses dans une traduction roumaine manuscrite du XVIIIe siècle*, în „Etudes romanes. Bulletin de la société roumaine de linguistique romane", XI (1975—1976), p. 107).

[8] Despre strădania traducătorilor, vezi A. Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, îndeosebi cap. I—IV (p. 5—33).

[9] A. Carnoy, *Dictionnaire étymologique des noms grecs de plantes*, Louvain, 1959, s.v.

„ADRESARE INVERSĂ" ÎN ROMÂNEȘTE?

DE

ARTHUR BEYRER

În interesantul studiu ***Mamă, tată, nene**, ecc.: il sistema delle allocuzioni inverse in rumeno* („Cultura neolatină", XXVIII, 1968, nr. 1, p. 89—99), Lorenzo Renzi și-a expus concepția cu privire la posibilitatea folosirii inverse a unor termeni de înrudire cu funcții de adresare. Observînd rolul în comunicare, pentru moment surprinzător, al cîtorva apelative de tipul acesta, atestate în contexte ca:

*Ce zice, **maică**? întrebase și baba Marghioala a lui Mială, și ea de față, pe unul mai tînăr, dus prin școli.*
(E. Barbu, *Groapa*, București, 1966, p. 166)

ori:

*Nu știu cînd o să fie asta, **tată**,*
dar, hotărît, o să ne jucăm odată,
odată, poate, după scăpătat.
(Tudor Arghezi, *Versuri*, București, 1960, p. 70),

el ajunge la concluzia că avem de-a face cu **alocuțiunea inversă.** Autorul amintește de Leo Spitzer, care a demonstrat obiceiul adulților de a adopta anumiți termeni afectivi din vorbirea copiilor (vezi *Personenvertauschung in der Ammensprache*, în *Stilstudien*, I: *Sprachstile*, München, 1928, S.26—38, și *The Rumanian Vocativ again*, în „Bulletin linguistique", XIII, 1945, p. 13—15); în acest sens ne-am putea referi, printre altele, și la articolul *Echonamen* al lui Johannes Knobloch (vezi „Beiträge zur Namenforschung" Neue Folge, XII, 1977, p. 121—124). Lorenzo Renzi acceptă, în genere, explicația oferită de Leo Spitzer, adăugînd doar că procedeul preluării este unilateral: adultul îl imită pe copil, dar nu și invers.

Argumentarea lui Lorenzo Renzi în privința fenomenului general ni se pare bine întemeiată, și abordarea unei probleme mai puțin cercetate se cuvine mult apreciată. Într-adevăr ecoul în vorbire este destul de răspîndit. Cînd, de pildă, soțul se adresează soției prin intermediul apelativului ***mamă:*** *— Mai dă-mi ceva bere, **mamă!***, se poate ușor să fi împrumutat cuvîntul de adresare la vocativ de la copilul sau copiii lor. În sprijinul tezei lui Lorenzo Renzi, inversarea termenului mai poate fi invocată cînd o persoană adultă, de exemplu bunica, se adresează unui copil, de exemplu nepoțelului:

*Nu știu, **bunico**, nu știu, că pomii nu s-au mai scuturat de frunze și de rod.*
(Barbu Delavrancea, *Nuvele și povestiri*, vol. II [București, 1966], p. 45).

Și totuși mai stăruie cîteva nedumeriri asupra exclusivității așa-numitei **adresări inverse,** pe care ne-am permite să le expunem.

În privința evoluției în timp a fenomenului nu vedem cum am putea să facem abstracție de formule de tipul *dragul / draga / dragii / / dragele mamei (mamii)*, ca și de multe altele pînă la, să zicem, *puiul moșului*. Astfel de formule — considerate de H. Tiktin (DRG, p. 943) drept izvorul unor schimbări ulterioare — sînt frecvente, fiind folosite de mult în vorbirea populară. Spațiul nu ne va îngădui decît citate răzlețe :

Mîndra mami *Floricuță,*
Scoală, ***mîndra mamuki,*** *...*
Frumușaua mămuki,
Că mama mîndru ți-o gătat,...
Scoală-t'e, ***pui mami,***
Scolăt-'e și zin afară,...
Mîndra mami *Floricuță,...*
(Constantin Brăiloiu, *Bocete din Oaș*, în „Grai și suflet" VII, 1937, p. 21—22).

Scoal', Șperlă, ***voinicul tatii voinic,*** *scoală-te de pe vatră și vino de prînzește la masa de cinste !*

(*Antologie de literatură populară*, vol. II *Basmul* [București], 1956, p. 142).

Așa el și zise : ***„Draga tatii fată,***
Du-mi-te de scoate nițel vin îndată"...
Aceasta cînd zise începu să strige :
„Of, ***Vlăduțu mamii!*** *moartea ta mă frige"...*
„Of ! vai! ***Duțu mamii!*** *of, drag nepoțele !"*
(Anton Pann, *Pagini alese*, vol. I [București], 1953, p. 259 și 260).

În asemenea construcții de adresare termenul de înrudire are rolul unui atribut substantival la genitiv posesiv. Or, sintagme similare se pot atesta și pentru alte limbi. În germană, de pildă, se spunea *Ich bin eines Königs Sohn* („Sînt fiul unui crai"), contopit mai tîrziu în *Königssohn*, iar în limbajul familiar circulă *Muttersohn* („fiul mamei") ori *Vaterkind* („copilul tatei") (pentru citat vezi basmul *Schneeweisschen und Rosenrot* al fraților Grimm). În bulgară, există și astăzi formule ca *Ela, na mama deteto!* (vezi S. Vasileva, *Dva slučaja na obrăštenie v razgovornata reč*, în „Bălgarski ezik", XXIII, 1973, p. 119) sau ***Pilențe(to) na mama,*** *kăde se zagubi* (vezi C. Ivančev, *Edna neopisana upotrebia na členuvanata forma*, în *Sbornik v čest na akademik A. Teodorov-Balan...*, Sofia, 1955, p. 272—273).

Cu timpul, atributul genitival își va fi pierdut funcția de marcare a dependenței, situîndu-se, în cele din urmă, și el pe planul sintactic al elementului de adresare propriu-zis. Această transformare funcțională se putea realiza în primul rînd în cadrul unor structuri de tipul 'nume propriu + termen de înrudire (atributiv)'. Două pasaje din povestirea *Mamă* a lui Ion Luca Caragiale ne pot arăta cum se va fi petrecut schimbarea :

Așa da, ***Floric'al mamei!*** *așa înțeleg și eu!... Să ia fiecare pe potriva lui! ...așa trebuie !*

iar, după ștergerea raportului posesiv :

Să nu mă faci de rușine, ***Florică mamă,*** *că mă omor !*
(Ion Luca Caragiale, *Povestiri*, [București, 1952], p. 110 și p. 109).

Menționăm din nou că în limba bulgară se constată o evoluție paralelă, de pildă : — *Mirčo, čina, za naš Petka săm došla* Čudomir, *Izbrani proizvedeniia*, Sofia, 1957, p. 473), *-Ti li si, Tačee, ti li si, maika!* (id., *ib.*, p. 353).

Formule de felul acesta pot fi întîlnite oriunde : *Prichindel maică* (I. L. Caragiale, *op. cit.*, p. 62), *Cănuță maică* (id. *ib.* p. 20), *Zamfirico taică* (I. A. Bassarabescu, *Lume de ieri* [București, 1958], p. 89), *Puiule mamă*, *Viorico tată* etc. Nu este prea greu de văzut că termenul de înrudire se comportă întocmai ca un epitet afectiv pe lîngă elementul de adresare — deci ca adjective de tipul *dragă*, *scump(ă)* — și că provine dintr-un procedeu de elidare : *Radule [dragul/scumpul/iubitul...mamei, tatei...* sau *care ești dragul/scumpul/iubitul ... mamei, tatei ....* sau *care ești drag... la mamă, tată...]!* În prezența unui nume propriu cu funcție de element al adresării, atributul substantival nu poate fi și el component de adresare, nici direct și nici indirect, inversat.

Situația se schimbă oarecum cînd termenul de înrudire apare izolat. Spre ilustrare redăm un pasaj din povestirea *Stăpînea odată* a lui Barbu Delavrancea :

— *Ce e asta, mamă?*
— *Luntre,* ***sufletul mamii*** *...*
— *E frumos, mamă?*
— *Frumos,* ***frumusețea mamii*** *...*
— *Pe un' ne ducem noi, mamă?*
— *Pe apă,* ***mamă*** *...*
— *Și marea ce e, mamă?*
— *Tot apă,* ***odorul maichii*** *...*
— *Și pînă unde ne ducem noi, mamă?*
— *Pînă la dumnezeu,* ***maică*** *...*
— *Uită-te și la ăla... Cine e ăla, mamă?*
— *Un rob, să ne slujească,* ***maică*** *....*
(Barbu Delavrancea, *Nuvele și povestiri*, [București, 1956], p. 201).

Aici se oferă într-adevăr prilejul de a interpreta cuvintele *mamă* și *maică*, folosite de către mama copilului, drept formule de adresare inversă în sensul lui Lorenzo Renzi ; ar fi îndeplinită și condiția reluării prin ecou. Ezităm totuși să spunem că aceasta ar fi singura explicație posibilă, pentru că credem că termenul izolat nu reprezintă decît restul dintr-o sintagmă de felul celor descrise mai sus. Vezi și :

— *Și apoi, dacă ați făcut atîtea orașe, de ce să nu le facem pe toate,* ***măiculiță****, că de crăpat de foame cu mine nu crăpați !*
(Adelina Mărculescu, împresara turneului, vorbind colegilor ei de trupă, vezi G. Ciprian, *Scrieri*, vol. I [București], 1965, p. 159).

— ***Tată,*** *le-a zis, dacă oi muri eu, să mă îngropați în cutare deal, în pădure.*
(vezi *Antologie de literatură populară*, vol. II [București], 1956, p. 262).

Mă, ăia de vă suirăți pe pod, se aude o voce slabă
Din casă,

*Daţi-vă, **gagă**, mai la o parte, nu-mi staţi în zare,*
Să mai văd şi eu lumea albă.
(Marin Sorescu, *La Lilieci*, Bucureşti, 1973, p. 34).

Apoi să nu trecem cu vederea faptul că presupusul termen de adresare nu se situează pe aceeaşi treaptă de intonaţie cu o formulă de adresare autentică. Aceasta din urmă are de multe ori o tonalitate înaltă, de nuanţă exclamativă, pe cînd prima variantă se desfăşoară pe o linie enunţiativă coborîtoare, mai lentă şi mai puţin reliefată. Pentru uzul din urmă găsim iarăşi paralele în bulgară, de pildă: *Pazi se, **maika**, pazi se dom i rod da ne začerniš s toja pust zagoreţ* sau *Če gde se beše izgubil, **baba**?* (Čudomir, *op. cit.*, p. 68 şi 495).

La un moment dat, vorbitorul poate să trateze anumiţi termeni de înrudire de parcă ar fi un element de adresare, de vreme ce nu mai deslueşte bine rolul sintactic şi funcţional al cuvîntului izolat. Nu este de mirare atunci să ajungă chiar şi la folosirea unor forme speciale de vocativ. Acestea se atestă mai cu seamă la termenii *tătic*, *tătişor*, *moş*, *moşic*, ca de pildă:

— Ei, ***tătişorule***, *povestea împărăţiei acesteia este mare.*
(vezi *Antologie de literatură populară*, p. 305) (un bătrîn vorbindu-i lui Făt-Frumos).

— *Şi cît te-ai şterge la un ochi, **moşicule**, zburară amîndoi caii în slava cerului, la casele sfintei.*
(vezi *Basme* [Bucureşti, 1954], p. 252; povestitorul către ascultător sau ascultători).

În adevăr, ni se pare că asemenea expresii se îndepărtează de la relaţiile iniţiale de intimitate, ajungînd să reprezinte mai degrabă crîmpeie de întărire, de admiraţie sau de uimire (compară în germană exclamaţia *Mein lieber Alter!*, adică, „Bătrînul/moşul meu drag!"). În vorbirea orăşenilor, dezvoltarea ulterioară a deviat; cum altfel ar fi putut să sară cocoana Tarsiţa (vezi schiţa *Art. 214* a lui Ion Luca Caragiale) adresîndu-se unui preot în vîrstă:

Popa: — *Lasă, că-ţi cunoaştem guriţa...*
Cocoana: — *Ce spui, **ţaţo**?*

În concluzie, vom spune că, în privinţa folosirii „inverse" a anumitor termeni de înrudire, ar fi bine să se caute întîi punctul de plecare al fenomenului pentru a putea explica transformările de mai tîrziu, să se ţină seamă de eventuale interdependenţe, ca, de pildă, de cele dintre bulgară şi română, şi să se admită interpretări suplimentare datorită faptului că fenomenul discutat mai sus se întrevede a fi destul de complex.

COMPROMITEREA PARANTEZEI *

DE

MIOARA AVRAM

Obiectul articolului de față îl constituie o problemă care poate părea prea măruntă pentru a reține atenția unei publicații științifice; punctuația însă — ca și ortografia, ortoepia și, dealtfel, tot ce ține de cultivarea limbii — este alcătuită din lucruri mărunte care se sprijină unul pe altul și au adesea implicații majore. Este vorba anume de un semnal de alarmă împotriva răspîndirii prin școală a unor deprinderi antinormative, cel puțin derutante, în privința întrebuințării unui semn clasic de punctuație : paranteza.

După cum se știe, paranteza este un semn de punctuație curent în scrierea noastră, cu funcții bine precizate care pot fi rezumate prin marcarea unui „adaos în interiorul unei propoziții sau al unei fraze" [1]. Adaosul poate consta într-o explicație —precizare sau echivalare —, într-o completare propriu-zisă cu un amănunt oarecare, cu note de extindere sau de restrîngere a unor afirmații din afara parantezei, în elemente cu caracter facultativ sau opțional pentru valabilitatea enunțului, de la caz la caz [2], în elemente străine de enunțul principal (indicații scenice sau bibliografice, intervenții ale celui care reproduce un text) și, în sfîrșit, în exprimarea atitudinii față de o relatare. Se pot cuprinde în paranteze fraze întregi și chiar grupuri de fraze, propoziții, cuvinte și grupuri de cuvinte — părți de propoziție —, silabe și litere din structura unui cuvînt [3], precum și semne de punctuație ca semnul întrebării și cel al exclamării — în parte sau asociate — [4]. În toate situațiile avem a face cu o ierarhizare a comunicării făcute, cu marcarea grafică

---

* Comunicare prezentată la dezbaterea cu tema „Probleme ale ortografiei, ortoepiei și punctuației în învățămînt", organizată de Societatea de științe filologice, Pitești, 23 septembrie 1978.

[1] Cum se spune atît în *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, București, 1971, p. 73, cît și în *Gramatica limbii române* editată de Academia R. S. România, ediția a II-a, tiraj nou, București, 1966, vol. al II-lea, p. 502; ambele lucrări dau bogate exemplificări.

[2] Ultima situație — referitoare la izolarea unor elemente valabile numai în unele situații, la care cititorul trebuie să apeleze alături de sau în loc de o parte a enunțului din afara parantezei — este specifică stilului științific; vezi un exemplu ca *Valorificarea moștenirii lingvistice se realizează prin (re)publicarea unor lucrări importante.* V. Guțu Romalo, în *Istoria lingvisticii românești*, coordonator : Iorgu Iordan, București, 1978, p. 167.

[3] Izolarea unor părți din structura unui cuvînt — silabe și litere — e specifică, de asemenea, stilului științific și mai ales tehnicii lingvistice de reproducere economică a exemplelor.

[4] Paranteza care închide numai semnele de punctuație menționate (vezi exemple în *Îndreptarul* citat, la aceste semne, p. 48, 52) exprimă o atitudine echivalentă cu formula *fără comentarii*, asemănătoare cu replicile mute din dialog redate în scris prin aceleași semne.

a distincției [5] între o comunicare de bază și una marginală, inserată în cea dintîi, dar situată pe alt plan. Folosirea acestui semn de punctuație, care presupune un minimum de maturitate intelectuală, necesară oricărei operații de discernămînt, este foarte utilă pentru clarificarea [6] unor fraze cu diverse intercalări, mai ales cînd acestea sînt mai lungi și cu caracter mai independent de rest decît cele pentru care se pot folosi unele semne parțial echivalente, ca virgula sau linia de pauză.

Semn de punctuație intrat de mult în tradiție [7], larg folosit în diferite stiluri ale limbii scrise — literare și familiare [8] — , paranteza face parte dintre puținele semne grafice ale căror denumiri au dezvoltat, în diverse limbi, sensuri figurate și îmbinări cu caracter mai mult sau mai puțin stabil. *Paranteză* înseamnă [9] în limba română nu numai semnul de punctuație discutat, ci și textul însuși cuprins sau pasibil de a fi cuprins în paranteze, de unde se ajunge ușor la sensul „digresiune". Sînt binecunoscute expresiile verbale *a face o paranteză*, *a deschide* (respectiv, *a închide*) *o paranteză*, formule ca *după această lungă paranteză*... sau locuțiunea adverbială *în paranteză* (cu sau fără completări ca *în paranteză fie spus*, *vorbind* etc.) cu sensul „în treacăt", care pornesc, toate, de la funcțiunea [10] parantezei ca semn specific pentru izolarea unui adaos.

Paranteza este deci încetățenită în limba și în scrierea noastră ca denumire sau marcă a unei comunicări suplimentare, marginale, dar nu inutile. După cum se spune uneori, se pune în paranteză o parte a textului care ar fi putut lipsi [11], dar care, odată exprimată, trebuie luată în seamă la lectura textului dat. Din nici o lucrare normativă și nici din practica tradițională a literaturii noastre artistice și științifice nu se des-

[5] Distincție exprimată oral prin pauze și o anumită intonație. Nu consider justificată încadrarea parantezei printre semnele de punctuație care „nu au corespondent în pronunțare" (Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 26, 58). Pentru intonația „parantetică" specifică incidentelor de tot felul și marcată prin diverse semne de punctuație (paranteză, virgulă, linie de pauză), vezi: I. Mușiu, *Construcțiile incidente și valoarea lor în româna contemporană*, în AUT, II, 1964, p. 250—254; Laurența Dascălu, *On the „Parenthetical" Intonation in Romanian*, în RRL, XIX, 1974, nr. 3, p. 231—248; Iorgu Iordan și Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978, p. 185—186. O veche observație asupra modului de „glăsuire" a parantezei (numită *trapoziție* sau *prinmijloc*, vezi p. 187) între alte „semne dă citire" se găsește la Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești*, București, 1840, p. 197: „Cîte vorbe sînt coprinse în semnul prinmijloc la citire trebuie să le citim cu glas mai ușor decît glasul cu care citim celelalte vorbe ce sînt afară dintr-acest semn, spre dăosebirea ceilalte citiri, și mai grabnic, spre a nu uita înțelegerea celorlalte vorbe"; o observație similară, referitoare tot la diferența de registru și de tempo, dar într-o formul are echivocă, la Petru M. Cîmpeanu, *Gramatica românească*, ediția a II-a, Iași, 1880, p. 180: „cuvintele cuprinse în parentez se cetesc mai încet, dară totodată mai iute decît celelalte".

[6] Vezi în acest sens definiția dată de Eliade Rădulescu în *Grammatică românească*, Sibiu, 1828, p. 159: „În parentes se închid oarecare ziceri care fac mai luminată o propoziție" sau de Constantin Diaconovici Loga, *Gramatica românească*, Buda, 1822, p. 31 (ediția Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu, Timișoara, 1973, p. 56): „ce face înțelesul mai chiar".

[7] Paranteza este atestată în punctuația românească, după cum se arată în *Îndreptarul* citat, p. 41, încă din secolul al XVII-lea.

[8] Am în vedere stilul epistolar.

[9] Vezi DLRC, DLR și DEX s.v.

[10] În sprijinul largii cunoașteri a acestui semn de punctuație și a poziției în limbă a numelui său vorbește și metafora argotică (neînregistrată în dicționare) *paranteze* „picioare curbe", care pornește însă exclusiv de la forma semnului în cauză și nu ne ajută deci în discuția asupra funcțiunii lui.

[11] Vezi Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 58: „Se închid între paranteze pasajele unui text care puteau eventual lipsi"; cf. la Eliade și la Loga, în continuarea citatelor reproduse în nota 6, „dar care ar putea să lipsească", respectiv „însă carea ar putea și remînea afară".

prinde o întrebuințare a parantezei pentru o parte a textului care t r e b u i e s ă l i p s e a s c ă, deci care nu trebuie citită.

Cu toate acestea, în școală și-a făcut loc procedeul inacceptabil de a se folosi parantezele pentru anularea unor părți de text scrise greșit. Cunosc de multă vreme acest procedeu, din lupta dusă de profesoara mea de română din liceu cu deprinderile căpătate de eleve în anumite școli primare, în special din mediul rural, de la învățători care sacrificau semnificația unui semn de punctuație de dragul esteticii formale a unor caiete fără ștersături. Acad. Al. Graur a semnalat în 1974[12] procedeul în cauză — deprins „în școala elementară", „uneori" —, criticîndu-l prea blînd, după părerea mea: domnia-sa spune doar că „acest obicei nu este recomandabil, deoarece... textele închise între paranteze trebuie citite și luate în seamă, chiar dacă întrerup pentru o clipă mersul normal al exprimării".

Departe de a fi numai nerecomandabil, procedeul mi se pare intolerabil și de-a dreptul periculos, întrucît nu este vorba de a lărgi întrebuințarea parantezei ca semn de punctuație cu o funcție în plus, ci de anularea tuturor celorlalte funcții, în fapt, de desființarea parantezei ca semn de punctuație. Un elev învățat să folosească paranteza ca marcă a unor greșeli care nu trebuie citite de profesor nu va citi nici el fragmentele cuprinse în paranteză în manuale, în cărțile de lectură [13], în presă, legi etc. și nu va înțelege niciodată întrebuințarea cuvîntului *paranteză* cu sensul „digresiune" și diversele expresii dezvoltate din acesta: pentru el *a face o paranteză* nu poate însemna decît „a face o greșeală sau o ștersătură"!

Nu știu cît de răspîndit a fost sau este acest procedeu în școala elementară, ca inițiativă mai mult sau mai puțin individuală a unor învățători, despre care e de presupus că trebuie să fi avut o sursă comună, în una din fostele școli normale. În orice caz, după știința mea, nici un manual nu a oficializat această practică.

Din păcate însă, în ultimii ani asistăm la oficializarea ei pe altă cale, și anume prin modul de aplicare, în unele școli și facultăți, a instrucțiunilor Ministerului Educației și Învățămîntului menite să asigure corectarea obiectivă a lucrărilor scrise la diverse examene, mai ales la cele cu caracter de concurs. Candidații la bacalaureat sau la examenul de admitere în învățămîntul superior, inclusiv în facultăți filologice, sînt instruiți de comisiile respective să nu recurgă la nici o ștersătură cu guma sau tăiere, hașurare cu cerneală a unei greșeli, ci să închidă în paranteze fragmentul de text greșit. Această dispoziție echivalează cu excluderea posibilității de a recurge la paranteză ca semn de punctuație în una și aceeași lucrare în care ea e folosită ca indicator al unei greșeli. Candidații se văd deci în situația de a-și interzice folosirea normală a unui semn de punctuație intrat la mulți în mecanismul structurării grafice ai unui text și care e în măsură să denote capacitatea lor de selecție a principalului față de secundar, stăpînirea unor mijloace de nuanțare și de

[12] *Lucr. cit.*, p. 60.

[13] Vezi variatele exemple din opere beletristice și de critică literară date în *Îndreptarul ortografic* și în Gramatica Academiei. Există opere literare în care se întîlnesc mai multe paranteze pe aceeași pagină (vezi *Anii de ucenicie* de M. Sadoveanu, în *Opere* XVI, București, 1959, p. 439, 484, 527, 533 și, mai ales, 419) și pasaje de neînțeles fără lectura parantezei, cum e următorul: *Venisem în pustiul unui oraș* [...] *populat de dihănii (căci oamenii străini nu erau altceva pentru mine)*. Id. *ibid.*, p. 419.

explicitare a unor afirmații, pentru a adopta în schimb un procedeu anormal, impus ad-hoc în contradicție cu practica limbii. Dată fiind dificultatea de adaptare pe loc la această situație, mă tem că pe viitor candidații la studenție își vor include în programul de pregătire exersarea unei expuneri scrise fără paranteze, care riscă să rămînă necitite, întrucît examinatorii înșiși nu pot distinge la corectat paranteza reală de paranteza-greșeală. Cui îi folosește această reducere cu un element a sistemului semnelor de punctuație, prin condamnarea unuia dintre ele de a nu-și mai îndeplini rolul pozitiv de auxiliar grafic al desfășurării logice a comunicării și al organizării ei sintactice și de a decădea în întrebuințări negative? Confuzia la care dă naștere în momentul examenului și în deprinderea pentru viață e prea mare pentru a putea fi compensată de orice pretins [14] avantaj în direcția neidentificării autorului unei lucrări.

Este de datoria filologilor [15] să protesteze împotriva acestor practici de compromitere a parantezei, semnalînd efectele negative de ordin științific și etic [16] ale unei dispoziții administrative care anulează o deprindere de punctuație formată în întreaga școală generală. Aș supune spre meditație celor tentați să introducă reguli administrative de punctuație nefilologică următorul sfat al unui mare scriitor român : „Să nu uităm niciodată că semnele scrisului sînt roabele gîndirii noastre, cu multe necazuri și răbdare cucerite de străvechii noștri părinți. Să fim cu ele stăpîni severi, dar și cuminți și omenoși ! să nu le cruțăm cînd trebuie anume să ne slujească, dar nici să le punem cu d-a sila la slujbe nepotrivite cu puterea lor — căci în amîndouă cazurile trădăm egal interesul nostru propriu, păgubind intenției gîndirii noastre" [17].

Am citat o scrisoare din 1907 a lui Caragiale, scriitorul care a avut o poreclă devenită renume pentru scrupulozitatea în materie de punctuație : era numit Moș Virgulă, dar era maestru în folosirea tuturor semnelor de punctuație, inclusiv a parantezei noastre. Un alt maestru al punctuației, M. Sadoveanu, nu a avut o poreclă asemănătoare, dar a fost caracterizat de G. Călinescu într-un adevărat elogiu al punctuației : „virgulele cîntă și ele, punctele așteaptă risipirea ecourilor" [18]. Amîndoi acești scriitori care au dus la culme efectele punctuației în literatura română au în comun faptul de a fi recunoscut că datoresc stăpînirea punctuației învățătorului lor din clasele primare (de la școli din provincie !) [19]. Apărarea punctuației și transmiterea ei corectă sînt deci tradiții de onoare ale școlii românești, pe care cadrele didactice de astăzi din învățămîntul de toate gradele sînt datoare să le urmeze.

Reabilitarea parantezei este un obiectiv de primă urgență.

---

[14] „Pretins", pentru că, dacă se pornește de la suspiciune, paranteza poate fi folosită și ea, la fel cu orice altă particularitate a scrierii, ca element al unui cod convențional de comunicare secretă. După cum lacătul nu e pentru hoți, tot așa nici paranteza nu poate rezolva problema eticii profesionale a examinatorilor.

[15] Las în seama matematicienilor apărarea funcției specifice a parantezei ca semn matematic în lucrările scrise la disciplina lor.

[16] Mă refer la atmosfera de suspiciune pe care școala o încurajează prin asemenea practici.

[17] I. L. Caragiale, *Opere*, tomul VII *Corespondență*, ediție îngrijită de Șerban Cioculescu, București, 1942, p. 426.

[18] „Contemporanul", 1960, nr. 46 (735), p. 3.

[19] Caragiale își amintește „peste 50 de ani" de „sfintele" analize și dictări ale domnului Basile Drăgoșescu, la care nu se putea „să nu fi pus virgulele și celelalte semne la locul cuvenit !" (*Opere*, ediția citată, IV, București, 1938, p. 131); Sadoveanu îi e recunoscător domnului Busuioc pentru că prin el și-a „lămurit încă de atunci punctuația" (*Opere* XVI, p. 402).

CÎTEVA ASPECTE ALE SCRIERII CU INIȚIALE MAJUSCULE

DE

FINUȚA HASAN

Redactarea unui capitol privitor la scrierea cu litere majuscule din viitorul *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, în curs de definitivare la Institutul de lingvistică din București, m-a determinat să reexaminez regulile existente în capitolul respectiv din *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*, apărut în 1971. Cu această ocazie am constatat că unele reguli trebuie precizate, clarificate, că altele ar fi bine să fie modificate și că, în sfîrșit, este necesar să se adauge cîteva reguli noi.

În cele ce urmează voi prezenta mai întîi completările, adaosurile pe care le cred oportune și care pot fi puse imediat în practică, în orice text manuscris sau tipărit (și predate în școală), întrucît ele nu contravin în nici un fel normelor oficiale în vigoare (cuprinse în *Îndreptarul* din 1971); voi trece apoi la cîteva propuneri de modificări și la modalitatea aplicării lor.

1. În paragraful din *Îndreptar* consacrat scrierii numelor geografice și teritorial-administrative se spune că numele generice *deal, fluviu, insulă, lac, munte, peninsulă, rîu, vale etc.* se scriu cu literă mare cînd fac parte din denumire (de exemplu: *Balta-Albă* lac și localitate, *Dealul-Spirei, Capul-Rediului* sat, *Satu-Mare)* și cu inițială mică cînd nu fac parte din denumire (de exemplu: fluviul *Dunărea*, rîul *Jiu* etc.; vezi p. 28). *Îndreptarul* nu arată însă în ce împrejurări trebuie să socotim că genericele *deal, fluviu* etc. fac parte din denumire și cînd nu fac parte. Din pricina acestei omisiuni, în unele lucrări, chiar în manuale școlare, care ar trebui să constituie modele de corectitudine și sub aspectul scrierii (vezi, de exemplu, Victor Tufescu, Claudiu Giurcăneanu, Aurel Banu, *Geografia Republicii Socialiste România*, manual pentru clasa a XII-a, București, Editura didactică și pedagogică, 1978), apar grafii fluctuante, ca: *Insula Creta* (p. 4), *Munții Bucegi* (p. 94), *Peninsula Bretagne* (p. 7), dar *limanul Mostriștea* (p. 100), *pădurea Bejan* (p. 222), *valea Prahovei* (p. 15) și chiar *brațul Chilia* (p. 5), dar *Brațul Stambul* (p. 74), *apele... formînd Lacul Sfînta Ana* (p. 23), dar *pitorescul lac Sfînta Ana* (p. 28) etc.

Propun, ținînd seamă de unele cercetări anterioare [1], să se considere că termenul generic face parte din denumire în următoarele situații (după

---

[1] Cf. Vasile Breban, *Scrierea cu inițiale majuscule*, în LR, XIII, 1964, nr. 3, p. 246—247, Dumitru Bejan, *Scrierea cu inițiale majuscule*, în „Steaua", XVIII, 1967, nr. 3 (206), p. 126; Fulvia Ciobanu și Lidia Sfîrlea, *Cum scriem. Cum pronunțăm corect.* Norme și exerciții, București, 1970, p. 64—65; *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I: *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, București, 1970, p. 13; Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1974, p. 104.

cum se va vedea, în primele trei se acordă importanță mai ales unor aspecte de natură semantică, în celelalte, de natură gramaticală) :

a. noțiunea exprimată de el nu corespunde realității denumite : *Cartierul-Dîmbu* (localitate), *Cîmpia Burnas* (stradă), *Dealul Cotmeana* (stradă), *Peștera Scărișoara* (stradă), *Pîrîul Cărbuna* (pădure), *Poiana-Brașov* (localitate) etc. ;

b. nu se mai atribuie azi realității respective : *Baia-Sprie*, *Tîrgu-Neamț* etc. ;

c. noțiunea exprimată de el aparține domeniului rutier urban și nu este „stradă" sau „bulevard" : *Aleea Nucșoara*, *Calea Floreasca*, *Drumul Cîmpeni*, *Intrarea Popa Nan*, *Piața Coșbuc*, *Splaiul Dudescu*, *Șoseaua Mihai Bravu* etc. ;

d. este urmat de un substantiv în genitiv : *Balta Brăilei*, *Cheile Bicazului*, *Delta Dunării*, *Insula Șerpilor*, *Munții Măcinului*, *Rîul Doamnei*, *Strada Arcului* etc. ;

e. este urmat de un adjectiv : *Lacul Sărat*, *Marea Mediterană*, *Marea Neagră*, *Munții Apuseni*, *Oceanul Atlantic*, *Oceanul Indian*, *Oceanul Pacific*, *Peninsula Balcanică*, *Strada Frumoasă*, *Strada Mare* etc. ;

f. este urmat de o prepoziție și de un substantiv sau un adverb : *Apa de Leac* (izvor), *Balta fără Fund* (baltă), *Cîmpia de Vest* (cîmpie), *Izvorul de Sus* (izvor), *Podul cu Florile* (podiș) etc. ;

g. este urmat de un numeral cardinal : *Bulevardul 1848*, *Strada 1907* etc. ;

h. este plasat pe locul al doilea, după un substantiv în nominativ : *Boju-Cătun*, *Tușnad-Băi*, *Udrești-Sat* etc.

Termenul generic nu face parte din denumire cînd se atribuie unei realități corespunzătoare sensului său și este urmat de un substantiv (simplu sau compus) în nominativ : fluviul *Dunărea*, rîul *Olt*, lacul *Gîlcescu*, insula *Sf. Elena*, peninsula *Florida*, munții *Carpați*, podișul *Pamir*, orașul *Dr. Petru Groza*, orașul *Sfîntu Gheorghe*, comuna *Tudor Vladimirescu*, bulevardul *Nicolae Bălcescu*, strada *Pictor Luchian*, strada *Cuțitul de Argint* etc.

2. În ce privește regulile care ar trebui introduse, observ mai întîi că unele ar oficializa de fapt deprinderi grafice ale multor autori și editori. Am în vedere următoarere :

a) formulele de politețe (alcătuite de cele mai multe ori dintr-un substantiv și un adjectiv posesiv) se scriu cu inițiale majuscule la toți termenii : *Domnia-Sa*, *Excelența-Voastră*, *Măria-Ta*, *Maiestățile-Lor-Imperiale* etc. (pronumele de politețe *dumneata*, *dumneavoastră* se scriu cu literă mică ; ultimul se poate scrie și cu literă mare, dacă autorul ține să-și marcheze în acest fel deferența) ;

b) primul cuvînt al textului propriu-zis al unei scrisori sau al unei cereri se scrie cu literă mare, deși după formula de adresare se pune virgulă : *Dragă Leftere*, *Astăzi cînd am plecat...* CARAGIALE, O. I 159 ; cînd formula de adresare cuprinde denumirea unei funcții, unui titlu, unui grad etc., aceasta se poate scrie cu literă mică sau cu mare, ca și în cazul pronumelui *dumneavoastră* de mai sus : *Tovarășe Director*, *Subsemnatul*, *Ion Popescu*, *vă rog...* ;

c) se scriu cu inițială majusculă numele mărcilor de produse industriale : țigări *Amiral*, aparat de radio *Pescăruș*, frigider *Pinguin* etc. ;

cînd numele este alcătuit din mai mulți termeni majuscula este obligatorie numai la primul cuvînt : săpun *Lapte de crin*, colonie *Dama cu camelii* etc. ;

d) numele obiectelor de învățămînt (cînd nu sînt titluri) se scriu cu inițială mică : *o carte de aritmetică*, *lucrare scrisă la limba română*, *profesor de muzică* etc. ;

Observ de asemenea că sînt necesare cîteva reguli care să stabilească modul de scriere a unei categorii de termeni neluați în seamă pînă acum. Este vorba de numele de rase, soiuri, varietăți etc. de animale și de plante [2].

În literatura de specialitate, toate numele de rase, soiuri, varietăți etc. sînt scrise cu majuscule [3], în numeroase dicționare ele apar totdeauna cu inițială mică [4], iar în alte lucrări, de exemplu în manualul de geografie pomenit mai înainte, se întîlnesc ambele grafii, uneori la aceleași denumiri : *rasa Merinos* (p. 200), *rasa Țigaie* (ib.), *varietatea Spancă* (p. 202) etc., dar *încrucișarea merinosului cu țigaia* (p. 200).

Examinînd o listă bogată de asemenea denumiri, am constatat că ele sînt de mai multe tipuri din punctul de vedere al categoriei gramaticale căreia îi aparțin și al originii lor.

I. Substantive provenite din :

A. substantive :

a) proprii :

α) toponimice : *astrahan* ; *Pinzgau*, *Sauvignon* (viță de vie), *Simmenthal*, *Toulouse* (gîște), *Turda* (grîu), *York* etc. ;

β) antroponimice : *ionatan* ; *Aurelia* (mazăre), *Lincoln* (porci, găini), *Napoleon* etc. ;

b) comune : *buldog*, *caniș*, *cocher*, *foxterier*, *mangaliță*, *merinos* ; *Progres*, *Record* etc. ;

---

[2] Nu intră în obiectul discuției de față terminologia științifică latinească de uz internațional.

[3] Cîteva exemple : V. Creța, *Zootehnie specială*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975 : rasa *Pinzgau*, r. *Schwyz* (vaci ; p. 20), r. *Merinos Rambouillet* și *Negretti* (oi ; p. 215), „În cadrul rasei *Sură de stepă* s-au diferențiat mai multe varietăți : *Moldovenească*, *Transilvăneană* și *Dobrogeană*" (p. 16), „Formare a rasei *Mangalița*" (p. 120), „încrucișarea ...oilor locale *Țigaie* și *Țurcană*" (p. 215) etc. ; I. Dincu, *Tehnologia producției agricole*, București, Editura didactică și pedagogică, 1974 : *Intensiv 1* (orz ; p. 180), *Merit* (soia ; p. 198), soiul *Record* (floarea-soarelui ; p. 204), *Brașovean* (cartofi ; p. 219), *Crețești* (mere ; p. 299), *Pietroasă* (cireșe ; p. 301) etc. ; Gh. Bilteanu, VI. Ionescu-Sisești, C. Bărbulescu, *Fitotehnica*, București, Editura Ceres, 1972 : *Aurora*, *Favorit*, *Arnăut* (soiuri de grîu ; p. 130), *Progres* (fasole ; p. 264) etc. ; M. Cuțuhan, I. Sîntu, V. Cozmuță, E. Enache, *Creșterea industrială a porcilor*, București, Editura agrosilvică, 1968 : „încrucișările de absorbție a porcului *Ucrainean* cu *Marele alb* importat din Anglia" (p. 16) etc. ; „Revista de creșterea animalelor", XXVI, 1976, nr. 9 : „cazul unei oi *Țurcane*" (p. 40), ib., nr. 10 : *Alpina franceză*, *Nobila germană*, *Angora* (rase de caprine ; p. 10) etc.

[4] Vezi, de exemplu, DER : *merinos rambouillet*, *merinos negretti*, *pinzgau*, *simmental* (!), rasa *york*, porcul *york* etc. În DEX și MDE, felul inițialei nu poate fi marcat în titlul articolelor, deoarece acesta este tipărit cu capităluțe. În corpul articolelor însă apar nume de tipul celor care ne interesează scrise cu inițială mică. DEX : *saint-bernard* (ciine ; la BERNARDIN[1]), *napoleon* (struguri ; la CEASLA), rasa *merinos*, r. *țigaie*, oaia *spancă* (la SPANCĂ), r. *caracul* (la ASTRAHAN) etc. MDE : rasa *bălțată românească* (la SIMMENTHAL), *micul alb*, *marele alb*, *albul mijlociu* (la YORK), rasa *caracul* (la ASTRAHAN) etc. De asemenea, din faptul că la etimologia unor cuvinte ca SCHWIZ (scris, din greșeală, cu I în loc de Y), SIMMENTHAL etc. în DEX se specifică "n(umele) pr(opriu)..." reiese că termenii din titlu sînt considerați substantive comune (și de aceea sînt scrișI cu literă mică).

B. adjective : *albul mijlociu*, *hangan* (porumb ; < *Hangu*), *pechinez* ; *Favorit*, *Intensiv*, *Superb* (ardei) etc.

II. Adjective : *creţesc*, *pietroasă* etc.

Am făcut această clasificare, deoarece ea poate ajuta, într-o oarecare măsură, la stabilirea unor reguli ortografice.

Adjectivele trebuie scrise cu iniţială mică (vezi pct. **II**). În cazurile în care scrierea cu literă mică ar duce la confundarea denumirii rasei, soiului etc. cu un calificativ oarecare al numelui determinat, s-ar putea admite folosirea majusculei : *vacă Brună*, *vacă Dobrogeană* etc.

În ce priveşte substantivele, ar trebui ca numele proprii să se scrie cu majuscule, iar cele comune cu iniţiale mici. La prima vedere s-ar părea că problema e simplă, dar, după cum se ştie, nu există criterii clare potrivit cărora să se poată încadra întotdeauna, în mod ferm, un anumit substantiv fie în clasa numelor proprii, fie în cea a comunelor.

Putem considera că sînt comune (şi trebuie scrise cu iniţială mică) substantivele (provenite din nume proprii) care au dezvoltat sensuri speciale (în exemplele noastre „materia"), ca : *angora (fular de angora)*, *astrahan (căciulă de astrahan)*, *caracul (haină de caracul)* ori care au dobîndit forme gramaticale incompatibile cu numele proprii originare, ca : *ionatan (nişte ionatane)*. Nume ca *Pinzgau*, *Sauvignon*, *Turda*, *York*, *Aurelia*, *Lincoln* etc. sînt, credem, proprii (toponimicele apar aici în construcţii eliptice : „animal, plantă originară din..."), ele nu au suferit modificări semantice sau gramaticale care să justifice încadrarea lor în clasa comunelor.

Printre numele de rase, specii etc. provenite din substantive comune (vezi pct. **I** b) există o categorie alcătuită din exemple ca *Progres*, *Record* etc., care reprezintă denumiri de tip comercial de acelaşi fel sau chiar identice cu cele ale produselor industriale (*Record* este şi un aspirator de praf). Acestea sînt nume proprii şi trebuie scrise cu majuscule [5]. Celelalte substantive, ca *buldog*, *caniş* etc., sînt comune.

În sfîrşit, şi printre substantivele care au la bază adjective unele sînt comune : *hangan*, *pechinez* etc., iar altele, ca *Favorit*, *Intensiv*, *Superb* etc., sînt de acelaşi tip cu *Progres*, *Record* etc. discutate mai sus, deci proprii.

Două dintre cele mai răspîndite nume ale raselor de oi, *ţigaie* şi *ţurcană*, cu etimologie necunoscută, se folosesc ca adjective şi ca substantive comune (nu există motive ca să le scriem cu majuscule).

Prin urmare, denumirile de care m-am ocupat trebuie scrise diferenţiat, ţinîndu-se seama, pe cît posibil, de clasa lor gramaticală.

3. Modificările pe care le propun se justifică prin imposibilitatea respectării cu stricteţe a regulilor formulate de *Îndreptar* pentru scrierea denumirilor oficiale ale organelor, organizaţiilor, instituţiilor, întreprinderilor etc. Aceste reguli, care prevăd scrierea cu iniţiale majuscule la toate cuvintele alcătuitoare ale numelor organelor, organizaţiilor etc. centrale şi cu iniţială majusculă numai la primul cuvînt al numelor instituţiilor, organizaţiilor etc. necentrale, se bazează, după cum se vede, pe o distincţie (central—necentral) care în practică nu se poate face totdeauna. (Provoacă nedumerire chiar unele dintre exemplele date de

[5] Cf. Gram. Acad. I 56.

Îndreptar, cum sînt *Uniunea artiștilor plastici*, *Uniunea compozitorilor* ș.a., inserate printre organizațiile necentrale și scrise ca atare. Se pare că aici a intervenit un factor subiectiv : importanța acordată organizațiilor respective sau a avut poate un rol faptul că aceste organizații nu au alte organe în subordine.) Oscilațiile de interpretare se reflectă în inconsecvențele grafice întîlnite la tot pasul. Iată cîteva exemple din presă : *Institutul român pentru relațiile culturale cu străinătatea*, „Scînteia", XLVII, 1978, nr. 11 073, p. 5, și *Institutul Român pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea*, ib., p. 6, *Institutul de economie mondială*, ib., nr. 11 070, dar *Institutul de Studii Istorice și Social-politice*, „Săptămîna", 1978, nr. 379, *Uniunea, Compozitorilor*, „România liberă", XXXVI, 1978, nr. 10 391, *Uniunea scriitorilor*, ib., nr. 10 362, și *Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție*, ib., nr. 10 348 etc.

Pentru a înlătura aceste fluctuații, explicabile, sîntem de părere, în acord cu cei care și-au mai spus cuvîntul în această problemă [6], că ar trebui să recomandăm scrierea cu inițiale majuscule a tuturor cuvintelor, cu excepția celor ajutătoare, care intră în alcătuirea denumirilor organelor și organizațiilor de stat și politice naționale și internaționale, ale instituțiilor și întreprinderilor de tot felul. Nu putem însă cere acest mod de scriere și el nu poate fi predat în școli pînă cînd nu va fi aprobat de toate forurile competente și nu va deveni normă oficială (ca și celelalte reguli ortografice).

În privința întreprinderilor, o dificultate suplimentară o reprezintă necunoașterea exactă a denumirilor. Întrucît primul cuvînt al numelui trebuie scris în orice caz cu inițială mare, este necesar să se știe dacă termeni generici ca *întreprindere*, *fabrică* etc. intră sau nu în denumirea respectivă [7]. Se întîlnesc exemple ca : *la Întreprinderea de utilaj chimic „Griviția Roșie"*, „România liberă", XXXVI, 1978, nr. 10 362, *clubul Întreprinderii „Republica"*, ib., *întreprinderea „Tehnofrig"*, „Scînteia", XLVII, 1978, nr. 11 069, *la întreprinderea de mecanică navală Galați*, ib. În primele trei exemple, se pare că termenul *întreprindere* nu face parte din denumire și ar fi trebuit scris cu literă mică ; în ultimul exemplu însă, dimpotrivă, același cuvînt reprezintă, probabil, primul element al denumirii și trebuie scris cu majusculă. (Remarc și faptul că pe lîngă *Griviția Roșie* există și grafia *Griviția roșie.)*

Reiese din cele spuse pînă aici că, după părerea mea, capitolul *Scrierea cu litere majuscule* din *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* necesită o serie de schimbări în sensul îmbogățirii, precizării, clarificării și, într-o oarecare măsură, al simplificării regulilor pe care le conține.

---

[6] Cf. Vasile Breban, *lucr. cit.*, p. 249 ; Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 105.

[7] Fapt remarcat și de D. Bojan, în „Steaua", XIX, 1968, nr. 2 (217), p. 119 ; Flora Șuteu, în „Presa noastră", 1967, nr. 4, p. 40—41.

PRONUMELE PERSONALE ATONE DIN LIMBA ROMÂNĂ. O SISTEMATIZARE PENTRU ÎNVĂȚĂMÎNT

DE

LILIANE TASMOWSKY – DE RYCK

0. INTRODUCERE

Folosirea corectă a pronumelor personale atone constituie una dintre cele mai mari greutăți pe care le întîmpină străinii care învață limba română, și aceasta datorită numărului ridicat de variante — condiționate sau libere — ce trebuie cunoscute atît în ce privește grafia, cît și în ce privește pronunțarea.

Pronumele au făcut obiectul unor cercetări foarte bogate și metodic aprofundate [1]. În contribuția de față ne limităm să încercăm o organizare a materialului faptic în așa fel încît să desprindem un ansamblu coerent de indicații a căror succesivă aplicare să conducă la alegerea formei pronominale corecte și la folosirea corectă a liniuței de unire.

Proiectul nostru fiind de natură didactică, ne-am străduit mai ales să profităm de pe urma paginilor consacrate problemei noastre de către A. Lombard în gramatica sa[2] și am scos în mod deliberat în relief situațiile cele mai obișnuite. Astfel, simplificăm evident faptele, dar în același timp le facem accesibile [3].

1. TABLOU AL FORMELOR NEACCENTUATE

	1	2		
Dat	*îmi, (-)mi(-)*	*îți, (-)ți(-)*		
Ac	*(-)mă(-), m*	*(-)te(-)*		
	3 refl.	3 masc.	3 fem.	
Dat	*își, (-)și(-)*	*îi, (-)i(-)*	*îi, (-)i(-)*	
Ac	*(-)se, s-*	*îl, (-)l(-)*	*(-)o(-)*	
	4	5		
Dat	*(-)ne(-), (-)ni(-)*	*(-)vă(-),*	⟶	*(-)vi(-), v-*
Ac	*(-)ne(-)*	*(-)vă(-), v-*		

[1] Cf. H. Olsen, *Etude sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain*, Köbenhavn, 1928, *Gramatica limbii române*, ed. a doua, 1960, vol. I, p. 137 și urm. A. Lombard, *Les pronoms personnels du roumain*, în „Stokholm Studies in Modern Philology", 1972, 4, p. 190–247; id., *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, p. 123–151; M. Iliescu, *Pentru o sistematizare a predării pronumelui personal neaccentuat românesc (la studenții străini)*, în LR, XXIV, 1975, nr. 1, p. 51–62; J. Bredemeyer, *Strukturbeschränkungen im Rumänischen: Studien zur Syntax der prä- und postverbalen Pronomina*, Tübingen, 1976; A. Niculescu, *Pronominalizarea românească și romanică*, în *Individualitatea limbii române între limbile romanice* II, 1978, p. 225–244.

[2] *Loc. cit.*

[3] Studiul de față datorează mult colaborării cu Rina Claesen și ajutorului colegei noastre Maria Iliescu. Le exprimăm amîndurora și pe această cale mulțumirile noastre.

6 refl.	6 masc.	6 fem.
îsi, (-)și(-)	*(-)le(-), (-)li(-)*	*(-)le(-), (-)li(-)*
(-)se, s-	*îi, (-)i(-)*	*(-)le(-)*

Nu există forme neaccentuate pentru celelalte cazuri.

În tabloul de față, o notație de felul *(-)x(-)* reprezintă o posibilitate cvadruplă dacă e vorba de un dativ : *mi, -mi, mi-, -mi-* și o posibilitate triplă cînd e vorba de un acuzativ : *mă, -mă, mă-. (-)l(-)* nu descrie decît două forme : *-l* și *l-*. Cratimele indică, în anumite cazuri, că pronumele este legat de cuvîntul care îl precedă și/sau care îl urmează. Condițiile vor fi înșirate mai jos.

2. PRONUNȚARE

După cum se știe, *i* final românesc este rareori silabic. În privința pronumelui, se poate da următoarea indicație : *-i* este silabic numai dacă sînt îndeplinite în același timp două condiții, și anume dacă :

a) pronumele nu începe cu *î*

b) pronumele este urmat de un alt pronume care începe cu consoană :

[mi] se pare că-l văd
[mi]-l dai
dîndu-[mi]-l,

dar : *[îm^{i}] pare rău*
parcă-[ị] spuneai
[mị]-o dai

3. TOPICA PRONUMELOR

a) Dacă două pronume se succedă, dativul precedă totdeauna acuzativul :

i-o dau
vi le ofer
vînzîndu-ți-i

b) Sînt anumite restricții în ce privește secvențele pronominale :

— în succesiunea Dat + Ac, Ac nu poate să fie decît un pronume 3 sau 6[4] :

mi-l dai?
i-i dă.

c) Pronumele sînt așezate după :

— imperativ, cînd nu este negativ[5]

— subjonctivul fără *să*, exprimînd o urare, o imprecație

---

[4] N-am ținut seama de cazurile în care funcționează un dativ etic (vezi A. Niculescu, *op. cit.*, p. 237).

[5] Totuși, dacă se succedă două imperative coordonate prin *și* sau prin *de*, atunci cînd primul verb este un verb de mișcare, pronumele legat de al doilea imperativ poate sta înaintea acestuia :

du-te {*și*} *că-te*
du-te {*de*} *te culcă* (sens figurat).
{*ae*}

— varianta cu *u* final a gerunziului înaintea pronumelor, cu excepţia lui *o* :

zi-le (dar nu *le zice)*
arză-l focul!
văzîndu-l
dîndu-i-o
văzînd-o.

A se nota că imperativul pierde pe *-ă* înaintea lui *o:*

ascult-o.

d) Acuzativul feminin singular *o* (care are şi valoare neutră) se aşază după forma nominală a verbului, ca şi după formele compuse în structura cărora intră aceste forme :

— la perfectul compus : *am văzut-o*
— la condiţionalul prezent : *aş da-o*
— la condiţionalul perfect : *aş fi vrut-o*
— la viitorul format cu *oi, ăi...* : *oi face-o*
— la viitorul anterior : *(v)oi fi cîntat-o*
— la infinitivul compus : *a fi cîntat-o.*

e) În afară de **c)** şi **d)**, ordinea generală este :

...(să) (+ *nu)* + pronume (+ auxiliar) + verb[6].

Între pronume şi (auxiliar +) verb nu se aşază decît adverbele monosilabice *cam, prea, şi, tot, mai* :

să nu-i prea ajutăm.

f) În condiţionalul de urare sau blestem, grupul format de pronume şi de auxiliar este postpus verbului :

arde-l-ar focul[7] *(l-ar arde focul).*

4. FOLOSIREA VARIANTELOR

a) Toate pronumele neaccentuate, oricare ar fi ele şi oricare ar fi forma lor, cînd sînt postpuse verbului, sînt legate între ele şi de verb cu liniuţa de unire.

b_1) Neprecedate şi neurmate de vreun alt pronume neaccentuat

îmi (Dat)	devine	*mi*	înainte de	— *i* (ind. prez. 3 al lui *a fi)*
îţi (Dat)		*ţi*		— *e* (ind. prez. 3 al lui *a fi)*
				— *s* (ind. prez. 1 şi 6 al lui *a fi)*
îşi (Dat)		*şi*		— celelalte forme ale lui *a fi* a căror pronunţare începe cu [i] (facultativ); *îi* face excepţie
îi(Dat, Ac)		*i*		
îl (Ac)		*l*		— auxiliarele *am, ai...(am cîntat...)* *aş, ai...(aş cînta...)* *oi, ăi...(oi cînta...)*[8]

[6] În această privinţă, *a putea* se comportă ca un auxiliar :

l-am putut întîlni
am putut-o vedea.

[7] În limbajul popular sau poetic, o asemenea inversiune poate să aibă loc la perfect şi la viitor :

spusu-mi-s-a
vedea-te-voi.

[8] Pentru alte cazuri, mai neobişnuite, cf. Lombard, *La langue roumaine,* p. 138—139.

Se pune o liniuță de unire între pronume și contextele indicate mai sus :

mi-e drag
i-i frig
i-s simpatici
ți-este cald sau *îți este cald*
i-oi da-o.

Dar : *îi erați simpatici (*i-erați simpatici).*

b_2) Neprecedate și neurmate de vreun alt pronume neaccentuat

îmi, *îți*, *își*, *îi*, *îl* } devine { *mi*, *ți*, *și*, *i*, *l* } după {
— imperativ, cînd nu este negativ
— subjonctivul de urare fără *să*
— varianta cu *u* final a gerunziului
— prepoziția *a* de la infinitiv
— interjecțiile *uite*, *iată*, *na*
— conjuncțiile *să*, *că* (și compusele lor), *și*, *dacă*, *de* (facultativ)
— relativele *care*, *cine*, *ce*, *unde* și compusele lor (facultativ)
— rareori un alt cuvînt terminat cu o vocală

O liniuță de unire se pune între pronume și contextele citate mai sus.

Cînd pronumele este *o*, liniuța de unire îl leagă și pe acesta de următoarele contexte cărora le este postpus [9] :

— *uite*, *iată*
— *nu* (în general)
— conjuncțiile *că* (și compusele sale), *și*, *dacă*, *de* (facultativ)
— *care*, *cine*, *ce*, *unde* și compusele lor (facultativ).

A se nota că nu și cuvintele care se termină în *ă* pierd vocala finală înaintea lui *o* :

dă-i
arză-l focul!
văzîndu-l
a-și închipui
uite-l
nu-mi dă cartea (sau *nu îmi dă cartea)*
să-i spună adevărul (sau *să îi spună adevărul)*
a o lua la fugă
ascult-o
n-o înțelege
s-o dea
o s-o cînt.

Dacă atît **4b_1**, cît și **4b_2** se aplică, principiile obligatorii primează asupra celor facultative. Dacă atît procliza, cît și encliza sînt facultative, se admit ambele posibilități :

*că ți-e frică (*că-ți e frică)*

---

[9] Nu mai semnalăm aici contextele „imperativul non negativ...", deoarece poziția lui *o* și legarea acestuia prin liniuța de unire decurg din **3 c)** și **4 a)**. În schimb, trebuie subliniat că liniuța de unire nu se folosește între *a* (prepoziția infinitivului) și *o* :

a o face.

nu-ți erau dragi sau *nu ți-erau dragi*
că-ți era cald sau *că ți-era cald.*

b_3) Precedate sau urmate de un alt pronume neaccentuat, formele începînd cu *î* nu apar niciodată. Se poate deci considera sincronic că îl pierd pe acesta în cazul menționat.

Din punct de vedere ortografic, trebuie folosite atunci regulile următoare :

α) dacă e posibil, al doilea pronume se leagă de cuvîntul următor, după **$4b_1$** :

mi l-a dat
ți i-oi prezenta

β) dacă **4b** nu se poate aplica și dacă : 1 doilea pronume este unul din acuzativele *o*, *l* sau *i* (adică *o* sau un acuzativ care a pierdut pe *î-*), se pune o liniuță de unire între cele două pronume :

mi-l dai
mi-i dă
ți-o dau

δ) dacă nici α, nici β nu se pot realiza, cele două pronume rămîn independente :

i le vinde
nu i le vinde

c)

mă(Ac)	devine	*m*	înainte de	*-o*
te(Ac)		*te* (cu *e* nesilabic)		— auxiliarele *am*, *ai*...(*am cîntat* ...)
se(Ac)		*s*		*aș*, *ai*... (*aș cînta*...)
ne(Ac, Dat)		*ne*		*oi*, *ăi*...(*oi cînta*...)
vă(Ac, Dat)		*v*		—un cuvînt începînd cu *a* sau cu *o* neaccentuate(facultativ).
le(Ac, Dat)		*le*		

Contextele de mai sus sînt legate de pronume prin liniuță de unire :

te-ai uitat
m-oi duce
v-o dă (*nu vi-o dă*, cum se spune și chiar se scrie adesea)
v-aduceți aminte (sau *vă aduceți aminte*)

d)

ne (Dat)	devine	*ni*	înainte de	*-i*, ind. prez. 3 al lui *a fi*
vă (Dat)		*vi*		*-s*, ind. prez. 1 sau 6 al lui *a fi*
le (Dat)		*li*		— un alt pronume neaccentuat în afară de *o*.

Din punct de vedere ortografic, *ni*, *vi*, *li* se leagă de forma lui *a fi* cu liniuța de unire :

li-i cald.

Dacă *ni*, *vi*, *li* stau înaintea unui pronume (în afară de *o*), exceptîndu-se *l* și *i*, care se comportă după principiul **$4b_3$**β, cele două pronume rămîn independente :

vi se pare inocent.
ni le dă,
dar : *ni-i dă*
vi-l va da.

Universiteit Antwerpen

ÎN LEGĂTURĂ CU „CONTRIBUȚII LA STUDIUL PROPOZIȚIEI SUBIECTIVE" DE GH. D. TRANDAFIR

DE

ECATERINA TEODORESCU

În numărul 2 din 1978 al revistei „Limba română", Gh. D. Trandafir semnează articolul *Contribuții la studiul propoziției subiective*, în care, trecînd în revistă diferitele lucrări care s-au ocupat de problemă, face comentarii critice și trage ferm concluzii. Cum era și de așteptat, autorul s-a oprit și asupra monografiei noastre, *Propoziția subiectivă*, București, 1972. Observațiile făcute de Gh. D. Trandafir, în special pe marginea clasificării morfo-sintactice a verbelor, efectuată de noi, ne obligă să intervenim.

La criteriul gramatical (morfo-sintactic), afirmă autorul, „intervin și elemente semantice, din care derivă contradicții și erori de ordin gramatical și logic :

— verbele unipersonale de tipul *nechează*, *înfrunzește*, *derapează* se încadrează în categoria verbelor tripersonale ;

— verbele tripersonale la diateza pasivă nu se pot repartiza nici în clasa verbelor personale, fiindcă subiectul acțiunii nu este și autorul acesteia (...), nici în clasa verbelor impersonale, întrucît comportă flexiune tripersonală ;

— este un nonsens ca verbele impersonale să cunoască moduri personale... ;

— categoria verbelor « impersonale ca formă » (...) nu se justifică pe baza criteriului morfo-sintatic, deoarece verbele respective realizează forma persoanei a III-a ; *plouă* [1], *se călătorește*, *îmi pasă etc.* sînt unipersonale și nu admit subiect" [2].

Clasificarea morfo-sintactică a verbelor este fondată pe capacitatea acestora de a avea sau nu subiect „personal", ca reflex al conținutului persoanei verbale, și anume după cum aceasta implică sau nu un protagonist sau, dacă verbul are formă pasivă, un pacient [3] care se identifică cu persoana locutoare *(eu)*, respectiv interlocutoare *(tu)* sau delocutoare *(el)*. Este deci vorba de **sintaxa formelor**, și nu de **sintaxa funcțiilor.** La nivel morfo-sintactic avem, așadar, în vedere relația verb-subiect, privită prin prisma conținutului categorial al persoanei verbale. Opoziția fundamentală care se stabilește la acest nivel e opoziția dintre **personale** și **impersonale**, mai exact, **personale prin formă și prin conținut**, respectiv **impersonale prin formă și prin conținut** [4], deoarece sînt personale,

---

[1] Verbele de genul *plouă* nu au fost cuprinse de noi la impersonalele ca formă.

[2] Gh. D. Trandafir, *art. cit.*, p. 128.

[3] Pentru definiția categoriei *persoană verbală*, vezi *Propoziția subiectivă*, p. 25.

[4] Vezi, pentru acești termeni, ca și pentru cei de mai jos, articolul nostru *Complement al verbului sau auxiliar de persoană?*, în LR, XXVII, 1978, nr. 2, p. 115—119.

respectiv impersonale pe ambele planuri [5]. Amîndouă categoriile cunosc însă subdiviziuni care nu corespund decît din punct de vedere formal, şi anume : **personale prin formă şi impersonale prin conţinut** (tipul *necheazâ)* [6] şi **impersonale prin formă, personale prin conţinut** (tipul *îmi place)* [7].

Determinantul ambelor planuri fiind identic în cazul primelor două categorii, acestea pot fi, evident, numite, cum şi sînt dealtfel numite de obicei, numai **personale/impersonale,** termenii paraleli fiindu-ne necesari pentru justificarea încadrărilor pe care le efectuăm.

În monografia noastră, verbele de tipul *necheazâ* au fost repartizate, din punct de vedere morfo-sintactic, la personale [8], nu la tripersonale. În această lucrare, verbele nu au fost descrise şi clasificate simultan după numărul de membri ai flexiunii şi după valoarea „persoană" implicată de forma verbală, valoare căreia îi corespunde o formă sintactică [9], ci succesiv [10]. După numărul de membri ai flexiunii, la nivel morfologic deci, verbele de acest tip au fost cuprinse la unipersonale [11]. Schimbarea nivelelor şi a criteriilor are drept rezultat unele regrupări, precum şi schimbarea termenilor cu care denumim clasele pe care le delimităm.

Verbele tripersonale la diateza pasivă sînt personale la nivel morfo-sintactic. Lui Gh. D. Trandafir i-a rămas neobservat faptul că în definirea categoriei **persoană verbală** s-a avut în vedere nu numai protagonistul acţiunii, ci şi pacientul acesteia [12].

Existenţa modurilor personale la verbele impersonale, considerată, în domeniul lingvisticii generale, ca un nonsens de către L. Tesnière, citat de Gh. D. Trandafir, nu ne apare ca atare, dacă nu identificăm morfologia formelor cu sintaxa lor. Existenţa acestor moduri la verbele respective se justifică în acelaşi fel cu existenţa persoanei a III-a la această clasă de verbe, prin desinenţa verbului deci.

Termenul **impersonal ca formă** se justifică la nivel morfo-sintactic în următorul fel : verbele cuprinse aici *(îmi pasă, îmi place, mă doare)* [13] au un referent personal, dar cum acesta nu e în nominativ, prin forma „relaţiei", sînt impersonale.

Extrem de complexă, de unde şi dificultăţile accesului, problema persoanei verbale ne obligă, aşadar, să luăm în consideraţie particularităţile ei morfologice, morfo-sintactice şi sintactice. Nivelul morfo-sin-

---

[5] Cf., de pildă, relaţia *eu scriu, tu scrii, el scrie,* exprimată de obicei implicit, şi, prin raport cu ea, relaţia care caracterizează verbele de tipul *plouă* sau *trebuie.* Neimplicînd un protagonist, verbele în cauză exclud de la sine relaţia respectivă.

[6] Prin forma relaţiei pe care o realizează sînt personale, deoarece protagonistul implicat de forma verbală se exprimă prin nominativ, ca şi cel implicat de formele *scriu, scrii, scrie;* cum însă acesta se identifică cu nonpersoana delocutoare, verbele respective sînt impersonale prin conţinutul lor.

[7] Pentru justificarea acestui termen a se vedea discuţia care urmează.

[8] Vezi *Propoziţia subiectivă,* p. 55 şi 117.

[9] *Ibidem,* p. 49.

[10] *Ibidem,* p. 26 şi 50.

[11] *Ibidem,* p. 26 şi 54.

[12] *Ibidem,* p. 25.

[13] Forma atonă a pronumelui personal este, în astfel de situaţii, după opinia noastră, un auxiliar de persoană, nu complement al verbului. Vezi articolul nostru din LR, 1978, XXVII, nr. 2. *Îmi place, (eu) plac* exprimă acelaşi conţinut categorial, deşi forma şi conţinutul lor notativ sînt diferite : *îmi place* înseamnă „mi-i pe plac", „simt plăcere", iar *plac* „cauzez (provoc) plăcere".

tactic e cel mai dificil, deoarece sintaxa formelor angajează și noțiuni de semantică sintactică, cum sînt, de pildă, cea de „protagonist“ și de „pacient“.

Lucrarea noastră a încercat să facă o descriere și o clasificare a verbelor prin situarea la cele trei nivele, oprindu-se în mod special asupra nivelului morfo-sintactic, așa cum ne impunea conținutul categorial al persoanei verbale. Dar, avînd în vedere complexitatea problemei, aceste clasificări nu exclud, evident, retușări. Noi însene am efectuat unele modificări în articolul menționat din „Limba română“. Însă observațiile lui Gh. D. Trandafir, mai sus reproduse și comentate, au izvorît fie din înțelegerea greșită, fie din trecerea neobservată a unora din afirmațiile noastre. În consecință, tonul autorului nu este îndreptățit.

În privința clasificării sintactice a verbelor însă, sîntem de acord cu Gh. D. Trandafir că termenul unipersonal nu se justifică „cu valoare sintagmatică“ [14]. La această întrebuințare am renunțat deja în articolul citat din „Limba română“.

★

În ce privește secvența *cel ce*, am considerat că la întrebarea: „grup indivizibil sau divizibil?“, formele și funcțiile sînt cele dintîi care își spun cuvîntul, fără ca sensul să poată fi neglijat.

1. Cînd formele și funcțiile celor doi termeni sînt diferite, grupul e divizibil. Cf. exemplele:

Celui** ce stă lîngă profesor **i-a fost acordată o bursă specială [15].

***Celui** ce iartă **i se iartă**.*

Întrucît, la fel cu *acela (cela)*, pronumele *cel* se poate referi fie la un obiect depărtat, fie la un obiect necunoscut, ca în exemplele date mai sus, el nu poate fi considerat desemantizat. Sinonimia secvenței *cel ce* cu *cine*, cînd *cel* are sens nedefinit, nu probează sudura, deoarece și secvența *acela ce* admite aceeași înlocuire, cînd demonstrativul trimite la un obiect necunoscut. Enunțul *Ferice de acela ce n-are copii!* este perfect echivalent din punct de vedere semantic cu enunțul *Ferice de cine n-are copii!* Sensul nedefinit al lui *cel* nu modifică, după noi, relația. Fiecare termen purtător de sens îndeplinește funcția indicată de forma sa.

2. Cînd forma primului termen indică funcția întregului, secvența nu poate fi disociată. Cf. exemplele:

***Pe cel ce-l vezi intrînd** e directorul școlii* [16].

*„**Pe cel ce nu-l lași** să moară te omoară“* (proverb) [17].

3. Cînd formele și funcțiile sînt identice, indiferent dacă sensul lui *cel* e pur demonstrativ (cf. ***Cel** ce vorbește acum **e profesorul Ionescu**)* sau nedefinit (cf. ***Cel** ce întreabă **nu greșește**)*, secvența este analizabilă.

Plecînd, pe de o parte, de la faptul că și cu sens pur demonstrativ pronumele *cel* are ca distribuție specifică distribuția cu relativul, iar pe de alta că și cu sens nedefinit *cel* poate fi înlocuit cu *acela*, la care se adaugă posibilitatea coordonării propoziției introduse prin *ce* cu o atribu-

---

[14] Gh. D. Trandafir, *art. cit.*, p. 128.

[15] Informație pe care, într-o anumită împrejurare, vorbitorul o dă unei persoane din imediata lui vecinătate.

[16] Vezi precizarea din nota de mai sus.

[17] Pentru cazurile care se înscriu aici, vezi *Propoziția subiectivă*, p. 82.

tivă [18], noi am admis, împreună cu alți cercetători, că, în calitate de variantă mai slabă, **nu devitalizată**, a lui *acela*, *cel* nu formează împreună cu *ce* un grup sudat, ca neutrul *ceea ce*. Faptul că *cel* este simțit ca fiind mai puternic legat de pronumele *ce* decît de pronumele *care*, interpretat ca disociabil de majoritatea cercetătorilor [19], se explică, probabil, prin lipsa de flexiune a lui *ce*, care nu-l poate reprezenta pe *cel* în subordonată cu aceeași vigoare ca pronumele *care*.

Interpretarea în general disociată a secvenței *cel ce* nu infirmă, cum conchide Gh. D. Trandafir, cele spuse de noi la p. 70 a lucrării noastre, *Propoziția subiectivă*, despre pronumele *ce*, anume că acesta „nu are sens personal, se referă la lucruri sau are sens neutru", deoarece afirmația noastră are în vedere pronumele *ce* fără antecedent. Mai mult, chiar și despre acest pronume s-a precizat, după dicționare, că în limba veche, uneori și în cea populară, e raportat și la persoane [20]. O lectură mai atentă nu ar fi condus la această concluzie și nu ar fi făcut necesară „rectificarea" : „Pronumele *ce* substituie și persoane" [21]. Însuși exemplul dat de autor spre ilustrare apare și în lucrarea noastră.

În interpretarea pronumelor *cel* și *al* din *cel ce* și, respectiv, din *ai casei*, *ai lui*, Gh. D. Trandafir ne reproșează inconsecvență, deoarece în *Curs de sintaxă a limbii române*, Iași, 1974, nu i-am acordat și lui *ai* o funcție sintactică. Dat fiind sensul special al izolărilor *ai casei*, *ai lui*, și anume „membrii familiei, prietenii, partizanii" (celui care vorbește sau despre care se vorbește), sens rezultat **din sinteză**, disocierea termenilor nu e posibilă. De aici tratamentul diferențiat al lui *cel* și *al*.

★

Cu deplina convingere că, în problemele complexe și dificile, soluții, pe cît posibil mai adecvate, se obțin, adesea la mari intervale de timp, prin efort colectiv, ne întrebăm totuși dacă nu cumva, cel puțin în unele probleme de acest gen ridicate de propoziția subiectivă, Gh. D. Trandafir a fost prea categoric.

---

[18] Vezi *Propoziția subiectivă*, p. 84—85.

[19] Vezi demonstrația lui I. Diaconu, în *Există pronume relative compuse în limba română?*, în LR, VIII, 1959, nr. 2.

[20] Vezi *Propoziția subiectivă*, p. 70, nota 193, unde se dau și exemple.

[21] Vezi Gh. D. Trandafir, *art. cit.*, p. 134.

ÎNTRE ȘTIINȚIFIC ȘI PRACTIC ÎN PREDAREA ORTOGRAFIEI

DE

FLORA ȘUTEU

În revista pentru elevi „Limbă și literatură română", prof. G. C. Rusu își exprimă nemulțumirea în legătură cu „explicațiile pe care le dau îndreptarele ortografice scrierii diferențiate a derivatelor lexicale cu sufixul *-ință*". Pentru a da o explicație satisfăcătoare, d-sa face următoarele precizări: „Este necesar, credem, să reținem că *cunoștință* se scrie cu un singur *i* nu neapărat fiindcă acest cuvînt « este derivat de la *a cunoaște* » (citatul autorului, *F.Ș.*), cum explică Îndreptarul *(loc. cit.)*, ci, în primul rînd, fiindcă se supune și el regulii de principiu a derivării polisilabicelor terminate în vocală, care pierd vocala finală înaintea sufixului *-ință*. De asemenea, nu putem spune că derivatele *ființă* și *știință* se scriu cu doi *i* fiindcă derivă de la cuvinte-bază terminate în *-i*, cîtă vreme cunoaștem destule cuvinte cu terminația *-i* care nu dau totuși derivate cu doi *i*. Radicalul lor monosilabic, ca ultimă unitate păstrătoare de sens lexical, justifică în suficientă măsură scrierea cu doi *i* a acestui tip de derivate"[1]. Dat fiind faptul că, în încheiere, autorul subliniază necesitatea unui Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație pentru nevoile școlii, putem să atribuim explicației date de prof. G. C. Rusu intenția de a înlocui datele științifice cu elemente practice accesibile nivelului școlar, ceea ce ar fi foarte bine dacă aceste elemente s-ar confirma cu adevărat **în practică.**

Încercînd să aplicăm în clasă explicația practică amintită, ar însemna să-i învățăm pe elevi că, în limba română, în cazul derivării cu sufixul *-ință*, se scriu cu doi *i* substantivele derivate de la rădăcini monosilabice și cu un singur *i* cele derivate de la rădăcini polisilabice. La prima impresie, explicația este eficientă. Elevii pot, pe baza acestei explicații, să scrie corect: *ființă*, *știință*, *cunoștință* și chiar *conștiință* deîndată ce recunosc rădăcinile derivatelor citate. Ei vor rămîne însă, în același timp, foarte surprinși să constate că regula nu se mai aplică la cuvîntul *cuviință* derivat de la *cuveni*, deci de la o rădăcină polisilabică *(veni)*, la *dorință*, cu rădăcina monosilabică *(dor)*, și nici la *audiință*, derivat de la o rădăcină polisilabică, și astăzi analizabilă *(audi-)*, pe care elevii îl pot întîlni în textele literare românești din secolul trecut. Aceasta dovedește că soluția pratică oferită de profesorul G. C. Rusu este de fapt înșelătoare. Înlocuind-o cu explicația corectă, ne popunem să analizăm și cauzele care au generat-o.

Faptul că indicația din îndreptarele ortografice curente nu a fost înțeleasă ne permite să constatăm că analiza structurii interne a cuvintelor se face adeseori cu mare dificultate. Din această cauză nu se face dife-

---

[1] Vezi nr. 1/1977, p. 17.

renţă între terminaţia ***rădăcinii*** unui cuvînt şi terminaţia **cuvîntului** care; la majoritatea claselor de cuvinte flexibile este formată dintr-un afix gramatical, înlocuit **în derivare** printr-un afix lexical. În cazul verbelor neregulate *a fi* şi *a şti*, terminaţia cuvîntului coincide cu sufixul de infinitiv *-i*, aşa că, prin adăugarea sufixului *-inţă*, toate derivatele de la aceste verbe ajung să se scrie cu doi *i (fiinţă, înfiinţa, ştiinţă, înştiinţa, conştiinţă)*. Substantivele *cunoştinţă* şi *dorinţă* se scriu cu un singur *i* deoarece derivă de la verbe a căror rădăcină se termină în consoană, finala vocalică *-e* sau *-i* fiind sufixul de infinitiv, care este înlocuit de sufixul derivativ (lexical) *-inţă*. În aceeaşi situaţie este şi derivatul *audiinţă*, dar acesta, avînd rădăcina terminată în *-i (audi-a, -a* este sufixul de infinitiv), prin adăugarea sufixului *-inţă* la rădăcină, ajunge să se scrie cu doi *i*. Problema derivatului *cuviinţă* este ceva mai complicată, întrucît rădăcina acestuia devine *vi-* pe baza unei transformări fonetice a lui *-en-* din *veni* în *vii-* (al doilea *i* în această rădăcină este semivocalic, iar primul rezultă din asimilarea lui *e* la acest *i* semivocalic). Această rădăcină *vii-* pierde **în scris** pe *i* semivocalic înaintea sufixului *-inţă*, ceea ce face ca şi acest derivat să se scrie cu doi *i*. El este pronunţat de către foarte mulţi vorbitori, astăzi, cu *ii* în hiat, probabil şi datorită faptului că *i* semivocalic nu este notat în scris. Toate aceste cunoştinţe elementare de fonetică istorică şi de analiză a structurii interne a unui cuvînt, îndreptarele academice le-au considerat ca implicate în explicaţia succintă dată scrierii cu un *i* a substantivului *cunoştinţă*. Dacă autorul articolului citat ar fi avut aceste cunoştinţe, el nu s-ar mai fi întrebat de ce nu se formează hiatul *e-i* la derivarea *cunoaşte* + *-inţă*, şi, evident, nici nu ar fi ajuns la concluzia că numai rădăcinile monosilabice se scriu cu doi *i* cînd li se ataşează sufixul *-inţă*. D-sa ar fi înţeles că primul *i* din cei doi este cel care reprezintă terminaţia rădăcinii şi că la acesta se adaugă sufixul, după eliminarea afixului gramatical, verbele *a fi* şi *a şti* reprezentînd din acest punct de vedere o excepţie explicabilă prin suportul fonic redus al rădăcinii.

Toate cele spuse mai sus demonstrează, în suficientă măsură, că o explicaţie bazată exclusiv pe intuiţie practică, insuficient verificată prin fapte, nu-i poate oferi unui profesor elementele necesare pentru o regulă cuprinzătoare, accesibilă şi **adevărată** şi că sînt necesare cunoştinţe ştiinţifice, fără ajutorul cărora nu se poate elabora, nici chiar pentru elevi, un îndreptar ortografic.

Studii de semantică în *Analele Universității București. Limba și literatura română*. Anul XXVI — 1977, Tipografia Universității București, 156 p.

0. Ultimul număr al *Analelor...* conține, pe lîngă studii de critică, istorie literară și stilistică, 4 articole care țin, integral sau parțial, de domeniul lingvisticii. În cele ce urmează mă voi referi, în cîteva cuvinte, la trei dintre ele, care vădesc preocupări de semantică, în ordinea inserării lor în volum.

1. În articolul *Definirea proverbului. O abordare lingvistică* (p. 91—99), Cezar Tabarcea, după ce trece în revistă și comentează numeroasele opinii formulate, din antichitate pînă în zilele noastre, asupra originii, funcției și implicațiilor stilistice ale proverbelor (p. 91—96), face o tentativă, meritorie în sine, de definire a proverbului „adoptînd o poziție teoretică bazată pe semiotica și semantica lingvistică" (p. 91). Din cercetările anterioare reține elementele pe care le consideră valabile și definitorii: asupra originii proverbelor se oprește la ipoteza „jocurilor de limbaj" a lui Lev Flydal, în privința funcției lor adoptă poziția lui T. Kotarbiński, care vede în proverbe niște „propoziții praxiologice" (indicații în vederea reușitei unei acțiuni), iar în legătură cu aspectul stilistic este de acord cu toți cercetătorii care consideră proverbul o metaforă (p. 98). După părerea sa, însă — și observația mi se pare originală —, proverbul este o metaforă de tip special; spre deosebire de metafora propriu-zisă, caracterizată prin posibilități multiple de decodare/interpretare, proverbul „d e v i n e metaforă de-ndată ce se asociază unui context (lingvistic sau situațional)", dar o metaforă cu o semnificație u n i c ă, denumită, de aceea, metaforă d e i c t i c ă (p. 96—97).

Lucrurile se complică, fără folos după părerea mea, în momentul în care se afirmă că proverbul este un e n u n ț cu „structură logico-semantică dată" (p. 98) sau „fixă" (p. 99), fără o argumentare serioasă și clară, lăsînd numai să se înțeleagă că o clasă de proverbe ar fi „dată de formula CINE p (ACELA) q, o formă a implicației logice", formulă în care „intră un mare număr de expresii particulare" (p. 98). Există însă numeroase proverbe, de tipul: *Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești* sau, mai ales, *Cui pe cui se scoate* etc., care, cel puțin ca „structură de suprafață" — dacă este permis să amestecăm terminologiile —, nu par explicabile prin formula de mai sus. Neconvingătoare mi se pare a fi și afirmația următoare: „în cunoscuta problemă a folcloristicii românești: *proverb* vs. *zicătoare*, se poate găsi o soluție plecînd de la observațiile de mai sus: zicătoarea *nu* este enunț, *nu* are o structură logico-semantică independentă (subiectul ei logic este totdeauna în afara conținutului, care, (sic!) reprezintă o predicație logică pentru acest subiect)" (p. 99). De ce n-ar fi zicătorile „enunțuri"? Și ce înseamnă, la urma urmelor, „structură logico-semantică independentă"? Lipsa exemplelor și redactarea ușor confuză fac dificilă înțelegerea unor pasaje, printre care și cele citate. Din aceleași motive ni se pare greoaie și prea „încărcată" și definiția finală: „Proverbul este un enunț lingvistic cu o structură logico-semantică fixă, care întrerupe discursul pentru a se asocia metaforic cu o situație care determină enunțarea acestuia sau cu un segment al său, formulat printr-o figură care închide o observație asupra limbii și al cărui conținut trimite la o acțiune practică sau la un comportament uman" (p. 98); definiție față de care, dealtfel, autorul însuși își ia toate rezervele: „o definiție rezultată din înglobarea trăsăturilor definitorii stabilite, definiție susceptibilă, firește, de modificări, păstrînd așadar numai intenția de punct de plecare într-o abordare lingvistică a proverbului".

Aș adăuga și o observație de natură tehnică: în note se fac, în mai multe locuri, trimiteri fără indicarea paginii, ceea ce le face nefolositoare, mai ales că majoritatea lucrărilor citate sînt cărți, cu pagini numeroase.

2. Articolul Narcisei Forăscu, *Sur la distance contextuelle des synonymes* (p. 101—111), propune o modalitate practică de evaluare a distanței contextuale dintre sinonime și, implicit, a relațiilor lor distribuționale, pornind de la sugestii oferite de aplicarea teoriei mulțimilor în lingvistică. Analiza sa are în vedere un grup de 6 adjective sinonime din limba literară standard: *puternic, viu, aprins, tare, mare* și *intens*, toate numai cu sensul „care se manifestă cu intensitate" (seria sinonimică a a fost obținută prin procedeul d e z a m b i g u i z ă r i i: desfacerea fiecărui cuvînt polisemantic într-un fascicul de „omonime artificiale") — (p. 103). În funcție de compatibilitatea fiecărui membru al seriei cu toate sau numai cu unele dintre cele 6 clase de sub

stantive-context, stabilite după criterii semantice, se poate aprecia distanța contextuală dintre ele. Se ajunge la concluzia că, din punct de vedere distribuțional, sinonimele pot contracta trei tipuri de raporturi: de e g a l i t a t e — cînd distanța contextuală dintre ele este zero și, deci, se pot substitui reciproc în toate clasele de contexte, de e c h i p o l e n ț ă — cînd fiecare dintre cele două sinonime are cel puțin cîte o clasă de contexte specifică, în care nu poate fi substituit de celălalt, și de i n c l u z i u n e — cînd numai unul dintre sinonime are cel puțin o clasă de contexte specifică, deci este admis într-un număr mai mare de contexte decît celălalt. Se precizează că aceste tipuri de relații distribuționale se stabilesc între sinonime care, la nivel semantic, se află toate în raport de i d e n t i t a t e.

Aș formula cîteva observații în legătură cu aplicarea practică a metodei propuse.

O primă nedumerire se referă la repartizarea substantivelor-context în clase semantice: *ploaie, vînt, furtună* și *viscol* sînt grupate în clasa (c), a substantivelor care denumesc „fenomene ale naturii", iar *fulger* apare în clasa (d), a substantivelor care denumesc „surse de lumină" (!), împreună cu *foc* și *lumină* (p. 104).

Adjectivul *tare* este considerat compatibil cu clasa (e), a substantivelor care denumesc „(surse de) sunete sau zgomote" numai pe baza distribuirii sale în contextul *glas tare*, tradus în franceză prin „voix puissante"; cred că sintagma în discuție ar fi trebuit să fie glosată prin „(à) haute voix" și, deci, că *tare*, în această vecinătate, nu mai are sensul pe baza căruia s-a constituit seria sinonimică, ceea ce înseamnă că nu poate fi socotit compatibil cu clasa de contexte (e). Ca urmare, nu se mai poate susține că între *tare* și *mare* există o relație distribuțională de e c h i p o l e n ț ă, cum s-a arătat la p. 106, cu atît mai mult cu cît discutabilă mi se pare și secvența *durere tare*, în virtutea căreia adjectivul *tare* este considerat compatibil cu clasa de contexte (a), a substantivelor care desemnează „senzații": *arsură, usturime, sete, senzație, durere*. Mai obișnuită este asocierea *senzații tari*, dar nu știu dacă ar putea fi atrasă în discuție, dat fiind sensul ei special. În compararea mulțimilor de clase de contexte care caracterizează adjectivele *tare* și *mare* s-a mai strecurat o greșeală (bănuiesc că este de tipar), cînd se arată, în două locuri, că celor două adjective le este comună mulțimea (a, b, d, e), în loc de (a, c, d, e) (p. 106).

Aș semnala și o problemă de principiu: nu știu dacă e bine să se considere că un membru al seriei sinonimice este compatibil cu o întreagă clasă de contexte atunci cînd, în realitate, el poate fi distribuit pe lîngă u n singur substantiv din clasa de contexte: este cazul lui *mare*, declarat compatibil cu întreaga clasă (e), deși apare numai în contextul *zgomot mare*, nu și **sunet mare*, **împușcătură mare*, **glas mare* sau **zvon mare* (în plus, nu mi se pare fericită plasarea substantivului *zvon* în clasa celor care denumesc „sunete sau zgomote"). La fel, adjectivul *puternic* este considerat compatibil cu clasa (f), a substantivelor care denumesc „culori", numai pe baza asocierii sale cu termenul generic: *culoarea puternică* (și aceasta discutabilă, după părerea mea), în timp ce secvențe ca **roșu puternic*, **galben puternic* etc. nu pot fi admise. De aceea, compatibilitatea lui *puternic* cu clasa de contexte (f) nu mi se pare convingător demonstrată și, în consecință, nu cred că se mai pot susține nici relația de egalitate dintre mulțimea contextelor lui *puternic* și *intens*, nici identitatea ditribuțională dintre sinonime, dovedită prin acest unic exemplu.

Dincolo de aceste observații, ideea similitudinii dintre tipurile de relații stabilite la nivel semantic între sinonime și tipurile de relații distribuționale dintre sinonimele semantic identice este interesantă și s-ar putea încerca demonstrarea ei eventual pe baza unei alte serii sinonimice.

3. Tot o problemă de semantică aplicată tratează și articolul Angelei Bidu-Vrănceanu, *La structuration sémantique des dénominations des animaux sauvages* (p. 113—128), analizînd structurarea semantică în limba română a (sub)ansamblului denumirilor de animale sălbatice — AS, în comparație cu (sub)ansamblul denumirilor de animale domestice — AD, de care autoarea s-a ocupat cu alt prilej. Relațiile semantice dintre termenii (sub)ansamblului cercetat sînt determinate pe baza analizei componențiale, operîndu-se cu acele elemente din definițiile lexicografice care pot fi considerate „trăsături semantice pertinente" sau „seme" (p. 116—126). Analiza efectuată conduce la următoarele concluzii (p. 126—128), stabilite din mai multe puncte de vedere: 1. între (sub)ansamblurile analizate (AS și AD) se stabilește, la nivel semantic, o relație de echipolență, interferența fiind demonstrată de existența unor seme identice (sau parțial identice); 2. ca sistem lexico-semantic, (sub)ansamblul AS se caracterizează printr-o mare arborescență, datorită semului /speță/, singurul care realizează opoziții generale, în întregul (sub)ansamblu; 3. prin intermediul semelor nu se pot exprima toate informațiile din definițiile lexicografice (rămîne un „surplus semic" care nu poate fi analizat structural) și, de aceea, sistemul denumirilor animalelor sălbatice, stabilit la nivelul limbii standard, respectă doar cu aproximație principiile clasificărilor din științele naturale.

Trebuie să precizez că „demonstrația" a fost greu și, uneori, imposibil de urmărit din cauza foarte numeroaselor greșeli de tipar, a

unor omisiuni și rînduri sărite. Ce se poate, de exemplu, înțelege din fraze ca : „C'est pourquoi on peut établir, en partant de *cettes* (sic !) valeurs (relevées des dictionnaires de la langue roumaine) sont : „indifférents' (I_i), „agréables' (I_a), „utiles" (I_u) et „nuisibles" (I_n)". (p. 118)? Punctuația este, de asemenea, adesea foarte dubioasă și multe greșeli apar în „formule", ceea ce le face de neînțeles (vezi p. 127 sau notele 34, p. 122, 36, p. 122 și 39 p. 123).

Nu înțeleg de ce se afirmă că ansamblul termenilor care denumesc *animale* ***sălbatice*** se divizează în două (sub)ansambluri principale : A (care reprezintă termenii definiți prin semele comune / *animal domestic*/) și B (care reprezintă termenii definiți prin semele / *animal sălbatic*/) — (p. 126) și nici de ce *pupăză* este tradus prin „huppe *mâle*" (p. 115), cu atît mai mult cu cît în DEX (de unde a fost excerptat corpusul) există și *pupăzoi* „bărbătușul pupezei", care lipsește din listă, precum și din tabel (p. 125).

4. În general, articolele discutate sînt, după părerea mea, interesante, atît prin originalitatea unor puncte de vedere, cît și prin faptul că îndeamnă la reflecție.

Marina Rădulescu

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Publicația abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Ea publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la un rînd și jumătate. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Colegiului de redacție al revistei cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector, 1, 71021 București.

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I şi II, ed. a II-a revăzută şi adăugită ; tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 22,50 lei ; vol. II, 589 p., 39 lei.

* * * **Studii de limbă literară şi filologie**, vol. II, 1972, 436 p., 21,50 lei ; vol. III, 1974, 400 p., 21,50 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

CORNELIA COHUŢ şi MAGDALENA VULPE, **Graiul din zona „Porţile de Fier". Texte, Sintaxă**, 1973, 395 p., 12 lei.

Texte dialectale. Muntenia I., 1973, 478 p., 17,50 lei ; **II**, 1975, 915 p., 48 lei.

GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN, **Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română**, 1974, 296 p., 10,50 lei.

ION GHEŢIE, **Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice**, 1974, 210 p., 9 lei.

GHEORGHE CHIVU şi MARIANA COSTINESCU, **Bibliografia filologică românească. Secolul al XVI-lea**, 1974, 9 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacţia : acad. Al. Graur şi acad. I. Coteanu, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria ştiinţelor în România. Lingvistica.** Sub redacţia : acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria ştiinţelor în România : Etnologia** de Romulus Vulcănescu ; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică şi dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEŢIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacţia : Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

AL. GRAUR, **Alte etimologii româneşti**, 1975, 107 p., 4,25 lei.

* * * **Dicţionarul limbii române (DLR)**, tomul IX, **R**, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1052 p., 150 lei.

* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română (1577)**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ŞUTEU, **Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti**, 1976, 244 p., 11 lei.

* * * **Studii clasice**, XVII, 1977, 400 p., 32 lei.

* * * **Manuscrisul de la Ieud**, 1977, 260 p., 18 lei.

LR, Anul XXVIII, nr. 1, p. 1—120, Bucureşti, 1979

I. P. I. c. 715 | 42 200 | Lei 6.—

T 8238

LIMBA ROMÂNĂ

2

ANUL XXVIII
1979
martie—aprilie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

0 IIII 2005

COLEGIUL DE REDACȚIE

Acad. IORGU IORDAN — *redactor-șef*
FLORA ȘUTEU — *redactor-șef adjunct*
ION GHEȚIE — *membru*
CONSTANTIN JALBĂ — *membru*
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacție*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentele dv.

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții. Revistele se pot procura și prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poștă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, 71021 București.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70116 București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa Colegiului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées á :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT — IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70116 București, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacției
Str. Spiru Haret nr. 12
79515 București, Sectorul 7
Telefon : 33.34.40, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71021 București, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80

? 8238

BIBLIOTECA „ASTRA" SIBIU

UCL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVIII 1979 Nr. 2

martie—aprilie

ian. 2022

SUMAR

GRAMATICĂ—VOCABULAR

ECATERINA TEODORESCU, În problema structurii părților de propoziție cu privire specială la predicatul nominal 123

MARIA ILIESCU și CARMEN NEDELCU, Sistematizarea gramaticală a vocabularului fundamental (VF) 129

ELENA BEREA GĂGEANU, Gruparea ***a avea*** + infinitivul/conjunctivul în limba română 143

V. FRĂȚILĂ, Note lexicale și etimologice 157

EMIL VRABIE, Etimologii 163

LIMBĂ LITERARĂ—FILOLOGIE

ION GHEȚIE, ***Evangheliarul de la Sibiu*** și textele românești scrise cu litere latine și ortografie maghiară 165

ȘTEFAN BADEA, Relația dintre poezie și titlu la M. Eminescu 173

TOPONIMIE

ION MOISE, Toponimie și stilistică 185

CULTIVAREA LIMBII

IORGU IORDAN, Note sintactice 191

MIOARA AVRAM, Un nou semn de punctuație 193

ELENA CARABULEA, Scrierea și pronunțarea unor neologisme cu finala în ***-ură*** 199

NOTE ȘI COMENTARII

GH. CHIVU, Pe marginea unei „contribuții" la studiul vocabularului limbii române 203

I. IONESCU, În legătură cu originalul românesc al ***Tetraevanghelului*** coresian . 207

29117.

RECENZII

ZAMFIRA MIHAIL, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, Editura Academiei R. S. R., 1978 *(Gr. Brâncuș)* 209

C. BRĂILOIU, EMILIA COMIȘEL și TATIANA GĂLUȘCĂ-CÎRȘMARIU, *Folclor din Dobrogea*. Studiu introductiv de Ovidiu Papadima, București, Editura Minerva, 1978 *(Ion Popescu-Sireteanu)* 211

Cărți și reviste primite la redacție 212

IN MEMORIAM

IORGU IORDAN, Acad. Al. A Philippide (1900— 1979) 213

ÎN PROBLEMA STRUCTURII PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE CU PRIVIRE SPECIALĂ LA PREDICATUL NOMINAL

DE

ECATERINA TEODORESCU

Clasificarea părților de propoziție în simple și dezvoltate este obișnuită în manualele și tratatele de gramatică. Conținutul categoriilor este în principiu același, în prima categorie fiind cuprinse de obicei părțile de propoziție exprimate prin cuvinte noționale, folosite singure sau secondate de un cuvînt accesoriu, în cea de-a doua părțile de propoziție exprimate prin îmbinări de cuvinte cu sens lexical autonom.

Cînd este însă vorba de predicatul nominal, părerile se împart. Referindu-ne doar la materialele de dată relativ recentă, apărute la noi, constatăm că, dacă pentru autorii Gramaticii Academiei [1], predicatul nominal se înscrie printre părțile simple de propoziție „dat fiind că verbul copulativ nu are sens lexical de sine stătător" [2], pentru alți cercetători, predicatul numit nominal nereprezentînd o funcție unitară, problema structurii ansamblului nu se mai pune. În acest sens s-a sugerat să i se recunoască verbului copulativ capacitatea „de a forma o funcție sintactică, urmînd ca numele său predicativ să fie considerat, de asemenea, o funcție aparte, care ar putea, eventual, să fie contopită cu elementul predicativ suplimentar, de care dealtfel nu-l desparte decît natura verbului mijlocitor. Or, natura acestui verb este destul de greu de precizat ..." [3].

Valeria Guțu Romalo procedează la analiza disociată a celor două segmente, conferind statut de predicat verbului copulativ, conjugat la un mod personal — modul personal fiind considerat definitoriu pentru predicat — , și funcție de tip complement, numelui predicativ, funcție „detașată de predicat, față de care rămîne dependentă, dar în care **nu** mai e înglobată" [4].

Aflați în fața a două soluții extreme, ne întrebăm dacă nu cumva, pornind de la ele, s-ar putea ajunge la o interpretare mai adecvată a sintagmelor de tipul : *este elev, este bun*. În acest scop, ne propunem să urmărim, pe de o parte, dacă verbul *a fi* este lipsit, în astfel de situații, de sens lexical, iar pe de alta dacă verbul conjugat [5] reprezintă singura trăsătură defini-

[1] Titlul respectiv va fi notat de aici înainte sub forma GLR², cifra din dreapta indicînd ediția.

[2] GLR², II, p. 82.

[3] Elena Neagoe, *Observații asupra definiției verbului copulativ*, în CL, 1969, nr. 1, p. 97.

[4] Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române*, București, 1973, p. 135. Pentru funcția de predicat a oricărui verb conjugat la un mod personal, vezi și D. D. Drașoveanu, *Sintagma „verb + adjectiv" — o certitudine?*, în CL, 1973, nr. 2, și P. Zugun, *Părțile de propoziție*, în CL, 1978, nr.1.

[5] În expunerea care va urma vom vorbi numai de **verb conjugat**, fără determinarea **la un mod personal**, pentru simplul fapt că modurile nepersonale nefiind după opinia noastră forme conjugate ale verbului, ci **forme derivate** cu ajutorul sufixelor, determinarea în cauză devine superfluă.

torie a predicatului și, evident, implicațiile pe care le are fiecare din aceste aserțiuni.

★

Dacă analizăm din perspectivă semantică verbul *a fi* din enunțurile *Băiatul este la țară*, *Băiatul este înalt*, constatăm, fără cea mai mică dificultate, că numai în primul exemplu *a fi* poate fi înlocuit cu unele din sinonimele verbului liber, de pildă cu sinonimele lui de stare : *a se afla*, *a se găsi*, pe cînd în cel de-al doilea exemplu substituirea nu mai este posibilă.

Găsim în aceasta dovada că verbul copulativ *a fi* este lipsit de sens lexical ? În acest caz, va trebui să tragem aceeași concluzie și pentru celelalte verbe copulative, deoarece nici ele nu pot fi substituite cu sinonimul (sinonimele) verbului liber din care provin. Se poate spune astfel : *Băiatul a ajuns (a sosit) la gară (la timp)*, *Băiatul a ieșit (a plecat) în oraș*, dar nu și **Băiatul a sosit un nemernic*, **Băiatul a plecat un nemernic*, în loc de *Băiatul a ajuns (a ieșit) un nemernic*.

Faptul se datorește atît unei deosebiri de sens lexical, cît și, mai ales, deosebirii de sens sintactic care există între verbul liber și cel copulativ. Din punct de vedere lexical, ele au o esență comună. Sensurile „a atinge", „a dobîndi", pe care le are verbul liber *a ajunge* : „a atinge o limită în spațiu sau în timp", „a dobîndi succese" (cf. *A ajuns departe*), se regăsesc astfel la copulativul corespunzător : „a atinge un țel" (cf. *A ajuns profesor*), „a dobîndi o caracteristică" (cf. *A ajuns un neisprăvit*). Sensul „a se menține" al verbului autonom *a rămîne* : „a se menține într-o anumită circumstanță" se regăsește la copulativul *a rămîne* : „a se menține sub un anumit aspect sau într-un anumit fel" (cf. *A rămas neschimbat*). Verbul liber și verbul copulativ *a părea* au aceeași esență, aceea de „aparență", comună fiind și esența verbului liber de stare *a fi* și a celui copulativ. Această esență constă în ideea de „prezență" : „a fi prezent într-o situație" și, respectiv, „a fi prezentă o caracteristică".

Deosebirile de conținut denotativ dintre enunțurile :

Băiatul ***este*** *neglijent*
Băiatul ***pare*** *neglijent*
Băiatul ***a devenit*** *neglijent*
Băiatul ***a rămas*** *neglijent*

au un izvor evident, fiecare din verbele luate în considerație imprimă, prin sensul său, o altă semnificație enunțului în care apare, și anume : ideea de „prezență", „aparență", „dobîndire", „menținere" a unei caracteristici. Se mai poate vorbi în aceste condiții de verbul copulativ *a fi* ca de un verb lipsit de sens lexical, ca de o copulă vidă, căreia i se opun copulele lexico-gramaticale [6] ? Din analiza faptelor rezultă că nu [7]. Deducem

---

[6] În legătură cu necesitatea introducerii acestei distincții și în gramatica noastră, a se vedea Paula Diaconescu, *Rolul elementului verbal în componența predicatului nominal*, în SG, II, p. 113. Dacă e de făcut într-adevăr o distincție între verbele copulative, aceasta ar trebui făcută în termenii : **copulativ prin natură** *(a deveni)*, **copulativ prin întrebuințare** (restul verbelor considerate ca atare).

[7] A se vedea, în acest sens, și E. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, ed. Gallimard, 1966, p. 70, și Iulian Pașaliu, *Les activités d'identification. Recherche sur la zone sémantique du verbe „a fi" (être) dans le roumain contemporain*, în RRL, XVI, 1971, nr. 6.

de aici că verbul din acest gen de structuri e numai prin el predicat, iar numele predicativ o funcție de tip complement [8], că, dealtfel, simpla prezență a verbului conjugat pledează în acest sens, verbul conjugat fiind definitoriu pentru predicat.

Deși verbul conjugat este indispensabil unui predicat, în primul rînd pentru faptul că verbul conjugat este singurul care are capacitatea de a situa în timp, situare fără de care actul de comunicare nu poate fi conceput [9], totuși verbul conjugat nu reprezintă singura notă definitorie a unui predicat. Predicatele formate cu auxiliarele de modalitate și de aspect (cf. ***Trebuie să fie bolnav*** *de nu-i aici* ; ***Stă să plouă)*** sînt cele dintîi care fac dificultăți unei atare interpretări și, implicit, definiției morfologice, prin verb conjugat, a predicatului. Categorie sintactică, predicatul se cere definit în primul rînd funcțional, așadar relațional, iar în interiorul relației prin trăsături de formă și de conținut. Este, astfel, predicat acel constituent central al propoziției, aflat în relație de interdependență sau în relație zero cu subiectul, exprimat de obicei prin verb conjugat [10], prin care se spune ceva despre subiect sau se spune ceva în mod absolut, deci independent de un subiect (cf. *Ninge*). Așadar : constituent **obligatoriu** [11], **marcat cu indici de predicație** (verbul finit și (sau) intonația predicativă), **înzestrat** implicit **cu capacitate comunicativă.**

Dacă analizăm prin prisma acestor caracteristici verbul *a fi* din propozițiile : *Copilul este la țară*, *Copilul este bun*, constatăm că, în ambele situații, *a fi* este obligatoriu marcat cu indici de predicație. Dar verbul *a fi* din cele două exemple se deosebește esențial prin sensul său sintactic. În cea de-a doua situație, *a fi* nu se alătură singur subiectului, ca orice predicat verbal simplu, ci împreună cu numele predicativ, pentru a-l defini ; el nu mai indică „prezența" subiectului într-un spațiu determinat, ci „prezența" unei însușiri a acestuia. Operația de verificare a analizei prin întrebare, cu ajutorul căreia relevăm înțelesurile categoriale, pune în evidență această deosebire de sens sintactic. Prin întrebarea *cum este?*, adresată subiectului din propoziția *Copilul este bun*, cerem informații cu privire la o caracteristică a acestuia, pe cînd prin întrebarea *unde?*, pusă verbului-predicat din propoziția *Copilul este la țară*, cerem indicații privitoare la ideea exprimată de verb, anume la circumstanța în care se află subiectul. Numele predicativ nu este, așadar, o complinire a verbului-predicat, de tip complement, ci un element de tip atribut. Numele predicativ poate fi considerat complement al verbului (nu al predicatului !) doar în sensul primar al termenului **complement,** de element care completează pe un altul. Natura atributivă a numelui predicativ poate fi însă probată cu faptul că, la fel cu atributul propriu-zis, și numele predicativ poate fi intrinsec sau inerent (exprimă caracteristici interioare cf. *Copilul*

---

[8] Cf. Valeria Guțu Romalo, *op. cit.*, p. 135.

[9] În enunțurile neorganizate (cf. *Lașul* !) intonația singură face acest oficiu. Situînd însă doar în prezent, în mod excepțional, grație contextului lingvistic, și în trecut (cf. sensul temporal al predicatului nominal pur al propoziției subliniate din textul : ***Cuminte mama!*** *Dumnezeu s-o odihnească* !, citat după *GLR*², II, p. 71), rolul intonației este limitat.

[10] Face excepție predicatul nominal pur (vezi nota precedentă), al cărui singur indice de predicație este intonația.

[11] Fără predicat **propoziția** nu e de conceput. Considerarea enunțurilor de tipul *Toamnă!* drept „propoziții nominale formate numai din subiect" (GLR², II, p. 70) e greu de susținut.

este bun) şi extrinsec sau de relaţie [12] (exprimă caracteristici exterioare, cf. *Copilul este din Ardeal* [13], *Copilul este al lui Ion* [14]), deosebirile de conţinut reflectîndu-se pe plan formal prin acord şi, respectiv, prin recţiune. Distincţia respectivă face dealtfel mai clară problema acordului sau nonacordului numelui predicativ cu subiectul.

Natura atributivă a numelui predicativ poate fi probată şi prin substituţie. Suprimînd, deci substituind cu zero verbul copulativ, numele predicativ „devine atribut" [15] : *Copilul este bun* → *Copilul bun*, *Copilul este din Ardeal* → *Copilul din Ardeal*.

Legat însă de subiect printr-un proces de actualizare organică sau structurală, realizat prin verbul copulativ, numele predicativ se deosebeşte astfel nu numai de atributul propriu-zis, ci de orice alt constituent marginal [16] al propoziţiei.

De elementul predicativ suplimentar cu aspect nominal, cu care prezintă unele asemănări, explicabile prin provenienţa acestuia din urmă, se deosebeşte prin :

1. natura verbului care îl raportează la subiect : un verb lipsit de autonomie sintactică (comp. : *Fetiţa* ***aleargă*** [*voioasă*] cu *Fetiţa* ***este*** [*voioasă*]; raportat singur la subiect, *a fi*, dealtfel ca orice alt verb copulativ provenit dintr-unul predicativ, îşi schimbă sensul) ;

2. natura sintactică a termenului la care e raportat : subiect şi numai subiect ;

3. natura structurii în care apare : structură primară, şi nu derivată (cf. Valeria Guţu Romalo, *op. cit.*, p. 144 şi 147—150).

Deosebirea de sens sintactic şi, paralel cu aceasta, deosebirile de sens lexical pe care le înregistrăm între verbul liber *a fi* şi verbul copulativ *a fi* [17], pe de o parte, dintre numele predicativ şi constituenţii marginali ai propoziţiei, pe de alta, ne determină să vedem în sintagmele constituite din verbul copulativ şi numele predicativ o funcţie unitară, dar care, din punctul de vedere al structurii sale, nu poate fi considerată ca o parte de propoziţie simplă. Alcătuită din doi termeni între care se stabileşte un

---

[12] A se vedea, pentru aceste distincţii, cu deosebirile de rigoare, Albert Sechehaye, *Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1950, p. 58—61 şi 78—79, şi Pierre Guiraud, *La syntaxe du français*, Paris, 1963, p. 29—58.

[13] Segmentul din *Ardeal* indică o caracteristică de ordin regional a subiectului, şi nu circumstanţa în care se află aceasta ca, de pildă, în enunţul : *Copilul* ***este în Ardeal***.

[14] *A fi* este, în cazul dat, sinonimul lui *a aparţine*, cu deosebirea că acest verb liber, ca oricare altul de acest fel, nu intră în distribuţie cu genitivul, ci cu dativul (vezi şi Paula Diaconescu, *art. cit.*, p. 108). Întrucît sinonimele nu au oricînd şi distribuţii identice, construcţiile în care apar nu sînt obligatoriu şi echivalente sintactic.

[15] Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, 1954, p. 613.

[16] Sînt marginali acei constituenţi care, în propoziţie sau în frază, extind structura de bază, reprezentată prin subiect sau predicat sau numai prin predicat. Cf. de pildă, : C o p i l u l a s c u l t ă povestea ; C o p i l u l a s c u l t ă ce i se povesteşte ; C i n e ş t i e cîştigă ce i se cuvine ; B r a ş o v u l n u m a i e c u m îl ş t i a m cînd eram copil ; P l o u ă de nu se mai vede nimic.

[17] Oricare alt verb copulativ, provenit dintr-unul predicativ, prezintă aceleaşi deosebiri, dar dacă *a fi* a stat permanent în centrul atenţiei noastre e pentru că acestui verb i-a fost negat, de către unii cercetători, sensul lexical, alţii, dimpotrivă, considerîndu-l un verb autonom sintactic.

raport de complementaritate [18] (nu de determinare), în sensul că fiecare îi este necesar celuilalt pentru a îndeplini funcția de predicat, „definitoriu" în cazul dat [19], această parte de propoziție poate fi considerată ca o structură **complexă.** În cadrul acesteia, cei doi componenți își împart atribuțiile. Verbul copulativ are astfel un dublu rol : 1) de actualizator al unui segment nonverbal, pe care, dotîndu-l cu indici de predicație, îl face apt de a îndeplini funcția de predicat, fie și numai ca un component al acestuia [20], și 2) de element care mediază, **în plan intern** [21], cu contribuția sensului său, raportul de calificare sau de identificare a subiectului prin numele predicativ. Numele predicativ participă la raportul menționat numai cu substanța sa.

Caracterul discontinuu al celor doi componenți ai predicatului nominal face posibilă exprimarea numelui predicativ și printr-un segment **cu formă** de propoziție : *Omul este* ***ce este;*** *Omul pare* ***ce este;*** *Omul rămîne* ***ce este.*** Exprimîndu-ne în limbaj matematic, putem spune că minimul funcției predicat nominal este exprimat, în acest caz, în propoziție, prin verbul copulativ : *Omul* ***este (pare, rămîne),*** iar maximul ei, în enunț, prin verbul copulativ plus numele predicativ : *Omul* ***este (pare, rămîne) ce este.***

Efectuată din perspectivă sintactico-semantică, analiza de pînă aici ne permite să reținem următoarele concluzii :

1. Verbul copulativ *a fi* este, ca și verbul liber din care provine, un verb de stare. Deosebirea dintre unul și altul este, mai întîi de toate, una de sens sintactic. Opoziția copulă vidă/copulă lexico-gramaticală se suspendă.

Pe această bază, și în condițiile acceptării predicatului nominal pur (cf. ***Șmecheri puștii!)*** se poate admite că nu numai predicate de tipul *pare (a devenit, a rămas) înțelept*, ci și cele de tipul *este înțelept* sînt nominal-verbale.

2. Predicatul alcătuit din verbul copulativ și numele predicativ este o parte de propoziție cu structură complexă.

3. Verbul copulativ este un auxiliar sintactic de predicație și mediatorul, în plan intern, a raportului de calificare sau de identificare a subiectului prin numele predicativ.

4. Numele predicativ este segmentul legat de verbul copulativ printr-un raport de complementaritate, care califică sau identifică subiectul.

5. Numele predicativ exprimat printr-un segment cu formă (= organizare) de propoziție este o parte din predicatul nominal-verbal exprimat fragmentar în propoziție.

---

[18] Pentru Louis Hjelmslev, complementaritate înseamnă interdependență în cadrul sistemului. În cazul dat, la acest nivel se poate spune că, dacă există verb copulativ, există și nume predicativ și, invers, ca să existe nume predicativ, trebuie să existe verb copulativ.

[19] După conținutul pe care-l exprimă, predicatul e clasificat de G. Ivănescu *(Nume și verb*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965, p. 423—426) în **predicat narativ** (= predicatul verbal) și **descriptiv** sau **definitoriu** (= predicatul nominal). Denumirile sînt perfect îndreptățite, după opinia noastră.

[20] Cu această întrebuințare, verbul *a fi* încetează de a mai fi un verb autonom sintactic, devenind un **auxiliar sintactic de predicație.**

[21] Vezi și G. G. Neamțu, *Despre auxiliare cu privire specială la „a fi"*, în CL, 1971, nr. 2.

SISTEMATIZAREA GRAMATICALĂ A VOCABULARULUI FUNDAMENTAL (VF)

DE

MARIA ILIESCU şi CARMEN NEDELCU

Avînd în vedere că VF are în primul rînd un scop practic, aplicativ, folosind la învăţarea limbii române de către străini, în majoritate nefilologi, sistematizarea gramaticală pune probleme parţial diferite de cele ale analizelor paradigmatice făcute pînă acum [1]. La aceasta se adaugă şi faptul că VF cuprinde un inventar limitat, de cca 3 000 de cuvinte [2].

Punctul de plecare al sistematizării VF a fost alcătuirea, pe baza acestui ansamblu lexical, a unui vocabular poliglot (englez, spaniol, francez, german), însoţit de indicaţii gramaticale care au scopul:

a) de a ajuta pe cel interesat să cunoască întreaga flexiune a cuvîntului căutat fără a mai recurge la alt material;

b) de a ajuta cadrele didactice în procesul de predare a limbii române studenţilor cu altă limbă maternă.

Am considerat că sistematizarea care stă la baza indicaţiilor: a) trebuie să aibă în vedere aspectul grafic al sunetelor (indicarea valorii fonetice fiind dată separat); b) nu trebuie să se bazeze pe cunoaşterea unor noţiuni metalingvistice; c) trebuie să ţină seama de îmbinarea tipurilor flexionare cu alternanţele vocalice şi alternanţele consonantice nepredictibile sau rare.

Am definit **tema** ca parte a cuvîntului care rămîne neschimbată, abstracţie făcînd de alternanţe [3]. Am considerat **terminaţii** grafemele care se adaugă la tema cuvîntului.

---

[1] Ne vom referi în special la analiza Valeriei Guţu Romalo din *Limba română contemporană* (LRC), vol. I, Bucureşti, 1974, care ţine seama şi de lucrările anterioare.

[2] Cf. Maria Iliescu, în „Limba română" (XXVI, 1977, 3, p. 239—263). O verificare a listei VF pe baza surselor folosite a scos la iveală cîteva scăpări, şi anume: J *cucoană*, J. *compus*, J *dinţii*, G *alcătui*, MJ *graţie*. A fost eliminat, deşi selectat de trei izvoare, în afară de Şuteu, cuvîntul *pildă* (GJM). Credem că ar fi trebuit să figureze în VF şi numeralele J *ambii* şi *amîndoi*, deşi nu sînt fundamentale (vezi LR, *art. cit.*, p. 242).

Între VF publicat în LR şi cel care a stat la baza acestui vocabular poliglot există unele diferenţe, asupra cărora nu insistăm aici. Toate cifrele din prezentul articol se referă la o a doua variantă a VF, care stă la baza unui vocabular poliglot actualmente predat la tipar. Acest VF cuprinde 1 682 de substantive, 451 de adjective, 624 de verbe, 107 adverbe, 64 de forme pronominale, 12 numerale şi 57 de articole, interjecţii, prepoziţii şi conjuncţii.

[3] Tema verbală a fost definită ca parte a verbului la care se adaugă terminaţiile caracteristice infinitivelor.

În ce priveşte alternanţele, am indicat în cadrul sistematizării toate alternanţele vocalice [4] şi alternanţele consonantice nepredictibile [5], precum şi cele rare [6]. Alternanţele consonantice predictibile, frecvente şi regulate au fost indicate o singură dată în afara tipurilor sistematizate. Ele se presupun ştiute [7].

SUBSTANTIVUL

Pentru stabilirea tipurilor am ţinut seama de declinarea nearticulată, iar pentru a uşura îmbinarea corectă a cuvintelor pe axul sintagmatic am păstrat clasificarea după gen.

La substantiv am indicat, conform celor spuse mai sus, numai alternanţa consonantică nepredictibilă *z/j* în faţa terminaţiei *-i*[i], *obraz/obraji*.

La alternanţele vocalice s-a indicat ca prim termen al alternanţei vocala sau diftongul din tema cuvîntului la nom. sg.: *a/e (fată/fete)*. În cazul în care alternanţele afectează două silabe ale cuvîntului, am dat indicaţiile în ordinea silabelor afectate:
a/e — î/i (sămînță/seminţe).

---

[4] Alternanţele vocalice se clasifică în:

A. Alternanţe care afectează o s i n g u r ă silabă:

I. Binare (două forme paradigmatice)
- metafonice
  - tonice (*ajutór/ajutoáre*)
  - atone (*apăr/aperi*)
- accentuale (*látră/látră*)

II. Ternare (trei forme paradigmatice)
- metafonice (*apăs/apéşi/apásă*)
- non accentuale
- metafonce accentuale — (*măsór/măsoáră/măsurăm*)

B. Alternanţe care afectează d o u ă silabe ale aceleiaşi forme paradigmatice. Acestea sînt:

a) metafonice — cu o pereche tonică şi una atonă (în cazul substantivelor) (*sămînță/seminţe*);
b) mixte — cu o pereche accentuală sau tonică binară, iar cea de-a doua atonă binară (în cazul verbelor) (*căpăt/căpeţi/căpătăm, sémăn/sémeni/seámănă*) În această împărţire s-a ţinut seama numai de vocalele cu realizare articulatorie diferită (nu s-a ţinut seama de ă ~ ă, é ~ e (*arăt/arătă*).

[5] Ne referim la alternanţele negeneralizate de origine fonetică sau morfologică *n/∅* şi *z/j* în faţa terminaţiei *-i* şi *d/z, t/ţ* în cazuri cînd nu urmează *-i*.

[6] Prin această din urmă categorie am înţeles:
a) alternanţele datorate secvenţelor $d + s$, $g + s$, $c + s$, $t + s$, $n + s$, $g + t$, $b + t$, reduse la $\emptyset + s$, $\emptyset + t$ în cadrul verbelor de tipul V_{10} şi V_{11}: *prinde/prins, plînge/plîns, întoarce/întors, permite/permis, pune/pus, sparge/spart, fierbe/fiert*
b) alternanţe datorate evoluţiei grupurilor $c+t$ şi $g+t$ la *pt*, de asemenea în cadrul verbelor de tipul V_{11}: *coace/copt, frige/fript*.
Ambele tipuri sînt cauzate de formarea participiilor tari cu ajutorul terminaţiei *-s*, respectiv *-t*.

[7] Acestea sînt: [k] / [tʃ] (< c + i/e), [g] / [dʒ] (< g + i/e),
[s] / [ʃ] (< s + i), [t] / [ts] (< t + i),
[sk] / [ʃt] (< sc + i/e), [d] / [z] (< d + i).

SUBSTANTIVUL MASCULIN

După terminaţiile de singular şi plural, substantivele masculine, în număr de 247, au fost grupate în şase clase, abstracţie făcînd de substantivele neregulate. În cazul de faţă, acestea se reduc la cuvintele *om* şi *tată*.

Diferenţele faţă de împărţirea adoptată de Valeria Guţu-Romalo în LRC constau în :

a) constituirea unui singur grup din substantivele terminate în *-u*, indiferent de valoarea fonetică a acestuia *(centru, leu)* ;

b) izolarea unui grup cu terminaţia *-l* şi cu pluralul în *-i (copil/ copii)*, consecvent cu definiţia dată temei substantivelor ;

c) substantivele *om* şi *tată* [8] sînt considerate neregulate.

În ceea ce priveşte a) şi b), am procedat la fel ca şi Grigore Moisil [9].

A fost adăugată o a şaptea clasă, cuprinzînd substantivele care se declină ca şi numele de persoane, şi anume : numele lunilor, anilor.

Clasele de substantive rezultate pe baza aplicării criteriilor enunţate mai sus sînt următoarele :

M_1	sg.Ø	pl. -i	*pom/pomi*
	-ul	*-ii*	
	-ului	*-ilor*	
M_2	sg. -e	pl. -i	*cîine/cîini*
	-ele	*-ii*	
	-elui	*-ilor*	
M_3	sg. -u	pl. -i	*metru/metri*
	-ul	*-ii*	
	-ului	*-ilor*	
M_4	sg. -l	pl. -i	*copil/copii*
	-lul	*-ii*	
	-lului	*-ilor*	
M_5	sg. -ă	pl. -i	*popă/popi* [10]
	-a	*-ii*	
	-ii	*-ilor*	
M_6	sg. -Ø	pl. -Ø	*ardei/ardei*
	-ul	-i	
	-ului	*- lor*	

p. [8] *Tată* nu se încadrează în tipul M_5 din cauza genitivului *tatii* (şi nu *taţii*).

[9] Grigore Moisil, *Problèmes posés par la traduction automatique*, în CLTA, I, 1962, 123—134.

[10] Am constituit această categorie avînd în vedere că ea cuprinde în limba română mai mult de două substantive.

M_7	sg. Ø / *lui-*	*iunie*

După frecvenţa lor în VF, ordinea claselor este următoarea : M_1 (170 de substantive), M_2 (27 de substantive), M_3 (18 substantive), M_6 (12 substantive), M_7 (12 substantive), M_4 (6 substantive), M_5 (1 substantiv).

Clasele M_1 *(pom)* şi M_2 *(cîine)* sînt deci cel mai bogat reprezentate în VF. Aceleaşi clase M_1 şi M_2 sînt singurele care prezintă şi subclase stabilite pe baza alternanţelor vocalice şi a alternanţei consonantice nepredictibile *z/j*. În ordinea frecvenţei, aceste subclase sînt următoarele :

M_{1a}	*ea/e*	*(cetăţean/cetăţeni)*	cuprinzînd	3 substantive
M_{1b}	*a/e*	*(miliţian/miliţieni)*	”	5 ”
M_{1c}	*ă/e*	*(păr/peri)*	”	4 ”
M_{1d}	*î/i*	*(sfînt/sfinţi)*	”	1 ”
M_{1e}	*z/j*	*(obraz/obraji)*	”	1 ”
M_{2a}	*a/e*	*(şarpe)/şerpi)*	”	2 ”
M_{2b}	*oa/o*	*(soare/sori)*	”	1 ”

SUBSTANTIVUL NEUTRU

Ţinînd cont de terminaţiile de singular şi de plural, substantivele neutre, în număr de 507, au fost şi ele grupate în şase clase, abstracţie făcînd de cele neregulate, şi anume : *cap*, *ou* şi *rîs*.

Spre deosebire de LRC, la fel ca în cazul substantivelor masculine, s-au inclus în aceeaşi clasă substantivele terminate în *-u* vocalic şi *-u* semiconsoană în cadrul aceleiasi desinenţe de plural, *-e* sau *-uri (teatru/teatre, muzeu)/muzee; lucru/lucruri, birou/birouri)*. La fel a procedat şi Grigore Moisil în articolul citat mai sus [11].

Grupul 5 din LRC (sg. Ø, pl. *-ii*), ilustrat de cuvîntul *seminar/seminarii*, ca şi grupurile 11 (sg. *-ú*, pl. *-ále* ; *atú/atále)* şi 12 (sg. *-ó*, pl. *-ále; caró/carale)*, nu sînt reprezentate în VF. Tipurile 6 *(ou/ouă)* şi 7 *(cap/capete)* au fost considerate de noi ca neregulate.

Spre deosebire de LRC, am constituit un grup aparte, N_6, pentru substantivele invariabile *(nume/nume)*.

Clasele rezultate sînt următoarele :

N_1	sg. -Ø	pl. -uri	*tren/trenuri*
	-ul	*-urile*	
	-ului	*-urilor*	
N_2	sg. -Ø	pl. -ri	*lucru/lucruri*
	-l	*-rile*	
	-lui	*-rilor*	

[11] Bazîndu-ne pe ortografia în vigoare, ar trebui să desprindem încă o clasă în *-u* [u] cu pluralul în *-ie* [ie] dacă ar fi intrat în VF cuvinte ca *curcubeu* sau *brîu* care au pluralu *curcubeie, brîie.*

N_3	sg. -Ø	pl. -e	*scaun/scaune*
	-ul	*-ele*	
	-ului	*-elor*	
N_4	sg. *-u*	pl. -e	*muzeu/muzee*
	-ul	*-ele*	
	-ului	*-elor*	
N_5	sg. -u	pl.-i	*salariu/salarii*
	-ul	*-ile*	
	-ului	*-ilor*	
N_6	sg. -Ø	pl. -Ø	*nume/nume*
	-le	*-le*	
	-lui	*-lor*	

După frecvența lor în FV, ordinea claselor este următoarea: N_3 (233 de substantive), N_1 (221 de substantive), N_2 (15 substantive), N_4 (14 substantive), N_5 (12 substantive), N_6 (12 substantive).

Clasa N_1 prezintă o subclasă cu alternanțe accentuale *(rádio/radióuri)*, reprezentată în VF doar de substantivul citat.

Clasa N_3 prezintă alternanțe vocalice care se constituie în trei subclase, în ordinea freevenței în VF:

N_{3a}	*o/oa*	*(ajutor/ajutoare)*	cu 42 de substantive
N_{3c}	*ă/e*	*(băț/bețe)*	cu 4 "
N_{3b}	*î/i*	*(cuvînt/cuvinte)*	cu 2 "

SUBSTANTIVUL FEMININ

După terminațiile de singular NA și GD și de plural, substantivele feminine, cele mai multe la număr (928), au fost împărțite în 10 clase, abstracție făcînd de cele neregulate, și anume: *brînză*, *noră*, *piele* (cu sensul „epidermă" din cauza gen. *pielii)*, *soră*, *zi*.

Diferențele față de clasificarea din LRC sînt următoarele: grupul 7 din LRC (sg. -Ø, pl. *-i*, *șa/șei* [12]) nu este reprezentat în VF. Tipul *-ă//-i/ /-uri (făină)* și *-ă//-e/-uri (lipsă)*, în clasificarea noastră F_7 și F_8, sînt considerate hibride de LCR. Ele apar numai în clasele stabilite pe baza alomorfelor morfologice [13].

Consecvent cu definiția adoptată pentru temele substantivale, am fost obligați să separăm tipul F_4 *(femeie/femei)* (sg. *-e*, pl.-Ø) de tipul *oale/căi*, analizat de noi ca la Grigore Moisil, și anume: *ca/le*, *că/i*.

---

[12] Declinarea a VIII-a și a IX-a în clasificarea Valeriei Guțu-Romalo, LRC, p. 168.

[13] *Manta*, care figurează la rubrica 7 în LRC, formează, după normă, pl. *mantale*.

Clasele rezultate sînt următoarele;

F_1	N.A.	sg. *-ă*	pl. *-e*		
	G. D.	*-e*	*-e*		*casă/case*
		-a	*-ele*		
		-ei	*-elor*		
F_2	N. A.	sg. *-ă*	pl. *-i*		
	G.D.	*-i*	*-i*		*inimă/inimi*
		-a	*-ile*		
		-ii	*-ilor*		
F_3	N. A.	sg. *-e*	pl. *-i*		
	G. D.	*-i*	*-i*		*vulpe/vulpi*
		-ea	*-ile*		
		-ii	*-ilor*		
F_4	N. A.	sg. *-e*	pl. *-Ø*		
	G. D.	*-Ø*	*-Ø*		*femeie/femei*
		-a	*-le*		
		-i	*-lor*		
F_5	N.A.	sg. *-le*	pl. *-i*		
	G. D.	*-i*	*-i*		*piele/piei („blană, piele prelucrată")*
		-lea	*-ile*		
		-ii	*-ilor*		
F_6	N. A.	sg. *-e*	pl. *-uri*		
	G.D.	*-i*	*-uri*		*vreme/vremuri*
		-ea	*-urile*		
		-ii	*-urilor*		
F_7	N.A.	sg. *-ă*	pl. *-uri*		
	G. D.	*-i*	*-uri*		*făină/făinuri*
		-a	*-urile*		
		-ii	*-urilor*		
F_8	N. A.	sg. *-ă*	pl. *-uri*		
	G.D.	*-e*	*-uri*		*lipsă/lipsuri*
		-a	*-urile*		
		-ei	*-urilor*		

F_9	N. A.	sg. -Ø	pl. -*le*		
	G.D.	-*le*	-*le*		*manta/mantale*
		-*ua*	-*lele*		
		-*lei*	-*lelor*		
F_{10}	N. A.	sg. -Ø	pl. -Ø		*învățătoare/învățătoare*
		-*a*	-*le*		
		-*i*	-*lor*		

După frecvența lor în FV, ordinea claselor este următoarea : F_3 (367 substantive), F_1 (302 substantive), F_2 (187 substantive), F_{10} (18 substantive), F_9 (15 substantive), F_4 (14 substantive), F_7(8 substantive), F_6 (7 substantive), F_8 (7 substantive), F_5 (3 substantive).

Din cele 10 clase de substantive feminine, doar F_{10} *(învățătoare/învățătoare)* nu prezintă sub clase cu alternanțe.

Cu excepția menționată mai sus, toate clasele de substantive feminine prezintă subclase cu alternanțe vocalice care, în funcție de frecvența lor în VF, se distribuie astfel :

F_{3a}	*a/ă*	*(aniversare/aniversări)*	cuprinzînd	80	de substantive
F_{2c}	*a/ă*	*(barbă/bărbi)*	”	33	”
F_{2d}	a*a/o*	*(boală/boli)*	”	15	”
F_{2b}	*a/e*	*(bandă/benzi)*	”	15	”
F_{1b}	*a/e*	*(fată/fete)*	”	13	”
F_{9a}	e*a/e*	*(stea/stele)*	”	12	”
F_{2a}	e*a/e*	*(amețeală/amețeli)*	”	11	”
F_{3b}	o*a/o*	*(culoare/culori)*	”	11	”
F_{1a}	e*a/e*	*(ceafă/cefe)*	”	10	”
F_{8a}	e*a/e*	*(ceartă/certuri)*	”	6	”
F_{6a}	*a/ă*	*(mătase/mătăsuri)*	”	5	”
F_{4a}	*a/ă*	*(baie/băi)*	”	4	”
F_{4b}	o*a/o*	*(foaie/foi)*	”	3	”
F_{1c}	ă/e	*(sîmbătă/sîmbete)*	”	2	”
F_{5a}	*a/ă*	*(cale/căi)*	”	2	”
F_{7a}	*a/ă*	*(blană/blănuri)*	”	2	”
F_{7b}	*a/e*	*(iarbă/ierburi)*	”	2	”
F_{7c}	e*a/e*	*(treabă/treburi)*	”	2	”
F_{2e}	*î/îi*	*(mînă/mîini)*	”	1	substantiv
F_{1d}	*ă/e — î/i*	*(sămînță/semințe)*	”	1	”

ADJECTIVUL

Pentru problema alternanțelor, vezi p. 2, notele 5 și 6 și 7.

Adjectivele, în număr de 451, au fost împărțite în 9 clase, ținînd seama de terminațiile de nom. (și acuz.) sg. și pl. de la masculine și feminine, ca și de terminațiile de gen. (și dat.) sg. de la feminine. Se adaugă clasa adjectivelor neregulate : *greu, moale, nou, rău, roșu.*

Clasificarea propusă se apropie cel mai mult de cea a Mariei Manoliu [14], care, în cele opt tipuri izolate, ţine seama de natura opoziţiilor pertinente realizate în cuprinsul tuturor formelor paradigmatice. Diferenţele ţin, pe de o parte, de faptul că noi am fost interesaţi nu numai de tipologia opoziţiilor, ci şi de realizarea lor concretă, şi, pe de altă parte, de criteriul grafic şi de interpretarea temei.

Astfel, grupul I al Mariei Manoliu caracterizat prin tipologia :

	Sg. MN	Pl. M	Sg. F	Pl. FN
N.A.	*A*	*D*	*B*	*C*
G.D.	*A*	*D*	*C*	*C*

a fost împărţit de noi în trei clase, reprezentate de adj. *bun* (A_1), *destul* (A_2) [15] şi *acru* sau *continuu* (A_3). Aceeaşi interpretare a tipului *destul* se găseşte şi la Grigore Moisil *(art. cit.*, p. 178) : *che/l, go/l.* În LCR *acru* şi *continuu* fac parte din tipuri diferite datorită realizării fonetice a lui *-u* : [u] şi [u̯].

Grupul II propus de Maria Manoliu şi caracterizat prin tipologia :

Sg.	Sg. MN	Pl. M	Sg. F	Pl. FN
N.A.	*A*	*C*	*B*	*C*
G.D.	*A*	*C*	*C*	*C*

se împarte, după realizarea opoziţiilor, la rîndul său, în două clase reprezentate de adjectivele *drag* şi *viu.*

Grupul III al Mariei Manoliu caracterizat prin tipologia :

	Sg. MN	Pl. M	Sg. F	Pl. FN
N.A.	*A*	*C*	*B*	*B*
G.D.	*A*	*C*	*B*	*B*

se împarte, după realizarea opoziţiilor, în trei grupuri, dintre care două (cel reprezentat de *lălîu* şi cel reprezentat de *instantaneu)* nu sînt cuprinse în VF, iar al treilea, grupul 6, este reprezentat de adjectivul *muncitor.*

Grupul IV al Mariei Manoliu caracterizat prin tipologia :

	Sg. MN	Pl. M	Sg. F	Pl. FN
N.A.	*A*	*B*	*A*	*B*
G.D.	*A*	*B*	*B*	*B*

corespunde grupului nostru 7, reprezentat de adjectivul *dulce.*

---

[14] *Propuneri pentru o nouă clasificare a flexiunii adjectivale în limba română,* în LR, 1962, 2, p. 117–123.

[15] Terminaţiile se explică prin definiţia dată temei (vezi p. 129, sg. *destu/l,* pl. *destu/t.*

Grupul V al Mariei Manoliu caracterizat prin tipologia :

	Sg. MN	Pl. M	Sg. F	Pl. FN
N.A.	*A*	*A*	*B*	*A*
G.D.	*A*	*A*	*A*	*A*

corespunde grupului nostru 8, reprezentat de adjectivul *vechi*.

Grupul VI al Mariei Manoliu caracterizat prin tipologia :

	Sg. MN	Pl. M	Sg. F	Pl. FN
N.A.	*A*	*A*	*A*	*A*
G.D.	*A*	*A*	*A*	*A*

corespunde grupului nostru 9, reprezentat de adjectivul *cumsecade*.

Grupurile VI și VII ale Mariei Manoliu nu sînt reprezentate în VF. E vorba de adjective de tipul *precoce* și *greoi*.

După frecvența lor în VF, ordinea claselor este următoarea : A_1 (395 de adjective), A_4 (20 de adjective), A_7 (12 adjective), A_3 (10 adjective), A_9 (5 adjective), A_2 (3 adjective), A_5 (3 adjective), A_6 (2 adjective), A_8 (1 adjectiv).

Clasele rezultate sînt următoarele :

		Sg. MN	Pl. M	Sg. F	Pl. FN	
A_1	N.A.	-Ø	*-i*	*-ă*	*-e*	*bun/buni* ; *bună/bune*
	G.D.	-Ø	*-i*	*-e*	*-e*	
A_2	N.A.	*-l*	*-i*	*-lă*	*-le*	*destul/destui* ; *destulă/*
	G.D.	*-l*	*-i*	*-le*	*-le*	*destule*
A_3	N.A.	*-u*	*-i*	*-ă*	*-e*	*acru/acri* ; *acră/acre*
	G.D.	*-u*	*-i*	*-e*	*-e*	
A_4	N.A.	-Ø/	*-i*	*-ă*	*-i*	*drag/dragi* ; *dragă/dragi*
	G.D.	-Ø	*-i*	*-i*	*-i*	
A_5	N.A.	*-u*	*-i*	*-e*	*-i*	*viu/vii* ; *vie/vii*
	G.D.	*-u*	*-i*	*-i*	*-i*	
A_6	N.A.	-Ø	*-i*	*-e*	*-e*	*muncitor/muncitori* ; *muncitoare/muncitoare*
	G.D.	-Ø	*-i*	*-e*	*-e*	
A_7	N.A.	*-e*	*-i*	*-e*	*-i*	*dulce/dulci* ; *dulce/dulci*
	G.D.	*-e*	*-i*	*-i*	*-i*	
A_8	N.A.	*-i*	*-i*	*-e*	*-i*	*vechi/vechi* ; *veche/vechi*
	G.D.	*-i*	*-i*	*-i*	*-i*	
A_9	N.A.	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø	*cumsecade/cumsecade*
	G.D.	-Ø	-Ø	-Ø	-Ø	*cumsecade/cumsecade*

Clasele adjectivale A_1, A_2, A_3 şi A_4 prezintă subclase stabilite pe baza alternanţelor vocalice şi a alternanţei consonantice nepredictibile *z/j*. După frecvenţa lor în VF ordinea subclaselor e :

A_{1c}	*o/oa*	*(bucuros/bucuroasă)*	cuprinzînd	42 adjective
A_{4a}	*e/ea*	*(orăşenesc/orăşenească)*	”	15 ”
A_{1a}	*e/ea*	*(încet/încetă)*	”	8 ”
A_{1d}	*ea/e*	*(european/europeni)*	”	5 ”
A_{1e}	*a/e*	*(indian/indieni)*	”	2 ”
A_{1i}	*ea/e — z/j*	*(treaz/treji)*	”	2 ”
A_{1j}	*î/i — a/e*	*(tînăr/tineri)*	”	2 ”
A_{3a}	*e/ea*	*(negru/neagră)*	”	2 ”
A_{1f}	*ă/e*	*(proaspăt/proaspete)*	”	1 adjectiv
A_{1g}	*î/i*	*(sfînt/sfinţi)*	”	1 ”
A_{1h}	*ea/e — ă/e*	*(geamăn/gemeni)*	”	1 ”
A_{2a}	*o/oa*	*(gol/goală)*	”	1 ”

VERBUL

În ceea ce priveşte alternanţele, în cadrul verbului s-au indicat toate alternanţele vocalice (vezi p. 130, nota 5) şi alternanţele consonantice nepredictibile (vezi p. 130, nota 6), precum şi cele rare (vezi p. 130, nota 7).

Verbele din VF, în număr de 624, au fost împărţite în 11 clase. Aceasta este şi împărţirea propusă de Jiři Felix în teza sa de doctorat [16].

Deosebirea faţă de sistematizarea Valeriei Guţu Romalo din LRC constă în separarea alomorfelor fonetice *-î, -ăsc, -înd* de *-i, -esc, -ind* a *hotărî* şi a *isprăvi)*, conform cu principiul adoptat de a nu face apel la cunoştinţe fonetice teoretice şi de a face analiza pe baza imaginii grafice.

Faţă de sistematizarea Valeriei Guţu Romalo, există unele deosebiri în sistematizarea realizată de noi, precum urmează :

Din grupul I din LCR (cu sufixele caracteristice *-á* -înd, -ă-) am desprins :

1. tipul *apropia* cu alomorfele *-i* (pers. 1), *-e* (pers. 3, 6), *-em* (pers. 4) la prez. ind. şi conj. şi *-ind* la gerunziu faţă de -Ø (pers. 1) *-ă* (pers. 3, 6), *-ăm* (pers. 4) şi *-înd* ale tipului *ajuta* (ara) ;

2. tipul *intra* cu alomorful *-u* (pers. 1) prez. ind. şi conj. faţă de alomorful -Ø de la aceeaşi persoană a tipului *ajuta* (ara) ;

3. tipul *mîngîia* cu alomorful -Ø (pers. 2) prez. ind. şi conj. faţă de alomorful *-i* de la aceeaşi persoană a tipului *ajuta* (ara).

Din grupul II din LRC (cu sufixele caracteristice *-á-, -éz, -índ, -ă*) am desprins : tipul *studia* (sublinia) cu alomorfele *-ază* (pers. 3 şi 6 prez. ind.) şi *-em* (pers. 4 prez. ind. şi conj.) faţă de alomorfele *-ează* şi *-ăm* de la aceleaşi persoane, timpuri şi moduri ale tipului *lucra*.

Grupul III LRC (cu sufixul caracteristic *-î-, -á,* -înd, *-ă ; coborî)* constituie şi la noi o singură clasă.

Verbele de tipul *acoperi* şi *sui* (grupul IV din LRC cu sufixele caracteristice *-í-, -eá-, -índ- -ă)* fac parte în sistematizarea de faţă din clase de

[16] Nu am avut la dispoziţie decît rezumatul tezei.

conjugare diferite, și anume V_4 și V_3, *sui* deosebindu-se prin alomorful *-i* la pers. 1 și *-e* la pers. 6 prez. ind. și conj. de alomorful *-Ø* (pers. 1 și 6) al tipului *fugi*.

Grupul V din LRC (cu sufixele caracteristice *-í-*, *-eá -índ* și cu alte omonimii desinențiale decît cele de la grupul IV) *fugi* constituie și în prezenta sistematizare o singură clasă V_3.

Din grupul VI din LRC (cu sufixele caracteristice *-í-*, *-ésc*, *-eá*,*-índ)* am separat : **1)** tipul *hotărî*, care constituie clasa V_7 ; **2)** tipul *alcătui* — cu alomorfele *-iesc* (pers. 1, 6), *-ieşti* (pers. 2),*-ieşte* (pers. 3) de la prez. ind. și conj. față de alomorfele *-esc* (pers. 1, 6), *-eşti* (pers. 2), *-eşte* (pers. 3) de la tipul *citi* (isprăvi).

Grupul VII din LRC (cu sufixele caracteristice *-ú-*, *-eá*, *-é*, *-índ*; *părea)*, constituie și în sistematizarea noastră o singură clasă.

Din grupul VIII din LRC (cu sufixele caracteristice *-ú-*, *-eá-*, *-e-*,*-índ)*, care se disting de cele din clasa precedentă prin omonimiile sufixale specifice, am desprins tipul *umple* cu alomorfele *-u* (pers. 1, 6 prez. ind. și conj.), care deosebesc această categorie de tipul *începe* cu alomorful *-Ø* la pers. 1 și 6.

Din grupul IX din LRC (cu sufixele caracteristice *-e-*, *-eá-*, *-se-*, *-s-* *-índ)*, am separat sipul *scrie* — cu alomorful *-u* (pers. 1, 6 prez. ind. și conj,) față de alomorful *-Ø* de la aceleași persoane de la tipul *prinde*.

Grupul X din LRC (cu sufixele caracteristice *-e-*, *-eá-*, *-se-*, *-t*, *-índ; rupe)* constituie și în sistematizarea noastră o singură clasă.

Am considerat neregulate verbele : *avea*, *bea*, *da*, *fi*, *lua*, *mînca*, *sta*, *şti*, *vrea*, *usca*.

Față de Dumitru Irimia [17] ne deosebim, în esență, în ce privește grupele de flexiune prin faptul că el nu acordă statut de clasă independentă verbelor de tipul *oferi*, deoarece nu adoptă criteriul subsidiar al omonimiilor.

În ce privește subgrupele utile și aproape exhaustive pe care le stabilește, nu deosebește criteriile fonetice (alternanțe care nu afectează desinențele) de tipul *á/ă (căuta/caut)* de cele morfologice (unde tot din motive fonetice apar schimbări în desinență) de tipul *umple/umplu*, *intra/intru*.

Nu sînt explicitate nici alternanțele care condiționează fiecare grupă [18].

Clasele și subclasele de verbe stabilite sînt următoarele :

V_1 Inf. *-a*		V_{1a} *ă/a*	*arăta*
Pers. 1 *-Ø*		V_{1b} *e/ea*	*aştepta*
Pers. 3 *-ă*		V_{1c} *e/a*	*ierta*
Part. *-at*		V_{1d} *o/oa*	*îngropa*
Pers. 3 =6		V_{1e} *ă/e*	*apăra*
Pers. 1 ≠ 6 Ex. **ajuta**		V_{1f} *ă/a*	*îmbrăca*

[17] *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Iași, 1976.

[18] În afară de aceasta, în lista subgrupelor sînt omise : la tipul I verbele cu alternanța *é/á* (*ierta*) și cu alternanța dublă *é/á-ă/e* (*piepténa*); la tipul III verbele cu alternanța *á/ă* și *d/z* (*cădea*, la tipul IV verbele cu alternanța *é/eá* și *d/z* (*crede)*, la tipul V_{10a} verbele cu alternanța *d/s* (*prinde*) și *t/ț* (*scoate)*.

În sistematizarea lui Irimia, verbul *rămîne*, care cumulează trei tipuri de alternanțe, *n/Ø* în fața terminației *-i*, *n/Ø* în fața lui *-s* și *t/d/ă*, nu se încadrează în nici o categorie. El nu figurează nici în categoria verbelor neregulate.

V_{1g} *e/i* *prezenta*
V_{1h} *ă/e/a* *apăsa*
V_{1i} *u/o/oa* *măsura*
V_{1j} *ă/a-ă/e* *căpăta*
V_{1k} *e/ea-ă/e* *semăna*
V_{1l} *e/a-ă/e* *pieptăna*
V_{1m} *n/Ø* *amîna*

V_{1A} Pers. 1.-*u* *intra*
V_{1Aa} *ă/a* *lătra*

V_{1B} Pers. 1 -*i*
Pers. 3 -*e* *apropia*

V_{1C} Pers. 2 -Ø
Pers. 3-*e* *mîngîia*
V_{1Ca} *ă/a* *tăia*

V_2 Inf. -*a*
Pers. 1 -*ez*
Pers. 2 -*ezi*
Pers. 3 -*ează*
Pers. 4 -*ăm*
Pers. 5 -*aţi*
Pers. 6 -*ează*

Pers. 3 = 6
Pers. 1 ≠ 6 Ex. **lucra**

V_{2A} Pers. 3 -*ază*
Pers. 4 -*em* **studia**

V_3 Inf. -*i*
Pers. 2 -*i*
Pers. 3 -*e*
Part. -*it*

Pers. 1 = 6
Pers. 3 ≠ 6 Ex. **fugi**
V_{3a} *ă/a* *despărţi*
V_{3b} *e/a* *ieşi*
V_{3c} *e/ea* *repezi*
V_{3d} *o/oa* *dormi*
V_{3e} *u/o/oa* *muri*
V_{3f} *e/i-n/Ø* *veni*

V_{3A} Pers. 2 -Ø
Pers. 3. = 6
Pers. 1 ≠ 6 *sui*
V_{3Aa} *o/oa* *îndoi*

V_4 Inf. -*i*
Pers. 3 -*ă*
Part. -*it*

Pers. 3 = 6
Pers. 1 ≠ 6 Ex. **oferi**
V_{4a} *e/ă* *suferi*

V_5 Inf. -*i*
Pers. 1 -*esc*
Pers. 2 -*eşti*
Pers. 3 -*eşte*
Part. -*it*

Pers. 1 = 6
Pers. 3 ≠ 6 Ex. **povesti**

V_{5A} Pers. 1 -*iesc*
Pers. 2 -*ieşti*
Pers. 3 -*ieşte* **trăi**

V_{6a} Inf. -*î*
Pers. 3 -*ă*
Part. -*ît*

Pers. 3 = 6
Pers. 3 ≠ 6
şi *o/oa* Ex. **coborî**

V_7 Inf. -*î*
Pers. 3 -*ăşte*
Part. -*ît*

Pers. 1 = 6
Pers. 3 ≠ 6 Ex. **hotărî**

V_{8a} Inf. -*ea*
Pers. 3 -*e*
Part. -*ut*

Pers. 1. = 6
Pers. 3 ≠ 6 Ex. **apărea**
şi *ă/a*
V_{8b} *ă/a-d/z* *cădea*
V_{8c} *e/a-d/z* *şedea*
V_{8d} *e/ă/a-d/z* *vedea*
V_{8e} *u/o/oa* *putea*

V_{9a} Inf. -*e*
Pers. 1-Ø
Pers. 3 -*e*
Part. -*ut*

Pers. 1 = 6
Pers. 3 ≠ 6 Ex. **pierde**
şi *e/ia-d/z*
V_{9b} *e/ea* *cere*
V_{9c} *e/ea-d/z* *crede*
V_{9d} *a/ă* *bate*

V_{9e}	*oa/o*	*cunoaște*
V_{9f}	*oa/o/u*	*coase*
V_{9g}	*i/î-d/z*	*vinde*
V_{9h}	*n/Ø*	*ține*

V_{9A} Pers. 1 *-u* *umple*

V_{10a} Inf. *-e*
Pers.1 *-Ø*
Pers. 3 *-e*
Part. *-s*
Pers. 1 = 6
Pers. 3 ≠ 6 Ex. **prinde**
și *d/z-d/s*

V_{10b}	*a/ă-d/z-d/s*	*rade*
V_{10c}	*d/z-d/s-oa/o*	*roade*
V_{10d}	*g/s*	*plînge*
V_{10e}	*g/s-a/ă*	*trage*
V_{10f}	*g/s-e/ea*	*merge*
V_{10g}	*c/s*	*zice*
V_{10h}	*c/s-o/oa*	*întoarce*
V_{10i}	*t/ț-t/s*	*permite*
V_{10j}	*t/ț-t/s-o/oa*	*scoate*
V_{10k}	*n/Ø-n/s*	*pune*
V_{10l}	*n/Ø-n/s-î/a/ă*	*rămîne*

V_{10A} Pers. 1 *-u* și *Ø/s* *scrie*

V_{11} Inf. -e
Pers.3 *-e*
Part. *-t*
Pers.1 = 6
Pers. 3 ≠ 6 Ex. **rupe**

V_{11a}	*b/t-e/a*	*fierbe*
V_{11b}	*g/t*	*înfrînge*
V_{11c}	*g/t-a/ă*	*sparge*
V_{11d}	*g/p*	*frige*
V_{11e}	*c/p-oa/o*	*coace*

V_{12} verbe neregulate

După frecvența lor în VF, ordinea claselor este următoarea: V_1 cu 226 verbe; V_5 cu 132; V_2 cu 86; V_{10} cu 64; V_3 cu 41; V_9 cu 31; V_8 cu 13; V_{11} cu 10; V_{12} cu 10; V_4 cu 7; V_{6a} cu 2; V_7 cu 2.

Din cele 11 clase de conjugare, una singură, și anume V_7 — *hortări*, nu prezintă clase cu alternanțe, iar patru (V_6, V_8, V_9 și V_{10}) sînt reprezentate doar de subclase cu alternanțe.

După frecvența în VF subclasele cu alternanțe se distribuie astfel:

V_{10a}	— *prinde*	— 18	verbe	V_{1g}	— *prezenta*	— 2	verbe
V_{1b}	— *aștepta*	— 16	”	V_{6a}	— *coborî*	— 2	”
V_{1f}	— *îmbrăca*	— 15	”	V_{8b}	— *cădea*	— 2	”
V_{5A}	— *trăi*	— 14	”	V_{8e}	— *putea*	— 2	”
V_{3f}	— *veni*	— 13	”	V_{9e}	— *cunoaște*	— 2	”
V_{1f}	— *măsura*	— 12	”	V_{10h}	— *întoarce*	— 2	”
V_{1A}	— *intra*	— 9	”	V_{10j}	— *scoate*	— 2	”
V_{9b}	— *cere*	— 9	”	V_{10A}	— *scrie*	— 2	”
V_{10g}	— *zice*	— 9	”	V_{11c}	— *sparge*	— 2	”
V_{1h}	— *apăsa*	— 8	”	V_{1k}	— *semăna*	— 1	verb
V_{9h}	— *ține*	— 8	”	V_{1l}	— *pieptăna*	— 1	”
V_{10k}	— *pune*	— 8	”	V_{1m}	— *amîna*	— 1	”
V_{9d}	— *bate*	— 7	”	V_{1Aa}	— *lătra*	— 1	”
V_{1B}	— *apropia*	— 6	”	V_{1Ca}	— *tăia*	— 1	”
V_{3A}	— *sui*	— 6	”	V_{2A}	— *studia*	— 1	”
V_{10d}	— *plînge*	— 6	”	V_{3c}	— *repezi*	— 1	”
V_{10i}	— *permite*	— 6	”	V_{3e}	— *muri*	— 1	”
V_{1e}	— *apăra*	— 5	”	V_{3Aa}	— *îndoi*	— 1	”
V_{8a}	— *apărea*	— 5	”	V_{8c}	— *ședea*	— 1	”
V_{10f}	— *merge*	— 5	”	V_{9a}	— *pierde*	— 1	”
V_{1a}	— *arăta*	— 4	”	V_{9c}	— *crede*	— 1	”

V_{1d}	— *îngropa*	— 4	”	V_{9f}	— *coase*	— 1	”
V_{3a}	— *despărţi*	— 3	”	V_{9g}	— *vinde*	— 1	”
V_{1j}	— *căpăta*	— 3	”	V_{9A}	— *umple*	— 1	”
V_{3b}	— *ieşi*	— 3	”	V_{10c}	— *roade*	— 1	”
V_{3d}	— *dormi*	— 3	”	V_{10e}	— *trage*	— 1	”
V_{4a}	— *suferi*	— 3	”	V_{10l}	— *rămîne*	— 1	”
V_{8d}	— *vedea*	— 3	”	V_{11a}	— *fierbe*	— 1	”
V_{10b}	— *rade*	— 3	”	V_{11b}	— *înfrînge*	— 1	”
V_{11d}	— *frige*	— 3	”	V_{11e}	— *coace*	— 1	”
V_{1c}	— *ierta*	— 2	”	V_{1C}	— *mîngîia*	— 1	”

Se remarcă faptul că, deşi include numai 624 de verbe, VF cuprinde toate tipurile de care ţin seama împărţirile bazate pe un inventar mult mai bogat, ca, de exemplu, cea din LRC.

Statistica verbelor care fac parte din VF permite cîteva observaţii interesante cu privire la productivitatea acestei categorii gramaticale. După Alf Lombard [18], din numărul total de 5 752 de verbe (din Dicţionarul Academiei, Tiktin şi Candrea), 2 568 de verbe au inf. în *-a* (cu şi fără sufix) şi 2 998 de verbe au inf. în *-î* şi *-i* (cu şi fără sufix).

După statistica făcută de Maria Iliescu [20], proporţiile sînt inversate : 2 538 de verbe au inf. în *-a* şi 2 036 au inf. în *-i*. Lista pentru această statistică are la bază DLRM.

În VF, proporţia verbelor în *a-* creşte considerabil : 312 faţă de 180.

Interesantă este şi situaţia verbelor cu sufixele *-ez* şi *-esc* : dintre cele 312 verbe în *-a*, numai 86 prezintă sufixul *-ez*, în timp ce 226 sînt fără sufix, iar din cele 180 de verbe în *-i* numai 48 sînt fără sufix şi 132 prezintă sufixul.

Proporţia mare a verbelor cu infinitivul în *-a* fără sufix este cu atît mai surprinzătoare cu cît statisticile făcute de Gr. Brâncuş pe baza *Dicţionarului invers* (în SCL, 1973, 3, p. 247) arată că, din totalul de 2 251 de verbe neologice, 1 868, deci cca 83%, se folosesc astăzi cu sufixul *-ez*, iar 383 (cca 17%) fără acest sufix.

Procentul mare al verbelor fără sufix din VF confirmă însă pe deplin observaţia aceluiaşi autor [21] cu privire la tendinţa actuală a limbii române de a dezvolta verbele în *-a* cu prezent tare.

Pe lîngă posibilitatea de indicare succintă şi precisă a formelor paradigmatice în cadrul oricărei lucrări lexicografice româneşti pentru străini, sistematizarea gramaticală a VF permite degajarea unor date statistice folositoare pentru predarea limbii române studenţilor străini, date de care ar trebui să ţină seama manualele cu această destinaţie.

Din punct de vedere teoretic, se desprinde concluzia, nu lipsită de interes, că sistematizarea gramaticală a VF cuprinde marea majoritate a tipurilor morfologice ale limbii române.

---

[19] *Le verbe roumain*, II, p. 1 117.

[20] *La productivité de la IVe conjugaison latine dans les langues romanes*, în *Recueil d'études romanes*, Bucureşti, 1959.

[21] *Morfologia verbului*, Bucureşti, 1976, p. 88.

GRUPAREA *a avea* + INFINITIVUL/CONJUNCTIVUL ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

ELENA BEREA GĂGEANU

Spre deosebire de latina clasică, în care **viitorul** era sintetic, latina tîrzie cunoaște formații perifrastice cu funcție de viitor[1]. Întreg viitorul romanic s-a dezvoltat din construcții perifrastice modale frecvente în vorbirea populară.

Construcția *habere+inf. (cantare habeo — habeo cantare)* stă la baza viitorului din aproape toate limbile romanice.

În franceză, italiană, spaniolă și portugheză, unde a căpătat un caracter fix topica *cantare habeo*, cele două componente, sub influența altor forme sintetice, s-au sudat de timpuriu (fr. *chanterai*, it. *cantero*, sp. *cantaré*, pg. *cantarei*), encliza auxiliarului fiind încheiată în secolul al XVI-lea[2].

În limba română, soarta acestei construcții este alta: viitorul cu *habere*, în topica *habeo cantare*, nu a căpătat o dezvoltare amplă și nu s-a gramaticalizat, ideea de viitor fiind redată în această arie a romanității, mai cu seamă prin construcția *volo + inf.*, cea mai veche și mai uzuală în toate dialectele românești. În română, viitorul cu *habere* este reprezentat numai prin construcția *habeo ad cantare* [3], care a dat *am a cînta* în limba veche, iar prin înlocuirea infinitivului prin conjunctiv, *am să cînt*.

Ambele tipuri de viitor, *am a cînta* și *am să cînt*, sînt structuri analitice, alcătuite fiecare dintr-o succesiune de doi constituenți: *a avea* și o formă verbală omonimă cu infinitivul și, respectiv, cu conjunctivul.

În cele ce urmează încercăm o prezentare a celor două construcții de viitor cu *a avea* în limba română, atît sub aspect sincronic, urmărind diverse texte ale aceluiași secol sub raportul frecvenței, al repartiției regionale și al valorilor semantice, cît și sub aspect diacronic, comparînd situația lor în diferite epoci ale limbii [4].

---

[1] Dispariția totală a viitorului sintetic latinesc, după o concurență de mai multe secole cu formațiile analitice mai concrete și mai expresive, are la bază cauze de natură lingvistică (factori fonetici și morfologici) și psihologică, vezi K. Vossler, *Neue Denkformen in Vulgärlatein*, 1922, p. 67; F. Köfstedt, *Zur Auflösung des Futurums*, vol. II, *Syntactica*, Lund, 1942, p. 69—79; I. Iordan, M. Manoliu, *Introducere în lingvistica romanică*, București, 1965, p. 193.

[2] E. Bourciez, *Eléments de linguistique romane*, Paris, ed. IV, 1964, p. 350. În aceste limbi romanice, prin transformarea auxiliarului într-un afix (enclitic), construcțiile perifrastice modale devin structuri sintetice cu caracter fix și nedisociabil.

[3] *Habeo ad cantare* este o formă mai nouă a lui *habeo cantare*, (cf. O. Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I, București, Editura Științifică, 1956, p. 124).

[4] Rezultatele se bazează pe materialul cuprins în următoarele pagini de text: PS, psalmii 1—18, CV, CT, CB, SB, ISDB, ISN, A, PrC în întregime; CC_2 p. 2—57, 300—350, 500—550; VCaz 4—54, 201—251; IL 500—560; ULUL² 57—110, 115—165; CL 41—90, 151—180; NT, B (fragmentele din CV), NL 3—52, 101—140, 201—240; Iv. Pred 71—121; DPS 1—50, 231—281; DVS în întregime; Cant. I. 3—7, 28—54; CPV în întregime; Deleanu, Tig. 34—86; Negruzzi 99—137; Odob. 97—159, 163—201; Carag. M. 1—50, Carag. T. 3—53; Slav. M. 20—70; Slav. P. 1—50; Delavr. 43—102; Creangă, Em. P. în întregime; Ispirescu 91—141; GN I, ALRT II în întregime; Br. Voinești 17—67; Brăescu S. în întregime; Sadov. N. 1—50. Pentru explicarea siglelor, vezi lista de abrevieri de la sfîrșitul lucrării.

1.1. *am* + *a* + infinitiv. În secolul al XVI-lea gruparea *am* + *a inf.* apare destul de rar[5] în raport cu viitorul de tip *voi* + *inf.*, mult mai frecvent utilizat în această epocă.

Mai des întîlnită în textele sudice (CC_2, CT) și mai mult rar în cele nordice (SB, CV), această construcție nu apare deloc în PO, PH, PS, PV, ISDB, ISN.

În secolul al XVII-lea atestările acestei construcții devin și mai rare. O întîlnim în documentele originale (netraduse) de limbă vorbită (SB 2 ex., ISN 1 ex., ISDB 2 ex.) și în traducerile cu caracter popular (A 1 ex.). Aceeași situație se observă și în textele culte aparținînd acestei epoci (V. CAZ 2 ex., U1 1 ex., IL 1 ex.).

Cercetarea comparativă a unor texte pare a demonstra tendința de restrîngere a folosirii acestei grupări în raport cu folosirea sa în epoca precedentă. Astfel, în NT și în B constatăm procesul înlocuirii grupării *am* + *a* + *inf.* apărînd în CV. cu alte forme de viitor (de obicei cu *voi* + *inf.)* sau cu conjunctivul :

— *cu auḑulu auḑiti și nu* ***aveți a înțelege***
și văḑăndu prăviți și nu ***aveți a vedea*** CV 104

a) ***veți auḑi*** *și nu* ***veți înțelege***
1648 NT

b) *cu auzulu* ***să auziți*** *și* ***să nu înțelegeți*** 1688, B.

În limba secolului al XVIII-lea procesul de restrîngere a folosirii acestei construcții continuă. Cu excepția unor atestări izolate în scrisori *(are a veni*, 1795, Mold. ISDB 116), în Iv. Pred. *(n-am a spune*, 103, *avem a merge*, 104) și în PRC (16 atestări, dintre care cele mai multe nu au însă valoare de viitor (vezi II 1), această construcție nu este deloc folosită în textele reprezentative ale epocii [6].

În secolul al XIX-lea gruparea *am* + *a inf.* apare sporadic în unele scrisori din nordul țării *(vitele acestea ...* ***au a petrece*** *pentru o vreme ...* Mold., 1821, ISDB 121) și izolat în operele unor scriitori.

În limba română contemporană și actuală, gruparea *am* + *a* + *inf.* cu valoare de viitor nu mai este folosită (dovadă absența ei din textele înregistrate în GN, ALRT II, precum și din materialul dialectal înregistrat în ALR).

1.1. Fără a se putea afirma cu certitudine apartenența dialectală la o singură regiune a construcției *am* + *a* + *inf.*, deoarece o întîlnim atît

---

[5] În dialectele sud-dunărene, viitorul cu *a avea* nu este întrebuințat. În ar. și ir. viitorul se formează cu auxiliarul *a vrea* : ar. *va s-cîntu*, ir. *voi cînta*. În mgl., viitorul lipsește. Ideea de viitor se redă prin conjunctivul prezent *(si cənt)*, v. Th. Capidan, *Aromânii*, București, 1932, p. 317 ; id. *Meglenoromânii*, București, 1925, vol. I, p. 167—168 ; cf. și Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, București, 1926, vol. II, p. 183. Cu totul accidental, în textele lui P. Papahagi apar două exemple de viitor construit cu *a avea* : *ari si-ți da drumul, ari s-vă spună*, aparținînd dialectului meglenoromân ; cf. I. Coteanu, *Elemente de dialectologie*, București, Editura științifică, 1961, p. 153. Pentru formele de viitor din româna veche, vezi V. Guțu-Romalo, *Le futur en roumain aux XVIe — XVIIIe siècles*, în RRL 1968, nr. 5, p. 427—431.

[6] Este vorba de cronicile muntene de la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, letopisețul lui Neculce, Istoria lui Cantemir, Cronici și povestiri versificate (sec. XVII — XVIII).

în nord, cît și în sud, observăm frecvența ei mai mare în textele aparținînd jumătății sudice a țării (aceeași constatare o vom face pentru construcția de tip conjunctival, vezi **2.1**). În secolul al XVI-lea, caracteristice pentru frecvența grupării *am* + *a* + *inf.* sînt textele coresiene [7]. Utilizarea frecventă a acestei construcții în CC_2 determină uneori folosirea repetată, în aceeași frază, a construcției, ca în exemplul următor : *că* ***nu are așa a veni****, ca întîia venire și ca la preobrajenie* cînd ***are a judeca*** *toată firea omenească* ... CC_2 536.

În contexte mai largi, construcția alternează de obicei cu gruparea de tipul *voi* + *inf.*, cel mai frecvent mijloc de exprimare a viitorului din aspectele scrise ale limbii vechi, ca și ale celei actuale : *Și ucenicii lui Hristos* ***avămu a fi*** ...*, să ne* ***vămu griji*** *de sineșu și să ne* ***vomu*** *nevoi* CC_2 535 ; *vîndut* ***are a hi*** *fiiul omenesc* ↑ *mîînele oamenilor și-l* ***vor ucide*** *prins* Ѣ *și a treia zi* ***se va scula*** VCaz 203.

1.2. Particularități structurale ale grupării *am*+*a*+inf.

1.2.1. Constituenții grupării *am* + *a* + *inf.* sînt auxiliarul *a avea*, ale cărui forme personale sînt total identice cu cele ale verbului predicativ *a avea*, și infinitivul scurt precedat întotdeauna de prepoziția *a* :

1 sg *nu am*Ѣ *a mânca* CT 171
2 sg *ai a*-mi *spune* CV 52
3 sg *n-are a muri* CC_2 517
1 pl *avămŭ a înțeleage* CC_2 535
2 pl *nu aveți a înțelege* CV 104
3 pl *au a se ivi* CC_2 530.

Omonimia totală între formele personale ale auxiliarului și cele ale predicativului *a avea*, nepermițînd o delimitare a distribuției lor, ne împiedică să considerăm pe *am*, *ai* etc. din gruparea analizată drept o unitate distinctă de verbul predicativ *a avea*. Din punct de vedere structural, gruparea are caracter analizabil.

1.2.2. O particularitate a primului component este aceea de a se combina, în limba veche, ca și în limba contemporană, și cu alte morfeme (temporale sau modale) în afara celor de număr și persoană.

Dintre posibilitățile combinatorii variate ale elementului *am* ..., caracteristice pentru menținerea valorii temporale de posterioritate a grupării, ca și pentru frecvența ei în texte sînt combinațiile în care componentul inițial apare la viitor : *voi avea* + *a* + *inf.* și la imperfect *aveam* + *a* + *inf.* [8].

1.2.2.1. Dintre cele două tipuri de construcții, mai frecventă pentru limba veche este cea cu viitorul : *Nimea* ***nu va avea a vedea*** *Dzeu* CC_2 174 ; *de nu veți priimi* ↓*părăția* Ѧ *lu Dumnezeu* ... ***nu veți avea a*** ↓ ***tra*** ↓ ***tru*** Ѧ CT 161 ; ***Nu veți ave a sfr*** Ѣ ***și*** *cetățile* CT 19 ; *de* ***veț ave a ști*** *Măria Voastră* 1615, Bucov SB 25 ; *și noi mai mult* ***vrem ave a face*** *bine* 1616, Bucov.

[7] În CC_2 pe o singură pagină (535) întîlnim 9 ex. Un sondaj parțial (p. 500—550) în același text, privind raportul dintre diversele modalități de exprimare a viitorului în textele coresiene, ne oferă următoarele rezultate numerice : *va* + **inf.** = 158 de atestări ; *am* + *a* + *inf.* = 31 de atestări ; *voi* + *conj.* = 19 atestări.

[8] Cu alte morfeme temporale sau modale : *am avut* + *a* + *inf.*, *să am* + *a* + *inf.* etc. gruparea nu mai are valoare de viitor.

SB 30 ; *ce vei face d-ta bine pentru voia noastră,* ***avea-vom a mulţămi*** *şi a sluji* Mold. 1638 ISDB 59.

1.2.2.2. Combinaţiile cu imperfectul sînt mai recente şi mai puţin frecvente : *fiul lui Bogdan — intră în Moldova unde, în urma alcătuirilor* ***avea a se serba*** *nunta* Asachi, S. II, 28 ; ***aveam a mă înfăţişa*** Alecsandri 234 ; ***aveau a se înflăcăra*** id. 231 ; *steaua cu coadă* ***avea a ieşi*** *mai tîrziu, către miezul nopţii* Sadov. N. De data aceasta, proiecţia în viitor a acţiunii făcîndu-se dintr-un moment trecut (imperfectul), prezenţa unor determinări adverbiale (cf. adverbul *mai tîrziu* din ultimul exemplu) este uneori necesară pentru precizarea raportului de posterioritate văzut dintr-o perspectivă de trecut.

Aceste variaţii ale primului component al construcţiei, deşi se produc, aşa cum o arată exemplele menţionate, în limita păstrării valorii de posterioritate, demonstrează caracterul analizabil al construcţiei în discuţie, precum şi calitatea ei de „perifrază premorfologică" [9].

1.2.3. Spre deosebire de viitorul de tip *voi + inf.*, ale cărui componente pot apărea şi în ordine inversată, în cazul combinaţiei *am + inf.*, procedeul inversiunii : *a cînta am* nu este folosit.

Un exemplu cu totul izolat întîlnim în secolul al XVI-lea : ***a veni amu are*** *fiul omenesc* CT 35 14, în care permutarea elementelor apare concomitent cu disocierea lor prin intercalarea unui adverb.

1.2.4. În ce priveşte cazurile de disociere a grupării prin introducerea între componente a unor elemente eterogene, remarcăm două situaţii distincte :

— disocierea între auxiliar şi prepoziţie *(am ## a + inf.)* : *nu are* ***aşa*** *a veni* CC_2 536 ; *nu aveţi* ***mine*** *a vedea* de acmu CT 51 ; *are* ***negreşit*** *a se folosi* Odob. I 322 ; vînaturi de care *avem* ***aici*** *a vorbi* id. II 184, întîlnită mai rar, deoarece pune în primejdie unitatea semantică a compusului ;

— disocierea între prepoziţie şi verb *(am + a ## inf.)*, prin intercalarea unor pronume atone sau adverbe : *n-aveţi a* ***mă*** *vedea (pînă va veni)* CT 152, *are a-****ţi*** *grăi* CV 52, *amŭ a* ***te*** *certa* A 106, *n-avem a* ***le*** *da nice o învăţătură* IL 546, întîlnită frecvent ; ea exprimă de fapt posibilităţile de disociere ale constituenţilor infinitivului din cadrul grupării (nu ale grupării ca atare).

1.2.5. În situaţii mai rare, de construcţii coordonate, componentul iniţial *am* poate fi omis : *n-am a te lăsa nici* ***a te uita*** CC_2 52—53 ; *de toate avăm a da răspunsu şi muncă* ***a lua*** CC_2 538 ; *avea-vom a mulţumi şi* ***a sluji*** Mold. 1638 ISDB 58.

1.3. Particularităţile semantice. În româna veche, gruparea *am + a + inf.* nu are o valoare temporală pură şi unitară, ci o valoare tem-

[9] Vezi Paul Imbs, *L'emploi des temps verbaux en français moderne*, Paris, 1960, p. 6—7. Autorul consideră perifraze premorfologice construcţiile verbale din franceză formate cu ajutorul semiauxiliarelor *aller, devoir* etc. sau a locuţiunilor semiauxiliare *être en passe de* etc., a căror natură este dublă : din punct de vedere strict formal, ele sînt departe de a constitui un sistem, adică un ansamblu de opoziţii şi simetrii coerente ; dată fiind însă ***valoarea morfematică*** a verbelor şi a locuţiunilor semiauxiliare (ale căror sensuri originare sînt foarte slăbite), aceste perifraze ocupă o poziţie foarte apropiată de formele integrate în sistem, îndeplinind o funcţie în egală măsură morfosintactică şi semantică, vezi cap. III. *Les périphrases du futur*, 5—59 ; cf. şi Jan Šabršula, *La périphérie de la morphologie*, 1969, nr. 2, p. 100 ; H.G. Shogt, *Le système verbal du français contemporain*, Toronto, 1968, consideră aceste perifraze suficient de gramaticalizate pentru a fi integrate în sistemul verbal al limbii franceze.

poral-modală, sensul de posterioritate al construcției fiind aproape întotdeauna dublat de nuanțe modale (necesitate, posibilitate, voință etc.)[10].

Spre deosebire de gruparea *voi* + *inf.*, al cărui sens este unic și unitar, eliberat de nuanțele modale inițiale, combinația *am* + *a* + *inf.* conservă în bună parte sensul modal primitiv, putînd fi considerată o formă de viitor modal. În funcție de epocă și de context, sensul modal al construcției este mai estompat sau mai pregnant față de sensul temporal coexistent.

Valoarea temporală de viitor apare cu claritate în majoritatea construcțiilor întîlnite în secolele al XVI-lea — al XVII-lea : *că de vămŭ lăsà datornicilor noștri și Dumnezeu* ***are a lăsa*** *noao greșalele noastre* CC_2 282 ; *Grâescь amu voaă că* ***n-am a be*** *... pînă nu va veni* CT 171 ; ***n-are a trece*** *năvodul acesta pînă toate nu vor fi* CT 170.

1.3.1. Începînd din secolul al XVII-lea și, din ce în ce mai evident pînă în epoca actuală, sensul modal de necesitate devine preponderent, estompînd adesea, pînă la dispariție, sensul temporal. Uneori această semnificație este subliniată prin diverse corelații cu *a trebui*, verb care exprimă la nivel lexical aceeași semnificație : *Și pentru că* ***avem a merge*** *la război ...* ***trebuie*** *să ne pregătim* Iv. Pred. 104 ; *el ...* ***nu are a da*** *sfaturi, ci* ***trebuie*** *să se mulțumească a releva* S. Pușcariu, „Tribuna", XIV, nr. 280, 13 ; ***ce avem a spune*** *altora și* ***trebuie*** *să ne reproșăm nouă înșine* „Săptămîna", Seria nouă, nr. 57, 1972, 7/2.

1.3.2. Sensul autonom, predicativ al primului component devine clar în situațiile în care cel de-al doilea component este un verb tranzitiv al cărui complement direct este exprimat ; în acest caz, obiectul direct tinde să se subordoneze lui *a avea*, accentuîndu-i valoarea predicativă (și tranzitivă). Această impresie o creează mai ales grupările în care verbul al doilea este un verb dicendi : *a spune, a zice* etc., precum și alte verbe cu obiectul direct exprimat : *Ce iaste* ***ceia*** *ce ai a-mi spune?* CV 52, id. C. Caragiale în PND 213 ; *am a-ți spune* ***ceva*** Sadov. 226 ; *Lui însuși nu are a-și reproșa vreo* ***faptă*** *infamantă* „Scînteia", an. XLI, nr. 9 137, 1972, 4/3 ; *El nu are a da* ***sfaturi*** Pușcariu, „Tribuna", XIV, 280, p. 13.

1.3.3. În epoca actuală construcția *am* + *a* + *inf.*, folosită rar și numai în aspectele culte ale limbii, în stilul publicistic, științific, în limbajul criticii literare are întotdeauna valoare modală (necesitate, posibilitate, permisiune, voință etc.). De ex. : *lingvistica* ***are a se ocupa*** *de sisteme general structurate* SCL, 1956, nr. 3—4, 303 ; *vorbitorii sau specialiștii* ***n-au a interveni*** SCL, 1950, I, 311 ; *Criticul* ***are a se ocupa*** *în primul rînd cu aceste structuri* LL, 24, 1970, 156 ; *Cît despre aspectul celălalt ...* ***avem a distinge*** *două categorii de fenomene* „Informația Bucureștiului", an. XX, nr. 5 890, 2/1.

2.1. ***am*** **+ conjunctiv.** Inexistentă în secolul al XV-lea, gruparea conjunctivală cu valoare de viitor *am* + *conj.* apare în limba română pe la începutul secolului al XVII-lea, fiind întîlnită mai mult în jumătatea

[10] Pentru o descriere amănunțită a valorilor modale ale verbului *a avea*, vezi Valeria Guțu, *Semiauxiliarele de mod*, în *Studii de gramatică*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., 1956, p. 70—72 ; vezi, de asemenea, și Al. Graur, *Forme verbale cu valori schimbate*, în SCL, 1974, nr. 2, p. 115—119.

de sud a ţării. Cercetarea textelor acestei epoci, ca şi a celei următoare, secolul al XVIII-lea, atestă frecvenţa scăzută a construcţiei atît în NT, BB, traduceri religioase aparţinînd jumătăţii de sud a ţării, cît şi în limba scrisorilor din nordul ţării *(noi* ***avem să vă facem*** *lege cu nuşú* Bucov. înc. sec. al. XVII-lea SB 46). Construcţia nu apare în A VCAZ, DVS, ÚL, CL, IL.

Dintre textele aparţinînd secolului al XVIII-lea, construcţia *am + conj.* este folosită numai în PRC şi foarte rar în scrisori; nu apare deloc în NL, Cant. I, Iv. Pred., CPV şi nici în cronicile muntene de la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului al XVIII-lea. Reprezentativ pentru frecvenţa ambelor grupări cu *a avea* (atît cea infinitivală, cît şi cea cu conjunctivul) este, în această epocă, textul PRC, în care înregistrăm 18 atestări cu construcţia *am + conj.* şi 16 cu *am + inf.* Valoarea acestor construcţii nu este însă întotdeauna temporală, ci de cele mai multe ori modală (de necesitate) justificată, dealtfel, de specificul stilului juridic căruia îi aparţine textul [11].

2.1.1. În epocile următoare (secolele al XIX — XX-lea), gruparea *am + conj.* devine frecventă, fiind întrebuinţată atît în textele de limbă vorbită, populară şi dialectală, cît şi în limba scriitorilor din toate regiunile ţării, cu precădere în limba scriitorilor moldoveni.

În această perioadă, structura construcţiei, alcătuită din seria *am, ai* etc., identică cu cea a verbului predicativ şi o secvenţă de morfeme identică cu conjunctivul, înregistrează o serie de variaţii fonetice ale primului constituent, neîntîlnite pînă acum.

Modificările suferite de seria *am, ai* merg în sensul reducerii şi simplificării sale şi reprezintă expresia unei tendinţe (nerealizate) de generalizare a unei forme unice, invariabile, prin ignorarea distincţiilor personale. Exemplele de acest tip, întîlnite cu totul sporadic în Muntenia, caracterizează aria lingvistică a Moldovei, fiind folosite şi în limba unor scriitori moldoveni (Negruzzi, Eminescu). Aceste modificări constau în generalizarea formei reduse *a* [12] la celelalte persoane : *a să cînte* Vaslui [13] : *să vedem ce procopseală* ***a să-mi faci*** Ispir., 19 ; *ştia că Alexandru-vodă* ***a să aibă*** *nevoie de un intrigant* Negruzzi 115 ; *fata intră la grije că* ***a să fie biruită*** Ispir. 45 ; ***n-a sî šii frig*** ALR serie nouă, V (pct 365)[14] ; ***a să cîntăm, a să cîntaţi*** (cf. *Rodica Orza, loc cit.)*, sau în extinderea formei de persoană a 3-a sg. *are*, cu varianta redusă *ar* (cf. ***ar sî hii*** *anu mai slab* Tulcea ALRT II 231), şi la plural :

[11] Utilizarea construcţiilor se remarcă astfel în enunţuri în care se dau indicaţii, se formulează legi, restricţii, de ex. : *Judecătoria aceasta* ***are a judeca*** *pricinile şi* ***are a supune*** *subt pedeapsă pe cei vinovaţi*, 74 ; *Acest departament* ***are să caute*** *pricinile puşcăriei*, 54. Folosirea frecventă a celor două structuri determină uneori apariţia lor corelativă în aceeaşi frază : *Lăcuitorul* ***are să dea*** *zeciuială la stăpînul pămîntului ... afară numai din grădinile ce are împrejurul casei şi pentru care* ***nu are a da nimic***, 84.

[12] Din punct de vedere etimologic, varianta *a* din *a să cînte* poate fi raportată şi la seria *va să cînte*, în care *v* iniţial din *va* s-a aferezat. Pentru exemplele aparţinînd zonei moldovene derivarea grupării *a să cînte* din *are să cînte* este însă mai convenabilă, deoarece corespunde mai exact repartiţiei dialectale a celor două serii de viitor : *am să cînt* se foloseşte mai mult în Moldova, iar *(v)oi să cînt, (v)a să cînte* în jumătatea sudică a ţării. În legătură cu folosirea invariabilă a auxiliarului de viitor *a avea* în graiul moldovean, vezi şi I. Iordan, *Graiul Putnean*, în *Scrieri alese*, Bucureşti, 1968, 236 ; I. Coteanu, *Elemente de dialectologie*, Bucureşti, 1961, p. 89.

[13] Rodica Orza, *Forme de viitor în Atlasul lingvistic român*, CL, 1966, nr. 2, 224.

[14] Harta 1385, întrebarea 3540 : *credeam că n-o să fie frig.*

ar sî śii *oamenii slaghi* Botoşani GN 535 ; *pricepură ei că* ***n-are să se mai vază*** Ispir, 19 ; ***Are să ne rămînă*** *ciolanele pe dealuri* Hogaş 115 [15].

Relativ recentă în limba română (începutul secolului al XVII-lea) şi puţin folosită în limba veche, construcţia *am* + *conj.* se răspîndeşte tot mai mult în secolele următoare, devenind generală şi uzuală în limba de astăzi mai ales în aspectele ei populare şi familiare, de unde a pătruns în limba literară.

Frecvenţa construcţiei în limba de astăzi se datoreşte în bună măsură faptului că, deşi nu s-a eliberat complet de nuanţele modale iniţiale, le-a păstrat în mai mică măsură decît dubletul ei infinitival.

2.1.2. Împreună cu celelalte sinonime morfologice de exprimare a viitorului *(voi* + *inf.*, *oi* + *inf.*, *o* + *conj.)*, gruparea *am* + *conj.* reprezintă un mijloc stilistic de variere a expresiei.

Dintre variatele cupluri sinonimice rezultate din alternarea diferitelor forme de viitor, se remarcă, prin frecvenţa lor deosebită în limba literară, combinaţiile *am* + *conj.* — *voi* + *inf.* şi *am* + *conj.* — *o* + *conj.* [16]; în aspectele populare şi regionale, *am* + *conj.* alternează mai ales cu *oi* + *inf.* Ex. : *În haosul erorilor de care* ***avem să ne ocupăm***, ***vom introduce*** *mai întîi o ordine a pertractării* T. Maiorescu, *Critice*, 14 ; *Marţi* ***de-om ajunge*** *cu sănătate* ***am să iau*** *nepotul cu mine* Creangă, 25 ; *Cînd* ***oi veni*** *pe la dv.* ***am să-i dau*** *un bacşiş Vetei* Br.-Voineşti, 78 ; *După ce* ***s-o termina*** *războiul*, ***am să urmez*** *conservatorul* St. Bănulescu, *Iarna bărbaţilor*, 62 ; ***Măi băiete*** *... văz iău că* ***n-ai s-ajungi*** *ghine*, ***o să vie*** *vremea să ti spînzuri ...*, cînd ***îi vedea*** *că toţ rîde de tine şi nu-i* ***mai avea*** *nińic ...*, *să-ţ faci samă singur Brăila* GN 253 ; *d-o* ***veni*** *stăpînu-su*, ***ar să hii*** *rău di capu lui*, Putna GN 305.

2.1.3. Preferinţa pentru varianta *am* + *conj.* merge uneori pînă la utilizarea ei repetată, chiar în aceeaşi frază : ***am să-ţi spun*** *o veste care* ***a să te umple*** *de bucurie* Negruzzi, 42 ; ***am să mîn*** *iepele iestea de* ***au să scapere*** Creangă 106 ; *ieu* ***am sî mî duc*** *... ş-****am sî-l prind*** *di bot ş-****au să şadă*** *toate iepile* GN 520.

În aceste cazuri, construcţia repetată poate avea componentul iniţial omis : *Cercurile am să le prefac şi* ***să le bat*** *la roţile căruţei* Asachi S II 309 ; *Oraşul ... are să se zdrobească şi* ***să se prăpădească*** *subt un alt Mahomet* Bălcescu, 52.

2.1.4. Unele restricţii de frecvenţă ale grupării *am* + *conj.* se pot observa în raport cu categoria persoanei. Nu toate formele personale sînt folosite în mod egal. Chiar la scriitorii care în mod frecvent folosesc această formă de viitor se constată tendinţa de a evita folosirea persoanelor 1 şi 2 pl : *avem să cîntăm*, *aveţi să cîntaţi*, datorită caracterului lor mai greoi (din cauza structurii bisilabice a primului component [17]. În locul lor apar,

[15] Pentru folosirea formei de persoana a 3-a *are* la pl., cf. şi T. Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru*, Bucureşti, 1959, p. 100.

[16] În limba unor opere literare actuale grupările de viitor *am* + *conj.* şi *o* + *conj.* sînt aproape singurele întrebuinţate (mai ales în situaţiile în care se reproduce vorbirea directă, a personajelor).

[17] În scrierile lui Negruzzi, Alecsandri şi Eminescu, în care construcţia *am* + *conj.* apare frecvent, nu întîlnim totuşi nici un exemplu de folosire a persoanelor 1 şi 2 pl. (cf. *Aspecte ale folosirii viitorului în opera lui C. Negruzzi*, în AUBLLR 19, 1970, p. 76 ; Gh. Rădulescu, *Forme verbale ale viitorului în poezia lui Eminescu*, în AUBLLR 18, nr. 1, 1969, p. 71—82 ; aceeaşi constatare pentru limba poeziilor lui Arghezi, vezi la Liviu Onu şi un colectiv, *Studiu asupra morfologiei verbului în poezia lui Tudor Arghezi*, în AUBLLR 18, nr. 1, 1969, 110.

de regulă, formele mai simple ale seriei *o să cînt (o să cîntăm, o să cîntați*, introduse uneori în mod involuntar sau inconștient de către vorbitori în structura seriei *am să cînt* la persoanele 1 și 2 pl., probabil pentru că sînt simțite „mai firești").

2.2. Gruparea *am* + *conj.* prezintă particularități structurale și combinatorii similare cu cele întîlnite la construcția *am* + *a* + *inf.*

2.2.1. O particularitate comună o constituie omonimia totală a primului constituent *am, ai* cu verbul predicativ la indicativul prezent; acestui fapt i se datorește, credem, tendința de modificare a constituentului prim în graiul moldovean, prin extinderea formei reduse *a* la persoanele 3 sg., 1 și 2 pl. (pentru *are, avem, aveți*), ale căror structuri sînt bisilabice. Această tendință nu s-a realizat însă, simplificarea dorită nu s-a produs, formele reduse căpătînd un caracter regional neliterar.

2.2.2. Ca și în cazul construcției *am* + *a* + *inf.* componentul inițial se combină cu morfeme de viitor și de imperfect, variațiile temporale ale seriei *am, ai, are* etc. realizîndu-se în limitele păstrării valorii temporale de posterioritate.

Spre deosebire de structurile cu auxiliarul la viitor, care se întîlnesc sporadic și accidental în limba veche și în limba modernă (ex.: *spune noao ce semne vor fi cînd* ***vor ave toate aceste*** *să se sfrășască* CT 99; *cine știe cît* ***voi mai avea să port*** *această scîrboasă piele de dobitoc* Ispir. 55; *Ajungînd la cuvintele neflexibile* ***vom avea să ne ocupăm*** *de prepoziții* Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, p. 326), construcțiile cu imperfectul, destul de recente (secolul al XIX-lea), sînt relativ frecvente și tind să capete un caracter stabil[18], ex.: ***văzu că totul avea să piară*** *după fața pămîntului de nu va găsi curînd un mijloc* Odob. I, 187; *s-o întristat pîntru cî dzîua di mîni* ***ave să-i ś iie*** *še mai di pi urmă* Bucov. GN, II, 33; *În pacea satului* ***avea să cînte*** *o pupăză într-un nuc bătrîn* Sadov. 390.

2.2.3. Permutarea componentelor prin inversiune: *să cînt am* nu apare niciodată în materialul cercetat, topica grupării fiind fixă.

2.2.4. Disocierea acelorași componente prezintă, ca și în cazul construcției infinitivale (cf. **1.2.3.**), două aspecte diferite:

— disocierea structurii prin introducerea unor pronume atone sau adverbe din seria *mai, și* etc. între *am să* # *verb*, fenomen frecvent întîlnit în limba veche și actuală și care privește de fapt posibilitățile de scindare ale conjunctivului, cel de-al doilea component al grupării: *ai să-mi spui B.* 1688 (în CV 53), *am să-ți spun* Negruzzi, 42, *au sî ți-nchidî* Botoșani, id. 541;

— scindarea grupării *am conjunctiv* prin introducerea altor elemente decît pronume atone și adverbe se produce mult mai rar și are drept consecință estomparea sensului temporal unitar al construcției și uneori chiar pierderea unității sale, componentul inițial devenind autonom sub raport semantic. Exemple de acest fel sînt destul de rare și au un caracter ambiguu:

---

[18] Vezi și *Gramatica Academiei*, ed. a II-a, vol. I, 237, vol. II, p. 363.

[19] În limba operei lui Slavici, unde construcția *am* + *conj.* este foarte frecventă, întîlnim unele disocieri și mai neașteptate, între componentele construcției putîndu-se intercala fragmente întregi de vorbire indirectă, a autorului, cf. exemplele următoare: *N-am* — ***zise el*** — *să mă mai încurc de aici înainte*, P. 229; *Am* — ***zise apoi răsuflînd din greu*** — *să mă întorc să le iau*, id. 223; *am* — ***își zise Duțu*** — *să-i dau numai cazanul*, P. 275.

dorit-am să fiu la cea bătălie ce are **acum** *să fie* Deleanu, 168 ; *ea are* **mîne** *să se mărite cu feciorul lui bulubaşa* Asachi S II 306 ; *Mara ştia că n-are* **niciodată** *să-şi piardă banii dacă face tovărăşie cu Hubăr* Slavici M 45 ; *Nu prea ştia Duţu ce are* **el** *să facă cu atîta bogăţie, dar nu se temea că n-o să ştie* Slavici P 215 [19] ; *am* **tot io** *să te învăţ cum să treci marea-ndărăt* Vîlcea, GN 46 ; *asupra împărăţiei n-am* **nimic** *să-ţi spun* Ispir. 40 ; *e aşa de aiurit că n-are* **nici** *să observe* Vinea, *Venin de mai*, 57.

2.3. Particularităţi semantice. Ca şi construcţia infinitivală sinonimă, dar într-o măsură mai mică, gruparea în discuţie are, atît în limba veche, cît şi în limba de astăzi, o valoare temporal-modală, sensul modal pe care îl conţine apărînd mai clar sau mai estompat în funcţie de context.

2.3.1. Dintre variatele nuanţe modale ale construcţiei (necesitate, posibilitate, voinţă), cea mai frecventă este, cum e şi firesc, nuanţa de necesitate : *spune frate ce-ţi lipseşte,* ***ai să iei*** *sau* ***ai să dai?*** C Faca în PND 104 ; *Slava lui Dumnezeu* ***am să dau*** *n-am* ***să iau*** Pann, 134 ; *La şirurile stihului cuvintele ... ce* ***au să se potrivească*** *trebuie să aibă toate la un loc ocsia* Conachi, 6 ; *se face moarte de om şi noi* ***avem să dăm seama*** Creangă 72 ; *fonologia nu* ***are să cerceteze*** *numai modul cum se întrebuinţează ... diferitele sunete* S. Puşcariu, *Limba română*, I, 47.

2.3.2. Alteori sensul ezită între necesitate şi voinţă : *actele acelor italieni care caută să-şi facă dreptate singuri atunci cînd* ***au să se răfuiască*** *rdintr-un motiv sau altul* „Săptămîna", Seria nouă, nr. 73, 1972, 10/2, sau posibilitate : *dacă nu ştii o boabă de carte cum* ***ai să mă înţelegi*** Creangă, 25 ; *sînt de mai multe zile cu voi şi n-am* ***să mă plîng*** *de nimic* Ispir. 12 ; ***n-ai să mai ieşi*** *cu o femeie pe uliţă ca să se ia bagabonţii după dumneata* Caragiale, T, 3.

2.3.3. Foarte frecvent, construcţia este întîlnită cu valoare modală de certitudine. Această nuanţă este subliniată de prezenţa unor determinări contextuale, dintre care cele mai frecvente sînt adverbele şi locuţiunile adverbiale de mod : *desigur, fireşte, negreşit, fără îndoială* etc., propoziţii regente cu sens similar sau propoziţii concesive, menite să sublinieze caracterul indubitabil al realizării acţiunii, în pofida unor piedici reale sau presupuse [20].

Cu valoare modală de certitudine (proprie indicativului), construcţia apare frecvent în limba română contemporană, în aspectele orale şi familiare şi în limba operelor unor scriitori de factură populară. În aceste sectoare ale limbii, valoarea respectivă se constată atît în prezenţa determinărilor contextuale menţionate mai sus, cît şi în absenţa lor [21].

---

[20] De ex. : ***desigur*** *c-ai să capeţi* Caragiale, M. 22 ; ***fără îndoială*** *că are să fie folositoare* Asachi II 267 ; *grădinărească n-ai să fii* ***odată cu capul*** Ispir. 204 ; — ***Eram siguri*** *că avem să-i găsim* Slavici, P. 293 ; ***pun rămăag*** *că are să-mi aducă sălăţi tocmai de aceste* Creangă 200 ; *fii* ***bine încredinţată*** *că n-are să ştie nici pămîntul* id. 182 ; — ***Măcar strig măcar moară****/Unghişoara am să-i retez* M. Millo în PND 320 ; *Şi avem să-l trecem,* ***batîr dracul să ne stea în cale*** Sadov. 282.

[21] Un exemplu ilustrativ, în care construcţia este interpretată în sensul unei modalităţi certe, deşi determinările contextuale lipsesc, ni-l oferă următorul citat : — ***Am să-i vorbesc*** *maichii Priorita, zise ea strîmtorată. „Am să i vorbesc" avea pentru Mara înţelesul „lucrul e făcut"* Slavici, M.42.

3.4. Un alt context în care se relevă preferința pentru gruparea *am* + *conj.* îl constituie propozițiile exclamative. În acest caz, cu ajutorul ei se exteriorizează de obicei o reacție afectivă puternică a vorbitorului, cel mai adesea o amenințare; de ex.: ***Ai să dai seama,*** *Doamnă!* Negruzzi, 120; ***Am să vă muștruluiesc*** *de* ***au să rîdă*** *și cîinii de voi* Creangă, 243; ***am să-i torn*** *o calcavurî di-ar* ***sî pomînească*** Botoșani GN 530; *iar ție, calic bătrîn,* ***am să-ți arăt eu!*** *lasă c-****am să-ți arăt*** *eu ție* Sadov. 44.

2.3.5. Datorită valorii sale modale, construcția poate exprima o poruncă, un ordin sau o rugăminte, substituindu-se modului imperativ. Cu valoare de imperativ cu care, dealtfel, apare și viitorul de tipul *voi* + **inf.**, exemplele sînt relativ frecvente: *du-ti-m paduri — dzîci — și ie niști rășină ...* ***ș-ai sî pui*** *pi pragu bisericii după ci au intrat tată lume, Antologie de proză populară epică,* 1966, vol. I, 579[22]; *Și banii* ***ai să mi-i dai*** *mie toți, chiar acum* Stahl, 307.

2.3.6. Cu unele verbe (în special cele de tipul *a spune, a zice* etc.) cu obiectul direct exprimat, construcția își pierde caracterul unitar, componentul inițial tinzînd să capete autonomie semantică și să-și subordoneze obiectul direct (cf. I 34): ***Ce*** *ai să ne mai spui* Odob. I 182; ***altnimic*** *nu ai să-mi poruncești* Caragiale I. 38; *Stai puțin cu carul că am să-ți spun* ***ceva*** *...* ***Dar ce*** *ai să-mi spui* Creangă 140; *Vino neapărat că am să-ți povestesc* ***ceva nostim*** Br.-Voinești, 102.

3.4. Concluzii.

3.4.1. Tipurile de viitor cu *a avea* în limba română: *am a cînta* și *am să cînt,* descendente din perifraza modală latinească *habeo ad cantare,* urmează tendința limbilor romanice de construire a viitorului cu auxiliarul *habere.* Existența în limba română și a altor modalități de exprimare a viitorului și în primul rînd a construcției de tipul *voi* + *inf.* mult mai puternică, a împiedicat gramaticalizarea acestor perifraze, transformarea lor în complexe morfologice unitare.

Față de viitorul cu auxiliarul *a vrea,* grupările cu *a avea* exprimă o singură dimensiune temporală, aceea a viitorului simplu[23]. Absența unui termen corelativ — viitorul anterior (* *voi avea cîntat,* cf. *voi fi cîntat)*[24] pentru exprimarea raportului de anterioritate în viitor, împrună cu alte trăsături de natură structurală și funcțională, demonstrează ponderea mai mică pe care o ocupă în sistemul de exprimare a viitorului românesc grupările cu *a avea,* situate într-o zonă periferică a morfologiei verbale[25].

3.4.2. Construcția *am* + *a* + *inf.* cu valoare de viitor apare în secolul al XVI-lea, fiind atestată pentru prima dată în sudul țării.

---

[22] Coordonarea copulativă a construcției cu un imperativ propriu-zis: *du-te... ș-ai să pui* este facilitată de apartenența imperativului la aceeași zonă semantică, a posteriorității.

[23] În limba română, spre deosebire de celelalte limbi romanice, viitorul anterior nu se formează cu auxiliarul *a avea* (cf. fr. *j'aurai chanté,* sp. *habré cantado,* it. *avro parlato,* ci cu viitorul auxiliarului *a fi* + participiul trecut: *voi fi cîntat).*

[24] I. Nădejde, *Gramatica limbei române,* Iași, 1884, p. 142, crede că în româna veche trebuie să fi existat o formă de viitor II de tipul ***voiu avea ḑisu*** în loc *de* ***voiu fi ḑisu,*** care însă s-a pierdut. Tiktin, DRG, I, p. 132, presupune ca model pentru viitorul anterior *am să fi făcut,* în cazul în care acest timp s-ar fi format cu auxiliarul *a avea.*

[25] Pentru gruparea *am să cînt,* cf. Valeria Guțu Romalo, *Morfologia structurală a limbii române,* București, 1968, p. 190.

În raport cu alte forme de viitor folosite în epocă, frecvenţa sa este foarte redusă. În epocile următoare raritatea construcţiei devine şi mai evidentă, restrîngerea utilizării ei fiind determinată, între altele, de apariţia în secolul al XVII-lea (prima jumătate) a dubletului ei conjunctival, ale cărui prime atestări se remarcă tot în jumătatea sudică a ţării. Compararea unor texte paralele atestă substituirea grupării infinitivale cu cea conjunctivală, precizînd astfel raportul cronologic dintre ele. Reducerea frecvenţei a perifrazei cu infinitivul prin înlocuirea (parţială) cu gruparea conjunctivală se înscrie în procesul general de reducere a rolului infinitivului în sistemul verbal al limbii române şi de dezvoltare a conjunctivului [26].

Frecvenţa scăzută a construcţiei *am* + *a* + *inf.* — în toate epocile [27] — în raport cu celelalte forme de exprimare a viitorului, se explică în primul rînd prin insuficienta cristalizare a semnificaţiei temporale de posterioritate, dominată adesea de un conţinut semantic modal. Existenţa în limba veche a unor construcţii infinitivale cu *a avea* la viitor *(voi avea* + *a* + *inf.*, cf. I 221) pare a confirma acest lucru.

În limba de astăzi gruparea *am* + *a* + *inf.* apare rar şi numai cu valoare modală.

3.4.3. Folosită destul de rar în secolele al XVII-lea — al XVIII-lea, construcţia *am* + *conj.* devine frecventă în secolele al XIX-lea — al XX-lea în toate regiunile ţării, atît în aspectul vorbit, cît şi în cel scris al limbii, fiind utilizată cu precădere în Moldova.

Frecvenţa grupării în documentele de limbă vorbită ale vremii şi în limba unor scriitori care au valorificat particularităţile expresive ale vorbirii populare orale, ale graiului viu, intensificarea folosirii sale în secolul al XIX-lea, ca şi absenţa ei din proza literară savantă, îi conferă caracterul prin excelenţă al unui fapt de limbă vorbită.

3.4.4. Cercetarea evoluţiei celor două grupări de viitor ne-a relevat existenţa unui accentuat paralelism structural şi funcţional. Ambelor grupuri le este comună posibilitatea substituţiei primului component *am* ... cu morfeme gramaticale temporale. În cadrul variaţiilor temporale comune atrag atenţia, pentru limba veche, construcţiile cu viitorul *(voi avea* + *a* + *inf.)*, iar pentru limba de astăzi, cele cu imperfectul *(aveam* + *conjunctiv)*, ambele tipuri de construcţii exprimînd, cu nuanţe semantice suplimentare, acelaşi conţinut temporal, posterioritatea. Cu ajutorul lor se pot realiza mai nuanţat opoziţiile temporale, posterioritatea marcîndu-se în acest caz faţă de un alt moment, trecutul său viitor (devenite repere în raport cu care se situează acţiunea).

---

[26] Dacă în construcţiile sintactice libere procesul de înlocuire a infinitivului prin conjunctiv este foarte avansat în secolul al XVI-lea, conjunctivul dominînd prin frecvenţa sa infinitivul, în gruparea infinitivală cu valoare de viitor, *am* + *a* + *inf.* procesul substituirii infinitiv-conjunctiv are loc mai tîrziu, pe la jumătatea secolului al XVII-lea.

[27] Semnificativă pentru caracterul limitat şi extensiunea redusă a grupării *am* + *a* + *inf.* este absenţa ei din gramaticile mai vechi ca şi din cele mai noi. Nici o gramatică de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea (D.E. Braşoveanul, Ienăchiţă Văcărescu, P. Maior, El. Rădulescu) nu o înregistrează. Abia către sfîrşitul secolului al XIX-lea, *Gramatec'a limbei române*, I — II, 1869, a lui Timotei Cipariu o menţionează într-o notă de la p. 280 : „în loc de *voliu* ca formă auxiliară a viitorului, se zice *am* cu prepuseţia *a* în aantea infinitivului, ceea ce după *voliu* nu se adaogă : *am a face* î.l.d. *voliu face*, ales la celi mai vechi".

Aceste construcţii, cu excepţia celei formate din *imperfect + conj. (avea să cînte)*, singura întrebuinţată în limba de astăzi, apar extrem de rar şi nu au şanse să se consolideze. Tabloul de mai jos înregistrează construcţiile de viitor cu *a avea* obţinute din variaţiile realizate de ambele componente :

Imperfect	Prezent	Viitor
	am a cînta	
	am să cînt	
aveam a cînta		*voi avea a cînta*
aveam să cînt		*voi avea să cînt*

3.4.5. Deosebirile semantice şi formale existente între cele două grupări analizate le plasează la nivele funcţionale diferite.

Descendente dintr-o perifrază latină cu conţinut iniţial modal *(habeo ad cantare)*, grupările *am + a + inf.* şi *am + conj.* nu s-au putut elibera complet şi definitiv de nuanţele modale originare, evoluînd diferit sub raport semantic ; gruparea *am + a + inf.* a pierdut în limba română contemporană sensul temporal caracteristic limbii vechi, folosindu-se numai cu valoare modală. Evoluţia grupării *am + conj.* s-a realizat, dimpotrivă, în direcţia accentuării sensului temporal, devenind în limba de astăzi unul dintre cele mai uzuale mijloace de expresie a raportului de posterioritate.

3.4.6. Folosirea perifrazelor verbale în exprimarea viitorului în limba română se încadrează în tendinţa largă, general romanică, de transformare a structurilor sintetice în structuri analitice, caracterul analitic al perifrazelor fiind în consonanţă cu liniile generale de evoluţie a limbilor romanice.

ABREVIERI

A	N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească. Noi contribuţii (studiu şi text)*, Bucureşti, 1922.
ALRT II	E. Petrovici, *Texte dialectale (ALR II)*, Cluj, Leipzig, 1943.
Alecsandri	V. Alecsandri, *Călătorie în Africa. Culegere de proză*. I, BPT, 1960.
Asachi, S.	Gh. Asachi, *Scrieri literare*, vol. I, II, BPT, 1956.
Bălcescu,	N, Bălcescu *Românii sub Mihai Vodă Viteazul*, ESPLA, 1960.
Brăescu, S.	G. Brăescu, *Schiţe*, Bucureşti, 1957.
Br. Voineşti	I. Al. Brătescu-Voineşti, *Întuneric şi lumină. Proză*, ESPLA, 1957.
Caragiale, M.	I. L. Caragiale, *Momente şi schiţe*, Bucureşti, 1956.
Caragiale, T.	I. L. Caragiale, *Teatru*, ESPLA, 1960.
CB	*Cuvente den bătrâni*, public. de B. P. Haşdeu, Bucureşti, 1878—1879.
CC_2	Coresi, *Carte cu învăţătură* (1581), ed. S. Puşcariu şi Al. Procopovici, Bucureşti, 1914.
Cant. I.	D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Bucureşti, 1965.
CL	M. Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958.
Conachi	C. Conachi, *Scrieri alese*, ESPLA, 1963.

CPV	*Cronici și povestir versificate* (sec. XVII — XVIII), Editura Academiei, București, 1967.
Creangă	I. Creangă, *Opere*, ed. G. Călinescu, București, 1953.
CT	Coresi, *Tetraevanghel*, ed. Fl. Dimitrescu, București, 1963.
CV	*Codicele Voronețean*, publ. de I. al lui Sbierea, 1885.
Delavr.	B. St. Delavrancea, *Opere*, I, București, 1954.
Deleanu,	I. B.Deleanu, *Țiganiada*, vol. I, ed. J. Byck, București, 1956.
DPs	Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Uniev, 1673.
DVS	Dosoftei, *Viețile sfinților*, Iași, 1682.
Em. P.	M. Eminescu, *Poezii*, București, 1957.
GN	I.-A. Candrea, O. Densusianu, Th. Speranția, *Graiul nostru*, vol. I, II, București, 1906—1908.
Hogaș	C. Hogaș, *Opere*, ESPLA, 1956.
Il.	*Indreptarea legii* (1652), București, 1961.
ISN	N. Iorga, *Scrisori de negustori*, București, 1925.
ISDB	N. Iorga, *Scrisori de domni, scrisori de boieri*, ed. a II-a, 1925.
Ispir.	P. Ispirescu, *Zîna Zînelor*, București, 1966
Iv. Pred.	A. Ivireanu, *Predici*, București, 1962.
Negruzzi	C. Negruzzi, *Opere alese*, vol. I, București, 1955.
NL	I. Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, București, 1959.
Odob. I.	A. Odobescu, *Opere*, I, ed. T. Vianu, București, 1954.
Pann	A. Pann, *Povestea vorbei și alte scrieri*, București, 1963.
PIST	Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, 1963.
C. Petrescu, U.	Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, prima noapte de război*, București, 1962.
PO	*Palia de la Orăștie*, ed. V. Pamfil, Cluj, 1967.
PND	*Primii noștri dramaturgi*, Ediție îngrijită și glosar de Al. Niculescu.
PS	*Psaltirea scheiană*, ed. I. Bianu, București, 1889.
PrC	*Pravilniceasca condică* (1780), București, 1957.
PV	*Poeții Văcărești*, ESPLA, 1963.
E. Răd.	I. Eliade Rădulescu, *Scrieri politice sociale și lingvistice*, Craiova, 1939.
SB	*Scrieri românești din arhivele Bistriței*, publ. de A. Rosetti, București, 1944.
Sadov. N.	M. Sadoveanu, *Neamul Șoimărești lor*, București, 1953.
Slavici, M.	I. Slavici, *Mara*, București, 1958.
Slavici, P.	I. Slavici, *Pădureanca*, în *Nuvele*, București, 1958.
Stahl	Henriette Yvone Stahl, *Între zi și noapte*, București, 1971.
UL	Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București, 1955.
VCaz.	Varlaam, *Cazania* (1643), ed. J. Byck, București, 1943.

NOTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE

DE

V. FRĂŢILĂ

Ábor, áboră (cu varianta *ápor, áporă)* este cunoscut în graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor cu sensul de „vioi, iute, harnic". Adjectivul, întrebuinţat şi cu valoare adverbială, este identic etimologic cu *hrăbór, -oáră*, cunoscut în limba veche cu sensul „viteaz, curajos, voinic, tare" (<v. sl. *chraъborъ* (bg. *hrabъr)* „idem" (DA). Termenul nostru este mai apropiat de varianta *hráъor, -ă*, care apare la Dosoftei (vezi DA s. v. *hrăbór)*. Din *hrábor*, prin dispariţia lui *h* şi prin disimilarea totală a primului *r*, s-a ajuns la *ábor*, formă atestată de noi.

Sub varianta *hapor*, cuvîntul este utilizat des de Ion Lăncrănjan (originar din Oarda de Jos, localitate înglobată municipiului Alba Iulia), în romanul *Cordovanii:* „El s-a învîrtit de vreo cîteva ori prin tufe, apoi, după ce şi-a dat seama unde sînt, s-a întors pe loc şi-a luat-o, după mine, grăbit, *hapor*, străluminat de un zîmbet bun şi stînjenitor, care nu se potrivea defel cu înfăţişarea lui aspră şi înnegurată" (vol. I, EPL, 1963, p. 125—126); „Am intrat în curte amîndoi, Mitru mai *hopar* (desigur greşeală de tipar pentru *hapor*— nota noastră *V.F.)* şi mai cu îndrăzneală, eu mai cu sfială" *(ibidem*, vol. I, p. 149); „Zarva şi forfota lor de-atunci, din ziua aceea cenuşie şi răcoroasă, o văd şi-o simt sub ochii mei, în apropiere, ca pe-un vuiet de ape, ca pe-o revărsare tulbure şi *haporă*, risipită" *(ibidem*, vol. I, p. 177).

Anipáhár este numele unui condiment ce se pune în cîrnaţi, în tobă etc., o specie de piper. Termenul, înregistrat în localitatea Diţeşti, comuna Filipeştii de Pădure, jud. Prahova (vezi TDM II, p. 153), este o variantă, neconsemnată pînă acum în lucrările noastre lexicografice, a lui *ienibahar* (< tc. *yenibahar)* (vezi DA). În TDM II mai apar şi variantele *ienibahar* şi *ienipahar* (vezi p. 647, 418, 465). Pentru evoluţia lui *ie-* la *a-* cf. *arminden* < v. sl. *Jeremiinŭ dĭnĭ* „ziua (sfîntu) lui Ieremia (= 1 Mai)" (DA unde este citat Hasdeu, *Etym. Magn. Rom.* 1711).

Azăvádă însemnînd „adăpost improvizat împotriva vîntului" a fost înregistrat în localitatea Băbiciu, jud. Olt: „Cîteodată era şi cam rău, adică bătea vîntu, era nor şi, şi frig. Făcea tata *azăvadă* cu blana carului răzîmat dă roţi. Lîngă roţi mai punea şi un ţol, ca să nu bată vîntu" (TDO, p. 402). Sub aceeaşi formă şi cu acelaşi sens, cuvîntul ne-a fost comunicat în 1968 din localitatea Teiş, sat aparţinînd oraşului Balş, jud. Olt, de fosta noastră studentă Constanţa Diaconu.

Pentru etimologie, cf. bg. *závet* „loc adăpostit de vînt" (vezi Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Ilčev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, tom. I, A-Z, Sofia, 1971). Partea finală a termenului românesc se explică, probabil, prin apropiere de cuvinte terminate în *-adă* de tipul *zăpadă, livadă* etc.

Brâniște. Termenul însemnînd „frate de mînă" nu a fost înregistrat în lucrările noastre lexicografice. Uzual în județul Teleorman, cuvîntul a fost notat în comunele Furculești și Piatra : „Chiuiau *brâniștele* și cu alți băieți" (Furculești ; TDM I, p. 426) ; „... și vine fetili pă la ora patru-așa/ vin la peteală/ cu lăutarii pă la ora doo jumate/ la trei/ pleacă la nași// întîi la *brâniște* să duce/ ia *brâniștili*/ vine la socrii" (Piatra ; TDM I, p. 445) ; „iar altu plocon/ găteșe pentru *brâniștili*/ pentru fratili dă mînă zis" (Piatra ; TDM I, p. 456).

Cuvîntul presupune o formă **bratište*, derivată pe teren slav de la *bratŭ* „frate" cu sufixul slav vechi *-išt-* sau bulgăresc *-išt-* (cf. scr. *-ić-*, rus. *-ič-*, pol. *-ic-*), continuatoarele sufixului slav comun *-itj(o)*, cu care se formează „noms d'êtres jeunes" (A. Meillet — A. Vaillant, *Le slave commun*, ed. II, Paris, 1934, p. 368 ; apud I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1974, p. 167). Cf. v. sl. *dětišti* „copil", *kožilišti* „ied", *putišti* „păsărică" (A. Meillet — A. Vaillant, *op. cit.*, p. 368 ; apud I. Pătruț, *op. cit.*, p. 167). *Bratiște*, nefiind înțeles, a fost apropiat, prin etimologie populară, de *braniște*, termen românesc mult mai răspîndit, însemnînd „pădure oprită" (< bg. *branište* „idem"), cu care a devenit apoi omonim.

Buclucós, adjectiv, însemnînd „(despre cereale) de calitate inferioară ; cu gunoaie", este cunoscut la Viziru, jud. Brăila : „și adunam orzu cel mai bun/ cel mai *buclucos* îl dădeam la vite" (TDM II, p. 830).

Cuvîntul este un derivat de la *bucluc*, care, mai ales în Banat și în Transilvania, are sensul de „gunoi de vită ; orice gunoi" (vezi DA). Sensul ultim pare a fi fost cunoscut și prin nord-estul Munteniei, cum o dovedește termenul *buclucos*, înregistrat în Viziru. Dealtfel, tc. *bokluk*, din care provine cuvîntul românesc, are și sensul de „gunoi", nu numai pe cel de „ceartă, șicană, dezordine" (vezi DA).

Cále în expresia *a lua cuiva calea din picioare* „a-l scuti de a mai face un drum" are în DA doar două atestări din RĂDULESCU-CODIN, L. Aceeași expresie a fost înregistrată în localitatea Ghioroiu, jud. Vîlcea (vezi TDO, p. 103 ; expresia nu e consemnată și în GDO) ; „Ce /zice/, ei, ce /zice/ îmi pare bine că, ce /zice/, nu măi, *îmi luași calea din picioare* de nu mai făcui drumu, că erea iar să mă duc". Din aceeași localitate, termenul este notat și în expresia *a ține calea cuiva* însemnînd „a întîmpina pe cineva ; a aștepta pe cineva" : „Și-am ajuns în București. Ne-am dat acolo jos la autogară ; eu tot mereu mă uitam de tăticu, mă gîndeam c-o fi tăticu pe-acolo *să-mi țină calea*, că tăticu cea /zicea/ că *îmi ține calea* joi seara. Joi seara cea /zicea/ că-mi *ține* el *calea* și io i-am spus că plec joi" (TDO, p. 101).

Cocenít. Într-o colindă culeasă din Cetatea de Baltă, jud. Alba, de Gheorghe Cernea și publicată în *Folclor din Transilvania*, vol. IV, București, EPL, 1969, p. 27—28, apare de trei ori substantivul *cocenit* în următoarele versuri (cu variante neesențiale pentru sens, care ne interesează în primul rînd aici) :

„Cînd îi coada veacului,
Cocenitul grîului,
Sfîrșitul pămîntului".

În glosarul care însoţeşte volumul, termenul este explicat ca însemnînd „coptul" (grîului)". Desigur, după cum reiese din context, cuvîntul are sensul de „sfîrşit, capăt", fiind identic cu *concenit* „sfîrşit" (uzual în limba veche). *Concenit* este un substantiv provenit din participiul verbului *a conceni* „a sfîrşi", „a pune capăt", „a face să piară tot", „a nimici, a prăpădi", derivat din v. sl. *koničanŭ)* participiul lui *koničati* „a sfîrşi") sau din *koničinŭ* „sfîrşit" (DA s.v. *conceni)*.

Cocenit de la Cetatea de Baltă se explică, probabil, prin disimilarea totală a primului *n (concenit > cocenit)* sau printr-o etimologie populară, constînd în apropierea de *a coace*, cum au făcut şi autorii glosarului din volumul de folclor amintit !

Concereálă denumind iniţial „acţiunea de a face conci miresei, a face pieptănătura cu conci", apoi, prin extensiune, „a înveli mireasa, a îmbrobodi" a fost înregistrat în localitatea Odăile, jud. Buzău : „luni de zi făcea *concereala*/ / ... aşa să numea *concereală*/ / de-o lega pă mireasă o-mbrobodea luni de zi/ / ") TDM II, p. 596).

Substantivul presupune existenţa unui verb *a conceri* <*a conciuri* (derivat de la *conciuri*, pluralul lui *conci)*, de la care, cu ajutorul sufixului abstract *-eală*, a rezultat *concereală*.

Dăpănúş „rişchitor, instrument pe care se deapănă tortul" a fost înregistrat în localitatea Turbarea, în apropiere de Filiaşi : „După ce-o toarcem, o dăpănăm pe un *dăpănuş*" (TDO, p. 92).

Cuvîntul este un derivat de la verbul *a depăna* (în pronunţarea locală (eu) *dápăn)*, cu sufixul *-uş* (cf. *astrucuş* „acoperiş" < *astruc*, *astupuş* „dop de astupat un vas" < *astup*, *pieptănuş* „pieptene cu care se piaptănă lîna, darac" < *pieptăn* etc.) (vezi G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916, p. 362).

Despintecá vb. I tranz. însemnînd „a spinteca" este consemnat de dicţionare (vezi DM şi DEX), cu menţiunea „rar", fără să fie însoţit de vreun citat ilustrativ. Recent, cuvîntul a fost înregistrat în localitatea Castranova, jud. Dolj : „Şi pe urmă am început să-l *despintecăm*" (porcul) (TDO, p. 383). Mai adăugăm că termenul este cunoscut şi în dialectul aromân : *dispîntic (mi)*, vb. I (vezi DDA).

Dújnic „capac" a fost înregistrat în Măceşu de Jos, jud. Dolj : „*Dújnicu* e capacu de deasupra care să pune pe butoi" (TDO, p. 361).

Termenul provine din bg. *dušnik* „cep la butoi" (vezi Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Ilčev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 451 s.v. *dušá)*.

Dor „durere fizică"(<lat. *dolus)* a fost notat recent şi în Drăgoteşti, nu departe de Balş : „În urmă te loveşte *doru* la burtă "(TDO, p. 362) şi în Poiana, jud. Teleorman : „venise un *dor* la stomac /*dor dor*/" (TDM, p. 445).

Durîme „durere"(< *dor* + suf. *-ime)*, termen specific şi dialectului aromân (vezi DDA), a fost notat în Brăneşti, jud. Dîmboviţa : „ ...ne-a luat o *durime* /r/ o *durime* ş-o ameţală dă cap" (TDM II, p. 65) şi în com. Săgeata, jud. Buzău : „am rămas cu o *durime* de cap/ şi nu pot să dau peste leac de loc" TDM II, p. 774).

Duroáre „durere" (<lat. *dolorem*) este uzual și în prezent în localitatea Andreiașu de Jos, jud. Vrancea: „dacă te-ndeasă *durorile*/ îi spui la bărbat" (TDM II, p. 381).

Giumînare însemnînd „prăjină care unește cumpăna puțului cu toartele ciuturii", cu puține atestări (vezi DA s.v. *gemănare*), a fost înregistrat în Ghirdoveni, jud. Dîmbovița: „mireasa cu-o mînă/ și băiatu cu-o mînă/ scotea apă cu *giumînarea* dîn puț" (TDM II, p. 98).

Cuvîntul reprezintă o contaminare între *gemănare* „ramură bifurcată, creangă crescută în formă de furcă, lemn cu două crapiți, cu două ramuri gemene" (<*gemene* + suf. instr.-*are* — DA) și *lumînare* „prăjina fîntînii cu cumpănă, de capătul căreia atîrnă ciutura" (termen înregistrat de Traian Cantemir în apropierea orașului Rîmnicu-Vîlcea; vezi *Lexic regional*, 1960, p. 82).

Împilá vb. I tranz. însemnînd (despre cal) „a-l împiedica legîndu-l cu capul de un picior de dinainte, ca să nu poată fugi", cunoscut în Muntenia și în Transilvania de sud-est, sporadic și prin fostul județ Someș (vezi DA), se întrebuințează cu același sens și despre vaci în Bănești, jud. Prahova: „*am împilat* vacile că era prune/ să nu mănînce/ /"(TDM II, p.180).

DA nu înregistrează la derivatele lui *împila* și verbul cu sens contrar *a (se) despila* „a (se) despiedica". Termenul a fost notat de autorii TDM II din aceeași localitate: „un/ui/ băiat i *s-a dăspilat* vaca/ i s-a rupt sfoara" (p. 180).

Jálete „jale multă" a fost înregistrat din Runcu, jud. Dîmbovița: „îl aduce la groapă/pe mort/, atuncea *jalete* mare!"; „e *jalete* mare la noi aici"; „cînd începe gorniștii, domnișoară/ te-nfioară/ să cînte așa a *jalete*" (TDM II, p. 84).

După G. Pascu, *Sufixele românești*, p. 39, *jalete* „jale multă" (e citat Codin) este un derivat de la *jale* cu sufixul *-ete* (cf. *foamete*, *foame* + suf. *-ete*). *Jalete* ar putea fi însă și o formă de plural de la *jálet* „jale" (vezi DA, unde este citat GORJAN). Cf. și *jélet*, pl. *jelete* „bocet", termen cunoscut în apropiere de localitățile Drăgănești, Drăgășani, Rîmnicu-Vîlcea, Slatina, înregistrat de Ion Nijloveanu în *Lexic regional 2*, București, 1967. *Jálet* și *jélet* sînt derivate din *jale*, respectiv *jele* cu sufixul *-et* după *vaiet*, *bocet*.

Jéliță însemnînd „vînt rece"; îl cunoaștem de pe valea Tîrnavei Mici de la Feisa, Jidvei și Lunca-Tîrnavei. Termenul l-am întîlnit și într-o colindă culeasă de noi din ultima localitate: „*Jélița* trăgea/ Merele cădea".

Cuvîntul provine din v. sl. *vijalica* „Wirbelwind" (vezi Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, vol. III, *poni*[2] — Ž, Zagreb, 1973, p. 588, s. v. *vihār*). Cf. și bg. *viélica* „vînt puternic" (vezi Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Ilčev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, p. 145). *V* se palatalizează la *ẑ* (cf. *vis ẑis*, *vin ẑin*), apoi prin apropiere de cuvintele care conțin un *j* (*jar*, *jele* etc.), *ẑ* a fost rostit *j* (deci *vieliță* > *ẑeliță* > *jeliță*).

La Sîncel și în alte cîteva localități de pe valea Tîrnavelor este cunoscută varianta *jálniță*. Sub această formă cuvîntul apare și în scrierile lui I. Agîrbiceanu, originar din Cenade, jud. Alba: „Cădea însărarea sură de noiembrie și se pornise o *jelniță* de la miazănoapte, care pătrundea în

trup ca àcele" *(Opere*, vol. IV, Bucureşti, EPL, 1965, p. 357); „Aţa subţire de *jelniţă* se întărea mereu, şi în curînd începu să ţiuie prin streaşini" *(ibidem*, p. 358).

Varianta aceasta se explică prin contaminarea sau încrucişarea lui *jeliţă* cu *viforniţă*, *burniţă*.

Meséri, atestat sub forma de plural, este consemnat în DLR, t. VI, fascicula a 4-a, s. v. *măsár*. Cuvîntul (regional, fără să se spună unde anume circulă sub forma aceasta) este glosat „meseni", făcîndu-se trimiterea la ALRM I, harta 353. Titlul hărţii este însă *Nuntaşi*. Consultînd legenda hărţii, se poate observa că *meseri* apare sub acelaşi simbol ca şi *meseni*, *mesaşi*, *meselnici*. De aceea, pentru a afla unde se spune *meseri*, cel interesat va trebui să se adreseze hărţii 255 din ALRM I pe baza căreia s-a întocmit harta cu numărul 353 din ALRM I. Acolo va afla un singur punct cartografic (878 Osica-de-Jos, jud. Olt) în care se spune *meseri*. După autorii GDO, cuvîntul este cunoscut în localităţile : Uşurei (pct. 928) şi Pleşoiu (pct. 932), jud. Vîlcea, Castranova (pct. 987) şi Radomir (pct. 988), jud. Dolj. Cuvîntul însemnînd „nuntaşi" a mai fost notat în Movileni (pct. 769), jud. Olt, (TDM I, p. 297), Ulmi (pct. 770) din acelaşi judeţ (TDM I, p. 307) şi Dracea (pct. 782), jud. Teleorman (TDM I, p. 433). Forma de singular *mesér* (pl. *meséri)*, însemnînd „cel care are grijă de masă în timpul nunţii", a fost înregistrată de Tr. Cantemir în apropiere de oraşul Rîmnicu-Vîlcea (vezi *Lexic regional*, Bucureşti, 1960, p. 82).

Dacă *meseri* se explică din *masă* + suf. *-ar* (pl. *-ari)*, schimbarea lui *a* accentuat în *e* accentuat nu poate fi decît analogică după *-eni* din *meseni*, sg. *mesean*. Evoluţia a fost *măsári* > *măséri* > *meséri*, apoi s-a refăcut şi forma de singular *mesér*.

ETIMOLOGII

DE

EMIL VRABIE

Dial. *dîrg, drîgl, drîglu*

În graiul din Mărgineni—Făgăraș (Alexiu Viciu, *Flori de cîmp*, Cluj-Napoca, 1976, 131), *dîrg* înseamnă 'cocioabă' (unealtă pentru a trage cărbuni sau cenușa din cuptor) : *Mărita m-aș, mărita, / Pita nu știu frămînta, / În cuptor n-o știu băga. / În cuptori o bag cu hîrbul, / Afară o scot cu* ***dîrgul.*** CADE 436 citează, cu aceleași sens, *drîgl* și *drîglu*, trimițînd la bg. *drăglecŭ* (adică, după ortografia actuală, *дръглец — E. V.*). În explicarea termenului românesc trebuie să se plece însă nu de la bg. *дръглец*, ci de la bg. *дрúглo* 'greblă', substantiv neutru format de la tema verbală *дръг-* la trage, cu sufixul nominal *-lo*, frecvent în denumirile de unelte (*<-dlo*), vezi *Bŭlgarski etimologičen rečnik*, fasc. VI, 1968, Sofia, p. 459, sub *дúрам*. În finală atonă *-o* > *-u*, mai ales ținînd seamă că în graiurile bulgare de est acționează așa-zisa reducție (închidere) a vocalelor atone (*a* > *ă*, *o* > *u* și *e* > *i*). Pe de altă parte, trebuie avut în vedere că, în radicalurile provenite din grupurile de tipul sl. com. **tъrt*, **tъlt*, **tьrt*, **tьlt* (unde *t* marchează convențional orice consoană), în multe graiuri bulgare există pînă astăzi oscilația *tъrt/ trъt*, *ţrt* etc. Așadar, *дръglu* sau *dъrglu* sînt, etimologic vorbind, echivalente. Românii au interpretat, probabil, pe *-u* drept articol hotărît, de la care au dedus formele „nearticulate" *drăgl*, sau *drîgl*, atestate în Banat și în Transilvania (CADE s. v.). Grupul consonantic final *-gl*, neobișnuit în română, s-a simplificat pe alocuri în *l*, de unde varianta citată de A. Viciu. Așadar, rom. dial. *dîrg*, *drîgl*, *drîglu* <bg. *дрúглo*.

a(se) mîhni

DLR s.n. tom. VI fasc. 7 (1967), p. 654, menționează sub acest cuvînt : etimologie necunoscută. Plecînd de la una dintre variantele fonetice ale adjectivului *mîhnít*, citate în DLR *(mîgnít, măgnít, mîcnít, măcnít)*, și anume de la *măcnít*, putem stabili etimologia considerată necunoscută. *Măcnít*, adjectiv de origine participială, presupune un infinitiv *a (se) măcní*, neatestat în română, dar care trebuie să fie existat cîndva, cel puțin în stilul livresc, de vreme ce avem atestat infinitivul lung *măcnítre* 'mîhnire' (DLR s.v.). * *A(se) măcní* a devenit *a (se) măhní* prin disimilarea consonantică *cn* > *hn* (cf. *icní* > *ihní*, *ticní* > *tihní*), iar *ă* neaccentuat a fost înlocuit cu un *î* hipercorect, ulterior generalizat, pe care îl avem și azi în rostirea literară : *mîhní*. Verbul **a se măcní* provine din bg. *мъ́кна (se)* (vezi *Rečnik na săvremennija bŭlgarski knižoven ezik*, II, 1957, Sofia, p. 113), care mai păstrează sensul de 'chin', 'efort', 'dificultate', căci înseamnă: 1) 'a trage, a duce cu sine' și 2) 'a duce, a transporta cu efort ceva greu'

(ibid.). Bg. *mъ́kna (se)* este un derivat cu sufixul *-n-* de la verbul *mъ́ča (se)* 'a se chinui (moral sau fizic)', derivat, la rîndul său, de la *mъ́ka* <vbg. *mǫka* 'chin'. Sensul de 'întristare', 'chin sufletesc' al radicalului *mǫk-* există la slavii de sud încă din perioada chirilo-metodiană (vezi psl. мѫчнти, în *Lexicon linguae palaeoslovenicae*, fasc. 19, 1969, Praga p. 270—271): 'affligere'. Vocalismul *î*, respectiv *ă*, din română arată însă că este vorba de un împrumut sud-slav (bulgar) mai nou, adică ulterior denazalizării bulgare *ǫ* > *ъ*, deci efectuat nu mai devreme de sec. al XI-lea, În concluzie, rom. *a (se) mîhni* <bg. *mъ́kna (se)*.

colţ, lanţ, neamţ, zimţ

În explicarea acestor cuvinte ca provenind, respectiv, din vsl. *kolĭcĭ*, *lanĭcĭ*, *němĭcĭ* şi *zǫbĭcĭ* (DA, CADE, DLR ş.a.) se neglijează aspectul fonetic al termenilor româneşti : în realitate, nici una din cele patru forme slave nu putea să evolueze pînă la cea din română. Potrivit legilor fonetice cunoscute, ar fi fost de aşteptat ca aceste cuvinte româneşti să aibă următorul aspect fonetic : *cóleţ, láneţ némeţ* şi *zîmbeţ* (<*zămbeţ*, cf. mai sus, *măhnire* > *mîhnire)*. În schimb, aceste patru cuvinte se explică perfect nu numai din punct de vedere semantic, ci şi fonetic, dacă se consideră că au ca punct de plecare cazurile oblice de la singular sau/şi forma de nominativ (-acuzativ) plural din slavă. Astfel, rom. *colţ* se explică perfect din punct de vedere fonetic dacă este considerat un singular refăcut din pl. *colţi*, acesta din urmă provenind din vsl. *kólьci* formă de nom. pl. de la *kolьcь* 'mic par ascuţit la un capăt, ţăruş' (*kolъ* 'par', cu suf. diminutival *-ьcь*); rom. *lanţ* se explică prin oricare dintre cazurile oblice ale vsl. *lánьcь* (gen. *lánьca*, dat. *lánьcu* etc.); rom. *neamţ* este un singular refăcut din pl. *nemţi* (<vsl. nom. pl. *němьci* <nom. sg. *němьcь)*; rom. *zimţ* (cu *i* hipercorect în loc de *î* etimologic) provine din **zîmbţ*, singular refăcut din pl. **zîmbţi* (<vsl. nom. -ac. *zǫ́bьci* < nom. -ac. sg. *zobьcь* 'dinţişor'). Explicarea acestor cuvinte româneşti prin forma de nominativ singular din slavă suferă de acelaşi neajuns pe care l-ar prezenta, să zicem, explicarea rom. *punte* prin lat. *pons*.

EVANGHELIARUL DE LA SIBIU ŞI TEXTELE ROMÂNEŞTI SCRISE CU LITERE LATINE ŞI ORTOGRAFIE MAGHIARĂ

DE

ION GHEŢIE

1. Avînd prilejul să cerceteze în 1891, la Petersburg, exemplarul unicat al unei evanghelii româneşti din secolul al XVI-lea, identificat mai tîrziu drept o tipăritură sibiană din anii 1551—1553, I. Bogdan a atras atenţia asupra unor grafii mai puţin obişnuite. Conform părerii sale, ele reproduceau, după toate probabilităţile, vorbirea unui străin, poate a unui ucrainean (incapabil să pronunţe exact anumite sunete româneşti sau avînd ezitări în folosirea formelor gramaticale) [1]. Convinşi de argumentele lui Bogdan, cercetătorii ce i-au urmat au admis originea neromânească a celui ce a tradus, a revizuit sau numai a pus sub tipar *Evangheliarul* sibian.

Timp de decenii, pînă în 1971, textul *Evangheliarului de la Sibiu* a rămas, practic, necunoscut cercetătorilor români, cele două zaceale, publicate de Bogdan şi de Puşcariu [2], neputînd suplini nici pe departe absenţa textului. Editarea, în facsimile, a celei mai vechi tipărituri româneşti ajunse pînă la noi[3] a permis un contact direct cu textul şi a deschis calea studierii lui sistematice. S-a putut observa, cu diverse prilejuri, că numărul grafiilor insolite este mai mare decît remarcase Bogdan. Mai mult decît atît, ele apar cu o frecvenţă ridicată de-a lungul întregii lucrări, ceea ce conferă un aspect neobişnuit, am spune rebarbativ, acestei tipărituri în raport cu oricare dintre celelalte scrieri româneşti din secolul al XVI-lea.

Iată, spre edificare, un scurt fragment din *Evangheliarul de la Sibiu* (zaceala 15, f. 8^v—9^r):

„Cine va să se împromute de la tine, nu te apara. Audzit-aţ că dzis este se iubeşt apropele teu şî ureşte vrajmaşul teu. Iara eu greesc voo : iubiţ vrajmaşii voştr, binegreiţ de cine vo blastimă, bine faceţ neprietnicilor voştr şî rugaţ derept ceea ce vo fac napaste şi gonindu-vo cum se fiţ feciorii tatîne-vostr cela ce este în cer, că sorele seu luceşte spre rei şî buin (= buni) şî plovă pre derepţi şi nederepţi".

Diverse opinii au fost formulate în legătură cu maniera grafică în care este scrisă tipăritura sibiană. Cum am văzut, cei mai mulţi autori au pus-o pe seama unui străin. De curînd, s-a emis părerea că, sub aparenţa neobişnuită a grafiei, s-ar ascunde o limbă „normală", foarte apropiată de cea de astăzi, fără vreo particularitate ieşită din comun [4]. Corolarul acestei constatări, şi anume că autorul (traducătorul, tipograful)

---

[1] I. Bogdan, *O evanghelie slavonă cu traducere română din secolul al XVI-lea*, în „Convorbiri literare", XXV, 1891, p. 38—39.

[2] I. Bogdan, *op. cit.*, p. 33—40; S. Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. a II-a, Sibiu, 1930, p. 79.

[3] *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551—1553*, Bucureşti, 1971.

[4] E. Petrovici, *Observaţii asupra grafiei şi limbii textului românesc al Evangheliarului slavo-român de la Sibiu*, în *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu. 1551—1553*, p. 14—18.

Evangheliarului de la Sibiu a fost român, n-a întîrziat să fie formulat [5]. Alți cercetători au căutat să descopere rostiri regionale, fără a ajunge să explice, în felul acesta, toate grafiile aparte ale textului [6]. Faptul echivalează cu a recunoaște că tipăritura sibiană este, fie și numai în parte, opera unui străin [7].

2. O problemă de însemnătate majoră ridicată în fața filologilor români în ultimii cincisprezece ani a constituit-o localizarea *Evangheliarului de la Sibiu*. Reluînd o opinie mai veche a lui Iorga [8], cîțiva cercetători au afirmat că limba textului ar reflecta o serie de particularități ale graiurilor moldovene [9]. În mai multe contribuții consacrate acestui subiect am arătat că singure graiurile moldovene nu pot explica, în totalitate, trăsăturile lingvistice particulare ale *Evangheliarului*. Privită prin prisma studiilor mai recente de dialectologie istorică, limba tipăriturii ne dezvăluie un număr de fenomene care ne îndreaptă atenția spre Banat — Hunedoara. *Evangheliarul de la Sibiu* reflectă, așadar, un amestec de elemente bănățenești și moldovenești, cu predominarea celor dintîi. După toate probabilitățile, traducerea primitivă a evangheliei s-a făcut în Banat — Hunedoara, iar revizia și tipărirea la Sibiu, de un moldovean (meșterul Filip Moldoveanul, care era, pe cît se pare, un sas originar dintr-unul din tîrgurile Moldovei de Sus)[10].

3. În afara argumentelor de ordin lingvistic, originea bănățeană-hunedoreană a *Evangheliarului de la Sibiu* este dovedită și de curentul cultural al cărui produs incontestabil este. S-a arătat, de către E. Petrovici [11], că traducerea primitivă a evangheliei a fost confruntată cu *Biblia* lui Luther, probă indiscutabilă că versiunea pusă sub tipar provenea dintr-un mediu protestant. Anumite detalii ale traducerii, relevate de Al. Mareș, confirmă acest fapt [12]. Se știe astăzi, în urma unor cercetări recente, că românii din Banat și Hunedoara au cunoscut încă din 1526 o puternică înrîurire din partea ideilor Reformei, care au fost îmbrățișate de-a lungul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea de o parte a populației românești din aceste regiuni ale țării. Dintre lucrările de inspirație protestantă (în speță calvină) elaborate în centre culturale bănățene și hunedorene în intervalul de timp indicat mai sus, trebuie amintite *Palia de la Orăștie* (1582), *Cartea de cîntece* (numită și *Fragmentul Todorescu*) din jurul anului 1570, *Cărțile de cîntece* copiate de G. Sándor de Agyagfalva (1642), de un anonim (1660) și de I. Viski (1697), *Psaltirea în versuri*, copiată de cel din urmă și, înaintea lui, de anonimul din circa 1660. Traducerea acestui text o datorăm, probabil, lui Șt. Fogarasi, parohul Lugojului, cel care a tipărit la Alba Iulia,

---

[5] Cf. E. Petrovici, *op. cit.*, p. 21 : „Traducătorul era român sau știa românește ca un român" ; cf. p. 18.

[6] Vezi articolul nostru *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1. p. 53 și urm.

[7] Vezi același articol, p. 73, 77.

[8] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904, p. LXXXIX.

[9] E. Petrovici, *op. cit.*, p. 20—21 ; Rosetti, ILR, p. 475.

[10] Vezi articolul nostru citat la nota 6, p. 77.

[11] *Op. cit.*, 10—14.

[12] *Observații cu privire la Evangheliarul din Petersburg*, în LR, XVI, 1967, nr. 1, p. 70—73.

în 1648, un *Catehism* calvin în limba română. Acestor lucrări li se poate adăuga traducerea *Cazaniei I* și a *Molitvenicului*, tipărite în 1567—1568 de către diaconul Coresi [13].

O caracteristică a literaturii românești de inspirație calvină produsă de bănățeni și de hunedoreni în secolele al XVI-lea și al XVII-lea este folosirea alfabetului latin și a ortografiei maghiare. Dintre lucrările înșirate mai sus numai *Palia*, *Cazania I* și *Molitvenicul* sînt scrise cu litere chirilice, și aceasta pentru că erau destinate a fi difuzate în rîndul românilor ortodocși, care nu cunoșteau alfabetul latin. Toate celelalte lucrări, traduse și copiate pentru a răspunde nevoilor sufletești ale populației din Banat și Hunedoara, sînt scrise cu litere latine. În același alfabet au fost redactate cunoscutele dicționare bănățene *Anonymus Caransebesiensis* și *Lexicon Marsilianum*, ambele datînd din a doua jumătate a veacului al XVII-lea. Cu același alfabet și-a scris bănățeanul Gh. Buitul *Catehismul* catolic, tipărit la Bratislava în 1635.

Am arătat cu alt prilej motivele pentru care românii bănățeni, catolici și protestanți, s-au folosit în scris de alfabetul latin [14]. Lista textelor enumerate mai sus dovedește că ei apelau în mod consecvent la alfabetul latin pentru a-și scrie lucrările, atît pe cele cu caracter religios, cît și pe cele laice. În mod firesc, ținînd seama de orientarea lor cultural-religioasă, ei s-au folosit de ortografia maghiară, împrumutînd de la aceasta diverse soluții pentru redarea unor sunete. Era de așteptat ca ortografia maghiară să se dovedească insuficientă pentru redarea în scris a sunetelor specifice limbii romîne, inexistente în maghiară. Este vorba, înainte de toate, de vocalele centrale [ă] și [î], cărora li se adaugă [i] final nesilabic, diftongii [e̯a] și [o̯a] și africatele [ǧ] și [dz]. Neavînd la dispoziție semne corespunzătoare, oamenii de carte bănățeni s-au văzut nevoiți să apeleze la inventarul de litere existent în scrierea limbii maghiare și să adopte soluții care redau cu aproximație (uneori foarte mare) sunetele românești mai sus arătate.

În asemenea împrejurări, textele bănățene scrise cu litere latine și ortografie maghiară prezintă aspecte dintre cele mai neobișnuite sub raportul grafiei. Afirmînd acest lucru, nu ne gîndim la soluțiile ortografice împrumutate din maghiară (de exemplu, *sz* = [s], *cz* = [č] etc., ușor de echivalat, ci la mulțimea de grafii rezultate din redarea aproximativă a unor sunete specific românești. Pentru edificarea cititorului, vom reproduce cîteva fragmente din *Fragmentul Todorescu*, operînd în transcriere echivalențele grafice sigure, explicabile prin imitarea ortografiei maghiare.

„Dentr-inima rughem dragoste ta, entr-inimile nostre credința derapte, enmarește en noi a fraților cuvente svente. Dracul hitlanul departasze-l de noi, a cui putere tota ai zdrobitu, den naltul cerului fi lenghe noi" (f. 1^{r}; ed. Sztripszky-Alexics, p. 118).

„Sau de arme sau de fomete sau de morte grabita ⟨s⟩e ne vom culca, fagatuit-ai noue che ne vei slobotzi.

---

[13] Vezi lucrarea noastră *Unde s-a tradus întîia Cazanie coresiană?*, în LR, XIX, 1970, nr. 2, p. 121—125.

[14] *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București, 1974, p. 21—29.

Derept-acea, Domnezeu, acmu pre noi mulţi s-au redicat, prade, pustinesc, omor şi ne prind, cu totu ne rasipesc.

Nu ieste en noi atare tarime cum se le stem de alan acestei mulţii ce s-au redicat în alanul nostru" (f. 4^{r-v}; ed. Sztripszky-Alexics, p. 122—123).

O comparaţie, oricît de fugitivă, între fragmentele reproduse de noi din *Evangheliarul de la Sibiu* şi *Fragmentul Todorescu* scoate în evidenţă un „aer" comun rezultat din caracterul particular al grafiei celor două texte. Impresia aceasta generală se menţine dacă comparăm *Evangheliarul de la Sibiu* cu oricare dintre celelalte scrieri bănăţene care folosesc alfabetul latin şi ortografia maghiară. Ea capătă un temei obiectiv atunci cînd întreprindem un examen comparativ amănunţit între soluţiile adoptate în cele două lucrări pentru a reda unele sunete specifice limbii române. O asemenea cercetare, între *Evangheliarul de la Sibiu* şi *Fragmentul Todorescu*, este conţinută în contribuţia de faţă. Am ales cel din urmă text, în ciuda dimensiunilor lui reduse (4 file), întrucît prezintă avantajul de a data din secolul al XVI-lea, reflectînd deci soluţii ortografice aproape contemporane cu tipăritura sibiană din 1551—1553.

4. Literele ѧ (ѫ) şi *a*

a) O particularitate uşor sesizabilă a grafiei *Evangheliarului de la Sibiu* o constituie întrebuinţarea lui *a* pentru a reda sunetul corespunzător unui [ă] protonic din limba literară actuală: *nu aparaţ* (71^{r}), *barbatului* (17^{r}), *facură* (36^{v}), *împaraţia* (2^{v}), *lasară* (86^{r}), *pacatele* (22^{r}), *parasiră* (3^{r}), *seceratura* (26^{r}) etc. La aceeaşi literă se apelează, în contexte fonetice identice, şi în *Fragmentul Todorescu: ua arata* (2^{v}), *bogatate* (3^{r}), *fagaduit-ai* (4^{r}), *grabita* (4^{r}), *ne uom kalka* (4^{r}), *au laszszat* (1^{r}), *parincylor* (= părinţilor; 3^{v}), *tarime* (4^{r}) etc.

b) Tot un *a* este folosit pentru a-l reda pe [ă] din finala singularului substantivelor feminine de declinarea întîi şi al adjectivelor feminine, ceea ce duce la confundarea formei nearticulate cu cea articulată: *apucata* (91^{r}), *apa* (21^{v}, 31^{v}), *giudecata* (8^{v}), *piatra* (65^{r}), *saţiosa* (11^{r}), *scriptura* (83^{r}) etc. Toate formele sînt nearticulate. Nearticulate sînt şi următoarele forme din *Fragmentul Todorescu: credintza* (2^{v}), *ispaua* (= izbavă; 1^{v}), *kastiga* (1^{r}), *kasza* (1^{v}), *lumina* (2^{r}) etc.

c) Litera *a* (urmată de *n*) redă vocala corespunzătoare lui [î] din limba actuală: *se va anacri* (45^{v}), *anainte* (114^{v}), *analt* (1^{v}), *analţime* (78^{v}). În situaţii similare, autorul *Fragmentului Todorescu* apelează uneori tot la *a*(+ *n*): *antarit* (1^{v}); cf. *mankacy* (1^{v}), *pamant* (1^{r}), *pane* (1^{r}).

d) Neexistînd în limba maghiară diftongul [ea], românii bănăţeni îl redau de cele mai multe ori cu ajutorul literei *a*, aşa cum procedează şi persoana căreia îi datorăm *Fragmentul Todorescu: allan* (4^{r}), *departasze* (= depărteadză; 2^{r}), *hitlanul* (2^{r}), *pedapsza* (2^{r}), *plake* (= pleacă; 2^{r}), *szpurkatu-nam* (= spurcatu-ne-am; 3^{v}) etc. Grafii similare ne întîmpină în paginile *Evangheliarului de la Sibiu: aceşta* (m. pl.; 4^{v}, 46^{r}), *mortaciuna* (= mortăciunea; 96^{r}), *prenţelepciuna* (= preînţelepciunea; 48^{r}), *rugaciuna* (= rugăciunea; 87^{v}).

e) Slova ѩ (= ia) este întrebuinţată în mod neaşteptat în *Evangheliarul de la Sibiu* pentru a reproduce sunetul corespunzător diftongului [ie] din limba literară de astăzi: *va iarta* (11^{r}), *iartatu-am* (68^{v}), *iartăm* (11^{r}); cf. şi *a iarta* (scris cu ѧ; 22^{v}). Grafiile amintesc izbitor pe cele din

Fragmentul Todorescu: iártaczune (3[r]), *iartaczune* (3[r]). În textul scris cu litere latine, *a* din *ia* redă, după toate probabilitățile, un [ĕ], sunet intermediar între [e] și [ă], perceput ca un [ă], care a fost atestat curent în graiurile bănățene de astăzi. De menționat, tot aici, și grafia *nevoia* (neart.; 94[r]) din *Evangheliarul de la Sibiu*, pe care cititorii o pot compara cu *slobozia* (3[r]) și *ueszelia* (4[r]), ambele forme nearticulate, din *Fragmentul Todorescu*.

5. Literele *ɛ* și *e*

a) Frecvente sînt cazurile cînd *Evangheliarul de la Sibiu* prezintă un *e* în locul normalului *ă*: *se dusere* (32[r]), *gheina* (93[r]), *hreneşte* (13[r]), *redica* (117[r]), *reu* (12[v], 16[r]), *se* (semn al conjunctivului; 7[r], 11[v], 25[v] etc.), *serută* (109[v]), *stepîn* (98[r]), *teu* (78[r]) etc. Din *Fragmentul Todorescu* vom cita următoarele grafii cu *e*: *arme* (sg.; 4[r]), *derapte* (sg.; 2[r]), *fare* (= fără; 3[v]), *sze feloszaszke* (3[v]), *fer[i]ture* (sg.; 2[r]), *laude* (sg.; 4[v]), *pekura* (2[r]), *sz-au redikat* (4[r]), *reu*, *rew* (3[r], 3[v]), *rugem* (2[r]), *sze* (semn al conjunctivului; 2[v], 3[r] etc.), *szey* (= săi; 1[r]) *tew* (2[r]) *uneczune* (2[v]) etc. Grafiile *cinsteşte* (72[r]) și *naşteră* (73[r]) amîndouă întîlnite în *Evangheliarul de la Sibiu* și prezentînd un *ă* în loc de *e*, ar putea fi explicate, în lumina celor spuse mai sus, drept efect al hipercorectitudinii.

b) Un caz aparte de întrebuințare a lui *e* în locul unui *ă* îl constituie cuvîntul *către*, scris ca atare peste tot în tipăritura sibiană (1[r], 4[r], 23[v], 27[r] etc.). Tot cu *e* apare scris de două ori acest cuvînt în *Fragmentul Todorescu*: *ketre* (3[v], 4[v]). După cum se știe, forma etimologică a prepoziției este cu *-ă*: *către* (<lat. *contra*). Formele în *-e* sînt o inovație a graiurilor muntenești. În paginile *Evangheliarului de la Sibiu*, *către* nu poate fi însă un muntenism, deoarece forma în *-e* nu apare, conform datelor de dialectologie istorică românească, decît după 1650 [15].

c) Spre deosebire de majoritatea textelor din secolului al XVI-lea *Evangheliarul de la Sibiu* notează prin *e* sunetul rezultat din reducerea diftongului [-ęá-] aflat în poziția *e: creşte* (45[r]), *dede* (22[v]), *fete* (99[r]), *înțe lepte* (99[r]), *lege* (32[v]), *vreme* (1[r]) etc. Grafiile de acest fel sînt singurele care se întîlnesc în *Fragmentul Todorescu: aczeszte* (2[v]), *credem* (2[v]), *pedepsze* (3[r]), *putere* (2[r]), *vreme* (1[2]) etc. Aceeași soluție grafică ne întîmpină în unele situații sînd sunetul accentuat este urmat în silaba următoare de un *i*: *Evangheliarul de la Sibiu: puternic* (29[v]), *vretnic* (= vrednic; 27[v]); *Fragmentul Todorescu: mezererniku* (2[v]), *puternik* (1[v]).

d) *e* este folosit curent în *Evangheliarul de la Sibiu* pentru a reproduce sunetul corespunzător lui [-eá] din limba actuală: *ave* (55[v]), *be* (97[v]), *me* (24[v], 30[v], 74[r]), *pre*(iubitul) (61[v]). O situație similară observăm în paginile *Fragmentului Todorescu: ua ave* (3[r]), *me* (1[r]), *pre* (1[v]), *re* (3[v]).

e) *e* apare și în finalul (neaccentuat) al substantivelor feminine articulate de declinarea a III-a: *lĕge (lege)* (5[v], 15[r], 32[v], 52[v], 87[v]), *minune* (79[r]), *muiere* (105[r]), *vedere* (61[v]) etc. (toate exemplele provin din tipăritura sibiană). A se compara grafiile similare din *Fragmentul Todorescu: dragoszte* (2[r]), *flore* (1[v]), *miloszte* (1[r]).

---

[15] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 176.

6. Literele и(ѵ) și *i(y)*

a) *Evangheliarul de la Sibiu* prezintă grafii în care apare un *i* în locul lui *î: forime* (26ᵛ), *ghindiț* (22ʳ), *ingerul* (32ᵛ), *va uri* (12ᵛ). O grafie similară am consemnat în *Fragmentul Todorescu: pogori-ua* (1ʳ).

b) Pentru notarea pluralului articulat al substantivelor masculine, *Fragmentul Todorescu* folosește un singur *i(y)*, cu valoare de [i] plenison: *creszucy* (= credzuții; 1ʳ), *fecy* (= feții; 3ʳ), *morcy* (= morții; 1ʳ), *oki* (= ochii; 3ᵛ). Nu altfel procedează în unele situații persoana căreia îi datorăm *Evangheliarul de la Sibiu: bolnavi* (3ᵛ), *omini* (2ᵛ, 5ʳ), *svinți* (3ʳ), *ucenici* (4ʳ), *viermi* (1ʳ) (toate forme articulate).

c) Pentru a-l reda pe [i] final nesilabic, scriitorul *Fragmentului Todorescu* apelează uneori la *i*, iar alteori omite să-l noteze: *ieszt* (= ieşti; 1ᵛ), *omen* (2ᵛ). Asemenea grafii se întîlnesc și în paginile *Evangheliarului de la Sibiu*: *închin* (= închini; 9ʳ), *ver* (6ᵛ). De observat că în foarte multe cazuri *Evangheliarul de la Sibiu* consemnează grafii terminate în ier mic (ѣ), a cărui prezență ar putea fi, cel puțin în unele cazuri, pur ortografică: *acestѣ* (74ᵛ), *ominѣ* (79ʳ, 80ᵛ), *ostѣ* (18ᵛ, 114ᵛ), *umerѣ* (50ᵛ).

d) Cercetările anterioare consacrate *Evangheliarului de la Sibiu* au atras atenția asupra rostirii dure a lui [r] în *cer*, precum și în cuvintele formate cu suf. *-tor: cerul* (57ʳ), *cioplitorului* (48ʳ), *deregatorul* (74ʳ) *giudecător* (38ʳ) *poruncitorul* (89ʳ), *semănătorului* (43ʳ). Rostirea dură a lui [r] în contextul fonetic amintit mai sus este o inovație muntenească, apărută în secolul al XVI-lea, care se întîlnește foarte rar chiar în textele muntenești ale vremii (mai ales în cele literare). Atestarea sa curentă în *Evangheliarul de la Sibiu* a apărut, de aceea, neobișnuită și a fost explicată prin invocarea originii neromânești a celui ce a pus textul sub tipar [16]. *Fragmentul Todorescu* prezintă numai asemenea grafii: *adczutor* (1ᵛ), *czerul* (3ᵛ), *graytor* (2ᵛ), *mor* (1ᵛ), *roditoru* (2ᵛ). În textele bănățene scrise cu litere latine grafiile de acest fel se explică prin insuficiența ortografiei maghiare, luată drept model, care nu putea oferi un semn adecvat pentru notarea lui [r'].

7. Literele ѡ (ѡ) și *o*

O caracteristică a textului tipărit la Sibiu o constituie folosirea fără excepție, a lui ѡ (ѡ) pentru a reda diftongul [o̯a]: *aprope* (97ʳ), *bolele* (3ᵛ), *dorme* (25ᵛ), *se îngrope* (20ʳ), *va scote* (37ᵛ) etc. Neexistînd în maghiară diftongul [o̯a], oamenii de carte bănățeni care scriau cu litere latine se foloseau de *o* pentru a-l reproduce (cu aproximație). Iată exemple extrase din *Fragmentul Todorescu: domne* (2ʳ), *flore* (1ᵛ), *fomete* (4ʳ), *morte* (1ʳ) etc.

8. Literele ѕ (ѡѕ) și *u*

u apare în locul unui *î* în *au muncat* (50ᵛ), *spundzură* (87ᵛ), grafii întîlnite în *Evangheliarul de la Sibiu*. O interpretare a grafiilor *domnuluy* (1ʳ) și *ieluy* (1ᵛ) din *Fragmentul Todorescu* ar fi putea fi *domnul îi, el îi*, iar în acest caz *u* ar fi folosit cu valoarea [î].

---

[16] *Ibidem*. p. 240.

9. Concluzia cu care se încheie examenul comparativ întreprins în paginile de mai sus este că *Evangheliarul de la Sibiu* ar putea fi reproducerea, în alfabet chirilic, a unei traduceri scrise inițial cu litere latine și ortografice maghiară. Adept al ideilor Reformei, traducătorul *Evangheliarului* era originar din Banat—Hunedoara și scria în mod obișnuit servindu-se de alfabetul latin, adaptat regulilor ortografice maghiare. În vederea tipăririi textului cu litere chirilice, manuscrisul, scris cu litere latine, a fost încredințat unei persoane care nu cunoștea prea bine regulile ortografice ale originalului și, după toate probabilitățile, nici pe cele întrebuințate în scrierea românească tradițională (cu chirilice). Nu este exclus ca acesta să nu fi fost român. În acest caz, rostirea sa românească defectuoasă nu a putut decît să înlesnească confuziile dintre cele două uzuri (orto)grafice. Reproducerea, aidoma, într-o serie de cazuri, a grafiilor din manuscrisul redactat cu litere latine a determinat, în bună măsură, după părerea noastră, aspectul insolit, bizar, sub raport grafic, al tipăriturii sibiene, pe care nu-l întîlnim în nici un alt text românesc din secolul al XVI-lea [17]. În studiul introductiv la ediția din 1971 a *Evangheliarului de la Sibiu*, Emil Petrovici s-a găsit foarte aproape de a trage o concluzie asemănătoare. El a observat că grafia chirilică a textului a fost influențată de deprinderile grafice pe care Filip Moldoveanul, interpretul de limbă română al orașului Sibiu și tipograful lucrării, și le-a însușit notînd cu litere latine termeni onomastici și, poate, și apelative românești [18]. Necunoscînd textele românești scrise cu litere latine, E. Petrovici nu a putut duce pînă la ultimele consecințe observația, altminteri justă, pe care a făcut-o.

10. Acceptînd interpretarea propusă de noi, anumite grafii mai puțin obișnuite din *Evangheliarul de la Sibiu* se explică în mod satisfăcător prin raportare la valorile unor litere latine din *Fragmentul Todorescu*.

a) În sistemul grafic al *Fragmentului Todorescu*, *en* redă într-o serie de cazuri secvența [în]: *enfloreste* (1^{v}), *ua enuia* (= va învia; 1^{r}), *entratz* (1^{r}), *kend* (1^{r}), în afara situației cînd reproduce pe [en]: *kredentza* (1^{v}), *kuuente* (2^{r}) etc. Formele neobișnuite *credînța* (13^{v}, 20^{v}), *necredînța* (48^{v}), *prîns* (110^{v}), *se prîndză* (85^{r}), notate în *Evangheliarul de la Sibiu*, s-ar putea explica dacă admitem că la baza tipăriturii a stat un text scris cu litere latine și ortografie maghiară. Din greșeală, *en* a fost interpretat [în], acolo unde avea valoarea [en]: *kredentza* a devenit astfel *credînța*.

b) În *Fragmentul Todorescu*, *w* are două valori: [u̯] și[v]: *iew* (3^{v}), *rew* (3^{v}), *tew* (4^{r}), dar *milosztiwnik* (3^{r}). Confundarea lor ar putea sta la baza grafiilor *aluvatului* (45^{v}), *a dova* (87^{v}), *fecioreava* (24^{v}), *necedănovara* (25^{v}), *nuvur* (= nor; 61^{v}) din *Evangheliarul de la Sibiu*.

c) Aceeași confuzie ar putea sta la baza grafiilor *aut* (= avut; 105^{r}), *auțiia* (98^{v}) din tipăritura sibiană. Ele s-ar putea explica, eventual, și prin raportare la valorile literei *u* în scrierea cu litere latine. În *Fragmentul Todorescu* are valorile [u], [u̯] și [v] *(tu*, 3^{r}; *au*, 1^{r}, 1^{v}; *enueczetor*, 2^{r}, *ai uenit*, 1^{v}).

---

[17] Avem în vederea ansamblul particularităților consemnate în *Evangheliarul de la Sibiu*; unele din trăsăturile specifice ale acestui text se întîlnesc și în alte scrieri din secolul al XVI-lea.

[18] *Op. cit.*, p. 18—19.

11. Avansînd concluzia noastră în termenii formulați mai sus, sîntem perfect conștienți de faptul că grafiile semnalate de noi se pot explica și în alt fel decît printr-o înriurire a scrisului românesc cu litere latine asupra celui tradițional, cu litere chirilice. Este evident că în unele cazuri grafiile invocate de noi acoperă rostiri dialectale. Așa stau lucrurile, de pildă, cu notarea lui [ă] protonic prin *a* sau cu folosirea lui *e* și a lui *i* în cuvinte de tipul *reu* sau *riu* [19]. Este neîndoielnic, de asemenea, că soluția grafică redă o rostire reală (avînd circulație în unele graiuri) și în cazul lui *e* din cuvinte de tipul *lege*, *trece* sau *me*, *re*, unde avem a face, în mod cert, cu reducerea diftongului [ęa] la [ę] [20]. Chiar atunci cînd unele soluții grafice sînt fără corespondent real pe planul rostirii, o explicație poate fi furnizată și altfel decît invocîndu-se situația din textele scrise cu litere latine. Așa, de pildă, folosirea lui *o* pentru a reda diftongul [ǫa] în *Evangheliarul de la Sibiu* poate fi socotită drept o consecință a incapacității grafiei chirilice de a reproduce în mod adecvat unele sunete românești inexistente în limbile slave [21]. În sfîrșit, nu puține dintre grafiile înșirate de noi ar putea fi trecute în seamă unui străin, care nu rostea corect unele sunete românești sau nu se pricepea să le redea în scris în mod corespunzător. Interpretarea noastră nu exclude, așadar, posibilitatea ca unele grafii să reflecte o rostire regională și nu pune sub semnul întrebării localizările propuse pe baza lor, după cum nu scoate din discuție nici intervențiile unui străin, care va fi colaborat într-un fel sau într-altul la întocmirea lucrării. În acest sens, este de domeniul verosimilului ca unele dintre grafiile pătrunse în tipăritură din presupusul izvod scris cu litere latine să fie fost acceptate tocmai pentru că acopereau fie fonetisme regionale, fie pronunțări neromânești. Soluția propusă de noi trebuie primită ca o ipoteză, pe care o avansăm cu toată rezerva, așteptînd ca cercetările ulterioare să-i verifice temeinicia.

Noiembrie 1978

---

[19] Vezi lucrarea noastră citată la nota 6, p. 53—54, 58—59.

[20] Vezi lucrarea noastră *Noi contribuții la problema trecerii lui ęa la e: leage>lege*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 1, p. 79—86.

[21] Vezi Rosetti, ILR, p. 455.

RELAȚIA DINTRE POEZIE ȘI TITLU LA M. EMINESCU

DE

ȘTEFAN BADEA

0.1. În literatura noastră de specialitate, titlul unei opere de artă — în speță al unei poezii — a fost insuficient abordat. Nici măcar cel mai recent *Dicționar de terminologie literară* (București, 1976) nu definește conceptul de titlu. Este definit însă în alte dicționare drept „cuvînt sau text pus în fruntea unei lucrări sau a unei părți distincte a ei, indicînd rezumativ sau sugestiv cuprinsul acesteia" (vezi MDLR, DEX s. v.). Fără a ținti tratarea exhaustivă a problemei, lucrarea de față își propune să analizeze mai amănunțit conceptul respectiv, privit, mai cu seamă, prin prisma relației care se stabilește între „obiectul" denumit de acesta și textul poetic propriu-zis.

0.2. De la început propunem o definiție care, deși generală (sau poate tocmai din această cauză), are avantajul de a fi cuprinzătoare : t i t l u l e s t e n u m e l e d a t u n e i o p e r e d e a r t ă o r i ș t i i n ț i f i c e. Definiția aceasta seamănă, aparent, foarte mult cu aceea dată de Leo H. Hoek : „ansamblu de grafeme desemnînd elemente lingvistice care servesc la indicarea contextului și care funcționează ca nume propriu al textului"[1]. Pentru a ne da seama ce înțelege Hoek prin **context** este suficient să urmărim acest pasaj : „Un roman care se numește « Bătălia de la Waterloo » și care este publicat în secolul al XIX-lea este un roman inserat în contextul altor cărți constituind împreună genul romanului istoric. Un titlu analog ca « Bătălia de la Pharsala » (Simon), publicat în Edition de Minuit în 1969 se inserează, de bine, de rău, în aceeași inspirație poetică și imită identificarea contextului ca roman istoric" [2].

0.3. Dat fiind că Leo H. Hoek se ocupă de titlul povestirilor în epoca romantică (1830—1835) și că **teoria** sa asupra **titlului** este — *volens nolens* — generată doar de titlurile anumitor opere în proză, neavînd, astfel, aplicabilitate absolută la titlurile operelor lirice, vom încerca să ajungem la concluzii, în ceea ce privește titlul poeziilor, pe cont propriu.

0.4. Prima întrebare pe care ne-o punem are în vedere necesitatea titlului operei de artă în general. Un tablou reprezentînd un cap de copil poartă titlul *Cap de copil*. Acest titlu este redundant, iar întrebarea privind necesitatea lui își vădește legitimitatea și pare să-și găsească un răspuns negativ. Același tablou poate purta însă titlul *Nevinovăție*, care nu mai este redundant. Raportat la tablou, titlul acesta este o metaforă și are, așadar, o **funcție de codificare.** Un alt tablou, reprezentînd un cimitir, poartă titlul *1907*. În acest caz, tabloul însuși are valoare de metaforă, iar **funcția** titlului este **de decodificare.**

---

[1] Leo H. Hoek, *Pour une sémiotique du titre*, Universita di Urbino, Documents de Travail et pré-publications, numeri 20/21 genn. — febbr., 1973, serie D, p. 2.

[2] *Id.*, ibid.

0.5. Titlul *Cap de copil* nu are nici una din aceste funcţii ; ceea ce nu înseamnă că nu am avea de-a face cu un titlu ; cînd vorbim despre tabloul respectiv, sîntem obligaţi să-l denumim astfel. De această dată, titlul are o **funcţie** exclusiv **nominativă.**

Situaţia lucrărilor plastice este ideală în ceea ce priveşte depistarea relaţiei care se stabileşte între opera respectivă şi titlul ei, dat fiind că şi opera şi titlul sînt „percepute" relativ concomitent. Acesta este şi motivul pentru care am apelat la exemple din acest domeniu.

0.6. Nu altfel stau lucrurile însă cînd este vorba de o operă literară. Putem afirma, acum, că titlul are două funcţii : 1) funcţia nominativă, care este obligatorie, şi 2) funcţia poetică, funcţie nonobligatorie şi care are două forme de manifestare : prin codificare sau prin decodificare. Funcţia nominativă se manifestă imediat, în timp ce funcţia poetică devine evidentă doar în urma lecturii textului.

1.0. Am întreprins o astfel de cercetare cu privire la poezia lui Eminescu, deoarece geniul eminescian îşi lasă amprenta şi asupra titlurilor. Influenţat, şi aici, de predecesorii, în prima perioadă a creaţiei sale, Eminescu nu întîrzie să se desprindă de anumite locuri comune, să inoveze, să prefigureze. Au fost luate în discuţie toate poeziile ale căror titluri au fost fixate de către Eminescu, precum şi cele despre care nu am avut dovezi suficiente că ar purta titlu dat de editor. Tangenţial doar am amintit sonetele *Afară-i toamnă*, *Sunt ani la mijloc*, *Cînd însuşi glasul*, ale căror titluri ştim cu siguranţă că nu au fost date de poet. Nu am discutat însă poeziile după N. Lenau şi Fr. Schiller. Discutabile în ceea ce priveşte „paternitatea" titlurilor sînt poeziile care apar întîia oară în ediţia Maiorescu din 1883. Dat fiind că sistemul de intitulare nu este unitar (nu toate titlurile reiau primul vers sau doar o parte din acesta) (vezi *Veneţia*, *Criticilor mei*), nu putem fi siguri că titlurile poeziilor respective nu ar fi date de Eminescu.

1.1. Ceea ce dorim să subliniem de la început este că, la Eminescu, funcţia nominativă a titlurilor este dublată aproape totdeauna de una din formele de manifestare ale funcţiei poetice.

1.2. A fost remarcată frecvenţa poeziilor ocazionale în prima perioadă a creaţiei eminesciene. Ne vom opri în primul rînd la acestea, deoarece în titlurile lor se vădeşte mai pregnant influenţa predecesorilor, printre care trebuie amintiţi, neapărat, Dimitrie Bolintineanu şi Vasile Alecsandri. Sub denumirea de poezii ocazionale am reunit următoarele texte : *La mormîntul lui Aron Pumnul*, *La Bucovina*, *Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie*, *La Heliade*, *La o artistă* şi *La moartea principelui Ştirbey*. S-ar părea că astfel de titluri nu au decît funcţia nominativă, ceea ce nu este adevărat. Poeziile *La mormîntul lui Aron Pumnul* şi *La moartea principelui Ştirbey* au foarte multe asemănări, dat fiind faptul că sînt elaborate în împrejurări oarecum similare. Diferenţele care există între ele îşi află o dublă explicaţie : unele ţin de evoluţia artei poetului în răstimpul celor trei ani care le desparte (1866—1869) ; asupra acestora nu credem că este cazul să insistăm. Celelalte diferenţe, care se oglindesc — aşa cum vom vedea — în titlu, sînt explicabile dacă ţinem cont de legătura dintre poet şi cele două personalităţi dispărute pe care le evocă. Legat sufleteşte de profesorul său Aron Pumnul, tînărul Eminescu este găsit nepregătit de tragicul eveniment. Va fi

puternic zguduit, în acest sens existînd mărturii documentare [3]. Astfel, accentele patetice ale poeziei își găsesc o explicație în plus în starea sufletească a poetului. Dacă, în primele două strofe, acesta se adresează Bucovinei, în următoarele, prin intermediul unui vocativ ori al pronumelui, se adresează, exclusiv, celui dispărut (*Te-ai dus, te-ai dus din lume, o! geniu nalt și mare, te-așteptă,-ți împletesc, te plînge, cale-ți, urmeze-ți* etc.).

Cealaltă poezie este mai elaborată, dar mai rece, mai distantă; regăsim o serie de imagini din prima poezie, dar expresia lor e total diferită:

Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină,
Se stinse-o dalbă stea!
(La mormîntul ...)
Vede cum prin nori ***se stinge stea*** *cu flacără divină*
(La moartea ...)

Pornind de la aceste versuri, se poate afirma că pentru poet prima pierdere este definitivă, ireparabilă (vezi verbul la perfectul compus), pe cînd a doua abia este înregistrată *(se stinge)*. În *La moartea principelui Știrbey* nu găsim nici urmă de adresare directă; obiectul poeziei nu este nici pe departe apropiat poetului, ca în cazul primei poezii, încît găsește că e necesar în ultimul vers să-l amintească:

— Este domnul României: Barbu Dimitrie Știrbey! ...

Ținînd cont de aceste deosebiri, nu este greu să motivăm deosebirea dintre titluri. Aceasta este cu atît mai semnificativă cu cît cele două poezii își primesc titlul cam în același timp [4]. Prima poezie este scrisă, parcă, pentru a fi, nu doar publicată, ci și rostită; rostită *la mormîntul* celui de care poetul fusese atît de legat.

1.3. Celelalte poezii — odele amintite — mai puțin ocazionale, dar apropiate de primele prin formula adresării, sînt cele în ale căror titluri poetul a suferit cele mai vizibile influențe (mă refer la poeziile *La Bucovina, La Heliade* și *La o artistă*). Într-adevăr, dacă astfel de titluri-dedicație, în care numele se află precedat de prepoziția *la*, întîlnim doar trei la V. Alecsandri, la D. Bolintineanu sînt foarte frecvente. Să amintim, de asemenea, că o poezie a lui C. D. Aricescu, închinată lui I. H. Rădulescu, se intitula *Odă. La cetățeanul I. Eliade.*

Original este titlul ultimei ode amintite: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie.* Titlul acesta reia primul vers al odei, procedeu pe care îl vom întîlni frecvent în poeziile maturității artistice a lui Eminescu. Mai mult decît atît, întrebarea este subînțeleasă la sfîrșitul fiecărei strofe, ceea ce-i permite poetului să facă uz de laitmotivul *Dulce Românie, asta ți-o doresc.*

1.4. Două titluri asemănătoare — prin formula adresării — cu cele anterioare sînt *Amicului F.I.* și *Criticilor mei.* În ciuda faptului că *Amicului F. I.* aparține primei perioade a creației eminesciene, iar *Criticilor mei* este elaborată aproximativ în 1876, cele două poezii sînt foarte înrudite;

---

[3] Vezi Teodor Ștefaneli, *Amintiri despre Eminescu*, 1914, p. 43.

[4] Nici una din poeziile publicate în *Lăcrimioarele învățăceilor gimnaziești* ... nu are titlu. Poezia lui Eminescu este intitulată în submanuscrisul *Marta*, în care este copiată aproximativ în 1870.

şi nu numai prin titlu, ci şi prin specia poetică în care se încadrează, ca epistole. Faptul acesta se observă mai greu în cazul *Amicului F. I.*, încît, la o primă vedere, titlul ar părea o dedicaţie. Lucrurile însă nu stau aşa, dovadă fiind, în acest sens, varianta din ms. 2259, 7v — 9v [5], în care întîlnim adresarea directă :

Ţii minte, oare, cînd te-ntrebai
Ce este omul? ce-i omenirea
Ce-i adevărul? Dumnezeirea?
Şi tu la nouri îmi arătai
. . . . . .
Dar tot, amice, nu vei uita
Acele doruri tainice, sfinte . . .
Farmecul vieţii îl ţii tu minte?
Cum şoptia dulce, de şi minţia.

Întrebarea care s-ar putea pune este de ce aceste poezii nu poartă titlul *Scrisoare*, aşa cum Eminescu şi-a intitulat alte patru poezii, ţinînd cont, mai cu seamă, de faptul că perioada de elaborare a poeziei *Criticilor mei* coincide cu o bună parte din perioada de elaborare a *Scrisorii II*, care abordează aceeaşi temă. Pot fi invocate mai multe motive : 1) *Scrisoarea II*, ca şi celelalte, dealtfel, nu este adresată cuiva anume, aşa cum se întîmplă cu *Amicului F. I.* şi *Criticilor mei;* 2) titlul *Scrisoare* li se dă celor patru poezii după 1877, adică după ce fusese publicată chiar şi *Criticilor mei;* 3) în fine, aşa cum remarcă Perpessicius „cele patru *Scrisori* alcătuiesc în opera lui Eminescu, o unitate, pe care poetul a gîndit-o ca atare . . .” [6].

2.0. Se poate lesne observa că nu sînt multe poeziile în titlul cărora să fie vizibilă influenţa predecesorilor. Mai greu este de observat îndepărtarea, la acest nivel, de o tradiţie ; cu atît mai mult cu cît această îndepărtare nu are loc în ceea ce priveşte titlurile în sine, ci, la nivelul relaţiei dintre poezii şi acestea.

Din raţiuni de ordin metodologic, în continuare, vom porni de la o clasificare a titlurilor văzute ca semne lingvistice, urmînd să evidenţiem elementele din text care le justifică.

2.1. Majoritatea poeziilor lui Eminescu au titlul format dintr-un substantiv în nominativ, însoţit sau nu de determinant. Iată aceste titluri : *Speranţa, Epigonii, Egipetul, Floare albastră, Lacul, Dorinţa, Călin, Strigoii, Luceafărul, Veneţia, Diana, Kamadeva, O călărire în zori, Misterele nopţii, Junii corupţi, Amorul unei marmure, Înger de pază, Cugetările sărmanului Dionis, Făt-Frumos din tei, Crăiasa din poveşti, Povestea Teiului, Povestea codrului, Pajul Cupidon, Rugăciunea unui dac, Freamăt de codru* şi *Somnoroase păsărele.*

La acestea trebuie adăugată poezia de tinereţe *Din străinătate;* dacă urmărim cu atenţie poezia, aceasta poate fi uşor inclusă în genul

[5] A fost utilizată ediţia academică a lui Perpessicius.
[6] Vezi M. Eminescu, *O.* I, p. 172.

epistolar, încît putem spune că termenul în nominativ—neutilizat de poet—ar putea fi *scrisoare* ori un sinonim al acestuia.

2.2. Aşadar, în interiorul acestei categorii de titluri, este posibilă o clasificare a lor după cum sînt formate din termen în nominativ cu determinant ori din termen în nominativ fără determinant. Statutul de semn lingvistic autonom este cît se poate de evident la titlurile din prima grupă; într-o propoziţie ca „*Luceafărul* lui Eminescu este culmea poeziei româneşti", nimeni nu face legătura între obiectul denumit de termenul subliniat şi astrul nocturn, aşa cum se întîmplă dacă este vorba de propoziţia „*Luceafărul* poeziei româneşti s-a născut la 15 ianuarie 1850". Dacă în prima propoziţie cuvîntul are un sens propriu, altul faţă de „Nume popular al planetei Venus şi al altor stele strălucitoare" (cf. DEX(!) s. v.), în propoziţia a doua, sensul figurat cu care este folosit e evident şi ne obligă să facem legătura cu sensul propriu din dicţionare. (În paranteză fie spus, credem că un dicţionar enciclopedic ar trebui să înregistreze astfel de termeni în articole speciale; de exemplu: *Luceafărul*, poezie a lui M. Eminescu etc.)

2.3. Termen în nominativ fără determinant. Dacă funcţia nominativă a acestor titluri pune între ele semnul echivalenţei, funcţia poetică diferă, de multe ori, de la poezie la poezie.

2.3.0. Textul cere şi motivează puternic titlul.

— *Speranţa.* Termenul-titlu apare de şapte ori în poezie. Ceea ce trebuie adăugat este faptul că, deşi avem de-a face cu un termen abstract, acesta este supus unui accentuat proces de personificare (vezi verbele: *mîngîie* (2), *alină* (3), *face de uită* (2), *animă*, *pune hotar*, *alină*, *însenină*, *închină*, care prezintă trăsătura semantică [+ activ]).

— *Epigonii.* Termenul-titlu apare o singură dată, în strofa a douăsprezecea, dar este reluat de nouă ori prin pronumele *noi*. Iniţial, titlul fusese *Skepsis;* aşadar, se referea la prima parte a poeziei. Deşi poezia se bazează pe o antiteză, aceasta nu apare în titlu, dat fiind că poetul pune un accent deosebit pe satiră.

— *Egipetul.* Termenul apare doar de două ori în text. Cuvîntul care apare frecvent (de 8 ori), ca un simbol al Egiptului, este *Nilul.*

2.3.1. Textul este o legendă a cuvîntului-titlu *(Călin, Luceafărul, Veneţia, Kamadeva).*

Mai vizibil acest lucru în cazul *Luceafărului* (un titlu anterior era *Legenda Luceafărului)*, este foarte puţin vizibil în cazul celorlalte trei poezii. Ne vom opri, în cîteva rînduri, la *Călin.* În prima parte a poemului, personajul nu are nume; el este denumit de către povestitor prin epitetul (folosesc termenul în sens foarte larg) *voinic:*

Acăţat de pietre sure ***un voinic*** *cu greu le suie;*
Iar ***voinicul*** *s-apropie ...*
Şi-apoi pleacă iar în lume ***năzdrăvanul cel voinic.***

Tînăra fată îl va numi *zburător:*

— Zburător cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.
Vis frumos avut-am noaptea. A venit un ***zburător***
Cum nu vine ***zburătorul,*** *ca la pieptul lui să caz?*

Efectul este că de acum și povestitorul îl va numi tot *zburător:*

Astfel vine-n toată noaptea ***zburător*** *la al ei pat.*
Șapte ani de cînd plecat-ai, ***zburător*** *cu negre plete.*

Întîlnindu-se cu propriu-i copil, acesta, care nu-l cunoaște, i se va adresa tot cu apelativul *voinic:*

— *Bună vremea, măi băiete! Mulțămim,* ***voinic*** *străin!*

Aflăm acum că tot fata de împărat îi dăduse zburătorului numele *Călin:*

Mama-mi spune cîteodată, de-o întreb : — a cui-s, mamă?
Zburătoru-ți este tată și pe el ***Călin*** *îl cheamă.*

Numele acesta, însușit și reluat de către povestitor :

Acum iată că din codru și ***Călin*** *mirele iese,*

va deveni titlul poemului.

2.3.2. Titlul este cerut de finalul poeziei *(Floare albastră).*

Metaforă a aspirației spre ideal, termenul-titlu *Floare albastră* este motivat de o serie amplă de cuvinte care prezintă această trăsătură semantică *(stele, ceruri, soare, cer, depărtare* etc.), dar apare ca atare, doar în finalul poeziei *(Ș-a murit iubirea noastră —/* ***Floare-albastră!Floare-albastră!*** *...*). Ca semn lingvistic, termenul-titlu în discuție se comportă ca un nume compus și trebuie considerat astfel, nu substantiv însoțit de determinant.

2.3.3. Titlul este o metaforă a textului.

Este situația prezentată de *Dorința, Strigoii, Diana.* O primă constatare este aceea că termenul-titlu nu apare în text. Pentru a arăta că titlul este o metaforă a textului poetic ar fi necesar să transcriem în întregime poezia. Considerăm însă că poeziile respective sînt îndeajuns de cunoscute ca să un mai facem acest lucru.

2.3.4. Titlul este un pretext *(Lacul).*

De fapt, titlul aduce în prim plan un motiv (acela al lacului) ; or, pretext este tocmai acest motiv. După titlu, poezia ar trebui să fie, în esența ei, un pastel, ceea ce nu este în realitate. *Lacul* este o poezie de dragoste [7].

2.3.5. Adăugăm la această grupă de titluri pe cele formate din doi termeni în nominativ corodonați. Este vorba de *Venere și Madonă, Înger și demon, Împărat și proletar.* Avem de-a face cu doi termeni antinomici, prin aceste titluri poetul relevînd o față a romantismului său, ceea ce — aici și acum — nu ne va reține atenția.

2.4. Termen în nominativ însoțit de determinant. Deosebim două situații : a) unul din cei doi termeni ai titlului sau ambii sînt reluați în text ; b) nici unul din termeni nu este reluat.

2.4.0. Textul cere și motivează puternic titlul.

Este cazul poeziilor *Făt-Frumos din tei, Povestea codrului, Povestea teiului.* Prima și ultima din aceste poezii sînt atît de înrudite, încît primeia

[7] Vezi articolul nostru ***Lacul*** *— de la variante la forma definitivă,* în LR, XXV, 1976, 2, p. 173—179.

i-a fost contestată chiar autonomia. Fără a intra în amănunte, vom încerca să explicăm deosebirea dintre titluri. În *Făt-Frumos din tei*, apariția tînărului este atît de neașteptată, încît — ca și Blanca — avem impresia unei întrupări chiar din tei, lucru care nu se mai întîmplă în *Povestea teiului*. Să se compare, în acest sens, versurile :

La mijloc de codru-ajunse
Lîngă teiul nalt și vechi,
Unde-izvorul cel de vrajă
Sună dulce în urechi.

De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare
Vede-un tînăr, ce alături
Pe-un cal negru stă călare.

Dar prin codri ea pătrunde
Lîngă teiul vechi și sfînt,
Ce cu flori pînă-n pămînt
Un izvor vrăjit ascunde.

Îngînat de glas de ape
Cînt-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape.

Pe de altă parte, în *Povestea teiului*, accentul poetic cade cu mai multă intensitate pe *tei*, care, printre altele, devine, acum, *sfînt*.

2.4.1. Textul este o legendă a titlului *(Pajul Cupidon)*.

2.4.2. Titlul este cerut de finalul poeziei, prin care își dezvăluie semnificația *(Înger de pază)*.

2.4.3. Titlul este un pretext *(Somnoroase păsărele)*.

2.4.4. După cum se poate observa, cazurile sînt similare celor anterioare, cînd titlul era un termen în nominativ fără determinant. În situațiile cînd nici unul din termenii titlului nu este reluat în text *(Amorul unei marmure, Crăiasa din povești, Rugăciunea unui dac, Freamăt de codru)*, titlul fiind o „explicație" a textului, funcția poetică de decodificare a acestuia este evidentă.

3.0. Foarte multe poezii au drept titlu o parte circumstanțială de propoziție, însoțită sau nu de determinant. În interiorul acestei categorii însă nu mai putem opera o altă clasificare, dat fiind că termenul determinant — atunci cînd un astfel de termen apare — deține o pondere stilistică foarte mare care-l face inseparabil de termenul determinat. Iată doar două exemple : *Din valurile vremii* și *Pe aceeași ulicioară* credem că primul este evident ; despărțit de atributul substantival *vremii*, termenul *valurile* iese din domeniul metaforei. În ceea ce privește *Pe aceeași ulicioară*, determinantul *aceeași* deține o valoare care nu ne permite să-l despărțim de cuvîntul determinat. Așa cum observa G. I. Tohăneanu — „pronume sau adjectiv, demonstrativul *același* — reluat de 4 ori în primele 3 strofe [de fapt, în text apare doar de 3 ori ; o dată îl întîlnim în titlu] (« *aceeași* ulicioară » « *aceiași* pomi », «eu, rămas *același* ») — devine, astfel, simbol al statorniciei unei iubiri nefericite și al decorului în care ea s-a irosit, în opoziție cu obiectul fluctuant al acestui sentiment, unul și același, dar mereu « altul »" [8].

3.1. Titlurile în discuție pot fi identificate — fără excepție — cu primul vers sau numai cu o parte a acestuia. Din prima categorie fac parte : *Pe aceeași ulicioară* și *Pe lîngă plopii fără soț;* din a doua *Noaptea, De*

[8] *Valori artistice în poezia lui Eminescu*, în *Studii de limbă, literatură și folclor*, Reșița, 1969, p. 114.

cîte ori, iubito, Atît de fragedă, Cînd amintirile, Peste vîrfuri, Din valurile vremii, La mijloc de codru, Din noaptea, Sara pe deal şi *La steaua.*

3.2. Distincţia între cele două categorii de titluri este însă ineficientă. Ceea ce trebuie remarcat e că atunci cînd titlul coincide cu primul vers în întregime avem un indiciu sigur că versul respectiv constituie o unitate esenţială a poeziei.

Că lucrurile aşa stau ne-o dovedesc variantele acestor poezii ; astfel, dacă *Pe aceeaşi ulicioară* înlocuieşte versul *Pe aceleaşi strîmte uliţi, Pe lîngă plopii fără soţ* este găsit după îndelungi căutări ; formele anterioare ale versului erau : *Pe lîngă casa din arini > Pe lîngă casa dintre tei > Pe lîngă plopii cei cu soţ.* Variantele acestea succesive pot răspunde la întrebarea lui G. Ibrăileanu : „Dar pentru ce fără soţ ? Pentru ce această indicaţie şi precisă şi vagă ?" etc. Aceleaşi variante le putem invoca pentru a arăta că titlul trebuie să coincidă cu primul vers în întregime. Aşadar, poetul reţine din primul vers esenţialul. Iată un fapt semnificativ în acest sens : primul titlu al poeziei *Noaptea* relua mult mai mult din primul vers ; acest titlu era, iniţial, *Noaptea potolit şi vînăt .... Potolit şi vînăt* se referea la *foc,* un element, fără îndoială, important, dar de o importanţă secundară, dat fiind că, în ultimă instanţă e subordonat, din punct de vedere stilistico-semantic, tot termenului *noaptea,* termen la care raportăm, de-a lungul poeziei, multe alte unităţi lexicale *(adoarme, lumînarea-i stinsă, somnu-, întuneric, culci, vis, trezită, dorm, somnul).* Dacă această problemă e clară, întrebarea căreia trebuie să-i răspundem în continuare este cînd se întîmplă acest lucru, cu alte cuvinte, cînd titlul coincide cu primul vers ori numai cu o parte a acestuia ? Primele două variante ale poeziei *De cîte ori, iubito ...* nu aveau titlu ; varianta a treia este intitulată *Cîntecul unui mort,* pentru ca în forma definitivă poetul să reia, în titlu, o parte a primului vers. Versul, în întregime, este *De cîte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte* şi este lesne de observat că, din punct de vedere sintactic, el constituie o circumstanţială de timp, subordonată unui şir de trei regente (1. *Oceanul cel de gheaţă mi-apare înainte* 2. *Pe bolta alburie o stea nu se arată* 3. *... O pasăre pluteşte cu aripi ostenite).* Să mai notăm că valoarea iterativă a lui *de cîte ori* tinde către prezentul adverbului *acuma,* prezent care, la rîndul lui, în context, are o valoare omnitemporală *(Nici rău nu-i pare* ***acuma,*** *nici bine nu ... ea moare).*

În fine, iată un alt exemplu : titlul *Din valurile vremii ...* reia primul emistih al poeziei. Primul vers, în întregime, este o propoziţie principală imperativă. Aşa cum observa G. I. Tohăneanu, în poezia respectivă, „în ciuda timpului adunat poetul vede reînchegîndu-se din afundul trecutului chipul iubitei (strofa întîi), se întreabă cum ar putea să reţină lîngă sine această plăsmuire (strofa a doua), dar încercarea se dovedeşte pînă la urmă zadarnică (strofa a treia)" [9]. Imaginea cu care poezia începea revine în ultimul vers, într-o propoziţie din care străbat neputinţa şi regretul poetului : *Din valurile vremii nu pot să te cuprind.* Poezia stă sub semnul primului emistih al versurilor de început şi sfîrşit ; deci sub semnul titlului.

Aşadar, titlul poeziilor respective coincide cu primul vers sau cu o parte a acestuia, atunci cînd aceasta deţine, în economia poeziei, o pondere esenţială.

[9] *Studii de stilistică eminesciană,* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 19 65, p. 153.

4.0. În fine, categoria titlurilor profund originale, care poartă vizibil amprenta geniului eminescian, o formează cele alcătuite dintr-o propoziție principală — cel mai adesea — ori circumstanțială. Pînă la Eminescu, astfel de titluri sînt absolut sporadice. La Asachi întîlnim doar două poezii al căror titlu este o propoziție *(Elegie scrisă pe țintirimul unui sat* și *Proolog rostit pe Teatrul Național din Iași)*, numai că „titlurile" respective sînt, mai degrabă, niște indicații care precizează destinația textelor respective. Nici la Alecsandri nu se găsesc mai multe astfel de titluri *(De crezi în poezie* și *Înșiră-te, mărgărite)*; tot două are și Bolintineanu *(Eu viu* și *Fost-ai tu frumoasă, tu, patria mea)*. Eminescu este cel care încetățenește **titlul-propoziție** în poezia noastră, pe care-l vom întîlni, destul de frecvent, mai cu seamă în perioada interbelică, la V. Voiculescu, L. Blaga, T. Arghezi etc.

4.1. Două astfel de titluri sînt propoziții imperative : *O rămîi* și *Lasă-ți lumea* .... Studiul paralel al celor două poezii ar fi cît se poate de interesant ; ceea ce vom urmări însă aici sînt similitudinile compoziționale ale textelor poetice respective. Titlurile amîndurora sînt niște invitații ; prima făcută de pădure poetului (într-o variantă anterioară titlul era *Codru)*, a doua făcută de poet iubitei. Ambele invitații sînt însoțite de rugămintea celui care le face ; în primul caz, această notă este, datorită interjecției *O*, mai accentuată. În fine, textul poeziei vine să argumenteze sau să întărească invitația din titlu : în *O rămîi* avem de-a face cu argumente : *te iubesc, te asamăn, te fac s-auzi, te văd răpit de farmec*, destule motive pentru ca invitația să fie socotită o rugăminte. În *Lasă-ți lumea* ..., invitația din titlu este întărită, în text, de altele : *Mi te dă cu totul mie, vin' cu mine, rătăcește, nu zi ba;* Așadar, aici, fără să se roage, poetul insistă și, ca și în alte părți, are iluzia realizării dorinței, încît, de la imperativ, verbele trec, pe nesimțite, la prezentul realizării *(ascultăm, te desfaci, privești, suntem atît de singuri* etc.). Toate aceste forme de prezent au valoare de condițional și țin locul argumentelor din poezia anterioară.

4.2. Alte trei poezii *(Ce e amorul?, Ce te legeni* ... și *De ce nu-mi vii)* au drept titlu o propoziție interogativă. Între ele însă există mai puține similitudini. În prima poezie, întrebarea din titlu, pe care poetul și-o pune sieși, revine în primul vers, iar restul textului este un răspuns la această întrebare. În a doua poezie, întrebării din titlu, repetată în primul vers și amplificată în altele trei, i se răspunde în următoarele. În a treia poezie, rămasă fără răspuns și revenind la sfîrșitul primei și ultimei strofe, întrebarea din titlu devine retorică. Acest titlu este echivalent cu un imperativ, care, dealtfel, apare în strofa a doua *(O, vino iar)* și este susținut pe parcursul întregii poezii.

4.3. Titlul celor mai multe poezii din această categorie este însă o propoziție-constatare *(Mortua est, Te duci, Nu mă-nțelegi, S-a dus amorul, Se bate miezul nopții, Cu mîne zilele-ți adaogi)*.

4.3.1. Includem aici și poezia *Mai am un singur dor*, cu toate că titlul acesteia este dat, pe cît se pare, de Maiorescu în ediția princeps.

Din punct de vedere, să zicem, didactic, o poezie trebuie să aibă — totdeauna — un titlu, chiar și atunci cînd autorul nu-i dă. Este cazul celor trei sonete publicate în numărul 7 din 1 octombrie 1879 al *Convor-*

birilor literare, cunoscute sub titlurile *Afară-i toamnă*, *Sunt ani la mijloc* şi *Cînd însuşi glasul*. În revistă, poeziile apăruseră sub titlul colectiv *Sonete* — titlu care are acelaşi statut ca şi *Cap de copil* — şi erau numerotate cu cifre romane *(I, II, III)*. Dacă o poezie cu formă fixă poate avea drept titlu numele formei respective *(Sonet, Rondel* etc), celelalte ar putea primi numele speciei în care se încadrează *(Elegie, Pastel* etc). Nu este acesta cazul poeziei *Mai am un singur dor*. Dacă nu cumva titlul îi aparţine totuşi poetului (este cunoscut obiceiul său de a intitula poeziile doar în faza definitivării), atunci alegerea, de către Maiorescu, a primului vers drept titlu este fericită. Versul prim este un „rezumat" al poeziei; textul poetic are, din punct de vedere semantico-stilistic, rolul unei atributive explicative a propoziţiei-titlu.

4.3.2. Revenind la categoria poeziilor al căror titlu este o propoziţie-constatare, ceea ce ni se pare demn de subliniat este faptul că, între titlurile acestea şi poezii, raportul care se stabileşte este aproape de fiecare dată altul.

4.3.3. În cazul poeziilor *Mortua est* şi *Nu mă-nţelegi*, titlul este o constatare pe care o degajă textul.

4.3.4. Dacă e vorba de *S-a dus amorul*, titlul este o constatare care precedă textul:

S-a dus amorul, un amic
Supus amîndurora,
Deci cînturilor mele zic
Adio tuturora etc.

4.3.5. În *Te duci*, *Se bate miezul nopţii* şi *Cu mîne zilele-ţi adaogi*, titlurile sînt constatări concomitente cu textul. Lucrul acesta se observă foarte bine în *Se bate miezul nopţii:*

Se bate miezul nopţii în clopotul de-aramă,
Şi somnul, vameş vieţii, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea mintea să mă poarte,
S-asamăn între-olaltă viaţă şi cu moarte;
Ci cumpăna gîndirii-mi şi azi nu se mai schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă.

Din cele şapte propoziţii, patru sînt principale, coordonate cu propoziţia-titlu. Nici una din propoziţiile secundare nu este subordonată propoziţiei-titlu, fapt care ne-ar da dreptul să considerăm constatarea din aceasta anterioară textului.

4.4. Există două poezii *(De-aş avea* şi *De-or trece anii)* al căror titlu este o propoziţie circumstanţială condiţională, respectiv concesivă. Textele poeziilor respective au, în aceste cazuri, rolul unor propoziţii regente.

5. Cel mai ciudat titlu eminescian *(Şi dacă)* este, în acelaşi timp, şi cel mai profund original, încărcat cu cele mai adînci semnificaţii. Indiferent dacă această construcţie *şi dacă* era cunoscută sau nu de Eminescu

din poezia *Consolațiune* a lui Justinius Kerner [10], meritul poetului nostru este dublu : pe de o parte, de a fi început fiecare strofă cu această construcție (prima strofă începea, inițial, cu *cînd*), pe de altă parte, și mai ales, de a fi dat această construcție drept titlu al poeziei ; în felul acesta, ni se sugerează faptul că poezia ar putea continua la nesfîrșit.

6. Rezumînd cele spuse, vom observa, pe de o parte, că influența predecesorilor, la nivelul titlului, este minimă în poezia lui Eminescu, iar pe de altă parte că prin Eminescu titlul se impune definitiv ca parte esențială a unui întreg care este poezia, între titlu și textul poetic stabilindu-se — totdeauna — o relație complexă, care merge de la simpla motivare a titlului pînă la identificarea acestuia cu ideea poetică fundamentală a textului. În fine, Eminescu este cel care inovează și modifică structura strict formală a titlului, anticipînd, și în acest domeniu, poezia secolului XX.

[10] Vezi T. Hristea, *Structura sintactică a poeziei „Și dacă"*, în LR, 1975, 5, p. 476.

TOPONIMIE ŞI STILISTICĂ

DE

ION MOISE

Deşi în ultimul timp atît toponimia, cît şi stilistica se bucură de atenţia specială a lingviştilor, toponimele n-au fost studiate în plan stilistic. Această situaţie se explică prin faptul că o serie de lingvişti consideră toponimele termeni neutri, care au numai o semnificaţie obiectivă, au numai valori denotative. După părerea multor specialişti în toponimie şi stilistică, toponimele au pierdut valorile stilistice, expresivitatea, deoarece s-au rupt de apelativele din care provin, au căpătat o funcţie individualizatoare, alt sens. Dar nu toate toponimele sînt în această situaţie. O mulţime de toponime mai păstrează o legătură semantică cu apelativele din care s-au format.

Studiind procesul de transformare a apelativelor în toponime, Emilian N. Bureţea stabileşte trei grade de toponimizare :

a. apelative topice (entropice) sau sintagme care prezintă un grad foarte mic de toponimizare ;

b. apelative topice (entopice) sau sintagme cu un grad mai avansat al procesului de transformare în toponim ;

c. toponimice propriu-zise, în care procesul toponimizării a fost încheiat, în unele cazuri, cu multe veacuri în urmă [1].

În prima categorie, Emilian N. Bureţea include microtoponime care constau numai din apelativ sau din apelativul respectiv însoţit de o prepoziţie *(În Ponoară, La Baltă, Su Coastă* etc.). În a doua categorie, autorul citat clasează toponime în care pot fi recunoscute apelativele din care s-au format, chiar dacă acestea au dispărut din graiul local sau şi-au restrîns arealul *(Joampa, Tîlva Mare, Bentu Mare* etc.). Categoria a treia cuprinde toponime rupte de apelativul din care provin, neînţelese de vorbitori, deoarece ele apar fără sens, folosite numai pentru denumirea unor ape, locuri, localităţi *(Gilort, Jiu, Bîrlui, Nevăţ, Teslui* etc.). Primele două categorii sînt considerate de cercetătorul craiovean atît elemente strict lexicale, cît şi toponimice, deoarece apelativul care stă la baza lor poate fi recunoscut uşor.

Legătura semantică dintre apelativ şi toponimul format pe baza lui este recunoscută şi de Viorica Florea : „Numele comun pe care îl reprezintă toponimul desemnează una din caracteristicile obiectului (locului), această caracteristică participă ca sem la formarea înţelesului toponimului, înţelesul numelui comun este inclus în sfera semantică a toponimului ... Iniţial, numele comun desemnează caracteristica dominantă a locului, această caracteristică funcţionează ca semul cel mai relevant al ansamblului semnificativ al toponimului. Cu timpul, caracteristica în discuţie poate deveni

[1] Emilian N. Bureţea, *Unele aspecte ale relaţiei dintre toponimie şi apelativ în toponimia din Oltenia*, în LR, XXIV, 1977, nr. 3, p. 211.

lipsită de importanţă, ea nu mai concură ca sem relevant la definirea înţelesului toponimic sau poate menţine valoarea distinctivă, funcţia de sem relevant [2].

Toponimele incluse în categoria a III-a de Emilian N. Bureţea *(Gilort, Jiu, Motru* etc.), cele care s-au format cu sute de ani în urmă, s-au rupt complet de apelativele din care provin şi au devenit nume proprii tipice, cu cea mai mare forţă de individualizare. Asemenea toponime ţin de limbajul logic, sînt deci neutre din punct de vedere stilistic, lipsite de expresivitate, sînt cuvinte care au numai valoare denotativă.

Toponimele, care din punct de vedere semantic nu s-au desprins încă de apelative, alcătuiesc sub raport stilistic două categorii : **a.** toponime cu expresivitate zero, care au numai valori denotative ; **b.** toponime expresive, care pe lîngă denotaţie conţin şi unele reprezentări suplimentare ce ţin de conotaţie.

Marea majoritate a toponimelor este lipsită de expresivitate, are numai valoare denominativă cu un grad diferit de precizie. Toponimele expresive, deşi mai puţin numeroase, alcătuiesc totuşi o categorie destul de bogată şi variată, pentru a putea fi luate în consideraţie.

În clasificarea semantică pe care o dă toponimelor româneşti, acad. Iorgu Iordan delimitează o categorie de nume topice psihologice, „nume care trădează o anumită **atitudine sau trăsătură psihică** (sublinierea noastră — *I. M.*) a celor ce le-au dat" [3]. În toponimele psihologice, arată acad. Iorgu Iordan, se poate vedea atitudinea **subiectivă** a poporului „faţă de lumea fizică înconjurătoare : cum **vede** el lucrurile în mijlocul cărora trăieşte şi cum reacţionează lingvistic, atunci cînd nevoia de a le distinge unele de altele îi cere să le dea un nume" [4].

Considerăm că atitudinea subiectivă a vorbitorilor faţă de obiectele pe care le denumesc conferă acestor denumiri anumite valenţe stilistice.

Eugen Cîmpeanu consideră că la toponimele care au legătură cu apelativele din care provin se pot depista valori stilistice clare. „Toponimele din această categorie, pe care le-am putea numi semanteme, sînt cele mai expresive. Valoarea lor stilistică rezultă, cel mai adeseori, din colaborarea conţinutului semantic cu capacitatea evocatoare, cu funcţia de plasticizare şi imaginativă a cuvîntului, funcţia principală a toponimicului, localizarea fiind, în acest caz, asociată cu alte efecte expresive. Nu se cuprind aici numai toponimicele « psihologice » (vezi p. 137), ci încă foarte multe din acelea numite « topografice » *(Bîlbîitoarea, Pietrele Arse, Colţii* etc.), « sociale » *(Valea Balaurului, Valea Iadului, Rîpa Dracului* etc.) sau « istorice » *(Podul Grecilor)*, acestea din urmă remarcabile prin efectul lor evocator deosebit" [5].

Noi deosebim următoarele categorii de toponime expresive :

1. Toponime psihologice. În această grupă, acad. Iorgu Iordan pune pe primul loc oiconimele şi toponimele provenite din porecle : *Afurisiţi, Betegi, Cocoşaţi, Fripţi, Guşatul, Nătărăi, Rîncezi, Spurcaţi* etc. etc. Despre

---

[2] Viorica Florea, *Raportul dintre înţelesul numelor de locuri şi cel al numelor comune corespunzătoare*, în LR, XXIV, 1977, nr. 3, p. 220.

[3] Iorgu Iordan, *Toponimia Românească*, Bucureşti, 1963, p. 313.

[4] *Ibidem*, p. 313.

[5] Eugen Cîmpeanu, *Substantivul. Studiu stilistic*, Bucureşti, 1975, p. 139.

asemenea nume topice autorul citat scrie : „Căci afară de sensibilitatea pentru concret ... constatăm adesea o atitudine cu adevărat subiectivă, în sensul că numele topice respective exprimă o reacțiune afectivă, o luare de poziție sentimentală din partea creatorilor lor, nu față de loc, ci față de om : un sat, să zicem, este numit după o particularitate fizică ori psihică a întemeietorului, a stăpînului sau a locuitorilor lui. În majoritatea cazurilor este vorba de un defect (real ori numai presupus, nu importă), cum se întîmplă și în domeniul antroponimiei unde poreclele date după beteșugurile fizice ori morale sînt extrem de numeroase [6]. "

În conștiința vorbitorilor, asemenea nume topice păstrează legătura semantică cu apelativele din care provin, deci țin încă de limbajul afectiv și sînt expresive. Acest lucru este dovedit de faptul că astăzi aproape toate aceste nume de locuri au fost înlocuite cu altele. În primul rînd au fost schimbate denumirile vulgare, care, după cum se știe, au cea mai pronunțată expresivitate : *Băseni* > *Zorile*, com. Costești, jud. Argeș ; *Belitori* > *Troianul*, jud. Teleorman ; *Cacaleți* > *Castranova*, jud. Dolj ; *Căcănăul* > *Vînători*, jud. Teleorman ; *Căcănari* > *Cărămidari*, Giurgiu etc. Unele toponime de acest fel își datorează expresivitatea unor false înrudiri etimologice realizate de vorbitori. Este vorba de *Băseni* (<n. p. *Basu)* și *Cacaleți* (<n.p. *Cacaleț* < bg. *skakaleț* „lăcustă").

După toponimele vulgare încep să fie înlocuite cu alte denumiri și toponimele mai puțin vulgare, dar tot peiorative : *Scrofeni*, *Urîți*, *Blestemați*, *Haramini* etc. Astăzi, acest proces se remarcă prin faptul că se înlocuiesc nu numai toponimele peiorative, ci și cele care „nu sună frumos" sau prezintă omonimii cu epitete depreciative : *Atîrnați* > *Cernet*, jud. Teleorman ; *Ciolanu* > *Valea Bujorului*, jud. Ilfov ; *Valea Porcului* > *Aluniș*, jud. Argeș ; *Secături* > *Gruiu*, jud. Argeș ; *Gura Boului* > *Vedea*, jud. Argeș ; în schimbările acestea observăm tendința de a se evita vulgarul, peiorativul [7], căutarea eufoniei, poeticului. Asemenea toponime, deși minore și, probabil, efemere, se remarcă prin expresivitatea lor. Numele unor asemenea locuri exprimă ironia, sarcasmul vorbitorilor față de cei care le frecventează. Astfel de cuvinte aparțin, fără îndoială, limbajului afectiv.

Acad. Iorgu Iordan include în categoria toponimelor psihologice și toponimele care reprezintă „imagini (expresii plastice prin excelență)[8] de tipul : *Arde-Pămînt*, *Cată-n Sus*, *Chiciorul cu Părul de Porc*, *Detunatele*, *Dor Mărunt*, *Focul Nestins*, *Întunecății* etc. Asemenea toponime reflectă sensibilitatea și imaginația localnicilor, spiritul lor lingvistic creator. Avem a face, desigur, nu cu un limbaj logic, neutru din punct de vedere stilistic, ci cu un limbaj colorat, modelat de afect.

O serie de toponime expresive au la bază un epitet : *Lacu Frumos*, *Frumușița*, *Coasta Frumoasă*, *Poienli Frumoase*, *Pîrău Frumos*, *Vadu Frumos*, *Neteda*, *Piscu Negru*, *Rîiosu*, *Păduchiosu*, *Foameșu*, *Rîpa Arsă*, *La Moara Săracă*, *Lacu Învîrtitii*, *Pîrău Puturos*, *Rîpa-Rîpilor* (prăpastie adîncă), *Valea Turbată* etc. Desigur, nu orice atribut este un epitet. Am inclus în epitete numai acele determinări care dau relief contextului, care

---

[6] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 314.

[7] Locuitorii din satul *Valea Porcului* erau denumiți *porceni*, cei din *Secături* erau nemulțumiți de omonimia, cu *secături* „oameni de nimic, neserioși, netrebnici".

[8] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 314.

au un conținut nou, afectiv. De aceea nu considerăm epitete unele determinări logice, lipsite de valori afective, inexpresive, de genul : *Vadul Lat, Dealul Marc, Valea Adîncă, Balta Rotundă, La Piatra Lată* etc.

Metafora, o imagine bazată pe valori conotative puternic conturate, se întîlnește frecvent în toponimie : *Tingirile* (văi) ; *Clăița Paltinului* (ridicătură pe munte) ; *Căților zimbrului* (izvoare pe Coasta Zimbrului) ; *La Fluturaș* („ciuhă, observator pe vîrf") ; *Oglinda Lacului* (coaste din jurul lacului Vidraru) ; *Purcoiu* (pisc) ; *Muchia Omu dă Piatră; Săgeata* (izvor), *Colțu cu Pălăria*, variantă *Colțu cu Tocila; Pă su Guși* (gîlme), *Capacii Văruiți* (fagi alburii), *Lacu cu Țol* (lac cu mătasea broaștei) ; *Picior dă Paris* (porecla dată frumosului sat Poinărei, cocoțat pe un deal, com. Corbi, jud. Argeș).

Toți lingviștii sînt de acord cu expresivitatea epitetului și a metaforei în cadrul apelativelor. Unii consideră însă că, transformîndu-se în toponime, aceste cuvinte își pierd valoarea de imagini expresive, se neutralizează stilistic. Dar asemenea epitete și metafore nu s-au toponimizat total, ele mai pendulează încă „într-o zonă limitrofă sau de interferență cu substantive comune" [9]. De aceea asemenea toponime își păstrează expresivitatea într-o măsură mai mare pentru localnici și într-o măsură mai mică pentru ceilalți vorbitori. M-am convins de acest lucru și în cercetările de teren. În satul Corbșori, com. Corbi, jud. Argeș, unul din informatori spune la un moment dat : „Da nume *frumoase* nu vă interesează ?" și mi-a exemplificat aceasta cu toponimul *Coasta Frumoasă*.

2. Toponime istorice. O serie de toponime evocă întîmplări sau evenimente mai mult sau mai puțin îndepărtate din trecutul patriei sau al unor sate, locuri : *Bătaia* (deal în sat. Cotești, com. Godeni, jud. Argeș, unde a avut loc o bătaie între moșnenii din Cotești și iobagii Mănăstirii Aninoasa pentru hotar), *Cetatea, Urmili lui Negru Vodă, Meterizul Padeșului, Piscul Zaverei, Preluca lui Rareș, Războieni, Tabăra, Trecătoarea Domnească, Curtea de Argeș, Turnul, Cetatea Zaporojenilor* etc. Asemenea toponime își datorează expresivitatea efectului lor evocator, faptului că, pe lîngă denumirea unui loc, conțin și unele reprezentări suplimentare legate de trecutul zbuciumat al poporului nostru.

3. Toponime care evocă unele credințe, superstiții, ființe fabuloase : *Iuda, Iuzii Ferigii, Iuzî, La Iudă (iudă* <n.p. *Iuda*, „furtună mare la munte", „arbori mulți doborîți de furtună") ; *Sodoame, Valea Sodoamili, Părău Sodomit, Sudome (sodom* <*Sodoma*, „prăpăd, nenorocire, pustiire, potop", „loc pustiu, prăpădit, părăsit, blestemat", „terenuri scufundate, rîpoase, înaccesibile muncilor agricole", „teren alunecos, alunecare de teren") ; *Gorgota* (<*Golgota) ; Valea Dracului, Valea Dracilor* (vale întunecoasă, înfundată, sălbatică), *Pîrîu Dracului, Piscu Dracului, Moara Dracilor* (cascadă), *Copacii Răilor* (loc cu copaci trăsniți, *rău* — sinonim eufemistic pentru *drac) ; Valea Balaurului, Balaura; Comoara, Drumul Comorii, Blestematele, Blestemățiile; Valea Iadului, Gura Iadului, Păduroiul (păduroi*" un fel de geniu al pădurilor de care se pomenește mai ales în descîntece" [10] ; *Raiul Șașilor, Răiuțul; [Strigoaia, Curătura Strigoiului; Mormîn-*

[9] Eugen Cîmpeanu, *op. cit.*, p. 141.
[10] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 249.

tul Uriaşului ; Zburătorul; Zmei; Zmeul, Poarta Zmeilor etc. Asemenea toponime, legate de anumite credinţe, superstiţii, de fantezia bogată a poporului, creează în jurul locurilor o anumită atmosferă de mister, groază, mai rar de încîntare. Asemenea elemente plasează toponimele respective în limbajul afectiv şi le conferă expresivitate.

Eugen Cîmpeanu consideră expresivitatea unor astfel de toponime un fapt neîndoielnic : „Un nume topic ca *Rîpa Dracului*, de exemplu, sugerează în acelaşi timp aspectul fizic al locului, greu accesibil, primejdios, evocă întîmplări ciudate legate de anumite superstiţii şi credinţe, potrivit cărora natura poate fi locuită de fiinţe supranaturale ostile omului, confirmă şi stimulează puterea imaginativă a vorbitorului şi a cititorului. Asocieri şi efecte complexe, care-i avantajează includerea în limbaj afectiv sau expresiv" [11].

În anumite împrejurări, unele toponime de acest gen pot trece în limbajul denotativ. Dacă, de exemplu, anumiţi vorbitori nu cunosc entopicele *iudă, sodom* şi nu asociază toponimele respective cu reprezentările biblice, pentru ei astfel de nume topice sînt substantive proprii tipice care au numai funcţia de individualizare.

4. Toponime onomatopeice sau cu simbolism fonetic: *Colcotiva* (vale); *Plesnitoarea* (poiană); *Vîja* (munte); *Bolboaca Mare* (cascadă), *Bolboci* (cascade); *Bălbăitoarea* (izvoare), *Bolborosoaia, Bolbosoaia, Bolborosita* (izvoare); *Durăitoarea, Duruitoarea; Gîlgîitoarea* (izvor); *Hududoiu* (vale strîmtă şi adîncă, a curge *hududoi* „a curge iute şi cu zgomot"); *Murmurătoarea* (izvor); *Picătoarea* (cădere de apă); *Plescarea* (vale); *Vîjîitoarea* (pîrîu) etc.

Onomatopeele şi derivatele lor sînt expresive prin ele însele, deoarece înlocuiesc noţiunea cu corespondentul ei acustic, exprimă obiectul cu ajutorul sunetelor caracteristice lui. Forţa sugestivă a toponimelor onomatopeice este deosebită.

Toponimele diminutivale *(Dîmbovicioara, Ialomicioara, Topologel, Dobronogel, Lotrişor, Prahoviţa)* se deosebesc de apelativele diminutivale prin lipsa caracterului afectiv şi a expresivităţii (comp. diminutivele din limbajul familiar, folosit de mame cînd se adresează copiilor — *fetiţă, băieţel, fomiţă, păpică, nănică, culchiţă* etc.).

Toponimele cu formă diminutivală, după cum arată acad. Iorgu Iordan, servesc ca mijloc de diferenţiere lingvistică, înlătură confuziile [12]. După Gh. Bolocan, opoziţia primitiv-diminutiv este expresia opoziţiei logice mare-mic [13].

În concluzie, putem afirma următoarele : 1. unele nume de locuri nu s-au toponimizat complet, ci pendulează semantic între substantivele comune şi proprii ; 2. păstrarea unor sensuri ale apelativelor de către toponime dă posibilitatea acestora să creeze în jurul locurilor denumite o

---

[11] Eugen Cîmpeanu *op. cit.*, p. 139—140.
[12] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 17.
[13] Gh. Bolocan, *Modele derivative în toponimie*, în LR, XXIV, 1977, nr. 3, p. 187.

anumită atmosferă, să exprime atitudinea subiectivă a vorbitorilor față de locuri, să adauge la sensul de bază anumite nuanțe sau reprezentări suplimentare, deci să creeze conotații evidente; 3. toate acestea plasează toponimele în speță în limbajul afectiv și le conferă expresivitate; 4. expresivitatea numelor topice respective are un grad diferit, mergînd de la zero pînă la o expresivitate maximă, în funcție de cunoașterea motivării lor de către vorbitori; de aceea pentru localnici unele toponime sînt expresive, iar pentru ceilalți vorbitori expresivitatea este minimă sau nulă; 5. pentru cunoașterea exhaustivă a toponimiei este necesară și studierea ei în plan stilistic.

NOTE SINTACTICE

DE

IORGU IORDAN

I. *(Pre)cum = ca*

Acest uz este destul de vechi, relativ vorbind, în orice caz mai vechi decît poate părea la prima vedere. L-am înregistrat, cu citate numeroase, în *Limba română actuală*, unde am propus o explicaţie ceva mai ... lingvistică, adică mai obiectivă, invocînd, de pildă, influenţa construcţiilor similare din franceză şi germană, introduse prin *comme*, resp. *wie*, sau nevoia de a evita o cacofonie (în ipoteza că acel cuvînt care precedă pe *ca* se termină în *că)*. M-am ocupat de acest fapt, atît de răspîndit în publicistica noastră actuală, şi în „Limbă şi literatură", I, 1974, p. 49 [1].

Tradiţia noastră lingvistică, aşa cum o înregistrează, foarte bogat, Gramatica Academiei $_2$, p. 309—312, cere ca propoziţia subordonată comparativă introdusă prin *precum* (sau prin echivalentele lui : *cum, după cum, aşa cum)* [2] să aibă predicatul exprimat. Toate citatele, extrem de numeroase, din gramatica amintită (alese din scriitorii noştri clasici şi, mai puţine, din unii contemporani) vorbesc în acest sens.

Cum se explică atunci construcţiile, din ce în ce mai des întîlnite în scrisul nostru actual, precum şi în conferinţele sau cuvîntările cu pretenţii academice, de felul acesteia : *Un critic de mare autoritate, precum Călinescu, afirmă că ...*? Punctul de plecare îl constituie, cred, nuanţa de comparaţie, care există atît în semantismul lui *precum*, cît şi în acela al lui *ca*.

A ajutat la echivalarea de funcţie sintactică dintre amîndouă faptul că fiecare apare şi la început de propoziţie, cu valoare conjuncţională. Se uită însă că numai *precum* (tot aşa *cum* şi cele înşirate mai înainte) poate îndeplini rolul de conjuncţie prin el însuşi. În ce priveşte pe *ca*, acest rol îl are, numai aparent totuşi, datorită conjunctivului care urmează totdeauna după el. (În realitate, lui *să*, conjuncţie, la origine.) *Ca* singur funcţionează numai în calitatea pe care o are el din capul locului, aceea de adverb comparativ. De aceea putem spune şi spunem *Un critic de mare autoritate, ca G. Călinescu, afirmă că ...*, şi nu putem, deci nu trebuie, să spunem în felul arătat mai sus. Mă întreb, foarte intrigat, cum se face că publicişti

---

[1] Toate aceste informaţii le datoresc Mioarei Avram, căreia îi mulţumesc şi pe această cale şi-i adresez felicitări călduroase pentru cunoaşterea aşa de precisă a lucrărilor mele.

[2] Toate conţin, ceea ce se vede uşor, pe *cum*, cel mai frecvent, de altfel, dintre ele în toate stilurile limbii.

de primul rang nu simt că înlocuirea lui *ca* dintr-un exemplu ca cel dat acum prin *precum*, fără nici o altă modificare a construcţiei, nu „merge". Explicaţia psihologică, puţintel ... pesimistă, ar fi, după mine, dorinţa de a se deosebi de cei mulţi, printre care — mă refer la scriitorii noştri clasici — destui, adevărate modele în toate privinţele. Aş veni cu o completare glumeaţă, dar elocventă, zic eu, a acestei explicaţii. Publiciştii în discuţie nu cunosc, — era să zic — precum eu, adică aşa cum cunosc eu, o „declaraţie de dragoste" de pe vremuri, creaţie, probabil, a unui versificator umorist, care o pune în gura unui flăcău de la periferie : *Tu eşti cea mai prima-ntăi / Precum eu între flăcăi*. Foarte des apare *cum* cu aceeaşi valoare ca *precum*.

UN NOU SEMN DE PUNCTUAȚIE

DE

MIOARA AVRAM

Articolul de față urmărește să atragă atenția asupra unui semn de punctuație care se folosește din ce în ce mai des în scrierea limbii române contemporane, deși nu este consemnat încă în nici o lucrare normativă sau, măcar, descriptivă asupra punctuației noastre [1]. Este vorba de bara oblică [2] de forma /, prezentă de mai multă vreme între semnele grafice, cu circulație internațională, uzuale în anumite notații cu caracter de cod tehnic, dar intrată mai de curînd în scrierea curentă.

Întrebuințările acestui semn pot fi clasificate din două puncte de vedere diferite : pe de o parte, după apartenența la ceea ce se înțelege de obicei prin punctuație sau la sistemul mai larg al semnelor grafice de diverse feluri, iar, pe de altă parte, după calitatea de simplu semn de demarcație corespunzător numai unei pauze în vorbire, opusă calității de substitut grafic al unui cuvînt ajutător (element relațional) din vorbire. După cum se va vedea, cele două criterii de clasificare prezintă diverse puncte de interferență. Pentru claritatea expunerii, mi se pare preferabilă, ca punct de plecare, adoptarea celei de-a doua clasificări în descrierea diferitelor întrebuințări.

Bara oblică este simplu semn grafic de demarcație în transcrierea continuă a unui text în versuri fără dispunerea lor în rînduri separate : de exemplu, citarea versurilor lui Șt. O. Iosif *S-au închis crîșmele-n sat, / S-au închis crîșmele toate,/ Și eu tot m-am îmbătat!* de către Sanda Golopenția Eretescu [3]. Desigur, în această situație semnul nostru nu are nici o funcție de punctuație (ceea ce rezultă și din împrejurarea că poate apărea după un semn de punctuație propriu-zisă) ; e de notat totuși că, cel puțin la cercetători mai vechi, se folosește cu această valoare de marcare a finalului de rînd linia de pauză, care face parte din sistemul semnelor de punctuație [4].

Semn de demarcație este bara și în transcrierea fonetică a unor texte în care se notează segmentarea enunțului din punctul de vedere al intonației. Astfel, în culegerile de texte dialectale publicate recent, autorii renunță la unele semne de punctuație uzuale, notînd limitele unităților de intonație prin bară simplă în cazul unui segment melodic nonterminal și prin bară

---

[1] Vezi *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a III-a, București, 1971 (tiraj nou 1978) ; *Gramatica limbii române* (abreviată, în continuare, GLR), II, ediția a II-a, tiraj nou, București, 1966 ; Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, București, 1973.

[2] Deși această denumire este curentă în terminologia tipografică, fiind folosită, în orice caz, la indicațiile de corectură, în DEX cuvîntul *bară* este definit ca (4) „linie verticală sau orizontală care separă părți dintr-un text" [spațiat de mine — *M.A.*].

[3] În *Studii de istoria* [sic] *limbii române literare. Secolul XIX*, 2, București, 1969, p. 539.

[4] Vezi la Romulus Ionașcu, *Sistemele ortografice cu litere latine în limba română*, Focșani, 1889, modul de redare a unor texte în versuri la p. 36—37, 61—62. În edițiile de texte, sfîrșitul rîndului sau al paginii se marchează, de obicei, prin bară verticală.

dublă la sfîrșitul unei comunicări : *s-a spălát/ s-a-nkinád / dă mîncát nu a mîncát/ /* [5]. Deși se afirmă că aceste bare „nu au nici o semnificație din punctul de vedere al ortografiei tradiționale" [6], este evident că ele îndeplinesc funcția unor semne de punctuație care notează pauze de durată diferită : punctul, virgula sau linia de pauză, punctul și virgula. Pentru discuția noastră, această întrebuințare a barei interesează mai puțin, dat fiind caracterul de cod specializat al domeniului în care apare.

O întrebuințare cu o sferă de aplicare mai puțin specializată are bara ca semn de demarcație în notarea cifrică a datei, în formule de tipul *4/II/1932*, frecvente în stilul administrativ—de unde sînt preluate și de stilul epistolar—, alături de notații care recurg fie la punct *(4.II.1932* sau *4.02.1932)*, fie la linia de pauză *(4—II—1932)*.

Celelalte întrebuințări ale barei prezintă în bloc particularitatea de a putea fi glosate printr-un cuvînt de relație, ceea ce nu e numai un mod de a le comenta în „metalimbaj", ci și felul cum sînt sau pot fi citite [7].

Un prim grup de corespondențe se poate stabili între bară și una dintre următoarele prepoziții : *pe, spre, pînă la* și *față de.*

Poate că cea mai veche întrebuințare a barei ca semn grafic, care explică și prezența ei în claviatura oricărei mașini de scris, este legată de notarea numerelor fracționare, de tipul *1/4* ; după cum se știe, lectura unei asemenea notații se poate face în mai multe feluri *(o pătrime, una a patra, unu supra patru, unu pe patru)* [8], dar cea mai frecventă este cea în care bara se redă oral prin prepoziția *pe*. De această notație matematică și de lectura ei se leagă, pe de o parte, formulele de raportare a unor unități de măsură la alte unități de măsură, de exemplu *km/h, biți/secundă* etc., frecvente în fizică, iar, pe de altă parte, formulele administrative de înregistrare a numărului unui act, dosar etc. : *adresa nr. 8554/1974*, ca și formulele bibliografice curente de indicare a numărului unei publicații : *LR nr. 2/1979* [9].

Echivalența cu prepoziția *spre* se întîlnește în formule cifrice care notează date de tranziție : în special, la notarea zilelor, de exemplu *noaptea de 15/16 august 1916*, mai rar la notarea anilor : *în iarna 1910/1911* Matei I. Oroveanu, Cuvînt înainte la Georges Blond, *Supraviețuitorul din Pacific*, București, 1976, p. 7. În aceste formule se poate folosi și linia de pauză : vezi *din iarna 1938—1939* id., *ibid.*, p. 11.

Cea mai puțin răspîndită este echivalența cu prepoziția *pînă la (inclusiv)*, întîlnită tot în formule cifrice de datare a duratei [10] : *în anii 1920/1922* Matei Oroveanu, *lucr. cit.*, p. 8. Notația mai frecventă în asemenea formule este cea cu linie de pauză.

[5] *Texte dialectale Muntenia.* Sub conducerea lui Boris Cazacu. I, București, 1973, p. XVII ; vezi și II, București, 1975 ; Cornelia Cohuț și Magdalena Vulpe, *Graiul din zona „Porțile de Fier". I Texte. Sintaxă*, București, 1973.

[6] Vezi *Texte dialectale Muntenia* I, *loc. cit.*

[7] Posibilități similare de glosare prin cuvinte ajutătoare există și la alte semne de punctuație, ca paranteza, linia de pauză sau ghilimelele.

[8] Vezi GLR I, p. 192.

[9] Vezi și folosirea barei în formule de indicații bibliografice, mai puțin obișnuite, de tipul *cf. B. Cazacu, 1957/a* la G. Beldescu, *Ortografia în școală*, București, 1973, p. 13.

[10] Bara se folosește și în formulele de denumire a unui an școlar, dar aici nu se redă verbal printr-un cuvînt ajutător ; de exemplu, *la sfîrșitul anului școlar 1859/1860.* G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, p. 385, cf. și *în 1872/73 și 1873/74* p. 387.

În sfîrșit, o echivalență limitată la limbajul științific este aceea dintre bară și prepoziția latinească *versus* (abreviată *vs.*), folosită în terminologia internațională de specialitate și care corespunde rom. „împotriva, față de". Cu această valoare se folosește bara în notarea opozițiilor în lucrările lingvistice, de exemplu, la notarea alternanțelor fonetice *o/oa*, *t/ț* etc. [11]. Pentru echivalența prepozițională discutată aici, vezi opoziția *concret vs. abstract* la Iorgu Iordan și Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978, p. 254, și, pe aceeași pagină, *distincția concret/abstract*.

Ultimul exemplu de folosire a barei *(distincția concret/abstract)* permite trecerea spre discutarea celui de-al doilea grup de corespondențe cu elemente relaționale ale acestui semn, și anume spre discutarea echivalentelor lui conjuncționale : *și*, respectiv *sau*.

Echivalența cu conjuncția coordonatoare copulativă *și* este posibilă într-o serie de îmbinări care admit și echivalența cu prepozițiile *versus*, *împotriva*, *față de* : pe lîngă exemplul dat, în care apare substantivul *distincția*, se pot cita orice îmbinări dependente de substantive ca *antinomia*, *antiteza*, *contrastul*, *dihotomia*, *dualitatea*, *opoziția*, *polaritatea* în care termenii opuși sînt citați ca o denumire a opoziției. Există însă și construcții în care echivalența cu *și* este singura posibilă, cum sînt îmbinările dependente atît de substantivele *comparația*, *raportul*, *relația*, cît și de unele care sugerează cuplarea : *combinația*, *interferența*, *sincronizarea*, *sinteza*, *suprapunerea*. Pentru toate acestea se pot găsi exemple la Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, I, București, 1973 : *antinomia gust natural/gust social* (p. 777), *percepția universului și a vieții sub specia contrastului (viață/moarte, bine/rău, vară/iarnă etc.)* (p. 436), *în locul distincției clasice fond/formă, apare o nouă dualitate: material/procedeu* (p. 691), *opoziția metonimie/metaforă ...*, *povestitor/personaj* (p. 603) ; *comparația tragedie/comedie* (p. 412), *în cadrul raportului narațiune/acțiune* (p. 597), *în cadrul relației imaginație/știință* (p. 674) ; *combinațiile om/animal ...*, *om/plantă ...*, *om/mașină* (p. 666), *interferența latentă comic/tragic* (p. 935), *sincronizarea gust cultivat/gust public* (p. 777), *sinteza intuitiv/reflexiv* (p. 936), *suprapunerea sub toate formele și pe toate planurile posibile [subiect/obiect; perceput/imaginat; spirit/materie; viu/inert (fabricat); normal/anormal etc.]* (p. 664).

Chiar în prezența unor substantive regente după care am văzut că e posibilă, în principiu, o dublă echivalare a barei — fie cu o prepoziție, fie cu conjuncția *și* — , există construcții în care echivalența nu mai e ambiguă, ci exclusiv conjuncțională. Din păcate, aceste construcții care precizează valoarea barei nu reprezintă modele de exprimare, căci, dacă putem admite o formulă apozițională eliptică de tipul *opoziția fond/formă* (Marino, *lucr. cit.*, p. 951), în momentul în care folosim formula cu prepoziția *dintre* sau *între* la primul termen, e obligatorie continuarea cu conjuncția *și* : *opoziția dintre fond și formă* (id., *ibid.*, p. 694) ; de aceea formule ca *distincția clasică dintre eul poetic / eul empiric* (id., *ibid.*, p. 476) sau *deosebiri între tipul de creație/tipul de creator* (p. 935) sînt excelente ca ilustrare a corespondenței dintre bară și conjuncția *și*, dar, din punctul de vedere al cultivării limbii, sînt la fel de criticabile ca și formulele, mult mai

[11] Pentru opoziții semantice notate cu bară între termenii lor, vezi *Formarea cuvintelor în limba română*. II *Prefixele*, București, 1978, p. 273—276.

răspîndite, cu cratimă sau cu linie de pauză : *între 10—12* în loc de *între 10 și 12* [12]. Paralelismul în greșeală rezultă din posibilitatea de folosire cu aceeași valoare a semnelor de punctuație menționate ; în scrierea curentă este mai răspîndită folosirea liniei de pauză sau a cratimei în formule ca *relația om — natură* sau *raporturile proprietari—chiriași* „Scînteia", 1973, nr. 9 452, p. 3, col. 3 ; vezi și la Marino, *lucr. cit.*, exemple ca *antiteza zi-noapte = clasicism-romantism* (p. 307). Cu valoarea lui *și* bara apare, rar, și ca semn ortografic în notații ca *deprinderea scris/cititului* (alături de notația curentă cu cratimă : *scris-cititului*).

Echivalarea conjuncțională a barei este posibilă însă nu numai prin *și*, ci și prin *sau* alternativ, mai exact cu valoarea specifică a lui *respectiv*. O vechime mai mare are întrebuințarea barei cu această valoare la dubla notare a datelor calendaristice după stilul vechi și după cel nou : *în nr. din 25 febr./9 martie 1866* Călinescu, *lucr. cit.*, p. 386. De dată mai recentă, și specifică stilului științific la origine, este folosirea barei cu valoarea unei conjuncții de coordonare alternativă („sau", „respectiv") între orice cuvinte în cursul unei expuneri. Tipică este formula în care bara apare între conjuncțiile *și* și *sau*, fie în varianta *sau/și (provenință sau / și semantică adverbială*, în *Formarea cuvintelor în limba română II Prefixele*, p. 13), fie în varianta *și/sau (varietăți și / sau variante de sens* Iordan — Robu, *lucr. cit.*, p. 255). Ea poate apărea cu această valoare între diverse alte cuvinte sau grupuri de cuvinte : vezi la Eugen Oancea, *Analiza și sinteza vorbirii*, București, 1976, p. 219, nu numai *și/sau*, ci și *existența / absența, creștere / scădere, nivel mare / nivel mic, mai largă / mai îngustă, inferior / superior, sînt / nu sînt*. Pentru echivalența în discuție este caracteristic contextul dependent de un substantiv ca *alternativă*, de exemplu : *întreaga problemă a creației își pune alternativa: activitate irațională / imitație rațională* Marino, *lucr. cit.*, p. 457. Această întrebuințare a barei, limitată inițial la stilul științific (vezi și modul de notare a variantelor în lingvistică în exemple ca *iaca/iacă* LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 115), se extinde în sfera mai largă a publicisticii (vezi, de exemplu, *nul ca bombardier rapid și/sau aparat de vînătoare sau asalt* Oroveanu, *lucr. cit.*, p. 8) și chiar în stilul epistolar familiar la persoane din generațiile tinere *(dacă are vreun pachet / mesaj* ; *coborîți / cobori în Constanța* ; *e cazul să mă obișnuiesc/resemnez* și altele în scrisori ale unui absolvent de liceu).

Ultima întrebuințare luată în discuție are șanse să se impună, întrucît e mai lipsită decît majoritatea celorlalte de concurența altui semn de punctuație. S-ar putea crede că un semn echivalent este paranteza [13], prin care se poate marca o alternativă, dar prin paranteză se marchează o ierarhizare a textului, trecerea părții de enunț cuprinse în ea pe planul al doilea [14], în timp ce bara are avantajul de a menține termenii alternativi pe același plan, lăsînd cititorului libertatea de opțiune de la caz la caz.

După cum a putut rezulta indirect și din unele exemple date, există autori și limbaje care manifestă predilecție pentru semnul discutat aici față de alte mijloace grafice sau lingvistice echivalente. Într-o anumită măsură

---

[12] Vezi Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 55.

[13] Dealtfel, bara (în pereche corelativă cu altă bară) se folosește în anumite sisteme de notație cu valoare de paranteză.

[14] Vezi Mioara Avram, *Compromiterea parantezei*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 1, p. 95—96.

s-ar putea vorbi chiar de un fel de modă a folosirii acestui semn, legată de tendința spre brahilogie [15], de exprimarea în stil „telegrafic" [16]. Observația are în vedere exclusiv situațiile în care bara corespunde unei formulări economice a mesajului, avînd valoarea unor cuvinte neexprimate; în sprijinul apartenenței la o anumită orientare stilistică vorbește constatarea că la unul și același autor se întîlnesc formule diferite după natura pasajelor în care sînt plasate: astfel, la A. Marino, *lucr. cit.*, construcția *opoziția dintre fond și formă* din textul expunerii (p. 694) este rezumată la sumarul analitic în varianta *opoziția fond/formă* (p. 951; o situație similară la p. 938 față de 519). Ceea ce se poate critica în moda la care m-am referit nu este însă semnul ca atare, ci abuzul în întrebuințarea lui.

Utilitatea barei ca semn grafic este susținută atît de întrebuințările specifice în care nu i se opune un echivalent perfect, cît și de unele situații în care ea prezintă avantajul clarității față de alte mijloace de expresie grafică sau verbală. Astfel, chiar în cazul unei formule de opoziție sau alternativă constituite din termeni simpli se poate spune că bara este mai lipsită de echivoc decît linia de pauză, care — mai ales în manuscrise și în textele dactilografiate — se confundă cu cratima: îmbinări ca *tipul (personajul, caracterul* etc.) *clasic/romantic* sau *genul liric/dramatic* riscă să fie înțelese greșit în grafia cu linie de pauză confundată cu o cratimă! Cu atît mai mult se dovedește utilitatea barei în cazul unor formule constituite din serii de cîte doi sau mai mulți termeni, separați între ei prin alte semne de punctuație sau prin cuvinte de legătură; vezi, de exemplu, la Marino, *lucr. cit.*, contexte ca: *problema constituirii și delimitării „totalității" pe un traseu alternativ unic: parte-tot/tot-parte* (p. 45); *o dublă mișcare alternativă, un „du-te-vino" din două direcții: sinteză-analiză-sinteză/analiză-sinteză-analiză* (p. 44); *pe alte două planuri alternative: prezent-trecut-prezent/trecut-prezent-trecut* (p. 49); *această veșnică pendulare între literatură și cultură literară/poezie și antiliteratură, între baroc, manierism, estetism, idealizare artistică, literaturizare, pe de o parte, „adevăr", „mimesis", „realism", „autentic", pe de alta* (p. 172). După cum arată ultimul exemplu, în asemenea construcții complexe se poate vorbi de o echivalență între bară și elementul cvasiconjuncțional corelativ *pe de o parte ... pe de alta*, care are funcția specifică de a preciza limita dintre termenii coordonați.

Folosirea barei oblice ca semn grafic în general și ca semn de punctuație în special nu este o creație românească. Semnele de punctuație sînt, dealtfel, în ansamblu internaționale și numai unele norme de folosire diferă de la o limbă la alta. Deși diverse întrebuințări ale barei îmi sînt cunoscute și din scrierea altor limbi de circulație, ca franceza și germana, singura limbă pentru care am găsit înregistrarea barei ca semn de punctuație (auxiliar) este engleza, unde este desemnată prin mai mulți termeni: *dia-*

---

[15] Pentru aceasta vezi Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 336.

[16] Ceea ce explică frecvența lui în stilul abreviat al notițelor luate la cursuri sau al fișelor de uz personal.

gonal, oblique (~ *stroke* sau *line*), *slant, virgule/virgil* (și, mai rar, *solidus*) [17]. Fără îndoială, dezvoltarea luată de folosirea barei în scriere și unele funcții ale ei ca atare sînt legate de influența directă sau indirectă a scrierii limbii engleze.

Bara este deci nu numai un nou semn de punctuație, în sensul de „un semn în plus", nediscutat sau nerecunoscut pînă acum, ci și un semn de punctuație nou, adică recent, măcar în parte, în scrierea limbii noastre. Un semn de punctuație cu aceeași formă apare consemnat în prima gramatică românească, a lui Dimitrie Eustatievici, din 1757 ; numit *dungă*, el este definit acolo ca „semnul cel mai mic al despărțirii, cel ce să pune după grăirea cea începută și puțin ridicată prin mișcare, dar prin răsuflare neîmpiedecată, precum : *Nemilostiv om / carele pradă pre vecinul său, nefăcînd lui nici un rău* "[18]. Între vechea „dungă" și bara de azi nu există altă asemănare funcțională decît apartenența la sistemul semnelor de punctuație și, eventual, corespondența parțială cu o pauză în vorbire ; în nici un caz nu se poate vorbi de o continuitate între cele două semne cu formă identică.

[17] Vezi Eric Partridge, *You Have a Point There. A Guide to Punctuation and its Allies*, Londra, 1963, p. 151—153 : *The Virgule (or Virgil) or the Oblique* ; *Webster's Seventh New Collegiate Dictionary*, Springfield, 1970, s. v. *diagonal* și anexa *Punctuation*, p. 1193 ; A. S. Hornby, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, ediția a III-a, Oxford, 1974 (tiraj nou 1977), s. v. *virgule*. Spre deosebire de lucrările citate aici, *Dicționarul englez-român*, București, 1974, nu înregistrează acest sens la cuvintele în cauză ; de asemenea, la Edith Ilovici, *Îndreptar de ortografie și punctuație a limbii engleze*, București, 1972, nu se discută semnul respectiv.

[18] Dimitrie Eustatievici Brașoveanul, *Gramatica românească 1757. Prima gramatică a limbii române*, ediție de N. A. Ursu, București, 1969, p. 24.

SCRIEREA ŞI PRONUNŢAREA UNOR NEOLOGISME CU FINALA ÎN *-ură*

DE

ELENA GĂRĂBULEA

În limba română există o serie de neologisme în *-ură* [1] la care se întîlneşte oscilaţia *u/ü* (sau *iu*) în pronunţare şi *u/iu* sub aspect grafic: *alură/aliură*, *dublură/dubliură*, *parură/pariură (parüră)* etc.

Dicţionarele româneşti mai vechi şi mai noi atestă în parte existenţa fluctuaţiei menţionate: unele cuvinte sînt înregistrate în dicţionare cu ambele variante grafice, altele cu o singură formă căreia îi pot corespunde şi pronunţări diferite. Astfel, la *alură* se dă scrierea şi pronunţarea cu *u* la SD[2], CADE, DM, MDE, DEX, ÎO$_1$, ÎO$_2$, pronunţarea cu *liu* în DN, ÎO$_3$, scrierea sub forma *aliură* în DER; la *ancolură* „gîtul calului" se dă pronunţarea cu *liu* în DN; *ghip(i)ură* „un fel de dantelă brodată pe o ţesătură rară" este înregistrat sub această formă la CADE şi sub forma *ghipiură* în DI; la *parură* se dau scrierea şi pronunţarea cu *u* în DM, MDE, DEX, *parură* cu varianta de pronunţare *parüră* în DLR, DN; la *turnură* apar scrierea şi pronunţarea cu *u* la CADE, ŞDU, DM, MDE, DEX, ÎO (toate ediţiile), *turnură* cu varianta *turnir* la SD, *turnură* şi *turniură* în DI; *manichiură* este înregistrat în DM, DLR, MDE, DEX, DN, ÎO (toate ediţiile), *manichiură* şi *manicură*, *manucură* în DI (vezi şi *Dicţionar german-român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, care traduce germ. *Manikür* prin rom. *manicură); pedichiură* este înregistrat în DM, MDE, DEX, ÎO (toate ediţiile), *pedicur* (cu sensul propriu „pedichiurist", sens consemnat şi de DLR) la SD, CADE, PN, ŞDU, *pedichiur, -ă*, cu varianta *pedicur, -ă* în DLR şi *pedichiură* cu varianta *pedicură* în DN.

---

[1] E de menţionat că împrumuturile în *-ură* din domeniul chimiei, ca şi cele în *-atură* de aceeaşi origine, sînt scrise şi pronunţate numai cu *u*: *bromură, clorură, iodură, sulfură; arcatură, armatură, legislatură, ligatură, musculatură, vilegiatură* etc.

[2] Explicarea siglelor folosite: SD = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939; CADE = I. Aurel Candrea — Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I. Aurel Candrea, Editura Cartea românească, Bucureşti [1926—1931]; ŞDU = Lazăr Şăineanu, *Dicţionarul universal al limbei române*. Ed. a VIII-a, Editura Scrisul românesc; PN = Sextil Puşcariu şi Teodor Naum, *Îndreptar şi vocabular ortografic*, ediţia a III-a, Editura Cartea românească, Bucureşti, 1941; DI = *Dicţionar invers*, Editura Academiei, 1957; DM = *Dicţionarul limbii române moderne*, Editura Academiei, 1958; DLR = *Dicţionarul limbii române*. Serie nouă, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti. Litera *M* 1965—1968, litera *N* 1971, litera *O* 1969, litera *P*: *P-Păzui* 1972, *Pe-pinar* 1974, litera *R* 1975; DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme*. Ediţia a III-a, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1978; DER = *Dicţionar enciclopedic român*, Editura politică, Bucureşti. Vol. I: *A — C* 1962, vol. II: *D — J* 1964, vol. III: *K — P* 1965, vol. IV: *Q — Z* 1966; MDE = *Mic dicţionar enciclopedic*, Editura enciclopedică, Bucureşti, 1972; DEX = *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1975; ÎO$_1$ ÎO$_2$, ÎO$_3$ = *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*. Ediţia I 1960, ediţia a II-a 1965, ediţia a III-a 1971.

După cum se poate observa, fluctuațiile apar fie în surse din perioade diferite, la cuvinte diferite (*manicură, pedicur* se întîlnesc în izvoare vechi, *aliură, ancoliură*, în surse recente), la același cuvînt (*alură/aliură, pedichiură/pedicură*) sau la cuvinte diferite (*manichiură/manicură, pedichiură/pedicură*, dar numai *procură, sinecură*). Asemenea fluctuații de indicații normative trebuie deosebite de înregistrarea nenormativă a variantelor (vezi DI).

Dacă sub aspect grafic fluctuația *u/iu* nu este destul de bine reprezentată, în pronunțare oscilația între *u, ü* sau *ịu* este mult mai mare în sfera limbii literare vorbite, cuvinte ca *bordură, cambrură, carură, cizelură, coafură, curbură, dublură, nervură, textură* fiind pronunțate adesea cu *ü*.

Fluctuațiile de tipul celor menționate se explică prin etimologia cuvintelor : este vorba de împrumuturi din limba franceză în *-ure*, finală care reprezintă :

a) sufixul *-ure* (< lat. *-ura*), împrumutat prin cuvinte analizabile pentru vorbitorii limbii române : *coafură, dublură* etc. sau neanalizabile : *alură/aliură, ghipură/ghipiură* etc. ;

b) finala de cuvînt omografă : *manichiură* cf. fr. *manucure* „manichiurist" (<lat. *manu-* „mînă" și *curare* „a îngriji"), *pedichiură* cf. fr. *pedicure* (<lat. *pedi-* „picior" și *curare*), *sinecură* cf. fr. *sinecure* (<lat. *sine* „fără" și *cura* „grijă").

Vocala *u*, pronunțată *ü* în limba franceză, din cuvinte de tipul celor menționate sau din alte cuvinte, a fost redată în română prin *u*, prin *i* și prin *ĭu* [3] (*uzură*, cf. fr. *usure, birou*, cf. fr. *bureau, meniu*, cf. fr. *menu* etc.). Nu la toate cuvintele s-a produs o adaptare completă la limba română, uneori păstrîndu-se pronunțarea, alteori și scrierea din limba franceză. Este situația împrumuturilor în *-ure*, la care *u*, așa cum s-a văzut, apare scris sub două forme și pronunțat în trei feluri. Cei care pronunță cuvintele altfel de cum le scriu (cu *u* pronunțat *ü, ịu*) încearcă să respecte în scris și în pronunțare o formă cît mai apropiată de etimon. Cei care le scriu și le pronunță la fel se încadrează în tendința limbii române de a pronunța cuvintele așa cum se scriu sau, cunoscînd pronunțarea originară, de a modifica scrierea pentru a o face să redea întocmai pronunțarea [4]. E de menționat că majoritatea cuvintelor de care ne ocupăm fac parte din sfera limbii literare și e de presupus că vorbitorii care le folosesc știu că ortografia noastră este, în același timp, nu numai fonetică, ci parțial și etimologică, în special la neologismele recente.

Din cele spuse pînă acum reiese că seria cuvintelor în discuție nu are o poziție stabilă în limbă, cuvintele respective aflîndu-se încă în proces de adaptare. Problema care se pune este următoarea : ce soluție să adopte *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* pentru cuvintele în discuție, avînd în vedere caracterul lui normativ : să opteze pentru o singură formă care să fie recomandată drept literară, să recomande forme duble, cu *u* și *iu*, sau scrierea cu *u* și pronunțarea cu *ü* (*ịu*) ? Dacă acceptă

---

[3] Cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor"*, Editura Socec, București, 1943, p. 43. Și Al. Graur, în *Tendințele actuale ale limbii române*, Editura științifică, București, 1968, p. 46, vorbește de apariția în pronunțarea unora a vocalei *ü* în cuvinte ca *alüră, carüră*, dar consideră că *ü*, dealtfel ca și *ö* (din *coaför, dizör*) „n-au prins".

[4] Cf. Al. Graur, *Mic tratat de ortografie*, Editura științifică, București, 1974, p. 170.

o singură formă care dintre ele este preferabilă şi pe baza căror argumente? Se ştie că pentru stabilirea normei de pronunţare nu există reguli fixe, uzul limbii fiind, de obicei, factorul hotărîtor care adoptă sau respinge o formă sau alta.

Pentru seria cuvintelor în discuţie s-ar putea adopta o poziţie care, dacă nu are la bază un tratament fonetic unic, are totuşi avantajul de a evita majoritatea fluctuaţiilor din norme, discutate mai înainte, şi de a evita discordanţa dintre ortografie şi ortoepie :

— Cuvintele de sub a) : derivatele franţuzeşti analizabile sau semianalizabile în limba română (cum e *turnură*, cf. *turnant*) să fie scrise ca în limba de origine, cu *u*, şi pronunţate aşa cum sînt scrise [5]. Această soluţie ar corespunde, într-o oarecare măsură, tradiţiei scrise şi uzului limbii române, multe derivate în *-ură* de acelaşi tip şi cu aceeaşi origine fiind scrise şi pronunţate numai cu *u* (*procedură*, *sudură*, *sutură*, *uzură* etc.). La acestea s-ar putea adăuga formaţiile în *-ură* din domeniul chimiei şi cele în *-atură* de tipul celor menţionate în nota 1.

Pentru derivatele neanalizabile s-ar putea, eventual, adopta o poziţie diferită, recomandînd fie varianta mai uzuală, fie două variante, acolo unde ambele sînt folosite în egală măsură (de exemplu *alură/aliură*).

— Nici la formaţiile de sub b), în finala de cuvînt omografă, nu se poate da o soluţie unică, pentru că uzul a consacrat două tratamente diferite : scrierea şi pronunţarea cu *iu* la termenii de modă *manichiură* şi *pedichiură* şi scrierea şi pronunţarea cu *u* la cei juridici : *sinecură*, *procură*, aceştia din urmă şi sub influenţa etimoanelor de altă origine (latineşti, germane sau italieneşti).

[5] Vezi, în acest sens, recomandarea făcută de IO în cele trei ediţii succesive, la cuvîntul *turnură* : „pron. *u* (nu : *ü*)".

PE MARGINEA UNEI „CONTRIBUȚII" LA STUDIUL VOCABULARULUI LIMBII ROMÂNE*

DE

GH. CHIVU

În numărul 2 (112) pe anul 1978 al revistei „Argeș" a apărut articolul *Interferențe semantice*, semnat de profesorul de limba română Silviu Constantinescu.

Autorul, cunoscut cercetătorilor lexicului românesc prin publicarea, în urmă cu trei ani, a *Micului dicționar de cuvinte perechi*, pe drept contestat de specialiști [1], își propune să demonstreze pentru marele public, pe baza unor exemple considerate „suficiente" ca număr și „reprezentative" ca valoare, „resursele limbii române privind varietatea conținutului semantic al unor termeni". Punctul de pornire îl constituie „o realitate axiologică [. . .] cu referire, în domeniul lingvisticii, la o zonă a acesteia în care faptele strict gramaticale interferează cu cele semantice".

Cu tot caracterul neclar al enunțului citat, este evident pentru oricine parcurge articolul în discuție că Silviu Constantinescu este preocupat de implicațiile pe care le au unele dintre cele mai des folosite mijloace de îmbogățire a vocabularului în „rezolvarea folosirii corecte a limbajului prin respectarea fondului semantic al termenilor". Aceste mijloace sînt, de fapt, trei tipuri de derivare cu sufixe : derivarea cu sufixe diminutivale, derivarea cu sufixe augmentative și derivarea cu sufixe lexico-gramaticale (ceea ce autorul numește ***schimbarea genului)***. Procedeele citate fiind bine cunoscute, ne vom opri asupra lor numai pentru faptul că soluțiile propuse de Silviu Constantinescu reprezintă, cu o singură excepție *(păpușoi* < < *păpușă* + sufixul *-oi)*, tot atîtea exemple de „etimologii populare". Și este cunoscut că acestea din urmă, în loc să permită folosirea corectă a cuvintelor, de obicei neologice, favorizează falsele asociații semantice (numite chiar în titlul articolului în discuție „interferențe semantice").

Să analizăm însă, în ordinea din text și în limitele impuse de afirmația că ne aflăm în fața unor derivate românești, perechile de termeni propuse.

Potrivit opiniei lui Silviu Constantinescu, de la „substantivul *capitală*, care înseamnă oraș de reședință pentru organele superioare ale puterii de stat", s-a obținut, prin atașarea unui sufix, „diminutivul acestuia, *căpitățuță (sic!)*, care reprezintă numele dat literei de tipar majuscule".

---

* Prof. Silviu Constantinescu, *Interferențe semantice*, în „Argeș", XIII, 1978, nr. 2 (112), p. 12.

[1] Vezi Theodor Hristea, *„Cuvinte perechi"*, în „România literară", IX, 1976, nr. 52, p. 11 ; idem, *Despre o lucrare lexicografică „în premieră"*, în „Argeș", XIII, 1978, nr. 2 (112), p. 11 ; Narcisa Forăscu, [Recenzie la] Silviu Constantinescu, *Mic dicționar de cuvinte perechi*, București, 1976, în „Limbă și literatură", 1977, nr. 1, p. 300–302.

În exact aceeași relație (cuvînt de bază și derivat cu sufix diminutival în cadrul limbii române) s-ar afla, după același autor, „substantivul *dună*, prin care denumim forme de relief în regiunile nisipoase și diminutivul *dunetă*, termen folosit pentru a denumi partea cea mai ridicată de la pupa unei nave" ; substantivul *gambă*, care „denumește partea piciorului de la genunchi pînă la gleznă", și „diminutivul acestuia, *gambetă*, ... numele pălăriei de fetru tare, cu calota ovală și borurile răsfrînte pe margine" ; substantivul *rașcă*, desemnînd o „unealtă pescărească", și „diminutivul respectiv, *rașchetă*", numele dat unei dalte încovoiate ; substantivul *canțonă*, „poezie lirică italiană", și „diminutivul *canțonetă*", cîntec popular italienesc ; „substantivul *cască*, numele acoperămîntului pentru cap ..., și forma diminutivă, *caschetă*, prin care denumim „[o] șapcă de stofă cu fundul larg".

O consultare atentă a dicționarelor limbii române aflate în uz la ora actuală i-ar fi permis lui Silviu Constantinescu să constate că termenul *capitălușă* este într-adevăr un diminutiv, dar al cuvîntului *capitală*, „literă capitală, majusculă" [2]. În același mod s-ar fi observat ușor că toți ceilalți termeni citați, *dunetă*, *gambetă*, *raschetă*, *canțonetă*, *caschetă*, nu sînt formați în cadrul limbii române, ci reprezintă împrumuturi directe din franceză sau italiană. Ar fi putut atrage atenția asupra acestui fapt absența relației semantice normale dintre cuvintele „de bază" discutate și așa-zisele lor diminutive. O remarcă specială se cuvine făcută pe marginea derivării surprinzătoare a lui *gambetă* din *gambă*, știut fiind de către orice om cu pretenții de cultură că denumirea pălăriei de acest tip provine de la un nume propriu, *Gambetta*.

Ca exemple pentru derivarea cu sufixe augmentative sînt citate perechile *păpușă — păpușoi* și *ciur — ciuroi*. Prima etimologie fiind corectă, ne vom opri asupra celei de-a doua, în care Silviu Constantinescu greșește din nou, confundînd două omonime. *Ciuroi*, „izvor care curge pe un jgheab sau [pe] un scoc îngust", derivă, prin intermediul verbului *a ciurui*, „a curge șiroind", din onomatopeea *ciur*, și nu din substantivul cu aceeași formă [3]. Sufixul *-oi* nu are deci, în acest caz, valoare augmentativă.

Derivarea cu sufixe lexico-gramaticale sau moțiunea (numită în articolul în discuție ***schimbarea genului)*** este, după cum se știe, mijlocul prin care se exprimă deosebirea de sex la oameni și la animale [4]. Între două substantive, dintre care unul este format de la celălalt prin adăugarea unui sufix moțional, există deci o singură diferență, apartenența la genuri opuse.

Trecerea în revistă a exemplelor publicate de Silviu Constantinescu pentru a demonstra că „schimbarea genului unui termen dat aduce surprize în explorarea fondului semantic al termenului respectiv" arată din nou că pentru autorul citat terminologia de specialitate are o altă accepțiune. Sînt puse în relație cuvinte neologice cu etimologii și sensuri diferite numai pe baza formei lor : *auricul*, „despărțitură a inimii", și *auriculă*, „pavilionul urechii" ; *barbet*, „cîine prepelicar cu păr lînos [5] și creț ... ",

---

[2] Vezi, de exemplu, *Dicționarul explicativ al limbii române*, [București], 1975, s. v. *capital* [3], *capitălușă*.

[3] Vezi *Dicționarul limbii române*, Tomul I. Partea II, *C*, București, 1940, s. v. *ciuroi*, *ciur* [2], *ciurui* [2].

[4] *Gramatica limbii române*, I, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 1966, p. 62.

[5] În articol apare, printr-o greșeală de transcriere sau de tipar, *lins*.

și *barbetă*, „parîmă scurtă ..." ; *capot*, „obiect de îmbrăcăminte femeiască sau învelitoare de pînză", și *capotă*, „îmbrăcăminte din tablă, acoperiș al unui autovehicul" ; *minut*, „unitate de măsură a timpului", și *minută*, „act" [6] ; *nefrit*, „rocă de culoare verzuie ... ", și *nefrită*, „inflamație a rinichilor" ; *ochean*, „instrument optic", și *ocheană*, „pește" ; *radier* [7], „fundație pentru o construcție hidrotehnică, pavaj pe fundul unei ape", și *radieră*, „gumă" ; *sonet*, „poezie cu formă fixă", și *sonetă*, „dispozitiv pentru baterea pilonilor în sol". Este evident că și în acest caz Silviu Constantinescu a stabilit etimologii și relații semantice greșite. Termenii respectivi nu sînt formați în cadrul limbii române cu ajutorul unui sufix moțional și nu fac parte deci din categoria substantivelor mobile.

Ajunși la capătul analizei (care abundă în citate pentru a nu lăsa, cumva, impresia că am inventat exemplele discutate), constatăm că articolul apărut în revista „Argeș" nu poate servi la formarea deprinderii de folosire corectă a limbii române. „Interferențele semantice" descoperite, fapt regretabil și greu de explicat, de un profesor de limba română cu gradul I, și popularizate prin îngăduința unor redactori care ar fi trebuit să fie mai atenți la calitatea materialelor publicate, dau naștere la confuzii, la explicarea greșită a sensurilor termenilor intrați recent în limbă.

---

[6] În *Dicționarul limbii române (DLR)*, Serie nouă, Tomul VI, Litera *M*, București, 1965—1968, și, după acesta, în *Dicționarul explicativ al limbii române*, [București], 1975, cele două cuvinte sînt lucrate în același articol cu specificarea că genul lor este diferit (neutru, respectiv feminin). Faptul constituie însă, după opinia noastră, o greșeală și urmările se pot vedea chiar din articolul lui Silviu Constantinescu.

[7] În articol cuvîntul apare sub forma greșită *radiar*.

ÎN LEGĂTURĂ CU ORIGINALUL ROMÂNESC AL *TETRAEVANGHELULUI* CORESIAN

DE

I. IONESCU

În documentarea tezei autohtone a apariției primelor texte religioase românești, referindu-se la traducerea în românește a *Evangheliei*, P. P. Panaitescu afirma că ea a marcat un moment istoric, ce n-a fost precizat pînă acum nici cronologic și nici geografic [1].

În discuția problemei, el a menționat, cel dintîi, denumirea a două monede aflate în textul *Tetraevanghelului* coresian. Una dintre ele este **somul,** numele lingoului, talantului, care se întîlnește numai în *Tetraevanghelul lui Coresi* (1560—1561)[2], unde a fost notată de 12 ori [3].

Folosirea curentă a „sommilor" de argint la Dunărea de Jos este atestată frecvent în actele redactate în 1360—1361 de notarul genovez Antonio Podenzolo, în care se vorbește de *„sommi ad sagium"* sau *ad pondus Chili*, ceea ce semnifică existența unui etalon propriu orașului Chilia, de uzaj comun în tranzacțiile comerciale ale acestei epoci" [4], etalon întîlnit numai în Moldova, cu ultima mențiune cunoscută din anul 1518 [5].

Ultimele opinii numismatice consideră că baza metrologică a sistemului monetar utilizat în Moldova ar fi fost, probabil, o unitate ponderală similară cu cea cunoscută în coloniile italiene de la Caffa, Licostomo și Chilia sub numele de **sommo,** în greutate originală de 20,5 g de argint, din care rezultau de regulă 200 unități ale sistemului monetar respectiv [6]. De la căderea Caffei nu mai intră lingourile *sommi* în Moldova. Adoptat în 1375—1377 ca unitate ponderală a sistemului monetar al Moldovei, din timpul lui Petru I Mușat, care a bătut primii groși de argint, *„sommo* va rămîne în folosință ca unitate a greutății pentru argint pînă în 1476" [7]. Monedele genoveze au fost găsite numai în Moldova și în Dobrogea [8].

---

[1] P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 118, 120.

[2] *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Brașov, 1560—1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești, 1574*, București, Editura Academiei, 1963, p. 324—399.

[3] Florica Dumitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi*, București, 1973, p. 224.

[4] P. P. Panaitescu, *La route commerciale de Pologne à la Mer Noire au Moyen Âge*, în „Revista istorică română", 3, 1933, p. 183; Octavian Iliescu, *Le prêt accordé en 1388 par Pierre Muşată Ladislas Jagellon*", în „Revue roumaine d'histoire", XII, 1973, p. 133—134; idem, *Nouvelles éditions d'actes Notariés instrumentés aux XIV-e siècle dans les colonies Génoises des bouches du Danube — Actes de Kilia et de Licostomo*, în „Revue des études sud-est européennes", XV, 1977, 1, p. 113—129; idem, *Contribuții numismatice la localizarea Chiliei bizantine*, în SCIVA, XXIX, 1978, 2, p. 203—213; idem, *La monnaie génoise dans les pays roumains aux XIII-e — XV-e siècles*, în *Colocviul româno-italian „Genovezii la Marea Neagră în secolele XIII — XIV"*, București, 27—28 martie 1975. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, p. 155—171.

[5] M. Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefăniță Vodă*, Iași, 1943, p. 85 (25 decembrie, 1518), cit. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 118.

[6] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, București, 1977, p. 43.

[7] Octavian Iliescu, *La monnaie génoise dans les pays roumains aux XIIIe—XVe siècles*, cit., p. 170.

[8] *Ibidem*.

A doua monedă indicată, folosită de Coresi în *Tetraevanghelul* din 1560—1561, este **cruce**: „deschide gura lui şi vei afla cruce" (Mat. 17, 27). Moneda cu insigna crucii, afirmă P. P. Panaitescu, a circulat în Transilvania şi în Ungaria în secolul al XV-lea, iar în cel următor numai pînă în 1526 [9].

Noi considerăm însă moneda **cruce** legată tot de Moldova, întrebuinţată în acelaşi timp cu lingoul, **sommo.** Moneda **cruce cu braţe egale** (rv) se întîlneşte în timpul lui Alexandru cel Bun (1400—1432), în timpul lui Alexandru II (Alexăndrel, 1449, 1452—1454), emisiune locală apărută la Cetatea Albă. Din timpul lui Ştefan cel Mare (1457—1504), al lui Bogdan III (1504—1517) şi al lui Ştefan IV (Ştefăniţă, 1517—1527) avem monede (rv) cu „crucea dublă" [10]. În 1937 s-au descoperit la Cetatea Albă numită în evul mediu Maurocastron, Moncastro cîteva piese de bronz care poartă în dreapta capul de bour, armele Moldovei pe revers, o cruce greacă închisă în globule şi cu legendă ACΠP<O>KACTRѪ [11]. Posedăm pentru „prima dată dovada unei emisiuni locale de caracter urban, quasi-autonomă, aparţinînd oraşului Moncastro şi datînd foarte probabil din anii 1449—1456" [12]. Crucea asemănătoare a fost întîlnită şi pe alte monede folosite în Moldova şi Dobrogea, „aparţinînd foarte probabil unei colonii genoveze de la gurile Dunării" [13].

Crucea a fost aplicată în contramarcă pe reversul a cinci aspri tătăreşti, care făceau parte din tezaurul descoperit în 1957 la Cîrpiţi, jud. Iaşi, îngropat în 1463/1465. „Fără îndoială, contramarca în discuţie aparţinea oraşului Moncastro sau Asprokastron ..." [14].

Circulaţia celor două monede sugerează localizarea moldovenească a traducerii *Tetraevanghelului*. Analiza limbii *Tetraevanghelului* coresian confirmă acest punct de vedere. Ion Gheţie a arătat, recent, că „*som* nu este singura particularitate nordică întîlnită în *Tetraevanghelul* coresian". Unele fenomene, cum ar fi trecerea lui *ă* la *a*: *îmbrăcat* (68^{v}/2) şi a lui *-e* la *i*: *lesni* (16^{v}/12) ne trimit mai degrabă spre Moldova. Un cuvînt ca *pistreală* „distanţă pînă la care poate ajunge o săgeată, un proectil; p. exp. distanţa de pe sol corespunzătoare bătăii unei săgeţi" (178^{v}/11) nu a fost atestat, în afara *Tetraevanghelului* coresian, decît la moldovenii Dosoftei, N. Costin, Neculce şi într-un text religios moldovenesc din 1669; excepţie face un text (falsificat) din Răşinari de după 1700" (vezi DLR, c.v.) [15].

---

[9] P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 118, cit. Iacobus Rupp, *Numi Hungariae*, II, Buda, 1846 p. XV, şi urm.

[10] George Buzdugan, Octavian Iliescu, Constantin C. Oprescu, *op. cit.*, p. 64, 75. 81, 85, 87.

[11] Paul Nicorescu, *Monede moldoveneşti bătute la Cetatea Albă*, în „Cercetări istorice", 17, 1943, p. 75—88; cf. Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 161.

[12] Octavian Iliescu, *op. cit.*, p. 1, 3.

[13] *Ibidem*, p. 162, cu prezentare detaliată a problemei discutate.

[14] *Ibidem*; Oct. Iliescu, M. Dinu, *Tezaurul monetar din secolul al XV-lea de la Cîrpiţi* ... în „Studii şi cercetări ştiinţifice", 8, 1957, p. 345 şi nota 4.

[15] Ion Gheţie, *În legătură cu versiunile moldoveneşti din 1532 ale* ***Evangheliei*** şi ***Apostolului***, în LR, XXVI, 1977, 2, p. 191—192.

ZAMFIRA MIHAIL, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1978, 212 p. + 38 hărţi.

Lucrarea Zamfirei Mihail este un studiu interdisciplinar, elaborat ca o sinteză rezultată din perspectiva îngemănării lingvisticii cu etnografia. Dat fiind că domeniul cercetat este o componentă a istoriei culturii şi civilizaţiei populare româneşti, era şi firesc ca aria investigaţiei să se extindă şi asupra realităţilor etnolingvistice ale popoarelor vecine. Pentru caracterul, scopul şi importanţa generală a lucrării, se poate cita următorul fragment din capitolul final : „Lucrarea de faţă reprezintă o contribuţie la cercetarea onomasiologică (pe baza atlaselor lingvistice şi a marilor anchete indirecte) a terminologiei portului popular românesc. Corelate cu cercetările de etnografie, rezultatele cercetării noastre oferă posibilitatea cunoaşterii mai aprofundate a unor aspecte ale culturii materiale a poporului român. Analiza realităţii româneşti a avut în vedere confruntarea ei cu limbile sud-est europene" (p. 158).

În prima parte a lucrării, autoarea examinează în detaliu izvoarele etnografice şi lingvistice pe care se bazează cercetarea. Sînt aduse în discuţie reprezentările iconografice ale portului popular străvechi, stabilindu-se identităţi cu portul actual (metopele care împodobesc friza monumentului de la Adamclisi, reliefurile de pe Columna lui Traian, portretele votive ale ctitorilor de biserici şi mănăstiri, miniaturile unor cărţi vechi, albumele din secolele al XVII-lea — al XIX-lea etc.). Sînt reţinute însemnările autorilor antici privind portul populaţiei de pe teritoriul ţării noastre şi, de asemenea, notele unor călători prin ţările româneşti începînd cu secolul al XVI-lea sau ale cronicarilor şi altor oameni de cultură români din trecut. Bineînţeles, autoarea e familiarizată cu cercetările recente în materie de etnografie nu numai românească, ci şi bulgară, albaneză, greacă, turcă, sîrbo-croată etc. Acest cadru vast de etnografie sud-est europeană este luminat din perspectivă românească, date fiind intenţiile autoarei de a surprinde similitudini ale portului românesc cu cel al popoarelor vecine. Din punct de vedere lingvistic propriu-zis, lucrarea se sprijină pe o bibliografie imensă. Materialul e cules din atlase, din fondul încă necartografiat al institutelor de lingvistică, din cele 18 volume care conţin răspunsurile la ancheta lui Hasdeu, din fondul obţinut printr-o anchetă colectivă întreprinsă de lingvişti ieşeni în 1970—1971, din cel întocmit de autoare, printr-o anchetă personală, din dicţionare, monografii şi glosare dialectale etc.

Gruparea termenilor, studiaţi în partea a doua a lucrării, e făcută după criterii etnografice : termeni care denumesc conceptul general de îmbrăcăminte, termeni referitori la piesele care compun portul (bărbătesc şi femeiesc, din partea superioară şi, apoi, cea inferioară a corpului), termeni pentru „acoperămîntul" capului, pentru piese de încălţăminte, pentru obiecte accesorii ale îmbrăcămintei (feluri de cingători) etc.

Studiul propriu-zis este urmat de cîteva pagini de concluzii, un rezumat în franceză şi o amplă listă a titlurilor bibliografice. Lucrarea se încheie cu cîteva liste care cuprind : întrebările din chestionarele ALR I şi II referitoare la portul popular, localităţile anchetate de Hasdeu prin corespondenţă, localităţile anchetate pentru ALRR (fără cele din Oltenia şi Maramureş, deja publicate), punctele anchetei indirecte din 1970—1971 şi cele 26 de localităţi din Muntenia şi Moldova anchetate direct de autoare în 1965—1970.

Dintre cele 38 de hărţi lingvistice, care completează lucrarea, un interes deosebit prezintă cele întocmite pe baza răspunsurilor din ancheta lui Hasdeu. Cu îndreptăţită mîndrie, autoarea afirmă : „Am alcătuit, astfel, pentru prima dată în lingvistica românească, hărţi lingvistice ale răspîndirii unor termeni în sec. al XIX-lea" (p. 27). E vorba de cartogramele termenilor : *ie, cioareci, pantaloni, bernevici, sarică, suman, mintean, caţaveică, catrinţă, vîlnic* şi *zăveică*. Se constată că ariile unor termeni conturate cu materialul lui Hasdeu coincid cu cele din hărţile corespunzătoare din ALR. Cu transpunerea pe hartă a cîtorva dintre răspunsurile la ancheta prin corespondenţă iniţiată de Hasdeu se dovedeşte, de fapt, că metoda cartografierii oferă cea mai bună soluţie editorială în cazul imensului material dialectal şi etnografic cules de marele învăţat cu o sută de ani în urmă.

Fiind o cercetare istorică şi comparativă, cartea Zamfirei Mihail este orientată în sensul distingerii a ceea ce este specific românesc în materie de port popular de ceea ce reprezintă straturi ulterioare determinate de influenţele popoarelor vecine, fără să se neglijeze însă, cînd e vorba de influenţe, precizarea aportului românilor la conturarea portretului etnografic al lumii vecine. Explorarea din perspectivă lingvistică a acestui domeniu de cultură ma-

terială și civilizație populară românească confirmă, uneori corectează sau completează, concluziile cercetărilor strict etnografice. Sînt studiați cca 350 de termeni (desigur, lista nu e completă) referitori la portul popular. Autoarea constată că termenii din cel mai vechi strat, de origine latină și traco-dacă (se adaugă aci și cei formați în română din elemente moștenite), denumesc piesele principale ale portului românesc. Sînt examinați în detaliu : *cămașă, ie, bată, brace, curea, pănură, sarică* etc., *căciulă, cioareci, brîu*, ultimii trei din fondul autohton al limbii. Iată cum este ilustrată această constatare generală cu termenul *cămașă*, considerat în relație cu termenii care denumesc detalii ale cămășii : „Relațiile dintre termenii denumind „cămașa" și termenii pentru detalii ale ei demonstrează cu claritate că pe întreg teritoriul țării se folosește ca termen de bază un element latin moștenit și că termenii împrumutați denumesc detalii și sînt răspîndiți pe arii mai puțin întinse" (p. 61).

Observația este valabilă, de fapt, și pentru alte nuclee onomasiologice. Cuvintele latine și de substrat denumesc elementele fundamentale ale păstoritului, agriculturii, vînătoarei, apiculturii, viniculturii și ale altor îndeletniciri și practici străvechi populare.

Sînt cercetate, totodată, cuvintele de port împrumutate din limbile vecine. În legătură cu acestea, am reținut în special observația că „nu există nici un termen de origine turcă din domeniul portului popular românesc care să se găsească numai în română" (p. 160). Trebuie spus că nu numai termenii de port de origine turcă sînt comuni tuturor limbilor balcanice, ci și alte terminologii de aceeași proveniență ; în general, influența turcă a fost receptată aproape la fel de toate limbile din sud-estul Europei, ceea ce se explică prin dezvoltarea comună îndelungată a popoarelor respective. Dar o mare parte a termenilor turcești, aduși la noi mai ales prin comerț, a dispărut din limbă, pentru că, încă de acum un secol, moda vestimentară orientală a cedat locul alteia. Situația este la fel și în celelalte limbi afectate de influența turcă.

Pentru multe cuvinte, autoarea stabilește etimologii noi sau aduce dovezi suplimentare la ipotezele etimologice avansate de alți cercetători. Acesta este cazul unor cuvinte ca : *bernevici, bituță, carsinică, cioareci* (e greu, totuși, de acceptat originea traco-dacă a acestui termen), *cortel, dimii, frij, gaci, murea, pregitoare, pășură, rostofol, șapcă, ternie, zadie, zoavă* etc.

Cercetarea temeinică a termenilor de port popular justifică desele corectări ale definițiilor și etimologiilor din dicționare (chiar și din recentul DLR) și din unele studii speciale (vezi *rostofol*, p. 60 ; *ocolitoare*, p. 83 ; *bîrneț*, p. 156 etc.). De asemenea, se stabilesc cele mai vechi atestări ale termenilor, de multe ori altele decît cele date în dicționare. Figurează în studiul Zamfirei Mihail și termeni (sau numai sensuri) neînregistrați în dicționare : *buștan, bocoș, boace, boc, tărtăboc* (p. 107), *pruzliuc* (p. 134), *fanșonetă, fișiu, teloreză* (p. 150), *căpciuri* pl. (p. 154).

Trebuie notată aici și ideea excelentă de a se studia difuzarea unor termeni de la o regiune la alta nu numai prin confruntarea variantelor și a sinonimelor, ci și prin fapte de etnografie, de istorie socială, economică etc., în general prin fapte exterioare lingvisticii (vezi, de ex., *catrință*, p. 85). Examinarea cuvîntului (a apariției, extinderii, circulației și, eventual, a înlocuirii lui prin altul) în relație directă cu istoria obiectului desemnat devine în cazul de față o metodă („Wörter und Sachen") de mare siguranță, fiind vorba de o terminologie specifică formelor de civilizație și cultură materială populară.

Studierea istorică a sinonimelor permite autoarei să descopere straturi terminologice diferențiate cronologic, să identifice sursele „modei" portului popular, direcția iradierii termenilor, cauze ale modificărilor semantice, pătrunderea termenilor literari în graiuri etc. (vezi, de exemplu, paginile 61—82, în care sînt discutați termenii pentru „pantaloni").

Pasionată de terminologia portului românesc și, în general, de cercetările onomasiologice, autoarea făgăduiește o suită de alte lucrări speciale pe care le are în vedere : un studiu despre materialul lexical cules de Hasdeu (p. 27, notă), altul despre termenii care denumesc accesoriile costumului (p. 31), altul asupra terminologiei costumului țărănesc în limbile sud-dunărene (p. 167).

În încheiere, arătăm că lucrarea Zamfirei Mihail se impune ca o cercetare remarcabilă. Rezultatele investigației, aproape întru totul convingătoare, sînt susținute de un mare volum de fapte lingvistice și etnografice ; de aci observația că cercetările de onomasiologie sînt cu atît mai valoroase cu cît îmbrățișează mai larg domeniul de care aparțin „lucrurile" denumite prin cuvintele studiate.

Gr. Brâncuș

C. BRĂILOIU, EMILIA COMIȘEL și TATIANA GĂLUȘCĂ-CÎRȘMARIU, *Folclor din Dobrogea*. Studiu introductiv de Ovidiu Papadima, București, Editura Minerva, 1978.

Culegerea *Folclor din Dobrogea* poate fi considerată drept una dintre cele mai valoroase cărți de folclor românesc și, pentru zona respectivă, s-ar părea că este cea mai reprezentativă. Importanța culegerii a fost elogios pusă în evidență în excelentul studiu introductiv datorat folcloristului Ovidiu Papadima.

Nu ne-am propus ca, în cele ce urmează, să aducem alte elogii, justificate, celor trei autori culegători, ci doar să facem unele observații filologice.

O problemă importantă, pe care trebuie să și-o pună orice culegere de folclor, mare sau modestă, este aceea a transcrierii cît mai fidele a textului popular, astfel ca materialul să poată folosi nu numai folcloristului, ci și specialistului în problemele limbii. Din acest punct de vedere, am avea de făcut precizarea că autorii culegerii *Folclor din Dobrogea* s-au conformat tradiției mature a folcloristicii noastre, lăsînd textelor, deopotrivă, și prospețimea, și „imperfecțiunile", așa cum se cuvine să fie păstrate valoroasele documente de cultură și limbă populară. Totuși, se fac în transcriere unele greșeli (e drept, neînsemnate), care puteau fi evitate. De pildă: se scrie cu majuscule și linioară *Făt-Frumos*, în versul *Gheorghe Făt-Frumos* (p. 35, 36), fără a se avea în vedere faptul că aici *făt* nu este nume, ci substantiv comun, cu sensul „fecior, fiu, flăcău". Nu este scris cu majusculă un nume topic: *Linguriță din ciudei* (p. 184), în loc de: *Linguriță din Ciudei*, deși contextul obliga la aceasta, mai cu seamă că ne găsim după un alt nume de localitate: *Un șal mîndru de Țarigrad* (p. 183). În versurile: *Sînt doi frățiori. Prenume ce au? Ilie cu Ion. Ei îmi vin zburînd Nici pre cer, Nici pre pămînt* (p. 39), *prenume* nu este neologismul presupus; se cerea să se scrie *pre nume*, cuvintele avînd și înțelesul „ca nume" sau „drept nume". La epoca în care a fost creat textul colindei cu nr. 36, probabil că neologismul *prenume* nu se afla încă în limba română literară și cu atît mai puțin în cea populară. Distincția dintre *prenume* și *nume* se făcea (cum se face și acum în limba populară) folosindu-se *nume* (în loc de *prenume*) și *poreclă* (în loc de *nume de familie*).

Culegerea *Folclor din Dobrogea* înregistrează, după cum observă, în trecere, și O. Papadima în *Introducere*, unele deformări lexicale care ne atrag atenția. *Dălmași*, din versurile: *Cai la călărași, Armă la dălmași* (p. 124; text înregistrat în 1976), înseamnă „armași", adică „ostași, soldați, oameni care sînt dotați cu arme de luptă"; este, de fapt, o deformare a cuvîntului *armași* (plural), precedat de *d* ca în *d-armași* (într-un text cules în 1936 citim versurile: *Lefi la lefegii, D-arme la d-armași, Cai la călărași*, p. 123). Contopîndu-se *d* protetic cu cuvîntul *armași* și acesta pierzîndu-și, astfel, sensul, *r* a devenit *l*, iar *a* protonic a devenit *ă* (păcat că în *indicele de informatori* nu se dau informații în legătură cu textul nr. 111, să putem compara deformarea și în spațiu, nu doar în timp!). *Îmbelșugate*, din versul: *Cu cornițe-mbelșugate* (p. 381), reprezintă cuvîntul *îmbelciugate*, în care africata *ĉ* a devenit fricativa *ș*. *Închinățele*, din versul *Gene, sprîncene închinățele* (p. 85), nu are nici un înțeles; este vorba de cuvîntul *îmbinățele* „îmbinate" devenit, prin palatalizarea bilabialei *b*, *înghinățele* și, prin asurzirea lui *ghi*, devenit *închinățele*. În versul *Dă vîntul lin mălin* (p. 87), cuvîntul *mălin* înseamnă „mai lin" și este creat prin contopirea cuvintelor *măi* (<*mai*) și *lin*, cu pierderea înțelesului fiecăruia dintre ele datorită identității formale cu numele plantei *mălin*. *Mărăiencea*, din balada *Iencea (Alei, Iencea, Mărăiencea, Ce ești așa trist, mîhnit?*, p. 392), reprezintă contopirea și redarea ca nume propriu, deci cu majusculă, a cuvintelor *măre* și *Iencea*, așa că versul ar trebui citit: *Alei, Iencea, măre Iencea*. În balada *Costea* citim versurile: — *Bună ziua, frate Fulga!* — *Mulțumesc, nepoate Costea!* — *Tu, cu nepoțica ta, Mi-ai mîncat averea mea*[1] (p. 364), dar textul nu vorbește despre nici o nepoțică. Este vorba despre cuvîntul *nepoție*, articulat *nepoția* „stare, calitate de nepot" derivat din *nepot*, cu suf. *-ie* (ca și: *frăție, năște, voinicie* etc.). S-ar părea că *os* în *versurile*: *Săvai Fulga, os bătrîn, os bătrîn de miez de noapte* (p. 362) ar fi un cuvînt la locul său, dar, de fapt, el reprezintă aspectul deformat al cuvîntului *hoț* cu fonetismul său muntenesc *oț*, în care *ț* a devenit *s*, deci *hoț* > *oț* > *os*. Schimbarea se poate explica prin aceea că textul a fost cules din nordul Dobrogei, unde s-au stabilit mulți moldoveni

[1] Ultima linioară de dialog, cerută de text, am pus-o noi, I.P.-S.

și unde fonetismul *oț* nu avea circulație. Cuvîntul *tîrla*, din versurile : *Și cu dinșii că pleca, Tocmai în tîrla Iasnoveț, Unde se vînd juganii cu preț* (p. 353), nu are nimic cu terminologia păstorească, ci reprezintă contopirea cuvintelor *tîrg* și *la*, cum reiese din versurile : *Și d-acolo i-a urnit Tocma-n tîrg la Iaslovăț, Und' să vînd jugani cu preț* (p. 348), sau din versurile : *Tocma-n tîrg la Iascovăț, Unde-a dat juganii cu preț* (p. 354). Din citatele prezentate se vede că este vorba și de deformarea unui toponim : *Iaslovăț — Iasnovet — Iascovăț*. *Vîntul* din versurile : *Pînă Tudor că-mi găsea Săvai butea, mări, cea mare, Săvai cu vîntul cel tare, Bea Tudor și se-mbăta Ș-apoi jos că rămînea* (p. 419) este o deformare ciudată a cuvîntului *vinul*, datorată, poate, tiparului. Asupra cuvintelor *arcan*, *cearcăn* și *arvun* ne vom opri mai pe larg, cu alt prilej.

Pregătind culegerea pentru tipar, nu s-a avut în vedere alcătuirea unui glosar al numeroaselor cuvinte necunoscute. Și este de la sine înțeles că o astfel de lucrare completa în chip fericit volumul, mai cu seamă că cele mai multe pagini cuprind colinde și balade unde, prin forța lucrurilor, se păstrează o mare bogăție de lexic arhaic sau strict regional. Necesitatea glosarului se pune și mai bine în evidență dacă subliniem faptul că unele cuvinte nu sînt înregistrate pînă acum în dicționarele noastre. Glosarul era cu atît mai necesar cu cît culegerea are și texte aromâne, în care sînt cuvinte neînregistrate nici în ediția din 1974 a marelui dicționar al lui Tache Papahagi. Dar această scădere — pentru că este, neîndoielnic, o scădere — nu scade și valoarea deosebită a culegerii *Folclor din Dobrogea*.

Ion Popescu-Sireteanu

CĂRȚI ȘI REVISTE PRIMITE LA REDACȚIE

Studii de lingvistică, Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Timișoara, 1976, 213 p.

Școala Mehedințiului, vol. al III-lea, Casa Corpului didactic Mehedinți, Drobeta Turnu-Severin, 1978, 111 p.

Aspecte metodice ale predării limbii române la anul pregătitor — lucrări prezentate la sesiunea de comunicări din mai 1976 — , coordonator prof. dr. Vasile Șerban, Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Colectivul pentru școlarizarea studenților străini, Timișoara, 1977.

DOMNIȚA ALEXANDRU, ILEANA COMAN, DOINA GRECU, CARMEN NICOLESCU, *Exerciții pentru laboratorul lingvistic*, Universitatea din Timișoara, Timișoara, 1976.

VICTOR IANCU, *Limbaj cotidian și rostire literară*, Editura Facla, 1977.

MARIUS SALA, DAN MUNTEANU, VALERIA NEAGU, TUDORA ȘANDRU—OLTEANU, *El léxico indígena del español americano, Apreciaciones sobre su vitalidad*, Premio del Centenario de la Academia Mexicana, Lingüística Hispánica, 1975, México — București, Academia Mexicana — Editura Academiei Române, 1977.

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.

Contribuții la o bibliografie critică „Șerban Cioculescu". Opera în periodice, Partea I (1923—1947), Casa Corpului didactic Mehedinți, Drobeta Turnu-Severin, 1977.

Dicționarul limbii române (DLR), tomul VIII, partea a III-a, litera P(PÎNĂ-POGRIBANIE), Academia Republicii Socialiste România, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977.

MANUEL DE PAIVA BOLÉO, *Le matériel de l'I. L. B. et quelques études de comparaison avec l'„Atlas lingüístico de la Península Ibérica" et „l'Atlas prévio dos falares baianos"*. Separata da „Revista portuguesa de filologia", vol. XVII, tomos I e II, 1975—1976, Coimbra, 1976.

„Der Sprachdienst", Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden), 21. Jahrgang, Juni 1977, Heft 6; Oktober 1977, Heft 10.

„Password", Published by Penguin Books Ltd., Harmondsworth, Middlessex, 1978, nr. 7, 8, 9, 10, 11, 12.

„The linguistic reporter", A newsletter in applied linguistics, Published by the Center for Applied Linguistics, Arlington, Virginia, vol. 19, january, february, may, june 1977, number 4, 5, 8, 9, vol. 20, january, february 1978, number 4, 5.

Acad. AL. A. PHILIPPIDE
(1900 — 1979)

Moartea neașteptată a acestui foarte mare poet însemnează o pierdere serioasă și pentru dezvoltarea, în condiții din ce în ce mai bune, a limbii noastre literare. Căci, spre deosebire de majoritatea covîrșitoare a confraților săi întru poezie, Al. A. Philippide era preocupat în cel mai înalt grad de problemele lingvistice, privite, bineînțeles, din punctul de vedere al expresiei poetice și literare în general. El poate fi pus, cu cinste, alături de Eminescu, I. L. Caragiale și, printre contemporani, de Sadoveanu. Ca și pe aceștia, pe el îl interesau nu numai aspectul să-i zicem practic al scrisului, ci și cel teoretic. Se întreba mereu, chiar în afara elaborării operei sale, ce rost are limba ca mijloc suprem de comunicare, cum trebuie ea considerată, din acest punct de vedere, de către orice mînuitor al ei, în ce mod un scriitor, ca și un vorbitor obișnuit, urmează s-o folosească în raport cu normele stabilite prin tradiție, cît de departe poate merge libertatea celui dintîi, care are chiar dreptul nu numai obligația, de a inova, ș.a

Astfel de preocupări îi permiteau să realizeze adevărate modele de limbă, și corectă și artistică, și totodată îl determinau să intervină adesea în discuțiile legate de ceea ce sînt sau numai par a fi inovații. El știa să împace ambele tendințe — singurele, dealtfel, posibile în această materie : respectarea normelor limbii (a celor obiective, existente în ea însăși, nu impuse de gramatică) și necesitatea de a inova, în cazuri în care formele tradiționale de exprimare sînt insuficiente. Falsele inovații, din păcate atît de numeroase la tot felul de publiciști în sens larg, el le condamna cu severitate și, firește, cu toată competența necesară.

L-au ajutat în ostenelile sale, soldate totdeauna cu succese, mai întîi un simț lingvistic impecabil, dobîndit prin naștere, cultura sa foarte bogată și variată (care avea și calitatea de a fi autentică) și — ca să nu lungesc prea mult vorba — o conștiință scriitoricească extrem de vie. S-ar putea gîndi cineva și la o eventuală influență, directă sau indirectă, din partea tatălui său, marele lingvist A. Philippide, ceea ce ar rămîne de discutat. Că în casa părintească viitorul poet a avut un model de limbă corectă, poate și, cum se spune, obișnuit, frumoasă, este foarte de înțeles.

Am vorbit pînă acum mai mult despre autorul de poezii Al. A. Philippide, folosind mai des termenul „poet". Dar, ca scriitor, el a cultivat, cu succes, și proza. Mai întîi, ca un „creator" propriu-zis și, mult mai des ocupîndu-se în cronici literare, apărute în cîteva volume, de operele a numeroși scriitori și, mai puțin, străini. Nu este cazul să mă pronunț asupra calităților acestor producții. Dacă le-am amintit, am făcut-o tot în legătură cu preocupările revistei noastre. La fel cu scrierile lui pur literare, și acestea pot fi recomandate drept exemplu vrednic de urmat din punctul de vedere al formei lor lingvistice.

Puțini oameni știu că Al. A. Philippide a fost, un timp, membru al comitetului nostru de redacție. I-am cerut asta, și el a acceptat bucuros. L-am considerat și atunci și după aceea un aliat foarte valoros în lupta pentru cultivarea limbii. Căci a luptat, direct și indirect, împreună cu noi, întrecîndu-ne, cu siguranță, în ce privește efectul asupra unor anumite categorii de intelectuali, întrucît venea cu calitatea sa de scriitor, de scriitor mare, și comentariile lui, care țineau foarte des pe stricătorii de limbă — expresie folosită mult de dînsul — nu erau ... suspectate de „grămăticism", ca acelea ale specialiștilor, numiți, uneori, în derîdere, grămătici de unii contemporani, care nu știu că acest cuvînt vechi însemna nu „gramatician", ci „scrib".

Odată cu exprimarea adîncii noastre păreri de rău pentru greaua lovitură pe care o suferă cultura românească prin încetarea din viață a unui strălucit reprezentant al ei, asigurăm pe admiratorii lui Al. A. Philippide că îl vom simți în continuare alături de noi.

IORGU IORDAN

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Publicația abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică de asemenea articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Colegiului de redacție al revistei cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, sector 1, 71021 București

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită : tiraj nou, 1972, vol. I, 449 p. 20 lei ; vol. II, 589 p., 20 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204, p., 10,50 lei.

*** **Probleme de lingvistică generală**. Sub redacția : acad. Al. Graur și acad. I. Coteanu, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei ; vol. VII, 1977, 127 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumina statisticii**, 1974, 602 p., 30 lei.

*** **Istoria științelor în România, Lingvistica**. Sub redacția : acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.

*** **Istoria științelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu ; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975 184 p., 8 lei.

*** **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256, p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

*** **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică**. Sub redacția : Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

*** **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R. 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU **Les mots composes dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

*** **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1 052 p., 150 lei.

*** **Coresi. Psaltirea slavo-română. 1577**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, 1977, 208, p., 18 lei.

Sub redacția AL. GRAUR și MIOARA AVRAM, **Formarea cuvintelor în limba română, vol. II, Prefixele**, 1978, 385 p., 25 lei.

H. MIHĂESCU, **La langue latine dans le sud-est de L'Europe**, coeditare cu Société d'édition, „Les belles lettres" — Franța, 1978, 401 p., 32 lei.

MIHAI MORARU și CĂTĂLINA VELCULESCU, **Bibliografia analitică a literaturii române vechi**, volumul I, **Cărțile populare laice**, partea I, 1976, 242 p., 19 lei ; partea a II-a, 1978, 327 p., 26 lei.

FL. MARCU și C. MANECA, **Dicționar de neologisme**, ed. a III-a, 1978, 1 168 p., 116 lei.

Sub redacția IORGU IORDAN, AL. GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române**, tom. XI, partea 1, litera **Ș**, 1978, 272 p., 40 lei.

ZAMFIRA MIHAIL, **Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană**, 1978, 255 p. + 16 pl. + 1 hartă, 20 lei.

LR, Anul XXVIII, nr. 2, p. 121—214, București, 1979

I. P. Informația — c. 1020

42 200

Lei 6—

I 8239

LIMBA ROMÂNĂ

3

ANUL XXVIII
1979
mai—iunie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1990

0 IUI. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. IORGU IORDAN — *redactor-şef*
FLORA ŞUTEU — *redactor-şef adjunct*
MIOARA AVRAM
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — *membru al Colegiului de redacţie*
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
CONSTANTIN JALBĂ — *membru al Colegiului de redacţie*
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentul dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei, nr. 125, Sectorul 1, 71021 Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées á :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret nr. 12
79515 Bucureşti, Sectorul 7
Telefon : 33.34.40, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71021 Bucureşti, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80.

RECTIFICARE

Cititorii sînt rugaţi să facă următoarele rectificări:
la p. 259, r. 21 de sus, în loc de: пь, se va citi: $д^{8}$пь;
la p. 305, r. 3 de sus, în loc de ***ACASTA***, se va citi: ***AĂASTA;***
la p. 313, r. 3 de jos, în loc de Fizoşan, se va citi: Fizeşan.

RECTIFICARE

I 8239.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

-- ULU 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVIII 1979 Nr. 3
mai-iunie

SUMAR

GRAMATICĂ — VOCABULAR

EMIL SUCIU, Observații asupra adaptării morfologice a împrumuturilor substantivale românești din limba turcă 217
ECATERINA TEODORESCU, Sînt propozițiile subordonate propoziții autentice? 231
Note etimologice (HELMUT KÜHNEL și I. FISCHER) 237

FONETICĂ

ION CALOTĂ, Observații asupra transformărilor lui *i* precedat de consoanele labiale în graiurile din Oltenia 239

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREȘ, În legătură cu o traducere românească a lui Nicolae Milescu 253
ALEXANDRA ROMAN-MORARU, Preocupări etimologice într-un manuscris românesc de la sfîrșitul secolului al XVI-lea 267
GH. CHIVU, Considerații filologice asupra unui text din ***Codicele Todorescu*** 275

STILISTICĂ

CONSTANTIN DOMINTE, Mihai Eminescu: ***Dintre sute de catarge*** . . . 281

CULTIVAREA LIMBII

MIOARA AVRAM, Aspecte ale folosirii lui ***ca*** 291
KATALIN DUMITRAȘCU, ***Bis*** contra ***tris*** 297

DISCUȚII

PETRU OAILDE, Despre preocupările lingvistice ale bănățenilor în epoca Școlii ardelene 299

NOTE ȘI COMENTARII

FLORENTINA ZGRAON, Pronumele (adjectivul) demonstrativ de apropiere masculin singular ***acăsta*** în secolul al XVI-lea 305
VASILE DIACON, ***Leucaida*** lui Asachi în versiune românească 309
IORGU IORDAN, Cîteva precizări în legătură cu anumite monumente vechi de limbă românească 313

RECENZII

ȘTEFAN MUNTEANU, VASILE D. ȚÂRA, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, București, Editura didactică și pedagogică, 1978 *(Magdalena Georgescu)* 315
JANA BALACCIU și RODICA CHIRIACESCU, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978 *(Emanuela Buză)* 319

LR, Anul XXVIII, nr. 3, p. 215—322, București, 1979

29118.

OBSERVAȚII ASUPRA ADAPTĂRII MORFOLOGICE A ÎMPRUMUTURILOR SUBSTANTIVALE ROMÂNEȘTI DIN LIMBA TURCĂ

DE

EMIL SUCIU

Pînă în prezent, studiile privitoare la influența turcă asupra limbii române nu au aprofundat un element esențial care intervine în procesul împrumutului lingvistic, și anume presiunea sistemului receptor asupra formei cuvintelor achiziționate. Ne vom ocupa în cele ce urmează de adaptarea substantivelor împrumutate din turcă la sistemul morfologic românesc ; încercăm, cu alte cuvinte, să probăm cu date concrete faptul că împrumuturile lexicale „capătă anumite caracteristici formale datorită adaptării la tipurile flexionare existente" *(Gramatica limbii române*, ediția a II-a, vol. I, București, 1966, p. 18). Într-adevăr, datorită deosebirilor dintre tipurile formale substantivale turcești și cele românești, numeroase etimoane turcești au suferit modificări formale segmentale (de obicei la finală) sau suprasegmentale, pentru a se putea încadra în tipurile flexionare românești. În marea majoritate a cazurilor, aceste modificări s-au produs potrivit unor reguli care pot fi stabilite în mod eficient prin gruparea substantivelor de origine turcă după criteriul genului gramatical. Acest criteriu este cu atît mai semnificativ cu cît absența genului gramatical în limba turcă ne scutește de capcane : transferul de gen este imposibil. De aceea, cuvintele împrumutate se încadrează într-un gen sau altul din cauze fie logice (genul natural), fie lingvistice românești. Această din urmă cauză a intervenit, desigur, în funcție de forma etimoanelor.

1. Ca observații generale, notăm următoarele :

1.1. Gruparea după criteriul genului gramatical a unui material lexical însumînd aproximativ 1 350 de substantive de origine turcă nederivate pe teren românesc a dus la următoarele rezultate statistice provizorii [1] : masculine — 28%, feminine — 30%, neutre — 42%.

1.2. Din totalul cuvintelor se detașează un număr destul de mare (20%) de substantive terminate în *-á*, *-eá* sau *-é* (accentuate pe vocala finală), care, din punct de vedere formal, sînt de genul feminin, dar aproximativ 2% dintre ele denumesc persoane de sex bărbătesc cu diferite funcții social-administrative sau militare. Se pare că, în cazul acestora, genul gramatical este în dezacord cu cel natural.

1.3. Cauzele care au determinat încadrarea etimoanelor într-unul sau altul dintre genurile substantivale românești nu au acționat în aceeași măsură la toate genurile. În cazul substantivelor masculine, cauza care a

[1] Presupunem că cercetările ulterioare, efectuate pe un material mai amplu, nu vor modifica în mod substanțial aceste proporții.

primat a fost realizarea concordanței dintre genul gramatical și cel natural : aproximativ 60% din totalul cuvintelor de acest gen denumesc persoane de sex bărbătesc cu diferite funcții sociale, grade militare sau meserii. În schimb, integrarea în tipurile flexiunilor feminine s-a datorat, în cele mai multe cazuri, formei etimoanelor turcești : majoritatea acestora se termină într-o vocală accentuată. În sfîrșit, cuvintele care nu au fost supuse nici uneia dintre aceste restricții au devenit substantive neutre. Trebuie precizat că forma etimonului nu este o cauză în sine, ci numai în măsura în care intervin modelele de flexiune românească. Acesta este motivul pentru care ne referim și în acest caz la o cauză internă a limbii receptoare. Cauzele integrării etimoanelor într-un gen sau altul țin, așadar, de tipurile formale sau de cîmpurile semantice caracteristice genurilor substantivelor românești.

2. SUBSTANTIVELE MASCULINE

Dintre cele aproximativ 1 350 de substantive luate în considerare, 28%, deci în jur de 375, sînt de genul masculin. Din punct de vedere semantic, 60% dintre ele denumesc persoane cu diferite funcții sau grade militare, celelalte cîmpuri semantice nefiind relevante. Din punctul de vedere al terminației la singular nearticulat, substantivele masculine se repartizează astfel :

— 56% terminate în consoană nepalatalizată ;

— 33% terminate în *-u̯* (*u* semivocalic), mai precis în grupurile *-íu*, *-îu* și, foarte rar, *-éu* sau *-ău* ;

— 3% terminate în *-ă* ;

— restul de 8% se termină în consoane palatalizate, în *-i̯*, *-e*, *-u* ; am inclus aici și cîteva substantive care au formă numai pentru numărul plural.

2.1. Împrumuturile substantivale terminate în consoană nepalatalizată nu pun probleme deosebite de adaptare formală atunci cînd etimonul are aceeași terminație. Se impun cîteva observații numai în cazurile (relativ rare) de reducere sau amplificare a terminației, în vederea punerii de acord a formei cuvîntului cu tipurile flexionare masculine impuse de genul natural. Se detașează cîteva compuse avînd ca element secund termenul *baș* : *arabagi-baș*, *balgi-baș*, *bostangi-baș*, *ceauș-baș*, *hărăci-baș*, *oda-baș* etc. În cuvinte de acest tip, *baș* provine din tc. *başı* [2], cînd acesta este elementul secund al construcțiilor corespunzătoare turcești în raport de anexiune. Aceste construcții au fost adaptate la morfologia românească prin trei metode, dintre care una este reducerea terminației vocalice (pentru detalii, vezi **5.**). Prin căderea vocalei finale, au fost incluse în categoria masculinelor și cuvintele *condur* (<tc. *kondura)* și *fildeș* (<tc. *fildişi)*. Această modalitate este cu atît mai îndrăzneață cu cît ea implică deplasarea accentului.

În alte cazuri, adaptarea la un tip de flexiune masculină s-a realizat prin amplificarea terminației etimonului sau pur și simplu prin modificarea acesteia. Aici se încadrează o serie de cuvinte a căror finală s-a modifi-

---

[2] Valoarea unor litere turcești speciale este următoarea : *c*=*ğ*, *ç*=*č*, *ğ* = *γ*, *ı* = rom. *î* ; *k* și *g* în cuvintele din clasa anterioară sînt puternic palatalizate.

cat prin analogie, datorată fie asemănării formale și semantice *(bageac* „gura de jos a coșului pe unde iese fumul" <rom. *bagea* <tc. *baca*, cf. rom. *ogeac)*, fie existenței a numeroase împrumuturi din turcă a căror terminație a fost înlocuită cu sufixe românești *(haramin* < tc. *harami*, *băcan* <tc. *bakkal*, *geambaș* <rom. *geambaz* <tc. *cambaz)*.

Cîteva cuvinte turcești terminate în consoana palatală *k* *(çörek*, *direk*, *melek)* au fost preluate cu finala depalatalizată *(ciurec*, *derec*, *melec)*, ceea ce dovedește că, în limba turcă, palatalizarea consoanelor finale ale cuvintelor din clasa anterioară este mai puternică atunci cînd consoana finală este precedată de o altă consoană, cum este cazul substantivelor *pezevenk*, *püşt*, *tenk* (cf. rom. *pezevenchi*, *puști*, *tenchi*, preluate cu finală palatalizată).

2.2. Substantivele masculine terminate în *-u̯* formează o categorie bine reprezentată (33%), avînd la finală diftongii *-íu*, *-îu* și, în rare cazuri, *-éu* sau *-ău*. Exemplele de acest fel provin, în marea lor majoritate, din cuvinte turcești terminate în vocalele accentuate *-ı*, *-i*, *-u*, *-ü*; redarea acestora printr-un diftong cu *u̯* a fost necesară tocmai din motive morfologice: încadrarea într-un tip de substantive masculine (cf. *fiu*, *leu*, *scatiu*, *vizitiu)* și, implicit, realizarea unei forme capabile de a fi articulată cu articolele hotărîte enclitice.

Peste 80% din substantivele de acest tip au la finală sufixele *-giu*, *-ciu* (<tc. *-cı/ -ci/ -cu/ -cü* ~ *-çı/ -çi/ -çu/ -çü)* sau *-liu*, *-lîu* (<tc. *-lı/ -li/ -lu/ -lü)*. Cauzele reducerii celor opt, respectiv patru, variante ale sufixelor turcești la numai cîte două variante românești (dezvoltate ulterior: *-a(n)giu)* sînt de ordin mai ales fonetic, fapt pentru care nu le vom explica aici (vezi Al. Graur, *Etimologii românești*, București, 1963, p. 98). Ca fenomen morfologic, se remarcă totuși faptul că o eventuală formă **-ğu*, *-ĕu* nu ar fi fost potrivită cu sistemul românesc de articulare determinată. Tipul de substantive terminate în vocale labiale accentuate *(atu*, *indigo)* constituie o achiziție relativ recentă a limbii române.

Deși ar fi fost posibilă, în principiu, adăugarea la sufixele turcești menționate a vocalei *e*, determinînd formarea unor substantive feminine, etimoanele de acest tip au fost incluse în seria masculinelor [3], ca urmare a presiunii genului natural: toate formațiile cu *-giu*, *-ciu* și majoritatea celor cu *-liu*, *-lîu* denumesc persoane de sex bărbătesc cu diferite meserii, funcții sociale sau grade militare. Întrucît cele mai multe substantive românești care denumesc monede sînt masculine, unele cuvinte formate cu sufixul *-liu (cercliu*, *funducliu*, *misirliu)* aparțin acestei sfere semantice.

Substantivele terminate în *-u̯* care nu sînt formate cu sufixele menționate denumesc și ele fie persoane de sex masculin *(cadiu*, *celebiu*, *deliu*, *gaziu*, *muftiu*, *muşteriu*, *mutevelîu*, *spahiu*, *suvariu*, *valiu)*, fie animale *(bidiviu*, *civiu)*.

Constituie excepție de la evoluția tc. *-ı/-i* > rom. *-íu*, *îu* cuvîntul *șalău* < tc. *șalı* (evoluția a avut însă loc pe teren românesc, prin intermediul formei *șalîu*, cf. ȘIO II/1, p. 334; alții au propus un etimon maghiar: *süllő)*. *Derbedeu* s-a dezvoltat din varianta sa mai veche *derbeder*, prin analogie cu finala numeroaselor împrumuturi terminate în *-u̯* care denumesc persoane de sex bărbătesc.

[3] Ne referim la formațiile de bază, care ulterior au putut deveni mobile.

Oricum, cuvintele de origine turcă terminate în *-íu* au întărit în mod considerabil poziția substantivelor masculine de acest tip în ansamblul lexicului românesc.

2.3. Presiunea sensului lexical asupra genului gramatical a fost evidentă în cazul substantivelor masculine terminate în *-ă*. Ele au fost incluse într-un tip formal nespecific genului masculin, reprezentat de exemple pînă atunci puțin numeroase, de tipul *papă*, *popă*, *tată*, *vlădică*, toate denumind persoane de sex bărbătesc. Aceeași este situația cuvintelor de acest tip împrumutate din limba turcă : ele sînt nume de persoane de sex bărbătesc cu diferite funcții sau grade militare.

Din punct de vedere formal, *-ă* final din aceste împrumuturi provine fie din tc. *-a* din cuvintele *ağa* sau *paşa*, fie din tc. *-ı* din cuvîntul *başı*. Toate aceste cuvinte constituie, în majoritatea exemplelor, termenul secund al unor cuvinte compuse. În ceea ce privește tc. *ağa*, el a fost preluat cu accentul neschimbat în compusele antroponimice, unde nu era necesar ca termenul să primească morfeme de flexiune sau de articulare (de exemplu, *Constandin aga Bălăceanul*, *Cornea aga*, *Neagul aga* etc.). A existat tendința de păstrare a accentului și în cazul cînd cuvîntul avea valori morfosintactice obișnuite. Rezultatul a fost, pe de o parte, includerea împrumutului într-o nouă serie de substantive feminine din punct de vedere gramatical, dar masculine ca sens *(agá*, pl. *agale)*, iar pe de altă parte, în mod cu totul izolat, crearea inoportună a unor forme aberante de plural : *agá*, pl. *agalari* (plural redundant, format cu două desinențe de plural, una turcească, *-lar*, cealaltă românească, *-i)*. Toate acestea dovedesc efortul pentru găsirea unor mijloace compatibile cu gramatica românească în vederea realizării concordanței dintre genul natural și cel gramatical. Mijlocul cel mai eficace a fost, în cazul tc. *ağa*, mutarea accentului pe silaba precedentă și evoluția *-a* > *-ă* : *agă* < *ağa*, *beşleagă* < *beşli ağa(sı)*, *ienicer-agă* < *yeniçeri ağa(sı)*, *schimni-agă* < *iskemni ağa(sı)* etc. Se remarcă existența, în limba română veche, a formelor paralele terminate în *-ă*, *-á* și chiar în *-sî*, *-si*, cu păstrarea sufixului turcesc al apartenenței, dar predomină variantele adaptate terminate în *-ă*.

Vom arăta la **5.3.** că elementul secund *başı* al unor cuvinte compuse turcești s-a confundat cu substantivul *paşa*, cu varianta *başa*. Această confuzie a dus la evoluția termenului respectiv la rom. *başă*, paralel cu alte două interpretări : căderea vocalei finale și, implicit, deplasarea accentului *(baş)* sau păstrarea accentului pe ultima vocală, care însă a devenit *-a*, în locul vocalei etimologice *(başá)*, încadrînd cuvintele respective într-un nou tip de flexiune feminină. Aici menționăm doar exemplele terminate în *-ă*, care provine fie din *-ı (binbaşă* < *binbaşı*, *bulibaşă* < *bölük başı*, *capigi-başă* < *kapıcı başı*, *iuzbaşă* < *yüzbaşı*, *harambaşă* < *haram başı*, *subaşă* < *su başı*, *telalbaşă* < *tellal başı)*, fie din tc. *-a (paşă* < *paşa)*.

2.4. Aproximativ 8% din substantivele masculine nu se încadrează în nici una dintre cele trei categorii stabilite mai sus după criteriul terminației. Includerea lor în rîndul masculinelor a avut, în marea majoritate a cazurilor, o motivație semantică *(pezevenchi*, *puşti*, *miralai*, *nogai*, *capichehaie*, *hoge*, *efendi*, *vezir-agasî* etc.).

Substantivele terminate în consoană palatalizată nu pun probleme deosebite : ele provin din cuvinte turcești din clasa anterioară, ale căror

consoane sînt palatale, fără ca acest lucru să fie reprezentat prin mijloace grafice. De aceea, *pezevenchi*, *puşti*, *tenchi* redau pronunţia reală a etimoanelor *pezevenk*, *püşt*, *tenk*.

Cuvîntul *bei*, cîteva compuse cu acesta *(alai-bei, beilerbei, derebei)*, precum şi alte cîteva substantive *(miralai, nogai, şiboi)* se termină în *i̯* (*i* semivocalic). Majoritatea lor provin din etimoane terminate în acelaşi sunet, ele putînd fi încadrate cu uşurinţă în acest tip de substantive masculine româneşti. Numai *alai-bei*, *beilerbei* şi *derebei* pun probleme de adaptare, întrucît ele provin din formaţii în raport de anexiune terminate în *i* vocalic : tc. *alay beyi*, *beylerbeyi*, *derebeyi*. Inexistenţa în limba română a unui tip de substantive masculine terminate la singular nearticulat în *í* a determinat căderea acestuia, evoluţia fiind facilitată de preluarea termenului *bei* şi la forma sa absolută. Dealtfel, împrumutul lexical din limba turcă a avut loc în bună parte pe cale cultă, deci în mod conştient, concretizîndu-se în formaţiuni debarasate de mărcile gramaticale care însoţeau etimoanele. Excepţiile sînt extrem de rare şi ocupă o poziţie periferică, fără urme în lexicul contemporan. Din aceste excepţii fac parte cuvinte de tipul *ienicer-agasî*, *vezir-agasî*, *vezir-chehaiasî* etc., clasate ca substantive masculine după criteriul semantic, dar imposibile din punct de vedere flexionar. Soluţia a fost, desigur, căderea mărcii raportului de anexiune în variantele adaptate : *ienicer-aga*, *vezir-aga* etc. Excepţie de la găsirea unor mijloace eficiente de adaptare fac şi termenul *efendi* (cu accentul etimologic pe silaba mediană, împiedicînd includerea cuvîntului în seria împrumuturilor terminate în *-íu)* şi compusul *reiz-efendi*. Încercări de adaptare au existat (pluralul *efenzi* [4]*)*, dar forma de singular a rămas nespecifică, determinînd apariţia unei flexiuni caracteristice genului personal : acuzativul complement direct s-a format cu *pre* („îmbrăcat-au cu feregea... şi *pre efendi* iazagiul" [5]), iar genitiv-dativul cu articolul proclitic *lui* („slujitorimea din casa *lui efendi*"[6]). Aceste cuvinte arhaice terminate în *i* sau *î* sînt împrumuturi spontane, neadaptate şi neviabile, de aceea ele nu pot reprezenta un tip aparte de substantive masculine.

Adaptarea la tipurile masculine terminate în *-e* şi *-u* vocalic a cuvintelor turceşti *hoca* (rom. *hoge)* şi *kuloğlu* (rom. *culoglu)* nu a constituit nici o dificultate ; în cazul lui *hoge*, etimonul a fost interpretat ca purtător al articolului hotărît enclitic. Nici substantivele masculine care nu au decît formă de plural nu constituie o problemă din punctul de vedere al adaptării lor : *ceacşiri* < *çakşır*, *iminei* < *Yemenî*, *nuri* < *nur*, *poturi* < *potur*, *şalvari* < *şalvar*, *tîrlici* < *terlik*, *tuzluci* < *tozluk*. Cum majoritatea acestora denumesc obiecte formate din două părţi identice, clasă care cuprinde substantive întrebuinţate, spre deosebire de corespondentele lor din limba turcă, de cele mai multe ori la plural, adăugarea desinenţei de număr este un fapt normal petrecut pe terenul limbii române. De un tratament aparte a beneficiat doar tc. *mest*, preluat în română în forma *meşi*, poate sub influenţa consoanei turceşti finale, care se pronunţă cu un timbru palatal.

---

[4] Cf. Radu Greceanu, *Începătura istoriii...*, în *Cronicari munteni*, vol. II, Bucureşti, 1961, p. 128.

[5] Cf. Radu Greceanu, *op. cit.*, p. 102.

[6] Cf. *Anonimul brîncovenesc*, în *CM* II, p. 298.

3. SUBSTANTIVELE FEMININE

Proporţia substantivelor de genul feminin nu depăşeşte cu mult pe aceea a substantivelor masculine : în jur de 30% din totalul împrumuturilor substantivale din limba turcă sînt de genul feminin. Din punctul de vedere al terminaţiei, ele se repartizează în felul următor :

— 68% terminate în vocală sau diftong accentuate *(-á, -eá, -é)* ;
— 23% terminate în *-ă* ;
— 9% terminate în *-e* neaccentuat.

3.1. Proporţia însemnată a substantivelor terminate în vocală sau diftong accentuate se datoreşte numărului mare de cuvinte turceşti care au la finală *-a* sau *-e* [7]. Dealtfel, aşa cum am mai arătat, proporţia cuvintelor de acest tip este mare şi în raport cu totalitatea împrumuturilor din limba turcă : 20%. Se poate afirma că în aceste cuvinte constă contribuţia cea mai importantă a limbii turce la morfologia românească, întrucît ele au impus un nou tip de flexiune substantivală, singurul viabil datorat influenţei turceşti asupra limbii române, anume cel al substantivelor feminine terminate la singular nearticulat în *-a* accentuat, formînd pluralul cu desinenţa *-le*, cu menţinerea vocalei finale *a* de la singular. Aproximativ 12% din împrumuturile substantivale din turcă se încadrează în acest tip formal. Un tip asemănător este cel al substantivelor terminate în diftongul *-eá*, care nu păstrează la plural decît primul element al diftongului : *-éle*. Acest din urmă tip este moştenit din latină (cf. *mărgea, măsea, stea, surcea* etc.). Desigur că nu se poate contesta aportul acestui tip la formarea celui cu terminaţiile sing. *-á*, pl. *-ále*, dar, din punct de vedere sincronic, există două tipuri deosebite de substantive terminate în *-á* la singular şi formînd pluralul cu desinenţa *-le* [8].

În principiu, substantivele terminate în *-á*, dar nu în diftong, provin din etimoane turceşti avînd la finală *-á*, iar cele terminate în *-eá* sau *-é* provin din cuvinte turceşti cu finala *-é*. Există însă o serie de excepţii, datorate următoarelor cauze :

a) căderea unor terminaţii etimologice, care a dus la crearea finalei vocalice româneşti *(pătlăgea* < tc. *patlıcan*, *şahmara* < tc. *şah meram*, *tejghea* < tc. *tezgâh*, *zarpa* < tc. *zerbaf)* ;

b) căderea (aproape regulată) a mărcii raportului de anexiune *(capichehaia* < tc. *kapı kehayası*, *căzlar-aga* < tc. *kızlar ağası*, *hazna-aga* < tc. *hazna ağası*, *ienicer-aga* < tc. *yeniçeri ağası* etc.) ; pentru unele dintre aceste substantive sînt atestate şi variante neadaptate terminate în *-si* sau *-sî;*

---

[7] Marea majoritate a cuvintelor turceşti au accentul pe ultima silabă, deci, în general, orice vocală finală este accentuată.

[8] În epoca împrumuturilor din turcă, sistemul lingvistic românesc nu poseda un tip bine conturat de substantive terminate la singular în *-á* şi la plural în *-ále*. Cuvîntul *şa* (< lat. *sella)* a existat în limba din secolul al XVI-lea, paralel cu varianta sa etimologică *şea* (pl. *şei, şale) (Palia de la Orăştie* atestă pluralul *şale)*. Apariţia lui *s*-a datorat caracterului palatal al consoanei *ş*, făcînd inutil diftongul final (cf. *şapte, şarpe* etc.). Adevăratul precursor al împrumuturilor de acest tip îl constituie *za* (< ngr. *záva)*, al cărui plural, *zale*, s-a format mult înainte de apariţia primelor turcisme, prin aceeaşi analogie cu tipul de substantive terminate în *-ea*, pl *-ele*. Cuvintele de mai sus nu puteau însă constitui un tip substantival distinct şi nici un model care să favorizeze împrumuturile respective din turcă, datorită numărului lor redus şi caracterului lor monosilabic, care le conferă trăsături considerate în general ca fiind aparte.

c) evoluția tc. *başı* > rom. *başa*, ca termen secund al unor cuvinte compuse, datorită confuziei cu substantivul *paşa (bimbaşa* < tc. *binbaşı*, *casap-başa* < tc. *kasap başı*, *gebegi-başa* < tc. *cebeci başı*, *iuzbaşa* <tc. *yüzbaşı*, *narghelegi-başa* < tc. *nargeleci başı*, *topcibaşa* < tc. *topçu başı* etc.) [9];

d) confuzia dintre cele două terminații: tc. *-e* > rom. *-a (caichana* < tc. *kayıkhane*, *cherhana* < tc. *kerhane*, *mahala* < tc. *mahalle*, *satara* < tc. *(mü)sadere*, *şabana* < tc. *şebane*, *tersana* < tc. *tersane)*; tc. *-a* > rom. *-ea (malotea* < tc. *mallota*, *merea* < tc. *mera*, *temenea* < tc. *temenna)*;

e) presiunea seriei bogate de împrumuturi terminate în *-a (hataia* < tc. *Hatayi*, *teltea* < tc. *telti* etc.).

Adăugăm că în interpretarea finalelor cuvintelor de acest tip am ținut cont de faptul că fonemle etimologice nu au fost alterate prin grafia românească, astfel încît am inclus în seria cuvintelor terminate în *-a* și pe cele de tipul *alagea*, *bagea*, *boccea*, *caplagea*, *feregea*, *netegea*, *pingea*, *tapangea*, deși ele se termină, din punct de vedere grafic, în *-ea*. Mai dificilă este distincția între terminațiile *-a* și *-ea* în cazul cuvintelor care au la finală *-ia*; o parte provin din etimoane terminate în *-á (boia* < tc. *boya*, *chehaia* < tc. *kehaya*, *maia* < tc. *maya*, *saia* „serjă" < tc. *saya* etc.), iar o altă parte — din etimoane care au la finală *-é (nahia* < tc. *nahiye*, *paia* < tc. *pâye*, *rubia* < tc. *rubiyye*, *saia* „staul" < tc. *saye* etc.). O încercare de a distinge aceste din urmă substantive prin mijloace grafice o constituie seria împrumuturilor, reduse la număr, terminate în *-é*, deci neadaptate la morfologia limbii române: *megidié*, *menduhié*, *nahié* (dar și *nahiá)*, *omadé* < tc. *amediyye*, *richiabié*, *rupié* (dar și *rubiá)* etc. Acest tip de împrumuturi spontane nu a rezistat în timp și nu a lăsat urme în sistemul flexionar românesc.

Se remarcă, așadar, faptul că, datorită preluării unei bogate serii de substantive terminate în *-á* și prezenței în limba română a unui tip flexionar asemănător, s-a impus o nouă flexiune substantivală, care constituie aportul morfologic cel mai de seamă al limbii turce la sistemul lingvistic românesc.

3.2. Din totalul substantivelor de genul feminin împrumutate din turcă, aproximativ 23% au la finală vocala *-ă*. Ele provin din etimoane terminate în consoană (+ *ă)* sau în vocalele *e*, *a* (accentuat sau neaccentuat), *ı* (> *ă)*. Cauzele includerii acestor împrumuturi în seria substantivelor feminine sînt, de obicei, de ordin pur formal; presiunea genului natural a intervenit numai în cazul unora dintre etimoanele terminate în consoană *(cadînă* < *kadın*, *hanîmă* < *hanım*, *magmuză* < *mahmuz)*; alteori a acționat mișcarea *(sultană* < rom. *sultan* < tc. *sultan*, *catîră* < rom. *catîr* < tc. *katır)*. O serie de astfel de cuvinte s-a format din nevoi de diferențiere semantică, adăugarea unui *-ă* la finala unui substantiv masculin sau neutru fiind însoțită de dobîndirea unui nou sens *(bostană* „bostănărie" < rom. *bostan* „dovleac"; *parmacă* „greblă" < rom. *parmac*

[9] Pentru substantivele incluse sub b) și c), vezi 5.

„grilaj; par, ciomag"). În alte cazuri, avem de-a face cu variante paralele *(arpacic(ă), bageac(ă), bardac(ă), călăuz(ă), olac(ă)* etc.) sau, pur și simplu, cu substantive formate, din motive mai mult sau mai puțin clare, prin adăugarea unui *-ă* : *baftă, capcană, dugheană, meșină, tarabă, zambilă* (numele de flori sînt, de obicei, feminine).

Finala *-ă* a celorlalte substantive feminine provine din tc. *-e, -a* sau *-ı*, evoluție care are îndeobște cauze fonetice : în mod normal, prin deplasarea accentului, acolo unde este cazul, *-a* devine *-ă (asmă, calfă, ciorbă, cîșlă, iamă, năframă* etc.), iar *-ı* din cuvîntul *başı* devine mai întîi *-a (başa*, prin confuzie cu *paşa)* și apoi *-ă (başă)*. Mai complicată pare evoluția tc. *-e* > rom. *-ă*, dată fiind existența în limba română a unui tip de substantive terminate în *-e*. Ce-i drept, acesta este neaccentuat, pe cînd etimoanele turcești au accentul pe ultima silabă. Însăși mutarea acestui accent neobișnuit pe o silabă anterioară determină evoluția fonetică a terminației, în exemple de tipul *barutană* < tc. *barutane, cergă* < tc. *çerge, chilă* < tc. *kile, ghiotură* < tc. *götüre, leafă* < rom. *lefea* < tc. *ölefe*.

Menționăm tot aici, ca mod aparte de integrare a cîtorva substantive turcești în seria femininelor terminate în *-ă*, derivația analogică cu sufixul *-că* în cuvintele *duducă* < tc. *dudu, neneacă* < tc. *nine* etc.

3.3. Relativ puține substantive feminine de origine turcă se termină în *-e*. Cîteva provin din etimoane care au la finală tot *e (ghiordie* < tc. *kürdiye, ghiunie* < tc. *güniye, tingire* < tc. *tencere)*, altele au la bază cuvinte turcești terminate în *-a (cange* < tc. *kanca, capange* (pl.) <tc. *kapanca, caragace* < tc. *karagaça)*. În primul caz, deplasarea accentului nu a modificat finala etimologică, normală ca terminație a substantivelor feminine. În cel de-al doilea caz, *-a* > *-e* sub influența consoanei palatale precedente, o dată cu deplasarea accentului, care face imposibilă menținerea grupului *č(ğ)+a* la forma nearticulată a cuvintelor respective. Cauzele modificărilor de mai sus sînt de natură fonetică.

Cele mai multe substantive terminate în *-e* au la finală, de fapt, vocalele *-i+e* în hiat, provenind, de obicei, din terminația turcească *-ı/ -i/ -u/ -ü*. Această terminație a cunoscut două interpretări de bază [10] : pe de o parte, a devenit *-ie*, în special cînd genul natural a impus integrarea cuvîntului în clasa masculinelor (vezi **2.2.**), iar pe de altă parte i s-a atașat vocala *e*, cu ajutorul căreia substantivele respective au intrat într-un tip bine reprezentat de flexiune feminină românească. Cuvintele de acest tip aparțin unor domenii variate, astfel încît nu se pot stabili cauze semantice pentru includerea lor în clasa femininelor. Dimpotrivă, se pare că etimoanele de felul acesta care nu au fost supuse presiunii genului natural masculin au avut tendința de a intra în rîndul substantivelor feminine terminate în *-ie* : *cutie* < *kutı, başchie* < *baskı, cutnie* < *kutnı, dimerlie* < *demirli, dimie* < *dimi, geamie* < *cami, iahnie* < *yahni, sarailie* < *saraylı, tipsie* < *tepsi* etc. A putut interveni în această evoluție și terminația slavă *-ija* < tc. *-ı / -i / -u / -ü*, mai întîi ca intermediar al împrumutului *(ordie* < < bg. *орδия*, scr. *ordija* < tc. *ordu* etc.), apoi ca model de adaptare.

---

[10] Exemple neadaptate de tipul *tali* „plecăciune" < tc. *talı* sînt cu totul izolate.

4. SUBSTANTIVELE NEUTRE

Aproximativ 42% din împrumuturile substantivale românești din limba turcă sînt substantive neutre. În principiu, se poate afirma că orice substantiv care nu a cunoscut presiunea genului natural (masculin și uneori feminin) și nici pe cea a formei etimologice apte de a fi inclusă în tipurile flexionare feminine a devenit substantiv neutru. Desigur că afirmația nu este valabilă în toate cazurile : există substantive masculine fără motivație semantică, precum și neutre care provin din etimoane apte de a fi adaptate unui tip de flexiune feminină. Majoritatea exemplelor confirmă însă existența unei ierarhii relative a cauzelor integrării etimoanelor într-un gen gramatical sau altul.

Substantivele neutre de origine turcă se termină, în cele mai multe cazuri, în consoană (palatalizată sau nepalatalizată). Ele nu au ridicat probleme deosebite de adaptare ; dacă etimoanele terminate în consoană nu aveau sensuri care necesitau realizarea concordanței dintre genul natural și cel gramatical, ele au intrat în rîndul neutrelor românești. Dintre cele peste 560 de substantive neutre avute în vedere, cîteva au la finală un diftong : *-aĭ (alai, călai, nai, sarai, sevai), -oĭ (boi, soi)* sau *-ĭu (antiriu, arbiu, bogasiu, buiurdiu, burghiu, buriu, filaliu, ghiurgiu, rachiu* etc.). Cele terminate în *-aĭ* și *-oĭ* provin din etimoane identice din punctul de vedere al fonetismului terminației ; finala *-ĭu* are la bază tc. *-ı / -i / -u / -ü* și s-a format după modelul masculin. Sînt atestate, de asemenea, cîteva cuvinte neadaptate la sistemul morfologic românesc : de exemplu, *tali* nu se încadrează în nici unul dintre tipurile flexionare neutre ; astfel de împrumuturi sînt însă spontane și neviabile. Efortul de adaptare este evident în cazul termenului *panzéhru* < tc. *panzehir* ; deplasarea accentului a dus la căderea vocalei din silaba finală, iar dificultatea pronunțării grupului consonantic final a fost eliminată prin încadrarea cuvîntului în tipul de neutre terminate în *-u* vocalic (cf. *căpăstru, lucru* etc.).

Adoptarea uneia sau alteia dintre desinențele de plural *(-uri, -e, -ie)* este o problemă internă a limbii române, independentă de fenomenul adaptării împrumuturilor la tipurile flexionare existente.

5. ADAPTAREA ETIMOANELOR TERMINATE ÎN VOCALĂ ACCENTUATĂ

Cuvintele turcești au, în marea lor majoritate, accentul pe ultima silabă [11] ; atunci cînd li se atașează morfeme (enclitice) de caz, număr, apartenență etc., accentul se deplasează, de regulă, pe acestea. Trebuie remarcat că o bună parte a acestor morfeme se termină în vocală. Reiese că, în general, vocala finală a cuvintelor turcești (făcînd parte din rădăcină sau dintr-un sufix) este accentuată.

Acest fapt a constituit, în sine, o dificultate în procesul împrumutului, dat fiind faptul că, în perioada inițială a împrumuturilor din turcă, limba română cunoștea un singur tip de substantive nearticulate terminate în vocală accentuată [12], de fapt în diftong, tip reprezentat de o serie puțin

[11] Excepție fac mai multe împrumuturi din limbi neturcice.

[12] Cuvintele izolate cum sînt *șa, za, zi* nu puteau reprezenta tipuri distincte, ci mai curînd excepții (vezi nota 8).

numeroasă de cuvinte : *stea*, *mărgea*, *măsea* etc. Schiţăm mai jos tratamentul în limba română al etimoanelor terminate în vocală accentuată, fără a ţine seamă de excepţiile inerente.

5.1. Etimoanele terminate în *-ı / -i / -u / -ü* au fost incluse fie în tipul flexionar masculin cu finala *-íu*, rar *-íu*, *-éu* (de obicei atunci cînd substantivele aveau genul natural masculin : derivate cu sufixele *-giu / -ciu*, *-liu* ; *cadiu*, *gaziu*, *hagiu*, *spahiu*, *valiu* etc.),—fie în tipul de substantive feminine terminate în *-ie (cutie*, *chindie*, *dimie*, *geamie*, *sarailie* etc.). Puţin numeroase sînt împrumuturile de genul neutru terminate în *-íu* (vezi **4.**).

5.2. Vocala finală a substantivelor turceşti terminate în *-é* s-a diftongat, cuvintele respective intrînd în singurul tip deja existent de substantive româneşti terminate în vocală accentuată : *acadea*, *bidinea*, *beizadea*, *cafea*, *cafenea*, *catifea*, *cherestea*, *duşumea*, *ghiulea*, *lalea*, *lulea*, *narghilea*, *perdea*, *rindea*, *saltea*, *telemea*, *tinichea*, *zeflemea* etc., determinînd îmbogăţirea considerabilă a acestui tip de substantive feminine şi mărind stabilitatea sa în sistemul morfologic românesc. Caracteristic pentru aceste substantive este faptul că la plural şi la genitiv-dativul singularului ele nu păstrează vocala finală *-a*, ci numai primul element al diftongului, care devine vocală propriu-zisă, după modelul cuvintelor moştenite *(stea*, pl. *stele)*.

În cîteva exemple, vocala finală tc. *-e*, pierzînd accentul, a devenit *-ă* : *leafă*, *menghină* etc.

5.3. Dificultatea cea mai de seamă în adaptarea împrumuturilor substantivale din turcă s-a ivit cu ocazia preluării etimoanelor terminate în *-á*, datorită, pe de o parte, seriei extrem de bogate de cuvinte turceşti de acest tip, iar, pe de altă parte, absenţei unui model compatibil de a include substantivele respective fără ca ele să sufere modificări. Singurul tip apropiat era cel al substantivelor feminine terminate în *-eá*, dar diftongarea vocalei finale ar fi fost inadecvată, întrucît ar fi antrenat modificări fonologice importante ; de exemplu, tc. *ağa* ar fi devenit **ageá*. De asemenea, o bună parte a substantivelor turceşti terminate în *-a* reprezintă denumirea unor funcţii, grade militare, ocupaţii ale unor persoane de sex bărbătesc, pe cînd substantivele româneşti terminate în *-ea* sînt de genul feminin. Efortul de adaptare a fost considerabil şi, într-o oarecare măsură, nereuşit, dacă ne gîndim la impunerea unui nou tip flexionar, cuprinzînd substantive în marea lor majoritate de genul feminin. Caracteristica lor este terminaţia *-á* (şi nu *-eá)* la singular nearticulat, iar desinenţa de plural este *-le*, preluată de la tipul de substantive terminate în diftong, dar cu păstrarea vocalei *a* la plural şi la genitiv-dativul singular. Seria este extrem de bogată, de aceea vom da doar cîteva exemple mai cunoscute : *aba*, *aga*, *baclava*, *balama*, *basma*, *cazma*, *ciulama*, *dambla*, *haimana*, *halva*, *macara*, *musaca*, *oca*, *para*, *paşa*, *patalama*, *sarma*, *şandrama*, *tacla*, *tarla*, *trufanda* etc., precum şi compuse cu *aga* şi *paşa*. Tot aici se încadrează o serie bogată de cuvinte compuse al căror element secund este *başa*. La baza acestora stau construcţii în raport de anexiune (tc. *baş* „cap ; şef" + marca

apartenenței, *-i*). Datorită confundării[13] elementului final cu termenul *paşa*, cu varianta *başa* „titlu conferit unor înalți demnitari; persoană care avea acest titlu", tc. *başı* a cunoscut un tratament diferit față de cele prezentate la **5.1.**, devenind *başa* sau *paşa*: *bimbaşa (bimpaşa)*, *cafegi-başa*, *capegi-başa*, *casap-başa*, *delibaşa*, *gebegi-başa*, *haznatar-başa*, *maimarbaşa*, *mehterbaşa*, *narghelegi-başa*, *perdegi-başa*, *sofragi-başa*, *şerbegi-başa*, *topci-başa*, *zagaragi-başa* etc.

Paralel cu această evoluție, care a constituit o nereușită din punctul de vedere al adaptării morfologice, s-a recurs la alte două modalități de preluare a etimoanelor terminate în *-a*. Pe de o parte, sub presiunea genului natural, o serie de substantive turcești au fost preluate cu accentul mutat pe silaba precedentă, ceea ce a permis includerea lor în tipul de substantive masculine, puțin numeroase, cu finala *-ă*: *agă*, *başă*, *paşă* și compuse cu acestea *(arnăut-paşă*, *beşleagă*, *ienicer-agă*, *schimni-agă* etc.). Confuzia dintre *paşa* și elementul secund *başı* al unor cuvinte compuse turcești a determinat includerea în această serie și a cuvintelor de următorul tip: *binbaşă*, *bulucbaşă*, cu varianta *bulibaşă*, *capigi-başă*, *harambaşă*, *oda-başă*, *perdegibaşă*, *subaşă*, *telalbaşă*. O altă serie de cuvinte au cunoscut un tratament identic, dar au devenit substantive feminine: *asmă*, *calfă*, *ciorbă*, *cîşlă*, *dulamă*, *fotă*, *geantă*, *iamă*, *năframă*, *pală*, *sîrmă*, *sobă*, *tavă* etc. Faptul este normal, întrucît terminația *-ă* caracterizează în primul rînd genul feminin.

Pe de altă parte, datorită presiunii genului natural și împrumutului pe cale cultă, marca raportului de anexiune a căzut într-o serie de cuvinte compuse care aveau ca element secund tc. *başı*: *arabagi-baş*, *balgi-baş*, *bostangi-baş*, *ceauş-baş*, *hărăci-baş*, *odabaş* etc.

Rezultatul acestor trei soluții a fost că etimoane de același tip, iar uneori chiar unul și același etimon, au intrat în limba română cu două sau trei variante formale, avînd terminații caracteristice atît masculinelor, cît și femininelor: *agă*, *aga*; *beşleagă*, *beşliaga*; *binbaşă*, *bimbaşa*; *buluc-başă*, *bulibaşă*, *bulubaş*; *capigi-başă*, *capigi-başa*, *capigi-baş*; *casap-başă*, *casap-başa*; *maimarbaşa*, *maimar-baş*; *mehterbaşa*, *mehterbaş*; *paşă*, *paşa*, *paş*; *tablabaşa*, *tablabaş* etc.

În lexicografia românească există o diversitate de păreri asupra genului gramatical al acestor formații, iar în unele dicționare se constată o inconsecvență evidentă în această privință. De exemplu, DLR consideră că *paşă* (pl. *paşi*) este substantiv masculin, iar *paşá* (pl. *paşale*) substantiv feminin invariabil, acesta din urmă apărînd numai după nume proprii, însă citează sub *paşă* multe exemple în care apare pluralul *paşale*, neînsoțit de nici un nume propriu. Inconsecvent în a considera ca substantive feminine toți termenii care au la finală *-á*, DLR apreciază că *muhzur-agá* și *mataragibaşá* sînt substantive masculine, iar *mutafaracá* și *perdegibaşá*, *perdegibaşă* sînt de genul neutru. În sfîrșit, în alte cazuri *(mehterbaşa)*, DLR nu se pronunță asupra genului substantivelor de acest tip. Pentru DM, *agă* (pl. *agi*) este s.m., iar *aga* (pl. *agale*) este s.f., însă *baş-aga* (pl. *baş-agale*) este s.m., tot așa cum masculine sînt și *bimbaşa*, *cafegi-başa*,

[13] Forma *başa*, *paşa*, în loc de *başı*, se regăsește și în unele exemple din limba turcă-osmanlie medie *(mehterbaşa* — 1612); de aceea rămîne de văzut dacă confuzia a avut loc în limba română sau încă în limba donatoare.

tabla-başa etc. Şăineanu, DU consideră că toate cuvintele de acest tip, inclusiv *agá* (pl. *agale)*, sînt de genul masculin.

Considerînd că în această problemă trebuie adoptată o atitudine unică şi consecventă, ne permitem să propunem soluţii la dificultăţile existente.

Variantele terminate în *-ă* şi cele a căror finală vocalică a căzut nu pun probleme : ele sînt substantive masculine, atît din punct de vedere gramatical, cît şi semantic. Concordanţa dintre genul natural şi cel gramatical nu se realizează însă, în aparenţă, în cazul variantelor terminate în *-á*. Singurul indiciu asupra genului feminin al acestora ar fi terminaţia *-á*, pl. *-ale*, care le-ar încadra într-o serie formală bogată de împrumuturi din limba turcă. Situaţia cuvintelor discutate este însă diferită de cea a substantivelor „de felul lui *calfă*, *călăuză*, *cătană*, *ordonanţă*, *santinelă*, care sînt feminine, deşi fiinţele respective nu sînt de sexul femeiesc" *(Gramatica limbii române*, vol. I, Bucureşti, 1966, p. 58). Numai declinarea variantelor terminate în *-á* este de tip feminin, dar ele se acordă cu determinante de genul masculin, ceea ce demonstrează că au fost percepute şi întrebuinţate cu acest gen. Cîteva exemple din scrierile istorice sînt edificatoare : „*un* mehterbaşa *al* veziriului" ; „mataragi-başa *al* vezirului" ; „*un* capigi-başa *împărătesc*" ; „ceacîrgi-başa *împărătescu*" (Radu Greceanu) ; „*un* capegi-başa *turc*" (Letopiseţul cantacuzinesc) ; „*acel* capigiu-başa" ; „haznatar-başa *al* hanului" ; „prinzînd şi pre inicer-aga *viu*" (Radu Popescu) ; „*un* capigi-başa *al* împăratului" ; „*un* ienicer-aga" (Anonimul brîncovenesc). Alături de variantele de acest tip apar, în aceleaşi contexte, formele cu *-ă* sau cu consoană finală, deci pe deplin integrate în seria masculinelor.

Este evident că formele cu *-á* final, cele terminate în *-ă* şi cele a căror finală vocalică a căzut sînt variante libere ale aceloraşi cuvinte, chiar dacă, în rare cazuri, sensurile s-au diferenţiat într-o oarecare măsură. Raportul de variaţie liberă, coroborat cu determinările de tip masculin ale celor trei variante constituie un indiciu clar asupra genului gramatical al lor. Prin simpla înlăturare a unei prejudecăţi vom putea considera că substantivele terminate în *-a* care denumesc funcţii, titluri, grade militare etc., deci care se referă la persoane de sex bărbătesc, sînt şi ele de genul masculin.

Această realitate lingvistică nu trebuie totuşi considerată ca o dovadă a existenţei unui nou tip formal de substantive masculine, terminate la singular nearticulat în *-á*. Formele respective reprezintă variante libere ale substantivelor cu *-ă* final, datînd dintr-o perioadă în care limba română căuta să-şi adapteze într-un mod cît mai convenabil împrumuturile din turcă. Variantele cu *-á* sînt deci forme încă neadaptate, iar acest lucru este valabil chiar şi pentru cuvintele care, din cauză că nu au fost acceptate de vorbitori, nu au evoluat la formele terminate în *-ă*. În concluzie, apreciem că dicţionarele trebuie să trateze ca substantive masculine atît variantele cu finala *-a* ale unor cuvinte de origine turcă terminate în *-ă*, cuvinte care au genul natural masculin *(agá, agă ; bimbaşá, binbaşă ; ienicer-agá, ienicer-agă ; iuzbaşá, iuzbaşă ; perdegibaşá, perdegibaşă* etc.), cît şi substantivele de acelaşi tip care nu au atestată forma evoluată terminată în *-ă*, dar care sînt utilizate în texte cu determinări masculine *(maimarbaşá, mataragi-başá, mehterbaşá, muhzuragá, nacaş-başá, narghelegi-başá, nişangi-başá* etc.). Excepţie face, se pare, *paşá*, care, datorită utilizării sale intense, a fost acceptat cu paradigmă şi determinări feminine, deci cu genul

gramatical feminin, alături de varianta sa masculină, *paşă*[14]. O excepţie este şi „*mutafaraca* împărătească" (Radu Popescu); o astfel de apariţie singulară, atipică, nu este decît dovada neadaptării împrumutului. În cazul lui *paşá* se poate vorbi, cu adevărat, de neconcordanţa dintre genul gramatical şi cel natural. Trebuie adăugat că uneori dificultăţile au fost depăşite prin întrebuinţarea genului personal: „scîrţiitorul ţipet al surlei *lui mehterbaşa*". Oricum, impunerea variantelor cu *-ă* final, precum şi efortul de integrare a lui *paşá* (pl. *paşále*, dar şi *paşalári)* probează străduania de a adapta împrumuturile din limba turcă la tipurile flexionare româneşti.

6. Modificarea accentului a avut un rol important ca mijloc fonetic de adaptare morfologică a etimoanelor turceşti, în vederea integrării împrumuturilor în tipurile flexionare existente. În marea majoritate a cazurilor, accentul s-a mutat de pe ultima silabă (accent specific limbii turce) pe o silabă anterioară, de obicei penultima, permiţînd modificarea terminaţiei cuvintelor. Se poate afirma că există o relaţie de subordonare a modificării accentului faţă de modificarea terminaţiei şi a acesteia faţă de adaptarea la un tip flexionar românesc. Ca urmare a acestui fapt, necesitatea mutării accentului a apărut, în mod obişnuit, în cazul cuvintelor terminate în *-á* sau *-é*, nespecifice limbii române. Fenomenul a fost însoţit de evoluţia *-a, -e* > *-ă* neaccentuat: *agă* < *ağa*, *paşă* < *paşa*, precum şi cuvinte compuse avînd ca termen secund unul dintre aceste substantive; *asmă* < *asma*, *barutână* < *barutane*, *cergă* < *çerge*, *chilă* < *kile*, *ciorbă* < *çorba*, *cîşlă* < *kışla*, *dulámă* < *dolama*, *geantă* < *canta*, *ghiótură* < *götüre*, *ménghină* < *mengene*, *paceaúră* < *paçavra*, *rucă* < *ruka*, *sopă* < *sopa*, *şabácă* < *şebeke*, *taftă* < *tafta*, *tavă* < *tava*, *tingíre* < *tencere* etc. Sînt atestate adeseori variante cu accentul etimologic păstrat, constituind forme încă neadaptate, din prima fază a procesului de împrumut: *agá*, *paşá*, *menghineá*, *rucá*, *tavá* etc.

Cu toate că cele mai multe împrumuturi din turcă şi-au păstrat accentul original, mai cu seamă cînd acesta nu contravenea regulilor limbii române, se poate aprecia că schimbarea accentului a contribuit în bună măsură la adaptarea unor cuvinte de origine turcă, permiţînd includerea lor în tipurile de flexiune masculină şi feminină terminate la nominativ singular nearticulat în *-ă*, tipuri pe care le-au îmbogăţit considerabil din punct de vedere numeric.

7. Se impun cîteva **concluzii** reieşite din prezentul studiu.

Substantivele româneşti de origine turcă au fost adaptate la sistemul morfologic al limbii receptoare în majoritatea cazurilor în care între forma etimoanelor şi tipurile flexionare româneşti a existat o neconcordanţă flagrantă. Totuşi, s-a impus un nou tip flexionar, reprezentat de o serie bogată de împrumuturi; această „inovaţie" morfologică a fost favorizată de existenţa unui tip flexionar asemănător, fapt care ne face să afirmăm că este vorba mai curînd de o adaptare imperfectă decît de un împrumut morfologic.

Deoarece substantivele turceşti nu cunosc genul gramatical, singurul element turcesc care a putut influenţa integrarea împrumuturilor într-un

---

[14] Cf. „*două* paşale *vestite*"; „*toate* paşalele se suiră", dar şi „bogăţia paşalelor *turci*".

gen sau altul a fost forma etimoanelor, în măsura în care ea corespundea tipurilor flexionare românești ; și această influență a fost însă adesea anulată, datorită intervenției genului natural, în special în cazul substantivelor masculine. De la această regulă nu fac excepție nici substantivele feminine din punct de vedere formal, dar semantic masculine : ele nu sînt decît variante arhaice, neadaptate încă, ale împrumuturilor care au fost pe deplin integrate într-un tip flexionar masculin.

Cele mai multe etimoane turcești nu au necesitat eforturi de adaptare morfologică, terminația lor fiind identică cu una dintre terminațiile substantivelor românești. Etimoanele a căror preluare a fost însoțită de modificări ale finalei sau ale accentului, întrucît nu concordau cu nici un tip flexionar românesc, au fost cele terminate în vocală accentuată. Au fost adaptate la un anumit gen gramatical, impus de genul natural, și etimoanele a căror finală nu și-a găsit corespondent printre terminațiile substantivelor românești de genul respectiv.

SÎNT PROPOZIȚIILE SUBORDONATE PROPOZIȚII AUTENTICE?

DE

ECATERINA TEODORESCU

Ocupîndu-ne de structura predicatului nominal [1], am încercat să arătăm de ce acest tip de predicat nu poate fi considerat o parte simplă de propoziție, așa cum e interpretat de autorii ediției a II-a a Gramaticii Academiei. În lucrarea de față, dorim să motivăm de ce, în articolul amintit, am numit segmentul ***ce este***, din enunțul *Omul este* ***ce este.***, **segment cu formă de propoziție**, și nu am păstrat termenul consacrat de **propoziție subordonată.**

Am procedat astfel, deoarece așa-numitele propoziții subordonate nu sînt, de fapt, propoziții în sensul pe care îl dă gramatica acestui concept.

Conform teoriei sintactice a lui G. Ivănescu, teorie expusă mai întîi în cursul de *Sintaxa limbii române moderne*, ținut la Universitatea din Iași, în anul universitar 1947—1948, și reluat în articolul *Gramatica și logica. II. Structura gîndirii ca factor primar al structurii sintactice a limbii*, din „Analele Universității din Timișoara", II, 1964, așa-numitele propoziții subordonate își pierd capacitatea predicativă, deci calitatea de propoziție autentică, prin termenul introductiv, altfel spus prin folosire dependentă.

Analizînd sintagma : *care n-a căpătat încă aprobarea învățaților* din fraza : *O teorie care n-a căpătat încă aprobarea învățaților nu se dovedește prin aceasta a fi o teorie eronată.*, G. Ivănescu conchide că sintagma în cauză „nu constituie o propoziție aparte : deși verbul este la un mod predicativ, el *nu e predicat* (s.n.), pentru că i s-a luat această funcție prin relativul *care*" [2].

Ideea se întîlnește și la unii dintre reprezentanții de seamă ai lingvisticii occidentale de astăzi[3]. Pentru André Martinet, de pildă, „elementele subordonate cu formă predicativă (nucleul «propozițiilor subordonate») nu pot fi asimilate predicatelor veritabile pentru că le lipsește caracterul de nemarginalitate și independență pe care le-am considerat ca trăsătură caracteristică a predicatului" [4].

---

[1] Cf. *În problema structurii părților de propoziție cu privire specială la predicatul nominal*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 2, p. 123—127.

[2] G. Ivănescu, *art. cit.*, p. 206.

[3] Pentru lingviștii secolului trecut care au considerat improprie denumirea de **propoziție** pentru segmentele subordonate **cu formă de propoziție**, să se vadă bibliografia la G. Ivănescu, *art. cit.*

[4] André Martinet, *Elemente de lingvistică generală*, traducere și adaptare la limba română de Paul Miclău, București, 1970, p. 172. „La Martinet, monemele sau sintagmele predicative — care constituie elementul ireductibil al mesajului (nucleul enunțului minimal) în jurul căruia se organizează celelalte elemente — nu au rolul de a marca raportul lor cu celelalte elemente : prin opoziție cu monemele și sintagmele autonome, ele sînt numite independente" (Georges Mounin, *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, 1974, s.v. *indépendant*).

Concluzia care se desprinde din aceste observaţii, extrem de interesante, izvorîte dintr-o analiză profundă a fenomenelor limbii, privite din ambele ei laturi, formă şi conţinut, este următoarea : singura care poate fi numită în mod propriu propoziţie este propoziţia principală. Dar întrucît „propoziţiile sînt numai principale nu este nevoie să se vorbească de propoziţii principale, ci simplu, de propoziţii" [5].

Acceptarea acestui punct de vedere ar introduce, credem, mai multă consecvenţă în gramatică şi ar înlătura totodată unele contradicţii existente între teoria şi analiza tradiţională. S-ar anula astfel contradicţia dintre definiţia dată propoziţiei ca unitate de comunicare şi acordarea calităţii de propoziţie unor segmente care, **prin întrebuinţare**, îşi pierd calitatea de unităţi de comunicare viabile, cum sînt „propoziţiile subordonate", precum şi contradicţia, ades semnalată, dintre caracterul nepredicativ al verbului copulativ şi rolul lui de **predicat regent** al **propoziţiei** nume predicativ.

Dacă facem **sintaxa enunţului** şi nu ne limităm la **morfologia** acestuia, este neîndoielnic că singurele sintagme predicative din enunţurile : *Profesorul acceptă ca şedinţa să fie amînată.; Mă îndoiesc că va veni.* sînt sintagmele : *Profesorul acceptă.* şi *Mă îndoiesc.* Prin suprimarea segmentelor dependente cu formă (= organizare) de propoziţie, sintagma nucleu al enunţului nu-şi pierde statutul de propoziţie ca unitate de comunicare, fie ea şi incompletă, de unde şi denumirea legitimă de propoziţie insuficientă, ceea ce nu se întîmplă însă şi invers. Să se compare, în acest sens, sintagmele : *ca şedinţa să fie amînată; că va veni* cu sintagmele rămase după omisiunea acestor segmente din enunţurile date mai înainte. Lipsa capacităţii predicative a aşa-numitelor propoziţii subordonate este recunoscută dealtfel chiar de Gramatica Academiei cînd se afirmă : „Se poate spune că predicativitatea unei fraze se realizează prin propoziţiile principale" [6]. Dar, de aici, nu s-au tras şi concluziile care se impuneau. Remarca, susţinută de fapte, că prin folosire dependentă predicatul aşa-numitelor propoziţii subordonate îşi pierde însuşirea de predicat „veritabil" trebuie, după opinia noastră, să ne stea mai mult în atenţie.

Purtătoare de informaţii, ca şi partea de propoziţie, dar în altă formă şi, evident, cu altă putere informativă, segmentele cu formă (= organizare) de propoziţie sînt părţi ale enunţului [7], în cadrul căruia îndeplinesc diverse funcţii sintactice pe lîngă un cuvînt din propoziţie (cf. *Persoana* ‹c a r e v i n e *este colega mea.*) sau dintr-o expansiune a acesteia, exprimată printr-un segment cu formă de propoziţie (cf. *Nu cred* ‹c ă v a r e u ş i ‹s ă a j u n g ă l a t i m p.), sau sînt o parte din predicat, exprimat fragmentar în propoziţie (cf. *Dificultatea este* c ă n u ş t i e r o m â n e ş t e.). Nucleul lor are rol organizator, aşadar structural, exclusiv în interiorul sintagmei respective, nu însă şi în cadrul enunţului din care fac parte, enunţ a cărui **coeziune gramaticală** şi **capacitate asertivă** sînt asigurate de **verbul-predicat** sau de **verbul predicatului** [8] din veritabila propoziţie

[5] G. Ivănescu, *art. cit.*, p. 214.

[6] Academia R.P.R., *Gramatica limbii române*, ediţia a II-a, 1963, vol. al II-lea, p. 255.

[7] Numai determinările atributive pot fi şi exterioare enunţului (cf. *Omul care aduce ploaie, Omul care a văzut moartea*).

[8] Nu pierdem însă din vedere că verbul copulativ îşi împarte funcţia asertivă cu numele predicativ.

(cf. exemplele date)[9]. În consecință, se poate spune că nucleul „propozițiilor subordonate" își exercită funcția doar pe jumătate, că, prin urmare, e un **evasipredicat** și că, implicit, sintagmele respective sînt **evasipredicative**. Pe această bază am considerat că e mai adecvat să le numim **segmente cu formă de propoziție**[10].

★

Existența unor enunțuri constituite dintr-o singură propoziție (suficientă sau insuficientă) plus unul sau mai multe segmente cu formă de propoziție ridică însă problema încadrării lor. Pot fi ele considerate fraze atît timp cît fraza este definită ca ansamblu propozițional? Înainte de a încerca să dăm un răspuns, ne-am permite să ne oprim asupra structurii enunțului spre a vedea dacă nu cumva am putea găsi aici sugestia.

Ca unitate de comunicare deplină, autonomă, enunțul nu reprezintă „o clasă formală"[11] ca propoziția sau fraza. Enunțul poate fi astfel :

	organizat	sau	**neorganizat**
	ca propoziție :	**ca frază :**	*Laşul!*
simplă	*Plouă.*	*Ia loc şi aşteaptă.*	*Gata*, potoliți-vă ![12]
	Cursurile au reînceput.	*Multe ar mai fi de spus, dar ne oprim aici.*	[— Ai găsit?] — *Da.*
sau dezvoltată	*Băiatul își scrie temele.*		

sau după modelul propoziției
(simple sau dezvoltate):

Cine știe cîștigă.
Cine e făcut pentru lucruri mari *moare* cînd nu le poate face.
(N. Iorga, *Cugetări*, p. 50).
Omul este ceea ce este.
Tu crezi că am uitat?
Mă tem că va uita.

În ciuda modului lor de organizare, enunțurile structurate după model propozițional nu pot fi totuși considerate propoziții pentru simplul fapt că propoziția este constituită dintr-un cuvînt sau din mai multe cuvinte, pe cînd acestea sînt alcătuite dintr-o propoziție și unul sau mai multe segmente cu formă (=organizare) de propoziție. Considerîndu-le fraze, cum și sînt considerate, se impune însă să modificăm definiția frazei așa cum apare în gramatica noastră[13]. Fraza poate fi astfel definită ca un an-

---

[9] Vezi, pentru dublul rol al verbului în cadrul enunțului, E. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, Ed. Gallimard, 1966, p. 154.

[10] În dicționarul de lingvistică mai înainte citat, segmentele respective sînt numite **sintagme predicatoide.**

[11] Cf. E. Benenveniste, *op. cit.*, p. 129.

[12] Două enunțuri juxtapuse, din care primul este neorganizat.

[13] În gramatica franceză, termenul **frază** este folosit deopotrivă pentru ceea ce la noi se numește **propoziție, frază** sau chiar **enunț**.

samblu de propoziții *(Ia loc și așteaptă.)* sau ca un ansamblu constituit din cel puțin o propoziție plus unul sau mai multe segmente cu formă (= organizare) de propoziție *(Mă îndoiesc că va veni.)*, prin care se face o comunicare deplină. **După natura structurii** [14], fraza poate fi **simplă** (fraza constituită dintr-o propoziție plus unul sau mai multe segmente cu formă de propoziție) sau **dezvoltată** [15] (fraza formată din cel puțin două propoziții).

În schema enunțului, făcută mai înainte, **fraza simplă** trebuie trecută, în consecință, la enunțul organizat ca frază, încadrare pe care, în acel moment al discuției, din motive lesne de înțeles, nu o puteam efectua[16]. Enunțul organizat ca frază se prezintă așadar : 1) ca **frază simplă** *(Omul este cea ce este.)* sau 2) ca **frază dezvoltată** *(Nu e soare, dar e bine.)*, fiecare din ele actualizînd un alt model.

O frază simplă poate fi uneori mai lungă decît una dezvoltată (comp. *Poporul nostru*, care a avut de învins atîtea greutăți în istoria sa, *e un popor de viteji.* cu *Pleci sau rămîi!*), dar, evident, în această clasificare nu lungimea segmentului este cea care contează, ci natura constituenților.

Cînd fraza simplă e integrată într-un alt enunț (cf. *E talentat și merită să fie promovat.*), ea își pierde, **prin integrare**, statutul de frază ca unitate de comunicare de-sine-stătătoare, devenind una din cele două propoziții ale frazei dezvoltate, minimumul condiției acesteia, propoziție de care depinde un segment cu formă de propoziție.

Toate aceste modificări ne apar necesare atît timp cît facem sintaxa enunțului, aceasta presupunînd luarea permanentă în considerație a formei și a conținutului. Problematica frazei rămîne în genere aceeași, cum s-a putut vedea, se schimbă însă natura, implicit denumirea, unora dintre unitățile ei.

★

Organizate după model propozițional sînt și construcțiile gerunziale [17] cu verb copulativ [18]. Implicînd subiect (diferit sau comun cu cel al predicatului propoziției) și nume predicativ, verbul copulativ este astfel nucleul unor sintagme ce îndeplinesc, ca și segmentele cu formă de propoziție, diferite funcții sintactice pe lîngă un termen din propoziție.

---

[14] După **natura relației** existente între constituenții ei, fraza poate fi formată prin coordonare, prin subordonare, prin raport apozitiv sau prin raport mixt.

[15] Distincția între **fraza simplă** și cea **dezvoltată (complexă)** se face și în gramatica franceză, cu deosebirile impuse, evident, de accepția dată, în această gramatică, termenului **frază**.

[16] Trebuia motivat mai întîi termenul **frază** pentru ansamblul considerat ca fiind constituit dintr-o singură propoziție plus unul sau mai multe segmente cu formă (= organizare) de propoziție.

[17] Autorii ediției a II-a a Gramaticii Academiei cuprind în categorie numai construcțiile gerunziale cu subiect diferit de cel al verbului-predicat al propoziției. Indiferent însă de faptul că subiectul este comun sau diferit, exprimat sau neexprimat, dar implicat, organizarea fiind de același tip, anume propozițional, construcțiile trebuie incluse în aceeași categorie, deosebirea dintre un tip și altul urmînd a fi făcută prin determinanții: *absolută/nonabsolută*. Afirmația este valabilă și pentru construcțiile infinitivale despre care va fi vorba imediat, în continuare.

În legătură cu construcțiile gerunziale, să se vadă și cele spuse de Frieda Edelstein, în *Sintaxa gerunziului românesc*, București, 1972, la p. 70.

[18] Ne referim numai la verbul copulativ, deoarece el a constituit punctul de plecare al acestei discuții, dar cele spuse aici convin *mutatis mutandis* și construcțiilor gerunziale cu verb autonom sintactic. Cf., de pildă : *Plecînd studenții la practică, ne-am apucat serios de lucru. Întorcîndu-mă din Franța, m-am oprit și pe la Viena.*

În cazul construcțiilor gerunziale, marca nepredicativității sintagmei nu mai este un termen introductiv, gerunziul fiind incompatibil cu un element de relație, ci lipsa indicilor predicativității la verb.

Atrase, din motive formale, **de ordin morfologic**, în sfera propoziției, construcțiile gerunziale sînt analizate de autorii ediției a II-a a Gramaticii Academiei ca părți dezvoltate de propoziție. Considerente formale, **de ordin sintactic**, și anume : modul lor de organizare ne obligă să le alăturăm segmentelor cu formă de propoziție, cu care — rezultă și din terminologie —, evident, nu le confundăm, și să le considerăm, ca și pe acestea, constituenți ai enunțului organizat ca frază. În cadrul enunțului *Moșneagul, fiind un gură-cască sau cum îți vrea să-i ziceți, se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea sfînt era.*, delimităm astfel propozițiile : 1. *Moșneagul se uita în coarnele ei* și 2. *sfînt era*, aflate în raport de coordonare copulativă, și următorii constituenți : atributul circumstanțial *fiind un gură-cască*, exprimat printr-o construcție gerunzială, numele predicativ *cum îți vrea să-i ziceți*, exprimat prin îmbinarea a două segmente cu formă de propoziție, îmbinare coordonată cu numele predicativ *un gură-cască* și în interiorul căreia verbul *îți vrea* este regent pentru segmentul cu formă de propoziție *să-i ziceți*, complement al verbului, și, în sfîrșit, subiectul propoziției *sfînt era*, exprimat prin segmentul cu formă de propoziție *ce-i spunea ea.* După analiza globală a unităților enunțului structurat ca frază, urmează o a doua etapă, cînd pătrundem în structura internă a fiecărei unități, analizîndu-i constituenții. Ca și în propoziție, vom delimita, și în construcțiile gerunziale, și în segmentele cu formă de propoziție, cum e și normal, avînd în vedere organizarea acestora, aceleași tipuri de constituenți, anume un nucleu, dar un nucleu al unei sintagme **evasipredicative**, plus ceilalți constituenți grupați în jurul acestuia sau legați de unul din ceilalți constituenți [19].

Cînd verbul copulativ e la infinitiv, ca, de pildă, în enunțul : *A ajunge profesor e un nobil ideal.*, organizarea construcției infinitivale, al cărei nucleu este el, fiind tot propozițională, modul de analiză al acestor construcții, în cadrul enunțului și, respectiv, în structura lor internă, rămîne același cu al construcțiilor gerunziale și al segmentelor cu formă de propoziție. În cadrul enunțului dat, organizat ca frază simplă, delimităm astfel, într-o primă etapă, propoziția *e un nobil ideal* și constituentul *a ajunge profesor*, subiect pe lîngă predicatul nominal sau, mai adecvat, nominal-verbal [20] din propoziție. Urmează apoi analiza internă a unităților delimitate asupra căreia, cum am mai spus, nu mai considerăm necesar să ne oprim aici.

Cînd numele predicativ al unui verb copulativ la infinitiv este exprimat printr-un segment cu formă de propoziție, ca, de pildă, în enunțul : *A ajunge ceea ce ai dorit înseamnă o reușită*, îmbinarea constituită din construcția infinitivală *a ajunge* [21] și segmentul cu formă de propoziție *ceea ce ai dorit* îndeplinește în ansamblu funcția de subiect pe lîngă predicatul nominal-verbal din propoziția *înseamnă o reușită.*, în interiorul acestui an-

---

[19] Consideram superfluu să facem aici analiza.

[20] Vezi concluziile articolului nostru din LR, XXVIII, 1979, nr. 2, p. 127.

[21] Vorbim de construcție infinitivală, deoarece verbul, implicînd subiect, un subiect nedeterminat și general în cazul dat, este nucleul acestei construcții.

samblu segmentul cu formă de propoziție fiind nume predicativ pe lîngă verbul copulativ *a ajunge*.

Un caz mai dificil se dovedește a fi acela cînd construcția infinitivală este introdusă printr-unul din termenii : *înainte de, pînă, pentru* și alții de același tip.

Posibilitatea substituirii infinitivului din construcția cu conjunctivul [22] sugerează ideea asimilării termenilor respectivi cu conjuncțiile subordonatoare. Posibilitatea substituirii infinitivului și cu un nume precedat de prepoziție, cu precădere în construcțiile infinitivale al căror centru nu este un verb copulativ [23], complică lucrurile. Substituția neajutîndu-ne, apelăm la distribuție. Dat fiind faptul că elementele introductive de tip conjuncție subordonatoare intră exclusiv în distribuție cu verbe, considerăm că includerea termenilor introductivi ai construcțiilor infinitivale la conjuncțiile subordonatoare are mai mult temei. În felul acesta și categoria termenilor introductivi de tip prepoziție, definită prin distribuția cu numele sau cu echivalentele lui, devine mai omogenă, fără excepții [24].

Aparținînd structurii pe care o introduc în enunțul organizat ca frază simplă sau dezvoltată, conjuncțiile subordonatoare ca, dealtfel, orice cuvînt sau grup de cuvinte care face oficiul acestora, sînt termeni introductivi ai sintagmelor marginale sau nemarginale, cu organizare propozițională.

Fondată pe teoria lui E. Benveniste despre enunț, pe de o parte, și plecînd de la teoria lui G. Ivănescu și André Martinet despre „propozițiile subordonate", pe de alta, prezenta lucrare a încercat să arate, o dată în plus, că a face **morfologia enunțului** înseamnă a efectua numai o etapă a analizei, analiza completă realizîndu-se prin **sintaxa acestuia.**

Din discuția făcută desprindem cîteva concluzii :

1. Așa-numitele propoziții subordonate nu sînt propoziții în toată plenitudinea termenului, deoarece nucleul lor nu îndeplinește dublul rol al verbului predicat sau al verbului din componența acestuia, anume acela de **a organiza structura enunțului** și de **a-i asigura predicativitatea.**

2. Acceptarea conceptului de propoziție insuficientă impune reformularea definiției propoziției, dată de gramatica noastră. Propoziția ar putea fi definită ca unitatea constituită din unul sau mai multe cuvinte însoțite de indici de predicație, prin care se face o comunicare completă sau incompletă, după cum aceasta este suficientă sau insuficientă.

3. Recunoașterea cvasipredicativității segmentelor subordonate cu **formă** de propoziție necesită reformularea conceptului de frază așa cum apare în gramatica noastră. Fraza se dovedește a fi nu numai un ansamblu de propoziții, ci și un ansamblu constituit dintr-o propoziție plus unul sau mai multe segmente cu formă de propoziție. Construcțiile gerunziale și infinitivale avînd organizare propozițională, fraza poate fi constituită și dintr-o propoziție plus o construcție de acest gen.

---

[22] Să se compare : *Înainte de a fi (ajunge, deveni) profesor, era puțin cunoscut.*, sau *Pînă a nu fi (ajunge, deveni) profesor, era puțin cunoscut.*, cu *Înainte să fi fost (ajuns, devenit) profesor..* și, respectiv, cu *Pînă să nu fi fost (ajuns, devenit) profesor...*

[23] A se compara : *Înainte de a pleca colegii în străinătate, ne-am întîlnit., cu toții* cu *Înaintea plecării colegilor...*

[24] La supin, prepoziția fiind o marcă nu contrazice norma.

NOTE ETIMOLOGICE

Deschis. Folosit cu referire la culori, acest adjectiv nu este lipsit de interes etimologic. În timp ce în unele limbi romanice și germanice se spune *bleu clair*, *blu chiaro*, *azul claro*, *hellblau*, *light-blue* etc., în română se spune *albastru-deschis*. Unde își are originea această particularitate semantică a lui *deschis*? Este ea, oare, rezultatul unei influențe străine sau al unei dezvoltări interne? Pentru a putea răspunde la această întrebare e necesar să subliniem că aceeași particularitate o au și celelalte limbi balcanice (cu excepția celor slave), adică: albaneza, care întrebuințează pe *çelët* (de la *çel* 'a deschide'), (neo)greaca în care există ἀνοικτός (de la ἀνοίγω 'a deschide') și turca (al cărei *açık* este derivat de la *açmak*), 'a deschide'). Întrebarea este dacă avem de-a face cu un fenomen comun protobalcanic (pentru română, greacă și albaneză) ori acest sens secundar s-a dezvoltat, mai degrabă, atît în română, cît și în neogreacă și albaneză prin calchiere după turcescul *açık*, care este, la rîndu-i, desigur, calchiat după arab. *fāṭiḥ* (de la *fataḥa* 'a deschide') 'deschis (despre culori)'. În ceea ce privește antonimul lui *deschis*, adică *închis*, acesta pare a fi exclusiv românesc, negăsindu-se o paralelă nici în greacă, nici în albaneză ori în turcă. În ultima limbă s-ar putea totuși semnala existența lui *koyu*, care poate însemna 'dens, compact' dar și 'închis (despre culori)'.

Obraznic. Acest adjectiv (care este format cu suf. *-nic* de la *obraz)* are și el o interesantă paralelă tot în limba turcă, după care ar putea fi calchiat. Este vorba de turc. (azerbaidjan) *yüzlı*, cu același sens ca și al cuvîntului românesc și tot derivat (cu suf. *-lı)* de la *yüz* 'obraz, față'. În același context amintim și de o dezvoltare semantică analoagă în polonă și în cehă, unde avem *obrażać*, respectiv *obrazit* cu sensul 'a ofensa, beleidigen'.

Titirez. După DEX, etimologia acestui cuvînt este necunoscută, dar el ar putea proveni din germ. regional *Triesel* (variantă a cuvîntului literar *Kreisel*, de la *kreisen* 'a se învîrti, a se roti'), care înseamnă tot 'titirez'. Forma românească s-ar explica printr-o reduplicare inițială a unui **t(i)rez.* Desinența *-el* se pierde, la fel ca și *-en* din *vingălac* (de la germ. *Winkelhaken)*, de pildă.

Toporaș. În DEX și în alte dicționare românești, cele două omonime parțiale *(toporaș* 'mic topor' și *toporaș* 'numele unor plante') nu sînt separate, deși atît sensul, cît și pluralul lor sînt diferite. Sensul de 'viorea' al lui *toporaș* s-ar putea explica prin influența limbii germane, în care *Weilchen* 'viorea' și *Beilchen* 'mic topor' sînt cvasiomonime sau paronime. Substituirea, respectiv confundarea fonemelor /v/ și /b/ nu este nimic extraordinar în cazul unor cuvinte care seamănă atît de bine din punct de vedere fonetic.

Zeft. Este înregistrat în DEX cu mențiunea „(rar) catran, smoală" și cu „etimologia necunoscută". În mod evident este un împrumut din limba turcă, unde există *zift* cu sensul de 'catran'.

HELMUT KÜHNEL
Leipzig

merigine

Într-o grupare de *Note lexicale și etimologice*, publicate în această revistă, XXVII, 1978, nr. 6, p. 589—595, M. Mitu semnalează cîteva omisiuni ale DLR, aducînd material nou și propunînd etimologii. Printre cuvintele omise de *Dicționar* se află și *merigine*, sprijinit de un citat din Gh. Șincai, *Învățătură firească spre surparea superstiției norodului*, ed. D. Ghițe și P. Teodor, București, 1964, p. 147 ; învățatul ardelean definește astfel termenul : „meriginea așadară este un must umed și cleos care le (*sic!* trebuie citit desigur *carele*) iese prin porii cei de asudat ai plîntelor și se lipește de frunzele lor". Autorul notei adaugă, p. 590, că „etimologia trebuie căutată pe teren romanic" și trimite la it. *meringa* și fr. *meringue*, cuvinte relativ recente cu care rom. *merigine* nu poate avea nici o legătură (după Bloch-Wartburg cuvîntul francez are etimologia necunoscută, după Dauzat-Dubois-Mitterand ar proveni din pol. *marzynka*; it. *meringa* este un împrumut din franceză).

Cuvîntul românesc provine fără îndoială din lat. *mellīgo* (derivat de la *mel* 'miere'), definit de *Thes. L. Lat.*, VIII 622, 34—40, 'resina uel sucus mellis similis' și atestat de cîteva texte tehnice (Pliniu, *Nat. Hist.*, XII, 131 etc.). După cum se poate ușor observa, *merigine* corespunde atît din punctul de vedere al sensului, cît și al formei cu etimonul propus de noi. Se pune însă întrebarea dacă *merigine* este moștenit din latinește sau dacă nu cumva a fost format de Șincai cu respectarea, în măsura în care le cunoștea, a regulilor de transformare a sunetelor latinești în românește (cum a procedat și cu *plînte* din textul citat mai sus) ; ca punct de sprijin ar fi putut avea lat. *mel* devenit *miere* (întocmai cum *plînte* este susținut de existența verbului *împlînta*). Pentru a răspunde la această întrebare am încercat, fără succes, să găsim în originalul german presupus al *Învățăturii* [1] pasajul corespunzător, spre a vedea dacă în textul german este folosit *mellīgo*. Fiind vorba însă de o operă de popularizare, autorul nu utilizează termeni tehnici latini (cu excepția unor nume de plante). Rămîne însă deschisă verosimila posibilitate ca Șincai să-l fi cunoscut direct pe Pliniu și să fi preluat cuvîntul din textul latin. În favoarea soluției acesteia, a creării de către Șincai a termenului, pledează însă și un fapt de natură fonetică [2] : lat. *-ll-* urmat de *-ī-* nu putea deveni *-r-* în românește (decît în cazul puțin probabil al menținerii conștiinței legăturii etimologice cu *miere*), ci ar fi devenit *l'*, apoi *i̯*.

I. FISCHER

[1] J.H. Helmuth, *Volksnaturlehre*[5], Viena, 1800 (prefața primei ediții e datată 1785). Stabilirea exactă a raporturilor dintre cele două texte ne pare a fi încă o chestiune nesoluționată.

[2] Asupra caracterului decisiv al aspectului fonetic ne atrage atenția eolegul Th. Hristea, căruia îi mulțumim pe această cale.

OBSERVAȚII ASUPRA TRANSFORMĂRILOR LUI *i̯* PRECEDAT DE CONSOANELE LABIALE ÎN GRAIURILE DIN OLTENIA

DE

ION CALOTĂ

1. Mai toți cercetătorii care au studiat fenomenul așa-numitei palatalizări a labialelor au constatat, pe bună dreptate, că fenomenul în discuție nu reprezintă o palatalizare propriu-zisă a labialelor, pentru că labialele nu sînt în nici un fel alterate, că deci termenul „palatalizare" este impropriu [1] pentru această situație, că, în realitate, avem a face cu întărirea articulației iotului, cu articularea iotului tot mai puternică [2], deci cu consonantizarea lui *i̯*, concomitent, cu acomodarea consoanei rezultate la trăsăturile articulatorice ale labialei precedente.

Pe de altă parte, iotul care urmează după labială a suferit, într-o altă arie, și un alt tratament, o evoluție opusă celei despre care a fost vorba mai sus, ca o reacție împotriva acesteia, anume articularea lui tot mai slabă, ceea ce uneori, în diftongul *i̯e*, a dus la dispariția lui completă *(pi̯ept > pept, fi̯érbe > férbe)*, alteori, în diftongul *i̯a*, la transformarea lui *i̯* semiconsonantic în *e̯* semivocalic *(pi̯átră > pe̯átră)*. Cele două evoluții, caracteristice unor arii diferite, merg în direcții total opuse : prima, consonantizarea iotului, este o închidere, o strîmtorare continuă a aperturii, pînă la ocluzia completă ; a doua, articulare a tot mai slabă a iotului, înseamnă o deschidere, o lărgire a aperturii de la *i̯* semiconsonantic la *e̯* semivocalic, atît în cazul lui *i̯e > e*, cît și în cazul lui *i̯a > e̯a*.

În evoluția în direcția închiderii, iotul parcurge o serie de stadii intermediare, de la stadiul de semiconsoană palatală la acela de consoană fricativă palatală (*ĥ*, cînd labiala precedentă este o consoană surdă, și *y*, cînd labiala precedentă este sonoră) și, apoi, cînd închiderea a devenit totală, la stadiul de consoană oclusivă palatală. În cazul fricativelor labiodentale *f* și *v*, stadiile intermediare sînt mai numeroase atît în Oltenia, cît și, mai ales, în alte regiuni dacoromâne, de unde, prin migrații de populație, ceea ce a dus la amestecul formelor, au putut rezulta fonetisme contaminate, caracteristice și Olteniei.

Tot astfel, evoluînd în direcția opusă, iotul trece de la stadiul de semiconsoană palatală la acela de semivocală palatală *(i̯a > e̯a)*. În cazul diftongului *i̯e*, iotul se deschide pînă la *e̯*, care se contrage cu *e* următor,

---

[1] Vezi Gr. Rusu, *Evoluția în limba română a lui iod precedat de consoane labiale...*, în FD, IV, p. 76 ; cf. G. Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iași, 1947, § 29, p. 158—159, care vorbește de „inserarea (epenteza) unei palatale între labială și vocală, urmată în unele regiuni de un alt fenomen fonetic, acela al dispariției labialei" (p. 159).

[2] Vezi Emil Petrovici, *Problema moștenirii din romanica comună a corelației palatale a consoanelor în limba română*, în SCL, VI, 1956, nr. 3—4, p. 166 ; Gr. Rusu, *Evoluția în limba română a lui iod precedat de consoane labiale și consecințele pe plan fonologic*, în FD, IV, 1962, p. 75—93.

cu care se confundă. Același lucru s-a petrecut cu iotul din diftongul omogen palatal ascendent *i̯i*, degajat din *ī* accentuat latinesc [3], care, de la stadiul de semiconsoană palatală, s-a deschis pînă la acela de vocală palatală, confundîndu-se cu *i* vocalic următor într-un singur sunet silabic.

Pe baza interpretării noastre de mai sus, rezultă că forme ca *pept*, *fer*, *pe̯átră*, *fe̯árbă* etc., din moment ce reprezintă o evoluție aparte, alta decît consonantizarea iotului, anume evoluția în sens invers, spre deschiderea iotului, deci spre vocalizarea lui, nu mai pot fi considerate ca depalatalizate [4], ci ca forme cu vocalizarea iotului. Termenul „depalatalizare" presupune, pe de o parte, mai întîi evoluția iotului în direcția întăririi articulației lui pînă la stadiul de consoană oclusivă palatală și, apoi, involuția, adică regresiunea fenomenului, retragerea lui, revenirea de la stadii mai avansate de consonantizare pînă la stadiile inițiale, iar pe de altă parte pierderea caracterului palatal al elementului palatal, dezvoltat tot din iot în forme ca *(p)tept* (< *(p)t'ept* < *(p)ḱept*), *fter* (< *ft'er* < *fḱer*), *mnercur*^{i} (< *mńercur*^{i}) etc., ceea ce este tot o involuție.

Se observă, așadar, trei tratamente diferite ale iotului precedat de labială, fiecare avîndu-și aria sa proprie : o arie în care iotul s-a păstrat ca atare și două arii în care iotul a evoluat diferit, într-una în direcția închiderii și, deci, a consonatizării lui, într-alta în direcția opusă, a deschiderii, a vocalizării.

Vom analiza în continuare tratamentul iotului precedent de consoanele labiale *p*, *f* și *m* în Oltenia, cu observația că pentru *b* și *v* n-am putut găsi material comparabil în toate cele trei atlase lingvistice ale Olteniei, în sensul că cele două labiale sonore nu apar în WLAD urmate de *i̯*.

2. În ceea ce privește tratamentul lui *i̯* precedat de *p* în Oltenia, am urmărit fenomenul în cuvintele *pi̯ept* și *pi̯átră*, pentru care găsim material comparabil în cele trei atlase.

La sfîrșitul secolului trecut, după cum rezultă din hărțile 15, 23, 54 din WLAD, în Oltenia apăreau toate cele trei tratamente importante ale secvenței *pi̯-*, care formau arii distincte : mai întîi păstrarea iotului într-o arie care cuprindea partea de răsărit a Olteniei pentru cuvîntul *pi̯átră*, dar care se lărgea mult spre vest în jumătatea nordică, cuprinzînd și cea mai mare parte a Gorjului, precum și jumătatea sudică a județului Mehedinți, pentru cuvîntul *pi̯ept;* apoi slăbirea articulației iotului, deci fenomenul deschiderii, într-o arie oltenească nord-vestică, cuprinzînd aproximativ jumătatea de nord a Mehedinților, precum și extremitatea vestică a Gorjului, în ceea ce privește fonetismul *pi̯ept* trecut la *pept*, arie care se lărgea spre est și spre sud, incluzînd și partea sudică a Mehedinților, precum și întreg Gorjul, în ceea ce privește fonetismul *pi̯átră* trecut la *pe̯átră;* în sfîrșit, întărirea articulației iotului, consonantizarea acestuia, deci închiderea lui, ceea ce, impropriu, a fost numit „palatalizare", într-o arie oltenească de sud, care cuprindea, în linii generale, aproape întregul județ Dolj, precum și extremitatea sudică a fostului județ Romanați. În această

[3] Cf. Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 106—108.

[4] Vezi Ion Ionică, *Palatalizarea labialelor în Oltenia*, în FD, VIII, p. 82, nota 10.

arie, închiderea iotului a ajuns pînă la ocluzia completă, deci pînă la stadiul de oclusivă palatală, cu menținerea labialei precedente *(pḱ)*, dar, mai ales, fără menținerea acesteia *(ḱ)*.

Fonetismul majoritar îl constituia stadiul *ḱ (ḱept, ḱátră)*, cu căderea labialei precedente, răspîndit în aproape toată aria circumscrisă mai sus, cu excepția cîtorva puncte din nord-estul Doljului, în jurul Craiovei, unde apărea stadiul *pḱ (pḱept, pḱátră)*, cu menținerea labialei precedente. Atît stadiul *pḱ*, cît și stadiul *ḱ*, care sînt stadii avansate în direcția închiderii iotului, a consonantizării lui, arată că, în sudul Olteniei, fenomenul este relativ vechi, din moment ce, pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea, el a putut ajunge la aceste stadii (vezi hărțile nr. 1 și 2).

Peste aproximativ trei decenii, ALR I și ALR II au înregistrat aproape aceeași situație ca și WLAD în ceea ce privește cuvîntul *pi̯ept*, cu deosebirea că cei doi anchetatori ai ALR (vezi ALRM I, h. 54 și ALRM II, h. 115) au surprins și stadiul mai vechi *pḱ*, la Costești-Vîlcea și la Balș (vezi hărțile nr. 3, 4 și 5).

Ultima reprezentare cartografică, NALR-Oltenia (vezi h. 91, cuvîntul *piept*, și h. 187, cuvîntul *piatră)*, la șase decenii și jumătate după prima, înfățișează o situație oarecum diferită, în sensul pătrunderii fonetismului *pi̯-*, cu păstrarea iotului, caracteristic limbii literare, mai ales în aria cu consonantizarea iotului, în unele puncte în paralel cu fonetismul dialectal *ḱ*, în altele prin înlocuirea lui definitivă. De asemenea, în cuvîntul *piatră*, aria cu deschiderea iotului, prin articularea sa mai slabă, s-a restrîns la partea vestică a Olteniei, sub influența aceluiași fonetism literar *pi̯-*. În sfîrșit, în aria cu consonantizarea iotului, NALR-Oltenia înregistrează fonetismul $p^{ḱ}$ —, cu îngustarea aperturii pînă la stadiul de consoană fricativă palatală, într-o zonă din extremitatea sud-estică a Doljului. Fonetismul în discuție nu poate fi interpretat ca o menținere din vechime a primei faze a procesului de închidere a iotului, din moment ce el nu apare în primul atlas lingvistic dacoromân, WLAD, cu toată densitatea rețelei acestui atlas. Fiind însă înregistrat de ALR I și II, ca și de NALR-Oltenia, fonetismul *pḱ- (*$p^{ḱ}$*-)* ar putea fi interpretat ca un moment al procesului de involuție, de regresiune de la stadiul avansat și în același timp mai nou *pḱ-*, cu oclusivă palatală, la acela inițial și deci mai vechi, cu fricativă palatală, *pḱ- (pḱ- < pḱ-)*. Așadar, cînd spunem că fenomenul consonantizării iotului este în regres, înțelegem prin aceasta nu numai restrîngerea, în sens geografic, a ariei sale, dar și regresiunea stadiilor, regresiunea ca proces fonetic, involuția, adică parcurgerea în sens invers a etapelor procesului de consonantizare (vezi hărțile nr. 6 și 7).

3. Precedat de fricativa labiodentală surdă, iotul forma în Oltenia, la sfîrșitul secolului trecut, aceleași trei mari arii : o arie care cuprindea centrul și estul Olteniei, în care iotul se păstra ca atare *(fi̯er)*, alta în nordul și vestul Olteniei, cuprinzînd marea majoritate a teritoriului județului Mehedinți, cu excepția extremității sale sud-estice, și partea de nord a județului Gorj, caracterizată prin slăbirea articulației iotului, ceea ce a dus la deschiderea lui treptată pînă la acomodarea și confundarea cu *e* următor *(fer)* și, în sfîrșit, alta în aproape întreaga jumătate de sud a Olteniei, caracterizată prin întărirea articulației iotului, prin consonantizarea lui în diferite stadii *(fḱer, fḱer, sḱer)*. Spre deosebire de situația

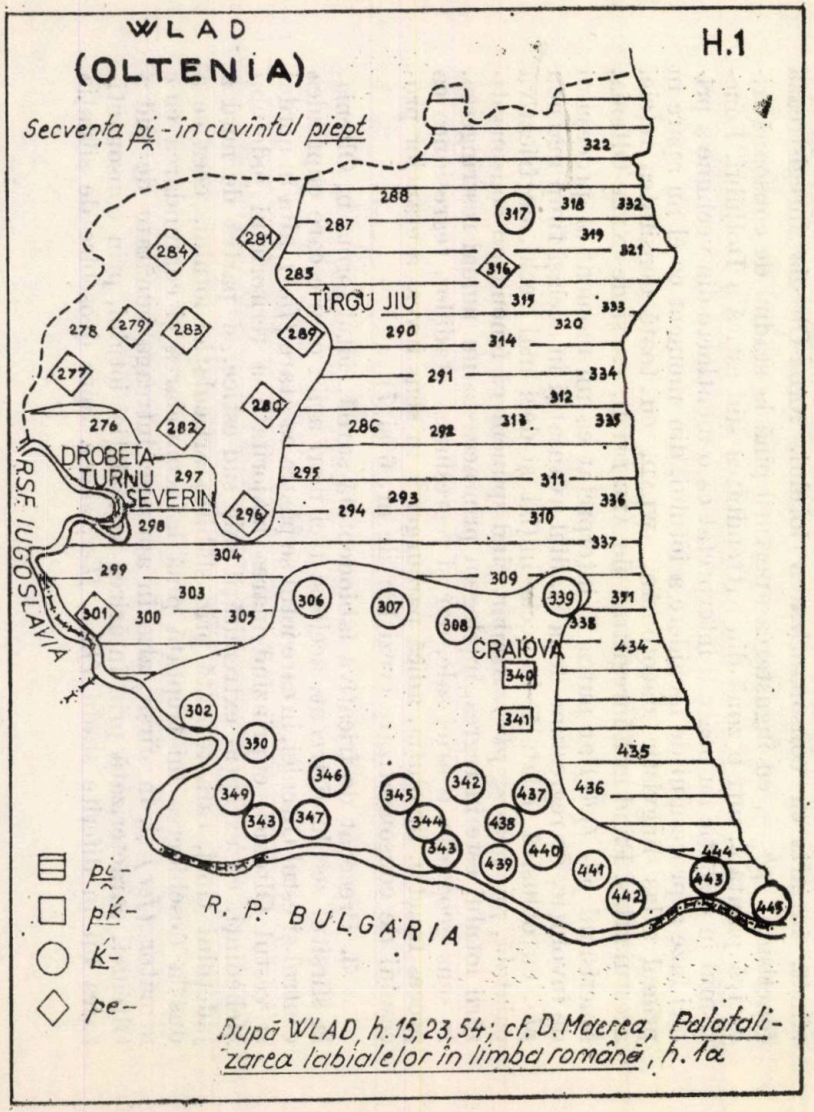

După WLAD, h. 15, 23, 54; cf. D. Macrea, Palatalizarea labialelor în limba română, h. 1α

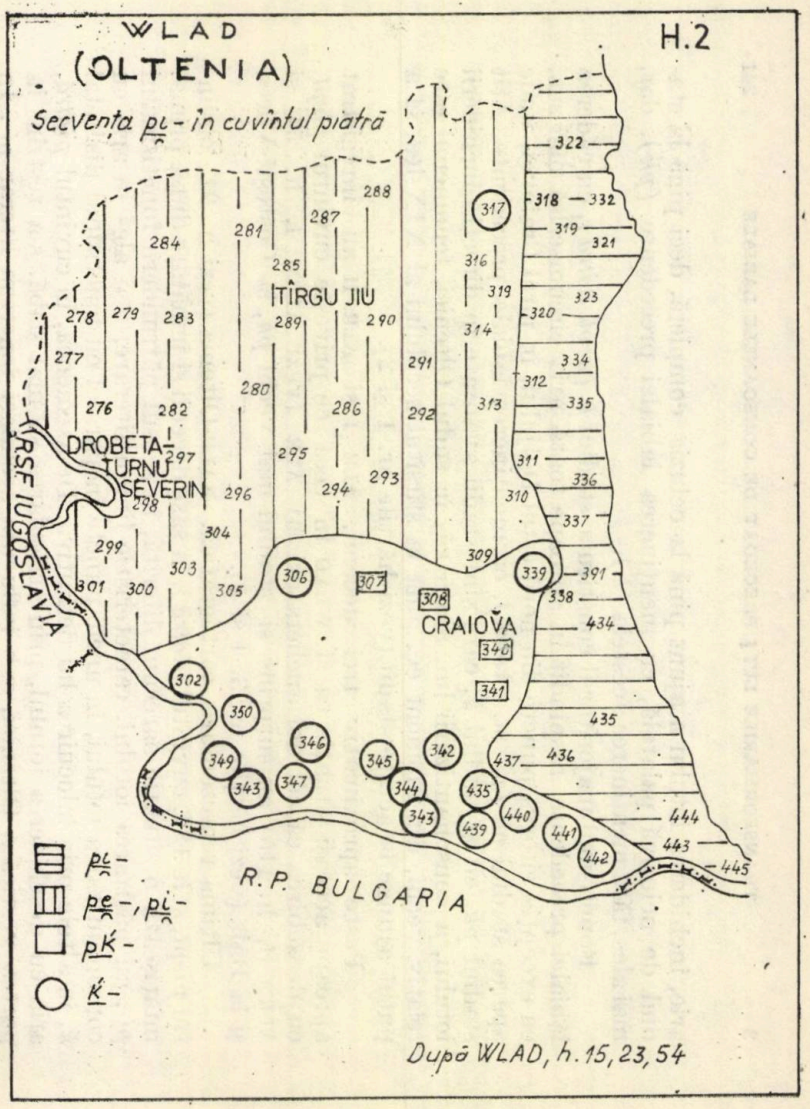

După WLAD, h. 15, 23, 54

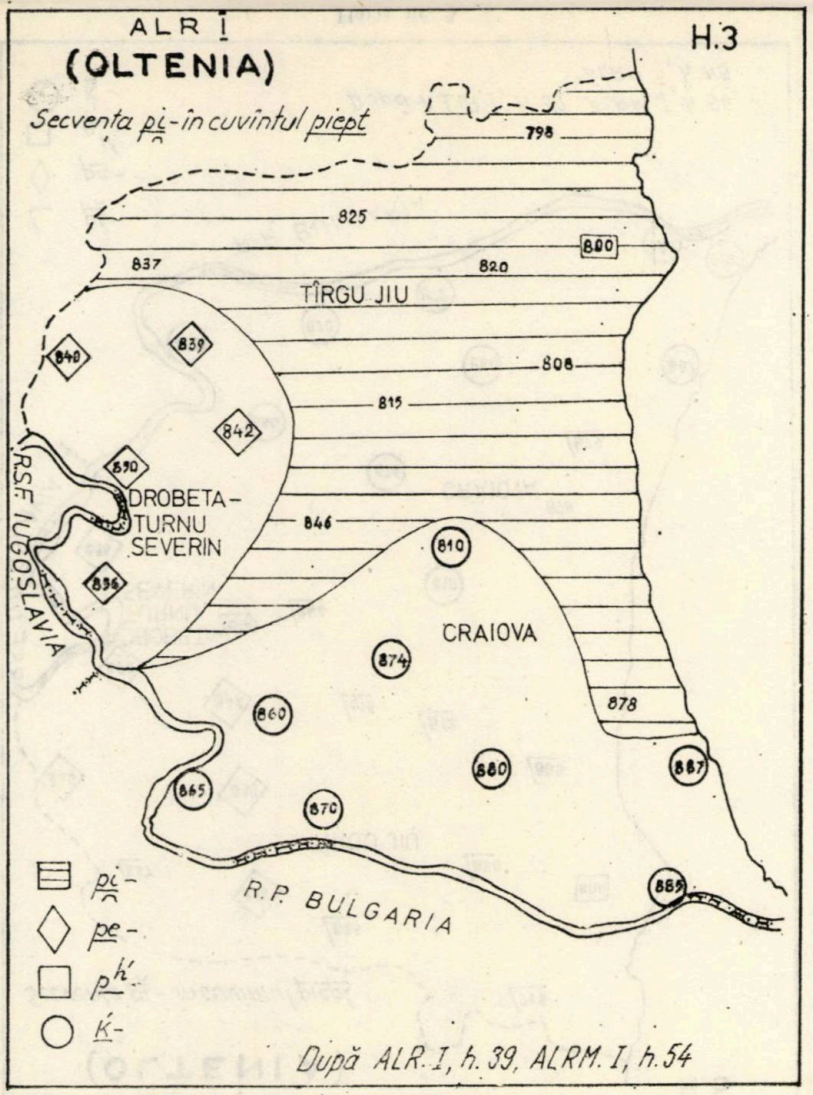

Harta nr. 3

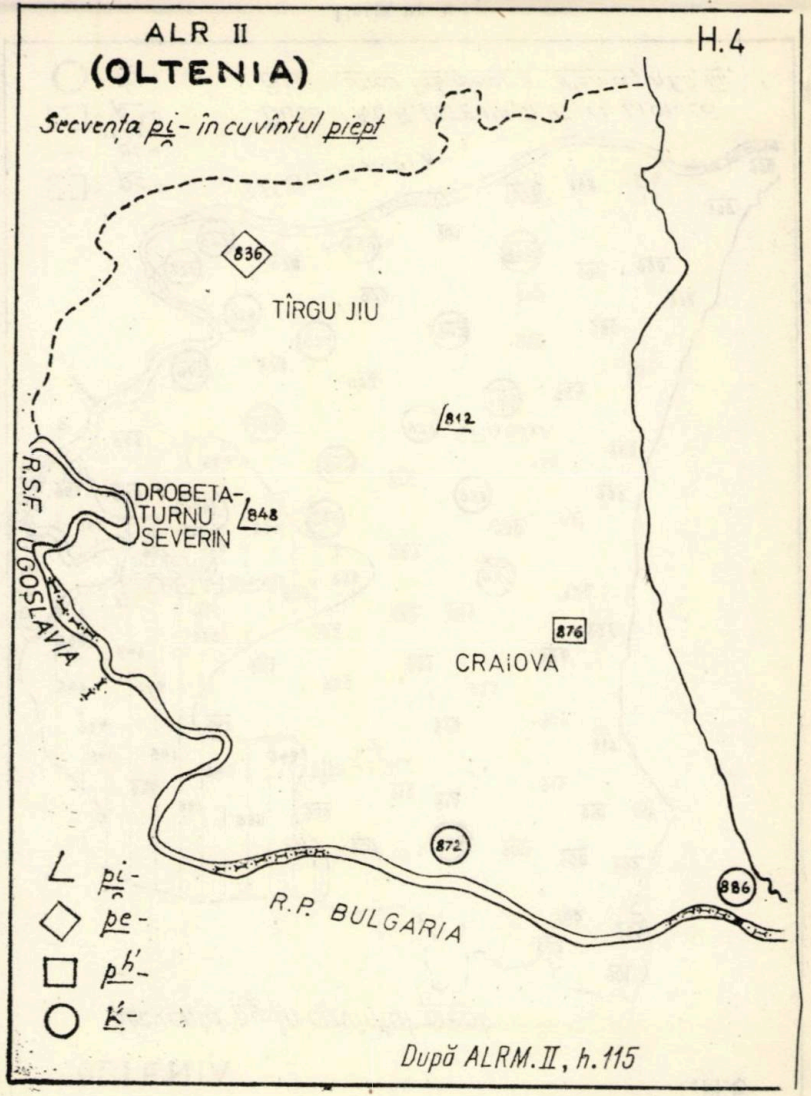

Harta nr. 4

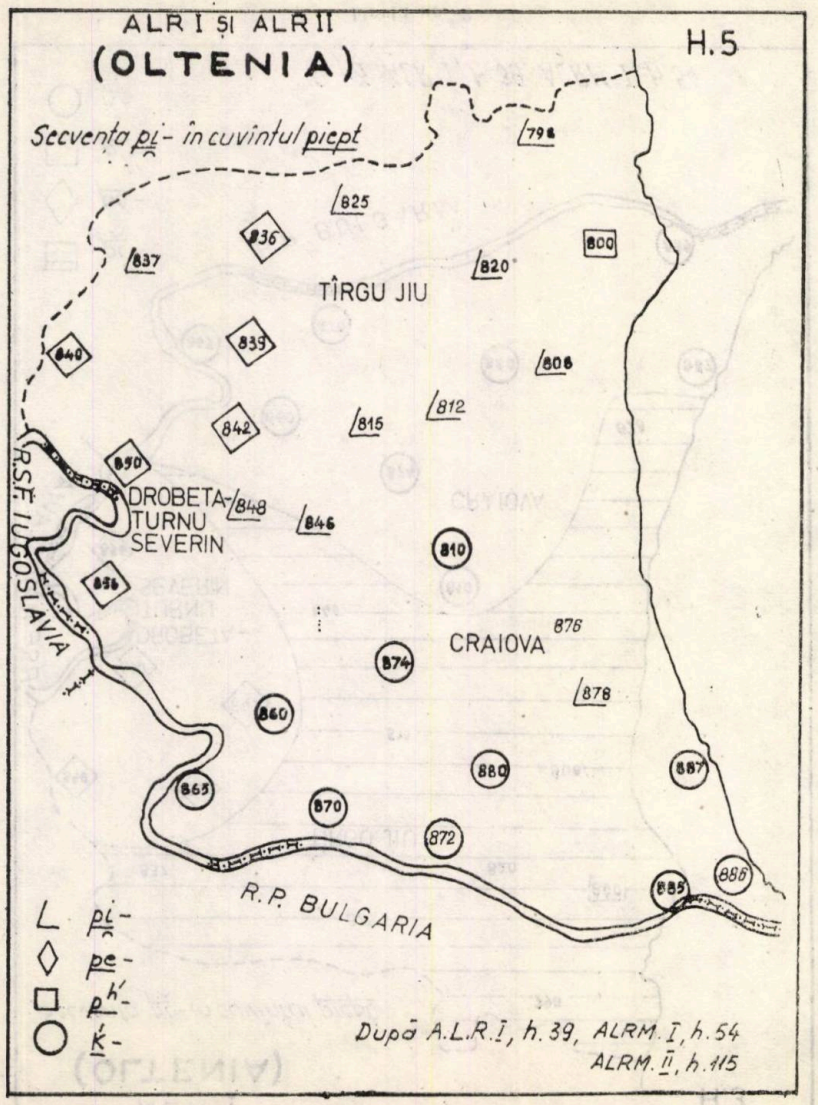

Harta nr. 5

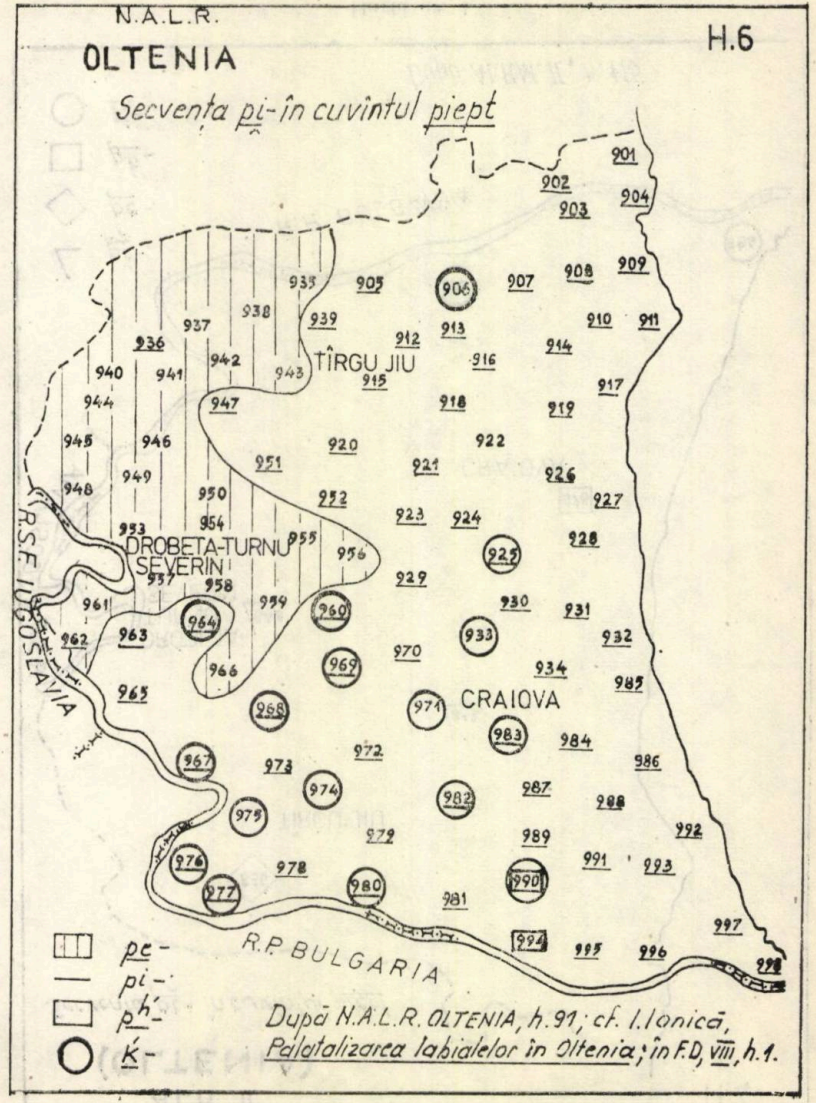

Harta nr. 6

cînd era precedat de oclusiva bilabială *p*, cînd consonantizarea iotului mergea pînă la stadiul de oclusivă palatală şi presupunea căderea labialei precedente *(ḱept, ḱátră)*, care constituia fonetismul majoritar, de data aceasta, precedat de fricativa labiodentală *f*, iotul se consonantizează tot pînă la stadiul de oclusivă palatală, cu menţinerea labiodentalei precedente, dar, în acest caz, fonetismul majoritar al ariei îl constituie stadiul *fḱ*, cu consonantizarea iotului, prin acomodare, în stadiul de fricativă, în timp ce stadiul *fḱ (fť)* formează două arii mai mici, una în sud-estul Mehedinţilor, alta în sud-estul Doljului.

O atenţie specială, în cadrul ariei cu consonantizarea iotului, merită fonetismul *sḱ- (sḱer)*, pe care Weigand (vezi WLAD, h. 16, 24, 55), l-a înregistrat în trei localităţi din sud-estul fostului judeţ Romanaţi (Dăbuleni, Potelu şi Orlea Mare), precum şi fonetismul *sf- (sf̧er)*, înregistrat tot prin Romanaţi *(Weigand, Jahresbericht...*, VII, 1900, p. 28—29). Cele două rostiri prezintă importanţă pentru explicarea originii fenomenului consonantizării iotului precedat de labiale în Oltenia de sud. Deşi explicaţia a fost diferită, s-a admis cu dreptate că rostirile *sḱer* şi *sf̧er* reprezintă fonetisme contaminate. D. Macrea, în *Probleme de fonetică*, Bucureşti, 1953, p. 92, consideră că forme ca *sḱer*, *sḱere* rezultă „din contaminarea rostirii *ḱer*, *ķ́ere* etc., adusă (cu *ḱ* care a devenit apoi oclusivă) din regiunea Sibiului, cu *ŝer*, *ŝére*, adusă din Cîmpia Transilvaniei", iar forme ca *sf̧er*, *sf̧ére* rezultă „din contaminarea rostirii locale *f̧er*, *f̧ére* cu acelaşi *ŝer*, *ŝére* etc., de pe Cîmpie — *ŝ* transformîndu-se în *s* din cauza lipsei acestei nuanţe din graiul unei părţi a populaţiei".

Originea ardelenească a formelor contaminate şi deci a aşa-zisei palatalizări din sudul Olteniei a fost susţinută şi de G. Ivănescu, care, în sprijinul acestei ipoteze, a adus şi alte fapte, dar care se deosebeşte în ceea ce priveşte explicaţia mecanismului contaminării: „...este de presupus că contaminarea s-a făcut între *ser* şi *x́er* sau *fier*" [5].

După Gr. Brâncuş, *Graiul din Oltenia*, în LR, XI, 1962, nr. 3, p. 259, fonetismele *sḱ* şi *zǵ* sînt, „probabil, rezultatul contaminării celor dintîi *(fḱ, vǵ)* cu fazele proprii zonei maramureşene *s*, *z*: *fḱer* + *s̨ier* > *sḱer*, *vǵérme* + *z̨iérme* > *zǵérme*".

Pe lîngă ipoteza originii îndepărtate, transilvănene sau maramureşene, a fonetismelor contaminate din graiurile oltenești de sud, formulată încă de la începutul secolului nostru de G. Weigand *(Jahresbericht...*, XV, 1909, p. 141; WLAD, p. 16), ca o reacţie împotriva acesteia a apărut ipoteza originii mai apropiate a acestor forme, care au fost explicate prin încrucişarea unor fonetisme locale cu altele dintr-o zonă mai apropiată, oarecum învecinată, din nordul judeţului Olt, cuprinzînd localităţi ca Potcoava, Optaşi, Corbu, Şerbăneşti, Floru, Valea Mare, Aluniş etc. Sugerată de Luca Preda, *Cercetări dialectale în Dolj*, în GS, VII, 1937, p. 235, ipoteza din urmă a fost formulată de D. Şandru [6]. La această ipoteză a aderat în ultimul timp şi cercetătorul bucureştean Ion Ionică, originar dintr-una din comunele (Valea Mare) din judeţul Olt, cu rostirea *sérbe* „fierbe", *zérme* „vierme", şi, în acelaşi timp, anchetatorul graiurilor din sudul Ol-

[5] Vezi *Problemele capitale ale vechii române literare*, Iaşi, 1947, p. 204.

[6] *Recenzii şi notiţe bibliografice*, extras din „Revista istorică română", vol. III, IV, V—VI şi IX, 1940, p. 7 (în recenzia la lucrarea lui D. Macrea, *Palatalizarea labialelor în limba română)*.

teniei pentru NALR-Oltenia, precum și autorul monografiei acestor graiuri, lucrare susținută ca teză de doctorat. În *Graiurile din sudul Olteniei (Fonetică și morfologie). Rezumatul tezei de doctorat*, București, 1976, p. 11, Ion Ionică scrie: „După discutarea principalelor ipoteze emise în legătură cu originea acestor forme, ne-am raliat părerii după care, pentru realizările fonetice specifice în graiurile din sudul Olteniei, trebuie să căutăm o explicație locală, apropiindu-le de fonetisme asemănătoare înregistrate în zone învecinate acestor graiuri" [7]. Sînt în citatul de mai sus, după Ion Ionică, două idei care ne atrag atenția: pe de o parte, explicarea fonetismelor contaminate prin apropierea cu graiurile „învecinate" din județul Olt, iar pe de altă parte adoptarea unei explicații „locale" în ceea ce privește originea fenomenului. În legătură cu aceste două idei, facem observația că, într-adevăr, este de preferat adoptarea unei explicații locale în locul explicației după care fenomenul ar fi fost adus în întregime de aiurea, din Transilvania de sud, de mijloc sau de nord, cu atît mai mult cu cît în graiurile din sudul Olteniei, ca o particularitate care le individualizează față de toate celelalte arii, chiar și față de aria din nordul județului Olt, fenomenul consonantizării iotului precedat de labiale se petrece numai cînd iotul este primul element al diftongilor ascendenți *i̯a, i̯e*, nu și al diftongului *i̯i*; dar, dacă avem în vedere și unele din realizările fonetice specifice, anume cele create prin contaminare *(sk̑, zg̑, sf)*, trebuie să admitem că, pe lîngă cauze „locale", interne, există și influențe venite de aiurea, care s-au încrucișat cu formele locale specifice, dînd actualele forme contaminate.

Dar, acceptînd explicația „locală", adică existența fenomenului consonantizării iotului precedat de labiale în graiurile din sudul Olteniei, ba chiar ca o arie originală, cu trăsături și realizări fonetice specifice, care o individualizează față de celelalte arii dacoromâne, dacă rostirea *sk̑er* a fost bine explicată, prin contaminarea rostirii locale *fk̑er* cu *ser (si̯er)*, adusă de aiurea, rămîne încă de explicat fenetismul contaminat *sf- (sfi̯er)*. Este posibil ca acest fonetism să fie, în același timp, rezultatul unei contaminări, dar și al unei regresiuni fonetice [8], fonomene care s-au petrecut, fie pe terenul graiurilor oltenești de sud, unde a avut loc contaminarea între o rostire *ser (si̯er)*, adusă de aiurea, eventual din județul Olt, și o rostire locală *fi̯er*, provenită prin regresiune fonetică de la *fk̑er* la *fk̑er* și apoi la *fi̯er*, fie, mai curînd, pe terenul graiurilor muntenești de vest, din județul Olt; aici contaminarea a putut avea loc mai ușor între o rostire locală, rezultată prin evoluția fonetică, *ser (si̯er)* și o rostire, tot locală, rezultată prin regresiune fonetică, *fi̯er*, din care au rezultat atît o formă contaminată *sfi̯er*, care a pătruns și în Oltenia de sud, cît și alta, tot contaminată, *fsi̯er* [9]. Așadar, la explicația „locală" [10], corectă, trebuie să adăugăm, pe baza fonetismelor contaminate, și infiltrația unor rostiri de aiurea, gata contaminate sau încrucișate cu altele locale.

Situația de mai sus a fost prezentată pe baza hărților 16, 24, 55 din Atlasul lui Weigand, după care am întocmit harta nr. 8. Urmează să vedem,

[7] Ion Ionică, *Palatalizarea labialelor în Oltenia*, în FD, VIII, București, 1973, p. 96—98.

[8] Cf. Ernst Gamillscheg, *Die Mundarten von Șerbănești-Titulești*, Jena und Leipzig, 1936, p. 107—108, 191—193.

[9] Vezi Mircea Tomescu, *Graiul din județul Olt*, în *Ethnos*, II (1942—1943), fasc. 1—2, 65—66; cf. Ion Ionică, *Palatalizarea labialelor în Oltenia*, în FD, VIII, 1973, p. 96, nota 45.

[10] Vezi Ion Ionică, *Palatalizarea labialelor în Oltenia*, în FD, VIII, p. 98.

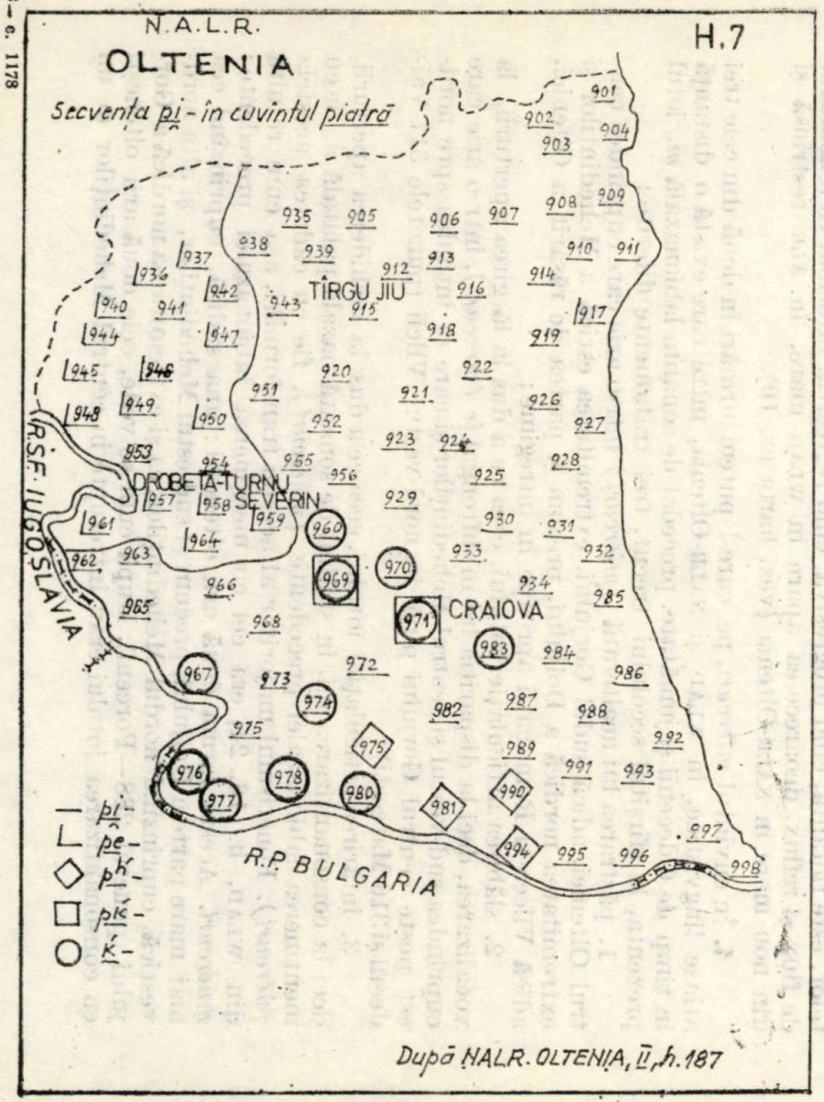

Harta nr. 7

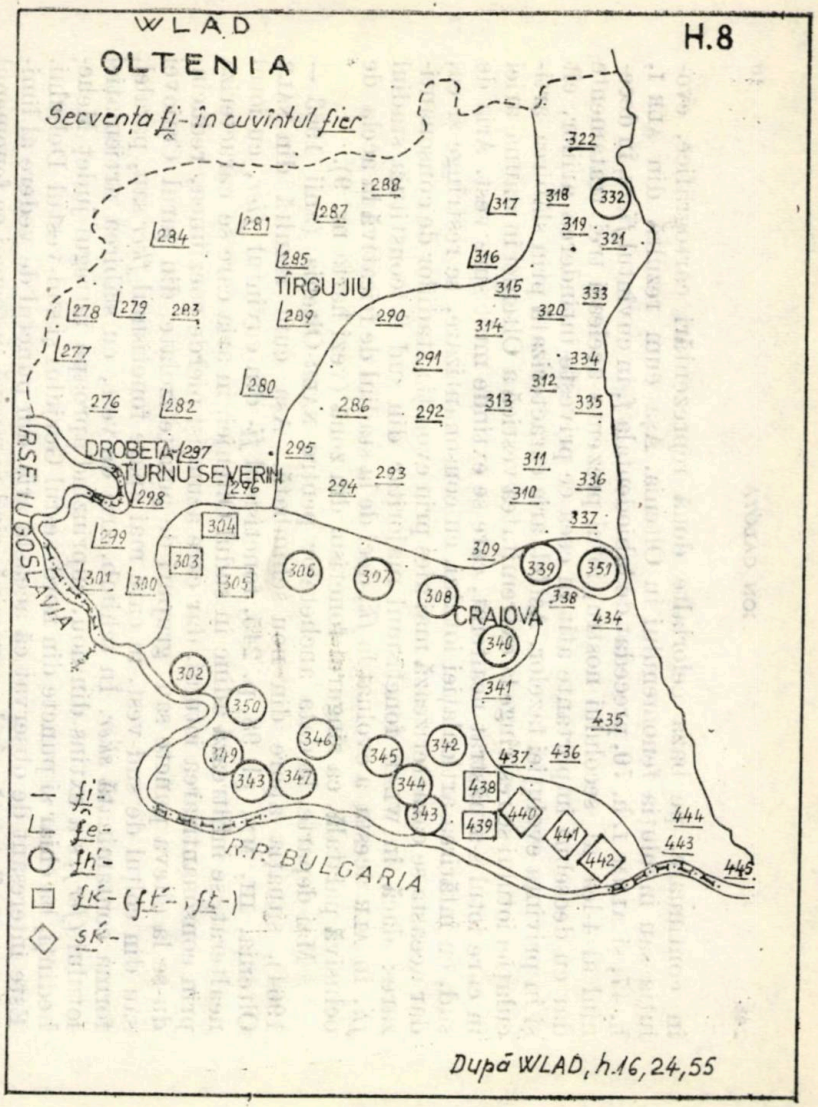

Harta nr. 8

în continuare, pe baza celorlalte două reprezentări cartografice, evoluția sau involuția fenomenului în Oltenia. Așa cum rezultă din ALR I, h. 47, și ALRM I, h. 70, precedat de labiodentala *f*, în cuvîntul *fiere*, în deceniul al 4-lea al secolului nostru, iotul prezenta aceleași trei tratamente dar cu deosebiri importante atît în ceea ce privește întinderea ariilor, cît și în privința evoluției fazelor. Astfel, aria caracterizată prin slăbirea articulației iotului se restrînge la extremitatea vestică a Olteniei în dauna ariei în care iotul s-a păstrat nealterat, care se extinde mult spre vest. Aria de sud, cu întărirea articulației iotului, cu consonantizare, se restrînge și ea, dar aceasta se caracterizează mai ales prin evoluția stadiilor de consonantizare: dacă în WLAD fonetismul majoritar din sud îl constituia stadiul *fḱ*, în ALR acesta a evoluat la *fḱ*, deci de la stadiul de fricativă la acela de oclusivă palatală, ca singurul fonetism din zonă (vezi harta nr. 9).

Mai departe, la data anchetelor pentru NALR-Oltenia (anii 1963 — 1964), situația apare din nou schimbată. Așa cum rezultă din NALR Oltenia, III, MN, pl. 98, p. 245, fonetismul *fi̯-* din cuvîntul *fier*, cu iotul nealterat, se infiltrează adînc în sudul Olteniei, în aria care se caracteriza prin consonantizarea iotului, dar care acum își pierde coeziunea, reducîndu-se la cîteva puncte sau grupuri de puncte izolate, din jurul Craiovei sau din colțul de sud-vest, în care mai apare fonetismul *fḱer* sau, paralel, forma contaminată *sḱer*. În schimb, aria de vest, cu slăbirea articulației iotului *(fer)*, s-a extins din nou, cuprinzînd aproape întregul județ Mehedinți, ba chiar și puncte din nord-vestul Gorjului și sud-vestul Doljului. Este interesant de observat că această arie, din punctul de vedere al limitelor, este flotantă, cînd progresivă, cînd regresivă, întocmai ca fenomenul de flux și reflux, deoarece ea apare în WLAD mare, în ALR restrînsă și din nou mare în NALR-Oltenia (vezi harta nr. 10).

4. În cuvîntul *miercuri*, pe care-l putem urmări în două din cele trei atlase lingvistice, în WLAD și NALR-Oltenia, între care există o distanță în timp de 6 decenii și jumătate, precedat de sonanta labionazală *m*, iotul prezenta, la sfîrșitul secolului trecut, trei tratamente diferite:

1. păstrarea lui nealterată *(mi̯ércuri)* într-o arie care cuprindea centrul Olteniei, adică sudul Gorjului, extremitatea estică a Mehedinților și extremitatea nordică a Doljului, precum și partea de răsărit a Olteniei, adică Vîlcea și Romanații aproape în întregime;

2. slăbirea articulației iotului, ceea ce a dus la lărgirea aperturii, la vocalizarea, deci la dispariția lui în diftongul *i̯e (mércuri)*, într-o arie care cuprindea sud-vestul și centrul Mehedinților și care se întindea spre nord-est peste centrul Gorjului pînă în nord-vestul Vîlcii (punctele 317-Vaideeni și 316-Mateești);

3. întărirea articulației iotului, ceea ce a dus la închiderea aperturii, deci la consonantizarea lui, în stadiul de sonantă nazală palatală *ń*, fie cu menținerea labionazalei precedente *(mńércuri)*, fie cu căderea acesteia *(ńércuri)*. Fonetismul majoritar al acestei transformări, așa cum rezultă din WLAD, h. 16, 24, era cel cu menținerea labionazalei precedente: *mńércuri*. Acesta forma două arii oltenești: una sudică, cuprinzînd cea mai mare parte a Doljului, precum și sud-estul Mehedinților, și alta nord-vestică, cuprinzînd nordul Mehedinților, ca și extremitatea nordică a Gorjului (punctul 288—Porceni). După cum se vede, cele două arii oltenești cu consonantizarea iotului erau întrerupte în centrul Mehedinților de un

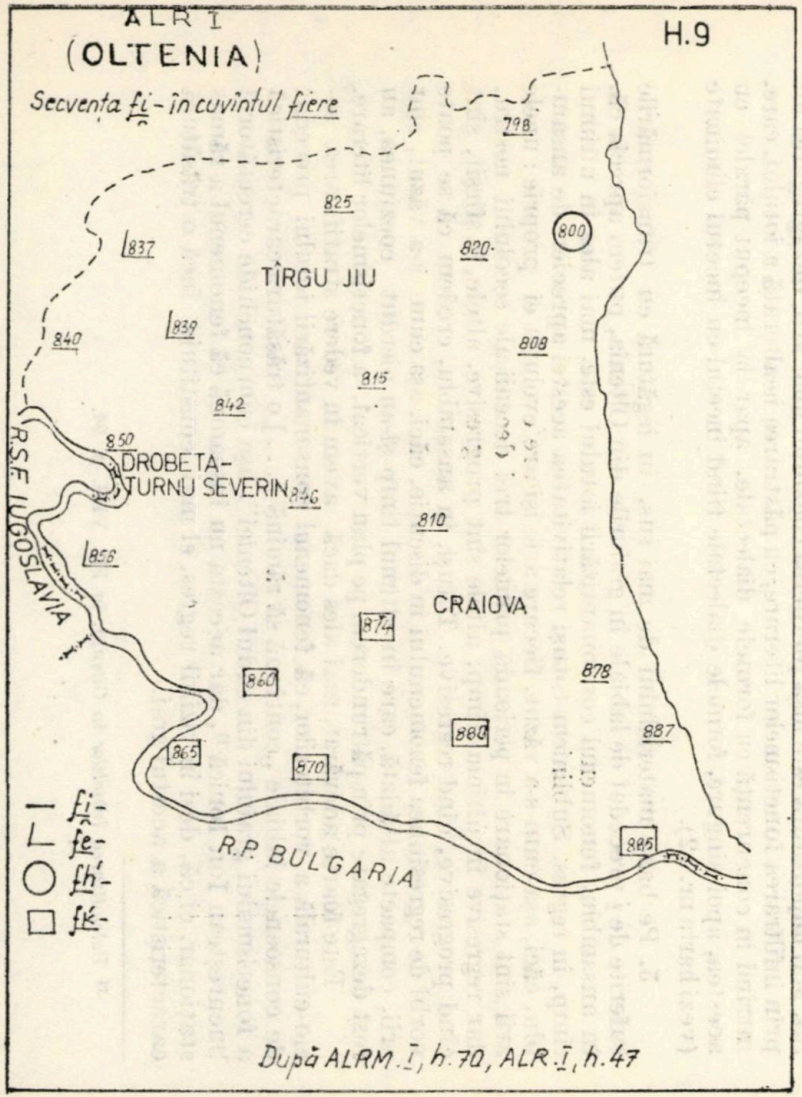

Harta nr. 9

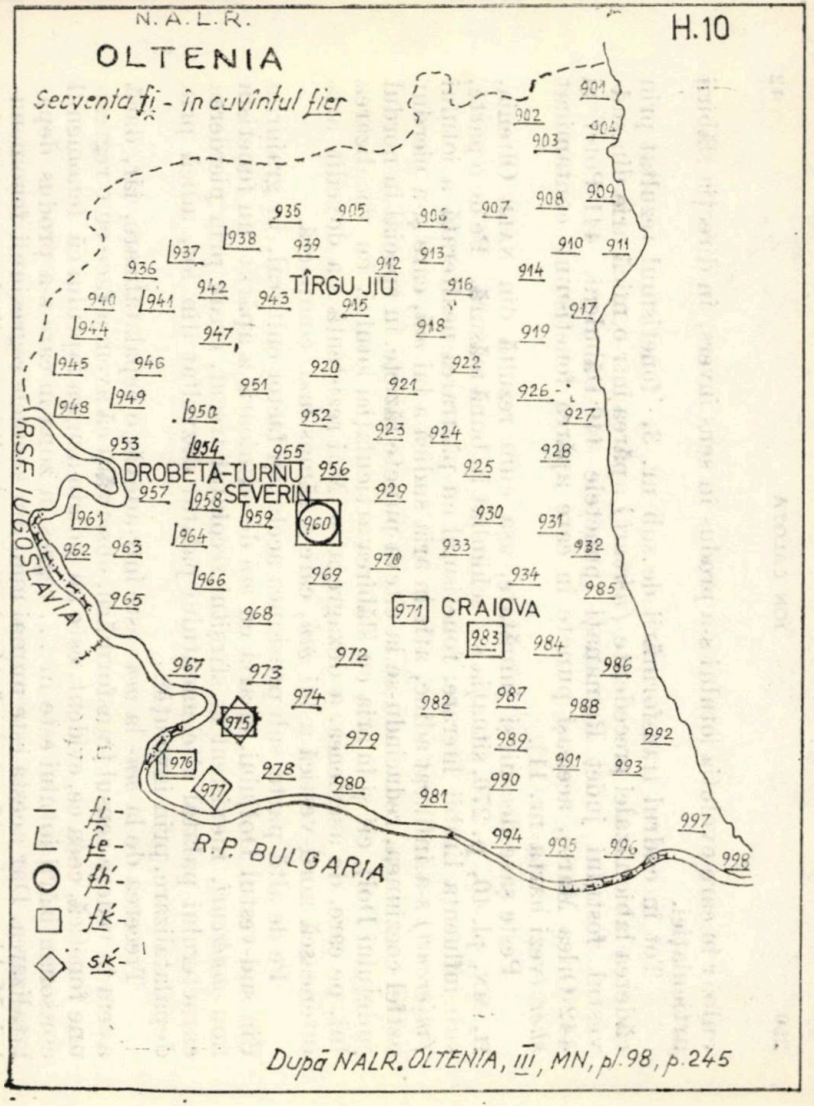

Hartа nr. 10

culoar în care evoluția iotului s-a produs în sens invers, în direcția slăbirii articulației.

Tot în cadrul transformării de sub nr. 3, fonetismul rezultat prin căderea labionazalei precedente *(ńércuri)* apărea într-o mică arie din sud-vestul fostului județ Romanați (punctele 440-Dăbuleni, 441-Potel și 442-Orlea Mare), aceleași puncte în care apărea fonetismul contaminat *skér* (vezi harta nr. 11).

Peste șase decenii și jumătate, așa cum rezultă din NALR Oltenia, II, MN, pl. 40, p. 270, situația s-a schimbat în bună măsură. Pe de o parte, sub influența limbii literare, fonetismul cu păstrarea nealterată a iotului *(mięrcuri)* s-a infiltrat adînc, atît în aria sudică a lui *mń*, care și-a pierdut astfel coeziunea, reducîndu-se la cîteva puncte răzlețe, în special în nordul județului Dolj, cît și în aria cu slăbirea articulației iotului, cu vocalizarea lui, pe care, de asemenea, a dezagregat-o. Mai rezistentă s-a dovedit aria oltenească nord-vestică a lui *mń*, care a rămas mai compactă.

Pe de altă parte, sub presiunea aceluiași factor cultural, în graiurile din sud-vestul Doljului, în aria cu *mń* de odinioară, a apărut un fonetism nou *mnércuri*, inexistent la sfîrșitul secolului trecut, creat prin pierderea caracterului palatal al elementului palatal dezvoltat din iot, adică prin depalatalizare, prin involuție.

Trecerea de la *mń-* la *mn-* este într-adevăr o depalatalizare, iar, dacă avem în vedere sensul transformării, observăm că avem a face cu o regresiune fonetică, ceea ce, evident, este un indiciu asupra faptului că fenomenul consonantizării iotului este în ... regres în zona în care s-a produs depalatalizarea. Dar acesta este numai unul din semnele regresiunii fenomenului. Mai importantă este însă pierderea coeziunii unor arii, dezagregarea lor prin infiltrarea fonetismelor literare, cu păstrarea nealterată a iotului, care, intrînd în concurență cu formele dialectale, apar la început paralel cu acestea, apoi singure, formele dialectale fiind încetul cu încetul eliminate (vezi harta nr. 12).

5. Pe baza materialului de mai sus, în legătură cu transformările suferite de *į* precedat de labiale în graiurile din Oltenia, putem aprecia că, în ansamblu, fenomenul consonantizării iotului este, mai ales în ultimul timp, în regres. Subliniem totuși relativitatea acestei aprecieri de ansamblu, căci, așa cum s-a văzut, fiecare arie își are evoluția ei proprie : unele arii sînt staționare în perioada primelor trei decenii ale secolului nostru, dar regresive în ultimul timp, altele sînt progresive, altele, în sfîrșit, sînt cînd progresive, cînd regresive. Totuși, în ansamblu, credem că se poate vorbi de regresiunea fenomenului în discuție, căci, așa cum s-a văzut, sînt arii, compacte altădată, care în ultimul timp și-au pierdut coeziunea, au fost dezagregate prin pătrunderea, pe plan vertical, a fonetismelor literare.

Este foarte adevărat, mai ales dacă avem în vedere stratificarea socio-culturală a vorbitorilor, că fenomenul consonantizării iotului precedat de consoanele labiale „continuă să rămînă [...] o trăsătură caracteristică a fonetismului graiului din sudul Olteniei", așa cum conchide cercetătorul bucureștean Ion Ionică [11], dar aceasta nu înseamnă că fenomenul a rămas staționar, ci că, deși în vizibil regres, el mai constituie încă o trăsătură caracteristică a acestui grai.

---

[11] *Palatalizarea labialelor în Oltenia*, în FD, VIII, p. 94.

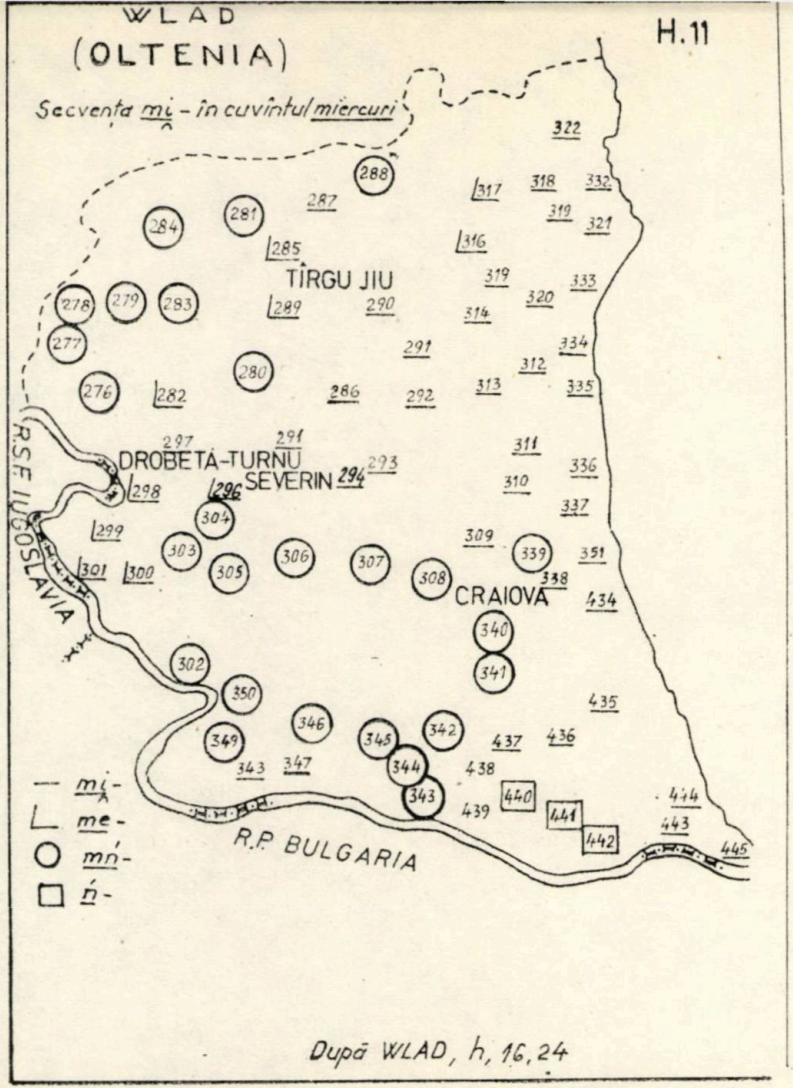

După WLAD, h, 16, 24

Harta nr. 11

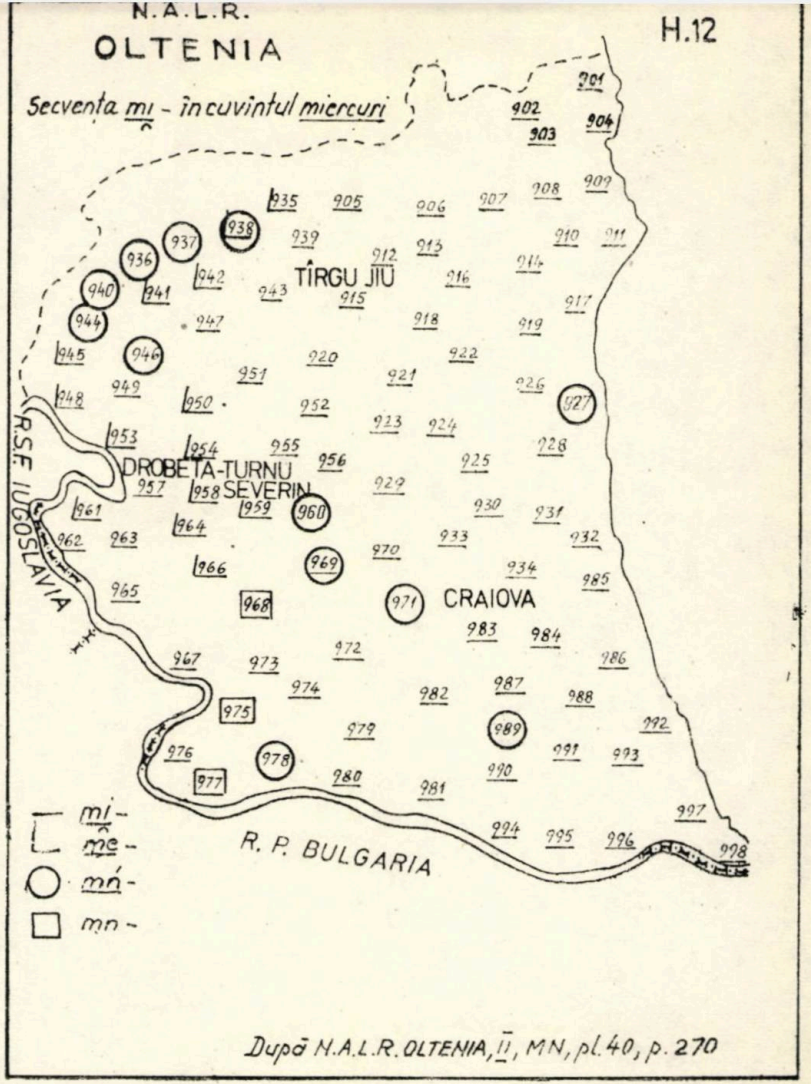

După N.A.L.R. OLTENIA, II, MN, pl. 40, p. 270

Harta nr. 12

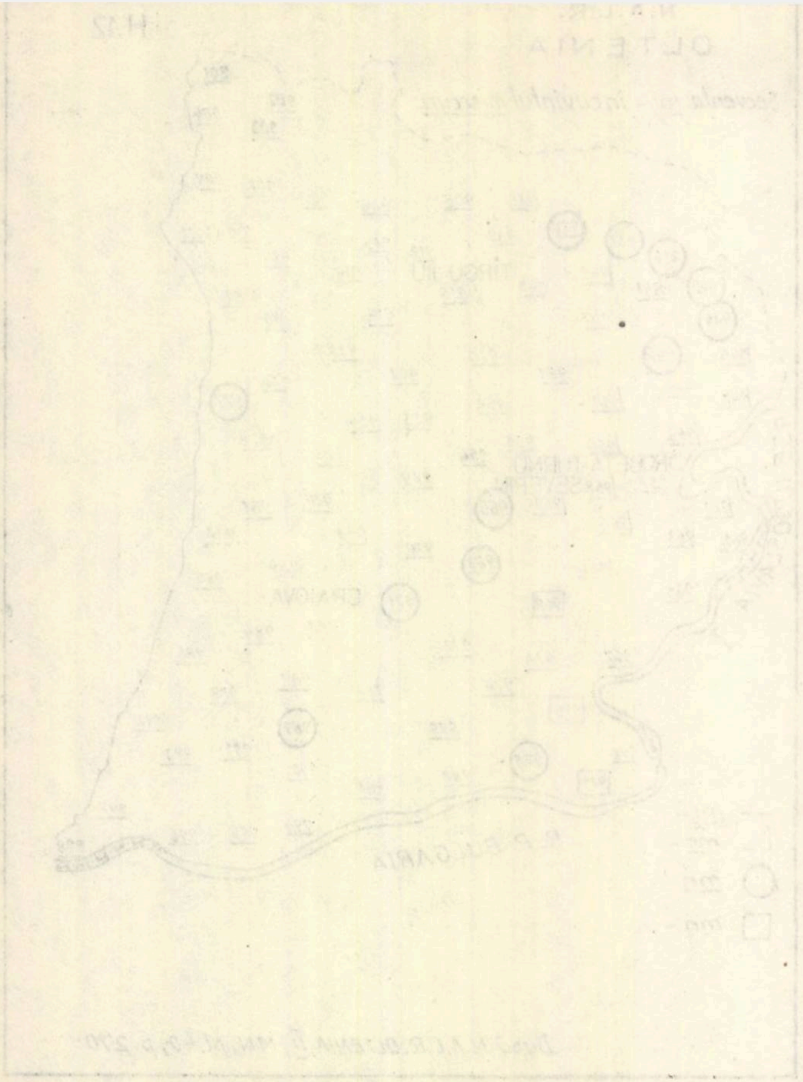

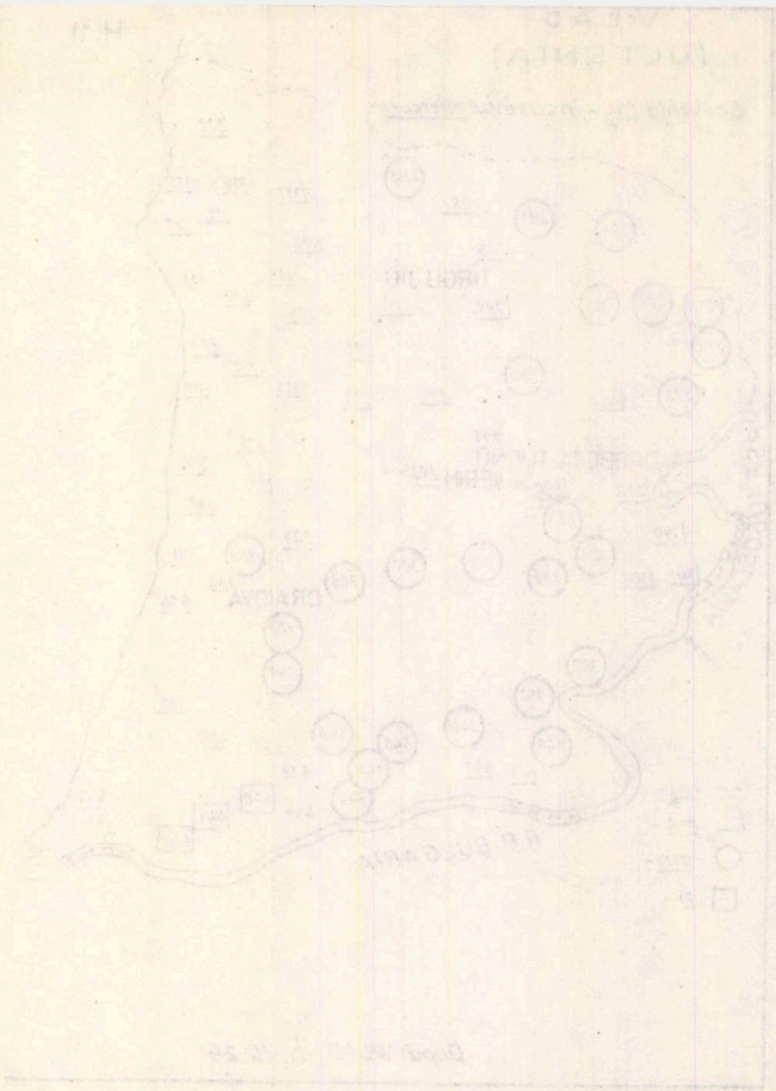

ÎN LEGĂTURĂ CU O TRADUCERE ROMÂNEASCĂ A LUI NICOLAE MILESCU

DE

ALEXANDRU MAREȘ

1. Manuscrisul nr. 306 al Bibliotecii Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S. România, cunoscut și sub denumirea *Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voievodul Moldovei*, cuprinde în partea finală două texte care au fost puse în legătură cu activitatea lui Nicolae Milescu : ПАВЕЧЕРНИ ВЕЛИКІЇЕ *adecă cea după cină rugă care să cetește preste postul cel mare* (p. 427—428) și ГЛАВИНЫ ПРѢСЛОВІЇЕ СЛАВЫ И СЪ ПОДОБІЇЕ „Capitolele predosloviei cu măriri și podobii" (p. 429—476). Cum pe pagina 426, care precedă primul text, se află însemnarea *aicea iaste slova lui Neculai spătarul*, N. Drăganu a întrevăzut posibilitatea ca cele două texte să aparțină unei lucrări necunoscute a lui Milescu [1]. Nu știm ca cineva să fi încercat o expertiză grafologică pentru a stabili dacă textele respective conservă într-adevăr autograful lui Nicolae Milescu, după cum nu cunoaștem să se fi probat într-un fel oarecare paternitatea spătarului asupra traducerii lor. Fapt cert este că ipoteza avansată de N. Drăganu cu restricția ca textele respective să fi fost scrise de mîna lui Nicolae Milescu a căpătat prin P. P. Panaitescu o formulare nerestrictivă, paternitatea cărturarului moldovean fiind acceptată fără nici o rezervă [2]. Pe această linie de interpretare s-au situat ulterior și alți istorici literari [3]. Totodată de la P.P. Panaintescu încoace și, probabil, sub înrîurirea lui N. Drăganu, care nu excludea posibilitatea ca textele de pe paginile 427—476 să aparțină unei singure lucrări, cele două texte au fost considerate ca o unitate și menționate de regulă după titlul din fruntea celui dintîi : „petite prière du soir" (P. P. Panaitescu), „mic Molitvenic, conținînd rugăciuni de seară" (N. Cartojan), „rugăciuni de seară" (Al. Piru) sau pur și simplu „rugăciuni" (G. Ivașcu).

2. Necunoașterea conținutului textelor este evidentă la toți autorii citați. Primul text (ПАВЕЧЕРНИ ВЕЛИКІЇЕ, *adecă cea după cină rugă...*) face parte din *Ceaslov* [4], cuprinzînd un fragment din tipicul slujbei de la Vecernia mare. Nu avem însă a face cu traducerea rugăciunilor de la această

---

[1] *Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voievodul Moldovei.* Studiu și transcriere de N. Drăganu, în „Anuarul Institutului de istorie națională", III, 1924—1925, p. 193.

[2] Nicolas Spathar Milescu (1636—1708), extras din „Mélanges de l'École Roumaine en France", 1925, Ire partie, p. 63.

[3] N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, II, București, 1942, p. 132 ; *Istoria literaturii române*, vol. I, ediția a II-a revăzută, București, 1970, p. 428 ; G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1969, p. 174 ; Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, București, 1977, p. 164.

[4] Identificarea îi aparține lui N. Drăganu, *op. cit.*, p. 188.

slujbă, ci numai cu aceea a indicaţiilor tipiconale; rugăciunile şi cîntările care aparţin slujbei sînt consemnate indicîndu-se fie titlul, fie — pentru a uşura identificarea lor — primele cuvinte din text. Pentru a înlătura orice îndoială în această privinţă, prezentăm în continuare cuprinsul acestui fragment în paralel cu materia corespunzătoare din ms. sl. 494 al Bibliotecii Academiei R. S. România *(Ceaslov* din secolul al XVI-lea):

Ms. clujean 306	*Ms. sl. 494*
ПАВЕЧЕНИ[5] ВЕЛИКѢЕ adecă cea după cină rugă care[6] să cetească preste[7] postul cel mare.	ЗАЛО ВЕКОН ПАВЕРНИЦИ
Aceste preutul dzice[8] „БЛАГОСЛОВЕ БЪ"[9], iar de nu dzi şi sîngur: „*Mărire ţie, Dumnedzăul nostru, mărire ţie*".	ПО БЛВЕНЬ БЪ ѠЦЬ НАШЬ ТА СЛАВА ТЕБѢ БЕ НАШЬ, СЛАВА ТЕБѢ
Şi apoi: „Pentru rugile svînţilor părinţilor noştri, Doamne Iisuse Hristoase Dumnezăul nostru miluieşte[10] pre noi, amin".	
După aceasta încep[11] fraţii ceialalţi: „*Împărate ceresc*, mîngiitoriule" iproci.	ЦРЮ НБНЫИ
De trei ori „*Svînt* Dumnezău",	ПОМО ТРІСОЕ
„*Preasvîntă troiţă*",	ПРѢСТАА ТРІЦИ
„*Părintele nostru*",	ѠЧЕ НА
„*Doamne miluieşte*", *de 12 ori.*	ГН ПОМЛОУГИ, ЕЇ
După acestea: „*Veniţi să ne închinăm de trei ori*".	ПРІІТЕ ПОКЛОНИ СѦ. Г.
Şi îndată, de este săptămîna cea dentîi a postului celui mare, începem: „*Dumnezău la ajutoriul mieu, pleacă, ia aminte*".	[ѰЛО ѮѲ][12]

[5] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 252: *Pavecernie.*
[6] Lecţiune nesigură; cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 252: *ce iar.*
[7] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 252: *pre.*
[8] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 252: *dzicănd.*
[9] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 252: *blagoslovească.*
[10] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 253: *miluieşte-ne.*
[11] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 253: *tnčapă.*
[12] Omis în ms. sl. 494; cf. însă ms. rom. 206 (BAR — *Ceaslov* copiat în 1669): ѰЛО ѮѲ. *Dumnedzău tntru agiutoriul mieu fii-mi.*

Şi după acestu psalm cîntăm canonul cel mari, iar de nu-i săptămîna cea mare începem aşea: „*Cîndu strîgat-am eu*[13], *ascultă Dumnezău dreptăţii meale*[14]. *Întru năcaz mă lăţişi. Îndură-te spre mine şi ascultă rugăciunii meale. Fii omeneşti pînă cînd grei la inimă? Pentru căci iubiţi deşertăciunea şi cercaţi minciuna.* [...][15].

Ѱалѡ҃ д҃ вънегда възва҃ оуслыша мѧ бе҃
правды моеѧ въ гръби распространил
мѧ еси. оущедры мѧ и оуслыши мл҃т-
вѫ моѫ. сн҃ове чл҃чьстїи до колѣ
тѧш'ко ср҃дїи. вьскѫѧ любите сѹетиаа, и
ищете лъжѫ

Aşadar, departe de a fi traducerea unei (unor) rugăciuni de seară, primul text conservă în transpunere românească un fragment cu tipicul slujbei de la Vecernia mare, a cărui întindere nu depăşeşte pe aceea a unei pagini (p. 427).

Pe pagina următoare (p. 428) se află un text slavon, neidentificat de N. Drăganu, care nu este altceva decît un fragment dislocat din textul care urmează pe paginile 429—476. Acesta din urmă (главины прѣсловїе славы и съ подобіе „Capitolele predosloviei cu măriri şi podobii") cuprinde 30 de rugăciuni slavone cu scurte indicaţii asupra conţinutului lor traduse în româneşte. În aceeaşi redactare, aceste indicaţii în traducere românească sînt reunite într-o scară plasată în fruntea textului (p. 429—430): „*Pentru mila lui Dumnedzău, glava 1. Pentru ruga Preacistii, 2. Pentru cinstită cruce, 3. Pentru ruga îngerilor, 4. ... Cînd vor vrea să încalece, 28. Pentru sufletul morţilor*, 29. *Cineş va aduce amente de păcate*, 30.

Cu aproape o sută de ani în urmă, viitorul episcop, pe atunci numai arhimandrit, Ghenadie Enăceanu, s-a ocupat pe larg de aceste rugăciuni, publicîndu-le parţial după ms. sl. 117 (BAR), fost ms. 103 al Mănăstirii Neamţului[16]. El le-a considerat un fel de tedeumuri ale bisericii ortodoxe române, alcătuite pe vremea lui Vasile Lupu[17]. Cei care ulterior lui Ghenadie Enăceanu s-au referit la acest manuscris nu au căzut de acord asupra vechimii lui, înregistrîndu-l sub diverse date: a doua jumătate a secolului al XVI-lea (P. P. Panaitescu)[18], secolele al XVI-lea—al XVII-lea (P. Sîrcu)[19], secolul al XVII-lea (A. I. Iaţimirski)[20]. Rugăciunile slavone

---

[13] Omis de N. Drăganu, *op. cit.*, p. 253.

[14] Textul care urmează în continuare, greu lizibil, nu a putut fi transcris de N. Drăganu.

[15] Urmează încă trei — patru cuvinte (aproximativ o jumătate de rînd), care nu se disting din cauza proastei conservări a paginii.

[16] *Un sbornic. Istoria Te-deumurilor în biserica creştină şi specialminte în cea română*, în BOR, VIII, 1884, nr. 11, p. 830—850, şi nr. 12, p. 942—964.

[17] *Ibidem*, p. 846.

[18] *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I [Bucureşti], 1959, p. 143.

[19] *Литургические труды патріарха Евѳимія Терновскаго*, St. Petersburg, 1890, p. XXXVI.

[20] *Славянскія и русскія рукописи румынскихъ библіотекъ*, 1905, St. Petersburg, p. 674.

nu se păstrează în totalitatea lor, manuscrisul fiind lacunar [21]. Cuprinsul filelor care lipsesc în prezent, mai puţin al primelor două file din întîiul caiet, ne este cunoscut din transcrierea parţială a textului pe care i-o datorăm lui Ghenadie Enăceanu [22]. Aşadar, exceptînd scara cu indicaţiile referitoare la cuprinsul rugăciunilor, restul textului ne este binecunoscut. Parcurgerea lui evidenţiază cu uşurinţă faptul că avem a face cu aceeaşi versiune pe care o păstrează *Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan, voievodul Moldovei* [23]. Pentru a nu încărca inutil expunerea, ne rezumăm să prezentăm, în paralel, cîteva dintre indicaţiile referitoare la cuprinsul rugăciunilor : *Pentru mila lui Dumnedzău* (ms. 306) — *Pentru mila* lui Dumnădzău (ms. sl. 117) ; *Pentru ruga lui* сѣ҃тыи і҃ѡ кр҃тлъ (ms. 306) — *Pentru ruga lui Ioan* кр҃тль (ms. sl. 117) ; *Pentru ruga apostolilor* (ms. 306) — *Prentru ruga apostolilor* (ms. sl. 117) ; *Pentru ruga lui* сѣ҃тыи *Dimitrie* (ms. 306) — *Pentru ruga lui* сѣ҃тыи *Dimitrie* (ms. sl. 117) etc.

O versiune identică cu aceea a ms. clujean 306 se păstrează în ms. rom. 4 620 al Bibliotecii Academiei R. S. România (f. 333r—361v), datat filigranologic din perioada 1592—1604, iar după pascalia de la f. 420 foarte probabil din anul 1592 [24]. Spre deosebire de ms. sl. 117, versiunea din ms. rom. 4 620 conservă şi scara textului (главизныи прѣсловїѧ къ настоѧщои сеи книжици ѡ начѧлѧ до съвръшенїа — f. 333r—v) [25], precum şi rugăciunea *Pentru sufletul morţilor* (f. 359r). Descendenţa acestei versiuni din acelaşi prototip pe care îl reflectă versiunile din ms. clujean

---

[21] Textul se păstrează pe filele 214—235 şi 206—211 ; cele 6 file din urmă au fost greşit legate la restaurarea modernă a manuscrisului între fila 205 (ultima din caietul 26) şi fila 212 (prima din caietul 27) aparţinînd textului anterior *(Antologhion)*. În perioada cînd a fost cercetat de Ghenadie Enăceanu, manuscrisul nu prezenta această intervertire a filelor ; în plus, el conţinea încă filele, astăzi pierdute, pe care se afla sfîrşitul textului. Pe baza informaţiilor furnizate de Ghenadie Enăceanu, întinderea textului poate fi estimată la 40 de file împărţite în 5 caiete. Astăzi, lipsesc din text 12 file: 2 din fruntea primului caiet, care lipseau şi în momentul cercetării manuscrisului de către Ghenadie Enăceanu, 2 din caietul 4 (prima şi ultima filă), precum şi 8 file care alcătuiau cuprinsul caietului 5.

[22] Ghenadie Enăceanu, *op. cit.*, p. 942—964.

[23] Există şi unele diferenţe între versiuni, cum ar fi, de pildă, absenţa rugăciunii pentru sufletul morţilor în ms. sl. 117 şi lipsa titlului în ms. clujean 306 (cf. ms. sl. 117 : стры и дѹбны изѣбраны комоу҃ аще приключит сѧ потрѣбно быти на оучрѣжденїѡ и чьсте ,,Stihiri şi podobii alese dacă i se va întîmpla cuiva să-i trebuie pentru vindecări şi onoruri").

[24] Rezultatele referitoare la datarea acestui manuscris au format obiectul comunicării *Cele mai vechi versiuni româneşti ale Florii Dăruriilor*, prezentate de noi în şedinţa din 23 februarie 1977 a Cercului integrat de filologie al Facultăţii de limbă şi literatură română din Bucureşti.

[25] Textul scării este dispus pe două coloane : f. 333r, coloana din stînga, conţine indicaţiile numerotate de la 1 la 10 ; coloana din dreapta conţine indicaţiile numerotate de la 19 la 26 ; f. 333v, coloana din stînga, conţine indicaţiile numerotate de la 27 la 30, iar coloana din dreapta indicaţiile respective numerotate de la 11 la 18 inclusiv. Faptul că indicaţiile nu se succedă în ordinea numerică aşteptată se datorează neatenţiei scribului. În izvodul care i-a stat la dispoziţie, indicaţiile erau, de asemenea, dispuse pe două coloane : prima coloană conţinea pe cele de la 1 la 18, iar a doua pe cele de la 19 la 30. Copistul ms. rom. 4 620 a copiat prima coloană, atît cît i-a permis spaţiul paginii, adică pînă la indicaţia numerotată cu slova-cifră ї(=10) inclusiv. Apoi a copiat coloana din dreapta de la 19 pînă la 26. Întorcînd pagina, a continuat pe coloana din stînga indicaţiile care urmau în ordinea firească în izvod, deci pe cele numerotate de la 27 la 30. Sesizînd apoi omisiunea indicaţiilor de la 11 la 18, le-a copiat pe coloana din dreapta.

306 și din ms. sl. 117 este indubitabilă. Iată cîteva exemple care ilustrează această dependență, spicuite din ms. clujean 306 și din ms. 4 620 : *Pentru mila lui Dumnedzău* (ms. 306) — *Pentru mila lui Dumnedzău* (ms. 4620) ; *Pentru ruga Preacistii* (ms. 306) — *Pentru ruga Preacistei* [26] (ms. 4 620) ; *Pentru acoperemîntul a toț creștini* (ms. 306) — *Pentru acoperemîntu a toți creștini* (ms. 4 620) etc.

În sfîrșit, o a patra copie a textului a fost scrisă la Mănăstirea Dragomirna, în anul 1661, de ieromonahul Rafail [27]. Din descrierea amănunțită a manuscrisului pe care o datorăm Margaretei Ștefănescu se poate constata fără dificultate că avem a face cu aceeași versiune de rugăciuni slavone precedate de scurte indicații asupra conținutului lor ; acestea se succedă în ordinea și uneori chiar în forma care ne sînt deja cunoscute : *Pri(n)tru ma(r) mila do(m)nulu(i) ; pri(n)tru ruga prěč(s)teĭ ; lu(i)* ĭō' *krstitelь ; ... de ice ꙗčepu sъnъtați(l)* etc. [28].

În lumina acestor date, versiunea din ms. clujean 306 este copia unui text care a cunoscut o largă circulație și a cărui vechime, în forma pe care am atestat-o (cu indicațiile asupra cuprinsului traduse în românește), urcă pînă la începutul ultimului deceniu al secolului al XVI-lea. Textul reprezintă o culegere de rugăciuni, fiecare, în parte, compusă din una sau mai multe stihiri, care se cîntau probabil în cadrul unor scurte servicii religioase [29]. După cum ne încredințează titlul textului, aceste rugăciuni aveau un caracter particular, urmînd să servească aceluia care avea trebuință pentru vindecări și onoruri (комоу аще приключит сѧ потрѣбно быти на оучрѣжденїѡ и чьстє). De aici decurge și separarea lor în două categorii distincte : primele 18 dedicate lui Dumnezeu, Maicii Domnului, diverșilor sfinți etc., iar următoarele 12 (precedate de un subtitlu *De cice începu-se săn⟨ă⟩tățile*, ms. rom. 4 620, f. 350r ; cf. *De-aicea să începu sănătățile*, ms. 306, p. 444) conținînd, pe de o parte, rugi pentru sănătatea domnitorului, a diverselor sale rude și a persoanelor din anturajul său (boieri, voinici), pe de altă parte, rugăciuni care se rosteau în diverse ocazii *(Cîndu se scoală de la masă, Cîndu vor vrea să încalece* etc.) [30]. Pentru a înlesni aflarea rugăciunii necesare într-o anumită împrejurare, indicațiile referitoare la conținutul lor au fost traduse în românește, iar rugăciunile au fost numerotate. În același scop s-a redactat în limba română și scara textului, cuprinzînd, în ordinea succedării rugăciunilor, indicațiile tipiconale corespunzătoare. În sfîrșit, faptul că toate versiunile cunoscute sînt scrise în

---

[26] Scris : прчтѣн.

[27] Manuscrisul, care a făcut parte din colecția lui P. I. Šafarik (apud A. I. Iațimirski, *op. cit.*, p. 679), se păstra înaintea ultimului război mondial la Museum Regni Bohemine din Praga sub nr. IX Iol. 19 ; cf. Margareta Ștefănescu, *Codex Dragomirnensis*, în „Arhiva", XXXVI, 1929, nr. 3—4, p. 196.

[28] Margareta Ștefănescu, *op. cit.*, p. 205.

[29] Acest fapt reiese atît din titlul textului (стры и пѡбны ... „Stihiri și podobii"), cît și din indicarea glasului pe care urmează a se cînta ; of. și indicația expresă care precedă ultima stihire în manuscrisul copiat de ieromonahul Rafail : *čine-(š) va aduče ami(n)te de pъcate sъ cъ(n)te* (Margareta Ștefănescu, *op. cit.*, p. 205).

[30] Cf. P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 118, nota 40, care le numește rugăciuni-urări.

Moldova [31], dar mai ales prezenţa stihirii adresate sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava dovedesc că această culegere de rugăciuni a fost alcătuită în Moldova, cel mai tîrziu la începutul ultimului deceniu al secolului al XVI-lea.

3. Avînd în vedere datele referitoare la conţinutul celor două texte, este firesc să ne întrebăm care este semnificaţia reală a însemnării de pe pagina 426. Se raportează această însemnare la faptul că scrisul lui Nicolae Milescu se regăseşte pe paginile 427—476 sau, dimpotrivă, pe alte pagini ale manuscrisului, eventual pe unele pierdute între timp? După cum a arătat N. Drăganu, ms. clujean 306 este format din trei părţi distincte, fiecare, la origine, constituind un manuscris de sine stătător: paginile 1—316, copiate în cea mai mare parte de Andonie de la Moldoviţa, paginile 317—426, cuprinzînd copia *Răspunsului împotriva Catehismului calvinesc*, efectuată de Grăjdean din tîrgul Bîrladului şi, în sfîrşit, paginile 427—476, pe care sînt scrise cele două texte examinate mai sus [32]. Aceste trei manuscrise, diferenţiate şi prin hîrtia pe care o conţin [33], sînt scrise la epoci diferite. Ţinînd seama de informaţiile cuprinse în text [34], primele 316 pagini sînt scrise la Stettin, în Pomerania, în perioada 1664 — 27 ianuarie 1668 (p. 1—185) şi curînd după 27 ianuarie 1668 (p. 186—316). *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* a fost copiat, foarte probabil, în intervalul 1654—1661 [35], poate la Iaşi, unde, la sfîrşitul deceniului al şaselea şi în deceniul următor, activa în cancelaria domnească un scrib cu numele Grăjdean [36]. Pe ultima pagină, iniţial albă, a copiei sale (p. 426) se află însemnarea care ne interesează. Ea nu se referă la textul de pe paginile anterioare (p. 317—425) şi este scrisă după ce cele trei părţi ale manuscri-

---

[31] Ms. sl. 117 este, după provenienţa hîrtiei (filigran : mis*treţ)* şi particularităţile lingvistice *(Dumnădzău, svenţilor, făcioriţilor)*, scris în această provincie, poate chiar la Mănăstirea Neamţ, locul său de provenienţă. Prin prisma însemnării de pe f. 35^{v}, aparţinînd ieromonahului Ioan de la Mănăstirea Putna, ms. rom. 4 620 a fost scris în această localitate. Ms. praghez IX Iol. 19 conţine indicaţia scribului că a fost copiat la Mănăstirea Dragomirna.

[32] N. Drăganu, *op. cit.*, p. 182.

[33] Hîrtia primului manuscris prezintă un tip de filigran (stemă surmontată de coroană), atestat printr-o variantă aproape identică într-un document din 1665 (E. Laucevicius, *Popierius lietuvoje XV—XVIII-a*, Vilna, 1967, nr. 1218). Al doilea manuscris cuprinde două sorturi de hîrtie : una, aparţinînd morii austriece din St. Pölten, cu un tip de filigran atestat documentar în perioada 1641—1655 (G. Eineder, *The ancient paper-mills of the former austro-hungarian empire and their wattermarks*, Hilversum, 1959, nr. 279—284), iar alta, prezentînd filigranul unei mori germane sau austriece (vultur bicefal), întîlnit, într-o variantă foarte apropiată, în documente din anii 1658—1659 (E. Laucevicius, *op. cit.*, nr. 494).

[34] N. Drăganu, *op. cit.*, p. 183—186.

[35] Această datare ne este sugerată de o greşeală de transcriere comisă de scribul paginilor 317—425. Copiind epilogul cărţii lui Varlaam, în care se specifică data tipăririi (лѣта бытїа мира зр҃не ,,anul de la facerea lumii 7155''), scribul scrie iniţial зрѯ şi încă o slovă-cifră care nu mai poate fi identificată, dar a cărei parte inferioară cobora sub rînd (б, д, ѕ, з, sau ѳ). Astfel, dintr-o neatenţie, scribul a notat anul în care executa copia ; acesta poate fi oricare din anii indicaţi prin slovele-cifră : з҃р҃ѯ҃б҃ (= 7162), з҃р҃ѯ҃д҃ (= 7164), з҃р҃ѯ҃ѕ҃(= 7166), з҃р҃ѯ҃з҃(=7167) şi з҃р҃ѯ҃ѳ҃(= 7169). Sesizînd greşeala, el şterge ultimele două slove-cifră, dintre care prima (ѯ) se poate încă distinge destul de bine, şi scrie în locul lor slovele-cifră не, restabilind data cuprinsă în epilogul cărţii lui Varlaam : зр҃не.

[36] *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a Statului*, vol. III, Bucureşti, 1968, p. 120 (nr. 480), p. 324 (nr. 1 504), p. 347 (nr. 1 617). Acesta ar putea fi una şi aceeaşi persoană cu Grăjdean Peveţ (probabil cîntăreţ), care redactează, tot la Iaşi, în 1659, un act particular de vînzare-cumpărare *(Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva istorică centrală a Statului*, vol. III, p. 111, nr. 436).

sului au fost reunite la un loc, probabil de Andonie. După particularităţile scrisului, acesta pare a fi, dealtfel, şi autorul însemnării [37]. Cum am văzut, N. Drăganu şi-a exprimat opinia că însemnarea s-ar putea raporta la cele două texte din ultima parte a manuscrisului (p. 427—476). La vremea cînd filologul clujean a cercetat acest manuscris nu era cunoscut nici un text românesc scris de mîna spătarului şi, prin urmare, ipoteza sa nu putea fi verificată. Prin descoperirea, în anii din urmă, a unui manuscris românesc scris de Nicolae Milescu, în decembrie 1669, pentru Thomas Smith, capelanul bisericii anglicane din Constantinopol şi viitor profesor de teologie la Oxford [38], acest deziderat poate fi uşor împlinit. Cercetînd fotocopiile acestui manuscris, ne-am putut convinge că ipoteza lui N. Drăganu este parţial întemeiată, în sensul că pagina 427 conservă, într-adevăr, autograful cărturarului moldovean. Scrierea acestuia, aşa cum ne-o dezvăluie manuscrisul Bibliotecii Bodleiene din Oxford, este o cursivă îngrijită, în care ductul slovelor capătă forme caracteristice, fie că slovele sînt scrise în rînd, în ligatură sau în suprascriere. Pe pagina 427 a ms. clujean 306, scrierea este mai grăbită şi mai puţin îngrijită, dar prezintă aceleaşi forme particulare ale slovelor şi aceeaşi manieră de a prescurta prin suprascriere sau prin abreviere anumite cuvinte; vezi, de exemplu, în cele două manuscrise grafiile сьгꙋ, дꙋнзь, пь (pentru toate acestea, compară fig. 1 şi 2 cu fig. 3). Nu aceeaşi constatare poate fi reţinută şi pentru paginile 428—476, care conservă cel de-al doilea text. Aici, scrierea, de asemenea cursivă, este deosebit de îngrijită (se foloseşte deopotrivă cerneala de culoare brună şi chinovarul), iar ductul slovelor prezintă forme care nu caracterizează scrisul lui Nicolae Milescu (vezi fig. 4). În concluzie, însemnarea *aicea iaste slova lui Neculai spătarul* se referă exclusiv la textul românesc de pe pagina 427.

4. павечени великїе, *adecă cea după cină rugă...*, a fost scrisă pe singura pagină rămasă albă a celui de-al treilea manuscris, şi anume după copierea textului slavon cu indicaţii româneşti pe paginile 428—476. Am indicat că pe pagina 428 se află un fragment, cuprinzînd glasurile 4 şi 6, care aparţine textului care începe pe pagina 429: главины прѣсловїе славы и съ подобїе. La copierea textului s-a omis acest fragment, care ar fi trebuit să figureze pe pagina 434, sub materia intitulată *Pentru ruga îngerilor* (cf. şi ms. rom. 4620, f. 338v/15 — 339v/1). Sesizînd lacuna, copistul a transcris fragmentul omis pe faţa unei file (p. 428), care, la legarea manuscrisului, a fost greşit plasată în fruntea textului. Pe pagina rămasă albă, care servea ca un fel de pagină de gardă a manuscrisului, Nicolae Milescu a transcris, atît cît i-a permis spaţiul, tipicul slujbei de la Vecernia mare. Textul nu pare a fi desprins dintr-o traducere românească integrală a *Ceaslovului*, versiunea pe care o conservă deosebindu-se de versiunile similare româneşti din secolul al XVII-lea. Traducătorul este însuşi Nicolae Milescu, versetele psalmice, inserate în text, prezentînd asemănări fra-

---

[37] În partea superioară a paginii 426 se mai află o însemnare de un rînd, scrisă mai tîrziu, pe care N. Drăganu, *op. cit.*, p. 187, nu a putut-o citi; din textul ei se mai disting, cu greutate, primele cuvinte: че д⟨е⟩ ла Хс поѳеск (= poftesc?) [...].

[38] Dalila Aramă, *Nicolae Milescu şi originile limbii române*, în „Revista bibliotecilor", XXV, 1972, nr. 5, p. 296—297.

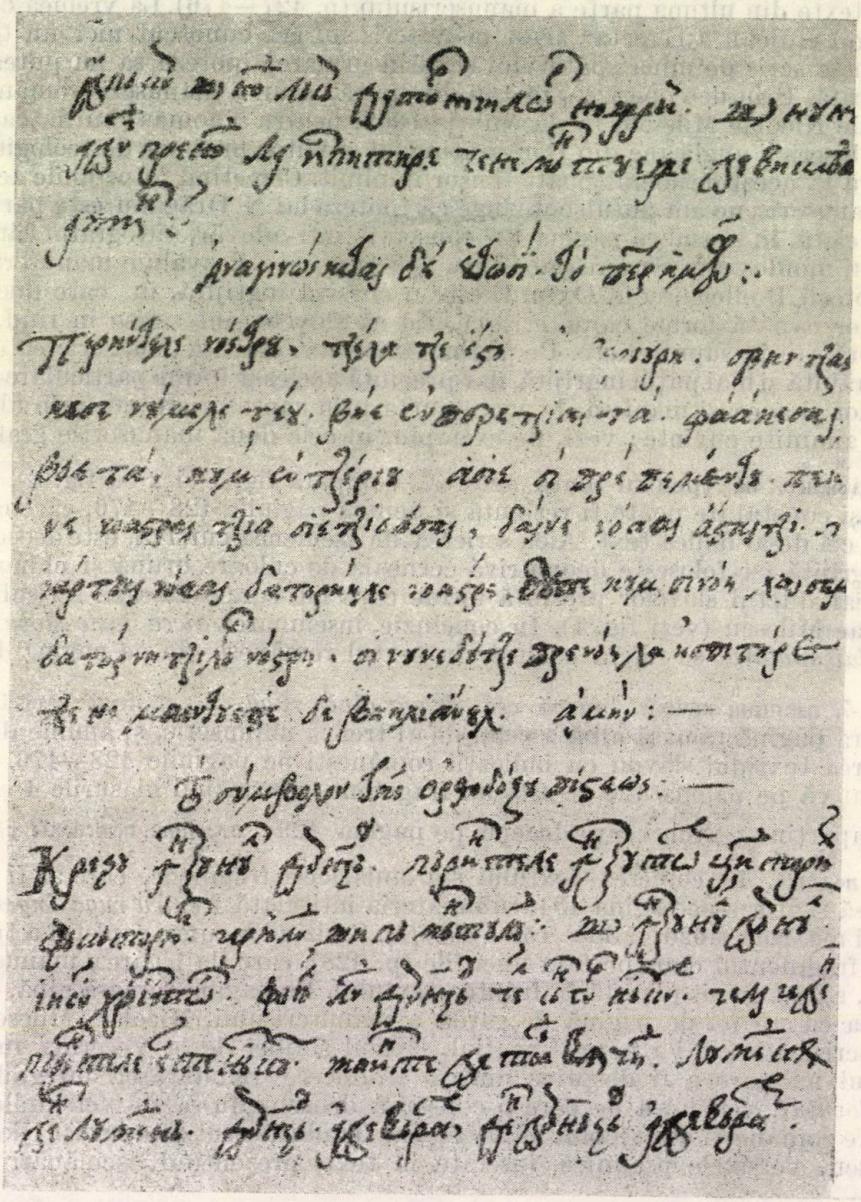

Fig. 1. — Text autograf al lui Nicolae Milescu

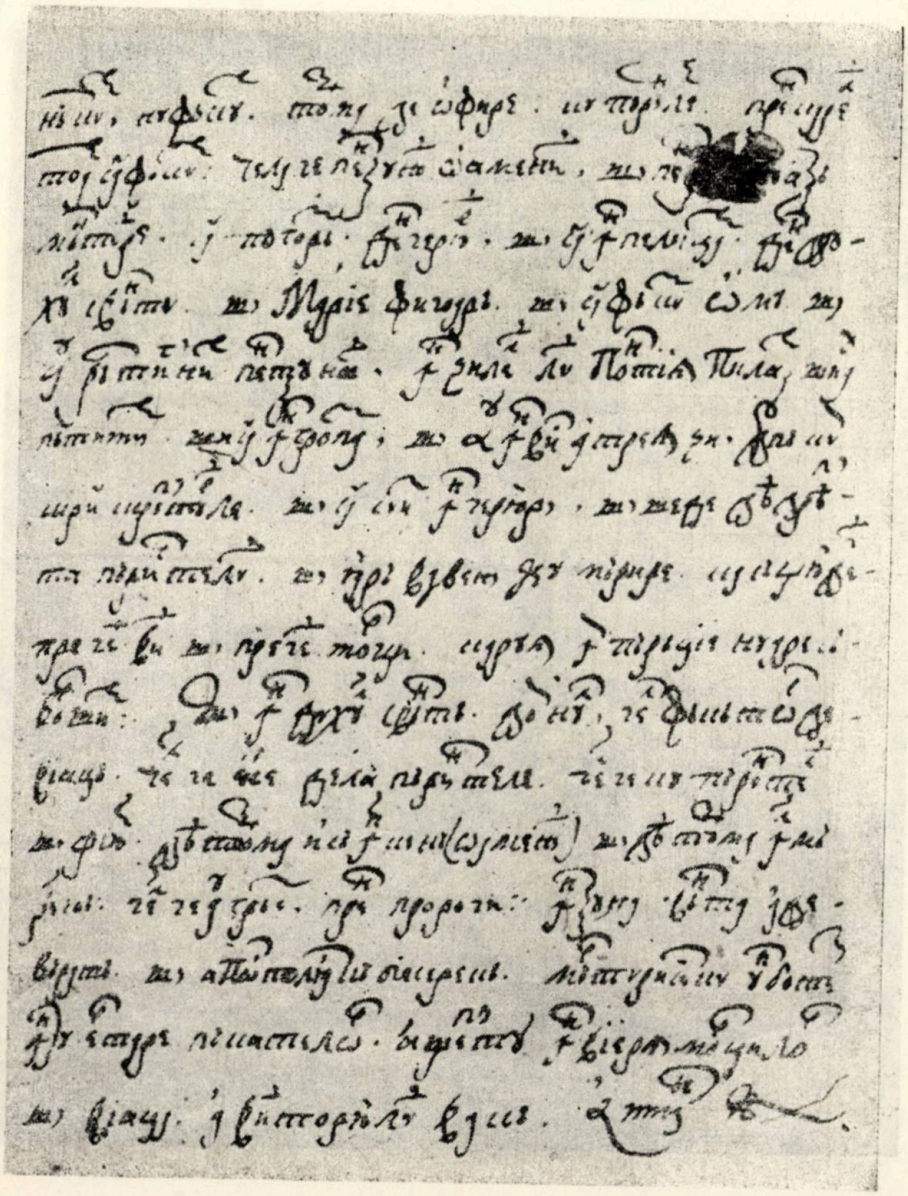

Fig. 2. — Text autograf al lui Nicolae Milescu.

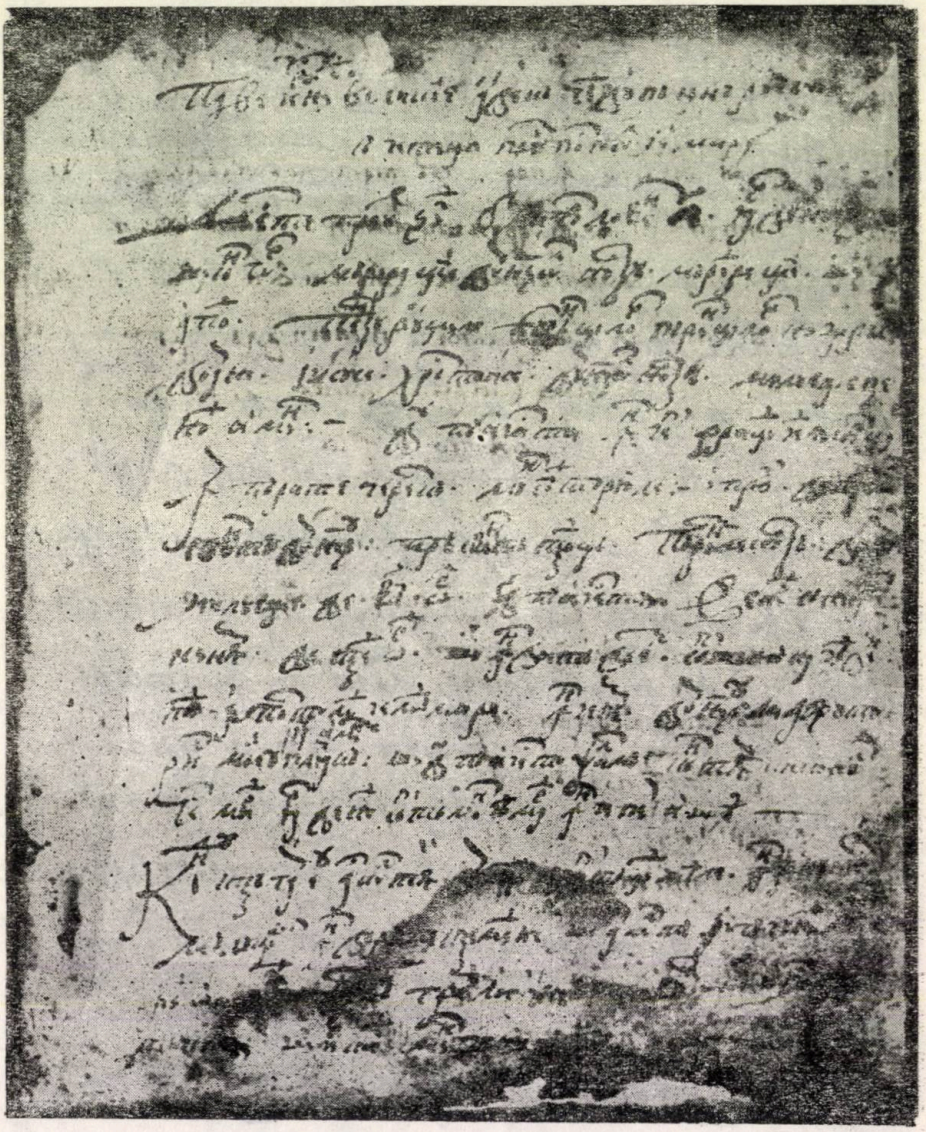

Fig. 3. — Ms. clujean 306, p. 427.

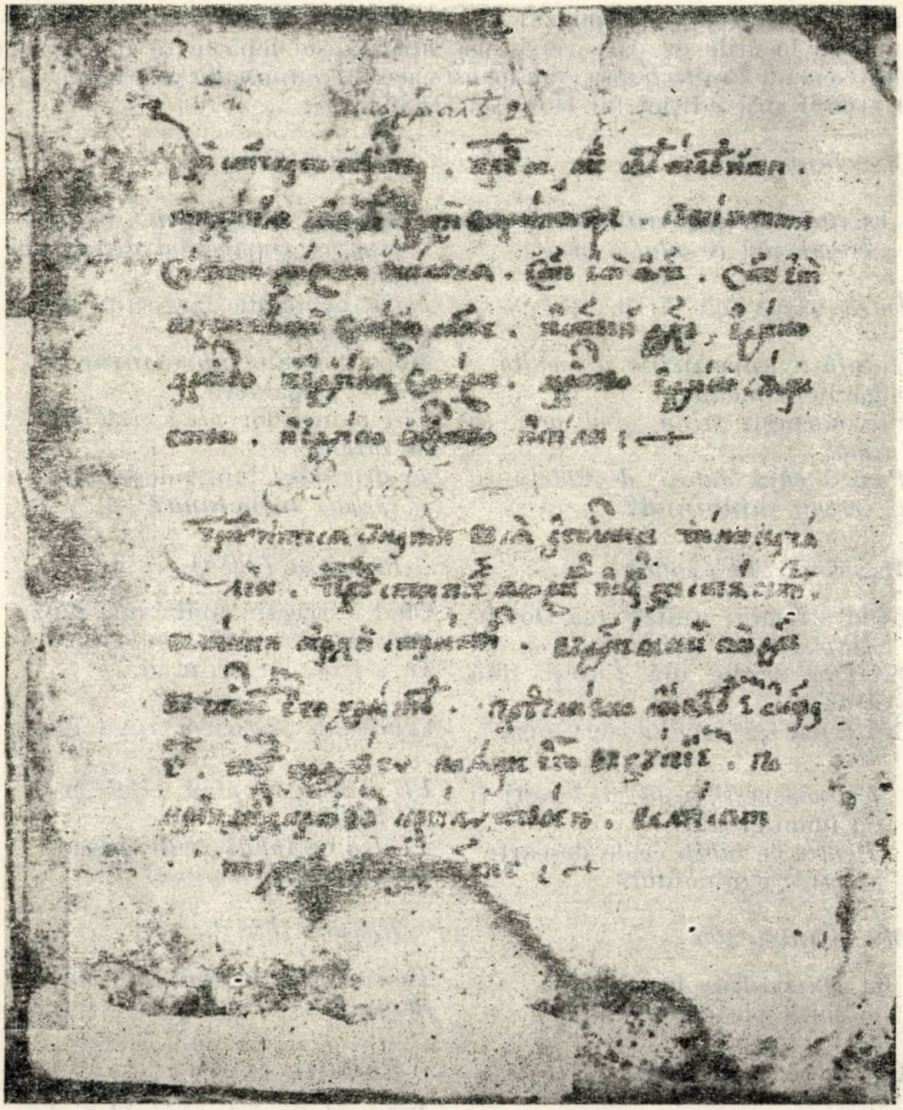

Fig. 4. — Ms. clujean 306, p. 428.

pante cu versetele corespunzătoare din ediţia *Bibliei* din 1688, uneori tocmai în locurile în care versiunea tipărită se depărtează de versiunea moldoveană a *Psaltirii*, aşa cum ne este aceasta cunoscută pe baza ms. rom. 540 (1668) şi a ediţiei lui Dosoftei (1680).

Ms. clujean 306	*Biblia (1688)*
ps. 4 ***Cîndu strîgat-am eu,*** *ascultă Dumnezău dreptăţii meale.*	***Cînd am strigat eu,*** *asculta-tu-m-ai Dumnezăul dreptăţii meale.*
Întru năcaz mă lăţişi.	*Întru* primejdie lărgitu-m-ai pre mine.
Îndură-te ***spre mine*** *şi ascultă* rugăciunii meale.	Milostiveşte-te ***spre mine*** *şi ascultă* ruga mea.
Fii omeneşti *pînă cînd grei* ***la*** *inimă?*	*Fiii* oamenilor *pînă cînd grei* ***la*** *inimă?*
Pentru ***căci*** *iubiţi deşertăciunea şi cercaţi* ***minciuna?***	*Pentru* ***căci*** iubiţi deşertarea *şi cercaţi* ***minciuna?***
Ms. rom. 540 (1668)	*Psaltirea (1680)*
Cînd strigaiu, audziş-mă Doamne *Dumnedzăul dreptăţii meale.*	Cînd strigaiu, audzi-mă *Dumnădzăul dreptăţii meale.*
Şi *întru* scîrbe mă tinseşi (mă desvătaşi).	În scîrbă lărgitu-m-ai.
Cruţă-mă *şi ascultă* ruga mea.	Cruţă-mă *şi ascultă* ruga mea.
Fii omeneşti pînă cînd veţi fi cu inimi greale?	*Fii omeneşti pînă cînd grei* cu *inima?*
Pentru ce *iubiţi* ceale deşearte *şi cercaţi* minciuni?	*Pentru* ce *iubiţi* ceale deşearte *şi cercaţi minciună?*
Ms. clujean 306	*Biblia (1688)*
ps. 69 *Dumnedzău* ***la*** *ajutoriul mieu* pleacă *ia aminte.*	*Dumnedzău* ***la*** *ajutorul mieu ia aminte.*
Ms. rom. 540 (1668)	*Psaltirea (1680)*
Doamne întru *agiutoriul miu ia aminte.*	*Dumnedzău* într-*agi⟨u⟩toriul mieu ia aminte.*

Ştiind că traducerea *Vechiului testament*, efectuată de Nicolae Milescu, se află la baza ediţiei din 1688, asemănările, care merg uneori pînă la identitate, dintre versetele psalmice ale ms. clujean 306 şi cele ale versiunii tipărite la Bucureşti nu ne mai pot surprinde. Este mai greu de stabilit dacă versetele psalmice din tipicul slujbei de la Vecernia mare au fost traduse împreună cu restul textului sau dacă au fost preluate din traducerea *Vechiului Testament*, elaborată de Nicolae Milescu, probabil, între anii

1661 şi 1664. Oricare ar fi explicaţia reală, un fapt se impune cu uşurinţă : cele cîteva versete ale psalmilor 4 şi 69 din textul ms. clujean 306 prezintă o serie de particularităţi de traducere care se regăsesc în versiunea *Bibliei* din 1688 [39]. Cu toate rezervele pe care le impune o comparaţie limitată la cîteva versete, asemănările semnalate ar putea constitui totuşi un indiciu că reviziile la care a fost supusă traducerea *Vechiului Testament* în vederea tipăririi nu au schimbat prea mult din fizionomia „întorsurii" spătarului [40].

5. Cînd a fost tradus acest text? Dacă, aşa cum sîntem încredinţaţi, autorul însemnării de pe pagina 426 a fost Andonie, cel care a reunit, probabil, la un loc şi cele trei manuscrise, atunci răspunsul cel mai plauzibil pare a fi acela al traducerii textului în anii 1666—1668. Aceasta este perioada în care Nicolae Milescu s-a aflat, în mai multe rînduri, la Stettin, în preajma fostului domnitor Gheorghe Ştefan, în folosul căruia a făcut unele demersuri diplomatice pentru a-l readuce pe tronul Moldovei. La Stettin, Nicolae Milescu ar fi putut traduce pe pagina nescrisă a manuscrisului (p. 427) tipicul slujbei de la Vecernia mare, text menit, probabil, să servească domnitorului şi puţinilor săi însoţitori. Să nu uităm că lipsa cărţilor pentru slujbă în limba română, căci cele slavone nu erau înţelese de slujitorii lui Gheorghe Ştefan („carii fiindu slabi şi neînţelegînd scriptura după cum ne iaste obiceaiul"), precum şi teama ca unii dintre moldoveni să nu alunece spre reformă sînt expuse lămurit în epilogul redactat de Andonie în numele fostului său domnitor[41]. Motivele care l-au determinat pe Andonie să traducă cea mai mare parte a primelor 316 pagini ale manuscrisului ar putea, aşadar, explica şi scurta traducere efectuată de Nicolae Milescu.

---

[39] Aceleaşi particularităţi le întîlnim şi în versiunea ms. clujean 45 (Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R. S. România), care se întemeiază, de asemenea, pe traducerea lui Nicolae Milescu.

[40] Vezi, în acest sens, Virgil Cândea, *Nicolae Milescu şi începuturile traducerilor umaniste în limba română*, în „Limbă şi literatură", VII, Bucureşti, 1964, p. 55—69.

[41] N. Drăganu, *op. cit.*, p. 189—190.

PREOCUPĂRI ETIMOLOGICE ÎNTR-UN MANUSCRIS ROMÂNESC DE LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XVI-LEA

DE

ALEXANDRA ROMAN-MORARU

Cele dintîi preocupări etimologice ale românilor nu sînt străine de scrierea limbii române cu alfabet latin. *Cartea de cîntece* calvină bănățeană-hunedoreană din a doua jumătate a secolului al XVI-lea (tradusă pe la 1560—1570 și tipărită pe la 1570—1573) reprezintă, după cum se știe, cel mai vechi text în limba română scris cu litere latine păstrat pînă astăzi. Aici au fost semnalate în urmă cu puțin timp[1] cîteva grafii care presupun o relație de ordin etimologic între termenii românești și etimoanele lor latinești. Grafii etimologice pot fi întîlnite și în alte scrieri românești (cu alfabet latin) de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și din a doua jumătate a celui următor : la Luca Stroici (care transcria cu caractere latine în 1593 versiunea coresiană a oratiei duminicale), în copiile *Cărții de cîntece* și în primele încercări lexicografice românești (cele două dicționare bănățene, *Lexicon Marsilianum* și *Anonymus Caransebesiensis*, primul latin-român-maghiar, iar celălalt român-latin, și dicționarul latin-român al transilvăneanului Teodor Corbea).

Preocupările etimologice nu sînt izolate și, fapt important, nu erau exclusiv legate de transcrierea cu alfabet latin a cuvintelor românești [2]. Ele se explică, desigur, prin interesul unor cărturari români față de problema „asemănării" dintre cuvintele limbii române și cele latine sau romanice corespunzătoare, fapt care poate fi pus în relație cu preocupările lor clasiciste și umaniste. Nu numai evul mediu, ci și antichitatea socotise etimologia ca o formă de reflecție care pune în lumină originile unei limbi și ale unui popor. În acest sens, apariția la noi, în secolul al XVI-lea, a etimologismului ar putea fi privită ca o mărturie a vechimii ideii originii latine a limbii române, a conștiinței romanității românilor [3].

[1] În legătură cu apariția etimologismului grafic românesc, vezi Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română*, București, 1974, p. 25.

[2] Autorilor *Paliei de la Orăștie*, tipărită cu slove chirilice în 1582, nu le erau străine preocupările etimologice, de vreme ce aici apare pentru prima oară, așa cum se știe, forma latinizată a cuvîntului *rumân : român*.

[3] Numărul afirmațiilor timpurii datorate unor români (nu călătorilor prin țările române) în legătură cu latinitatea românilor — anterioare acelora ale marilor cronicari din secolul al XVII-lea — este relativ mic. De aceea, orice informație nouă este importantă pentru a argumenta vechimea, la noi, a ideii originii latine a poporului și a limbii române și pentru a combate teoria conform căreia conștiința romanității ar fi fost inexistentă la români pînă în secolul al XVII-lea. Este cunoscut faptul că umanistul Nicolaus Olahus este primul român care, într-o lucrare din 1536, se referea la originea latină a românilor și furniza ca **argument** și latinitatea limbii române (vezi ediția lui I. S. Firu și Corneliu Albu, *Umanistul Nicolaus Olahus. Texte alese*, București, 1968, p. 121). Pentru a dovedi că românii dobîndiseră înainte de epoca cronicarilor ideea originii lor române, a fost invocată de unii cercetători și echivalarea *rumâni* „romani", semnalată de G. Giuglea într-un pasaj din *Apostolul* tipărit de Coresi în 1563 (echivalare pe care o întîlnim mai tîrziu și în alte scrieri vechi românești : *Cronograful* lui Moxa, *Vețile Sfinților* a lui Dosoftei sau prefața *Bibliei de la București)* ; pentru această problemă, cf. și Al. Mareș, *Rumân „roman" în vechile texte românești*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 1, p. 63—67 .

Ocupîndu-ne de problemele legate de filiaţia şi localizarea textului *Florii Darurilor* din ms. BAR 4 620, am constatat prezenţa unor notaţii speciale care pot fi incluse între primele manifestări ale latinismului românesc. Miscelaneul 4 620 aflat în colecţia Bibliotecii Academiei din Bucureşti conservă, după cum se ştie, cea mai veche versiune românească cunoscută a *Florii Darurilor*, carte populară al cărei izvor este opera renascentistă italiană *Fiore di Virtù*. Redacţia din ms. 4 620 nu este traducerea originală în limba română (pierdută astăzi), ci o copie efectuată probabil în nordul Moldovei, la Mănăstirea Putna, în intervalul 1592—1604 [4]. Scribul fusese, aşa cum rezultă dintr-o însemnare slavonă aflată în manuscris (f. 35^{v}), ieromonahul Ioan de la Putna. Versiunea *Florii Darurilor*, bilingvă, cu text românesc şi slav intercalat, este scrisă de o singură mînă, cu frumoase caractere chirilice, folosindu-se două tipuri de cerneală : roşie (chinovar), pentru pasajele în limba română, şi neagră, pentru textul slav.

Notaţiile speciale la care ne vom referi sînt intervenţii făcute asupra unor cuvinte aflate în versiunea românească. Ele sînt operate însă nu cu chinovar, ci cu cerneală neagră, **aceeaşi** cerneală neagră cu care fusese scris textul slav intercalat. În unele cazuri, modificările s-ar putea explica şi prin preferinţa pentru fonetisme existente în anumite graiuri dacoromâne. Alteori însă emendările reflectă cu claritate apropieri de natură etimologică ale unor cuvinte româneşti de corespondentele lor latineşti, iar cîteva sînt, probabil, intervenţii cu caracter purist, cele dintîi de acest fel din cultura românească.

În secolul al XVI-lea, apariţia unor notaţii latinizante (în măsura în care reconstituie, aşa cum se va vedea, nişte forme care nu pot fi nici arhaice, nici regionale sau în măsura în care opun unor termeni româneşti — care nu sînt de origine romanică — sinonime de origine latină) prezintă o importanţă deosebită. Acest fapt ne-a determinat să ne oprim asupra intervenţiilor grafice aflate în ms. 4 620, care ar putea fi socotite printre primele manifestări ale latinismului românesc.

1. Grafia *vîrtute* „putere fizică, tărie" (крѣтѣте, f. 568^{r}/3) a fost modificată în *virtute* (кїртѣте ; cu ї şi р scrişi cu cerneală neagră peste slovele р, respectiv ѣ ale cuvîntului notat cu chinovar). Termenul *vîrtute* (avînd sensurile menţionate mai sus), moştenit din latină, este întîlnit într-un mare număr de texte româneşti. Pretutindeni însă, conform materialului pe care ni-l furnizează DLR (ms. s.v.), este întîlnită numai forma cu *î*. Termenul *virtute*, neologism, avînd dealtfel un sens **diferit** („însuşire morală"), este atestat, conform aceleiaşi surse, tîrziu, la Cantemir şi apoi abia în secolul al XIX-lea. Ar fi o greşeală să considerăm că ms. 4 620 ne oferă prima atestare a neologismului, cu atît mai mult cu cît sfera semantică a termenului din textul *Florii Darurilor* indică faptul că avem a face cu cuvîntul moştenit *vîrtute* [5]. Grafia din ms. 4 620 s-ar putea explica însă

[4] Manuscrisul nu cuprinde informaţii cu privire la anii în care au fost copiate textele pe care le conţine. Operaţia de datare pe baza filigranelor, se datorează lui Al. Mareş. La 23 februarie 1977, d-sa a ţinut o comunicare la cercul integrat de filologie al Institutului de lingvistică şi al Facultăţii de limba şi literatura română din Bucureşti, al cărei text urmează să fie publicat.

[5] Cf. ms. 4620, f. 567^{v}/18 — 568^{r}/3 : *Păntru darul tăriei scrie în leage veache că era oarecine de-l chema Sampson, ce era mai cu vîrtute* (modificat : *vîrtute*) *de toţi ciţi era pre lume*... Este vorba de cunoscuta legendă biblică despre Samson şi Dalila, care exemplifică în *Floarea Darurilor* darul puterii fizice.

ca o notație a unui fonetism românesc regional. Rostiri de tipul *bind* „bînd", *vind* „vînd", *vezut* „văzut", cu *i* și *e* (< *î*, *ă)* după labială, se aud și astăzi în arii din Banat—Hunedoara [6]. Asemenea rostiri nu au fost întîlnite însă în manuscrisul nostru. Faptul că grafia se datorează aceleiași mîini care a făcut și alte intervenții cu caracter latinizant ne determină să credem că nici în acest caz nu ne aflăm în prezența unei forme regionale românești, ci că avem a face cu o intervenție de natură etimologică.

2. Forma verbală de conjunctiv prezent *să mănînce* (сѣ мѣнѣнчє, f. 607[r]/15) este schimbată în *să mănduce* (мѣндѫчє ; ѫ și ѕ sînt notați cu cerneală neagră deasupra celui de-al doilea grup de slove ѣн). Este evident că în acest caz notația nu acoperă o pronunție arhaică sau regională românească. Ea nu se explică decît admițînd că persoana care o operează a intenționat să substituie forma curentă prin alta, evident artificială, dar avînd calitatea de a fi mai aproape, din punct de vedere fonetic, de etimonul latin *(manducare).*

3. Cuvîntul *meserul* „săracul " (мєсєрѕлъ, f. 603[r]/5) a suferit o emendare de același gen ; el a fost transformat în *miserul* (мїсєрѕлъ ; cu ї scris cu cerneală neagră peste slova є). Termenul moștenit *me(a)ser,* de origine latină, cunoaște numeroase atestări vechi. Toate prezintă însă după labială *eá* sau *é* (< *ĭ* latin), care se explică prin fonetica istorică a limbii române ; vezi DLR s.v. Dubletul etimologic *mizer* este un neologism intrat tîrziu în limba română (secolul al XIX-lea), de aceea emendarea din ms. 4 620 se datorează, credem, unei tendințe etimologizante.

4. Grafia *să rîdză* (сѣ рѣѕъ, f. 559[v]/10), care redă forma verbală iotacizată, normală pentru limba vorbită în secolul al XVI-lea și în cel următor, a fost modificată în *să rîdă* (сѣ рїдъ ; cu ї și ѫ adăugați cu cerneală neagră peste slovele ъ și ѕ din textul scris cu chinovar). La prima vedere, am fost înclinați să explicăm această notație prin raportare la sistemul fonetic și morfologic al limbii române. Forma *să rîdă* ar fi putut reflecta două inovații lingvistice, una de natură fonetică, cealaltă de natură morfologică. După cum se știe, pronunții de tipul *reu* „rău", *ride* „rîde", *riu* „rîu" se întîlnesc și în alte texte vechi românești din secolul al XVI-lea și din cel următor. Este vorba de o rostire regională care ne îndreaptă cu precădere spre Banat—Hunedoara sau nordul Transilvaniei (deși avea curs și în nordul Moldovei și Transilvania centrală). Prezența lui *r* moale în cuvinte de acest tip era la un moment dat curentă în aceste graiuri ; astăzi inovația (aflată în regres) caracterizează încă cîteva arii restrînse ale teritoriului lingvistic dacoromân [7]. Emendarea formei verbale iotacizate căreia îi este „opusă" în ms. 4 620 forma cu dentala refăcută ar fi putut reda și ea o inovație a sistemului gramatical al limbii române. Cele mai vechi exem-

---

[6] Vezi ALR SN VII, h. 1926, 1973, 2 006, 2 236, 2 243.

[7] Despre acest fenomen, vezi pe larg Ion Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg,* în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 58—59 ; Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne,* București, 1974, p. 201—204 ; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare,* București, 1975, p. 150—153 ; cf. Al. Rosetti, *Istoria limbii române,* București, 1968, p. 453.

ple cunoscute ale formei analogice cu *d* refăcut[8] provin din texte din nordul Moldovei (*Bucovina, 1673, *Cîmpulung, 1699 și la Dosoftei) și nu sînt anterioare celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea. În secolul al XVI-lea, documentele și textele literare nu prezintă însă nici un exemplu cu dentala *d* refăcută. Dacă considerăm că avem a face cu notarea unei forme gramaticale regionale, înseamnă că ms. 4 620 din 1592—1604 ne pune în prezența celei mai vechi atestări românești a unei forme verbale cu *d* analogic. Modificarea făcută cu cerneală neagră reprezintă, dealtfel, singurul exemplu al unei forme verbale analogice din manuscris (celelalte sînt, fără excepție, iotacizate). După opinia noastră, nu putem socoti fără riscuri că grafia din ms. 4 620 atestă inovația gramaticală mai devreme cu mai bine de șapte decenii de primele exemple cunoscute. Ea trebuie privită,mai degrabă, ca o apropiere a cuvîntului românesc de etimonul său latin. Subliniem și un alt fapt : emendări ale unor forme (îndreptări ale unor grafii greșite sau intervenții care stabilesc opțiunea scribului pentru un anumit uz lingvistic regional, diferit probabil de acela al modelului pe care-l copia) pot fi adeseori întîlnite în ms. 4 620. Ele sînt operate însă pe loc, cu aceeași cerneală roșie (chinovar) cu care este scris textul românesc, și nu cu cerneala neagră, cu care este copiat textul slav intercalat. Or, în afara acestor patru emendări care reprezintă notații speciale, versiunea *Florii Darurilor* din ms. 4 620 nu mai conține decît alte trei intervenții efectuate în aceeași manieră, cu aceeași cerneală neagră, deasupra textului în limba română. Ne vom referi la ele în cele ce urmează, deoarece, după părerea noastră, autorul lor a schimbat anumiți termeni din versiunea românească cu sinonime de origine latină din motive de ordin purist.

5. Cea mai clară în sensul afirmației noastre ni se pare a fi o grafie aflată pe f. 581^{r}/3. Termenul *sfîrșeniia* (сѳрѣшєнїѧ) din textul românesc a fost emendat cu cerneală neagră, cuvîntului (de origine slavă) fiindu-i „preferat" un termen de origine latină, *finea* (ѳїнѣ). Modificarea s-a făcut astfel : au fost barate (cu o linie) slova с și terminația єнїѧ, iar peste slovele ѣш din *sfîrșeniia* au fost scrise cu negru și cu aceleași caracteristice grafice slovele ї, respectiv нѣ. Termenul *fine*, împrumut cult din latină, este socotit de DA un „franțuzism" (singura atestare pe care ne-o furnizează provine de la Odobescu). Nu cunoaștem vechimea primelor atestări românești ale neologismului, dar nu avem cunoștință de exemple anterioare secolului al XIX-lea.

6. Termenul *rimleani* (рнмлѣнн, f. 574^{v}/6) a fost modificat, în același mod, în *romani* (рѡмѧнн ; cu ѡ deasupra lui н, respectiv ѧ deasupra grupului лѣ). Și de astă dată, cuvîntului de origine slavă îi este opus un dublet de origine latină. Numai o preocupare de ordin latinist l-ar fi putut determina

---

[8] Formele verbale analogice cu *n* refăcut apar în Banat—Hunedoara, unde sînt înregistrate începînd cu secolul al XVI-lea. Ele au însă o repartiție diferită de aceea a formelor analogice ale verbelor cu radical în *d*. În legătură cu vechimea și răspîndirea regională a inovației morfologice, vezi Densusianu, HLR II, p. 211 ; G. Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, în „Buletinul Institutului de filologie română Al. Philippide", vol. XI—XII, București, 1944—1945, p. 272—304 ; Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971, p. 283 ; Ion Gheție, *Un fenomen morfologic „surprinzător" și apariția formelor verbale cu dentala refăcută*, în SCL, XXII, 1971, nr. 6, p. 607—611 ; idem, *Baza dialectală a românei literare*, p. 167, 289, 344, 345.

pe autorul acestor notaţii să anuleze primul termen, uzual în textele vechi româneşti.

7. În fine, o ultimă intervenţie, mai puţin semnificativă, priveşte termenul *furtuşagului* (фѹртѹшагѹлѹи, f. 587r/9). Cu cerneală neagră шагѹ a fost barat, astfel încît sufixul de origine maghiară este înlăturat, derivatului *furtuşag* preferîndu-i-se termenul de origine latină *furt*.

Cîteva consideraţii se impun pe marginea grafiilor semnalate de noi în ms. 4 620. Ne-am pus în primul rînd întrebarea cînd au fost efectuate şi cui se datoresc aceste intervenţii. Opinia noastră este că ele sînt contemporane cu data la care s-a realizat copia din ms. 4 620. Numai aşa se poate explica **identitatea** dintre cerneala de culoare neagră cu care au fost operate modificările şi aceea cu care fusese scris textul slav intercalat al *Florii Darurilor*. Caracterele grafice nu pot constitui, din păcate, un argument hotărîtor în sprijinul ipotezei noastre, avînd în vedere că transformările vizează, aşa cum s-a putut observa, numai una sau cîteva slove ale unor termeni. Menţionăm însă că este vorba de caractere grafice semiunciale frumoase, foarte asemănătoare (sau chiar identice) cu acelea cu care este scris textul cărţii populare.

Este greu de dat un răspuns la întrebările cui pot fi atribuite şi în ce împrejurări s-au realizat aceste adnotări ale textului românesc. Tipul de cerneală neagră este întrebuinţat numai aici şi în scrierea versiunii slave intercalate, el nu apare în alte însemnări marginale datorate scribului sau altor persoane (contemporane sau nu acestuia). Opinia noastră este că ele s-au efectuat după ce operaţia de copiere a versiunii bilingve a *Florii Darurilor* fusese încheiată. Acest lucru ar explica de ce pentru aceste modificări grafice nu a fost folosit chinovarul, cu care scribul copia textul românesc. Apariţia lor se datorează probabil faptului că, odată terminată copierea, textul a fost confruntat cu un model în limba latină [9]. O lectură „paralelă" care avea drept scop îndreptarea unor posibile erori sau completarea unor lacune din versiunea românească [10] a prilejuit celui care întreprindea această operaţie „reflecţii" privind asemănarea dintre unele cuvinte româneşti şi etimoanele lor latine sau preferinţa pentru utilizarea unor cuvinte, materializate în cele cîteva notaţii. Datorită utilizării cernelii negre (care diferenţia şi textul românesc de cel slav), şi nu a chinovarului, grafiile emendate apar ca adevărate notaţii „contrastive" de natură să indice, în unele cazuri, raportul dintre termenii româneşti şi cei latineşti corespunzători. De aceea, opinia noastră este că autorul adnotărilor din ms. 4 620 este, mai degrabă, revizorul versiunii *Florii Darurilor*, o persoană formată la şcoli înalte umaniste, care ar putea să nu fie aceeaşi

---

[9] Versiuni în limba latină medievală a cărţii *Florii Darurilor* circulau încă din secolul al XV-lea ; vezi C. Frati, *Ricerche sul Fiore di Virtù*, în „Studi di filologia romanza", Roma, 1893, p. 283–284, 313.

[10] Se ştie că textul slav intercalat din ms. 4 620 nu reprezintă izvorul versiunii româneşti, rămas necunoscut pînă la ora actuală. Mai mult, după unii cercetători, redacţia slavă ar avea la bază textul în limba română din acest manuscris. Vezi N. N. Smochină şi N. Smochină, *O traducere românească din secolul al XV-lea a cărţii Floarea Darurilor*, în BOR, LXXX, 1972, nr. 7–8, p. 725–732 ; P. Olteanu, *Fiore di Virtù dans les versions slaves traduites du roumain*, în „Romanoslavica", XVI, 1968, p. 279–282, 304.

cu scribul Ioan. Cel care executase migăloasa operație de copiere a textului nu va fi avut probabil formația latinistă pe care o presupun intervențiile din manuscris.

Utilizarea, după copierea *Florii Darurilor*, a unei surse latine nu ar fi de natură să ne mire, știut fiind faptul că și alte cărți vechi românești (traduse după originale slave, grecești sau maghiare) au fost colaționate cu texte în limba latină: *Palia de la Orăștie* (1582), *Mystirio* (1651), *Noul Testament de la Bălgrad* (1648) constituie numai cîteva exemple.

Nu este de neglijat nici faptul că la sfîrșitul secolului al XVI-lea sau începutul celui următor, cînd se copia la Putna versiunea *Florii Darurilor* din ms. 4 620, Moldova cunoștea o puternică propagandă a Contrareformei, vehiculată în special de călugări iezuiți [11]. Punerea în circulație printre români a cărții italienești, operă al cărei caracter umanist-clasicist este evident, ar putea să nu fi fost străină de un impuls legat de propaganda Contrareformei.

Confruntarea versiunii românești a *Florii Darurilor* cu o sursă în latină ar putea fi sprijinită și de un alt fapt. Este cunoscută existența a două copii ale *Florii Darurilor*, aflate astăzi la Moscova și Praga, care reproduc o traducere în slavona de redacție sîrbă, cu elemente ucrainiene. Această traducere (pierdută astăzi) a fost efectuată în anul 1592 (an care, poate nu întîmplător, reprezintă și termenul *ab quo* al datării manuscrisului BAR 4 620), de un Gherman Valahul, așa cum se indică în titlul copiei de la Moscova. Tot aici se specifica faptul că redacția slavă are la bază o versiune în limba **română**, tălmăcită, la rîndul ei, după un izvor în limba italiană [12]. O serie de cercetători au afirmat, de aceea, că versiunea românească tradusă direct din italiană care ar sta la baza copiilor de la Moscova și Praga ne-a fost transmisă chiar prin copia din ms. 4 620 [13]. În titlul manuscrisului de la Moscova, unde ne sînt furnizate informațiile privind filiația cărții populare, chiar numele acesteia, *Kniga* Flores *Darovaniam...*, indică însă, așa cum se vede, mai degrabă un izvor **latin**, și nu italian al traducerii românești.

Preluarea *Florii Darurilor* de către români, în mod indirect [14], dintr-o sursă în limba latină, și nu italiană, nu ar reprezenta un fapt neobișnuit pentru cultura noastră. O altă carte populară romanică, *Istoria Troadei (Le Roman de la Troïe)*, a pătruns la români — printr-un intermediar grecesc — dintr-o sursă în limba **latină medievală**, și nu dintr-o limbă romanică.

În încheierea acestor cîteva considerații, se impune, după părerea noastră, să subliniem un fapt important. Cele mai vechi grafii cu caracter etimologic cunoscute pînă acum, începînd cu acelea din *Cartea de cîntece*

---

[11] Aceștia se bucuraseră de o deosebită protecție în timpul domniei lui Petru Șchiopul (1582—1591), care se închinase papei. Epoca Lăpușnenilor (Aron Tiranul, 1591—1592, Petru Cazacul, 1582, Alexandru cel Rău, 1592, fiii, respectiv nepotul lui Alexandru Lăpușneanu) și a Movileștilor (Ieremia Movilă, 1595—1600) favorizează, de asemenea, activitatea propagandei catolice, în special a iezuiților poloni sau raguzani. Vezi N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, București, 1929, p. 126.

[12] Pentru această problemă și indicații bibliografice, vezi N. Cartojan, *Fiore di Virtù în literatura română*, în AAR, Mem. Secț. Lit., seria III, vol. IV, 1928, p. 174.

[13] Vezi N. N. Smochină și N. Smochină, *loc. cit.*; P. Olteanu, *loc. cit.*

[14] Problema originalului străin care a stat la baza primei traduceri românești a *Florii Darurilor* constituie obiectul unei cercetări aparte pe care am întreprins-o.

din *Fragmentul Todorescu*, au ca punct de plecare anumite necesităţi de ordin grafic. Scriind textele româneşti cu litere latine şi trebuind să redea cu acest alfabet unele sunete specifice limbii române care nu aveau corespondente grafice „fonetice" (*ă*, *î* etc.), autorii lor au fost confruntaţi şi cu problema etimologiei unor termeni. Aplicarea principiului etimologic, în acest caz, nu era străină de scrierea cu litere latine, răspunzînd, într-un fel, unor necesităţi ortografice. Or, în ms. 4 620, scris cu caractere chirilice, această problemă, a conştiinţei originii latine a limbii române, care va fi determinat notaţiile cu caracter latinist semnalate în rîndurile de mai sus, nu mai poate avea aceeaşi explicaţie (cu atît mai mult cu cît întîlnim şi substituţii ale unor cuvinte româneşti de alte origini cu corespondente de origine latină). De aceea valoarea acestor mărturii depăşeşte, după opinia noastră, manifestările etimologice ortografice cunoscute din secolul al XVI-lea şi din cel următor.

CONSIDERAȚII FILOLOGICE ASUPRA UNUI TEXT DIN *CODICELE TODORESCU*

DE

GH. CHIVU

1. În cadrul ms. rom. 5484 din fondurile Bibliotecii Academiei R. S. România din București, manuscris cunoscut în literatura de specialitate sub numele de *Codicele Todorescu*, se păstrează două versiuni ale *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată*. Prima dintre ele, intitulată în miscelaneu *Tîlcovanie evangheliei de la giu⟨de⟩ț*, ocupă filele 99ʳ—106ᵛ. Cea de-a doua, purtînd titlul slavon слово и повѣ҃ иже ѡ г҃и наше҃ і҃с х҃с [„Cuvînt și poveste care este de la domnul nostru Isus Hristos"] [1], a fost copiată de aceeași persoană pe următoarele zece file ale codicelui (f. 107ʳ—116ᵛ/10).

Foarte puțin studiat [2], ultimul text citat are o poziție aparte în cadrul *Codicelui Todorescu* atît din punctul de vedere al caracteristicilor externe (scriere, hîrtie etc.), cît și al structurii sale.

El ocupă caietul al XVI-lea în întregime și primele două file ale caietului următor [3]. Cerneala utilizată la copiere este brună și neagră, ca în toate filele anterioare, iar titlul este scris, ca de obicei, cu roșu. Paginile numără însă în mod constant 15 rînduri, față de 16 sau 14 în textele precedente. Slovele sînt mai groase, scrisul mai grăbit și, în consecință, mai puțin îngrijit [4].

Toate aceste caracteristici externe arată că filele 107ʳ—116ᵛ n-au putut fi scrise la aceeași dată cu celelalte porțiuni românești ale codicelui, deși, după cum afirma N. Drăganu [5], „aflăm și aici particularitățile ortografice caracteristice celorlalte porțiuni, semn că, probabil, sunt scrise... de aceeași mînă".

A aparținut textul în discuție unui alt manuscris datorat aceleiași persoane care a copiat cea mai mare parte a *Codicelui Todorescu*? Ar pleda pentru aceasta existența în cadrul miscelaneului a două versiuni ale *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată* transcrise de același copist, situație neobiș-

---

[1] Cf. N. Drăganu, *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, București, Leipzig, Viena, 1914, p. 225 : слово и посѣ҃ иже ѡ г҃и наше і҃с х҃с.

[2] În afară de N. Drăganu *(op. cit.*, p. 70—73, 75—78), asupra textului în discuție s-a mai oprit, după cîte știm, numai Gh. Ivănescu. Afirmația făcută de acesta în studiul *Problemele capitale ale vechii române literare* („Buletinul Institutului de filologie română «Alexandru Philippide»", XI—XII, 1944—1945, p. 107), referitoare la scrierea predicii de care ne ocupăm „în părțile de sud-vest ale Ardealului", se bazează însă pe o interpretare greșită: *scupiia* (f. 110ᵛ/3) este formă a substantivului *scumpie*, nu a verbului *scupi*.

[3] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 13, 77.

[4] Vezi și N. Drăganu, *op. cit.*, p. 12—13.

[5] *Ibidem*, p. 13.

nuită în scrisul vechi românesc [6], și, mai ales, prezența pentru a doua oară în *Codicele Todorescu* a cifrei ѣ de la începutul caietului al XVI-lea (f. 107[r]), deci pe prima filă a scrierii la care ne referim. Un răspuns categoric este însă greu, dacă nu imposibil de dat.

2. Analiza filologică a textului românesc aflat pe filele 107[r]—116[v]/10, text pe care-l vom numi, pentru comoditate, după primele cuvinte românești, *Așea grăiaște Dumnedzău botedzaților*[7], ridică însă și o altă problemă, mult mai interesantă, anume aceea a structurii lui.

Situație excepțională în cadrul literaturii românești vechi chiar dacă ținem seamă de contaminările care apar în epocă între scrieri cu subiect comun sau asemănător [8], predica la care ne referim are în componență, în afara *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată*, titlul și porțiunea finală a *Legendei Duminicii*, precum și două fragmente din textul intitulat de B. P. Hasdeu *Frați dragi* [9]. Dispunerea acestor părți componente este și ea la fel de puțin obișnuită pentru o versiune a *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată*. Textul debutează cu сл҃ово и пок҃ѧ нже w гн҃и наш҃и їс҃ хс҃, titlul slavon al *Legendei Duminicii*. Urmează apoi un fragment din predica *Frați dragi* (f. 107[r]/2—108[v]/3), partea a doua a *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată* (f. 108[v]/4—112[v]/14), partea întîi a aceleiași scrieri (f. 112[v]/15—114[v]/8, desinit: *deprinset năravurile dracului*), un pasaj din finalul *Legendei Duminicii* (f. 114[v]/8—115[v]/15, desinit: *de pre pămîntu făcută)* și un alt fragment al predicii *Frați dragi* (f. 115[v]/15—116[v]/10).

Care este explicația acestei structuri? N. Drăganu, analizînd textul, a ajuns la concluzia că, „de fapt, originalul < predicii *Așea grăiaște Dumnedzău botedzaților* > a trebuit să fie *Tl[a]covanie evgliei de la gu[de]ștĭ* ... Cineva adică, poate chiar un copist, copistul copiei de pe care s-au scris textele corespunzătoare ale *Codicelui Sturdzan* și *Codicelui Todorescu*, voind să-i dea un caracter mistic și o proveniență dumnezeească cărții sale, a făcut — într-un mod care nu trădează multă îndămînare în stil — o introducere la « tlăcovania evangheliei de la giudețu », pe care n-a avut dibăcia să o prefacă într-un mod mai simțitor, decît că i-a schimbat șirul singuraticelor părți, punînd pe una, care se află mai înainte, mai îndărăt, și întors, iar la capăt a adaos aproape neschimbată o parte de la sfîrșitul *Legendei Duminecii* ... În sfîrșit, în fruntea contaminației înjghebate în chipul schițat mai sus a pus titlul slavonesc al *Legendei Duminecii*..." [10].

3. Făcînd abstracție, în studiul de față, de problema raporturilor dintre predica *Frați dragi* și „introducerea", respectiv finalul versiunii

---

[6] În cadrul *Codicelui Sturdzan* există două versiuni ale omiliei la Paști *(Să neștire buru creștiru*, f. 63[v]—67[v], și *Oarecire era un părinte*, f. 79[r]/11—79[v]), dar, după cum am încercat să demonstrăm nu de mult, cele două texte au fost scrise de persoane diferite în locuri diferite (vezi articolul nostru *Copiștii Codicelui Sturdzan*, în LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 63—65, 68—69).

[7] Vezi și N. Drăganu, *op. cit.*, p. 72—73, 75—78.

[8] A se vedea, spre exemplu, *Legenda Duminicii* din ms. rom. 2 806 de la Biblioteca Academiei R. S. România din București, în care, alături de textul propriu-zis al apocrifului, apar pasaje din pravilele bisericești (f. 12[r]/5—13[r]/3) sau din *Apocalipsul Maicii Domnului* (f. 25[r]/6—25[v]/7).

[9] Vezi B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, II, București, 1879, p. 120.

[10] N. Drăganu, *op. cit.*, p. 72—73.

Aşea grăiaşte Dumnedzău botedzaţilor [11], ne propunem să vedem dacă explicaţia dată de N. Drăganu este posibilă sau, mai precis, dacă este singura posibilă. Ne-au determinat să întreprindem această cercetare cîteva constatări. Le vom enumera, urmînd să ne oprim apoi, pe rînd, asupra lor :

a. prezenţa surprinzătoare a titlului slavon şi a pasajului referitor la provenienţa dumnezeiască a textului, ambele aparţinînd, de fapt, *Legendei Duminicii*, nu *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată* ;

b. fragmentarea celor trei texte componente ale predicii şi aşezarea lor într-o ordine cu totul arbitrară, ilogică din punctul de vedere al *Tîlcovaniei* ;

c. absenţa pasajelor de legătură şi existenţa unor diferenţe de conţinut, de structură gramaticală şi stilistică între două contexte succesive aparţinînd fiecare altei scrieri ;

d. posibilitatea ca, punînd cele două părţi ale *Tîlcovaniei* în ordine normală, îmbinarea lor să se facă perfect ;

e. mărimea fragmentelor, care pare a nu fi întîmplătoare.

a. Fiind uşor de observat că titlul slavon al predicii *Aşea grăiaşte Dumnedzău botedzaţilor* corespunde perfect conţinutului *Legendei Duminicii*, dar nu şi aceluia al unui *Tîlc al evangheliei de la judecată* [12], vom insista asupra pasajului prin care predicii în discuţie i se atribuie o origine dumnezeiască. Compararea oricît de sumară a acestuia cu partea corespunzătoare din versiunea *Legendei Duminicii* păstrată în *Codicele Sturdzan* arată că punctul de pornire nu a putut fi decît unul singur, apocriful citat :

Codicele Todorescu (f. 115r/13—115v/9)	*Codicele Sturdzan* (f. 8r/11—8v/3)
Dzice Hristos voao, oamenilor : „Aşea să-mi agiute mie maica mea ceaea preacurata şi serafimii miei cei cu şease arepi şi h⟨er⟩uvimii miei cei cu vedeare multă şi nănaşul mieu *pr(d)tĕi*, cu*m* această carte nu-i grăită de mente de o*m* de pre pămîntu, ce-i scrisă de la Hristos di*n* cer".	< .... > „Aşa-mi agiute maica mea ceea preacurata şi serafimii miei ceia cu cîte şase arepi de focu şi herovimii miei ceia cu vedeare multă şi sfîntu*l* mieu *Ion*, că această carte e scrisă de tatăl mieu cela nevădzutu*l* den ceriu".

[11] Referitor la aceasta, N. Drăganu nota în studiul introductiv la ediţia *Codicelui Todorescu* că, deşi „la cea dintîi privire... s-ar părea... că autorul variantei « *Aşia grăiaşte dîndzău botedzaţilor* » şi-ar fi compilat începutul acesteia din predica « *Fraţi dragi* », completîndu-l", „nu predica « *Fraţi dragi* » e originalul din care se compilează, ci varianta « *Aşia grăiaşte dîndzău botedzaţilor* ». Autorul predicii « *Fraţi dragi* » aşadară n-a făcut altceva decît a completat un *Tîlc de Tatăl nostru* întreţesînd şi rotacizînd pentru uniformitate începutul variantei « *Aşia grăiaşte dîndzău botedzaţilor* »" (N. Drăganu, *op. cit.* p. 76—77).

[12] Constatarea a făcut-o încă din 1914 N. Drăganu (*op. cit.*, p. 73).

Fragmentul reprodus mai sus nu apare, de altfel, dacă facem abstracție de predica în discuție, decît în versiunile *Legendei Duminicii*, el fiind deci caracteristic acestei scrieri [13].

b.c. Tîlcovania evangheliei de la judecată are, după cum este binecunoscut, o structură bine echilibrată și o dezvoltare a ideilor perfect logică în toate versiunile sale. O comparare a versiunii *Tîlcovaniei* păstrate între filele 99^{r} și 106^{v} din *Codicele Todorescu*, spre exemplu, cu predica acum în discuție arată imediat că situația acesteia din urmă este cu totul alta. Cum un rezumat în paralel al celor două scrieri nu-și are locul în lucrarea de față, vom încerca să argumentăm afirmația printr-o analiză a pasajelor în care se produce trecerea de la un fragment al unui text la altul [14].

Prin îmbinarea primei părți a predicii *Frați dragi* cu cea de-a doua a *Tîlcovaniei evangheliei de la judecată* s-a constituit următoarea frază [15]:

> „De⟨ci⟩ vă păzi*ț*, că omu*l* cela ⟨ce⟩ va îmbla în cuvintele dracului și omu*l* cela ce să va împărți de la părintele di*n* ce*r* duce-să-va cu dracul într-un loc, // că întru elu vă dezmierda*t*, iară năravul lui Hristos voi-l urîți și vă lepădați, ce ați îndulcit năravo*l* dracului" (f. 108^{r}/13 — 108^{v}/8).

Este ușor de observat că se trece de la ipoteza greșelii (și deci a pedepsei) la pedeapsă pentru o faptă deja săvîrșită. Concordanța timpurilor nu este respectată (în locul viitorului apare trecutul, respectiv prezentul), iar persoanei a III-a singular îi ia locul persoana a II-a plural.

Diferențele de conținut și de formă existente între porțiunea finală a celei de-a doua părți a *Tîlcovaniei* și aceea cu care începe același text sînt mai mari:

> „Dereptu aceaea, creștinilor, să vă priceapeți a vă ruga lui Isus Hristos, că creștinii ceia ce credu întru numele părintelui și în cuvintele duhului svîntu // acelora va cice Hristos: « Veniți, blagosloviții de părintele mieu ⟨de dobîndiți ceaea⟩ ce iaste gătită voao, împără⟨ți⟩ia, din tocmala lumiei!"(f. 112^{v}/8—113^{r}/4).

Structura gramaticală a celor două părți impunea fie folosirea acuzativului *pe aceia* în locul dativului *acelora*, fie substituirea formei *creștinii* cu *creștinilor*. Explicarea (aparent posibilă) a diferențelor semnalate printr-un anacolut are împotrivă existența unei lacune la începutul celui de-al doilea fragment de *Tîlcovanie*. În versiunea păstrată în *Codicele Sturdzan* [16], pasajul omis (corespunzător aproximativ unei file din-

---

[13] Un singur exemplu ar putea fi invocat împotriva acestei afirmații, o reeditare din secolul nostru, fără an de apariție, a cărții *Minunile lui Sfîntul Sisoe sau hotărîrea lui Pilat din Pont asupra lui Isus Hristos*, scoasă în 1869 în București de Gheorghe Popovici. Fraza cu care se încheie tipărirea citată („Această carte a fost trimisă din cer poporului de Domnul Isus Christos, și în zilele noastre s-a găsit tipărită în mănăstirea Muntelui Athos, de un călugăr bătrîn...") nu se află însă în raport de filiație cu *Legenda Duminicii* sau cu partea din *Așea grăiaște Dumnedzău botedzaților* la care ne-am referit. (Informația și citatul au fost preluate din N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, I, București, 1974, p. 195—196.)

[14] Vezi pentru indicarea acestora p. 276.

[15] Despărțirea porțiunilor corespunzătoare scrierilor ce compun predica *Așea grăiaște Dumnedzău botedzaților* este făcută, în acest exemplu și în cele ce urmează, prin //.

[16] În această porțiune, *Codicele Todorescu* este lacunar.

tr-un manuscris in 8°) se încheie cu cuvintele : „Cui c-ați dat cu porîncită întru duh, acelora va zice Hristos : « Veniți, blagosloviții tatălui mieu... »" (f. 110^{v}/12—15).

Contextul realizat prin „întîlnirea" *Tîlcovaniei* cu *Legenda Duminicii* pare, la prima vedere, perfect sudat din punct de vedere gramatical, stilistic și al conținutului :

> „Iară dzise Hristos : « Ba nu gătise eu focu*l* și munca voao, ce o gătise dracului și îngirilor lui. Ce deprinset năravurile dracului, // a dracului veți hi ! Anatima-vă, blăstămații de voi, ce voi iubi*t* întunearecu*l* draculu⟨i⟩, nu iubi*t* lumea mea ceaea dulcea »" (f. 114^{v}/2—13).

Conjuncția *ci* din fraza a doua are însă în context o accepție inexistentă în alte scrieri românești, „întrucît" [17].

Sudura, inexistentă în exemplele anterioare, poate datorită faptului că îmbinarea pasajelor părea făcută prin simpla lor juxtapunere, se realizează o singură dată, între fragmentul final al *Legendei Duminicii* și partea din predica *Frați dragi* care îi urmează :

> „...această carte nu-i grăită de mente de o*m* de pre pămîntu, ce-i scrisă de la Hristos di*n* ce*r*. După acea, omul cela ce să va afla de va dzice că nu-i făcută de Dumnedzău, ce va dzice că-i de mente de o*m* de pre pămîntu făcută, // acela o*m* să fie în focu*l* nestinsu și în tunearecu*l* de afară și în vermii neadormiți ..." (f. 115^{v}/6—116^{r}/3).

d. Între două părți succesive ale predicii *Așea grăiaște Dumnedzău botedzaților* nu există deci porțiuni de text create de unul dintre copiști pentru a face trecerea de la un fragment dintr-o scriere la altul. Prelucrările sînt, apoi, după cum am încercat să demonstrăm, foarte puțin numeroase. Amîndouă aceste fapte, puțin obișnuite în situațiile în care, cu bună intenție, sînt cuplate două sau mai multe texte, permit ca cele două fragmente de *Tîlcovanie*, reașezate în ordinea normală, să se îmbine perfect. Aceasta se poate observa cu ușurință prin punerea în paralel a contextului astfel rezultat cu acela corespunzător din versiunea *Tîlcovaniei* păstrată în *Codicele Sturdzan* :

Codicele Todorescu (f. 114^{v}/3—8, 108^{v}/4—7).	*Codicele Sturdzan* (f. 111^{v}/17—112^{v}/16)
Iară dzise Hristos : „Ba nu gătise eu focul și munca voao, ce o gătise dracului și îngirilor lui. Ce deprinset năravurile dracului, // că întru elu vă dezmierda*t*, iară năravul lui Hristos voi-*l* urîți și vă lepădați".	⟨...⟩ „Au eu focu*l* doară-l gătise voao ? Ba nu-l gătise voao, ce-l gătise dracului și îngerilo*r* lui. Ce prinset năravul dracului și întru el v-ați dezmierdat, iară ale meale năravure urîtu-le-ați și le-ați lepădat. Ce ați îndulcit năravul dracului și întru ei v-ați dezmierdat".

[17] Vezi *Dicționarul limbii române (DA)*, tomul I, partea II, C, București, 1940, s.v. *ci*.

e. Constatarea făcută mai sus este surprinzătoare, la fel cum este de altfel și rezultatul obținut prin calcularea întinderii fragmentelor intrate în compunerea scrierii de care ne-am ocupat: fiecare dintre acestea [18] corespunde la una sau două file dintr-un manuscris in 4°.

4. Rezultatele analizei întreprinse în paginile anterioare fac, după părerea noastră, foarte puțin probabilă ipoteza formulată de N. Drăganu cu privire la geneza predicii *Așea grăiaște Dumnedzău botedzaților* [19]. Aceasta nu pare a fi o compoziție originală a cuiva fără „multă îndămînare în stil" [20], care a îmbinat, după o regulă greu de stabilit, fragmente disparate din *Tîlcovania evangheliei de la judecată*, *Legenda Duminicii* și *Frați dragi*. Ea a rezultat mai degrabă din reunirea întîmplătoare, favorizată de existența unui subiect comun — judecata de apoi, a textelor mai sus menționate în timpul copierii, de către o persoană mai puțin atentă, a unui manuscris cu filele legate greșit. Pentru aceasta era necesară o singură condiție în afară de existența în izvor a celor trei texte: titlul slavon al *Legendei Duminicii* să se fi aflat la finele unei file verso. Orice altă poziție a contextului слово и повѣ҃ ниже ѡ г҃и наше҃ і҃с х҃с ar fi făcut, potrivit ipotezei avansate, imposibilă așezarea lui neintenționată în fruntea predicii asupra căreia ne-am oprit în articolul de față.

---

[18] Facem abstracție de titlul slavon al textului.

[19] N. Drăganu, *op. cit.*, p. 70—73.

[20] *Ibidem*, p. 73.

90 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu

MIHAI EMINESCU : *DINTRE SUTE DE CATARGE...*

Structura textului și ipoteze extratextuale

DE

CONSTANTIN DOMINTE

Textul de care ne ocupăm a fost publicat pentru prima dată în „Sămănătorul", I, 15, 10.III.1902, și reprodus în ediția de *Poezii postume* București, Ed. Minerva, 1902, a lui Nerva Hodoș, apoi în ediția cu același titlu, 1905, îngrijită de Ilarie Chendi. Ion Scurtu nu-l reproduce în ediția din 1908, în schimb Constantin Botez îl publică în tomul I al ediției sale din 1933, la p. 249, cu aparatul aferent la p. 556. Mihail Dragomirescu îl neglijează în ediția din 1937, care cuprinde atît antume cît și postume, amestecate însă din punct de vedere cronologic și regrupate după criteriile de valoare conforme sistemului estetic al editorului. Cu bogat aparat textologic și critic poezia reapare în volumul al V-lea de *Opere* eminesciene al ediției Perpessicius (București EARPR, 1958), sub numărul CXLVI, la paginile 418—420.

Exegeza operei eminesciene a atins, în cîteva rînduri, în mod deosebit acest text. În afară de George Călinescu [1], referiri la el au mai făcut, după știința noastră, D. Caracostea [2], Gr. Scorpan [3], Șt. Cazimir [4] și acad. Ion Coteanu [5].

---

[1] *Opera lui Mihai Eminescu*, ed. 1970, vol. al II-lea, p. 401, unde, în capitolul „Romanța muzicală", se comentează cantabilitatea poeziilor postume *Stelele-n cer* și *Dintre sute de catarge*. Despre ultima ni se spune : „Mai înaltă în răceala ei este totuși definiția inexorabilității din *Dintre sute de catarge*, unde strofa însăși, plină de gravitate, a renunțat la mecanica exactă cu patru vîsle [aluzie la „onomatopeicitatea integrală" a precedentei — *C.D.*], care dădea impresiunea mașinăriei", după care se citează ultimele două strofe.

[2] *Expresii ritmice pentru sentimentul timpului*, în *Studii eminesciene*, Ed. Minerva, București, 1975, mai ales p. 329—333. Se vorbește de „farmecul muzical" al acestei poezii și de „sentimentul trecerii" care o caracterizează în conținut. Se subliniază caracterul de refren al versului al patrulea din fiecare strofă, rimele încrucișate și ritmul trohaic, versurile octosilabe, simetria sintactică a strofelor („Primele două strofe au un ton interogativ, iar ultimele unul exclamativ"), rimele prelungite, simetrica varietate a așezării cuvintelor-cheie *vînturile, valurile*, măiestritul „sistem de asonanțe, aliterațiuni și corespondențe de sunete înrudite, care leagă strîns rimele", totul convergînd spre exprimarea durerii „de a te vedea mărginit prin desfășurarea unor eterogene puteri elementare".

[3] *Variații pe aceeași temă în idila eminesciană*, în *M. Eminescu*, Ed. Junimea, Iași, 1977, p. 322 ; „Sufletul neodihnit, care împinge lumile către existența individuală, își găsește reprezentarea simbolică în ființa vîntului. Acesta creează zbuciumul apei, foșnetul frunzelor, căderea florilor. Și el, ca și apa, are aceeași inconsistență materială, aparține aceleiași lumi de iluzii, care «îngînă» veșnic gîndurile noastre tot atît de efemere și zădarnice : [se citează, apoi, ultimele două strofe ale poeziei — *C.D.*]".

[4] *Stelele cardinale. Eseu despre Eminescu*, Ed. Eminescu, 1975, p. 108—109 : „Gîndirea înfățișează [...] substratul esențial al cîntului, iar cîntul — expresia revelată a gîndirii. Coeziunea termenilor nu se eclipsează decît sub unghiul privirii opace, căreia i se refuză accesul spre unitatea lor primordială : Nențeles rămîne gîndul / Ce-ți străbate cînturile. / Zboară vecinic, îngînîndu-l, / Valurile, vînturile".

[5] ***Dintre sute de catarge.*** *O modalitate de interpretare*, în LR, XXIV, 1975, nr. 5, p. 457—460. Se face disocierea dintre decodarea „ingenuă" (literală—am fi tentați să spunem) și

În cele ce urmează nu intenționăm să facem un examen filologic al variantelor, cu alte cuvinte să ne referim la geneza textului final ca atare, ci vrem numai să proiectăm asupra acestuia din urmă luminile pe care le poate aduce analiza structurală de text, pentru a observa articulațiile lui intime și a încerca descifrarea mesajului profund pe care îl conține. Menționăm numai că varianta finală, reprodusă în edițiile Botez și Perpessicius, are la bază manuscrisul C. 2260, 273—273 v., „care e scris mai bine și e cel din urmă" (Botez) și „prezintă un început de contur ajurat al strofelor" (Perpessicius). În afara lui, se mai cunosc două manuscrise, A. 2277, 86—86 v. *(Văd corăbii părăsite...*, 3 strofe) și B. 2277, 98 *(Peste viața-mi sfărîmată...*, 4 strofe), toate trei fiind datate de Perpessicius în 1880, întrucît „se situează sub toate raporturile, tehnic și topografic, în familia cîntecelor de iubire și deznădejde, de după 1880, *S-a dus amorul* etc.". Pentru discuția care urmează, reamintim că perioada 1880—1883 este a marii creații poetice eminesciene, a capodoperelor, și — în scopul sprijinirii anticipative a demonstrației care va urma — citățm aici două strofe din manuscrisul A. 2277, subliniind elementele care ne vor fi utile mai tîrziu :

Fără margini este calea
Ce-***mi*** străbate cîmpurile
De le-ngînă în toată calea
Valurile, vînturile...

Și menit ***sînt*** *să n-am parte*
A atinge malurile
Cînd ***mă*** mînă-n veci departe
Vînturile, valurile.

Textul final, asupra căruia aplicăm analiza, este următorul :

I, 1 Dintre sute de catarge
2 Care lasă malurile
3 Cîte oare nu le-or sparge
4 Vînturile, valurile?

II, 1 Dintre păsări călătoare
2 Ce străbat pămînturile
3 Cîte-o să le-nece oare
4 Valurile, vînturile?

III, 1 De-i goni fie norocul,
2 Fie idealurile,
3 Te urmează în tot locul
4 Vînturile, valurile.

IV, 1 Nențeles rămîne gîndul
2 Ce-ți străbate cîmpurile.
3 Zboară vecinic, îngînîndu-l,
4 Valurile, vînturile.

*

Dintre sute de catarge este — în ceea ce privește *conținutul* — o poezie a nerealizării, a unui drum a cărui țintă rămîne neatinsă și de pe care nu există posibilitate de întoarcere. Gravitatea acestor idei poetice generale este atenuată, în primele două strofe, prin întrebări „retorice" dubitative :

I, 3 : Cîte *oare* nu le-or sparge...?,
II, 3 : Cîte-o să le-nece *oare*...?,

care lasă loc unei palide raze de speranță, abia insinuată, printre norii grei ai îndoielii din subtextul declarativ corespunzător : „vînturile, valurile" — simboluri ale vicisitudinilor existenței (cf. I. Coteanu, p. 459) — vor sparge multe „catarge", vor îneca multe „păsări călătoare", dar nu pe

cea simbolizatoare („subtextuală", în terminologia noastră), textul poetic fiind interpretat, cum era și firesc, pe baza celei de-a doua.

toate, unele vor mai rămîne, poate își vor continua chiar drumul. „Catargele" și „păsările călătoare" — simboluri ale unor existențe excepționale, superioare (I. Coteanu, p. 460), ori ale produselor ideale ale acestora (cf. ovidianul „Habent sua fata libelli") — năzuiesc spre înălțimi, spre dominarea „valurilor" și a „vînturilor".

Următoarele două strofe introduc eroul liric (cf. I. Coteanu, p. 459) într-o formă voalată, impersonală:

III, 1 De-*i* goni fie norocul.../ /
3 *Te* urmează în tot locul...;
IV, 2 ...Ce-*ți* străbate cîmpurile...,

realizată prin pers. a II-a a singularului cu valoare nedeterminată. Poetul „conversează" cu sine despre sine însuși (a se compara cu ms. A. 2277, unde se folosea pronumele de pers. I).

Licărul de speranță, atenuat, din primele două strofe, dispare complet în ultimele două. Inexorabilitatea (cf. Călinescu) drumului fără întoarcere nu admite nici o concesie:

III, 1: *De*-i goni...,

indiferent dacă drumul este abandonat întîmplării;

III, 1 ...fie noro*cul*...

sau este ghidat de anumite înalte repere personale:

III, 2 Fie ideal*urile*...;

absența comunicării integrale:

IV, 1: *Nențeles* rămîne gîndul...,

a unui liman unde, în fine, mesajul de gînduri al cîmpurilor să poposească, imensul deșert haotic al „valurilor" și „vînturilor" domină totul, implacabil, în spațiu:

III, 3 ...*în tot locul*

și în timp:

IV, 3 ...*vecinic*... (cf. Caracostea).

Să notăm, mai întîi, că semnificația, actualizată în III, 1, a verbului *a goni* nu este „a alunga, a îndepărta", ci „a urmări, a urma în goană, a alerga după...". Apoi, că, în graiurile din nordul Moldovei și din Bucovina, *val* înseamnă „năpastă, nefericire" (cf. DEX, s. v. *val*[1], I. 3.) și este imposibil ca această conotație să lipsească din vocabula eminesciană; cadrul referențial brut al strofelor I și II ne pune în vedere „valul" fizic, dar simbolica dominantă în întreaga poezie — contextul integral, tematic — ne obligă la o decodificare „subtextuală" prin prisma conotației menționate, după cum și „vînturile" — cu o referențialitate dominant fizică în primele două strofe — trebuie înțelese, pînă la urmă, în sensul metaforic „furtuni ale soartei"[6]. Poezia pe care o discutăm nu este singura în care Eminescu

[6] Cf. E. Coseriu, *Determinación y entorno*, în *Teoria del lenguaje y lingüistica general. Cinco estudios*, Madrid, Gredos, 1962, p. 314—315: „El contexto verbal puede ser *inmediato* — constituido por los signos que se hallan inmediatamente antes o después del signo considerado — o *mediato*, hasta llegar a abarcar todo el discurso, y, en tal caso, puede llamarse *contexto temático*. En una obra, cada capítulo y, hasta cierto punto, cada una de sus palabras, significan en relación con lo dicho en los capítulos anteriores y cobran nuevo sentido con cada capítulo succesivo, hasta el último".

recurge la translarea de la sensul fizic, concret, al unui lexem la un sens mai abstract; a se vedea, în această privință, poezia *Și dacă...*:

II, 1: Și dacă ramuri *bat* în geam... (=lovesc geamul, ciocănesc în el),
III, 1: Și dacă stele *bat* în lac... (=se oglindesc, se prevăd, se străvăd),

după cum, în afara translării semantice, chiar ambiguitatea, suprapunerea sememelor distincte în același lexem într-un context dat, este prezentă și în alte creații eminesciene, ca, de pildă, în *Pe aceeași ulicioară*...:

I, 2: *Bate* luna în ferești (=1. luna *se oglindește* în geamuri;
=2. luna *ciocănește* în ele, ca pentru a o invita pe iubită să apară la fereastră, cf. I, 3—4: Numai tu de după ele/Vecinic nu te mai iveşti).

Din IV, 1—2 ale textului pe care îl comentăm rezultă că avem în față o poezie de idei, că poeziile eminesciene („cîntările") sînt prezidate de o concepție („gîndul" ce le „străbate"), poetul manifestînd îngrijorare în privința destinului mesajelor sale poetice (cf. IV, 3—4); prin ultima strofă, *Dintre sute de catarge* este o poezie a incomunicabilității.

★

Sub raportul *expresiei* sînt relevabile, mai întîi, rimele „cu bătaie lungă", tetrasilabice („prelungite", Caracostea), țîșnite din însuși miezul versului octosilabic:

I,2: má-lu-ri-le, III,2 (i-de-)á-lu-ri-le,
4: vá-lu-ri-le; 4 vá-lu-ri-le;
II,2: (pă)-mîn-tu-ri-le, IV,2 cîn-tu-ri-le,
4: vîn-tu-ri-le; 4 vîn-tu-ri-le,

și armonica orhestrare a versului laitmotiv, al patrulea din fiecare strofă, cu inversiunea termenilor:

I, III, 4: Vînturile, valurile,
II, IV, 4: Valurile, vînturile,

ceea ce duce, în afara economiei de „cuvinte potrivite", la o complicată broderie de rime în versurile cu număr par, prin încrucișarea nu numai a versurilor în interiorul fiecărei strofe, ci chiar a strofelor — datorită rimelor lor dominante.

Raritatea rimelor din versurile cu număr impar:

I, 1: ...catarge (S.n.pl.),
3: ...sparge (V. inf.);
II, 1: ...călătoare (A.f.pl.),
3: ...oare (Av.);
IV, 1: ...gîndul (S. sg. art. hot.),
3: ...îngînîndu-l (V. ger. cu c. dir.-pron. aton)

contribuie, în plus, la realizarea expresiei.

Ne vom opri mai îndelung, în continuare, asupra concordanței depline dintre expresia versului laitmotiv și conținutul întregii poezii, pe care am considerat-o una a drumului fără întoarcere.

Frumusețea versului al patrulea al tuturor strofelor nu constă, în primul rînd, în vreo savantă succedare a sonurilor, sau, mai exact, ea nu rezidă numai în pura sintagmatică fonetică a versului. Adecvarea foneticii lui la conținutul întregii poezii reiese limpede dacă se raportează succesiunea vocalelor la sistemul vocalic românesc, dispozabil — cum bine se

știe — sub forma unui triunghi, înscris într-un sistem de coordonate, în care abscisa notează localizarea, iar ordonata — apertura :

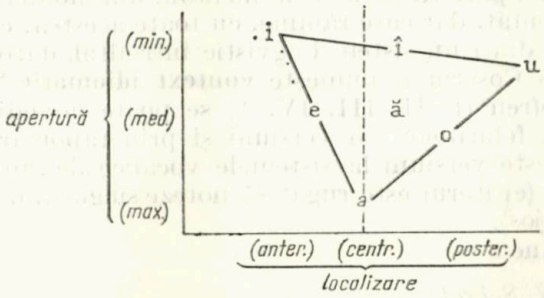

Fig. 1. — Sistemul vocalic românesc.

Extremitățile triunghiului sînt vocalele : *a* — centrală, de maximă deschidere, *i* și *u* — de minimă deschidere, prima — de extremă anterioritate, cealaltă — de extremă posterioritate, dincolo de care se întinde un vacuum, un „pustiu fonetic" din punctul de vedere al vocalismului românesc.

Succesiunea vocalelor din versul laitmotiv nu este altceva decît străbaterea limitelor acestui spațiu vocalic, **parcurgerea** (notată mai jos prin săgeți continue) extremităților registrelor de apertură și ale zonelor de articulare, prin înconjurarea „spațiului" respectiv, cu punct de pornire în zona centrală (în poziția deschisă : *a*, sau închisă : *î*) și cu **tendința** de întoarcere (săgeată punctată) în aceeași zonă, fără a o mai atinge :

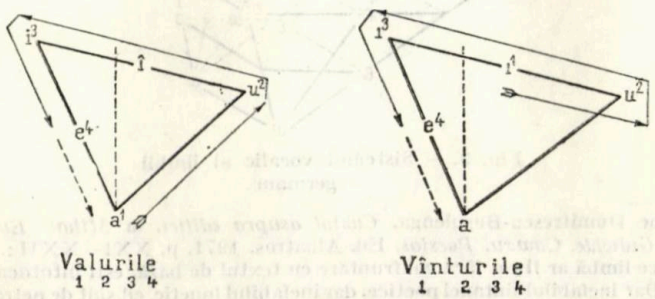

Fig. 2. — Structura vocalică a versurilor I, II, III, IV 4.

Sugestia este de drum frînt la jumătate, de drum fără întoarcere, nefinalizat (vezi și versurile subliniate aici mai sus în strofele reproduse din manuscrisul A. 2277). Prin această sugestie, pe care o aduce fonetica versului-refren, expresia lui este în deplină concordanță sau adecvare cu semantica textului integral.

★

Dintre sute de catarge este o poezie atît de vecină cu muzica, încît aproape se confundă cu ea (vezi G. Călinescu, *op. cit.*; cf. Șt. Cazimir, *op. cit.*), dar, în timp ce muzica pură nu are nevoie de traducere, muzica

poeziei impune traducerea, fără ca aceasta să se poată realiza întotdeauna și integral. Iată un exemplu de ceea ce se numește de obicei „inefabil fonetic" [7], care nu mai pare să fie atît de inefabil, din moment ce mecanismul lui poate fi demontat, dar care rămîne, cu toate acestea, ca atare în transcodarea textului dintr-un sistem lingvistic într-altul, datorită unei bariere pe care Eugenio Coseriu o numește **context idiomatic** [8]. Intraductibilitatea versului-refren (I, II, III, IV, 4) se poate dovedi relativ simplu, prin enumerarea feluritelor lui versiuni și prin raportarea sintagmaticii vocalelor din aceste versiuni la sistemele vocalice ale limbilor în care s-a făcut traducerea (cititorul este rugat să noteze singur „marșul vocalic" pe schițele de mai jos).

I. Versiuni germane :

1. *Maximilian W. Schroff:*

Von den vielen hundert Schiffen [9]

I, II, 4 : Durch die Winde, durch die Wogen?
III, IV, 4 : Durch die Winde, durch die Wogen.

2. *Zoltán Franyó* :

Von den vielen... [10]

I, 4 : Durch die Winde, durch die Wellen,
II, 4 : In den Wellen, in den Winden,
III, 4 : Mit den Winden, mit den Wellen,
IV, 4 : Mit den Wellen, mit den Winden.

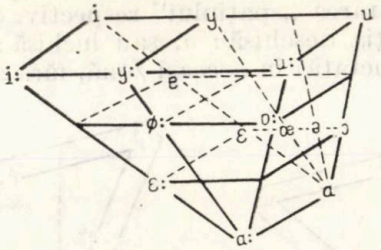

Fig. 3. — Sistemul vocalic al limbii germane.

[7] Vezi Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Cuvînt asupra ediţiei*, la *Mihai Eminescu, Poezii. Poems. Poésies. Gedichte. Cmuxu. Poesias*, Ed. Albatros, 1971, p. XXI—XXII : „Cînd citeşti o traducere, în orice limbă ar fi ea, fără confruntare cu textul de bază, eşti întotdeauna tentat să-i acorzi credit... Dar inefabilul sintaxei poetice, dar inefabilul fonetic, cît sînt de netransmisibile !... Desigur, peste acestea nu se poate trece, ele rămîn incomunicabile în esenţă. Dar practic, trebuie să îndrăznim...".

[8] *Art. cit.*, p. 313 : „El *contexto idiomático* es la lengua misma como contexto, como «fondo» del hablar. En lo hablado se manifiesta concretamente una parte de la lengua, pero esta parte significa en relación con toda la lengua, con todo el saber idiomático de los hablantes. Todo signo realizado en el discurso significa en complejos sistemas de oposiciones y asociaciones formales y semánticas con otros signos, que no se dicen pero que pertenecen al acervo lingüístico de los hablantes. ...la rima, la asonancia, la aliteración, el juego de palabras, son modos de revelar parcialmente las secciones más inmediatas de ese fondo de saber sobre el cual se proyecta toda palabra concreta".

Am furnizat mai sus un exemplu de barieră fonetică impusă de contextul idiomatic ; un exemplu de barieră semantică, la R.A. Budagov, *Introducere în ştiinţa limbii*, Bucureşti, Ed. ştiinţifică, 1961, p. 269.

[9] În ediţia hexaglotă menţionată aici (în notă), la p. 546.

[10] În *Eminescu*, „Gedichte", Jugendverlag, Bukarest (1964), p. 209.

Dimitrie Cuclin :

II. Versiune engleză :

Out of the numerous masts [11]

I, 4 : ...Won't be urged by winds and waves?,
II, 4 : ...That drown them : The waves and winds?,
III, 4 : ...From the haunting winds and waves?,
IV, 4 : ...Of the fleeing waves and winds !

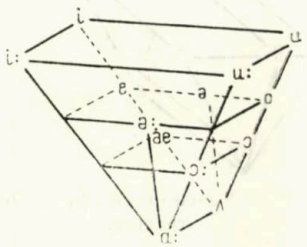

Fig. 4. — Reprezentarea simplificată a sistemului vocalic al limbii engleze.

III. Versiune rusă :

Juri Koževnikov :

Snova mačty pokidajut... [12]

I, III, 4 : ...Vetry, volny večnyje (!),
II, IV, 4 : ...Volny, vetry vol'nyje (!).

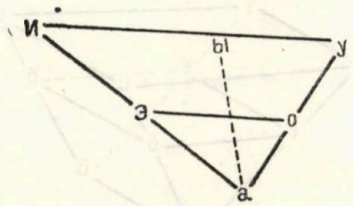

Fig. 5. — Sistemul vocalic al limbii ruse.

IV. Versiune franceză :

Annie Bentoiu :

De tant de mâts... [13]

I, 4 : ...par les autans, par les flots bleus?,
II, 4 : ...sous les flots bleus, sous les autans?,
III, 4 : ...tous les autans, tous les flots bleus,
IV, 4 : ...par les flots bleus, par les autans.

---

[11] În ediția hexaglotă, p. 544.
[12] Ibidem, p. 547.
[13] Ibidem, p. 545.

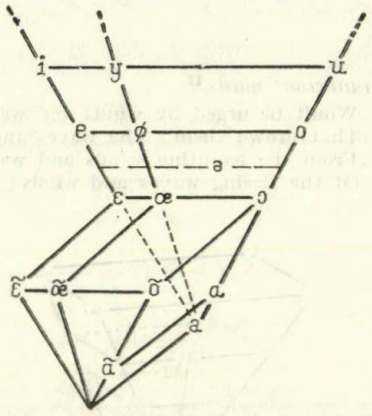

Fig. 6. — Sistemul vocalic al limbii franceze.

V. Versiune latină:

Traian Lăzărescu:

E centum malis[14]

I, 4: Ventus et unda?,
II, 4: Fluctus et auster?
III, 4: Ventus et unda,
IV, 4: Fiuctus et auster.

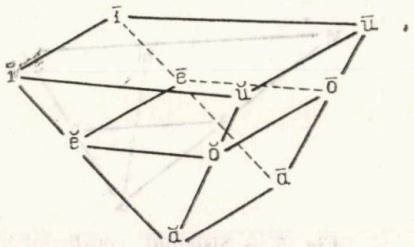

Fig. 7. — Sistemul vocalic al latinei clasice.

O racordare între succesiunea vocalelor pe axa sintagmatică și locurile corespunzătoare în ansamblurile paradigmatice, aidoma situației din textul românesc, încît prin însuși fonetismul versului-refren să se sublinieze conținutul din traduceri, este teoretic posibilă și în alte limbi, dar, de bună seamă, cu sacrificarea semantismului din versul laitmotiv, ceea ce — practic — nu mai înseamnă traducere.

★

[14] În *Mihai Eminescu, Poezii. Carmina*, București, Ed. Eminescu, 1974, p. 105. De remarcat o abatere de neocolit: adaptarea la metrica latină.

Credem că analiza efectuată, evidenţiind deplina adecvare a versului-refren la conţinutul semantic global al poeziei, ne îndreptăţeşte să considerăm acest text, în ciuda postumităţii lui, o realizare poetică demnă de alăturat la capodoperele eminesciene, cu atît mai mult cu cît datarea exegeţilor îl situează la începutul epocii marilor creaţii ale poetului.

De ce, totuşi, Eminescu va fi amînat publicarea lui? Cu această întrebare intrăm şi mai mult pe tărîmul extratextual al analizei noastre, pe care am pătruns deja mai înainte, prin referirea la intraductibilitate. Abordarea terenului extratextual o sprijinim pe concepţia că între textul unei opere însemnate, oricît de impersonală ar părea ea, şi personalitatea creatorului ei există o tot atît de strînsă şi indestructibilă legătură, ca şi între operă ca atare şi limba în care a fost scrisă. *Dintre sute de catarge* este o poezie de un profund pesimism, este un manifest al celor mai chinuitoare îndoieli cu privire la *raportul dintre autor şi lume*. Ultima strofă a acestei poezii de idei, ceea ce este ea mai degrabă decît o romanţă oarecare, este înrudită semantic — deşi prin antonimie — cu ultima strofă a supremei capodopere eminesciene, *Luceafărul*. În strofa a patra a poeziei *Dintre sute de catarge*, *izolarea* geniului — prin absenţa punţilor de comunicare şi înţelegere — de lumea care îl înconjoară, îl împresoară chiar, domină *privilegiul* de a fi un creator de geniu.

Nu putem, firește, decît emite ipoteze în privinţa nepublicării textului în timpul vieţii poetului, dar avem dreptul că apelăm la ele, ca la unele dintre metodele sau — cel puţin — instrumentele de lucru ale ştiinţei în situaţia în care observaţia directă nu mai este posibilă.

Nu ne vom opri deloc la ideea acutei autoexigenţe, de mult recunoscute, a lui Eminescu, pentru că textul ni se înfăţişează ca pe deplin realizat estetic, prin desăvîrşitul echilibru dintre „formă" şi conţinut, cum am încercat să demonstrăm. Opinăm că poetul, copleşit el însuşi de imensul pesimism încrustat în versurile sale, a evitat pur şi simplu să-l divulge prin publicare, să exteriorizeze neliniştile spiritului său esenţialmente faustic, cu atît mai mult cu cît peste trei ani, sub aparenţa unei împăcări cu sine însuşi şi cu locul său în lume, punînd *privilegiul* de a fi un creator de geniu („...mă simt / Nemuritor şi rece") deasupra *izolării* de semeni („Lumea mea" vs. „cercul vostru strîmt"), Eminescu avea să le dea expresie, într-o formă şi mai impersonalizată, în *Luceafărul*.

ASPECTE ALE FOLOSIRII LUI *CA*

DE

MIOARA AVRAM

În folosirea lui *ca*, adverb cu valoare apropiată de prepoziție [1], prezent în construcția mai multor părți de propoziție (complement circumstanțial de mod comparativ, atribut, nume predicativ, element predicativ suplimentar, complement circumstanțial de relație), se întîlnesc diverse tipuri de abateri de la normele limbii literare. Articolul de față se ocupă de cîteva dintre ele, și anume de unele nesemnalate sau mai puțin discutate pînă acum.

1. Menționez în primul rînd o abatere specifică vorbitorilor ardeleni și bănățeni, care constă în folosirea lui *ca* întărit de *și* adverbial [2] acolo unde limba literară nu admite acest adaos.

După cum se știe, există situații în care construcția cu *ca* singur și cea cu *ca și* sînt la fel de corecte; ele se limitează la valoarea comparativă a lui *ca* în exprimarea termenului al doilea al unei comparații de egalitate: se poate spune *tot atît de bun ca tine* sau *ca și tine; la fel de bun ca el* sau *ca și el; lucrează ca alții* sau *ca și alții* etc. Prezența lui *și* cu sensul „de asemenea" ca întăritor al elementului de comparație este aici în acord cu specificul raportului de egalitate sau identitate [3]. Adăugarea lui *și* poate fi socotită, cel mult, redundantă semantic — în urma slăbirii valorii sale proprii de întăritor —, ceea ce se oglindește în faptul că limba menține cele două construcții (cu *ca* sau *ca și)* în situația de variație liberă la raportul res-

---

[1] Vezi *Gramatica limbii române* editată de Academia R. S. România, ediția a II-a, tiraj nou, București, 1966 (GLR[2]), vol. I, p. 317, 324. În alte lucrări, *ca* este numit fie pur și simplu prepoziție (vezi GLR[1], 1953, vol. I, p. 183; Elena Carabulea, *Unele observații asupra termenilor comparativului și superlativului relativ în limba română*, în SG II, p. 21; Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967, p. 112; Gh. Constantinescu-Dobridor, *Morfologia limbii române*, București, 1974, p. 75) sau adverb (DA, DEX, Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, ediția a II-a, București, 1956, p. 351; adverb de relație la Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, p. 339), fie chiar conjuncție (Alf Lombard, *lucr. cit.*, p. 120, 351, 365). Pentru discuția de față nu interesează statutul morfologic controversat al acestui cuvînt, pe care l-am discutat, pe scurt, în *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, 1960, p. 121.

[2] Față de *ca*, la care controversa asupra calificării morfologice se justifică prin unele trăsături mixte ale cuvîntului în cauză, statutul lui *și* în îmbinarea *ca și* ar trebui să fie indiscutabil. Cu toate acestea există și în legătură cu el interpretări diferite, unii cercetători considerîndu-l conjuncție (GLR[1] vol. I, p. 183; DLRC s.v. *și*[2] 8; Vasile Breban, Maria Bojan, Elena Comșulea, Doina Negomireanu, Valentina Șerban, Sabina Teiuș, *Limba română corectă. Probleme de ortografie, gramatică, lexic*, București, 1973, p. 117). Pentru interpretarea corectă drept adverb vezi, în ultimul loc, DLR s.v.

[3] Tocmai datorită faptului că e perfect justificabil din punct de vedere logic mi se pare inutil să i se găsească explicații prin alte limbi: concordanțe balcanice (vezi Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats*, Paris, 1930, tiraj nou 1968, p. 10) sau influență slavă (Eugen Seidel, *Elemente sintactice slave în limba română*, București, 1958, p. 67).

pectiv [4]. De aceea condamnarea construcției comparative de egalitate cu *ca și*, care apare la cei mai buni scriitori ai noștri (vezi Eminescu : *E sfios ca și copiii, Dar zîmbirea-i e vicleană ; Dară galiși îi sînt ochii Ca și ochii de vadană)* [5], este de-a dreptul surprinzătoare într-o lucrare ca *Limba română corectă* (loc. cit.): după autorii acestei lucrări, „conjuncția [sic] *și* apare inutil în construcția unei comparații : *Vorbește ca și un avocat* în loc de *Vorbește ca un avocat*" !

Pornind de la construcțiile comparative de egalitate în care *ca și* este echivalent cu *ca*, dar neglijînd rolul lui *și* de a sublinia identitatea, unii vorbitori ardeleni și bănățeni extind adăugarea lui *și* pe lîngă *ca* în alte întrebuințări ale acestuia : pe de o parte, în construcții tot comparative, dar de inegalitate, în care *ca* înseamnă „decît", iar, pe de altă parte, în construcții necomparative în care *ca* înseamnă fie „în calitate de, drept", fie „în ce privește, din punct de vedere".

Se întîlnesc astfel exemple ca *e mai bun ca și tine* sau *lucrează mai mult ca și alții*, cu comparații de inegalitate în care prezența lui *și* e logic nejustificată [6] ; construcția corectă este sau cu *ca* singur *(e mai bun ca tine, mai mult ca alții)*, sau cu instrumentul specializat pentru acest raport, *decît (e mai bun decît tine, mai mult decît alții)* [7]. Ediția I a Gramaticii Academiei înregistrase construcția cu *ca și* la comparativul de superioritate (vol. I, p. 183, cu exemplul *e mai înalt ca și mine)* pentru a recomanda evitarea ei ; în ediția a II-a a lucrării citate nu mai apare însă nici o referire la această construcție. Neglijarea ei (în această lucrare și în alte lucrări descriptive, normative sau corective) se poate interpreta în două feluri : fie că autorii au suspectat existența construcției, fie că nu au considerat-o demnă de luat în seamă pentru limba contemporană. Este adevărat că această construcție, frecventă în vorbire și în scrisul particular (vezi *Eu am avut mai bun dreptu să-o vînd ca și ei.* Scrisoare din Căianul-Mic, județul Bistrița-Năsăud, 1943 [8]), pătrunde rar în publicistică și numai la autori din generații mai vechi. De exemplu :*Caransebeșul adică e mai departe, e mult mai departe de Ciudanovița ca și Oravița.* Petru E. Oancea, *Anotimpuri*, Reșița, 1970, p. 232.

Mai des ne întîmpină prezența nejustificată a lui *și* în exemple de tipul : *ca și elev, s-a distins la învățătură* (corect : *ca elev* sau *în calitate de elev)*, *ca și răsplată, a fost avansat* (corect : *ca* sau *drept răsplată)* sau *ca și industrie, există un combinat* (corect : *ca industrie* sau *în ce privește industria)*, *ca și exponate, muzeul se mîndrește cu...* (corect : *ca exponate* sau *în*

---

[4] Variația liberă, existentă și la *cît/cît și*, rezultă din frecventele notații cu *și* în paranteză din diferite lucrări : *ca (și), cît (și)* ; vezi, de exemplu, GLR² I, p. 127, 317, II, p. 185, 186.

[5] Alte exemple în *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, sub redacția acad. Tudor Vianu, București, 1968, s.v. *ca*¹ I 1, *și*¹ I 4 ; în DLR s.v. *și* IV 3.

[6] Este vorba însă, în fond, de același proces de unificare a construcției comparative de egalitate și de inegalitate care s-a petrecut, mai demult, cu însuși *ca*.

[7] Din exemplele date drept corecte rezultă implicit că nu sînt de acord cu cei care consideră greșită și folosirea lui *ca* la comparația de inegalitate (vezi, de exemplu, Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, p. 351 ; Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *lucr. cit.*, p .115 ; un istoric al problemei la C. Frâncu, în LL 1979, vol. I, p. 50—55).

[8] Ingeborg Seidel-Slotty, *Rumänische Briefe*, în BL XIII, 1945, p. 119 ; autoarea studiului interpretează pe *și* drept conjuncție pleonastică.

ce privește exponatele) [9]. În exemplele de acest tip, cu un *ca* necomparativ, prezenței lui *și* i se opune nu numai înțelesul, ci și o particularitate morfologică a cuvîntului introdus de *ca*, anume caracterul nearticulat al substantivelor din construcțiile care exprimă calitatea (statutul) sau relația. Căci, dacă în privința lui *ca* singur din construcțiile comparative se poate vorbi numai de o preferință pentru articularea (hotărîtă sau nehotărîtă) a substantivului imediat următor [10], după *ca și* articularea este obligatorie în limba contemporană în construcții comparative[11], iar nearticularea este posibilă numai la folosirea lui cu funcțiune coordonatoare, neînregistrată în dicționare, în serie cu alți termeni nearticulați *(au venit mulți tineri: studenți, ca și elevi* etc.).

Dat fiind faptul că în limba literară *ca și* este în variație liberă cu *ca* numai la anumite raporturi sintactice, adăugarea unui *și* pe lîngă *ca* poate constitui un mijloc de dezambiguizare a unor construcții de tipul *Era primit ca unul de-ai casei*, în care *ca* este pasibil de două interpretări (comparativ sau echivalent al lui *drept, în calitate de)*, pe cînd *ca și* exprimă fără echivoc comparația.

În lumina acestei consacrări a lui *ca și*, în limba literară și în limba vorbită din majoritatea regiunilor țării, pentru comparația de egalitate (de care se leagă și originea folosirii lui în coordonarea copulativă [12]), trebuie să înțelegem că vorbitorii neardeleni nu numai că receptează drept bizare construcțiile ardelenești cu *ca și* la alte raporturi, dar le pot și decoda inexact, încercînd să descopere în context o comparație de egalitate, ca și cum, de exemplu, *e mai bun ca și tine* ar fi *e mai bun* [decît alții sau decît altădată], *ca și tine* „așa cum ești tu"; citatul reprodus din Oancea, A. 232 riscă să fie interpretat de neardeleni în sensul că „Oravița e la fel de departe de Ciudanovița ca și Caransebeșul".

Unii vorbitori folosesc de preferință construcția cu *și* în situațiile în care adaosul respectiv poate reprezenta un mijloc de evitare a cacofoniei rezultate din succesiunea *ca* + un substantiv începător cu consoana *c;* așa se explică frecvența în vorbire a unor construcții incorecte de felul lui *ca și copil (făceam sport)* sau *mai rău ca și copiii, ca și culoare (îmi place)* sau *ca și cadou (se potrivește)* și apariția chiar în scris, într-o revistă clujeană (de lingvistică!), a unui exemplu ca *Este eliminată ... diateza ca și categorie morfologică* (I.T. Stan și A.P. Goția [recenzie], în StUBB XXI, 1976, p. 74, col. 1)!

---

[9] Toate exemplele date fără trimiteri sînt auzite de mine de la vorbitori ardeleni de diverse vîrste și ocupații. Ultimele două au fost înregistrate în expuneri cu caracter public (prezentarea orașului Blaj în fața unui mare număr de cadre didactice).

[10] Pentru absolutizarea acestei situații vezi I. Diaconescu, *Complementul calității*, în LR IX, 1960, nr. 2, p. 16, care, relevînd opoziția reală dintre *(el vorbește) ca profesor* și *ca un profesor*, afirmă că „substantivul cu valoare de complement circumstanțial de mod introdus cu ajutorul adverbului comparativ prepozițional *ca* apare întotdeauna [spațiat de mine — M. A.] articulat fie cu articolul hotărît, fie cu cel nehotărît"; cf. însă exemple ca *Stele rare din tărie cad ca picuri de argint* (Eminescu).

[11] Construcția cu un substantiv nearticulat, atestată izolat în versul lui Eminescu *Ca și flori în poarta vieții Bat la porțile gîndirii*, este simțită azi drept învechită, spre deosebire de situația discutată în nota precedentă.

[12] Cf. Mioara Avram, *lucr. cit.*, p. 122, 126, unde se discută *precum și* și *cît și*.

Mai mult, asemenea construcții se pot strecura și în presa centrală. Un caz recent merită să fie discutat pentru că e în măsură să arate cum poate fi compromisă — din punct de vedere lingvistic — contribuția cuiva prin intervenția inabilă a unui ziarist speriat de cacofonia unui text original (înregistrat, probabil, după exprimarea orală) : într-un interviu publicat în revista „Flacăra" XXIII, 1979, nr. 5 (1234), p. 15, sub semnătura lui M. Constantin, i se atribuie academicianului Iorgu Iordan [13] două construcții de tipul „ardelenesc" discutat aici cu *ca și* „drept, în calitate de", pe care savantul citat nu le-ar folosi niciodată : *mă iau pe mine ca și conducător științific* (col. 1) și *propunerea pe care mi-a făcut-o să apar ca și coautor* (col. 2).

2. Intenția de evitare a cacofoniei stă și la baza altei construcții greșite, a cărei răspîndire nu mai e, de astă dată, limitată la o anumită regiune : este vorba de construcțiile în care rolul de separare a silabelor cacofonice în succesiune imediată îl ia un semn de punctuație cu numele rostit în vorbire : *ca virgulă cadou, ca virgulă culoare.* Desigur, există vorbitori culți care folosesc asemenea construcții în glumă, ca „citate" din vorbirea semicultă a altora. Chiar folosite în glumă, ele sînt periculoase pentru că se pot răspîndi la ascultătorii fără suficient simț al limbii și... al umorului.

Recurgerea la mijloace artificiale, improprii și chiar antinormative într-o construcție dată este mai greșită decît cacofonia însăși, care constituie numai un delict de eleganță sau de estetică a exprimării. Evident, e bine să se evite cacofoniile [14], dar nu sacrificînd corectitudinea și firescul exprimării, ci apelînd la bogata sinonimie a limbii noastre, care permite atît înlocuirea lui *ca* printr-un echivalent funcțional, cît și, de cele mai multe ori, a cuvîntului următor.

3. În legătură cu unele aspecte ale sinonimiei lui *ca* se produc greșeli de alt tip în folosirea acestui cuvînt și anume alăturarea pleonastică, prin contaminare, a lui *ca* și a unui sinonim (parțial) al său.

Frecvent este pleonasmul *ca drept* [15] în construcții cum ar fi *ca drept răsplată* sau *ca drept mulțumire*, în care corectă este prezența unui singur element introductiv, fie numai *ca*, fie numai *drept.*

Mai rar se înregistrează pleonasmul *decît ca* la comparația de inegalitate : vezi exemplul din Al. Jar *Da, merge bine, deși e criză. La „Petromet" chiar mai bine decît ca în anul trecut* semnalat de Elena Carabulea, *lucr. cit.*, p. 23.

Desigur, nu orice secvență *ca drept (drept ca)* sau *decît ca* este pleonastică. Cuvintele în cauză pot apărea alăturate corect atunci cînd au valori morfologice și funcții sintactice diferite : *drept* adv. „exact, chiar" + *ca* relațional (adverb cu valoare de prepoziție) sau *decît* comparativ + *ca*

---

[13] În „România literară", XII, 1979, nr. 8, p. 2, col. 5, acad. Iorgu Iordan se declară surprins de apariția interviului, întrucît nu-și amintește „să fi stat de vorbă cu un redactor... pe nume M. Constantin", dar nu contestă „veracitatea" interviului „în ce privește conținutul și chiar formularea răspunsurilor".

[14] O pledoarie recentă în acest sens la N. Mihăescu, *Pentru eufonia exprimării*, în volumul autorului *Dinamica limbii române literare. Vocabular. Sintaxă. Stil*, București, 1976, p. 69—73.

[15] Asemănător, din punctul de vedere al lui *drept*, cu pleonasmul *drept pentru care.*

exprimînd calitatea (statutul) ori relaţia. Vezi un exemplu corect ca *Ea a putut fi tratată mai mult ca un apendice decît ca o parte a lingvisticii.* I. T. Stan, în StUBB XVIII, 1973, fasc. 2, p. 72.

Uşor pleonastică este şi adăugarea lui *de exemplu, de pildă* sau *bunăoară* după un *ca* explicativ (ilustrativ) sau enumerativ, glosat în dicţionare [16] tocmai prin „bunăoară, de exemplu", alături de „cum, precum": *Demne de remarcat sînt referirile la unele nume de locuri, ca, de exemplu, Fălticeni.* I. Rizescu [recenzie], în LR XXVIII, 1978, nr. 1, p. 112, col. 1. *Ca de pild-o cumpărat o sută de kilograme.* Text reprodus de Gheorghe Pop, *Elemente neologice în graiul maramureşean*, Cluj, 1971, p. 266. Firește, în aceeaşi măsură este uşor pleonastică şi o îmbinare de tipul *cum ar fi, de exemplu,...*

4. Unele construcţii cu *ca* „în calitate de, drept" în funcţie de element predicativ suplimentar şi chiar de nume predicativ propriu-zis pot fi sinonime cu altele lipsite de orice cuvînt de relaţie. Fără a intra în discuţia asupra corectitudinii unui asemenea *ca* „de prisos", de care s-a ocupat în repetate rînduri acad. Iorgu Iordan [17], mi se pare necesar să amintesc numai un amănunt legat de fenomenul prezentat aici sub 1. Construcţiile de tipul *a fost ales ca şi preşedinte, a fost numit ca şi director, a fost propus ca şi conducător* au fost criticate de D. Craşoveanu [18], dar nu din punctul de vedere special al lui *şi*, pentru care nu se remarcă folosirea limitată regional: autorul condamnă, în aceeaşi măsură, construcţiile paralele cu *ca*, considerînd corecte numai construcţiile fără nici un element de relaţie *(a fost ales preşedinte)* şi neluînd în discuţie construcţii în care *ca* „în calitate de, drept" nu este comutabil cu zero.

---

[16] Vezi DA s.v. *ca*[1] A II 3, DEX s.v. *ca*[1] A II 4.

[17] *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, ediţia a doua, Bucureşti, 1948, p. 369–370; *Limba românească în publicaţiile Academiei R.P.R.*, în LR VI, 1957, nr. 2, p. 30; *Tendinţe sintactice în limba română actuală*, în SCL XVII, 1966, nr. 6, p. 617.

[18] *Adaosuri inutile*, în „Cronica" II, 1967, nr. 7 (54), p. 10, col. 5.

BIS CONTRA *TRIS*

DE

KATALIN DUMITRAȘCU

Urmărind o anumită transmisiune sportivă la televiziune, am remarcat, în februarie 1973, existența participiului *trisat*, în următorul context: „campionul *bisat* sau chiar *trisat* reintră pe gheață". Multă vreme am considerat că este o apariție singulară, neavînd șansa de a se răspîndi, dar cu surpriză am descoperit și pe *tris* în poezia *Cocoșul și soarele*, dintr-un volum destinat copiilor [1]:

„Dar într-un zori(sic !) cu semne clare
Cocoșul trase o cîntare
Făcu și *bis* și *tris* sculînd
Viețuitoarele pe rînd".

Din punct de vedere morfologic, în textul de mai sus, *tris* trebuie interpretat, ca și *bis*, interjecție [2] substantivizată, avînd sensul de „repetare a unei piese (de obicei muzicale), la cererea publicului".

Bis se poate explica în limba română tot atît de bine ca împrumut din latină sau din franceză, în aceasta din urmă avînd același statut morfologic ca în română, numeral adverbial, substantiv și interjecție. Etimonul este lat. *bis* „de două ori", numeral adverbial, al doilea termen din șirul numeralelor de formație neregulată: *semel*, *bis*, *ter*, *quater*.

Lat. *ter* — ce e drept în mai mică măsură decît *bis* — este folosit atît în română [3] (unde dicționarele nu-l înregistrează), cît și în franceză [4], cu sensul de „de trei ori" sau „a treia oară".

Este de remarcat lipsa de legătură, în privința complexului sonor, între *bis* și *ter*. Atît acest fapt, cît și lipsa valorii de interjecție a lui *ter* și — bineînțeles — necunoașterea acestui din urmă cuvînt au dus la crearea lui *tris* în limba română. *Tris* este deci o creație analogică, greșită, după *bis*, procesul constînd dintr-o falsă analiză în morfeme a lui *bis* (cuvînt neanalizabil chiar și în limba de origine) în *bi-s*, și din înlocuirea lui *bi-* cu elementul de compunere *tri-*, detașat din cuvinte de tipul *triunghi*. Perechea *bis* — *tris* își găsește un suport puternic în limba română în numeroasele formații paralele: *bicicletă* — *tricicletă*, *bicefal-tricefal* etc., în care *bi-* și *tri-* sînt elemente de compunere, însemnînd „doi", respectiv „trei". Așa cum prin analogie cu *bis*, s-a creat *tris*, prin analogie cu *bisat* s-a creat și *trisat*. Se poate spune că, în română, s-a produs un fenomen paralel cu cel care a dus, în franceză, la crearea lui *trisser* [5] după modelul lui *bisser*.

---

[1] Stelian Filip, *Cartea cu zimbete*, București, Editura Ion Creangă, 1974, p. 57.

[2] Pentru interjecție, vezi DEX s.v.

[3] *Gramatica limbii române*, Ed. a II-a, vol. I, București, Editura Academiei R.S.R., 1966, p. 195.

[4] Vezi *Petit Larousse*, 1965, s.v.

[5] Vezi, pe lîngă dicționarul citat mai sus, și Charles Maquet, *Dictionnaire analogique*, Larousse [1936], s.v. RÉPÉTITION.

Pînă la proba contrară, dat fiind faptul că *a trisa* nu este atestat în română, cred că formația *trisser* din franceză, amintită printre formațiile greșite cu numerale de acad. Al. Graur [6], nu trebuie considerată ca model obligatoriu pentru română.

Revenind la exemplele citate la începutul articolului, se poate ușor constata că, în ambele contexte în care apar cuvintele analizate, *tris(at)* secondează pe *bis(at)*, ceea ce arată, pe de o parte, că apariția lui *tris(at)* este condiționată de *bis(at)*, ca element al unei înșirări strict dependente de context, pe de altă parte, că, pentru vorbitorii limbii române, familia cuvîntului *bis* are la bază în primul rînd sensul „doi", de care este condiționat și sensul de „repetare", care apare ca sens de bază atît în dicționarele românești consultate, cît și în cele franceze. În caz contrar nu s-ar fi simțit nevoia noilor termeni *tris* și *trisat*.

În primul citat dat mai sus („campionul bisat și ...trisat"), în loc de *trisat*, se putea spune *bisat de două ori*, adică „pus să execute exercițiul de trei ori". Există impresia greșită că *a bisa* o bucată artistică *de mai multe ori* este o contradicție în termeni, deoarece *bis* înseamnă numai „de două ori" sau „a doua oară". Realitatea este că și *un bis* poate fi *bisat* la rîndul lui, adică cerut pentru repetare. Sigur că *un bis repetat* înseamnă „executarea" în afară de program a unei părți a acestuia „de trei ori", eventual „de mai multe ori", în funcție de *cîte bisuri* au fost executate. Cînd *un bis* se repetă, acesta este, desigur, *un ter* sau, pentru cei care nu cunosc limba latină, *un tris*, ceea ce nu însemnează că nu este și el *un bis* pentru ceea ce s-a executat imediat înainte. Deci, dacă *bis* ar fi înțeles corect și nu s-ar supralicita corectitudinea printr-o falsă logică, nici *ter* și nici *tris*, pentru cazul în speță, nu ar mai fi necesare.

În ceea ce privește cel de-al doilea citat dat („făcu și bis și tris"), nu se poate, evident, propune înlocuirea lui *tris* cu un echivalent neanalogic, susceptibilitatea poeților față de intervenția „profanilor" în creația lor artistică fiind binecunoscută. S-ar putea pune numai întrebarea dacă astfel de inovații lingvistice gratuite, datorate mai ales ignoranței, au darul de a dezvolta vorbirea corectă a micilor cititori, cărora le sînt adresate versurile citate. Cred că nu, și aceasta cu atît mai mult cu cît asemenea creații dovedesc necunoașterea limbii latine, lacună de care actuala generație a elevilor din clasele mici dorim și sperăm să fie scutită.

După predarea la tipar a notei de față, am luat cunoștință de articolul lui Ștefan Giosu, *Cîteva „creații" lexicale* („Cronica", II (1967), nr. 6(53), p. 10), în care *tris* este explicat prin contaminarea dintre numeralul cardinal *trei* și *bis*.

---

[6] Vezi Alexandru Graur, *Puțină ... aritmetică*, București, Editura științifică, 1971, p. 116.

DESPRE PREOCUPĂRILE LINGVISTICE ALE BĂNĂȚENILOR ÎN EPOCA ȘCOLII ARDELENE

DE

PETRU OALLDE

1. De obicei, în aprecierea tradițiilor Școlii ardelene, mișcarea culturală românească din Banat de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea este socotită un fel de „ecou", un produs „epigonic", „minor" etc. comparativ cu cea din Ardeal. O reexaminare a mișcării (a luminismului românesc, în general), lipsită de orice prejudecăți, ar putea însă oferi o altă imagine, mult mai în concordanță cu realitatea faptelor, cu adevărul deci.

2. Se impune, mai întîi, constatarea că Școala ardeleană (denumire cu totul improprie [1]) a fost un produs al afirmării naționale și culturale, a **tuturor** românilor din Imperiul austriac (fie ardeleni, fie bănățeni, fie chiar a celor veniți din sudul Dunării). Așadar, mișcarea culturală bănățeană este **parte constitutivă** a Școlii ardelene, nu „ecoul" (sau ceva asemănător) al acesteia. Prin cauzele sale generale, ca și prin scopurile ei, Școala ardeleană a fost un fenomen **unitar**, în ansamblul său (așa cum, dealtfel, este întreaga cultură românească), dar, în cadrul unității respective, a existat o anumită **diversitate**, dialectic explicabilă. Vreau să spun că atît Banatul, cît și Ardealul s-au afirmat în funcție de condiții istorice (naționale, politice, economice și sociale) adesea sensibil diferite. De aici particularități, coordonate proprii, fie ardelene, fie bănățene, care însă nu se exclud, ci se completează reciproc și dau mișcării complexitate în unitate, amploare și profunzime.

3. Una dintre coordonatele bănățene ale Școlii ardelene — firește, nu singura — vizează preocupările **lingvistice** ale învățaților bănățeni, de la Paul Iorgovici la Eftimie Murgu. În Ardeal, pentru „corifei" (și nu numai pentru aceștia), studiile lingvistice erau, cum afirmă Maria Protase, **„complementare cercetării istorice"** [2]. Tocmai **acesta** este primul element deosebitor (cantitativ și calitativ), deoarece limba (mai mult decît istoria) a polarizat interesul științific al bănățenilor. Nu întîmplător deci un bănățean, Paul Iorgovici, face din studiul limbii **o știință** a limbii : „Se poate spune că prin el, lingvistica românească a devenit o știință independentă, încetînd să mai fie o anexă a istoriei" [3]. De la *Observații de limba românească* (1799) la *Widerlegung der Abhandlung* (1830), bănățenii au parcurs astfel o etapă deosebit de fructuoasă în cercetările lingvistice, elaborînd lucrări și enunțînd idei cu nimic mai prejos decît cele ale „corifeilor".

---

[1] Cf. *Școala ardeleană*, ediție îngrijită, prefață, note și glosar de Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 5 : „Numele «Școala ardeleană», vulnerabil din multe puncte de vedere, nu rezistă decît în lipsa altuia mai bun și mai concret".

[2] M. Protase, *Petru Maior: un ctitor de conștiințe*, București, Editura Minerva, 1973, p. 260.

[3] Crișu Dascălu, *Iorgovici și Condillac*, în LR, XX, 1971, nr. 5, p. 501.

4. După cum se știe, în centrul preocupărilor lingvistice ale Școlii ardelene a stat, mereu, **problema latinității limbii române**. (Era, de fapt, o problemă fundamentală, definitorie, pentru întreaga ideologie a Școlii ardelene.) În această privință cred că există, de asemenea, o deosebire esențială între orientarea ardeleană și cea bănățeană. Învățații ardeleni, pentru a dovedi latinitatea limbii române, pornesc **de la limba latină spre limba română**. (Urmînd acest drum, ardelenii descoperă legile de „transformare" a limbii latine în limba română.) Consecința a fost transpunerea limbii române în „tiparele" limbii latine : gramatică latinizantă, ortografie latinizantă, purism lexical etc., pe scurt, un fel de „identificare" a limbii române cu limba latină. În rezolvarea problemei latinității limbii române, învățații bănățeni urmează o altă direcție, proprie, inversă celei ardelene : **de la limba română spre limba latină**. Cu alte cuvinte, bănățenii caută **latinitatea limbii române în însăși limba română**. Termenii comparației sînt, prin urmare, inversați. Această linie, această direcție, în cadrul Școlii ardelene, a inaugurat-o Paul Iorgovici. În concepția lui Iorgovici, arată D. Popovici, „latinitatea limbii române trebuie căutată [...] mai cu seamă în proprietățile acestei limbi" [4]. Într-adevăr, în *Observații*-le sale, Iorgovici vorbește mereu de „ființa limbei", de „însă proprietatea limbei noastre". Așa cum remarcă Adrian Marino, „el [Paul Iorgovici] declară că nu inventează nimic, «ci m-am uitat numai la regulele și proprietățile ce am descoperit în însăși limba noastră»" [5]. Un asemenea punct de vedere (adică latinitatea limbii române dedusă din însăși limba română) a prezidat, în general, întreaga activitate lingvistică a bănățenilor și a fertilizat, nu de puține ori, chiar și gîndirea lingvistică a unor învățați ardeleni (în special Petru Maior).

5. De fapt, socotesc că problema latinității limbii române a constat, în epoca Școlii ardelene, în clarificarea a două aspecte principale : **a. originea** latină a limbii române și **b. păstrarea caracterului latin** al acesteia. Cum originea latină a limbii (ca și descendența romană a poporului) n-a fost, în general, contestată în perimetrul cultural al Banatului, sau cu referire la bănățeni (vezi, de exemplu, cazul lui Griselini) [6], bănățenii n-au stăruit în dezbaterea acestei probleme ; au preluat argumentele (inclusiv exagerările) fie din *Elementa...*, fie de la Griselini, fie de la Maior, fie de la

---

[4] D. Popovici, *Studii literare*, vol. I, ediție îngrijită și note de I. Em. Petrescu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 269.

[5] A. Marino, *Iluminiștii români și problema „cultivării" limbii (II)*, în LR, XII, 1964, nr. 6, p. 584 (citatele din Iorgovici din acest paragraf sînt date după A. Marino, *art. cit.*).

[6] Cf. Franz Griselini, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des temeswarer Banats in Briefen an Standespersonen und Gelehrte*, Erster Theil, Wien, 1779. Învățatul italian se pronunță asupra acelor probleme devenite, mai apoi, esențiale în lupta națională a românilor din Banat și Ardeal : *continuitatea* în Dacia, *romanitatea* poporului și *latinitatea* limbii. Astfel, Griselini admite că, după retragerea aureliană, urmași ai coloniștilor romani se mai aflau în Dacia : „...*der Nachkömmlinge von römischen Pflanzern, die in diesem Theile Daciens noch übrig waren...*" (p. 10). Cît privește originea etnică a românilor, „...*sie römischer Abkunft sind*" (p. 215), adică „*Nachkömmlinge des berühmtesten [...] Volkes*" (p. 213—214). Un interes cu totul special manifestă Griselini pentru limba română. Înaintea lui Maior și a altora, el derivă limba română nu din latina clasică, ci din latina populară. După părerea sa, limbile română, italiană, franceză și spaniolă „...*aus dem verdorbenen Latein entstanden sind*" (p. 244).

Vezi și ediția românească : Francisc Griselini, *Istoria Banatului timișan*. Traducere din limba germană de Nicolae Bolocan, București, Tipografiile române unite, 1926, p. 7, 159, 158 și 180.

alții. O întreagă literatură istorico-filologică demonstrase elocvent **originea latină** a limbii române. Contribuția învățaților bănățeni constă însă în demonstrarea ideii că **limba română și-a menținut caracterul latin,** în ciuda tuturor influențelor suferite. În Banat (și nu numai în Banat) era acut necesară demonstrarea acestei idei, deoarece tocmai menținerea caracterului latin al limbii române constituia punctul principal de atac al contestatorilor. Chiar și atunci cînd era negată originea latină, se pornea, în fapt, tot de la contestarea caracterului latin al limbii noastre. De pildă, „demonstrația" lui Sava Tököly era construită pe ideea (bizară !) că limba română este o limbă „amestecată" (elemente slave cu elemente italiene), de unde concluzia că limba română nu este de origine latină [7]. Trebuia, așadar, găsită o „metodă" aptă oricînd să demonstreze caracterul, „fizionomia" unei limbi, de așa manieră încît adversarii să nu mai poată „cîrti" în nici un fel. De bună seamă că o astfel de „metodă" n-a fost descoperită dintr-o dată. În 1799, Paul Iorgovici dă o primă replică întru apărarea caracterului latin al limbii române : „Măcar că Romanii au fost mestecați cu Slavenii, și acum sunt cu Sîrbii, de la care multe cuvinte au luat, dar tot așa mestecuș nu se vede mie a fi pricina din destul a zice că Romanii cei de acuma sunt jumetate de Sîrbi. Aceasta repugnă ecsperienției, prin care cunoscem că nici o limbă, nici o Nație nu e nemestecată" [8].

6. Dar punctul culminant, momentul de vîrf în **dovedirea** caracterului latin al limbii române a fost marcat—pentru întreaga Școală ardeleană—în 1830, cînd Eftimie Murgu, în *Widerlegung der Abhandlung*, descoperă și formulează (printre primii în Europa) teoria fondului principal de cuvinte și intuiește (dacă nu mai mult) teoria circulației cuvintelor.

Dacă **originea** latină a limbii române era deja o problemă, în general, clarificată, păstrarea „fizionomiei", a caracterului latin rămînea încă o chestiune ce trebuia demonstrată. Demonstrarea **menținerii latinității** limbii române nu se putea face însă nici prin eliminarea cuvintelor nelatine, nici prin ortografie etimologică, nici prin gramatică latinizantă și nici prin alte mijloace de acest fel. Oricînd, pentru a „demonstra" alterarea caracterului latin, adversarii latinității limbii noastre puteau invoca (ceea ce, realmente, au și făcut) argumentul existenței în limba română a numeroase elemente (lexicale, mai ales) nelatine. Soluția cea mai eficientă pentru a dovedi că elementele nelatine n-au alterat caracterul latin al limbii române consta în a stabili **importanța** elementelor respective în

---

[7] După cum se știe, Sava Tököly (născut la Arad, dintr-o familie sîrbă maghiarizată) a fost un adversar fanatic al ideilor de romanitate a poporului și de latinitate a limbii române. El și-a expus „argumentele" în lucrarea *Erweis dass die Wallachen nicht römischer Abkunft sind*, tipărită la Halle, în 1823, și retipărită la Buda, în 1827, într-o ediție bilingvă, amplificată. Cei care au combătut „cîrtelile" lui Sava Tököly au fost Damaschin Bojâncă (în 1827 și 1828) și, mai ales, Eftimie Murgu, în 1830. O limbă slavo-italiană nu există, arată Murgu, decît în fantezia lui Sava Tököly : „o limbă slavo-italiană nu-și poate datora existența decît noului făuritor de nume", o asemenea limbă „nu poate fi găsită nicăieri" (Eftimie Murgu, *Scrieri*, ediția I. D. Suciu, p. 119). De reținut însă că Sava Tököly contestă **originea** latină a limbii române (ca și descendența romană a poporului) pornind tocmai de la ceea ce el socotește a fi caracterul „amestecat" al limbii române : „limba slavă amestecată cu cea italiană — scrie S.T. — au dat prilejul unor scriitori de a crede cum că acești oameni [românii] ar fi de origine romană" (apud E. Murgu, *op. cit.*, p. 118).

[8] Apud Aurel Nicolescu, *Școala ardeleană și limba română*, București, Editura științifică, 1971, p. 206—207.

limba noastră. Iar acest lucru l-a făcut Eftimie Murgu în 1830 : a descoperit existența fondului principal lexical [9], constatînd că el este, îndeosebi, de origine latină, și a probat, cu texte, puterea circulatorie, importanța cuvintelor moștenite din latină. Pînă la Murgu — oricît de ciudat ni s-ar părea — caracterul latin al limbii noastre nu fusese încă demonstrat. Demonstrația lui Murgu a constituit deci „metoda" cea mai sigură (dacă nu singura) aptă să evidențieze caracterul unei limbi. Cînd, peste cîteva decenii, s-a pus din nou la îndoială caracterul latin al limbii române, Hasdeu a reluat argumentele lui Murgu.

Prin demonstrația făcută de Murgu, privind menținerea caracterului latin al limbii române, una dintre marile probleme ale ideologiei, ale „crezului" Școlii ardelene, problema latinității limbii române era, practic, încheiată : **originea** latină a limbii române o dovediseră alții, înaintea lui Murgu, iar **păstrarea caracterului latin** al limbii române o dovedise Murgu. La 1830, cele două aspecte ale problemei latinității limbii noastre erau deci rezolvate. De aceea, cred că anul 1830 și *Combaterea* lui Murgu au o importanță specială, ce se cuvine subliniată, în cadrul Școlii ardelene. Socotesc, astfel, că limita pînă la care se întinde, în timp, Școala ardeleană este anul 1830, cînd a apărut lucrarea lui Murgu, ceea ce pare mai verosimil, mai semnificativ decît anul 1825, cînd a apărut *Lexiconul* de la Buda [10]. Lucrarea lui Murgu, prin rezolvarea definitivă a problemei latinității limbii române, încheie, cred, o epocă (Școala ardeleană), după care urmează, firește, o alta, căreia îi aparține de fapt autorul : romantismul pașoptist. În același timp, demonstrația făcută de învățatul de la Rudăria încununează direcția bănățeană, inaugurată de Iorgovici, dovedind latinitatea limbii române prin însăși limba română.

7. Stăruind încă asupra contribuției lui Eftimie Murgu, ar mai fi de adăugat că, în ultimii ani, a existat, după cum se știe, un schimb de opinii (care i-a antrenat pe acad. Al. Graur, I. D. Suciu, C. Poghirc, I. Pervain, Gr. Brâncuș și Al. Metea) privind paternitatea teoriei circulației cuvintelor. Nu doresc să intru în detalii (Murgu? Hasdeu? Monorai?), dar socotesc că :

a. demonstrația, pe texte, făcută de Murgu ilustrează tocmai ideea de circulație a cuvintelor. Așa că putem să-l considerăm liniștiți pe Eft. Murgu, dacă nu mai mult, măcar „un important precursor al teoriei circulației cuvintelor..." [11] ;

b. după jumătate de secol era firesc ca Hasdeu cu geniul lui să dea o formulare mai exactă, mai nuanțată și, poate, mai profundă teoriei circulației cuvintelor ;

c. recunoscînd că Hasdeu a plecat de la Eftimie Murgu (de la Ioan Monorai nu avea cum, fiindcă „teoria" acestuia a rămas în manuscris), nici cultura românească, nici gloria marelui lingvist nu au de suferit. Este remarcabil pentru cultura noastră că o teorie așa de importantă a fost pusă în circulație încă în 1830 și, în același timp, nu se micșorează nici

---

[9] Cf. Eftimie Murgu, *Scrieri*, ediție îngrijită, cu o introducere și note de I. D. Suciu, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 203—205.

[10] Cf. Ion Lungu, *Școala ardeleană*, București, Editura Minerva, 1978, p. 108.

[11] Al. Metea, *Preocupări filologice în scrierile lui Eftimie Murgu*, în „Analele Universității din Timișoara", VIII, 1970, p. 151.

meritele lui Hasdeu : paternitatea teoriei îi aparține, în sensul că el i-a dat formularea cea mai adecvată, cea mai cuprinzătoare. Este regretabil totuși că Hasdeu nu-l citează pe Murgu, deși este absolut sigur că i-a cunoscut opera [12].

8. Spre a fi mai exact evaluat, frontul lingvistic bănățean din epoca Școlii ardelene trebuie raportat mai insistent la climatul național și politic al provinciei. În această ordine de idei, se poate observa că afirmarea națională (și, implicit, cea culturală) a românilor bănățeni nu s-a făcut, ca în Ardeal, în opoziție cu politica de asuprire națională și socială a celor trei „natio" privilegiate. În Banat nu existau cele trei „natio", care să conteste — în ciuda adevărului istoric —, precum în Ardeal, romanitatea și continuitatea românilor. Este explicabil, prin urmare, de ce în spațiul cultural al Banatului au lipsit, în bună măsură, impulsurile polemice : bănățenii nu aveau **de ce** și **cu cine** să polemizeze [13]. Dar pericolul deznaționalizării era și în Banat la fel de acut ca în Ardeal. Numai că acest pericol venea din alte direcții. Curtea imperială urmărea germanizarea bănățenilor, iar ierarhia ortodoxă sîrbească exercita o foarte puternică acțiune de sîrbizare a elementului românesc. De aceea, cred că frontul lingvistic bănățean viza nu atît **justificarea** limbii române (origine, continuitate, puritate etc.), ca în Ardeal, cît, mai de grabă, **apărarea** limbii române, adică **conservarea** și **fortificarea** ei. Această luptă pentru apărarea (conservarea și fortificarea) limbii române devine, în plan lingvistic, o acută chestiune de **cultivare** a limbii, adică de **îmbogățire** și **perfecționare** (șlefuire) a ei. Dar, tot la fel, era și o problemă de **familiarizare a maselor** cu limba națională. Este vorba, prin urmare, de o orientare mai direct legată de nevoile luptei naționale, de practica *imediată* a emancipării românilor. Este de notat, în această privință, între alte preocupări, crearea (sau finalizarea) de către bănățeni a unor *instrumente de lucru* (ca să spun așa) utile și utilizate nu numai în Banat, ci în toate provinciile românești [14].

9. Dintre reprezentanții bănățeni ai Școlii ardelene, indiscutabil că cel mai important rămîne Paul Iorgovici. În vremea sa, Iorgovici a fost un învățat de suprafață europeană, concepțiile sale erau puternic conectate la circuitul gîndirii avansate (radicale, chiar) din Europa. Dintre ardeleni, doar I. Budai-Deleanu mai făcuse dovada unei asemenea deschideri spre ideile radicale, novatoare, dar, din păcate, scrierile sale n-au fost cunoscute la vremea lor și deci n-au contribuit la constituirea și difuzarea crezului Școlii ardelene. În concepția filozofică a lui Iorgovici există elemente prin care învățatul bănățean „depășește idealismul raționalist metafizic al celorlalți filologi ardeleni ai epocii" [15], iar ca lingvist, Iorgovici „era în ritmul european al gîndirii gramaticale [16].

[12] Cf. I. D. Suciu, *În legătură cu Eftimie Murgu și cu obiectivitatea științifică*, în LR, XIX, 1970, nr. 5, p. 465—467.

[13] Excepție : Damaschin Bojâncă și Eftimie Murgu.

[14] Ne putem gîndi, de exemplu, la rolul pe care l-a avut *Gramatica* lui C. Diaconovici-Loga în cunoașterea și în generalizarea limbii române literare: „Lucrarea lui Loga s-a răspîndit iute și degrabă între români, chiar și dincolo de Carpați ; se folosea de particulari, ca și de instituțiile de învățămînt, pînă mult aproape de zilele noastre" (*Primii gramatici români bănățeni*, Caransebeș, 1923, p. 4)) sau la faptul că *Lexiconul* de la Buda a fost tipărit și, în mare măsură, a fost redactat (începînd cu litera I) de doi bănățeni : Ioan Theodorovici și Alexandru Teodori. Tot un „instrument de lucru", de mare utilitate, a fost și *Epistolariul* lui C. D. Loga.

[15] *Istoria filozofiei românești*, vol. I, București, Editura Academiei, 1972, p. 139.

[16] D. Popovici, *op. cit.*, p. 268.

Este necesar, prin urmare, să se reexamineze locul pe care îl ocupă, acum, Paul Iorgovici în ierarhia valorilor Școlii ardelene. Este limpede, cred, că Iorgovici trebuie reașezat între cei mai de frunte reprezentanți ai mișcării, între „corifei" adică, așa cum, dealtfel, au înțeles să procedeze intelectualii din generația pașoptistă (Heliade sau Bălcescu, de exemplu).

10. De bună seamă că, în cele de pînă aici, n-au putut fi epuizate problemele ce le ridică examinarea epocii luministe din Banat. Moștenirea lingvistică bănățeană oferă însă cercetătorului de astăzi constatări și observații de mare importanță pentru cunoașterea spiritualității românești [17]. Ceea ce am dorit a fost, mai ales, să adresez o invitație la o dezbatere mai largă pe această temă [18], căci, așa cum scria Ov. Densusianu, în Banat, „la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea, exista o mișcare culturală, care, de obicei, e trecută cu vederea..." [19].

---

[17] Despre surprizele ce le-ar putea oferi contactul specialiștilor de astăzi cu lucrările lingvistice bănățene din epoca Școlii ardelene, despre noutatea gîndirii lingvistice bănățene din epoca respectivă, sînt edificatoare, credem, cel puțin două exemple: unul cu privire la C.D. Loga și altul cu privire la Paul Iorgovici. Astfel, la lectura noii ediții (1973) a *Gramaticii* lui Loga, academicianul Alexandru Graur făcea următoarele constatări: „...am dat peste unele pasaje are ar fi stîrnit mirarea la începutul secolului nostru, pe cînd astăzi par cu totul naturale [...] Și iată ce găsim la Diaconovici: distingem printre consoanele labiale pe **p**, **b** și **m**, pentru că una e **baba**, alta **papa** și iarăși alta **mama** (p. 51). La fel se obține delimitare între ele și a celorlalte consoane. Atîta ar fi fost suficient pentru a se constitui f o n o l o g i a acum 150 de ani..." (Al. Graur, *O gramatică veche*, în „România literară", VII, 1974, nr. 14, p. 8). La fel de „surprinzător", cu totul modern este cazul lui Paul Iorgovici. În istoria s e m i o t i c i i românești (așa cum rezultă din remarcabila lucrare a lui Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timișoara, Editura Facla, 1977, p. 22—27), Paul Iorgovici ocupă un loc de seamă, este un precursor, în lucrările căruia găsim constituită deja „o teorie a semnului lingvistic", precum și alte numeroase observații de o impresionantă actualitate. Mai e nevoie să subliniem cît de mult și-au devansat epoca Paul Iorgovici și C. D. Loga și, implicit, cît de fructuoasă se dovedește reexaminarea moștenirii lingvistice bănățene?

[18] O examinare a întregului fenomen am încercat în articolul *Despre coordonatele bănățene ale Școlii ardelene*, în „Studii de limbă, literatură și folclor", Reșița, vol. III, 1976, p. 249—272.

[19] Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, vol. I, București, 1920, p. 72.

PRONUMELE (ADJECTIVUL) DEMONSTRATIV DE APROPIERE MASCULIN SINGULAR *ACASTA* ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

DE

FLORENTINA ZGRAON

1. Apariţia, surprinzătoare, a pronumelui (adjectivului) demonstrativ de apropiere masculin singular *acesta* cu grafia ачаста în cîteva dintre textele româneşti din secolul al XVI-lea ne-a determinat să facem unele consideraţii cu privire la posibilitatea existenţei în limba română veche a formei masculine *ačasta*, analoagă cu pronumele (adjectivul) demonstrativ de depărtare regional *ačala*.

2. Înainte de orice comentariu, vom prezenta ocurenţele la care ne referim, cu menţiunea că ele provin, în majoritate, din *Evanghelia cu învăţătură* a diaconului Coresi, tipăritură din 1581.

Răsipi el al lui tot şi fu foamete tare într-aceaea parte şi ачаста *începu a flămînzi* (CC_2, p. 25/27—28 — citat evanghelic în cuprinsul cazaniei; cf. acelaşi pasaj în evanghelia situată în fruntea cazaniei respective : *Răsipi el a lui tot, fu foamete tare într-aceaea parte şi* **acesta** *începu a flămînzi*, p. 21/14—15).

Iară cîţi greşim acicea şi nu ne învăţăm în veacul ачаста, *mai vîrtos să ne teamem şi să ne cutremurăm datori*[1] *sîntem* (CC_2, p. 172/8—10).

Ce nărodul ачаста *ce nu ştiia ei leagea procleţiră fariseii* (CC_2, p. 225/12—13 ; cf. în evanghelia care precedă cazania *ce nărodul* **acesta** *ce nu ştie leagea blăstemaţi sînt*, p. 216/29—30).

Ca ceia ce-au murit de Adam, înviiaţi fi-vor de însuşi ачаста *Hristos* (CC_2, p. 563/20—22).

În afara exemplelor de mai sus, am notat o grafie similară în *Tetraevanghelul* coresian imprimat în 1561, care a fost preluată atît în *Evangheliarul din Londra*, manuscris copiat în 1574 de către Radu de la Măniceşti, cît şi într-un text evanghelic din *Cazania a doua* a lui Coresi : *Unii dentr-înşii zise : Nu poate acesta deşchide ochii orbului să facă de* ачаста *să nu moară?* (CT, f. 211ʳ/24—211ᵛ/2); *Unii dentr-înşii zise : Nu poate acesta deşchide ochii orbului să facă de* ачаста *să nu moară?* (EL, f. 227ʳ/ /19—21); *Unii dentr-înşii ziseră : Nu poate acesta deşchide ochii orbului să facă de* ачаста *să nu moară?* (CC_2, p. 109/20—21). Pentru a avea certitudinea că forma redată prin grafia ачаста are o valoare pronominală masculină, reprezentînd numele lui Lazăr (persoana despre care se vorbeşte în parabola respectivă), şi nu una neutră, formînd, eventual, împreună cu *de* care o precedă, o locuţiune adverbială cu funcţie conjuncţională, să se compare cu : Evangheliar slavonesc : нѣцїи же ѡт҃ нихъ рѣшѧ : не можаше ли съ҆ ѡт҃възыи (ѡт҃вързыи) ѻ҆чи слѣпомоу сътворити да и҆ съ҆ не оу҆мреть?[2].

[1] Tipărit даторю.

[2] *Evangheliar slavonesc*, tipărit de Macarie, Tîrgovişte, 1512, f. 248ʳ/17—19, şi *Evangheliar slavonesc*, Tîrgovişte, 1546, fasc. 498/17—20.

Vulgata : *Quidam autem ex ipsis dixerunt : Non poterat hic, qui aperuit oculos caeci nati facere ut* ***hic*** *non moreretur ?* [3].
Biblia, 1968 : *Iar unii dintre ei ziceau : Nu putea, oare, Acesta care a deschis ochii orbului să facă şi pe* ***Lazăr*** *să nu moară ?* [4].

O altă atestare a grafiei ѧчѧста cu valoarea care ne interesează apare în *Evangheliarul din Londra* al lui Radu de la Mănicești, fără ca ea să fi fost preluată, de data aceasta, din textul *Tetraevanghelului*, coresian : *Toate cîte-auzise Ioan de* ѧчѧстꙗ, *adeverit era* (EL, f. 225^{v}/4—5), cf. *Toate cîte-auzise Ioan de* ***acesta***, *adeverit era* (CT, f. 209^{v}/10—11). Ca mai sus, să se compare cu :

Evangheliar slavonesc : ѥ҃ѣ сѣ҆же ѥ҆лѝка рѣ́че і҆ѡа́ннъ · о҆ сі́мь, и҆́стина ѥ҃ѣ [5].
Biblia, 1968 : *...dar toate cîte Ioan a zis despre* ***Acesta*** *erau adevărate* [6].
cf. Vulgata : *Omnia autem quaecumque dixit Joannes de* ***hoc****, vera erant* [7].

În ms. rom. nr. 4 620, copiat în nordul Moldovei, la Putna, la sfîrșitul secolului al XVI-lea — începutul secolului al XVII-lea, grafia ѧчѧста pentru *acesta* a fost modificată în ѧчєста (*şi* ѧчѧєста *era marelè faraon*, f. 516^{v}/8). Este o intervenție tipică de copist, explicabilă a) prin copierea fidelă a modelului care prezenta forma *ačasta* la masculin singular, necunoscută scribului, care o emendează, făcînd corectura după propriul său grai, sau b) prin notarea, din neatenție, a formei de masculin *ačasta*, existentă în vorbirea sa, urmată de refacerea lui *acesta*, conform uzvodului. De altfel, din punct de vedere grafic, situația semnalată mai sus este echivalentă cu aceea în care scribii *Psaltirii Voronețene* și *Manuscrisului de la Ieud* scriu *ačala* și apoi transformă forma dată în *acela* (f. 35^{r}/9, respectiv f. 178^{v}/17), refăcînd pe ѣ din ѧ medial.

3. Aici se încheie șirul exemplelor de care dispunem, pînă în momentul de față, cu privire la forma care face obiectul acestor cîteva rînduri. Fără să fie prea mare, numărul lor nu este neglijabil. Problema care se pune este de a stabili ce fonetism redă grafia ѧчѧста în contextele de mai sus. Se știe că, în textele chirilice, atît slave cît și române, există alternanța ѣ—ѧ—ꙗ—а după africatele prepalatale ч, џ pentru realizarea valorii fonetice *ea* (deci nu *e)*, în cazul grafiei чѧ, џѧ elementul semivocalic palatal fiind „absorbit" sau „conținut" de către consoana prepalatală [8]. După aceleași consoane, valoarea fonetică *e* din *acesta* poate fi notată cu una din slovele ѣ sau ѣ, ѧ (=*e)*. Remarcăm că în toate situațiile amintite mai sus grafia pentru *e* din *acesta* este (ч +) а, nu (ч +) ѣ, ѧ, ceea ce ne-ar fi permis să presupunem că ѣ, ѧ au valoarea fonetică *e*. Or, slova chirilică а nu a notat niciodată un *e*, indiferent de poziția sau contextul fonetic în care apare. În această ordine de idei, considerăm că grafia ѧчѧста din exemplele de mai sus trebuie citită *aceasta (ačasta)*, reprezentînd, astfel,

[3] *Biblia Sacra. Vulgatae editionis*, Viennae, 1863, p. 1 005 (Ioan, XI/37).
[4] *Biblia sau Sfînta Scriptură*, București, 1968, p. 1 213, col. II, 37.
[5] *Evangheliar slavonesc* tipărit de Macarie, Tîrgoviște, 1512, f. 246^{v}/1—2, și *Evangheliar slavonesc*, Tîrgoviște, 1546, fasc. 495/1—2.
[6] *Biblia sau Sfînta Scriptură*, București, 1968, p. 1 212, col. II, 41.
[7] *Biblia Sacra. Vulgatae editionis*, Viennae, 1863, p. 1 004 (Ioan, X/42).
[8] Vezi Lucia Djamo-Diaconiță, *Limba documentelor slavo-române emise în Țara Românească în sec. XIV—XV*, București, 1971, p. 30—31 ; I. Bărbulescu, *Fonetica alfabetului chirilic în textele române din veacul XVI și XVII în legătură cu monumentele paleo-, sîrbo-, bulgaro-, ruso- și româno-slave*, București, 1904, p. 147—155 ; A. Avram, *Contribuții la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești*, București, 1964, p. 19.

o formă a pronumelui (adjectivului) demonstrativ masculin singular de apropiere omonimă cu aceea feminină, la care s-a ajuns printr-un proces fonetic analog cu cel care a condus la crearea pronumelui demonstrativ de depărtare masculin regional (moldovenesc) *ačala* din *acela*.

4. După cum a arătat I. Gheţie [9], forma masculină cu *-a- (ačala)* a fost creată printr-un proces de analogie, după femininul *ačaia (ačęaia)*, în care *-a-* este normal. *Ačala* datează din perioada cînd în graiurile din Moldova se păstra încă diftongul *ęa* (<*é* latin) urmat de un element palatal în silaba următoare (*-ia*). Ulterior *ęa* (<*é* latin) > *e (ę)*, dar forma *ačala*, izolată de contextul fonetic şi fără să producă confuzii în limbă, s-a păstrat pînă astăzi în graiurile din Moldova.

Masculinul *ačasta* a apărut în limbă, după părerea noastră, printr-un proces similar celui descris mai sus (analogia între *acesta — acęasta* (f. sg.), ca în cazul *acela-ačaia)*. Probabil că fenomenul a apărut, ca şi *ačala*, în Moldova. De altfel, aşa cum am avut prilejul să constatăm în două lucrări consacrate localizării *Tetraevanghelului* şi *Cazaniei a doua* (aflate în faza de pregătire pentru tipar), aceste două tipărituri coresiene conţin elemente de limbă specifice graiurilor din Moldova. Ms. rom. nr. 4 620 a fost copiat la Putna, în nordul Moldovei, iar *Evangheliarul din Londra* prezintă elemente care dovedesc în mod cert că în izvodul lui direct existau şi alte fapte de limbă nordice decît cele preluate din *Tetraevanghelul* diaconului Coresi [10]. Credem că avem a face cu un fapt de limbă real, dar de scurtă durată, în bună măsură datorită omonimiei cu forma feminină, care, desigur, producea confuzii. Astfel s-ar putea explica faptul că pentru masculinul *ačasta (acęasta)* deţinem numai cîteva atestări din secolul al XVI-lea, în timp ce forma *ačala* s-a păstrat pînă în zilele noastre.

Semnalăm, prin cele de mai sus, un fapt din istoria limbii române, rămînînd ca cercetările viitoare de specialitate să confirme sau să infirme realitatea existenţei sale, oferindu-ne, poate, şi unele amănunte cu privire la geneza, răspîndirea şi durata în timp a formei *ačasta* „acesta".

---

[9] *Moldova şi textele rotacizante*, în LR, XXV, 1976, nr. 3, p. 264—265; cf. B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*, 1, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Grigore Brîncuş, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 141—142, după care *ačala* este rezultatul influenţei lui *-a* (deictic), sudat cu pronumele, în condiţiile în care un *e* latin urmat de o silabă care conţine *a* sau *ă* devine *ęa*. Această explicaţie ar exclude însă caracterul regional al formei, ceea ce ne determină să credem că demonstrativele masculine cu *-a-* au apărut într-o epocă în care nu mai acţiona legea fonetică a metafoniei lui *e*, printr-un proces de analogie cu formele feminine corespunzătoare.

[10] Vezi I. Gheţie, *Raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi şi Evangheliarul din Londra*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 3, p. 313—324.

LEUCAIDA LUI ASACHI ÎN VERSIUNE ROMÂNEASCĂ

DE

VASILE DIACON

Protagonist al culturii românești, Gheorghe Asachi s-a bucurat, grație nobilelor sale idealuri de propășire a națiunii în toate domeniile, de o binemeritată apreciere din partea posterității, care l-a situat, în ierarhia valorilor, pe poziția ce și-a cîștigat-o de-a lungul unei vieți închinate cîtorva idei înălțătoare.

În plan literar, Asachi este prezent cu poezie originală, prelucrări și traduceri, proză și scrieri de inspirație folclorică. Editează o serie de publicații începînd cu *Albina românească* (1829) și *Alăuta românească* (1837) și terminînd cu interesantele *Calendare pentru români* cu suplimentele lor intitulate *Almanah de învățătură și petrecere*, care au apărut cu regularitate, sub redacția lui, între 1847 și 1870.

Un capitol mai puțin cunoscut al activității literare a lui Asachi îl constituie poezia lirică în limba italiană. O prețioasă contribuție la cunoașterea acestei poezii aduce George Sorescu. El publică o ediție bilingvă a unui manuscris pe care l-a descoperit la Drobeta Turnu-Severin : *Leucaida lui Alviro Corintio Dacico* (G. Asachi), Editura Minerva, București, 1974. Volumul cuprinde 31 de poezii, dintre care 25 de sonete sînt inedite. Sînt versuri compuse atît în timpul studiilor la Roma (1808—1812), cît și după întoarcerea în țară, pînă tîrziu, în 1849, cînd scrie sonetul *Sacro alla memoria di Leuca.*

Comentarii asupra manuscrisului George Sorescu a mai făcut în lucrările : *G. Asachi*, Minerva, 1970 ; *Un manuscris necunoscut de G. Asachi*, „Ramuri", an. VI, nr. 11 (65), 15.XI.1969, iar în „Convorbiri literare", nr. 5, 15 martie 1972, publică trei sonete inedite (din același manuscris), text italian și traducerea în românește, care îi aparține.

Leucaida se constituie, pagină cu pagină, în jurnalul intim al unei statornice iubiri neîmplinite și al durerii despărțirii de femeia care avea să rămînă pentru toată viața lui „un simbol de frumusețe și de virtute". Versurile *Leucaidei* sînt închinate, după cum se știe, Biancăi Milesi, o frumoasă milaneză, pe care o cunoscuse în 1810 la Roma. Inteligentă, instruită, pasionată de pictură și de călătorii, înflăcărată de ideile revoluționare ale carbonarilor, comparabilă cu Beatrice și cu Laura, dar cărora le este superioară prin „puterea de a stimula valorile etice într-o epocă de redeșteptare a spiritului european" (G. Sorescu, p. 9), Bianca Milesi are o influență covîrșitoare asupra formației lui Gheorghe Asachi. Versurile din *Leucaida*, puse sub semnul neîmplinirii erotice *(În nobile forme, adăpost al cinstei, / Eu văd și frumosul chip, iubit, îngeresc,/ Vorbirea înțeleaptă și rîsul ademenitor, Dar pentru suferința mea nu văd în Tine milă;* p. 31), sînt petrarchizări (petrarchismul, dealtfel, va rămîne o dominantă a liricii sale erotice) sau țin de experiența sa arcadică. Arcadizate sînt și numele celor doi : al Biancăi în Leuca și al său în Alvir (Alviro-Dacico, Alviro Corintio-Dacico, Alvir Dachienu).

George Sorescu realizează o frumoasă traducere a sonetelor lui Asachi, ţinîndu-se de cele mai multe ori cît mai aproape de original.

Am sugera editorului şi traducătorului român, pentru ediţia a doua, eliminarea unor greşeli de tipar ca următoarele : *nouva luce* pentru *nuova luce* (p. 16, versul 7) ; *Quest'e il colle* pentru *Quest'è il colle* (p. 18, v. 1) ; *Che* pentru *Chè* (p. 20, v. 3) ; *muovan* pentru *muovon* (p. 26,v. 14) ; *sattolli* pentru *satolli* (p. 26, v. 7) ; *sospir i* pentru *sospiri* (p. 28, v. 6) ; *hogl'* pentru *ho gl'* (p. 28, v. 3) ; *revărs în mine* pentru *revărs în rime* (p. 45, v. 2) ; *roade auzite* pentru *roade aurite* (p. 49, v. 2) ; *adorne* pentru *adorno* (p. 58, v. 14) ; *quardo* pentru *guardo* (p. 66, v. 3) ; *Le quel rossor* pentru *Se quel rossor* (p. 74, v. 13) ; *spari* pentru *sparì* (p. 74, v. 14) ; *smarita* (p. 48, v. 9) şi *acresce* (p. 48, v. 12) pentru *smarrita* şi *accresce*, precum şi invers : *A te Corintio Alviro L'Insubra Leuca donna* (p. 109, ultimul rînd), pe cînd la p. 72, v. 14, acelaşi text este *A te Corintio Alviro Leuca dona* (deşi ar fi posibil atît *donna*, cît şi *dona*). Dacă în manuscris nu figurează geminatele de mai sus, faptul trebuia semnalat, invocîndu-se eventual grafia latinizantă.

Cum am spus, traducerea poeziilor lui Asachi este meritorie. Iată însă, după părerea noastră, şi unele inadvertenţe : versul 4 de la p. 14 *Fin là di dove a noi riede l'Aurora* este redat în limba română prin *Pînă acolo de unde ne surîde Aurora*, în loc de *Pînă acolo de unde la noi se întoarce Aurora*. Acelaşi vers este redat în traducerea publicată în „Convorbiri literare" prin *Pînă-acolo de unde, zori mitice zîmbiră*. *Riede* este un latinism frecvent în limba poetică italiană veche. Verbul apare şi în dicţionare ; la F. Palazzi, de pildă, este glosat prin *ritornare* „a se întoarce". În cazul cînd traducătorul, inspirat, a tradus *ne surîde Aurora* (respectiv *zori mitice zîmbiră*) pentru *se întoarce Aurora*, observaţia de limbă cade, dar atunci poetizăm prea mult în româneşte versul italian al lui Asachi.

La pagina 48, arhaicul *riedere* înseamnă în tălmăcire *ridare* sau *rendere*. Astfel, *Riede alle membra la smarita forza* (v. 9) este tradus prin *Redaţi membrelor puterea pierdută*, pe cînd textul italian spune : *Se întoarce în membre puterea pierdută*. De unde persoana a doua plural *redaţi?*

Io pur (p. 14, v. 12) nu cred că poate fi concesivul *eu totuşi*, ci *şi eu*, cum rezultă din context. În *esca nuova* (p. 18, v. 11) *esca* nu înseamnă *momeală*, ci *foc, hrană a sentimentului*, aşa încît traducerea *Ci întinde momeală nouă la flăcări vechi* trebuie remaniată în sensul că umbra chiparosului sub care îndrăgostitul îşi adăposteşte focul nu este o momeală, ci prilej de „noi suferinţe". Atît *casso* (p. 20, v. 7), tradus prin *zadarnic*, cît şi *non diè conforto* (p. 20, v. 10), echivalat cu *nu mi-a fost prieten*, pentru *nu mi-a dat curaj, uşurare*, depăşesc poezia italiană a lui Asachi. *Onde Virtù s'impari* (p. 24, v. 7) este incorect redat prin *de acolo de unde se învaţă Virtutea :* nu *de acolo de unde...*, ci *ca să-i înveţe Virtutea (onde* are aici valoarea lui *ca să, de unde să se) ;* în cazul lui *men giungo* (p. 26, v. 1) se face confuzie între *meno*, comparativul lui *poco*, şi reflexivul *me ne giungo*, dîndu-se astfel traducerea neverosimilă *mai puţin ajung ; si pascon* (p. 26, v. 7) nu este *pasc*, ci *sînt nutrite ; aggrade* (p. 30. v. 4) este la prezent şi deci nu *plăcu*, ci *place* (forma de trecut este *aggradì) ;* din nou *Onde*, din *Ond'io lasciai* (p. 40, v. 12), care nu înseamnă *pe unde*, ci *din care cauză*, iar *lasciai* nu este deloc *presărai*, ci *părăsii ; Tinse d'un bel chiaror* (p. 40, v. 11) nu este tocmai *coborî luminînd ; tosco* (p. 48, v. 7) are corespondent

în *venin*, şi nu în *tristeţe ; egro* (p. 52, v. 14) nu corespunde lui *îndurerat*, ci lui *bolnav*.

Versul 8 de la pagina 57, *Însuşi mersul ei îi dezvăluie inteligenţa*, care se vrea redarea lui *E se stesso avanzar l'ingegno prove* (p. 56, v.8), se traduce eronat : nu este vorba de „mersul" Leucăi, ci de cu totul altceva : *Şi oricît talentul încearcă să se întreacă pe sine.*

O eroare de mitologie : *Nimfele* (p. 22, v. 9), zeităţi ale pădurilor, nu sînt *Muze.*

De asemenea, *intento* (p. 40, v. 3) este tradus prozaic prin *cu urechea*, *per* (p. 24. v. 13), nepoetic redat prin *datorită.*

Uneori traducerea nu are suficientă fluiditate faţă de ritmica originalului, cu atît mai mult cu cît versiunea românească apare fără rimă. Nu putem încheia totuşi consideraţiile asupra acestui aspect fără a sublinia faptul că, în majoritatea cazurilor, este găsită forma fericită, în sensul că versiunii româneşti i se asigură o frumoasă cursivitate fără a o distanţa de textul italian. Iată, de pildă : *De o lumină aşa de frumoasă mi-e plină gîndirea (Di sì bel lume ho il mio pensier ripieno* (p. 24) ; *Ci în zadar caut un singuratic pămînt (E solitaria invano cerco terra* (p. 26) ; *Căci pacea mea din umbra crîngului s-a mistuit (Chè la mia pace arse del bosco all'ombra* (p. 44) ; *Cereţi o rază speranţei mele întunecate / Spuneţi „că plini îmi port şi inima şi ochii, / De-al dragostei venin, de multă vreme" (Chiedete un raggio all'sperar* [sic] *mio fosco/Dite „che gl'occhi porto e il senso pregno, / Lunga stagione d'amoroso tosco"* (p. 60).

Volumul cuprinde şi cîteva documentate contribuţii biografice referitoare la viaţa şi activitatea Biancăi Milesi, 16 reproduceri după desenele ei, cu motivul lui Cupidon, dăruite de Bianca lui Gheorghe Asachi cu ocazia despărţirii lor, precum şi o serie de 10 scrisori inedite din corespondenţa lui Benito Mojon, fiul Biancăi, cu dr. C. I. Istrati, cel care în 1909 avea să publice *Din trecutul nostru...*, lucrare închinată memoriei lui Asachi.

Toate la un loc constituie preţiosul obol pe care şi-l aduce George Sorescu la elucidarea unor probleme legate de viaţa şi activitatea lui Gheorghe Asachi.

CÎTEVA PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU ANUMITE MONUMENTE VECHI DE LIMBĂ ROMÂNEASCĂ

DE

IORGU IORDAN

1. În revista „Astra" am apărut cu un text despre inscripția de pe vasul nr. 21 din tezaurul descoperit, încă din 1799, la Sînnicolau Mare (Banat). Textul meu reprezintă interviul pe care mi l-a cerut revista prin unul dintre redactorii ei. Am insistat asupra faptului, de prisos oarecum, că e vorba de un interviu, ca urmare a dorinței revistei, nu de o intervenție a mea, produs al inițiativei personale, și am rugat redacția să spună acest lucru, ceea ce nu s-a întîmplat.

Precizarea mea avea de scop să arate că nici nu mi-a trecut prin minte să mă amestec într-o discuție stîrnită și dusă de niște oameni care, în cel mai favorabil caz, dau dovadă de bunăvoință... patriotică și atîta tot.

2. În ziua de 9 decembrie 1978, la emisiunea „Magazin tehnico-științific", ora 16°45", cineva, al cărui nume nu l-am reținut, a făcut elogiul lui D. Șerbu (? !), care susține, sus și tare, cum se spunea pe vremuri, că celebrul manuscris de la Ieud a luat ființă în 1391—1392, deci cu 130 de ani înainte de Scrisoarea lui Neacșu, considerată de toți specialiștii drept cel mai vechi text propriu-zis scris românește. Că tot felul de oameni, foarte bine intenționați, care, din păcate, n-au pregătirea necesară spre a se putea pronunța în probleme atît de grele, țin cu orice preț să găsească „probe" pentru vechimea noastră aici, nu numai în ce ne privește ca popor, este un lucru, în teorie, aproape lăudabil. Dar că tovarășii de la Radio, cu răspunderea extraordinară pe care o au în ce privește informarea corectă a milioanelor de ascultători, acceptă foarte ușor orice li se prezintă și nu se întreabă, mai bine-zis nu întreabă pe cercetătorii de meserie, numeroși și competenți, înainte de „a da drumul" unor elucubrații, aceasta nu se mai poate chema patriotism, adică patriotism autentic. Și era așa de ușor să facă lucrul acesta ! Căci apăruse lucrarea *Manuscrisul de la Ieud*, ediție îngrijită de Mirela Theodorescu și Ion Gheție. Dealtfel în aceeași emisiune a fost pomenit și inginerul Fizoșan, după care inscripția de pe vasul de la Sînnicolaul Mare (v. nr. 1) poate fi considerată drept text românesc din secolul al IX-lea.

ȘTEFAN MUNTEANU, VASILE D. ȚÂRA, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, București, Editura didactică și pedagogică, 1978, 254 [—256] p.

Apărută sub auspiciile Ministerului Educației și Învățămîntului și ale Universității din Timișoara, lucrarea care face obiectul recenziei de față pune în lumină, pe de o parte, preocuparea autorilor de a oferi celor interesați un util instrument de lucru, iar pe de altă parte, atenția acordată de forurile competente problemelor complexe și adeseori controversate ale unei discipline relativ noi, cum este istoria limbii române literare. Corelată cu o serie de apariții similare, lucrarea marchează, o dată în plus, creșterea interesului suscitat în ultimii ani de problemele studierii limbii noastre literare atît în rîndul specialiștilor, cît și al publicului larg [1].

Izvorîtă din necesități didactice, *Istoria limbii române literare* de Șt. Munteanu și V. D. Țâra își propune să prezinte, așa cum autorii înșiși declară în „Cuvînt înainte", „un tablou sintetic al limbii române literare, începînd din secolul al XVI-lea și încheindu-se cu perioada actuală" (p. 3). În atenția autorilor, lucrarea „se adresează nu numai studenților, cărora le este destinată în primul rînd, ci și tuturor celor interesați de problemele cunoașterii și cultivării limbii române" (p. 4). Înainte de a trece la prezentarea detaliată a lucrării, trebuie să subliniem că dorința autorilor de a depăși cadrul interesului strict didactic este pe deplin justificată. Punînd la contribuție un bogat material bibliografic, pe care îl prezintă cu obiectivitate și discernămînt într-o expunere fluentă și convingătoare, cei doi autori oferă o istorie a limbii române literare în care prezentarea diferitelor stadii de evoluție a structurii lingvistice se împletește armonios cu prezentarea contribuției de ordin teoretic adusă de marile personalități culturale la dezvoltarea limbii noastre literare. Prin aceste calități, lucrarea își depășește scopurile didactice, fiind în măsură să răspundă nevoilor de informare constatate la categorii largi de cititori, interesați să afle noi date privitoare la evoluția limbii române literare, depozitară a tezaurului nostru cultural.

Pornind de la constatarea că *Istoria limbii române literare* de Șt. Munteanu și V. D. Țâra reprezintă o merituoasă contribuție la acțiunea de punere în valoare a celor mai importante rezultate obținute în cercetarea domeniului, vom prezenta în continuare cîteva opinii personale reieșite din examinarea lucrării.

Lucrarea se deschide cu un „*Cuvînt înainte*" (p. 3—4), la care ne-am referit deja, și cu o „Introducere" (p. 7—12), în care se pun în discuție următoarele probleme: 1. *Obiectul și metoda cercetării*, 2. *Condițiile generale ale studierii istorice a limbii române literare* și 3. *Schiță de periodizare a istoriei limbii române literare*.

În *Schița de periodizare a istoriei limbii române literare* (p. 10—12), autorii arată că în evoluția limbii române literare se disting două epoci fundamentale: epoca veche și epoca modernă, fiecăreia fiindu-i subsumate perioade mai mult sau mai puțin întinse, ale căror limite nu sînt indicate întotdeauna, fapt care poate fi generator de confuzii, nedorite mai ales într-o lucrare care urmărește în primul rînd scopuri didactice. Astfel, referindu-se la prima perioadă a epocii vechi, autorii afirmă că aceasta „durează pînă la mijlocul veacului al XVII-lea", deci pînă la 1650, și că „acum limba română este cultivată prin puține scrieri originale... și prin destul de rarele traduceri și tipărituri bisericești". Or, dacă se are în vedere că numai în intervalul 1640—1650 apar *Cazaniile* de la Bălgrad (1641), Govora (1642), Dealu (1644), *Cazania* lui Varlaam

---

[1] Lăsînd la o parte studiile publicate în revistele de specialitate, o selecție a principalelor titluri apărute în ultimii cinci ani nu poate omite lucrări ca cele care urmează: I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, 1973; *Studii de limbă și stil*, Timișoara, 1973; G. Țepelea și Gh. Bulgăr, *Momente din evoluția limbii române literare*, București, 1973; *Studii de limbă literară și filologie*, vol. al IV-lea, București, 1974; M. Mancaș, *Istoria limbii române literare. Perioada modernă (Secolul al XIX-lea)*, București, 1974; Paula Diaconescu, *Elemente de istorie a limbii române literare. Partea I. Probleme de normare a limbii literare moderne* (1830—1880), CMUB, 1974; *Partea a II-a. Evoluția stilului artistic în secolul al XIX-lea*, București, 1975; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975; Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*. Ediție definitivă, București, 1975; Ladislau Gáldi, *Introducere în stilistica literară a limbii române*, București, 1976; Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunției literare românești*, București, 1976; Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, 1977; Ion Gheție, *Istoria limbii române literare*, București, 1978.

(1643), *Pravila* de la Govora (1640), *Pravila* lui Vasile Lupu (1646), *Noul Testament* de la Bălgrad (1648), pentru a nu pomeni decît o parte din tipăriturile datorate acestui deceniu, este clar că autorii fixează termenul ultim al intervalului nu în anul 1650, ci în anul 1640. Că așa stau lucrurile, ne-o dovedește și titlul capitolului de la p. 54 : „Dezvoltarea limbii române literare pînă la mijlocul secolului al XVII-lea" (1640).

Observația privitoare la absența unor indicații mai precise privind principalele momente ale evoluției limbii române literare este valabilă și pentru celelalte etape pe care autorii le delimitează în cadrul epocii vechi. Astfel, judecînd după lista personalităților culturale despre care se spune că au activat în cea de-a doua etapă a epocii vechi, listă care începe cu Varlaam și sfîrșește cu Antim Ivireanul, sîntem îndreptățiți să credem că autorii consideră, pe bună dreptate, că limitele acestei etape trebuie fixate, aproximativ, între 1640 și 1715 (anul apariției ultimei tipărituri datorate lui Antim Ivireanul). Caracterizînd această etapă, autorii ar fi trebuit să așeze în rîndul celor care au cultivat virtuțile estetice ale limbii române, alături de Dosoftei și, poate, înaintea lui Cantemir, pe Antim Ivireanul.

În sfîrșit, în legătură cu ultima etapă a vechii române literare, sîntem informați că ea se încheie în 1780, anul apariției primei gramatici tipărite. Momentul ei inițial însă pare a nu fi anul 1715, așa cum am putea crede, căci, judecînd după referirea la „destrămarea unității limbii culte realizată în traducerile bisericești tipărite între 1725—1780" (p. 11), sîntem îndreptățiți să considerăm că autorii fixează în anul 1725 începutul acestei etape și, în consecință, sfîrșitul celei anterioare. Motivele care i-au determinat pe autori să invoce anul 1725 rămîn necunoscute cititorului.

În cadrul epocii moderne a evoluției românei literare, autorii disting trei etape importante :

a) 1780—1840 — perioada de tranziție ;

b) 1840—1860 — etapa căutării de soluții, marcată prin apariția „Daciei literare" și prin adoptarea oficială a alfabetului latin în Muntenia ;

c) 1860—1900 — etapa dezbaterilor la nivel academic.

În legătură cu această periodizare se pot formula următoarele observații :

1. Intervalul 1780—1840 este unanim considerat drept o etapă de tranziție ; restrîngerea acestui interval prin înlocuirea ultimului termen cu 1830 sau cu 1836, așa cum procedează alți autori, reprezintă interpretări personale, poate mai judicios nuanțate în unele cazuri, care nu schimbă fundamental datele problemei.

2. Pentru intervalul 1840—1860, există suficiente temeiuri în baza cărora să i se confere dreptul de a figura ca etapă distinctă în evoluția limbii române literare ; dintre temeiurile la care ne referim, este suficient să amintim amplul proces de unificare lingvistică semnalat cu deosebire în edițiile succesive ale operelor unor scriitori ca Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu și C. Negruzzi, dar nu numai aici.

3. Prezentarea intervalului 1860—1900 drept etapă distinctă a procesului istoric urmărit, caracterizată prin dezbateri la nivel academic, se întemeiază pe considerente care ignoră realitatea unor fapte îndeobște bine cunoscute : în 1860 Academia Română încă nu fusese înființată, iar în 1900 nu s-a produs nici un eveniment cu implicații semnificative pentru evoluția limbii române literare.

O ultimă obiecție privind schița de periodizare se referă la redactarea părții finale care lasă loc unei inadvertențe : deși ultima etapă din evoluția limbii române literare în epoca modernă se încheie, așa cum s-a văzut mai sus, la 1900, „procesul desăvîrșirii unității în exprimarea literară intră într-o fază nouă și ultimă după formarea statului național român unitar, în 1918..." (p. 11).

Capitolul introductiv este urmat de un necesar capitol de „Preliminarii teoretice" (p. 13—46), în care se prezintă în mod sintetic cîteva chestiuni de ordin general, cum sînt istoria constituirii disciplinei, definiția noțiunii de limbă literară și a normei, precizări referitoare la caracterul normat și cultivat al limbii literare ; tot aici se analizează raporturile dintre limba literară și limba literaturii artistice și se amintesc principalele opinii formulate de-a lungul timpului în legătură cu epoca în care a luat naștere limba română literară și în legătură cu baza ei dialectală. Beneficiind de o bogată informație bibliografică, prezentată într-o manieră adecvată scopurilor didactice urmărite, acest capitol are meritul de a familiariza pe cititor cu cîteva din problemele fundamentale ale disciplinei.

Astfel, definiția dată de autori limbii literare, pe care o consideră „variantă a limbii naționale caracterizată printr-un sistem de norme fixate în scris, care îi asigură o anumită unitate și stabilitate, precum și prin caracterul ei prelucrat, îngrijit" (p. 17), pune accentul tocmai pe caracterul normat și cultivat al acesteia. Poate nu ar fi fost lipsit de interes ca tot în cadrul acestui capitol să se consacre un subcapitol sau un paragraf special raportului dintre limba literară scrisă și limba literară vorbită, referirile de la pagina 34 fiind, după părerea noastră, insuficiente.

În acest capitol se face o justă delimitare a conceptelor de limbă literară și limbă a literaturii artistice, subliniindu-se faptul că sfera limbii producțiilor beletristice nu coincide cu cea a limbii literare. În acest context, n-ar fi trebuit omisă menționarea aportului hotărîtor al academicianului Iorgu Iordan la clarificarea problemelor în discuție, cu atît mai mult cu cît studiul în care se fac respectivele precizări figurează în bibliografia selectivă de la finele lucrării. Din acest capitol mai reținem ideea că „limba scriitorului oferă istoricului limbii literare un document de epocă, în care sînt consemnate formele, oscilațiile, inovațiile" și că „limba literaturii prezintă interes pentru istoricul limbii literare nu prin partea individuală din creația lingvistică a unui scriitor, ci prin ceea ce reflectă trăsăturile comune și virtuale ale limbii, adică prin bogăția ei internă pe care scriitorul o pune în valoare și o transmite vorbitorilor" (p. 22). Aceste precizări sînt binevenite, întrucît ele sînt expresia poziției autorilor în ceea ce privește metodologia cercetării istoriei limbii literare.

Tot în cadrul capitolului intitulat „Preliminarii teoretice", o atenție deosebită se acordă raporturilor dintre limba literară și graiuri. După ce prezintă principalele teorii emise în legătură cu baza dialectală a românei literare, autorii își exprimă adeziunea la teoria „cel mai riguros și mai bogat argumentată, potrivit căreia *pînă în secolul al XIX-lea n-am avut o limbă literară unitară, ci mai multe variante („dialecte") literare, întemeiate, fiecare în parte, pe cîte unul din principalele subdialecte dacoromâne*" (subl. autorilor) (p. 41). Referindu-se la această teorie, autorii precizează că, „după opinia noastră, teoria susținută de G. Ivănescu și I. Gheție, singura întemeiată pe o foarte minuțioasă analiză a faptelor culese dintr-un mare număr de monumente literare, oferă cele mai convingătoare soluții pentru rezolvarea complexei probleme a relațiilor istorice dintre limba literară și graiurile dacoromâne" (p. 44).

În legătură cu acest capitol, propunem autorilor ca în eventualitatea unei reeditări să țină seama de următoarele sugestii :

— prezentarea mai detaliată a opiniilor formulate de Ov. Densusianu și acad. Al. Rosetti ;

— menționarea lui I. Bianu și N. Cartojan între susținătorii primatului literar al graiului muntean ;

— afirmarea mai răspicată a ideii că unificarea limbii literare are loc nu la nivelul dialectelor, ci la nivelul variantelor literare (scrise) ale acestor dialecte.

După părerea noastră, tot în cadrul părții preliminare ar fi trebuit să figureze și capitolul „Începuturile scrisului în limba română" (p. 49—54). Dar, indiferent de locul în care a fost plasat, pentru a corespunde întru totul titlului anunțat, acest capitol ar fi trebuit să conțină, pe lîngă prezentarea opiniilor privind curentul cultural care a dus la apariția scrierii în limba română, și informații privind vechimea tradiției literare românești.

Capitolele consacrate prezentării evoluției propriu-zise a limbii române literare reprezintă, cum este și firesc, partea cea mai substanțială a cărții, atît sub raportul cantității (p. 47—248), cît și sub raportul informației. Ele au în vedere „Epoca veche" (p. 47—96), care se referă la perioada cuprinsă între momentul apariției primelor texte scrise în limba română și anul 1780, și „Epoca modernă" (p. 96—248), care înfățișează perioada cuprinsă între 1780 și momentul actual.

Astfel structurată, *Istoria limbii române literare* se deosebește fundamental de redacțiile anterioare ale cursului predat de autori la Universitatea din Timișoara [2], întregul material fiind prezentat și interpretat dintr-o perspectivă nouă, care urmărește să surprindă trăsăturile caracteristice ale limbii române literare în diferite stadii ale evoluției sale. În felul acesta, tradiționala metodă a prezentării unor fapte lingvistice notate în operele unor autori, considerați izolat, este abandonată. Așadar, recenta apariție a *Istoriei limbii române literare*, departe de a fi o simplă reluare a unor mai vechi cursuri universitare, reprezintă în primul rînd o contribuție notabilă la eforturile întreprinse în ultimii ani în direcția abordării istoriei limbii literare ca istorie a procesului de constituire, consolidare și impunere a normelor supradialectale unice și de apariție și diversificare a stilurilor funcționale ale limbii române. Din această cauză, compararea lucrării de față cu oricare dintre edițiile mai vechi ale cursului multiplicat cu ani în urmă la Universitatea din Timișoara devine inoperantă. În scopul avizării cititorilor cărora nu le-a fost accesibil cursul amintit, vom preciza că, în comparație cu acesta, noua lucrare îmbrățișează o perioadă mult mai întinsă ; în fapt, capitolul „Epoca modernă", care nu figura în vechiul curs, reprezintă, cantitativ, mai mult de jumătate din volumul actualei lucrări. Pentru „Epoca veche", subcapitole întregi au fost supuse unor remanieri mai mult sau mai puțin importante, au fost fie rescrise în întregime, fie amplificate în mod considerabil, fie restructurate ; unele subcapitole din noua lucrare nu figurează în vechiul

[2] Cf. Ștefan Munteanu, Vasile Țâra, *Istoria limbii române literare (Secolele al XVI-lea — al XVIII-lea)*. Curs litografiat, ediția a III-a, Timișoara, 1972, 291 [—292] p. + 2 anexe.

curs, în timp ce unele subcapitole din vechea redacție n-au fost acceptate în lucrarea de față [3].

În actuala redactare, aceste două capitole, fie că se referă la epoca veche, fie că au în vedere epoca modernă, au, pînă la un punct, o structură similară, judicios gîndită și realizată. Ele conțin o scurtă prezentare a monumentelor de limbă și a cărturarilor din epoca respectivă urmată de înfățișarea structurii lingvistice a textelor, pe compartimente: fonetică, morfologie, sintaxă, lexic; nu este neglijată influența unor limbi străine cu care cultura română a intrat în contact de-a lungul timpului, tot așa cum nu sînt omise nici părerile unor cărturari despre limba română literară.

Considerăm că unul din meritele deosebite ale lucrării constă în insistența cu care sînt marcate două dintre momentele importante ale istoriei limbii române literare, anume momentul 1750, cînd se realizează prima unificare a limbii române literare la nivelul cărții tipărite, și momentul 1840, cînd, prin autoritatea incontestabilă a lui Ion Eliade Rădulescu, care a polarizat toate forțele intelectuale ale celor trei provincii românești, se precizează principalele direcții pe care va evolua limba română literară pentru a ajunge la desăvîrșire. În acest sens, ar fi fost de dorit și o mai amplă ilustrare a contribuției Academiei Române la normarea, modernizarea și cultivarea limbii române literare prin publicarea unor dicționare, gramatici și îndreptare ortografice. Ca urmare a acțiunilor desfășurate de acest prestigios for cultural din țara noastră, putem spune că unificarea limbii române literare începută în 1840 se încheie practic în cursul anilor 1950—1960, un moment care, de asemenea, ar fi trebuit mai bine pus în evidență.

Un alt merit al lucrării rezidă în contribuția personală a autorilor la cercetarea unor domenii ale disciplinei. Relevăm aici observațiile pertinente privitoare la stuctura sintactică a limbii române literare în diferite epoci și investigațiile întreprinse asupra lexicului din secolul al XIX-lea. Astfel, lucrarea înregistrează termeni neologici care nu figurează în alte lucrări similare. Dintre acești termeni citățm: *alianță, ambasadă, fantomă, figurant, infernal, reorganiza, rezervă* (p. 146). Numeroși termeni neologici sînt notați la date anterioare atestărilor din DA. Astfel, *confuzie* este notat de autori la Iancu Văcărescu (în DA, prima atestare datează din 1897), *figuranți* apare la B. P. Mumuleanu (DA îl notează la T. Maiorescu), *bazin* este folosit de Codru-Drăgușanu (în DA, prima atestare este posterioară anului 1900) și lista exemplelor ar putea continua.

În încheiere notăm cîteva observații de amănunt, greșeli de redactare sau de tipar:

— p. 19: ALR, nu ARL;

— p. 45: *-r* din sufixul *-lor*, nu din sufixul *-or*;

— p. 56: ideea că textele rotacizante sînt în totalitate anterioare tipăriturilor lui Coresi pierde tot mai mult teren în ultimul timp. Pentru *Psaltirea Scheiană* s-a demonstrat prin examen filigranologic că momentul scrierii ei trebuie plasat în 1573—1574;

— p. 59: Din rîndul textelor oficiale n-ar fi trebuit omise actele rămase de la Mihai Viteazul;

— p. 63: Budaker, nu Budalker;

— p. 66: „...limba... ne apare... trudnică și greoaie..."

— p. 72, nota 2: Ar fi fost mai indicat ca trimiterea să se facă la BRV (aceeași observație este valabilă și pentru nota 3 de la p. 73);

— p. 170: „...Eminescu a stat ... în curentul tendințelor înnoitoare...";

— p. 187: În limba rusă, *офицер* nu se pronunță *ofițir*; sunetul care urmează după *ț* ar putea fi notat într-o transcriere aproximativă cu *ă*.

Fără îndoială, aceste observații nu afectează meritele lucrării, pe care recenzia de față s-a străduit să le pună cît mai bine în lumină. Dealtfel, la meritele deja semnalate, dorim să mai adăugăm unul: inițiativa autorilor de a-și însoți *Istoria*... de o *Crestomație românească. Texte de limbă literară* alese și adnotate de Șt. Munteanu, Doina David, Ileana Oancea, V. D. Țâra, București, 1978, 327 [—330] p. Întrucît o analiză detaliată a crestomației (criterii de selecție a textelor, modalități de transcriere, natura exercițiilor propuse pentru activitatea din seminarii etc.) depășește cadrul intențiilor noastre, vom încheia prin a sublinia utilitatea unui astfel de instrument de lucru în procesul de instruire a studenților de la facultățile cu profil filologic.

Magdalena Georgescu

---

[3] Pentru a nu încărca excesiv expunerea, nu vom exemplifica fiecare situație, cu atît mai mult cu cît simpla confruntare a celor două lucrări avute în vedere este edificatoare. Ne vom limita să arătăm că, în legătură cu această ultimă observație, considerăm regretabilă decizia de a nu include în *Istoria limbii române literare* un capitol consacrat grafiei textelor noastre vechi.

JANA BALACCIU și RODICA CHIRIACESCU, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978, 262 p.

Recent, Editura Albatros a pus la dispoziția cititorilor, în ciclul „Dicționarele Albatros", o carte de informare și documentare, care „își propune să surprindă evoluția lingvisticii și filologiei românești prin evidențierea eforturilor individuale și colective ale reprezentanților lor" (p. 8).

În „Cuvîntul înainte", semnat de acad. Al. Graur, se subliniază interesul publicului larg din țara noastră pentru problemele limbii materne. În același timp, Al. Graur evidențiază meritul autoarelor de a fi inclus în lucrarea la care ne referim și pe reprezentanții unor domenii ce se interferează cu lingvistica (fonetica instrumentală, geografia lingvistică, psiholingvistica, lingvistica matematică, onomastica etc.).

Dicționarul propriu-zis este precedat de două capitole : primul („Argument", p.8—10), în care se expun motivele care au determinat alcătuirea acestei lucrări, și al doilea („Limbă și lingvistică românească. Scurtă cronologie", p. 14—53), în care sînt prezentate, în ordine istorică, momentele importante din istoria limbii și lingvisticii românești, insistîndu-se asupra celor mai vechi mărturii despre procesul de formare a limbii române (sec. V—X).

Dezvoltarea limbii române, strîns legată de dezvoltarea statelor feudale românești, face obiectul unui amplu paragraf (p. 17—19), asupra căruia ne vom opri mai îndeaproape. Aceasta, deoarece unele dintre datele prezentate de cele două autoare au constituit sau mai constituie încă subiectul unor controverse.

Autoarele se referă la cele mai vechi știri despre existența scrisului în limba română. În acest sens, sînt amintite mențiunea de pe jurămîntul de credință al lui Ștefan cel Mare față de Cazimir, regele Poloniei, emis în 1485, precum și mențiunea dintr-un registru al municipalității Sibiului, referitoare la redactarea unor scrisori în limba română. În ultimul caz s-a strecurat, însă, o regretabilă eroare tipografică. Anul din care datează această mențiune este **1495**, și nu 1405, cum apare în *Dicționar* (p. 18).

În continuarea expunerii cronologice, autoarele se opresc asupra textelor românești din secolul al XVI-lea (manuscrise și tipărituri). În această ordine de idei, se pot face unele observații. Deși numeroase cercetări recente s-au ocupat pe larg de aceste monumente ale limbii române, aducînd valoroase contribuții la elucidarea unora dintre cele mai controversate probleme referitoare la ele, totuși, în lucrarea de față, autoarele nu au ținut seama de rezultatele noilor cercetări. Ca urmare, ele au acordat credit unor opinii mai vechi, exprimate în diverse lucrări de istorie a limbii sau literaturii române.

În acest sens, este demonstrat astăzi faptul că *Psaltirea Hurmuzachi* [1] este o copie, și nu originalul traducerii, așa cum se afirmă în lucrare (p. 18).

Referindu-ne apoi la tipăriturile coresiene, și în acest caz, datele prezentate sînt depășite de cercetări mai vechi sau mai recente asupra acestor lucrări. Astfel, despre tipăritura *Întrebare creștinească*, prezentată în *Dicționar* sub titlul *Catehismul luteran, 1559* (p. 19), se afirmă că este astăzi pierdută. Dacă o astfel de afirmație este justificată (încă) în privința catehismului sibian din 1544, în cazul catehismului coresian însă avem de-a face cu o eroare datorată lipsei de informație. Tipăritura în cauză a fost descoperită încă din 1921 de către Andrei Bîrseanu și actualmente se află la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, legată împreună cu alte texte vechi (printre care și *Pravila* tipărită de Coresi și *Manuscrisul de la Ieud*), într-un codice miscelaneu, sub cota ms. rom. 5 032. În anul 1925, lucrarea a fost editată în facsimile de către I. Bianu [2], într-o serie largă de ediții de texte românești, între care pot fi amintite *Pravila* coresiană, *Manuscrisul de la Ieud*, *Lucrul apostolesc*. Regretabil este și faptul că autoarele nu au amintit aceste ediții nici în cadrul articolului consacrat, în *Dicționar*, lui Ion Bianu (p. 68—70).

Dintre celelalte texte coresiene, pun probleme acele tipărituri al căror an de imprimare nu este cunoscut cu siguranță. Cercetări mai noi au adus însă prețioase contribuții în acest sens. Astfel, pe baza studierii tipurilor și variantelor de filigran pe care le conțin filele tipăriturilor, s-a constatat că tipărirea *Cazaniei I* și *Molitvenicului* s-a făcut între 1567 și 1568 [3]. Ca urmare, și data imprimării *Apostolului* trebuie modificată (cca 1564—1566) [4].

---

[1] Ion Gheție, *Psaltirea Hurmuzachi — copie sau original?*, în SLLF, III, București, 1974, p. 241—261.

[2] *Texte de limbă din secolul XVI. I. Întrebare creștinească tipărită de diaconul Coresi la Brașov la 1560 în timpul episcopului Sava al Ardealului și al mitropolitului Efrem al Țării Românești*, București, 1925.

[3] Pavel Binder și Arnold Huttmann, *Cu privire la datarea și geneza Cazaniei I, tipărită de diaconul Coresi*, în LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 117 ; Al. Mareș, *Cînd și unde s-au tipărit Tîlcul evangheliilor și Molitvenicul românesc?*, în LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 129.

[4] *Ibidem*, p. 117, 129.

Tot la o altă dată s-a tipărit și *Pravila* coresiană — 1560—1562, și nu 1570—1580, cum se menționează în *Dicționar*[5].

Autoarele acordă credit total opiniei după care unele dintre tipăriturile coresiene reproduc textele maramureșene rotacizante după ce au fost supuse „muntenizării" de către diaconul Coresi și colaboratorii săi. Este însă o concepție pe care, în anii din urmă, cercetările filologice au combătut-o cu argumente temeinice[6].

În continuarea expozeului, Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu se referă la momentele cele mai importante ale culturii românești pînă în zilele noastre. Nu ne vom mai opri asupra lor, deoarece considerăm că datele respective sînt binecunoscute tuturor.

Vom insista, totuși, asupra ultimelor două decenii de lingvistică românească, dat fiind faptul că în prezentarea cronologică a lucrărilor mai importante nu și-au găsit locul și unele studii și lucrări valoroase pentru una dintre disciplinele cărora li s-a consacrat dicționarul. Astfel, sînt socotite a fi semnificative numai cîteva volume, deși în perioada la care ne raportăm au apărut o serie de lucrări cu nimic mai prejos decît acestea. Este vorba fie despre lucrări individuale, fie colective: Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956; N. A.Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962; Emanuel Vasiliu, *Fonologia limbii române*, București, 1965; Paula Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*, București, 1970; Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970; Mihaela Mancaș, *Stilul indirect liber în româna literară*, București, 1972; Ion Gheție—Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974; Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.

Considerăm că măcar unele dintre aceste lucrări ar fi trebuit amintite în tabloul cronologic care se referă la ultimul deceniu, cu atît mai mult cu cît pentru perioada respectivă s-a acordat o mai mare atenție unor lucrări mai puțin importante (chiar și unor reeditări — Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I).

În felul acesta, se poate constata că criteriul de selecție care a stat la baza întregii lucrări a fost insuficient delimitat în capitolul de la început („Argument", p. 9). Lucrul se poate observa și dacă vom parcurge dicționarul propriu-zis.

Autoarele menționează (p. 9) că pentru epoca de început au acordat o mai mare atenție valorilor „ce astăzi pot părea minore, dar care în epoca respectivă au fost reprezentative pentru mișcarea de idei".

Este binevenit un asemenea mod de a privi lucrurile, dar, avînd în vedere acest fapt, nu trebuia neglijat un altul: omiterea din *Dicționar* a unor reprezentanți contemporani, ale căror merite științifice nu mai pot fi contestate de nimeni și a căror activitate științifică este concretizată în publicarea unui număr considerabil de lucrări.

Inexistența unor principii și criterii clare, precise de selectare a valorilor a determinat includerea, în prezentul *Dicționar*, a unor autori mai puțin cunoscuți, odată cu omiterea altora, a căror menționare ar fi fost mai utilă cititorilor. Astfel, au fost dați uitării lingviști și filologi din perioada interbelică, precum: Gr. Scorpan, Al. Viciu, Gh. Adamescu, Constantin Diculescu, Leca Morariu, P. P. Perpessicius, Emil Vîrtosu. Dintre aceștia, ultimii doi meritau, credem, cu prisosință să figureze în paginile *Dicționarului*.

Referindu-ne la perioada contemporană, putem constata că „mobilitatea" criteriului valoric (dealtfel, foarte subiectiv prin esența sa) a devenit atît de mare, încît nu-i mai putem stabili limitele în nici un fel. Rezultă, oarecum, din lectura cărții, că au fost incluși în lista dicționarului acei autori care au publicat cel puțin un volum. Dar ce motivări putem găsi în cazul omiterii unor autori care au publicat chiar mai multe volume?

Numărul celor dați uitării este mare. Vom aminti, însă, numai pe cîțiva dintre cei care ar fi trebuit să fie prezenți aici: Dan Simonescu, Al. Andriescu, Andrei Bantaș, Elena Barboricâ, N. I. Barbu, Gh. Chivu, Mariana Costinescu, Ion Dănăilă, C. Dimitriu, D. D. Drașoveanu, Anca Giurescu, Christian Ionescu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, L. Leonte, L. Levițchi, Liliana Macarie, Sanda Reinheimer, Marcel Saraș, Florența Sădeanu, G. Strempel, Ecaterina Teodorescu, Mirela Teodorescu, Ioana Vintilă-Rădulescu, Emil Vrabie, Petre Zugun ș.a. Toți aceștia sînt cunoscuți publicului larg atît prin volumele pe care le-au publicat, cît și prin articolele, notele, recenziile care au văzut lumina tiparului în revistele de specialitate.

Dar inconsecvența autoarelor s-a făcut vizibilă și la nivelul articolelor de dicționar. Și în acest caz, exemplele sînt numeroase. Pentru a nu încărca expunerea, vom prezenta numai cîteva dintre observațiile noastre.

Astfel, ar fi fost de dorit ca, acolo unde o lucrare a fost realizată de un colectiv, colaboratorii să fie menționați în fiecare caz. Din mulțimea exemplelor, amintim cîteva: acad. Iorgu Iordan, Ion Gheție, Valeria Guțu-Ro-

[5] Vezi Mareș Alexandru, *Prima pravilă bisericească tipărită în limba română și raporturile ei cu cele mai vechi versiuni ale „Nomocanonului" prescurtat*, în SLLF, I, București, 1969, p. 292.

[6] Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 255—256.

malo și Flora Șuteu, coautori ai lucrării *Istoria științelor în România. Lingvistica* (1975), care a fost menționată numai în articolele consacrate Luizei și lui Mircea Seche; Theodor Hristea și Gr. Brâncuș, coautori, alături de Ion Diaconescu, la lucrarea *Sinteze de limba română* (1972), menționată numai în lista de lucrări a lui Ion Diaconescu; Ion Dănăilă, coautor, alături de acad. Ion Coteanu, la lucrarea *Introducere în lingvistica și filologia românească* (1970); Elena Barborică și Mirela Theodorescu, coautoare, alături de Liviu Onu, la lucrarea *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice* (ed. I. 1972, ed. II, 1978). Ultima dintre autoarele citate este, alături de Ion Gheție, coautoare la edițiile critice *Manuscrisul de la Ieud* (1977) și Ion Budai-Deleanu, *Scrieri lingvistice* (1970). Dealtfel, ediția scrierilor lui Ion Budai-Deleanu nici nu a fost menționată în seria lucrărilor realizate de Ion Gheție.

Într-o situație asemănătoare se află profesorul Gh. Ivănescu, a cărui activitate de coordonare a celor două volume *Philologica* (1970, 1972) nu a fost amintită, și Gheorghe Bulgăr, a cărui colaborare la realizarea celor două volume intitulate *Lexic regional* (1963, 1967) a fost omisă. De asemenea, în articolul dedicat cunoscutului lingvist și filolog ieșean N. A. Ursu nu figurează editarea operei lui Gh. Asachi (p. 247).

Dacă unele lucrări și unii colaboratori au fost trecuți cu vederea din motive de spațiu (să zicem), nu înțelegem de ce este menționată ca apărută deja o lucrare care nu a văzut încă lumina tiparului: *Tratatul de istorie a limbii române*, vol. IV, amintit în cazul Laurei Vasiliu (p. 250).

Este de regretat că nu s-a specificat, în cazul unor autori (Mioara Avram, Gh. Bolocan, Gh. Bulgăr, Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, Liviu Onu, Lucia Wald), faptul că aceștia au, în afara volumelor colective, și alte contribuții, materializate în studii, articole, note în revistele de specialitate.

Dealtfel, inconsecvențe numeroase am constatat și în cazul indicării unor date privind fie biografia, fie alte aspecte ale activității științifice ale unor cercetători. În primul caz, ne oprim la două exemple: anul obținerii doctoratului de către Andrei Avram este 1959, și nu 1969 (p. 57), iar anul susținerii examenului de licență de către Valeriu Șuteu este 1954, și nu 1952 (p. 240).

Asupra diverselor aspecte ale activității științifice desfășurate de unii dintre cercetătorii incluși în recentul *Dicționar* dorim să insistăm mai mult.

În unele situații, autoarele au găsit de cuviință să treacă în revistă diferitele călătorii de studii, documentare, schimburi de experiență etc. în străinătate, chiar dacă acestea au fost de scurtă durată. Sîntem de acord cu aceasta, sub rezerva respectării principiului consecvenței. Unii lingviști au ținut cursuri universitare în alte state timp îndelungat, fără ca acest lucru să fie amintit (Andrei Avram, Emanuel Vasiliu).

De asemenea, nu s-a menționat consecvent nici activitatea unora dintre lingviștii și filologii noștri în cadrul diverselor societăți lingvistice (Mioara Avram, Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, Ion Gheție ș.a.).

Pe lîngă cele semnalate, o altă lacună o constituie și faptul că membrii consiliilor de conducere ale diferitelor publicații de lingvistică nu au fost totdeauna amintiți. Reținem astfel că prezența în consiliul de conducere al revistei „Limba română" a acad. Iorgu Iordan, Gr. Brâncuș, Ion Gheție, Valeria Guțu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Laura Vasiliu nu a fost menționată. În aceeași situație putem aminti și pe Mioara Avram, Boris Cazacu și acad. Al. Graur, membri în comitetul de redacție al revistei „Studii și cercetări lingvistice".

În seria inconsecvențelor *Dicționarului* mai putem include și faptul că menționarea lui Alexandru Niculescu în calitate de realizator al rubricii „Cronica limbii" (din 1974) la revista „România literară" (p. 188) făcea necesară aceeași specificare și în cazul lui Theodor Hristea.

Am încercat să prezentăm aici numai unele dintre lipsurile și erorile ce s-au strecurat în acest *Dicționar*, ca urmare a folosirii unui criteriu insuficient definit.

Desigur, nu este ușor de făcut o selecție a valorilor reale și viabile ale unei discipline, dar o inițiativă de genul celei de față ar fi trebuit să se bazeze pe criterii clare, formulate cu mai multă precizie și respectate riguros.

Nu se poate spune că lucrarea nu este utilă. Ea oferă cititorului date și informații asupra cercetării lingvistice și filologice românești, dar nu reușește să reflecte în întregime bogata activitate desfășurată atît în trecut, cît și în zilele noastre, în vastul domeniu al celor două discipline.

Este ceea ce așteptăm de la o ediție viitoare, în care datele furnizate să fie cît mai exacte, mai complete și mai consecvent prezentate.

Emanuela Buză

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

RECTIFICARE

Cititorii sînt rugați să facă următoarele rectificări în nr. 2/1979: la p. 135, r. 19 de sus, în loc de: a*a*/*o*, se va citi: o*a*/*o*; la p. 147, r. 7 de jos, în loc de: secolul al XV-lea, se va citi: secolul al XVI-lea; la p. 153, r. 2 de jos, în loc de: trecutul său viitor, se va citi: trecut sau viitor; la p. 157, r. 8 de sus, în loc de: *chrazorъ*, se va citi: *chrabъrъ*; la p. 157, r. 9 de sus, în loc de: *hrázor*, se va citi: *hrábor*; la p. 168, r. 13 de sus, în loc de: cercetare, se va citi: comparație.

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesaţi de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară şi stilistică, istoria lingvisticii româneşti, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică şi filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugaţi să înainteze articolele, notele şi recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuş, pe hîrtie de calc. Tabelele şi ilustraţiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planşe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea aceloraşi date în text, tabele şi grafice. Explicaţia figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de iniţială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanţelor internaţionale.

Responsabilitatea asupra conţinutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Consiliului de conducere al revistei cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

291 - 95 .
305 - 01 .

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei, nr. 125, sectorul 1, 71021 Bucureşti

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită : tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 20 lei ; vol. II, 589 p., 20 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

* * * **Probleme de lingvistică generală.** Sub redacția : acad. Al. Graur și acad. I. Coteanu, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei ; vol. VII, 1977, 127 p., 7,50 lei.

LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica.** Sub redacția : acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România : Etnologia** de Romulus Vulcănescu ; **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacția : Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR)**, tomul IX, **R**, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU **Les mots composes dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1 052 p., 150 lei.

* * * Coresi, **Psaltirea slavo-română. 1577**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, 1977, 208 p., 18 lei.

Sub redacția Al. Graur și Mioara Avram, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. II, **Prefixele**, 1978, 385 p., 25 lei.

H. MIHĂESCU, **La langue latine dans le sud-est de l'Europe**, coeditare cu Société d'edition „Les belles lettres" — Franța, 1978, 401 p., 32 lei.

MIHAI MORARU și CĂTĂLINA VELCULESCU, **Bibliografia analitică a literaturii române vechi**. Volumul I, **Cărțile populare laice**, partea I, 1976, 242 p., 19 lei ; partea a II-a, 1978, 327 p., 26 lei.

FL. MARCU și C. MANECA, **Dicționar de neologisme**, ed. a III-a, 1978, 1 168 p., 116 lei.

Sub redacția Iorgu Iordan, Al. Graur, Ion Coteanu, **Dicționarul limbii române**, tom. XI, partea 1, litera Ș, 1978, 272 p., 40 lei.

ZAMFIRA MIHAIL. **Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană**, 1978, 255 p. + 16 pl. + 1 hartă, 20 lei.

LR, Anul XXVIII, nr. 3, p. 215—322, București, 1979

I. P. INFORMAȚIA c. 1178 | 42 200 | Lei 6.—

I 8240171
fibi

LIMBA ROMÂNĂ

4

ANUL XXVIII
1979
iulie—august

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1998 0 IUI. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. *IORGU IORDAN* — *redactor-şef*
FLORA ŞUTEU — *redactor-şef adjunct*
MIOARA AVRAM
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — *membru al Colegiului de redacţie*
VALERIA GUŢU ROMALO
TEODOR HRISTEA
CONSTANTIN JALBĂ — *membru al Colegiului de redacţie*
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentele dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, 71021 Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranger pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT — IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11 226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret, nr. 12
79515 Bucureşti, Sectorul 7
Telefon : 33.34.40, int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei, nr. 125
71021 Bucureşti, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80

i 8240

-- ULL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVIII 1979 Nr. 4
iulie—august

2022

SUMAR

FILOLOGIE

ION GHEȚIE, Coresi — traducător sau tipograf? 325

NOTE ȘI COMENTARII

IORGU IORDAN, Cum este informat publicul larg în probleme de istorie a lingvisticii românești 333
AL. GRAUR, Terminații neobișnuite 335

RECENZII

„Kurier der Rumänischstudenten". „Curierul studenților de limbă română". Nr. 10, 1978, Romanisches Seminar, Ruhr-Universität Bochum *(Ștefan Munteanu)* 337
Biblioteca județeană Dolj. *Manuscrise și cărți vechi. Catalog* întocmit de Gabriela Nica și Tudor Nedelcea, cu o prefață de Dan Simonescu, Craiova, 1977 *(Mircea Anghelescu)* 339
Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **21**, 1978) (ION DĂNĂILĂ și ELEONORA POPA) 341

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

LR, Anul XXVIII, nr. 4, p. 323—464, București, 1979

29119.

CORESI — TRADUCĂTOR SAU TIPOGRAF?

DE

ION GHEȚIE

1. Vreme îndelungată, pînă spre sfîrșitul secolului trecut, diaconul Coresi a fost socotit nu numai tipograful, ci și traducătorul cărților românești ieșite de sub teascurile imprimeriei brașovene. Descoperirea versiunilor rotacizante ale *Apostolului* și *Psaltirii* a constituit, fără îndoială, primul și cel mai important prilej de revizuire a acestei opinii. De vreme ce textele conservau aceleași traduceri românești ca și cărțile coresiene corespunzătoare, se năștea îndoiala asupra calității de traducător a diaconului. În momentul în care diverși oameni de știință (printre care și Iorga) au susținut că originalele *Psaltirii Scheiene* și *Codicelui Voronețean* ar depăși în vechime granițele secolului al XVI-lea, îndoiala s-a transformat în convingere fermă : diaconul Coresi nu a fost traducătorul cărților sale, ci numai tipograful care a scos la lumină scrieri venite de aiurea, după ce, în prealabil, le-a supus unei revizii mai mult sau mai puțin temeinice. Punctul acesta de vedere a fost acceptat de unanimitatea cercetătorilor români, astfel încît el a devenit o opinie a cărei valabilitate nu a contestat-o nimeni.

2. Ocupîndu-se cu ani în urmă de problema bazei dialectale a limbii tipăriturilor coresiene, G. Istrate a reafirmat încă o dată această părere, devenită loc comun în filologia românească : „Coresi nu era și traducător, ci numai tipograf, deci nu « limba » pe care o vorbea el o găsim în textele respective, ci pe aceea a adevăraților traducători, care nu erau din Tîrgoviște”[1]. Cîțiva ani mai tîrziu, d-sa a combătut din nou „punctul de vedere al celor care plasează primele noastre tipărituri în zona Tîrgoviște-Brașov, din motivul că diaconul Coresi nu era și traducătorul cărților pe care le-a tipărit, ci numai tipograf” [2].

Opiniile lui G. Istrate au fost examinate critic de Al. Rosetti. După părerea d-sale, argumentarea autorului ar fi nesatisfăcătoare, întrucît ar izvorî dintr-o supoziție nedemonstrabilă, „aceea că diaconul nu ar fi participat la traducerea cărților pe care le-a tipărit. Într-adevăr, știrile privitoare la activitatea diaconului Coresi sînt, după cum se știe, cu totul sumare. În această stare a lucrurilor, afirmația că diaconul a participat sau nu la revizuirea traducerilor maramureșene, pe care le-a tipărit, sau la traducerea versiunilor din *Cazania* I și a II-a este gratuită. De aceea,

---

[1] *Originea și dezvoltarea limbii române literare*, în AUI, serie nouă, secț. III (șt. soc.), tom. III, 1957, fasc. 1 — 2, p. 84.

[2] *Originea limbii române literare. Noi contribuții*, în AUI, tom. VI, 1960, fasc. 2, supliment, p. 67 — 68.

socotim că nu poate trage nici un argument, pro sau contra, din astfel de considerații" [3].

3. Repusă în discuție în acești termeni, problema enunțată în titlul articolului de față merită mai multă atenție din partea cercetătorilor decît s-ar părea la o primă impresie. După cum se vede, Al. Rosetti plasează discuția pe terenul metodologiei, exprimîndu-și îndoiala asupra posibilităților de înlăturare a dubiului pe care le-ar avea investigația filologică. D-sa pune totodată, indirect, un semn de întrebare asupra valabilității afirmațiilor celor ce au contestat calitatea de traducător a diaconului.

Înainte de a ne pronunța asupra șanselor de rezolvare a problemei, vom arăta că pînă în prezent ea nu a constituit obiectul unei dezbateri adîncite și competente. Nici N. Sulică, singurul care a dedicat subiectului o cercetare mai amplă [4], nu a făcut altceva decît să reia unele afirmații mai vechi sau să formuleze alte cîteva noi, întemeindu-le însă rareori pe suportul dovezilor indiscutabile. În lucrarea sa, Sulică readuce în discuție mai vechea opinie asupra dependenței textelor coresiene de cele rotacizante (referindu-se la versiunile *Psaltirii* și *Apostolului)*. Cea dintîi *Cazanie* și *Molitvenicul* care o însoțește nu ar fi opera lui Coresi, întrucît originalul acestor texte este maghiar, or, Coresi nu știa ungurește. *Cazania a II-a* ar reproduce o traducere românească pusă la dispoziția lui L. Hirscher și a lui Coresi de Serafim, mitropolitul Tîrgoviștei. Diaconul Coresi nu a fost, deci, un traducător. La el, *a scrie* înseamnă „a tipări", și nu „a compune în scris". Imprimînd traducerile altora, Coresi „a îndreptat, a adaptat, a modernizat". El ar fi încercat chiar să uniformizeze limba literară scrisă, eliberînd-o de regionalisme, operație efectuată „în deplină conștiință".

Argumentele prezentate de Sulică se pretează discuției. Raportul dintre versiunile coresiene și cele rotacizante ale *Apostolului* și *Psaltirii* trebuie privit în altă perspectivă decît cea a unei dependențe directe [5]. Nu avem de unde ști dacă diaconul vorbea sau nu ungurește. De altfel, ipoteza unui original maghiar al *Cazaniei I* a fost abandonată în zilele noastre [6]. Nimic nu ne autorizează să susținem că Serafim ar fi trimis brașovenilor o traducere românească. Avem motive să credem că lucrarea cerută de la Tîrgoviște a fost *Omiliarul* slavon tipărit în 1569 la Zabludov de Ivan Feodorov [7]. Sulică are dreptate într-o serie de chestiuni mărunte, cum ar fi semnificația verbului *scrie*, dar ele nu sînt esențiale în problema ce ne

---

[3] *Despre bazele limbii române literare*, articol republicat recent în ILR², p. 757 — 759 (citatul reprodus de noi, la p. 757).

[4] *Coresi scriitor sau tipograf. Un capitol din istoria primelor începuturi de literatură cultă națională la români*, în „Gazeta Transilvaniei", 1901, nr. 192, 193, 195, 196, 197, 198, 202, 208, 209, 211, 213, 214, 215, 217.

[5] Vezi, mai jos, notele 21 și 29.

[6] Vezi Pandele Olteanu, *Presupusul original unguresc al Cazaniei I, din 1564, a diaconului Coresi: corectarea unei erori*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965, p. 645 — 650.

[7] Vezi S. Koliada, *Ivan Feodorov i knigopečatania nekotorih stran Vostočnoi Evropi*, în „Vestnik istorii mirovoi kulturi", 1958, nr. 1, p. 49 — 50.

interesează. În fine, rolul atribuit lui Coresi în operația de revizie a textelor este mult exagerat [8].

În cei aproape optzeci de ani care au trecut de la publicarea studiului lui Sulică, problema a fost atinsă numai în trecere în cercetări consacrate unor alte subiecte. Capitolul pe care i-l rezervă Florica Dimitrescu în studiul introductiv la ediția *Tetraevanghelului* coresian nu aduce nici el elemente noi. Autoarea e de părere că „cercetările mai vechi și mai noi *au dovedit* în unanimitate că partea lui Coresi este aceea de tipograf" [9], afirmație care, în lumina celor înfățișate mai sus, trebuie privită cu rezervă.

4. O chestiune asupra căreia ne unim în păreri cu Al. Rosetti este aceea a insuficienței informațiilor referitoare la activitatea desfășurată de Coresi. Cele mai multe le datorăm diaconului însuși, care în prefețe sau în epiloguri a furnizat unele date asupra cărților ieșite din tipografia sa. Astfel, în epilogul *Psaltirii* slavo-române din 1577, el spune : „Scrisu-v-am [= v-am tipărit] aceste Psăltiri cu otveat, de-am scos [= am tradus] din psaltirea sîrbească pre limbă rumânească, să vă fie de înțelegătură și grămăticilor". Patru ani mai tîrziu, în predoslovia *Cazaniei a II-a*, se arată că omiliarul trimis de Serafim, mitropolitul Tîrgoviștei, a fost dat „lu Coresi diaconul ce era meșter într-acest lucru de o scoase [= o traduse] den cartea sîrbească pre limba rumânească". În munca sa de traducător, diaconul a fost ajutat și de „preuții de la beseareca șcheailor de lîngă cetatea Brașovului, anume pop Iane și popa Mihai".

O a treia informație, provenită de astă dată din mediu săsesc, aparține cronicarului Joseph Teutsch. Vorbind despre evenimentele anului 1560, el arată : „1560 lässet Herr Benckner, Richter, die 4 Evanghelisten aus dem Servischen ins Walachische übersetzen durch einem Diaconus Kores aus Tergowist und Todor Deak, den walachischen Pfafen damit zu helfen" [12]. Diaconul Coresi și Tudor Diacul ar fi tradus, așadar, evangheliile din slavonă.

Două din aceste mărturii documentare pot fi puse la îndoială dacă se examinează împrejurările în care au apărut lucrările respective sau maniera în care au fost elaborate informațiile. Astfel, este greu de acceptat *ad litteram* afirmația din predoslovia *Cazaniei a II-a*. Într-adevăr, Coresi este ocupat pînă la data de 11 noiembrie 1580 cu tipărirea, la Sebeșul săsesc, a *Sbornicului* slavon, iar cu un an înainte tipărise, împreună cu Mănăilă, un *Evangheliar* în aceeași limbă. El n-a putut, deci, traduce un text de dimensiunile *Cazaniei a II-a* în anii 1579—1580 și cu atît mai puțin în intervalul de o lună ce separă data încheierii lucrului la *Sbornic* de cea a începerii activității de imprimare a *Cazaniei a II-a* (14 decembrie 1580). În scurtul timp avut la dispoziție, Coresi a putut cel mult să revadă textul românesc pregătit pentru tipar.

---

[8] O opinie similară împărtășește P. P. Panaitescu, în *Istoria literaturii române*, vol. I, București, 1964, p. 308 ; vezi observațiile noastre critice în *Rolul textelor coresiene în procesul de unificare a limbii române literare*, în SLLF, III, p. 107.

[9] Vezi *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Brașov, 1560—1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănicești, 1574*, ed. Florica Dimitrescu, București, 1963, p. 14. Sublinierea ne aparține.

[10] Citatul este reprodus după lucrarea menționată în nota precedentă, p. 21.

[11] Citatul este reprodus după lucrarea menționată în nota 9, p. 21.

Afirmațiile lui Teutsch sînt de asemenea îndoielnice. E posibil ca cronicarul sas să se fi folosit de epilogul *Tetraevanghelului* coresian, redîndu-l pe *scrie* prin „übersetzen" : „cu zisa jupînului Haneș Bĕgner *scris-am* [= am tipărit] eu diiacon Coresi ot Tîrgoviște și Tudor Diiac". Reproducînd același epilog, un alt cronicar sas, Th. Tartler, îl traduce pe *scrie* prin „geschrieben" : „Aus Anspruch Johannis Benckners habe ich Diakon Koresi von Tergovist und Theodor Deak oder Schreiber geschrieben" [11].

5. Dacă informațile care ne-au parvenit nu sînt edificatoare, înseamnă oare că nu dispunem de nici un instrument adecvat de cercetare și că, prin urmare, problema ce ne interesează este insolubilă?

Răspunsul nostru este categoric negativ. În ciuda penuriei de date, avem posibilitatea de a ști, cu certitudine, dacă diaconul Coresi a fost și traducătorul, nu numai tipograful cărților sale. **Răspunsul ni-l dă critica de text, mai exact vorbind cercetarea filiației textelor și localizarea fenomenelor lingvistice semnificative.** Dacă un anumit text coresian nu este „original", ci „copie", plasîndu-se, așadar, într-o stemă de filiație al cărei punct de origine îl constituie un alt text (cunoscut sau necunoscut), el nu a fost tradus de Coresi, ci numai tipărit sau cel mult revizuit de acesta. De asemenea, nu poate fi considerat o traducere originală nici textul a cărui limbă conține elemente localizabile în alte regiuni ale țării decît Muntenia și sud-estul Transilvaniei. Întrucît elementele muntenești de limbă trebuie atribuite celor ce au pus lucrările sub tipar (în speță, lui Coresi), particularitățile nord-ardelenești, bănățenești sau moldovenești reperabile în ele nu-și pot avea obîrșia decît în originale. Acestea se dovedesc a fi, astfel, nemuntenești și nu trebuie în nici un caz atribuite diaconului tîrgoviștean.

Pornind de la aceste precizări metodologice, vom trece în revistă, cît mai pe scurt, tipăriturile românești ale lui Coresi, încercînd să răspundem la întrebarea dacă el a fost traducătorul sau numai tipograful lor.

6. Deși de dimensiuni reduse, *Catehismul* conține în paginile sale cîteva elemente de tip nordic, cum ar fi prezența lui *i* în loc de *î* în *singe* sau cuvinte ca *hasnă* ori *pită* [12]. Un loc aparte se cuvine a fi rezervat particularităților de limbă sau de grafie explicabile prin urmarea directă a tipăriturii sibiene din 1544. După cum se știe, textul din 1544 nu ne este cunoscut. Cu toate acestea, ne putem face o idee despre grafia și limba lui, orientîndu-se după felul cum se prezintă, sub aceste aspecte, *Evangheliarul de la Sibiu*. Un indiciu dovedind relația de dependență a cărții coresiene de cea sibiană poate fi socotit, de pildă, redarea accidentală a diftongului *oa* prin *o* în cuvinte ca *sățiosă*, *dinioră* (în *Evangheliarul de la Sibiu*, diftongul *oa* este notat consecvent prin *o*). Unele elemente nemuntenești de limbă descoperite în paginile *Catehismului* coresian ne îndrumă spre aceeași tipăritură sibiană, în care asemenea particularități (datorate tipografului, Filip Moldoveanul, alias Maler) trebuie să fi fost destul de numeroase, judecînd după felul cum ni se înfățișează, în această privință, *Evangheliarul de la Sibiu*. Redarea lui *ă* prin *e* se reflectă în grafia *alte* din pasajul : „nu e într-însele *alte* nemică, ce numai ce-au propoveduit

[12] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, p. 253.

sfinţii apostoli". Un acord greşit notăm în *a treia folos*, în timp ce în fraza : „cum noi păcatele noastre să le putem cunoaşte, den *ei* să ne smerim", *ei* este întrebuinţat greşit în loc de *ele(păcatele)* [13]. De remarcat că în introducere autorii, „neşte creştini buni", nu revendică decît traducerea celor zece porunci, a rugăciunii *Tatăl nostru*, a *Crezului*, precum şi a citatelor evanghelice. Este o manieră de a recunoaşte că restul textului a fost preluat dintr-o versiune anterioară şi tipărit ca atare, fără a se fi făcut vreo intervenţie. În lumina celor spuse mai sus, această versiune nu putea fi decît cea apărută la Sibiu în anul 1544 [14].

7. S-a afirmat de unii autori că *Tetraevanghelul* coresian ar descinde dintr-o traducere rotacizantă astăzi pierdută, dar nimeni nu a adus vreo probă concretă în sprijinul acestei ipoteze [15]. Recent, Al. Mareş a demonstrat că grafia *adinsere* din evanghelia după Matei trebuie citită *adin sere*, adică *adin sene* „înaintea sa" (sl. междоу совоѧ), cu rotacismul lui *n* intervocalic în *sene* „sine" [16]. În afara acestei particularităţi, au mai fost identificate în limba *Tetraevanghelului* o serie de trăsături de tip nordic, cum ar fi : *ă* protonic trecut la *a (îmbracat)*, *—e > i (lesni)*, rostirea dură a consoanelor *s* şi *ţ (înţăleasără, săcure, ţăstului, ucisără)* sau cuvinte ca *pistreală* şi *som*. Ele ne îndreaptă atenţia spre o regiune unde se vorbea un grai de tip nordic şi în special spre Moldova (care cunoştea în a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi rotacismul lui *-n-*) [17]. Cercetarea raporturilor dintre tipăritura coresiană şi *Evangheliarul de la Sibiu* a pus în evidenţă mai multe fapte care ne permit să afirmăm că în momentul alcătuirii versiunii tipărite de Coresi în 1561 a fost folosită şi traducerea sibiană din 1551—1553 [18]. Toate aceste constatări duc în mod necesar la încheierea că *Tetraevanghelul* coresian nu e o traducere independentă, ci o prelucrare a cel puţin două versiuni româneşti mai vechi.

8. Problema relaţiilor dintre *Apostolul* coresian şi *Codicele Voroneţean* a constituit multă vreme un obiect de dispută între filologi. Dacă unii oameni de ştiinţă au susţinut dependenţa versiunii coresiene de un original rotacizant nord-ardelenesc (maramureşean), reprezentat de *Codicele Voroneţean* [19], alţii au negat orice legătură de filiaţie între cele două

---

[13] Vezi articolul nostru *Filiaţia catehismelor luterane din secolele al XVI-lea — al XVII-lea*, în LR, XXIV, 1975, nr. 2, p. 167 — 169.

[14] *Ibidem*, p. 166, 169.

[15] Vezi N. Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Bucureşti, 1904, p. XXIII ; Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. a II-a, Sibiu, 1930, p. 71 ; Al. Rosetti, ILR², p. 485.

[16] Al. Mareş, *O versiune rotacizantă a celor patru evanghelii (Un izvor necunoscut al Tetraevanghelului din 1561)*, în LR, XXIII, 1974, nr. 3, p. 217 — 222.

[17] Vezi lucrarea noastră *În legătură cu versiunile moldoveneşti din 1532 ale Evangheliei şi Apostolului*, în LR, XXVI, 1977, nr. 2, p. 191 — 192.

[18] Vezi Al. Mareş, *Observaţii cu privire la Evangheliarul din Petersburg*, în LR, XVI, 1967, nr. 1, p. 73—75, *Precizări în legătură cu traducerea Tetraevanghelului lui Coresi*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 6, p. 664 — 665.

[19] Vezi în special contribuţiile lui Al. Rosetti, reunite recent în ILR², p. 759 — 776.

texte, socotindu-le a fi traduceri independente ale apostolului [20]. Cercetările recente ale Marianei Costinescu [21] au demonstrat în mod convingător că ambele texte descind dintr-o traducere românească primitivă, confruntată apoi, în mod separat, cu cîte o versiune slavonă diferită a apostolului. Traducerea românească care a stat la dispoziția lui Coresi conținea în mod cert unele particularități de tip nordic, cum ar fi rotacismul lui *-n-* și rostirea moalei a lui *r* (în cuvinte de tipul *reu)* și *s* (în conjuncția *să: se scriu)*. Alte particularități nordice identificate în limba *Apostolului* coresian sînt: *ă* protonic > *a: calari, ń* în *vinie, f* > *h* în *hreamăt* și cuvîntul *beți*ț [22]. Toate aceste fapte scot definitiv din discuție eventualitatea efectuării de către Coresi (sau de către o altă persoană vorbind graiul muntean) a traducerii *Apostolului* în românește.

9. Elemente de tip nordic se întîlnesc și în *Cazania I* și în *Molitvenicul* tipărit ca o anexă a celei dintîi lucrări. Au fost notate și aici fenomene ca trecerea lui *ă* protonic la *a (barbat)* sau păstrarea lui *ń (vinie)* [23]. Indicii mai sigure despre locul de proveniență a originalelor ne oferă lexicul. Într-o cercetare mai veche am arătat că termeni ca *hlăpie* sau *hrăbor*, citați pentru a dovedi localizarea nord-ardelenească a *Cazaniei I*, ne îndrumă de fapt spre sfertul sud-vestic al teritoriului daco-român (și în special spre Banat-Hunedoara) [24]. S-a observat mai de mult că între *Cazania I* și *Molitvenic*, pe de o parte, și *Palia de la Orăștie*, pe de altă parte, există asemănări izbitoare sub raportul limbii [25]. Ele sînt atît de numeroase și, într-un fel, atît de semnificative, încît s-a susținut chiar traducerea acestor texte de către același autor [26]. Printre cuvintele (de origine maghiară) citate în diverse prilejuri ca fiind comune celor trei texte amintim pe *aleniș, buduș*lui, *celui, murgui, ocă.* Asemănări de același fel au fost consemnate între aceste scrisori, luate împreună, și *Fragmentul Todorescu (Cartea de cîntece*, atribuită lui Pavel Tordași), text bănățean-hunedorean, tipărit la Cluj în jurul anului 1570 [27]. Caracterul reformat al unora dintre ideile prezente în cele două tipărituri coresiene poate constitui și el un argument pentru localizarea textelor în Banat-Hunedoara, unde se găsea, în secolul al XVI-lea, centrul de iradiere a propagandei protestante printre români. De menționat că și celelalte două texte amintite mai sus, *Palia de la*

---

[20] Vezi Șt. Pașca, *Probleme în legătură cu începutul scrisului românesc. Versiunile din secolul al XVI-lea ale „Apostolului"*, în CL, II, 1957, p. 47 — 95; N. Corlăteanu, *În jurul unei controverse filologice (Raportul dintre „Codicele Voronețean" și „Lucrul apostolesc" al lui Coresi)*, în SCL, X, 1960, p. 443 — 457, *Despre aceeași controversă filologică (Raporturile dintre „Codicele Voronețean" și „Lucrul apostolesc" al lui Coresi)*, în LR, XII, 1963, nr. 2, p. 177 — 185.

[21] *Raportul dintre Codicele Voronețean și celelalte versiuni românești din secolul al XVI-lea ale apostolului*, în SCL, XXIX, 1978, nr. 1, p. 51 — 60.

[22] Vezi lucrarea noastră *Baza dialectală a românei literare*, p. 248, 253.

[23] *Ibidem*, p. 248, 250, 255.

[24] Vezi lucrarea noastră *Unde s-a tradus întîia Cazanie coresiană?* în LR, XIX, 1970, nr. 2, p. 121 — 127.

[25] Vezi N. Iorga, *op. cit.*, p. 75 — 76; Viorica Pamfil, *Elemente regionale în textul Paliei de la Orăștie*, în CL, III, 1958, p. 227 — 248.

[26] Vezi N. Iorga, *loc. cit.*

[27] Vezi H. Sztripszky-G. Alexics, *Szegedi Gergely énekeskönyve XVI századbeli román fordításban*, Budapest, 1911, p. 223 — 227.

Orăştie şi *Fragmentul Todorescu*, se datoresc românilor calvini din Banat şi din Hunedoara.

10. Cercetînd limba *Liturghierului* coresian, pentru a stabili regiunea de proveniență a originalului, Al. Mareş a semnalat mai multe elemente de limbă de tip nordic : *-e > i (laturi, şedeari), ń (banie, să vinie), - iá > ie. (ię) (grăie)*, *r* moale *(să arete)*, cuvinte ca *îngînduire, şerb, toci* „a izvorî". După autor, *Liturghierul* a fost tradus de o persoană originară din Banat sau din centrul Transilvaniei [28].

11. Ne lipseşte în momentul de faţă o cercetare sistematică asupra relaţiilor de filiaţie dintre versiunile româneşti din secolul al XVI-lea ale psaltirii. În aceste împrejurări, nu putem spune altceva decît că cele două *Psaltiri* coresiene din 1570 şi 1577 descind din aceeaşi traducere primitivă ca şi *Psaltirile Scheiană* şi *Voroneţeană* [29]. Unele indicii despre locul unde s-a efectuat această traducere ne oferă limba celor două tipărituri. În paginile lor pot fi descoperite fonetisme ca *ă* protonic *> a (adapaşi, calarii)*, *-e > i (iesli)*, *u* în *suptsuara*, *eá > e(ę) (prevegheiu)*, *-iá > ie(ię) (plătie-mi)*, labiale dure *(învăsc, văşmînt)*, *ń (puni, vinile)*, *s*, *z*, *ţ* duri *(săcuri, sărbeaze, viţăl)*, *ğ (giude)*, *r* moale *(ocărire, rimă)*, forme ca art. pos. *a* invariabil *(a [l] Domnului, a[l]lui)*, pers. 1 şi 2 pl. ale ind. prez. al verbului *fi (sem, seţi)*. Ele ne conduc, ca şi în cazul altor tipărituri coresiene, spre un grai de tip nordic [30].

12. Nici *Cazania a II-a* nu ne prezintă o limbă omogenă din punct de vedere dialectal. Firește, şi aici, ca şi în celelalte cărţi scoase la lumină de Coresi, muntenismele sînt predominante. Alături de ele, au fost semnalate însă unele elemente de limbă, a căror localizare în Ţara Românească sau în sudul Transilvaniei nu se poate susţine. Din rîndul lor merită a fi citate păstrarea lui *ń (să vine)*, rostirea dură a lui *z(zua)*, rostirea moale a lui *r (să arete)* şi mai multe cuvinte, cum ar fi *alcam, beţit, hrăbor, murgui, otrinde* şi *priatnic*. Majoritatea lor sînt localizabile în Banat-Hunedoara şi în regiunile limitrofe, două *(să arete* şi *alcam)* explicîndu-se numai prin raportare la graiurile din nordul Transilvaniei. E foarte probabil ca „traducătorii" să fi folosit, cel puţin în cazul unora dintre omilii, versiuni mai vechi, realizate în Banat-Hunedoara şi în jumătatea nordică a Transilvaniei [31].

13. Particularităţi de tip nordic au fost întîlnite şi în *Pravila* tipărită de Coresi [32] în anii 1560—1562 : *-e > i (faci, primeşti*, ambele forme de pers. 3 sg.), *e > ă (dănăoară)*, *-î-(pîne)*, rostirea dură a lui *b (să potribască)* şi a lui *z (zua)*, art. pos. *a* invariabil, adv. *mainte*, cuvîntul *pîne*

---

[28] *Liturghierul lui Coresi*, ed. Al. Mareş, Bucureşti, 1969, p. 37 — 39.

[29] Vezi *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI şi XVII, traduse din slavoneşte*, ed. I. - A. Candrea, vol. I, p. LIX — LXXIX.

[32] Vezi indicele ediţiei Stelei Toma, Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparaţie cu Psaltirile coresiene din 1570 şi 1589*, Bucureşti, 1976.

[31] Vezi lucrarea noastră *Contribuţii la localizarea Cazaniei a II-a (1581) a lui Coresi*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 2, p. 147 — 157.

[32] După Al. Mareş, *Prima pravilă bisericească tipărită în limba română şi raporturile ei cu cele mai vechi versiuni ale Nomocanonului prescurtat*, în SLLF, I, p. 274 — 278, *Pravila* nu e opera lui Coresi.

„holdă, grîne" și altele. Trăsăturile de acest gen fac verosimilă presupunerea că originalul *Pravilei* coresiene a fost alcătuit în părțile nordice ale Dacoromaniei, foarte probabil în Moldova [33].

14. Așa cum s-a putut constata din cele de mai sus, limba tuturor tipăriturilor lui Coresi reflectă un amestec de trăsături dialectale. În afara unui strat lingvistic muntenesc, predominant, foarte ușor identificabil, textele prezintă un număr mai mare sau mai mic de particularități fonetice, morfologice sau lexicale, care nu pot fi explicate prin raportare la graiul muntean. Ele sînt, așadar (ca să ne folosim de un termen pus în circulație de Al. Rosetti), „texte mixte". Trăsăturile nordice nu sînt foarte numeroase, dar dovedesc, indiscutabil, că revizia efectuată de diaconul Coresi nu a fost atît de atentă precum se afirmă de obicei. Localizarea lor exactă urmează a se face în viitor, dar de pe acum putem afirma că, în totalitate, ele ne călăuzesc spre regiuni unde se vorbeau graiuri de tip nordic, așadar spre Transilvania de nord, Moldova și Banat-Hunedoara. Prezența unor astfel de trăsături în toate cărțile tipărite de Coresi nu poate fi pusă decît în seama originalelor *nemunțenești* imprimate de către acesta. Faptul echivalează cu a admite că diaconul nu a fost traducătorul lucrărilor apărute sub numele lui. La aceeași concluzie ne duce cercetarea relațiilor de filiație a unora dintre texte cu versiuni similare din secolul al XVI-lea. Versiunile coresiene nu se plasează niciodată în capul stemelor de filiație, ele nefiind decît niște reproduceri, mai mult sau mai puțin îndepărtate, de traducerea originală.

15. Dacă diaconul Coresi nu a tradus lucrările românești apărute între 1559 și 1581, se poate afirma oare că el nu a fost decît un simplu tipograf? Iată o întrebare la care e foarte greu de dat un răspuns precis. Asemenea celor mai mulți maeștri ai imprimeriei din vremurile sale, el trebuie să fi fost și *diortositorul* scrierilor pe care le punea sub tipar. Coresi făcea, prin urmare, ultimul control al textelor, revizuindu-le și unificîndu-le în privința (orto)grafiei. E foarte probabil că el efectua și o unificare de natură lingvistică, adaptînd la normele literare muntenești limba manuscriselor provenite din alte regiuni dialectale. Nu ne putem pronunța asupra rolului pe care-l va fi avut în revizia propriu-zisă a vechilor versiuni românești prin confruntarea lor cu originalele slavone. Reputația de „meșter învățat" în traduceri din slavonește, de care se va fi bucurat, se întemeiază, poate, tocmai pe o asemenea activitate de revizuire a traducerilor nordice, desfășurată vreme de peste douăzeci de ani. Nu este exclus totuși ca această operație să fi fost săvîrșită de alte persoane, din Brașov sau de aiurea, iar rolul lui Coresi să se fi redus la acela de a pregăti pentru tipar manuscrisele ce i se încredințau.

---

[33] Vezi Gh. Chivu, *Un text românesc inedit în Codex Sturdzanus: Pravila sfinților părinți (fragment)* în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 286 — 287; vezi și lucrarea lui Al. Mareș, citată în nota precedentă, p. 277; cf. și considerațiile aceluiași autor despre filiația pravilelor, p. 278 — 289.

CUM ESTE INFORMAT PUBLICUL LARG ÎN PROBLEME DE ISTORIE A LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

DE

IORGU IORDAN

I. Sub titlul *Epocă a marilor sinteze*, a apărut, în „România literară", cu data de 29 martie 1979, un articol semnat de Virgil Cândea. Acest „enciclopedist" român, cam întîrziat pentru tendinţa din ce în ce mai puternică a muncii intelectuale de azi spre o strictă specializare, trece în revistă, începînd cu secolul al XVI-lea, o serie de lucrări pe care le consideră drept „mari sinteze". Enumerarea lor suferă, după mine, cel puţin la prima vedere, de două lipsuri, amîndouă extrem de importante, fiecare în felul ei. Autorul, nefiind deloc lingvist, ceea ce nu însemnează însă o scuză, a uitat *Originea românilor* a lui A. Philippide, care, indiferent de părerea unora sau altora, nu poate susţine nimeni că n-ar fi o operă de sinteză, şi încă mare. Dacă această omisiune poate avea un „cîntec", pe care nu încerc să-l ... fredonez (n-am ... voce muzicală), prezenţa lui Alexandru Resmiriţă, cu *Dicţionarul etimologico-semantic al Limbei Române* surprinde în cel mai înalt grad. Autorul acestei năstruşnice lucrări lexicografice nu avea absolut nici o pregătire, oricît de modestă, pentru a încerca, şi cu atît mai puţin pentru a elabora, nu numai un dicţionar, de orice fel, ci şi, mai ales, unul etimologic, al limbii noastre. Era maestru de desen şi caligrafie la liceul „Traian" din Turnu-Severin (dacă nu mă înşală memoria). Îi dau titlul nu din dispreţ, ci din ... cauza unui dicton antic, transmis nouă în latineşte, dar atribuit pictorului grec Apelles : *ne sutor ultra* (sau *supra) crepidam.* Iată două exemple de etimologie din această operă de „mare sinteză". *Rezmeriţă*, variantă „literară" a lui *răzmeriţă* (de origine slavă, v. DEX), ar proveni, după cel ce-i poartă numele, din lat. *res militiae!* Tot latinesc (prin ... români, adică prin strămoşii lor în curs de romanizare) este, spune acest lingvist amator, şi rus. *odin* „unu" : lat. *ad unum!* Sextil Puşcariu ia act, în „Dacoromania", IV, p. 1 396, de apariţia lucrării în discuţie în modul următor : „*Dicţionarul etimologico-semantic al Limbei Române*, de Alexandru Resmiriţă, s-a tipărit cu o greşală pe copertă : ca an al apariţiei se dă 1924, în loc de 1824". Este clar că nu la o greşeală de tipar s-a gîndit marele nostru lexicograf. El s-a gîndit la nivelul ştiinţific al dicţionarului (operă de „mare sinteză", după V.C.), nivel inferior Lexiconului de la Buda din 1825.

II. În cadrul emisiunii „Odă limbii române" (de joi, 11 martie 1979, programul 2) s-a vorbit despre lingvistica românească în cultura socialistă. Din dorinţa, foarte legitimă, de a scoate în evidenţă marele progres (eu aş preciza mai cu seamă cantitativ) realizat de această disciplină în ultimii 30 de ani, vorbitorul a minimalizat într-o măsură cu totul de neînţeles contribuţiile predecesorilor noştri dintre cele două războaie, minimalizare

indirectă, prin ignorarea totală a lor. S-a spus, de pildă, că lingvistica interbelică (și, la fel probabil, cea anterioară acesteia) a constituit o preocupare oarecum „periferică". (Vorbitorul a vrut să spună „limitată", în sensul că numărul celor care o cultivau era foarte mic.) Cred însă că, înainte de toate, contează, trebuie să conteze, valoarea realizărilor. Ei bine, cine ar putea spune că nu sînt valoroase, și nu numai „istoric", adică relativ, ținînd seamă de epocă, de nivelul lingvisticii de atunci, opere ca cele ce urmează : O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine* II (continuare a vol. I, 1901) ; A. Philippide, *Originea românilor;* Sextil Pușcariu, *Limba română* I, II (ultimul era terminat în 1943). La aceste lucrări, fundamentale în sensul cel mai strict, sînt de adăugat cele consacrate dialectelor istroromân (de Sextil Pușcariu), aromân (de Theodor Capidan) și meglenoromân (de același), de la care continuă să pornească toți cercetătorii lor, de mai tîrziu. Să mai amintesc *Atlasul lingvistic român*, întocmit (și în bună parte, publicat antebelic) de către membri ai Muzeului limbii române, sub conducerea lui S. Pușcariu? Tot atunci am avut periodice, unele de mare prestigiu internațional, precum : „Dacoromania" (Cluj), „Grai și suflet" și „Bulletin linguistique" (București) și „Buletinul Institutului de filologie română « Alexandru Philippide »" (Iași). În aceeași epocă s-a reluat munca la *Dicționarul* (tezaur al) *limbii române* și s-au pus bazele cercetării în cîteva domenii, prea puțin sau deloc abordate mai înainte, ca toponimia, lingvistica romanică, limba română contemporană și stilistica.

S-a mai spus că oficialitățile vremii aceleia nu încurajau ostenelile lingviștilor, Da, dar și aici o precizare, și anume că nu în aceeași măsură ca în epoca socialistă. În orice caz, pot afirma că nici S. Pușcariu, nici O. Densusianu, nici Al. Rosetti și nici chiar eu (vorbesc așa, pentru că Iașii erau lăsați mereu la urmă) n-am cheltuit nici o centimă din banul nostru pentru publicarea revistelor conduse de noi și a cărților personale.

TERMINAȚII NEOBIȘNUITE

DE

AL. GRAUR

Este clar pentru toată lumea că în românește substantivele feminine se termină cu o vocală, iar masculinele, cu excepția celor de declinarea a III-a, au la sfîrșit o consoană (care, în anumite situații bine definite, poate fi *-ĭ* sau *-ŭ*). Avem totuși cîteva masculine terminate în *-ă*, ca femininele; *tată*, moștenit din latinește, *popă* și *vodă* de origine slavă, *agă*, *bulibașă* și *pașă* din turcește și, în sfîrșit, *papă*, care poate fi explicat și ca împrumut din slavă, și ca neologism din latinește.

De notat că unii termeni au fost aranjați așa de noi: *popă* are în slavă forma *popŭ* (Tiktin presupune existența unui slav **popa*, dar nu se vede pe ce se poate sprijini reconstruirea, căci forma românească nu e suficientă pentru aceasta); tc. *aga*, *bölük başı*, *paşa* trebuiau să devină în românește *agă*, *bulucbașă*, *pașă*, cu pluralul în *-ale*, forme care sînt de altfel atestate (de notat că *agale*, *paşale* nu scăpau de confuzia cu femininul și avem chiar exemple de acord al lor cu adjective feminine; din acest punct de vedere, formele noi de plural *agi*, *pași* sînt mai comode). Desigur, pluralele noi au și avantajul că sînt mai scurte.

Ceea ce a permis să se mențină formele de singular cu *-ă* este faptul că nu era nici un pericol de a fi definitiv confundate cu femininul, avînd în vedere că toate denumesc persoane care nu puteau fi decît bărbați.

Mai curios este faptul că procedeul s-a extins la numele proprii de persoane masculine, diminutive și hipocoristice: *Gheorghiță*, *Ionică*, *Lică*, *Dincă* etc. Și aici confuzia cu femininul era evitată prin faptul că numele de femei se termină cu *-a*.

Poate mai curios încă este că avem numeroase nume feminine terminate în consoană: *Catrinel*, *Irinel*, *(I) lenuș*, *Mărius* și așa mai departe. Și aici găsim un mod de apărare împotriva confuziei cu masculinul: nu avem diminutive terminate în consoană decît de la acele nume care nu au o formă paralelă masculină. Nu se poate zice unei fete *Săndel*, *Răduț*, *Fănel*, pentru că s-ar putea confunda cu diminutivele de la *Sandu*, *Radu*, *Fane*.

„KURIER DER RUMÄNISCHSTUDENTEN" „Curierul studenților de limbă română", Nr. 10, 1978, Romanisches Seminar, Ruhr-Universität Bochum

Ultimul număr al publicației editate de Seminarul de Romanistică al Universității din Bochum, sub redacția lui Dietmar Franz, Helmuth Frisch și Hans-Joachim Kemper, a apărut într-un format nou și elegant, însumînd 102 pagini. Revista cuprinde un material bogat și variat, în care intră studii și articole de istorie a românilor, de lingvistică, literatură și folclor, o dare de seamă și recenzii, semnate de cercetători germani și de colaboratori din țară.

Un loc de seamă dețin în „Kurier" contribuțiile lingvistice, asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează. Astfel, H. Krenn se ocupă, în *Rumänische und „romanische" Adjectivstellung*, de construcția adjectivelor „banale" (termen împrumutat de la Eugen Tănase, citat de autor), adică de grupul determinantelor adjectivale, dintre cele mai comune și mai curente : „allgemeinsten und alltäglichsten", cum le-a numit M. Wandruszka (*Sprachen vergleichbar und unvergleichlich*, München, 1969). Este vorba despre adjectivele de tipul *mare, mic, frumos, urît, bun, rău, tînăr, bătrîn* etc., care sînt antepuse în celelalte limbi romanice, ca în fr. *un brave homme, une mauvaise affaire, une petite fille* etc. (Pentru alte limbi romanice, vezi exemplele din italiană, catalană, spaniolă și portugheză, date de autor, la p. 28—29). În româna contemporană, constată H. Krenn, citîndu-l pe Alf Lombard, *La langue roumaine. Une présentation*, Paris, 1974, p. 98, se spune de obicei *o casă mare, o casă mică, un băiat bun*, topică neadmisă de celelalte limbi romanice. În schimb, postpunerea adjectivelor „banale" în română este un fenomen normal, ba chiar obligatoriu. Totuși, observă autorul, există și tendința contrară, manifestată în româna actuală, unde adjectivele din această categorie sînt deseori antepuse : *a fost o mare greșeală din partea lui; soluționarea marilor probleme; în scurt timp; vechile civilizații* etc. Pentru unele dintre aceste adjective, autorul articolului nu găsește decît exemple de postpunere, de pildă în *o faptă urîtă, o iarnă lungă, bărbat tînăr* și altele. Ar trebui adăugat, totuși, că se spune curent în românește *în lunga lui carieră*, iar în ultima vreme, din ce în ce mai mult, *un frumos succes*, și numai *tinere talente. o tînără speranță a viitorului* și altele. Explicația acestei topici este, de fapt, stilistică, Ea apare atît în stilul publicistic, cît și în limbajul colocvial, ca forme ale exprimării emfatice, avînd funcția de a scoate în relief o calitate a obiectului determinat. (Despre tipologia aceluiași fenomen, vezi și I. Stan, CL, 1963, nr. 1, p. 99—100.)

Articolul lui H. Frisch, *Die Bedeutung der Namenforschung für die historische Linguistik (am Beispiel des Rumänischen)*, bazat pe o întinsă bibliografie românească, pornește de la premisa că onomastica (Namenforschung) ține de studiul lexicului (Wortforschung), ca parte a lingvisticii. Perspectiva cercetării onomastice, scrie autorul, poate fi însă diferită : istorico-etnologică, sociologică, geografică și onomasiologică propriu-zisă (lexicologică sau gramaticală). Toponime românești cum sînt *Coasta Furcii* sau *Hodaia ai Mare (hodaie* „sălaș") sînt dovezi de natură istorică și socială despre existența în trecut a unui loc de execuție situat pe o coastă, în primul exemplu, sau despre terenul unui vechi izlaz, transformat mai tîrziu în arătură, în ultimul exemplu. Avînd metode de cercetare identice și același obiect de studiu, nu este de dorit, remarcă în concluzie autorul, să se postuleze existența unei opoziții între lingvistică și onomastică, cel puțin în ce privește componentele istorice ale acestor științe (p. 41).

O problemă controversată de etimologie discută N. Boretzky *(Zur Herkunft von rumänisch* ***pururi*** *„immer")*, care propune explicarea adverbului românesc *pururi, pururea* prin alb. *përore, prore, prorë*, cu formă asemănătoare și același înțeles. Cuvîntul albanez este analizat în *për* „pentru" și *orë*, „timp, oră", acesta din urmă fiind, după N. Beretzky, în mod sigur un împrumut latinesc timpuriu („ein frühromanisches Lehnwort"). Fără să eludeze dificultățile fonetice și cele de ordin semantic *(orë* însemnînd în albaneză și „spirit protector feminin", foarte

probabil sub influența gr. *hōrai*), lingvistul german înclină spre această etimologie a rom. *pururi*, spre deosebire de dicționarele românești, care indică, în general, etimoane latinești. Astfel, în afară de Sextil Pușcariu, EW, care consideră adverbul românesc de origine necunoscută, TRDG dă ca probabil lat. *pŏrro*, în timp ce Scriban pleacă de la lat. **pororsus* ori **pororsum* < *provorsus*, *prorsus* „de-a dreptul", iar Al. Rosetti, ILR, de la lat. *purus*, etimologie admisă și în DEX, cu mențiunea „probabil" (Pentru întreaga discuție, cf. și Al. Ciorănescu, DE, citat de Boretzky).

K. H. Schroeder reia, într-un articol moderat polemic, *Methodische Bemerkungen über Gustav Weigand, den Begründer der deutschen Rumänistik*, vechea controversă despre activitatea lui Gustav Weigand ca director al Seminarului de limba română din Leipzig, precum și cea care i-a urmat, cînd Weigand s-a consacrat, îndeosebi, studiului limbilor balcanice și raporturilor dintre acestea și limba română. Punctul de vedere exprimat de Schroeder diferă, într-o bună măsură, de acela al unor lingviști români, mai ales din trecut, deși nu se pot contesta meritele savantului german ca cercetător al limbii române, mai mult chiar, ca fondator al „românisticii" din Germania („Begründer des Faches Rumänisch in Deutschland", cum îl numește autorul). În sprijinul afirmației se citează aprecierile elogioase de care Weigand s-a bucurat din partea unor lingviști români ca Th. Capidan și Sextil Pușcariu.

Despre eseul lui C. Noica, H. J. Kemper — care este și traducătorul, împreună cu Christiane Süss, al studiului — scrie o substanțială introducere, cuprinzînd date despre filozoful român și despre conceptia lui, pe care o apropie de cea ontologică și existențialistă a lui Martin Heidegger. *Era să fie*. „*Es hätte sein sollen*" este un fragment sau, mai exact spus, o sinteză dintr-un capitol al lucrării lui C. Noica *Sentimentul românesc al ființei*, Editura Eminescu, 1978. Eseistul român pornește de la constatarea că, spre deosebire de alte limbi, în română, verbul *a fi* se poate combina cu el însuși, de unde rezultă secvențele: *n-a fost să fie, va fi fiind, ar fi să fie, este să fie, era să fie*. Aceasta din urmă ar exprima „ființa suspendată" *das blockierte Sein)*, întrucît fenomenul sau procesul exprimat astfel posedă toate condițiile pentru *a fi*, a se împlini, dar este în același timp înadins sau întîmplător împiedicat să se realizeze. C. Noica pune alături sintagma *n-a fost să fie* (nu s-a putut realiza) de *era să fie* (era cu ptință, dar „nu a fost să fie", nu s-a realizat).

Fără să intrăm în interpretări de ordin ontologic, care ne depășesc, vom spune că varianta *era să fie* formează, din punct de vedere gramatical, pereche cu *avea să fie*, cu care se constituie într-un sistem. Sînt implicate aici două verbe auxiliare fundamentale, funcționînd ca elemente modale; dintre acestea, primul indică o acțiune posibilă, dar nerealizabilă în viitor, al doilea exprimă acțiunea pe punctul de a se realiza, dar neefectuată, de asemenea în viitor. Important este faptul că ambele verbe modale **proiectează în trecut** pe autorul unui enunț **formulat** de el în **prezent**. Fenomenul, de natură morfosintactică, trebuie raportat în același timp la felul acțiunii *(Aktionsart)* sau la aspectul verbal și la concordanța timpurilor. În orice caz, funcția paralelă și opusă a verbelor modale *a fi* și *a avea*, ambele la imperfect, merită o analiză mai aprofundată.

Eseul lui C. Noica, bogat în sugestii filozofice, dar și gramaticale, ne face să ne întrebăm dacă, din punct de vedere lingvistic, vorbitorul are conștiința „suspendării între ființă și neființă" atunci cînd rostește *era să fie*, de vreme ce verbul *a fi* este, sub aspect semantic, sinonim, în această sintagmă, cu „a se întîmpla", „a se produce". În *era să fie* (dar n-a fost) se poate înțelege tot atît de bine că vorbitorul se referă la un fapt care era pe punctul de „a se întîmpla", dar nu s-a întîmplat, nu a avut loc (cf. fr. *il était sur le point de...*), ca în formulele *era să cad, era să mă îmbolnăvesc* etc. De aici nu rezultă că și alte interpretări, care vizează un alt plan, ontologic, nu sînt posibile.

De remarcat că recenziile, împreună cu darea de seamă a lui A. Vraciu, *Überlegungen zum zweiten internationalen Thrakologiekongress in Bukarest — 1976*, însumează un număr aproape egal de pagini cu acela al studiilor și articolelor propriu-zise. Redactate într-o formă concentrată, cu observații făcute la obiect, în ele se analizează lucrări recente apărute în românește, originale și traduceri, sau aspecte ale relațiilor dintre literatura română și literatura germană din România.

„Kurier der Rumänischstudenten" este o revistă care impune prin varietatea și actualitatea preocupărilor, ca și prin ținuta ei științifică. Ea este, dealtfel, singura publicație „studențească" din străinătate destinată exclusiv studiului limbii și literaturii române. Acesta ar fi un motiv, deși nu și singurul, de a i se acorda un interes pe deplin meritat din partea specialiștilor români.

Ștefan Munteanu

Biblioteca județeană Dolj. Manuscrise și cărți vechi. Catalog, întocmit de Gabriela Nica și Tudor Nedelcea, cu o prefață de Dan Simonescu, Craiova, 1977, 115 p.

Este întru totul meritorie inițiativa Bibliotecii județene Dolj de a publica acest catalog și simplul fapt că specialiștii din toată țara vor putea găsi astfel, repede și oarecum sigur, informațiile elementare asupra unei biblioteci al cărei nucleu de bază a fost creat în 1908, prin fundația soților Aman, este suficient pentru a-i justifica apariția. În afara colecției Aman, biblioteca mai cuprinde alte cîteva fonduri provenind din vechi familii doljene (de la Gh. Chițu, fostul ministru al Instrucțiunii pe vremea lui Eminescu, de la fostul primar al Craiovei N. Romanescu etc.), așa încît nu e greu de acceptat prezumția că o parte cel puțin al acestui fond există în țară, și poate chiar în Craiova, încă de pe vremea apariției lor. Lucrul nu este deloc lipsit de importanță avînd în vedere structura colecțiilor de carte veche românească și de carte străină rară, care cuprinde exemplare prețioase (*Rost de poezii* de Mumuleanu, ediția din 1820, cunoscută pînă acum într-un singur exemplar) sau semnificative pentru orientarea gustului și a lecturilor de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea de pildă, acceptînd prezumția amintită, căci vom găsi între cărțile străine operele lui Voltaire, Rousseau, Klopstock, Laclos cu *Les liaisons dangereuses* în mai multe exemplare, ca și traducerea franceză a celebrei gazete „The Spectator" a lui Addison și Steele, lucrări de economie politică de Turgot, Smith, Necker, *Voyage autour du monde* de La Pérouse și celelalte (secțiunea de carte străină înregistrează numai aparițiile pînă în anul 1800, iar cea de carte românească veche, conform tradiției, pînă în 1830).

În total, catalogul cuprinde 256 de poziții, repartizate în trei secțiuni : manuscrise (5 poziții), carte românească veche (51 de titluri) și carte străină rară (200 de poziții ; uneori volumele aceleiași lucrări, dar apărute în ani diferiți, fiind înregistrate la poziții distincte, în ordine cronologică). Asupra principiilor care au stat la baza redactării catalogului se dau unele explicații în textul numit impropriu *Notă asupra ediției ;* de aici reiese, pe scurt, că autorii încearcă să urmeze modelul vechilor și bunelor publicații ale Academiei : *Bibliografia românească veche* și *Catalogul manuscriselor.*

Din păcate, intențiile nu sînt egalate de realizări. Inventarul celor cinci manuscrise este de o sărăcie care nu se justifică prin abundența materialului : nu se reproduc toate titlurile textelor cuprinse în manuscris sau *Scara* acestuia, ci doar cîteva titluri orientative, date între paranteze drepte, cu ortografie modernă, încît nu știm (de pildă, la ms. 3 : *[Fragmente religioase : Diverse rugăciuni din Molitvenic ; Versuri la petrecania morților ; cele 7 taine ; treptenic ; versuri despre călugări]*, cf. p. 13) ce este reprodus din manuscris, ce aparține autorilor, dacă greșelile aparțin copistului, autorilor sau culegătorilor. Se dau indicații despre coperți, cerneală, numerotare și proveniență, dar cu totul incidental deducem că manuscrisele au și unele însemnări, care nu se reproduc niciodată (bănuim că localizările, numele copistului, data etc. provin din asemenea însemnări, dar nu le putem verifica). Mai mult, la ms. 4, un Evhologhion, se menționează : „coll[igat] cu 4 texte deosebite" (p. 14), dar celelalte trei texte nici nu mai sînt menționate apoi, așa încît nu putem ști de fapt ce cuprind aceste manuscrise.

Parcurgerea secțiunii dedicate cărții românești vechi ne aduce surpriza de a constata că autorii nu cunosc alfabetul chirilic ; sub nr. 14 este înregistrată o Evanghelie tipărită la Rîmnic de „popa Mihai Atanasie Bici" (p. 21), adică Atanasievici, iar mai jos, sub nr. 15, apare un Ceaslov tipărit sub stăpînirea „Marii Feresii" (adică Theresii, cu θ), cu blagoslovirea preacinstitutului „Pentru Laron Gh. Bicaresului", adică a lui „Petru Aaron g[heneral] vicareșului" ! Menționăm că, după indicația din catalog, volumul nu are pagină de titlu și deci autorii, cum zic ei în *Nota asupra ediției*, au „transliterat — in extenso — din chirilică cu caracterele limbii române actuale" acest titlu din Bianu. Mai la fiecare pas întîlnim asemenea surprize ; de pildă, la Eortologhionul lui Sevastos Kimenitis (transcris *Erotologhion*, ceea ce face ca un calendar de sfinți să devină o vorbire despre amor) din 1701 se vorbește de „dedicația dr. Ioan Comnea adresată lui C. Brîncoveanu" (p. 20), cînd este vorba doar de niște versuri la stemă, fără nici un fel de dedicație, iar cartea ar fi fost tipărită „de Antim Ivireanu cînd era simplu monah", autorii luînd formula de umilință obișnuită la asemenea tipărituri (ἐτυπώθη ... παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Ἀνθίμου) drept o indicație efectivă a „rangului" monahal, uitînd că între 1696 și 1704 Antim este, probabil doar nominal, egumen al Mănăstirii Snagov. În asemenea condiții, discuția asupra criteriilor de transcriere (*Xristos, sfănți*, dar *sfînta, românești, țărăi, ezarh* etc.) devine inutilă, cu atît mai mult cu cît nu putem reproșa nici o inconsecvență autorilor, *Nota asupra ediției*

neavînd nici o indicație asupra acestei probleme.

Ca și la manuscrise, descrierea nu oferă informații sigure; uneori sînt amintite „însemnări diverse" (p. 22) care nu sînt reproduse, alteori se menționează „f[oile] legate dezordonat", fără a se restabili ordinea normală, iar gravurile, frontispiciile etc. sînt derutant înregistrate (tot la p. 22 se vorbește de „xilogravuri", dar se dă o singură pagină).

În aceste condiții ne este imposibil să apreciem ce sînt două cărți a căror prezentare pare plină de promisiuni: un Liturghier „al doilea tipărită la Liov" (p. 17) și o [Carte de rugăciuni] (?) fragmentară, care „se pare că este necunoscută BRV și Danielei Poenaru" (p. 25). Liturghierul, a cărui existență reală ar plasa pentru prima dată Liovul între centrele care au tipărit cărți românești, trebuie însă să fie slavon (citatul din colofonul cărții pe care-l dau autorii este probabil tradus, căci limba este contemporană: „în zilele împăratului Ioan Cazimir în cetatea Liovului în anul de la zidirea lumii 7124 (sic!), de la nașterea lui Hristos 1666, octombrie 15") și nu are ce căuta în secțiunea „Cartea românească veche", iar „Cartea de rugăciuni", care cuprinde xilogravuri de Mihail Strilbițki, trebuie văzută și confruntată cu tipăriturile acestuia, fiind probabil o adunare de fragmente diferite. Dintre textele amintite de autori, *Pravila care au dat-o îngerul Domnului marelui Pahomie* se află în Ceaslovul tipărit la Iași, în 1792, iar *Sinaxarul celor 12 luni* se află în mai multe ceasloave.

Catalogul abundă în greșeli de tipar, așa că nu mai putem ști unde tipograful a colaborat la transcrierile eronate (Armenopoglog pentru Armenopoulos, Retif de la Breton pentru Rétif de la Bretonne, Comnea pentru Comnen, Vaporeau pentru Vapereau ș.a.m.d.). O lucrare atît de folositoare, care putea fi ușor pusă la punct printr-un control prealabil din partea unui specialist, devine astfel inutilizabilă.

Mircea Anghelescu

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, 21, 1978)

DE

ION DĂNĂILĂ şi ELEONORA POPA

LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ŢARA NOASTRĂ DE LA 1 IANUARIE PÎNĂ LA 31 DECEMBRIE 1978*

I. *Documentare şi informare* 342

1. Bibliografii 342
2. Periodice 344
3. Volume omagiale, culegeri etc. 345
4. Semnalări, referate etc. 347
5. Indici, sumare, schimburi de cărţi 347
6. Rezumate de teze de doctorat 347

II. *Generalităţi* 348

1. Congrese, conferinţe, simpozioane etc. 348
2. Dări de seamă, cronici 350

III. *Lingvistică generală* 350

1. Lingvistică teoretică 350
2. Lingvistică matematică şi aplicată 356

IV. *Limba română* 358

1. Generalităţi 358
2. Istoria lingvisticii româneşti 359
3. Istoria limbii 362
4. Dialectologie 366
   a. Generalităţi 366
   b. Graiurile dacoromâne 366
   c. Aromână 367
   d. Româna peste hotare 368
5. Filologie 368
6. Fonetică şi fonologie 376
7. Gramatică 377
   a. Generalităţi 377
   b. Morfologie 377
   c. Sintaxă 379
8. Lexicologie 380
   a. Semantică 380
   b. Formarea cuvintelor 384
   c. Etimologii 385
   d. Lexicografie 386
9. Limbă literară 392
   a. Generalităţi 392
   b. Stilistică, poetică, limba scriitorilor 392
   c. Cultivarea limbii 396

* Au fost incluse şi titluri din anii precedenţi, reprezentînd lucrări care nu ne-au parvenit la timp.

10. Onomastică 397
a. Generalităţi 397
b. Antroponimie 398
c. Toponimie 398
11. Ortografie, ortoepie şi punctuaţie 399
V. *Balcanistică* 400
VI. *Filologie clasică* 400
VII. *Germanistică* 403
VIII. *Orientalistică* 406
IX. *Romanistică* 407
X *Slavistică* 412
XI. *Tracologie* 416
XII. *Limba albaneză* 416
XIII. *Limba bască* 416
XIV. *Limba maghiară* 416
XV. *Limba vietnameză* 419
XVI. *Limbi africane* 419
XVII. *Limbi altaice* 419
XVIII. *Limbi bantu* 419
XIX. *Limbi ciade* 419
XX. *Limbi fino-ugrice* 419
XXI. *Limbi indiene* 420
XXII. *Limbi indo-europene* 420
XXIII. *Limbi iraniene* 420
XXIV. *Limbi kipceako-polovţiene* 420
XXV. *Limbi kipceako-tătare* 420
XXVI. *Limbi oguzo-seldjuce* 421
XXVII. *Limbi semitice* 421
XXVIII. *Metodica predării limbilor* 421
1. Generalităţi 421
2. Limba română 421
3. Limbi străine 423
4. Manuale, ghiduri, cursuri etc. 432
XXIX. *Diverse* 437
XXX. *Aniversări* 438
XXXI. *In memoriam* 439
Abrevieri 439
Indice alfabetic al bibliografiei 443
a. Autori 443
b. Cuvinte 460

I. *DOCUMENTARE ŞI INFORMARE* *

1. BIBLIOGRAFII

1. Cornel, C., *Biobibliografie* [Iorgu Iordan], ConvLit, nr. 9, 1978, 6.
Vezi şi nr. 7, 13.
2. Mihăilă, Ecaterina, *Schiţă pentru o bibliografie a revistelor de poetică şi stilistică*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 233—243.
3. Moraru, Mihai, Velculescu, Cătălina, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi. Bibliografia analitică a cărţilor populare laice.* Partea a II-a. Sub îngrijirea ştiinţifică a lui I. C. Chiţimia, Bucureşti, EARSR, 1978, 568 p. (Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice, Institutul de istorie şi teorie literară „G. Călinescu"). Vezi şi nr. 18 şi BRL, **19**, 1976, nr. 3.

---

* Pentru a economisi spaţiul grafic, numele editurilor româneşti au fost prescurtate la volume. Prescurtările folosite figurează la ordinea lor alfabetică în secţiunea *Abrevieri* a prezentei bibliografii.

4. Penelea, Georgeta, Oprescu, Elisabeta, *Bibliographie historique 1976 (I)*, RRH, **17**, nr. 1, 1978, 193—207; *(II)*, nr. 2, 365—386; *(III)*, nr. 3, 561—586 [partea I de Georgeta Penelea]
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 6.
5. Popa, Eleonora, Dănăilă, Ion, *Bibliografia românească de lingvistică (BRL, 20, 1977)*, LR, **27**, nr. 4, 1978, 365—469.
6. Popescu, Rodica, *Bibliografie privind lexicul limbii române (Lucrările științifice dintre anii 1944—1976)*. Alcătuită de..., Timișoara, [TUT], 79 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie, Catedra de limba română).
7. Sala, Marius, *Bibliografia lucrărilor academicianului Iorgu Iordan 1973—1978*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 485—492.
Vezi și nr. 1, 13 și BRL, **11**, 1968—1969, nr. 10, **16**, 1973, nr. 3, **17**, 1974, nr. 5.
8. Sala, Marius, *Bibliografia lucrărilor de onomastică apărute în România — 1975—1977* [cu adaosuri la anii precedenți], LR, **27**, nr. 3, 1978, 329—336.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 9.
9. Tătaru, Ieronim, *Lazăr Șăineanu. Scrieri filologice și folclorice (Bibliografie selectivă)*, Bul SȘF, 1978, 124—125.
10. * * * *Bibliografia istorică a României. IV. 1969—1974. Bibliografie selectivă*. Comitetul de redacție: Ștefan Pascu, Bujor Surdu. Autori: Gheorghe Hristodol, Marcel Știrban, Ludovic Báthory, Gheorghe Iancu, Nicolae Bocșan, Ludovic Jordáky. Traducere în limba franceză: Mariana Popescu-Toader, București, EARSR, 1975, 514 p. [cu indice de autori].
Vezi și nr. 16.
11. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Articole din publicații periodice și seriale*, [București], [Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România], **25**, nr. 16—24, 1977.
12. * * * *Bibliografia Republicii Socialiste România. Cărți, albume, hărți*, [București], [Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România], **26**, nr. 24, 1977, **27**, nr. 1—24, 1978.
13. * * * *Bibliografie a lucrărilor de lingvistică ale lui Iorgu Iordan [1974—1977]*, Hommage Iordan, 25—27.
Vezi și nr. 1, 7.

Recenzii

14. Bacâru, Livia, Bălășescu, Sevastia, *Contribuții la o* **Bibliografie critică Șerban Cioculescu.** *Opera în periodice*. Partea I *(1923—1947)*, Drobeta—Turnu-Severin, 1977, 112 p. multigr. (Inspectoratul școlar județean, Casa corpului didactic Mehedinți), Biblioteca, nr. 1, 1978, 32.
15. Caproșu, I., Mihai Moraru — Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărților laice*, partea I, sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia, București, 1976, 242 p., AnIst Iași, **14**, 1977, 667—668.
16. Edroiu, Nicolae, *Bibliografia istorică a României. IV. 1969—1974. Bibliografie selectivă*. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, 514 p., AnIst. Cluj-Napoca, **20**, 1977, 396—397.
17. Florea, Rodica, Sevastia Bălășescu, *Contribuții la o* **Bibliografie critică Șerban Cioculescu.** *Opera din periodice*. Partea I *(1923—1947)*, Inspectoratul școlar al județului, Casa corpului didactic Mehedinți, Dobreta—Turnu-Severin, 1977, RITL, **27**, nr. 2, 1978, 278—279.
18. Kölö, Károly, Mihai Moraru—Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărților populare laice*. Sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Buc. Partea I, 1976, 242 l., Partea a II-a, 1978, XV +243—567 l., NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 227—228.
19. Mareș, Al., Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărților populare laice*. Partea I, sub îngrijirea științifică a lui I. C. Chițimia, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, 242 p. LR, **27**, nr. 1, 1978,109-111.
20. Mecu, Nicolae, *Bibliografia Mihai Eminescu, 1866—1970*. Vol. I. *Opera*, București, Editura Academiei R.S.R., 1976, 278 S., Synthesis, **5**, 1978, 316—317.

21. MOHANU, CONSTANTIN, D. Vatamaniuc, *Lucian Blaga. Bibliografie. Bibliography* [Bucureşti, 1977], RomBooks, nr. 1, 1978, 40.
22. POPESCU, DANA, D. Vatamaniuc, *Lucian Blaga. Biobibliografie*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977, RITL, **27**, nr. 2, 1978, 274—276.

2. PERIODICE

23. *Analele Universităţii din Bucureşti. Limba şi literatura română*, Bucureşti, **26**, 1977.
24. *Analele Universităţii din Bucureşti. Limbi şi literaturi străine*, Bucureşti, **26**, nr. 1, *Germanice*, 1978.
25. *Analele Universităţii din Craiova*. Seria : *Ştiinţe filologice*, Craiova, **5**, 1977.
26. *Analele Universităţii din Timişoara*. Seria *Ştiinţe filologice*, Timişoara, **13**, 1975, **14**, 1976.
27. *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, Bucureşti, EARSR, **15**, nr. 1, 2, 1978, formează, împreună cu *Revue roumaine de linguistique*, **23**, nr. 1—4, 1978, volumul *Current Trends in Romanian Linguistics*, editat de A. Rosetti şi Sanda Golopenţia Eretescu.
Vezi şi nr. 35, 64.
28. *Cercetări de lingvistică*, Cluj-Napoca, EARSR, **23**, 1—2, 1978.
Vezi şi nr. 90.
29. *Études romanes*, **2**, cu subtitlul *Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane*, **12**, 1977/1978, Bucureşti, 1978 (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi şi literaturi străine).
30. *Forschungen zur Volks- und Landeskunde*, Sibiu, EARSR, **21**, nr. 1—2, 1978.
Vezi şi nr. 42, 50.
31. *Limba română*, Bucureşti, EARSR, **27**, nr. 1—6, 1978.
Vezi şi nr. 39, 92, 93, 95.
32. *Limba şi literatura română*. Revistă trimestrială pentru elevi, Bucureşti, **4**, nr. 1—4, 1978 (Societatea de Ştiinţe Filologice din Republica Socialistă România).
Vezi şi nr. 57.
33. *Nyelv- és irodalomtudományi közlemények*, Cluj-Napoca, **22**, nr. 1—2, 1978.
Vezi şi nr. 49.
34. *Revue des études sud-est européennes*, Bucureşti, EARSR, **16**, nr. 1—4, 1978 (Académie des Sciences Sociales et Politiques, Institut d'études sud-est européennes).
35. *Revue roumaine de linguistique*, Bucureşti, EARSR, **23**, nr. 1—4, 1978, formează, împreună cu *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, **15**, nr. 1—2, volumul *Current Trends in Romanian Linguistics*, editat de A. Rosetti şi Sanda Golopenţia Eretescu ; în loc de nr. 5—6, a apărut un supliment.
Vezi şi nr. 27, 64.
36. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*. Series *Philologia*, Cluj-Napoca, **23**, fasc. 1—2, 1978.
37. *Studii şi cercetări lingvistice*, Bucureşti, EARSR, **29**, nr. 1—6, 1978.
Vezi şi nr. 8 .

Recenzii

38. BABEU, DOINA, *Revista Brasileira de Lingüística* II (1975), nr. 2, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 369—372.
39. BADEA, I., *„Limba română"* XXVII (1978), nr. 1 (ianuarie—februarie), Editura Academiei R. S. România, MMS, **54**, nr. 5—8, 1978, 587—590.
40. CĂLINESCU, AL., *„Cahiers roumains d'études littéraires"* [1977], ConvLit, nr. 3, 1978, 13.
41. COMNEA, ŞERBAN, *„Cahiers roumains d'études littéraires"* [nr. 3, 1977], Cronica, **13**, nr. 27, 1978, 6.
42. CZEKELIUS, M., *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* (Sibiu). Bd. **21**, nr. 1/1978, NL, **29**, nr. 10, 1978, 122.
43. DANCIU, I. M., *Synthesis* [1974—1976], Tribuna, **22**, nr. 7, 1978, 7.
44. DUMITRESCU, DOMNIŢA, *Revista Española de Lingüística*, año VI, fasc. 1, Madrid, 1976, 251 p., SCL, **29**, nr. 1, 1978, 102—104.
45. FINICH, MARISA, *Acta Semiotica et Linguistica*, Revista Internacional de Semiotica e Lingüística, SBPL, I (1977), nr. 1, Sao Paolo, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 367—369.

46. GULEA, MICAELA, *La Pensée*, Paris, 1976, 190. Numéro spécial, *Classes sociales, langage, éducation*, 160 p., LL, 2, 1978, 308—312.
47. G. V., *Studii şi cercetări de documentare. Educaţie-Învăţământ.* **19**, 1—2, ian.-mar., apr.-iun. 1977, Buc., 1977, 203 p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului. Oficiul de informare documentară pentru învăţământ), Biblioteca, nr. 2, 1978, 47.
48. IRIMIA, D., „*Notizie culturali italiane*". Revue italo-roumaine [**1**, nr. 1, 1976], CREL, **5**, nr. 4, 1977, 142—144.
49. KELEMEN, BÉLA, *NyIK*, Korunk, **37**, nr. 10, 1978, 879—883.
50. KRONER, MICHAEL, *Der Beitrag Siebenbürgens zur Türkenabwehr*. Forschungen zur Volks- und Landeskunde, Bnd. **21**, Nr. 1/1978, KarpRund, **11**, nr. 24, 1978, 6.
51. LEMNY, ŞTEFAN, „*Anuarul Institutului de istorie şi arheologie Cluj-Napoca*", vol. XIX, Cluj-Napoca, 1976, 434 p., AnIst Iaşi, **14**, 1977, 705—706.
52. NECHITA, V., *Revista de studii Sud-Est Europene*, tom XV, 1977, nr. 3 (iulie—septembrie), MMS, **54**, nr. 5—8, 1978, 590—592.
53. POP, M., „*Acta semiotica et linguistica*" [Sao Paolo, vol. I, nr. 1, 1977], CREL, **6**, nr. 1, 1978, 158.
54. SIUPIUR, ELENA, *Les Lumières chez les Roumains*. „*Cahiers roumains d'études littéraires*", 2, 1977, Edit. Univers, Bucarest, 160 p., RESEE, **16**, nr. 2, 1978, 400—401.
55. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, *Anuario de Letras*. Facultad de Filosofía y Letras, Centro de Lingüística Hispánica, Universidad Autónoma de México, México, XI (1973), XII (1974), XIII (1975), SCL, **29**, nr. 4, 1978, 469—471.
56. ULIVI, ANCA, *Journal of Phonetics*, volumele I (1973), II (1974), IV (1976), SCL, **29**, nr. 1, 1978, 101—102.
57. VIŞINESCU, VICTOR, *De la cunoştinţe elementare la extravaganţe lingvistice* [LLR, **4**, nr. 3, 1978], Era socialistă, **53**, nr. 22, 1978, 59—60.
58. VLĂDESCU, GEORGE, *Studii şi cercetări de documentare*. **19**, nr. 3—4, iul.—sept., oct.—dec. 1977, p. 204—206 (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului. Oficiul de informare documentară pentru învăţământ), Biblioteca, nr. 4, 1978, 47.
59. VOLOVICI, L., „*Cahiers roumains d'études littéraires*" [**5**, nr. 2, 1977], Cronica, **13**, nr. 1, 1978, 3.
60. * * * „*International Journal of Romanian Studies*" [**1**, nr. 1—2, 1976, Amsterdam], CREL, **5**, nr. 4, 1977, 140—141.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI ETC.

61. * * * *Comunicări ştiinţifice ale sesiunii 1971 închinate celei de-a 50-a aniversări a P.C.R.* Bucureşti, 1973, 430 p. (Institutul de construcţii Bucureşti, Catedra de limbi moderne).
62. * * * *Contribuţii filologice*. [Vol. al] II [-lea], Craiova, 1975, 156 p. (Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România).
63. * * * *Culegere de referate* (Sesiunile ştiinţifice ale cadrelor didactice) 1969, 1970, 1971, Bucureşti, 1973, 134 p. (Institutul politehnic Bucureşti, Catedra de limbi străine).
64. * * * *Current Trends in Romanian Linguistics*. Edited by A. Rosetti and Sanda Golopenţia Eretescu, [Bucureşti], EARSR, 1978, 651 p. **Revue roumaine de linguistique**, tome XXIII, nos 1—4, 1978, **Cahiers de linguistique théorique et appliquée**, tome XV, nos 1—2, 1978).
Vezi şi nr. 27, 35.
65. * * * *Eminescu după Eminescu. Eminescu après Eminescu*. Comunicări prezentate la Colocviul organizat de Universitatea din Paris-Sorbona (12—15 martie 1975). Volum îngrijit de Dim. Păcurariu, Iaşi, EJ, 1978, 349—351 p. **(Eminesciana—14)**.
66. * * * *Filologie XX*. [Vol.] I. *Lingvistică*. Volum îngrijit de I. Evseev, Fr. Király, I. Muţiu, Timişoara, [TUT], 1977, II + 174 p. multigr. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie).
Vezi şi nr. 91.
67. * * * *Hommage à Iorgu Iordan à l'occasion de son quatre-vingt-dixième anniversaire*, Bucarest, [TUB], 1978, 515 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi şi literaturi străine — Societatea Română de Lingvistică Romanică, **Bulletin de la Société roumaine de linguistique romane**, 13, 1978, *Études romanes* 3) [pe copertă titlul : *Études romanes dédiées à Iorgu Iordan 90*].
68. * * * *Limbă şi literatură*, Bucureşti, 1—4, 1978 (Societatea de Ştiinţe Filologice din Republica Socialistă România).

69. * * * *Sesiunea ştiinţifică a cadrelor didactice — Aprilie 1969* — Culegere de referate, Bucureşti, 1970, 302 p. ; *Aprilie 1973* — Culegere de comunicări, Bucureşti, 1976, 348 p. (Institutul de construcţii Bucureşti, Catedra de limbi moderne).

70. * * * *Sesiunea ştiinţifică a Catedrei de limbi moderne închinată Aniversării a 25 de ani de la proclamarea Republicii Socialiste România 14—15 decembrie 1972*, Bucureşti, 1975, 137 p.

71. * * * *Sesiunea ştiinţifică a Institutului politehnic Cluj-Napoca. Comunicări. 28—29 octombrie 1978. Limbi străine. Lingvistică. Metodică*, [Cluj-Napoca], [f.e.], 1978, 240 p. multigr.

72. * * * *Sisteme în ştiinţele sociale.* Coordonator : Mircea Maliţa, membru corespondent al Academiei R. S. România, Bucureşti, EARSR, 1977, [—155] p. (Academia Republicii Socialiste România, Cabinetul român de istoria şi filozofia ştiinţei).

73. * * * *Studii de limbă, literatură şi folclor.* [Vol.] 4, Reşiţa, 1978, 512 p. (Societatea de Ştiinţe Filologice din Republica Socialistă România, Filiala Reşiţa, Comitetul de cultură şi educaţie socialistă al judeţului Caraş-Severin, **Caietele „Banatica"** — *Seria filologie*).

74. * * * *Studii de limbă, literatură şi metodică.* [Vol.] I. Volum îngrijit de I. Pătruţ şi O. Vinţeler, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 229 [—230] p. multigr. (Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de filologie, Catedra de filologie slavă).

75. * * * *Studii de lingvistică.* Volum îngrijit de D. Crăşoveanu, Marin Bucă, Timişoara, TUT, 1976, LX + 213 p. multigr. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie).
Vezi şi nr. 79, 83.

76. * * * *Studii lingvistice.* Volum îngrijit de Şt. Munteanu, I. Evseev, Fr. Király, Timişoara, [TUT], 1972 (1974), 196 p. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie).

77. * * * *The Romanian-English Contrastive Analysis Project.* Director : Prof. Dumitru Chiţoran, Ph. D. *Further Contrastive Studies. Theoretical Studies, Contrastive Grammar, Error Analysis* [Bucharest], Bucharest University Press, 1978, 316 p. multigr. (University of Bucharest, Department of English and Center for Applied Linguistics Arlington, Virginia).

78. * * * 350 *de ani de la naşterea lui Dosoftei, Mitropolitul Moldovei. Studii şi articole* [Editor : I. D. Lăudat], Iaşi, Institutul politehnic Iaşi, 1975, 175 [—177] p. multigr. (În cadrul marilor aniversări UNESCO).
Vezi şi nr. 84.

Recenzii

79. Berca, Olimpia, *Studii de lingvistică*, Timişoara, 1977, Orizont, **28**, nr. 45, 1977, 3.
80. Cazimir, Şt., *„Limbă şi literatură"* [1, 1977], CREL, **6**, nr. 2, 1978, 155—156.
81. Doclin, Octavian, *„Cercetări de limbă şi literatură"* (Vol. I—IV, Oradea, 1968—1971), SLLFolc, **4**, 435—438.
82. Germann, Karl, *„Banatica" — eine wertfolle Studiensammlung* [**4**, 1977], NBZ, **22**, nr. 4 819, 2 iun. 1978, 3.
83. Graur, Al., *Avîntul lingvisticii [Studii de lingvistică*, Timişoara, 1976], RLit, **11**, nr. 1, 1978, 9.
84. Oprişa, Longin I., I. D. Lăudat, *350 de ani de la naşterea lui Dosoftei, Mitropolitul Moldovei, Studii şi articole*, Iaşi, 1975, pp. 176, MB, **25**, nr. 7—9, 1975, 480—481.
85. Popa, Hermina, *Buletin al cercurilor ştiinţifice studenţeşti*, Nr. 1, Bucureşti, 111 pag. (Facultatea de limbi şi literaturi slave), PFR, 1977, 344—346.
86. Prelipceanu, Cristina-Maria, A. Rosetti, *Mélanges linguistiques* [Bucureşti, 1977], RomBooks, nr. 4, 1977, 26.
87. Schveiger, P., Teun A. Van Dijk (Ed.), *Pragmatics of Language and Literature*, North Holland and American Elsevier, Amsterdam, Oxford New York, 1976, VII—X, p. 236 ; D. W. Fokkema, Elrud Kunne-Ibsch, A. J. A. Van Zoost (Ed.), *Comparative Poetics, in Honour of Jan Kamerbeek Jr.*, Rodopi, Amesterdam, 1976, p. 312, CREL, **6**, nr. 1, 1978, 135—156.

★

Vezi şi nr. 148, 149, 150, 151, 152.

4. SEMNALĂRI, REFERATE ETC.

88. * * * *Romanian Scientific Abstracts*, Bucharest, **13**, nr. 2, 1976, **14**, nr. 1, part 1, nr. 2, 1977, **15**, nr. 1, 2, 1978.

5. INDICI, SUMARE, SCHIMBURI DE CĂRȚI

89. Bîrlădeanu, Mihaela, *Indicele revistei pe anul 1978*, SCL, **29**, nr. 6, 1978, 689—720.
90. Faiciuc, Elisabeta, *Indicele volumului al XXII-lea (1977)*, CL, **23**, nr. 2, 1978, 251—281.
91. Stroescu, Victoria, *Indice*, Filologie XX, **1**, 1977, 149—163.
92. * * * *Cărți și reviste primite la redacție*, LR, **27**, nr. 4, 1978, 363.
93. * * * *Indicele revistei pe anul* 1978, LR, **27**, nr. 6, 1978, 635—689.
94. * * * *Livres reçus*, RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 191—192; nr. 2, 405—407; nr. 3, 613—614; nr. 4, 833.
95. * * * *Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1978*, LR, **27**, nr. 6, 1978, 631—633.

6. REZUMATE DE TEZE DE DOCTORAT

96. Babeu, Doina, *Activitatea lingvistică a lui Simeon Mangiuca*. Conducător științific: Prof. univ. dr. Ștefan Munteanu, Timișoara [TUT], 1978, 26 + XIII p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie).
97. Baz, Ștefan, *Structura stilistică a textelor matematice din limba rusă*. Conducător științific: Prof. dr. Gheorghe Bolocan, București, [TUB], 1978, 39 p. multigr. (Universitatea din București, Institutul de lingvistică).
98. Bălțăceanu, Maria-Francisca, *Locul limbii armene între limbile indo-europene. Relații între armeană și daco-moesiană*. Conducător științific: Acad. prof. Alexandru Graur, București, [TUB], 1978, 18 p. multigr. (Universitatea din București, Institutul de lingvistică).
99. Brătulescu, Monica, *Poezia colindelor românești*. Conducător științific: Prof. dr. doc. Mihai Pop, București, [TUB], 1978, 21 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
100. Drincu, Sergiu, *Derivarea cu prefixe în limba română*. Conducător științific: Prof. univ. dr. G. I. Tohăneanu, Timișoara [TUT], 1978, 26 + XVI p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie).
101. Gherman, Alin-Mihai, *Concepția lexicografică în secolul al XVIII-lea. Dicționarul lui Teodor Corbea*. Conducător științific: Prof. dr. doc. Bela Kelemen, Cluj-Napoca, [TUCN], 1978, 24 p. multigr. (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Institutul de lingvistică și istorie literară).
102. Grădinaru, Alexandrina, *Propoziția copulativă în limba română (Descriere structurală)*. Conducător științific: Prof. dr. docent Emanuel Vasiliu, București, [TUB], 1978, 23 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
103. Horvath, Dumitru, *Graiul ucrainean din Crăciunești și Tisa (județul Maramureș)*. Conducător științific: Prof. dr. doc. Gh. Mihăilă, București, [TUB], 1978, 25 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).
104. Lobiuc, Ioan, *Influența limbii ucrainiene în dacoromână (pe baza ALR)*. Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. Gavril Istrate, Iași, [TUI], 1978, 26 p. multigr. (Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Facultatea de filologie).
105. Mișan, Andrei, *Aspectualitatea verbală în rusă și română*. Conducător științific: Prof. univ. dr. doc. Ioan Pătruț, Cluj-Napoca, [TUCN], 1978, 28 + 3 p. multigr. (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie).
106. Moldoveanu, Gheorghe, *Toponimia din bazinul Milcovului — județul Vrancea*. Conducător științific: Acad. prof. Ion Coteanu, București, [TUB], 1978, 22 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
107. Munteanu, Dan, *Organizarea structurii în idiomul papiamentu. Baza spaniolă*. Conducător științific: Dr. Marius Sala, București, [TUB], 1978, 26 p. multigr. (Universitatea din București, Institutul de lingvistică).

108. NUȚĂ, ION, *Terminologia viticolă în limba română. Denumiri pentru soiuri de struguri*. Conducător științific: Prof. dr. Vasile Arvinte, Iași, [TUI], 1978, 25 p. multigr. (Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Facultatea de filologie).
109. TABARCEA, CEZAR, *Categorii stilistice în proverbele românești*. Conducător științific: Acad. Ion Coteanu, București, [TUB], 1978, 20 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
110. TEODORESCU-BRÎNZEU, PIA, *William Shakespeare's Othello. A cybernetic Approach*. Conducător științific: Prof. dr. doc. M. Bogdan, Cluj-Napoca, [TUCN], 1978, 24 p. multigr. (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie).
111. TURCULEȚ, ADRIAN, *Graiul din zona Cîmpulungului Moldovenesc. Fonetica*. Conducător științific: Prof. dr. doc. Gavril Istrate, [Iași], [TUI], 1978, 26 p. multigr. (Universitatea „Al. I. Cuza" Iași, Facultatea de filologie).
112. UNGUREANU, ION M., *Elemente toponimice din nord-vestul Olteniei (jud. Mehedinți)*. Conducător științific: dr. Teofil Teaha, [București], [f.e.], 1978, 25 + VIII p. multigr. (Institutul de cercetări etnologice și dialectologice, București).
113. VIOREL, ELENA, *Diateza verbului în germană și română. Studiu confrontativ*. Conducător științific: Prof. dr. doc. Mihai Isbășescu, [București], [TUB], 1978, 25 p. multigr. (Universitatea din București, Institutul de lingvistică).
114. VLAD POPESCU, ADRIANA, *Metode de transmitere cifrată a informației*. Conducător științific: Prof. dr. Alexandru Spătaru, [București], [TIP], 1978, 22 p. multigr. (Institutul politehnic, Facultatea de electronică și telecomunicații).
115. * * * *Teze de doctorat* [ianuarie 1974—decembrie 1976], LL, 2, 1978, 316—319.

★

Vezi și nr. 882.

II. *GENERALITĂȚI*

1. CONGRESE, CONFERINȚE, SIMPOZIOANE ETC.

116. BALACI, ALEXANDRU, *Avignon, mai 1978* [Jocurile latinității, 9—16 mai; cu versiune în germană], TribRom, **7**, nr. 15, nr. 135, 1978, 8.
117. BARAN, N. V., *Congresul Internațional pentru Latină* [Rapallo, 21—23 iunie 1977], MMS, **53**, nr. 10—12, 1977, 805—809.
118. BULGĂR, GH., *Festivalul „Mihai Eminescu" (Iași, 8—10 octombrie 1977)*, LL, 1, 1978, 117—118.
119. CORNILESCU, ALEXANDRA, *A doua Conferință internațională a proiectelor de analiză contrastivă*, LMȘ, 1976, 144—146.
120. CUCU, VASILE, *Cea de-a treia Conferință ONU pentru normalizarea numelor geografice (Atena — 1977)* [17 aug.—7 sep.], SCGeogr, **25**, 1978, 152—153.
121. DASCĂL, LIVIA, *Dezbaterea: Predarea limbii române în liceele pedagogice și în învățământul primar (Brașov, 3—4 decembrie 1977)*, Bul SȘF, 1978, 145—147.
122. E. S., *Esperanto-Symposium mit Temeswarer Beteiligung*, NBZ, **22**, nr. 4 789, 27 apr. 1978, 3.
123. FISCHER, I., *Consfătuirea cu tema „Romanizarea Daciei, problemă lingvistică și arheologică" (București, 2 iunie 1977)*, SCL, **29**, nr. 1, 1978, 106—109.
124. GEMIL, TAHSIN, *Al II-lea Congres Internațional de Turcologie* [Istanbul, 4—9 oct. 1976], AnIst Iași, **14**, 1976, 709—710.
125. I. H., *Sesiunea de comunicări și referate „Ady Endre" și dezbaterea cu tema „Probleme ale predării limbii și literaturii române în școlile cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare (Miercurea Ciuc, 29—30 octombrie 1977)*, Bul SȘF, 1978, 140—142.
126. I. M., *Semiotica — doar o metodă* [Al II-lea Simpozion național de stilistică, poetică și semiotică, Cluj-Napoca, 11—21 noi. 1978], Steaua, **29**, nr. 12, 1978, 58.
127. IORDAN, IORGU, *Al XII-lea Congres internațional al lingviștilor (Viena, 29 august—2 septembrie 1977)*, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 472—474.
128. LAZĂR, VIRGIL, *Al doilea simpozion național de stilistică, poetică și semiotică* [Cluj-Napoca, 11—12 noi. 1978], RLib, **36**, nr. 10 590, 13 noi. 1978, 2.
129. NICULESCU, ALEXANDRU, *Colocviu național la Cluj-Napoca: Poetica, stilistica, semiotica* [11—12 noi. 1978], RLit, **11**, nr. 47, 1978, 19.

130. Păcurariu, Dim., *Colocviul german-român „Naţiune, societate, limbă şi cultură în Ţările Române în secolele XVIII—XIX", Leipzig, 15—18 iunie 1977*, AUBLLR, **26**, 1977, 155—156.
131. Pedestraşu, A., *Sesiunea de limbi moderne, literatură naţională şi literatură universală* [Galaţi, 12—13 noi. 1977], LMŞ, 1, 1978, 211—213.
132. Pedestraşu, A., Wolf, S., *Întîlnirea internaţională a rusiştilor la cea de-a III-a ediţie*, CercLLS, **2**, 1978, 455—456.
133. Penişoară, Ion, *Sesiunea de comunicări ştiinţifice: Toponimie şi istorie* [Focşani, 18 dec. 1977], Bul. SŞF, 1978, 144—145.
134. Saramandu, Nicolae, *Al treilea Colocviu internaţional al „Atlasului limbilor Europei" (ALE) (Marburg, 18—22 aprilie 1978)*, SCL, **29**, nr. 6, 1978, 685—686.
135. Şerban, V., *Sesiunea: Vocabular şi sintaxă (Timişoara, 26—27 noiembrie 1977)*, Bul SŞF, 1978, 142—144.
136. Todoran, Romulus, *Laudă limbii* [cuvînt de deschidere la cea de-a XXI-a ediţie a concursurilor din domeniul filologiei, Arad, 7—13 apr. 1978], LLR, **4**, nr. 3, 1978, 30—31.
137. Toma, Elena, *Colocviul româno-german: „Naţiune, societate, limba şi cultura în Ţările Române în secolele XVIII—XIX", Bucureşti, 6—8 septembrie 1976*, AUBLLR, **26**, 1977, 153—155.
138. Uţă, Vasile, *Simpozionul „Coresi" consacrat problemelor traducerii (Bucureşti, 9—11 ianuarie 1976)*, LMŞ, 1976, 147—148.
139. Văcăreanu, V., *Al VII-lea Congres internaţional de epigrafie greacă şi latină* [Constanţa, 1977], MMS, **54**, nr. 1—2, 1978, 163—164.
140. * * * *Consfătuirea ştiinţifică „Problemele actuale ale terminologiei ştiinţelor sociale". 26 aprilie* [1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 66.
141. * * * *Masa rotundă „Semiotica limbajelor ştiinţifice şi a limbajelor de maşină", 21 decembrie* [1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 122.
142. * * * *Masa rotundă „Traducerea din limbajul unei ştiinţe în al alteia în procesul de modelare". 9 mai* [1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 69.
143. * * * *O dezbatere utilă* [cu tema „Probleme ale ortografiei, ortoepiei şi punctuaţiei în învăţămînt", Piteşti, 23—24 sep. 1978, sub egida filialei din Piteşti a Societăţii de Ştiinţe Filologice], Argeş, **13**, nr. 3, 1978, 5.
144. * * * *Simpozionul româno-iugoslav. Bucureşti, 1976. Rumunsko-jugoslovenski simpozijum.* Rezumatele comunicărilor. Rezimei referata, Bucureşti, [TUB], 1976, 76 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi slave).
145. * * * *Thématique du IVe Congrès international des études sud-est européennes (Turquie, 22—27 aout 1978)*, RRH, **17**, nr. 3, 1978, 557—559.
146. * * * *The seventh Congress of Greek and Latin Epigraphy* [Constanţa, sep. 1977], Rom Books, nr. 4, 1977, 28—29.
147. * * * *Zum Esperanto-Welt-Kongress* [Varna, 29 *iul.*—5 *aug.* 1978], NBZ, **22**, nr. 4 866, 27 iul. 1978, 3.

Recenzii

148. Bîrlădeanu, Mihaela, *XIV Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza, Napoli, 15—20 aprilie 1974, Atti*, vol. II, Napoli, Gaetano Macchiaroli, Amsterdam, John Benjamins B. V., 1976, 685 p., SCL, **29**, nr. 4, 1978, 462—466.
149. Brezianu, Andrei, *Translation and Interpretation: The Multi-Cultural Context — A Symposium*, Carleton University, Vancouver, BC, 1975, edited and introduced by Michael S. Batts, 126 pp., CREL, **5**, nr. 4, 1977, 133—134.
150. Pippidi, D. M., *Société des Études classiques de la République Socialiste de Roumanie. Actes de la XIIe Conférence internationale d'études classiques EIRENE (Cluj-Napoca, 2—7 octobre 1972)*. Bucureşti, Editura Academiei — Amsterdam, Adolf M. Hakkert, 1975, 767 p. in 8°, Dacia, **21**, 1977, 383.
151. Szász, Lőrinc, *Congressus Quartus Internationalis Fenno-Ugristarum Budapestini habitus anno 1975*. Redigit Gyula Ortutay. Pars I, Acta sessionum. Curavit János Gulya. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1975, 242 l., NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 237—239.
152 * * * *Fédération Internationale des professeurs de langues vivantes. X-th Congress: Active methods and modern aids in the teaching of foreign languages. Conclusions and recommendations of the Congress.* Edited by dr. Rudolf Filipović, Zagreb April 5—9 1968, PredLS, **1**, 1970, 5—7.

2. DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI

153. ANGHELESCU, MARIA, *Activitatea ştiinţifică şi metodică a filialelor şi subfilialelor în anul 1977*, Bul SŞF, 1978, 147—171.
154. CARTIANU, ANA, *Aniversare* [patru decenii de funcţionare a catedrei de engleză la Facultatea de filologie de la Universitatea din Bucureşti], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 3—8.
155. I. H., *Din activitatea Consiliului de conducere al Societăţii de ştiinţe filologice în anul 1977*, LL, 1, 1978, 157—159.
156. LĂUDAT, I. D., *Cronică: Sărbătorirea lui Dosoftei la 350 de ani de la naşterea sa*, Dosoftei StArt, 157—159.
157. LĂUDAT, I. D., *Mitropolitul Dosoftei în cadrul marilor aniversări UNESCO*, Dosoftei StArt, 160—165.
158. LĂUDAT, I. D., *Moştenirea culturală şi literară a lui Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, Dosoftei StArt, 70—92.
159. LĂUDAT, I. D., *Sărbătoriri UNESCO. Mitropolitul Dosoftei*, Dosoftei StArt, 93—99.
160. OALLDE, PETRU, *Din activitatea filialei şi a membrilor săi. 1 august 1976—31 martie 1978*, SLLFolc, **4**, 505—512.
161. PETRESCU, MARIANA, *Preocupări recente în lingvistica contrastivă*, LMŞ, 1, 1978, 209—210.
162. REIN, KURT, *Siebenbürgisch-sächsische Mundartforschung in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich*, FVL, **21**, nr. 1, 1978, 148—154.
163. ROŞIANU, ION, *Activitatea Institutului de lingvistică şi istorie literară din Cluj-Napoca în anul 1977*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 141—143.
164. T. S. C., *De la Grupul român de lingvistică aplicată (GRLA)*, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 475—476.
165. * * * *Activitatea ştiinţifică şi metodică a Consiliului de conducere în semestrul al II-lea al anului 1977*, Bul SŞF, 1978, 138—140.
166. * * * *De la Societatea de studii clasice*, SCL, **29**, nr. 1, 1978 105; nr. 6, 686.
167. * * * *De la Societatea română de lingvistică*, SCL, **29**, nr. 1, 1978, 105—106; nr. 3, 373; nr. 4, 475.
168. * * * *Reuniunea anuală a redacţiei* **Atlasul Limbilor Europei** *(ALE) 7—9 mai* [1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 67—68.
169. * * * *Séances de la Société* [roumaine de linguistique romane], ER, **12**, 1977/1978, 213—232.
170. * * * *Şedinţa publică de comunicări a Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte, 7 mai* [1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 67.
171. * * * *Şedinţa publică de comunicări a Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte, 4 iunie* [1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 72.
172. * * * *Şedinţa publică de comunicări a Secţiei de ştiinţe filologice, literatură şi arte, 16 octombrie* [1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 100.
173. * * * *Vie de la Société roumaine de linguistique romane. La session d'étude „Le rôle formatif de l'enseignement des langues romanes"*, Iassy 17—18 octobre 1975, ER, **12**, 1977/1978, 205—212.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

174. ANDRÁSI, KATALIN, BÍRÓ, ZOLTÁN, *Nyelv és hátrányos helyzet*, Korunk, **37**, nr. 10, 1978, 826—830.
175. ANGHELESCU, MIHAELA, *Ivor Armstrong Richards — O metodă de analiză a textului poetic* [rezumat în română], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 101—110.
176. ARBORE, GRIGORE, *Limbajul artistic şi metodologia critică*, Amfiteatru, **13**, nr 10, 1978, 3.
177. BACIU, SORIN, *Preliminarii la o analiză transformaţională a adjectivului*, CercLLS, **[1]**, 1975, 281—286.
178. BAGDASAR, RADU, *Vocabular controlat, limbaj standard, limbaj ştiinţific*, RMM, **15**, nr. 5, 1978, 48—54.
179. BALÁZS, L., *Cîteva tipuri de calc* [résumé en français], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 31—33.
180. BÁN, A., *Problema dinamicului în descrierile sincronice* [с резюме по русски], StUBB, **22**, fasc. 2, 1977, 33—36.
181. BANTAŞ, ANDREI, *Analiza textului şi traducerile*, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 341—346.

182. Bantaș, Andrei, *Aplicații metodologice ale noțiunii de regim gramatical*, CercLLS, **2**, 1978, 196—203.
183. Bantaș, Andrei, *Câteva aspecte teoretice și practice ale traducerilor simultane*, SCL, **29**, nr. 1, 1978, 65—71.
184. Bantaș, Andrei, *Whither Lexicography? (Dictionaries of the Future)* [cu o bogată bibliografie], RECAPTS, 75—103.
185. Barthes, Roland, *O convorbire cu...* [consemnată de Ion Pop], RLit, **11**, nr. 51, 1978, 21.
186. Bettisch, Ioan, *Cercetări de tipologie a limbii în secolul al XX-lea*, SLLFolc, **4**, 129—144.
187. Bîră, Elena, *Notes on Some Indirect Directives*, RECAPTS, 59—74.
188. Blănaru, Eugen, *Fenomene semasiologice generale reflectate în sfera terminologiei speciale*, CercLLS, **[1]**, 1975, 163—168.
189. Bloomfield, Leonard, *Limbajul* [cap. V și X din *Language*, 1933; traducere de El. Slave], ALS, 206—239.
190. Boboc, Alexandru, *Limbaj și metalimbaj în „Tratatul logico-filozofic" al lui Wittgenstein*, AUBF, **26**, 1977, 77—85.
191. Brăileanu, Luminița, *Autotraducere/vs traducere*, CercLLS, **[1]**, 1975, 117—121.
192. Bucă, Marin, *Antonimele în context* [с резюме по русски; résumé en français], StL, 1—9.
193. Bucă, Marin, *Probleme teoretice ale sinonimiei lexicale* [с резюме по русски], StudL 47—66.
194. Carpov, Maria *Introducere la semiologia literaturii*, București, EU, 1978, 280 p.
Vezi și nr. 346, 353 357, 361.
195. Cazacu, B., *Stilistica și sociolingvistica (Implicații în interpretarea textului literar)*, LL, 3, 1978, 331—336.
196. Chiriță, Gertrud, *Sieversverpflichtet Schallanalyse und phonische Stilistik* [rezumat în română], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 145—154.
197. Cilianu, Corina *Elemente de limbă vorbită la nivelul adverbului propozițional*, CercLIS, **[1]**, 1975, 287—292.
198. Ciocîrlie, Constanța, *Relații ale antonimiei cu polisemia și sinonimia* [résumé en français; с резюме по русски], StL, 10—21.
199. Coja, I., *Ferdinand de Saussure (1857—1913)*, ALS, 15—19.
200. Comșulea, Elena, *Aspecte ale cercetării interdisciplinare în onomasiologie* [English abstract], CL, **23**, nr. 1, 1978, 13—15.
201. Constantinescu, Ileana, *Limbă și progres*, CercLLS, **2**, 1978, 163—167.
202. Coserio, Eugenio, *Hervás und das Substrat*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 523—530.
203. Crăciun, Gheorghe, *Traducerea diacronică* [résumé en français; English abstract], BulȘtStud, 1977, 451—456.
204. Crivăț, Mariela, Crivăț, Emanuel, *Texte et architecture* [la Balzac; cu numeroase figuri în text], CS, **1**, 1977, 35—38.
205. Deliman, Ecaterina, *Limbajul politic — limbaj științific* [English abstract], LucrȘt Oradea — ȘtSoc, **7**, 1973, 5—8.
206. De Mauro, Tullio, *Introducere în semantică*. În românește de Anca Giurescu, București, EȘE, 1978, 268 p. **(Enciclopedia de buzunar).**
Vezi și nr. 347.
207. Diaconescu-Stan, Daniela, *O tipologie a stilurilor cu aplicare în arta traducerii*, CRIP, 36—38.
208. Dominte, C., *Concepția funcțională*, ALS, 277—282.
209. Dominte, Constantin, *Planificarea lingvistică*, Forum, **20**, nr. 9, 1978, 49—53.
210. Dragoș, Elena, *O categorie a discursului narativ — timpul*, CL, **23**, nr. 2, 1978, 229—233.
211. Dragoș, Elena, *Presupoziția, subînțelegerea și tropii* [résumé en français], StUBB, **22**, fasc. 2, 1977, 28—32.
212. Drașoveanu, D. D., *Structuri și liniaritate* [résumé en français], CL, **23**, nr. 2, 1978, 177—181.
213. Ene, Cornelia, *Retoric și funcțional în limbajul științific*, LR, **27**, nr. 6, 1978, 615—627.
214. Evseev, I., *Element și structură la nivel lexical* [с резюме по русски], StudL, 31—46.
215. Evseev, I., *Valorile conotative ale cuvintelor în dicționarele lingvistice* [résumé en français; с резюме по русски], StL, 22—30.
216. Farcaș, Ludmila, *Stilul tehnico-științific și problema universaliilor lingvistice (1. Punerea problemei)*, SȘIC, 1976, 80—86; [în colaborare cu M. Blîndu] *(2. Verbul)*, CercLLs, **[1]**, 1975, 454—459.
217. Farcaș, Ludmila, Guțu, Zina, *Statistica lingvistică aplicată la studiul stilului tehnico-științific*, CRIP, 49—51.
218. Farcaș, Ludmila, Iliescu, Elena, *Terminologia tehnică, specificul ei și modul de selectare a vocabularului minim*, CRIP, 40—41.

219. Fodor, Ecaterina, *Gramatică funcțională — metode și procedee*, CercLLS, **2**, 1978, 132—135.
220. Forai, Mihail, *Un precursor al „noii critici". Rémy de Gourmont*, Argeș, **13**, nr. 4, 1978, 10.
221. Forăscu, Narcisa, *O modalitate de măsurare a distanței semantice dintre sinonime* [cu 3 tabele în text ; résumé en français], SCL, **29**, nr. 3, 1978, 311—320.
222. Forăscu, Narcisa, *Sur la distance contextuelle des synonymes*, AUBLLR, **26**, 1977, 101—111.
223. Fowler, Roger, *'The Reader' — A Linguistic View*, CREL, **5**, nr. 4, 1977, 47—56.
224. Genette, Gérard, *Figuri*. Selecție, traducere și prefață de Angela Ion, Irina Mavrodin, București, EU, 1978, 312 p.
Vezi și nr. 349, 354.
225. Glăvan, Aurora, *Gramatica transformațională, mijloc de investigație lingvistică*, CȘIC, 93—99.
226. Glăvan, Doina, *Segmentarea în constituenți imediați*, SȘIC, 1970, 216—220.
227. Golopenția Eretescu, Sanda, *Analiza contrastivă și semiotică* [cu 6 figuri în text ; English abstract], SCL, **29**, nr. 1, 1978, 3—17.
228. Golopenția Eretescu, Sanda, *Contrastive Analysis and Semiotics*, RECAPTS, 29—57.
229. Golopenția Eretescu, Sanda, *La pragmatique contrastive*, RRL, **23**, Suppl., 1978, 3—18.
230. Golopenția Eretescu, Sanda, *Morfologia conversației*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 547—552.
231. Golopenția Eretescu, Sanda, *Typologie linguistique et univers du discours*, ER, **12**, 1977/1978, 155—169.
232. Gruiță, C., *Categoria cuvintelor inclusive* [English abstract], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 23—26.
233. Hajos Kelemen, Estera, *Funcția complexului întrebare-răspuns ca element de legătură contextuală în text* [deutsche Zusammenfassung], SCL, **29**, nr. 6, 1978, 665—674.
234. Harris, Zellig, S., *Lingvistica structurală [Structural linguistics*, Chicago, 1961, p. 4—24 ; traducere de L. Wald], ALS, 242—276.
235. Hârșan, Elena, *Echivalentul formal în teoria traducerii*, CercLLS, **2**, 1978, 41a—41d.
236. Herlea, Grațiana, *Les vêtements comme signe ou „C'est l'habit qui fait le moine"*, CS, **1**, 1977, 123—127.
237. Hîrlăoanu, A., *Note privind semnificațiile lexicale și gramaticale*, CercLLS, **[1]**, 1975, 275—280.
238. Hjelmslev, Louis, *Preliminarii la o teorie a limbii [Prolégomènes à une théorie du langage]*, Paris, 1968, cap. IX, X, XI și XIII ; traducere de T. Popa-Tomescu], ALS, 133—169.
239. Hodiș, Viorel, *Redundanța conectivelor* [résumé en français], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 27—30.
240. Iorgulescu, Silvia, *Unele probleme ale aspectului verbal* [с резюме по русски ; rezumat în română], SȘIC, 1976, 193—201.
241. Isbășescu Hăulică, Cristina, *El texto de segundo grado en el conjunto textual borgeano*, Hommage Iordan, 301—312.
242. Ispas, Bujorel, *Cuvîntul polisemantic ca microsistem* [English abstract ; с резюме по русски], StL, 31—38.
243. Ivanciu, Niculina, *Pentru o teorie a textelor narative*, CercLLS, **[1]**, 1975, 470—475.
244. Jakobson, Roman, [Interviu cu... consemnat de Narcis Zărnescu], Argeș, **13**, nr. 4, 1978, 10.
245. Jakobson, Roman, *Lingvistică și poetică* [fragment din *Probleme de stilistică*, București, 1964, p. 87—94 ; traducere de M. Nasta], ALS, 308—318.
Vezi BRL, **[7]**, 1964/1965, nr. 330.
246. Jakobson, Roman, *Principiile de bază ale limbajului [Fundamentals of Language*, Gravenhage, 1956, p. 20—36 ; traducere de C. Dominte], ALS, 283—307.
247. Király, Maria, *Probleme teoretice ale sinonimiei* [résumé en français ; с резюме по русски], AUT, **13**, 1975, 113—119.
248. Kis, Emese, Goția, Anton, *L'anticipation de l'information linguistique : modificateur et conservateur typologique*, Hommage Iordan, 327—333.
249. Kreindler, Arthur, *Neurolingvistica*, Contemporanul, nr. 22, 1978, 5.
250. Lascu, Gheorghe, *Saussure azi*, Echinox, **10**, nr. 5, 1978, 15.
251. Leucheter, Augustina, *Corelația între lexicul uzual și terminologie*, SȘIC, 1970, 194—199.
252. Mancaș, Mircea, *Limbaj și comunicare în arte*, Transilvania, **7**, nr. 8, 1978, 46—47.
253. Manolescu, Lucia, *Copilul și structura limbajului*, Magazin, **22**, nr. 1 082, 1978, 5.
254. Manoliu Manea, Maria, *Baza de comparație în domeniul confrontativ : gramatici slabe și gramatici puternice*, CercLLS, **2**, 1978, 1—5.
255. Marcus, Solomon, *Competență și performanță*, VSt, **22**, nr. 16, 1978, 5.

256. MARCUS, SOLOMON, *Lingvistica povestirii* [cu o bogată bibliografie], SCL, **29,** nr. 2, 1978, 143—152.
257. MARGA, ANDREI, *Lingvistică și sociologie. Note*, Echinox, **10,** nr. 10—11—12, 1978, 49.
258. MARTINET, ANDRÉ, *Economia schimbărilor fonetice. Tratat de fonologie diacronică [Économie des changements phonétiques. Traité de phonologie diachronique*, Berne, 1955, p. 47—51 și 53—62; traducere de C. Dominte], ALS, 319—337.
259. MARTINET, ANDRÉ, *Elemente de lingvistică generală* [București, 1970, p. 23—37, 39—41, 42—44 și 46—48; traducere de Paul Miclău], ALS, 338—358.
Vezi BRL, **13,** 1970/1971, nr. 294.
260. MATHESIUS, VILÉM, *Despre unele probleme ale analizei sistematice a gramaticii. Travaux du Cercle linguistique de Prague*, VI (1936), p. 95—107, ALS, 105—123.
261. MĂRCULESCU, LUDMILA, *Aspecte ale valenței termenilor în domeniul corespondenței și documentației comerciale*, CercLLS, **[1],** 1975, 158—162.
262. MICLĂU, PAUL, *Quand les objets parlent*, CS, **1,** 1977, 5—10.
263. MICLĂU, PAUL, *Semiotica lingvistică*, [Timișoara], EF, 1977, 310[—311] p.
Vezi și nr. 345, 348, 362, 375 și BRL, **13,** 1970/1971, nr. 301.
264. MIHALCEA-ȘTIUCĂ, DOINA, *La conformité fonctionnelle du vêtement. L'aliénation par le vêtement* [în *Beatrix* de H. de Balzac], CS, **1,** 1977, 150—154.
265. MITESCU, ADRIANA, *Despre ideea de geneză a limbajului poetic*, RITL, **27,** nr. 3, 1978, 318—323.
266. MOLDOVAN, VALENTIN, *Investigarea limitelor semantice ale cuvîntului cu ajutorul analizei semice*, Filologie XX, **1,** 1977, 83—87.
267. MOLDOVAN, V., ISPAS, B., *Definirea omonimelor în planul opoziției formal-semantice omonimie—polisemie* [résumé en français; с резюме по русски], AUT, **13,** 1975, 121-127.
268. MURĂREȚ, MARIA, MURĂREȚ, ION, *La sémiotique des blagues destinées aux enfants*, Hommage Iordan, 369—375.
269. MURVAI, OLGA, *A szabad függő beszéd mint kommunikációelméleti modele* [Stilul indirect liber ca model al teoriei comunicării; rezumat în română], NyIK, **22,** nr. 1, 1978, 30—40.
270. MURVAI, OLGA, *A szabad függő beszéd mint komplex szemantikai jel* [Stilul indirect liber ca semn semantic complex; rezumat în română], NyIK, **22,** nr. 2, 1978, 203—208.
271. MUTHU, MIRCEA, *Roman Jakobson și obiectul științei literare*, Steaua, **29,** nr. 11, 1978, 49, 53.
272. NĂSTĂSESCU, V., TURCU, F., *Stilul corespondenței comerciale*, CercLLS, **[1],** 1975, 486—493.
273. NEAMȚU, G. G., *Note pe marginea conceptului de* **proces** [English abstract], StUBB, **23,** fasc. 1, 1978, 42—44.
274. NEGREANU, ARISTIȚA, *Echivalențe din L_2—L_1 în segmentele sintagmatice reprezentînd lexii semiautomatizate de dimensiuni egale*, CercLLS, **[1],** 1975, 105—107.
275. NENCIOVICI, CRISTIAN, *Introduction* [cu 5 figuri în text], CS, **1,** 1977, 11—23.
276. NICOLAEVA, NINA, *Locul reflecției estetice în studiul poeticii moderne*, AUBF, **26,** 1977, 115—119.
277. NICOLESCU, ADRIAN, *Articolul de dicționar — o problemă de statistică lexicală*, LMȘ, 1, 1978, 26—30.
278. NICULESCU, LAURENȚIU, *Note pentru o reconsiderare stilistică a pauzei*, SCL, **29,** nr. 2, 1978, 189—196.
279. OANCEA, ILEANA, *O stilistică începătoare: retorica. Teorie și practică stilistică (I)*, AUT, **13,** 1975, 61—69; *(II)*, **14,** 1976, 19—29 [résumé en français; с резюме по русски].
280. OLTEANU, A. GH., *Constituenții discursului poetic ca elemente de sens*, RITL, **27,** nr. 4, 1978, 491—497.
281. OPREA, MAGDALENA, *Literatură și comunicare: model informațional al unui text narativ* [résumé en français; English abstract], BulȘtStud, 463—473.
282. PARPALĂ, EMILIA, *Simbolul poetic* [cu 5 figuri în text], SCL, **29,** nr. 2, 1978, 165—171.
283. PAVEL, CONSTANTIN, *Literatură, lingvistică, ideologie*, Cronica, **13,** nr. 16, 1978, 1, 3.
284. PÂSLARU, E., *Interacțiunea paronimiei cu alte fenomene lexicale*, CercLLS, **[1],** 1975, 293—297.
285. PÂSLARU, ELENA, *Paronimia — fenomen al limbii*, SȘIC, 1976, 86—93.
286. PÂSLARU, ELENA, BONIS, IOJI, *Limba naturală — informație — sistem*, SȘS, 131—142.
287. PEDESTRAȘU, ANATOL, *Determinarea și dicotomia „limbă — vorbire"*, SȘIC, 1976, 94—102.
288. POP, HORIA, *Guvernarea limbajului*, Echinox, **10,** nr. 2—3, 1978, 20.
289. POP-STĂNESCU, SPERANȚA, *Terminologia lingvistică în perspectiva gramaticii contrastive germane-române*, LMȘ, 1, 1978, 19—25.

290. Popa, Mariana, *Noi direcții în cercetarea tipologică a limbilor* [English abstract ; с резюме по русски], StL, 64—72.
291. Popa-Tomescu, T., *Cercul lingvistic din Copenhaga*, ALS, 124—132.
292. Popescu, Iulian, *De la poetică la lingvistică*, ConvLit, nr. 8, 1978, 7, 15.
293. Pottier, Bernard, *Structure sémiotique et traduction*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 595—598.
294. Prioteasa, I., *Cercul lingvistic din Praga*, ALS, 74—82.
295. Rosetti, A., *General Linguistics* [cu bibliografie], Current Trends, 615—625.
296. Sapir, Edward, *Sisteme fonetice în limbă. Language, I (1925), p. 37—51* [traducere de L. Wald], ALS, 177—200.
297. Saussure, Ferdinand De, *Curs de lingvistică generală* [fragmente din *Cours de linguistique générale*, Paris, 1971 ; traducere de Ion Coja], ALS, 19—73.
298. Săteanu, C., *Sensul referențial, condiție a analizei sensului asociativ* [résumé en français], StUBB, **22**, fasc. 2, 1977, 19—27.
299. Sîrbu, Richard, *Asupra criteriilor de definire a antonimelor* [с резюме по русски], StudL, 67—69.
300. Sîrbu, Richard, *Implicații psiholingvistice ale antonimiei lexicale* [English abstract ; с резюме по русски], StL, 73—82.
301. Sîrbu, Richard, *Opoziția logică și antonimia lexicală (Limite și interferențe)*, Filologie XX, **1**, 1977, 97—101.
302. Slama-Cazacu, T., *Cîteva aspecte teoretice și practice ale lecturii ca realizare complexă a decodării mesajului scris*, LL, 3, 1978, 413—414.
303. Slama-Cazacu, Tatiana, *Psycholinguistics* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 589—614.
304. Slave, El., *Școala descriptivă. Leonard Bloomfield (1877—1949)*, ALS, 201—205.
305. Slăvescu, Micaela, *Lecture d'une lecture : Roland Barthes*, CREL, **5**, nr. 4, 1977, 96—104.
306. Stan, I. T., *Contrastarea fonetico-fonologică pe plan sincronic (I)*, StUBB, **22**, fasc. 2, 1977, 47—52 ; *(II). Realizări și perspective*, **23**, fasc. 1, 1978, 66—74 ; *(III) Studiile contrastării*, fasc. 2, 1978, 43—51 [résumé en français].
307. Stan, I. T., *Fonetica experimentală (Scurt istoric. Metode)*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1978, 179 p. multigr. (Universitatea „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de filologie).
308. Stroescu, Victoria, *Mari lingviști, pionieri ai interlingvisticii*, Filologie XX, **1**, 1977, 17—21.
309. Surdu, Alexandru, *Mitul limbajului științific*, Orizont, **29**, nr. 6, 1978, 3.
310. Șoptereanu, Liliana, *Terminologia metaforică determinată de factori intralingvistici și extralingvistici*, CercLLS, **[1]**, 1975, 112—116.
311. Ștefănescu, Elena, *Le monde des objets*, CS, **1**, 1977, 89—96.
312. Tabarcea, Cezar, *Definirea proverbului. O abordare lingvistică*, AUBLLR, **26**, 1977, 91—99.
313. Tuțescu, Mariana, *La traduction et les postulats du sens*, Hommage Iordan, 479—492.
314. Vascenco, Victor, *O problemă de lingvistică contrastivă : evidențierea corespondențelor legice*, LMȘ, 1, 1978, 11—18.
315. Vasiliu, E., *Analyticité, norme, permission*, Hommage Iordan, 493—499.
316. Vasiliu, E., *Fragment de la grammaire de l'article défini (Typologie et diachronie)*, ER, **12**, 1977/1978, 137—144.
317. Vasiliu, Emanuel, *Preliminarii logice la semantica frazei*, București, EȘE, 1978, 280 p.
318. Vasiliu, Emanuel, *Taxonomic Aspects of Contrastive Analysis*, RECAPTS, 21—27.
319. Văleanu, Rodica Cristina, *Le vêtement : communication et manifestation de soi. Classification de Buyssens [Splendeurs et misère des courtisans*, de H. de Balzac], CS, **1**, 1977, 128—139.
320. Veres, Jozsef, *Nyelvzavar a szakirodalomban*, Művelődes, **31**, Könyvtár, nr. 4, 1978, 8—9.
321. Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Cîteva observații privind sistemele lingvistice din limbajul copilului*, SCL, **29**, nr. 1, 1978, 61—64.
322. Vișinescu, Victor, *Limbaj și comunicare*, Cronica, **13**, nr. 10, 1978, 7.
323. Vîrtosu, Ileana, *O problemă de prozodie în analiza contrastivă*, LMȘ, 1, 1978, 49—53.
324. Vlad, Carmen, *Schiță pentru cercetarea semiotică a vorbirii. I*, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 297—309 ; *II*, nr. 4, 379—385.
325. Vraciu, Ariton, *Lingvistica textului*, Cronica, **13**, nr. 17, 1978, 6.
326. Vraciu, A., Vraciu, T., *Reflecții asupra categoriilor de timp și de aspect*, CercLLS, **[1]**, 1975, 220—227.
327. Vultur, Smaranda, *Text și intertext — posibilități de abordare și delimitări*, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 347—357.
328. Wald, Henri, *Demnitatea gîndirii*, VR, **31**, nr. 5, 1978, 42—44.
329. Wald, Henri, *Langage et „langages"*, RR, **32**, nr. 9, 1978, 117—126.

330. Wald, Henri, *Limbaj şi ficţiune*, Familia, **14**, nr. 8, 1978, 7.
331. Wald, Henri, *Motivé et arbitraire*, RRL, **23**, Suppl., 1978, 81—85.
332. Wald, Henri, *Talentul*, VR, **31**, nr. 10, 1978, 30—33.
333. Wald, L., *Edward Sapir (1888—1939)*, ALS, 173—176.
334. Wald, Lucia, *Funcţia expresivă a semnului verbal în concepţia lui Augustin*, Hommage Iordan, 507—515.
335. Wald, L., *Structuralismul american*, ALS, 170—172.
336. Wald, L., *Zellig S. Harris (1909)*, ALS, 240—241.
337. Zaharia, M., Nicu, A., *Diverse probleme ale limbii şi cercetarea statistică. Stilul beletristic şi stilul ştiinţific*, CercLLS, **[1]**, 1975, 529—534.
338. Zdrenghea, Mihai M., *The Linguistic School of Prague*, CREL, **5**, nr. 4, 1977, 150—152.
339. Zdrenghea, Mihai M., *Towards a semantic interpretation of the present tense* [rezumat în română], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 53—61.
340. Zîl-Rece, Galina, *Cercetări de lingvistică statistică în Romînia*, CercLLS, **2**, 1978, 158—162.
341. Zîl-Rece, Galina, *Unele probleme ale aplicării metodelor statistice în lingvistică*, CercLLS, **[1]**, 1975, 228—231.
342. * * * *Antologie de texte de lingvistică structurală*. Redactor responsabil: Prof. dr. Lucia Wald, Bucureşti, [TUB], 1977. 358 [—359] p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice şi clasice, Catedra de limbi clasice şi lingvistică generală).
343. * * * *Cahiers de sémiotique*. Sous la direction de Paul Miclău. 1. *Balzac sémioticien avant la lettre*, Bucarest, [TUB], 1977, 156 p. (Université de Bucarest, Société roumaine de linguistique — Groupe roumain de sémiotique, Faculté des langues et littératures étrangères).
344. * * * *Teze prezentate la primul Congres al filologilor slavi*. Travaux du Cercle linguistique de Prague, I (1929), p. 5—29, ALS, 83—104.

★

Vezi şi nr. 402, 451, 631, 859, 924, 992, 1 247, 1 317, 1 570, 2 267.

Recenzii

345. A. J., Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Korunk, **37**, nr. 10, 1978, 888—889.
346. Balea, Ilie, *Introducere la semiologia literaturii* [de Maria Carpov, Bucureşti, 1978], Steaua, **29**, nr. 10, 1978, 41.
347. Bejan, Crăciun, Tullio de Mauro, *Introducere în semantică* [Bucureşti, 1978], Familia, **14**, nr. 10, 1978, 8.
348. Carpov, Maria, *„Semiotica lingvistică"* [de Paul Miclău, Timişoara, 1977], RLit, **11**, nr. 25, 1978, 10.
349. Condeescu, Dan Alexandru, *Avatarurile criticii structuraliste* [Gérard Genette, *Figuri*, Bucureşti, 1978], Luceafărul, **21**, nr. 49, 1978, 8.
350. Dan, Ilie, Georges Mounin, *Linguistique et philosophie*, Presses Universitaires de France, Paris, 1975, 216 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 136—137.
351. P. Dombi, Erzsébet, *Stilisztikai tanulmányok*, Válogatta és az utószót írta Murvai Olga. Kriterion Könivkiadó. Bukarest, 1976, 255 l., NyIK, **21**, nr. 2, 1977, 237—238.
352. Dominte, Constantin, *Problemy interlingvistiki. Tipologija meždunarodnyx isskustvennyx jazykov*, Moscova, Editura Nauka, 1976, 158 p., SCL, **29**, nr. 3, 1978, 360—362.
353. Dugneanu, Paul, *Cercetarea interdisciplinară* [Maria Carpov, *Introducere la semiologia literaturii*, Bucureşti, 1978], Luceafărul, **21**, nr. 43, 1978, 2.
354. Dugneanu, Paul, *Critică şi poetică* [Gérard Genette, *Figuri*, Bucureşti, 1978], Orizont, **29**, nr. 31, 1978, 8.
355. Dumitrescu, Domnita, Valerio Báez San José, *Introducción crítica a la gramática generativa*, Barcelona, Editorial Planeta, 1975, 341 p. **(Colección „Ensayos/Planeta de Lingüística y crítica literaria")**, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 466—467.
356. Graur, Al., R. A. Budagov, *Čto takoe razvitie i soveršenstvovanie jazyka?*, Moscova, Izdatel'stvo „Nauka", 1977, 263 p., SCL, **29**, nr. 3, 1978, 359—360.
357. Ionescu, Marina, Maria Carpov, *Introducere la semiologia literaturii* [Bucureşti, 1978], ConvLit, nr. 12, 1978, 10.
358. Ionescu, Marina, *Simbolul între retorică şi estetică* [Tzvetan Todorov, *Théories du symbole*, Paris, Seuil, 1977], ConvLit, nr. 9, 1978, 13.

359. KELEMEN, BELA, *Probleme de lingvistică generală*, vol. VII, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1977, 126 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 123—124.
360. LUCUŢA, YVONNE, *Kleines Wörterbuch sprachwissenschaftlicher Termini*, VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 1975, 306 p., AUT, **14**, 1976, 213.
361. MAVRODIN, IRINA, *„Introducere la semiologia literaturii"* [de Maria Carpov, Bucureşti, 1978], RLit, **11**, nr. 47, 1978, 19.
362. MÎRZA, CLEMENT, *O contribuţie românească în semiotică* [Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timişoara, 1978], TribRom, **7**, nr. 143, 1978, 11.
363. POPESCU, ADRIAN, *Mai mult decît Dicţionarul* [Jean Chevalier şi Alain Gheerprant, *Dicţionar de simboluri*], Tribuna, **22**, nr. 29, 1978, 5.
364. MOLDOVAN, V., Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Timişoara, Editura Facla, 1976, 202 p., AUT, **14**, 1976, 209—212.
365. MURVAI, OLGA, *Új arcú stilisztika* [Szabó Zoltán, *A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai*, Cluj-Napoca, 1977], Korunk, **37**, nr. 9, 1978, 775—776.
366. J. NAGY, MÁRIA, Szabó Zoltán, *A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai*. Dacia Könyvkiadó. Kolozsvár-Napoca, 1977, 214 l., NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 236—237.
367. NEGOMIREANU, DOINA, M. Bucă, I. Evseev, *Probleme de semasiologie*, Editura Facla, Timişoara, 1976, 202 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 126—127.
368. PANAITESCU, VAL., *Opoziţia poezie/glumă şi implicaţiile ei (II)* [Carlos Buosoño, *Teoria expresiei poetice*, Bucureşti, 1975], ConvLit, nr. 10, 1978, 12.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 336.
369. PIECKOCKI, WIESLAW, Maria Renata Mayenowa, *Poetyka teoretyczna. Zagadnenia jezyka* („La poétique théorique. Problèmes de la langue"), Wroclaw, Maison d'Éditions Ossolineum, 1974, 464 p., CREL, **5**, nr. 4, 1977, 131—133.
370. SCHVEIGER, PAUL, *A Survey of Semiotics* [Th. A. Sebeok, Editor, *The Tell-Tale Sign. A Survey of Semiotics*, Lisse, The Peter de Ridder Press, 1975], CREL, **5**, nr. 4, 1977, 152—153.
371. SCHVEIGER, PAUL, *Poetry and Grammar* [Dennis Ward, *The Functions of Tonality and Grammar in a Vosnesensky Poem*, Lisse/Netherlands, The Peter de Ridder Press, 1974, 19 p.]. CREL, **6**, nr. 1, 1978, 154—155.
372. SPIRIDON, MONICA, Gerald L. Burns, *Modern Poetry and the Idea of Language*, New Haven and London, Yale University Press, 1975, RITL, **27**, nr. 3, 1978, 463—464.
373. STANCIU, LUCIAN, Paul Ricoeur, *„La métaphore vive"*, Paris, Éditions du Seuil, 1975. 414 p., CREL, **5**, nr. 4, 1977, 115—118.
374. Sz. Z., *Current Trends in Textilinguistics*, Edited by Wolfgang U. Dressler, Korunk, **37**, nr. 6, 1978, 540.
375. URICARIU, DOINA, *Pentru o viziune semantică* [Paul Miclău, *Semiotica lingvistică*, Timişoara, 1977], Luceafărul, **21**, nr. 30, 1978, 2.
376. U[ŢĂ], V., Victor Vascenco, *Probleme de terminologie lingvistică*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1975, 179 p. (cu 8 figuri în text), LMŞ, 1976, 152—154.
377. VAIMBERG, S., Paul Wexler, *Some Observations of Structure in Language Contact*, extras din „Symbolae in honorem Georgii Y. Shevelov", München, 1971, p. 474—482, CercLLS, **2**, 1978, 452.
378. VINŢELER, ONUFRIE, Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Ed. Facla, Timişoara, 1976, 202 p., StUBB, **23** fasc. 2, 1978, 79—80.
379. * * * Marin Bucă, Ivan Evseev, *Probleme de semasiologie*, Editura „Facla", Timişoara, 1976, 202, CercLLS, **2**, 1977, 449.

★

Vezi şi nr. 87, 1693, 1702.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ŞI APLICATĂ

380. BĂLĂNESCU, TUDOR, CIOBOTARU, SORIN, DINU, MIHAI, DUMITRU, MIHAELA, FOTINO, STANCA, GORUN, IRINA, MARCUS, SOLOMON, PĂUN, GHEORGHE, POLITH, ADRIANA, RĂDOI, ION, ROGOZ, ADRIAN, ROSETTI, ALEXANDRU, *La sémiotique formelle du folklore. Approche linguistico-mathématique.* Sous la direction du professeur Solomon Marcus, Paris—Bucureşti, Éditions Klincksieck — Editura Academiei, 1978, 309 p. [versiune franceză a lucrării din 1975, tradusă de Hélène Combesi].
Vezi şi nr. 406 şi BRL, **18**, 1975, nr. 306.

381. Bocşa, Minerva, *Problèmes posés par la génération des mots roumains avec l'ordinateur Iris 50 (Felix C—256)* [rezumat în română], AUTM, **12**, fasc. 1, 1974, 23—28.
382. Bocşa, Minerva, *La méthode des lettres à valeurs variables de Gr. C. Moisil et la morphologie automatique du roumain écrit*, RRMPA, **23**, nr. 1, 1978, 11—15.
383. Cartianu, Virginia, *Investigaţie matematică în ştiinţele umaniste*, CRIP, 24—26.
384. Ciobotaru, Sorin, *Codificarea şi decodificarea automată a terminologiei de specialitate* [résumé en français], SCMatem, **30**, nr. 1, 1978, 13—23.
385. Ciobotaru, Sorin, *On the enumeration of Hamiltonian roads and circuits in certain partial graphs of K_n**, RRMPA, **23**, nr. 10, 1978, 1 487—1 496.
386. Costăchescu, Adriana, *Les pronoms relatifs roumains en grammaire Montague*, Hommage Iordan, 139—151.
387. Dincă, Alexandru, Du Feu, Veronica, Marcus, Solomon, Popa-Burcă, Liana, Vasilescu, Lucreţia, Zsidó, Éva, *Metode distribuţionale algebrice în lingvistică*. Sub redacţia prof. Solomon Marcus, Bucureşti, EARSR, 1977, 254 [—255] p. (Comisia de lingvistică matematică şi de semiotică a Academiei Republicii Socialiste România).
Vezi şi nr. 409.
388. Istrail, Sorin, *Gramatici contextuale cu selectivitate regulată* [English abstract], SCMatem, **30**, nr. 3, 1978, 287—294.
389. Istrail, Sorin, *O problemă privind gramaticile contextuale selective* [English abstract], SCMatem, **30**, nr. 2, 1978, 135—139.
390. Jitaru, M., Macarie, C., Niculescu, St., *Îndrumător de limbaje de programare*, Bucureşti, ET, 1978, 348 p.
391. Jurca, Maria, *Aspecte informaţionale ale limbajului poetic*, Transilvania, **7**, nr. 10, 1978, 48—49.
392. Maliţa, Tatiana, *Asupra aplicabilităţii lingvisticii matematice la învăţarea limbilor străine*, SŞIC, 1970, 152—158.
393. Marcus, Solomon, *Cu profesorul dr. doc.... despre aspecte lingvistice ale mesajului genetic* [interviu luat de Vasile Sporici], Ateneu, **15**, nr. 1, 1978, 13.
394. Marcus, Solomon, *Entropia poetică*, VSt, **22**, nr. 30, 1978, 4.
395. Marcus, Solomon, *Mathematical and Computational Linguistics and Poetics* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 559—588.
396. Marinescu, Rareş, *Cercetările de lingvistică aplicată — Stadiul actual şi sarcini de viitor —*, CRIP, 78—79.
397. Orman, Gabriel, *Relaţii între adîncimile derivaţiilor conforme cu o gramatică independentă de context* [English abstract], LucrŞt Braşov, **17**, 1975, 31—34.
398. Orman, Gabriel, *Unele incluziuni în familia limbajelor independente de contexte lineare* [English abstract], LucrŞt Braşov, **17**, 1975, 27—30.
399. Păun, Gheorghe, *Asupra unor prelungiri ale limbajelor* [English abstract], SCMatem, **30**, nr. 5, 1978, 511—520.
400. Păun, Gheorghe, *Operaţii cu gramatici şi limbaje contextuale* [English abstract], SCMatem, **30**, nr. 4, 1978, 425—439.
401. Roman, Rolanda, *Mecanisme generative ale unor procese psihice* [English abstract], SCMatem, **30**, nr. 5, 1978, 555—565.
402. Slama-Cazacu, Tatiana, *„Lingvistica aplicată" şi „lingvistica". Încadrarea lingvisticii aplicate în sistemul ştiinţelor* [cu 3 figuri în text], LL, **1**, 1978, 15—21.
403. Streinu, Ileana, *Proprietatea Darboux pentru ierarhia limbajelor LL(k)* [English abstract], SCMatem, **30**, nr. 5, 1978, 579—593.
404. Turcu, Venera, *Gramaticile generative ale melodiei palestriniene* [résumé en français], SCMatem, **30**, nr. 2, 1978, 217—225.
405. Vianu, Victor, *Structura limbajelor formale din punctul de vedere al teoriei măsurii* [English abstract], SCMatem, **30**, nr. 2, 1978, 227—235.

★

Vezi şi nr. 110, 114, 142, 164, 217, 483, 1 951.

Recenzii

406. C. G., Solomon Marcus : *La sémiotique formelle du folklore* (Éditions Klincksieck — Paris şi Editura Academiei R.S.R. — Bucureşti, 1978, 309 p.), Forum, **20**, nr. 7—8, 1978, 141.

407. KELEMEN, BÉLA, *A modern nyelvtudományi csapásain* [Maté Jakab și Schveiger Paul, *Nyelvészet és matematika*, Cluj-Napoca, 1977], Korunk, **37**, nr. 1, 1978, 71—73.
408. KIS, EMESE, *Papers in Computational Linguistics*, edited by Ferenc Papp and György Szépe, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 585 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 137—139.
409. PĂUN, GHEORGHE, Alexandru Dincă, Veronica Du Feu, Solomon Marcus, Liana Popa-Burcă, Lucreția Vasilescu, Éva Zsidó, *Metode distribuționale algebrice în lingvistică* (sub redacția prof. Solomon Marcus), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, SCMatem, **30**, nr. 5, 1978, 595.
410. SZABÓ, ZOLTÁN, Solomon Marcus, *A nyelvi szépség matematikaja*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest. 1977, 399 l., NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 234—235.

★

Vezi și nr. 355.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂȚII

411. BAFFI, MARIANO, [Sub titlul comun : *Trei dialoguri despre limba și literatura română;* convorbire consemnată de Gh. Bulgăr], RLit, **11**, nr. 19, 1978, 19.
412. BULGĂR, GH., *„Limba — întîiul mare poem al unui popor"*, Scînteia, **48**, nr. 11 298, 17 dec. 1978, 4.
413. CARLTON, CHARLES M., *„Pregătesc un studiu de amploare al principalelor trăsături ale limbii române"* [convorbire consemnată de Felicia Antip], TribRom, **7**, nr. 129, 1978, 2.
414. GOȚIA, ANTON, *Conservări tipologice prin anticiparea informației lingvistice în română* [English abstract], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 38—41.
415. GUILLERMOU, ALAIN, [Sub titlul comun : *Trei dialoguri despre limba și literatura română;* convorbire consemnată de Gh. Bulgăr], RLit, **11**, nr. 19, 1978, 19.
416. IONESCU, LILIANA, *Le roumain — type latin*, ER, **12**, 1977/1978, 49—61.
417. IORDAN, IORGU, *„O limbă corectă și (...) frumoasă (...) se învață, în primul rînd, din lecturi literare* [interviu luat de Petrache Dinu], „Revista noastră", publicație a elevilor Liceului „Unirea" din Focșani, fondată în 1912, **7**, nr. 55—56—57, oct.—dec. 1978, 860—861, 882—884.
418. IORDAN, IORGU, ROBU, VLADIMIR, *Limba română contemporană*, București, EDP, 1978, 687 p. (Ministerul Educației și Învățămîntului).
Vezi și nr. 432.
419. IRIMIA, D., [La rubrica : Cronica limbii] *Între limbă și stil*, ConvLit, nr. 2, 1978, 13 ; *Cuvîntul și sensurile lui*, nr. 3, 4 ; *O problemă de gramatică*, nr. 4, 11 ; *Între tendință și inovație lingvistică*, nr. 7, 10 ; *Paralelisme lexicale*, nr. 9, 11 ; *Structura gramaticală între libertate și constrîngere*, nr. 10, 7, 12 ; *Limba și relațiile sociale*, nr. 11, 12.
420. ISTRATE, GABRIEL G., *Un prieten praghez : Jan Šabršula*, Steaua, **29**, nr. 3, 1978, 51.
421. KIS, EMESE, *Modificări tipologice ale limbii române datorate informației lingvistice anticipate* [résumé en français], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 34—37.
422. LOMBARD, ALF, [Sub titlul comun : *Trei dialoguri despre limba și literatura română;* convorbire consemnată de Gh. Bulgăr], RLit, **11**, nr. 19, 1978, 19.
423. MACREA, D., *Lingvistică și cultură*, București, EDP, 1978, 168 p.
Vezi și nr. 435.
424. NICULESCU, ALEXANDRU, [Sub titlul comun : Temeiurile trainice ale marii uniri] *Aceeași limbă — vorbită și înțeleasă de toți românii*, Scînteia, **48**, nr. 11 222, 20 sep. 1978, 1, 4.
425. NICULESCU, ALEXANRU, *La cohésion linguistique*, RR, **32**, nr. 12, 1978, 77—85.
426. * * * *„... Ca un fagure de miere!"*. Antologie radiofonică de poezie... Cuvînt înainte de Al. Philippide. Selecție și postfață de George Mirea, București, EE, 1978, 143 [—144] p.
Vezi și nr. 429, 430, 434, 437, 438.

427. * * * *Grai și slovă românească* [despre emisiunile radiofonice cu același titlu], TribRom, **7**, nr. 131, 1978, 13.

★

Vezi și nr. 2 181, 2 182, 2 183, 2 186, 2 253, 2 292.

Recenzii

428. Bercea, Livius Petru, *Limba literară* [de Iorgu Iordan, Craiova, 1977], Orizont, **29**, nr. 43, 1978, 3.
429. Budescu, Ion, *Cinstirea limbii române* [„... *Ca un fagure de miere!*", București, 1978], Contemporanul, nr. 42, 1978, 10.
430. Bulgăr, Gh., „... *Ca un fagure de miere!*" [București, 1978], RLit, **11**, nr. 36, 1978, 8.
431. Caragiu Marioțeanu, Matilda, Sextil Pușcariu, *Limba română. I.* The Romanian Language. I [București, 1976], RomBooks, nr. 2, 1977, 27.
432. Graur, Al., *O carte utilă* [Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemporană*, București, 1978], RLit, **11**, nr. 51, 1978, 8.
433. Hristea, Theodor, „*Limba literară*" [de Iorgu Iordan, Craiova, 1977], RLit, **11**, nr. 7, 1978, 9.
434. Manu, Emil, „... *Ca un fagure de miere!*" [București, 1978], Săptămina, nr. 413, 2.
435. M. B., D. Macrea : *Lingvistică și cultură* (Editura didactică și pedagogică, 1978, 167 p.), Forum, **20**, nr. 12, 1978, 95.
436. Negrici, Eugen, *Sentimentul autenticității* [Iorgu Iordan, *Limba literară. Studii și articole*, Craiova, 1977], Ramuri, **15**, nr. 3, 1978, 7.
437. Popescu, Silvia, „*Ca un fagure de miere!*" [București, 1978], Cronica, **13**, nr. 4, 1978, 4.
438. Tohăneanu, G. I., „... *Ca un fagure de miere!*", București, Editura Eminescu, 1978, 145 p., LLR, **4**, nr. 1978, 55—56.

★

Vezi și nr. 60.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

439. Alecu-Ionescu, Niculina, *Marele profesor* [Ovid Densusianu], Bul SȘF, 1978, 104.
440. Andrei, Alexandru, *Ovid Densusianu, întemeietor de școală în folcloristica românească*, Bul SȘF, 1978, 107—109.
441. Andrei, Gh., *Gavriil Munteanu, profesor și filolog*, Bul SȘF, 1978, 111—112.
442. Babeu, Doina, *Biblioteca filologică a lui Simeon Mangiuca. Semnificația unei donații*, Orizont, **29**, nr. 14, 1978, 6.
443. Babeu, Doina, *Specific național și orizont european în filologia ardeleană din secolul al XIX-lea*, Filologie XX, **1**, 1977, 1—9.
444. Bahner, Werner, *Paul Iorgovici und die sprachphilosophischen Auseinandersetzungen an der Aufklärung*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 503—509.
445. Bădică, Ion Gh., *Ov. Densusianu — savantul cetățean*, Bul SȘF, 81—84.
446. Bălan, Ion Dodu, *Alexandru Papiu Ilarian*, Cutezătorii, **12**, nr. 47, 1978, 8—9.
447. Bălănescu, Dana, *Un curs de gramatică necunoscut al lui Nicolae Tincu-Velia*, SLLFolc, **4**, 93—97.
448. Belu, Al., *Tradiții latine în Transilvania și Banat*, Orizont, **29**, nr. 51, 1978, 6.
449. Bercea, Livius Petru, *Contribuția lui N. Drăganu la dezvoltarea studiilor românești de sintaxă*, Filologie XX, **1**, 1977, 11—15.
450. Bocșan, Crina, *Date noi cu privire la activitatea științifică a lui Bogdan Petriceicu Hașdeu*, CRIP, 8—10.
451. Borcilă, Mircea, *Ovid Densusianu și principiile unei poetici moderne*, Bul SȘF, 1978, 76—80.
452. Burcescu, Gh., *Ovid Densusianu, personalitate complexă a vieții noastre culturale*, Bul SȘF, 1978, 104—106.
453. Burețea, Emilian, *Observații referitoare la limbă în unele lucrări științifice ale lui C. S. Nicolaescu-Plopșor*, RMMMon, **47**, nr. 1, 1978, 88—90.

454. CAZACU, B., *Ovid Densusianu și Academia Română*, Bul SȘF, 1978, 62—66.
455. CHEIE, PAULINA, *Un exeget al relațiilor lingvistice româno-italiene: Carlo Cattaneo*, LL, 3, 1978, 401—407.
456. CRIȘAN, ALEXANDRU, *Concepția lui Ovid Densusianu despre obiectul și metodele de cercetare ale filologiei*, Bul SȘF, 1978, 72—75.
457. CRUCEANU, MIHAIL, *Amintiri despre Ovid Densusianu*, RLit, **11**, nr. 12, 1978, 12.
458. CRUCEANU, MIHAIL, *Cu gîndul la profesorul Ovid Densusianu*, Bul SȘF, 1978, 53—56.
459. CUCU, VIOREL, *Theodor Aaron (3 februarie 1803—6 aprilie 1859)*, Transilvania, **7**, nr. 3, 1978, 52.
460. DAVID, DOINA, *Înfrîngerea curentului latinist. I. Etimologism „în marginile limbii" după 1880* [English abstract; с резюме по русски], AUT, **14**, 1976, 9—18.
461. DIACONESCU, ION, *Sextil Pușcariu: fondator al Muzeului limbii române*, Rev UNESCO, **19**, nr. 1—2, 1978, 94—96.
462. DRINCU, SERGIU, *B. P. Hasdeu — etimolog*, Bul SȘF, 1978, 113—117.
463. DUMITRIU-SNAGOV, ION, *Constantin D. Georgian: Despre începuturile istoriei limbii române* [English abstract], BO, **95**, nr. 9—12, 1977, 1044—1070.
464. EMINESCU, M., *Pronunțarea sunetelor limbei spaniole*, Manuscriptum, **9**, nr. 1, 1978, 23—24.
465. FLORA, RADU, *Damaschin T. Bojinca și ideile sale latiniste (I)*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 5—11; *(II)*, nr. 2, 149—155.
466. FRĂȚILĂ, V., *V. Bogrea — etimolog*, AUT, **14**, 1976, 215—218.
467. GAAL, GYÖRGY, *Sextil Pușcariu levelei Kristóf Györgyhöz*, Korunk, **37**, nr. 1, 1978, 46—50.
468. GOGA, N., *Preocupări lexicologice și lexicografice la T. Arghezi* [résumé en français], StUBB, **22**, fasc. 2, 1977, 13—18.
469. GOLDENBERG, YVES, *Timotei Cipariu — un arabisant roumain du XIXe siècle*, SAO, **9**, 1977, 66—78.
470. GOȚIA, ANTON, *Din preocupările de limbă în secolul al XVII-lea*, CL, **23**, nr. 2, 1978, 221—228.
471. GRAUR, AL., *Un înaintaș* [Paul Iorgovici], RLit, **11**, nr. 35, 1978, 8.
472. ILIN, STANCU, *Notele de curs al profesorului* [B. P. Hasdeu], Manuscriptum, **9**, nr. 1, 1978, 41—42.
473. IOIL, VIRGIL, *Theofil Simenschy*, Bul SȘF, 1978, 131—134.
474. IORDAN, IORGU, *Din nou despre Sextil Pușcariu* [rectificări și completări la articolul din LR, **26**, nr. 5, 1977], LR, **27**, nr. 2, 1978, 215.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 467.
475. ISTRATE, G., *B. P. Hasdeu. La o sută de ani de la apariția primului volum din „Cuvinte din bătrîni"*, Steaua, **29**, nr. 4, 1978, 14.
476. ISTRATE, GAVRIL, *Sextil Pușcariu (O sută de ani de la naștere)*, MMS, **53**, nr. 7—9, 1977, 600—611.
477. ISTRATE, GAVRIL, *Sextil Pușcariu (O sută de ani de la naștere)*, SLLFolc, **4**, 395—410.
478. LEU, VALERIU, *Un manuscris din 1854: „Introducere în gramatica română căria să propune prin domnul profesor Nicolae T. Velia"*, SLLFolc, **4**, 449—474.
479. LUNGU, ION, *Școala ardeleană despre latinitatea limbii și poporului român*, Tribuna, **22**, nr. 28, 1978, 4.
480. LUPU, COMAN, *Iordache Golescu și Romania*, CercLLS, [**1**], 1975, 126—131.
481. MACREA, D., *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1978, 456 p.
Vezi și nr. 522, 524.
482. MACREA, D., *Sextil Pușcariu*, Rom, nr. 1, 1978, 51.
483. MARCUS, SOLOMON, *L'activité de Gr. C. Moisil dans le domaine de la linguistique mathématique*, RRMPA, **23**, nr. 5, 1978, 767 — 769.
484. MARCUS, SOLOMON, *Receptarea lui Pius Servien*, Ramuri, **15**, nr. 11, 1978, 1, 15.
485. MARTIN, MIRCEA, *G. Călinescu. o „apărare și ilustrare" a limbii române*, SLLFolc, **4**, 239 — 247.
486. MIHAIL, ZAMFIRA, *Reherches ethnographiques en Dobroudja au XIXe siècle* [cu 2 hărți în text], RESEE, **16**, nr. 2, 1978, 363 — 374.
487. MURĂRAȘU, D., *Ovid Densusianu — poet*, Bul. SȘF, 1978, 67 — 71.
488. NICULESCU, LAURENȚIU, *Aspecte ale modernității în opera lingvistică a lui Ovid Densusianu*, Bul SȘF, 1978, 93 — 96.
489. OANCEA, ILEANA, *Elemente moderne în* **Evoluția estetică a limbii române**, *de Ovid Densusianu* [résumé en francais; с резюме по русски], StL, 157 — 164.
490. OANCEA, ILEANA, *Un exeget modern al lui Eminescu* [D. Caracostea], Orizont, **29**, nr. 15, 1978, 3.

491. Oprescu, Eugenia, *Preocupări de filologie romanică* [ale lui M. Eminescu], Manuscriptum, **9**, nr. 1, 1978, 21 — 22.
492. Paulini, Hilde, *Simion C. Mîndrescu, cel dintîi profesor universitar de germanistică în România*, SSIC, 1970, 287 — 295.
493. Pavel, Teodor, *Alexandru Papiu Ilarian — personalitate remarcabilă a vieții românești din secolul trecut*, Transilvania, **6**, nr. 9, 1977, 13 — 15.
494. Petride, T., *Ov. Densusianu — in memoriam*, Bul. SSF, 1978, 97 — 99.
495. Robea, Mihail, *Ovid Densusianu, creatorul modelului de monografie folclorică zonală*, Bul SSF, 1978, 109 — 110.
496. Rosetti, Alexandru, *La comemorarea academicianului Emil Petrovici*, AA, **24**, 1974, anul 108, 146.
497. Ruhlen, Merritt, *Sextil Pușcariu, și fonologia generativă*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 27 — 33.
498. Rusu, Valeriu, *Ovid Densusianu*, Săptămîna, nr. 392, 1978, 7.
499. Sala, Marius, *W. Meyer-Lübke et le roumain*, ER, **12**, 1977/1978, 175 — 179.
500. Simionescu, Constantin, *Prima enciclopedie română* [Sibiu, 1898—1904], Biblioteca, nr. 2, 1978, 41.
501. Simionescu, Constantin, *Prima gramatică tipărită a limbii române* [de Samuil Micu-Klein și Gheorghe Șincai], Biblioteca, nr 3, 1978, 39.
502. Simonescu, Dan, *Studiul literaturii medievale în preocupările lui Ovid Densusianu*, Bul SSF, 1978, 57 — 61.
503. Stanca, Horia, *Enciclopedia română* [de Corneliu Diaconovici], VR, **31**, nr. 10, 1978, 46 — 47.
504. Stoleru, Victor, *Ovid Densusianu, teoretician literar*, Bul SSF, 1978, 106 — 107.
505. Șerb, Ioan, *Ovid Densusianu în conștiința contemporanilor*, Bul SSF, 1978, 85 — 89.
506. Tătaru, Ieronim, *Lazăr Șăineanu*, Bul SSF, 1978, 118 — 124.
507. Todoran, Romulus, *Activitatea lingvistică a lui Sever Pop (I)* CL, **23**, nr. 2, 1978, 157 — 169.
508. Tomozei, Gheorghe, *Sextil Pușcariu. 100 de ani de la naștere*, Cutezătorii, **11**, nr. 6, 1977, 6.
509. Turcuș, Aristida G., *Mihail Halici. Memento etnologic*, Tibiscus Etn., **3**, 1974, 202 — 204.
510. Țâra, Vasile, D., *Ovid Densusianu, cercetător al păstoritului românesc*, Bul SSF, 1978 100 — 103.
511. Udreanu, Oana, *Ovid Densusianu și problemele limbii populare*, Bul SSF, 1978, 90 — 92.
512. Vasiliu, E., *B. P. Hasdeu față în față cu lingvistica modernă*, Manuscriptum, **9**, nr. 1, 1978, 40 — 41.
513. Vasiliu, Gabriel, *Preocupări de onomastică în revista „Familia"*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 69 — 70.
514. Vasiluță, Livia, *Iosif Popovici — filolog*, Filologie XX, **1**, 1977, 23 — 28.
515. Wolf, S., *Cu privire la gramatica slavo-română din* **Codicele Sturzan**, Cerc LLS, **2**, 1978, 173 — 178.
516. Zamfirescu, Dan, *O poemă închinată poporului român* [*Istoria critică a românilor* de B. P. Hasdeu și activitatea acestuia], Scînteia, **47**, nr. 11 084, 26 feb. 1978, 2.
517. * * * *Istoria lingvisticii românești* de Mioara Avram, Vladimir Drimba, Ion Gheție, Valeria Guțu Romalo, Iorgu Iordan, Bela Kelemen, Ruth Kisch, Liana Lupaș, Marius Sala, Luiza Seche, Mircea Seche, Flora Șuteu, Emil Vrabie, Lucia Wald. Coordonator : acad. Iorgu Iordan, București, EȘE, 1978, 279 p. Vezi și nr. 519.
518. * * * 75 *de ani de la nașterea acad. Emil Petrovici* [ședința Secției de științe filologice, literatură și arte din 2 apr. 1974], AA, **24**, 1974, anul 108, 145.

★

Vezi și nr. 64, 96, 101, 186, 340, 382, 395, 631, 859, 869, 871, 965, 1 016, 1 060, 1 286, 1 317, 1 371, 1 432, 1 476, 1 477, 1 481, 1 485, 1 562, 1 637, 1 761, 1 847, 1 876, 1 890.

Recenzii

519. Badea, Ștefan, *„Istoria lingvisticii românești"* [București, 1978], RLit, **11**, nr. 46, 1978, 19.
520. Bănescu, Marcu, Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, 222 p., MB, **27**, nr. 1 — 3, 1977, 245 — 247.
521. Bocșan, Nicolae, Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Cluj-Napoca, Dacia, 1976, AnIst Cluj-Napoca, **20**, 1977, 410 — 412.

522. Bulgăr, Gh., D. Macrea, *„Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești"* [București, 1978], Scînteia, **48**, nr. 11 253, 26 oct. 1978, 4.
523. Edroiu, Nicolae, Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*, Ed. „Dacia", Cluj-Napoca, 1976, 221 [—224] p., AnIst Iași, **14**, 1977, 622.
524. Hristea, Theodor, *Lingvistică și cultură* [D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, 1978], RLit, **11**, nr. 45, 1978, 9.
525. Lițiu, Gheorghe, Mircea Popa, *Ioan Molnar Piuariu*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, 221 p., MO **29**, nr. 1 — 3, 1977, 240 — 242.
526. Nuță, I., Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976, MMS, **54**, nr. 1 — 2, 1978, 175 — 177.
527. Stroia, Marian, Corneliu Albu, *Alexandru Papiu-Ilarian. Viața și activitatea sa*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1977, 328 p. + 16 illustrations, RI, **17**, nr. 4, 1978, 780 — 781.

3. ISTORIA LIMBII

528. Avram, Andrei, *Evoluția consoanelor șuierătoare și constituirea opoziției /ă/ : /î/ în dacoromână* [résumé en français], SCL, **29**, nr. 6, 1978, 625—640.
529. Avram, Andrei, *Lat.* **illam** : *rom.* **o**. *În legătură cu tratamentul lat.* **[11]** *în română* [résumé en français], SCL, **29**, nr. 1, 1978, 45 — 49.
530. Avram, Andrei, *Statutul fonologic al nazalelor silabice și al vocalelor neutre inițiale în dacoromâna veche* [résumé en français], SCL, **29**, nr. 4, 1978, 411 — 418.
531. Babeu, Doina, *Considerații asupra derivării cu sufixe adjectivale vechi. Probleme de „sinonimie" și concurență* [English abstract], StudL, 81 — 91.
532. Berciu, Dumitru, *Formarea limbii și poporului nostru. Continuitatea românească pe cuprinsul vechii Dacii*, Era socialistă, **58**, nr. 23, 1978, 33 — 37.
533. Bociort, Ignat. *Aspecte metodologice într-o discuție privitoare la periodizarea limbii române culte* [mit deutscher Zusammenfassung], StudL, 161 — 174.
534. Boldur, Alexandru, *Considerații privind istoria tracilor* [cu o hartă în afară de text], RA, **55**, vol. 40, nr. 2, 1978, 123 —127.
535. Bureței, Emilian N., *Observații cu privire la sinonimele din* **Hronograful** *lui Dionisie Eclesiarhul* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 45 — 53.
536. Ceaușescu, Gh., *Mărturii despre daci și romani în cultura română*, LLR, **4**, nr. 2, 1978, 5 —7.
537. Chivu, Gh., **Subiect — sujet — suget**, LLR, **4**, nr. 2, 1978, 10 — 14.
538. Cizek, Eugen, *Sources littéraires relatives aux débuts de la romanisation de la Dacie*, Hommage Iordan, 113 —116.
539. Copoiu, N., *De la „Cîntarea României" la istoria României*, Scînteia, **47**, nr. 11 094, 21 apr. 1978, 4. Vezi și nr. 604, 611.
540. Coteanu, I., *Istoria vocabularului în* **TLLR**, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 439 — 442.
541. Daicoviciu, Hadrian, [Sub titlul comun : 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent] *Problema continuității în Dacia*, Era socialistă, **58**, nr. 1, 1978, 38 — 39.
542. David, Doina, *Integrare stilistică în limba literară din Transilvania (1880—1920)* [résumé en français ; с резюме по русски], StL, 132—141.
543. David, Doina, *Un aspect al occidentalizării romanice : convergența normă latinistă — model extern în limba literară din Transilvania* [с резюме по русски], AUT, **13**, 1975, 53—59.
544. David, Doina, *Un aspect de la „réromanisation" : l'interférence norme latiniste — modèle externe dans la langue littéraire de Transylvanie*, ER, **12**, 1977/1978, 91 — 103.
545. Diaconescu, Paula, *Tratarea limbii române și stratificarea ei stilistică. Sincronie și diacronie în cercetarea stilurilor pentru* **TLLR**, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 431— 437
546. Dimitrescu, Florica, *Coresi și unitatea limbii române*, Astra, **13**, nr. 4, 1978, 18.
547. Dimitrescu, Florica, Mancaș, Mihaela, *History of Romanian* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 7 — 70.
548. Dimitrescu, Florica, Pamfil, Viorica, Barboricâ, Elena, Călărașu, Cristina, Cvasnîi, Maria, Marta, Mihai, Ruxăndoiu, Liliana, Theodorescu, Mirela, Toma, Elena, *Istoria limbii române. Fonetică. Morfosintaxă. Lexic.* Coordonator : Florica Dimitrescu, București, EDP, 1978, 380 p. (Ministerul Educației și învățămîntului, Universitatea din București — Universitatea din Cluj-Napoca).

549. Drincu, Sergiu, *Le préfixe latin* **ad-** *en roumain*, Hommage Iordan, 215 — 223.
550. Eeden, W. van, *O formă neobișnuită a pronumelui personal aton persoana a II-a plural din secolul al XVII-lea*, LR, **27**, nr. 4, 1978, 351 — 352.
551. Fischer, I., *Aspectul lingvistic al romanizării Daciei*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 189 — 191.
552. Frâncu, C., *Din istoria numeralului românesc: vechimea formelor* **paisprezece, șaisprezece, șaizeci**, LR, **27**, nr. 6, 1978, 599 — 606.
553. Frâncu, Cătălina, Frâncu, Constantin, *Analogia ca un punct de plecare pentru lat.* **ks, kt**> *rom.* **ps, pt**, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 419 — 429.
554. Gheție, Ion, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, EȘE, 1978, 268 p. [cu bibliografie și indice de autori, de izvoare, publicații și de cuvinte **alcătuit** de Gh. Chivu].
555. Gheție, Ion, *Încă o dată despre* **toemnim** *din secolul al XVI-lea* [pe marginea articolului lui Eric P. Hamp din SCL, **28**, nr. 2, 1977], SCL, **29**, nr. 1, 1978, 75 — 76. Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 539.
556. Gheție, Ion, Mareș, Al. *Palatalizarea labialelor* **m** *și* **p** *în secolul al XVI-lea* [pe marginea articolului lui D. Strungaru din SCL, **28**, nr. 4, 1977], SCL, **29**, nr. 6, 1978, 681 — 684. Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 562.
557. Giurescu, C. C., Giurescu, Dinu, *Formarea poporului și limbii române. După „Istoria Românilor" de ...*, TribRom, **7**, nr. 132, 1978, 5.
558. Gonța, Alexandru I., *Rolul cancelariilor moldovenești în slavizarea numelor de locuri în secolele XIV — XVI (Originea istorică a* **Cobilelor**), AnIst Iași, **14**, 1977, 261 — 275.
559. Grecu, Victor, V., *Unitatea politică și unitatea limbii în Transilvania în secolul trecut* [English abstract], Ziridava, **7**, 1977, 97 — 117.
560. Hasdeu, B. P., *„Pe la 1348* [românii] *vorbeau întocmai cum vorbim noi astăzi"*, Manuscriptum, **9**, nr. 1, 1978, 43 — 53.
561. Iliescu, Maria, *Le roumain et les autres langues romanes*, ER, **12**, 1977/1978, 31 — 47.
562. Iliescu, Maria, *Roumain et ancien français*, Hommage Iordan, 287 — 294.
563. Ionescu, Liliana, *Remarks on the Latin Type of Romanian*, AUBLLR, **26**, 1977, 129 — 135.
564. Iordan, Iorgu, **Frate-miu, frate-tu frate-su** [pe marginea articolului lui C. Frâncu din LR, **26**, nr. 2, 1977], LR, **27**, nr. 5, 1978, 553 — 554. Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 530.
565. Iordan, Iorgu, *The Latin character of Romanian* [convorbire consemnată de Dorin Iancu], Rom, nr. 5, 1978, 30 — 31.
566. Istrate, G., *Contribuția lui Dosoftei la dezvoltarea limbii literare românești*, Dosoftei StArt, 128.
567. Istrate, G., *Les néologismes latins — romans dans l'ensemble du vocabulaire de la langue roumaine*, ER, **12**, 1977/1978, 75 — 90.
568. Király, Fr., *Din istoricul ortografiei românești*, Filologie XX, **1**, 1977, 35 — 40.
569. Király, Fr., *Natura consoanei magh.* **v** *și împrumuturile românești* [English abstract; с резюме по русски] StL, 179 — 189.
570. Mihail, Zamfira, *À propos de la terminologie maritime roumaine*, Hommage Iordan, 357 — 367.
571. Mihăilă, G., *Cele mai vechi inscripții cunoscute ale românilor din Transilvania (1313 și 1408, Streisîngeorgiu — Orașul Călan, județul Hunedoara)* [cu 4 facsimile în text], RMMMON, **47**, nr. 1, 1978, 33 — 38.
572. Mladenova, Olga, *Împrumuturi vechi grecești în română și bulgară*, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 443 — 453.
573. Mocanu, Marin, Z., *Periodizarea împrumuturilor italiene pătrunse în limba română*, SCL, **29**, nr. 6, 1978, 641 — 651.
574. Munteanu, Ștefan, *Conceptul de „cunoaștere" în limba română veche* [résumé en français], StudL, 1972 (1974), 153 — 160.
575. Munteanu, Ștefan, David, Doina, Oancea, Ileana, Țâra, Vasile D., *Crestomație românească*. Texte de limbă literară alese și adnotate de ..., București, EDP, 1978, 331 p. (Ministerul Educației și Învățământului, Universitatea din Timișoara) [cu bibliografie, sigle și abrevieri, glosar și sisteme de transcriere a textelor chirilice].
576. Munteanu, Ștefan, Oancea, Ileana, David, Doina, *Crestomație românească. Texte de limbă literară*. [Vol.] II. *Epoca modernă și contemporană*. Părțile 1 și 2, Timișoara, TUT, 1975, partea 1 : p. 1 — 265 ; partea 2 : p. 266 — 493 multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie).

577. MUNTEANU, ŞTEFAN, ŢÂRA, VASILE, *Crestomaţie românească. Texte de limbă literară.* [Vol.] I. *Epoca veche şi premodernă*, Timişoara, TUT, 234 p. multigr. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie).

578. MUNTEANU, ŞTEFAN, ŢÂRA, VASILE, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, Bucureşti, EDP, 1978, 256 p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, Universitatea din Timişoara). Vezi şi nr. 617.

579. NICOLESCU, AUREL *Neologismele din* **Însemnare a călătoriei mele** *a lui Dinicu Golescu şi neologismele din scrierile transilvănene (1777—1825)*, Hommage Iordan, 377 — 383.

580. NICULESCU, ALEXANDRU, *„Demîndarea părintească"*. RLit, **11**, nr. 8, 1978, 8.

581. NICULESCU, ALEXANDRU, *Individualitatea limbii române între limbile romanice.* [Vol.] 2. *Contribuţii socioculturale*, Bucureşti, EŞE, 1978, 333 [—335] p. [cu indici şi bibliografie ; résumé en français].
Vezi şi nr. 615, 618, 619, 628, 629 şi BRL, [**8**], 1965 /1966, nr. 105.

582. NICULESCU, ALEXANDRU, *Lingvistică şi istorie*, RLit, **11**, nr. 4, 1978, 19.

583. NICULESCU, ALEXANDRU, *O clasă de neologisme*, RLit, **11**, nr. 12, 1978, 8.

584. NICULESCU, ALEXANDRU, *Romanitatea românească*, Braşov, [f. e.], 1977, 20 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Cursurile de vară şi colocviile ştiinţifice, Braşov, 23 iulie — 18 august 1977).

585. NICULESCU, ALEXANDRU, *Romanitatea românească. (I). Originile latine*, TribRom, **7**, nr. 129, 1978, 5 ; *(II). Contactele cu lumea non-latină*, nr. 130, 5 ; *(III). Conexiune la cultura europeană*, nr. 131, 5.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 553.

586. NICULESCU, ALEXANDRU, *Romanitate de limbă, romanitate de cultură*, ER, **12**, 1977/1978, 5 — 30.

587. OSMAN, SABINA, *Primii termeni economici de origine romanică pătrunşi în limba română şi comerţul de tranzit*, CercLLS, **[1]**, 1975, 138 — 142.

588. PANĂ, RUXANDRA, *Probleme de metodă în cercetarea istorică a sintaxei populare*, LL, 4, 1978, 512 — 518.

589. PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA, *Remarques sur l'évolution des constructions verbales*, ER, **12**, 1977/1978, 63 — 74.

590. PAVEL, ELENA, *Contribuţii la studiul terminologiei economice moderne de origine franceză (Frazeologia economică din limba română de origine franceză)*, CercLLS, **2**, 1978, 93 — 97.

591. PĂUN, CONSTANTIN, *Din istoricul terminologiei de metalurgie. Termeni de origine franceză*, CRIP, 86 — 88.

592. PĂUN, CONSTANTIN, *Împrumuturi franceze şi italiene în terminologia de arhitectură românească pînă la 1900*, CercLLS, [1], 1975, 193 — 197.

593. PĂUN, CONSTANTIN, *Termeni orientali şi termeni romanici în vocabularul de arhitectură românească din secolul al XIX-lea*, CercLLS, **2**, 1978, 127 — 131.

594. POGHIRC, CICERONE, *L'influence orientale sur la langue roumaine (Questions de méthode)*, SAO, **9**, 1977, 108 — 127.

595. PORCESCU, SCARLAT, *Stăruinţa mitropolitului Dosoftei pentru introducerea limbii naţionale în cult*, Dosoftei StArt, 131 — 184.

596. PRUSACOV, F., *Aspecte ale terminologiei chimice româneşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea*, SŞIC, 1970, 221 — 226.

597. PRUSACOV, FLOAREA, *Termenii comparaţiei în stilul tehnico-ştiinţific (Aspecte din secolul al XIX-lea)*, CŞIC, 107 — 111.

598. RETEGAN, S., *Folosirea limbii române ca limbă oficială în Transilvania în perioada guvernării liberale 1860—1867* [mit deutscher Zusammenfassung], LucrŞt, Oradea — Ist, 1973, 101 — 109.

599. ROMAN, ION, *Vechimea limbii române scrise : Cuvinte şi etimologii controversate*, Astra, **13**, nr. 4, 1978, 18.

600. ROSETTI, AL., *Istoria limbii române. I. De la origini pînă în secolul al XII-lea.* Ediţia a doua revăzută şi adăugită, [Bucureşti], EŞE, 1978, 936 p. [cu indice de autori şi cuvinte şi 19 hărţi].
Vezi BRL, [**11**], 1968/1969, nr. 332.

601. ROSETTI, A., *Sur la parenté du roumain et de l'albanais*, RRL, **23**, Suppl., 1978, 79 — 80.

602. RUSSU, I. I., *Limba geto-dacilor şi limba română*, Era socialistă, **58**, nr. 6, 1978, 30, 35 ; versiune în engleză Rom., nr. 8, 1978, 40, 43.

603. RUSU, G. C., *Din istoricul scrierii cu î(â)*, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 17 — 19.

604. SLUȘANSCHI, DAN, BABEȘ, MIRCEA, *Cu privire la formarea poporului și a limbii române* [pe marginea articolului lui N. Copoiu din Scînteia, **47**, nr. 11 094, 21 apr. 1978], Era socialistă, **58**, nr. 12, 1978, 33 — 37.
Vezi nr. 539.
605. ȘTEFAN, EUGENIA, *Limba — factor de unitate națională*, NSI, 282 — 290.
606. ȘTEFAN, ION, *Evoluția semantică a cuvîntului* **clasic**, LR, **27**, nr. 5, 1978, 479 — 487.
607. ȘTEFAN, ION, *Răspîndirea desinenței* **-u** *a pers. 3 plural a imperfectului indicativ în limba literară*, LR, **27**, nr. 1, 1978, 41 — 50.
608. TOMA, ELENA, *Din începuturile terminologiei filozofice românești*, CercLLS, **[1]**, 1975, 179 — 183.
609. URMĂ, DEM., *Note privind formarea și structura vocabularului feroviar românesc*, LR, **27**, nr. 1, 1978, 11 — 26.
610. VAIDA, VERONICA, *Contribuții la studiul elementelor românești din documente slavo-române*, CercLLS, [1], 1975, 184 — 187.
611. VRACIU, ARITON, *Cîte cuvinte are limba română de la daci?* [pe marginea articolului lui N. Copoiu din Scînteia, **47**, nr. 11 094, 21 apr. 1978], Cronica, **13**, nr. 28, 1978, 1, 3; nr. 29, 2.
Vezi nr. 539.
612. ZUGUN, PETRU, *Contribuția Transilvaniei la evoluția limbii literare*, ConvLit, nr. 11, 1978, 6.

★

Vezi și nr. 100, 123, 463, 479, 706, 707, 894, 950, 1 027, 1 037, 1 241, 1 271, 1 287, 1 314, 1 370, 1 378, 1 381, 1 399, 1 406, 1 407, 1 419, 1 611, 1 627, 1 643, 1 789, 1 809, 2 048, 2 231.

Recenzii

613. ANGHELESCU, MIRCEA, Al. Piru, *Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 751 p., LL, 2, 1978, 298 — 300.
614. BĂILEȘTEANU, FĂNUȘ, Piru Al., : *„Istoria literaturii române de la origini pînă la 1830"* (Editura științifică și enciclopedică), Contemporanul, nr. 2, 1978, 10.
615. CARAGIU, MARIOȚEANU, MATILDA, *Individualitatea limbii române* [*între limbile romanice*, vol. II, de Alexandru Niculescu, București, 1978], RLit, **11**, nr. 31, 1978, 8 și TribRom, **7**, nr. 139, 1978, 5.
616. GHEȚIE, ION, Al. Rosetti, *Schiță de istorie a limbii române de la origini și pînă în zilele noastre*, București, Editura Albatros, 1976, un vol. în —8° de XI + 132 p. (Colecția Lyceum), LR, **27**, nr. 4, 1978, 359 — 363.
617. GRAUR, AL., *O istorie a limbii literare* [de Ștefan Munteanu și Vasile Țâra, București, 1978], RLit, **11**, nr. 37, 1978, 8.
618. HRISTEA, THEODOR, *Limbă, cultură, societate* [Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, vol. II, București, 1978], Contemporanul, nr. 15, 1978, 10.
619. ISTRATE, G., Alexandru Niculescu : *„Individualitatea limbii române printre limbile romanice"* (vol. 2), Scînteia, **48**, nr. 11 295, 14 dec. 1978, 4.
620. LĂUDAT, I. D., P. Zugun, *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare* [Iași, 1977], MMS, **54**, nr. 1 — 2, 1978, 173 — 175.
621. MIHAIL, ZAMFIRA, *Contributions à la phonétique historique du roumain* [de Marius Sala], Paris, Éd. Klincksieck, 1976, 287 pag., RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 828 — 829.
622. MOHANU, C., Ovid Densusianu. *Works*, 3 [București, 1977], Rom Books, nr. 4, 1977, 27.
623. NÄGLER, THOMAS, Ion Hurdubețiu, *Les Allemands parlent de l'origine des Roumains*, Éditions Kriterion, [București, 1977], RR, **32**, nr. 4 — 5, 1978, 129 — 132.
624. NICOLA, ION, I. Șiadbei, *Istoria literaturii române vechi*, București, Editura Albatros, 1975, MB, **27**, nr. 4 — 6, 1977, 441.
625. POPESCU-SIRETEANU, ION, Cîrstoiu Ion, *Între lingvistică și istorie*, București, Editura Litera, 1975, MMS, **54**, nr. 5 — 8, 1978, 585 — 587.
626. STAN, I. T., Petru Zugun, *Unitate și varietate în evoluția limbii literare române*, Editura Junimea, Iași, 1977, 228 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 127 — 128.
627. TH. N., Ion Hurdubețiu, *Die Deutschen über die Herkunft der Rumänen*, Bukarest, Kriterion Verlag, 1977, 230 Seiten, FVL, **21**, nr. 2, 1978, 126.

628. Zamfir, Mihai, *Individualitatea limbii române [între limbile romanice*, vol. II, de Alexandru Niculescu, Bucureşti, 1978], Luceafărul, **21**, nr. 17, 1978, 1, 6.
629. * * * Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice* [vol. II, Bucureşti, 1978], RomBooks, nr. 3, 1978, 15.

★

Vezi şi nr. 2 257.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalităţi

630. Avram, Andrei, *Probleme de metodă privind stabilirea trăsăturilor comune şi a trăsăturilor specifice ale dialectelor româneşti* [résumé en français], SCL, **29**, nr. 3, 1978, 247 — 252.
631. Vulpe, Magdalena, *Romanian Dialectology and Sociolinguistics* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 293 — 328.

★

Vezi şi nr. 461, 486, 556, 967, 1 375, 1 376.

Recenzii

632. Dimitrescu, Florica, *„Dialectologia română"* [de Matilda Caragiu Marioţeanu, Ştefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, Bucureşti, 1977], Scinteia, **48**, nr. 11 271, 16 noi. 1978, 4.
633. Mocanu, Nicolae, Matilda Caragiu Marioţeanu, Ştefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1977, 286 p. + 19 hărţi în text + 1 hartă anexă, CL, **23**, nr. 2, 1978, 236 — 238.

b. Graiurile dacoromâne

634. Beltechi, Eugen, *Elemente arhaice în graiurile din Almăj (Banat)*, SLLFolc, **4**, 115 — 127.
635. Densuşianu, Nic., *Vechi cîntece şi tradiţii populare româneşti. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*. Text ales şi stabilit, studiu introductiv, note, variante, indice şi glosar de I. Oprişan, Bucureşti, EM, 1975, LVI + 375 p. + 5 planşe cu facsimile şi fotoportret (**Ediţii critice de folclor.** *Culegători*).
Vezi şi nr. 637, 650.
636. Dumistrăcel, Stelian, *Influenţa limbii literare asupra graiurilor dacoromâne. Fonetica neologismelor*, Bucureşti, EŞE, 1978, 416 p. [cu 23 de hărţi în text, indice de autori şi cuvinte ; résumé en français ; English abstract].
Vezi şi nr. 647.
637. Fochi, Adrian, *Datini şi eresuri populare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Răspunsuri la chestionarele lui Nicolae Densuşianu*, Bucureşti, Minerva, 1976, LX + 392 p. [résumé en français].
Vezi şi nr. 635, 648, 652.
638. Frăţilă, Vasile, *Graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor (Accentul. Vocalele. Diftongii)* [résumé en français ; с резюме по русски] StL, 165 — 178.
639. Gheţie, Ion, *Creaţiile figurate în graiurile din Valea Bistriţei (Bicaz)*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 173 — 188.
640. Moise, Ion, *Isomorfa perfectului simplu* [cu 2 hărţi în text], LR, **27**, nr. 5, 1978, 533 — 538.
641. Orza, Rodica, *Sufixele* **-ez** *şi* **-ese** *în graiurile limbii române* [résumé en français], CL, **23**, nr. 1, 1978, 35 — 42.

642. Petrişor, Marin, *Graiul bufenilor din Banat. Formarea cuvintelor* [résumé en français] AUC, **5**, 1977, 19 — 26.

643. Popescu, Radu Sp., *Forme verbale dialectale din Oltenia*, LR, **27**, nr. 6, 1978, 607 — 608.

644. Roma, Ilie, *Particularităţi fonetice ale graiului din Slatina-Timiş (Caraş-Severin)*, SLLFolc., **4**, 271 — 276.

645. Ţâra, Vasile, *Construcţii sintactice în graiul de pe valea superioară a Şieului (Transilvania)* [English abstract; с резюме по русски], StL, 205 — 213.

646. Uriţescu, Dorin, *Cu privire la africatizarea oclusivelor palatale, k, ģ în graiurile dacoromâne*, Filologie XX, **1**, 1977, 67 — 71.

★

Vezi şi nr. 104, 111, 112, 588, 653, 706, 862.

Recenzii

647. Giosu, Ştefan, *Influenţa limbii literare asupra graiurilor daco-române* [de Stelian Dumistrăcel, Bucureşti, 1978], Cronica, **13**, nr. 51, 1978, 2.

648. Ioanicescu, I., Adrian Fochi, *Datini şi eresuri populare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1976, MO, **29**, nr. 7 — 9, 1977, 674 — 675.

649. Penişoară, Ion, Rusu Valeriu: *Introducere în studiul graiurilor româneşti* (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977, 174 p.), Forum, **20**, nr. 1, 1978, 95.

650. Popescu-Sireteanu, Ion, Nic. Densuşianu, *Vechi cîntece şi tradiţii populare româneşti. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric" (1893—1897)*. Text ales şi stabilit, studiu introductiv, note, variante, indice şi glosar de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, LR, **27**, nr. 5, 1978, 565 — 567.

651. Saramandu, Nicolae, Valeriu Rusu, *Introducere în studiul graiurilor româneşti*. Essentials of Romanian Idioms [Bucureşti, 1977], RomBooks, nr. 1, 1978, 90.

652. Zub, Al., Adrian Fochi, *Datini şi eresuri populare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea: răspunsurile la chestionarul lui Nicolae Densuşianu*, Bucureşti, Ed. „Minerva", 1976, LX + 392 p., AnIst Iaşi, **14**, 1977, 652 — 653.

c. Aromână

653. Saramandu, Nicolae, *Influenţă a dacoromânei sau evoluţie paralelă în aromâna din Dobrogea?* CL, **23**, nr. 1, 1978, 43 — 45.

654. Saramandu, Nicolae, *U final în graiurile aromânei*, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 329 — 340.

655. * * * *Antologie de poezie populară aromână*. Ediţie îngrijită, prefaţă şi transpunere de Chirata Iorgoveanu-Dumitru, Bucureşti, Minerva, 1976, XXII + 426 p.
Vezi şi nr. 658.

656. * * * *Antologie de proză aromână*. Selecţie de texte, transpunere şi prezentare de Hristu Cândroveanu, Bucureşti, Univers, 1977, 383 p. **(Antologii)**.
Vezi şi nr. 657.

Recenzii

657. Mielcescu, Doru, *„Antologie de proză aromână"* (Editura Univers) [Bucureşti, 1977], Contemporanul, nr. 1, 1978, 10.

658. Mocanu, Nicolae, Chirata Iorgoveanu-Dumitru, *Antologie de poezie populară aromână*, Editura Minerva, Bucureşti, 1976, XXII + 426 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 129 — 132.

★

Vezi şi nr. 1458.

d. Româna peste hotare

659. ANTIP, FELICIA, *Graiul românesc în Canada*, TribRom, **7**, nr. 135, 1978, 2.
660. AUGEROT, JAMES, *Studiul limbii și culturii române. De vorbă cu profesorul ... de la University of Washington, Seattle (S.U.A.)* [convorbire consemnată de Ion Șeuleanu], Tribuna, **22**, nr. 36, 1978, 8.
661. IONILĂ, FLORIN, *Limba română la Universitatea „Kiril și Metodie" din Skoplje (Republica Socialistă Federativă Iugoslavia)*, LL, 1, 1978, 84 — 85.

Recenzii

662. TEODORESCU, V., *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*, III, Zrenjanin, Societatea de limba română din P. S. A. Voivodina, 1976, 254 p., LL, 1, 1978, 154—156.
663. TEODORESCU, V., *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*, IV, Societatea de limba română din P. S. A. Voivodina, Zrenjanin Vîrșeț, 1977, 339 p., LL, 4, 1978, 664 — 665.

5. FILOLOGIE

664. ALECSANDRI, VASILE, *Opere*. III. *Poezii populare*. Text stabilit de Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Studiu introductiv, note și comentarii, variante de Gheorghe Vrabie, București, EARSR, 1978, 536 p.
Vezi nr. 800.
665. ANDREI, NICOLAE, PÂRNUȚĂ, GHEORGHE, *Istoria învățământului din Oltenia*, Vol. I, Craiova, SR, 1977, 516 p.
Vezi și nr. 834.
666. ANGHELESCU, MIRCEA, *Iluminiștii români și tipografia din Buda*, LL, 4, 1978, 539 — 545.
667. ARMBRUSTER, ADOLF, *Izvoare necercetate ale culturii române. Interviu cu ...* [luat de M. Ungheanu], Luceafărul, **21**, nr. 37, 1978, 1, 7 : nr. 38, 6.
668. AVRAM, MIRCEA, *Tipografi rîmniceni pe meleagurile transilvănene*, Biblioteca, nr. 3, 1978, 38.
669. BALOTĂ, NICOLAE, *Tiparul sibian, factor de cultură*, Transilvania, **7**, nr. 6, 1978, 5 — 6.
670. BARBORICĂ, ELENA, ONU, LIVIU, TEODORESCU, MIRELA, *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice a limbii române*. Ediția a doua, revăzută și adăugită, București, EDP, 1978, 174 [—175] p.
Vezi și nr. 813, 816 și BRL, **15**, 1972, nr. 511.
671. BARNEA, ALEXANDRU, [Sub titlul comun : Controverse în jurul unei ipoteze] *Vechimea limbii române scrise* [pe marginea articolelor lui Victor Fizeșian din Vatra, **8**, nr. 5, 1978 și Mircea-Valer Stanciu din Astra, **13**, nr. 2, 1978], Astra, **13**, nr. 3, 1978, 4.
Vezi și nr. 700, 764.
672. BASARAB, MIRCEA, *Cartea veche românească în Biblioteca Arhiepiscopiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului și Clujului*, MA, **23**, nr. 1 — 3, 1978, 27 — 38.
673. BĂLAȘA, D., *Inscripții și însemnări din bisericile mitropoliei Olteniei. Biserici din municipiul Craiova (II)*, MO, **28**, nr. 3 — 4, 1976, 260 — 266.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 633.
674. BICA, CRISTINA LUCIA, MÂRZA, IACOB, *Psaltirea lui David cu calendar*, București, EM, 1977, 23 p. + XLII planșe în culori.
Vezi și nr. 830, 847.
675. BILȚIU, PAMFIL, *Versuri populare într-un manuscris din secolul al XIX-lea păstrat în arhiva prof. Gh. Dăncuș*, REF, **23**, nr. 1, 1978, 99 — 104.
676. BOCȘAN, NICOLAE *Manuscrise bănățene din secolul al XVIII-lea* [cu planșe în afară de text], SLL Folc, **4**, 421 — 431.
677. BOGDAN, DAMIAN P., *Paleografie româno-slavă. Tratat și album*, București, [f.e.], 390 p. + 100 facsimile (Direcția Generală a Arhivelor Statului din R. S. România).
Vezi și nr. 819.
678. BUCURENCIU, ILEANA, LUPU, COMAN, *La première traduction roumaine de* **El criticón** *de Baltasar Gracián*, Hommage Iordan, 73—82.

679. Bulat, T. G., *Tipografiile moldovenești de cărți bisericești de la Mitropolitul Veniamin Costachi pînă la secularizarea din 1884*, MMS, **54**, nr. 3 — 4, 1978, 321 — 337.

680. Călugăr, D., *Catehisme (1544—1976)*, MA, **22**, nr. 10 — 12, 1977, 766 — 772.

681. Chivu, Gh., *Copiștii* **Codicelui Sturdzan** [cu 17 facsimile în text], LR, **27**, nr. 1, 1978, 59— 71.

682. Chivu, Gh., *Date noi despre* **Apocriful Iorga** [cu 2 planșe și 3 figuri în text și o anexă], LR, **27**, nr. 5, 1978, 509 — 521.

683. Chivu, Gh., *Un manuscris cu o slovă necunoscută în scrierea chirilică românească:* ☩ [cu 4 figuri și 2 facsimile în text : résumé en français], SCL, **29**, nr. 4, 1978, 399—409.

684. Ciocan, Rodica, *Geneza Psaltirii lui Dosoftei* [reproducere din „Balcania", VII, 2, București, 1944, p. 428 — 446], Dosoftei StArt, 119 — 121.

685 Cocora, Gabriel, *Tipar și cărturari*. Cu o prefață de Dan Zamfirescu, București, EL, 1978, 270 p.
Vezi și nr. 790, 801, 856.

686. Cocora, Gabriel, *Un mare tipograf român din secolul al XVII-lea, de circulație europeană, episcopul Mitrofan al Buzăului*, BO, **95**, nr. 9 — 12, 1977, 997.

687. Colta, Elena, *Cartea veche românească în părțile Ardealului— expresie a unității naționale* [résumé en français], Ziridava, **9**, 1978, 465 — 475.

688. Colta, Elena, *Cărți vechi din secolul al XVII-lea în Țara Zarandului* [résumé en français], Ziridava, **8**, 1977, 567 — 582.

689. Colta, Elena Rodica, *Circulația tipăriturilor vechi românești în secolul al XVIII-lea în comitatele Arad și Zărand* [résumé en français], Ziridava, **10**, 1978, 679 — 690.

690. Costinescu, Mariana, *Raportul dintre* **Codicele Voronețean** *și celelalte versiuni românești din secolul al XVI-lea ale* **Apostolului** [résumé en français], SCL, **29**, nr. 1, 1978, 51 — 60.

691. Cucu, Viorel, *Filip Moldoveanu*, Transilvania, **7**, nr. 6, 1978, 20.

692. Cuneo, Aldo, *Nuovi dati su* **Psaltirea în versuri** *di Dosoftei Metropolita moldavo*, Hommage Iordan, 171 — 185.

693. Dosoftei, *Opere*. [Vol.] I. *Versuri*. Ediție critică de N. A. Ursu. Studiu introductiv de Al. Andriescu, București, EM, 1978, 545 p.

694. Dudaș, Felicia, Dudaș, Florian, *Circulația unui exemplar al* **Paliei de la Orăștie** *în vestul Transilvaniei*, RMM, **15**, nr. 7, 1978, 17 — 20.

695. Dudaș, Florian, *Cartea veche românească în Bihor. Sec. XVI — XVII*, Oradea, [f.e.]i 1977, 204 p. + 18 planșe (Consiliul de cultură și educație socialistă al județului Bihor, Muzeul Țării Crișurilor, Oficiul județean al patrimoniului cultural național).
Vezi și nr. 792, 852.

696. Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Dosoftei în cultura umanistă europeană*, AA, **24**, 1974, anul 108, 194 — 196.

697. Dunăreanu, Doina, *Cartea românească tipărită la Sibiu (1544—1918)*, Transilvania, **7**, nr. 6, 1978, 9 — 11.

698. Duțu, Alexandru, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, EM, 1978, 269 [—270] p.
Vezi și nr. 796, 836.

699. Eminescu, M., *Opere*. [Vol.] VII. *Proza literară. Sărmanul Dionis. La aniversară. Cezara. Geniu Pustiu. Celelalte proze postume. Texte inedite*. Ediție critică întemeiată de Perpessicius. Ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul literaturii române : Petru Creția — stabilirea textului și a variantelor, Dumitru Vatamaniuc — comentariile și notele de istorie literară, Anca Costa-Foru, Eugenia Oprescu — descifrarea și transcrierea literală a textului. Colaboratori externi: Dumitru D. Panaitescu, Amita Bhose (India). Coordonator : Petru Creția. Studiu introductiv de Perpessicius, București, EARSR, 1977, 467 p. cu 77 de reproduceri (Academia Republicii Socialiste România, Muzeul literaturii române).
Vezi și nr. 797, 799, 804, 805, 810, 820, 829, 837, 838, 851.

700. Fizeșian, Victor, *O uluitoare ipoteză. Un document epigrafic în limba română din secolul al IX-lea* [English abstract], Vatra, **8**, nr. 5, supliment, A — B.
Vezi și nr. 671, 714, 752, 759, 764, 773.

701. Funeriu, Ionel, *Versificația — argument filologic în editarea textului poetic*, SLLFolc, **4**, 211 — 220.

702. Furdui, Titus, *O „tipăritură" românească veche „arădeană" în Biblioteca Academiei R.S. România — Filiala Cluj-Napoca* [English abstract], Ziridava, **10**, 1978, 691 — 698.

703. FURDUI, TITUS, *Tipărituri românești vechi, nou intrate în „Fondul prețios" al Bibliotecii județene Arad* [résumé en français], Ziridava, **9**, 1978, 477 — 486.
704. GAVRILOVICI, NIKOLA, *Versiunea românească a „Catehismului mic" de Jovan Raici*, MB, **28**, nr. 7 — 9, 1978, 358 — 368.
705. GEORGESCU, MAGDALENA, *Considerații filologice asupra unui vechi text românesc*, LR, **27**, nr. 1, 1978, 73 — 82.
706. GHEȚIE, ION, *Fouă fonetisme dialectale în* **Codicele Voronețean** *și în* **Psaltirea Scheiană** [*k'* trecut la *č*, *p* palatalizat în stadiul *č*], SCL, **29**, nr. 5, 1978, 543 — 546.
707. GHEȚIE, ION, *În legătură cu grafiile de tipul* **adaudze, tradze**, *din* **Psaltirile Hurmuzachi** *și* **Scheiană**, LR **27**, nr. 2, 1978, 151 — 153.
708. GHEȚIE, ION, **Psaltirea Hurmuzachi** *și filiația psaltirilor românești din secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, LR, **27**, nr. 1, 1978, 51 — 57.
709. GÖLNER, CAROL, *Interferențe româno-săsești în secolul al XVI-lea*, Transilvania, **7**, nr. 6, 1978, 11.
710. GRIGORAȘ, N., *Originea, formația intelectuală și preocupările istorice ale mitropolitului Dosoftei*, Dosoftei StArt, 129 — 130.
711. HAȚEGANU, LUCIA, *Cartea veche românească în Biblioteca Muzeului Unirii din Alba Iulia (IV)* [résumé en français], Apulum, **15**, 1977, 371 — 391.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 557, **19**, 1976, nr. 553, **20**, 1977, nr. 658.
712. IONESCU, CLEOPATRA, *Cartea veche românească, expresie a caracterului unitar al culturii românești*, GB, **37**, nr. 5 — 6, 1978, 578 — 584.
713. IONIȚĂ, VASILE, *Tipărituri filologice de limbă română în Banatul iugoslav*, SLLFolc, **4** 439 — 440.
714. IORDAN, IORGU, [Sub titlul comun: Controverse în jurul unei ipoteze] *Vechimea limbii române scrise* [pe marginea articolelor lui Victor Fizeșian, din Vatra, **8**, nr. 5, 1978 și Mircea-Valer Stanciu, din Astra, **13**, nr. 2, 1978], Astra, **13**, nr. 3, 1978, 4.
Vezi nr. 700, 764
715. ISTRATE, CORNELIA-MAGDA, *Un evangheliar manuscris de la jumătatea secolului al XVIII-lea* [cu 2 facsimile în afară de text], MMS, **54**, nr. 3—4, 1978, 377 — 381.
716. JAKÓ, ZSIGMOND, *Philobiblon transilvan*. Cu o introducere de Virgil Cândea. Traducere: Livia Bacîru, Kiss András, București, Kriterion, 1977, 512 p. **(Biblioteca Kriterion)** [cu indice de nume de Luminița Stoichițescu].
Vezi și nr. 793, 824.
717. KIRILEANU, G. T., *Corespondență*. Ediție îngrijită, note, tabel cronologic, bibliografie și indice de Mircea Handoca, București, EM, 1977, 712 p.
Vezi și nr. 822, 842.
718. LĂUDAT, I. D., *Amintirea unui mare cărturar: Dosoftei, mitropolitul Moldovei (1624—1693)*, Dosoftei, StArt, 33 — 34.
719. LĂUDAT, I. D. *Cultura românească în veacul al XVII-lea. Contribuția lui Dosoftei la dezvoltarea acesteia*, Dosoftei StArt, 3 — 32.
720. LĂUDAT, I. D., *Dosoftei, conștiința veacului în care a trăit*, Dosoftei StArt, 35 — 39.
721. LĂUDAT, I. D., *Dosoftei, poetul*, Dosoftei StArt, 40 — 48.
722. LĂUDAT, I. D., *Dosoftei și veacul său*, Dosoftei StArt, 56 — 69.
723. LĂUDAT, I. D., *În amintirea lui Dosoftei al Moldovei*, Dosoftei StArt, 100 — 102.
724. LĂUDAT, I. D. *Raportul dintre* **Psaltirea** *lui Dosoftei și psaltirea lui Kochanowski* [citează și comentează pe Al. Andriescu, *Structura imaginii în* **Psaltirea în versuri** *a lui Dosoftei*, Cronica, **9**, nr. 43, 1974], Dosoftei StArt, 109.
Vezi BRL. **17**, 1974, nr. 841.
725. LĂUDAT, I. D., *Triumful limbii naționale prin tipăriturile lui Dosoftei*, Dosoftei StArt, 49 — 55.
726. LEU, VALERIU, *Un manuscris românesc inedit din prima jumătate a secolului al XVIII-lea* [résumé en français], Banatica, **4**, 1977, 479 — 481.
727. LUPAN, DOINA, *Circulația cărții vechi românești în județul Alba* [résumé en français], Apulum, **15**, 1977, 729 — 739.
728. MAIORESCU, TITU, *Jurnal*. [Vol.] II. *(Martie 1859 — 17 iulie 1860)*. Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, București, EM, 1978, 485 p., [cu indice cronologic de scrisori și indice de nume].
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 364.
729. MAIORESCU, TITU, *Opere*. [Vol.] I. Ediție, note, variante, indice de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, București, EM, 1978, 933 p. **(Scriitori români)**.

730. Mareş, Alexandru, *Critica autenticităţii şi a datării textelor vechi. Pe marginea a două articole recente* [de I. Roman, din LR, **23**, nr. 5, 1974, şi Astra, **13**, nr. 1, 1978], LR, **27**, nr. 5, 1978, 554 — 563.
Vezi nr. 757 şi BRL, **17**, 1974, nr. 595.

731. Mălinaş, Marin, *Penticostarul copiat în 1760 de popa Gavrilă din Hidişelul de Jos — Bihor*, MA, **23**, nr. 4 — 6, 1978, 286 — 289.

732. Mârza, Eva, *Colecţia de carte veche de la biserica ortodoxă română Maieri II Alba Iulia* [résumé en français], Apulum, **15**, 1977, 355 — 369.

733. Mârza, Eva, *Un fragment din* **Evangheliarul slavo-român** *de la Sibiu (1551—1553)* [cu o figură în text], LR, **27**, nr. 2, 1978, 173 — 175.

734. Mârza, Iacob, *Lucrări de Petru Maior în colecţii de carte veche din Alba Iulia* [mit deutscher Zusammenfassung], Marisia, **6**, 1976, 255 — 271.

735. Mihăescu, Doru, *Une version roumaine d'Hérodot au XVIIe siècle (I)*, RESEE, **16**, nr. 3, 1978, 529 — 551 ; *(II)*, nr. 4, 745 — 770

736. Milin, Jiva, *Momente din istoricul cercetării manuscriselor slavone şi slavo-române din bibliotecile româneşti şi străine (II)* [с резюме по русски], AUT, **13**, 1975, 17 — 28.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 669.

737. Misterski, Henryk, **Psaltirea în versuri** *du metropolite moldave orthodoxe Dosoftei et la* **Psautier de David** *de Jean Kochanovski* [rezumat al tezei de doctorat, Poznan, 1970 ; transcris în româneşte], Dosoftei StArt, 122 — 127.

738. Nägler, Doina, *O posibilă istorie a tiparului oglindită în colecţiile bibliotecii Brukenthal*, Transilvania, **7**, nr. 6, 1978, 11 — 13.

739. Nicetas, Heracleensis, *Comentarii la cele 16 cuvîntări ale lui Grigore de Nazians. Fragmente.* Traduceri şi comentarii de Radu Constantinescu, Bucureşti, [f.e.], 1977, XVI + 239 p. cu facsimile (Direcţia Generală a Arhivelor Statului din R.S. România).
Vezi şi nr. 787.

740. Nistor, I., *O ediţie necunoscută din anul 1821 a* **Bucoavnei** *de la Sibiu din 1795. Completare la* **Bibliografia românească veche**, AnIst Cluj-Napoca, **20**, 1977, 321 — 324.

741. Niţu, Octavian, *„Diaconul" Lorinţ şi tipografiile transilvănene*, BO, **96**, nr. 3 — 4, 1978, 311 — 333.

742. Nussbächer, Gernot, *Die ältesten Druckwerke im Rumänischer Sprache — Petrus Haller und der Buchdrucker Philippus Pictor*, KarpRund, **11**, nr. 26, 1978, 6.

743. Nussbächer, Gernot, *Johannes Honterus. Sein Leben und Werk im Bild.* Dargestellt von ..., Bukarest, Kriterion Verlag, 1974, 95 [—96] p. ; ediţia a treia, 1978, 144 p.
Vezi şi nr. 817, 835, 858 şi BRL, **20**, 1977, nr. 672.

744. Olteanu, Vasile, *Semnificaţia unui manuscris slavo-român din secolul XV de la biserica „Sf. Nicolae" din Şcheii Braşovului*, MA, **22**, nr. 7 — 9, 1977, 676 — 677.

745. Onu, Liviu, *Alte emendări la versiunea de la Coşula a* **Istoriilor** lui *Herodot*, SCL, **29**, nr. 6, 1978, 675 — 679.

746. Onu, Liviu, *Critică textuală şi lexicografie*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 589 — 592.

747. Oprişiu, Mircea, [Sub titlul comun : 450 de ani de la înfiinţarea primei tipografii sibiene] *Din istoria tiparului sibian*, PN, **23**, nr. 4 — 5, 1978, 50 — 51.

748. Oprişiu, Mircea, *450 de ani de tipar sibian*, Bublioteca, nr. 3, 1978, 40 — 41.

749. Pascu, Ştefan, *Dosoftei şi cultura umanistă românească*, AA, **24**, 1974, anul 108, 181 — 186.

750. Pavel, Eugen, *Expoziţia „Vechi tipărituri româneşti"* [Deva, Muzeul judeţean, oct. 1977], RMM, **15**, nr. 1, 1978, 85 — 86.

751. Păltănea, Paul, *Un exemplar al* **Evangheliarului sîrbesc** *de la Belgrad la Biblioteca „V.A.Urechia" din Galaţi*, Biblioteca, nr. 2, 1978, 40 — 41.

752. Petrina, Liviu, *De cînd scriem româneşte?* [pe marginea articolelor lui Victor Fizeşian, din Vatra, **8**, nr. 5, 1978, şi Dumitru Şerbu, din Tribuna, **22**, nr. 17, 1978], Săptămîna, nr. 394, 1978, 10.
Vezi nr. 700 şi 766.

753. Pituţ, Vasilica, *Colecţia de carte românească veche a Muzeului literaturii române* [résumé en français], RMM, **15**, nr. 1, 1978, 27 — 29.

754. Popa, Mircea, *Codicele Erneanul (1749)*, RITL, **27**, nr. 3, 1978, 335 — 343.

755. Popa, Mircea, *Un scriitor necunoscut : Nicolae Oţelea şi cea dintîi carte de fabule în limba română (1784)*, Luceafărul, **21**, nr. 12, 1978, 5.

756. Răduţiu, Aurel, *O tipăritură blăjeană necunoscută din anul 1778* [résumé en français], StUBBHist, **23**, fasc. 1, 1978, 28 — 30.

757. ROMAN, ION, *Un text românesc scris la Braşov în secolul XVI şi controversele unor datări*, Astra, **13**, nr. 1, 1978, 19.
Vezi şi nr. 730.

758. ROMAN-MORARU, ALEXANDRA, *Primele versuri laice româneşti*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 155—161.

759. ROSETTI, AL., [Sub titlul comun : Controverse în jurul unei ipoteze] *Vechimea limbii române scrise* [pe marginea articolelor lui Victor Fizeşian, din Vatra, **8**, nr. 5, 1978, şi Mircea-Valer Stanciu, din Astra, 13, nr. 2, 1978], Astra, **13**, nr. 3, 1978, 5.
Vezi nr. 700, 764.

760. RUFFINI, MARIO, *Aspecte ale culturii religioase medievale din România (secolele XIV — XVIII)* [cu o introducere de Dan Simonescu], MB, **28**, nr. 7—9, 1978, 382—405.

761. SIMONESCU, DAN, *Contribuţia cărţilor bisericeşti la unitatea culturală a românilor*, MB, **27**, nr. 7—9, 1978, 545—553.

762. SIMONESCU, DAN, *„Îndreptarea legii", Târgovişte, 1652*, Biblioteca, nr. 3, 1978, 36—37.

763. SIMONESCU, DAN, *„Predoslovia" în cărţile româneşti vechi*, Biblioteca, nr. 4, 1978, 38—41.

764. STANCIU, MIRCEA-VALER, *Pe marginea ipotezei lansate în „Vatra", referitoare la un document de limbă românească anterior cu peste şase secole scrisorii lui Neacşu din Câmpulung* [despre articolul lui Victor Fizeşian din Vatra, **8**, nr. 5, 1978], Astra, **13**, nr. 2, 1978, 14.
Vezi nr. 700 şi nr. 671, 714, 759, 773.

765. ŞCHIAU, OCTAVIAN, *Cărturari şi cărţi în spaţiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, ED, 1978, 159 [—160] p. [cu 3 hărţi în afară de text].

766. ŞERBU, DUMITRU, *Cel mai vechi text românesc păstrat (şi cunoscut) în* **Codicele de la Ieud** *1391—1392. Convorbire cu ...* [consemnată de Liviu Petrina], Tribuna, **22**, nr. 17, 1978, 6.
Vezi şi nr. 752.

767. ŞTREMPEL, GABRIEL, *Catalogul manuscriselor româneşti. B.A.R. 1—1600*, Bucureşti, EŞE, 1978, 432 p. [cu indice de cuvinte].
Vezi şi nr. 789, 798, 806, 848, 854.

768. ŞTREMPEL, GABRIEL, *Fabulosul* **Alexandriei** *în cheie moldavă* [ms. B.A.R. nr. 869, copie de Năstase Negrule, din 1790], Sec 20, nr. 11—12, 1977, 104 I—XII.

769. ŞUTEU, FLORA, *Între translitera ţie şi interpretare în editarea textelor româneşti vechi şi moderne*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 611—613.

770. TEODORESCU, MIRELA, *Unde a fost tipărită lucrarea lui Varlam;* **Răspunsul împotriva catihismului calvinesc?** [cu 2 figuri în text], LR, **27**, nr. 2, 1978, 163—171.

771. TODOR, NICHIFOR, *Circulaţia vechilor cărţi bisericeşti în judeţul Sibiu şi contribuţia lor la întărirea unităţii de credinţă şi de neam (1643—1918)*, MA, **22**, nr. 7—9, 1977, 655—676.

772. TOMA, STELA, *Un original slav şi două traduceri coresiene [Psaltirea slavo-română* a lui Coresi, 1577, şi *Psaltirea slavo-română a lui Şerban Coresi*, 1589], CL, **23**, nr. 1, 1978, 87—89.

773. TURCUŞ, AUREL, *O ipoteză despre primul document de limbă românească* [pe marginea articolelor lui Victor Fizeşian, din Vatra, **8**, nr. 5, 1978, şi Mircea-Valer Stanciu, din Astra, **13**, nr. 2, 1978], Orizont, **29**, nr. 30, 1978, 6.
Vezi nr. 700, 764.

774. TURCUŞ, AUREL, *Un manuscris de etnografie şi folclor din Arhiva Muzeului Banatului*, Tibiscus Etn, **3**, 1974, 211—217.

775. URSU, N. A., *Alte traduceri necunoscute din tinereţea lui Dosoftei*, LR, **27**, nr. 5, 1978, 495—507.

776. URSU, N. A., *Izvorul francez al unei traduceri a lui Lazăr Asachi [Jucăreia norocului ...* ; cu o figură în text], Cronica, **13**, nr. 15, 1978, 4.

777. URSU, N. A., *O identificare istorico-literară* [Hristache Ioanide, autor al *Istoriei faptelor lui Mavrocordat]*, Cronica, **13**, nr. 31, 1978, 7.

778. URSU, N. A., *Paternitatea primei piese de teatru româneşti [Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*, de Samuil Vulcan], Cronica, **13**, nr. 8, 1978, 6.

779. URSU, N. A., *Psalmii lui Dosoftei în cultura românească* [reprodus din Cronica, **10**, nr. 43, 1974], Dosoftei StArt, 141—142.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 603.

780. URSU, N. A., *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin* [reprodus după LR, **23**, nr. 2, 1974], Dosoftei StArt, 150—151.
Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 605.

781. VORNICESCU-SEVERINEANUL, NESTOR, *Scrieri patristice şi postpatristice în preocupările mitropolitului Dosoftei al Moldovei* [reprodus din MO, **25**, nr. 9 — 10, 1974], Dosoftei StArt, 104 — 108.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 595.
782. WITTSTOCK, MANFRED, *Traditionen heimischen Buchdrucks. 450 Jahre seit der Gründung der ersten siebenbürgisch Druckerei*, NW, **30**, nr. 9 058, 1 iul. 1978, 3.
783. * * * *Istoria literară despre Dosoftei* [extrase], Dosoftei StArt, 152—156.
784. * * * *350 de ani de la naşterea lui Dosoftei*, AA, **24**, 1974, anul 108, 180—181.

★

Vezi şi nr. 3, 130, 137, 138, 442, 443, 456, 475, 478, 514, 571, 1 204, 1 521 1 522, 1 547, 1 709, 1 730, 1 761, 1 777.

Recenzii

785. ANGHELESCU, MIRCEA, Emil Turdeanu, **Le Testament d'Abraham** *en slave et en roumain*, tiré à part de „Oxford Slavonic Papers", vol. X, 1977, p. 1—38, RESEE, **16**, nr. 3, 1978, 602—603.
786. ANGHELESCU, M., *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, Bucureşti, Editura Academiei, 1977, 259 p., RITL, **27**, nr. 1, 1978, 135—136.
787. ANGHELESCU, MIRCEA, Radu Constantinescu, *Texte româneşti în arhive străine: Nicetae Heracleensis, commentariorum XVI orationum Gregorii Nazianzeni fragmenta*, Bucureşti, 1977, 238 p., RESEE, **16**, nr. 3, 1978, 602.
788. ARMBRUSTER, ADOLF, *Documenta Romaniae Historica*. D. *Relaţii între ţările române* (Beziehungen zwischen den rumänischen Ländern), vol. II *(1222—1456)*. Herausgegeben von Akad. Ştefan Pascu, Constantin Cihodaru, Konrad C. Gündisch, Damaschin Mioc, Viorica Pervain, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1977, XLIII + 530 S. + 35 Tafeln, RRH, **17**, nr. 1, 1978, 168—170.
789. A. V., Gabriel Ştrempel : *Catalogul manuscriselor româneşti* (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1978, 432 p.), Forum, **20**, nr. 6, 1978, 96.
790. BACÂRU, LIVIA, Cocora Gabriel : *Tipar şi cărturari*. Cu o prefaţă de Dan Zamfirescu, Buc., Editura Litera, 1977, 269 p. cu ilustr., Biblioteca, nr. 4, 1977, 30.
791. BOIŢAN, N. M., *O lucrare deosebită:* **Clerici ortodocşi, ctitori de limbă şi cultură românească** [de Antonie Plămădeală, Bucureşti, 1977] MA, **23**, nr. 1—3, 1978, 157—158.
792. BULUŢĂ, GHEORGHE, *Circulaţia cărţii româneşti* [Florian Dudaş, *Cartea veche românească în Bihor*, Oradea, 1977], Luceafărul, **21**, nr. 48, 1978, 8.
793. BULUŢĂ GHEORGHE, Zsigmund Jakó, *Philobiblon transylvain* [Bucureşti, 1977], RR, **32**, nr. 1, 1978, 132—133.
794. CAPROŞU, I., Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iaşi, Ed. „Junimea", 1975, 330 [—340] p. + facsimile în afara textului, AnIst Iaşi **14**, 1977, 665—666.
795. CAZACU, BORIS, *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 461—462.
796. CERNOVODEANU, PAUL, *Puncte de vedere asupra lucrării lui Alexandru Duţu*, **Cultura română în civilizaţia europeană modernă** [Bucureşti, 1978], RI, **31**, nr. 12, 1978, 2307.
797. CIOBANU, NICOLAE, *Un eveniment editorial:* Eminescu, *Opere*, vol. VII [Bucureşti, 1977], Luceafărul, **21**, nr. 1, 1978, 1, 6.
798. CIOCULESCU, ŞERBAN, *Catalogul manuscriselor româneşti* [de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, 1978], Flacăra, **27**, nr. 45, 1978, 15.
799. CIOCULESCU, ŞERBAN, M. Eminescu : *Opere*, VII. *Proza literară* [Bucureşti, 1977], RLit, **11**, nr. 2, 1978, 7.
800. CIOCULESCU, ŞERBAN, Vasile Alecsandri, *Opere* III. *Poezii populare* [Bucureşti. 1978], RLit, **11**, nr. 18, 1978, 7.
801. CUNESCU, GHEORGHE, Gabriel Cocora, *Tipar şi cărturari*, Bucureşti, Editura Litera, 1977 268 p., GB, **37**, nr. 3—4, 1978, 418—421.
802. DIACON, V., *Manuscrisul de la Ieud*, text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1977, 259 p., MMS, **54**, nr. 1—2, 1978, 187—189.

803. Diaconescu, Olimpia, *Cronica anonimă a Moldovei. 1661—1729 (Pseudo-Amiras)*. Studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, Edit. Acad., 1975, 170 p. **(Cronicile medievale ale României, IX)**, SMIM, **9**, 1978, 204—205.

804. Dima, Al., *Spre o ediție integrală a operei eminesciene* [M. Eminescu, *Opere*, VII, București, 1977], Era socialistă, **58**, nr. 3, 1978, 57—58.

805. Drăgan, Mihai, *Un eveniment editorial:* M. Eminescu, *Opere*, VII, Editura Academiei R. S. România, 1977, Cronica, **13**, nr. 20, 1978, 4; nr. 24, 3.

806. Dudașiu, Florin, Gabriel Strempel, *Catalogul manuscriselor românești (I)*, Editura științifică și enciclopedică, 1978, Orizont, **29**, nr. 50, 1978, 8.

807. Duțu, Alexandru, *Circulația vechilor tipărituri românești* [Octavian Schiau, *Preocupări și rezultate cu privire la circulația cărții vechi românești*], RLib, **36**, nr, 10 547, 23 sep. 1978, 2.

808. Edroiu, Nicolae, *Documenta Romaniae Historica*. C. *Transilvania*. Volumul X *(1351—1355)*. Sub redacția acad. Ștefan Pascu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 461 p., AnIst Cluj-Napoca, **20**, 1977, 403 — 404.

809. Frăcea, Ilie, Constantin Pascu : *Carte românească veche în Biblioteca muzeului Brukenthal* (Sibiu, 1976, 120 p.), MA, **23**, nr. 4—6 1978, 385—387.

810. Gheție, Ion, M. Eminescu, *Opere*. VII. *Proza literară. Sărmanul Dionis. La aniversară. Cezara. Geniu pustiu. Celelalte proze postume. Texte inedite*. Studiu introductiv de Perpessicius. Cu 77 de reproduceri după manuscrise, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, **1977** [Academia Republicii Socialiste România. Muzeul literaturii române], un vol. în —4° de 467 p., LR, **27**, nr. 6, 1978, 625 — 628.

811. Goldenberg, Samuil, *Documenta Romaniae Historica*. D. *Relații între țările române*. Volumul I *(1222—1456)*. Volum întocmit de acad. Șt. Pascu, C. Cihodaru, K. G. Gündisch, D. Mioc, V. Pervain, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, XLIII + 501 p. și 25 planșe fotocopii, AnIst Cluj-Napoca, **20**, 1977, 404—406.

812. Conța, Alexandru I., *Documenta Romaniae Historica*. A. *Moldova*, vol. I *(1384—1558)*, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, Edit. Acad., 1975, 604 p.; vol. II *(1449—1486)*, întocmit de L. Șimanschi, Georgeta Ignat și D. Agache, București, Edit. Acad., 1976, 648 p., SMIM, **9**, 1978, 201.

813. Hristea, Theodor, *Tehnica cercetării lingvistice și filologice* [Elena Barbrică, Liviu Onu, Mirela Teodorescu, *Introducere în filologia română*, ed. a II-a, București, 1978], RLit, **11**, nr. 23, 1978, 8.

814. Ionescu, G., Antonio de Guevara, *Ceasornicul domnilor*, traducere din latinește de Nicolae Costin, Editura Minerva, București, 1976, MO, **28**, nr. 9—10, 1976, 884—885.

815. Ionescu, I., N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, în „Limba română", 6, anul XXVI (1977), p. 608—620, GB, **37**, nr. 3—4, 1978, 429—432.

816. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Elena Barbrică, Liviu Onu, Mirela Teodorescu, *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării științifice a limbii române*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura didactică și pedagogică, 1978 174 p., LL, 4, 1978, 635—636.

817. Isbășescu, Mihai, Gernot Nussbächer, *Johannes Honterus. His Life and Work — illustrated* [București, 1974], RomBooks, nr. 2, 1978, 16.

818. Kelemen, Béla, *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 259 1., NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 228—229.

819. Lazăr, Dumitru, *O contribuție științifică de seamă la valorificarea patrimoniului nostru istoric* [Damian P. Bogdan, *Paleografie româno-slavă*, București, 1978], Forum, **20**, nr. 10, 1978, 95—96.

820. Manu, Emil, Eminescu — *Opere* VII [București, 1978], Săptămîna, nr. 371, 1978, 2.

821. Mareș, Alexandru, Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și 1589*. Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, București, Editura Academiei R. S. România 1976, 779 p., LR, **27**, nr. 2, 1978, 207—214.

822. Micu, Dumitru, G. T. Kirileanu : *„Corespondență"* (Editura Minerva), Contemporanul, nr. 22, 1978, 10.

823. Micu, Dumitru, I. Dumitriu-Snagov : *„Românii în arhivele Romei"* (Editura Cartea românească), Contemporanul, nr. 4, 1978, 10.

824. Micu, Dumitru, Jakó Zsigmond : *„Philobiblon transilvan"* (Editura Kriterion), Contemporanul, nr. 1, 1978, 10.

825. MIHAIL, PAUL, *Date noi despre ediția de la Rîmnic a* **Gramaticii slave** *din 1755*, BO, **96**, nr. 1—2, 1978, 149—151.

826. MIHAIL, PAUL, *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, volumul II *(1444—1486)*. Volum întocmit de Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, Ed. Acad. R.S.R., 1976, 647 p., AnIst Iași, **14**, 1977, 662 — 664.

827. MIHĂILĂ, G., *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei, 1977, 260 p., LL, 3, 1978, 473—475.

828. M[ITRAN], L[UCIA], Braicu, Doina. *Cartea veche românească (sec. XVI—XVII)*. Catalog de expoziție. Sibiu, 1978, 56 p. cu ilustr. (Muzeul Brukenthal, Oficiul județean pentru patrimoniul cultural național Sibiu, Întreprinderea poligrafică Sibiu), Biblioteca, nr. 3, 1978, 47.

829. MUNTEANU, GEORGE, *Volumul VII al „Operelor" eminesciene* [București, 1977], Contemporanul, nr. 2, 1978, 10.

830. MUREȘAN, OVIDIU, *Un valoros manuscris „iluminat"* [*Psaltirea lui David cu calendar*, București, 1977, ed. de Cristina Bica și Iacob Mârza], Steaua, **29**, nr. 1, 1978, 64.

831. MUREȘIANU, ION B., Episcop dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, Editura Institutului Biblic de Misiune Ortodoxă, București, 1977, 72 pp., MB, **27**, nr. 7—9, 1977, 619—620.

832. MUREȘEANU, ION, B., *Tipografia din Rîmnic și reluarea tipăririi cărților sîrbești la 1726*, Novi Sad (R. S. F. Iugoslavia), 122 pagini, format 21×15 cm, MB, **27**, nr. 7—9, 1977, 630—631.

833. NEAGA, N., Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577), în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și 1589*, text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, Editura Academiei R.S.R., București, 1976, MA, **22**, nr. 1—3, 1977, 172—173.

834. NICULESCU, ALEXANDRU, *O istorie a învățămîntului, culturii și a Olteniei* [N. Andrei și G. Pârnuță, *Istoria învățămîntului din Oltenia*, vol. I, Craiova, 1977], Ramuri, **15**, nr. 1, 1978, 11.

835. OLTEAN, VASILE, Gernot Nussbächer, *Johannes Honterus* [București, 1974], Astra, **13**, nr. 1, 1978, 8.

836. PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, CORNELIA, Alexandru Duțu, *Cultura română în civilizația europeană modernă*. Ed. Minerva, București, 1978, 269 p., RI, **17**, nr. 4, 1978, 775 — 778.

837. PITUȚ, GHEORGHE, Eminescu, *Opere*, VII [București, 1977], Luceafărul, **21**, nr. 2 1978, 1, 7.

838. POPA, MIRCEA, *Ediția Eminescu* [*Opere*, vol. VII, București, 1977], Tribuna, **22**, nr. 3, 1978, 3.

839. POPESCU-SIRETEANU, ION, Iraclie Porumbescu, *Amintiri*. Ediție îngrijită, prefață, note și glosar de Nicolae Oprea, Cluj-Napoca, „Dacia", 1978, LR, **27**, nr. 6, 1978, 628—630.

840. PORCESCU, SC., Episcop dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși ctitori de limbă și cultură românească*, București, 1977, MMS, **53**, nr. 7—9, 1977, 618—620.

841. RĂDULESCU, MIHAI, *Erotocritul logofătului Petrache*, de Dr. G. Popescu-Vîlcea, Editura Meridiane, București, 1977, GB, **37**, nr. 1—2, 1978, 201—203.

842. RIZESCU, I., G. T. Kirileanu, *Corespondență*. Ediție îngrijită, note, tabel cronologic, bibliografie și indici de Mircea Handoca, București, Editura „Minerva", 1977, 712 p., LR, **27**, nr. 1, 1978, 111—112.

843. RIZESCU, I., *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei R. S. România, 1977, 208 p. + facsimile, LR, **27**, nr. 2, 1978, 205—207.

844. ROMAN-MORARU, ALEXANDRA, N. Costin, *Opere* I. *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601. Letopisețul Țării Moldovei de la 1709 la 1711*. Ediție cu un studiu introductiv, note, comentarii, indice și glosar de Const. A. Stoide și I. Lăzărescu, cu prefață de G. Ivănescu, Iași, Editura Junimea, 1976, LR, **27**, nr. 5, 1978, 567—571.

845. SACHELARIE, OVID, Gh. Cronț, Al. Constantinescu, Anicuța Popescu, Theodor Rădulescu, C. Tegăneanu, *Acte judiciare din Țara Românească 1775—1781*, București, Edit. Acad., 1973, 1 064 p., SMIM, **9**, 1978, 201—203.

846. STAN, VELEA, Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul* („La littérature roumaine et l'Orient"), București, Ed. Minerva, 1975, 208 p., CREL, **6**, nr. 1, 1978 115—117.

847. Stroia, M., Cristina Lucia Bica, Iacob Mârza, *Psaltirea lui David cu calendar* (Le psautier de David à calendrier), Bucureşti, Editura Meridiane, 1977, 23 p. + XLII planches en couleurs, RRH, **17**, nr. 1, 1978, 175.

848. Suciu, Gheorghe, *1600 de manuscrise româneşti* [G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, Bucureşti, 1978], Luceafărul, **21**, nr. 45, 1978, 2.

849. Th. N., *Documenta Romaniae Historica. C. Transilvania.* Bd. X *(1351—1355)*. Herausgegeben von Akad. Ştefan Pascu, Bucureşti, Editura Academiei R. S. România, 1977, 460 Seiten, FVL, **21**, nr. 2, 1978, 126—127.

850. Todoran, Romulus, *Manuscrisul de la Ieud.* Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1977, 260 p., CL, **23**, nr. 2, 1978, 235—236.

851. Tupan, Maria-Ana, Mihai Eminescu, *Works* VII [Bucureşti, 1977], RomBooks, nr. 2 1978, 13.

852. Ţoca, Decebal, Florian Dudaş, *Cartea veche românească în Bihor*, Oradea, 1977, RMM, **15**, nr. 8, 1978, 85—86.

853. Vasilescu-Capsali, N., *Cronica anonimă a Moldovei (1661—1729)* [Bucureşti, 1975], Ateneu, **15**, nr. 2, 1978, 15.

854. Vasilescu-Capsali, N., Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*. Vol. I [Bucureşti, 1978], RomBooks, nr. 3, 1978, 31.

855. Velculescu, Cătălina, *Texte vechi româneşti editate în străinătate* [*Cuvînt de înblare pre la prunci*, editat de Felix Karlinger, Salzburg; *Istoria Troiei*, editat de Klaus-Henning Schroeder, München; *Historia Destructionis Troiae*, editat de Klaus-Henning Schroeder şi Radu Constantinescu, Tübingen], TribRom, **7**, nr. 131, 1978, 5.

856. Zamfirescu, Dan, Gabriel Cocora, *Tipar şi cărturari*. Print and Scholars [Bucureşti, 1978], RomBooks, nr. 2, 1978, 16.

857. Zub, Al., **Ceasornicul domnilor** *de Antonio de Guevara, traducere din limba latină de Nicolae Costin*. Ed. critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Ed. „Minerva", 1976, LIV + 687 [—689], p., AnIst Iaşi, **14**, 1977, 669—670.

858. * * * *Erweitert und verbessert. Honterus — Bildmonographie in dritter Auflage* [Gernot Nussbächer, *Johannes Honterus. Sein Leben und Werk im Bild*, Bucureşti, 1978], NW, **30**, nr. 9 129, 23 sep. 1978, 4.

★

Vezi şi nr. 15, 18, 19.

6. FONETICĂ ŞI FONOLOGIE

859. Avram, Andrei, *Romanian and General Phonetics and Phonemics* [cu bogată bibliografie], Current Trends, 71—109.

860. Calotă, Ion, *Vocala mixtă românească* **ö** *în funcţie silabică şi asilabică*, Hommage Iordan, 83—91.

861. Ciobanu, Georgeta, *Contururi intonaţionale în română şi engleză*, SŞIC 1976, 207—215.

862. Faiciuc, Ion, *Diftongul* **ea** *în poziţia „e" în unele graiuri din Banat*, CL, **23**, nr. 2, 1978, 207—220.

863. Manciu, Gheorghe, *Valoarea gramaticală a accentului în limba română* [résumé en français], StudL, 15—22.

864. Săteanu, C., *Cu privire la descrierea morfonemelor româneşti* [résumé en français], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 62—65.

865. Tănase, Adela-Mira, *Despre silabă şi silabare în limbile română şi franceză*, Filologie, XX, **1**, 1977, 133—138.

866. Tănase, Eugen, *Nazalizarea vocalică în limba română* [résumé en français], StudL, 9 — 14.

867. Tiugan, Marilena, *The depalatalization of* **d** *before* **e**. *A sociolinguistic approach*, RRL, **23**, Suppl. 1978, 55—63.

868. VASILIU, EMANUEL, *Sistemul fonetic românesc. Sincronie și diacronie*, Brașov, [f. e.], 1977, 19 p. multigr. (Universitatea din București, Cursurile de vară și colocviile științifice, Brașov, 23 iulie—18 august 1977).

★

Vezi și nr. 111, 278, 306, 307, 528, 550, 553, 556, 636, 638, 646, 654, 894, 945, 1 230, 1 268, 1 303, 1 375, 1 618, 1 789, 1 922, 1 924, 2 165, 2 181, 2 224, 2 225, 2 226.

Recenzii

Vezi nr. 621, 647.

7. GRAMATICĂ

a. Generalități

869. AVRAM, MIOARA, *Traditional Romanian Grammar* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 111—147.

870. NICOLESCU, AUREL, *Analize gramaticale*. Ediția a III-a revăzută și adăugită, București, EIC, 1978, 295 [—296]p. **(Biblioteca școlarului).**
Vezi și nr. 873 și BRL, **14**, 1971, nr. 558, **12**, 1969/1970, nr. 830.

871. VÂNTU, ILEANA, *Structural Romanian Grammar* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 149—201.

872. VLAD, VALERIU, ȘTIRBU, PATRICIU, VLAD-BUDOIU, VOICHIȚA, *Fișe de analize gramaticale structurale*. Culegere de exerciții pentru elevi și absolvenții de liceu, Cluj-Napoca, Dacia, 1976, 1 mapă cu 576 de fișe.

★

Vezi și nr. 219, 225, 226, 237, 254, 260, 419, 447, 478, 501, 515, 994, 1 215, 1 264, 1 303, 1 346, 1 683, 1 904, 1 905, 1 931, 1 935, 1 938, 2 182, 2 203, 2 224, 2 225, 2 226, 2 227.

Recenzii

873. STANCIU, DUMITRU, Aurel Nicolescu, *Analize gramaticale*. Ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Ion Creangă, 1978, 296 p., LL, 4, 1978, 638—639.

★

Vezi și nr. 1 325, 1 331.

b. Morfologie

874. ALEXANDRU, DOMNIȚA, *Aspecte metodologice ale gramaticii fundamentale (cu referire specială la verb)*, LL, 2, 1978, 277—280.

875. BACIU, IOAN, *Subjonctif et asynthète en roumain*, Hommage Iordan, 47—53.

876. BRÂNCUȘ, GR., *Pluralul neutrelor în româna actuală* [résumé en français], SCL, **29**, nr. 3, 1978, 253 — 262.

877. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Productivitatea conjugărilor în româna actuală*, Brașov, [f.e.], 1976, 17 p. multigr. (Universitatea din București, Cursurile de vară și colocviile științifice, Brașov, 23 iulie—18 august 1976).
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 662 și **20**, 1977, nr. 762.

878. Brâncuș, Grigore, *Tendințe în morfologia românei actuale*, Brașov, [f.e.], 1977, 13 p. multigr. (Universitatea din București, Cursurile de vară și colocviile științifice, Brașov, 23 iulie—18 august 1977).
879. Burci, Mihai, *Locuțiuni substantivale și adjectivale*, ȘM, **3**, 1978, 72—74.
880. Călărașu, Cristina, *Considerații asupra concordanței timpurilor în limba română*, LL, 3, 1978, 337—343.
881. Câmpeanu, Ileana, **Un o; unu, una; unul, una.** *Probleme privind delimitarea gramaticală și lexicografică*, CL, **23**, nr, 2, 1978, 171—176.
882. Coja, Ion, *O gramatică rațională a articolului românesc*— Rezumatul tezei de doctorat — Conducător științific: Academician Al. Graur, București, [TUB], 1978, 18 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
883. Dincă, Dorina, *„Deixis", percepere și semnificație*, Orizont, **29**, nr. 12, 1978, 3.
884. Dutescu-Coliban, Taina, *Open-Class Quantifiers in Romanian and English* [rezumat în română], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 123—131.
885. Dutescu-Coliban, Taina, Vișan, Brigita, *A Contrastive Analysis of Passives in Romanian and English*, RECAPTS, 117—163.
886. Giurescu, Anca, *Le preposizioni nelle strutture spazio-temporali in romeno e in italiano*, Hommage Iordan, 273—279.
887. Iordache, Emilia-Rodica, *Pronumele personale neutre în română și franceză* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 59—64.
888. Mourin, Louis, *L'originalité de la morphologie du verbe roumain*, RRL, **23**, Suppl. 1978, 45—54.
889. Murvai, Olga, *Despre tipologia raportului de posesiune în română și maghiară*, LMȘ, 1, 1978, 78—83.
890. Papp, Emeric, *Recunoașterea genului substantivelor românești după terminație*, LR, **27**, nr. 5, 1978, 473—478.
891. Popescu, Rodica, *Modalități de interpretare a categoriei diatezei pronominale*, Filologie, XX, **1**, 1977, 121—128.
892. Popescu, Rodica, *„Se" morfem gramatical dependent și mobil în structura diatezelor pronominale* [résumé en français; с резюме по русски], StL, 109—117.
893. Székely, Sári, Benea, Veronica, *Analiza comparativă a construcțiilor prepoziționale din terminologia tehnică* [în română și rusă; rezumat în română; с резюме по русски], SȘIP, 15—20.
894. Todoran, Romulus, *Despre* **-oauă, -eauă** *și* **-auă** *în structura morfologică a pluralului substantivelor românești*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 47—55.
895. Vasiliu, Laura, *Asupra fenomenului de reluare a prepoziției* **între**, SCL, **29**, nr. 5, 1978 615—618.
896. Vântu, Ileana, *Noun Phrase in Romanian and in English with a Special view on Cases. Contrastive Study*, RECAPTS, 193—204.
897. Zdrenghea, Mihai, M., *A Contrastive Approach to the Role of the Mark 'State/Event' in the Tense-Time Adverbial Collocation*, RECAPTS, 165—182.
898. Zdrenghea, Mihai, M., *Există restricții selective în colocația timp — adverb de timp?* [English abstract], CL, **23**, nr. 1, 1978, 97—102.

★

105, 113, 210, 216, 232, 240, 316, 326, 339, 382, 386, 550, 552, 564, 589, 607, 640, 641, 643, 863, 864, 904, 908, 916, 932, 994, 1 244, 1 271, 1 319, 1 347, 1 350, 1 362, 1 376, 1 393, 1 419, 1 421, 1 479, 1 496, 1 497, 1 581, 1 585, 1 592, 1 594, 1 611, 1 615, 1 626, 1 627, 1 631, 1 642, 1 661, 1 673, 1 712, 1 720, 1 722, 1 740, 1 741, 1 745, 1 758, 1 773, 1 902, 1 919, 1 930, 1 936, 2 181.

Recenzii

899. Mărgineanu, Valeria, Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Verbul*, Editura Junimea, Iași, 1976, 306 p., AUT, **14**, 1976, 207—208.
900. Rădulescu, Marina, Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Editura Facla, Timișoara, 1974, 182 p., SCL, **29**, nr. 1, 1978, 84—90.

901. ZDRENGHEA, MIRCEA, Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 237 p., LL, 4, 1978, 632 — 635.

★

Vezi şi nr. 1 795.

c. Sintaxă

902. AVRAM, MIOARA, *Contragerea propoziţiilor şi dezvoltarea părţilor de propoziţie*, LL, 2, 1978, 261 — 267.
903. AVRAM, MIOARA, *Negaţii auxiliare devenite negaţii suficiente în limba română actuală*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 497 — 502.
904. BEJAN, D., *Substantive cu dublă funcţie* [résumé en français], CL, **23**, nr. 1, 1978, 91 — 92.
905. CILIANU, CORINA, *Cîteva caracteristici ale sintaxei comerciale*, CercLLS, **2**, 1978, 116 — 121,
906. CRAŞOVEANU, D., *Ipostaze ale subiectului* [résumé en français; с резюме по русски], StL, 83 — 91.
907. DIACONESCU, ION, *Unele aspecte ale structurii sintactice a limbii române*, Braşov, [f.e.], 1977, 21 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Cursurile de vară şi colocviile ştiinţifice, Eraşov, 23 iulie — 18 august 1977).
908. EDELSTEIN, FRIEDA, *Despre sintaxa relativului* **care** [résumé en français], CL, **23**, nr. 1, 1978, 93 — 96.
909. IVĂNUŞ, DUMITRU, *Structuri topice ale frazei: completiva directă*, ŞM, **3**, 1978, 67 — 71.
910. LEAHU, SARMIZA, *Unele aspecte sintactice ale stilului tehnico-ştiinţific*, CŞIC, 112 — 122.
911. LUPAŞ, MARIE-ANNE, *Aspecte ale analizei contrastive a negaţiei în limba română şi limba engleză*, CRIP, 75 — 76.
912. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Determinant obligatoriu vs. determinant facultativ: o paralelă sintactică între verb şi substantiv*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 593 — 596.
913. POP-CORNIŞ, MIHAELA, *Coordonare la nivel de propoziţie în limbile engleză şi română* [English abstract; с резюме по русски], AUT, **14**, 1976, 37 — 47.
914. POPESCU, RODICA, *Complementul reflexivului*, LL, 2, 1978, 194 — 201.
915. POPESCU, RODICA, *Relaţia dintre diateze şi tranzitivitate*, AUT, **14**, 1976, 157 — 160.
916. RUSU, G. C., *Verbe predicative folosite nepredicativ*, LLR, 4, nr. 3, 1978, 11 — 13.
917. TĂTARU, IERONIM, *Paralelismul gramatical într-un descîntec oltenesc*, LL, 4, 1978, 584 — 588.
918. TEODORESCU, ECATERINA, *Complement al verbului sau auxiliar de persoană?*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 115 — 119.
919. TRANDAFIR, GH. D., *Contribuţii la studiul propoziţiei subiective*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 121—138.
920. TRANDAFIR GH. D., *Cu privire la complementul circumstanţial sociativ, atributul sociativ, propoziţia circumstanţială sociativă şi propoziţia atributivă sociativă* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 27 — 34.
21. ZUGUN, PETRU, *Părţile de propoziţie*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 103 — 110.

★

Vezi şi nr. 102, 317, 449, 588, 645, 870, 952, 966, 989, 1 216, 1 223, 1 258, 1 266, 1 279, 1 354, 1 415, 1 426, 1 427, 1 496, 1 521, 1 534, 1 543, 1 592, 1 594, 1 595, 1 615, 1 616, 1 617, 1 642, 1 672, 1 722, 1 747, 1 774, 1 915, 1 921, 1 925, 1 928, 1 930, 1 932, 2 015, 2 094, 2 100, 2 212, 2 223.

Recenzii

922. NEBEL, VIORICA, Valeria Botiş, Maria Vulişici Alexandrescu, Ioan Comănescu, *Sintaxa propoziţiei*, Timişoara, Editura Facla, 1977, 151 p., LL, 1, 1978, 126 — 127.
923. PANĂ-DINDELEGAN, GABRIELA, Valeria Botiş, Maria Vulişici Alexandrescu, Ioan Comănescu, *Sintaxa propoziţiei. Texte şi analize*, Timişoara, Editura Facla, 1977, 149 p., LR, **27**, nr. 2, 1978, 203 — 205.

★

Vezi şi nr. 873.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

924. ALEXE, MARIA, *Influenţe ale mediului social dat asupra vocabularului unor studenţi de la Facultatea de agronomie din Bucureşti*, CRIP, 5 — 6.
925. BAGDASAR, RADU, [La rubrica : Dicţionar] *Arta de calculator*, Contemporanul, nr. 32, 1978, 2.
926. BARBORICĂ, ELENA, *Cuvinte vechi păstrate în locuţiuni şi expresii*, LLR, **4**, nr. 4, 1978, 8—9.
927. BECLEANU IANCU, ADELA, [La rubrica : Dicţionar] *Interdisciplinaritate*, Contemporanul, nr. 26, 1978, 2.
928. BEŞLIU, CĂLIN, [La rubrica : Dicţionar] *Cuantă*, Contemporanul, nr. 26, 1978, 2.
929. BIDU-VRĂNCEANU, ANGELA, *La structuration sémantique des dénominations des animaux sauvages*, AUBLLR, **26**, 1977, 113 — 128.
930. BISTRICEANU, GH. D., [Sub titlul comun : Mic dicţionar economic] *Venitul naţional*, RE, **4**, nr. 14, 1978, 19.
931. BOCŞE, MARIA, *Contribuţii la tipologia catrinţei din Banat (Valea Bistrei)* [résumé en français], Tibiscus Etn, **3**, 1974, 79 — 90.
932. BOTA, MARIA, *Observaţii asupra morfologiei neologismelor de origine engleză în limba română literară*, LL, 1, 1978, 34 — 38.
933. BRĂDĂŢEANU, VIRGIL, [La rubrica :Dicţionar teatral] *B.* **Bachus. Bombardone**, ÎndrCult, **31**, nr. 1, 1978, 30 ; **Bufon**, nr. 2, 30 ; **Capra. Brezaia**, nr. 3, 28—29 ; **Comedie**, nr. 4, 26 ; **Commedia dell-arte** *(I)*, nr. 5, 28 ; *(II)*, nr. 6, 26 ; **Comedia de moravuri. Comedia de caracter**, nr. 7, 24 ; **Comedia de moravuri**, nr. 8, 28 ; **Comedia de caracter**, nr. 9, 25 ; **Corul** *(I)*, nr. 10, 28 ; **Conflictul dramatic**, nr. 11, 26 ; **Comedie-balet. Culminaţie dramatică (punct culminant) şi deznodământ**, nr. 12, 27.
934. CENUŞE, IOAN PETRE, *Unele aspecte ale lexicului internaţional în terminologia economico-financiară*, CercLLS, **2**, 1978, 98 — 102.
935. CIOCÎRLIE, CONSTANŢA, *Aspecte ale interferenţei lexicale. Analiza contrastivă* [cu un tabel în afară de text], Filologie XX, **1**, 1977, 103 — 106.
936. CIOCÎRLIE, CONSTANŢA, *Observaţii asupra neutralizării opoziţiilor semantice ale adjectivelor antonime*, AUT, **14**, 1976, 161 — 167.
937. CIUCUR, DUMITRU, [La rubrica : Dicţionar economic] *Fondul de consum*, RE, **4**, nr. 27, 1978, 17.
938. C. K., (Sub titlul comun : Glosar) **Valută liber utilizabilă**, RE, **4**, nr. 1, 1978, 31 ; **Hedging**, nr. 2, 31 ; **Facilităţi de finanţare ale FMI**, nr. 3, 31 ; **Protecţionism** *(I)*, nr. 5, 31 ; *(II)*, nr. 6, 31 ; **Comerţ invizibil**, nr. 7, 31 ; **Fixing**, nr. 8, 31 ; **Monedă şi masă monetară**, nr. 9, 31 ; **Evitarea dublei impuneri**, nr. 10, 31 ; **Legea circulaţiei banilor** *(I)*, nr. 11, 31 ; *(II)*, nr. 12, 31 ; **Cecul**, nr. 13, 31 ; **Viteza de circulaţie a banilor**, nr. 14, 31 ; **Funcţia de emisiune a creditului**, nr. 15, 31 ; **Bursa**, nr. 17, 31 ; **Politică economică**, nr. 18, 31 ; **Forfetare**, nr. 20, 31 ; **Risc economic**, nr. 24, 31 ; **Risc valutar**, nr. 27, 31 ; **Yenul japonez**, nr. 37, 31 ; **Clauza aur**, nr. 38, 31 ; **Teoria locomotivei**, nr. 39, 31 ; **Drepturile speciale de tragere**, nr. 41, 31 ; **Putere de cumpărare**, nr. 42, 41 ; **Balanţa comercială**, nr. 43, 31 ; **Raport de schimb** *(I)*, nr. 45, 31 ; *(II)*, nr. 46, 31 ; **Piaţa londoneză a aurului**, nr. 48, 31 ; **Dolarul SUA** *(I)*, nr. 49, 31 ; *(II)*, nr. 50, 31 ; **Piaţa obligaţiunilor**, nr. 51, 31.
939. CODREANU, PETRE, [La rubrica : Dicţionar] **Polifonie**, Contemporanul, nr. 8, 1978, 2.
940. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Interferenţe semantice*, Argeş, **13**, nr. 2, 1978, 12.
941. CORNESCU, VICTOR, [Sub titlul comun : Mic dicţionar economic] **Promovarea progresului tehnic**, RE, **4**, nr. 9, 1978, 18, 23.
942. COSMA, VIOREL, (La rubrica : Dicţionar muzical) **Calando. Calypso. Camerata. Canarie. Cancan. Canon**, ÎndrCult, **31**, nr. 1, 30—31 ; **Canto. Cantabile. Cantata. Cantatille. Cantilena**, nr. 2, 30—31 ; **Cantatrice. Cantor. Cantus firmus. Canzone. Canzonetta. Canzonier. Capelă. Capelmaistru**, nr. 3, 29 ; **Capricioso. Capriciu. Carabă. Carillon. Carioca. Carol(a). Carole. Carură. Cassa. Castagnete**, nr. 4, 27 ; **Cavatină. Căluş. Căluş (Călușar). Căzăcească. C-dur. Ceardaş. Ceastuşka. Celesta. Cello. Cembalo. Ces. Ces dur. Ceses. Cezura. Cha-cha-cha. Chanson. Chanson de geste**, nr. 6, 27 ; **Charleston. Cheie. Cheironomie. Chindie. Chitară. Chitarone**, nr. 7, 25 ; **Cifraj. Cimpoi. Cinel. Cis. Cis dur. Cisis. Cis moll. Cintec fără cuvinte. Clarinet**, nr. 8, 29 ; **Clarinet bas. Clarinet piccolo. Clavecin**, nr. 9, 24 ; **Clarino. Claviatură. Claviolă.**

Clavis. Clopot. Clauster, nr. 10, 28—29 ; **Coda. Codetta. Colinda. Collegium musicum,** nr. 11, 27 ; **Cobză. Collegno. Colofoniu. Colorație. Coloratură,** nr. 12, 27,

943. Coșman, Constantin, [La rubrica : Dicționar], **Certitudine,** Contemporanul, nr. 5, 1978. 2 ; **Meta-etică,** nr. 9, 2 ; **Comunitate,** nr. 14, 2 ; **Adevăr,** nr. 28, 2 ; **Criteriu,** nr. 37, 2.

944. Crețoiu, Gh., [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] **Fondul național de dezvoltare economico-socială,** RE, **4,** nr. 16, 1978, 21, 32.

945. Cristescu, I., *Dicționar român grafo-fonematic de frecvență,* ȘM, **2,** 1978, 81 — 84.

946. Cristureanu, Ana, *Unii termeni tehnici ruși traduși în românește* [rezumat în română ; с резюме по русски], SȘIP, 205 — 209.

947. Curteanu, Maria, Curteanu, Mircea, [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] *Produsul social,* RE, **4,** nr. 10, 1978, 26.

948. Dănescu, Petru, [La rubrica ; Dicționar] *Univers cvadridimensional,* Contemporanul, nr. 19, 1978, 2.

949. Diamandescu, Ștefan, [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] **Modernizarea structurilor economice,** RE, **4,** nr. 7, 1978, 15, 23.

950. Dimitrescu, Florica, *Structura și evoluția lexicului românesc,* Brașov, [f.e.], 1977, 17 p. multigr. (Universitatea din București, Cursurile de vară și colocviile științifice, Brașov, 23 iulie — 18 august 1977).

951. Dinuță, Gheorghe, Cerneanu, Aurelia, *Zona etnografică a Clisurii Dunării oglindită în colecțiile Muzeului satului din București* [résumé en français], Tibiscus Etn, **3,** 1974, 41 — 48.

952. Evseev, Ivan, *Condensarea semantico-sintactică — modalitate de îmbogățirea a lexicului,* Filologie XX, **1,** 1977, 73—77.

953. Firca, Gheorghe, [La rubrica : Dicționar] **Atonalism,** Contemporanul, nr. 13, 1978, 2 ; **Dodecafonie,** nr. 36, 2.

954. Florescu, T., Păduret, I., *Cu privire la structura limbajului tehnic sportiv,* SȘIC, 1970, 227 — 234.

955. Forăscu, Narcisa, *Analiza structurală a vocabularului limbii române contemporane. Sinonimia adjectivală,* București, [TUB], 1978, 274 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).

956. Galațanu, Olga, *L'injonctif lexicalisé en roumain et en français,* Hommage Iordan, 265—271.

957. Gavrilă, Lucian, [La rubrica : Dicționar], **Genotip, fenotip,** Contemporanul, nr. 1, 1978, 2 ; **Replicare,** nr. 11, 2.

958. Georgescu Topor, Tatiana, *Aspecte ale formării terminologiei tehnice românești prin prefixare,* CRIP, 117 — 118.

959. Graur, Al., *Frazeologie,* RLit, **11,** nr. 13, 1978, 9.

960. Grecu, Doina, **Albastru „sur"** [mit deutscher Zusammenfassung], CL, **23,** nr. 1, 1978, 73 — 76.

961. Grigorescu, Dan, [La rubrica : Dicționar plastic] *Folclorul și imaginea figurativă,* ÎndrCult, **31,** nr. 1, 1978, 30 ; *Sinceritate,* nr. 2, 30 ; *Expoziția,* nr. 3, 28 ; *Peisajul,* nr. 4, 26 ; *Compoziția tematică,* nr. 5, 28 ; **Prezența umană,** nr. 6, 26, nr. 7, 24 ; **Implicare,** nr. 8, 28 ; *Natura statică,* nr. 9, 25 ; *Artă și istorie a omenirii contemporane,* nr. 10, 29 ; *Cubismul,* nr. 11, 27 ; *Expresionismul,* nr. 12, 26.

962. Hollinger, Alexander, *Verbele eventive și cauzative în limbile engleză și română,* CercLLS, **2,** 1978, 29 — 35 b.

963. Horja, Gavrilă, [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] *Factori intensivi și extensivi de creștere și dezvoltare economică,* RE, **4,** nr. 2, 1978, 20 — 21 ; *Perfecționarea calificării personalului, condiție a creșterii calității producției,* nr. 49, 18.

964. Hristea, Theodor, *Paronimia și atracția paronimică în limba română (cu specială referire la opera lui I. L. Caragiale),* LL, 1, 1978, 22 — 23.

965. Hristea, Theodor, *Romanian Vocabulary and Etymology* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 203 — 254.

966. Hristea, Theodor, *Sinonimia frazeologică și lexico-frazeologică,* RLit, **11,** nr. 29, 1978, 8.

967. Iancu, Victor, *Cu privire la semiologia raporturilor dintre limbă și dialect,* CL, **23,** nr. 1, 1978, 17 — 20.

968. Iordan, Iorgu, [Sub titlul comun : Expresii] *„Vodă, da, și Hîncu, ba!"*, LLR, **4,** nr. 1, 1978, 11 ; *„Vrabia mălai visează, și calicul praznic"*. nr. 3, 9 ; *„Scumpul mai mult păgubește, și leneșul mai mult aleargă"*, nr. 4, 6.

969. Iordan, Iorgu, *Note de lexicologie românească* **(Ț, U)** [țal, țambră, țanc, țapină, țață, țăndări, țăpân, țăpoiat, țărca, țărcuș, țărean, țeleniș, țepui, țepure, țică, țigarcă, țigâni, țiglărie, țiitură, țilindru, țintar, țioloaie, țipa,țipăi, țipău, țipătoare, țiplă,

ţiptir, ţiu, ţivlit, ţicuşor, ţif, ţiflic, ţifnă, ţihni, ţilfiit, ţimboi, ţinţări, ţir, ţircăi, ţirliială, ţirulică, ţoancă, ţoapă, ţonc, ţop, ţopete, ţopîrcă, ţuc, ţucalagiu, ţucălar, ţuflicat, ţuiac, ţuicar, ţumburuc, ţurlă, ţurloi, ţuşcă, ţuţ, ţuţăr, ţuţuică, ţuţuit, ţuţurneac, uceni, uceniţă, ucigaş, ució, uciu !, ugui, uguit, uha, uita, uitucie, ulamă, ulancă, uleios, úler, ulier, uliatură, uliţar, uliţarnic, ulişernic, umăr, umblaci, umblător, umbrelar, umfla, umflat, umflător, una, ungător, ungheri, ungheţ, unghi, unghie, ungurean, uniformat, universitar, untărie, untdelemngiu, untdelemniţă, urătoare, urcătoare, urdina, ureche, urechiat, urieşie, urî, urla, urs, ursa, ursiu, urzicar, urzoi, usca, uşui, uşuliţă, uşurătate, uţupi], SCL, **29**, nr. 3, 1978, 321 — 328.

Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 828, **19**, 1976, nr. 714, **18**, 1975, nr. 707, **17**, 1974, nr. 710.

970. Ispas, Bujorel, *Transferul denumirii şi opoziţia figural/figurat-expresiv*, Filologie, XX, **1**, 1977, 79 — 81.

971. Kelp, Helmut, *Cuvinte germane calchiate şi neologisme în terminologia românească referitoare la tehnologia legătoriei de cărţi*, SŞIC, 1976, 156 — 162.

972. Király, Maria, *Analiza distributivă în studiul sinonimelor substantivale* [résumé en français ; с резюме по русски], StL, 39 — 48.

973. Király, Maria, *Echivalenţe româneşti ale verbelor prefixate în limba rusă*, Filologie XX, **1**, 1977, 107 — 111.

974. Kottler, Petru, *Interferenţe lexicale româno-germane în presa de limbă germană din R. S. România* [mit deutscher Zusammenfassung ; с резюме по русски], StL, 49 — 57.

975. Lăpăduş, Eutimiu, *Instalaţii de văiegărit de pe valea Belareca, jud. Caraş-Severin* [mit deutscher Zusammenfassung], Tibiscus Etn, [4], 1975, 135 — 156.

976. Lupu, Mircea, [La rubrica : Dicţionar] **Brutalism**, Contemporanul, nr. 7, 1978, 2.

977. Mamali, Cătălin, [La rubrica ; Dicţionar] **Disonanţă cognitivă**, Contemporanul, nr. 16, 1978, 2.

978. Maneca, Constant, Senatore, Perillo, Adriana, *Preliminarii la vocabularul românesc esenţial*, LR, **27**, nr. 6, 1978, 555 — 583.

979. Maşek, Victor Ernest, [La rubrica : Dicţionar estetic] *Esteticul cotidian*, ÎndrCult, **31**, nr. 1, 1978, 30 ; *Funcţionalism*, nr. 2, 34 ; *Designul industrial*, nr. 3, 28 ; *Ceremoniile sociale*, nr. 4, 26 ; *Strada (I)*, nr. 5, 28 ; *(II)*, nr. 6, 26 ; *Vitrina*, nr. 7, 24 ; *Afişul*, nr. 8, 28 ; *Estetica relaţiilor sociale*, nr. 9, 24 ; *Estetica sportului*, nr. 10, 28 ; *Moda*, nr. 11, 26 ; *Stilul de viaţă*, nr. 12, 26.

980. Mercea, Ioana, Jalobeanu, Cireşica, *Neologisme de origine engleză în limbajul tehnicii de calcul* [rezumat în română ; English abstract], SŞIP, 58 — 63.

981. Mesaroş, Titus, [La rubrica : Dicţionar cinematografic] *Racordul pe mişcare*, ÎndrCult, **31**, nr. 1, 1978, 31 ; *Unghiuri obiective şi subiective*, nr. 2, 35 ; *Inserţiul*, nr. 3, 29 ; *Blenda*, nr. 4, 27 ; *Metrajul filmului*, nr. 5, 29 ; *Colectiv şi individual în creaţia de film*, nr. 6, 27 ; *Valoare globală şi valoare netă în film*, nr. 7, 25 ; *Cadrul cinematografic*, nr. 8, 29 ; *Distanţa focală*, nr. 9, 25 ; *Amorsă*, nr. 10, 29 ; *Iluminarea*, nr. 11, 26 ; *Aparate de iluminare*, nr. 12, 26 — 27.

982. Mihail, Zamfira, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, EARSR, 1978, 255 [—255] p. + 40 hărţi. (Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de studii sud-est europene) [résumé en français ; cu bibliografie, anexe şi indice de cuvinte].

Vezi şi nr. 1 019, 1 020, 1 021, 1 022, 1 024, 1 469.

983. Mitu, Mihai, *Note lexicale şi etimologice. I* [completări la DLR : machelărie, mai[3], materie, măduhă, mădular, măruntaie, merigine, mezev, minărariu, minologhion, mintenaş, minteni, mintie, mirăzănie, mînăscris, mîndru, modru, mojder, mojer, momiţă, măimiţă, monarhă, mornăitură, mulţămită, mumînă, murgi, narangiu, neamnicesc, nedajnic, nedumerit, negăocios, neglasnică, negomîdru, negomîndru, nelovit, nemeşi, nemulţămită, neparigorisit, nesmîntnic, nesmîntnicie, nestatornicie, netocmire, nevederos, (cu) nevoinţă, niţcarva, nostimadă, novaţian, numismă, nutreţ], LR, **27**, nr. 6, 1978, 589 — 595.

Vezi şi BRL, **19**, 1976, nr. 764, **17**, 1974, nr. 716.

984. Moise, Ion, *Cuvinte noi nume de profesiuni*, LR, **27**, nr. 6, 1978, 585 — 589.

985. Nădejde, Rodica, *Interferenţe terminologice între elemente de origine franceză şi cele româneşti în vocabularul actual al modei*, CercLLS, [1], 1975, 188 — 192.

986. Negomireanu, Doina, *Sens, polisemie şi incluziune semantică*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 77 — 79.

987. Nicolau, Viorica, [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] **Nivel de trai,** RE, **4,** nr. 29, 1978, 18 ; Autogestiunea economico-financiară, nr. 40, 16.
988. Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei,* [București], EE, 1978, 200 p.
989. Pană Dindelegan, Gabriela, *Aspecte ale raportului dintre terminologia sintactică modernă și cea tradițională,* LL, 2, 1978, 181 — 186.
990. Pavel, Emilia, *Ciupagul în Clisura Dunării* [mit deutscher Zusammenfassung], Tibiscus Etn, **3,** 1974, 91 — 97.
991. Pavel, Emilia, *Portul popular bănățean din Clisura Dunării* [résumé en français], Tibiscus Etn, [**4**], 1975, 27 — 52.
992. Pietreanu, Marica, **Prisiea** — *considerații sociolingvistice,* CL, **23,** nr. 2, 1978, 195 — 201.
993. Pop Stănescu, Speranța, *Gramatica dependențială — o formă de descriere a limbii, cu aplicații în limba germană,* CercLLS, **2,** 1978, 179 — 185.
994. Popescu, Rodica, **Se,** *mijloc de îmbogățire semantică și gramaticală* [résumé en français ; с резюме по русски], AUT, **13,** 1975, 71 — 80.
995. Prut, Constantin, [La rubrica : Dicționar] **Cinetism,** Contemporanul, nr. 6, 1978, 2 ; **Bauhaus,** nr. 21, 1978, 2.
996. Purdela-Sitaru, Maria, *Termeni pentru noțiunea „nebun" în limba română,* Filologie XX, **1,** 1977, 89 — 95.
997. Răboacă, Gh., [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] *Creșterea productivității muncii,* RE, **4,** nr. 2, 1978, 25.
998. Rișcuția, Cantemir, [La rubrica : Dicționar] **Hominizi,** Contemporanul, nr. 15, 1978, 2.
999. Rudner, Tatiana, *Modele productive în formarea terminologiei chimice (Studiu tipologic),* CRIP, 112 — 115.
1000. Rusu, Liviu, *„Iluminism" sau „luminism"* VR, **31,** nr. 7—8, 1978, 202 — 205.
1001. Ruxăndoiu, Pavel, *Proverbe: „Cine se scoală de dimineață departe ajunge",* LLR, **4,** nr. 4, 1978, 7 — 8.
1002. Săsărman, Gheorghe, [La rubrica : Dicționar] **Habitat,** Contemporanul, nr. 18, 1978, 2 ; **Design,** nr. 29, 2.
1003. Scurtu, Gabriela, *Încercare onomasiologică asupra cîtorva nume de plante cerealiere în română și în franceză,* Hommage Iordan, 431 — 438.
1004. Secăreș, Vasile, [La rubrica : Dicționar] **Polemologie,** Contemporanul, nr. 10, 1978, 2.
1005. Spirescu, Nicolae, (La rubrica : Dicționar coregrafic) **Dans** *(II),* ÎndrCult, **31,** nr. 1, 1978, 31 ; *(III),* nr. 2, 31 ; *(IV),* nr. 3, 29 ; *(V),* nr. 4, 27 ; **Dansator. Dansator de caracter. Dansator clasic. Dansator nobil,** nr. 5, 29 ; **Déboulé. Dégagé. Dehors. Demi-hauteur. Demi-plie. Dervișii învîrtitori. Devadasi. Développé,** nr. 6, 27 ; **Dinamica corpului. Divertisment,** nr. 7, 25 ; **Djanger. Djoged. Ecarté. Echappé. Effacé,** nr. 8, 29 ; **Emmeleia. Emmetres. Entrechat. Entremenés. Épaulement,** nr. 9, 24—25 ; **Épauler. Etendre. Étoile. Exerciții la bară Exerciții la mijloc. Extension,** nr. 10, 29 ; **Face de. Failli. Balet fantastic. Fandango. Farandola,** nr. 11, 27 ; **Farruca. Faux entrechats cinq ramassé. Fermé. Dans de fertilitate. Flic-flac. Flic-flac en tournant,** nr. 12, 27.
1006. Stoenescu, Constanța, *Neologisme franceze în terminologia de construcții,* SȘLM, 53 — 57.
1007. Șerban, Valentina, *Un caz de paralelism semantic* [résumé en français], CL, **23,** nr. 1, 1978, 81 — 82.
1008. Șerban, Valentina, *Din terminologia măsurilor :* **cotul** [résumé en français], CL, **23,** nr. 2, 1978, 203 — 206.
1009. Șerban, Vasile, Evseev, Ivan, *Vocabularul românesc contemporan — Schiță de sistem —,* [Timișoara], EF, 1978, 300 p.
1010. Tănase, Ghiță Paul, [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] *Reducerea cheltuielilor materiale de producție,* RE, **4,** nr. 11, 1978,31.
1011. Teleman, Kostake, [La rubrica : Dicționar] **Topologie,** Contemporanul, nr. 30, 1978, 2.
1012. Tomescu, Gheorghe, [Sub titlul comun : Mic dicționar economic] *Noua calitate în economie,* RE, **4,** nr. 44, 1978, 19.
1013. Țăranu, N., *Cojocăritul în Timișoara* [mit deutscher Zusammenfassung], Tibiscus Etn, **3,** 1974, 107 — 123.
1014. Țăranu, N., *Tipologia locuinței țărănești de tradiție arhaică din Banat* [mit deutscher Zusammenfassung], Tibiscus Etn, [**4**], 1975, 87 — 106.
1015. Ureche, Vasile, [La rubrica : Dicționar] **Supernovă,** Contemporanul, nr. 12, 1978, 2.

1016. Vasiliu, Emanuel, *Romanian Semantics* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 255 — 291.

★

Vezi şi nr. 6, 108, 135, 140, 141, 178, 179, 188, 192, 193, 194, 198, 200, 214, 215, 217, 218, 221, 222, 237, 242, 247, 261, 262, 263, 266, 267, 277, 280, 284, 286, 289, 298, 299, 300, 301, 310, 317, 324, 337, 339, 340, 341, 380, 384, 419, 468, 486, 535, 537, 540, 567, 570, 573, 574, 579, 583, 587, 590, 591, 592, 593, 596, 597, 599, 606, 608, 609, 610, 881, 897, 898 1 065, 1 076, 1 237, 1 240, 1 241, 1 251, 1 264, 1 288, 1 291, 1 300, 1 303, 1 307, 1 309, 1 314, 1 347, 1 354, 1 362, 1 575, 1 585, 1 599, 1 618, 1 619, 1 639, 1 643, 1 657, 1 712, 1 723, 1 725, 1 727, 1 749, 1 789, 1 898, 1 908, 1 909, 1 923, 1 929, 1 931, 2 006, 2 069, 2 181, 2 182, 2 202, 2 211, 2 218, 2 224, 2 225, 2 226, 2 227.

Recenzii

1017. Dascălu, Crişu, Richard Sîrbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Ed. Facla, 1977, Orizont, **29**, nr. 28, 1978, 2.

1018. Graur, Al., *Antonime* [Richard Sîrbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Timişoara, 1977], RLit, **11**, nr. 17, 1978, 8.

1019. Graur, Al., *Portul popular* [Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, 1978], RLit, **11**, 20, 1978, 8.

1020. Nagy, Jenő, Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1978, 253 l. 38 térkép, NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 229 — 232.

1021. Nicolae, I., *Adevărurile cuvintelor* [Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, 1978], Flacăra, **27**, nr. 40, 1978, 17.

1022. Pamfil, Carmen-Gabriela, Zamfira Mihail: *Terminologia portului popular românesc* [Bucureşti, 1978], Cronica **13**, nr. 27, 1978, 6.

1023. Popescu, Silvia, G. I. Tohăneanu, Teodor Bulza, *O seamă de cuvinte româneşti*, Bucureşti, 1976, 171 p., MMS, **54**, nr. 3 — 4, 1978, 404 — 405.

1024. Šabršula, Jan-Jaroslav, Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, Ed. Academiei, 1978, 253 p., 40 cartes, RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 819 — 820.

1025. Vinţeler, Onufrie, Richard Sîrbu, *Antonimia lexicală în limba română*, Editura Facla, Timişoara, 1977, 290 p., CL, **23**, nr. 2, 1978, 238 — 239.

★

Vezi şi nr. 345, 346, 348, 353, 357, 361, 363, 364, 367, 375, 376, 378, 379, 406, 1 026, 1 038, 1 125, 1 141, 1 149, 1 153, 1 170, 1 325, 1 331.

b. Formarea cuvintelor

1026. Boldescu, Irina, Prusacov, Floarea, *Sufixe cu valoare lexicală în terminologia tehnică*, CRIP, 10 — 12.

1027. Drincu, Sergiu, *Derivarea cu prefixul neologic* **re-** *în limba română* [English abstract], StudL, 93 — 107.

1028. Farcaş, Ludmila, *Modele productive de formare a cuvintelor*, CercLLS, **2**, 1978, 81 — 87.

1029. Farcaş, Ludmila, Guţu, Zina, *Studiu contrastiv al unui model productiv de formare a cuvintelor în română, rusă şi franceză*, CŞIC, 150—158.

1030. Franga, Liviu, *Un sufix diminutival: drom.* **-ză**, Hommage Iordan, 247 — 263.

1031. Graur, Al., *Despre unele derivate ale numelor de popoare*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 553 — 557.

1032. Hasan, Finuţa, *Din nou despre sufixul* **-oană** [pe marginea articolului lui G. Şerban, din LR, **26**, nr. 5, 1977], LR, **27**, nr. 2, 1978, 139 — 141.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 860.

1033. Iordănescu, Magda, *Cîteva date tratînd compunerea cuvintelor în lirică şi tehnică*, CŞIC, 122 — 134.

1034. PURDELA-SITARU, MARIA, *Elementul* **socio-** *în limba română*, Hommage Iordan, 407—414.
1035. PURDELA-SITARU, MARIA, *Unele aspecte ale derivării regresive în limba română* [mit deutscher Zusammenfassung], StudL, 109 — 118.
1036. SECHE, LUIZA, **-rama (-orama)**, LR, **27**, nr. 4, 1978, 339 — 343.
1037. TUDOSE, CLAUDIA, *Derivarea cu sufixe în româna populară*, București, [TUB], 1978, 412 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limba și literatura română).
1038. VASILIU, LAURA, *Preliminarii la o tratare sistematică a semanticii derivatelor sufixale* [English abstract], SCL, **29**, nr. 4, 1978, 387—398.
1039. * * * *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul al II-lea. *Prefixele*. Redactori responsabili : Acad. Al. Graur și Mioara Avram. De : Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficșinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, [București], EARSR, 1978, 384 p. [cu lista abrevierilor, bibliografie, indice de afixe, elemente de compunere și de cuvinte].
Vezi și nr. 1 040 și BRL, **13**, 1970/1971, nr. 1 259.

★

Vezi și nr. 100, 531, 642, 958, 999, 1 307, 1 368, 1 380, 1 384, 1 387, 1 390, 1 597, 1 641.

Recenzii

1040. M.B., * * * *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II (Editura Academiei R.S.R., 1978, 383 p.), Forum, **20**, nr. 11, 1978, 94.

c. Etimologii

1041. ANGHEL, IOANA, *Note etimologice* [rédeș, -ă, rémeș, rímiș], CL, **23**, nr. 1, 1978, 71.
1042. ARVINTE, VASILE, *Dimitrie Daniel Philippide et la dénomination* **România**, RESEE, **16**, nr. 2, 1978, 355 — 359.
1043. CIOBANU, FULVIA, [Sub titlul comun : Note etimologice] **Năpîrț, Neiúrea, năiurá. Nelcușos, -oasă** [cuvinte din DLR, tomul VII, partea 1, litera N], LR, **27**, nr. 1, 1978, 37 — 40.
1044. DOMINTE, CONSTANTIN, *Note etimologice* [grangur, jigodie, Mama Ana, multă, oploși, pițigoi, ureche, doagă], LR, **27**, nr. 1, 1978, 27 — 35.
1045. FISCHER, I., *Două ipoteze etimologice* [vindeca, frămînta], SCL, **29**, nr. 5, 1978, 531 — 533.
1046. HRISTEA, THEODOR, *Anglicisme reale și aparente* [din *Dicționarul de neologisme*, de F. Marcu și C. Maneca, ed. a III-a, București, 1978], RLit, **11**, nr. 50, 1978, 8.
1047. HRISTEA, THEODOR, *Din istoricul etimologiei*, RLit, **11**, nr. 10, 1978, 8.
1048. HRISTEA, THEODOR, *Etimologia populară*, RLit, **11**, nr. 35, 1978, 8.
1049. HRISTEA, THEODOR, *Etimologie imediată și îndepărtată*, RLit, **11**, nr. 40, 1978, 8.
1050. HRISTEA, THEODOR, *Neologisme de origine engleză*, RLit, **11**, nr. 18, 1978, 19.
1051. KIRÁLY, FR. *Contribuții la stabilirea etimonului direct al unor cuvinte românești de origine maghiară* [résumé en français], StudL, 23 — 30.
1052. KÜHNEL, HELMUT, *Note lexicale și etimologice* [*dugliș* și *zărăsti* din DEX], LR, **27**, nr. 4, 1978, 349.
1053. LIVESCU, MICHAELA, *Etimologii românești în cadru romanic* : *„omușorul"* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 65 — 66.
1054. SUCIU, EMIL, [Sub titlul comun : Note etimologice] **Ranc. Ráot. Rápăn. Rípă. Roábă. Roánghes. Rohái. Rúzli** [cuvinte cu etimologia necunoscută în DLR, tomul IX, litera R], LR, **27**, nr. 1, 1978, 35 — 37.
1055. ȘANDRU OLTEANU, TUDORA, *Hispanisme lexicale în limba română*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 607 — 610.
1056. ȘERBAN, FELICIA, *Note lexicale și etimologice*, [terc, cherc, tradiruí, turtiță, turvín, turvíni, turvinós, turzucá, tus-, tuș, túție], LR, **27**, nr. 4, 1978, 345 — 349.
1057. TEAHA, TEOFIL, *Lat.* **grumus** *în română și în limbile romanice (II)*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 83 — 85.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 880.

1058. Toma, Elena, *Observații asupra lexicului de origine spaniolă din româna actuală*. Hommage Iordan, 469 — 477.

★

Vezi și nr. 104, 179, 460, 462, 466, 539, 549, 567, 569, 572, 573, 579, 583, 587, 590, 591, 592, 593, 599, 604, 611, 634, 934, 960, 965, 971, 980, 1 006, 1 078, 1 251, 1 377, 1 392, 1 397, 1 405, 1 408, 1 411, 1 412, 1 413, 1 575, 1 593, 2 048.

Recenzii

Vezi nr. 647.

d. Lexicografie

1059. Anuței, Mihai, *Dicționar de proverbe german-român*, București, EȘE, 1978, 232 p.
Vezi și nr. 1 133.

1060. Balacciu, Jana, Chiriacescu, Rodica, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, EAl, 1978, 264 p. **(Dicționarele Albatros).**
Vezi și nr. 1 131, 1 134, 1 165, 1 177, 1 192.

1061. Barborică, Elena, *Mica enciclopedie a limbii române (MELR)* [nume proprii devenite apelative, apelative devenite nume proprii], LL, 1, 1978, 74—78.

1062. Baubec, Agiemin, Ismail, Ferian, *Mic dicționar turc-român*, București, EST, 1978, 327 [—328] p. (liliput).

1063. Bădică, Galina, Ilie, Ion, Petrescu, Ion, Șerbănescu, Paraschiva, *Dicționar rus-român de termeni geografici*. Coordonator: Ion Petrescu, București, TUB, 1976, 606 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi străine, Catedra de limba rusă).

1064. Breazu, Monica, Barborică, Corneliu, *Mic dicționar român-slovac*, București, EST, 1978, 430 p. (liliput).

1065. Bucă, M., Evseev, I., Király, Fr., Crașoveanu, D., Vasiluță, Livia, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București, EȘE, 1978, 479 [—480] p.
Vezi și nr. 1 125, 1 141, 1 149, 1 170.

1066. Bulgăr, Gh., [Sub titlul comun: Mica enciclopedie a limbii române] **Antiteză**, LL, 2, 1978, 251—253.

1067. Busuioc, Ioan, *Dicționar de drept constituțional și administrativ*, București, EȘE, 1978, 272 p.
Vezi și nr. 1 154.

1068. Caraman Fotea, Daniela, Lungu, Florian, *Disco. Ghid rock*, București, EMuz, 1977, 256 p. + 6 f. pl.

1069. Carvalhao, Buescu, Maria Leonor, *Geneza unei importante opere lingvistice* [*Diccionário de romeno-português* de Victor Buescu și... ; convorbire consemnată de Violeta Miron], TribRom, **7**, nr. 133, 1978, 2.

1070. Chirică, Anca, Ștefănescu-Drăgănești, Virgil, Duhăneanu, Constantin, Georgescu, Iulia, Goldenberg, Yves, Jurconi, Ion, Sanda, George, Sîrbu, Leonida, *Dicționar poliglot pentru anul pregătitor. Română. Arabă. Engleză. Franceză. Rusă. Spaniolă. Swahili*, București, [TUB], 1977, 347 p. multigr. (Ministerul Educației și Învățămîntului).

1071. Condrea-Derer, Doina, *Dicționar român-italian (Pentru uzul elevilor)*, București, EȘE, 1978, 365 p.

1072. Costea, N., Brusalis, V., Sburlan, S. V., Brumaru, M., *Dicționar român-englez, englez-român de științe matematice*, Constanța, [f.e.], 1977, 113 p. multigr. (Institutul de învățămînt superior Constanța).

1073. Cvasnîi, Maria, [Sub titlul comun: Mică enciclopedie a limbii române] **Hiperbolă**, LL, 4, 1978, 582—583.

1074. Dobrițoiu-Alexandru, Teodora, *Dicționar ceh-român*, București, EȘE, 1978, 368 p.

1075. Farcaș, Ludmila, *Experiența alcătuirii unui dicționar bilingv minim*, CercLLS, **[1]**, 1975, 132—137.

1076. Forăscu, Narcisa, [Sub titlul comun : Mica enciclopedie a limbii române] **Sinonimie,** LL, 3, 1978, 385—387.
1077. Frînculescu, Ovidiu, *Dicționarul verbelor franceze cu construcțiile lor specifice. Dictionnaire des verbes français avec leurs spécifiques*, București, EAl, 1978, 496 p.
Vezi și nr. 1171.
1078. Gorunescu, Elena, *Dicționar de proverbe român-francez*, București, EȘE, 1978, 180 p.
1079. Graur, Al., *Dicționar de cuvinte călătoare*, București, EAl, 1978, 232 p. **(Dicționarele Albatros).**
1080. Graur, Al., [Sub titlul comun : *Pentru o nouă ediție a* **Dicționarului explicativ al limbii române**], ȘtTehn, **29,** nr. 5, 1978, 27.
1081. Lefter, Virgil, *Dicționar de proverbe român-englez*, București, EȘE, 1978, 167 p.
1082. Lustun, Laurențiu, Rădulescu, Ion, Voican, Vasile, *Dicționar piscicol*, București, EC, 1978, 237 [—239] p.
1083. Mamut, Enver, Rezeanu, Adrian, *Dicționarul toponimic al Dobrogei*, Tomis, **13,** nr. 2, 1978, 6.
1084. Mancaș, Mihaela, [Sub titlul comun : Mica enciclopedie a limbii române] **Metaforă** LL, 2, 1978, 147—251.
1085. Marcea, Pompiliu, *Umanitatea sadoveniană de la* **A** *la* **Z,** București, EE, 1977, 479 p,
Vezi și nr. 1 183, 1 185.
1086. Marcu, Florin, Maneca, Constant, *Dicționar de neologisme*. Ediția a III-a, București, EARSR, 1978, 1168 p.
Vezi și nr. 1 046, 1 121, 1 141, 1 148, 1 170, 1 180, 1 181 și BRL, **9,** 1966/1967, nr. 438.
1087. Marcu, Măriuca, Moga, Ion, *Dicționar elementar de științe. Matematică. Fizică. Astronomie*, București, EȘE, 1978, 336 p.
1088. Muster, Dumitru, *Note în marginea unor dicționare explicative din perspectiva pedagogiei*, LR, **27,** nr. 6, 1978, 611—614.
1089. Neguț, Silviu, Nicolae, Ion, *Superlative geografice. Mică enciclopedie*, București, EIC, 1978, 335 [—336] p.
Vezi și nr. 1 152.
1090. Nicolescu, Adrian, *Posibile erori referențiale în dicționarele bilingve*, LMȘ, 1976, 34—43.
1091. Nistor, Irina, *Alcătuirea de dicționare didactice bilingve*, RPed, **27,** nr. 8, 1978, 39—41.
1092. Oancea, Reghina, *Dicționar rus-român de termeni din domeniul botanicii*, București, TUB, 1976, 251 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de limba rusă).
1093. Panovf, Irina, *Dicționar englez-român (Pentru uzul elevilor)*, Ediția a 3-a, București, EȘE, 1978, 424 p.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 811, **17,** 1974, nr. 763.
1094. Panovf, Irina, *Dicționar român-englez (Pentru uzul elevilor)*. Ediția a 2-a, București, EȘE, 1978, 464 p.
Vezi BRL, **19,** 1976, nr. 812.
1095. Popa, Constantin, Bantaș, Andrei, *Culegere de abrevieri în limba engleză*, București, ET, 1978, 576 p.
1096. Popescu-Neveanu, Paul, *Dicționar de psihologie*, București, EAl, 1978, 784 p. **(Dicționarele Albatros).**
Vezi și nr. 1 124, 1 127, 1 139, 1 140, 1 144, 1 147, 1 172.
1097. Salvanu, Virgil, [Sub titlul comun : *Pentru o nouă ediție a* **Dicționarului explicativ, al limbii române**], ȘtTehn, **29,** nr. 5, 1978, 27.
1098. Saraș, Marcel, *Dicționar francez-român (Pentru uzul elevilor)*. Ediția a 3-a, București, EȘE, 1978, 415 p.
Vezi BRL, **20,** 1977, nr. 914, **16,** 1973, nr. 834.
1099. Schveiger, Paul, Trofin, A., Radu, Maria, *Dicționar de terminologie lingvistică. Român-englez-francez-rus*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1978, 371 p. multigr. (Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de filologie).
1100. Seche, Luiza, *Un dicționar de cuvinte noi*, Scînteia, **47,** nr. 11 111, 12 mai 1978, 4.
1101. State, Nicu, Kisch, Adrian, *Rumänsk-svensk och svensk-rumänsk. Fickorbock. Român-suedez, suedez-român. Dicționar de buzunar*, [București], [f.e.], [1977], 224 p.
1102. Teodorovici, Gr., Ivan, A., *Glosar de terminologie utilizată curent în epidemiologie*, Iași, [f.e.], [1977], 26 p. multigr. (Institutul de medicină și farmacie Iași).
1103. Turcu, Eva, *Mic dicționar maghiar-român*, București, EST, 1978, 344 p. (liliput).
1104. Turcu, Eva, *Mic dicționar român-maghiar*, București, EST, 1978, 239 p. (liliput).
1105. Vöő, Istvan, *Dicționar de proverbe român-maghiar*, București, EȘE, 1978, 148 p.

1106. * * * *Dictionary of beekeeping terms.* Volume 5. *English-French-German-Russian-Spanish*, Bucharest, Apimondia, 1977, 207 p. (Apimondia — International Bee Research Association) [cu index latin].

1107. * * * *Dicționar de chimie și inginerie chimică rus-român.* Autori: Dumitru Turtoi, Floarea Pașcovici, Ion Săraru. Coordonator: Octavian Floarea, București, ET, 1978, 655 p.

1108. * * * *Dicționar de filozofie.* Coordonatori: Octavian Chețan, Radu Sommer, București, EP, 1978, 805 [—807] p.
Vezi și nr. 1 156, 1 189, BRL, **16,** 1973, nr. 848, [**11**], 1968/1969, nr. 531.

1109. * * * *Dicționar poliglot de matematică, mecanică și astronomie. Engleză. Română. Germană. Franceză. Rusă.* Coordonator: Nicolae Teodorescu. Autori: Ștefan Gheorghiță, Ieronim Mihăilă, Eliferic Rogai, Avram Marcovia, București, ET, 1978, 664 p.
Vezi și nr. 1 119.

1110. * * * *Dicționar poliglot de termeni de genetică* [engleză, franceză, germană, rusă]. Autori: Tatiana Maliță, Larisa Centea, Lieselotte Hay, Dan Iliescu, Sanda Oprescu, Rodica Pașca, Gheorghe Rădulescu, Minodora Stan, [București], Institutul agronomic „N. Bălcescu" București, Atelierele de material didactic, 180 p. (Institutul agronomic „N. Bălcescu" București, Colectivul de limbi străine).
Vezi și nr. 1 155.

1111. * * * *Dicționar poliglot de termeni lingvistici* [română, polonă, cehă, slovacă, sîrbocroată, bulgară, rusă, ucraineană]. Autori: Teodora Alexandru, Romeo Chivescu, Elena Deboveanu-Terpu, Anca Irina Ionescu, Dan Horia Mazilu, Voislava Stoianovici, Olga Stoicovici, Siegfried Wolf, Maria Zavera, București, [TUB], 1978, 523 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).

1112. * * * *Dicționarul limbii române (DLR)*, Serie nouă. Tomul XI. Partea 1. Litera *Ș*, București, EARSR, 1978, 271 p. + erata (Academia Republicii Socialiste România).
Vezi și nr. 1 120, BRL, **20,** 1977, nr. 921, **18,** 1975, nr. 817, **17,** 1974, nr. 778, **15,** 1972, nr. 804, **13,** 1970/1971, nr. 1 320, **12,** 1969/1970, nr. 949.

1113. * * * *Dicționarul sănătății.* Coordonator: acad. Eugen A. Pora Autori: Gheorghe Frecuș, Dezideriu Holicska, Zoltán Kis, Eugen A. Pora, Gheorghe Simu, Aurelia Sîrbu, Andrei Vitályos, București, EAI, 1978, 474 [—479] p. **(Dicționarele Albatros).**

1114. * * * *Enciclopedia istoriografiei românești.* Coordonator științific: Prof. univ. dr. Ștefan Pascu. Autori: Adolf Armbruster, Dan Berindei, Nicolae Bocșan, Ioan Chiper, Eugen Comșa, Florin Constantinescu, Vasile Curticăpeanu, Ludovic Demény, Nicolae Edroiu, Titu Georgescu, Damaschin Mioc, Georgeta Penelea, Constantin Preda, Nicolae Stoicescu, Ștefan Ștefănescu, Paraschiv Teodoru, Traian Udrea, București, EȘE, 1978 472 p.

1115. * * * *Mic dicționar enciclopedic.* Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, EȘE, 1978, 1 851 [—1 855] p.
Vezi și nr. 1 135, 1 146, 1 150, 1 186, 1 190, BRL, **16,** 1973, nr. 847.

1116. * * * *Miniglosar de termeni marinărești* MI, **12,** nr. 12, 1978, 52.

1117. * * * *Scriitori francezi* [pe supracopertă, înaintea titlului: *Mic dicționar*]. Coordonator: Angela Ion, București, EȘE, 1978, 422 p.
Vezi și nr. 1 191.

1118. * * * *Scriitori români* [pe supracopertă, înaintea titlului: *Mic dicționar*]. Coordonare și revizie științifică: Mircea Zaciu în colaborare cu M. Papahagi și A. Sasu, București, EȘE, 1978, 527 p.

★

Vezi și nr. 101, 184, 215, 277, 468, 500, 503, 746, 945, 1 399, 1 410, 1 477, 1 506, 1 944, 1 969.

Recenzii

1119. A. J., *Dicționar poliglot de matematică, mecanică și astronomie* (engleză, română, germană, franceză și rusă, Editura tehnică, București, 1978, 664 p.), Forum, **20,** nr. 5, 1978, 92.

1120. A. J., *Dicționarul limbii române* (DLR, Tomul XI, partea 1, litera *Ș*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 270 p.), Forum, **20,** nr. 12, 1978, 95—96.

1121. Andrei, Nicolae, *Explicarea neologismelor* [F. Marcu și C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, București, 1978], Contemporanul, nr. 37, 1978, 10.

1122. ANGER, H., *Erste literarische Hilfe zu:* Marian Popa, *„Dicționar de literatură română contemporană"*, Albatros Verlag, Bukarest, 1977, 632 Seiten, KarpRund, **11**, nr. 10, 1978, 5.

1123. BANTAȘ, ANDREI, Irina Panovf, *Dicționar englez-român [(Pentru uzul elevilor)]*,București, Editura științifică, 1974, 432 p. ; *Dicționar român-englez [(Pentru uzul elevilor)]*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 461 p., LR, **27**, nr. 2, 1978, 214—215.

1124. BENIUC, M., *Un dicționar de psihologie* [de Paul Popescu-Neveanu, București, 1978], RLib, **36**, nr. 10 538, 13 sep. 1978, 2. Vezi nr. 1096.

1125. BERCA, OLIMPIA, M. Bucă, I. Evseev, Fr. Király, D. Crașoveanu, Livia Vasiluță, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1978, Orizont, **29**, nr. 37, 1978, 3.

1126. BIBICIOIU, VICTOR, *Dicționar de literatură română contemporană* [de Marian Popa, ed. a II-a, București, 1977], Ramuri, **15**, nr. 1, 1978, 11.

1127. BRUMARU, A .I., Paul Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie* [București, 1978], Astra, **13**, nr. 3, 1978, 7.

1128. BUZĂ, MIRCEA, Ana Conea, Irina Vintilă, Andrei Canarache, *Dicționar de știința solului cu termeni corespondenți în limbile franceză, germană, engleză, rusă* (Wörterbuch der Bodenkunde mit entsprechenden Ausdrucken im Französischen, Deutschen, Englischen, Russischen), Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, 671 S., RRG-Géogr, **22**, nr. 1, 1978, 175—176.

1129. CAPROȘU, I., Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, 329 [—330] p., AnIst Iași, **14**, 1977, 601—607.

1130. CHIHAIA, PAVEL, Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1976, 330 p., Rev UNESCO, **19**, nr. 4, 1977, 77—78.

1131. CHIRILĂ, GEORGE, Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu : *„Dicționar de lingviști și filologi români"* (Editura Albatros), Contemporanul, nr. 43, 1978, 10.

1132. CHIVU, GH., M. Eminescu, *Dicționar de rime*. Ediție îngrijită de Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan, București, Albatros, 1976, 709 [—712] p., SCL, **29**, nr. 1, 1978, 77—84.

1133. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Între proverbe și sentențe* [Mihai Anuței, *Dicționar de proverbe german-român*, București, 1978], Luceafărul, **21**, nr. 49, 1978, 6.

1134. CIOCULESCU, ȘERBAN, *Un excelent instrument de lucru* [Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978], Flacăra, **27**, nr. 39, 1978, 17.

1135. CIOCULESCU, ȘERBAN, Sub titlul comun : *Opinii despre o bibliotecă într-o carte* ; despre *Micul dicționar enciclopedic*, ed. a II-a, București, 1978], Flacăra, **27**, nr. 42, 1978, 18.

1136. CONSTANTINESCU, I., *O apariție eveniment* [Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, ed. a II-a, București, 1977], ConvLit, nr. 12, 1977, 14.

1137. CUNESCU, GHEORGHE, Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 330 p., BO, **95**, nr. 9—12, 1977, 1 071—1 072.

1138. C. W., Marian Popa : *Dicționar de literatură română contemporană*. Ediția a doua revizuită și adăugită [București, 1977], NL, **29**, nr. 3, 1978, 119—120.

1139. DAN, GEORGETA, P. Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*, București, Editura Albatros, 1978, 786 p., RPsiv, **24**, nr. 4, 1978, 513—515.

1140. DATCULESCU, PETRE, *Un dicționar românesc de psihologie* [de P. Popescu-Neveanu, București, 1978], RLit, **11**, nr. 43, 1977, 19.

1141. DIMITRESCU, FLORICA, *Două importante dicționare ale limbii române* [F. Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, București, 1978 și M. Bucă, I. Evseev, Fr. Király, D. Crașoveanu, L. Vasiluță, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București, 1978], Forum, **20**, nr. 9, 1978, 87—91.

1142. DIMITRESCU, FLORICA, *Restituirea unei opere monumentale* [B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. I—III], Forum, **20**, nr. 4, 1978, 85—88.

1143. DOBRESCU, A., Un act de cultură [*Dicționar de literatură română contemporană* de Marian Popa, ed. a II-a, București, 1977], ConvLit, nr. 12, 1977, 14—15.

1144. DOROFTE, IONEL, Paul Popescu-Neveanu : *Dicționar de psihologie* [București, 1978], Cronica, **13**, nr. 35, 1978, 3.

1145. DRAGOMIRESCU, ŞERBAN, Horia Matei, Silviu Neguţ, Ion Nicolae, Nicolae Ştefiea, *Statele lumii. Mică enciclopedie* (World States. Short encyclopaedia), 2-nd revised and enlarged edition, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, 696 p., RRG-Géogr, **21**, 1977, 156—157.

1146. DROTLEFF, DIETER, *Eine Welt in einem Band. Zu : „Mic dicţionar enciclopedic"*. II. Auflage. Wissenschaftlich-Enzyklopädischer Verlag, Bukarest, 1978, KarpRund, **11**, nr. 50 1978, 6.

1147. GÂNJU, TRAIAN, *Dicţionar de psihologie* [de P. Popescu-Neveanu, Bucureşti, 1978], ScTin, **34**, nr. 9 060, 10 iul. 1978, 4.

1148. GRAUR, AL., *Neologismele* [F. Marcu, C. Maneca, *Dicţionar de neologisme*, ed. a III-a, Bucureşti, 1978], RLit, **11**, nr. 28, 1978, 8.

1149. GRAUR, AL., *Un dicţionar neobişnuit* [*Dicţionar analogic şi de sinonime al limbii române* de M. Bucă, I. Evseev, Fr. Király, D. Craşoveanu, L. Vasiluţă, Bucureşti, 1978], RLit, 11, nr. **32**, 1978, 8.

1150. GRAUR, AL., [Sub titlul comun : *Opinii despre o bibliotecă într-o carte* ; despre *Micul dicţionar enciclopedic*, ed. a II-a, Bucureşti, 1978] Flacăra, **27**, nr. 42, 1978, 18.

1151. GUY, MARICA VIORICA, Paul Constantin, *Mica enciclopedie de arhitectură, arte decorative şi aplicate moderne*, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977, Steaua, **29**, nr. 10, 1978, 55.

1152. HERBST, CONSTANTIN, Silviu Neguţ, I. Nicolae : *Superlative geografice. Mică enciclopedie*, Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1978, 336 p., Terra, **10**, nr. 2, 1978, 64.

1153. HRISTEA, THEODOR, *Despre o lucrare lexicografică „în premieră"* [*Mic dicţionar de cuvinte perechi*, de Silviu Constantinescu, Bucureşti, 1976], Argeş, **13**, nr. 2, 1978, 11.

1154. IONESCU, CRISTIAN, *Instrument util pentru educarea juridică a maselor* [*Dicţionar de drept constituţional şi administrativ*, de Ioan Busuioc, Bucureşti, 1978], Era socialistă, **58**, nr. 21, 1978, 56—57.

1155. IONESCU, FLORIN, *Dicţionarul poliglot de termeni de genetică*, CercLLS, **2**, 1978, 418—419.

1156. IRIMIE, ION, KALLOS, NICOLAE, *Dicţionar filozofic* [Bucureşti, 1978], Scînteia, **48**, nr. 11 295, 14 dec. 1978, 4.
Vezi nr. 1 108.

1157. ISBĂŞESCU, MIHAI, Alexandru Roman, *Dicţionar frazeologic german-român*, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1975, 589 p., LMŞ, 1976, 157—158.

1158. K. L., Marian Popa : *Dicţionar de literatură română contemporană* [ed. a II-a, Bucureşti, 1977], Korunk, **37**, nr. 2, 1978, 187—188.

1159. LANEVSCHI, GHEORGHE, Vasile Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească* [Bucureşti, 1976], Ziridava, **8**, 1977, 590.

1160. MANOLESCU, NICOLAE, *Dicţionar de termeni literari* (Dictionnaire des termes littéraires"), Bucureşti, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1976, 493 p., CREL, **5**, nr. 4, 1977, 118—122.

1161. MANU, EMIL, *Dicţionar de literatură română contemporană* [de Marian Popa, ed. a II-a, Bucureşti, 1977], Săptămîna, nr. 370, 1978, 2.

1162. MAXIM ION, Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, ediţia a II-a, revizuită şi adăugită, Albatros, 1977, Orizont, **29**, nr. 5, 1978, 2.

1163. MĂNUCĂ, DAN, *O carte ce va provoca dispute* [*Dicţionar de literatură română contemporană*, de Marian Popa, ed a II-a, Bucureşti, 1977], ConvLit, nr. 12, 1977, 15.

1164. M. B., *Dicţionar român-turc* [de M. Grecu, A. Baubec şi Z. Mambet] (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 354 p.) Forum, **20**, nr. 4, 1978, 91.

1165. MENNING, HELMUT, Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Lexikon der Linguistеn* [Bucureşti, 1978], NBZ, **22**, nr. 4 935, 17 oct. 1978, 3.

1166. MIELCESCU, DORU, *Arhitectură şi arte decorative* [*Mica enciclopedie de arhitectură, arte decorative şi aplicative moderne*, de Paul Constantin, Bucureşti, 1977], TribRom, **7**, nr. 128, 1978, 5.

1167. MIHĂESCU, H., *Dicţionarul explicativ al limbii române* (Le dictionnaire explicatif de la langue roumaine). Ed. Academiei, Bucureşti, 1975, VIII + 1049 pp. richement illustrés de planches et figures, RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 180—181.

1168. MIRCEA, Ţ., Paul Constantin, *Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative şi aplicative moderne* [Bucureşti, 1977], Familia, **14**, nr. 2, 1978, 2.

1169. MÓZES, HUBA, *Egy lexikon közelröl* [Marian Popa, *Dicţionar de literatură română contemporană*, ed. a II-a, Bucureşti, 1977], Utunk, **33**, nr. 24, 1978, 1, 2.

1170. MUNTEANU, GEORGE, *Limba română și înfățișările ei actuale* [M. Bucă, I. Evseev, Fr. Király, D. Crașoveanu, L. Vasiluță, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București, 1978 ; F. Marcu, C. Maneca, *Dicționar de neologisme*, ed. a III-a, București, 1978], Era socialistă, **58**, nr. 22, 1978, 56—57.

1171. NASTA, DAN ION, Ovidiu Frînculescu, *Dictionnaire des verbes français avec leurs spécifiques. Dicționar de verbe franceze cu construcțiile lor specifice*, București, Editura Albatros, 1978, 496 p., LLR, **4**, nr. 4, 1978, 56—57.

1172. NEGREȚ, ION, *Ipostaze și implicații ale activității psihologice* [P. Popescu-Neveanu, *Dicționar de psihologie*, București, 1978], Era socialistă, **58**, nr. 19, 1978, 48.

1173. NICULESCU, ALEXANDRU, *Dicționarul lui Victor Buescu* [*Diccionario de romeno português*, Porto Editora], TribRom, **7**, nr. 133, 1978, 5.

1174. NICULESCU, ALEXANDRU, *Un dicționar român-portughez* [de Victor Buescu, Maria Leonor Carvalhão Buescu, Mihaela Mancaș și Mihai Zamfir, 1977], RLit, **11**, nr. 16, 1978, 9.

1175. PENIȘOARĂ, ION, Grecu Mitică, Baubec Agiemin, Mambet Zeidula, *Dicționar român-turc*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 354 p., SCL, **29**, nr. 1, 1978, 92—93.

1176. POPA, DUMITRU RADU, *Dicționar de literatură contemporană* [de Marian Popa, ed. a II-a, București, 1977], TribRom, **7**, nr. 127, 1978, 12.

1177. POPESCU-SIRETEANU , ION, *Un dicționar al lingviștilor și filologilor români* [de Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, București, 1978], Cronica, **13**, nr. 51, 1978, 2.

1178. RĂDULESCU, GH., Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, 1976, MO, **28**, nr. 9—10, 1976, 890—891.

1179. SĂSĂRMAN, GH., Paul Constantin, *„Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative și aplicative moderne"* (Editura științifică și enciclopedică), Contemporanul, nr. 19, 1978, 10.

1180. SECHE, LUIZA, *O nouă ediție a* Dicționarului de neologisme [de F. Marcu și C. Maneca, București, 1978], Scînteia, **48**, nr. 11 266, 10 noi. 1978, 4.

1181. SECHE, LUIZA, *Un nou eveniment lexicografic:* Dicționarul de neologisme [de F. Marcu și C. Maneca, ed. a III-a. București, 1978], PN, **23**, nr. 9, 1978, 17.

1182. SÎNGEORZAN, ZAHARIA, Marian Popa : *Dicționar de literatură română contemporană* [ed. a II-a, București, 1977], Cronica, **13**, nr. 1, 1978, 4.

1183. SUSAN, DUMITRU, *Observații și îndreptări la un dicționar de personaje* [Pompiliu Marcea, *Umanitatea sadoveniană de la A la Z*, București, 1977], VR, **31**, nr. 7—8, 1978, 206—208.

1184. H. SZABÓ, GYULA, *Enciklopédiák: földrajz és népesedes* [Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, Nicolae Șteflea, *Statele lumii de la A la Z*, *Mică enciclopedie*, București, 1975, și Vladimir Trebici, *Mică enciclopedie de demografie*, București, 1975], Előre, **30**, nr. 8 782, 11 feb. 1976, 2.

1185. ȘTEFĂNESCU, ALEX., *Lumea povestitorului* [Pompiliu Marcea, *Umanitatea sadoveniană de la A la Z*, București, 1977], ScTin, **34**, nr. 8 998, 27 apr. 1978, 4.

1186. TEODORESCU, NICOLAE, [Sub titlul comun : *Opinii despre o bibliotecă într-o carte* ; despre *Micul dicționar enciclopedic*, ed. a II-a, București, 1978], Flacăra, **26**, nr. 42, 1978, 18.

1187. TUROS, ENDRE, Mihai Eminescu, *Dicționar de rime*, Editura Albatros, București, 1976. 710 l., NyIK, **22**, nr. 1, 1978, 125.

1188. URSULESCU, NICOLAE *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic — sec. X)*, elaborat de un colectiv de autori sub conducerea prof. dr. doc. D. M. Pippidi, București, Ed. științifică și enciclopedică, 1975, 627 p., AnIst Iași, **14**, 1977, 593—596.

1189. ZAMFIR, CĂTĂLIN, *Un semnificativ act de cultură: editarea unui amplu* **Dicționar de filozofie** [București, 1978], Forum, **20**, nr. 12, 1978, 88—89.

1190. * * * *Micul dicționar enciclopedic* [ed. a II-a, București, 1978], RLib, **86**, nr. 10 532, 6 sep. 1978, 2.

1191. * * * *Neuer Band de Schriftsteller Lexikons* [*Scriitori francezi*, București, 1978], NW, **30**, nr. 9 197, 12 dec. 1978, 3.

1192. * * * *Sprachforschung und Sprachforscher. Ein Lexikon der rumänischen Linguisten and Philologen* [de Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, București, 1978], NW, **30**, nr. 9 129, 23 sep. 1978, 4.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalităţi

Recenzii

Vezi nr. 428, 433, 436.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorilor

1193. Andriescu, Al., *Poetul Dosoftei* [selecţii din articolul din „Flacăra Iaşului", nr. 8 777, 12 dec. 1974], Dosoftei StArt, 110—111.
1194. Apetroaie, Ion, *Eminescu şi Bacovia*, Eminescu, 307—317 [versiunea franceză : 318-329].
1195. Badea, Ştefan, **Floare albastră** — *analiza textului poetic*, LR, **27**, nr. 5, 1978, 523—532.
1196. Barbu, Eugen, [Sub titlul comun : O istorie polemică şi antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent] *Caragiale. Opera (LXXXV — CXXXVI)*, Săptămîna, nr. 370—421, 1978, 2.
1197. Berca, Olimpia, [Sub titlul comun : În întîmpinarea primului colocviu naţional de poezie] *Rimă şi diacronie*, Orizont, **29**, nr. 40, 1978, 4.
1198. Bordeianu, Mihai, *Versificaţia la Dosoftei*, Dosoftei StArt, 116—118.
1199. Bordeianu, M., *Versificaţia Psaltirii Mitropolitului Dosoftei*, MMS, **54**, nr. 5—8, 1978, 561—567.
1200. Buium, S., *Unele probleme ale folosirii verbului în traducerile româneşti din proza literară rusă*, CercLLS, **2**, 1978, 18—23.
1201. Bulgăr, Gh., *Arghezi, interpret al limbajului poetic eminescian*, Eminescu, 151—172 [versiunea franceză : 173—196].
1202. Bulgăr, Gheorghe, *Componentele stilistice afective ale textului literar*, SLLFolc, **4**, 183—188.
1203. Bulgăr, Gh., *Repere stilistice ale textului literar*, LLR, **4**, nr. 2, 1978, 14—16.
1204. Chelaru, Oana, Ioniţă, George, Tănăsescu, Antoaneta, *Contribuţii la studiul structural al variantelor poetice (***Odă în metru antic** *de Mihai Eminescu)*, AUBLLR, **26**, 1977, 83—89.
1205. Chesaru, Stanca, *Hiperbola*, LLR, **4**, nr. 4, 1978, 15—18.
1206. Chesaru, Stanca, *D. R. Popescu :* **Mări sub pustiuri**, LLR, **4**, nr. 2, 1978, 25—28.
1207. Chiosa, Clara Georgeta, *Stil personal şi stilurile limbii*, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 14—15.
1208. Chiţimia, I. C., *Dosoftei, primul poet român de clasă europeană* Dosoftei StArt, 112—115.
1209. Ciopraga, Const., *Filiaţii : Eminescu şi Sadoveanu*, Eminescu, 281—292 [versiunea franceză : 293—306].
1210. Ciungan, Steluţa, *Metafora tehnică*, CercLLS, [**1**], 1975, 520—524.
1211. Coman, Mihai, *Al. Macedonski*, **Rondelul beat de roze**, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 221—223.
1212. Comloşan, Doina, *Alegoria (I)*, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 19—21 ; *(II)*, nr. 3, 18—19.
1213. Constantinescu, I., *Oximoronul în poezia lui Eminescu*, Cronica, **13**, nr. 2, 1978, 3, 7.
1214. Cornea, Paul, *Prémises d'une poétique du romantisme roumain*, CREL, **6**, nr. 2, 1978, 4—16.
1215. Coteanu, Ion, *Despre analiza literară. I. Valori stilistice şi valori gramaticale*, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 26—27 ; *(II)*, nr. 2, 22—23.
1216. Coteanu, I., *Ipoteze pentru o sintaxă a textului*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 115—124.
1217. Coteanu, I., *Principii de analiză a textelor poetice*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 213—214.
1218. Cruceanu, C., *Eugen Barbu :* **Groapa**, LL, 4, 1978, 575—581.
1219. Cuţitaru, Virgil, *Cuprinderi ale metaforei la Eminescu*, ConvLit, nr. 1, 1978, 15.
1220. Cuza, Mariana, *Constantin Cantacuzino şi influenţa italiană*, Hommage Iordan, 197—202.
1221. Cvasnîi, Maria, *Un aspect al construcţiei dialogului — întreruperea replicii*, LL, 2, 1978, 187—193.
1222. Dascălu, Crişu, [Sub titlul comun : În întîmpinarea primului colocviu naţional de poezie] *Structuri paradigmatice în limbajul poetic românesc*, Orizont, **29**, nr. 40, 1978, 4.
1223. David, Doina, *Aspecte ale structurii sintactice în proza lui Tudor Arghezi* [résumé en français], StudL, 127—136.

1224. Diaconescu, Paula, *Modul aluziv în proza lui Marin Sorescu*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 153—164.
1225. Diaconiță, Iordache, *Vasile Alecsandri:* **Concertul în luncă**, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 28—30.
1226. Dimitrescu, Anca, *Tehnica povestirii în* **Hanu-Ancuței** *de Mihail Sadoveanu*, LLR, **4**, nr. 4, 1978, 18—21.
1227. Dimitrescu, Florica, *Observații asupra structurii lingvistice a buletinelor meteorologice*, Hommage Iordan, 203—210.
1228. Dincă, Dorina, *Cunoașterea — o caracteristică a voinței stilistice* [la M. Eminescu], Orizont, **29**, nr. 37, 1978, 7.
1229. Dincă, Dorina, *Violența limbajului satiric eminescian în „Scrisoarea III" — Un comentariu semantic*, Radioteleșcoală, 3—4 (lit. rom.), 1978, 17—18.
1230. Dinu, Mihai, *Sistemul rimei la mitropolitul Dosoftei: o fonologie suis-generis*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 197—207.
1231. Dorcescu, Eugen, [Sub titlul comun: În întîmpinarea primului colocviu național de poezie] *Structură și valoare*, Orizont, 29, nr. 40, 1978, 5.
1232. Dragoș, Elena, *I. L. Caragiale și tehnica limbajului absurd* [résumé en français], CL, **23**, nr. 1, 1978, 113—117.
1233. Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Eminescu — cultură și creație*, București, EE, 1976, 309 [—311] p.
Vezi și nr. 1 339.
1234. Foarță, Maria, [Sub titlul comun: În întîmpinarea primului colocviu național de poezie] *Peisajul interior*, Orizont, **29**, nr. 40, 1978, 4.
1235. Funeriu, I., [Sub titlul comun: În întîmpinarea primului colocviu național de poezie] *Ingambamentul — un atribut al poeziei moderne*, Orizont, **29**, nr. 40, 1978, 4.
1236. Galațanu, Olga, *Actele vorbirii și limbajul comercial*, CercLLS, [**1**], 1975, 261—265.
1237. Galațanu, Olga, *Interpretanții semantici și limbajul comercial*, CercLLS, **2**, 1978, 106-110.
1238. Gheorghe, Mircea, *Eugen Jebeleanu:* **Stăpînul**, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 24—26.
1239. Gheorghe, Mircea *Octavian Goga:* **Dăscălița**, LLR, 4, nr. 1, 1978, 30—32.
1240. Gheorghiu, Domnica, *Neologismele și limba poeică* [English abstract; с резюме по русски], StL, 142—150.
1241. Gheorghiu, Domnica, *Observații asupra lexicului din scrierile lui V. Alecsandri (lexicul învechit)* [résumé en français; с резюме по русски], AUT, 14, 1976, 31—36.
1242. Ghiță, Elena, *Un poème français en roumain (Considérations sur le rythme)* [P. Verlaine; rezumat în română; с резюме по русски], AUT, **13**, 1975, 129—139.
1243. Giurgiu, Felicia, *Dimitrie Anghel:* **În grădină**, LL, 1, 1978, 70—74.
1244. Giurgiu, Felicia, *Metafora substantivală în poezia lui Ion Pillat (Analiza formei)* [résumé en français; с резюме по русски], StL, 151—156.
1245. Goga, Mircea, *Ritmul și funcțiile sale în lirica lui Octavian Goga* [résumé en français], StUBB, **22**, fasc. 2, 1977, 7—12.
1246. Gologan-Costea, Daniela, *Discursuri descriptive și definitorii*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 125—142.
1247. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Normele sociolingvistice și unele aspecte ale analizei stilistice a textului literar*, LL, 4, 1978, 507—511.
1248. Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Observații asupra stilului narativ în poveștile lui I. Creangă*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 559—562.
1249. Iordan, Iorgu, *Lingvistica și critica literară*, RLit, **11**, nr. 39, 1978, 3.
1250. Istrate, G., *Ion Neculce*, MMS, **54**, nr. 3—4, 1978, 368—371.
1251. Istrate, G., *Neologisme latinești în* **Hronicul** *lui Dimitrie Cantemir*, Hommage Iordan, 313—317.
1252. Istrate, Rodica, *George Bacovia:* **Plumb**, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 223—227.
1253. Ivănescu, G., *Limba mitropolitului Dosoftei*, AA, **24**, 1974, anul 108, 186—194.
1254. Kohn, Ioan, *Virtuțile cuvîntului românesc în traducere*, Familia, **14**, nr. 2, 1978; 6; *Virtuțile compensatoare ale cuvîntului românesc în traducere* [duh], nr. 5, 6.
1255. Lazăr, Monica, *I. Slavici:* **Moara cu noroc**, LL, 4, 1978, 568—574.
1256. Levițchi, Leon, *„Limba română poate reda toate bogățiile comorilor culturale ale lumii", Convorbire cu ...* [consemnată de Andrei Bantaș], Luceafărul, **21**, nr. 43, 1978, 8.
1257. Livescu, Jean, *Rilke în limba română* [mit deutscher Zusammenfassung], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 55—66.
1258. Loring Taylor, R., *Metrical and Syntactic Strategies in Mihai Eminescu's „Peste vîrfuri"*, CREL, **5**, nr. 4, 1977, 61—67.
1259. Mancaș, Mihaela, *Forme de monolog parodiat la Caragiale*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 563—566.

1260. MANCAȘ, MIHAELA, *The Structure of Romanian Narration in the Romantic Periode*, CREL, **6**, nr. 2, 1978, 26—42.
1261. MĂNOIU, ION, *Mihai Eminescu:* **Floare albastră**, LL, 4, 1978, 372—377.
1262. MELNIC, LIVIA, *Aplicații ale lingvisticii la analiza textului literar* [résumé en français; English abstract], Bul Șt Stud, 367—371.
1263. MIELCESCU, DORU, *Lautréamont în românește* [*Opere complete*, în traducerea lui Tașcu Gheorghiu], Sec 20, nr. 10, 1977, 125—128.
1264. MIHĂESCU, N., *Aspecte lexicale și gramaticale ale limbii române literare*, București, EȘE, 1978, 160 p.
Vezi și nr. 1 325, 1 331.
1265. MIHĂILESCU, DAN C., *M. Eminescu*, **Numai poetul**, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 214—220.
1266. MOISE, ION, *Construcții negative cu valoare afirmativă în diferitele stiluri ale limbii române*, LR, **27**, nr. 1, 1978, 3—10.
1267. NĂSTASE, FLORIN, *Nivelul fonetic* [al limbii lui Eminescu], Tribuna, **22**, nr. 21, 1978, 5.
1268. NEGREANU, C., *„Înțelepciune", „hărnicie", „bunătate", „demnitate" în proverbe*, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 6—8.
1269. NEGREANU, C., *Valențele educative și stilistice ale expresiilor și proverbelor în limba literaturii artistice. Mijloace de caracterizare. Oralitate*, ȘM, **3**, 1978, 23—26.
1270. NEGRICI, EUGEN, *Extensia literaturii*, Ramuri, **15**, nr. 9, 1978, 5.
1271. NICU, ANA, *Structura cantitativă a părților de vorbire în lexicul romanului „Craii de Curtea veche" de Matei Caragiale*, CercLLS, [1], 1975, 534—538.
1272. NICULESCU, ALEXANDRU, *Arta traducerii* [*I*] [la Al. Philippide], RLit, **11**, nr. 27, 1978, 10; *(II)* [la Tașcu Gheorghiu], nr. 33, 19; *(III)* [la Vasile Nicolescu], nr. 36, 9.
1273. NICULESCU, LAURENȚIU, *Tudor Arghezi*: **Baroane**, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 32—34.
1274. NOVACOVICI, ADRIAN, *Considerații stilistice pe marginea poeziilor lui Octavian Goga*, SLLFolc, **4**, 249—256.
1275. OANA, ION, *Eminescu și Blaga: corespondențe și consonanțe. Structuri, atitudini și viziuni eminesciene în universul liricii lui L. Blaga*, Eminescu, 244—262 [versiunea franceză: 263—280].
1276. OANCEA, ILEANA, *Eugen Lovinescu și devenirea stilistică a criticii literare*, RITL, **27**, nr. 3, 1978, 313—318.
1277. OANCEA, ILEANA, *„Imagini intelectuale" în proza lui Camil Petrescu*, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 23—26.
1278. OANCEA, ILEANA, *Lucian Blaga:* **Dați-mi un trup, voi munților**, LL, 2, 1978, 241—246.
1279. OANCEA, ILEANA, *Sintaxă și stil în proza artistică a lui Camil Petrescu* [English abstract], StudL, 137—146.
1280. PARPALĂ, EMILIA, *Elemente de poetică barocă în* **Țiganiada** [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 87—90.
1281. PETRE, MIHAI, *Noi contribuții la studiul argoului studențesc*, LR, **27**, nr. 5, 1978, 489—494.
1282. PETROMAN, PAVEL, *Mihai Eminescu*: **Sara pe deal**, LLR, **4**, nr. 2, 1978, 23—25.
1283. POP, MIHAI, *Dincolo de influențe — Arghezi și Hopkins*, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 209—212.
1284. POPESCU, TITU, *Expresiile limbajului*, Transilvania, **7**, nr. 8. 1978, 45.
1285. PRICOP, CONSTANTIN, *Poezia ca limbaj specific*, Cronica, **13**, nr. 19, 1978, 4.
1286. ROCERIC, ALEXANDRA, *Stylistics and Poetics* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 527—548.
1287. ROGOBETE, SILVIA, *Ritmul prozei lui Nicolae Bălcescu (Cu referire specială la* **Istoria românilor supt Mihai-Voievod Viteazul**) [résumé en français], StudL, 119—126.
1288. ROGOBETE, SILVIA, *Stilistică și semantică*, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 16—17.
1289. RUDES, BLAIR A., *A Contrastive Analysis of Romanian and English Casual Speech*, RECAPTS, 105—115.
1290. RUXĂNDOIU, PAVEL, *Proverbe: „Omul cinstește locul"*, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 22—23.
1291. SARAMANDU, NICOLAE, *Structura vocabularului poetic în pastelurile lui Vasile Alecsandri (pe baza analizei statistice)*, LL, 4, 1978, 519—528.
1292. SASU, AUREL, *O gramatică a povestirii*, Tribuna, **22**, nr. 39, 1978, 7.
1293. SCOROBETE, AUREL, *Problema valorilor stilistice în folclor*, Tribuna, **22**, nr. 1, 1978, 4.
1294. SCORPAN, GRIGORE, *Mihai Eminescu. Studii și articole*. Ediție, bibliografie și indice de nume de Virgil Andriescu. Introducere de G. Ivănescu, Iași, EJ, 1977, 367 p. (**Eminesciana**, 10). Vezi și nr. 1 333.
1295. SECHE, IRINA, *Alexandru Macedonski:* **Cîntecul ploaiei**, LL, 3, 1978, 378—384.
1296. SIMION, MARIA MAGDALENA, *Timpul și liniștea — motive literare fundamentale în romanul „Moromeții" (I) de Marin Preda* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 149—152.
1297. SIMONIS, V., *Lucian Blaga:* **Belșug**, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 23—24.

1298. Sorescu Roxana, *Tudor Arghezi:* **Bună dimineaţa, primăvară!** LLR, **4**, nr. 4, 1978, 25—27.
1299. Sorohan, Elvira, *Structuri folclorice în versurile lui Dosoftei*, Dosoftei StArt, 136.
1300. Şerban, Felicia, *Încercare de analiză semiotică a poeziei moderne. Două texte de Ion Vinea* [résumé en français], CL, **23**, nr. 1, 1978, 119—122.
1301. Ştefan, Petre I., *Tendinţe valahizante în* **Psaltirea** *lui Dosoftei*, Dosoftei StArt, 143—144.
1302. Tabarcea. Cezar, *George Bacovia*, **Alb**, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 227—229.
1303 Tamas, Ildiko-Maria, *Asupra cîtorva aspecte fonetice şi gramaticale privind influenţa limbajului tehnic francez asupra celui românesc* [rezumat în română; résumé en français], SŞIP, 43—48.
1304. Teodorescu, Dorin, *Poetica lui Ion Barbu*, Craiova, SR, 1978, 216 p.
1305. Todiraşcu-Nicola, Cristina, *Lucian Blaga*, **Mi-aştept amurgul**, SCL, **29**, nr. 2, 1978, 229—231.
1306. Tohăneanu, G. I., [Sub titlul comun: Sadoveniana] **Ca helgea**, Orizont, 29, nr. 1, 1978, 4; **Naramză**, nr. 2, 4—5; **Bundget**, nr. 5, 4; *Convergenţă*, nr. 7, 4; *Pars pro toto*, nr. 8, 4; **Cuvînt şi vorbă**, nr. 9, 4—5; **Tăcere**, nr. 10, 4—5; *Tăcerea lui Nicoară*, nr. 12, 4; *Privighetoarea*, nr. 17, 8; **Obraz**, nr. 19, 4—5; *Forme verbale răsturnate*, nr. 20, 4; *Rocadă*, nr. 21, 5; *Lizuca*, nr. 22, 4—5; **Iubeţ**, nr. 26, 4; **Libov**, nr. 27, 6; *Rapsodia pădurii*, nr. 28, 6; **Bărbat**, *şi* ... **barbat**, nr. 31, 6; *Fonetisme regionale în dialog*, nr. 32, 6; **Viers**, nr. 33. 6; *Aliteraţia*, nr. 34, 7; *Sinonimie morfologică*, nr. 35, 4; *Viitorul pozitiv*, nr. 37, 5; *Mai mult ca perfectul (I)*, nr. 38, 4; Vezi şi BRL, **20**, 1977, nr. 1 058.
1307. Tohăneanu, G. I., *Derivate poetice*, LL, 2, 1978, 171—180.
1308. Toma, Florin, *Antim Ivireanul: note privind retorica „Didahiilor"*, GB, **37**, nr. 3—4, 1978, 355—363.
1309. Tudorică, Al., *Denotaţie şi conotaţie*, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 21—23.
1310. Tudorică, Al., *Despre inovaţie în limbajul poetic*, LLR, **4**, nr. 2, 1978, 16—18.
1311. Ursache, Magda, *Dosoftei: geneză şi stil*, LL, 2, 1978, 226—233.
1312. Ursache, Magda, *Nichita Stănescu:* **Un pămînt numit România**, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 27—31.
1313. Vaida, Mircea, *Limbă şi univers*, Tribuna, **22**, nr. 28, 1978, 5.
1314. Velican-Cosinschi, Marilena, *Aspecte ale lexicului în „Hronograful" lui Mihai Moxa* [résumé en français] AUC, **5**, 1977, 35—43.
1315. Vlăduţ, D., [Sub titlul comun: În întîmpinarea primului colocviu naţional de poezie] *Modalităţi stilistice în „Imnele" lui Ioan Alexandru*, Orizont, **29**, nr. 40, 1978, 5.
1316. Vrabie, Gheorghe, *Retorica folclorului (Poezia)*, Bucureşti, EM, 1978, 319 p.
1317. Vultur, Smaranda, *Appendix: Stylistics and Poetics (1973—1977)* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 548 — 558.
1318. Vultur, Smaranda, *Les transformations du texte. Analyse de la nouvelle* **Le Serpent** *de Mircea Eliade*, RRL, **23**, Suppl. 1978, 65—68.
1319. Zaharia, Maria, *Particularităţi ale sistemului verbal românesc în limba*jul *tehnico-ştiinţific*, CRIP, 129—131.
1320. Zamfir, Mihai, *Ironia contemporană: condiţia ei stilistică*, VR, **31**, nr. 7—8, 1978, 52—57.
1321. Zamfirescu, Dan, *Un erou al spiritului: Dosoftei*, Dosoftei StArt, 145 — 148.
1322. Zugun, Petru, *Comparaţia în* **Psaltirea în versuri** *a lui Dosoftei*, Dosoftei StArt, 137.
1323. Zugun, Petru, *Rima la Dosoftei şi Eminescu* [din Cronica, **10**, nr. 2, 1975], Dosoftei StArt, 138 — 140.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 962.
1324. * * * *Pagini vechi despre Eminescu*. Antologie, texte stabilite, note şi prefaţă de Gh. Bulgăr Bucureşti, EE, 1976, 207 [—208] p.
Vezi şi nr. 1 339.

★

Vezi şi nr. 2, 99, 109, 126, 128, 129, 135, 138, 141, 142, 175, 176, 181, 183, 194, 195, 205, 207, 210, 211, 213, 215, 216, 217, 218, 224, 227, 228, 230, 231, 235, 243, 245, 251, 252, 256, 261, 265, 269, 270, 272, 276, 278, 279, 280, 282, 292, 293, 302, 309, 312, 325, 327, 337, 340, 341, 380, 391, 394, 395, 419, 451, 484, 526, 535, 542, 543, 544, 545, 546, 554, 566, 575, 576, 577, 578, 579, 595, 597, 612, 636, 639, 910, 917, 932, 946, 954, 964, 970, 980, 1 033, 1 037, 1 083, 1 595, 1 639, 1 774, 1 887, 1 928, 1 929, 1 930, 2 181.

Recenzii

1325 ANDREI, GHEORGHE, N. Mihăescu, *Aspecte lexicale și gramaticale ale limbii române literare* [București, 1978], ÎnvLicTehn, **27**, nr. 10, 1978, 33.

1326. BAKOS F., L. Gáldi. *Introducere în stilistica literară a limbii române*, Ed. Minerva, București, 1976, 401 p., RRL, **23**, Suppl. 1978, 92—94.

1327. BUNEA, ION, Ioan Molnar Piuariu, *Retorica, adică învățătura și întocmirea frumoasei cuvîntări*. Ediție critică, prefață, note asupra ediției, glosar și indice de Aurel Sasu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, MA, **22**, nr. 1—2, 1977, 176—178.

1328. BUZDUGAN, C., N. A. Ursu, *Debutul literar al lui Dosoftei*, în „Limba română" XXVI (1977), nr. 6, noiembrie — decembrie, p. 607—620, MMS, **54**, nr. 3—4, 1978, 388—390.

1329. FRÎNCULESCU, MIRCEA, Aurel Sasu, *Retorica literară românească* („La rhétorique littéraire roumaine"), București, Editura Minerva, 1976, 332 p., CREL, **5**, nr. 4, 1977, 122—126.

1330. GRAUR. AL., *Pentru cultivarea limbii* [Victor Iancu, *Limbaj cotidian și rostire literară*, Timișoara, 1977], RLit, **11**, nr. 6, 1978, 8.

1331. GRAUR, AL., *Schimbări în curs* [N. Mihăescu, *Aspecte lexicale și gramaticale, ale limbii române literare*, București, 1978], RLit, **11**, nr. 44, 1978, 9.

1332. MACREA, D., Victor Iancu, *„Limbaj cotidian și rostire literară"* [Timișoara, 1977], Scînteia, **47**, nr. 11 009, 12 ian. 1978, 4.

1333. MIHĂILESCU, DAN C., *Stilistica revelatoare* [Grigore Scorpan, *Mihai Eminescu. Studii și articole*, Iași, 1977], Luceafărul, **21**, nr. 24, 1978, 2.

1334. MITESCU, ADRIANA, *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)* („Structures thématiques et rhétorico-stylistiques dans le romantisme roumain", 1830—1870). Sous la direction et avec un étude introductive de Paul Cornea, București, Ed. Academiei R. S. România, 1976, 265 p., CREL, **6**, nr. 2, 1978, 124 — 127.

1335. MOCANU, NICOLAE, Vitor Iancu, *Limbaj cotidian și rostire literară*, Editura Facla, 1977, Steaua, **29**, nr. 2, 1978, 51—52.

1336. MOCANU, VERONICA, C. I. Tohăneanu, *Dincolo de cuvînt*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 266 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 124—126.

1337. OANCEA, ILEANA, *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)*, București, Editura Academiei R. S. România, 1976, 265 p., AUT, **14**, 1976, 203—206.

1338. RAȚĂ-DUMITRIU, N., Petru Ursache, *Poetică folclorică*, Iași, Editura Junimea, 1976, 248 p. LL, 1, 1978, 136—138.

1339. RĂDULESCU, MIHAI, *Eminesciană:* Gh. Bulgăr : *Pagini vechi despre Eminescu* [București, 1976] ; Constantin Noica : *Eminescu sau gînduri despre omul deplin al culturii românești* [București, 1975], Zoe Dumitrescu-Bușulenga : *Eminescu. Cultură și creație* [București, 1976], BO, **96**, nr. 1—2, 1978, 156—166.

1340. TUDORICĂ, AL., *Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830—1870)* [București, 1976], AUBLLR, **26**, 1977, 137—139.

1341. WALD, HENRI, Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române* („La stylistique de la langue roumaine"), București, Ed. științifică, 1975, 406 p., CREL, 6, nr. 1, 1978, 110 — 112.

1342. ZUGUN, P., Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, Editura Minerva, București, 1976, 320 p., MMS, **53**, nr. 7—9, 1977, 630—631.

★

Vezi și nr. 346, 351, 353, 357, 361, 365, 366, 406, 617, 626, 647.

c. Cultivarea limbii

1343. AVRAM, MIOARA, *Limbajul și educația*, LR, **27**, nr. 1, 1978, 83—90.

1344. BANTAȘ, ANDREI, [Sub titlul comun : *Probleme ale cultivării limbii;* intervenție la comunicarea acad. Al. Graur], LL, 1, 1978, 42—44.
Vezi nr. 1 354.

1345. BUNGĂRZAN, RALUCA, *Cultivarea limbii* [la radio], Săptămîna, nr. 404, 1978, 6.

1346. DIACONESCU, ION, *Gramatica și scrierea corectă*, LLR, 4, nr. 1, 1978, 14—16.

1347. Dragomirescu, Gh. N., *Cu privire la unele probleme ale cultivării limbii (morfologie și vocabular)*, LL, 3, 1978, 344—349.
1348. Dragomirescu, Gh. N., *Observații cu privire la unele probleme de cultivare a limbii (ortoepie — ortografie)*, LL, 1, 1978, 47—50.
1349. Dumitrescu, Tanța, *„Creșterea limbii românești și a patriei cinstire"*, Femeia, **30**, nr. 1, 1978, 12.
1350. Graur, Al., *Articolul „-l"*, RLit, **11**, nr. 47, 1978, 9.
1351. Graur, Al., *A vorbi „distins"*, IB, **25**, nr. 7 724, 19 iul. 1978, 5.
1352. Graur, Al., *Bucureșteni și cuvinte*, IB, **25**, nr. 7 728, 24 iul. 1978, 5.
1353. Graur, Al., *Atenție la cunoștințele elementare!*, LLR, **4**, nr. 3, 1978, 10—11.
1354. Graur, Al., *Probleme ale cultivării limbii* [comunicare la sesiunea națională *Vocabularul și sintaxa*, Timișoara 26—27 noi. 1977], LL, 1, 1978, 39—41.
Vezi și nr. 1 344, 1 356, 1 360, 1 366.
1355. Hodiș, Viorel, *„Fără jertfirea sintaxei"*, Steaua, **29**, nr. 5, 1978, 44—45.
1356. Ionescu, Emil, [Sub titlul comun : *Probleme ale cultivării limbii;* intervenție la comunicarea acad. Al. Graur], LL, 1, 1978, 45—46.
Vezi nr. 1 354.
1357. Iordan, Iorgu, *Limba noastră la radio*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 177—179 și nr. 5, 539—541.
1358. Irimia, D., *Școala și limba*, ConvLit, nr. 12, 1977, 18.
1359. Moraru, Titus, *Textele de muzică ușoară* [editate în 1974 și 1977 de Uniunea Compozitorilor din R.S.R.], Tribuna, **22**, nr. 16, 1978, 3.
1360. Munteanu, Ștefan, [Sub titlul comun : *Probleme ale cultivării limbii;* intervenție la comnicarea acad. Al. Graur], LL, 1, 1978, 41—42.
Vezi nr. 1 354.
1361. Niculescu, Alexandru, *Actuale*, RLit, **11**, nr. 19, 1978, 8.
1362. Niculescu, Alexandru, *Despre pluralul unor neologisme (III)*, RLit, **11**, nr. 2, 1978, 8.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1 125.
1363. Poalelungi, Gh., *Ortografie și punctuație*, „Revista noastră", Publicație a elevilor Liceului „Unirea" Focșani, **7**, nr. 52—53—54, 1978, 826—827.
1364. Regman, Corneliu, *Mai tare ca Gîgă* [pe marginea rubricii *Dicționar selectiv* din Săptămîna, semnată de Adrian Beldeanu], VR, **31**, nr. 5, 1978, 52—55.
1365. Roman, Ion, *Vorbiți mai bine, scrieți mai bine românește*. Ediție revăzută, București, EIC, 1978, 200 p. **(Biblioteca școlarului)**. Vezi BRL, **[9]**, 1966/1967, nr. 685.
1366. Udreanu, Oana [Sub titlul comun : *Probleme ale cultivării limbii* ; intervenție la comunicarea acad. Al. Graur,] LL, 1, 1978, 44—45.
Vezi nr. 1 354.
1367. Vasilescu, Emil, *Beția cuvintelor*, Scînteia, **47**, nr. 11 111, 12 mai 1978, 4.
1368. Vasiliu, Laura, *Oscilația s/z și unele elemente de compunere din lexicul românesc*, LR, **27**, nr. 4, 1978, 353—358.
1369. * * * [Sub titlul comun : Cultivarea limbii] *„Cinstire scrierii și rostirii corecte românești"* [discuție la care participă George Mirea, Neculai Chifan, George Stănescu, Petrache Dima, Gabriela Moise, Clement Satala], „Revista noastră", Publicație a Liceului „Unirea" Focșani, **7**, nr. 52—53—54, 1978, 828—830.

★

Vezi și nr. 136, 419.

10. ONOMASTICĂ

a. Generalități

1370. Bologan, Gh., *Despre grafia numelor proprii în documentele slavo-române*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 221—226.
1371. Graur, Alexandru, *Romanian Toponymy and Onomastics* [cu bibliografie], Current Trends, 329—335.
1372. Mihăilă, Ecaterina, *Despre geneza și funcția numelor proprii*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 267—278.
1373. Pătruț, I., *Antroponime și toponime românești formate cu sufixele — e/ê*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 287—291.

1374. PĂTRUȚ, I., *Antroponime/toponime* [résumé en français], CL, **23**, nr. 2, 1978, 191—193.
1375. POPESCU, RADU SP., *Fapte dialectale în onomastica din nord-vestul Olteniei. I. Fonetica* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 9—14.
1376. ROȘCA, NUȚU, *Particularități ale articolului în onomastica din comuna Bîrsana (jud. Maramureș)*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 321—326.

★

Vezi și nr. 8, 513.

b. Antroponimie

1377. DOMINTE, C., *Antroponomastică geto-dacă în context indo-european (Filologie comparată și istorie)* [résumé en français], Pontica, **10**, 1977, 69—77.
1378. IONESCU, CHRISTIAN, *Sistemul antroponimic românesc în secolele al XIV-lea și al XV-lea (Țara Românească)*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 243—252.
1379. PĂTRUȚ, I., *Nume de scriitori*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 145—150.
1380. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, *Modele învechite și populare de derivare menținute în numele de familie*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 297 — 303.
1381. REGUȘ, ASPAZIA, *Antroponime feminine nearticulate în vechi acte istorice*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 311—319.
1382. ȘERBAN, GEORGE, **Palér:** *apelativ și antroponim*, LR, **27**, nr. 6, 1978, 595—597.

★

Vezi și nr. 1 372, 1 373, 1 374, 1 404, 1 405, 1 414.

c. Toponimie

1383. BOLOCAN, GH., *Toponime compuse: modele cu prepoziții*, LR, **27**, nr. 1, 1978, 91—96.
1384. BUREȚEA, EMILIAN, N., *Aspecte ale formării cuvintelor în toponimia din zona carpatică și subcarpatică a județului Vîlcea*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 227—235.
1385. DIACONU, P., *Cîteva considerații pe marginea unor toponimice din dreapta Dunării de Jos (zona Ostrov-Cochirleni)* [résumé en français], Pontica, **10**, 1977, 59—63.
1386. DRAGU, GH., *Considérations concernant l'utilisation de la microtoponymie urbaine dans l'étude de l'évolution territoriale et des zones fonctionnelles des villes*, RRC-Géogr., **23**, nr. 2, 1978, 237 — 264.
1387. GOICU, VIORICA, *Sufixul* **-iște** *în toponimia românească*, Filologie XX, **1**, 1977, 29—33.
1388. GUDEA, NICOLAE, *O contribuție la toponimia limesului bănățean al Dunării* [mit deutscher Zusammenfassung], Tibiscus Ist, **3**, 1974, 141—146.
1389. HOMORODEAN, M., *Criterii de denominare în toponimia populară*, SCGeogr., **25**, 1975, 68—76.
1390. HOMORODEAN, M., *Derivate și compuse în toponimie* [résumé en français], CL, **23**, nr. 1, 1978, 57—61.
1391. HOMORODEAN, M., *Le toponyme* **Cărbunarea** [rezumat în română], StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 50—52.
1392. HOMORODEAN, M., *Rom.* **zleamăn**, *fr.* **montjoie**, LR, **27**, nr. 5, 1978, 549—552.
1393. ICHIM-TOMESCU, DOMNIȚA, *Observații asupra adaptării morfologice a toponimelor străine adaptate în limba română*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 237—242.
1394. IONIȚĂ, VASILE, *Identificarea pe baza toponimiei actuale a unor așezări dispărute (I)* [résumé en français], Banatica, **4**, 1977, 463—470.
1395. IONIȚĂ, VASILE, *Structură și sistem în toponimie (Contribuții la studiul toponimiei Banatului)*, SLLFolc, **4**, 225—230.
1396. JANITSEK, E., *Apelativul și toponimul* **certej**, LR, **27**, nr. 3, 1978, 253—258.
1397. LOȘONȚI, DUMITRU, *Noi contribuții toponimico-etimologice. Lat.* **cavum** *în limba noastră*, LR, 27, nr. 1, 1978, 97 — 107.
1398. LOȘONȚI, DUMITRU, *Toponime provenite de la apelative pentru noțiunea „depresiune, groapă, văgăună" (I)*, CL, **23**, nr. 2, 1978, 183—190.
1399. MAHMUT, ENVER, *Structura numelor topice turcești medievale din Dobrogea*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 259—265.

1400. Nestorescu, Virgil, *Toponime românești în sudul Dunării*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 279—285.
1401. Oancă, Teodor, *Cu privire la sensul apelativului* **hotar** *în sudul Olteniei*, LR, **27**, nr. 6, 1978, 609—610.
1402. Oancă, Teodor, *Toponime compuse cu determinant adjectival în cîmpia Băileștiului*, LR, **27**, nr. 5, 1978, 543—547.
1403. Obreja, Al., *Toponimice*, Cronica, **13**, nr. 51, 1978, 8.
1404. Pătruț, I., *Alte toponime formate din antroponime* [résumé en français], CL, **23**, nr. 1 1978, 63—67.
1405. Pătruț, I., **Odobești, Odobescu**, SLLM, **1**, 1977, 93—99.
1406. Penișoară, Ion, *Elemente de toponimie turcească din Dobrogea*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 293—296.
1407. Popescu, Radu Sp., *Însemnări de toponimie istorică*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 305—310.
1408. Popescu-Optași, N., **Argeș** *pe firele etimologiei*, Argeș, **13**, 1978, 6.
1409. Răuț, Octavian, *Toponimie și istorie bănățeană* [cu 3 planșe în afară de text], SLLFolc, **4**, 257—270.
1410. Rezeanu, Adrian, *Sinteză de istorie și cultură* [*Dicționarul toponimic al României. Oltenia*, în curs de elaborare], Ramuri, **15**, nr. 3, 1978, 11.
1411. Rozkoš, Pavel, *Din toponimia slavă a localității Vucova*, Filologie XX, **1**, 1977, 47—52.
1412. Simionese, V., *Hidronime cu aspect slav create de români*, Filologie XX, **1**, 1977, 53—57.
1413. Simionese, Vasile, *Hidronime de origine slavă în Banat* [résumé en français; с резюме по русски], StL, 199—204.
1414. Suflețel, Rodica, *Nume de persoane în toponimia di n sud-estul Banatului*, Filologie XX, **1**, 1977, 50—65.
1415. Șodolescu Elena, *O problemă de sintaxă în toponimie*, LR, **27**, nr. 3, 1978, 327—328.

★

Vezi și nr. 106, 112, 120, 133, 558, 1 082, 1 371, 1 373, 1 374, 1 491.

Recenzii

1416. Caproșu, I., Octavian Răuț, Vasile Ioniță, *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Reșița, 1976, 108 p. + 3 hărți în afara textului, AnIst, **14**, 1977, 651.
1417. Penișoară, Ion, Octavian Răuț, Vasile Ioniță, *Studii și cercetări de istorie și toponimie*, Reșița, 1976, 100 p. + 4 hărți, LL, 2, 1978, 313—315.
1418. Tomici, M., Octavian Răuț, Vasile Ioniță: *Studii și cercetări de istorie și toponimie* (Reșița, 108 p. + 3 hărți), Forum, **20**, nr. 1, 1978, 94.

11. ORTOGRAFIE, ORTOEPIE ȘI PUNCTUAȚIE

1419. Avram, Mioara, *Accentuarea formelor de perfect simplu*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 181—188,
1420. Beldescu, G., *Semnele de punctuație și semnele ortografiece*, LLR, **4**, nr. 4, 1978, 11—15.
1421. Calotă, Ion, *Probleme de ortoepie în viitorul* **Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române** [pe marginea machetei și a unor articole despre dicționar], LR: **27**, nr. 2, 1978, 193—202.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 888, 922, **19**, 1976, nr. 1 244, **18**, 1976, nr. 1 504.
1422. Florică, Ion, *Cu privire la folosirea punctuației*, ȘM, **3**, 1978, 21—22.
1423. Hristea, Theodor, *Despre scrierea și pronunțarea unor anglicisme*, RLit, **11**, nr. 26, 1978, 5.
1424. Hristea, Theodor, *Grafii hibride*, RLit, **11**, nr. 14, 1978, 8.
1425. Hristea, Theodor, *Pufină ortoepie*, RLit, **11**, nr. 3, 1978, 8.
1426. Rusu, G. C., *Punctuația atributivei după alt atribut care determină același termen regent*, LR, **27**, nr. 2, 1978, 143—144.
1427. Rusu, Gheorghe C., *Punct-virgula, mijloc gramatical*, SLLFolc, **4**, 277—283.
1428. Șuteu, Flora, *Două aparente excepții ortografice:* **așază** *și* **înșală**, LLR, **4**, nr. 4, 1978, 10—11.
1429. Vasiliu, Em., *Aspecte ale raportului ortografie — ortoepie în româna actuală (Reguli ortografice care nu există)*, LL, 2, 1978, 202—206.

143 0. ZAMFIRESCU, ION, *Despre punctuație*, Contemporanul, nr. 2, 1978, 2.

★

Vezi și nr. 143, 568, 603, 932, 1 080, 1 097, 1 346, 1 348, 1 363, 1 368, 1 369, 2 181

Recenzii

1431. BACIU, MIORIȚA, *Ortografie și ortoepie* [Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, 1976], Cronica, **13**, nr. 7, 1978, 2.

V. *BALCANISTICĂ*

1432. BRÂNCUȘ, GRIGORE, *Balkan Studies* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 367—379.
1433. STANCIU, DUMITRU GH., *Ecouri ale stăpînirii otomane în paremiologia balcanică*, AnIst Iași, **14**, 1977, 431—437.

★

Vezi și nr. 145, 982, 1 645.

Recenzii

1434. REȘCEANU, ȘT., *De la populația romanizată la „valahii balcanici"* [pe marginea articolului lui Stelian Brezianu din RI, **29**, nr. 2, 1976], MO, **28**, nr. 3—4, 1976, 273—274.
1435. SARAMANDU, NICOLAE, *Balkan-Archiv*. Neue Folge, herausgegeben von Johannes Kramer, Köln, I, 1976, 100 p. + 20 photographies, RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 814 — 817.
1436. VĂTĂȘESCU, CĂTĂLINA, Michael Fritsche, *Semantische Strukture und Sozialstruktur am Beispiel der Verwendtschaftsterminologien der Balkansprachen*. Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie des Fachbereiches 17 (Neue Fremdsprache Philologien) der Freiden Universität Berlin, 1977, 323 p., RESEE, **16**, nr. 2, 1978, 398—400.

★

Vezi și nr. 52, 1 019, 1 020, 1 021, 1 022, 1 024, 1 469.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1437. CICERO, MARCUS TULLIUS, *Epistolae ad Atticum* (Scrisori către Atticus). Vol. I. *Cărțile I — IX*. Vol. II. *Cărțile X—XVI*. Versiune românească prof. Constantin Popescu Mehedinți, [București], Colecția „Ovidianum", [1978], vol. I: p. 1—336; vol. II: p. 337 — 720 [index rerum personarumque].
1438. DONCA, ANGELA, *Istoricul conjuncțiilor cauzale în limba latină* [résumé en français; English abstract], BulȘtStud, 1977, 339—350.
1439. DUMITRAȘCU, K., HANGIU, L., *Despre două construcții populare la Caesar* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 55 — 58.
1440. GEORGIEV, VLADIMIR, I., **Getae** *und* **Tyragetae**, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 541.
1441. IONESCU, I., *Interpretarea inscripției epigrafice de pe vasul de lut de la Grădiștea Muncelului (Sarmizegetusa Regia)*: **Decebalus per Scorilo** [cu o notă finală despre articolul lui N. T. Cernea din GB, **36**, nr. 7—8, 1977], GB, **37**, nr. 5—6, 1978, 618—631.
1442. MIHĂESCU, H., *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*. Traduit du roumain par Radu Crețeanu, București—Paris, Editura Academiei — Société d'édition „Les Belles lettres", 1978, 401 p. [versiune franceză a lucrării *Limba latină în provinciile dunărene ale imperiului roman*, București, 1960].
Vezi și nr. 1 452, 1 469.

1443. MIHĂESCU, H., *La littérature byzantine, source de connaissance du latin vulgaire*, RESEE, **16**, nr. 2, 1978, 195—215.

1444. PETRESCU, NICOLAE, *Studiul limbilor clasice — preţios mijloc educativ în seminariile teologice*, MA, **22**, nr. 1—3, 1977, 136—143.

1445. PISO, IOAN, *Epigraphica (I)*, Sargetia, **11—12**, 1974—1975, 57—79; *(IV)*, Apulum, **14**, 1976, 441—453; *(VII)*, **15**, 1977, 643—657 [résumé en français].
Vezi şi BRL, **19**, 1976, nr. 1 287, 1 288, 1 289.

1446. PLATON, *Opere*. III. Ediţie îngrijită de Petru Creţia. Interpretările dialogurilor Constantin Noica. Traducere, lămuriri preliminare şi note de Gabriel Liiceanu, Simina Noica, Bucureşti, EŞE, 1978, 416 [—417] p. **(Clasicii filozofiei universale)**.
Vezi şi nr. 1 455.

1447. RUSSU, I. I., *Elemente traco-getice în inscripţiile greceşti din Roma (Partea a II-a)* [résumé en français], SCIVA, **29**, nr. 2, 1978, 223—229.
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1 296.

1448. RUSSU, I. I., *În legătură cu o recenzie despre I.D.R.I.* [a lui H. Daicoviciu, din AMN, **13**, 1976, p. 651—655], AnIst Cluj-Napoca, **20**, 1977, 431—436.
Vezi nr. 1 456 şi BRL, **18**, 1975, nr. 1 091.

1449. SLUŞANSCHI, DAN, *Opt inscripţii latine din provinciile dunărene. — Analiza lingvistică* — , ER, **12**, 1977/1978, 121—136.

1450. SSÉKELY, ZOLTÁN, *Noi descoperiri epigrafice de la Inlăceni (Jud. Harghita)* [résumé en français], SCIVA, **29**, nr. 3, 1978, 441—443.

1451. * * * *Inscripţiile antice din Dacia şi Scythia Minor*. Colecţie îngrijită de D. M. Pippidi şi I. I. Russu. Seria primă. *Inscripţiile Daciei Romane*. Volumele II şi III, Bucureşti, EARSR. Volumul II. *Oltenia şi Muntenia*. Culese, traduse în româneşte, însoţite de comentarii şi indice de Grigore Florescu şi Constantin C. Petolescu, 1977, 276 p. + 1 hartă şi 207 fotografii; Volumul III. [Partea] 1. *Zona de sud-vest (teritoriul dintre Dunăre, Tisa şi Mureş)*. Adunate, însoţite de comentarii şi indice, traducere de Ioan I. Russu în colaborare cu Milena Dušanić, Nicolae Gudea, Volker Wollmann, 1977, 276 p. + 2 hărţi şi 660 fotografii (Academia de ştiinţe sociale şi politice).
Vezi şi nr. 1 459, 1 460, 1 462, 1 466, 1 467, 1 470, 1 472 şi BRL, **18**, 1975, nr. 1 091.

★

Vezi şi nr. 116, 117, 123, 139, 146, 166, 416, 529, 549, 551, 563, 565, 572, 1 057, 1 397, 1 593, 1 602, 1 645, 1 652, 1 875, 2 024, 2 176.

Recenzii

1452. A. J., H. Mihăescu : *La langue latine dans le sud-est de l'Europe* (Editura Academiei R.S.R. Bucureşti, 1978, 400 p.), Forum, **20**, nr. 7—8, 1978, 141.

1453. BĂLUŢĂ, LUCREŢIA, Emilian Popescu, *Inscripţiile greceşti şi latine din secolele IX—XIII descoperite în România*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1976, 438 p., Rev. UNESCO, **12**, nr. 4, 1977, 75—76.

1454. CHERA, CONSTANTIN, Alan K. Bowman şi J. David Thomas, *The Vindolanda Writing Tablets (Tăbliţele de scris de la Vindolanda)*, Newcastle upon Tyne, 1974, 32 p., 2 fig., 15 fotografii, Pontica, **9**, 1976, 237—240.

1455. CONSTANTINESCU, VASILE, *O valoroasă ediţie* [Platon, *Opere*. III, Bucureşti, 1978], Cronica, **13**, nr. 15, 1978, 6.

1456. DAICOVICIU, HADRIAN, *Inscripţiile Daciei Romane*, vol. I: *Introducere istorică şi epigrafică. Diplomele militare. Tăbliţele cerate*. Adunate, însoţite de comentarii şi indice, traduse în româneşte de Ioan I. Russu, Ed. Academiei R. S. România, Bucureşti, 1975, 285 p., 124 fig. în text, 2 hărţi, AMN, **13**, 1976, 651—655.

1457. GOSTAR, NICOLAE, Petar Petrović, *Paleografija rimskih natpisa u Gornoj Meziji*,urednik Djurdje Boškóvić, redaktor Fanula Papazoglu, Beograd, 1975 (Arheološki Institut Posebna izdana. Kniga 14) — Petar Petrović, *Paléographie des inscriptions romains en Mésie supérieure*, rédacteur en chef Djurdje Boškóvić, rédacteur Fanula Papazoglu, Beograd, 1975 (Institut Archéologique. Monographies. Volume 14), 171 p., 23 planşe, 1 hartă (p. 13—151 text în limba sîrbă, p. 153—168 rezumat. în limba franceză, p. 169—171 indice general), AnIst Iaşi, **14**, 1977, 637—640.

1458. GRAUR, AL., *Cuvinte aromâneşti în greceşte* [G. Murnu, *Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen*, Bucureşti, 1977], RLit, **11**, nr. 24, 1978, 8.

1459. Ionescu, I., Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice. *Inscripţiile antice din Dacia şi Scythia Minor.* Colecţie îngrijită de D. M. Pippidi şi I. I. Russu. Seria primă. *Inscripţiile Daciei Romane.* Volumul II: *Oltenia şi Muntenia.* Culese, traduse în româneşte, însoţite de comentarii şi indici de Grigore Florescu şi Constantin C. Petolescu. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1977, p. 276, GB, **37**, nr. 3—4, 1978, 421—423.

1460. Ionescu, I., Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice. *Inscripţiile antice din Dacia şi Scythia Minor.* Colecţie îngrijită de D. M. Pippidi şi I. I. Russu. Seria primă. *Inscripţiile Daciei Romane.* Volumul III: *Dacia Superior* [Bucureşti, 1978], GB, **37**, nr. 5—6, 1978, 662—664.

1461. Lemny, Ştefan, *Inscripţiile greceşti şi latine din secolele IX—XIII descoperite în România.* Culese, traduse în româneşte, însoţite de indici şi comentate de Emilian Popescu, prefaţă de D. M. Pippidi, Bucureşti, Ed. Academiei R.S.R., 1976, 440 p. + reproduceri, AnIst Iaşi, **14**, 1977, 650—651.

1462. Marinescu, Stelian, *Inscripţiile Daciei Romane*, vol. II, *Oltenia şi Muntenia*, culese, traduse în româneşte, însoţite de comentarii şi indice de Grigore Florescu şi Constantin Petolescu, Bucureşti, 1977, Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 276 şi o hartă, GB, **37**, nr. 1—2, 1978, 206—208.

1463. Mihăescu, H., Emmanouil Kriaras, Λεξικό τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς δημάδους γραμματείας 1100—1669, Thessalonique, 1977, XC, 421 pp., RESEE, **16**, nr. 3, 1978, 598—599.

1464. Mihăescu, H., Girolamo Caracaussi, *Influssi fonetici romanzi sui dialetti neogreci dell'Italia meridionale*, „Atti del XIV Congresso Internazionale di linguistica e filologia romanza" II (1973), p. 525—553; Napoli. *Il valore di ζ nei documenti medievale italogreci e il problema delle affrite*, „Byzantion — Sicula Misscellanea in memoria di G. Rosi Taibbi", II (1975), p. 107—138, RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 179—180.

1465. Mihăescu, H., *Inscriptions de la Mésie Supérieure.* Vol. I. *Singidunum et le Nord Ouest de la province* par Miroslava Mirković et Slobodan Dušanić sous la direction de Fanoula Papazoglu. Beograd 1976, 171 p. (Centre d'études épigraphiques et numismatiques de la Faculté de Philosophie de l'Université de Beograd), RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 820.

1466. Mihăescu, H., *Inscripţiile Daciei Romane.* Volumul II: *Oltenia şi Muntenia.* Culese, traduse în româneşte, însoţite de comentarii şi indici (*Inscriptiones Daciae Romanae.* Volumen II: *Pars meridionalis inter Danuvium et Carpatos montes.* Collegerunt, Dacoromanice veterunt, commentariis indicibusque instruxerunt Grigore Florescu et Constantin C. Petolescu), Ed. Academiei, Bucureşti, 1977, 276 p., 1 carte, 207 photos, RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 177.

1467. Mihăescu, H., *Inscripţiile Daciei Romane.* Volumul III: *Dacia Superior.* 1. *Zona de sud-vest (Inscriptiones Daciae Romanae.* Volumen III: *Dacia Superior.* 1. *Pars occidentalis, ager inter Danuvium, Pathisum Marisiamque)*, collegit, commentariis indiscibusque instruxit, Dacoromanice vertit Ioannes I. Russu, adsumptis in operis societatem Milena Dušanić, Nicolae Gudea, Volkers Wollmann. In aedibus Academia Reipublicae Socialis Romaniae, Bucureşti, 1977, 287 pp., 2 cartes, RESEE, **16**, nr. 2, 1978, 395—396; nr. 3, 594—595.

1468. Mihăescu, H., J. Šašel, *L'anthroponimie de la province romaine de Dalmatie*, „Colloques internationaux du Centre National des Recherches Scientifiques", Paris, 1977, p. 365—383, RESEE, **16**, nr. 3, 1978, 595.

1469. Niculescu, Alexandru, *History and ethnology* [H. Mihăescu, *La langue latine dans le sud-est de l'Europe*, Bucureşti, 1978, Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, Bucureşti, 1978], RomBooks, nr. 3, 1978, 14.

1470. Poenaru Bordea, Gh., *Mărturii semnificative ale unei civilizaţii strălucite* [*Inscripţiile Daciei Romane*, vol. III, partea 1, Bucureşti, 1977], Era socialistă, **58**, nr. 6, 1978, 57—58.

1471. Russu, I. I., *Inscripţiile Daciei în* **L'année épigraphique** (1974), SCIVA, **29**, nr. 4, 1978, 555—562.

1472. Trohani, George, * * * *Inscripţiile Daciei Romane*, vol. II (276 p., 4 pl.) şi III/1 (287 p.) Edit. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1977, RI, **31**, nr. 9, 1978, 1 713.

★

Vezi şi nr. 150, 2 132, 2 139.

VII. *GERMANISTICĂ*

1473. Antoni, Erhard, *Johann Mätz. Ein Sammler der Folklore und Mundart*, FVL, **21**, nr. 2, 1978, 81—93.

1474. Apreotesei, Cezar, *Eine bibliophile Entdeckung. Zweite Variante der deutsch-rumänischen Methodenlehre augefunden* [*De lipsă cărticea* și *Carte trebuincioasă pentru dascăli*, Viena, 1785], NBZ, **21**, nr. 4 497, 19 mai 1977, 3.

1475. Arsenovici, Delia, *Frecvența și repartiția părților de vorbire în textele de specialitate din domeniul construcțiilor de mașini* [rezumat în română; mit deutscher Zusammenfassung], SȘIP, 86—90.

1476. Arvinte, Vasile, Chițoran, Dumitru, *Germanic Languages* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 423—462.

1477. Bantaș, Andrei, *Anglo-Romanian Lexicography: Achievements and Prospects* [rezumat în română], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 43—54.

1478. Bantaș, Andrei, *English and Contrastive Studies*, București, [TUB], 1977, 434 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi străine).

1479. Bantaș, Andrei, *Observații asupra noțiunii de substantiv colectiv (în engleză și română)*, CercLLS, **2**, 1978, 136—146.

1480. Barba, Katharina, *Die südfränkischen Mundarten der banater deutschen Sprachinsel*, FVL, **21**, nr. 2, 1978, 104—114.

1481. Belchiță Hartular, Anca, *Contrastive Analysis* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 503—526.

1482. Binder, Ștefan, *Aliterația ca mijloc stilistic în romanul „Vor den Toren" al lui O. W. Cisek* [mit deutscher Zusammenfassung], StudL, 147—152.

1483. Binder, Ursula, *Die Satzbaupläne. Theoretisches und Methodisches im Bereich Deutsch als Fremdsprache*, București, EDP, 1978, 319 p.

1484. Borza, Doina, *Limbajul poetic și noile sale dimensiuni în opera lui William Carlos Williams*, CercLLS, [1], 1975, 476—480.

1485. Chițoran, Dumitru, *English Linguistic Studies in Romania* [cu o bogată bibliografie; rezumat în română], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 9—41.

1486. Chițoran, D., *English Phonology and Phonetics*. Second Revised Edition, București, EDP, [1978], 384 p.
Vezi BRL, **13**, 1970/1971, nr. 2 185.

1487. Cornilescu, Alexandra, *Folosirea timpurilor în engleză și română. Perfectul compus și echivalenții lui*, LMȘ, 1, 1978, 155—170.

1488. Cornilescu, Alexandra, *Recent Tendencies in Syntactic Research and the Analysis of Relative Clauses* [rezumat în română], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 133—144.

1489. Cornilescu, Alexandra, *Strategies of Relative Clause Formation in English and Romanian* [cu o bogată bibliografie], RECAPTS, 229—255.

1490. Culcer, Rodica, *Some Remarks on the Derivation of Attitudinal Disjuncts in a Contrastive Grammar of English and Romanian*, RECAPTS, 183—191.

1491. Dinjer, Josef, *Die Landschaft in der Sprache (I). Ein Strauss von Flur- und Geländenamen von Grossanstnikolaus und Umbegung*, NBZ, **22**, nr. 4 923, 3 oct. 1978, 3.

1492. Dinjer, Josef, *„'s Maul net zammbringe". Vorstellungswelt des Banater Mundartsspreches im Spiegel der Redensarten*, NBZ, **22**, nr. 4 830, 15 iun. 1978, 3.

1493. Ene, Cornelia, *Inhibiting or Challenging? Oral versus Written Translation of Scientific and Technical Texts*, RECAPTS, 305—316.

1494. Gehl, Hans, *Was sind überkorrekte Formen? Einige Bildungen, die der Banater Mundartsprecher gebraucht, wenn er hochdeutschen Sprechen muss*, NBZ, **22**, nr. 4 759, 23 mar. 1978, 3.

1495. Ghenghea, Viorica, *Locul și importanța internaționalismelor în terminologia tehnică germană*, CRIP, 55—57.

1496 Gruiță, Mariana, *A Contrastive Analysis of English and Romanian Conjunctions*, RECAPTS, 257—266.

1497. Hârșan, E., *Studiul contrastiv al sistemului temporal în engleză și română*, CercLLS, **2**, 1978, 42—47.

1498. Horak, V., *Sufixul* **-ung** *pentru formarea de* **nomina actionis** *în limbajul tehnic de specialitate din domeniul construcțiilor* [mit deutscher Zusammenfassung], SȘIC, 1976, 148—156.

1499. Horga-Iancovici, Mimoza, *Epitetul în opera lui Erwin Wittstock* [mit deutscher Zusammenfassung], AUC, **5**, 1977, 187—191.

1500. HUBERT, ROXANA, *Funcția ironică a vorbirii indirect libere în nuvelistica timpurie a lui Thomas Mann* [résumé en français; English abstract], BulȘtStud, 359—365.
1501. IONESCU, MONICA, *Procedee de formare a cuvintelor tehnice. Deosebiri în formarea cuvintelor în limba engleză și în engleza americană*, CRIP, 65—67.
1502. IONESCU VÂLCEANU, IRINA, *Metafora în limbajul tehnic englez*, CercLLS, **[1]**, 1975, 465—469.
1503. IORDĂCHESCU, IOANA, *Trăsături principale ale englezei vorbite față de cea scrisă* [rezumat în română; English abstract], SȘIP, 64—68.
1504. IORDĂNESCU, M., *Contribuții la cercetarea sintaxei limbii tehnice germane*, SȘIC, 1970, 200—215.
1505. IRIMIAȘ, A., *Expresii verbale cu particule. Aspecte privind clasificarea și folosirea lor în exprimarea englezei tehnice* [rezumat în română; English abstract], SȘIP, 69—73.
1506. ISBĂȘESCU, MIHAI, POP-STĂNESCU, SPERANȚA, *Bemerkungen zur theoretischen und praktischen Grundlage einer deutsch-rumänischen kontrastiven Grammatik (DRKG)* [rezumat în română], AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 111—121.
1507. IVĂNESCU, MIRCEA, *Arghezi în premireă engleză*, Sec 20, nr. 5—6, 1978, 187—192.
1508. KELP, HELMUT, *Considerații asupra caracteristicilor lexicale ale limbii germane scrise din România privite din perspectiva influenței atît a limbii de circulație, cît și a dialectelor*, SȘIC, 1970, 187—193.
1509. KELP, HELMUT, *Din istoria unui dicționar* [*Siebenbürgisch-Sächsisches Wörterbuch*], CȘIC, 158—164.
1510. KELP, HELMUT, *Probleme ale limbii germane de circulație uzuale și populare*, CRIP, 67—69.
1511. KOLESNIKOVA, NADEJDA, *Despre poziția infinitivului-subiect în propoziție în limba engleză contemporană*, CȘIC, 205—215.
1512. KOLESNIKOVA, NADEJDA, *Infinitivul independent ca predicat în limba engleză*, CȘIC, 216—225.
1513. KOLESNIKOVA, NADEJDA, *Unele observații asupra îmbogățirii vocabularului limbii engleze contemporane*, CercLLS, **2**, 1978, 147—152.
1514. KOLESNIKOVA, NADEJDA, *Unele particularități ale limbii și stilului lui E. Hemingway (Pe baza materialului primei culegeri de povestiri)*, CercLLS, **[1]**, 1975, 460—464.
1515. KOLESNIKOVA, N., TURCU, P., *Cu privire la unele particularități ale stilului documentelor oficiale englezești*, CercLLS, **2**, 1978, 103—105.
1516. KOTTLER, PETER, [Sub titlul comun: Rumanisch-deutsche Sprachinterferenzen in unserer Presse] *(XIV). Bewerbung „für" oder „um" ein Amt?*, NBZ, **21**, nr. 4 407, 3 feb. 1977, 3; *(XV).* **Haben wir uns erschreckt** *oder* **sind wir erschröcken?**, nr. 4 419, 17 feb., 3; *(XVI). „Nicht geh weg" oder „Geh nicht weg!"?*, nr. 4 431, 3 mar. 3; *(XVII). Charakter oder Werke. Zeitgenossischer Schriftsteller*, nr. 4 443, 17 mar., 3; *(XVIII). „Einen Überrblick unseren Lesern" oder ...*, nr. 4 455, 31 mar., 3 *„Wollend" oder „nichtwollend"*, nr. 4 479, 28 apr., 3 *„Geografie" oder „Geographie"?*, nr. 4 497, 19 mai, 3; **Corso** *oder* **Korso?**, nr. 4 527, 23 iun., 3.
1517. KÖTTLER, PETER, *Der erste banatschwäbische Mundartroman — Bemerkungen eines Mundartforschers zum „Kanle-Baschtl" von Ludwig Schwartz*, KarpRund, **11**, nr. 9, 1978, 4—5.
1518. KOTTLER, PETER, *Die Grundformen des Verbs in den Banater Mundarten Rhein- und Mosel frankischer Prägung*, Timișoara, [TUT], 1977, 47 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Seminarul de lingvistică, 4).
1519. KRONER, MICHAEL, *Buchdruckerjubiläum am Zibin. Wissenschaftliche Tagungen, Ausstellung Kulturprogramme*, KarpRund, **11**, nr. 28, 1978, 1, 6.
1520. LAMMERT, ERICH, [La rubrica: Unsere Sprache] *Links und rechts*, NBZ, **21**, nr. 4 489, 10 mai 1977, 3.
1521. LUCUȚA, YVONNE, *Cu privire la construcțiile participiale din germană și română* [mit deutscher Zusammenfassung; с резюме по русски], StL, 101—108.
1522. LUCUȚA, YVONNE, *Das Feld der Aktionalität im Neuhochdeutschen*, Timișoara, [TUT], 1977, 17 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Seminarul de lingvistică, 3).
1523. LUCUȚA, YVONNE, *Zur Aktionalen Markierung der deutscher Präfixverben* [rezumat în română; с резюме по русски], AUT, **13**, 1975, 81—89.
1524. NUSSBÄCHER, GERONT, *Das älte Pestbüchlein des Landes*, KarpRund, **11**, nr. 24, 1978, 6.
1525. NUSSBÄCHER, GERNOT, *War zählt die Orte, kennt die Namen, die alle hier zusammenkamen? Aus den ersten Jahrzehnten des Bestehens der Honterus Schule*, KarpRund, **11**, nr. 9, 1978, 6.
1526. OȚEL, ANA, *Considerații cu privire la dialectele din engleza americană*, CȘIC, 165—171.
1527. OȚEL NICU, ANA, *Geografia lingvistică în S.U.A.*, CRIP, 85—86.

1528. PARASCHIVESCU, RODICA, *Opozițiile sistemului temporal verbal în limba engleză contemporană*, CercLLS, **[1]**, 1975, 246—250.

1529. PÂRLOG, HORTENSIA, POPA, MARIANA, *Errors in the Use of English Prepositions*, RECAPTS, 299—303.

1530. PÂRLOG, HORTENSIA, POPA, MARIANA, *Intonation Errors* [cu 3 tabele în text], RECAPTS, 291—297.

1531. PECULEA, P., *Verbul ca sistem în engleză* [English abstract], LucrȘt Brașov, **17**, 1975, 128—137.

1532. PETRI, LUCREȚIA, *Unele aspecte ale jurnalisticii britanice privite din punct de vedere lingvistic*, CȘIC, 198—205.

1533. POP-CORNIȘ, MIHAELA, *Genitive Constructions in English and Romanian. A Contrastive Analysis*, RECAPTS, 205—227.

1534. POPA, MARIANA, *O nouă metodă de lucru în analiza contrastivă a limbilor*, Filologie XX, **1**, 1977, 113—119.

1535. ROMAN, ALEXANDRU, [La rubrica : Dialog între colegi ; *Despre originea unor expresii și construcții idiomatice germane*], LMȘ, 1, 1978, 204—205.

1536. SCHNEIDER, EDUARD, *Muttersprache, Mundart als Forschungsgebiet. Lektor Peter Kottler studiert banatschwäbische Dialekte im Verleich/Koordinator des Grossvorhabens Wörterbuch*, NBZ, **21**, nr. 4 471, 19 apr. 1977, 3.

1537. SCHNEIDER, HELGA, *Dialekt, diese warme, menschliche Sprache (I)*, NBZ, **22**, nr. 4 747, 9 mar. 1978, 2—3 ; *(II)*, nr. 4 759, 23 mar., 2—3 ; *(III)*, nr. 4 771, 6 apr., 2—3.

1538. SCURTULESCU, NORA, *Delimitarea unității post-verbale în verbele de tipul „give-up"*, CȘIC, 99—107.

1539. STANCIU, CRISTINA, *Einige für das Übersetzen relevante semantisch-syntaktische Aspekte* [rezumat în română ; с резюме по русски], AUT, **14**, 1976, 67—74.

1540. STANCIU, VIRGIL, *Ion Creangă în versiune engleză*, Steaua, **29**, nr. 11, 1978, 39.

1541. STĂNCIULESCU, ALEXANDRU N., *Contribuții la descifrarea inscripțiilor de la Murfatlar (Basarabi)*, BO, **95**, nr. 9—12, 1977, 1 024—1 034.

1542. STOICESCU, IANA, *Limba germană actuală oglindită în presă*, SȘLM, 33—42.

1543. STROESCU, VICTORIA, *Syntactic Structure of Proverbs in English and Romanian*, AUT, **13**, 1975. 151—155.

1544. ȘALAPINA, G., POPA, M., *Asupra combinațiilor de tipul substantiv + substantiv în limba engleză contemporană* [English abstract ; с резюме по русски], StL, 118—121.

1545. THUDT, ANNELIESE, *Im Licht der Sprache. 50 Jahre seit dem Tod des siebenbürgischen Volkskundlers und Mundartforschers Adolf Schullerus*, NW, **30**, nr. 8 934, 5 feb. 1978, 6.

1546. THUDT, ANNELIESE, KONNERTH, GERHARD, *Aus den Arbeiten die Siebenbürgisch-Sächsisches Wörterbuchs*, FVL, **21**, nr. 1, 1978, 155—158.

1547. URSU, D., *Câteva aspecte ale relației intonație—sens gramatical, cu aplicație la limba engleză*, SȘIC, 202—207.

1548. VERZEA, ILEANA, *English Translations from Romanian Literature: Mihai Eminescu's Poems — Mihail Sadoveanu's Prose*, Synthesis, **5**, 1978, 273—282.

1549. ZARIFOPOL, ILEANA MARINA, *Analiza actului lingvistic cu permisiune în engleză* [résumé en français ; English abstract], BulȘtStud, 351—358.

1550. * * * *Älteste Banater Druck aufgefunden. Die „Fragmente unbekanntner Schirftsteller" erschienen 1771 bei Heimard in Temeswar*, NBZ, **22**, nr. 4 866, 27 iul. 1978, 2—3.

1551. * * * *Deutschprofessoren planen Studienausflug. Fachzirkel der Lehrer mit besonderen Erflog. Lehrbücher werden revidiert*, NBZ, **21**, nr. 4 486, 6 mai 1977, 3.

★

Vezi și nr. 77, 110, 113, 119, 130, 137, 154, 161, 162, 177, 182, 187, 196, 289, 492, 709, 861, 884, 885, 896, 897, 911, 913, 932, 962, 971, 974, 980, 1 046, 1 050, 1 059, 1 070, 1 072, 1 081, 1 090, 1 093, 1 094, 1 095, 1 099, 1 101, 1 106, 1 109, 1 289, 1 630, 1 632, 1 633, 1 643, 1 664, 1 739, 1 922, 1 936, 1 944, 1 945, 1 951, 1 958, 1 965, 1 968, 1 970, 1 989, 2 014, 2 017, 2 019, 2 020, 2 029, 2 036, 2 039, 2 046, 2 054, 2 055, 2 056, 2 060, 2 067, 2 075, 2 080, 2 081, 2 082, 2 083, 2 088, 2 091, 2 094, 2 100, 2 101, 2 171, 2 179, 2 180, 2 184, 2 199, 2 200, 2 203, 2 206, 2 207, 2 210, 2 213, 2 214, 2 215, 2 219, 2 222, 2 228, 2 230, 2 235, 2 236, 2 238, 2 245, 2 246, 2 248, 2 249, 2 251.

Recenzii

1552. ANDRICI, VL., Petliovannyi, G. P.: *Frazeologičeskaja derivacija i ejo rol v obogaščenij leksičeskogo sostava sovremennogo nemeckogo jazyka.* În: Innostrannye jazyki v škole, Moskva, 1972, nr. 5, p. 19—23, PredLS, **4**, 1974, 158—166.
1553. ARMBRUSTER, ADOLF, Ernst Wagner, *Historisch-statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen. Mit einer Einführung in die historische Statistik des Landes*, Böhlau Verlag, Köln, Wien, 1977, IX + 526 p. + 40 fig., + 27 tab. + 2 h (**Studia Transylvanica** 4), RI, **31**, nr. 9, 1978, 1 712—1 713.
1554. DUMITRESCU, DOMNIȚA, Emily Norwood Pope, *Questions and Answers in English*, The, Hague—Paris, Mouton, 1976, 138 p. (**Janua Linguarum**, *Series Practica*, 226) SCL, **29**, nr. 1, 1978, 98—101.
1555. E. SCH., *Dialekt als Waffe und Poesie* [Dialekt, Wien], NBZ, **22**, nr. 4 884, 17 aug. 1978, 3.
1556. ISBĂȘESCU, MIHAI, Claus Jürgen Hutterer, *Die germanischen Sprachen, Ihre Geschichte in Grundzügen*. Akademiai Kiadó, Budapest, 1975, XX, 543 pag., AUBLLS, **26**, nr. 1, 1977, 155—156.
1557. LUCUȚA, YVONNE, Johann Wolf, *Sprachgebrauch — Sprachverständnis. Ausdrucksformen und Gefüge in unseren heutigen Deutsch*, Editura Kriterion, București, 1974, 366 p., AUT, **13**, 1975, 163—164.
1558. MARTINI, M., *Der Sprachdienst*. Herausgegeben in Auftrag der Gesellschaft für deutsche Sprache (Wiesbaden) von Otto Nüssler. 22/6, Juni 1978, NL, **29**, nr. 8, 1978, 121—122.
1559. M. G., Lutz Röhrich: *Lexikon der sprichwortlicher Redensarten*. 4 Paperback-Bände in Kassette, NL, **29**, nr. 6, 1978, 118—119.
1560. NICOLESCU, ADRIAN, A. P. Cowie, R. Mackin, *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. Verbs with prepositions & particles*, London, Oxford University Press, 1975, 396 p., LMȘ, 1, 1978, 217—218.
1561. RIZESCU, I., *Studia grammatica XIII. Satzstruktur und Genus verbi*, herausgegeben von Ronald Lötzsch und Rudolf Růžička, Berlin, Akademie-Verlag, 1976, 212 p., SCL, **29**, nr. 1, 1978, 91—92.
1562. VANCEA, GEORGETA, Ulrich Engel, *Sintax der deutschen Gegenwartssprache*, Berlin, 1977, StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 75—76.
1563. * * * *Worterbuch der deutschen Gegenwartssprache*. Das sechs Bände umfassende Kompendium wurde von einem Kollektiv in Berlin fertiggestellt, NBZ, **21**, nr. 4 434, 6 mar. 1977, 3.
1564. * * * *Worterbucher deutscher Gegenwartssprache*, NBZ, **22**, nr. 4 771, 6 apr. 1978, 3.

★

Vezi și nr. 42, 50, 124, 623, 327, 1 119, 1 123, 1 128, 1 133, 1 157, 1 423, 1 803, 2 118, 2 119, 2 120, 2 125, 2 131, 2 135, 2 136, 2 152, 2 153, 2 154, 2 155, 2 156, 2 158, 2 256, 2 265, 2 276.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

1565. ANGHELESCU, NADIA, DRIMBA, VLADIMIR, THEBAN, LAURENȚIU, *Oriental Languages* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 481—501.
1566. * * * *Studia et acta orientalia*. IX. Recueil édité par Asociația de studii orientale din R. S. România, București, 1977, 171 p.
Vezi și nr. 1 568, 1 569.

★

Vezi și nr. 469, 593, 594, 2 172.

Recenzii

1567. ABRUDAN, D., Constantin Daniel: *Orientalia Mirabilia*, vol. I (Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 290 p.), MA, **23**, nr. 4—6, 1978, 391—395.
1568. MANU, EMIL, *Studia et acta orientalia* [vol. IX], Luceafărul, **21**, nr. 11, 1978, 7.
1569. TARTLER, GRETE, „*Studia et acta orientalia*" [vol. IX], RLit, **11**, nr. 18, 1978, 8.

IX. *ROMANISTICĂ*

1570. Alonso, Dámaso, *Poezie spaniolă. Încercare de metode și limite stilistice. Garcilaso, Fray Luis de Leon, San Juan de la Cruz, Góngora, Lope de Vega, Quevedo.* Traducere și prefață de Sorin Mărculescu, București, EU, 1977, 555 [—556] p.
Vezi și nr. 1 693, 1 702.

1571. Ani, Virgil, *La tecnica del giudizio riservato nella* **Divina Commedia,** Hommage Iordan, 29—46.

1572. Avram, Andrei, *Clasificarea binară a fonemelor consonantice ale friulanei vorbite în România,* SCL, **29,** nr. 5, 1978, 493—496.

1573. Baciu, Ioan, *Une tendance constante dans l'évolution du lexique français* [rezumat în română], StUBB, **23,** fasc. 1, 1978, 45—49.

1574. Baldinger, Kurt, *Mfr.* **harats, farats** — *ein etymologisches Problem,* SCL, **29,** nr. 5, 1978, 511—513.

1575. Bîrlădeanu, Mihaela, Maneca Constant, *Physionomie généalogique de deux modèles lexicaux: français et roumain* [cu 4 tabele în text], Hommage Iordan, 55—72.

1576. Bratu Stati, Smaranda, *Ștefan Augustin Doinaș în italiană, „L'assedio",* Sec 20, nr. 11—12, 1977, 249—252.

1577. Budagov, R. A., *Portrety učenyh v knige* **Romanskoe jazykoznanie** *Iorgu Jordana,* SCL, **29,** nr. 5, 1978, 515—517.

1578. Burdea, Silvia, *Aspecte ale comicului în trilogia „Tartarin de Tarascon", „Tartarin sur les Alpes", „Port-Tarascon" de Alphonse Daudet,* CRIP, 22—24.

1579. Çabej, Eqrem, *Das Alpenwort* **malga,** SCL, **29,** nr. 5, 1978, 519—521.

1580. Cârstea Romaşcanu, Mihaela, *L'infinito e la transformazione di nominalizzazione. Alcune osservazioni sui costrutti nome + verbo all'infinito,* Hommage Iordan, 93—111.

1581. Cârstea Romaşcanu, Mihaela, *Transformarea impersonală în italiană și română,* LMȘ, 1, 1978, 187—192.

1582. Cenuşe, Ioan Petre, *Termeni comerciali-financiari italieni pătrunși în limba franceză,* CercLLS, **[1],** 1975, 148—152.

1583. Chirvai, Lili, *Lexicul specializat în contextul general al limbii franceze* [rezumat în română ; résumé en français], SȘIP, 37—42.

1584. Chirvai, Lili, Mihuț, Silvia, *Considerațiuni privind nominalizarea în limbajul tehnic francez* [rezumat în română ; résumé en français], SȘIP, 49—52.

1585. Cilianu-Lascu, Corina, *Aspecte ale transformării de incoativizare în română și franceză,* LMȘ, 1, 1978, 150—154.

1586. Ciungan, Steluța, *Considerații asupra structurii frazei în textul tehnico-științific* [din franceză], CRIP, 35—36.

1587. Ciungan, Steluța, *Modele productive de creare a vocabularului în fizica și tehnica nucleară* [în franceză], CȘIC, 226—236.

1588. Ciungan, Steluța, *Propoziția relativă în textul tehnico-științific* [în franceză], CRIP, 33—34.

1589. Coman, Ileana, *Prolativul spațial obiectivizat în franceză și română,* LMȘ, 1, 1978, 140—143.

1590. Condrea-Derer, Doina, *L'io narrante del capolavore del Nievo,* Hommage Iordan, 127—137.

1591. Constantinescu, Ileana, *Lupta dintre termenii francezi și englezi în terminologia economică franceză,* CercLLS, **[1],** 1975, 210—214.

1592. Covaci, Vasile, *Les emprunts stylistiques dans Présentation des haïdoucs de Panaït Istrati,* Hommage Iordan, 153—160.

1593. Crăciunescu, Ileana, *Contribuție la studiul etimologiei unor termeni latini în limba franceză și română,* CercLLS, **[1],** 1975, 198—202.

1594. Cristea, Teodora, *Cu privire la exprimarea instrumentalului în limbile franceză și română,* CercLLS, **[1],** 1975, 251—256.

1595. Cristea, Teodora, *L'expression de l'imminence contrecarrée en français et en roumain,* Hommage Iordan, 161—169.

1596. Cristea, Teodora, Cuniță, Alexandra, Drăghicescu, Janeta, Galațanu, Olga, Cosăceanu, Anca, Vișan, Viorel, *Complementarea predicativă în limbile română și franceză,* LMȘ, 1, 1978, 89—136.

1597. Cuniță, Alexandru, *Remarques sur l'emploi de certains éléments formatifs communs au roumain et au français,* Hommage Iordan, 187—195.

1598. Dinu, Daniela, *Un signifiant: deux visions.* [H. de Balzac, *Le médecin de campagne*], CS, **1,** 1977, 74—77.

1599. Drăghicescu, Janeta, *Sur l'équivalence des expressions:* **chose à faire/lucru de făcut,** Hommage Iordan, 211—214.

1600. Dumitrescu, Domnița, *La pregunta-eco en castellano*, Hommage Iordan, 225—237.
1601. Fassel, Luminița, *Non esiste el neutro in italiano?* ,Hommage Iordan, 239—246.
1602. Fassel, Luminița, *Nouvelles remarques sur la continuité du neutre latin. Révalorisation*, ER, **12**, 1977/1978, 145—153.
1603. Francescato, Giuseppe, *À propos de la thèse de Raynouard et de la „langue romane primitive"*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 535—540.
1604. Frîncu, Cecilia, *La „forteresse" d'un avare* [H. de Balzac, *Le curé du village*], CS, **1**, 1977, 67—73.
1605. Goga, Ecaterina, *Notas sobre la relación convergente/divergente en România*, Hommage Iordan, 281—285.
1606. Guțu, Zina, *Interpenetrația vocabularului tehnic francez cu vocabularul general al limbii franceze*, CRIP, 57—59.
1607. Guțu, Z., *Substitutul „on"*, SȘIC, 1976, 170—176.
1608. Haș, Gheorghe, *Neologia semantică, sursă importantă de îmbogățire a lexicului limbii franceze contemporane* [résumé en français], StUBB, **22**, fasc. 2, 1978, 68—80.
1609. Herlea, Grațiana, *Jamais ne fût si bon soulier qui ne devint laide savante* [H. de Balzac, *Le cousin Pons*], CS, **1**, 1977, 140—149.
1610. Ieremia, Eugenia, *Pronumele adverbiale* **en, y**. *Încercare de analiză diferențială franceză-română* [résumé en français ; с резюме по русски], StL, 92—100.
1611. Iliescu, Maria, *Notă cu privire la pluralul* **-i** *din română și italiană* [résumé en français], AUC, **5**, 1977, 15—17.
1612. Iliescu, Maria, Livescu, Michaela, *Introducere în studiul limbilor romanice*, [Craiova], TUC, 1978, 314 p. multigr. + 1 hartă în afară de text (Universitatea din Craiova, Facultatea de filologie-istorie).
1613. Iordan, Iorgu, *À la memoire de W. Meyer-Lübke*, ER, **12**, 1977/1978, 171—174.
1614. Kalik, A., *L'infinitiv complément d'objet*, Hommage Iordan, 319—325.
1615. Kis, Emese, Oprean, Maria, *Articolul — determinant subordonator în limbile română și italiană*, CȘIC, 248—257.
1616. Leahu, Sarmiza, *Acerca de la transformación completiva en español y rumano*, Hommage Iordan, 335—348.
1617. Leahu, Sarmiza, *Construcția prepozițională a obiectului direct în limbile spaniolă și română*, CRIP, 71—75.
1618. Maneca, Constant, *Aspecte fonostatistice ale vocalismului italian și român*, ȘM, **3**, 1978, 78—80.
1619. Maneca, Constant, *Lexicologie statistică romanică*, București, [TUB], 1978, 305 p. multigr. (Universitatea din București).
1620. Marinescu, Rareș, *La place des pronoms personnels dans les groupes verbaux complexes*, Hommage Iordan, 349—356.
1621. Mărgineanu, Adriana, *L'architecture comme système sémiotique* [la Balzac], CS, **1**, 1977, 27—34.
1622. Mărgineanu, Adriana, *Le romantisme d'une opposition: clos/ouvert* [H. de Balzac, *Splendeurs et misères des courtisans*], CS, **1**, 1977, 59—66.
1623. McMillan, D., *Ancien français* **besaine, beseine**, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 567—574.
1624. Meyer Lübke, Wilhelm, *Țelurile lingvisticii romanice. Discurs inaugural din 16 octombrie 1906*, ER, **12**, 1977, 1978, 187—203.
1625. Mihail, Manuela, *Analogii Baudelaire-Proust*, LMȘ, 1976, 130—132.
1626. Mourin, Louis, *La réélaboration structurelle des systèmes romans de conjugaison du parfait*, SCL, **29**, nr. 1, 1978, 19—43.
1627. Mourin, Louis, *Les fusions des conjugaisons dans les langues romanes* [cu un tablou în text], SCL, **29**, nr. 3, 1978, 263—279.
1628. Mourin, Louis, *Quelques caractéristiques du système verbal français*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 575—578.
1629. Munteanu, Dan, *Considerații asupra unor fenomene consonantice în idiomul papiamentu*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 579—582.
1630. Munteanu, M., Tomozei, M., Sfetcu, G., Pandelea, M., Bejan, N., *Aspecte ale formării neologismelor în limbajul tehnico-științific francez, englez, german, rus*, SȘIC, 1976, 124—131.
1631. Nasta, Dan Ion, *Posesivul emfatic în franceză și română*, LMȘ, 1, 1978, 69—77.
1632. Neagu, Valeria, *Criterii de apreciere a influenței limbii engleze asupra lexicului spaniolei americane*, SCL, **29**, nr. 1, 1978, 71—73.
1633. Neagu, Valeria, *O categorie specială de împrumuturi din limba engleză în lexicul spaniolei americane*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 583—588.

1634. NEGULEȚ, DOINA, *Les objets comme système cohérent* [H. de Balzac, *Le Père Goriot*], CS, **1**, 1977, 103—109.
1635. NICOLAE, VALENTIN, *Inventaire d'objets* [H. de Balzac, *Eugenie Grandet*], CS, **1**, 1977, 115—120.
1636. NICULESCU, ALEXANDRU, *„Cîntecul gintei latine" în versiuni romanice*, TribRom, **7**, nr. 135, 1978, 5.
1637. NICULESCU, ALEXANDRU, *Romance Languages* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 349—366.
1638. NICULESCU, ALEXANDRU, *Wilhelm Meyer-Lübke*, ER, **12**, 1977/1978, 181—186.
1639. OSMAN, SABINA, *Metafore culori în limbile franceză și română*, CercLLS, **2**, 1978, 6—11.
1640. PĂUN, CONSTANTIN, *De la limba tehnică la limba vorbită* [în franceză], CRIP, 93—94.
1641. PĂUN, CONSTANTIN, *Prefixe cu caracter negativ în franceză și română*, CȘIC, 134—142.
1642. PĂUN, CONSTANTIN, *Sistemul verbal în fraza tehnico-științifică în franceză și română*, CRIP, 88—91.
1643. PĂUN, CONSTANTIN, PETRESCU, GEORGETA, *Modele productive în formarea terminologiei de electronică în română, franceză și germană*, CercLLS, [**1**], 1975, 143—147.
1644. PELLEGRINI, G. B., *Le denominazioni friulane e dolomitiche del „porcile"*, SCL, **29**, nr. 6, 1978, 653—664.
1645. POGHIRC, CICERONE, *La latinité carpatho-balkanique (Contribution à la définition du concept)*, ER, **12**, 1977/1978, 105—119.
1646. POPESCU, RADU ȘP., *Une tendance romane : ce, ci > ço, çu*, Hommage Iordan, 401—406.
1647. POPESCU PAMPU, MIREILLE, *Prețiozitatea stilului în teatrul lui Giraudoux*, CRIP, 103—104.
1648. PRICE, GLANVILLE, *L'importance de la langue galloise pour la linguistique romane*, CL, **23**, nr. 1, 1978, 21—25.
1649. PRICE, GLANVILLE, *L'interrogation négative sans* **ne**, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 599—606.
1650. RADU, ANCUȚA, *Sugestii de conversație în limba franceză pe teme de deontologie medicală*, CercLLS, **2**, 1978, 204—208.
1651. RAMÍREZ, LUIS HERNÁN, *Estudios e investigaciones sobre el espanol peruano*, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 281—295.
1652. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, *Groupes consonantiques en position médiane en latin populaire et dans les langues romanes*, Hommage Iordan, 415—421.
1653. RUS, AUREL, *Metode statistice în analiza tragediei* **La guerre de Troie n'aura pas lieu**, LMȘ, 1976, 125—129.
1654. RUSU, TIBERIU, *Comitativul în română și franceză*, LMȘ, 1, 1978, 137—139.
1655. SALA, MARIUS, [La rubrica : *Cinci minute cu...*] *Lingvistul...* [convorbire consemnată de Dan Munteanu], TribRom, **7**, nr. 138, 1978, 4.
1656. SÎRBU, GABRIELA, *Un caz particular de folosire a pronumelor* **il** *și* **ce**, CercLLS, **2**, 1978, 168—172.
1657. SOBA, M., *Despre eficiența sesizării amestecurilor și deosebirilor de vocabular în limbajul tehnic minier român și francez*, CercLLS, [**1**], 1975, 203—209.
1658. STĂNCIOIU, ANA MARINA, *Aspecte actuale ale lexicului francez*, CercLLS, [**1**], 1975, 174—178.
1659. STOENESCU, CONSTANȚA, *Paralexeme în terminologia de construcții franceză*, SȘIC, 1976, 115—123.
1660. ȘOPTEREANU, LILIANA, *Despre specificul corespondenței comerciale sub aspectul stilului funcțional (cu referire la limba spaniolă)*, CercLLS, **2**, 1978, 190—195.
1661. ȘTEF, FELICIA, *Cîteva considerațiuni privind sistemul flexiunii verbale al limbii române ca limbă romanică*, Hommage Iordan, 447—454.
1662. ȘTEFĂNESCU, ELENA, *La chambre — signifiant de la vie privée* [H. de Balzac, *Le médecin de campagne*], CS, **1**, 1977, 97—102.
1663. TABACU, MIOARA, *Nature et architecture* [H. de Balzac, *Les paysans*], CS, **1**, 1977, 78—85.
1664. TAMAS, ILDIKO-MARIA, *Corelația dintre limbajul tehnic francez și cel englez* [rezumat în română ; résumé en français], SȘIP, 53—57.
1665. TĂNASE, ADELA MIRA, *Aspecte ale pronunțării limbii franceze actuale*, AUT, **13**, 1975, 141—145.
1666. TĂNASE, ADELA-MIRA, TĂNASE, EUGEN, *Le français contemporain. Morphologie. III. Les éléments de relation*, Timișoara, TUT, 1978, 143 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie, Catedra de limbi moderne).
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1793, **19**, 1976, nr. 1411.
1667. THEBAN, MARIA, *Construcții factitive în limba portugheză din secolul al XVI-lea*, Hommage Iordan, 455—460.

1668. Timoc, Olimpia, **Que** — *marque du subjonctif indépendant en moyen français*, Hoammage Iordan, 461—467.
1669. Titu, Viorica, *Les objets d'un ancien paysan* [H. de Balzac, *Les paysans*], CS, **1**, 1977, 110—114.
1670. Tuțescu, Mariana, *La présupposition en français contemporain*, București, [TUB], 1978, 220 p.
1671. Țenchea, Maria, *Considerații asupra ideii de durată în sintagmele prepoziționale (limba franceză)* [résumé en français ; с резюме по русски], AUT, **13**, 1975, 91—101.
1672. Țenchea, Maria, *În legătură cu numele predicativ și elementul predicativ suplimentar în franceză și română* [résumé en français ; с резюме по русски], StL, 122—131.
1673. Țenchea, Maria, *Prepoziții cantitative în franceză și română*, Filologie XX, **1**, 1977, 139—143.
1674. Ursu, Mirela, *Corelații gramaticale ale condiționalului*, Filologie XX, **1**, 1977, 145—148.
1675. Vasiliu, Delia, *Practica textuală și grupul „tel quel"*, CercLLS, **2**, 1978, 324—333.
1676. Vintilă-Rădulescu, Ioana, *O nouă rezolvare a problemei genezei creolei franceze?*, SCL, **29**, nr. 5, 1978, 619—621.
1677. Vîrtosu, Ileana, *Les avatars d'un sigle* [fr. *C.R.S.*], Hommage Iordan, 501—506.
1678. Vîrtosu, Ileana, *Quelques remarques de phonnétique et de phonologie françaises*, CercLLS, **2**, 1978, 422—428.
1679. Vrabie, Henriette, *Problema microsistemelor în „Dicționarul limbii franceze contemporane" sub redacția lui Jean Dubois*, CercLLS, [**1**], 1975, 153—157.
1680. Vrabie, Henriette, *Problema sincronismului și a definițiilor în alcătuirea unui dicționar al limbii franceze contemporane*, CȘIC, 178—188.

★

Vezi și nr. 97, 107, 116, 123, 148, 169, 173, 197, 204, 236, 264, 268, 280, 281, 311, 313, 319, 416, 464, 491, 499, 529, 538, 543, 544, 551, 561, 562, 563, 565, 573, 581, 584, 585, 586, 587, 589, 590, 591, 592, 593, 865, 866, 886, 887, 935, 956, 985, 1 003, 1 006, 1 008, 1 029, 1 053, 1 055, 1 057, 1 058, 1 069, 1 070, 1 071, 1 077, 1 078, 1 098, 1 099, 1 106, 1 109, 1 117, 1 220, 1 303, 1 481, 1 759, 1 789, 1 936, 1 955, 1 959, 1 960, 1 961, 1 962, 1 966, 1 967, 1 971, 1 972, 1 973, 1 975, 1 979, 1 982, 1 992, 1 996, 1 999, 2 004, 2 008, 2 009, 2 025, 2 026, 2 031, 2 044, 2 048, 2 051, 2 052, 2 053, 2 074, 2 078, 2 079, 2 089, 2 090, 2 097, 2 102, 2 193, 2 194, 2 198, 2 216, 2 218, 2 220, 2 232, 2 239, 2 243, 2 247, 2 250, 2 252.

Recenzii

1681. Călărașu, Cristina, Marc Wilmet, *Études de morpho-syntaxe verbale*, Librairie Klincksieck, Paris, 1976, 208 p., AUBLLR, **26**, 1977, 144—146.
1682. Covaci, Vasile, *Le Français dans le Monde 1977*, nr. 133, *Les nouveaux débutants*, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 471—472.
1683. Covaci, Vasile, Teodora Cristea, *Éléments de grammaire contrastive, domaine français-roumain*, București, Editura didactică și pedagogică, 1977, 288 p., LMȘ, **1**, 1978, 218—220.
1684. Dumitrescu, Domnița, Lorenzo Renzi, *Introduzione alla filologia romanza*, Bologna, Società Editrice Il Mulino, 1976, 243 p. (6. **Studi linguistici e semiologici**), SCL, **29**, nr. 1, 1978, 95—96.
1685. Georgescu, Iulia, ER du C.N.R.S., *Enquête et description des langues à tradition orale*. SELAF, Paris, 1974 ; tome I — 239 p., tome II — 112 p., tome III — 163 p., tome IV — 87 p., tome V — 126 p., RRL, **23**, Suppl. 1978, 87—91.
1686. Ghițescu, M., * * * Alphonse Daudet. *Rentrée du troupeau dans un mas provençal*. În : *Textes et documents pour la classe*, Paris, 1968, nr. 18, p. 7—8, 29, PredLS, **4**, 1974, 186—188.
1687. Ghițescu, M., * * * Anatole France. *Le crime de Sylvestre Bonnard. Pourquoi j'aime Paris*. În : *Documents pour la classe*, Paris, nr. 51, 5 mar. 1959, p. 5—6, PredLS, **5**, 1975, 202—207.
1688. Ghițescu, M., Bianchi, G. B.—Lamberti, L. : *Giacomo Leopardi :* **Il saboto del villaggio.** În : Bianchi, G. B. — Lamberti, L., *Voci moderne e antiche*. Antologia italiana per la Scuola Media, vol. 2, Milano, Garzanti Editore, 1967, p. 115—116, PredLS, **4**, 1975, 190—192.

1689. Ghiţescu, M., Bianchi, G. B. — Lamberti, L.: *Ludovico Ariosto:* **Orlando Furioso** — *Dedica del poema.* În: Bianchi, G. B. — Lamberti, L.: *Voci moderne e antiche.* Antologia italiana per la Scuola Media, vol. 2, Milano, Garzanti Editore, 1967, p. 452—453, PredLS, **4**, 1974, 194—196.

1690. Ghiţescu, M., * * * La Fontaine. *Le coche et la mouche.* În: *Documents pour la classe,* Paris, 1963, nr. 142, p. 21—22, PredLS, **4**, 1974, 180—185.

1691. Ghiţescu, M., * * * Louis Aragon. *Je vous salue ma France.* În: *Documents pour la classe,* Paris, 1962, nr. 116, p. 21—22; 1965, nr. 182, p. 17—19, PredLS, **4**, 1974, 171—178.

1692. Graur, Al., *Extindere şi adîncire* [Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu şi Tudora Şandru Olteanu, *El léxico indígena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad,* México — Bucureşti, 1977], RLit, **11**, nr. 9, 1978, 9.

1693. Ionescu, Andrei, *Dámaso Alonso şi treptele cunoaşterii* [*Poezie spaniolă. Încercare de metode şi limite stilistice,* Bucureşti, 1977], Transilvania, **7**, nr. 5, 1978, 43—44.

1694. Iordan, Iorgu, *O lucrare românească de hispanistică* [*El léxico indígena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad,* de Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu şi Tudora Şandru-Olteanu, México — Bucureşti, 1977], Scînteia, **47**, nr. 11 036, 12 feb. 1978, 4.

1695. Kelemen, Béla, Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Şandru-Olteanu, *El léxico indígena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad,* Academia Mexicana, México, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1977, 196 l., NyIK, **22**, nr. 1, 1978, 111—113.

1696. Mihăescu, H., Giovanni Battista Pellegrini: *Studi di onomasiologia friulana.* „Atti dell'Accademia di Scienze, Lettere ed Arti di Udine", série VIII, volume III, 1976/1978, p. 5—44, RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 820—821.

1697. Mihăescu, H., G. B. Pellegrini — A. Stussi, *Dialetti veneti nel Medioevo,* dans le volume collectif *Storia della cultura veneta dall'origini al Trecento,* Neri Pozza Editore, Padova-Venezia, 1977, pp. 424—452, RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 178—179.

1698. Mihăescu, H., Mario D'Elia, *Sulla „flessione interna" dei sostantivi nei dialetti pugliesi,* „Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, Classe di Scienze morali, Lettere ed Arti", CXXXIV, 1975—1976, p. 647—661, RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 180.

1699. Mihăilă, G., Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine. Introducere în filologia romanică.* Versiune românească îngrijită şi coordonată de Alexandru Niculescu. Traducere: Anca Giurescu, Mihaela Cârstea-Romaşcanu, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, XLII + 594 p., LL, 1, 1978, 119—126.

1700. Negomireanu, Doina, Marius Sala, Dan Munteanu, Valeria Neagu, Tudora Şandru-Olteanu, *El léxico indígena del español americano. Apreciaciones sobre su vitalidad.* Premio del centenario de la Academia Mexicana, lingüística hispánica, 1975, México — Bucureşti, 1977, 196 p., CL, **23**, nr. 2, 1978, 241—243.

1701. Oancea, Ileana, Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine,* Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977, Orizont, **29**, nr. 18, 1978, 6.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1355.

1702. Papahagi, Marian, *Dámaso Alonso şi critica stilistică* [*Poezie spaniolă. Încercare de metode şi limite stilistice,* Bucureşti, 1977], Transilvania, **7**, nr. 10, 1978, 41—43.

1703. Ploae Hanganu, Mariana, Clarinda de Azevedo Maia, *Os falares fronteiriços do conselho do Sabugal e da vizinha regiao de Xalma e Alamedilla,* Coimbra, Publicações do Instituto de Estudos Românicos. Suplemento IV da „Revista Portuguesa de Filologia", 1977, 609 p., SCL, **29**, nr. 1, 1978, 96—98.

1704. Rudes, Blair A., Robert A. Hall Jr., *Proto-Romance Phonology,* Elsevier, New York, 1976, pp. 297, RRL, **23**, Suppl. 1978, 94—98.

1705. Russu, I. I., *Despre originile limbilor neolatine (În legătură cu monografia lui C. Tagliavini)* [Bucureşti, 1977], Transilvania, **7**, nr. 3, 1978, 45—47.

1706. Şandru Olteanu, Tudora, Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine — Introducere în filologia romanică.* Versiune românească îngrijită şi coordonată de Aldxandru Niculescu. Traducere Anca Giurescu, Mihaela Cârstea-Romaşcanu, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 592 + XLII p., SCL, **29**, nr. 3, 1978, 363—364.

1707. Todoran, R., Carlo Tagliavini, *Originile limbilor neolatine. Introducere în filologia romanică.* Versiune românească îngrijită şi coordonată de Aldxandru Niculescu. Traducere de Anca Giurescu, Mihaela Cârstea-Romaşcanu, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1977, XLII + 594 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 132—133.

1708. Todoran, R., Giovanni Alessio, *Lexicon etymologicum. Supplemento ai dizionari etimologici latini e romanzi*, Arte tipografica, Napoli, 1976, Accademia di Archeologia, Lettere e Belle Arti di Napoli, XX + 694 p., CL, **23**, nr. 1, 1978, 133—135.

★

Vezi și nr. 38, 44, 48, 148, 615, 618, 619, 628, 629, 1 119, 1 128, 1 171, 1 173, 1 174, 1 191, 1 434, 1 464, 1 481, 2 114, 2 123, 2 128, 2 130, 2 133, 2 137, 2 138, 2 188, 2 189, 2 259, 2 260, 2 261.

X. *SLAVISTICĂ*

1709. Andrassy, Eva, *Observații în legătură cu manuscrisul unei gramatici slavone de la Arhivele Statului din Iași* [résumé en français ; English abstract], BulȘtStud, 333—338.

1710. Ban, A., *O fonologičeskoj interpretacij assimiljativnogo smjagčenija v konsonantnyh sočetanijah russkogo jazyka*, SLLM, **1**, 1977, 1—22.

1711. Bădică, Galina, *Unele particularități stilistice ale sintaxei schițelor din literatura sovietică a anilor '20 și '60*, CercLLS, **[1]**, 1975, 505—509.

1712. Becherescu, Letiția, *Cîteva observații asupra verbelor de mișcare în limbile rusă și română* [rezumat în română ; с резюме по русски], SȘIP, 27—32.

1713. Benedek, G., *Fonetismul împrumuturilor de origine română în graiurile slovace din Bihor*, SLLM, **1**, 1977, 23—31.

1714. Bettisch, Ioan, *O ipoteză cu privire la originea expresiei ruseşti „popast'v prosak", și etimologia termenului „prosak"*, SLLFolc, **4**, 417—420.

1715. Blănaru, Eugen, *Unele aspecte ale împrumutului lexical în terminologia medicală rusă*, SȘIC, 1976, 140—147.

1716. Boldescu, Irina, *Unele probleme privind cuvintele compuse în terminologia tehnică rusă*, CRIP, 12—14.

1717. Boldescu, Irina, Brînzan, Maria, *Sufixele „tor" și „aj" în terminologia tehnică rusă*, CRIP, 14—16.

1718. Brașoveanu, Aurica, *Aspecte ale manifestării în limba rusă actuală*, CercLLS, **2**, 1978, 153—157.

1719. Brașoveanu, Aurica, *Forma adjectivului rus — nume predicativ în limbajul științific și tehnic actual*, CercLLS, **[1]**, 1975, 298—300.

1720. Cazacu, D., *Compendiu de divergențe structurale la nivelul sistemelor verbale ale limbilor rusă și română* [rezumat în română ; English abstract], SȘIP, 7—14.

1721. Ceaușescu, Mihaela, *Analiza contrastivă a microstructurii semantice a verbelor* **učit'—vyučit' ; učit'—naučit' ; učit'sja — naučit'sja ; zanimat'sja — zanjat'sja ; izučat'sja — izučit'** (résumé en français ; English abstract), BulȘtStud, 475—478.

1722. Celmare, N., *Unele dificultăți în stabilirea și folosirea echivalențelor cazuale în limbile rusă și română (Studiu contrastiv)*, CRIP, 28—31.

1723. Chirilă, Feodor, *Conceptul de „vietate" în limbile rusă și română*, CercLLS, **2**, 1978, 53—60.

1724. Chirilă, Feodor, *Probleme de sinonimie dialectală*, București, TUB, 1977, 397 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave, Catedra de filologie rusă).

1725. Chirilă, Feodor, *Raporturi sinonimice dintre lexeme care exprimă noțiunea „căi de comunicație" în limbile rusă și română*, SȘIC, 1976, 102—114.

1726. Chirilov, P., *Considerații generale asupra genezei unor particularități ale graiului lipovenilor din Pisc-Brăila*, SLLM, **1**, 1977, 32—44.

1727. Chivescu, Romeo, *Construcții lexico-semantice cu caracter distributiv în rusă și română*, CercLLS, **2**, 1978, 36—41.

1728. Croitoru, Otilia, *Evoluții semantice în lexicul graiului lipovenesc din comuna Slava Cercheză, jud. Tulcea*, SLLM, **1**, 1977, 45—59.

1729. Croitoru, Otilia, *Lexicul viticulturii în graiul lipovenilor din comuna Slava Cercheză, jud. Tulcea* [с резюме по русски], StUBB, 23, fasc. 2, 1978, 64—69.

1730. Decusează, Crina, *Neologisme stilistice în opera lui Vladimir Maiakovski*, SȘIC, 1970, 179—186.

1731. Decusează-Bocșan, Crina, *Date cu privire la manuscrise ce atestă începuturile istoriografiei românești în limba slavonă*, CȘIC, 333—341.

1732. Drondoe, Vera, *Comportamentul verbal în generarea și receptarea propozițiilor interogative* [în rusă și română ; rezumat în română ; с резюме по русски], SȘIP, 21—26.

1733. Dulgheru, Ninel, *Despre rolul factorilor lingvistici interni în dezvoltarea unei categorii antroponimice* [în graiurile lipovenești], CercLLS, **2**, 1978, 48—52.
1734. Dulgheru, Ninel, *Frecvența factor esențial al evoluției sistemului antroponimic lipovenesc*, CercLLS, **[1]**, 1975, 169—173.
1735. Ghițulescu, Eliza, *Unele considerații privind terminologia economică din limba rusă*, CercLLS, **[1]**, 1975, 108—111.
1736. Ghițulescu, E., Jivănescu, V., *Unele considerații privind compunerea în terminologia economică rusă*, CercLLS, **2**, 1978, 111—115.
1737. Ghijițchi, Anastasia, *Sinonimia sintactică în limba rusă contemporană*, SLLM, **1**, 1977, 60—86.
1738. Haivas, Gabriela, *Aspecte ale categoriei de timp și ale realizării acesteia în limba rusă*, AUT, **13**, 1975, 147—150.
1739. Hârșan, Elena, *Categoria actualității verbale în limbile rusă și engleză*, CercLLS, **[1]**, 1975, 301—305.
1740. Hîrlăoanu, A., *Contribuții la studiul recțiunii forte și slabe în limbile rusă și română*, CercLLS, **2**, 1978, 24—48.
1741. Hîrlăoanu, A., *Contribuții la studiul verbelor de mișcare bimembre* [din rusă], CercLLS, **2**, 1978, 65—70.
1742. Hîrlăoanu, A., *Diatezele în limba rusă (contribuții la istoricul problemei)*, CȘIC, 237—248.
1743. Hîrlăoanu, A., *Exprimarea relațiilor spațiale în limba rusă cu ajutorul prepozițiilor*, SȘIC, 1976, 162—170.
1744. Hîrlăoanu, Alfred, *Exprimarea relațiilor spațiale în sistemul cazual al limbii ruse*, CercLLS, **[1]**, 1975, 232—235.
1745. Hîrlăoanu, Alfred, *Verbele poziționale din limba rusă și echivalentele lor românești (Analiză contrastivă)*, SȘIC, 1970, 171—178.
1746. Ionescu, Anca Irina, *Lingvistică și mitologie. Contribuții la studierea terminologiei credințelor populare ale slavilor*, București, EL, 1978, 167 p. [cu indice de autori și cuvinte].
1747. Iorgulescu, Silvia, *Structuri verbale cu subiectul nedeterminat în textele tehnico-științifice rusești și redarea lor în limba română*, CȘIC, 142—150.
1748. Iosub, Elena, Apostol, Julieta, *Exprimarea categoriei lingvistice a modalității în construcții care conțin infinitivul dependent* [în rusă], CercLLS, **2**, 1978, 61—64.
1749. Ispas, B., *Zoosemia și tipurile de polisemie regulată în limbile rusă și română* [résumé en français; с резюме по русски], AUT, **14**, 1976, 49—55.
1750. Jepan, Elvira, *Leksikografičeskaja obrabotka russkoj matematičeskoj terminologii (I)* [rezumat în română], StUBB, **23**, fasc. 2, 1978, 60—63.
1751. Jivănescu, Vasilica, Tailler, Judith, *Determinanți verbali în ocurență obligatorie în limba rusă*, CercLLS, **[1]**, 1975, 241—245.
1752. Jurconi, I., *Un procedeu activ de formare a termenilor tehnici* [în rusă; rezumat în română; с резюме по русски], SȘIP, 1—6.
1753. Lința, Elena, *Fonologia comparată a limbilor slave*, București, [TUB], 1978, 242 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi străine, Secția de limbi slave).
1754. Loghinovski, Elena, *Cîteva probleme ale traducerii limbajului poetic* [*Plumb*, de G. Bacovia, în rusă], SCL, **29**, nr. 4, 1978, 455—460.
1755. Loghinovskaja, Elena, Petrescu, Ion, *Poezija Luciana Blaga v perevode na evropejskie jazyki*, Synthesis, **5**, 1978, 283—289.
1756. Malița, Tatiana, *Observații asupra numelor de persoane din basmele rusești*, SȘIC, 1976, 225—233.
1757. Malița, Tatiana, Tauberg, Edith, *Antroponimizarea zoonimelor în basmele populare rusești*, CRIP, 76—78.
1758. Malița, Tatiana, Tauberg, Edith, *Modul imperativ în limbile rusă și română*, LMȘ, 1, 1978, 171—180.
1759. Malița, Tatiana, Tauberg, Edith, *Observații cu privire la adaptarea fonetică și morfologică a adjectivelor rusești de origine franceză*, CȘIC, 84—92.
1760. Marusciac, Silvia, *Analiza stilistică a unor texte tehnice (în scop metodic)* [rezumat în română; с резюме по русски], SȘIP, 33—36.
1761. Mihăilă, G., *Slavic Languages* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 381—421.
1762. Milin, Jiva, *Cîteva manuscrise slavone de redacție sîrbă de la mănăstirea Hodoș-Bodrog la Biblioteca Episcopiei ortodoxe române din Arad*, Filologia XX, **1**, 1977, 41—46.
1763. Moldovan, V., *Omonime derivate în limba rusă contemporană. Substantivul* [English abstract; с резюме по русски], StL, 58—63.

1764. Moldovan, V., Ispas, B., *Omonimele etimologice în limba rusă contemporană*, AUT, **14**, 1976, 169—175.
1765. Nagy, Maria, *Vocativul în graiul lipovenesc din Slava Cercheză*, SLLM, **1**, 1977, 87—92.
1766. Niculescu, Raisa, *Valoarea unor elemente gramaticale ruseşti în procesul vorbirii*, SŞLM, 24—33.
1767. Pâslaru, Elena, *Cuvinte româneşti în limbile popoarelor vecine. II. Termeni tehnici*, CRIP, 94—97.
1768. Pedestraşu, A., *Pronumele demonstrative ruseşti şi categoria determinării/indeterminării*, CercLLS, **2**, 1978, 186—189.
1769. Pedestraşu, A., *Pronumele personal din limba rusă sub raportul determinării/indeterminării*, CercLLS, **[1]**, 1975, 236—240.
1770. Pistrui, Chiril, *101 manuscrise slave în Transilvania (sec. XII—XVII)*. [*I.*] *A. Biblioteca Episcopiei Arad*, BO, **26**, nr. 1—2, 1978, 127—149; *II. B. Biblioteca mănăstirii Bodrog*, nr. 3—4, 302—310; *III. A. Biblioteca Academiei Române — Filiala Cluj-Napoca*, nr. 5—6, 608—624.
1771. Rozkoš, Pavel, *Din morfologia verbului în graiul slovac din Nădlac* [mit deutscher Zusammenfassung; с резюме по русски], StL, 190—198.
1772. Rozkoš, Pavel, *Fonetismul graiului slovac din Butin (judeţul Timiş)* [с резюме по русски], StudL, 175—196.
1773. Rudner, Tatiana, *O problemă legată de specificul vocabularului de chimie (Structura substantivelor în limbile rusă şi română)*, CRIP, 110—112.
1774. Rudner, Tatiana, *Predicatul — factor determinant al modelului de propoziţie în stilul tehnico-ştiinţific (Studiu comparativ rus-român)*, CRIP, 115—117.
1775. Schveiger, P., Szekely, Sari, *O glubino-poverhnostnom analize predikativnoj funkcij (na materiale nekotoryh glagolov sovremennogo russkogo jazyka)*, SLLM, **1**, 1977, 99—105.
1776. Sîrbu, Richard, *Analiza distributivă a antonimelor* **ljubov'** *(iubire)* — **nenav'st'** *(ură)* [résumé en français; с резюме по русски], AIT, 13, 1975, 103—112.
1777. Stoicovici, Olga, *Limba documentelor slavone din Moldova (sec. al XIV-lea şi prima jumătate a sec. al XV-lea). Morfologia*, Bucureşti, [TUB], 1978, 244 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi străine).
1778. Surjicov, Aurelia, *Folosirea compunerii în formarea cuvintelor ruseşti. Privire diacronică*, SŞIC, 1976, 132—139.
1779. Surjicov, Aurelia, *Unele aspecte ale istoricului şi genului categoriei compuselor abreviate în limba rusă contemporană*, CŞIC, 189—197.
1780. Surjicov, Aurelia, *Unele aspecte ale structurii morfematice a compuselor abreviate în limba rusă contemporană*, SŞLM, 43—52.
1781. Székely, Emma, *K voprosu ob opredelenno-ličnyh predloženijah*, SLLM, **1**, 1977, 106—116.
1782. Székely, Sara, Schveiger, Paul, *Structura de adîncime a expresiilor cu cuantificatori adverbiali în limba rusă*, SŞIC, 1970, 159—162.
1783. Topor, Gecrgescu, T., *Metafora în textul tehnico-ştiinţific rusesc*, CercLLS, **[1]**, 1975, 525—528.
1784. Uţă, Vasile, *Probleme de echivalare bilingvă a frazeologiei ruse*, LMŞ, 1, 1978, 193—196.
1785. Vaimberg, S., *Despre semantica verbelor digresive în limbile slave*, CercLLS, [1], 1975, 266—269.
1786. Vascenco, Victor, [La rubrica: Dialog între colegi; Despre prepoziţia *v* urmată de substantiv în nominativ în rusă], LMŞ, 1, 1978, 205—208.
1787. Văleanu, Valentina, Ghiţulescu, Eliza, *Unele probleme structural-semantice în formarea termenilor economici din limba rusă*, CRIP, 118—119.
1788. Vinţeler, Alla, Vinţeler, Onufrie, *Onomastika v russkom literature kak element stranovedenija*, SLLM, **1**, 1977, 170—178.
1789. Vrabie, Henriette, *Adaptarea fonetică a elementelor franceze în limbile rusă şi română; analogii şi deosebiri*, SŞIC, 1976, 216—224.
1790. * * * *Studii de limbă, literatură şi metodică*. [Vol.] I. Volum îngrijit de I. Pătruţ şi O. Vinţeler, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 229 [—230] p. multigr. (Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de filologie, Catedra de filologie slavă).

★

Vezi şi nr. 103, 104, 105, 132, 240, 314, 515, 538, 572, 610, 772, 893, 946, 972, 973, 1 029, 1 069, 1 070, 1 074, 1 092, 1 096, 1 099, 1 106, 1 107, 1 109, 1 111, 1 119, 1 370, 1 411, 1 412, 1 413, 1 630, 1 940, 1 942, 1 953, 1 964, 1 969, 1 980,

1 981, 1 986, 1 990, 1 991, 2 021, 2 043, 2 057, 2 058, 2 059, 2 064, 2 066, 2 077, 2 087, 2 098, 2 099, 2 103, 2 174, 2 175, 2 185, 2 195, 2 196, 2 201, 2 204, 2 208, 2 209, 2 221, 2 229, 2 233, 2 234, 2 240, 2 241, 2 242, 2 254.

Recenzii

1791. ANDRICI, VL., Vsevolodova, M. V.: *Upotreblenie kratkih i polnyh prilagatelnyh.* În: *Russkij jazyk za rubežom*, Moscova, 1971, nr. 3, p. 65—68; 1972, nr. 1, 59—64, PredLS, **4**, 1974, 93—11.

1792. BAZ-FOTIADE, LAURA, BĂLAN, DUMITRU, *Rečinik na bălgarska literatura*, vol. I, literele *A-D*, Editura Academiei de Ştiinţe, Sofia, 1976, 408 p., RITL, **27**, nr. 2, 1978, 281—284.

1793. BENEDEK, G., V. Kiparsky, *Russische historische Grammatik*, vol. I—III, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg, 1963—1975, CL, **23**, nr. 2, 1978, 243—245.

1794. FOTIADE, LAURA VELCULESCU, CĂTĂLINA, Boniu Anghelov, *Pagini de istoria literaturii bulgare vechi*, Sofia, 1974, 237 p., RITL, **27**, nr. 3, 1978, 461—462.

1795. HÎRLĂOANU, A., Lector dr. Edith Tauberg, *Sistemul temporal în limbile rusă şi română*, CMUB, 1975, 179 p., CercLLS, **2**, 1978, 451—452.

1796. IONESCU-NIŞCOV, TR., * * * *Vlastivedný slovník obcí na slovensku* (Dicţionar istorico-geografic al localităţilor din Slovacia). Verda. Vydavatelstvo slovenskej akadémie Vied, Bratislava, 1977, I, 528, RI, **31**, nr. 7, 1978, 1 307—1 308.

1797. MIHAIL, ZAMFIRA, Bagra Georgieva, *Tradicionna stroitelna Žilišne terminologija* (Building and traditional dwelling terminology), în „Zbornik za narodni umotvoreni i narodopis", XL, Sofia, 1976, p. 99—145, RESEE, **16**, nr. 3, 1978, 599—600.

1798. MIHAIL, ZAMFIRA, Persida Tomić, *Tipološko-terminološka klasifikacija zbirke norodnog g ričarstva* (Typological — Terminological Classification of the Folk Pottery Collection in Serbia), „Glasnik etnografskog muzeja", 39—40, Belgrade, 1976, p. 45—84, RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 830.

1799. MIHĂESCU, H., *Bəlgarski etimologičeski rečnik* (Dictionnaire étymologique bulgare), səstavili V. I. Georgiev, I. Zajmov, St. Ilčev, M. Čal'kov i T. Todorov, Tome IV, Akadémie Bulgare des Sciences, Sofia, 1974—1976, 288 p., RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 181.

1800. PĂTRUŢ, I., „*Paleobulgarixa/Starobălgaristika*", Sofia, 1977, CL, **23**, nr. 1, 1978, 139—140.

1801. SCHVEIGER, PAUL, A. .A. Zalinjak, *Grammatičeskij slovar' russkogo jazyka. Slovoizmenenije*; about 100 000 words. Iszd. „Russkij jazyk", Moskwa, 1977, 879 p., RRL, **23**, Suppl. 1978, 99—100.

1802. SECHE, LUIZA, Mile Tomić, *Jazikot vo literaturnite dela na Blaže Koneski (Statistička analiza)*, Skopje, Institut ja macedonski jazik „Krste Misirkov", 1977, 296 p., SCL, **29**, nr. 4, 1978, 467—468.

1803. VAIMBERG, S., Siri Sverdrup Lunden, *Fragment nemecko-russkogo slovarja XVII v.*, în „Voprosy istoričeskoj leksikologii i leksikografii vostočnoslavjanskix jazykov", Moscova, 1974, p. 61—69; Eadem, *A German-russian Vocabulary Fragment (17-th cent.)* from Riksarkivet, Stockholm, Ryska Handlingar XIX, No. 139 (red numbers). Transcription and comparison with J. A. Comenius, *Janua Linguarum*, Oslo, 1974, 20 de p. (multiplicat). Eadem, *J. A. Comenius and Russian Lexicography*, in „Russian Linguistics" II (1975), nr. 1—2, p. 47—60, CercLLS, **2**, 1978, 443—445.

1804. VAIMBERG S., Sven Gustavsson, *Predicative Adjectives with the Copula* **byt'** *in Modern Russian*, Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm Slavic Studies 10, 1976, 399 p., CercLLS, **2**, 1978 445—446.

1805. VAIMBERG, S., William W. Derbystire, *The Lexical Impact of Russian upon English*, „Russian Language Journal" XXV (1971), nr. 91, CercLLS, **2**, 1978, 447—448.

1806. VINŢELER, ONUFRIE, V. A. Beloşapkova, *Sovremennyj russkij jazyk. Sintaksis*, Moscova, Ed. „Vyššajaškola", 1977, 248 p., StUBB, **23**, fasc. 1, 1978, 79—80.

★

Vezi şi nr. 1 128, 2 111, 2 112, 2 113, 2 121, 2 122, 2 150, 2 157, 2 264.

XI. *TRACOLOGIE*

1807. Gostar, Nicolae, *Civilizația dacică în epoca clasică*, Cronica, **13**, nr. 9, 1978, 3, 5.
1808. Hamp, Eric P., *Notulae daco-iranicae*, SAO, **9**, 1977, 79—83.
1809. Ivănescu, G., [Sub titlul comun : Interviu cu prof. univ. dr. doc. ..., membru corespondent al Academiei R.S.R.], *Limba dacică (I)* [interviu luat de N. Stoicescu și Andrei Lenard], Argeș, **13**, nr. 2, 1978, 7 ; *Limba dacilor*, nr. 3, 6.
1810. Russu, I. I., *Geto-dacii — vlăstar viguros al marelui trunchi tracic*. Scînteia, **47**, nr. 11167, 16 iul. 1978, 4.
1811. Verdeș, Ion, *Scrierea la daci în vremea lui Burebista*, RPed, **27**, nr. 5, 1978, 61 — 64.

★

Vezi și nr. 98, 534, 536, 539, 602, 604, 611, 1 377, 1 440, 1 441, 1 447.

Recenzii

1812. Manu, Emil, *O sinteză a cercetărilor de tracologie* [*Actes du premier Symposium international de thracologie, Roma, 14 — 16 novembre* 1977, Roma, Fundația Europeană Drăgan, 1978], Săptămîna, nr. 417, 1978, 2.
1813. Teodor, Silvia, Radu Vulpe, *Studia Thracologica*, București, Ed. Academiei R.S.R., 1976, 336 p., AnIst Iași, **14**, 1977, 646 — 649.
1814. Teodor, Silvia, * * * *Thraco-Dacica*, Recueil d'études à l'occasion du II Congrès International de Thracologie, București, 1976, 351 p., AnIst Iași, **14**, 1977, 649 — 650.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1815. Borgeaud, Willy, A., *La racine* *dhău- *en albanais : problèmes de* **faunus** *et du* **vlkodlàk**, RRL, **23**, Suppl. 1978, 19—43.

★

Vezi și nr. 601.

Recenzii

1816. Brâncuș, Gr., *Fjalori drejtshkrimor i gjuhës shqipe* (Dicționarul ortografic al limbii albaneze), Tirana, 1976, 761 p., SCL, **29**, nr. 3, 1978, 364 — 366.
1817. Mihăescu, H., Eqrem Çabej, *À propos de quelques questions de la culture populaire albanaise sous l'aspect linguistique*. „Studia Albanica", XIV, 1, 1977, p. 3 — 22, RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 822.
1818. Mihăescu, H., Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes* (Études d'étymologie albanaise). Bleu (tome) II, *A — B*, Tiranë, 1976, 615 p. (Akademia e Shkencave e R. P. Shqipërisë Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërisë), RESEE, **16**, nr. 1, 1978, 169 — 171.
1819. Steinke, Klaus, Martin Camaj, *Die albanische Mundart von Falconara Albanese in der Provinz Cosenza*, München, Trofenik, 1977, 148 S. (Albanische Forschungen, Band 16), RESEE, **16**, nr. 4, 1978, 817 — 819.

XIII. *LIMBA BASCĂ*

Recenzii

1820. Homorodean, M., Jaques Allières, *Les Basques*, col. „Que sais-je?", Vendôme, 1977, 1977, 128 pag. + 1 schiță, StUBB, **23**, fasc., 1, 1978, 76 — 78.

XIV. *LIMBA MAGHIARĂ*

1821. Apaczi Csere János, *Magyar Encyclopaedia.* Sajtó alá rendezte a berezsetö tanulmányt és a magyarázo gégyzéteket irta Szigeti József, Bukarest, Kriterion, 1977, 528 p. + 2 planşe.
Vezi şi nr. 1 856, 1 862, 1 869.

1822. Bartha, János, [La rubrica : Nyelvmüvelés] *Van-e még valakinek kérdése?*, Új Élet, **21** nr. 3, 1978, 22 ; *Müveltség fokméröje?*, nr. 4, 22 ; *Müvelt vagy „kulturált"*, nr. 7, 22 ; *„Kesztyübe dudal"*, nr. 8, 22 ; *Menny szemtl*, nr. 9, 22 ; *Ven-e fökönyvelöm?*, nr. 10, 22 ; *Feltétlenül szüiszéges?*, nr. 11, 14 ; *Hasonlók vagy hasonlóak?*, nr. 12, 22 ; *Dalárda és tarsai*, nr. 13, 22 ; *Ne húzzuk alá*, nr. 14, 22 ; *Zzájalunk és talpalunk*, nr. 15, 22 ; *Hogy vagy?*, nr. 16, 22 ; *Töviskutya*, nr. 17, 21 ; *Fekteljük a gondokat?* nr. 18, 21 ; *„Gusztus dolga"*, nr. 19, 23 ; *Mit szoktunk megoldani?*, nr. 20, 16 ; *Minek nevezzük?*, nr. 21, 21 ; *Kerüljük az „atvételezést"?*, nr. 23, 21.

1823. Benczédi, Sandor, *A természetességről*, Utunk, **33**, nr. 2, 1978, 6.

1824. Binder, Pál, [Sub titlul comun: Öszefonódó szálak] *Közös örökségünk a humanizmus és a reformáció kórából*, Művelödés, **31**, nr. 2, 1978, 49—50 ; *Az első román nyelvemlék üzenete*, nr. 4, 47 — 48 : *Az erdélyi Hallerek müvelödéstörténeti szerepe*, nr. 5, 55 — 56 ; *Cristoph Armbruster avagy egy magyarul verselő „dáciai szasz"*, nr. 7, 52 ; *Laurentius Fronius alias Diacul Lorinţ*, nr. 8, 53 ; *Árkori Veres Péter a brassói humanista gimnazium rektora*, nr. 9, 25 — 26 ; *Sügérek és sigerusok*, nr. 10, 50 — 51.

1825. Brassoi, Fuchs Herman, [La rubrica : Nyelvmüelés] *Nem vagyot nyelvész*, Új Elet, **21**, nr. 17, 1978, 21.

1826. Csak, László, *Bélfenyér azonosító nevel* [Supranume din Belfir], NyIK, **22**, nr. 1,1978, 79 — 84.

1827. Dezső, Balogh, *Néhány statisztikai : adát Horváth Imre szókészletéről* [rezumat în română ; English abstract], StUBB, **23**, fasc. 2, 1978, 52 — 59.

1828. Gálffy, Mózes, *A Kolozsvári nyelvészeti iskola tevékenységéről*, Korunk, **37**, nr. 10, 1978, 789 — 798.

1829. Gellért, Sándor, [La rubrica : Nyelvmüvelés] *Kiindulván a Kalevalaból*, Új, Élet, **21**, nr. 5, 1978, 22.

1830. B. Gergely, Piroska, *Nev — nyelv — múlt*, Korunk, **37**, nr. 10, 1978, 799 — 802.

1831. Cs. Gyímesi, Éva, *Gombocz Zoltán a Kolozsvari egyltemen* [Zoltán Gombocz la Universitatea din Cluj-Napoca ; rezumat în română], NyIK, **22**, nr. 1, 1978, 71 — 78.

1832. Jakő, Zsigmond, *Irás, köniv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez*, Bukarest. Kriterion, 1976, 375 p. + 24 facsimile.
Vezi şi nr. 1859.

1833. Janitsek, Jenó, *Bardóc és Száldobos helynevei* [Toponimie din Brăduţ şi Doboşeni, jud. Covasna,] NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 219 — 222.

1834. Kacsó, Sandór, *A filológusorak igaza van*, A Hét, **9**, nr. 23, 2.

1835. Király, Francsc, *Împrumuturi româneşti în limba maghiară*, SLLFolc, **4**, 231 —237.

1836. Kosoztlányi, Dezsö, *Gondolátok a nyelvről*. Válogata bevezetéssel és jegyzetekel ellátá Murádin László, Bukarest, Kriterion, 1977, 176 p.
Vezi şi nr. 1 864.

1837. Mihalka, György, *A nyelvtanitás és a módzer*, A Hét, **9**, nr. 18, 1978, 9.

1838. M[ihalka], Gy[örgy], *Nyelvek és regiszterek*, A Hét, **9**, nr. 18, 1978, 9.

1839. Murádin, László, *Állathivogató és -üző szavak erdelyi nyelvföldrajza (II)* [Termeni pentru chemarea şi alungarea animalelor în graiurile maghiare din R. S. România], NyIK, **22**, nr. 1, 1878, 41 — 56.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1 519.

1840. Murádin, László, *A"tulajdont őrző személy" jelentesmező jelölése és igolása a románia magyar nyelvjárásokban* [Termeni maghiari pentru noţiunea de „paznic de proprietăţi" şi repartiţia lor dialectală ; rezumat în română], NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 159 — 174.

1841. Murvai, Olga, *A nyelvetervezés is a nyelvész feladata. Beszélgetés Lőrincze Lajossal*, A Hét, **9**, nr. 3, 1978, 7.

1842. Péntek, János, *Rendszerzerűség és produktivitás a* **Phaseolus** *nepi terminológiajában* [Sistem şi productivitate în terminologia populară referitoare la *Phaseolus* ; rezumat în română], NyIK, **22**, nr. 2, 1978, 175 — 190.

1843. Szabó. T. Attila, *Erdélyi magyar szótörténeti tár.* Anyagát *gyűjtötte és szerkesztette* ... [Dicţionar istoric al lexicului maghiar din Transilvania. Material cules şi redactat

de ...]. Szerkesztö-munkatársak Kósa Ferenc, Nagy Jenó, Vámszer Márta, Vigh Károly, Zsemlyei János. II kötet *Cs-Elsz*, Bukarest. Kriterion Könyvkiadó, 1978, 121 9 [—1 223] p.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1329.

1844. Szabo, T. Attila, *Preis dem „Wortgeschichtlichen Thessaurus". Gespräch mit den Sprachwissenschaftler* ... [convorbire consemnată de Maria Nagy], KarpRund, **11**, nr. 2, 1978, 1, 4 — 5.
1845. Szabó, Ilona, *Kell a törődés*, Korunk, **37**, nr. **10**, 1978, 851 — 852.
1846. Szabó, Zoltan, *A nyelvtudományi és a tudományos forradalmak*, Korunk, **37**, nr. 10, 1978, 803 — 810.
1847. Szabó, Zoltan, *Ungarian* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 463 — 480.
1848. Szilagy, N. Sandór, 1. *A nyelv nélküli világ*, A Hét, 9, nr. 19, 1978, 5 ; 2. *Nevüklesz a dolgoknace*, nr. 21, 5 ; 3. *Azonosság — szavak nélvül?*, nr. **22**, 4 ; 4. *Intellektuális érzékservünk*, nr. 23, 7, 8 ; *Nyelvtudományi onvizsozálat*, nr. 49, 6.
1849. Szőcs, Istvan, *Nyelv és szoöltágetés*, A Hét, **9**, nr. 24, 1978, 4.
1850. Tácsi, Erika, *Sokodalú anyanyelvi-irodalmi nevelés*, A Hét, **9**, nr. 18, 1978, 9.
1851. Tarr, Viola, O. K. — *avagy mit tudunk angol jövenyszavaivenkrl*, A Hét, **9**, nr. 47, 1978, 4.
1852. Tibád, Levente, *Nyikó mentö Helynevek* [Toponimia din Pădureni şi Morăreni], NyIK, 22, ne. 1, 1978, 94 — 97.
1853. Tibád, Levente, *Nyikó menti helynevek* [Toponimie din Păltiniş, Satul Mic şi Benţid, jud. Harghita], NyIK, 22, nr. 2, 1978, 222 — 226.
1854. Váró, György, *Egy rovásírásos — több elírással*, A Hét, **9**, nr. 20, 1978, 10.
1855. * * * *Magyar helyiesirási szotár*. A szobályzati részt Szabó T. Attila. A szotary részt Balogh Dezső, Gállfy Mózes és Kelemen Béla, szerkesztette, Bukarest, Kriterion Könyvkiado, 1978, 719 p + erata.

★

Vezi şi nr. 174, 269, 270, 569, 889, 1 051, 1 103, 1 104, 1 105, 1 918, 2 037, 2 105 2 173, 1 217.

Recenzii

1856. Bakó, Béca, *A modele hiteke Apáczai és „Magyar Encyclopaedia"*, A Hét, **9**, nr. 26, 1978, 8.
1857. Bálazs, Lázsló, *A nyelvek kölksön hatásáról* [Márton Gyula, Péntek János şi Vöő István, *A magyar nyelvjárások roman kölcsönszavai*, Bucureşti, 1977], Korunk, **37**, nr. 10, 1978, 811 — 815.
1858. Bartha, János, Márton Gyula — Péntek János — Vöő István. *A magyar nyelvjárások roman kölcsönszavai* [Bucureşti, 1977], IS, **26**, nr. 5, 1978, 455 — 456.
1859. Demény, Ludovic, Jakó Zsigmund, *Irás — Könív — Értelmiseg* (Scrisul, cartea, intelectualitatea), Bucureşti, Editura Kriterion, 1976, 374 p., RI, **31**, nr. 10, 1978, 1892—1895.
1860. Demeter, Zoltán, *Szavak Titka* [de Murádin László, Cluj-Napoca, 1977], Előre, **31**, nr. 9 364, 25 dec. 1977, 4.
1861. P. Dombi, Erzsebet, *Az anyanyelvi okatás korzerüsitéséert Tanulmányok*. Szakvelmények javaslatok. Szerkesztette Szépe György. Tankönyvkiado. Budapeté 1976. 364 1., NyIK, **22**, nr. 1, 1978. 116 — 117.
1862. Fábián, Erno, *Az Encyclopaedia erkölcsi jelentéséröl* [*Apáczai* Csere Janós, *Magyar Encyclopaedia*, Bucureşti, 1977], Kounk, **37**, nr. 1, 1878, 44 — 45.
1863. Galffy, Mózes, Murádin László, *Szavak Titka*, Dacia Könyvkiadó. Kolözsvár-Napoca, 1977, 163 1., NyIK, **22**, nr. 1, 1978, 117 — 118.
1864. Cs. Gymesi, Éva, *Gondolatok a nyelvról* [Kostzolányi Dezsó, Bucureşti, 1977], A Hét, **9**, nr. 5, 1978, 7.
1865. Kelemen, Béla, Márton Gyula, Péntek János, Vöő István, *A magyar nylevjárásik román kölcsönszavai*, Editura Kriterion, Bucureşti, 1977, 469 p., CL, **23**, nr. 2, 1978, 239 — 241.
1866. J. Kovacs, Magda, *Első személynév-monográfiánk* [B. Gergely Piroska, *A kálotaszegi magyar regadványnevek rendszere*, Bucureşti, 1977], Korunk, **37**, nr. 10, 883 — 886.
1867. Oláh, Ferenc, *Mai magyar nyelvünk*. Szerkesztette Grétsy László. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1976, 106 1., NyIK, **22**, nr. 1, 1978, 115 — 116.
1868. P.J.A., O. Nagy Gabor — Ruzsiczki Éva : *Magyar szinonimszótár* [Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978], Korunk, **37**, nr. 8, 1978, 697 — 698.

1869. Szőcs, István, *Apáczai Enciklopédiájának új kiadása* [Bucureşti, 1977], Előre, **31**, nr. 9 294, 5 oct. 1978, 2.

1870. Teiszler, Pál, *Kölcsön szavak kimerítő Szótara* [de Márton Gyula, Péntek János, Vöő István, Bucureşti, 1977], A Hét, **9**, nr. 27, 1978, 8.

★

Vezi şi nr. 49, 365, 366.

XV. *LIMBA VIETNAMEZĂ*

Vezi nr. 1 897, 1 903, 1 911, 1 928.

XVI. *LIMBI AFRICANE*

1871. Filip, Corneliu, *Afirmarea limbilor africane*, Contemporanul, nr. 12, 1978, 12.

XVII. *LIMBI ALTAICE*

1872. Baitchura, Uzbek, *Lexical parallels of Altaic words denoting water, rivers, seas*, SAO, **9**, 1977, 5 — 13.

XVIII. *LIMBI BANTU*

Vezi nr. 1 070.

XIX. *LIMBI CIADE*

Vezi nr. 2 197.

XX. *LIMBI FINO-URGICE*

Recenzii

1873. Vámszer, Márta, Wolfgang Steinitz, *Ostjakologische Arbeiten. Ostjakische Volksdichtung und Erzählungen aus zwei Dialekten.* Band I. *Texte* Für die Neuherausgabe wissenschaftlich bearbeitet von Gert Sauer, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975, XXIII + 468 p.; Band II. *Kommentare.* Für die Herausgabe wissenschaftkich bearbeitet von Gert Sauer und Brigitte Schulze, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, VI + 320 p., CL, **23**, nr. 2, 1978, 246.

★

Vezi şi nr. 151.

XXI. *LIMBI INDIENE*

Recenzii

1874. MAXIM, ION, *O introducere în semiologia indiană* [Sergiu Al-George. *Limbă şi gîndire în cultura indiană. Introducere în semiologia indiană*, Bucureşti, 1976], VR, **31,** nr. 7, 1978, 59 — 61.

1875. VIERU, SORIN, Sergiu Al-George, *Limbă şi gîndire în cultura indiană. Introducere în semiologia indiană*, Bucureşti, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, 1976, 214 p., CREL, **6,** nr. 3, 1978, 147 — 149.

XXII. *LIMBI INDO-EUROPENE*

1876. LUPAŞ, LIANA, *Indo-European and Classical Studies* [cu o bogată bibliografie], Current Trends, 337 — 348.

★

Vezi şi nr. 98, 1 377, 1 815.

Recenzii

1877. TĂNASE, EUGEN, Emile Benveniste, *Le vocabulaire des institutions indo-européennes*, 2 vol. Paris, 1969, pp. 360 + 376, MB, **27,** nr 7 — 9, 1977, 633 — 636.

XXIII. *LIMBI IRANIENE*

Vezi nr. 1 808, 2 172.

XXIV. *LIMBI KÎPCEAKO-POLOVŢIENE*

1878. DRIMBA, VLADIMIR, *Miscellanea cumanica (VII).* 1. *Encore quelques mots attestés par des formes possessives* 2. *Participes-adjectives en -d**?, SAO, **9,** 1977, 59 — 65.
Vezi BRL, **12,** 1970/1971, nr. 1 714, **15,** 1972, nr. 1 073, **18,** 1976, nr. 1 354.

XXV. *LIMBI KÎPCEAKO-TĂTARE*

1879. YUSUF, NEVZAT, M., *Surnoms dénotatifs et connotatifs externes se rapportant aux parties du corp humain chez les tatars de Dobroudja*, SAO, **9,** 1977, 159 — 167.

XXVI. *LIMBI OGUZO-SELDJUCE*

1880. Suciu, Emil, *Modèles de la composition toponimique en turc de Turquie*, SAO, 9, 1977 137 — 158.

★

Vezi şi nr. 124, 1 062, 1 399, 1 406, 1 433, 2 177, 2 178

Recenzii

Vezi nr. 1 164, 1 175.

XXVII. *LIMBI SEMITICE*

Vezi nr. 1 070, 2 255.

Recenzii

1881. Neaga, N., Ioan Alexandru, *Gramatica limbii ebraice vechi*, (Curs), Centrul de multiplicare al Universităţii din Bucureşti, 1975, 130 p., MO, **28**, nr. 1 — 2, 1976, 158.

XXVIII. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂŢI

1882. Calomfirescu, Doina, *Universul semantic al comunicării profesor-elev*, RPed, **27**, nr. 7, 1978, 39 — 41.

1883. Giurgea, Maria, *Cîteva probleme pedagogice ale însuşirii citirii şi scrierii*, LL, 3, 1978, 425 — 429.

1884. * * * *Probleme de pedagogie, contemporană*, Bucureşti, **1**, 1970 148 p. ; **2**, 1971, 168 p. **3**, 1972, 208p. ; **4**, 1973, 268 p. ; **5**, 1974, 260 p. (Institutul central de perfecţionare a personalului didactic, Biblioteca centrală pedagogică. Colecţia : **Modernizarea învăţămîntului**),

Recenzii

1885. Ghiţescu, M., Morris, John : *Creative reading*. În : *English Language Teaching*, London, 1972, nr. 3, p. 257 — 261, PredLS, **4**, 1974, 43 — 46.

1886. Lăzărescu, S., Samuel, S. Jay — Wittrock, Mellin C. : *Word-association strength and learning to read*. În : *Journal of Educational Psychology*, Washington, 1969, nr. 3, p. 248 — 252, PPC, **1**, 100 — 101.

2. LIMBA ROMÂNĂ

1887. Andrei, Alexandru, *Comentariul de text, ca modalitate eficientă de analiză literară (cu aplicaţii la* **Scrisoarea III** *de Mihai Eminescu)*, LL, 3, 1978, 430 — 434.

1888. Andriescu, Al., *Limba şi literatura română în şcoală*, Cronica, **13**, nr. 12, 1978, 3.

1889. Benea, Veronica, *Modalităţi de verificare utilizate în cadrul seminariilor de limba română cu studenţii străini* [rezumat în română ; English abstract], SŞIP, 98 — 105.

1890. Brătescu, Constantin, *Primele „metodici" de predare a limbii române, elaborate în Banat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea („Instrucţiunea" din 1868)* [cu o anexă], SLLFolc, **4**, 347 — 361.

1891. Chimirea, Nicolae, *Predarea limbii şi a literaturii române în perspectiva unei metodologii creatoare*, LL, 1, 1978, 102 — 107.

1892. Ciungan, S., *Observaţii asupra predării lexicului de specialitate*, SŞIC, 1970, 144 — 151.

1893. Constantinescu, Valeria, Şovu, George, *Proba de verificare a cunoştinţelor de limba şi literatura română pentru admiterea în treapta întîi de liceu*, LLR, 4, nr. 1, 1978, 36 — 40.

1894. Coteanu, Ion, *„Scrisul" la concursul de admitere în facultatea de limba şi literatura română*, LL, 1, 1978, 86 — 89.

1895. Crăşoveanu, D., [Sub titlul comun : Concursul de admitere în facultăţile de limba şi literatura română, Proba de limba română (sesiunea iulie 1977)] *Timişoara*, LLR, **4**, nr. 1, 198, 43 — 44.

1896. Cristureanu, Ana, *Unele probleme ale predării şi însuşirii articolului românesc de către studenţii străini* [rezumat în română ; résumé en français], SŞIP, 106 — 111.

1897. Cristureanu, Ana, *Contribuţii la metodica predării limbii române studenţilor vietnamezi din institutele de învăţămînt superior*, SŞIC, 1970, 45 — 51.

1898. Cristureanu, Ana, Mercea, Ioana, *Observaţii asupra unor calcuri lingvistice şi construcţii analogice din lucrările studenţilor străini* [rezumat în română ; résumé en français], SŞIP, 74 — 79.

1899. Cristureanu, Ana, Mercea, Ioana, Cristureanu, Al., *Convergenţe şi divergenţe semantice ale unor termeni de specialitate* [rezumat în română ; English abstract], SŞIP, 80 — 85.

1900. Darie, Alexandrina, *Unele probleme ale metodologiei predării limbii române, în lumina lingvisticii moderne*, LL, 2, 1978, 268 — 276.

1901. Dobriţoiu, Elena, *Folosirea limbii străine intermediare în predarea limbii române studenţilor străini*, CRIP, 38 — 40.

1902. Dobriţoiu, Elena, Nedelea, Ana, *Articularea substantivelor. Observaţii metodice referitoare la prima etapă de însuşire a limbii române de către studenţii străini*, SŞIC, 1976, 63 — 71.

1903. Dobriţoiu, Elena, Nedelea, Ana, *Dificultăţi în însuşirea limbii române de către studenţii vietnamezi*, CRIP, 82 — 84.

1904. Drăgan, Ion, Ilioane, Cornel, *Aspecte specifice ale activităţii elevilor la lecţiile de gramatică*, LL, 1, 1978, 95 — 101.

1905. Drăgan, Ion, Ilioane, Cornel, *Modalităţi de activizare a elevilor la lecţiile de gramatică*, LL, 4, 1978, 595 — 603.

1906. Dumitrescu, Mădălina, *Aspecte generale ale predării limbii române în Institutul de construcţii — Bucureşti*, SŞIC, 1970, 38 — 44.

1907. Dumitrescu, Mădălina, *Mediul înconjurător şi rolul său în însuşirea limbii române de către studenţii străini*, SŞIC, 1970, 56 — 65.

1908. Dumitrescu, Mădălina, Boçşan, Crina, *Observaţii cu privire la organizarea materialului lexical în seminarele de limba română cu studenţii străini*, CŞIC, 56 — 63.

1909. Ghiţă, Iulian, *Dezvoltarea vocabularului elevilor — sarcină complexă cu finalitate practică*, RPed, **27**, nr. 9, 1978, 56 — 60.

1910. Horneţ, Neonila, *Unele observaţii cu privire la folosirea articolului genitival de către studenţii străini*, CRIP, 61 — 63.

1911. Iliescu, Elena, *Unele dificultăţi în însuşirea limbii române de către studenţii vietnamezi*, CRIP, 63 — 65.

1912. Ivaşcu, Ioan, *Dezvoltarea creativităţii în cadrul lecţiilor de compunere la clasele I—IV*, LL, 2, 1978, 281 — 286.

1913. Király, Fr., *Pe marginea unor manuale de limba română*, LL, 3, 1978, 435 — 440.

1914. Köte, Letiţia, Kovács, Ludovic, *Îndrumător metodic pentru studierea limbii române în grădiniţele cu predare în limbile naţionalităţilor conlocuitoare*, Bucureşti, EDP, 1978, 184 p.

1915. Leahu, Sarmiza, *Unele aspecte ale folosirii metodelor sintactice în predarea limbii române*, CRIP, 69 — 71.

1916. Marcea, Pompiliu, *Elemente de cultură şi civilizaţie românească în predarea limbii române*, LL, **4**, 1978, 589 — 594.

1917. Marin, Dinuța, *Dificultatea de însușire a limbii române de către studenții străini*, Forum, **20**, nr. 10, 1978, 33 — 35.
1918. Matlac, Eva, *În sprijinul consolidării cunoștințelor de limbă română ale elevilor de la clasele cu limba de predare maghiară*, RPed, **27**, nr. 10, 1978, 30 — 31.
1919. Mihăilescu, Gabriela, *Constatări asupra nivelurilor de realizare a principalelor noțiuni de limbă în clasa a II-a*, RPed, **27**, nr. 10, 1978, 38 — 41.
1920. Munteanu, Ștefan, *Reflecții pe marginea subiectelor propuse la examenul de definitivat la specialitatea limba și literatura română*, LL, 1, 1978, 108 — 112.
1921. Pană Dindelegan, Gabriela, *Îndrumări pentru analiza sintactică. II. Complementul*, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 12 — 14 ; **III** *Numele predicativ*, nr. 2, 7 — 10.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1 627.
1922. Pâslaru, E., *Aspecte metodologice ale predării oclusivelor în română și engleză*, CercLLS, [1], 1975, 270 — 274.
1923. Pâslaru, Elena, *Implicațiile paronimiei în predarea limbii române ca limbă străină*, CRIP, 97 — 98.
1924. Pâslaru, Elena, *Probleme de fonetică a limbii române ca limbă străină*, CRIP, 101—103.
1925. Pâslaru, Elena, *Unele probleme ale exprimării negației*, CRIP, 99 — 100.
1926. Petroman, Pavel, *Întărirea caracterului aplicativ al predării-învățării limbii și literaturii române*, ÎnvLicTehn, **27**, nr. 8, 1978, 23.
1927. Popescu, Ștefania, *Limba română în școala generală. Sistem de predare și metodologie*. Partea I, București, EDP, 1978, 310 [—311] p. [cu bibliografie].
1928. Prusacov, Floarea, *Atributul substantival în stilul tehnico-științific și problema predării limbii române studenților străini (vietnamezi)*, CRIP, 107 — 108.
1929. Prusacov, Floarea, *Dificultăți în însușirea terminologiei tehnico-științifice românești de către studenții și doctoranzii străini din anul pregătitor*, CRIP, 108 — 110.
1930. Prusacov, Floarea, *Unele particularități morfosintactice ale stilului tehnico-științific și problema predării limbii române studenților străini*, CRIP, 104 — 107.
1931. Prusacov, Fl., Topor-Georgescu, T., *Unele considerente privind întocmirea unei culegeri de exerciții lexico-gramaticale destinate studenților străini din Institutul politehnic „Gheorghe Gheorghiu-Dej"*, SȘIC, 1970, 52 — 55.
1932. Pura, Grigore, *Analiza comportamentală ca etapă în elaborarea textelor programate de sintaxă* [English abstract], LucrȘt Oradea — PPM, 1973, 65 — 72.
1933. Săteanu, C., [Sub titlul comun : Concursul de admitere în facultățile de limba și literatura română. Proba de limba română (sesiunea iulie 1977)] *Cluj-Napoca*, LLR **4**, nr. 1, 1978, 40 — 41.
1934. Săvulescu, Dumitru, *Cerințe actuale ale studiului limbii și literaturii române în școli*, RPed, **27**, nr. 7, 1978, 2 — 6.
1935. Sichitiu, Matei, *Algoritmizarea în predarea gramaticii*, Forum, **20**, nr. 11, 1978, 33 — 36.
1936. Vușdea, Ioana, *Asupra predării sistemului pronominal român studenților anglo- și francofoni*, CRIP, 123 — 125.
1937. Vușdea, Ioana, *Metode de studiu al limbii române fără limba intermediară în I.P.B.*, CRIP, 125 — 127.
1938. Zaharia, Maria, *Omonimia și sinonimia gramaticală — mijloace interne de predare a limbii române studenților străini*, CRIP, 127 — 129.
1939. Zugun, Petru, [Sub titlul comun : Concursul de admitere în facultățile de limba și literatura română. Proba de limba română (sesiunea iulie 1977)] *Iași*, LLR, **4**, nr. 1, 1978, 41 — 43.

★

Vezi și nr. 121, 125, 2 015, 2 168, 2 169, 2 170, 2 173, 2 174, 2 175, 2 181, 2 182, 2 183, 2 186, 2 187, 2 190, 2 191, 2 192, 2 205, 2 211, 2 212.

3. LIMBI STRĂINE

1940. Andreescu, Vasile, *Unele considerente asupra selecționării vocabularului la lecțiile de specialitate (limba rusă)*, CercLLS, [1], 1975, 37 — 41.
1941. Andreescu, Vasile, *Unele considerente privind folosirea mijloacelor tehnice audio-vizuale în predarea limbilor străine*, CercLLS, **2**, 1978, 88 — 92.

1942. Apostol, Julieta, Iosub, Elena, *Retiefarea nivelului de însușire a unor structuri rusești prin utilizarea testului de randament*, LMȘ, 1976, 98 — 104.
1943. Aprodu, Paula Rada, *Manuale în pas cu contemporaneitatea*, ÎnvLicTehn, **27**, nr. 2,1978 23.
1944. Bantaș, Andrei, *Dicționarele și școala*, LMȘ, 1976, 27 — 33.
1945. Barbu, Elisabeta, *Predarea adjectivului predicativ din limba germană pe baza teoriei valenței*, CercLLS, **2**, 1978, 230 — 234.
1946. Bălgrădean, Al., *Predarea limbilor străine — un necesar cadru unitar de pregătire*, ScTin, **34**, nr. 9 194, 14 dec. 1978, 2.
1947. Băloiu, Elena C., *Considerații asupra unor probleme ale predării limbilor străine în institele cu profil nefilologic*, CercLLS, **2**, 1978, 75 — 80.
1948. Băloiu, Elena, *Unele probleme ale perfecționării metodelor de predare a limbilor străine*, CercLLS, **[1]**, 1975, 68 — 71.
1949. Bettisch, Ioan, *Locul formulărilor interogative în procesul însușirii limbilor străine*, SLLFolc, **4**, 335 — 338.
1950. Blezan, Carmen, *Conturarea unei metode autohtone de predare a limbilor moderne*, RPed, **27**, nr. 8, 1978, 45 — 47.
1951. Blîndu, Mihaela, *Lingvistica aplicată și predarea limbii engleze*, CRIP, 6 — 8.
1952. Bocșan, Crina, *Folosirea textelor paralele în seminariile de limbi moderne*, SȘIC, 1976, 33 — 41.
1953. Bocșan, Crina, *Îmbogățirea minimului lexical în limbajul tehnic prin exerciții corelate temelor de seminar* [rezumat în română; с резюме по русски], SȘIP, 193 — 198.
1954. Bora, Debora, *Două probleme de bază ale predării limbilor străine: însușirea conștientă și însușirea imitativ-automată a limbii*, CRIP, 16 — 17.
1955. Bratu, Alice, *Formarea deprinderilor de scriere corectă în limba franceză*, LMȘ, 1976, 63 — 66.
1956. Brătescu, Maria, [La rubrica: Dialog între colegi. Despre folosirea simulării în lecția de limbi străine], LMȘ, 1, 1978, 200 — 202.
1957. Brătescu, Maria, *Rolul educativ al lecturilor extrașcolare în limbi străine*, LMȘ, 1976, 109 — 111.
1958. Brumaru, E., *Contribuții la metodica predării limbii germane în învățământul superior tehnic*, SȘIC, 1970, 66 — 76.
1959. Burdea, Silvia, *Experiențe didactice în predarea limbii franceze cu ajutorul filmului*, SȘIC, 1970, 14—20.
1960. Burdea, Silvia, *Introducerea unor termeni de cultură și civilizație în seminariile de limba franceză* [rezumat în română; résumé en français], SȘIP, 152 — 157.
1961. Burdea, Silvia, *„Pedagogia activă" în seminariile de limba franceză la Institutul de construcții — București*, CRIP, 20 — 22.
1962. Burdea, Silvia, *Utilizarea revistelor tehnice de specialitate pentru activizarea studenților în seminariile de limba franceză la Institutul de construcții București*, CȘIC, 7 — 14.
1963. Cazacu, D., *Tipul de efort intelectual chemat spre formarea, consolidarea și extinderea deprinderilor de comunicare într-o limbă străină studiată* [résumé en français], Lucr.Șt Brașov, **17**, 1975, 117 — 127.
1964. Chirilov, P., *Perenos i interferencija v processe prepodavanija russkogo jazyka rumynskim učaščisja*, SLLM, **1**, 1977, 178 — 189.
1965. Chiriță, Gertrud, *Raportul dintre grafemică și fonemică în predarea ortoepiei germane*, LMȘ, 1, 1978, 41 — 48.
1966. Chirvai, Lili, *Probleme de polisemie în terminologia tehnică franceză*, SȘIC, 1970, 123 — 128.
1967. Chirvai, Lili, Mihuț, Silvia, *Exerciții fonetice corective folosite la seminariile de limba franceză la IPCN* [rezumat în română; résumé en français], SȘIP, 164 — 169.
1968. Chițoran, Dumitru, *Word Association in Foreign Language Acquisition*, RECAPTS, 9 — 19.
1969. Chivescu, Romeo, *Contribuții la studiul lexemelor din dicționarele speciale cu profil didactic* [с резюме по русски], SȘIC, 1976, 187 — 185.
1970. Ciobanu, Georgeta, *Probleme ale pronunțării termenilor tehnici englezești* [rezumat în română; English abstract], SȘIP, 234 — 239.
1971. Ciocîrlie, Constanța, *Polisemia în limba franceză. Observații teoretice și metodologice*, LMȘ, 1976, 67 — 73.

1972. Ciungan, Steluța, *Observații suplimentare asupra predării lexicului de specialitate* [în franceză], CRIP, 31 — 33.
1973. Colomei, Angela, *Caracterul practic al cursurilor de perfecționare pentru profesorii de limba franceză*, LMȘ, 1976, 133 — 139.
1974. Colomei, Angela, *Metodologia predării limbilor străine în I.A.T.C.* CercLLS, **[1]**, 1975, 8 — 12.
1975. Damian, Viorica, Dorobăț, Ana, *Metodica activității pe grupe la orele de limba franceză*, LMȘ, 1976, 59 — 62.
1976. Dăneț, Silvia, *Formarea deprinderii de exprimare în scris pe baza unui text model*, Înv LicTehn, **27**, nr. 5, 1978, 26.
1977. Dăneț, Silvia, *Gîndirea relaționată — baza analizei sistemului limbii și a analizei gramaticale*, ÎnvLicTehn, **27**, nr. 8, 1978, 15 — 17.
1978. Delinschi, Eugenia, *Exerciții cu caracter creator în predarea limbilor străine*, RPed, **27**, nr. 8, 1978, 41 — 45.
1979. Dignoire, Claude, *Eventuale cauze ale unor greșeli fonice în învățarea limbii franceze*, LMȘ, 1, 1978, 37 — 40.
1980. Drondoe, Vera, *Ob izučenii intonacii na urokah foneliki*, SLLM, **1**, 1977, 190 — 195.
1981. Dulgheru, N., Brebene, Lidia, *Unele aspecte ale predării sintaxei limbii ruse în învățămîntul tehnic superior* [rezumat în română; с резюме по русски], SȘIP, 210 — 215.
1982. Dumitrescu, Domnița, *Predarea posesivului spaniol vorbitorilor români*, LMȘ, 1, 1978, 181 — 186.
1983. Farcaș, Ludmila, *Adaptarea textului tehnico-științific în scopuri didactice*, CRIP, 45 — 47.
1984. Farcaș, Ludmila, *Particularitățile stilului științific și problemele predării limbilor străine în institutele tehnice* [Partea I], SȘIC, 1970, 129 — 136; *Partea II. Adjectivul*, CRIP, 42 — 45.
1985. Farcaș, Ludmila, *Problema organizării metodice a materialului-lexico-gramatical la orele și manualele de limbi străine*, CRIP, 47 — 49.
1986. Felea, Ana, *Organizarea activității în grup la lecțiile de limbi moderne (limba rusă)* [с резюме по русски], StUBBPh, 23, fasc. 1, 1978, 64 — 69.
1987. Felea, Ana, *Valențele informativ-formative ale diapozitivului în învățarea limbilor străine* [rezumat în română; с резюме по русски], SȘIP, 188 — 192.
1988. Felea, A., Ratz, A., Dragoș, L., *Scrierea corectă — obiectiv al însușirii unei limbi străine în școală*, LMȘ, 1976, 22 — 26.
1989. Florea, Maria, *Probleme ale predării limbii engleze în învățămîntul tehnic superior*, SȘIC, 1976, 8 — 16,
1990. Fodor, Ecaterina, *Aspectul sintagmatic al predării morfologiei limbii ruse studenților români*, CercLLS, **[1]**, 1975, 257 — 260.
1991. Fodor, Ecaterina, *Numeralul în procesul învățării limbii ruse*, LMȘ, 1, 1978, 84 — 88.
1992. Galan, Justina, *Considerațiuni asupra predării sistemului verbal francez în institutele nefilologice*, CRIP, 53 — 55.
1993. Galiș, Livia, Mihalciuc, Maria, Staneschi, Doina, *Considerențe asupra unor metode de însușire a limbilor străine și eficiența acestora în seminariile practice*, CercLLS, **[1]**, 1975, 47 — 51.
1994. Galiș, L., Staneschi, D., Mihalciuc, M., *Probleme privind alcătuirea de cursuri intensive audio-vizuale și de exerciții în laboratorul lingvistic*, CercLLS, **[1]**, 1975, 13 — 17.
1995. Grigoroviță, Mircea, *Unele probleme ale învățămîntului limbilor moderne*, RPed, **27**, nr. 12, 1978, 30 — 33.
1996. Gulea, M., Brăileanu, L. *Erori tipice relevate de traducerea scrisorii comerciale (în limba franceză)*, CercLLS, **[1]**, 1975, 57 — 62.
1997. Guțu, Zina, *Interferența lexicală. Cîteva considerații metodice*, CRIP, 59 — 61.
1998. Guțu, Z., *Interferențe lingvistice și cîteva considerații metodice asupra acestui fenomen*, SȘIC, 1970, 163 — 170.
1999. Guțu, Zina, *Pentru o însușire rațională a ortografiei limbii franceze*, CercLLS, **[1]**, 1975, 86 — 90.
2000. Hanea, Victor, *Tendințe noi în metodica predării limbilor moderne*, LMȘ, 1976, 16 — 21.
2001. Hîrlăoanu, Alfred, *Analiza contrastivă și metodica predării limbilor străine*, CȘIC, 172—177.
2002. Hîrloanu, A., *Particularitățile limbajului economic și comercial și problema elaborării manualelor de limbi străine*, CercLLS, **2**, 1978, 209 — 215.

2003. HÎRLĂOANU, A., *Probleme de frazeologie și modalitatea prezentării lexicului în manualele de limbi străine*. CercLLS, **2**, 1978, 216 — 224.
2004. HOPULELE, MIHAI, *Motivația psihologică a învățării limbii franceze*, LMȘ, 1976, 51 — 58.
2005. IEREMIA, EUGENIA, *Învățarea limbilor moderne, factor de educație*, LMȘ, 1976, 11 — 15.
2006. ILIESCU, ELENA, *Unele aspecte ale lexicului internațional în literatura de specialitate rusă din domeniul automaticii și calculatoarelor*, CercLLS, [1], 1975, 100 — 104.
2007. INCZE, LUDOVIC, *Aspecte privind verificarea și aprecierea randamentului în predarea limbilor străine*, InvLicTehn, **27**, nr. 5, 1978, 27 — 29.
2008. IOAN, ALICE, *Aplicarea metodei audio-video Mauger în predarea limbii franceze la grupele de începători în cadrul școlii „Alliance — Française" École internationale de la langue et civilisation françaises*, SȘIC, 1970, 33 — 37.
2009. IONESCU, DOINA, *Dezvoltarea gîndirii sintetice prin redactare* [rezumat în română ; résumé en français], SȘIP, 158 — 163.
2010. IONESCU, DOINA, *Opinii legate de predarea mai eficientă a limbilor străine în institutele de învățămînt superior nefilologic*, CercLLS, [1], 1975, 91 — 95.
2011. IONESCU, DOINA, *Unele aspecte ale predării limbilor străine în lumina raportului dintre limbă și civilizație*, SȘIC, 1970, 7 — 13.
2012. IONESCU, GHEORGHIȚA, *Pentru o motivare superioară a învățării limbilor moderne în liceu*, RPed, **27**, nr. 12, 1978, 28 — 30.
2013. IORDĂCHESCU, IOANA, *Asupra activității de înțelegere prin ascultare* [rezumat în română ; English abstract], SȘIP, 129 — 133.
2014. IORDĂCHESCU, IOANA, *Considerații asupra erorilor și greșelilor în limba engleză* [rezumat în română ; English abstract], SȘIP, 134 — 138.
2015. IORGULESCU, SILVIA, *Construcțiile participiale în textele tehnico-științifice ruse și predarea lor în limba română*, SȘIC, 1970, 137 — 140.
2016. ISAC, IOANA-MARIA, *Cîteva concluzii practice la seminarii de traducere tehnică, cu referire la limba engleză* [rezumat în română ; English abstract], SȘIP, 118 — 122.
2017. ISAC, IOANA-MARIA, *Studiu al analizei contrastive în predarea vocabularului tehnic*, SȘIC, 1976, 17 — 20.
2018. ISAC, IOANA-MARIA, *Vocabularul de specialitate — scop și bază*, CȘIC, 3 — 7.
2019. JALEA, IOANA, *Lexicul manualelor de limba engleză pentru clasele II — IV*, RPed, **27**, nr. 8, 1978, 37 — 38.
2020. KELP, HELMUTH, *Probleme de gramatică germană legate de predarea limbii germane ca limbă străină*, SȘLM, 17 — 23.
2021. KIRALY, MARIA, CERNICOVA, GALINA, *Caiet de metodică și practică pedagogică pentru studenții secției de limba rusă*, Timișoara, [TUT], 1977, 125 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie).
2022. KOLESNIKOVA, NADEJDA, TURCU, FULVIA, *Orientări în metodica modernă de predare a limbilor străine*, CercLLS, **[1]**, 1975, 18—22.
2023. KOLESNIKOVA, NADEJDA, TURCU, FULVIA, *Unele considerente privind însușirea limbilor străine*, CercLLS, **2**, 1978, 403 — 406.
2024. LERIC, IOAN, *Lecția de limbă latină — cadru propice de educare moral-politică a elevilor*, TribȘc, **8**, nr. 198, 1978, 4.
2025. LUPCHIAN, GABRIELA, *Cîteva diferențe ale practicii românești de comerț exterior cu țările socialiste față de țările capitaliste oglindite în predarea limbii franceze*, CercLLS, **[1]**, 1975, 122 — 125.
2026. LUPCHIAN, GABRIELA, *Unele observații privind metodica predării scrisorii comerciale de reclamație în limba franceză*, CercLLS, **2**, 1978, 225 — 229.
2027. MACEAROV, MARIA, BĂLOIU, ELENA, *Orientarea vorbirii în procesul de studiu al limbilor străine*, CRIP, 79 — 81.
2028. MALIȚA, T., TAUBERG, E., *Filmul — prețios auxiliar didactic în însușirea limbilor străine*, CercLLS, **[1]**, 1975, 3 — 7.
2029. MARINESCU, INNA, *Folosirea materialelor din presă în procesul de predare a limbii engleze*, SȘIC, 1976, 48 — 53.
2030. MARINESCU, RAREȘ, *Aportul lingvisticii moderne la îmbunătățirea învățării limbilor străine* [résumé en français], LucrȘt Brașov, **17**, 1975, 97 — 106.
2031. MARINESCU, RAREȘ, *Infinitivul cu funcție de predicativ în însușirea limbii franceze*, LMȘ, 1, 1978, 144 — 149.
2032. MARINESCU, RAREȘ, *O problemă lingvistică a predării limbilor străine în institutele cu profil nefilologic : alegerea și întocmirea textelor*, SȘIC, 1970, 113 — 122.
2033. MĂRCULESCU, LUDMILA, *Cu privire la predarea corespondenței comerciale și limbii oficiale*, CercLLS, **[1]**, 1975, 77 — 80.

2034. Mihalciuc, Maria, *Aspecte ale programării în învățământul limbilor moderne*, CercLLS, **[1]**, 1975, 42 — 46.
2035. Mișan, Andrei, *Studiul confruntativ al limbilor (II)* [с резюме по русски], StUBB, **22**, fasc. 2, 1977, 37 — 46.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1 691.
2036. Motaș, Doina, *De ce legăm traducerea de predarea englezei pentru scopuri tehnice, tehnologice și științifice* [rezumat în română; English abstract], SȘIP, 227 — 233.
2037. Murvai, Olga, *Probleme de construcție a propozițiilor nominale în maghiară*, LMȘ, 1976, 87 — 92.
2038. Nagy, Maria, *Considerații asupra introducerii metodice a noțiunilor gramaticale în predarea limbilor străine* [rezumat în română; mit deutscher Zusammenfassung], SȘIP, 112 — 117.
2039. Nasta, Liana, *Traducerea în seminariile de limba engleză specializată* [rezumat în română; English abstract], SȘIP, 139 — 145.
2040. Nădejde, Rodica, *Câteva aspecte ale retroversiunii*, SȘIC, 1970, 90 — 97.
2041. Nicu-Oțel, Ana, *Textele paralele — metodă de însușire a limbilor străine pentru studenții avansați*, SȘIC, 1970, 85 — 89.
2042. Niculescu, Raisa, *Unele aspecte ale predării limbii ruse în institutele tehnice*, SȘIC, 1976, 186 — 193.
2043. Niculescu, Raisa, Ceamurian, Așhen, *Observații privind introducerea metodelor noi în predarea limbii ruse (după experiența unui colectiv al catedrei)*, SȘIC, 27 — 32.
2044. Nistor, Simona, *Considerații metodice asupra predării locuțiunilor franceze în raport cu textele științifice*, CRIP, 81 — 82.
2045. Nițu, George, *Predarea intensivă a limbilor străine în concepția lui Jan Amos Comenius*, Forum, **20**, nr. 7 — 8, 1978, 41 — 43.
2046. Oprescu, Simona, *Folosirea conversației în diferite etape de predare a limbii engleze în școală*, LMȘ, 1976, 44 — 50.
2047. Oprică, Octavian, *Obiectivele învățării limbilor străine în ciclul primar (Taxonomie și evaluare)*, RPed, **27**, nr. 6, 1978, 50 — 53.
2048. Osman, Sabina, *Observații asupra selecției termenilor de origine franceză intrați în limba română între anii 1830—1850*, CercLLS, **[1]**, 1975, 96 — 99.
2049. Oțel, Ana, Ceamurian, Așhen, *Documentația de specialitate în seminariile de limbi moderne*, CercLLS, **[1]**, 1976, 81 — 85.
2050. Pandelescu, Silvia, *Educația literară între mesaj și expresia artistică*, LMȘ, 1976, 105 — 108.
2051. Păun, Constantin, *Analiza contrastivă în predarea lexicului de specialitate în limba franceză*, CercLLS, **[1]**, 1975, 215 — 219.
2052. Păun, C., *Aspecte ale predării și însușirii sistemului prepozițional francez*, SȘIC, 1970, 98 — 104.
2053. Păun, Constantin, *Probleme de sintaxă ale limbii franceze în învățământul superior tehnic*, CRIP, 91 — 93.
2054. Pârlog, Hortensia, *Perceperea consoanei laterale engleze de către vorbitorii români ai limbii engleze*, Filologie, XX, **1**, 1977, 127 — 131.
2055. Pârlog, Hortensia, *Perceperea oclusivelor engleze de către vorbitorii români ai limbii engleze*, AUT, **14**, 1976, 177 — 180.
2056. Peculea, P., *Unele dificultăți în asimilarea limbajului tehnic în engleză. Observații cu caracter introductiv* [rezumat în română; English abstract], SȘIP, 123 — 128.
2057. Pedestrașu, A., *Predarea în plan contrastiv a pronumelor determinative* **każdyj, ljuboj, vsjakij**, LMȘ, 1, 1978, 64 — 68.
2058. Pedestrașu, Anatol, *Propozițiile nominale ruseșți sub raportul determinării/indeterminării*, LMȘ, 1976, 93 — 97.
2059. Pedestrașu, A., *Unele probleme ale predării pronumelor nehotărîte ruseșți studenților români*, CȘIC, 49 — 56.
2060. Popa, Ioan A., Popa, Ecaterina, *Unele considerații asupra aplicării lingvistice moderne în predarea limbii engleze*, SȘIC, 1976, 42 — 48.
2061. Popa, Mariana, *Reflectarea conceptiilor lingvisticii moderne în predarea limbilor străine* [English abstract; с резюме по русски], AUT, **14**, 1976, 57 — 66.
2062. Popa, Mariana, Tănase, Adela-Mira, *Modernizarea cursurilor de limbi străine la Universitatea din Timișoara*, Forum, **20**, nr. 5, 1978, 32 — 36.
2063. Rașcă, Lucian, *Orientări noi în predarea limbilor moderne*, RPed, **27**, nr. 7, 1978, 14 — 17.
2064. Rențea, Maria, *Rolul limbii materne în predarea limbii ruse*, CȘIC, 26 — 33.

2065. RENȚEA, MARIA, *Unele particularități ale predării limbilor străine în institutele tehnice*, SȘIC, 1970, 21 — 26.

2066. RENȚEA, MARIA, SURJICOV, AURELIA, *Considerații asupra unui material didactic de specialitate folosit în seminarul de limbă rusă* [rezumat în română ; с резюме по русски], SȘIP, 216 — 221.

2067. ROMAN, ALEXANDRU, *Din experiența Institutului Goethe din München : metode și procedee moderne de predare a limbii germane*, LMȘ, 1, 1978, 213 — 216.

2068. ROZKOŠ, PAVEL, ROZKOŠ, ILEANA, *Aspecte ale predării limbilor străine în clasele II—IV*, Timișoara, [TUT], 1876, 15 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Seminarul pedagogic, Lucrările Seminarului pedagogic universitar).

2069. RUDNER, TATIANA, *Îmbinarea termenilor tehnici cu vocabularul uzual în predarea limbilor străine*, CȘIC, 33 — 41.

2070. RUSU, T., *Franceza în institutele superioare cu profil tehnic. Silvicultura* [résumé en français], LucrȘt Brașov, **17**, 1975, 89 — 95

2071. SAMSON, N., *Documentarul tehnico-științific în laboratorul de limbi străine* [résumé en français], LucrȘt Brașov, **17**, 1975, 107 — 116.

2072. SANDU, DOINA, *Lingvistica contrastivă în predarea/învățarea limbilor străine*, LMȘ, 1, 1978, 31 — 36.

2073. SILVA, FELICIA, *Aplicarea unui procedeu de testare a cunoștințelor de limbi străine în învățământul tehnic de specialitate*, SȘIC, 1976, 21 — 32.

2074. SÎRBU, GABRIELA, *Valorile lui* **en** *în limba franceză și cîteva probleme legate de însușirea lui de către vorbitorii de limbă română*, CerLLS, [**1**], 1975, 72 — 76.

2075. SLAMA-CAZACU, T., DUȚESCU-COLIBAN, T., *The First Hierarchical System of Errors (HSE) in the Acquisition of English by Native Speakers of Romanian* [cu 10 tabele în text și bibliografie], RECAPTS, 268 — 290.

2076. STAN, I. T., *Laboratoarele lingvistice*, SLLM, **1**, 1977, 196 — 204.

2077. STERE, Z., BRAȘOVEANU, A., *Observații asupra folosirii laboratorului la cursul practic de limba rusă*, CȘIC, 15 — 26.

2078. STOENESCU, CONSTANȚA, *Despre eficiența folosirii exercițiilor structurale în predarea limbii franceze*, CȘIC, 41 — 49.

2079. STOENESCU, CONSTANȚA, *Suportul vizual în predarea limbajului tehnic francez* [rezumat în română ; résumé en français], SȘIP, 176 — 181.

2080. STOICESCU, IANA, *Atributul participial în limbajul tehnic și tratarea sa în seminariile de limba germană*, SȘIC, 1970, 77 — 84.

2081. STOICESCU, IANA, *Construcțiile verbale compuse și tratarea lor în seminariile de limba germană*, CȘIC, 63 — 71.

2082. STOICESCU, IANA, *Negația în practica predării limbii germane* [rezumat în română ; mit deutscher Zusammenfassung], SȘIP, 90 — 98.

2083. STOICESCU, IANA, *Topica — problemă dificilă a studiului limbii germane*, SȘIC, 1976, 54 — 62.

2084. STOICESCU, RODICA, *Dialogul, condiție esențială în însușirea unei limbi străine*, CercLLS, **2**, 1978, 235 — 239.

2085. SURJICOV, V., *Filmul — auxiliar prețios în însușirea limbilor străine*, SȘIC, 1970, 105 — — 110.

2086. SURJICOV, VSEVOLOD, *Reflecții în legătură cu optimizarea predării corespondenței comerciale în limbi străine*, CercLLS, **[1]**, 1975, 23 — 27.

2087. SZÉKELY, SÁRI, MARUSCIAC, SILVIA, *Cîteva structuri sintactice folosite în cursul de limba rusă pentru sectoarele calde* [rezumat în română ; с резюме по русски], SȘIP, 222 — 226.

2088. ȘURIANU, ANA, *Corespondența — etapa finală a exercițiului de redactare* [în engleză ; rezumat în română ; English abstract], SȘIP, 146 — 151.

2089. TAMAS, ILDIKO-MARIA, *Cîteva tipuri de exerciții structurale folosite în seminariile de limba franceză specializată* [rezumat în română ; résumé en français], SȘIP, 170 — 175.

2090. TAMAS, ILDIKO-MARIA, *Considerații asupra discursului tehnic francez* [rezumat în română ; résumé en français], SȘIP, 182 — 187.

2091 TROFIN, AUREL, *A Transformational Approach to the Teaching of English as a Foreign/Second Language* [rezumat în română], StUBB, **23**, fasc 2, 1978, 70 — 77.

2092. URS, DANA SORANA, *Formarea competenței de comunicare în limbajul tehnico-științific*, Forum, **20**, nr. 6, 1978, 53 — 57.

2093. VAIMBERG, S., *Considerații asupra raportului dintre învățămîntul limbilor străine și unele curente ale lingvisticii moderne*, CercLLS, **2**, 1978, 12 — 17.

2094. VANCEA, GEORGETA, *Statutul atributivei în limbile română și germană*, LMȘ, 1976, 74 — 79.
2095. VASILEVSCHI, NINA, *Unele aspecte privind formarea pronunției la studenți*, CercLLS, **[1]**, 1975, 63 — 67.
2096. VASILIU, DELIA, *Probleme de psiholingvistică în învățarea limbilor străine*, CercLLS, **[1]**, 1975, 28 — 31.
2097. VIDA SIMU, CODRUȚA, *Aspecte metodologice ale problemei interferențelor lingvistice*, SLLFolc, **4**, 373 — 380.
2098. VINȚELER, ALLA, VINȚELER, ONUFRIE, *K voprosu o sootnošenii jazyka i kultury v metodike i praktike prepodavanija*, SLLM, **1**, 1977, 205 — 218.
2099. VINȚELER, ONUFRIE, *Rol' antonimov, sinonimiv i omonimov v razvitii reči*, SLLM, **1**, 1977, 219 — 227.
2100. VIOREL, ELENA, *Considerații privind propoziția relativă în germană și română*, LMȘ, 1976, 80 — 84.
2101. VIOREL, ELENA, *Interferențe gramaticale în învățarea limbii germane*, LMȘ, 1, 1978, 54 — 63.
2102. VIȘAN, VIOREL, *Registrele stilistice ale limbii franceze. Incidente didactice*, CercLLS, **2**, 1978, 71 — 74.
2103. VÎRSTA, I., DRAGNEV, D., NAGY, E., *Rolul și locul dialogului în predarea limbii ruse studenților nefilologi*, CercLLS, **[1]**, 1975, 33 — 36.
2104. WOLF, JOHANN, SÎRBU, RICHARD, *Despre raportul dintre formele de comunicare scrisă și orală în predarea limbilor străine*, CRIP, 119 — 121.
2105. ZSEMLYEI, JÁNOS, *Subordonare în loc de coordonare în limba maghiară*, LMȘ, 1976, 85 — 86.
2106. * * * *Cercetări actuale în domeniul limbilor și literaturilor străine*. [Vol. I —] II, București, Atelier poligrafie A.S.E., I : 1975, 550 p. ; II : 1978, 461 p. multigr.
2107. * * * *Cîte cuvinte să învățăm*, VN, **34**, nr. 6, 1978, 5.
2108. * * * *Predarea limbilor străine*. Vol. I, IV, V, București, TUB. Vol. I. Redactori : M. Solacolu și M. Frînculescu, 1970, 85 [—87] p. ; vol. IV, 1974, 208 p. ; vol. V, 1975, 239 [—240] p. (Ministerul Educației și Învățămîntului, Biblioteca centrală pedagogică, Colecția **Modernizarea Învățămîntului** — XVII, XIX).
Vezi și nr. 2 145 și BRL, **20**, 1977, nr. 1 712.

Vezi și nr. 61, 63, 69, 70, 71, 74, 131, 191, 392, 874, 1 029, 1 075, 1 091, 1 444, 1 483, 1 790, 1 889, 1 922, 2 219, 2 228.

Recenzii

2109. ANDRICI, VL., Gorodilova, G. G. : *Učiot psiho-lingvističeskih faktorov pri obučenij reči*. În : *Russkij jazyk za rubežom*, Moscva, nr. 1, 1973, p. 68—72, Pred LS, **5**, 1975, 97 — 108.
2110. ANDRICI, VL., Leontiev, A. A. : *Myšlenie na inostrannom jajyke kak psihologičeskaja i metodičeskaja problema*. În : *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, 1972, nr. 1, p. 24 — 30, PredLS, **4**, 1974, 34 — 42.
2111. ANDRICI, VL. Ptaček, I : *Rol' i mesta perevoda pri obučenii russkom jazyku*. În : *Russkij jazyk za rubežom*, Moskva, nr. 1, 1973, p. 98 — 99, PredLS, **5**, 1975, 125 — 129.
2112. ANDRICI, VL., Rozenbaum, E. M. — Ostapenko, A. I. : *Učebnye aspekty dialoga i monologa*. În : *Russkij jazyk za rubežom*, Moskva, nr. 3, 1973, p. 58 — 61, PredLS, **5**, 1975, 46 — 56.
2113. GEORGESCU, F., Vesely Josef : *K otázce pozitivní motivace v cizojazyčném vyučování*. În : *Cizí jazyky v škole*, Praha, **17**, nr. 2, 1974—4, p. 56 — 66, PredLS, **5**, 1975, 74 — 83.
2114. GHIȚESCU, M., Alcaraz Varó, Enrique : *Las cuastro destrezas : fases de una clase de idiomas*. În : *Vida escolar*, Madrid, **15**, nr. 147 — 148, mar. — apr. 1974, p. 11 — 16, PredLS, **5**, 1975, 7 — 14.
2115. GHIȚESCU, M., Asher, James J. : *Children's first language as a model for second language learning* : În : *The Modern Language Journal*, Boulder, 1972, nr. 3, p. 133 — 139, PredLS, **4**, 1974, 7 — 15.

2116. GHIȚESCU, M., Blumtritt, Ralf — Kausch, Elisabeth : *Grundsätze und Empfehlungen zur Einrichtung von Fachunterrichtsräumen für den Fremdsprachenunterricht.* În : *Fremdsprachenunterricht*, Berlin, 1972, nr. 5, p. 201 — 205, 211 ; nr. 6, p. 259 — 262, 297, PredLS, **4**, 1974, 16 — 27.

2117. GHIȚESCU, J., Bolze, Lothar : *Möglichkeiten zur Reaktivierung der Wortschatzkenntnisse im Russischunterricht.* În : *Fremdsprachenunterricht*, Berlin, **17**, nr. 5, 1973, p. 239 — 245, PredLS, **5**, 1975, 87 — 96.

2118. GHIȚESCU, M., Close, R. A. : *English verb patterns.* În : *Les langues modernes*, Paris, **67**, nr. 4, 1973, p. 491 — 501, PredLS, **5**, 1975, 130 — 143.

2119. GHIȚESCU, M., Deyes, A. F.: *Learning from dictation.* În : *English Language Teaching*, London, 1972, nr. 2, p. 149 — 154, PredLS, **4**, 1974, 128 — 132.

2120. GHIȚESCU, M., Diaz, Isobel de : *Remedial Training for Colombian teachers of English.* În : *English Language Teaching*, London, 1972, nr. 3, p. 278 — 283, PredLS, **4**, 1974, 133 — 138.

2121. GHIȚESCU, M., Fisch, Bernhard — Löffler, Ingrid : *Die Berücksichtigung der Ziel — Inhalt — Methode. Relation bei der Gesstaltung einer Unterrichtsstunde im Russischunterricht der Klasse 7.* În : *Fremdsprachenunterricht*, Berlin, 1972, nr. 3, p. 100 — 103, PredLS, **4**, 1974, 122 — 126.

2122. GHIȚESCU, M., Foitzik, Günter : *Dialogtabellen und dialogbezogene Bildtafeln als wirksame Hilfsmittel zur Festigung und Aktivierung lexikalischer und grammatischer Kenntnisse* [pentru limba rusă]. În : *Fremdsprachenunterricht*, Berlin, 1972, nr. 3, p. 93 — 100, PredLS, **4**, 1974, 112 — 121.

2123. GHIȚESCU, M., Gollé, Maurice : *Le compte-rendu de lecture. Un exercice intéressant, enrichissant ... et méconnu* [referitor la limba franceză]. În : *Le Français dans le Monde*, Paris, **12**, nr. 95, mart. 1973, p. 27 — 29, PredLS, **5**, 1975, 197 — 201.

2124. GHIȚESCU, M., Hidalgo Andreu, Pilar : *La enseñanza individualizada en las lenguas modernas.* În : *Vida escolar*, Madrid, **15**, nr. 147 — 148, mar. — apr. 1973, p. 29 — 33, PredLS, **5**, 1975, 20 — 25.

2125. GHIȚESCU, M., Houdart, Françoise : *Entraînement à l'expression spontanée* [în limba engleză]. În : *Les langues modernes*, Paris, 1972, nr. 2, p. 183 — 191, PredLS, **4**, 1974, 139 — 147.

2126. GHIȚESCU, M., Jakobovits, Leon A. : *Vers une nouvelle philosophie de l'enseignement des langues.* În : *Le Français dans le Monde*, **13**, nr. 100, oct.—nov. 1973, p. 36 — 41, PredLS, **5**, 1975, 26 — 34.

2127. GHIȚESCU, M., Kirstein, Boni H. — J. : *Reducing negative transfer: two suggestions for the use of translation.* În : *The Modern Language Journal*, Boulder, 1972, nr. 2, p. 73 — 78, PredLS, **4**, 1974, 28 — 33.

2128. GHIȚESCU, M., *** La Fontaine. *Le labourer et ses enfants.* În : *Documents pour la classe*, Paris, nr. 22, 24, oct. 1957, p. 29 — 30, PredLS, **5**, 1975, 208 — 211.

2129. GHIȚESCU, M., Landsheere, G. de : *Formes nouvelles de l'évaluation.* În : *Le Français dans le Monde*, Paris, **13**, nr. 100, oct. — nov., 1973, p. 45 — 51, PredLS, **5**, 1975, 35 — 45.

2130. GHIȚESCU, M., Lautier, D. : *Vocabulaire et jeux en espagnol.* În : *Les humanités — cycle d'observation*, Paris, 1967, nr. 4, p. 38 — 40, PredLS, **4**, 1974, 198 — 201.

2131. GHIȚESCU, M., Meinhardt, Margret : *Gestaltung variabler Dialoge unter systematisierenden Aspekt* [în limba engleză]. În : *Fremdsprachenunnterricht*, Berlin, **71**, nr. 8 — 9, 1973, p. 439 — 446, PredLS, **5**, 1975, 144 — 154.

2132. GHIȚESCU, M, Mouchel, Gérard-Guy : *Récréations latines.* În : *Les humanités — Premier cycle*, Paris, 1971, nr. 10, p. 27 — 29, PredLS, **4**, 1974, 202 — 205.

2133. GHIȚESCU, M., Mouget, Madeleine : *L'enseignement de l'italien: une méthode structurale audio-vocale.* În : *Cahiers pédagogique*, Biarritz, **29**, nr. 112, mar. 1973, p. 35 — 37, PredLS, **5**, 1975, 216 — 218.

2134. GHIȚESCU, M., Pimsleur, Paul : *Testing foreign language learning.* În : Valdman, Albert : *Trends in language teaching*, New York — St. Louis — San Francisco — Toronto — London, — Sydney, McGrow — Hill Book Company, 1966, p. 175 — 214, PredLS, **4**, 1974, 47 — 79.

2135. GHIȚESCU, M., Pignolet, Joseph : *Parts de l'entreînement systématique et de l'expression libre dans la formation gramaticale* [în limba engleză], În : *Les langues modernes*, Paris, **67**, nr. 4, 1973, p. 533 — 538, PredLS, **5**, 1975, 155 — 161.

2136. GHIȚESCU, M., *** Ronsard. *Quand vous serez bien vielle.* În : *Documents pour la classe*, Paris, nr. 89, 23 febr. 1961, p. 11 — 12, PredLS, **5**, 1975, 212 — 215.

2137. GHIȚESCU, M., Roucaute, N.: *Expériences sur l'exposé dans l'enseignement des langues (espagnol) — 2e cycle.* În: *L'Éducateur*, Cannes, nr. 15 — 16, 1973, p. 20 — 22, PredLS, **5**, 1975, 220 — 226.

2138. GHIȚESCU, M., Roulet, Eddy: *Les modèles de grammaire et leurs applications à l'enseignement des langues vivantes.* În: *Le Français dans le Monde*, Paris, 1971, nr. **85**, p. 6 — 15, PredLS, **4**, 1974, 80 — 90.

2139. GHIȚESCU, M., Rousselet, Michel: *Les premiers pas* [în învățarea limbii latine]. În: *L'enseignement du latin*, Paris, Presses Universitaires de France, 1966, p. 31 — 48 **(Nouvelle encyclopédie pédagogique)** PredLS, **5**, 1975, 227 — 234.

2140. GHIȚESCU, M., Scharf, Siegfried — Helbig, Helga: *Auslösung von Gesprächen in der Fremdsprache mit Hilfe aussersprachlicher Impulse.* În: *Deutsch als Fremdsprache*, Leipzig, **10**, nr. 1, 1973, p. 27 — 36, PredLS, **5**, 1975, 185 — 196.

2141. GHIȚESCU, M., Siebold, Jörg: *Ein Übungsvorschlag zur Festigung lexikalischer Kenntnisse im Englischunterricht.* În: *Fremdsprachenunterricht*, Berlin, **17**, nr. 7, 1973, p. 355 — 358, PredLS, **5**, 1975, 162 — 167.

2142. GHIȚESCU, M., Strevens, Peter: *La formation des professeurs de langues.* În: *Le Français dans le Monde*, Paris, **13**, 100, oct. — nov. 1973, p. 77 — 81, PredLS, **5**, 1975, 57 — 63.

2143. GHIȚESCU, M., Veidt, Frederick: *The dialogue: an aid to oral production in beginning language study.* În: *Modern Language Journal*, Boulder, **57**, nr. 1 — 2, ian.-febr. 1973, p. 7 — 8, PredLS, **5**, 1975, 64 — 73.

2144. HÎRLĂOANU, A., T. A. Vișniakova. *Nekotorye voprosy metodiki prepodovanija russkogo jazyka kak inostrannogo na prodvinutom etape obučenija.* Moskva, 1975 g., str. 120, CercLLS, **2**, 1978, 449 — 450.

2145. LAUTERMAN, A., *Volumele* **Predarea limbilor străine** — *material informativ de referință*, LMȘ, 1, 1978, 222.

2146. M. B., Denis Girard, *Les langues vivantes*, Paris, Larousse, 1974, 207 p.. LMȘ, 1976, 154— 155.

2147. RĂUTU, N., Giniatullin, I. A. — Greiser, A. V.: *Nekotorye voprosy stimulirovanija ustnoj reči.* În: *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, nr. 4, iul. — aug. 1973, p. 72 — 76, PredLS, **5**, 1975, 15 — 19.

2148. RĂUTU, N., Gulyga, E. N.: *Nabljudenija nad konstrukciej „gesenkten Hauptes".* În: *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, 1972, nr. 4, p. 17 — 27, PredLS, **4**, 1974, 148 — 156.

2149. RĂUTU, N., Günther, Klaus: *Zur Entwicklung des verstehenden Hörens in Russischunterricht.* În: *Fremdsprachenunterricht*, Berlin, **17**, nr. 10, 1974, p. 491—505, PredLS, **5**, 1975, 109 — 124.

2150. RĂUTU, N., Ivančinova, I. N.: *Organizacia samosostojatelnoj učaščitsja na uroke* [limba germană]. În: *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, nr. 6, 1973, p. 69 — 75, PredLS, **5**, 1975, 168 — 176.

2151. RĂUTU, N., Koževnikova, T. L.: *Variativnoe upravlenie glagolov* [în limba germană]. În: *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, 1972, nr. 5, p. 87 — 89, PredLS, **4**, 1974, 167 — 170.

2152. RĂUTU, N., Rahmankulova, I. S.: *Funkcii datelnogo v strukture nemeckogo predloženija.* În: *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, nr. 4, 1973, p. 16 — 25, PredLS, **5**, 1975, 177 — 184.

2153. ROMAN, AL., *Deutsche als Fremdsprache — Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer* — Herder Institut Leipzig, 4/1975, LMȘ, 1976, 159 — 160.

2154. ROMAN, AL., Renate Luscher, Roland Schöpers, *Grammatik der modern Deutschen Umgangsprache*, M. Hueber-Verlag, München, 1975, LMȘ, 1976, 159.

2155. ROMAN, AL., Wolf Bernstein, *Sprachvergleich und Bezugnahme auf die Muttersprache im Fremdsprachenunterricht; Zielsprache-Deutsche*, M. Hueber-Verlag, München, 3/1975, LMȘ, 158 — 159.

2156. STEINKE, KLAUS, Klaus H. Köhring — Richard Berlharz, *Begriffswörterbuch Fremdsprachendidaktik und Methodik*, Hueber-Hochschulreihe, vol. 10, München, 1973, 272 p., LMȘ, 1976, 155 — 157.

2157. TAUBERG, EDITH, Lia Aleksandrovna Deribas, Valentina Gheorghievna Labanova, *Učebnoe posobie po russkomu jazyku dlja studentov inostrancev*, ediția a 2-a, Moscova, 1975, 224, CercLLS, **2**, 1978, 453 — 454.

2158. TĂNĂSESCU, ANCA, Georgiana GĂLĂȚEANU, Ecaterina COMIȘEL, *Îndrumător metodic pentru predarea limbii engleze în școala generală*, București, Editura didactică și pedagogică, 1975, 144 p., LMȘ, 1976, 149 — 152.

2159. ZDRENGHEA, MIHAI, M., *Modern Linguistics and Language Teaching*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975, 439 p., CL, **23**, nr. 2, 1978, 247.

2160. * * * Belasco, Simon : *The plateau: or the case for comprehension : the „concept" approach*. În : *The Modern Language Journal*, Wisconsin, 1967, nr. 2, PredLS, **1**, 1970, 49—62.

2161. * * * Borodulina, M. K. : *Nekotorye voprosy primenenija audiovizualnyh sredstv obučenija inostrannyh jazykam*. În : *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, 1967, nr. 3, PredLS, **1**, 1970, 77 — 85.

2162. * * * Decaigny, T. : *L'approche des culture étrangères dans les cours de langues vivantes*. În : *Revue de langues vivantes*, Bruxelles, 1968, nr. 3, PredLS, **1**, 1970, 31 — 48.

2163. * * * Girard, Denis : *Les exercises structuraux. Doctrine et pratique*. În : *Les langues modernes*, Paris, 1967, nr. 3, PredLS, **1**, 1970, 63 — 72.

2164. * * * Itelson, E. A. : *Uslovija effektivnosti metodičeskih prijomov*. În : *Inostrannye jazyki v škole*, Moskva, 1967, nr. 1, PredLS, **1**, 1970, 22 — 30.

2165. * * * Lado, Robert : *Language teaching. A scientific approach*. McGraw-Hill Inc., New York, 1964, 239 p. Cap. 5. *Principles of language teaching*, PredLS, **1**, 1970, 8—21.

2166. * * * Mimi Brodsky Chenfeld, Ohio State University : *Teaching Language Creatively* (Harcourt Brace Jovanovich International Corporation 757 Third Avenue, New York, N. Y. 10017, U.S.A., 384 p.), Forum, **20**, nr. 6, 1978, 91 — 92.

2167. * * * Newmark, Peter : *Some objections to the „new" language teaching*. În : *Adult Education*, London, 1967, nr. 1, PredLS, **1**, 1970, 73 — 76.

★

Vezi și nr. 152, 1 791.

4. MANUALE, GHIDURI, CURSURI ETC.

2168. ALEXANDRU, DOMNIȚA, COMAN, ILEANA, GRECU, DOINA, NICOLESCU, CARMEN, *Exerciții pentru laboratorul lingvistic. I. Fonetică*. Coordonator : V. Șerban, Timișoara, TUT, 1976, 48 p. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie, Colectivul de școlarizare a studenților străini).

2169. ALEXE, MARIA, CRISTEA, ECATERINA, DUMITRESCU, MĂDĂLINA, JIVĂNESCU, VASILICA, PANĂ, ELENA, SANDA, GEORGE, SÎRBU, LEONIDA, VUȘDEA, IOANA, *Limba română pentru anul pregătitor*. Semestrul I.2. Coordonator : George Sanda, [București], [TUB], 1977, 275 p. (Ministerul Educației și Învățămîntului).

2170. ANGHEL, PETRE, CONSTANTINESCU, N. N., COSMA, VIOREL, GIURCĂNEANU, CLAUDIU, GIURESCU, DINU, C., JURCONI, ION, NICOLAU, EDMOND, NICOLAU, VIORICA, PETRESCU, RADU ANESTE, PRISCA, NISTOR, SANDA, GEORGE, ȘERBAN, RAOUL, ZAHARIA, MARIA, *Curs de limba română pentru studenții străini din anii I — II*. Coordonator : George Sanda, [București], [TUB], 1975, 246 p. (Ministerul Educației și Învățămîntului).

2171. ARSENOVICI, DELIA, *Curs practic de limba germană*. Pentru Facultatea de mecanică, anul II, [Timișoara], [f. e.], 1977, 149 p. multigr. (Institutul politehnic „Traian Vuia", Catedra de limbi străine).

2172. BAGEACU, VIOREL, *Limba persană*, București, [TUB], 1978, 441 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi străine, Catedra de limbi clasice și orientale, Secția de limba persană).

2173. BALLA, SÁRA, MANTA, MARIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română* pentru clasa a II-a școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-maghiar*, București, EDP, 1978, 208 p.

2174. BALLA, SÁRA, MANTA, MARIA, SIMON, JOLÁN. *Limba română* pentru clasa a II-a școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-sîrbocroat*, București, EDP, 1978, 208 p.

2175. BALLA, SÁRA, MANTA, MARIA, SIMON, JOLÁN, *Limba română* pentru clasa a II-a școli și secții cu limbile de predare ale naționalităților conlocuitoare. *Vocabular român-slovac*, București, EDP, 1978, 208 p.

2176. Balmuş, Constantin, Graur, Alexandru, *Gramatica limbii greceşti (Fonetică, morfologie, sintaxă). Extrase*, Craiova, Reprografia Universităţii din Craiova, 1977, 225 p. multigr. (Universitatea din Craiova).

2177. Baubec, Agiemin, Ismail, Ferian, *Ghid de conversaţie român-turc*, Bucureşti, EST, 1978, 187 [—188] p.

2178. Baubec, Agiemin, Ismail, Ferian, *Türkce-romence konuşma kılavuzu*, Bucureşti, EST, 1978, 189 [—191] p.

2179. Berciu, Lucia, *Limba germană*. Manual pentru institutul superior economic. Anul I, II, III. Vol. I—II, Bucureşti, Atelier poligrafie Academia de studii economice, 1977, 740 p. multigr. (Academia de studii economice).
Vezi şi nr. 2 256.

2180. Berciu, Lucia, Popescu, Lucia, *Manual de limba germană pentru institutul superior economic*. Vol. I — III, Bucureşti, Litografia Academiei de studii economice, 1977, I : 403 p. ; II : 277 p. ; III : 471 p. multigr. (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului, Academia de studii economice).

2181. Berea-Găgeanu, Elena, Mîrza, Clement, Popescu, Florin, Tabarcea, Cezar, *Limba română. Limbă şi stil, punctuaţie şi ortografie. Vocabular, fonetică, gramatică (morfologie)*. Manual pentru liceele pedagogice (clasele a IX-a şi a X-a) şi pentru liceele de filologie-istorie (clasa a XI-a), Bucureşti, EDP, [1978], 328 p.

2182. Bloos, Magda, Petrescu, Ştefan, Dumitrescu, Mădălina, Turnă, Constantin, *Limba română*. Texte tehnice de construcţii şi exerciţii lexico-gramaticale. Studenţi străini, anii I — II, Bucureşti, Institutul de construcţii, 1977, 80 p. multigr.

2183. Boldureanu, Viorel I., Coste, Ileana, Frăţilă, Florentina, Popa, Ioan, I., Ţeghiu, Liviu, Vintilescu, Constantin, *Curs practic intensiv de limba română pentru anul pregătitor II*, Timişoara [TUT], 1977, 214 p. multigr. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie).
Vezi şi nr. 2 258.

2184. Bora, Debora, Petrescu, Georgeta, *Cîteva aspecte ale elaborării manualului de limba germană pentru facultăţile tehnice*, CRIP, 18 — 20.

2185. Bucă, Marin, Evseev, Ivan, *Limba rusă literară contemporană. Morfologie*, Timişoara, [TUT], 1977, 231 p. multigr. (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie).

2186. Cazacu, B., Chiosa, Clara Georgeta, Caragiu Marioţeanu, Matilda, Guţu Romalo, Valeria, Bercescu, Sorina, *Cours de langue roumaine. Introduction à l'étude du roumaine (à l'usage des étudiants étrangers)*. IIIe édition revue et augmentée, Bucureşti, EDP, 1978, 637 [—639] p.
Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 1 524, **12**, 1969/1970, nr. 1 477.

2187. Cazacu, Dimitrie, *Limba română pentru specialitatea tehnologia construcţiilor de maşini (subingineri)*, Braşov, [f. e.], 1977, 63 p. multigr. (Universitatea din Braşov).

2188. Cârstea-Romaşcanu, Mihaela, *Corso di sintassi della lingue italiana contemporanea*, Bucureşti, [TUB], 1977, 400 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice şi clasice, Catedra de limba italiană).

2189. Cenuşe, Ioan, Petre, Atănăsoaie, Elena, Cilianu, Corina, Constantinescu, Ileana, Vasiliu, Delia, *Curs practic de limba franceză*. Texte şi exerciţii lexicale cu caracter economic pentru anii I şi II de la facultăţile Academiei de studii economice, cursuri de zi, serale şi fără frecvenţă. Elaborat de ..., Bucureşti, Atelier poligrafie Academia de studii economice, 1976, II + 298 p. multigr. (Academia de studii economice, Colectivul de limbi romanice).
Vezi şi nr. 2259.

2190. Coste, Ileana, Noveanu, Eugen, Precup, Ieronim, Sanda, George, Scărlătescu, Doru, *Limba română*. Anul pregătitor. Semestrul I — începători. 1. Coordonator : George Sanda, [Bucureşti], [TUB], 1977, 216 p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului).

2191. Cristea, Ecaterina, Abagiu, Nicolae, Bageacu, Victoria, Cărmaciu, Radu, Ionică, Apostol, Ranga, Viorel, Savopol, Ioana, *Curs de limba română pentru studenţii din anul pregătitor. Învăţămînt medical*. 3. Coordonator : George Sanda, [Bucureşti], [TUB], 1977, 360 p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţământului).

2192. Cuceu, Maria, Goga, Mircea, Paşcalău, Adriana, *Limba română pentru străini. Lecturi şi exerciţii lexicale*, Coordonator : C. Gruiţă, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 143 p. multigr. (Universitatea „Babeş-Bolyai". Facultatea de filologie).

2193. DOBRESCU-WARODIN, ANDREEA, MARCU, RODICA, REPEȚEANU, LIANA, *Langue, vie et civilisation française.* Cours pratique pour la IIIe année, București, EDP, [1978], 244 p.
Vezi BRL, **20,** 1977, nr. 1 755, **19,** 1976, nr. 1 376.

2194. DRĂGHICESCU, JANETA, *Exercices de phonétique française.* À l'usage des étudiants, București, [TUB], 1977, 184 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale).

2195. FEODOROVICI, ZINAIDA, *Limba rusă.* Culegere de texte pe secții pentru facultatea de inginerie chimică, Timișoara, 1977, 135 p. [cu bibliografie] (Institutul politehnic „Traian Vuia" Timișoara, Catedra de limbi moderne).

2196. FODOR, ECATERINA, TUDOR, ORTANSA, *Gramatica limbii ruse pentru uz școlar,* București, EDP, 1978, 256 p.

2197. GEORGESCU, IULIA, *Gramatica limbii hausa (Nahawu na hausa),* București, [TUB], 1977, 94 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Catedra de limbi orientale).

2198. GHERMAN, HARITINA, *Limba italiană. Curs practic,* București, EȘE, 1978, 592 p.

2199. GRÜN, ERIKA, *Curs practic de limba germană.* Pentru anul II Facultatea de mecanică agricolă, secția serală de subingineri de pe lîngă Combinatul de prelucrare a lemnului Arad. [Timișoara], [f.e.], 1977, 209 p. multigr. (Institutul politehnic „Traian Vuia", Catedra de limbi moderne).

2200. HÂRȘAN, ELENA, LEFTER, VIRGIL, *Course of English for the Students of Production Economy.* Scientific supervisor : dr. Virgil Cartianu, București, Atelier poligrafie Academia de studii economice, 1977, 151 p. multigr. (Academia de studii economice, Catedra de limbi străine, Colectivul de limbi germanice).
Vezi și nr. 2 265.

2201. HÎRLĂOANU, A., *Curs de limbă și corespondență comercială în limba rusă,* București, Atelier poligrafie Academia de studii economice, 1976, 360 p. (Academia de studii economice, Facultatea de comerț, Catedra de limbi străine, Colectivul de limba rusă).
Vezi și nr. 2 264.

2202. ILIESCU, CONSTANȚA, PETRESCU, VICTORIA, NICHITA, SILVIA, POPESCU, STELA, *Gramatică și vocabular.* Manual pentu clasa a IV-a, București, EDP, 1978, 87 p.

2203. KELP, HELMUT, LĂZĂRESCU, EVA, STOICESCU, IANA, *Limba germană pentru construcții* [București], [Atelierele de reprografie I.C.B.], 1978, 100 p. multigr. (Institutul de construcții București).

2204. KISS, LIDA, VINȚELER, ONUFRIE, *Curs de limba rusă pentru studenții Facultății de istorie,* Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 128 p. multigr. (Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de filologie, Catedra de filologie slavă).

2205. LEAHU, EMIL, PARFENE, CONSTANTIN, *Limba și literatura română.* Manual pentru clasa a X-a, București, EDP, 1978, 270 p.
Vezi și nr. 2 262, 2 263.

2206. LOCKE, MARGARET, JANET, *Cursuri de limba engleză contemporană.* Anul II, Craiova, RUC, 1977, 49 p. multigr. (Universitatea din Craiova, Facultatea de filologie-istorie).

2207. MANOLESCU, DAN, *Curs practic de limba engleză.* Pentru anul I inginerie chimică, [Timișoara], [f.e.], 1977, 132 p. multigr. (Institutul politehnic „Traian Vuia", Catedra de limbi moderne).

2208. MARKOV, ŠVETOZAR, KRSTIĆ, BORISLAV, D., *Gramatika.* Za III razred, București, EDP, 1978, 156 p.

2209. MAZILU, DAN HORIA, *Curs de limba ucraineană contemporană. Sintaxa propoziției,* București, [TUB], 1978, 73 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi străine, Catedra de filologie slavă).

2210. MĂLĂESCU, DANIEL, URSU, LUCIA-CRISTINA, *Aeronautical programmed English,* București, [f.e.], 1978, 383 p.

2211. MĂGIRESCU, ECATERINA, *Predarea structurii cuvîntului în gimnaziu* [după programele și manualele claselor a V-a și a VIII-a], LL, 4, 1978, 616 — 622.

2212. METEA, ALEXANDRU, *Sintaxa în manualele de gramatică pentru ciclul gimnazial,* SLLFolc, **4,** 367 — 371.

2213. MOISESCU, MARLENA, *Manual de limba germană pentru studenții din I.M.F.,* București, 1977, 70 p. multigr. (I.M.F., Institutul de medicină și farmacie, București, Disciplina de limbi moderne).

2214. MOISESCU, MARLENA, *Manual de limba germană* (Vol. 2. Pentru studenții mediciniști), București, [1977], 80 p. multigr. (I.M.F., Institutul de medicină și farmacie București, Disciplina de limbi moderne).

2215. MUNTEANU, DOINA, *Curs practic de limba germană.* Pentru studenții anului II. Facultatea de construcții, Timișoara, 1977, 123 p. multigr. (Institutul politehnic „Traian Vuia", Facultatea de construcții, Catedra de limbi moderne).

2216. MURĂREȚ, ION, *Histoire de la langue française. Le français classique (1598—1715)*, București, [TUB], 1977, 435 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi clasice și romanice, Catedra de limba franceză).

2217. MURVAI, OLGA, *Culegere de exerciții de limba maghiară.* Anexă la cursul practic — vol. I. Ediția a II-a, București, [TUB], 1978, 399 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi străine, Catedra de limbi clasice și orientale).

2218. NEGREANU, ARISTIȚA, *Expressions idiomatiques franco-roumaines.* Au colaborat: Elena Nistreanu, Liliana Alic, Doina Anca Mihalache, Adriana Sabau, Mihaela Carmen Fecioru, Ruxandra Mănescu, Viviane Prager, București, [TUB], 275 [—276] p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice).

2219. NICULESCU-MIZIL, AURORA, *Considerații critice asupra unor manuale de limbă engleză*, Forum, **20**, nr. 11, 1978, 83 — 89.

2220. NICULESCU-MIZIL, AURORA, *Limba spaniolă*, București, 1978, 246 p. (Institutul politehnic din București).
Vezi și nr. 2 261.

2221. NIȚĂ-ARMAȘ, SILVIA, BUJTAR, PAVEL, *Gramatika.* Učebnika pre VIII triedu, București, EDP, 1978, 148 p.

2222. PERCIU, LUCIA, *Limba germană.* Manual pentru învățământul superior economic. Anii I, II. Vol. 1 — 2. București, 1977, 740 p. multigr. (Ministerul Educației și Învățământului, Academia de studii economice București).

2223. POPESCU, FLORIN, D., *Limba română (Sintaxa).* Manual pentru liceele pedagogice (clasa a XI-a și a XII-a) și pentru liceele de filologie-istorie (clasa a XII-a), București, EDP, 1978, 168 p.

2224. POPESCU, ION, *Gramatică și noțiuni de fonetică și de vocabular.* Manual pentru clasa a V-a, București, EDP, 1978, 168 p.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1 478.

2225. POPESCU, ION, *Gramatică și noțiuni de fonetică și de vocabular.* Manual pentru clasa a VI-a, București, EDP, 1978, 152 p.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1 479.

2226. POPESCU, ION, *Gramatică și noțiuni de fonetică și de vocabular.* Manual pentru clasa a VII-a, București, EDP, 1978, 200 p.
Vezi BRL, **20**, 1977, nr. 1 779 și **18**, 1975, nr. 1 480.

2227. POPESCU, ION, *Gramatică și noțiuni de vocabular și de istorie a limbii române.* Manual pentru clasa a VIII-a, București, EDP, 1978, 176 p.
Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 1 481.

2228. POPP, MAXIM, *Engleza vorbită. Cuvinte și expresii de uz curent. Spoken English. Everyday Words and Phrases*, București, EST, 1978, 304 p.

2229. REBOȘAPCĂ, IVAN, *Hrammatyka i zahal'ni ponjattja pro leksuky, stylistyku ta istoriju ukrains' koji movy.* Pidručnyk dlja VIII klasa, București, EDP, 1978, 198 p.

2230. SIMION, DOINA, IRINA, *Limba engleză pentru Facultatea de mecanică*, [București, 1976, 220 p. multigr. (Institutul politehnic București, Catedra de pedagogie și limbi străine).

2231. STAN, I., *Gramatica istorică a limbii române.* Curs. 1. *Morfologie, elemente morfo-sintactice, compunere-derivare*, Timișoara, [TUT], 1977, 125 + III p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie).

2232. STOENESCU, CONSTANȚA, *Culegere de texte și exerciții pentru limba franceză pentru secția de geodezie și cadastru*, București 1977, 60 p. multigr. (Institutul de construcții București, Catedra de limbi moderne).

2233. STOICOVICI, OLGA, *Gramatica istorică a limbii bulgare*, [București], [TUT], 1977, 298 [— 299] p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi slave).

2234. STRATULAT, ELENA, RUSU, ELENA, PANȚÎRU, MIHAI, *Russkij jazyk.* (Praktičeskoe posobie dlja studentov tret'ego kursa), Jassy, [TUI], 1976, 242 p. multigr. (Jasskij Universitet im. A. I. Kuzu, Filologičeskij fakul't'et, Kafedra russkogo jazyka i literatury).

2235. ȘTEFĂNESCU, IOANA, *Lectures in English Morphology*, [București], [TUT], 1978, 406 p. (Universitatea din București, Facultatea de limbi străine, Catedra de limbă și literatură engleză) [cu bibliografie].

2236. ŞTEFĂNESCU-DRĂGĂNEŞTI, VIRGILIU, *Introduction to the compative grammar of the Germanic languages*. Ediţia a 2-a revăzută, Bucureşti, [TUB], 1977, 242 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Institutul de limbi străine, Facultatea de limbi germanice).

2237. TABARCEA, CEZAR, *Româna pentru dumneavoastră — Romanian for you*. Anul IV. *Lecţiile VII—XIX*, TribRom, **7**, nr. 124—136, 1978, 11 ; Anul V. *Lecţiile I—IV*, nr. 142—146, 11.
Vezi şi BRL, **20**, 1977, nr. 1 792.

2238. TROFIN, AUREL, *English sentence structure: an English grammar text-book*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 163 p. multigr. (Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de filologie, Catedra de filologie germanică, Secţia engleză).

2239. ŢURLESCU, I., *Curs de limba spaniolă*. La radio şi televiziune *(Lecţiile I—XIII)*, Radioteleşcoală, 1—2, 1978, 132—137.

2240. VESCU, VICTOR, *Curs de gramaticó istorică a limbii sîrbo-croate*, Bucureşti, [TUB], 1977, 117 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi slave).

2241. VESCU, VICTOR, *Istoria limbii sîrbocroate literare (de la începuturi pînă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea)*, Bucureşti, [TUB], 1978, 100 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi şi literaturi slave).

2242. VINŢELER, ONUFRIE, *Prepoziţia, conjuncţia şi particula. Predlogy, sojuzy i castičy*, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 187 p. multigr. (Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de filologie).

2243. VÎRTOSU, ILEANA, *Cours de langue française contemporaine. La phonologie*, Bucureşti, TUB, 1976, 302 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi, romanice, clasice şi orientale).

2244. VUŞDEA, IOANA, BALEA, MARGARETA, BOIANGIU, ANA, ILIE, DUMITRU, *Curs de limba română*. Pentru studenţii din anul pregătitor. Învăţămînt tehnic. 3. Coordonator : George Sanda, [Bucureşti], [TUB], 1978, 335 p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului).

2245. WESCHING, LISELOTTE, GEHL, IOAN, *Curs practic de limbă germană*. Facultatea de electrotehnică, anul II, Secţia E.T. şi A.C., Timişoara, 1977, 165 p. multigr. (Institutul politehnic „Traian Vuia", Catedra de limbi moderne).

2246. ZAMFIR, I., *Limba engleză. Texte de specialitate*. Exploatări miniere, Petroşani, Litografia Institutului de mine Petroşani, 1977, 161 p. multigr. (Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului, Institutul de mine Petroşani).

2247. * * * *Cahiers de grammaire*. 2. *Le caracterisant du verbe*, Bucureşti, [TUB], 1977, 164 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limbi romanice, clasice şi orientale).
Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1 416.

2248. * * * *Curs de limba engleză nivel mediu*, Radioteleşcoală, 1—2, 1978, 96—105.

2249. * * * *Curs de limba germană*. Lecţia A, Radioteleşcoală, 1—2, 1978, 117—123.

2250. * * * *Le français fondamental parlé*. Cours pratique destiné aux étudiants des facultés non-philologiques, [Vol]. I—III, Timişoara, TUT ; [vol.] I. [Ediţia a II-a]. Elaboré sous la direction de Eugen Tănase par Anca Grădinescu, Eugenia Ieremia, Adela-Mira Tănase, Aurelia Turcu, Maria Ţenchea, 1977, 138 p. multigr. [lecţiile I—XV] ; [vol.] II. Elaboré sous la direction de Eugen Tănase par Anca Grădinescu, Eugenia Ieremia, Adela-Mira Tănase, Aurelia Turcu, Maria Ţenchea, 1976, p. 139—284 multigr. [lecţiile XVI—XXX] ; [vol.] III. Elaboré sous la direction de Eugen Tănase par Maria Cusma, Elena Ghiţă, Eugenia Ieremia, Adela-Mira Tănase, Aurelia Turcu, Maria Ţenchea, Mirela Ursu, 1977, p. 285—497 p. multigr. [lecţiile XXXI—XLV ; cu un vocabular francez român elaborat de Maria Cusma-Voin cu concursul studenţilor Silvia Aculina, Aurelia Ban, Adina Buda, Viorica Bulz, Cornelia Cişmaş, Delia Oprea, Sabina Pîrvulescu, Codruţa Simu] (Universitatea din Timişoara, Facultatea de filologie-istorie, Catedra de limbi romanice).

2251. * * * *Limba engleză. Exerciţii pentru admiterea în învăţămîntul superior*, Bucureşti, EDP, 1978, 392 p. (Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului, Universitatea Bucureşti).

2252. * * * *Limba franceză. Les chevaux*. Leçon D. *Epilogue*. Leçon E, Radioteleşcoală, 1—2, 1978, 105—116.

2253. * * * *Limba română contemporană*. Manual pentru studenţii străini. I. Coordonator : Gr. Brâncuş, [Bucureşti], [TUB], 1978, 246 p. multigr. (Universitatea din Bucureşti, Facultatea de limba şi literatura română, Catedra de limba română contemporană).

2254. * * * *Limba rusă pentru clasa a V-a*, Radioteleşcoală, 1—2, 1978, 124—125.
2255. * * * *Manual de limba arabă*, Bucureşti, 1977, 172 p. (Universitatea Cultural Ştiinţifică Bucureşti).

★

Vezi şi nr. 1 037, 1 612, 1 666, 1 753, 1 913, 1 943, 1 985.

Recenzii

2256. Constantinescu, H., *Manual de limba germană* elaborat de prof. dr. Lucia Berciu, CercLLS, **2**, 1978, 431—432.
2257. Dimitrescu, Florica, *Noţiuni de istorie a limbii române* [I. Popescu, *Gramatică şi noţiuni de vocabular şi de istorie a limbii române pentru clasa a VIII-a*, Bucureşti, 1977], LL, 4, 1978, 611—615.
2258. Ene, Cornelia, Viorel I. Boldureanu, Ileana Coste, Florentina Frăţilă, Ioan I. Popa, Liviu Ţeghiu, Constantin Vintilescu, *Curs practic intensiv de limba română pentru anul pregătitor*. II, Universitatea din Timişoara, 1977, 214 p., LL, 3, 1978, 475—478.
2259. Lupchian, Gabriela, *Curs practic de limba franceză*, Bucureşti, 1976, 298 p. Autori : Cenuşe Ioan — coordonator ; Atănăsoae Elena, Cilianu Corina, Constantinescu Ileana, Vasiliu Delia, CercLLS, **2**, 1978, 429—430.
2260. M.B., Mihaela Cârstea-Romaşcanu : *Verbul (Il verbo)* (Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 128 p.), Forum, **20**, nr. 4, 1978, 95.
2261. M. N., Aurora Niculescu-Mizil, *Limba spaniolă* (Institutul politehnic din Bucureşti, 1978, 246 p.), Forum, **20**, nr. 12, 1978, 94.
2262. Nebel, Viorica, Emil Leahu, Constantin Parfene, *Limba şi literatura română*. Manual pentru clasa a X-a, Bucureşti, Editura didactică şi pedagogică, 1978, 270 p., LL, 4, 1978, 636—638.
2263. Stoleru, Victor, *Limba şi literatura română*. Manual pentru *clasa a X-a* [de Emil Leahu şi Constantin Parfene, Bucureşti, 1978], RPed, **27**, nr. 11, 1978, 56.
2264. Vaimberg, S., A. Hîrlăoanu, *Curs de limbă şi corespondenţă comercială în limbă rusă*, Bucureşti, 1976, 360 p., CercLLS, **2**, 1978, 436—438.
2265. Vaimberg, S., *Course of English for the Students of Production Economy*. Scientific supervisor : Dr. V. Cartianu. Authors : Elena Hârşan, Virgil Lefter [Bucureşti, 1977], CercLLS, **2**, 1978, 433—435.
2266. Vaimberg, S., Julieta Apostol, Elena Iosub, Paraschiva Şerbănescu, *Manual de corespondenţă şi redactări în limba rusă*, Bucureşti, 1974 şi 1975, 236 p., CercLLS, **2**, 1978, 438.

XXIX. *DIVERSE*

2267. Bociort, Ignat, *O confruntare teoretică modernă : Limba auxiliară internaţională (90 de ani de la naşterea limbii esperanto)*, Forum, **20**, nr. 2, 1978, 78—85.
2268. Ionaşcu, Alexandru, *Participarea lingviştilor români la elaborarea* **Atlasului limbilor Europei** [interviu luat de Roxana Costache], IB, **25**, nr. 7 651, 22 apr. 1978, 3.
2269. Iordan, Iorgu, *Academician.... A Memorist* [convorbire consemnată de Gheorghe Buluţă], RomBooks, nr. 2, 1977, 36.
2270. Iordan, Iorgu, [La rubrica : Convorbiri] *Cu acad...* [convorbiri consemnate de Sergiu Drincu şi Vasile D. Ţâra], Orizont, **29**,, nr. 44, 1978, 2, 6.
2271. Rogoz, Adrian, *Les prédécesseurs de Ferdinand de Saussure dans le domaine des anagrammes, des paragrammes et des invariances*, CREL, **6**, nr. 1, 1978, 35—34.
2272. Soran, Viorel, *Limbajele vieţii* [genetic, chimic, olfactil, optic şi sonor], Magazin, **22**, nr. 1 107, 1978, 1, 2.
2273. Zágoni, Jenő, *Egy időszenű nyelvi kérdésről*, Korunk, **27**, nr. 9, 1978, 772—774.

★

Vezi şi nr. 122, 147.

Recenzii

2274. ANGHELUȘ, ION ALEX., Iorgu Iordan : *Memorii* [vol. I—II ; București, 1976, 1977], Ateneu, **15**, nr. 2, 1978, 7.
2275. CIOPRAGA, CONST., Iorgu Iordan : *„Memorii"* [vol. I—II ; București, 1976, 1977], ConvLit, nr. 2, 1978, 7.
2276. CORBEA, ANDREI, Elisabeth Frenzel, *Motive der Weltliteratur. Ein Lexikon dichtungsgeschichtlicher Längschnitte*, Stuttgart, Alfred Kröner Verlag, 1976, 824 Seiten, Synthesis, **5**, 1978, 312—313.
2277. CRIȘAN, CONSTANTIN, Iorgu Iordan : *„Memorii II"* [București, 1977], Flacăra, **27**, nr. 43, 1978, 17.
2278. DOBRESCU, AL., Iorgu Iordan : *„Memorii"* [vol. I—II ; București, 1976, 1977], ConvLit, nr. 2, 1978, 7, 14.
2279. ICHIM, GHIȚĂ, J. E. Brown, W. O. Kupsch, *Permafrost terminology*, National Research Council of Canada, Ottawa, 1975, 62 p., SCGeogr, **25**, 1978, 165—169.
2280. IONESCU, ANDREI, *Curajul de a fi simplu* [Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. I—II, București, 1976, 1977], RLit, **11**, nr. 38, 1978, 19.
2281. IORGULESCU, MIRCEA, *Mărturiile lui Iorgu Iordan* [*Memorii*, vol. I—II, București, 1976, 1977], RLit, **11**, nr. 1, 1978, 11.
2282. LÁSZLÓ, FERENK, *Hét nyelven — zenéről [Terminorum Musicae Index Septem Linguis Redaktus*, Budapest — Bärenreiter Verlag, Karsel, Basel — Tours — London, 1978], Utunk, **33**, nr. 43, 1978, 7.
2283. MICU, EUGEN, **Memoriile** *academicianului Iorgu Iordan* [vol. I—II, București, 1976, 1977], Orizont, **29**, nr. 6, 1978, 3.
2284. POPA, MIRCEA, *Iorgu Iordan sau sinceritatea confesiunii [Memorii*, vol. I—II, București, 1976, 1977], Steaua, **29**, nr. 10, 1978, 4.
2285. POPESCU, TITU, *Memorii* [de Iorgu Iordan, vol. I—II, București, 1976, 1977], Transilvania, **7**, nr. 4, 1978, 27—28.
2286. ȘTEFĂNESCU, ALEX., Iorgu Iordan : *„Memorii"* [vol. I—II, București, 1976, 1977], ConvLit, nr. 2, 1978, 7.

XXX. *ANIVERSĂRI*

2287. BEYRER, ARTHUR, *Gratitudine* [Iorgu Iordan la 90 de ani], RLit, **11**, nr. 39, 1978, 8.
2288. BUCUR, MARIN, *Toast academic* [Iorgu Iordan la 90 de ani], Luceafărul, **21**, nr. 40, 1978, 1, 4.
2289. CARAGIU, MARIOȚEANU, MATILDA, *Iorgu Iordan* [la 90 de ani], Contemporanul, nr. 39, 1978, 2.
2290. CAZACU, B., *Academicianul Iorgu Iordan la 90 de ani*, LL, 4, 1978, 630—631.
2291. CIOPRAGA, CONST., *Filologul și literatura* [Iordan Iorgu la 90 de ani], ConvLit, nr. 9, 1978, 6.
2292. CRAȘOVEANU, D., [sub titlul comun : Academicianul Iorgu Iordan la 90 de ani] *Iorgu Iordan și studiul limbii române contemporane*, Orizont, **29**, nr. 44, 1978, 3.
2293. GRAUR, AL., *La aniversare* [Iorgu Iordan la 90 de ani], RLit, **11**, nr. 39, 1978, 7.
2294. HRISTEA, THEODOR, *Savantul* [Iorgu Iordan la 90 de ani], RLit, **11**, nr. 39, 1978, 7,8.
2295. ISTRATE, G., [sub titlul comun : Omagiu academicianului Iorgu Iordan] *La Universitatea din Iași*, Cronica, **13**, nr. 40, 1978, 7.
2296. ISTRATE, G., *Profesorul* [Iorgu Iordan la 90 de ani], RLit, **11**, nr. 39, 1978, 8.
2297. IVAȘCU, GEORGE, *„Calea neturburată"* [Iorgu Iordan la 90 de ani], Ramuri, **15**, nr. 10, 1978, 8.
2298. IVĂNESCU, G., [sub titlul comun : Omagiu academicianului Iorgu Iordan] *Iorgu Iordan creator de școală lingvistică*, Cronica, **13**, nr. 40, 1978, 1, 7.
2299. MACOVESCU, GEORGE, *Valorile morale* [Iorgu Iordan la 90 de ani], RLit, **11**, nr. 39, 1978, 7.
2300. MICLĂU, PAUL, *Iorgu Iordan — promotorul*, VR, **31**, nr. 10, 1978, 45—46.
2301. MIHĂILĂ, G., *Academicianul Iorgu Iordan la 90 de ani*, Bul SȘF, 1978, 19—22.
2302. MUNTEANU, ȘTEFAN, [Sub titlul comun : Academicianul Iorgu Iordan la 90 de ani] *Cultivarea limbii în concepția academicianului Iorgu Iordan*, Orizont, **29**, nr. 44, 1978, 3.

2303. NICULESCU, ALEXANDRU, *Iorgu Iordan, romanist*, Hommage Iordan, 9—23.
2304. NICULESCU, ALEXANDRU, *Romanistul* [Iorgu Iordan la 90 de ani], RLit, **11**, nr. **39**, 1978, 7, 8.
2305. OANCEA, ILEANA, *Iorgu Iordan — romanist*, Orizont, **29**, nr. 49, 1978, 5.
2306. OANCEA, ILEANA, *Liviu Rusu: estetică și stilistică*, Bul SȘF, 1978, 23—26.
2307. PĂTRUȚ, I., *Dimitrie Macrea — 70 de ani*, StUBB, **23**, fasc. 2, 1978, 3—4.
2308. PHILIPPIDE, ALEXANDRU, *Prefață la un volum omagial* [Iorgu Iordan la 90 de ani],RLit, **11**, nr. 39, 1978, 6.
2309. PIRU, AL., *Iorgu Iordan și limba scriitorilor*, Luceafărul, **21**, nr. 29, 1978, 6.
2310. RADU-NANDRA, ILIE, *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Echinox, **10**, nr. 10—11—12, 1978, 55.
2311. SIMION, EUGEN, *Filologul total* [Iorgu Iordan la 90 de ani], Luceafărul, **21**, nr. 31, 1978, 6.
2312. STAN, IONEL, [Sub titlul comun : Academicianul Iorgu Iordan la 90 de ani] *Toponimia și antroponimia românească*, Orizont, **29**, nr. 44, 1978, 3, 5.
2313. ȘERBAN, V., [Sub titlul comun : Academicianul Iorgu Iordan la 90 de ani] *Savant, profesor, cetățean*, Orizont, **29**, nr. 44, 1978, 3.
2314. TOHĂNEANU, G. I., [Sub titlul comun : Academicianul Iorgu Iordan la 90 de ani], *Omagiu*, Orizont, **29**, nr. 44, 1978, 3.
2315. URSU, G. C., *Academicianul Iorgu Iordan* [la 90 de ani], LLR, **4**, nr. 3, 1978, 3—6.
2316. * * * *Akad. Iorgu Iordan wurde 90 Jahre alt*, NW, **30**, nr. 9 135, 30 sep. 1978, 3.
2317. * * * *Prof dr. doc. Dan Simonescu la 75 de ani*, Biblioteca, nr. 4, 1977, 27.

★

Vezi și nr. 1, 67, 439, 440, 445, 451, 452, 454, 456, 457, 458, 461, 462, 467, 472, 474, 475, 476, 477, 482, 487, 488, 489, 495, 497, 498, 502, 504, 505, 508, 510, 511, 512, 516, 518.

XXXI. *IN MEMORIAM*

2318. ALEXANDRU, TEODORA, *Bohuslav Havránek (1893—1978)*, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 477.
2319. ALEXANDRU, TEODORA, *Jaromír Bělič (1914—1977)*, SCL, **29**, nr. 3, 1978, 375.
2320. D. S., *H. Dj. Siruni* [1890—1973], SAO, **9**, 1977, 168—169.
2321. FERRAND, MARCEL, *André Vaillant (1890—1977)*, CL, **23**, nr. 2, 1978, 249—250.
2322. GRAUR, AL., *Jerzy Kuryłowicz (1895—1978)*, RRL, **23**, Suppl. 1978, 101.
2323. ION, ANGELA, *Profesorul Ion Brâescu*, LMȘ, 1976, 163—165.
2324. IORDAN, IORGU, *Carlo Battisti (1882—1976)*, SCL, **29**, nr. 6, 1978, 687—688.
2325. KÁROLY, KÓLTŐ, *Kocziány László halálára (1920—1977)*, NyIK, **22**, nr. 1, 1978, 119—120.
2326. MITU, MIHAI, *Jerzy Kuryłowicz (1895—1978)*, SCL, **29**, nr. 4, 1978, 479—481.
2327. NAGHIU, IOSIF E., *Ioan Șiadbei (1903—1977)*, Forum, **20**, nr. 10, 1978, 76—77.
2328. NICULESCU, ALEXANDRU, *Un lingvist* [Aurel Nicolescu], RLit, **11**, nr. 22, 1978, 9.

★

Vezi și nr. 473, 494, 496, 1 613, 1 638.

*ABREVIERI**

ALS = *Antologie de texte de lingvistică structurală*. Redactor responsabil : Prof. dr. Lucia Wald, București, [TUB], 1977, 358 [—359] p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale, Catedra de limbi clasice și lingvistică generală. **AUBF** = *Analele Universității București. Filozofie*, București, **1**, 1954 [**26**, 1977]. **AUBI** = *Analele Universității București. Istorie*, București, **1**, 1954 [**28**, 1978]. **AUBLLR** = *Analele Universității București. Limba și literatura română*. București, **1**, 1954 [**26**, 1977]. **AUBLLS** = *Analele Universității București. Limbi și literaturi străine. Germanice*, București, **1**, 1954 [**26**, nr. 1, 1978]. **Banatica**. *Studii și cercetări de arheologie*. Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Caraș-Severin. Muzezul de istorie al județului Caraș-Severin, Reșița, **1**, 1971, [**4**, 1977]. **Bull SRLR** = vezi **ER** și **Hommage Iordan. CercLLS** [**1**], **2** = *Cercetări actuale în domeniul limbilor*

* Au fost incluse numai abrevierile care nu figurează în BRL **19**, 1976, și **20**, 1977. La periodice este indicat —în paranteze drepte — ultimul număr fișat.

și literaturilor străine. [Vol. I—] II, București, Atelier Poligrafie, A.S.E., I: 1975, 550 p.; II: 1978, 461 p. multigr. (Academia de studii economice). **CRIP** = *Culegere de referate (Sesiunile științifice ale cadrelor didactice)* 1969, 1970, 1971, București, 1973, 134 p. (Institutul politehnic din București, Catedra de limbi străine). **CS, 1** = *Cahiers de sémiotique.* Sous la direction de Paul Miclău. 1. *Balzac sémioticien avant la lettre,* Bucarest, [TUB], 1977, 156 p. (Universitatea din București, Société roumaine de linguistique — Groupe roumain de sémiotique, Faculté des langues et littératures étrangères). **CȘIC** = *Comunicări științifice ale sesiunii 1971 închinate celei de-a 50-a aniversări a P.C.R.,* București, 1973, 430 p. multigr. (Institutul de construcții București, Catedra de limbi moderne). **Current Trends** = *Current Trends in Romanian Linguistics.* Edited by A. Rosetti and Sanda Golopenția Eretescu, [București], EARSR, 1978, 651 p. (**Revue roumaine de linguistique**, tome XXIII, nos 1—4, 1978. **Cahiers de linguistique théorique et appliquée**, tome XV, nos 1—2, 1978). **Dacia** = *Dacia.* Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle série. Académie des Sciences Sociales et Politiques de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, EARSR, **1**, 1957 [**22**, 1978]. **Dosoftei StArt** = *350 de ani de la nașterea lui Dosoftei, Mitropolitul Moldovei. Studii și articole* [Editate de I. D. Lăudat], Iași, Institutul politehnic Iași, 1975, 175 [—177] p. multigr. (În cadrul marilor aniversări UNESCO). **EA** = Editura Academiei Republicii Socialiste România (Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie). **EAl** = Editura Albatros. **EC** = Editura Ceres. **Echinox** = *Echinox.* Revistă studențească de cultură. Consiliul U.A.S.C. Universitatea Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, **1**, 1968 [**10**, nr. 10—11—12, 1978]. **ED** = Editura Dacia. **EDP** = Editura didactică și pedagogică. **EE** = Editura Eminescu. **EF** = Editura Facla. **EIC** = Editura Ion Creangă. **EJ** = Editura Junimea. **EL** = Editura Litera. **EM** = Editura Minerva. **Eminescu** = *Eminescu după Eminescu. Eminescu après Eminescu. Comunicări prezentate la Colocviul organizat de Universitatea din Paris — Sorbona (12—15 martie 1975).* Volum îngrijit de Dim. Păcurariu, Iași, EJ, 1978, 349 [—351] p. (**Eminesciana—14**). **EMuz** = Editura muzicală. **EP** = Editura politică, **EST** = Editura Sport-Turism. **EȘE** = Editura științifică și enciclopedică. **ET** = Editura tehnică. **EU** = Editura Univers. **Filologie XX, 1** = *Filologie XX.* [Vol.] **I.** *Lingvistică.* Volum îngrijit de I. Evseev, Fr. Király, I. Mușiu, Timișoara, [TUT], 1977, II + 174 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie). **Hommage Iordan** = *Hommage à Iorgu Iordan à l'occasion de son quatre-vingt-dixième anniversaire,* Bucarest, [TUB], 1978, 515 p. multigr. (Universitatea din București, Facultatea de limbi și literaturi străine — Societatea Română de Lingvistică Romanică, **Bulletin de la Société roumaine de linguistique romane, 13**, 1978, **Etudes romanes, 3)** [pe copertă titlul: *Études romanes dédiées à Iorgu Iordan* 90]. **LucrȘt Brașov** = *Lucrări științifice.* [Seria] *Noutăți în științe ale naturii și pedagogie,* Universitatea din Brașov, Brașov, **1**, 1965 [**17**, 1975]. **LucrȘt Oradea — Ist** = *Lucrări științifice. Istorie.* Ministerul Educației și Învățământului, Institutul pedagogic Oradea, Oradea [1973]. **LucrȘt Oradea — PPM** = = *Lucrări științifice. Pedagogie — Psihologie — Metodică.* Ministerul Educației și Învățământului, Institutul pedagogic Oradea, Oradea [1973]. **LucrȘt Oradea — ȘtSoc** = *Lucrări științifice. Științe sociale.* Ministerul Educației și Învățământului, Institutul pedagogic Oradea, Oradea [**7**, 1973]. **Marisia** = *Marisia. Studii și materiale. Arheologie. Istorie. Etnografie.* Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Mureș, Muzeul județului Mureș, Tîrgu-Mureș, **1**, 1965 [**7**, 1977]. **NBZ** = *Neue Banater Zeitung.* Organ des Kreiskomitees der R.K.P. und des Kreisvolksrates Temesch, Temeswar, **1**, 1957 [**22**, nr. 4 947, 31 oct. 1978]. **NSI** = *Națiune, suveranitate, independență. Studii și comunicări.* Coordonatori: Ion Mitran, Nicolae Lotreanu, București, EP, 1977. **PPC** = *Probleme de pedagogie contemporană,* București, 1970 (Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Biblioteca centrală pedagogică, **Modernizarea învățământului) [5**, 1974]. **RECAPTS** = *The Romanian-English Contrastive Analysis Project.* Director: Prof. Dumitru Chițoran, Ph. D. *Further Contrastive Studies. Theoretical Studies, Contrastive Grammar, Error Analysis,* [Bucharest], Bucharest University Press, 1978, 316 p. multigr. (University of Bucharest, Department of English and Centre for Applied Linguistics Arlington, Virginia). **Rom** = *Romania Today.* Monthly publication brought out in English. French, German, Russian and Spanish, Bucharest [nr. 12, 1978]. **RUC** = Reprografia Universității din Craiova. **SAO** = *Studia et acta orientalia.* Recueil édité par Asociația de Studii Orientale din R. S. România, București, **1**, 1962 [**9**, 1977]. **SLLM, 1**= *Studii de limbă, literatură și metodică.* [Vol.] I. Volum îngrijit de I. Pătruț și O. Vinteler, Cluj-Napoca, [TUCN], 1977, 229 [—230] p. multigr. (Universitatea „Babeș-Bolyai", Facultatea de filologie, Catedra de filologie slavă). **SMIM** = *Studii și materiale de istorie medie.* Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România, Institutul de istorie „Nicolae Iorga", București [**9**, 1978]. **SMMIM** = *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară,* București, **1**, 1968 (Muzeul Militar Central) [**10**, 1977]. **SR** = Scrisul românesc. **SȘIC** = *Sesiunea științifică a cadrelor didactice — Aprilie* **1969** *— Culegere de referate,* București, 1970, 302 p.; *Aprilie 1973 — Culegere de comunicări,* București, 1976, 348 p. (Institutul de construcții București, Catedra de limbi mo-

derne). **SȘIP** = *Sesiunea științifică a Institutului politehnic Cluj-Napoca. Comunicări. 28—29 octombrie 1978. Limbi străine. Lingvistică. Metodică*, [Cluj-Napoca], [f.e.], *1978*, 240 p. multigr. **SȘLM** = *Sesiunea științifică a Catedrei de limbi moderne închinată Aniversării a 25 de ani de la proclamarea Republicii Socialiste România 14—15 decembrie 1972*, București, 1975, 137 p. (Institutul de construcții București). **SȘS** = *Sisteme în științele sociale*. Coordonator: Mircea Malița, membru corespondent al Academiei R. S. România, București, EARSR, 1977, 154 p. [—155] p. (Academia Republicii Socialiste România, Cabinetul român de istoria și filozofia științei). **StL** = *Studii de lingvistică*. Volum îngrijit de D. Crașoveanu, Marin Bucă, Timișoara, TUT, 1976, X + 213 p. multigr. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie-istorie). **StudL** = *Studii lingvistice*. Volum îngrijit de Șt. Munteanu, I. Evseev, Fr. Király, Timișoara, [TUT], 1972 (1974), 196 p. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de filologie). **ȘM** = *Școala Mehedințiului*. Inspectoratul școlar județean, Comitetul sindicatului învățământ, Casa corpului didactic Mehedinți, Drobeta—Turnu-Severin [**3**, 1978]. **Tibiscus Etn** = *Tibiscus. Etnografie*, Timișoara, **1**, 1971 [**4**, 1975]. **Tibiscus IstArt** = *Tibiscus. Istorie — arheologie*, Timișoara, **1**, 1971 [**4**, 1975]. **Tibiscus ȘtNat** = *Tibiscus. Științe naturale*, Timișoara, **1**, 1971 [**4**, 1975]. **TIP** = Tipografia Institutului Politehnic. **TUB** = Tipografia Universității din București. **TUC** = Tipografia Universității din Craiova. **TUCN** = Tipografia Universității din Cluj-Napoca. **TUI** = Tipografia Universității din Iași. **TUT** = Tipografia Universității din Timișoara. **Ziridava** = *Ziridava*. Muzeul județean, Arad, **1**, 1967 [**10**, 1978].

INDICE ALFABETIC AL BIBLIOGRAFIEI

a. AUTORI*

A

Aaron, Theodor [459]
Abagiu, Nicolae 2191
Abrudan, D. *1567*
Aculina, Silvia 2250
Ady, Endre [125]
Agache, Dumitru [812], [826]
A.J. *345, 1119, 1120, 1452*
Alcaraz Varó, Enrique [2114]
Alecsandri, Vasile 664, [800], [1225], [1241], [1291]
Alecu-Ionescu, Nicolina 439
Aleksandrovna Deribas, Lia [2157]
Alessio, Giovanni [1708]
Alexandru, Domnița 874, 2168
Alexandru, Ioan [1315], [1881]
Alexandru, Teodora 1111, 2318, 2319, vezi și **Dobrițoiu-Alexandru, Teodora**
Alexe, Maria 924, 2169
Al-George, Sergiu [1874], [1875]
Alic, Liliana 2218
Allieres, Jaques [1820]
Alonso, Dámaso 1570, [1693], [1702]
Andrási, Katalin 174
Andrassy, Eva 1709
Andreescu, Vasile 1940, 1941
Andrei, Alexandru 440, 1887
Andrei, Gh. 441, *1325*
Andrei, Nicolae 665, [834], *1121*
Andrici, Vl. *1552, 1791, 2109, 2110, 2111, 2112*
Andriescu, Al. 693, 1193, 1888
Andriescu, Virgil 1294, [1333]
Anger, H. *1122*
Anghel, Dimitrie [1243]
Anghel, Ioana 1041
Anghel, Petre 2170
Anghelescu, Maria 153
Anghelescu, Mihaela 175
Anghelescu, Mircea *613*, 666, *785, 786, 787*, [846]
Anghelescu, Nadia 1565
Anghelov, Boniu [1794]
Angheluș, Ioan Alex *2274*
Ani, Virgil 1571
Antip, Felicia 413, 659
Antoni, Erhard 1473
Anuței, Mihai 1059, [1133]
Apáczai, Csere János 1821, [1862], [1869],
Apetroaie, Ion 1194
Apostol, Julieta 1748, 1942, [2266]
Apreotesei, Cezar 1474
Aprodu, Paula Rada 1943
Aragon, Louis [1691]
Arbore, Grigore 176
Arghezi, Tudor [468], [1201], [1223], [1273], [1283], [1298], [1507]
Armbruster, Adolf 667, *788*, 1114, *1553*
Armbruster, Cristoph [1824]
Arsenovici, Delia 1475, 2171
Arvinte, Vasile 108, 1042, 1476
Asachi, Lazăr [776]
Asher, James J. [2115]
Atănăsoae, Elena 2189, [2259]
Attieus, Titus Pomponius [1437]
Augerot, James 660
Augustin [334]
A.V. *789*
Avram, Andrei 528, 529, 530, 630, 859, 1572
Avram, Mioara 517, [519], 869, 902, 903, 1039, [1040], 1343, 1419
Avram, Mircea 668

B

Babeș, Mircea 604
Babeu, Doina *38*, 96, 442, 443, 531
Bacîru, Livia *14*, 716, *790*, [793], [824]
Baciu, Ioan 875, 1573
Baciu, Miorița *1431*
Baciu, Sorin 177
Bacovia, G. [1194], [1252], [1302], [1754]
Badea, I. *39*
Badea, Ștefan *519*, 1195
Báez San José, Valério [355]
Baffi, Mariano 411
Bagdasar, Radu 178, 925
Bageacu, Victoria 2191
Bageacu, Viorel 2172
Bahner, Werner 444
Baitchura, Uzbek 1872
Bakó, Béca *1856*

* Cifrele indică numărul de ordine al lucrărilor din bibliografie. Cifrele culese cu caractere de rînd trimit la autori de lucrări sau de volume; cele culese cu caractere *cursive* indică autori de recenzii, iar cifrele din paranteze drepte se referă la autori recenzați sau discutați în articole speciale.

Bakos, F. *1326*
Balaceiu, Jana 1060, [1131], [1134], [1165], [1177], [1192]
Balaci, Alexandru 116
Balázs, László 179, *1857*
Baldinger, Kurt 1574
Balea, Ilie *346*
Balla, Sara 2174
Balmuş, Constantin 2176
Balogh, Dezső 1855
Balotă, Nicolae 669
Balzac, H. de [319], [343], [1598], [1609], [1621], [1622], [1634], [1635], [1662], [1663], [1669]
Bán, A. 180, 1710
Ban, Aurelia 2250
Bantaş, Andrei 181, 182, 183, 184, 1095, *1123*, 1256, 1344, 1477, 1478, 1479, 1944
Baran, N.V. 117
Barba, Katharina 1480
Barboricĕ, Corneliu 1064
Barboricĕ, Elena 548, 670, [813], [816], 926, 1061
Barbu, Elisabeta 1945
Barbu, Eugen 1196, [1218]
Barbu, Ion [1304]
Barnea, Alexandru 671
Bartha, János 1822, *1858*
Barthes, Roland 185, [305]
Basarab, Mircea 672
Báthory, Ludovic 10, [16]
Battisti, Carlo [2324]
Batts, Michael S. [149]
Baubec, Agiemin 1062, [1164], [1175], 2177, 2178
Baudelaire, Ch. [1625]
Baz, Ştefan 97
Baz-Fotiade, Laura *1792*, vezí şi **Fotiade, Laura**
Bădicĕ, Galina 1063, 1711
Bădicĕ, Ion Gh. 445
Băileşteanu, Fănuş *614*
Bălan, Ion Dodu 446
Bălan, Dumitru *1792*
Bălaşa, D. 673
Bălănescu, Dana 447
Bălănescu, Tudor 380, [406]
Bălăşescu, Sevastia [14], [17]
Bălcescu, Nicolae [1287]
Bălgrădean, Al. 1946
Băloiu, Elena C. 1947, 1948, 2027
Băltăceanu, Maria-Francisca 98
Băluţă, Luereţia *1453*
Bănescu, Marcu *520*
Becherescu, Letiţia 1712
Becleanu Ianeu, Adela 927
Bejan, Crăciun *347*
Bejan, D. 904
Bejan, N. 1630
Belasco, Simon [2160]
Belchiţă Hartular, Anca 1481
Beldeanu, Adrian [1364]
Beldescu, G. 1420
Belea, Margareta 2244
Bélić, Jaromír [2319]
Beloşapkova, V.A. 1806
Beltechi, Eugen 634
Belu, Al. 448
Benczédi, Sandor 1823
Benea, Veronica 893, 1889
Benedek, G. 1713, *1793*
Beniuc, M. *1124*
Benveniste, Emil [1877]
Berea, Olimpia *79*, *1125*, 1197
Bereea, Livius Petru *428*, 449
Bereeseu, Sorina 2186
Bereiu, Dumitru 532
Bereiu, Lucia 2179, 2180, [2256]
Berea-Găgeanu, Elena 2181
Berindei, Dan 1114
Berlharz, Richard [2156]
Bernstein, Wolf [2155]
Beşliu, Călin 928
Bettisch, Ioan 186, 1714, 1949
Beyrer, Arthur 2287
Bhose, Amita 699, [797], [799], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851]
Bianchi, G.B. [1688], [1689]
Bibicioiu, Victor *1126*
Bica, Cristina Lucia 674, [830], [847]
Bidu-Vrănceanu, Angela 929
Bilţiu, Pamfil 675
Binder, Pál 1824
Binder, Ştefan 1482
Binder, Ursula 1483
Bíró, Zoltán 174
Bistriceanu, Gh.D. 930
Bîră, Elena 187
Bîrlădeanu, Mihaela 89, *148*, 1575
Blaga, Lucian [21], [22], [1275], [1278], [1297], [1305], [1755]
Blănaru, Eugen 188, 1715
Blezan, Carmen 1950
Blindu, Mihaela 216, 1951
Bloomfield, Leonard 189, [304]
Bloos, Magda 2182
Blumtritt, Ralf [2116]
Boboc, Alexandru 190
Bociort, Ignat 533, 2267
Boeşa, Minerva 381, 382
Boeşan, Crina 450, 1908, 1952, 1953, vezi şi **Decuseară (-Boeşan), Crina**
Boeşan, Nicolae 10, [16], *521*, 676, 1114
Boeşe, Maria 931
Bogdan, Damian P. 677, [819]
Bogdan, M. 110
Bogrea, V. [466]
Boiangiu, Ana 2244
Boiţan, N.M. *791*
Bojinca, Damaschin T. [465]
Boldescu, Irina 1026, 1716, 1717
Boldur, Alexandru 534
Boldureanu, Viorel 2183, [2258]
Bolocan, Gheorghe 97, 1370, 1383
Bolze, Lothar [2117]
Bonis, Ioji 286

Bora, Debora 1954, 2184
Boreilă, Mircea 451
Bordeianu, Mihai 1198, 1199
Borgeaud, Willy A. 1815
Borodulina, M.K. [2161]
Borza, Doina 1484
Bošković, Djurdje [1457]
Bota, Maria 932
Botiș, Valeria [922], [923]
Bowman, Alan K. [1454]
Braicu, Doina [828]
Brassói, Fuchs Herman 1825
Brașoveanu, Aurica 1718, 1719, 2077
Bratu, Alice 1955
Bratu Stati, Smaranda 1576
Brădățeanu, Virgil 933
Brăescu, Ion [2323]
Brăescu, Maria 1957
Brăileanu, Luminița 191, 1996
Brătescu, Constantin 1890
Brătulescu, Monica 99
Brâncuș, Grigore 876, 877, 878, 1432, *1816*
Breazu, Monica 1064
Brebene, Lidia 1981
Brezianu, Andrei *149*
Brezianu, Stelian [1434]
Brînzan, Maria 1717
Brodsky Chenfeld, Mimi [2166]
Brumaru, A.I. *1127*
Brumaru, E. 1958
Brumaru, M. 1072
Brusalis, V. 1072
Bucă, Marin 75, [79], [83], 192, 193, [364], [367], [378], [379], 1065, [1125], [1141], [1149], [1170], 2185
Bucur, Marin 2288
Bucurenciu, Ileana 678
Buda, Adina 2250
Budagov, R.A. [356], 1577
Budai-Deleanu, Ion [1280]
Budescu, Ion *429*
Buescu, Victor [1069], [1173], [1174]
Buium, S. 1200
Bujtar, Pavel 2221
Bulat, T.G. 679
Bulgăr, Gh. 118, 411, 412, 415, 422, *430*, *582*, 1066, 1201, 1202, 1203, [1339]
Buluță, Gheorghe *792*, *793*, 2269
Bulz, Viorica 2250
Bulza, Teodor [1023]
Bunea, Ion *1327*
Bungărzan, Raluca 1345
Buosoño, Carlos [368]
Burcescu, Gh. 452
Burei, Mihai 879
Burdea, Silvia 1578, 1961, 1962
Burețea, Emilian 453, 535, 1384
Burns, Gerald L. [372]
Busuioc, Ioan 1067, [1154]
Buză, Mircea *1128*
Buzdugan, C. *1328*

C

Çabej, Eqrem 1579, [1817], [1818]
Calomfirescu, Doina 1882
Calotă, Ion 860, 1421
Camaj, Martin [1819]
Canarache, Andrei [1128]
Cantacuzino, Constantin [1220]
Cantemir, Dimitrie [1251]
Caproșu, I. *15*, *794*, [812] *1129*, *1415*
Carabulea, Elena 1039, [1040]
Caracaussi, Girolamo [1464]
Caracostea, D. [490]
Caragiale, I. L. [1196], [1232], [1259]
Caragiale, Matei [1271]
Caragiu-Marioțeanu, Matilda *431*, *615*, [632], [633], 2186, 2289
Caraman Fotea, Daniela 1068
Carlton, Charles M. 413
Carpov, Maria 194, [346], *348*, [353], [357], [361]
Cartianu, Ana 154
Cartianu, Virgil 2200
Cartianu, Virginia 383, 2200, [2265]
Carvalhão Buescu, Maria Leonor 1069, [1173], [1174]
Cattaneo, Carlo [455]
Cazacu, Boris 195, 454, *795*, 2186, 2290
Cazacu, D. 1720, 1963
Cazacu, Dimitrie 2187
Cazimir, St. *80*
Călăraşu, Cristina 548, 880, *1681*
Călinescu, Al. *40*
Călinescu, G. [485]
Călugăr, D. 680
Cărmaciu, Radu 2191
Câmpean, Ileana 881
Cândea, Virgil 716, [793], [824]
Cândroveanu, Hristu 656, [657]
Cârstea Romașcanu, Mihalea 1580, 1581, [1699], [1701], [1705], [1706], [1707], 2187, [2260]
Čal'kov, M. [1799]
Ceamurian, Aşhen 2043, 2049
Ceaușescu, Gh. 536
Ceaușescu, Mihaela 1721
Celmare, N. 1722
Centea, Larisa 1110, [1155]
Cenuşe, Ioan Petre 934, 1582, 2189, [2259]
Cernea, T. [1441]
Cerneanu, Aurelia 951
Cernicova, Galina 2021
Cernovodeanu, Paul *796*
C.G. *406*
Cheie, Paulina 455
Chelaru, Oana 1204
Chera, Constantin *1454*
Chesaru, Stanca 1205, 1206
Cheţan, Octavian 1108, [1156], [1189]
Chevalier, Jean [363]
Chifan, Neculai 1369
Chihaia, Pavel *1130*
Chimirea, Nicolae 1891

Chiosa, Clara Georgeta 1207, 2186
Chiper, Ioan 1114
Chiriacescu, Rodica 1060, [1131], [1134], [1165], [1177], [1192]
Chirică, Anca 1070
Chirilă, Feodor 1723, 1724, 1725
Chirilă, George *1131*
Chirilov, P. 1726, 1964
Chiriță, Gertrud 196, 1965
Chirvai, Lili 1583, 1584, 1966, 1967
Chițimia, I.C. 3, [15], [18], [19], 1208
Chițoran, Dumitru 77, 1476, 1485, 1486, 1968
Chivescu, Romeo 1111, 1727, 1969
Chivu, Gh. 537, 554, 681, 682, 683, *1132*
Cicero, Marcus Tullius 1437
Cihodaru, Constantin [788], [811], [812]
Cilianu-Lascu, Corina 197, 905, 1585, 2189, [2259]
Ciobanu, Fulvia 1039, [1040], 1043
Ciobanu, Georgeta 861, 1970
Ciobanu, Nicolae *797*
Ciobotaru, Sorin 380, 384, 385, [406]
Ciocan, Rodica 684
Ciocîrlie, Constanța 198, 935, 936, 1971
Cioculescu, Șerban [17], *798*, *799*, *800*, *1133*, 1134, *1135*
Ciopraga, Const. 1209, *2275*, 2291
Ciparîu, Timotei [469]
Cișmaș, Cornelia 2250
Ciucur, Dumitru 937
Ciungan, Steluța 1210, 1586, 1587, 1588, 1892, 1972
Cizek, Eugen 538
Cizek, O. W. [1482]
Cîrstoiu, Ion [625]
C.K. 938
Close, R. A. [2118]
Cocora, Gabriel 685, 686, [790], [801], [856]
Codreanu, Petre 939
Coja, Ion 199, 297, 882
Colomei, Angela 1974
Colța, Elena Rodica 687, 688, 689
Coman, Ileana 1589, 2168
Coman, Mihai 1211
Comănescu, Ioan [922], [923]
Combesi, Hélène 380, [406]
Comenius, J. A. [1803], [2045]
Comișel, Ecaterina [2158]
Comloșan, Doina 1212
Comnea, Șerban *41*
Comșa, Eugen 1114
Comșulea, Elena 200
Condeescu, Dan Alexandru *349*
Condrea-Derer, Doina 1071, 1590
Conea, Ana [1128]
Constantin, Paul [1151], [1166], [1168], [1179]
Constantinescu, Al. [845]
Constantinescu, Florin 1114
Constantinescu, H. *2256*
Constantinescu, I. *1136*, 1213
Constantinescu, Ileana 201, 1591, 2189, [2259]
Constantinescu, N. N. 2170
Constantinescu, Radu 739, [787], [855]
Constantinescu, Silviu 940, [1153]
Constantinescu, Valeria 1893
Constantinescu, Vasile *1455*
Copoiu, N. 539, [604], [611]
Corbea, Andrei *2276*
Corbea, Teodor [101]
Coresi [138], [546], [772], [821], [833]
Corfus, Ilie [794]
Cornea, Paul 1214, [1334]
Cornel, C. 1, [7], [13]
Corneseu, Victor 441
Cornileseu, Alexandra 119, 1487, 1488, 1489
Cosăceanu, Anca 1596
Coseriu, Eugenio 202
Cosma, Viorel 942, 2170
Costa-Foru, Anca 699, [797], [799], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851]
Costache, Roxana 2268
Costachi, Veniamin [679]
Costăcheseu, Adriana 386
Coste, Ileana 2183, 2190, [2258]
Costea, N. 1072
Costin, Miron [780]
Costin, Nicolae [814], [844], [857]
Costineseu, Mariana 690
Coșman, Constantin 943
Coteanu, I. 106, 109, 540, 1215, 1216, 1217, 1894
Covaci, Vasile 1592, *1682*, *1683*
Cowie, A. P. [1560]
Crașoveanu, D. 75, [79], [83], 906, 1065, [1125], [1141], [1149], [1170], 1895, 2292
Crăciun, Gheorghe 203
Crăciuneseu, Ileana 1593
Creangă, I. [1248], [1540]
Crețeanu, Radu 1442, [1452], [1469]
Creția, Petru 699, [797], [799], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851], 1446, [1445]
Crețoiu, Gh. 944
Cristea, Ecaterina 2169, 2191
Cristea, Teodora 1594, 1595, 1596, [1683]
Cristeseu, I. 945
Cristureanu, Al. 1899
Cristureanu, Ana 946, 1896, 1897, 1898, 1899
Crișan, Alexandru 456
Crișan, Constantin *2277*
Crivăț, Emanuel 204
Crivăț, Mariela 204
Croitoru, Otilia 1728, 1729
Cronț, Gh. 845
Cruceanu, Mihail 457, 458
Crucerii, C. 1218
Cruz, San Juan de la 1570, [1693], [1702]
Csak, László 1826
Cuceu, Maria 2192
Cucu, Vasile 120
Cucu, Viorel 459, 691
Culcer, Rodica 1490
Cuneo, Aldo 692
Cuneseu, Gheorghe *801*, *1137*
Cuniță, Alexandra 1596, 1597
Curteanu, Maria 947

Curteanu, Mircea 947
Curticăpeanu, Vasile 1114
Cusma(-Voin), Maria 2250
Cuțitaru, Virgil 1219
Cuza, Mariana 1220
Cvasnii, Maria 548, 1073, 1221
C. W. *1138*
Czekelius, M. *42*

D

Daicoviciu, Hadrian 541, [1448], *1456*
Damian, Viorica 1975
Dan, Georgeta *1139*
Dan, Ilie *350*
Danciu, I. M. *43*
Daniel, Constantin [1567]
Dante, Alighieri [1571]
Darie, Alexandrina 1900
Dascăl, Livia 121
Dascălu, Crișu *1017*, 1222
Dateculescu, Petre *1140*
Daudet, Alphonse [1578], [1686]
David, Doina 460, 542, 543, 544, 575, 576, 1223
Dănăilă, Ion 5
Dăneuș, Gh. [675]
Dănescu, Petru 948
Dăneț, Silvia 1976, 1977
Deboveanu-Terpu, Elena 1111
Decaigny, T. [2162]
Decuseară (-Boeșan), Crina 1730, 1731, vezi și **Boeșan, Crina**
D'elia, Mario [1698]
Deliman, Ecaterina 205
Delinschi, Eugenia 1978
De Mauro, Tullio 206, [347]
Demény, Ludovic 1114, *1859*
Demeter, Zoltán *1860*
Densușianu, Nic. 635, [637], [650]
Densusianu, Ovid [439], [440], [445], [451], [452], [454], [456], [457], [458], [487], [488], [489], [494], [495], [498], [502], [504], [505], [510], [511], [622]
Derbystire, William W. [1805]
Deyes, A. F. [2119]
Dezső, Balogh 1827
Diacon, V. *802*
Diaconescu, Ion 461, [901], 907, 1346
Diaconescu, Olimpia *803*
Diaconescu, Paula 545, 1224
Diaconescu-Stan, Daniela 207
Diaconiță, Iordache 1225
Diaconu, P. 1385
Diamandescu, Ștefan 919
Diaz, Isobel de [2120]
Dignoire, Claude 1979
Dima, Al. *804*
Dima, Petrache 1369
Dimitrescu, Anca 1226
Dimitrescu, Florica 546, 547, *632*, 950, *1141*, *1142*, 1227, *2257*
Dincă, Alexandru 387, [409]
Dincă, Dorina 883, 1228, 1229
Dinjer, Josef 1592
Dinu, Daniela 1598
Dinu, Mihai 380, [406], 1230
Dinu, Petrache 417
Dinuță, Gheorghe 951
Dionisie eclesiarhul [535]
Dobrescu, Al. *2278*
Dobrescu-Warodin, Andreea 2193
Dobrițoiu, Elena 1901, 1902, 1903
Dobrițoiu-Alexandru, Teodora 1074, vezi și **Alexandru, Teodora**
Doelin, Octavian *81*
Doinaș, Ștefan Augustin [1576]
P. Dombi, Erzsébet *351*, *1861*
Dominte, Constantin 208, 209, 246, *352*, 1044, 1377
Donca, Angela 1438
Doreeseu, Eugen 1231
Dorobăț, Ana 1975
Dosoftei [78], [84], [156], [157], [158], [159], [566], [684], [692], 693, [696], [710], [719], [720], [721], [722], [723], [724], [725], [749], [775], [779], [780], [781], [783], [784], [815], [1193], [1198], [1208], [1230], [1253], [1299], [1301], [1311], [1321], [1322], [1323], [1328]
Dragnev, D. 2103
Dragomireseu, Gh. N. 1347, 1348
Dragomireseu, Șerban *1145*
Dragoș, Elena 210, 211, 1232
Dragoș, L. 1988
Dragu, Gh. 1386
Drașoveanu, D. D. 213
Drăgan, Ion 1904, 1905
Drăgan, Mihai *805*
Drăganu, N. [449]
Drăghicescu, Janeta 1596, 1599, 2194
Drăguț, Vasile [1129], [1130], [1137], [1159], [1178]
Dressler, U. [374]
Drimba, Vladimir 517, [519], 1565, 1878
Drineu, Sergiu 100, 462, 548, 1027, 2270
Drondoe, Vera 1732, 1980
Drotleff, Dieter *1146*
D. S. 2320
Dubois, Jean [1679]
Dudaș, Felicia 694
Dudaș, Florian 694, 695, [792], *806*, [852]
Du Feu, Veronica 387, [409]
Dugneanu, Paul *353*, *354*
Duhăneanu, Constantin 1070
Dulgheru, Ninel 1733, 1734, 1981
Dumistrăcel, Stelian 636, [647]
Dumitrașeu, K. 1439
Dumitrescu, Domnița *44* *355*, *1554*, 1600, 1684, 1982
Dumitrescu, Mădălina 1906, 1907, 1908, 2169, 2182
Dumitrescu, Tanța 1349
Dumitrescu-Bușulenga, Zoe 696, 1233, [1339]
Dumitriu-Snagov, Ion 463, [823]
Dumitru, Mihaela 380, [406]
Dunăreanu, Doina 697

Dušanić, Milena 1451, [1459], [1460], [1462], [1566], [1467], [1470], [1472]
Dušanić, Slobodan [465]
Duțescu-Coliban, Taina 885, 2075
Duțu, Alexandru 698, [796], *807*, [836]

E

Edelstein, Frieda 908
Edroiu, Nicolae *15*, *523*, *808*, 1114
Eeden, W. van 550
Eliade, Mircea [1318]
Eminescu, Mihai [20], [65], [118], 464, [491], 699, [797], [799], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851], [1132], [1187], [1194], [1195], [1204], [1209], [1213], [1219], [1229], [1230], [1233], [1258], [1261], [1265], [1267], [1275], [1282], [1294], [1323], [1324], [1333], [1584], [1887]
Ene, Cornelia 213, 1493, *2258*
Engel, Ulrich [1562]
E. S. 122
E. Sch. *1555*
Evseev, Ivan 66, 76, [91], 214, 215, [364], [367], [378], [379], [900], 952, 1009, 1065, [1125], [1141], [1149], [1170], 2185

F

Fábián, Ernő *1862*
Faiciuc, Elisabeta 90
Faiciuc, Ion 862
Farcaș, Ludmila 216, 217, 218, 1028, 1029, 1075, 1984, 1985
Fassel, Luminița 1601, 1602
Fecioru, Mihaela Carmen 2218
Felea, Ana 1986, 1987, 1988
Feodorovici, Zinaida 2195
Ferrand, Marcel 2321
Fieșinescu, Florica 1039, [1040]
Filimon, Domnica 728, 729
Filip, Corneliu 1871
Filipović, Rudolf [152]
Finich, Marisa *45*
Firca, Gheorghe 953
Fisch, Bernhard [2121]
Fischer, I. 123, 551, 1045
Fizeșian, Victor 700, [671], [714], [752], [759], [764], [773]
Floarea, Octavian 1107
Flora, Radu 465
Florea, Maria 1989
Florea, Rodica *17*
Florescu, Grigore 1451, [1459], [1460], [1462], [1466], [1467], [1470], [1472]
Florescu, T. 954
Florică, Ion 1422
Foarță, Maria 1234
Fochi, Adrian 637, [635], [648], [652]
Fodor Ecaterina, 219, 1990, 1991, 2196
Foitzik, Günter [2122]
Fokkema, D. W. [87]
Forai, Mihail 220
Forăscu, Narcisa 221, 222, 955, 1076
Fotiade, Laura 1794, vezi și **Baz-Fotiade, Laura**
Fotino, Stanca 380, [406]
Fowler, Roger 223
France, Anatol [1687]
Francescato, Giuseppe 1603
Franga, Liviu 1030
Frăcea, Ilie *809*
Frățilă, Florentina 2183, [2258]
Frățilă, V. 466, 638
Frâncu, Cătălina 553, [564]
Frâncu, Constantin 552, 553
Frânculescu, Mircea *1329*
Frecuș, Gheorghe 1113
Frenzel, Elisabeth [2276]
Fritsche, Michael [1436]
Frîncu, Cecilia 1604
Frînculescu, M. 2108, [2145]
Frînculescu, Ovidiu 1077, [1171]
Fronius, Laurentius [1824]
Funeriu, Ionel 701, 1235
Furdui, Titus 702, 703

G

Gaal, György 467
Galan, Justina 1992
Galațanu, Olga 956, 1236, 1237, 1596
Gáldi, L. [1326]
Gálffy, Mózes 1828, 1855, *1863*
Galis, Livia 1993, 1994
Garcilaso, Vega de la 1570, [1693], [1702]
Gavrilă, Lucian 957
Gavrilă popa [731]
Gavrilovici, Nikola 704
Gălățeanu, Georgiana [2158]
Gânju, Traian *1147*
Gehl, Hans 1494
Gehl, Ioan 2245
Gellért, Sandor 1829
Gemil, Tahsin 124
Genette, Gerard 224, [349], [354]
Georgescu, F. *2113*
Georgescu, Iulia 1070, 1685, 2197
Georgescu, Magdalena 705
Georgescu, Titu 1114
Georgescu Topor, Tatiana 958
Georgian, Constantin D. [463]
Georgiev, Vladimir I. 1440, [1799]
Georgieva, Bagra [1797]
B. Gergely, Piroska 1830, [1866]
German, Karl *82*
Gheerprant, Alain [363]
Ghenghea, Viorica 1495
Gheorghe, Mircea 1238, 1239
Gheorghievna Labanova, Valentina [2157]
Gheorghiță, Ștefan 1109, [1119]
Gheorghiu, Domnica 1240, 1241

Gheorghiu, Taşcu [1263], [1272]
Gherman, Alin-Mihai 101
Gherman, Cristina 1039, [1040]
Gherman, Haritina 2198
Gheţie, Ion 554, 555, 556, *616*, 639, 706, 707, 708, [786], [795], *810*, [818], [827], [843], [850]
Ghijiţchi, Anastasia 1737
Ghiţă, Elena 1242, 2250
Ghiţă, Iulian 1909
Ghiţescu, M. *1686*, *1687*, *1688*, *1689*, *1690* *1691*, *1885*, *2114*, *2115*, *2116*, *2117*, *2118*, *2119*, *2120*, *2121*, *2122*, *2123*, *2124*, *2125*, *2126*, *2127*, *2128*, *2129*, *2130*, *2131*, *2132*, *2133*, *2134*, *2135*, *2136*, *2137*, *2138*, *2139*, *2140*, *2141*, *2142*, *2143*
Ghiţulescu, Eliza 1735, 1736, 1787
Giniatullin, I. A. [2147]
Giosu, Ştefan [632], [633], *647*
Girard, Denis [2146], [2163]
Giraudoux, Jean [1647], [1653]
Giurcăneanu, Claudiu 2170
Giurescu, Anca 206, [347], 886, [1699], [1701], [1705], [1706], [1707]
Giurescu, C. C. 557
Giurescu, Dinu C. 557, 2170
Giurgea, Maria 1883
Giurgiu, Felicia 1243, 1244
Glăvan, Aurora 225
Glăvan, Doina 226
Goga, Ecaterina 1605
Goga, Mircea [1245], 2192
Goga, N. 468
Goga, Octavian [1239], [1245], [1274]
Goicu, Viorica 1387
Goldenberg, Samuil *811*
Goldenberg, Yves 469, 1070
Goleşcu, Dinicu [579]
Goleşcu, Iordache [480]
Golléé, Maurice [2123]
Göllner, Carol 709
Gologan-Costea, Daniela 1246
Golopenţia Eretescu, Sanda 64, 227, 228, 229, 230, 231
Gombocz, Zoltán [1831]
Gongora, Luis de 1570, [1693], [1702]
Gonţa, Alexandru I. 558, *812*
Gorodilova, G. G. [2109]
Gorun, Irina 380, [406]
Goruneşcu, Elena 1078
Gostar, Nicolae *1457*, 1807
Goţia, Anton 248, 414, 470
Gourmont, Rémy de [220]
Graciaa, Baltasar [678]
Graur, Al. *83*, 98, *356*, *432*, 471, *617*, 882, 959, *1018*, *1019*, 1031, 1039, [1040], 1079, 1080, *1148*, *1149*, *1150*, *1330*, *1331*, [1344], 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, [1356], [1360], [1366], 1371, *1457*, *1692*, 2176, 2293, 2322
Grădinaru, Alexandrina 102
Grădineşcu, Anca 2250
Grecu, Doina 960, 2168
Grecu, Mitiţă [1164], [1175]
Grecu, Victor V. 559
Greiser, A. V. [2147]
Grétsy, László [1867]
Grigoraş, N. 710
Grigore de Nazianz [739], [787]
Grigorescu, Dan 961
Grigoroviţă, Mircea 1995
Gruiţă, C. 232, 2192
Gruiţă, Mariana 1496
Grün, Erika 2199
Gudea, Nicolae 1388, 1451, [1459], [1460], [1462], [1466], [1467], [1470], [1472]
Guevara, Antonio de [814], [857]
Guillermou, Alain 415
Gulea, Micaela *46*, 1996
Gulya, János [151]
Gulyga, E. N. [2148]
Gündisch, Konrad C. [788], [811]
Günther, Klaus [2149]
Gustavsson, Sven [1804]
Guţu, Zina 217, 1029, 1606, 1607, 1997, 1998, 1999
Guţu Romalo, Valeria 517, [519], 2186
Guy, Marica Viorica *1151*
G. V. *47*
Cs. Gyímesi, Éva 1831, *1864*

H

Haivas, Gabriela 1738
Hajos Kelemen, Estera 233
Halici, Mihail [509]
Hall, Robert A. jr. [1704]
Haller, Petru [742]
Hamp, Eric P. [555], 1808
Handoca, Mircea 717, [822], [842]
Hanea, Victor 2000
Hangiu, L. 1439
Harris, Zellig S. 234, [336]
Hasan, Finuţa 1032, 1039, [1040]
Hasdeu, B. P. [450], [462], [472], [512], [516], 560, [1142]
Haş, Gheorghe 1608
Haţeganu, Lucia 711
Havránek, Bohuslav [2318]
Hay, Liselotte 1110, [1155]
Hârşan, Elena 235, 1497, 1739, 2200, [2265]
Helbig, Helga [2140]
Hemingway, E. [1514]
Herbst, Constantin 1152
Herlea, Graţiana 236, 1609
Herodot [735], [745]
Hidalgo Andreu, Pilar [2124]
Hîrlăoanu, Alfred 237, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, *1795*, 2001, 2002, 2003, 2201, [2264]
Hjelmslev, Louis 238
Hodiş, Viorel 239, 1355
Holieska, Dezideriu 1113
Hollinger, Alexander 962
Homorodean, M. 1389, 1390, 1391, 1392, *1820*

Honterus, J. 743, [817], [835], [858]
Hopkins, G. M. [1283]
Hopulele, Mihai 2004
Horak, V. 1498
Horga-Iancovici, Mimoza 1499
Horja, Gavrilă 963
Horneţ, Neonila 1910
Horvath, Dumitru 103
Horváth, Imre [1827]
Houdart, Françoise [2125]
Hristea, Theodor *433*, *534*, *618*, *813*, 964, 965, 966, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, *1153*, 1423, 1424, 1425, 2294
Hristodol, Gheorghe 10, [16]
Hubert, Roxana 1500
Hurdubeţiu, Ion [623], [627]
Hutterer, Claus Jürgen 1556

I

Ianeu, Dorin 565
Ianeu, Gheorghe 10, [16]
Ianeu, Victor 967, [1330], [1332], [1335]
Ichim, Ghiţă *2279*
Ichim-Tomescu, Domniţa 1393
Ieremia, Eugenia 1610, 2005, 2250
Ignat, Georgeta [812]
I. H. 125, 155
Ilčev, St. [1799]
Ilie, Dumitru 2244
Ilie, Ion 1063
Ilieseu, Constanţa 2202
Ilieseu, Dan 1110, [1155]
Ilieseu, Elena 218, 1911, 2006
Ilieseu, Maria 561, 562, 1611, 1612
Ilin, Stancu 472
Ilioane, Cornel 1904, 1905
I. M. 126
Ineze, Ludovic 2007
Ioan, Alice 2008
Ioaniceseu, I. *648*
Ioanide, Hristache [777]
Ioil, Virgil 473
Ion, Angela 224, 1117, [1191], 2323
Ionaşeu, Alexandru 2268
Ioneseu, Anca Irina 1111, 1746
Ioneseu, Andrei *1693*, *2280*
Ioneseu, Christian *1154*, 1378
Ioneseu, Cleopatra 712
Ioneseu, Doina 2009, 2010, 2011
Ioneseu, Emil 1356
Ioneseu, Florin *1155*
Ioneseu, G. *812*
Ioneseu, Gheorghiţa 2012
Ioneseu, I. *815*, 1441, *1459*, *1460*
Ioneseu, Maria *357*, *358*
Ioneseu, Monica 1501
Ioneseu-Nişcov, Tr. *1796*
Ioneseu (-Ruxăndoiu), Liliana 416, 563, [632], [633], *816*, 1248, vezi şi **Ruxăndoiu, Liliana**
Ioneseu Vâlceanu, Irina 1502
Ionică, Apostol 2191
Ionilă, Florin 661
Ioniţă, George 1204
Ioniţă, Vasile 713, 1394, 1395, [1416], [1417], [1418]
Iordache, Emilia Rodica 887
Iordan, Iorgu [1], [7], [67], 127, 417, 418, [428], [432], [433], [436], 474, 517, [519], 564, 565, 714, 968, 969, 1249, [1341], 1357, [1577], 1613, *1694*, 2269, 2270, [2274], [2275], [2277], [2278], [2280], [2281], [2283], [2284], [2285], [2286], [2287], [2288], [2289], [2290], [2291], [2292], [2293], [2294], [2295], [2296], [2297], [2298], [2299], [2300], [2301], [2302], [2303], [2304], [2305], [2308], [2309], [2310], [2311], [2312], [2313], [2314], [2315], [2316], 2324
Iordăcheseu, Ioana 1503, 2013, 2014
Iordăneseu, Magda 1033, 1504
Iorgoveanu-Dumitru, Chirata 655, [658]
Iorgovici, Paul [444], [471]
Iorguleseu, Mircea 2281
Iorguleseu, Silvia 240, 1747, 2015
Iosub, Elena 1748, 1942, [2266]
Irimia, D. *48*, 419, [899], 1358
Irimiaş, A. 1505
Irimie, Ion *1156*
Isac, Ioana Maria 2016, 2017
Isbăşeseu, Mihai 113, *817*, 1506, *1157*, *1556*
Isbăşeseu Hăulică, Cristina 241
Ismail, Ferian 1062, 2177, 2178
Ispas, Bujorel 242, 267, 970, 1749, 1763, 1764
Istrail, Sorin 388, 389
Istrate, Cornelia-Magda 715
Istrate, Gavril 104, 111, 420, 475, 477, 566, 567, *619*, 1250, 1251, 2296
Istrate, Rodica 1252
Istrati, Panait [1592]
Itelson, E. A. [2164]
Ivan, A. 1102
Ivančinova, I. N. [2150]
Ivanciu, Nicolina 243
Ivaşeu, George 2297
Ivaşeu, Ioan 1912
Ivăneseu, G. [844], 1253, 1294, [1333], 1809, 2298
Ivăneseu, Mircea 1507
Ivănuş, Dumitru 909
Ivireanul, Antim [1308]

J

Jakab, Maté [407]
Jakó, Zsigmond 716, [793], [824], 1832, [1859]
Jakobovits, Leon A. [2126]
Jakobson, Roman 244, 245, 246, [271]
Jalea, Ioana 2019
Jalobeanu, Cireşica 980
Janitsek, E. vezi **Janitsek, Jenő,**
Janitsek, Jenö 1396, 1833
Jebeleanu, Eugen [1238]
Jepan, Elvira 1750
Jitaru, M. 390

Jivănescu, Vasilica 1736, 1751, 2169
Jordáky, Ludovic 10, [16]
Jurca, Maria 391
Jurconi, Ion 1070, 1752, 2170

K

Kacsó, Sandor 1834
Kalik, A. 1614
Kallos, Nicolae *1156*
Karlinger, Felix [855]
Károli, Költő 2325
Kausch, Elisabeth [2116]
Kelemen, Béla *49*, 101, *359*, *407*, 517, [519], *818*, *1695*, 1855, 1865
Kelp, Helmut 971, 1508, 1509, 1510, 2020, 2202
Kiparsky, V. [1793]
Király, Fr. 66, 76, [91], 569, 1051, 1065, [1125], [1141], [1149], [1170], 1835, 1913
Király, Maria 247, 972, 973, 2021
Kirileanu, G. T. 717, [822], [842]
Kirstein, Boni, H.-J [2127]
Kis, Emese 248, *408*, 421, 1615
Kis, Zoltán 1113
Kisch, Adrian 1101
Kisch, Ruth 517, [519]
Kiss, András 716, [793], [824]
Kiss, Lida 2204
K. L. *1158*
Kochanowski, Jean [724], [737]
Kocziány, László [2325]
Kohn, Ioan 1254
Köhring, Klaus H. [2156]
Koževnikova, T. L. [2151]
Kolesnikova, Nadejda 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 2022, 2023
Kölő, Károly *18*
Konnert, Gerhard 1546
Kósa, Ferenc 1843
Kosztolányi, Dezső 1836, [1864]
Köte, Letitia 1914
Kottler, Petru 974, 1516, 1517, 1518, [1536]
Kovács, Ludovic 1914
J. Kovács, Magda *1866*
Kramer, Johannes [1435]
Kreindler, Arthur 249
Kriaras, Emmanouil [1463]
Kroner, Michael *50*, 1519
Krstić, Borislav D. 2208
Kühnel, Helmut 1052
Kunne-Ibsch, Elrud [87]
Kuryłowicz, Jerzy [2322], [2326]

L

La Fontaine, Jean de [1690], [2128]
Lado, Robert [2165]
Lambert, Erich 1520
Lamberti, L. [1688], [1689]
Lanevschi, Gheorghe *1159*
Landsheere, G. de [2129]
Lascu, Gheorghe 250
László, Ferenk *2282*
Lauterman, A. *2145*
Lautier, D. [2130]
Lautréamont conte de [1263]
Lazăr, Dumitru 819
Lazăr, Monica 1255
Lazăr, Virgil 128
Lăpăduș, Eutimiu 975
Lăudat, I. D. 78, [84], 156, 157, 158, 159, *620*, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725
Lăzărescu, Eva 2203
Lăzărescu, I. [844]
Lăzărescu, S. *1886*
Leahu, Emil 2205, [2262], [2263]
Leahu, Sarmiza 910, 1616, 1617, 1915
Lefter, Virgil 1081, 2200, [2265]
Lemny, Ștefan *51*, *1461*
Lenard, Andrei 1809
Leon, Fray Luis de 1570, [1693], [1702]
Leontiev, A. A. [2110]
Lerie, Ioan 2024
Leu, Valeriu 478, 726
Leuchter, Augustina 251
Leviţchi, Leon 1256
Lliceanu, Gabriel 1446, [1455]
Linţa, Elena 1753
Liţiu, Nicolae *525*
Livescu, Jean 1257
Liveseu, Michaela 1053, 1612
Lobiuc, Ioan 104
Locke, Margaret Janet 2206
Löffler, Ingrid [2121]
Loghinovskaja, Elena vezi **Loghinovski, Elena**
Loghinovski, Elena 1754, 1755
Lombard, Alf 422
Lope de Vega 1570, [1693], [1702]
Loring, Taylor, R. 1258
Lorinţ diacul [741], [1824]
Loşonti, Dumitru 1398
Lötzsch, Ronald [1561]
Lovinescu, Eugen [1276]
Lucuţa, Yvonne *360*, 1521, 1522, 1523, *1557*
Lunden, Siri Sverdrup [1803]
Lungu, Florian 1068
Lungu, Ion 479
Lupan, Doina 727
Lupaş, Liana 517, [519], 1876
Lupaş, Marie-Anne 911
Lupchian, Gabriela 2025, 2026, *2259*
Lupu, Coman 480, 678
Lupu, Mircea 976
Luscher, Renate [2154]
Lustun, Laurenţiu 1081

M

Macarie, C. 390
Macchiaroli, Gaetano [148]
Macearov, Maria 2027
Macedonski, Al. [1211], [1295]

Mackin, R. [1560]
Macovescu, George 2299
Macrea, D. 423, [435], 481, 482, [522], [524], *1332*
Maia, Clarinda de Azevedo [1703]
Maiakovski, Vladimir [1730]
Maior, Petru [734]
Maioreseu, Titu 728, 729
Maliţa, Mircea 72
Maliţa, Tatiana 392, 1110, [1155], 1756, 1757, 1758, 1759, 2028
Mamali, Cătălin 977
Mambet, Zeidula [1164], [1175]
Mamut, Enver 1083, 1399
Manceaş, Mihaela 547, 1084, [1174], 1259, 1260
Manceaş, Mircea 252
Manciu, Gheorghe 863
Maneea, Constant 978, [1046], 1086, [1121], [1141], [1148], [1170], [1180], [1181], 1575, 1618, 1619
Mangiuca, Simeon [96], [442]
Mann, Thomas 1500
Manolescu, Dan 2207
Manolescu, Lucia 253
Manolescu, Nicolae *1160*
Manoliu Manea, Maria 254
Manta, Maria 2174
Manu, Emil *434, 820, 1161, 1568, 1812*
Marcea, Pompiliu 1085, [1183], [1185], 1916
Marcovia, Avram 1109, [1119]
Marcu, F. [1046], 1086, [1121], [1141], [1148], [1170], [1180], [1181]
Marcu, Măriuca 1087
Marcu, Rodica 2193
Marcus, Solomon 255, 256, 380, 387, 393, 394, 395, [406], [409], [410], 483, 484
Mareş, Al. *19*, 556, 730, [757], *821*
Marga, Andrei 257
Marin, Dinuţa 1917
Marinescu, Inna 2029
Marinescu, Rareş 396, 1620, 2030, 2031, 2032
Marinescu, Stelian *1462*
Markov, Svetozar 2208
Marta, Mihai 548
Martin, Mircea 485
Martinet, André 258, 259
Martini, M. *1558*
Marton, Gyula [1857], [1858], [1865], [1870]
Maruseiac, Silvia 1760, 2087
Maşek, Victor Ernest 979
Matei, Horia C. [1145], [1184]
Mathesius, Vilém 260
Matlac, Eva 1918
Mätz, Johann [1473]
Mauger, Gaston [2008]
Mavrodin, Irina 224, *361*
Maxim, Ion *1162*, 1874
Mayenowa, Maria Renata [369]
Mazilu, Dan Horia 1111, 2209
Măgireseu, Ecaterina 2211
Mălăeseu, Daniel 2210
Mălinaş, Maria 731
Măneseu, Ruxandra 2218
Mănoiu, Ion 1261
Mănucă, Dan *1163*
Măreuleseu, Ludmila 261, 2033
Măreuleseu, Sorin 1570, [1693], [1702]
Mărgineanu, Adriana 1621, 1622
Mărgineanu, Valeria *899*
Mârza, Eva 732, 733
Mârza, Iacob 674, [830], [847], 734
M. B. *435, 1040, 1164, 2146, 2250*
McMillan, D. 1623
Meeu, Nicolae *20*
Meinhardt, Margret [2131]
Melnic, Livia 1262
Menning, Helmut *1165*
Mercea, Ioana 980, 1898, 1899
Mesaroş, Titus 981
Metea, Alexandru 2212
Meyer-Lübke, W. [499], [1613], 1624, [1638]
M. G. *1559*
Mieläu, Paul 262, 263, 343, [345], [348], [362], [375], 2300
Micu, Dumitru *822, 823, 824*
Micu, Eugen *2283*
Micu-Klein, Samuil [501]
Mieleeseu, Doru *657, 1166*, 1263
Mihail, Manuela 1625
Mihail, Paul *825, 826*
Mihail, Zamfira 486, 570, *621*, 982, [1019], [1020], [1021], [1022], [1024], [1469], *1797, 1798*
Mihalache, Doina Anca 2211
Mihaleea-Ştiucă, Doina 264
Mihaleiue, Maria 1993, 1994, 2023
Mihálka, György 1837, 1838
Mihăeseu, Doru 735
Mihăeseu, H. *1167*, 1442, 1443, [1452], *1463, 1464, 1465, 1466, 1468*, [1469], *1696, 1697, 1698, 1799, 1817, 1818*
Mihăeseu, N. 1264, [1325], [1331]
Mihăilă, Ecaterina 2, 1372
Mihăilă, Gh. 103, 571, *827, 1699*, 1761, 2301
Mihăilă, Ieronim 1109, [1119]
Mihăileseu, Dan C. 1265, *1333*
Mihăileseu, Gabriela 1919
Mihuţ, Silvia 1584, 1967
Milin, Jiva 736, 1762
Mioc, Damaschin [788], [811], 1114
Mircea, Ţ. 1168
Mirea, George 426, [429], [430], [434], [437], [438], 1369
Mirković, Miroslava [1465]
Miron, Violeta 1069
Misterski, Henryk 737
Mişan, Andrei 105, 2035
Miteseu, Adriana 265, *1334*
Mitran, Lucia *828*
Mitrofan episcopul [686]
Mitu, Mihai 983, 2326
Mîndreseu, Simion C. [492]
Mîrza, Clement *362*, 2181
Mladenova, Olga 572
M. N. 2261

Mocanu, Marin Z. 573
Mocanu, Nicolae *633, 658, 1335*
Mocanu, Viorica 1336
Moga, Ion 1087
Mohanu, Constantin *21, 622*
Moise, Gabriela 1369
Moise, Ion 640, 984, 1266
Moisescu, Marlena 2213, 2214
Moisil, Gr. C. [483]
Moldovan, Valentin 266, 267, *364*, 1763, 1764
Moldoveanu, Gheorghe 106
Moldoveanul, Filip [691]
Molnar Piuariu, Ioan [520], [521], [523], [525], [1327]
Moraru, Mihai 3, [15], [18], [19]
Moraru, Titus 1359
Morris, John [1885]
Motaș, Doina 2036
Mouchel, Gérard-Guy [2132]
Mouget, Madeleine [2133]
Mounin, Georges [350]
Mourin, Louis 888, 1626, 1627, 1628
Moxa, Mihail [1314]
Mózes, Huba 1169
Munteanu, Dan 107, 1626, 1655, [1692], [1694], [1695], [1700]
Munteanu, Doina 2215
Munteanu, Gavriil [441]
Munteanu, George *829, 1170*
Munteanu, M. 1630
Munteanu, Ștefan 76, 96, 574, 575, 576, 577, 578, [617], 1360, 1920, 2302
Murádin, László 1836, 1839, 1840, [1860], [1863], [1864]
Murărașu, D. 487
Murăreț, Ion 268, 2216
Murăreț, Maria 268
Mureșan, Ovidiu *830*
Mureșianu, Ion B. *831, 832*
Murnu, G. [1458]
Murvai, Olga 269, 270, [351], *365*, 889, 1841, 2037, 2217
Muster, Dumitru 1088
Muthu, Mircea 271
Muțiu, I. 66, [91]

N

Naghiu, Iosif E. 2327
Nägler, Doina 738
Nägler, Thomas *623*
Nagy, E. 2103
O. Nagy, Gabor [1868]
Nagy, Jenő *1020*, 1843
Nagy, Maria 1765, 1844, 2038
J. Nagy, Mária 366
Nasta, Dan Ion *1171*, 1631
Nasta, Liana 2039
Nădejde, Rodica 985, 2040
Năstase, Florin 1267
Năstăseseu, V. 272
Neaeșu din Cîmpulung [764]
Neaga, N. *833, 1881*
Neagu, Valeria 1632, 1633, [1692], [1694], [1695], [1700]
Neamțu, G.G. 277
Nebel, Viorica *922, 2262*
Nechita, V. *52*
Neculce, Ion [1250]
Nedelea, Ana 1902, 1903
Negomireanu, Doina *367*, 986, *1700*
Negreanu, Aristița 274, 2218
Negreanu, C. 1268, 1269
Negreț, Ion *1172*
Negrici, Eugen *436, 1270*
Negrule, Năstase [768]
Neguleț, Doina 1634
Neguț, Silviu 1089, [1145], [1152], [1184]
Nencioviei, Cristian 275
Nestorescu, Virgil 1400
Newmark, Peter [2167]
Nicetas, Heracleensis 739, [787]
Nichita, Silvia 2202
Nicola, Ion *624*
Nicolae, Ion *1021*, 1089, [1145], [1152], [1184]
Nicolae, Valentin 1635
Nicolaescu-Plopșor C.S. [453]
Nicolaeva, Nina 276
Nicolau, Edmond 2170
Nicolau, Viorica 987, 2170
Nicolescu, Adrian 277, 1090, *1560*
Nicolescu, Aurel 579, 870, [873], [2328]
Nicolescu, Carmen 2168
Nicolescu, Vasile [1272]
Nicu (-Oțel), Ana 337, 1271, 2041, vezi și **Oțel (-Nicu), Ana**
Nicuiescu, Alexandru 129, 424, 425, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, [615], [618], [619], [628], [629], *834, 1173, 1174*, 1272, 1361, 1362, *1469*, 1636, 1637, 1638, [1699], [1701], [1705], [1706], [1707], 2303, 2304, 2328
Nicuiescu, Laurențiu 278, 488, 1273
Nicuiescu, Raisa 1766, 2042, 2043
Nicuiescu, St. 390
Nicuiescu-Mizil, Aurora 2219, 2220, [2261]
Nistor, I. 740
Nistor, Irina 1091
Nistor, Simona 2044
Nistreanu, Elena 2218
Niță-Armaș, Silvia 2221
Nițu, George 2045
Nițu, Octavian 741
Noica, Constantin 988, [1339], 1446, [1455]
Noica, Simina 1446, [1455]
Norwood Pope, Emily [1554]
Novaeovici, Adrian 1274
Noveanu, Eugen 2190
Nussbächer, Gernot 743, [817], [835], [858], 1524, 1525
Nüssler, Otto [1558]
Nuță, Ion 108, *526*

O

Oallde, Petru 160
Oana, Ion 1275
Oancă, Teodor 1401, 1402
Oancea, Ileana 279, 489, 490, 575, 576, 1276, 1277, 1278, 1279, *1337*, *1701*, 2305, 2306
Oancea, Reghina 1092
Obreja, Al. 1403
Oláh, Ferenc 1867
Olteanu, A. Gh. 280
Olteanu, Vasile 744, *835*
Onu, Liviu 670, 745, 746, [813], [816]
Oprea, Delia 2250
Oprea, Magdalena 281
Oprea, Nicolae [839]
Oprean, Maria 1615
Opreseu, Elisabeta 4
Opreseu, Eugenia 491, 699, [797], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851]
Opreseu, Sanda 1110, [1155]
Opreseu, Simona 2046
Oprică, Octavian 2047
Oprişa, Longhin I. *84*
Oprişan, I 635, [637], [650]
Oprişiu, Mircea 747, 748
Orman, Gabriel 397, 398
Ortutay, Gyula [151]
Orza, Rodica 641
Osman, Sabina 587, 1639, 2048
Ostapenko, A. I. [2112]
Oţel(Nicu), Ana, 1526, 1527, 2049, vezi şi **Nicu(-Oţel), Ana**
Oţelea, Nicolae [755]

P

Pamfil, Carmen Gabriela *1022*
Pamfil, Viorica 548
Panaitescu, Dumitru D. 699, [797], [799], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851]
Panaiteseu, Val *368*
Pană, Elena 2169
Pană, Ruxandra 588
Pană-Dindelegan, Gabriela 589, 912, *923*, 989, 1921
Pandelea, M. 1630
Pandeleseu, Silvia 2050
Panţîru, Mihai 2234
Panovî, Irina 1093, 1094, [1123]
Papacostea-Danielopolu, Cornelia *836*
Papahagi, Marian 1118, *1702*
Papazoglu, Fanula [1457], [1465]
Papiu, Ilarian, Alexandru [493], [527]
Papp, Emeric 890
Papp, Ferenc [408]
Parascliiveseu, Rodica 1528
Parfene, Constantin 2205, [2262], [2263]
Parpală, Emilia 282, 1280
Pascu, Constantin [809]
Pascu, Ştefan 10 [16], 749, [788], [808], [811], [849], 1114
Paşca, Rodica 1110, [1155]
Paşcalău, Adriana 2191
Paşcovici, Floarea 1107
Paulini, Hilde 492
Pavel, Constantin 283
Pavel, Elena 590
Pavel, Emilia 990, 991
Pavel, Eugen 750
Pavel, Teodor 493
Păcurariu, Dim. 130
Pădureţ, I. 954
Păltănea, Paul 751
Pătruţ, I. 74, 105, 1373, 1374, 1378, 1404, 1790, *1800*, 2307
Păun, Constantin 591, 592, 593, 1640, 1641, 1642, 1643, 2051, 2052, 2053
Păun, Gheorghe 380, 399, 400, [406], *409*
Pârlog, Hortensia 1529, 1530, 2054, 2055
Pârnuţă, Gheorghe 665, [834]
Pâslaru, Elena 284, 285, 286, 1767, 1923, 1924, 1925
Peculea, P. 1531, 2056
Pedestraşu, Anatol 131, 132, 287, 1768, 1769, 2057, 2058, 2059
Pellegrini, G.B. 1644, [1696], [1697]
Penelea, Georgeta 4, 1114
Penişoară, Ion 133, *649*, *1175*, 1406, *1417*
Péntek, János 1842, [1857], [1858], [1865], [1870]
Perciu, Lucia 2222
Perpesicius 699, [977], [799], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851]
Pervain, Viorica [788], [811]
Petliovannyi, G.P. [1552]
Petolescu, Constantin C. 1451, [1459], [1460], [1462], [1466], [1467], [1470], [1472]
Petrache logofătul [841]
Petre, Mihai 1281
Petreseu, Camil [1277], [1279]
Petreseu, Georgeta 1643, 2184
Petreseu, Ion 1063, 1755
Petreseu, Mariana 161
Petreseu, Nicolae 1444
Petreseu, Radu Aneste 2170
Petreseu, Ştefan 2182
Petreseu, Victoria 2202
Petri, Lucreţia 1532
Petride, T. 494
Petrina, Liviu 752, 766
Petrişor, Marin 642
Petroman, Pavel 1282,1926
Petrovici, Emil [496], [518]
Petrović, Petar [1457]
Philippide, Al. 426, [429], [430], [434], [437], [438], [1272], 2308
Philippide, Dimitrie Daniel [1042]
Pictor, Philippus [742]
Pieckocki, Wieslav *369*
Pietreanu, Maricа 992

Pignolet, Joseph [2135]
Pillat, Ion [1244]
Pimsleur, Paul [2134]
Pippidi, D. M. *150*, [1188], 1451, [1459], [1460], [1461], [1462], [1466], [1467], [1470], [1472]
Piru, Al. [613], [614], 2309
Piso, Ioan 1445
Pistrui, Chiril 1770
Pituț, Gheorghe *837*
Pituț, Vasilica 753
Pîrvuleseu, Sabina 2250
P. J. A. *1868*
Platon 1446, [1455]
Plămădeală, Antonie [791], [831], [840]
Ploae, Hanganu, Mariana 1703
Poalelungi, Gh. 1363
Poenaru Bordea, Gh. *1470*
Poghirc, Cicerone 594, 1645
Polith, Adriana 380, [406]
Pop, Horia 288
Pop, Ion 185
Pop, M. *53*
Pop, Mihai 99, 1283
Pop, Sever [507]
Pop-Corniș, Mihaela 913, 1533
Pop-Stănescu, Speranța 289, 993
Popa, Constantin 1095
Popa, Dumitru Radu *1176*
Popa, Ecaterina 2060
Popa, Eleonora 5
Popa, Hermina *85*
Popa, Ioan A. 2060
Popa, Ioan I. 2183, [2258]
Popa, Marian [1122], [1126], [1136], [1138], [1143], [1158], [1161], [1162], [1163], [1169], [1189]
Popa, Mariana 290, 1529, 1530, 1534, 1544, 2061, 2062
Popa, Mircea [520], [521], [523], [525], 754, 755, *838*, *2284*
Popa-Burcă, Liana 387, [409]
Popa-Tomescu, T. 238, 291
Popescu, Adrian 363
Popescu, Anicuța [845]
Popescu, Dana *22*
Popescu, D. R. [1206]
Popescu, Emilian [1453], [1461]
Popescu, Florin 2223
Popescu, Ion 2224, 2225, 2226, 2227, [2257]
Popescu, Iulian 292
Popescu, Lucia 2180
Popescu, Radu Sp. 643, 1375, 1407, 1646
Popescu, Rodica 6, 892, 914, 915, 993
Popescu, Silvia *437*, *1023*
Popescu, Stela 2202
Popescu, Ștefania 1927
Popescu, Titi 1284, *2285*
Popescu-Marin, Magdalena 1039, [1040], 1380
Popescu, Mehedinți, Constantin 1437
Popescu Neveanu, Paul 1096, [1124], [1127], [1139], [1140], [1144], [1147], [1172]
Popescu-Optași, N. 1408
Popescu, Pampu, Mireille 1647
Popescu-Sireteanu, Ion *625*, *650*, *839*, *1177*
Popescu-Toader, Mariana 10 [16]
Popescu-Vilcea, G. [841]
Popovici, Iosif [514]
Popp, Maxim 2228
Pora, Eugen A. 1113
Porcescu, Scarlat 595, *840*
Porumbescu, Iraelie [839]
Pottier, Bernard 293
Prager, Viviane 2218
Precup, Ieronim 2190
Preda, Constantin 1114
Preda, Marin [1296]
Prepeliceanu, Cristina-Maria *86*
Price, Glanville 1648, 1649
Pricop, Constantin 1285
Prioteasa, I. 294
Prisca, Nistor 2170
Proust, Marcel [1625]
Prusacov, Floarea 596, 597, 1026, 1928, 1929, 1930, 1931
Prut, Constantin 995
Ptaček, I. [2111]
Pura, Grigore 1932
Purdela-Sitaru, Maria 996, 1034, 1035
Pușcariu, Sextil [431], [461], [467], [474], [476], [477], [482], [497], [508]

Q

Quevedo, Francisco Gómez de 1570, [1693], [1702]

R

Radu, Aneuța 1650
Radu, Maria 1099
Radu-Nandra, Ilie 2301
Rahmankulova, I. S. [2152]
Ramírez, Luis Harnán 1651
Ranga, Viorel 2191
Rașcă, Lucian 2163
Ratz, A. 1988
Rață-Dumitriu, N. *1338*
Raynouard, [1603]
Răboacă, Gh. 997
Rădoi, Ion 380, [406]
Răduleseu, Gheorghe 1110, [1155], *1178*
Răduleseu, Ion 1082
Răduleseu, Marina *900*, 1039, [1040]
Răduleseu, Mihai *841*, *1339*
Răduleseu, Theodor [845]
Răduleseu-Dulgheru, Georgeta 664, 728, 729, [800]
Răduțiu, Aurel 756
Răutu, N. *2147*, *2148*, *2149*, *2150*, *2151*, *2152*
Răuț, Octavian 1409, [4116], [1417], [1418]

Reboşapcă, Ivan 2229
Regman, Corneliu 1364
Reguş, Aspazia 1381
Rein, Kurt 162
Reinheimer Rîpeanu, Sanda 1652
Renţea, Maria 2064, 2065, 2066
Renzi, Lorenzo [1684]
Repeţeanu, Liana 2193
Reşceanu, Şt. *1434*
Retegan, S. 598
Rezeanu, Adrian 1083, 1410
Richards, Ivor Armstrong [175]
Ricoeur, Paul [373]
Rilke, Rainer Maria [1257]
Rişcuţia, Cantemir 998
Rizescu, I. *842, 843,* 1039, [1040], *1561*
Robea, Mihail 495
Robu, Vladimir 418, [432]
Rocceric, Alexandra 1286
Rogai, Elieric 1109, [1119]
Rogobete, Silvia 1287, 1288
Rogoz, Adrian 380 [406], 2271
Röhrich, Lutz [1559]
Roma, Ilie 644
Roman, Alexandru [1157], 1535, 2067, *2153, 2154, 2155*
Roman, Ion 599, [730], 757, 1365
Roman, Rolanda 401
Roman-Moraru, Alexandra 758, *844*
Ronsard, Pierre [2136]
Rosetti, Al. 64, [86], 295, 380, [406], 496, 600, 601, [616], 759
Rosi Taibbi, G. [1446]
Roşca Nuşu, 1376
Roşianu, Ion 163
Rotaru, Ion [1342]
Roucaute, N. [2137]
Roulet, Eddy [2138]
Rousselet, Michel [2139]
Rozenbaum, E. M. [2112]
Rozkoš, Ileana 2068
Rozkoš Pavel 1411, 1771, 1772, 2068
Rudes, Blair A. 1289, *1704*
Rudner, Tatiana 999, 1773, 1774, 2069
Ruffini, Mario 760
Ruhlen, Merritt 497
Růžička, Rudolf [1561]
Rus, Aurel 1653
Russu, I.I. 602, 1447, 1448, 1451, [1456], [1459], [1460], [1462], [1466], [1467], [1470], *1471,* [1472], *1705,* 1810
Rusu, Elena 2234
Rusu, G(heorghe) C. 603, 916, 1426, 1427
Rusu, Liviu 1000
Rusu, T. 2070
Rusu, Tiberiu 1654
Rusu, Valeriu 498, [649], [651]
Ruxăndoiu, Liliana 548, vezi şi **Ioneseu-Ruxăndoiu, Liliana**
Ruxăndoiu, Pavel 1001, 1291
Ruzsicki, Éva [1868]

S

Sabau, Adriana 2218
Sachelarie, Ovid *845*
Sadoveanu, M. [1209], [1226], [1306]
Sala, Marius, 7, 8, 107, 499, 517, [519], [621], 1655, [1692], [1694], [1695], [1700]
Salvanu, Virgil 1097
Samson, N. 2071
Samuel, Jay S. [1886]
Sanda, George 1070, 2169, 2170, 2190, 2192, 2244
Sandu, Doina 2072
Sapir, Edward 296, [333]
Saramandu, Nicolae 134, *651,* 653, 654, 1291, *1435*
Saraş, Marcel 1098
Sasu, Aurel [526], 1118, 1292, [1327], [1329]
Satala, Clement 1369
Sauer, Gert [1873]
Saussure, Ferdinand de [199], 297, [2271]
Savopol, Ioana 2191
Săraru, Ion 1107
Săsărman, Gheorghe 1002, 1179
Săteanu, C. 298, 864, 1933
Săvuleseu, Dumitru 1934
Sburlan, S. V. 1072
Scărlăteseu, Doru 2190
Scharf, Siegfried [2140]
Schneider, Eduard 1536
Schneider, Helga 1537
Schöpers, Roland [2154]
Schroeder, Klaus-Henning [855]
Schullerus, Adolf [1545]
Schulze, Brigitte [1873]
Schveiger, Paul *87, 370, 371,* [407], 1099, 1775, 1782, 1801
Schwartz, Ludwig [1517]
Scorobete, Aurel 1293
Scorpan, Grigore 1294, [1333]
Scurtu, Gabriela 1003
Scurtuleseu , Nora 1538
Sebeock, Th. A. [370]
Secăreş, Vasile 1004
Seche, Irina 1295
Seche, Luiza 517, [519], 1036, 1100, *1180, 1181, 1802*
Seche, Mircea 517, [519]
Senatore, Perillo, Adriana 978
Servien, Pius [484]
Sfeteu, G, 1630
Shakespeare, William [110]
Sichitiu, Matei 1935
Siebold, Jörg [2141]
Silva, Felicia 2073
Simenschi, Theofil [473]
Simion, Doina Irina 2230
Simion, Eugen 2311
Simion, Maria Magdalena 1296
Simioneseu, Constantin 500, 501
Simionese, Vasile 1412, 1413
Simon, Jolán 2175
Simoneseu, Dan 502, 760, 761, 762, 763,

[803]
Simonis, V. 1297
Simu, Codruța 2250, vezi și **Vida Simu, Codruța**
Simu, Gheorghe 1113
Siruni, H. Dj. [2320]
Siupiur, Elena *54*
Sîngeorzan, Zaharia *1182*
Sîrbu, Aurelia 1113
Sîrbu, Gabriela 1656, 2074
Sîrbu, Leonida 1070, 2169
Sîrbu, Richard 299, 300, 301, [1017], [1018], [1025], 1776, 2104
Slama-Cazacu, T. 302, 303, 402, 2075
Slave, Elena 189, 304
Slavici, I. [1255]
Slăvescu, Micaela 305
Sluşanschi, Dan 604, 1449
Soba, M. 1657
Solacolu, M. 2108 [2145]
Sommer, Radu 1108, [1156], [1189]
Soran, Viorel 2272
Soreseu, Marin [1224]
Soreseu, Roxana 1298
Sorohan, Elvira 1299
Spătaru, Alexandru 114
Spiresеu, Nicolae 1005
Spiridon, Monica *372*
Sporici, Vasile 393
Stan, I. 2231, 2312
Stan, I. T. 306, 307, *626*, 2076
Stan, Minodora 1110, [1155]
Stan, Velea *846*
Stanca, Horia 503
Stanciu, Cristina 1539
Stanciu, Dumitru *873*
Stanciu, Dumitru Gh. 1433
Stanciu, Lucian *373*
Stanciu, Mircea Valer [671], [700], [714], [759], 764
Stanciu, Virgil 1540
Stanescbi, Doina 1993, 1994
State, Nicu 1101
Stăncioiu, Ana Marina 1658
Stăncіuleseu, Alexandru N. 1541
Stănescu, George 1369
Stănescu, Nichita [1312]
Steinitz, Wolfgang [1873]
Steinke, Klaus *1819, 2156*
Stere, Z. 2077
Stoeneseu, Constanța 1006, 1659, 2078, 2079, 2232
Stoianovici, Voislava 1111
Stoicescu, Iana 1542, 2080, 2081, 2082, 2083, 2203
Stoicescu, Nicolae 1114, 1809
Stoicescu, Rodica 2083
Stoichițescu, Luminița 716, [793], [824]
Stoicovici, Olga 1111, 1777, 2233
Stoide, Const. A. [844]
Stoleru, Victor 504, *2263*
Stratulat, Elena 2234
Stravens, Peter [2142]
Streinu, Ileana 403
Stroescu, Victoria 91, 308, 1543
Stroia, Marian *527, 847*
Strungaru, D. [556]
Stussi, A. [1697]
Suciu, Emil 1054, 1880
Suciu, Gheorhe *848*
Sufleţel, Rodica 1414
Surdu, Alexandru 309
Surdu, Bujor 10, [16]
Surjicov, Aurelia 1778, 1779, 1780, 2066
Surjicov, Vsevolod 2085, 2086
Susan, Dumitru *1183*
H. Szabó, Gyula *1184*
Szabó, Ilona 1845
Szabó, T. Attila 1843, 1844, 1855
Szabó, Zoltán [365], [366], *410*, 1846, 1847
Szász, Lörinc *151*
Szekely, Emma 1781
Székély, Sári 893, 1775, 1782, 2087
Szépe, György [408], [1861]
Szilagy, N. Sandor 1848
Szőes, István 1849, *1869*
Sz. Z. *374*

Ş

Şabršula, Jan [420], *1024*
Şalapina G. 1544
Şandru, Olteanu, Tudora *55*, 1055, [1692], [1694], [1695], [1700], *1706*
Şasel, J. [1468]
Şăineanu, Lazăr [9], [506]
Şchiau, Octavian 765, [807]
Şerb, Ioan 505
Şerban, Felicia 1056, 1300
Şerban, G. [1032]
Şerban, George 1382
Şerban, Raoul 2170
Şerban, Valentina 1007, 1008
Şerban, Vasile 135, 1009, 2168, 2313
Şerbănescu, Parascbiva 1063, [2266]
Şerbu, Dumitru 766
Şeuleanu, Ion 660
Şiadbei, I. [624], [2327]
Şimanschi, Leon [812], [826]
Şincai, Gheorghe [501]
Şodolescu, Elena 1415
Şoptereanu, Liliana 310, 1660
Şovu, George 1893
Ştef, Felicia 1661
Ştefan, Eugenia 605
Ştefan, Ion 606, 607
Ştefan, Petre I. 1301
Ştefănescu, Alex. *1185, 2286*
Ştefănescu, Elena 311, 1662
Ştefănescu, Ioana 2235
Ştefănescu, Ştefan 1114
Ştefănescu-Drăgănești, Virgiliu 1070, 2236
Ştefiea, Nicolae [1145], [1184]
Ştirban, Marcel 10, [16]
Ştirbu, Patriciu 872

Ştrempel, Gabriel 767, 768, [789], [806], [848], [854], [857]
Şurianu, Ana 2088
Şuteu, Flora 517, [519], 769, 1428, [1431]

T

Tabacu, Mioara 1663
Tabareea, Cezar 109, 312, 1302, 2181, 2237
Tăcsi, Erika 1850
Tagliavini, Carlo [1699], [1701], [1705], [1706], [1707]
Tailler, Judith 1751
Tamaş, Ildiko-Maria 1303, 1664, 2089, 2090
Tarr, Viola 1851
Tartler, Grete *1569*
Tauberg, Edith 1757, 1758, 1759 [1795], 2028, *2157*
Tănase, Adela-Mira 865, 1665, 1666, 2062, 2250
Tănase, Eugen 866, 1666, *1877*, 2250
Tănase, Ghiţă Paul 1010
Tănăsescu, Anca *2158*
Tănăsescu, Antoaneta 1204
Tătaru, Ieronim 9, 506, 917
Teaha, Teofil 112, 1057
Tegăneanu, C. [845]
Teiszler, Pál *1870*
Teleman, Kostake 1011
Teodor, Silvia *1813*, *1814*
Teodorescu, Dorin 1304
Teodorescu, Ecaterina 918
Teodorescu, Mirela 548, 670, 770, [786] [795], [802], [813], [816], [818], [827], [843], [850]
Teodorescu, Nicolae 1109, [1119], *1186*
Teodorescu, V. *662*, *663*
Teodorescu-Brînzeu, Pia 110
Teodoroviei, Gr. 1102
Teodoru, Paraschiv 1114
Theban, Laurenţiu 1565
Theban, Maria 1667
Th. N. *627*, *849*
Thomas, David J. [1454]
Thudt, Anneliese 1545, 1546
Tibad, Levente 1852, 1853
Timoc, Olimpia 1668
Tineu-Velia, Nicolae [447], vezi şi **Velia, Nicolae T.**
Titu, Viorica 1669
Tiugan, Marilena 867
Todiraşcu-Nicola, Cristina 1305
Todor, Nichifor 771
Todoran, Romulus 136, 507, [362], [633], *850*, 794, *1707*, *1708*
Todorov, Tzvetan [358], [1799]
Tohăneanu, G. I. 100, *438*, [1023], 1306, 1307, [1336], 2314
Toma, Elena 137, 548, 608, 1058
Toma, Florin 1308
Toma, Stela 772, [821], [833]
Tomescu, Gheorghe 1012
Tomici, Mile *1418*, [1802]
Tomié, Persida [1798]
Tomozei, Gheorghe 508
Tomozei, M. 1630
Topor-Georgescu, T. 1783, 1931
Trandafir, Gh. D. 919, 920
Trebici, Vladimir [1184]
Trofin, Aurel 1099, 2091, 2238
Trohani, George *1472*
T.S.C. 164
Tudor, Ortansa 2196
Tudorică, Al. 1309, 1310, 1340
Tudose, Claudia 1037
Tupan, Maria-Ana *851*
Tureu, Aurelia 2250
Tureu. Éva 1103, 1104
Tureu, Fulvia 272, 2022, 2023
Tureu, P. 1515
Tureu, Venera 404
Tureuleţ, Adrian 111
Tureuş, Aristida G. 509
Tureuş, Aurel 733, 774
Turdeanu, Emil [785]
Turnă, Constantin 2182
Túros, Endre *1187*
Turtoi, Dumitru 1107
Tuţescu, Mariana 313, 1670

Ţ

Ţăranu, N. 1013, 1014
Ţâra, Vasile D. 510, 575, 577, 578, [617] 645, 2270
Ţeghiu, Liviu 2183, [2258]
Ţenchea, Maria 1671, 1672, 1673, 2250
Ţoca, Decebal *852*
Ţurlescu, I. 2239

U

Udrea, Traian 1114
Udreanu, Oana 511, 1366
Ulivi, Anca *56*
Ungheanu, M. 667
Ungureanu, Ion M. 112
Ureche, Vasile 1015
Uricaru, Doina *375*
Urieşcu, Dorin 646
Urmă, Dem. 609
Urs, Dana Sorana 2092
Ursache, Magda 1311, 1312
Ursache, Petru [1338]
Ursu, D. 1547
Ursu, G.C. 2315
Ursu, Lucia-Cristina 2210
Ursu, Mirela 1674, 2250
Ursu, N. A. 693, 775, 776, 777, 778, 779, 780, [815], [1328]
Ursulescu, Nicolae *1188*
Uţă, Vasile 138, *376*, 1784

V

Vaida, Mircea 1313
Vaida, Veronica 610
Vaillant, André [2321]
Vaimberg, S. *377*, 1785, *1803*, *1804*, *1805*, 2093, *2264*, *2265*, *2266*
Valdman, Albert [2134]
Vámszer, Márta 1843, *1873*
Van Dijk, Teun A. [87]
Van Zoost, A.J.A. [87]
Vancea, Georgeta *1562*, 2094
Varlaam mitropolitul [770]
Váró, György 1854
Vaseenco, Victor 314, [376], 1786
Vasilescu, Emil 1367
Vasilescu, Lucreţia 387, [409]
Vasilescu-Capsali, N. *853*, *854*
Vasilevschi, Nina 2095
Vasiliu, Delia 1675, 2096, 2189, [2259]
Vasiliu, Emanuel 102, 315, 316, 317, 318, 512, 868, 1016, 1429
Vasiliu, Gabriel 513
Vasiliu, Laura 895, 1038, 1039, [1040], 1368
Vasiluţă, Livia 514, 1065, [1125], [1141], [1149], [1170]
Vatamaniuc, D. [21], [22], 699, [797], [799], [804], [805], [810], [820], [829], [837], [838], [851]
Văcăreanu, V. 139
Văleanu, Rodica Cristina 319
Văleanu, Valentina 1787
Vătăşescu, Cătălina 1436
Vântu, Ileana 871, 896
Veidt, Frederick [2143]
Veiculescu, Cătălina 3, [15], [18], [19], 855, *1794*
Velia, Nicolae T. [478], vezi şi **Tineu-Velia, Nicolae**
Velican-Cosinschi, Marilena 1314
Verdeş, Ion 1811
Veres, Jozsef 320
Veres, Péter [1824]
Verlaine, P. [1242]
Verzea, Ileana 1548
Vescu, Victor 2241
Vesely, Iosef [2113]
Vianu, Victor 405
Vida Simu, Codruţa 2097, vezi şi **Simu, Codruţa**
Vieru, Sorin *1875*
Vigh, Károly 1843
Vinea, Ion [300]
Vintilă, Irina [1128]
Vintilă-Rădulescu, Ioana 321, 1676
Vintilescu, Constantin 2183, [2258]
Vinţeler, Alla 1788, 2098
Vinţeler, Onufrie 74, *378*, *1025*, 1788, 1790, *1806*, 2098, 2099, 2204, 2242
Viorel, Elena 113, 2100, 2101
Vişan, Brigita 885
Vişan, Viorel 1596, 2102
Vişinescu, Victor *57*, 322
Vişniakova, T.A. [2144]
Vitályos, Andrei 1113
Vîrsta, I. 2103
Virtosu, Ileana 326, 1677, 1678, 2243
Vlad, Carmen 324
Vlad, Valeriu 872
Vlad-Budoiu, Voichiţa 872
Vlad Popescu, Adriana 114
Vlădescu, George *58*
Vlăduţ, D. 1315
Voican, Vasile 1081
Volovici, L. *59*
Vöő, István 1105, [1857], [1858], [1865], [1870]
Vrabie, Emil 517, [519]
Vrabie, Gheorghe 664, [800], 1316
Vrabie, Henriette 1679, 1680, 1789
Vraciu, Ariton 325, 326, 611
Vraciu, T. 326
Vsevolodova, M.V. [1791]
Vulcan, Samuil [778]
Vulişici-Alexandrescu, Maria [922], [923]
Vulpe, Magdalena 631
Vulpe, Radu [1813]
Vultur, Smaranda 327, 1318
Vuşdea, Ioana 1936, 1937, 2169, 2244

W

Wagner, Ernst [1553]
Wald, Henri 328, 329, 330, 331, 332, *1341*
Wald, Lucia 234, 296, 333, 334, 335, 336, 342, 517, [519]
Ward, Dennis [371]
Wesching, Liselotte 2245
Wexler, Paul [377]
Williams, William Carlos [1484]
Wilmet, Marc 1681
Wittgenstein, Ludwig [190]
Wittrock, Merlin C. [1886]
Wittstock, Erwin [1499]
Wittstock, Manfred 782
Wolf, Siegfried 132, 515, 1111
Wolff, Johann [1557], 2104
Wollmann, Volker 1451, [1459], [1460], [1462], [1466], [1467], [1470], [1472]

Y

Yusuf, Nevzat M. 1879

Z

Zaciu, Mircea 1118
Zágoni, Jenő 2273
Zaharia, M. 337
Zaharia, Maria 1319, 1936, 2170
Zajmov, I. [1799]

Zalinjak, A.A. [1801]
Zamfir, Cătălin *1189*
Zamfir, I. 2246
Zmfir, Mihai *628*, [1174], 1320
Zamfirescu, Dan 516, 685, [790], *856*, 1321
Zamfirescu, Ion 1430
Zarifopol, Ileana Marina 1549
Zavera, Maria 1111
Zărnescu, Narcis 244
Zdrenghea, Mihai M. 338, 339, 897, 898, *2159*
Zdrenghea, Mircea *901*
Zîl-Rece, Galina 340, 341
Zsékely, Zoltán 1450
Zsemlyei, Janos 1843, 2105
Zsidó Éva 387, [409]
Zub, Al. *652*, *857*
Zugun, Petru 612, [620], [626], 921, 1322, 1323, *1342*, 1939

b. CUVINTE*

ALBANEZĂ

faunus 1815
vlkodlàk 1815

BASCĂ

malga 1579

FRANCEZĂ

besaine (v. fr.) 1623
beseine (v. fr.) 1623
ce 1656
chose à faire 1599
en 1610
farats (v. fr.) 1574
harats (v. fr.) 1574
il 1656
montjoie 1392
on 1607
que 1668
tel quel 1675
y 1610

ENGLEZĂ

give-up 1538

GERMANĂ

Corso 1516
Geografie 1516
Geographie 1516
Korso 1516
links 1520
nichtwollend 1516
rechts 1520
wolend 1516

LATINĂ

cavum 1397
Getae 1440
Tyragetae 1440

ROMÂNĂ

A

adaudze 707
adevăr 943
afiş 979
albastru 960
amorsă 981
aparat de iluminare 981
Argeş 1408
aşază 1428
atonalism 953
autogestiune 987

B

Bachus 933
balanţă comercială 938
balet fantastic 1005
bară 1005
bauhaus 995
bărbat 1306
blendă 981
bombardone 933
brezaia 933
brutalism 976
bufon 933
bunătate 1268
bunget 1306
bursă 938

C

cadru 981
calando 942
calypso 942
camerata 94
canarie 942
cancan 942
canon 942
cantabile 942
cantata 942
cantatille 942
cantatrice 942
cantilena 942
canto 942
cantor 942
cantus firmus 942
canzone 942
canzonetta 942
canzonier 942
capelă 942
capelmaistru 942
capra 933
capricioso 942
capriciu 942
carabă 942
care 908
carillon 942
carioca 942
carol(a) 942
carură 942
cassa 942
castagnete 942
cavatină 942
căluş 942
căluşar 942
Cărbunarea 1391
căzăcească 942
C-dur 942
ceardaş 942
ceastuşka 942
cec 938
celesta 942
cello 942

* Au fost incluse cuvintele din titluri şi subtitluri.

cembalo 942
ceremonii sociale 979
certej 1396
certitudine 943
ces 942
ces dur 942
ceses 942
cezura 942
cha-cha-cha 942
chanson 942
chanson de geste 942
charleston 942
cheie 942
cheironomie 942
cherc 1056
chindie 942
chitară 942
chitarone 942
cifraj 942
cimpoi 942
cinel 942
cinetism 995
cis 942
cis dur 942
Cisis 942
cis mol 942
Cîntec fără cuvinte 942
clarinet 942
clarinet bas 942
clarinet picolo 942
clarino 942
clauster 942
clauza aur 938
clavecin 942
claviatură 942
claviolă 942
clavis 942
clopot 942
Cobîle 558
coda 942
codetta 942
colinda 942
collegium musicum 942
collegno 942
colofoniu 942
coloratură 942
coloraţie 942
comedia de caracter 933
comedia de moravuri 933
comedie 933
comedie-balet 933
comerţ invizibil 938
commedia dell-arte 933
comunitate 943
conflict dramatic 933
cor 933
cot 1008
criteriu 943
cuantă 928
cubism 961
culminaţie dramatică 933
cuvînt 1306

D

dans 1005
dansator 1005
déboulé 1005
dégagé 1005
dehors 1005
demi-hauter 1005
demi-plie 1005
demîndare 580
demnitate 1268
dervişi învîrtitori 1005
design 1002
design industrial 979
devadasi 1005
développé 1005
deznodămînt 933
dinamica corpului 1005
disonanţă cognitivă 976
distanţă focală 981
divertisment 1005
djanger 1005
djoged 1005
doagă 1044
dodecafonie 953
dugliş 1052
duh 1254

E

ecarté 1005
echappé 1005
effacé 1005
emmeleia 1005
emmetres 1005
entrechat 1005
entremenés 1005
épaulement 1005
épauler 1005
estetică 979
estetic cotidian 978
etendre 1005
étoile 1005
exerciţiu 1005
expresionism 1261
extension 1005

F

face de 1005
failli 1005
fandango 1005
farandola 1005
farruca 1005
fenotip 957
fermé 1005
fixing 938
flic-flac 1005
forfetare 938
frate 564
frăminta 1045
funţionalism 979

G

genotip 957
grangur 1044
grumus 1057

H

habitat 1002
hărnicie 1268
hedging 938
(ca) helgea 1306
hominizi 998
hotar 1401

I

iluminare 981
iluminism 1000
inserţie 981
iubeţ 1306

Î

înşală 1428
înţelepciune 1268

J

jigodie 1044

L

liubov 1306
lucru de făcut 1599
luminism 1000

M

machelărie 983
mai 983
Mama Ana 1944
masă monetară 938
materie 983
măduhă 983
mădular 983
măimiţă 983
măruntaie 983
merigine 983
meta-etică 943
metaforă 1083
metrajul filmului 981
meu 564

mezev 983
mijloc 1005
mînărariu 983
minologhion 983
mintenaș 983
minteni 983
mintie 983
mirăzănie 983
mînăscris 983
mîndru 983
modă 979
modru 983
mojder 983
mojer 983
momiță 983
monarhă 983
monedă 938
mornăitură 983
multă 1044
mulțămită 983
mumină 983
murgi 983

N

naramză 1306
narangiu 983
național 930
năiurá 1043
năpîrț 1043
neamnicesc 983
nedajnic 983
nedumerit 983
negăocios 983
neglasnică 983
negomidru 983
negomîndru 983
neiúrea 1043
nelcușos -oasă 1043
nelovit 983
nemeși 983
nemulțămită 983
neparigirisit 983
nesmîntnic 983
nesmîntnicie 983
nestatornicie 983
netocmire 983
nevederos 983
nevoință 983
nițcarva 983
nostimadă 983
novațian 983
numismă 983
nutreț 983

O

o 881
obraz 1306
Odobescu 1405
Odobești 1405
omușor 1053
oploși 1044

P

paisprezece 552
paler 1382
Palér 1382
părintesc 580
pițigoi 1044
polemologie 1004
polifonie 939
politică economică 938
prislea 987
produs social 943
protecționism 938
punct culminant 933
putere de cumpărare 938

R

racord de mișcare 981
ranc 1054
ráot 1054
rápăn 1054
raport de schimb 938
rcdeș, -ă 1041
remeș 1041
replicare 957
rîmiș 1041
risc 938
ripă 1054
roabă 1054
roangheș 1054
rohái 1054
România 1042
rázli 1054

S

său 564
stil 979
stradă 979
subiect 537
suget 537
sujet 537
supernovă 1011

Ș

șaisprezece 552
șaizeci 552

T

tăcere 1306
tău 564
terc 1056
tocmnim 555
topologie 1011
tradirui 1056
tradze 707
turtiță 1056
turvin 1056
turviní 1056
turvinós 1056
turzucá 1056
tus- 1056
tuș 1056
túție 1056

Ț

țal 969
țambră 969
țanc 969
țapină 969
țață 969
țăndări 969
țăpan 969
țăpoiat 969
țărca 969
țărcuș 969
țărean 969
țeleniș 969
țepui 969
țepure 969
țică 969
țigarcă 969
țigăni 969
țiglărie 969
țiitură 969
țilindru 969
țintar 969
țioloaie 969
țipa 969
țipăi 969
țipău 969
țipătoare 969
țiplă 969
țiptir 969
țiu 969
țivlit 969
țicușor 969
țif 969
țiflic 969
țifnă 969
țihni 969
țilfiit 969
țimboi 969
țințări 969
țir 969
țircăi 969
țirliială 969
țirulică 969
țoancă 969
țoapă 969
țonc 969
țop 969
țopete 969

ţopîrcă 969
ţuc 969
ţucalagiu 969
ţucălar 969
ţuflicat 969
ţuiac 969
ţuicar 969
ţumburuc 969
ţurlă 969
ţurloi 969
ţuşcă 969
ţuţ 969
ţuţăr 969
ţufuică 969
ţufuit 969
ţufurneac 969

U

uceni 969
uceniţă 969
ucigaş 969
uciô 969
uciu ! 969
ugui 969
uguit 969
uha 969
uita 969
uitucie 969
ulamă 969
ulancă 969
uleios 969
úler 969
uliatură 969
ulier 969
ulişernic 969
uliţar 969
uliţarnic 969
umăr 969
umblaci 969
umblător 969
umbrelar 969
umfla 969
umflat 969
umflător 969
una 881, 969
ungător 969
ungheri 969
unghet 969
unghi 969, 981
unghie 969
ungurean 969
uniformat 969
univers cvadridimensional 942
universitar 969
untărie 969
untdelemngiu 969
untdelemniţă 969
un(ul) 881
urătoare 969
urcătoare 969
urdina 969
ureche 969, 1044
urechiat 969
urieşie 969
uri 969
urla 969
urs 969
ursa 969
ursiu 969
urzicar 969
urzoi 969
usca 961
uşui 969
uşuliţă 969
uşurătate 969
ufupi 970

V

venit 930
viers 1306
vindeca 1045
vitrină 979
vorbă 1306

Y

yen 938

Z

zărăşti 1052
zleamăn 1392

RUSĂ

vsjakij 2057
vyučit' 1721
zanimat'sja 1721
zanjat'sja 1721
izučat sja 1721
izučit' 1721
každyj 2057
liubov' 1776
liuboj 2057
naučit' 1721
naučit'sja 1721
nenavist' 1776
prosak 1714
učit' 1721
učit'sja 1721

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTE CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la 2 rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Consiliului de conducere al revistei cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, Sector 1, 71021 București

RECTIFICARE

Cititorii sînt rugaţi să facă următoarele rectificări : la p. 327, r. 22 de jos, în loc de : helfen" [12], se va citi : helfen" [10]; la p. 330, r. 24 de jos, în loc de : aceste scrisori, se va citi : aceste scrieri ; la p. 331, r. 18 de sus, în loc de : *s*, *z*, *ţ* duri, se va citi : *s*, *ţ* duri.

LR, Anul XXVIII, nr. 4, p. 323—464, Bucureşti, 1979

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.
Sub redacţia Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I şi II, ed. a II-a revăzută şi adăugită : tiraj nou, 1972, vol. I, 349 p., 20 lei ; vol. II, 589 p., 20 lei.
I. COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.
* * * **Istoria ştiinţelor în România, Lingvistica.** Sub redacţia : acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.
* * * **Istoria ştiinţelor în România: Etnologia** de Romulus Vulcănescu : **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.
* * * **Fonetică şi dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.
ION GHEŢIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.
* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacţia : Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.
* * * **Dicţionarul limbii române (DLR)**, tomul IX, R, 1975, 642 p., 91 lei.
ANCA GIURESCU, **Les mots composes dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.
* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1 052 p., 150 lei.
* * * **Coresi. Psaltirea slavo-română. 1577**, 1976, 780 p., 52 lei.
FLORA ŞUTEU, **Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti**, 1976, 244 p., 11 lei.
Manuscrisul de la Ieud. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, 1977, 208 p., 18 lei.
Sub redacţia Al. Graur şi Mioara Avram, **Formarea cuvintelor în limba română, vol. II. Prefixele**, 1978, 385 p., 25 lei.
H. MIHĂESCU, **La langue latine dans le sud-est de l'Europe**, coeditare cu Société d'éditions „Les belles lettres" — Franţa, 1978, 401 p., 32 lei.
MIHAI MORARU şi CĂTĂLINA VELCULESCU, **Bibliografia analitică a literaturii române vechi**, volumul I, **Cărţile populare laice**, partea I, 1976, 242 p., 19 lei ; partea a II-a, 1978, 327 p., 26 lei.
FL. MARCU şi C. MANECA, **Dicţionar de neologisme**, ed. a III-a, 1978, 1 168 p., 116 lei.
Sub redacţia Iorgu Iordan, Al. Graur, Ion Coteanu, **Dicţionarul limbii române**, tom. XI, partea 1, litera Ş, 1978, 272 p., 40 lei.
ZAMFIRA MIHAIL, **Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană**, 1978, 255 p. + 16 pl. + 1 hartă, 20 lei.
* * * **Documente şi însemnări româneşti din sec. XVI.** Text stabilit şi indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniţă, Alexandru Mareş şi Alexandra Roman-Moraru. Introducere de Alexandru Mareş, 1979, 500 p., 41 lei.

LR, Anul XXVIII, nr. 4, Bucureşti, p. 323—464, 1979.

I. P. Informaţia — c. 1320

42 200

Lei 6.—

I 8241

LIMBA ROMÂNĂ

5

ANUL XXVIII
1979
septembrie—octombrie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

0 IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. *IORGU IORDAN* — *redactor-şef*
FLORA ŞUTEU — *redactor-şef adjunct*
MIOARA AVRAM
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — *membru al Colegiului de redacţie*
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
CONSTANTIN JALBĂ — *membru al Colegiului de redacţie*
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentele dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, 71021 Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137— telex 11226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue «Limba română» paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranges pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées à :

I L E X I M, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie, nr. 3.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret nr. 12
79515 Bucureşti, Sectorul 6
Telefon : 33.34.40., int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71021 Bucureşti, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80.

T 8241

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

ULU. 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVIII 1979 Nr. 5
septembrie—octombrie

2022

SUMAR

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI
100 de ani de la nașterea lui Theodor Capidan

MATILDA CARAGIU MARIOȚEANU, Theodor Capidan — aromânist . . . 467
NICOLAE SARAMANDU, Contribuția lui Theodor Capidan la studierea meglenoromânei . . . 475
GR. BRÂNCUȘ, Theodor Capidan și problemele substratului limbii române . . . 481

GRAMATICĂ-VOCABULAR

G. G. NEAMȚU, În problema «predicatului nominal» . . . 487
THEODOR HRISTEA, Franțuzisme aparente și pseudofranțuzisme în limba română . . . 491
ION NUȚĂ, Un cuvînt de origine autohtonă: ***strugur(e)*** . . . 505
ION MOISE, Note lexicale . . . 511

DIALECTOLOGIE

MARIA PURDELA-SITARU, Elemente lexicale conservatoare în subdialectul bănățean . . . 515

CULTIVAREA LIMBII

ION ȘTEFAN, Clișeul ***de vîrf***, Variațiile de sens ale unui cuvînt . . . 521

PREDAREA LIMBII ROMÂNE

VALERIA GUȚU ROMALO, Metodologii în predarea limbii române ca limbă străină . . . 525

DISCUȚII

I. T. STAN, Probleme fundamentale ale fonologiei românești. /k', g'/ foneme? Implicații morfologice . . . 531

NOTE ȘI COMENTARII

ALEXANDRU MAREȘ, O știre din 1543 despre scrierea românească cu alfabet latin? . . . 545
ION GHEȚIE, Judecăți generale și adevăruri elementare . . . 549
G. C. RUSU, Balada ***Iovan Iorgovan*** — Două reeditări . . . 553

29120.

CRONICĂ

IORGU IORDAN, Al XIII-lea Congres de științe onomastice (Cracovia, 21—25 august 1978) 559
Consfătuire cu cititorii 563

IN MEMORIAM

IORGU IORDAN, Aurel Nicolescu (1919—1978) 565

RECENZII

ION GHEȚIE, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1978 *(Valentina Hristea)* 567
DOSOFTEI, *Opere*, 1, *Versuri*. Ediție critică de N. A. Ursu. Studiu introductiv de Al. Andriescu, București, Editura Minerva, 1978 *(I. Rizescu)*. . . . 570
ALEXIU VICIU, *Flori de cimp. Doine, strigături, bocete, balade*. Colecție de folclor inedită, publicată, cu studiu introductiv, note, indici și glosar, de R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976 *(Ion Popescu-Sireteanu)*. 572

100 de ani de la nașterea lui Theodor Capidan

THEODOR CAPIDAN — AROMÂNIST

DE

MATILDA CARAGIU MARIOȚEANU

1. Rîndurile de față își propun să aducă un omagiu meritat savantului Theodor Capidan, care, de-a lungul unei jumătăți de veac, a așezat la temelia ș t i i n ț e i românești lucrări de valoare absolută. Am spus „științei" și nu numai „lingvisticii", pentru că opera lui, bogată și complexă, aparține la mai multe domenii ale cercetării științifice și reprezintă, în majoritatea cazurilor, lucrări fundamentale în materie. Se poate spune, fără exagerare: „î n a i n t e de Th. Capidan și d u p ă Th. Capidan", atunci cînd ne referim la dialectologie română sud-dunăreană (aromână și meglenoromână), etnologie aromână, istorie a aromânilor și meglenoromânilor, raporturile lor lingvistice și extralingvistice cu popoarele balcanice, romanitatea balcanică ș.a. Utilizînd cu discernămînt și competență datele oferite de cercetări anterioare (de obicei în formă de material brut sau interpretat nesatisfăcător), făcînd parte dintr-o școală lingvistică de prestigiu, școala clujeană, și beneficiind de o metodologie lingvistică modernă, a epocii în care a trăit, Th. Capidan a elaborat lucrări care înseamnă mai mult decît un pas înainte în raport cu stadiul anterior al cercetării; ele au pus b a z e l e **aromânisticii**, ca disciplină subordonată dialectologiei române, sau, dacă a . m în vedere și meglenoromâna, b a z e l e **dialectologiei române sud-est dunărene.** Tot ce s-a scris d u p ă Th. Capidan nu desființează, nu neagă, nici măcar parțial, aceste fundamente, studiile respective vin doar să completeze, să rafineze, să sistematizeze, să explice unele compartimente sau aspecte din domeniile respective. Totdeauna plecînd însă de la Th. Capidan. Opera lui în acest domeniu va dăinui, cele aproape cinci decenii care s-au scurs de la elaborarea ei verificînd-o și dîndu-i, incontestabil și definitiv, atributul de „clasică".

2. Th. Capidan s-a născut la 15 aprilie 1879, la Prilep (Macedonia, Iugoslavia), într-o familie de aromâni; liceul l-a urmat la București, iar studiile universitare le-a făcut la Universitatea din Leipzig, unde i-a avut profesori pe Gustav Weigand, Karl Brugmann, A. Leskien, W. Wundt ș.a. Și-a susținut, în 1907, doctoratul cu teza *Die nominalen Suffixe im Aromunischen* [1], timp de doi ani, după terminarea studiilor, funcționînd ca asistent al lui Gustav Weigand. Între 1909 și 1919 îl găsim profesor și director al Liceului comercial român din Thessaloniki (numele aromânesc: *Sîrunî).* Odată cu înființarea Universității din Cluj, în 1919, Th. Capidan

[1] Leipzig, 1908.

este numit docent (iar din 1924 profesor) de dialectologie sud-dunăreană și de lingvistică generală la Facultatea de litere a acestei Universități. Școala lingvistică clujeană, într-o formație prestigioasă, din care făceau parte Sextil Pușcariu, Vasile Bogrea, Nicolae Drăganu, George Giuglea, Iosif Popovici, a constituit cadrul în care acest cercetător harnic și pasionat și-a desăvîrșit pregătirea de dialectolog, slavist, balcanolog, lexicograf. În 1937 se transferă la Universitatea din București, unde funcționează ca profesor de filologie comparată a limbilor clasice. În anul 1936, Th. Capidan a fost ales membru titular al Academiei Române. Discursul său de recepție a avut ca subiect romanitatea balcanică [2].

3. Scrierile lui Th. Capidan au evoluat treptat, de la simplu la complex, de la culegeri de material — etnografic, lingvistic, istoric, toponimic etc. — la monografii și mari lucrări de sinteză. Th. Capidan nu s-a grăbit și nu s-a risipit în lucrări mărunte, care să impresioneze prin numărul lor. Poate că formația sa științifică germană, pe de o parte, și o linie de conduită austeră, moștenită de la strămoșii lui aromâni, pe de altă parte, explică aplecarea lui Th. Capidan spre temeinic, solid, exhaustiv, definitiv. De aceea, poate, studiile sale de mică întindere sînt foarte puține și corespund, de obicei, unei necesități de moment, în care omul de știință a trebuit să intervină, cu promptitudine și, întotdeauna, cu eleganță, pentru a face să triumfe adevărul: este cazul celor două „răspunsuri" magistrale date, primul, după apariția Dicționarului lui Const. Nikolaidi [3], iar al doilea, mai cunoscut, răspunsul la discursul de recepție al academicianului grec de origine aromână A. D. Keramopoulos [4]. Toate celelalte lucrări de dialectologie sud-dunăreană ale lui Th. Capidan, indiferent de întinderea lor, au de obicei caracter monografic, autorul evoluînd, într-un crescendo teoretic, metodologic și material, spre închegarea celor două mari monografii-sinteze ale sale: *Aromânii* [5] și *Meglenoromânii* [6].

4. Așa cum se precizează în titlul acestui articol, ne oprim aici numai asupra activității de a r o m â n i s t a lui Th. Capidan.

Numele monografiilor lui Th. Capidan: *Fărșeroții* [7], *Aromânii*, *Meglenoromânii*, *Les Saracatsans* [8] (și nu: „graiul ~ , dialectul ~, limba ~") ne vorbesc, de la început, despre faptul că Th. Capidan are, în cercetarea lingvistică, o anumită concepție despre modalitatea de abordare a graiului unui grup de vorbitori: o concepție exprimată, dealtfel, și teoretic, în lucrarea sa — singura cu acest caracter — *Limbă și cultură* [9],

---

[2] Vezi *Romanitatea balcanică*. Discurs de recepție rostit la 26 mai 1936 în ședință solemnă. Cu răspunsul lui Sextil Pușcariu, Academia Română, Discursuri de recepție, LXVII.

[3] *Réponse critique au Dictionnaire d'étymologie Koutsovalaque de Constantin Nikolaidi*, Salonique, 1909.

[4] *Originea Macedoromânilor. Răspuns domnului Keramopoulos de la Academia greacă din Atena, referitor la originea greacă a Macedoromânilor*, în Memoriile secțiunii literare ale Academiei Române, seria III, tomul IX, 2, București, 1939.

[5] *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, București, 1932.

[6] *Meglenoromânii*, I, 1925; II, 1928; III, 1936.

[7] *Fărșeroții. Studiu lingvistic asupra românilor din Albania*, în „Dacoromania", VI (1929—1930), p. 1—210, sau, în volum, București, 1931.

[8] *Les Saracatsans, une tribue nomade grecque*, Paris, 1925—1926 sau, varianta românească, *Sărăcăcianii. Studiu asupra unei populațiuni românești grecizate*, Cluj, 1926.

[9] București, 1943.

potrivit căreia studiul oricărei limbi (în sensul de „idiom") trebuie legat de i s t o r i a și de c u l t u r a vorbitorilor respectivi [10] (concept care apare, pe un plan metodologic și teoretic superior, în orientarea sociolingvistică actuală). Din acest motiv, aproape fiecare dintre lucrările de care ne ocupăm aici este, în același timp, un studiu istoric, sociocultural, lingvistic, etnografic, cu preponderența, eventual, a uneia dintre aceste componente.

Altfel spus, Th. Capidan s-a ocupat, în același timp, de **aromâni** și de **aromână.** Acestea sînt, în consecință, cele două coordonate pe care se axează încercarea noastră de a pune în valoare contribuția lui Th. Capidan în aromânistică.

4.1. Studii despre aromâni.

În primul rînd, Th. Capidan a fost preocupat permanent de i s t o r i a aromânilor, de originea lor, de patria lor primitivă, de rolul și importanța lor în cadrul romanității balcanice. Argumentele sale își au sursa atît în documentele istorice, mai ales bizantine, în numele aromânilor, în toponimia aromânească din Peninsula Balcanică, în comparația dintre limbile balcanice, cît și, mai ales, în dialectul vorbit de aromâni. În această privință, el a înțeles importanța extraordinară pe care o au aceste relicve vii ale latinității sud-est-dunărene, care sînt dialectele aromân și meglenoromân, pentru elucidarea unor probleme controversate, neclare sau neabordate — în absența unor date istorice — din istoria acestora. Th. Capidan spune : „[plec] de la ceea ce există astăzi spre a ajunge la ceea ce a fost odată, mai ales fiindcă am convingerea că în Balcani, mai mult decît în orice parte a continentului nostru, faptele actuale sunt în stare să ne lămurească mai bine asupra trecutului, decît studiul trecutului asupra prezentului" [11].

Cu privire la o r i g i n e a aromânilor, Th. Capidan a susținut și a argumentat ideea că aceștia sînt urmașii populației romanizate din sud-estul Dunării, că etnogeneza lor nu poate fi separată de aceea a dacoromânilor. Savantul aromân combate ideea despre originea grecească a aromânei (avansată de Constantin Nikolaidi [12]), ca și pe aceea despre originea grecească a aromânilor (susținută de Keramopoulos [13]), demonstrînd, cu argumente convingătoare, științifice, latinitatea și românitatea dialectelor sud-est-dunărene. Ca populație care vorbește românește (și oamenii de știință autentici nu au contestat niciodată această evidență genealogică, nici chiar cei mai fervenți apărători ai originii grecești a aromânilor nu au făcut-o), aromânii nu s-au putut forma decît în zona de influență latină. Numele *ar(u)mâńi* nu provine, așa cum susține Keramopoulos, din gr. Ρωμαῖοι, care însemna în greaca bizantină „cetățeni romani numai sub raport politic, fără referire la limba Romanilor", în timp ce *Romanus*, din care a ieșit *Român*, desemna pe cetățenii romani care continuau să vorbească limba romanilor [14].

---

[10] *Ibidem*, Prefața.
[11] Vezi *Romanitatea balcanică* (citat supra, p. 468, nota 2), p. 10.
[12] Vezi *art. cit.*, supra. p. 468, nota 3.
[13] Vezi *art. cit.*, supra, p. 468, nota 4.
[14] Vezi *ibidem*, p. 25.

Coborîrea aromânilor din sud-estul Dunării este atestată de izvoarele istorice. În monografia sa istorico-socio-lingvistică, *Macedoromânii* [15] — una dintre ultimele lucrări publicate de autor —, în care se cristalizează toate ideile pe care le-a exprimat de-a lungul activității sale, Th. Capidan înregistrează și comentează toate sursele istorice existente, demne de a fi luate în seamă pentru istoria **macedoromânilor** (termen prin care îi denumește pe aromâni și pe meglenoromâni, împreună). Mai presus de aceste izvoare însă, savantul prețuiește „argumentul filologiei", care este unitatea limbii române; limba vorbită de macedoromâni este „aceeași [cu aceea vorbită de dacoromâni] nu numai din punctul de vedere al desvoltării ei interne, dar... și din acela al împrumuturilor de afară" [16] (autorul se referă la împrumuturi din albaneză, vechi grecești sau bizantine, cuvinte vechi slave; în schimb, cuvinte de origine maghiară nu apar decît în dacoromână [17]).

Această unitate remarcabilă a limbii române a fost asigurată de același mod de viață, care a conservat elementul românesc prin retragerea în munți și a alimentat contactele între nordul și sudul Dunării (părere exprimată, dealtfel, și de alți savanți români).

Dacă patria primitivă de bază a aromânilor este, după Th. Capidan, sud-estul Dunării, teza autohtoniei acestora nu este total exclusă : mărturie stau trei toponime din nordul Greciei, *Sărună/Sîrunî*, *Băiasa/Bîiasa*, *Lăsun/Lîsun*[u], nume aromânești ale localităților *Thessaloniki*, *Voioussa*, *Elason(a)*, care, prezentînd o serie de schimbări fonetice vechi românești *(-l- > -r-; b- > v-; o + n > un)*, nu au putut fi date decît de o populație băștinașă în regiunile respective [18].

Chiar dacă părerile sale în această problemă atît de discutată a patriei primitive a aromânilor nu au fost reținute integral, argumentele lui Th. Capidan în interpretarea competentă a datelor istorice, filologice, etnografice etc. sînt un permanent punct de referință în orice abordare pe această temă.

Scriind despre a r o m â n i, ca popor, Th. Capidan nu s-a interesat numai de istoria lor, dar și, în foarte mare măsură, de modul lor de viață, de problemele de etnografie aromânească, dovedindu-se, de fiecare dată, același om de știință riguros și consecvent scopului propus. Lucrările sale : *Românii nomazi* [19], *Fărșeroții*, *Macedoromânii* sînt (și) adevărate monografii etnografice. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că, de fiecare dată, consemnînd detalii privind locuința, portul, ocupațiile aromânilor, hărnicia lor, înstrăinarea cu toate consecințele ei, obiceiurile, credințele, formele de artă specifice (literatură populară, dansuri, cîntece, țesături etc.), autorul ni se revelează sensibil și pasionat, unele pasaje fiind adevărate pagini de memorial de călătorie. La toate acestea contribuie și stilul său simplu, firesc, ce lasă să transpară emoția specific umană, stil în consti-

---

[15] *Macedoromânii, Etnografie, Istorie, Limbă*, București, 1942 (1937 — ediția franceză, 1941 — ediția germană).

[16] *Ibidem*, p. 137—138.

[17] *Ibidem*.

[18] Vezi *Limbă și cultură*, p. 161.

[19] *Românii nomazi. Studiu din viața Românilor din sudul Peninsulei Balcanice*, Cluj, 1926.

tuirea căruia, ca și în întreaga sa formație, se resimte modelul maestrului său Sextil Pușcariu.

Din mulțimea de fapte pe care acest neobosit cercetător al neamului său le-a adus la nivelul conștiinței europene, două cel puțin merită a nu fi uitate : în primul rînd, conceptele de „transhumanță", „semi-nomadism" și „nomadism" (trihotomie care îi aparține), ca și tot ce decurge din circumscrierea și aprofundarea lor, pe plan orizontal, ca expansiune socială, și vertical, ca evoluție cu numeroase implicații pentru istoria aromânilor ; în al doilea rînd, sublinierea și demonstrarea rolului femeii aromânce în păstrarea dialectului matern [20].

4.2. Studii despre dialectul aromân.

Activitatea pe tărîmul lingvisticii ocupă în opera lui Th. Capidan locul de frunte : este domeniul în care autorul este o r i g i n a l, atît prin noutatea materialului adus în discuție, cît și prin interpretarea și sistematizarea lui.

Lucrările sale de lingvistică aromânească sînt :

a) S t u d i i consacrate unor capitole de gramatică, formarea cuvintelor sau lexic, cum sînt : *Flexion des Substantivs und Verbums im „Codex Dimonie"* [21], *Die nominalen Suffixe im Aromunischen* [22], *Raporturile lingvistice albano-române* [23] și *Raporturile lingvistice slavo-române* [24], *Elementul slav în dialectul aromân* [25], sau unor probleme de toponimie ș.a.

b) M o n o g r a f i i consacrate unui g r a i aromânesc, cum este *Fărșeroții. Studiu lingvistic asupra românilor din Albania*, sau întregului d i a l e c t aromân, cum este lucrarea sa fundamentală *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, cea mai complexă monografie asupra graiurilor aromânești și o dublă s i n t e z ă : a propriilor sale idei și experiențe acumulate pînă la acest moment (1932) și, mai ales, a tot ce s-a scris valoros și util despre aromâni și aromână, în aromână sau în altă limbă, dar adresîndu-se aromânilor.

c) În fine, o activitate care nu trebuie neglijată este ancheta pentru *Atlasul lingvistic român :* pe fiecare hartă, în dreptunghiurile din dreapta-jos, figurează răspunsurile la întrebări, notate într-o transcriere fonetică ireproșabilă de Th. Capidan. Întreg acest material este foarte prețios pentru studiul comparativ inter-dialectal românesc.

Ceea ce reprezintă trăsătura comună a acestor trei tipuri de lucrări (studii, monografii-sinteze, ALR) și care constituie, înainte de toate, valoarea lor intrinsecă, de material autentic inedit, este faptul că ele se bazează, în primul rînd, pe cunoașterea aromânei de către autor (ca limbă maternă) și, în al doilea rînd, pe anchete la fața locului efectuate personal : la fărșeroți pentru *Fărșeroții*, la mai multe grupuri de aromâni pentru

---

[20] Vezi *Limbă și cultură*, p. 77—78 ; vezi și *Fărșeroții*, p. 127—132.

[21] Publicat în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache", Leipzig, XII, 1906, p. 179—232.

[22] Vezi supra, p. 467, nota 1.

[23] Publicat în „Dacoromania", II, 1922, p. 443—554.

[24] Publicat în „Dacoromania", III, 1923, p. 129—138.

[25] București, 1925 (lucrare premiată de Academia Română cu Premiul Năsturel).

Românii, la românii din sudul Dobrogei pentru ALR. Se înțelege, acest material a fost îmbogățit în *Românii* prin excerptarea tuturor textelor valoroase și sigure scrise în acest dialect. În felul acesta, un material vast, caracterizînd un număr de graiuri nestandardizate, vorbite de aproximativ 300 000 de vorbitori răsfirați în cinci state din Peninsula Balcanică (Grecia, Albania, Iugoslavia, Bulgaria și România), printr-o muncă uriașă, o competență desăvîrșită și o bună capacitate de sinteză, a devenit acest organism uriaș, care funcționează perfect, care este *Românii*.

Cu privire la organizarea internă a grupului dialectal aromânesc, Th. Capidan a repartizat, în mod declarat, aromâna în două grupuri mari: aromâna de nord și aromâna de sud (dihotomie care a fost preluată și de alți autori, ca Tache Papahagi). Nedeclarat însă, studiind separat graiul fărșeroților, Th. Capidan a dovedit că a simțit nevoia unei descrieri separate a acestei entități d i s t i n c t e de restul aromânei, a intuit, fără să-și clarifice ideea, că, de fapt, aromâna de nord nu înseamnă t o a t ă aromâna din nord, ci numai graiul fărșeroților, care se opune, tipologic, tuturor celorlalte graiuri aromânești (concluzie la care au ajuns cercetări ulterioare) [26].

În ceea ce privește interpretările materialului dialectal aromânesc din lucrările lui Th. Capidan, ele sînt, în covîrșitoarea lor majoritate, reținute pînă azi. Sînt cunoscute contribuțiile sale într-o serie de aspecte mult discutate cu privire la cronologia relativă a unor fenomene fonetice dialectale românești, cum este, de pildă, aceea referitoare la ideea lui O. Densusianu (susținută și de elevul său, Tache Papahagi) despre originea aromânească a palatalizării labialelor în nordul Dunării, la dacoromâni. În studiul său *Aromânismele din dialectul dacoromân și problemele care se leagă de ele* [27], Th. Capidan demonstrează că acest fenomen dialectal este independent în cele două dialecte, părere care s-a impus definitiv. Exemplele se pot înmulți. Ceea ce trebuie subliniat, indiferent de situațiile concrete discutate, este faptul că Th. Capidan a făcut, în același timp, d e s c r i e r e și i s t o r i e, înțelegînd, de timpuriu, că între diacronie și sincronie nu este nici o antinomie, ci doar o distincție metodologică; de asemenea, el a folosit c o m p a r a ț i a ca metodă științifică de interpretare, la nivel românesc, cît și romanic, dar, mai ales, balcanic.

Românii stă cu cinste alături de monografia *Studii istroromâne*, elaborată de Sextil Pușcariu, depășind-o, poate, prin bogăția de material socio-cultural și lingvistic impusă de obiect, dialectul aromân, mult mai diversificat, pe plan orizontal, decît cel istroromân și dispunînd de ample atestări ale unor straturi anterioare, pe plan vertical.

Lucrările lingvistice ale lui Th. Capidan epuizează, critic, bibliografia la zi a problemei, demersul lor este original și convingător. De aceea ele nu au fost și este greu să fie înlocuite prin munca unui singur om.

---

[26] Vezi această repartizare formulată de Matilda Caragiu Marioțeanu în *Fono-morfologie aromână. Studiu de dialectologie structurală*, București, 1968, p. 18 și urm. și în *Compendiu de dialectologie (nord- și sud-dunăreană)*, București, 1975, p. 264—265.

[27] Publicat în „Junimea literară", XVI, 1927 și în volumul *Limbă și cultură*, p. 312—330.

Dacă ar fi scris numai *Aromânii*, Th. Capidan și-ar fi înscris numele la loc de cinste în istoria lingvisticii românești. Opera sa întreagă depășește granițele aromânisticii — ca preocupare pentru aromâni și aromână — , iar, prin situarea aromânei, a meglenoromânei, a limbii române în general în contextul balcanic și romanic, această operă ne apare ca un cîmp vast de investigație, în care un om de știință competent și pasionat a semănat idei și perspective.

Iunie 1979

Facultatea de limba și literatura română
București, str. Edgar Quinet 5—7

CONTRIBUȚIA LUI THEODOR CAPIDAN LA STUDIEREA MEGLENOROMÂNEI

DE

NICOLAE SARAMANDU

În lingvistica românească Theodor Capidan este autorul nu numai al celei mai amănunțite descrieri a dialectului aromân, ci și al celei mai cuprinzătoare monografii consacrate unui alt dialect românesc sud-dunărean : meglenoromâna. Învățatul clujean a însoțit monografia publicată în 1925 de alte două lucrări, necesare pentru completarea datelor lingvistice asupra dialectului : o culegere de literatură populară (1928) și un dicționar (1935) [1]. Studiile consacrate de Theodor Capidan meglenoromânei — de la apariția monografiei a trecut peste o jumătate de secol — au rămas pînă astăzi principala sursă de informare asupra acestui dialect. Ele sînt superioare, în ceea ce privește bogăția informației, exactitatea datelor și autenticitatea faptelor de limbă, lucrărilor publicate de G. Weigand [2], Pericle Papahagi [3] și I.-A. Candrea [4].

În ceea ce privește materialul lingvistic, Theodor Capidan își întemeiază descrierea pe date culese de la vorbitori ai dialectului. Ca și în cazul aromânei, Theodor Capidan realizează, prin studiul monografic, o lucrare de gramatică istorică și descriptivă, care aparține, în egală măsură, dialectologiei și istoriei limbii române. În comparație cu descrierea anterioară a meglenoromânei, datînd de la sfîrșitul veacului trecut și datorată lui G. Weigand, monografia realizată de Theodor Capidan este cu mult mai bogată nu numai în fapte, ci și în explicații privind istoria limbii și repartiția dialectală a fenomenelor. Este suficient să amintim, în acest sens, că învățatul german nu făcuse nici o referire la deosebirile pe graiuri în cadrul meglenoromânei și nu semnalase particularități importante, cum ar fi, de pildă, închiderea vocalelor *a*, *e*, *o* la *ă*, *i*, *u* în poziție neaccentuată.

Prin studiile sale, Capidan a impus recunoașterea meglenoromânei ca al patrulea dialect al limbii române, alături de aromână, dacoromână și istroromână. Totodată, învățatul clujean a susținut apartenența meglenoromânilor la romanitatea sudică. Theodor Capidan opunea concepția sa celei exprimate de Ovid Densusianu, care considera meglenoromâna un

---

[1] Th. Capidan, *Meglenoromânii. I. Istoria și graiul lor*, București, 1925 ; *II. Literatura populară la meglenoromâni*, București, 1928 ; *III. Dicționar meglenoromân*, București, 1935.

[2] G. Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, 1892.

[3] Pericle N. Papahagi, *Megleno-Românii. Studiu etnografico-filologic*, I—II, București, 1902.

[4] I.-A. Candrea, *Texte meglenite*, „Grai și suflet", I, 2, 1924, p. 261—285 ; II, 1, 1925, p. 100—128 ; *Glosar megleno-român*, „Grai și suflet", III, 1, 1927, p. 175—209 ; VI, 1—2, 1934, p. 163—192 ; VII, 1937, p. 194—230.

subdialect al dacoromânei și pe meglenoromâni „o colonie dacoromână veche pe teritoriul macedoromân" [5].

Cercetările efectuate de Capidan asupra meglenoromânei s-au suprapus, în timp, cu cele consacrate aromânei, fapt care i-a permis să examineze originea și istoria celor două dialecte dintr-o perspectivă unitară asupra romanității sud-dunărene. Dintre particularitățile lingvistice care diferențiază grupul nordic de cel sudic, Theodor Capidan menționează rotacismul și tratamentul velarelor latinești *c, g:* „Dialectele aromân și meglenoromân formau încă de la început (înainte de despărțirea dialectelor) un singur idiom sudic, care se deosebea în unele puncte de graiul românilor nordici, mai ales prin pronunțarea lui *ce, ci, ge, gi* ca *țe, ți, dze, dzi* și prin lipsa rotacismului" [6]. La acestea Capidan adaugă concordanțele care se constată între aromână și meglenoromână în ceea ce privește elementele comune cu albaneza.

Întemeiată pe examinarea atentă a datelor lingvistice și istorice, concepția lui Theodor Capidan despre teritoriul de formare a limbii și a poporului român s-a cristalizat în timp, fiind prezentată în mai multe studii, inclusiv în cele consacrate meglenoromânei, și căpătînd o formă definitivă în discursul de recepție, *Romanitatea balcanică* [7], rostit de învățatul clujean cu prilejul primirii lui ca membru al Academiei Române. Vorbind de romanitate nordică și de romanitate sudică, Theodor Capidan avea în vedere un larg teritoriu romanizat: „Românii actuali, cunoscuți în cele 4 tulpine, nu reprezintă numai urmașii romanității din nordul peninsulei balcanice și a ținuturilor romanizate din stînga Dunării, ci și din întreaga peninsulă, așa cum a existat după cucerirea ei de Romani" [8]; „în această epocă de după părăsirea parțială a Daciei, limba latină a răsunat din Carpați pînă în Pind și de la țărmurile Adriaticei pînă la Marea Egee" [9]. Respingînd ideea unui teritoriu restrîns de formare a limbii și a poporului român, care s-ar găsi exclusiv în nordul sau în sudul Dunării, învățatul aromân a susținut cu claritate un punct de vedere care este astăzi unanim acceptat.

Analizînd particularitățile dialectului meglenoromân, Theodor Capidan a pus în evidență asemănările cu aromâna și dacoromâna și a încercat să reconstituie, pe baza lor, direcțiile de deplasare a meglenoromânilor în cursul evului mediu. „Meglenoromânii — afirma Capidan — ar fi mai în drept decît toți ceilalți Români să spună: «limba noastră reprezintă istoria noastră»" [10].

Asemănările cu dacoromâna fac să se poată afirma cu certitudine că meglenoromânii nu sînt autohtoni în actualele așezări, ei venind din nord, dintr-un teritoriu pe care Theodor Capidan îl fixează aproximativ

---

[5] Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine. I. Les origines*, Paris, 1901, p. 330: „Une colonie daco-roumaine ancienne sur le territoire macédo-roumain doit être celle du Meglen".

[6] Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I, București, 1925, p. 75.

[7] Th. Capidan, *Romanitatea balcanică*, Academia Română. Discursuri de recepție, București, 1936.

[8] Th. Capidan, *op. cit.*, p. 59.

[9] *Ibidem*, p. 25.

[10] Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I, p. 54.

între Dunăre și Munții Haemus. Asemănările, mai numeroase, cu aromâna sînt o dovadă nu numai a apartenenței meglenoromânilor la grupul sudic, ci și a faptului că, în deplasarea lor spre sud, meglenoromânii au trecut prin teritorii locuite de aromâni. Urme ale acestei deplasări se pot vedea la aromânii din localitățile Gopeș și Moloviște, care au unele particularități de grai comune cu meglenoromânii [11].

În legătură cu particularitățile pe care meglenoromâna le are în comun cu aromâna sau cu dacoromâna, trebuie evidențiat faptul că nu toate au un caracter general; multe dintre ele au o răspîndire dialectală limitată fie în meglenoromână, fie în celelalte dialecte. De asemenea, pe baza cunoștințelor actuale despre graiurile românești, pot fi identificate și în alte dialecte fenomene pe care Capidan le considera specifice meglenoromânei [12].

O constatare care trebuie făcută este că unele particularități importante prin care meglenoromâna se apropie de dacoromână se întîlnesc, în special, în graiurile sud-estice, adică în actualele graiuri muntenești. Schimbări fonetice cum sînt trecerea africatelor *ğ*, *dz* la fricativele *j*, *z* (*joc*, *judic*, *jug*; *zac*, *zadă*, *zic*), palatalizarea incompletă a labialelor sau rostirile *coi̯ni*, *moi̯ni*, *poi̯ni* (cu diftong), prin care meglenoromâna se delimitează clar de aromână, sînt caracteristice zonei sud-estice a teritoriului lingvistic dacoromân. Observăm că, spre deosebire de meglenoromână, aromâna se grupează, în privința fenomenelor menționate, cu graiuri dacoromâne nord-vestice.

În ceea ce privește aromâna, în afară de graiul din Gopeș și Moloviște, trebuie atrase în sfera concordanțelor cu meglenoromâna graiul din Beala de Sus și Beala de Jos (Macedonia — Iugoslavia) și unele graiuri din Albania. G. Weigand a identificat la aromânii din Beala unele particularități dialectale care se regăsesc în meglenoromână, cum sînt: *ģ* în loc de *ŷ* (*ģermu*, *ģaspi*), articularea de tipul *omu*, *lupu* (față de *omlu*, *luplu* în alte graiuri ale aromânei), cuvinte ca *(mi) culcu*, *frig*, dispărute, în general, din celelalte graiuri [13]. Aceste particularități, cunoscute și dacoromânei, se întîlnesc, de asemenea, în unele graiuri aromânești din Albania, așa cum a arătat ulterior chiar Capidan în studiile consacrate aromânei [14]. Adăugăm aici că am întîlnit, în unele graiuri aromânești, forme de perfect simplu nesemnalate pînă în prezent, cum sînt *căntaț* = cîntarăți, *lucraț* = lucrarăți (în loc de *cîntat*, *lucrat*, formele curente) [15], ca în meglenoromână, rezultate din analogia cu cele de prezent și imperfect [16]. De asemenea, conservarea lui *u* final numai după grupul muta cum liquida,

---

[11] Th. Capidan, *op. cit.*, p. 62, 75, 100, 124—126; cf., în acest sens, și Tache Papahagi, *Originea Mulovișteniłor și Gopeșenilor în lumina unor texte*, „Grai și suflet", IV, 1930, p. 195—256.

[12] Cf., recent, Andrei Avram, *Probleme de metodă privind stabilirea trăsăturilor comune și a trăsăturilor specifice ale dialectelor românești*, SCL, XXIX, 1978, nr. 3, p. 247—252.

[13] G. Weigand, *Vlacho-Meglen*, Leipzig, 1892, p. 55.

[14] Cf. Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, București, 1932, p. 308—310.

[15] Forme notate la aromânii din Dobrogea, localitățile Cogealac (fărșeroți) și Rîmnicu de Sus (grămosteni originari din Bulgaria).

[16] Pentru meglenoromână, cf. Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I, p. 163.

ca în meglenoromână și dacoromână, am notat-o în graiul aromânilor moscopoleni [17].

În sfîrșit, menționăm faptul că anumite fenomene considerate de Theodor Capidan specifice meglenoromânei se regăsesc în celelalte dialecte românești: *o* (inițial) > *u̯o* > *u̯ă* (dialectal în dacoromână), *o̯a* > *u̯a* (dacoromână și aromână), *e̯a* > *e̯* și *o̯a* > *o̯* (istroromână și dialectal în dacoromână și aromână), dispariția lui *i* final după *r* (istroromână și dialectal în aromână), *ł* velar (dialectal în aromână), asurzirea consoanelor sonore în poziție finală (dialectal în aromână) [18] etc.

Un aspect important pe care l-a pus în evidență Capidan este fărîmițarea dialectală a meglenoromânei. Astfel, în graiul din localitățile Țîrnareca și Huma, care se apropie în multe privințe de aromână, *ă* accentuat nu trece la *o̯*, se conservă africatele *dz*, *ğ*, palatalizarea labialelor este generală etc.; diftongii *e̯a*, *o̯a* se reduc la *e̯*, *o̯* numai în graiul din Lugunța; rostirile *i̯ă*, *u̯ă* în loc de *i̯e*, *u̯o* apar numai în graiul din Liumnița etc.

Theodor Capidan considera, pe drept cuvînt, că această diversitate dialectală nu poate fi explicată dacă ne limităm la teritoriul foarte restrîns pe care îl ocupă meglenoromânii în prezent. Răspîndiți, în trecut, pe un spațiu mult mai întins în Peninsula Balcanică, meglenoromânii s-au stabilit în actualele așezări venind din locuri diferite și, probabil, la date diferite; ei au fost odinioară mai numeroși decît astăzi (constatare valabilă pentru toți românii sud-dunăreni). Aceasta explică, de pildă, marea diversitate în tratamentul labialelor care se constată în graiurile actuale ale meglenoromânei; este foarte probabil, consideră Capidan, „că și dialectul megl[enoromân] s-a dezvoltat pe un teritoriu unde din vremurile cele mai vechi au fost două tendințe, una pentru alterarea și alta pentru menținerea [...] intactă [a labialelor], așa cum s-a întîmplat cu dialectul dacoromân" [19].

Am insistat asupra concordanțelor dintre meglenoromână și celelalte dialecte, ca și asupra deosebirilor dîntre graiurile meglenoromânei pentru a pune în evidență complexitatea raporturilor inter- și intradialectale în sînul limbii române. Aceasta l-a făcut pe Alexandru Philippide să se întrebe: „Nu-i mai drept oare să considerăm toată limba română ca o masă unică, din care se desfac ca vorbiri dialectale de același grad vorbirile de pe teritoriile Dacoromânilor, Macedoromânilor și Istroromânilor?" [20]. Cercetări recente de dialectologie istorică au întărit ideea formulată de învățatul ieșean cu privire la cele două grupuri dialectale dacoromâne, unul nord-vestic (denumit, convențional, moldovean) și altul sud-estic (denumit, convențional, muntean), care s-au desprins direct din româna comună [21]. Această divizare dialectală pare să fie confirmată

---

[17] Cf. Nicolae Saramandu, *Cercetări asupra aromânei vorbite în Dobrogea*, București, 1972, p. 171–172, și *U final în graiurile aromânei*, SCL, XXIX, 1978, nr. 3, p. 335.

[18] Cf. Nicolae Saramandu, *Neutralizarea opoziției de sonoritate în aromână*, SCL, XXII, 1971, p. 379–382.

[19] Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I, p. 127.

[20] Alexandru Philippide, *Originea Românilor*, II, Iași, 1927, p. 382–383.

[21] Cf. Emanuel Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, 1968, p. 194: „De la faza română comună se trece direct la cele două grupuri dialectale existente în prezent: grupul moldovenesc și grupul muntenesc".

și de meglenoromână, care, pe de o parte, se apropie de aromână, așadar de grupul dacoromân nord-vestic, iar, pe de altă parte, prin particularitățile care o deosebesc de aromână, se apropie de grupul dacoromân sud-estic. Este o observație care ne ajută să înțelegem mai bine atît ideea apartenenței meglenoromânei la romanitatea sudică, așa cum a susținut Theodor Capidan, cît și poziția intermediară a acestui dialect în raport cu aromâna și dacoromâna.

Reflecțiile de mai sus nu ar fi fost posibile fără contribuția decisivă a lui Theodor Capidan la cunoașterea meglenoromânei în contextul larg al romanității balcanice, prin cercetarea aprofundată a faptelor de limbă, a toponimiei, a atestărilor istorice ale acestei romanități la cronicarii bizantini etc. Fie că s-a ocupat de aromâni, fie că s-a ocupat de meglenoromâni, Theodor Capidan a fost preocupat în studiile sale, la fel ca toți lingviștii de seamă ai epocii, de problema generală a formării limbii și a poporului român. În acest sens, învățatul aromân a exprimat puncte de vedere originale, încadrate într-o concepție unitară, solid susținută de fapte și de cunoașterea la fața locului a aromânilor și a meglenoromânilor.

Ca reprezentant al școlii clujene, Theodor Capidan a contribuit la impunerea, în lingvistica românească, a cîtorva idei fundamentale, cum sînt : admiterea unui teritoriu larg romanizat, la nordul și la sudul Dunării, ca bază a formării limbii și a poporului român ; posibilitatea nașterii romanității și în sudul Peninsulei Balcanice, acolo unde se găsesc astăzi aromânii ; rolul permanentelor deplasări ale populației romanizate în determinarea actualei configurații dialectale a limbii române.

Iunie 1979

Institutul de cercetări etnologice și dialectologice
București, str. Nikos Beloiannis 25

THEODOR CAPIDAN ŞI PROBLEMELE SUBSTRATULUI LIMBII ROMÂNE*

DE

GR. BRÂNCUŞ

În istoria balcanisticii (istorie socială, etnografie, folcloristică, dialectologie etc.), Th. Capidan ocupă un loc de frunte. Pe lîngă o bună formaţie de indoeuropenist (a studiat la Leipzig cu G. Weigand, A. Leskien, F. Sievers, K. Brugmann etc.), el a avut avantajul, care a lipsit multor balcanologi, de a fi cunoscut bine idiomurile din sud-estul Europei : bulgara, sîrbocroata, neogreaca, albaneza, turca şi, bineînţeles, dialectele româneşti. Peregrinările sale în sudul Dunării, făcute în special în scopul studierii aromânilor şi a meglenoromânilor, l-au dus la o cunoaştere completă a teritoriului balcanic — condiţie indispensabilă pentru cercetarea istoriei raporturilor dintre limbile din această regiune. Aproape toate studiile de lingvistică balcanică ale lui Capidan sînt elaborate din perspectiva largă a raportului dintre limba şi particularităţile istoriei popoarelor din această peninsulă. El a surprins astfel, cu mai multă claritate decît alţi lingvişti şi istorici, procesul constituirii romanităţii balcanice, sensul mişcărilor de populaţie în timpurile străvechi, zonele de contact dintre populaţii diferite, formarea unor arii lingvistice relativ închise, „uniformizarea în tipul şi mentalitatea popoarelor din sudul Dunării care, în mod firesc, a dus la omogenitate lingvistică, în măsura în care se arată azi în graiul tuturor populaţiunilor balcanice" *(Limbă şi cultură*, Bucureşti, 1943, 178).

Cunoaşterea terenului sub toate aspectele (limbă, cultură, civilizaţie, istorie, geografie) l-a făcut să adopte o poziţie obiectivă în cercetările speciale de limbă, să manifeste o mare prudenţă în susţinerea unor teorii sau ipoteze privind, bineînţeles, domeniile mai întunecate ale istoriei limbii noastre. Aşa s-ar explica faptul că Th. Capidan nu a supraevaluat influenţa substratului traco-dac asupra latinei dunărene, a considerat cu multă măsură aportul limbii greceşti la formarea unor caractere comune mai multor limbi balcanice, a asistat cu toată rezerva la efortul unora dintre contemporanii săi de a reconstitui o posibilă influenţă veche germanică asupra românei, a acceptat fără entuziasm reconstrucţiile forţate de etimonuri latineşti, a restrîns influenţa slavă în limitele ei firesti şi a acordat influenţei limbii române asupra altor idiomuri vecine importanţa cuvenită. Iată ce scria, în legătură cu această din urmă idee, încă în 1920 : „Este aproape un curent printre filologii care se ocupă cu studiul limbilor balcanice ca, ori de cîte ori dau de cîte un cuvînt de origine necunoscută, dar care este acelaşi la unele sau toate limbile balcanice, să admită că

---

* Conferinţă ţinută la 27 aprilie 1979, în cadrul simpozionului omagial „Theodor Capidan", organizat de Facultatea de filologie a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la naşterea savantului.

este de proveniență slavă, albaneză sau chiar greacă, însă numai românească nu" (DR, I, 331).

Th. Capidan a fost preocupat în mod constant de domeniul substratului și al raporturilor lingvistice româno-albaneze. După studiul lui Treimer din 1914, *Albanisch und Rumänisch* (în ZRPh, XXXVIII, 385—414), în care se ia în considerație numai fondul autohton al dacoromânei, propunîndu-se o singură cale de explicare, ampla lucrare a lui Capidan *Raporturile albano-române* (în DR, II, 445—554), consacrată în mod special elementelor comune din aromână și albaneză, dar fără eludarea dacoromânei și a celorlalte dialecte, apare ca cea dintîi sinteză în care se îmbrățișează, în toată întinderea, întregul volum de fapte autohtone din română. În privința vocabularului, în afară de selecția riguroasă a materialului deja cunoscut și de aportul personal de fapte noi (cuvinte dialectale, sensuri noi, etimologii etc.), reține atenția în special ideea că fondul lexical autohton românesc nu este unitar din punct de vedere etimologic. De aceea, în stadiul de atunci al cercetărilor, Capidan este nevoit să admită că unele cuvinte au fost împrumutate din albaneză, altele se pot explica, în ambele limbi, printr-o origine comună, deci aparțin substratului comun, iar altele, în sfîrșit, ar fi „de origine balcanică", adică dintr-o sursă preromană greu de precizat [1]. Admițînd împrumutul din albaneză, Capidan insistă însă și asupra ideii împrumutului invers, din română în albaneză [2], idee care va fi reluată ulterior și de alți lingviști, printre care și Jokl. Așadar, vecinătatea imediată dintre români și albanezi, prin care s-ar explica împrumutul reciproc, nu exclude înrudirea celor două limbi printr-un substrat comun. „În afară de raporturile de vecinătate între români și albanezi în perioada romană, trebuie să fi existat ceva și mai înainte de aceste raporturi, care să fi pornit, poate, din apropierea mare sau, pe alocuri, și din identitatea elementului autohton" (DR, II, 483).

Mai tîrziu, Capidan renunță aproape cu totul la ideea împrumutului reciproc albano-român și atribuie direct substratului elementele pe care româna le are în comun cu albaneza : „Spre deosebire de greci și de slavi — scrie el în 1936 — legăturile noastre cu albanezii sub aspectul balcanic se arată mult mai intense. Ele pornesc de la un număr de cuvinte care nu sînt latinești, grecești sau slave și *nici împrumuturi de la albanezi la români sau viceversa* (sublinierea noastră — *G.B.*), ci pleacă de la forme comune, existente, probabil, în graiurile preromane" *(Limbă și cultură*, 196). În alt loc, se exprimă și mai clar în favoarea ipotezei moștenirii din substrat : „Pentru lămurirea lor [a particularităților neromane care apropie româna de albaneză] s-au emis tot felul de păreri, dintre care, după mine, cea mai verosimilă pare aceea care se referă la moștenirea comună albano-română din epoca preromană" *(ibid.*, 199). Astăzi, această idee domină în toate cercetările balcanologilor români.

---

[1] **a.** Cuvinte împrumutate din albaneză : *(a)mură, (a)rîndză, bardzu, budză, căpușă, gălbadză, greasă* (dr. *gresie*), *groapă, grundă* (dr. *grunz*), *hut* (dr. *uture*), *măgură, moașă, mușcă* (dr. *mușcoi*), *peatică* (dr. *petic*), *sîmbure, sîrmă, spuză, sterp, țarc*, suf. *-dză*. **b.** Cuvinte din substrat comun : *baligă* (alb. *bajgë*), *brad, copaci, curpan* (dr. *curpen*), *madzăre, năpărtică* (dr. *năpîrcă*), *mărai* (dr. *mărar*), *scrum*. **c.** Cuvinte de origine „balcanică" : *copil, baci, țap, șut, baltă, gard, ciucă*.

[2] Împrumuturi românești în albaneză : *baligë, gushë, urdhë* (probabil și *murg, kodrë, sorrë, kësulë, laj, flojere*).

Dacă totuşi unele cuvinte, puţine la număr, par să se explice prin influenţă albaneză timpurie, faptul acesta stă în acord cu teoria lui privind locul de formare a poporului şi a limbii române (v. infra), potrivit căreia numai „o parte dintre strămoşii noştri veneau la sud în atingere cu străbunii albanezilor. Ei trăiau în simbioză cu populaţiunile traco-ilirice neromanizate". Din acest contact, realizat într-o zonă laterală a domeniului primitiv românesc, au rezultat „puţinele cuvinte de împrumut ce există de la albanezi la noi şi invers" *(ibid.*, 167), cuvinte care, aparţinînd prin semantism păstoritului, au avut o mare putere migratorie, difuzîndu-se pe întreg teritoriul de limbă română, respectiv albaneză.

În aromână (inclusiv graiurile fîrşeroţilor) şi meglenoromână lipsesc destul de multe cuvinte autohtone cu corespondente albaneze. După Capidan, din 52 de cuvinte, 19 nu există în aromână: *bucura*, *bunget*, *ceafă*, *cursă*, *gata*, *ghimpe*, *mal*, *mugur*, *pîrîu*, *strepede*, *viezure*, *vare-* (în *varecare)*, *zară; ghiuj*, *hămesit*, *stăpîn*, *cătun*, *bălaur*, *acă-* (în *acătare)*. El consideră că acestea (la care se adaugă unele fapte de fonetică şi gramatică) nu au existat niciodată în aromână, ceea ce s-ar explica prin caracterul particular al contactului dintre aromâni şi albanezi în perioada antică: „Strămoşii aromânilor, după despărţirea lor de dacoromâni, se găseau în regiuni aşezate în răsăritul peninsulei, care erau ceva mai departe de albanezi. Aceste regiuni nu puteau fi decît acelea din Hemus, Tracia, Rodope, atestate[...] de majoritatea cronicarilor bizantini" *(Aromânii. Dialectul aromân*, 1932, 30).

Capidan nu limitează aportul substratului traco-dac la vocabular, ci, ca mulţi alţi lingvişti, consideră că influenţa autohtonă s-a manifestat şi în fonetică, şi în gramatică. Pornind de la confruntarea cu albaneza, el atribuie substratului, între altele, vocala *ă*, postpunerea articolului, întrebuinţarea participiului ca substantiv verbal ş.a. *(Limbă şi cultură*, 197). Această concepţie, privind acţiunea mai largă a substratului, trebuie reţinută cu atît mai mult cu cît astăzi cei mai mulţi romanişti ignoră, fără nici un temei, orice contribuţie a idiomurilor preromane din Balcani la fonetica şi gramatica românei.

În privinţa originii albanezilor şi a leagănului lor primitiv, chestiuni dezbătute atît de mult în istoria şi lingvistica balcanică şi legate, adeseori, de problema locului de formare a poporului român, Th. Capidan, pe baza cunoaşterii aprofundate a vieţii sociale actuale a albanezilor (apăruseră strălucitele studii de etnografie albaneză ale lui Jokl, Nopcsa, Stadtmüller, la care se adaugă cercetările lui însuşi de etnografie românească sud-dunăreană), îşi însuşeşte o concepţie care nu este deloc de neglijat în cercetările de astăzi. După el, albanezii sînt, la origine, „triburi traco-ilirice care, [...] din cauza unei tenacităţi mai pronunţate în formele de viaţă primitivă, precum şi din pricina izolării lor în munţi, au rămas neromanizaţi" *(ibid.*, 158). Patria lor primitivă trebuie căutată „pe teritoriul naţional din nordul Albaniei şi al peninsulei, într-un ţinut în care puteau veni în atingere cu populaţiunile româneşti medievale din sudul Dunării" *(ibid.*, 156). Şi, în sfîrşit: „Pare mult mai verosimil că albanezii, în ciuda greutăţilor de grai pe care lingviştii nu le pot lămuri, reprezintă iliri amestecaţi cu traci, o părere care se apropie de concepţia istorică a lui Iorga despre originea poporului albanez. Aşezările lor s-au

întins odată mai spre miazănoapte și răsărit, acolo unde au putut veni în contact cu strămoșii românilor" (*ibid.*, 205). Albanezii tosci au coborît mai tîrziu dintr-o regiune de nord-est, din vecinătatea ariei apusene din Dacia caracterizată prin rotacismul lui *-n-* intervocalic. În felul acesta s-ar explica și asemănările mai mari pe care le prezintă tosca (nu și ghega) cu dacoromâna.

În legătură cu locul de formare a limbii și poporului român, teoria lui Capidan, originală mai ales în ceea ce privește grupurile românești din sudul Dunării, este construită din perspectiva unității inițiale a romanității balcanice. Teritoriul primitiv românesc trebuie văzut pe o mare arie de limbă tracă, la nord și la sud de fluviu, acolo unde romanizarea a fost mai activă. Zonele de rezistență ale romanizării au fost ținuturile vestice ale Daciei, adică „Oltenia, Banat, Crișana și Bihor. De acolo [populațiile românești] s-au revărsat în toată Muntenia, toată Transilvania și toată Moldova. Din aceasta rezultă că ținuturile apusene din Dacia, cu prelungire la răsărit, în dreapta și stînga Dunării, reprezintă propriu-zis teritoriul în care elementele băștinașe, în unire cu populațiunile românești meridionale, au dat naștere la poporul român" (*ibid.*, 173). Din prezența numelor topice *Băiasa* (< lat. *Vavissa* > gr. *Voiusa*, alb. *Vjosa*), *Lăsun* (< *Elasona*, *Oloson*) și *Sărună* (< *Salona*) „rezultă că o parte din strămoșii aromânilor continuă vechea romanitate locală" (*ibid.*, 210). Această populație nu s-a asimilat în masa greacă pentru că, prin mișcările metanastasice, a stat într-un contact continuu cu restul populației romanice, atît de la nord, cît și de la sud de fluviu. După ce Pușcariu formulează teza că istroromânii reprezintă vechea populație romanică din peninsulă, Capidan revine, generalizînd, cu afirmația că toate ramurile de români sudici „fac parte din romanitatea balcanică" (*ibid.*, 259), sînt, adică, urmași direcți ai populației traco-romane din sudul Dunării. Aceasta nu exclude continuitatea românească în Dacia în tot cursul evului mediu. În afară de faptul că contactul cu albanezii s-a petrecut numai cu o parte dintre românii sudici, numele de ape, ca *Olt*, *Criș*, *Dunăre*, se explică nu prin intermediar maghiar sau slav, ci prin fonetica traco-dacă, lucru acceptat astăzi de aproape toți lingviștii.

Deși latina a reprezentat un factor activ de unificare, româna comună avea totuși, în concepția lui Capidan, deosebiri dialectale, dar, prin mișcările de transhumanță, prin uniformizarea vieții economice și sociale, deci prin legăturile continue între ramurile de români, aceste deosebiri s-au redus simțitor, încît în secolele X—XII, cînd aromânii se despart definitiv de dacoromâni, se poate vorbi de o limbă română cu un caracter general unitar. E posibil să aibă dreptate Capidan considerînd că unele particularități dialectale, ca, de exemplu, tratamentul africatelor *č*, *ǧ* în dialectele sudice, rotacismul lui *-n-* intervocalic, palatalizarea labialelor și altele, care datează din epoca preslavă, să fie determinate de tendințe interne, care vin, probabil, din substrat.

Capidan a acceptat ideea existenței unui „Sprachbund" balcanic: „Urmele acestei civilizații [bizantină și slavă] unite cu toate împrumuturile și decalcurile făcute de la limbă la limbă, din contingențele zilnice și chiar prin deznaționalizări, au contribuit toate la formarea unei mentalități balcanice comune, din care a rezultat o uniune de limbă. De aceea, trecerea

de la o limbă la alta se face atît de uşor, sub raportul sintactic, stilistic şi al frazeologiei" *(ibid.*, 206). „Uniunea lingvistică balcanică" e luată însă într-un sens puţin diferit de cel dat de Sandfeld, adică priveşte o grupare de limbi neînrudite genealogic şi care au în comun trăsături *accesorii*, *regionale*, *nepermanente* (sublinierea noastră). Influenţa greacă, pe care Sandfeld o consideră determinantă în procesul de constituire a uniunii lingvistice din Balcani, apare în concepţia lui Capidan restrînsă în limite fireşti. Astfel, sincretismul genitiv-dativului, substituirea infinitivului prin conjunctiv, structura viitorului cu *a vrea* — trăsături care caracterizează toate limbile din acest teritoriu — nu sînt atribuite, cel puţin pentru română, influenţei greceşti, ci unor tendinţe interne ale romanităţii balcanice. Trebuie subliniat, de asemenea, că învăţatul clujean a stăruit mereu, prin diverse studii, asupra contribuţiei românei (şi a dialectelor ei din sudul Dunării) la crearea acestei uniuni lingvistice (v., de exemplu, studiile privind influenţa românei asupra limbilor slave, influenţa aromânei asupra albanezei etc.). Terminologia păstorească este domeniul de influenţă românească sigură asupra idiomurilor din Balcani (cf. DR, II, 677—680).

Aşadar, Theodor Capidan — reprezentant strălucit al şcolii lingvistice din Cluj — se impune în istoria lingvisticii româneşti nu numai prin clasicele monografii consacrate aromânei şi meglenoromânei, prin contribuţia remarcabilă la redactarea Dicţionarului Academiei, prin studii valoroase de slavistică, de toponimie, etnologie, lingvistică generală etc., ci şi prin cercetările, cu rezultate valabile în întregime şi astăzi, asupra reminiscenţelor româneşti din substratul traco-dac.

Mai 1979

Facultatea de limba şi literatura română
Bucureşti, str. Edgar Quinet 5—7

ÎN PROBLEMA « PREDICATULUI NOMINAL »

DE

G. G. NEAMȚU

0. Clasificarea predicatului în nominal și verbal, clasică prin omniprezența și vechimea ei în gramatică, este pusă, în ultima vreme, sub semnul întrebării de unii cercetători, atît în lingvistica străină [1], cît și în cea românească [2]. Argumentîndu-se caracterul neunitar și, implicit, bifuncțional al predicatului nominal, numele predicativ dobîndește statutul de funcție sintactică (parte de propoziție) de sine stătătoare, iar predicatul, ca esență, cunoaște o singură modalitate de realizare — verb la mod personal (inclusiv *a fi* « copulativ ») [3].

În consensul acestei opinii, arătăm în cele de mai jos că, de fapt, nici gramaticii (așa-numite) tradiționale [4] nu-i este străină interpretarea bifuncțională a predicatului nominal. Sînt reținute de aici cîteva formulări, constatări și afirmații curente, care, reinterpretate, devin, în fond, tot atîtea argumente implicite în favoarea recunoașterii verbului copulativ și a numelui predicativ ca părți distincte de propoziție.

1. Afirmînd că predicatul nominal are o structură binară, formată din două părți componente — verbul copulativ și numele predicativ —, gramatica îi postulează de fapt caracterul neunitar, discontinuu [5]. Circumscriind nivelul gramatical la care predicatul nominal este « compus », acesta fiind cel sintactic, nu morfologic [6], părțile sale componente ne apar,

---

[1] Vezi Miloš Dokulil, František Daneš, *Kt. zv. významové a mluvnické stavbě věty*, în *O vedeckém poznání soudobých jazyků*, Praga, 1958, p. 245; *Der Grosse Duden*, Band 4. *Grammatik der deutschen Gegenwartsprache*, 2., vermehrte und verbesserte Auflage, Mannheim/Wien/Zürich, 1966, p. 527; Walter Jung, *Grammatik der deutschen Sprache*, Leipzig, 1968, p. 171; Hans Glinz, *Der deutsche Satz*, 7. Auflage, Düsseldorf, 1972, *passim*.

[2] Vezi, în ordinea cronologică a contribuțiilor, D. D. Drașoveanu, *Despre elementul predicativ suplimentar*, în CL, XII, 1967, nr. 2, p. 237—239; Elena Neagoe, *Observații asupra definiției verbului copulativ*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 95—99; G. G. Neamțu, *Termeni regenți pentru determinanții (complementele) predicatului nominal*, în CL, XVII, 1972, nr. 1, p. 51—66; D. D. Drașoveanu, *Sintagama « verb + adjectiv » — o certitudine?*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 265—277; Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, 1973, p. 124—145; Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974, p. 133—155; Vasile Șerban, *Teoria și topica propoziției în româna contemporană*, București, 1974, p. 59; Petru Zugun, *Părțile de propoziție*, în CL, XXIII, 1978, nr. 1, p. 107—108.

[3] Pentru situația interjecției, vezi Valeria Guțu Romalo, *lucr. cit.*, p. 131—132.

[4] Avem în vedere, în primul rînd, prezentarea completă și de prestigiu din *Gramatica limbii române*, ediția a II-a, București, 1963 (tiraj 1966), vol. I și II (în continuare: GLR).

[5] Vezi și Ecaterina Teodorescu, *În problema structurii părților de propoziție cu privire specială la predicatul nominal*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 2, p. 127.

[6] Verbele copulative nu sînt tratate în gramatici ca morfeme, asimilabile în vreun fel auxiliarelor verbale (vezi GLR, vol. I, p. 203—204, 206—207). La aceasta se adaugă și prezența la copulative, inclusiv la *a fi*, cel mai abstract dintre ele, a unui sens lexical-semantic (vezi Petru Zugun, *lucr. cit.*, p. 107—108; Ecaterina Teodorescu, *lucr. cit.*, p. 124—125).

amîndouă în egală măsură, ca unități sintactice. Că aceste părți componente sînt, la nivel sintactic, unități și nu subunități, ne-o dovedește, printre altele, și terminologia în care sînt prezentate ele în gramatică.

Astfel, în paragrafele în care se dau funcțiile sintactice ale diferitelor părți de vorbire, numele predicativ se înscrie alături de subiect, atribut, element predicativ suplimentar, complemente [7], sub aceeași denumire generică de funcție sintactică (parte de propoziție). Cînd se descrie numele predicativ, aceasta se face de asemenea în termenii proprii și comuni (tuturor) funcțiilor sintactice: „Numele predicativ poate **fi exprimat** [subl. mea — *G.N.*] printr-un substantiv, un adjectiv substantivizat sau pronume..." [8]. Același termen, funcție, îl regăsim și în definiția propoziției predicative: subordonată care îndeplinește funcția de nume predicativ [9].

Cît privește verbul copulativ, nici acestuia nu i se refuză calitatea de unitate sintactică, din moment ce și în descrierea lui apare termenul funcție, e drept, mai rar și într-o formulare parțial tautologică: verbe cu „funcțiune de verb copulativ" [10] sau „... verb copulativ... exprimat prin verbe ca: *a fi*, *a deveni*, *a se face*, *a ieși*, *a ajunge*, *a însemna* etc." [11].

Dacă acceptăm că verbele copulative nu leagă numele predicativ de subiect și deci în plan sintactic nu sînt cîtuși de puțin « copulative » (relaționale, mijlocitoare de relații) [12], utilizarea termenului funcție pentru copulativ nu poate trimite decît la sensul uzual al acestui termen din gramatică, acela de funcție sintactică, în speță, aici, de predicat.

O altă (posibilă) interpretare a funcției verbului copulativ, aceea de „a verbaliza" numele predicativ (exprimat prin substantiv, adjectiv etc.), acordîndu-i categoriile verbale ale predicativității (modul, timpul, persoana etc.) și implicit transferîndu-și-le ca semnificații asupra numelui predicativ, o excludem, ca una care ar nesocoti raportul de solidaritate existent — cel puțin în anumite limbi, iar româna se află printre ele — între categoriile verbale menționate și complexul verbal [13].

Nici considerarea predicatului nominal ca funcție „cu structură complexă" [14] nu poate justifica interpretarea predicatului nominal ca o singură funcție, întrucît elementele sale componente sînt ele însele funcții

---

[7] Vezi, în acest sens, GLR, vol. I, p. 75, 133, 224, 228, 318.

[8] GLR, vol. II, p. 101.

[9] Vezi GLR, vol. II, p. 271.

[10] GLR, vol. II, p. 206.

[11] GLR, vol. II, p. 271.

[12] Vezi, pentru argumentarea ideii că nu există verbe copulative, D. D. Drașoveanu, *Sintagma...*, *passim*. Acestei idei i se alătură și Petru Zugun, *lucr. cit.*, p. 108 („Includerea verbului în noțiunea de copulă constituie una din marile erori ale lingvisticii generale").

[13] Vezi Eugenio Coseriu, *Sobre las llamadas « Construcciones con verbos de movimiento »: un problema hispanico*, Montevideo, 1962, p. 8; Pierre Guiraud, *La syntaxe du français*, Paris, 1962, p. 53; Emile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, [Paris-Mesnil-Ivry], Editions Gallimard, 1966, p. 166; Manfred Bierwisch, *Grammatik des deutschen Verbs*, Berlin, Akademie-Verlag, 1967, p. 39; André Martinet, *Elemente de lingvistică generală*, traducere și adaptare la limba română de Paul Miclău, București, 1970, p. 184; Winfried Busse, *Klasse, Transitivität, Valenz*, München, Wilhelm Fink Verlag, 1974, p. 61.

[14] După ce argumentează existența unui sens lexical și la verbul (copulativ) *a fi*, Ecaterina Teodorescu, *lucr. cit.*, p. 127, semnalează neconcordanța între structura binară a predicatului nominal și considerarea lui ca parte simplă de propoziție, propunînd interpretarea ca „parte de propoziție cu structură complexă".

sintactice (distincte). În subsidiar notăm că statutul unei asemenea părți de propoziție complexe (formată la rîndu-i din două funcții) ar fi unul singular, deosebit de ceea ce gramatica înțelege prin funcții (părți de propoziție) complexe sau dezvoltate [15], dintre care de reținut aici, ca cea mai apropiată pentru comparație, ar fi predicatul verbal exprimat prin locuțiuni verbale [16]. O apropiere între predicatul nominal și locuțiunile verbale nu se exclude [17], dar deosebirile de toate felurile (semantică, structură, organizare a relațiilor în interiorul grupurilor, comportament față de determinanții externi, posibilități de intercalare între elementele componente etc.) sînt net preponderente față de asemănări.

2. Discutînd importanța „mai mare a predicatului, în comparație cu subiectul, pentru identificarea și caracterizarea propoziției", *Gramatica limbii române* subliniază : a) „predicatul nu poate fi multiplu" ; b) „negarea predicatului este singurul element care dă caracter negativ propoziției în întregime" ; c) „întrebarea referitoare la predicat se răsfrînge asupra întregii propoziții, care tocmai de aceea se numește interogativă totală" [18].

Cînd se analizează în detaliu fiecare dintre aceste categorii (multiplicitatea, negația, interogația), se arată că de fapt nu predicatul nominal în întregime, ci numai verbul copulativ este cel care răspunde pozitiv caracteristicilor mai sus citate [19], numele predicativ avînd comportament total diferit de al copulativului, identic însă cu al oricărei alte părți de propoziție extrapredicative (poate fi multiplu, nu dă caracter negativ și nici interogativ total propoziției) [20].

De aici rezultă că, din aceste puncte de vedere, verbele la mod personal au toate același comportament, indiferent dacă sînt (considerate) predicative sau copulative, încît importanța lor structurală pentru propoziție este aceeași, importanță unică pe care le-o conferă în același grad însăși (și numai) calitatea de a fi predicate. Prin aceasta se recunoaște însă implicit egalizarea verbului la mod personal — a oricăruia — cu predicatul și situarea numelui predicativ în afara predicatului.

În același sens pledează și faptul, binecunoscut, că predicatul nu are o subordonată corespondentă [21], și aceasta tocmai pentru că este predicat. Aceeași funcție predicativă — și nu altceva — face ca nici verbul copulativ (la mod personal) să nu poată îndeplini funcția unei subordonate.

3. Caracter neunitar din punct de vedere sintactic are gruparea „verb copulativ + nume predicativ" și în raport cu elementele de relație —

---

[15] Formulările „parte de propoziție complexă" și „parte de propoziție dezvoltată" sînt considerate sinonime (vezi GLR, vol. II, p. 82).

[16] Predicatul verbal exprimat prin locuțiuni este interpretat de GLR, vol. II, p. 82, ca parte dezvoltată de propoziție.

[17] Vezi, în acest sens, Florica Dimitrescu, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, 1958, p. 89 și urm.

[18] GLR, vol. II, p. 75. Vezi și Al. Graur, *Părțile principale ale propoziției*, în LL, VI, 1962, p. 50—52 ; Valeria Guțu Romalo, *lucr. cit.*, p. 132.

[19] Vezi GLR, vol. II, p. 38, 51, 85.

[20] Vezi *ibidem*.

[21] Vezi, mai ales, Valeria Guțu Romalo, *lucr. cit.*, p. 132 („nu există «propoziție subordonată» realizînd această poziție"). Pentru prezentarea de ansamblu a corespondenței dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție, vezi Mioara Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p. 141—164.

subordonatoare sau coordonatoare — la nivelul frazei conjuncții (locuțiuni conjuncționale), pronume (adjective) relative și adverbe relative). Menținîndu-și constantă calitatea de a regiza verbe la mod personal [22], indiferent de caracterul predicativ sau copulativ al verbului cu care apar, cuvintele relaționale subordonatoare amintite regizează necesar și exclusiv verbul din grupul „verb copulativ + nume predicativ", impunîndu-l ca unic subordonat (la nivel interpropozițional) unui termen (substantiv, verb, adjectiv etc.) din regentă: C o p a c u l ***care*** e s t e *uscat trebuie tăiat*; *Îl* î n t r e b ***dacă*** e s t e *atent*; N u ș t i u ***cum*** e s t e *mai bine* etc.

O subordonare și a numelui predicativ (adjectiv, adverb etc.) față de termenul regent al verbului se exclude, întrucît elementele de relație, la nivel interpropozițional, nu subordonează, prin natura lor, decît verbe la mod personal [23]. Or, prin aceasta, copulativul, ca unic partener (din grupul menționat) în relație cu termenul din regentă, este scos din ipotetica unitate.

În aceeași situație se află copulativul și în cadrul unui raport de coordonare: *Deși* e s t e *capabil* ***și*** l u c r e a z ă *mult, nu obține rezultatele dorite.* Raportul de coordonare între cele două concesive se realizează la nivelul celor două verbe la mod personal *(este* și *lucrează)*, numele predicativ rămînînd exterior acestei relații.

★

Drept concluzie la cele de mai sus — și alăturîndu-ne opiniei citate la începutul acestor note — , vom spune că ceea ce numim „părțile componente" ale predicatului nominal sînt în fapt două funcții sintactice distincte, printre argumentele ce pot fi aduse în acest sens numărîndu-se și comportamentul total diferit al celor două « componente » în raport cu multiplicitatea, negația, interogația și elementele de relație.

Mai 1979

Universitatea „Babeș-Bolyai"
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horea 31

---

[22] Vezi, pentru acestea, D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, *passim*.

[23] Dacă, de exemplu, o conjuncție subordonatoare ar regiza și adjectivul-nume predicativ, într-un enunț ca: *Deși bătrîn, continua să lucreze*, subînțelegerea verbului, *a fi*, în cazul de față, n-ar mai fi obligatorie. Vezi, pentru asemenea situații, GLR, vol. II, p. 328—329; D. D. Drașoveanu, *Observații...*, p. 23; Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române (curs practic)*, ediția a II-a, București, 1970, p. 281.

FRANȚUZISME APARENTE ȘI PSEUDOFRANȚUZISME ÎN LIMBA ROMÂNĂ*

DE

THEODOR HRISTEA

DEFINIREA CELOR DOUĂ CONCEPTE

1.1. Ocupîndu-ne, cîndva, de p s e u d o a n g l i c i s m e, am arătat că acestea sînt cuvinte care nu există în limba engleză și că ele au fost create în alte limbi prin combinarea unor teme și elemente formative de origine englezească [1]. Astfel, după modelul unor anglicisme autentice ca *gentleman*, *sportsman*, *policeman* etc., au fost create, în franceză, *tennisman*, *recordman*, *davis-coup-man* și altele, care au ajuns să fie folosite și la noi, în special în varianta sportivă a stilului publicistic. Tot creații ale limbii franceze sînt *goalavérage* și *setavérage*, greșit explicate în ultimele noastre dicționare prin inexistentele compuse englezești *goal-average* și *set-average* (vezi DN, MDE, iar, pentru ultimul, și DEX, s.v.). Faptul că chiar în română au putut fi create unele formații cu structură similară (de exemplu *meciaveraj*, *ghemaveraj* etc.) dovedește atît existența, cît și productivitatea elementului de comparare *-averaj*, a cărui origine mai îndepărtată este engl. *average* „medie aritmetică" (intrat în limba română prin intermediul fr. *avérage)*. După ce am demonstrat existența p s e u d o a n g l i c i s m e l o r, ne vine relativ ușor să dovedim că există și p s e u d o f r a n ț u z i s m e sau chiar p s e u d o l a t i n i s m e (de care ne vom ocupa cu altă ocazie). Precizările făcute pînă aici ni se par absolut necesare, deoarece întreaga problemă a **pseudofranțuzismelor** nu poate fi înțeleasă decît dacă ne referim, mai întîi, la **pseudoanglicisme**, care constituie o realitate indubitabilă (din păcate ignorată de imensa majoritate a lexico-

---

* În afară de cîteva abrevieri care sînt foarte cunoscute și care se referă la diverse dicționare sau reviste românești (spre exemplu : DA, DLR, DM, LR, SCL etc.), vom mai folosi, în lucrarea de față, următoarele sigle și prescurtări : AMERIC. HERIT. DICT. = *The American Heritage Dictionary of the English Language*, Boston, New York etc., 1969 ; DTP = *Dicționar tehnic poliglot* (română, rusă, engleză, germană, franceză, spaniolă), ediția a II-a, București, 1967 ; FREMDWÖRTERBUCH = *Fremdwörterbuch* (ediția a IX-a), Veb Bibliographisches Institut, Leipzig, 1966 ; GRAND LAROUSSE = *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes*, Paris (1960—1964) + „Supplément", vol. I (1969) și II (1975) ; LEXIS = *Lexis. Dictionnaire de la langue française* (sub direcția lui Jean Dubois), Paris, 1975 ; LITTRÉ = Émile Littré, *Dictionnaire de la langue française* (în 7 volume), Paris, 1958—1960 ; NOUVEAU LAROUSSE = *Nouveau Larousse illustré* (în 7 volume + „Supplément"), Paris, (f.a). ; QUILLET = *Dictionnaire encyclopédique Quillet* (Nouvelle édition entièrement remaniée... sous la direction de Raoul Mortier), vol. I—VI, Paris, 1965 ; ROBERT = *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* par Paul Robert, vol. I—VI, Paris, 1967 + „Supplément" (1976) ; WEBSTER = *Webster's New Collegiate Dictionary*, Springfield, Mass., 1977.

[1] Pentru detalii și pentru întreaga argumentare a acestei idei, vezi Theodor Hristea, *Pseudoanglicisme de proveniență franceză în limba română*, LR, XXIII, 1974, nr. 1, p. 61—71, și *Un nou element de compunere : -**averaj***, în SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 375—378.

grafilor români și străini). Dealtfel, termenul însuși de pseudofranțuzism a fost creat de noi prin analogie cu **pseudoanglicism** (necunoscut dicționarelor limbii franceze) [2].

1.2. Un pseudofranțuzism clar (pe care l-am semnalat mai întîi în articolul citat din SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 377—378) este ***esaveraj***, în locul căruia franceza folosește, de obicei, perifraza *différence d'essais*. Spre deosebire de compusele amintite mai înainte (formate din elemente specific englezești), termenul rugbistic *esaveraj* are un aspect tipic franțuzesc, întrucît provine din combinarea lui *es*[*sai*] „încercare" sau chiar a rom. *eseu* cu „sufixoidul" *-averaj*, simțit, în limba noastră, tot ca un element franțuzesc. Omiterea neologismului *esaveraj* din DN_3 și lăsarea lui fără nici o indicație etimologică în MDE_2 nu ni se par deloc justificate. În ultima vreme, dispunem de noi dovezi că *esaveraj* a fost creat în limba română (cum presupuneam acum 4 ani) și că el este total necunoscut nu numai dicționarelor franțuzești, ci chiar presei sportive din Franța [3].

1.3. Pseudofranțuzismele (de care ne vom ocupa mai pe larg în partea a doua a lucrării de față) se încadrează în categoria mai largă a franțuzismelor aparente, cu care au în comun faptul că sînt simțite ca elemente lexicale franțuzești, deși atît unele, cît și celelalte lipsesc din limba franceză (judecînd după informațiile furnizate de dicționare sau de alte surse care trebuie avute în vedere). Numărul cuvintelor care fac impresia că sînt franțuzești este mult mai mare decît se admite în general și ele apar fie în scris (unele chiar în dicționare !), fie în exprimarea orală a celor care se folosesc de franceză, fără a o avea ca limbă maternă [4].

1.4. Spre deosebire de franțuzismele aparente, care (după cum vom vedea) sînt foarte numeroase, pseudofranțuzismele propriu-zise sînt puține la număr și conțin întotdeauna în structura lor cel puțin un element morfematic specific franțuzesc. Acesta poate fi rădăcina (ca în

---

[2] În citeva dintre ele, apare totuși expresia sinonimă *faux anglicisme*. Vezi, de pildă, *Nouveau dictionnaire étymologique et historique* (NOUV. DICT. ÉTYM.) par Albert Dauzat, Jean Dubois et Henri Mitterand (deuxième édition revue et corrigée), Paris, 1971 (s.v. *wattman*) și *Le Petit Robert* (nouvelle édition entièrement mise à jour et enrichie), Paris, 1978 (s.v. *recordman* și *rugbyman*). În această ultimă lucrare lexicografică se folosește o singură dată chiar compusul *pseudo-anglicisme* (la p. 1943, s.v. *tennisman*), dar cuvîntul ca atare nu figurează în dicționar.

[3] Colegul nostru Gheorghe Doca, lector de limba și literatura română la Paris, căruia îi aducem și pe această cale mulțumirile cuvenite, a avut amabilitatea de a culege pentru noi unele informații prețioase în legătură cu *esaveraj* și cu alte franțuzisme aparente. Discutînd cu mai mulți redactori ai unor reviste sportive din capitala Franței, aceștia i-au confirmat inexistența lui * *ess(ai)average* în terminologia rugbistică franceză.

[4] Pentru multe dintre greșelile tipice pe care le săvîrșesc românii și care pot fi incluse în această largă categorie, vezi Silvia Pandelescu, *Dificultăți ale lexicului francez*, București, 1969, p. 7 și urm., unde se citează exemple de felul lui : ***acquisiteur*** (în loc de *acquéreur*), ***anticariat*** (pentru *commerce d'antiquités*, în traducerea autoarei), ***chantagiste*** (în loc de *maître chanteur*), ***deirigeur*** (în loc de *chef d'orchestre*), ***éditure*** (pentru *maison d'édition*), ***engrossiste*** (în loc de *marchand de gros*, dar și ~ *en gros* sau chiar *grossiste*), ***gouverne*** (în loc de *gouvernement*), ***meditateur*** (pentru *répétiteur*), ***promission*** (în loc de *promesse*), ***stomatologue*** (în loc de *stomatologiste*) și multe altele. În legătură cu ultimul, subliniem că el există totuși în franceză, unde s-a format prin derivare regresivă din *stomatolog-ie*. *Le Petit Robert* (ed. cit.), p. 1866, spune (s.v. *stomatologiste*) : „On dit aussi *stomatologue*".

pic-aj), sufixul (ca în *șantaj-**eur***) ori un element de compunere (ca în ***grand**omanie)*. Deși provine din franceză, suf. *aj* a încetat de a fi exclusiv franțuzesc și același lucru se poate spune despre *șantaj* (care este, astăzi, și un cuvînt românesc) sau despre *manie* (element de compunere internațional, a cărui origine mai îndepărtată este grecească). Din motivele arătate aici, acordăm statut de pseudofranțuzisme lui *esaveraj*, *grimeur*, *longeviv*, *revuistic*, *bataistic* și altora, care vor fi discutate pe larg la locul potrivit [5]. Spre deosebire de acestea, unele derivate și compuse ca *dramatism*, *conspirativ*, *grafoman*, *hidrofor* etc. trebuie socotite numai „franțuzisme aparente" (în sensul foarte cuprinzător al cuvîntului), întrucît nu au în componența lor nimic care să fie specific franțuzesc, iar, pe deasupra, sînt cam la fel de firești în orice limbă de cultură și civilizație. Conținînd în mod obligatoriu un element constituent care este exclusiv franțuzesc, iar altul care e, de obicei, internațional (deci prezent și în franceză), pseudofranțuzismele sînt, în chip firesc, cele mai apropiate ca structură și „rezonanță" de fizionomia lexicală a limbii franceze.

1.5. Pentru a putea afirma că un cuvînt este **pseudofranțuzism** sau măcar **franțuzism aparent** (în sens mai larg), este obligatoriu să demonstrăm că el nu există în limba franceză, ceea ce nu e întotdeauna un lucru foarte simplu. Încercînd să facem aceasta, deci să dovedim inexistența unor cuvinte franțuzești, informarea temeinică și afirmațiile circumspecte se impun cu necesitate. Precum vom vedea imediat, alături de cuvinte greșit socotite ca „franțuzisme" (adică **elemente lexicale de proveniență franceză)**, se pot cita și exemple de formații împrumutate din această limbă, însă considerate cu prea multă ușurință derivate și compuse românești. Astfel, ***raticid*** nu este creat în românește din fr. *rat* „șoarece" „prin apropiere de cuvinte ca *insecticid*, *bactericid*" (cum se admite în DEX, DLR și, într-o formă puțin diferită, în MDE, s.v.). Deși lipsește din aproape toate dicționarele franțuzești, *raticide* a fost totuși semnalat de J. Marouzeau într-un articol intitulat *Procédés de composition en français moderne* (publicat în revista „Le Français Moderne", nr. 4 din 1957)[6]. Dintre derivate, ***progresist*** a fost considerat de acad. Al. Graur ca format în românește, iar de la noi l-ar fi luat și francezii, care, inițial, nu l-au avut decît pe *progressif* [7]. Avînd în vedere informațiile pe care ni le furnizează dicționarele, fr. *progressiste* este atestat (ca adjectiv și substantiv) încă din 1841 cu același sens ca și în română [8]. În principiu nu trebuie negat că unii vorbitori români l-au putut forma pe *progresist* fără să aibă cunoștință de existența derivatului franțuzesc, dar cel puțin tot atît de firesc este ca alții să-l fi luat din limba căreia îi datorăm

[5] Pentru ***bataistic*** (care nu e cunoscut dicționarelor noastre și a cărui bază derivativă este fr. *bataillle)*, vezi o atestare în „Tribuna", nr. 43 (983) din 23 octombrie 1975, p. 9, col. 4 („montările spectaculoase și *bataistice*, în care primează acțiunea"). Tot necunoscut dicționarelor este și ***șantajeur***, pe care l-am înregistrat în limba vorbită a unui intelectual bucureștean.

[6] De curînd, cuvîntul a fost inserat și în *Le Petit Robert* (ediția citată, p. 164).

[7] Vezi Al. Graur, *Alte etimologii românești*, București, 1975 (p. 19), și *Falsă franceză, spaniolă etc.*, în „România literară", nr. 19 din 1969 (p. 14).

[8] Vezi, de pildă, QUILLET, LEXIS, ROBERT, NOUVEAU LAROUSSE și *Larousse du XXe siècle*, vol. V (1932), p. 803. În *Petit Robert* (s.v.), el este astfel definit : „Qui est partisan du progrès politique, social, économique ; qui tend à la modification de la société vers un idéal par des réformes ou des moyens violents".

mai multe mii de neologisme. Afirmația lui Sextil Pușcariu (după care lui ***combativ*** „nu-i corespunde în franțuzește o formațiune analogă") trebuie și ea corectată. În același timp trebuie pusă sub semnul întrebării părerea aceluiași învățat (admisă și în DA, s.v. *combate)* că adjectivul *combativ* a fost refăcut prin derivare regresivă de la *combativitate.* În franceză există în mod cert adj. *combat(t)if,* atestat încă din 1897 (deci înaintea rom. *combativ)* și definit : „qui est porté au combat, à la lutte; agressif" (cf. ROBERT, etc., s.v. *combatif)* [9]. Lista exemplelor de felul celor date mai sus ar putea continua [10], dar ceea ce ne interesează aici sînt f r a n ț u z i s m e l e a p a r e n t e, considerate, după cum am mai spus, în sensul cel mai larg cu putință.

TIPURI DE FRANȚUZISME APARENTE

2.1. În mod convențional pot fi incluse printre „franțuzismele" aparente chiar și unele formații a căror existență (în limba franceză) este cu desăvîrșire exclusă, întrucît lipsește baza lexicală derivativă de la care acestea ar fi putut proveni prin procedeul afixării. Astfel, cei care, vorbind franțuzește, spun *tarif vamal* și *taxe(s) vamale(s),* în loc de *douanier* și *de douane,* ignorează existența fr. *douane* și au sentimentul că rom. *vamă* e împrumutat din franceză, cînd, de fapt, el provine din maghiară *(vám),* iar adjectivul ***vamal*** e un derivat românesc cu sufixul neologic *-al* (prezent în multe formații franțuzești autentice) [11]. Tot așa, cine nu știe că lui *anticar* (cu sensul de „cel care se ocupă cu vînzarea și cumpărarea de cărți vechi") îi corespunde în franceză *bouquiniste* va spune cu seninătate *anticariat,* nu *échoppe de bouquiniste* sau (și mai complicat, dar mai conform cu sensul cuvîntului românesc) „magasin de vieux livres et de livres d'occasion". Dacă astfel de greșeli sînt oarecum firești la cei care nu stăpînesc bine franceza, este de neînțeles cum în MDE (ambele ediții !) se poate susține că adj. ***statal*** provine din această limbă, cînd se știe că rom. *stat* îi corespunde fr. *État.*

2.2. Alături de unele cuvinte care au o structură similară cu a derivatelor din limba franceză, există și altele care au o „sonoritate" atît de franțuzească, încît (la prima vedere) chiar lingviștii și lexicografii sînt tentați să le considere împrumuturi lexicale de proveniență franceză. Din acest punct de vedere poate fi citat cazul unui binecunoscut lingvist român, care, după propria-i mărturisire, a tradus expresia *loc*

---

[9] Vezi și *Larousse du XXe siècle* (en six volumes), publié sous la direction de P au Augé, Paris, 1929. În vol. II (p. 358, col. 1), cuvîntul este înregistrat și ca substantiv : „C'est un *„combatif".* S· Pușcariu îi neagă totuși existența în *Limba română* (1, 403).

[10] Nu de mult am luat cunoștință că „gazetarul Eminescu" ar fi creat „vocabula" ***cocoterie*** pentru „a viza pe adversarii săi politici" (vezi Șerban Cioculescu, *Titu Maiorescu și neologismele,* în „România literară", nr. 20 din 17 mai 1979, p. 7, col. 3). Dovada că acest cuvînt a fost „născocit de poetul român" este găsită în faptul că „Larousse-ul nu atestă vreo *cocotterie".* În marele *Nouveau Larousse illustré* (vol. III, p. 82) figurează totuși derivatul *cocotterie* și e sigur că Eminescu l-a luat din franceză, deviindu-i puțin semnificația.

[11] Vezi (în afară de dicționarele citate) Jean Dubois, *Étude sur la dérivation suffixale en Français moderne et contemporain,* Paris, 1962, p. 104.

viran prin fr. *lieu viran* [12], pentru ca, după aceea, să descopere că adjectivul ***viran*** nu există în franceză și că e un cuvînt de origine turcească. Un alt lingvist român mărturisea, cîndva, că multă vreme a fost convins de originea franțuzească a lui ***stagiune***, care vine din ital. *stagione* și căruia, în franceză, nu-i corespunde **stagion*(!), ci *saison* (*théatrale* etc.). De cîteva ori s-a afirmat chiar în scris că rom. *dirijor* provine din *dirigeur*, ceea ce este categoric inexact, pentru că franceza nu cunoaște decît expresia *chef d'orchestre*. Nu lipsesc nici cei care văd în ***ortografie*** un împrumut din limba franceză, unde cuvîntul există, într-adevăr, dar este folosit în terminologia arhitecturii cu sensul de „desen ce reprezintă fața unei cădiri" și cu cel de „profil sau tăietură perpendiculară (a unei fortificații)"[13]. Faptul că pe *orthographie* l-am întîlnit, cîndva, chiar într-un articol de lingvistică nu ne-a mirat prea mult, de vreme ce el este acceptat ca etimon al rom. *ortografie* și în DM (s.v.). Asupra acestei erori am atras atenția mai întîi în SCL (1960), nr. 2, p. 252, unde am indicat și etimologia corectă a neologismului românesc (ngr. *orthographia*), considerînd că el ne-a venit, în primul rînd, din limba care ne-a mai dat pe *caligrafie* și pe *tipografie* [14].

2.3. Ceea ce ni se pare destul de grav e faptul că numărul neologismelor românești explicate prin inexistente sau foarte dubioase etimonuri franțuzești este mult mai mare decît ne-am închipuit atunci cînd am mai cercetat unele aspecte ale problemei de care ne ocupăm aici[15]. În continuare citățm numai o parte dintre „franțuzismele" pe care le întîlnim mai ales în ultimele noastre dicționare și de a căror existență ne îndoim pînă la proba contrară și, eventual, decisivă. Pe această listă figurează derivate „franțuzești" cu sufixe și (mai rar) cuvinte simple sau compuse, inexistente în cele mai autorizate lucrări lexicografice ale limbii franceze, dar inserate, uneori, în dicționarele nemțești, rusești sau italienești, ceea ce constituie un semn indirect că ele sînt (ori ar putea fi) împrumutate din limbile citate. În cîteva cazuri (e vorba de *conspirativ*, *furnalist*, *obsesiv*, *remiza*, *șofa* și altele), considerăm că e vorba de simple și firești creații ale limbii române, pentru care nu este necesar să căutăm cu orice chip un etimon străin.

Faptele pe care le avem, deocamdată, în vedere sînt (în ordine alfabetică) următoarele: ***acquisiteur*** (în DM, s.v. *achizitor)*, ***balnéologie*** (în DM, DN, DEX și MDE, s.v. *balneologie)*, ***balnéologique*** (în DM, DEX și DN, s.v. *balneologic)*, ***balnéologue*** (în DM și DN, s.v. *balneolog)*, ***caroube***

---

[12] Informația provine din Uriel Weinreich, *Languages in Contact. Findings and Problemes* (With a Preface by André Marinet), London—The Hague—Paris, 1966, p. 2.

[13] Pentru unele detalii, vezi QUILLET, LITTRÉ, LEXIS și NOUVEAU LAROUSSE (s.v.).

[14] Dintr-o monografie consacrată lui Ovid Densusianu, am mai aflat, relativ recent, că marele nostru lingvist (care stăpînea atît de bine limba franceză) ar fi scris o lucrare intitulată *La Nouvelle* ***orthographie*** *de l'Académie Roumaine*, Bucarest, 1904 (vezi Marin Bucur, *Ovid Densusianu*, București, 1967, p. 291 și 312). Cum era și de așteptat, Densusianu a scris corect (adică *orthographe)*, dar titlul studiului său nu a fost reprodus exact ori s-a considerat că el conține o eroare „tipografică", pe care autorul monografiei citate s-a simțit obligat să o corecteze și a făcut acest lucru în mod consecvent.

[15] Vezi îndeosebi *Probleme de etimologie* (București, 1968, p. 28, 63—64, 109—110 etc.) și articolul *Contribuții la studiul etimologic al neologismelor românești*, în LR, XXII, 1973, nr. 1, p. 3 și urm.

„roşcov" (în DA şi DM, s.v. *carub)*, ***chauffer*** „a conduce un automobil" (în DN şi MDE, s.v. *şofa)*, ***consipiratif*** (în DM, s.v. *conspirativ)*, ***dédication*** (în DM, s.v. *dedicaţie)*, ***désinsection*** (în DEX şi DM, s.v. *dezinsecţie)*, ***dramatisme*** (în DM, DN şi DEX, s.v. *dramatism)*, ***élogier*** (în DM, DN şi DEX, s.v. *elogia)*, ***fournaliste*** (în DEX) şi chiar ***furnaliste*** (în DN, s.v. *furnalist)*, ***graphomane*** şi ***graphomanie*** (în DN, s.v. *grafoman* şi *grafomanie)*, ***hydrophore*** „instalaţie care asigură presiunea necesară în reţeaua de distribuţie a apei într-o clădire înaltă etc." (în LTR, DM, DN, DEX şi MDE, s.v. *hidrofor)*, ***homoforme*** (despre forme ale unor părţi de vorbire diferite) „care coincide ca pronunţare" (în DEX şi DN, s.v. *omoform)*, ***logopède*** (în DEX şi DN, s.v. *logoped)*, ***méditer*** „a da lecţii particulare, a pregăti pentru un examen, a da meditaţii" (în CADE, DM, DLR, DEX, DN, s.v. *medita)*, ***obsessif*** (în CADE, DN şi DEX, s.v. *obsesiv)*, ***offerte*** „faptul de a oferi", „propunere făcută de o persoană altei persoane sau instituţii pentru vînzarea-cumpărarea unor mărfuri, pentru angajarea într-o slujbă etc." (în CADE, DM, MDE, DLR şi DN_3 (s.v. *ofertă)*[16] ***polysémantique*** şi ***polysémantisme*** (în DEX şi DN, s.v.), ***pomiculture*** (în DEX, DN şi MDE, s.v *pomicultură)* [17], ***portatif*** „grup de cinci linii orizontale, paralele şi egal distanţate, pe care şi între care se scriu notele muzicale" (în DM, MDE şi DN, s.v. *portativ;* cu acest sens franceza cunoaşte numai cuvîntul *portée)*, ***régence*** „panglică neextensibilă de bumbac cu legătură de rips, avînd diverse întrebuinţări în croitorie" (în DEX, DN şi DLR, s.v. *rejansă)* [18], ***remiser*** „a termina o partidă de şah şi (prin extensiune) un meci de fotbal etc. la egalitate" (în DN, s.v.) remiza), ***risquant*** (în DM şi DN s.v. *riscant)*, ***simplité*** (în DM, s.v. *simplitate)*, ***sóllicitant*** (în DM, DN, şi MDE, s.v. *solicitant)*, ***stimulatif*** (în DN, s.v. *stimulativ)*, ***sulf*** (deşi în franceză se spune *soufre)* în DM (s.v. *sulf)*, ***symphónisme*** (în MDE şi DN s.v. *simfonism)*, ***thermifier*** (în DN, s.v. *termifica)*, ***tópique*** „ordine a cuvintelor în propoziţie şi a propoziţiilor în frază" (în DM şi DN, s.v. *topică)* etc. Referitor la ultimul cuvînt înregistrat în această listă, vom adăuga că, tratînd pe *topic* şi pe *topică* într-un singur articol şi explicîndu-le pe amîndouă prin franceză, DEX şi MDE nu oferă nici ele o indicaţie etimologică suficient de

---

[16] Fr. *offerte* există, într-adevăr, dar este un sinonim învechit al lui *offertoire*, termen prin care se denumeşte o anumită parte a liturghiei catolice (pentru a cărei descriere vezi QUILLET, ROBERT şi mai ales NOUVEAU LAROUSSE, vol. VI, p. 476, s.v.). Pentru folosirea lui *offerte* ca termen liturgic, în franceza veche, vezi, de asemenea, Oscar Bloch şi W. von Wartburg, *Dictionnaire étymologique de la langue française* (ediţia a III-a), Paris, 1960, p. 435 (s.v. *offertoire)*. Criteriul semantic nefiind nici de data aceasta satisfăcut, nu ne rămîne decît să admitem că rom. *ofertă* (căruia în franceză îi corespunde *offre)* provine exclusiv din italiană (<*offerta)*, asemenea multor termeni din domeniul economic, financiar-bancar etc. Etimologia acceptată aici se întîlneşte şi în DN_2, însă din ultima ediţie a aceluiaşi dicţionar (vezi DN_3, p. 747) aflăm că rom. *ofertă* provine, în primul rînd, din fr. *offerte*, apoi din germ. *Offerte* (scris astfel în loc de *Offert)* şi numai în al treilea rînd din it. *offerta!* Este aici un exemplu clar de proprie stricare a unei etimologii corecte.

[17] În NOUVEAU LAROUSSE (vol. VI, p. 996, col. 1) nu există decît *pomicultor*, iar în alte dicţionare ale limbii franceze (vezi QUILLET, ROBERT, LEXIS, GRAND LAROUSSE, NOUV. DICT. ÉTYM. etc.) este inserat numai *pomoculture*, atestat pentru prima oară în 1949.

[18] Fr. *régence* (pentru care vezi LITTRÉ, QUILLET, ROBERT, LEXIS şi GRAND LAROUSSE, s.v.) putea, în principiu, să aibă, în limba română, două reflexe *(regenţă* şi *rejansă)*, dar, în ceea ce priveşte sensul, el nu concordă decît cu primul dintre cele două neologisme româneşti. Din această cauză, în MDE (p. 819) *rejansă* este, în mod prudent, lăsat fără nici o indicaţie de ordin etimologic.

clară și de corectă a acestor cuvinte. Cu sensul pe care îl are în terminologia lingvistică, rom. *topică* nu provine din franceză, ci din germ. *Topik* (de genul feminin), care se întîlnește în lucrările nemțești de specialitate și în unele dicționare ale acestei limbi (vezi, de exemplu, FREMDWÖRTHERBUCH, p. 719 și chiar *Dicționar german-român*, București, 1966, p. 950, col. 2). Pentru ceea ce noi numim *topică*, franceza întrebuințează parifraza *ordre des mots* (singura înregistrată de J. Marouzeau în *Lexique de la terminologie linguistique*, ediția a III-a, Paris, 1961, p. 162)[19]. Fr. *topique* se folosește, de obicei, ca adjectiv și înseamnă „referitor la un loc determinat", „care privește o localitate" etc. (cf. : *surnom topique*, *divinité topique* și altele). Chiar cu sensul de „medicament aplicat pe o parte a corpului" (în CADE, s.v. *topic)*, substantivul franțuzesc provine din adjectivul omonim prin elipsa termenului determinat : *un médicament topique* > *un topique*. Deși mai cunoaște și alte întrebuințări substantivale[20], asupra cărora nu e cazul să ne oprim, important ni se pare că fr. *topique* nu se folosește niciodată cu sensul de „ordine a cuvintelor" și nici cu cel de „parte a sintaxei sau a stilisticii care se ocupă cu studiul ordinii cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază" (sensuri indicate chiar în DEX și în MDE, s.v.) și explicate, în primul rînd, prin limba franceză. Aceasta fiind situația, ni se pare clar că, în dicționare, *topic* și *topică* ar trebui să figureze întotdeauna ca două cuvinte (cu sensuri și etimologii i m e d i a t e diferite). Ca în multe alte cazuri, cele două cuvinte se reduc, în ultimă analiză, la același etimon mai îndepărtat, care (în cazul de față) este gr. *topikos* (un derivat de la *topos* „loc"). Spațiul nu ne permite să discutăm mai pe larg celelalte neologisme cuprinse în lista de mai sus, pentru a demonstra de ce originea lor franțuzească este cel puțin discutabilă, dacă nu chiar cu desăvîrșire exclusă.

2.4. Oricît de curios ar părea, pînă și lui ***hidrofor*** ne-a fost imposibil să-i găsim etimonul indicat de toate dicționarele noastre recente și citat la locul cuvenit. Nu este exclus ca fr. *hydrophore* să fi fost preluat din ediția întîi a *Lexiconului tehnic român* (vezi vol. II, p. 964, col. 2) și acolo cuvîntul să fi fost introdus fără ca, în prealabil, să se verifice atent existența lui în terminologia tehnică franțuzească[21]. O dovadă că așa stau lucrurile găsim și în faptul că DTP_2 (apărut la 17 ani după vol. II din LTR_1) nu-l mai dă pe *hydrophore* ca echivalent franțuzesc al rom. *hidrofor*, ci îl traduce pe acesta din urmă prin „installation d'adduction d'eau pour maisons" (v. p. 357, col. 5). În același fel se procedează și în *Dicționar tehnic român-francez* (București, 1973, p. 565, col. 1). Pe de

[19] Vezi, de asemenea, *Dictionnaire de linguistique* par Jean Dubois etc., Paris, 1973, p. 349 (articolul *ordre des mots)*. Termenul *topique* (înregistrat la p. 490) este de genul masculin și are cu totul alte sensuri („subiect al discursului..." și „subiect al frazei asertive..."), pentru care se face trimitere la *topicalisation* (p. 489).

[20] Pentru care vezi LITTRÉ, QUILLET, LEXIS, ROBERT și GRAND LAROUSSE (s.v.).

[21] Ceea ce pare și mai curios este că GRAND LAROUSSE (vol. VI, s.v.) cunoaște termenul *hydrophore*, dar arată că acesta se folosește în domeniul a r h e o l o g i e i și al z o o l o g i e i : (Archéol.). „Se dit de figures (nymphes par ex.) portant des vases d'où l'eau s'écoule". În continuare este înregistrată și descrisă pe larg sintagma *tube hydrophore*, prin care se denumește un organ special al echinodermelor". Sensul „etimologic" al cuvîntului (care e „purtător de apă") este clar în ambele cazuri, dar aceasta nu ne ajută la stabilirea etimonului imediat al termenului nostru tehnic, singurul care ne interesează aici.

altă parte, fr. *hydrophore* nu figurează nici în *Dicţionar tehnic francez-român* (Bucureşti, 1969) la p. 1172, unde se găsesc celelalte compuse cu *hydro-*. Avînd în vedere că tehnicienii înşişi contestă indirect sau măcar ignorează existenţa fr. *hydrophore*, nu vedem vreo justificare a acestuia ca etimon al cuvîntului românesc în dicţionarele noastre uzuale. Din *Dicţionar român-francez* (Bucureşti, 1967, p. 255), aflăm că lui *hidrofor* îi corespunde în franceză *surpresseur*, dar acesta înseamnă „suflantă", „compresor auxiliar" [22], aşa că traducerea de mai sus nu este cea mai potrivită. Reţinem însă că nici în acest dicţionar bilingv nu mai apare fr. *hydrophore*, ceea ce ar fi un indiciu în plus că el nu există. Dacă rom. *hidrofor* nu a fost, cumva, format în limba noastră din elementele de compunere *hidro-* şi *-for*, atunci el ar putea fi un împrumut din italiană (*<idroforo)* sau din germană, unde am găsit pe *Hydrophor* (vezi FREMDWÖRTERBUCH, p. 276), alături de nişte monştri ca *Hauswasser-versorgungsanlage* şi *Druckluftwasserversorgungsanlage* „instalaţie de alimentare cu apă aflată sub presiunea aerului" (pentru care vezi LTR_1, vol. II, p. 964, DTP, p. 357 şi diverse dicţionare bilingve)[23].

MOSTRE DE PSEUDOFRANŢUZISME

3.1. Renunţînd la discutarea altor franţuzisme aparente, ne vom ocupa, în continuare, de cîteva pseudofranţuzisme foarte interesante, dintre care unele reprezintă împrumuturi din alte limbi, iar altele constituie, după toate probabilităţile, creaţii interne ale limbii române.

3.2. În mod excepţional pot fi citate şi pseudofranţuzisme care se explică printr-un calc parţial sui-generis, ca în cazul lui ***grandoman*** şi al lui ***grandomanie***,care nu există nici în franceză şi nici într-o altă limbă din care puteau fi, în principiu, împrumutate. Unele dicţionare lasă cele două cuvinte fără o explicaţie de ordin etimologic (vezi, spre exemplu, DA, s.v. *grandios)*[24] ori trimit, după cum e şi firesc, la fr. *grand* „mare" şi la rom. *manie* (ca în CADE, s.v., p. 555). În DM şi în DE se procedează la fel, însă numai pentru *grandomanie*, considerîndu-se că *grandoman* este un derivat regre-

---

[22] Vezi *Dicţionar tehnic francez-român* (p. 1 172, col. 1).

[23] Tot în germană l-am găsit şi pe *Thermophor* (greşit scris în DM şi în DEX : *Termofor)*, căruia în franceză îi corespunde *bouillote*. În DN_3, rom. *termofor* este dedus exclusiv din fr. *thermophore* (admis ca al doilea etimon şi în DEX, s.v.), dar existenţa acestui „franţuzism" este şi ea foarte puţin probabilă. Cît priveşte pe *thermifier* (socotit în DN ca etimon al rom. *termifica)*, el ar putea fi tot o „creaţie" a lexicografilor noştri. În orice caz, *Dicţionarul tehnic român-francez* nu-l cunoaşte pe *termifica*, iar pe *termoficare* îl traduce prin fr. „chauffage urbain" şi prin „production simultanée d'énergie thermique et électrique" (p. 1 240, col. 2). În altă parte, vom încerca să demonstrăm că, la început, s-a folosit, la noi, numai *termoficare* (un reflex în limba română al rus. *теплофикация*, care a fost calchiat parţial, traducîndu-se *тепло-* prin *termo-*).Din *termoficare* (singurul pe care îl înregistrează DTP, p. 727), s-a format, ulterior, un verb *termofica* prin procedeul derivării inverse sau regresive, adică tot aşa cum s-a mai format *cinefica* din *cineficare* (şi acesta din *cineficaţie*, pe care nu-l putem explica satisfăcător decît prin rus. *кинофикация*).

[24] La fel procedează şi Alejandro Cioranescu în al său *Diccionario Etimologico Rumano* (Biblioteca Filologica, La Laguna, 1958—1961), care se mulţumeşte să includă pe *grandoman* şi pe *grandomanie* în familia adj. *grandios* (p. 377, col. 1). August Scriban *(Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, 1939) nu cunoaşte cuvintele, iar Lazăr Şăineanu *(Dicţionar universal al limbii române*, ediţia a IX-a, Craiova, 1931) nu se pronunţă asupra etimologiei acestora.

siv din substantivul în *-ie*. Atestările de care dispunem arată că *grandoman* e mai frecvent și chiar mai vechi decît *grandomanie*, așa că primul nu poate fi considerat derivat din cel de-al doilea și, după cum vom vedea, nici nu e necesar. Fără vreun temei serios, proveniența lui *grandoman* din *grandomanie* este admisă și în DN_3, unde se scrie la etimologia celui de-al doilea cuvînt : cf. lat. *grandis* „mare" și gr. *mania* „manie". O astfel de indicație ne îndepărtează și mai mult de etimologia imediată a cuvîntului, care nu poate fi rezolvată făcîndu-se abstracție de fr. *grand* și mergîndu-se direct la etimonul acestuia, care este lat. *grandis*. Nici soluția propusă în MDE (ambele ediții) nu ni se pare acceptabilă, deoarece *grandomanie* este socotit o contaminație între *grandoare* și *manie*, iar *grandoman* e considerat o formație regresivă din cel dintîi. S-a pierdut din vedere că fenomenul contaminației (ca și al compunerii tautologice) nu se produce decît între două cuvinte sinonime ori cvasisinonime, ceea ce nu e cazul cu *manie* și *grandoare* (absent din CADE și DA). În ceea ce ne privește socotim că nu e vorba nici de o simplă compunere realizată prin combinarea (și trunchierea!) lui *grandoare* cu *manie*. În MDE s-a recurs la această soluție, întrucît nu pare firesc ca un element lexical al limbii române (fie el și neologic) să se combine cu un cuvînt străin (în cazul de față fr. *grand*) pentru a se realiza un nou compus românesc : *grandomanie*. În treacăt fie spus, acest compus (format într-un mod atît de complicat) nici nu era necesar, de vreme ce există în limbă sinonimul *megalomanie*, împrumutat din franceză (*mégalomanie*). După părerea noastră, *grandoman* și *grandomanie* sînt creații cărturărești profund ironice, care au drept modele compusele franțuzești *mégalomane* și *mégalomanie*. Ca în zeci de alte cazuri [25], cele două cuvinte străine au fost atît împrumutate, cît și calchiate (în cazul de față parțial), însă nu cum ne-am fi așteptat (adică traducîndu-se *megalo-* prin *-mare*), fiindcă ar fi rezultat niște formații cam bizare și deloc expresive : **mareman* și **maremanie*. Din cauza dificultăților de a-l reda pe *megalo-* prin *mare* și pentru a se spori valoarea peiorativă a celor două inovații, s-a recurs la fr. *grand* (foarte familiar multor vorbitori români), realizîndu-se două formații, care (mai ales la început) vor fi fost mult „gustate" pentru noutatea și expresivitatea lor. Din discuția care urmează, se va vedea că, în contextul mai larg al pseudofranțuzismelor, nașterea celor două cuvinte în modul arătat aici n-ar trebui să pară nimănui o imposibilitate.

3.3. Cîteva pseudofranțuzisme sînt în mod sigur create în alte limbi, din care le-am împrumutat și noi. Cel mai vechi și mai cunoscut dintre acestea pare să fie ***frizer***, pe care CADE și MDE îl explică prin germană (*Friseur*), DA îl lasă fără etimologie, Ciorănescu îl trece printre derivatele lui *friza* (în DER p. 343), iar celelalte dicționare îl deduc din fr. *friseur* (vezi DM, DEX etc., s.v.). În DN, cuvîntul este explicat în primul rînd prin germ. *Friseur*, ceea ce este bine, iar după aceea e

---

[25] Cf. : *blagoslovi—binecuvînta, consacra—consfinți, colabora—conlucra, departament—despărțămînt, designa—desemna, futurologie—viitorologie, independență—neatîrnare, parloar—vorbitor, prezident—președinte, progres—propășire, rectangular—dreptunghiular, rezidență—reședință, savonieră—săpunieră, sentiment—simțămînt, senzualism—simțualism, signal—semnal, subdiviza—subîmpărți, trianglu—triunghi* și multe altele, ale căror etimonuri și modele străine nu le mai indicăm, pentru că se află în dicționare.

comparat cu fr. *friseur*. Acesta nu e cunoscut francezei actuale şi nici în secolul trecut nu a fost un termen uzual. Din această cauză, majoritatea zdrobitoare a dicţionarelor franţuzeşti îl ignorează, inserînd numai pe *coiffeur* şi *barbier*. În LITTRÉ (vol. III, p. 1899), el este totuşi înregistrat ca o raritate şi cu următoarea menţiune : „Se dit quelquesfois pour *coiffeur*". În română, cuvîntul a pătruns indiscutabil şi exclusiv din germană, unde a atestat încă din secolul al XVII-lea, dar nu ca un împrumut din franceză, ci ca o formaţie proprie limbii germane cu ajutorul unui sufix franţuzesc, ataşat verbului *frisieren* „a friza, a coafa, a cîrlionţa". Acesta, înregistrat cu un secol mai devreme, provine din franceză (> *friser)* prin intermediul oland. *friseeren* şi are o familie bogată, în care mai intră *Frisur*, *Friseurin* şi *Friseuse*, ultimul format în secolul al XX-lea pe baza lui *Friseur* (scris şi *Frisör)* [26]. Din germană, unde cuvîntul este uzual, a putut fi împrumutat de română, care dispune în felul acesta de doi termeni *(frizer* şi *coafor)*, pentru a acoperi întregul conţinut semantic al fr. *coiffeur*.

Un alt pseudofranţuzism (împrumutat, de data aceasta, din rusă) este ***grimeur***, căruia în franceză îi corespunde *maquilleur*. În DM, DEX şi MDE (s.v.), cuvîntul este considerat un derivat de la *grima* (< fr. *grimer)* „a (se) machia pentru scenă sau pentru film", iar în DN_3 i se indică drept etimon fr. *grimeur*, care nu există. Acelaşi etimon francez a fost indicat şi pentru rus. *гримёр*[27], dar N. M. Şanski şi, mai pe larg, Valentin Kiparsky au dovedit inexistenţa cuvîntului franţuzesc [28]. Pe bună dreptate, Kiparsky îl pune pe *гримёр* pe acelaşi plan cu *дирижёр* (care e tot un pseudofranţuzism), dar nu credem că prima parte a următoarei afirmaţii corespunde cu realitatea : „Il est curieux que les Roumains qui ont emprunté le mot russe comme *dirijor* « chef d'orchestre » sont aussi persuadés qu'il s'agit d'un mot d'origine française" (p. 516). Că românii îl consideră pe *dirijor* un cuvînt franţuzesc este adevărat şi am dovedit noi înşine acest lucru (în *Probleme de etimologie*, p. 63—64), dar despre un împrumut din rusă nu poate fi vorba din moment ce cuvîntul datează, la noi, dintr-o perioadă cînd influenţa limbii ruse nu s-a manifestat în nici un fel asupra românei [29]. Pe de altă parte, existenţa şi productivitatea sufixului *-or* au fost şi ele demonstrate în lucrarea mai sus citată, aşa că avem toate motivele să-l considerăm pe *dirijor* o formaţie românească de la verbul *dirija* cu ajutorul aceluiaşi morfem derivativ pe care îl mai avem în *canotor*, *şantajor* etc. Apărînd într-o perioadă de manifestare a influenţei ruse

[26] Pentru toate aceste informaţii, vezi FREMDWÖRTERBUCH (p. 229) şi, mai ales, *Der Grosse Duden. Herkunftswörterbuch. Die Etymologie der deutschen Sprache* (vol. 7), Mannheim, 1963, p. 187, unde *Friseur* şi *Frisur* sînt chiar considerate „formaţii franţuzite" (germ. „franzosierende Bildungen"). După părerea noastră, germ. *Frisur* ar putea fi totuşi un împrumut din franceză (care îl cunoaşte şi îl foloseşte pe *frisure* încă din secolul al XVI-lea), iar în aceeaşi categorie cu *Friseur* trebuie clasat *Friseuse* (cu sufix franţuzesc, dar format în germană). Alte formaţii de acelaşi tip mai sînt *Hôtelieuse* şi *Balletteuse*, discutate de acad. Al. Graur în BL, II, 1934, p. 241, şi în volumul *Alte etimologii româneşti*, p. 19.

[27] Vezi, de pildă, *Словарь иностранных слов*, Moscova, 1954, p. 194, col. 2.

[28] Pentru detalii şi pentru alte cîteva exemple de false franţuzisme, vezi Valentin Kiparsky, *Sur quelques mots „pseudo-français"*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 215—217.

[29] Avînd în vedere că *dirijor* este înregistrat în dicţionarele citate ale lui I. A. Candrea şi August Scriban înseamnă că el are, în limba română, o vechime de cel puţin o jumătate de secol (CADE a apărut în 1931, dar redactarea lui a început mult mai devreme).

moderne și fiind folosit într-un domeniu care mai cunoaște și alți termeni de aceeași proveniență (de pildă *butafor* și *butaforie)*, este de presupus că celălalt derivat, adică *grimeur*, ne-a venit din rusă, unde a fost în mod sigur creat. Asupra etimologiei acestuia, Valentin Kiparsky nu se pronunță în nici un fel și nici nu știe, probabil, de existența lui *grimeur* în limba română.

3.4. Dintre pseudofrancezismele specific românești îl menționăm aici pe ***longeviv***, care e un termen curent în literatura noastră gerontologică și geriatrică [30] Din punct de vedere etimologic, acest termen e greu de explicat, întrucît nu este o formație corectă, adică în conformitate cu un tipar preexistent. Răspîndit mai întîi în limbajul medical, în general, termenul *longeviv* a pătruns de aici în stilul publicistic, unde se întîlnește tot mai frecvent, cum dovedesc numeroasele lui atestări, dintre care nu reținem decît două : „Începem prin a fi *vîrstnici* între 60—70 de ani, *bătrîni* între 75—90 de ani și *longevivi* după 90 de ani" [31] ; „Studiile pe *longevivi* au demonstrat că persoanele care își mențin această greutate ... au cea mai lungă durată de viață"[32]. Primul nostru dicționar care înregistrează pe *longeviv* este DN_1, unde cuvîntul este explicat prin fr. *longévif* (etimon păstrat și în ediția a doua a acestei lucrări lexicografice). În DEX (s.v.), termenul de care ne ocupăm este comparat cu *longevitate*, împrumutat din fr. *longévité*, iar acesta din lat. *longaevitas* (formație corectă din *longaevus* + suf. *itas*, *-itatis)*. La rîndul lui, adj. latinesc *longaevus* este compus din *longus* + *aevum* „vîrstă", așa că derivatul *longevitate* nu are nici o legătură de ordin genealogic cu lat. *vita,- ae* „viață". Printr-o adevărată etimologie populară „cultă" (adică întîlnită în limba oamenilor instruiți și cultivați), *longevitate* este pus în relație cu lat. *vita*, fiind analizat și definit chiar în dicționare prin *„viață* lungă", în loc de *„vîrstă* lungă" (ceea ce este, desigur, același lucru, dar numai din punct de vedere semantic). În DN_3 (p. 638), *longeviv* nu mai este explicat prin fr. *longévif* (ca în primele două ediții), ci e considerat, pe bună dreptate, un cuvînt cu „etimologie incertă". Renunțarea la fr. *longévif* este o primă dovadă că acesta nu există și că el a fost plăsmuit pentru a putea explica neobișnuitul compus românesc, a cărui înfățișare franțuzească ni se pare totuși indiscutabilă. Mai mulți medici cu care am discutat în acest sens ne-au mărturisit că și ei îl simt franțuzesc, iar într-un text r e d a c t a t l a n o i în limba franceză s-a recurs în mod greșit la presupusul corespondent *longévif*. După cum ne informează cîțiva gerontologi [33], literatura franceză de specialitate nu-l cunoaște

---

[30] Pentru a ne face o idee despre marea frecvență a lui *longeviv* în lucrările de specialitate, este suficient să menționăm că el apare de cel puțin 20 de ori numai într-un singur capitol (p. 166—178) al tratatului scris de doctorii S. Postelnicu, Al. Chira și V. Săhleanu și intitulat *Introducere în gerontologie*, București, 1969. Din această lucrare se înțelege că *„longeviv* este omul care atinge sau depășește 90 de ani" (p. 23).

[31] Afirmă acad. Ștefan Milcu în „Contemporanul", nr. 33 (1344) din 11 august 1972, p. 8, col. 2.

[32] În „Scînteia", nr. 11 155 din 2 iulie 1978, p. 2, col. 4. Pentru alte atestări, vezi tot „Scînteia", nr. 11 131 din 4 iunie 1978, p. 5, col. 3 ; „România liberă", nr. 10 251 din 10 oct. 1977, p. 2, col. 4 ; „Contemporanul", nr. 42 (1615) din 21 oct. 1977, p. 9, col. 4 (la Ion Frunzetti) și altele.

[33] Printre care și dr. Al. Chira (unul dintre autorii tratatului citat mai înainte).

pe *longévif*, în schimb folosește pe *âgé* și pe *vieillard* (definit în *Petit Robert*, s.v. prin „homme d'un grand âge") [34]. În engleză se folosesc *longevous* și *long-lived* (vezi WEBSTER, AMERIC. HERIT. DICT. etc.), italiana cunoaște pe *longevo* (< lat. *longaevus)*, în rusă se spune *долголетний* ș.a.m.d. Întrucît, deocamdată, specialiștii nu pot confirma existența fr. *longévif*, sîntem îndreptățiți să afirmăm că *longeviv* este o inovație lexicală nu tocmai fericită a vreunuia dintre reprezentanții școlii gerontologice românești. Într-o scurtă notă etimologică publicată în LR, XXVI, 1977, nr. 1, p. 43, D.R. Mihalcea afirmă că *longeviv* este un derivat regresiv din mai vechiul *longevitate*, în care s-a văzut „o formă haplologică" a lui *longevivitate* (pus de autor pe același plan cu *femininitate*, din care, tot prin haplologie, a rezultat *feminitate)*. În timp ce forma *femininitate*, pare însă cît se poate de normală (fiindcă este analizabilă în adj. *feminin* + suf. *-itate*), un derivat **longevivitate* nu are nici o rațiune de natură etimologică și structurală. În alți termeni, el nu poate fi corect segmentat într-un sufix *-itate* și o bază derivativă *longeviv*, deoarece (așa cum se arată și în nota citată) în latină n-a existat și nici n-ar fi putut să existe un compus *long(a)evivus*. Nefiind nevoie să imaginăm o formă **longevivitate* (care ar fi existat numai în conștiința vorbitorilor) și deci să-l explicăm pe *longeviv* printr-o derivare regresivă cu totul insolită, preferăm să vedem în acest termen un compus pseudofrancuzesc, al cărui element final e fr. *vif* „viu" (nu lat. *vivus*) [35]. Dacă în loc de *longviv* sau *longiviv* cu elementul de compunere *longi)* avem totuși forma *longeviv*, cauza trebuie căutată în influența lui *longevitate*, prin care se poate explica prezența lui ***e***. Un nou argument în sprijinul interpretării lui *longeviv* ca pseudofrancuzism trebuie căutat în existența lui ***prolongeviv***, care sună și mai „à la française" decît modelul care îl stă la bază. Nu întîmplător el apare tot în literatura gerontologică, în care se vorbește de „comportament *prolongeviv*" și „mod de viață *prolongeviv*", deci „care asigură sau favorizează prelungirea vieții" [36]. Noul adjectiv e o formație și mai bizară, în care nu este totuși greu să recunoaștem verbul francuzesc *prolonger*, suprapus peste prima parte a lui *longeviv* [37].

3.5. În încheiere atragem atenția încă o dată asupra derivatului ***picaj***, de care ne-am ocupat pe larg în LR, XXII, 1973, nr. 1, p. 9, fără a-l numi ceea ce este și el, adică un pseudofrancuzism. În DEX, DN_3,

---

[34] O lucrare a unui cercetător francez (F. Bourlière), citată în *Introducere în gerontologie* (p. 326), se cheamă *Rapport au séminaire sur la protection sanitaire des personnes âgées et des vieillards*, ceea ce înseamnă că se face o deosebire între *personne âgée* și *vieillard*.

[35] Faptul că finalul cuvîntului românesc este *-viv* (față de fr. *vif)* nu ridică nici o problemă deosebită. Precum se știe, *-if* final din adjectivele franțuzești a devenit, în românește, *-iv* (ca în *sportiv, coercitiv, receptiv* etc.), care s-au orientat după *activ, relativ* și altele cu etimologie multiplă (fr. *actif* și lat. *activus*, fr. *relatif* și lat. *relativus* etc.). Formele în *-iv* sînt de origine latino-italiană și după ele au fost modelate și cele franțuzești.

[36] Pentru atestări ale lui *prolongeviv* (deocamdată numai în lucrări de specialitate), vezi D. Postelnicu, Al. Chira și V. Săhleanu, *op. cit.* (p. 177 și 178).

[37] Această explicație ne-a fost sugerată de titlul unei lucrări de A. Bogomoletz, *Comment prolonger la vie*, Paris, 1950.

DLR ȘI MDE, cuvîntul românesc este dedus din fr. *piquage* (un derivat abstract de la *piquer* „a înțepa, a împunge, a trage la mașină" etc.), care nu are nici o legătură cu zborul *în picaj* al unui avion. Adevăratul corespondent al rom. *picaj* este fr. *piqué*, definit în GRAND LAROUSSE (s.v.) prin „descente rapide d'un avion sous un angle très grand". Fr. (vol) *en piqué* a fost redat în românește prin (zbor) *în picaj*, atașîndu-se sufixul *-aj* unei rădăcini specific franțuzești, cum s-a mai procedat și în cazul altor pseudofr anțuzisme românești sau străine. Ca în multe alte cazuri, dicționarele noastre recente mențin o indicație etimologică greșită, procedînd împotriva realității atît de evidente.

Iunie 1979

Facultatea de limba și literatura română
București, str. Edgar Quinet 5—7

UN CUVÎNT DE ORIGINE AUTOHTONĂ: *STRUGUR(E)*

DE

ION NUȚĂ

Cuvînt esențial în terminologia viticolă, *strugur(e)*, s.m., a constituit baza unor interesante și controversate discuții purtate de lingviști, istorici sau oameni de cultură. Problema care se punea în primul rînd era aceea a originii și răspîndirii termenului. Părerile au fost diferite, adesea contradictorii, iar rezultatele nu s-au dovedit a fi cele scontate. De aceea, nici pînă astăzi nu s-a ajuns la un consens; dicționarele actuale, prudent, indică o etimologie necunoscută, iar unele încercări de a clarifica situația sînt izolate și nu aduc suficiente probe pentru elucidarea problemei.

În 1888, A. D. Xenopol, discutînd prezența unor cuvinte vechi grecești în „limba poporului din Dacia" [1], stabilea ca etimon pentru *strugure* v.gr. τρύγα, iar puțin mai tîrziu, TDRG indica gr. τρυγή.

Ulterior, H. Mihăescu, reluînd ideea lui Xenopol, pare a fi de acord cu ea, dar nu face precizările sau demonstrațiile pe care le-am fi așteptat, pentru a stabili originea grecească a cuvîntului în discuție [2].

Mult mai categoric este, însă, I. Șiadbei, care, respingînd forma gepidă **prūbilō*, propune ca etimon v.gr. βοτρὺς „grappe de raisin", care are ca suport faptul că „s-a introdus și în latină sub forma *botrys-botrus* (> it. *botro)*" [3].

Originea latină a cuvîntului a fost discutată, printre alții, de B. P. Hasdeu, Sextil Pușcariu, Ovid Densusianu și Gr. Crețu.

Dacă primul amintește doar în treacăt fazele de evoluție ale cuvîntului *(strugur*, la origine grecesc, a pătruns la noi prin intermediu latin: < lat. *trugur* < lat. *trugulus* < v. lat. *tryga* „vin")[4], ceilalți lingviști discută mai amănunțit problema etimologiei.

Sextil Pușcariu [5] pune la baza ultimei părți a cuvîntului *strugure* diminutivul **uvula (< uva)*, unde *v* precedat de *u* > *g*. Pentru prima parte invocă lat. *stur (< stylus)* „țurțur de gheață sau de funingine" sau *stură* „promoroacă, chiciură". Contaminarea celor două forme ar fi dat un compus **sturugură*, apoi, prin sincoparea normală a lui *u* protetic, **strugură* și, în fine, singularul *strugur(e)*, provenit din forma de plural *struguri*.

Plecînd de la ideea că sensul cel mai vechi al lui *strugure* a fost acela de „ciorchine", care avea și înțelesul primitiv de „întors, sucit, în cercuri", Ovid Densusianu [6] se oprește asupra temei *streb-* întîlnită în

---

[1] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, I, Iași, 1888, p. 170.

[2] H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, București, 1966, p. 13.

[3] I. Șiadbei, *Contribuții la studiul latinei orientale* (III), în SCL, IX, 1958, nr. 2, p. 193.

[4] B. P. Hasdeu, *Originea viniculturii la români*, în „Columna lui Traian", V, 1874, nr. 4, p. 90.

[5] Sextil Pușcariu, *Etimologii*, în DR, VI, 1929–1930, p. 310, nota 2.

[6] Ov. Densusianu, *Rom.* ***strugure*** *și* ***ciorchine***, în GS, V, 1931, fasc. 1, p. 174–177.

lat. *strebula*, *stribula* „carnea de la coapsa animalelor care erau jertfite", care aveau corespondente grecești în στρεβλός „sucit", στρόβος „vîrtej", στρόμβος „vîrtej, titirez, cocean de brad". Din aceeași temă, un lat. vulgar **strebulus*, **stribulus* „sucit, întors" a dus mai întîi la o formă **strubulus* („*b* a labializat vocala precedentă" [7]) și apoi la *strugur* („cu fonetism — epenteza lui *g* între vocalele în hiat, după căderea lui *b* — corespunzător lui *fagur(e)* <**favulus*" [8]).

Incidental pune problema unui etimon latin și Gr. Crețu, care afirmă că *strugure* provine din lat. *surculus-sruculus*, prin metateza lui *r*, epenteza lui *t* și transformarea lui *c* în *g* [9].

Încercînd să demonstreze originea germanică a cuvîntului *strugure*, C. Diculescu invocă pentru stabilirea etimologiei un gepidic reconstituit **prūbilō*, care, prin intercalarea unui *t* și latinizarea terminației, ar fi dat **strūbilō*—**strūbulo*—*strugur* [10].

Tot de la un prototip gepid, de data aceasta considerat ca sigur, *thrûbilo*, pleacă și A. Scriban [11], care, de asemenea, propune un gep. *thrube*, și pentru forma *strug* „strugure" [12].

Mai circumspect, Al. Niculescu consideră că *strugure* este „probabil de proveniență germanică" [13].

Explicațiile forțate, cît și admiterea unor transformări fonetice imposibile (în special, în cazul lui C. Diculescu) nu fac decît să întărească convingerea că românescul *strugure* nu poate avea vreun etimon germanic. Indirect, această problemă pare a fi susținută și de ultimele tratate de istorie a limbii române [14], în care autorii, deși tratează cuvîntul la capitolul *Cuvinte de origine germanică*, nu-și asumă riscul de a preciza dacă *strugure* are etimologie germană sau nu, ci indică doar diversele păreri ale lingviștilor români și străini privind originea acestui cuvînt.

Alți lingviști au considerat cuvîntul de origine slavă apropiindu-l de *strung(strug)* < v.sl. *strugŭ* [15], iar P. Skok [16] dă ca etimologie scr. *strûk*, invocînd forma *strug*, citată de DDRF.

Etimologiile propuse nu sînt în măsură să satisfacă exigențele unei cercetări întemeiate, la obiect. De obicei, formele de la care se pleacă (grecești, latinești, germanice sau slave) sînt ipotetice, adesea reconstituite, iar transformările fonetice ale cuvîntului, de cele mai multe ori, sînt greu de admis.

În ultimul timp, cei care au reluat problema încearcă să demonstreze originea autohtonă a cuvîntului.

---

[7] *Ibidem*, p. 176.

[8] *Ibidem*, p. 176.

[9] Vezi *Indicele* cuvintelor românești la Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tîlcuirea numelor din 1649*, București, 1900, p. 372.

[10] Constantin C. Diculescu, *Die Gepiden*, I, Leipzig, 1922, p. 178; vezi și „Zeitschrift für Romanische Philologie", Halle-Tübingen, XLI, p. 420; XLIX, p. 385.

[11] SCRIBAN, D.; vezi și „Arhiva", XLIII, 1936, p. 193.

[12] SCRIBAN, D.

[13] Vezi SCL, VIII, 1957, nr. 1, p. 122.

[14] Al. Rosetti. *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, București, 1968; ediția a II-a, București, 1978. *Istoria limbii române*, II, București, 1969.

[15] CIHAC, II; ȘĂINEANU, D. U.; Alejandro Cioranescu, *Diccionario etimológico rumano*, Universidad de la Laguna, 1958—1961.

[16] Vezi „Zeitschrift für Romanische Philologie", L, p. 259, 268.

Astfel, plecînd de la o afirmaţie a lui Th. Capidan cum că „în limba română există o serie de cuvinte străine fondului constitutiv latin, ca *strugure* şi altele, care nu arată apropiere nici cu formele albaneze şi nici cu limba celorlalte neamuri ca grecii, slavii, gepizii etc." [17], I. I. Russu emite ipoteza că *strugure* este de origine autohtonă, fără corespondent în limba albaneză [18].

Aceeaşi idee este susţinută şi de acad. Vladimir Georgiev [19], care, în plus, aduce date noi privind etimologia cuvîntului. Autorul precizează că *strugur(e)* este „un cuvînt tipic moştenit din substratul dac" [20], neatestat în limba albaneză şi nici în altă limbă balcanică, provenit dintr-o formă indoeuropeană **srāg-ulo-* (sau *-ā)*. Cuvîntul „pare a fi refăcut pe baza pluralului" [21] *struguri*, care, ca şi diminutivul *strug-uşor*, „presupune un vechi singular **strug*" [22], corespondentul lat. *frāgum*.

Afirmaţiile acad. Vladimir Georgiev corespund doar în parte realităţii, iar explicaţiile domniei-sale sînt susceptibile de unele precizări şi completări, pe care le vom face pe parcursul lucrării.

Mai recent, Adriana Ionescu încearcă să demonsteze că *strugure* este un derivat cu sufixul *-ure* de la *strug* „tulpină tîrîtoare, iug", cuvînt pus în relaţie cu o serie de verbe şi substantive albaneze moştenite dintr-o limbă de bază şi care provin de la o rădăcină indoeuropeană **ster-*. Concluzia la care se ajunge nu este îndeajuns de argumentată şi nu se întemeiază pe o documentaţie suficientă [23].

★

Avînd în vedere neconcordanţele etimologice şi lexicale privind cuvîntul *strugur(e)*, lucrarea de faţă îşi propune o prezentare cît mai completă a istoriei acestuia, pe baza unui material vast, adunat de pe teren (anchete dialectale efectuate în 1288 de localităţi de pe întreg teritoriul dacoromân), din răspunsurile primite de B. P. Hasdeu la *Chestionarul lingvistic* şi de Nic. Densuşianu la *Chestionarul istoric*, din datele oferite de dicţionarele limbii române, de glosare regionale, lucrări de etnografie şi beletristică, culegeri şi colecţii de folclor, tratate de agricultură, viticultură, enologie şi ampelografie etc.

---

[17] Th. Capidan, *Bogdan Petriceicu Hasdeu ca lingvist, indoeuropenist şi filolog*, în „Revista clasică", tom IX—X, 1937—1938, p. 39. În *Limbă şi cultură*, Bucureşti, 1943, p. 347. Th. Capidan crede că acestea sînt „cuvinte moştenite de traco-illiri de la populaţiunile pe care şi ei le-au găsit la aşezarea lor în peninsulă".

[18] I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, 1959, p. 101, 130; ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1967, p. 216; *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, Bucureşti, 1970, p. 101; *Die autochthonen Elemente im Wortschatz der rumänischen Dialekte*, în „Dacoromania", Freiburg-München, I, 1973, p. 193.

[19] Vladimir Georgiev, *Le dace comme substrat de la langue roumaine*, în RRL, X, 1965, nr. 1—3, p. 75—80 (vezi IV. *Principes de l'étymologie des termes roumains d'origine dace*, p. 78—80; *strugure*, p. 78—79). În broşura *Lingvistica balcanică şi limba română*, Bucureşti, EDP, 1968, p. 16—18, acelaşi autor îl explică pe *strugur(e)* exclusiv din **srāg-ulo/ā*, fără a mai vorbi de un singular refăcut din forma de plural.

[20] *Ibidem*, p. 78.

[21] *Ibidem*, p. 79.

[22] *Ibidem*.

[23] Adriana Ionescu, *Două cuvinte româneşti de substrat* 1. *purure(a)*; 2. *strugure*, în „Studia indoeuropaea ad dacoromanos pertinentia", I, *Studii de tracologie*, Bucureşti, 1976, p. 100—102.

Cuvîntul *strug*, atestat nu numai în DM [24], așa cum susține Adriana Ionescu, a circulat inițial pe întreg teritoriul dacoromân cu sensul de „tulpină tîrîtoare, rug". Cu timpul, pentru evitarea confuziilor și în scopul unor precizări, el își limitează sensul, fiind urmat de determinări: *strug de mure* „rug de mure" („Frundzâ verdi *strug di muri*, /Ardâ-te-ar focu paduri": Pătrăuți-Suceava [25]; „frunză verde *strug de mure*" [26]), *strug de vie* „rug de vie" etc. Ultima sintagmă *(strug de vie)* capătă treptat înțelesul de „fructul viței de vie" („Dintr-o mie-o scîrnăvie, /Nu ca mine-un *strug de vie*": Sadova-Suceava [27]; „—Da tu, mîndră, ce-ai mînca?/— *Strug de vie* de iarna,/ Sloi de gheță de vara!" [28]), își stabilește aria de răspîndire în Moldova, intrînd și în construcții de tipul *strug de poamă*, unde *strug* înseamnă „ciorchine" [29].

Concomitent, substantivul *strug* „fructul viței de vie" apare și independent (prima atestare a cuvîntului *strug* „strugure" o întîlnim la Dimitrie Cantemir: „că unde nesațiul stăpînește, acolo toată lumea decît *bobița strugului* mai mică iaste" [30]) și este întîlnit pînă astăzi în nordul Moldovei, în județele Botoșani și Suceava.

Pluralul lui *strug* a fost *strugi* și *struguri*. Primul se pare că a circulat mai mult în Moldova și în regiunile limitrofe, celălalt în restul teritoriului dacoromân. Cu timpul, pentru diferențiere, *strugi* a rămas să numească numai „rugul" anumitor plante (izolat, el numește pînă astăzi „rodul viței de vie"), iar *struguri*, independent sau urmat de substantivul *vie*, a căpătat o funcție nouă, aceea de a numi „rodul viței de vie".

Faptul că într-o anumită perioadă același cuvînt, *strug*, denumea, la început, două noțiuni diferite, a impus crearea unui nou substantiv care să denumească numai fructul viței de vie. Acesta a fost *strugur(e)*, un masculin singular refăcut din pluralul neutru în *-uri*, *struguri* (pluralul lui *strug)*, plural care a influențat singularul datorită întrebuințării sale mult mai mari [31].

Refacerea singularului după plural este un fenomen destul de frecvent în limba română și el a fost amplu studiat de J. Byck și Al. Graur [32]. Dintre exemplele analizate aici, citām cîteva care au urmat aceeași evoluție ca și cuvîntul discutat de noi: *arm*—pl. *armuri* > sg. nou *armur*,

---

[24] Vezi și ȘEZ., XXI, 50; Matthias Friedwagner, *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, I. Band, Liebeslieder, 1940; DL, IV. Cuvîntul se întîlnește astăzi în nordul Moldovei.

[25] M. Friedwagner, *op. cit.*, p. 75.

[26] ȘEZ., XXI, p. 50; vezi și DL, IV.

[27] M. Friedwagner, *op. cit.*, p. 500.

[28] Precopie Jitariu, *Monografia folclorică a satului Berchișești, județul Suceava*, București, 1973, p. 162.

[29] Vezi DDRF.

[30] D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, București, 1973, p. 131. Vezi și alte atestări în H, I, 6r *(strugi negri)*; DDRF; SCRIBAN, D.

[31] De fapt, primele și cele mai multe atestări ale cuvîntului sînt la plural: сттѹгѹрь амáрь (Coresi, *Psaltirea* din 1579; vezi și GCR, I, 16/13), стгѹгѹрїи (PALIA, ediția Viorica Pamfil, 137/25, 27), стрѹгѹрїи вїєи (N. TEST., cap. XIV, 18—19, p. 314; vezi și CCR, 100; DA), стрѹгѹрїи вицїй *(Pravila de la Tîrgoviște*, 1652; cf. GCR, I, 157/13), сѫнцє дє стрѹгѹрь (BIBLIA; vezi și GCR, I, 282/10). Vezi și alte atestări în GCR, II, 45/24, 98/32 și în texte vechi de agricultură și viticultură, dintre care citām: ECONOMIA, 165; FILIPESCU, D.; DRĂGHICI, D. etc.).

[32] *De l'influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain*, în BL, I, 1933, p. 14—57; vezi și Al. Graur, *Tendințele actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 84; Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968, p. 326—329.

*armure; bulg— *bulguri—bulgări > bulgăr, bulgăre; fag—faguri > fagure, fagur; fald—falduri > faldur; pic—picuri > picur; rîu—rîuri > rîure; scut—scuturi > scutur; stau—stauri > staur* [33].

Alte exemple, printre care *strugur—strugure*, pl. *struguri*, sînt încadrate la alt paragraf [34], datorită faptului că nu sînt cunoscute formele primare, în cazul nostru, *strug*.

Deoarece avem la îndemînă această formă primitivă, *strug*, cuvînt vechi şi cu o circulaţie destul de mare în limbă, putem fi siguri că substantivele *strugur, strugure* sînt singulare masculine refăcute de la un plural neutru *struguri*; deci *strug*—pl. *struguri* > (sg. nou) *strugur, strugure*.

Strugură s.f., întîlnit astăzi izolat în Maramureş [35] şi în Transilvania, este tot un singular refăcut de la pluralul *struguri*, încadrîndu-se în categoria altor cuvinte de tipul : *frig*—pl. *friguri* > sg. nou *frigură; ghij—ghijuri > ghijură; ghizd—ghizduri > ghizdură; goz—gozuri > gozură; ram—ramuri > ramură; rîu—rîuri > rîură; vreasc—vreascuri > vreascură* [36].

Formele de singular *strugur, strugure* au apărut iniţial în Muntenia, Oltenia şi Transilvania şi s-au generalizat mai ales după ce *auă* a început să fie cunoscut din ce în ce mai puţin. Ele au circulat în limbă fie independent [37], fie urmate de determinări care conţin substantivele *auă, vie* sau *poamă* : *strugur(e) de auă* [38], *strugur(e) de vie* [39], *strugur(e) din vie* [40], *strugur(e) de poamă* [41], cu înţelesul de „fruct al viţei de vie", dar şi cu acela de „ciorchine". În Moldova, substantivele menţionate înseamnă mai ales „ciorchine" (în special în sintagma *strugure de poamă)* şi mult mai tîrziu, datorită influenţei celorlalte graiuri şi a tratatelor de specialitate, „rodul viţei de vie". Astăzi ele s-au stabilizat în Muntenia, Oltenia, Transilvania şi, parţial, în Banat, Crişana şi Dobrogea şi circulă izolat în toată ţara. Doar în Moldova predomină *poamă* (rar e întîlnit şi în regiuni limitrofe), iar în nord *strug*.

În concluzie putem afirma că *strugur(e)* nu este un derivat format cu sufixul *-ur(e)* de la cuvîntul de bază *strug* şi nu poate fi pus în aceeaşi categorie cu *mugure, pururе, sîmbure, viezure*. El este un cuvînt vechi, al cărui radical este autohton, în fond însă o creaţie pe terenul limbii române, care are la bază o formă primitivă, *strug* [42], un singular refăcut dintr-un plural neutru : *strug—struguri > strugur, strugure, strugură*.

Mai 1979

Institutul de lingvistică
Iaşi, Codrescu 2

---

[33] Vezi cap. IV, 2, p. 28—29.
[34] Vezi cap. VI, 6, p. 44.
[35] ALLR-Mar., II, h. 485, pct. 229.
[36] Vezi BL, I, 1933, p. 29.
[37] *Strugur* : GCR, I, 16/12 (1579); ÎNV. VIN., 21; FILIPESCU, D., 39 etc. *Strugure* : GCR, II, 97/36; BREZOIANU, A., 596; DAMÉ, T. etc.
[38] стрѹгѹ аѥ аѳѡ, MARDARIE, L., 768.
[39] GCR, II, 12 (1714).
[40] JARNIK-BÎRSEANU, D., 120/12.
[41] стрѹгѹрѹ аѥ поамѫ (BIBLIA, 105[1]/22; DRĂGHICI, D., 231. Vezi şi H I—XVIII.
[42] Rom. *strug* < v. rom. **strug* < **strog* < d. moes. **strog* <i.e. **stṛ-go-* sau *strē-go-*; cf. Adriana Ionescu, *art. cit.*, p. 102.

NOTE LEXICALE *

DE

ION MOISE

CUVINTE NOI DIN TERMINOLOGIA MUNCII

acarîță, -e s. „femeie care efectuează munca de acar". Cuvîntul se întîlnește frecvent în vorbirea feroviarilor, dar nu este atestat în nomenclatorul profesional. De la *acar*.

broderîță, -e s. „femeie specializată în coaserea broderiilor". DEX, DLRM și DN atestă termenul *brodeză*, care în ultimul timp este serios concurat de *broderîță*. De la *broderie* sau de la *broder* [1].

caps, -uri s. „tavă mare cu margini înalte folosită la coacerea prăjiturilor".

cartelă de culori s. „carton cu șuvițe de fire de diferite culori cu aceeași numerotare a culorii ca pe model, folosit în industria covoarelor".

căţelár, -i s. „soldat ... specializat în dresajul și antrenamentul căţeilor". De la *căţel*.

cergúță, -e s. Diminutiv al lui *cergă*. De la *cergă*.

chipceá, -ele s. „căzănel metalic cu coadă folosit la prepararea cremelor și siropurilor în laboratoarele de cofetărie" (< turc. *kepče*).

cîntaragíu, -i s. „muncitor specializat în repararea cîntarelor". De la *cîntar*.

croitór de maţe useate s. „muncitor specializat în pregătirea maţelor pentru diferite utilizări în industrie".

debitatór, -i, fem. **debitatoáre, -oare** s. „muncitor specializat în tăierea unui metal în bucăți cu formele și dimensiunile adecvate pentru folosirea sau prelucrarea lui ulterioară". Termenul are un sinonim compus — *tăietor metale*. De la *debita*.

degará, -ez vb. I tranz. „a scoate un tren din zona circulată a gării". De aici și substantivele *degarare*, *degarat*. „—Trenu ăsta merge la București? — Nu, îl duc la degarat" (conversație înregistrată). De la *gara*.

divizáre -i, s. „acțiunea de turnare a esenței în sticluțe în fabricile de oțet". Din *diviza*.

electrostivuitorîst, -i, fem. **electrostivuitoristă, -e** s. „muncitor specializat în transportul și stivuirea diferitelor materiale cu electrostivuitorul". De la **electrostivuitor**.

fermentatór, -i, fem. **fermentatoáre, -e** s. „muncitor specializat în fermentarea fructelor pentru fabricarea oțetului". De la *fermenta*.

* Vezi și LR, XXVII, 1978, nr. 6, p. 585—589.

[1] Pentru *broder*, vezi SMFC V(1969), p. 27.

găuritór, -i, fem. **găuritoáre, -e** s. „muncitor specializat în găurirea metalului prin așchiere". De la *găuri.*

ghemui, -esc vb. IV tranz. „a face gheme din firele folosite la țesutul covoarelor". Există și un substantiv *ghemuit* „acțiunea de a face gheme". De la *ghem.*

heliografíst, -i, fem. **heliografístă, -e** s. „muncitor specializat în multiplicarea desenelor cu ajutorul heliografului". De la *heliograf.*

îmbuteliatór, -i, fem **îmbuteliatoáre, -e** s. „muncitor specializat în îmbutelierea unor lichide în sticle, borcane". Din *îmbutelia.*

închizător, -i, fem. **închizătoáre, -e** s. „muncitor specializat în închiderea borcanelor și cutiilor de conserve". Din *închide.*

însăcuí, însăcuiesc vb. IV tranz. „a introduce diferite materiale în saci". De la acest verb și substantivul *însăcuire* „acțiunea de a introduce diferite materiale în saci". „Filtrul cu saci este un utilaj din cadrul instalației de desprăfuire destinat la reținerea și colectarea particulelor de praf din gaze rezultate din instalațiile tehnologice de concasare, măcinare, transport, depozitare, *însăcuire* (subl. ns. *I.M.*) etc. din industria cimentului" [2] (< *în-* + *sac* + *-ui*).

laborant Roentgen, laborantă ~ s. „muncitor specializat în analiza calității sudurii cu ajutorul razelor Roentgen". Cuvîntul are sinonimul *lucrător Roentgen.*

lădár, -i s. „muncitor specializat în confecționarea și repararea lăzilor de lemn, folosite la transportul sticlelor". De la *ladă.*

legător de sarcină, legătoare ~ s. „muncitor feroviar specializat în legarea sarcinilor pe care le ridică macaraua și le încarcă în vagoane". Din *lega.*

mișcărist, -i, fem. **mișcărístă, -e** s. „funcționar sau muncitor care lucrează în serviciul dirijării circulației trenurilor". Este un termen cu sens general în care se includ termenii speciali *impiegat, manevrant, acar.* De la *mișcare.*

montéză, -e s. „muncitoare specializată în asamblarea și coaserea pieselor unei rochii (mîneci, spate, piepți)" (< fr. *monteuse).*

motostivuitorist, -i, fem. **motostivuitorístă, -e** s. „electrostivuitorist, electrocarist" [3]. De la *motostivuitor.*

pirogravoáre, -e s. „muncitoare specializată în pirogravură". De la *pirogravor.*

poansonatór, -i, fem. **poansonatoáre, -e** s. „muncitor specializat în poansonare, adică în găurirea metalelor prin presare". Din *poansona.*

---

[2] *Cartea mașinii Filtre cu saci tip F.3 — ISCPM,* Combinatul industrial pentru construcția de mașini, Bistrița, județul Bistrița-Năsăud, 1978, p. 4.

[3] Ion Moise, *Note lexicale și etimologice,* în LR, XXVII, 1978, nr. 6, p. 586.

preînmuitór,-oare s. „aparat în care se pun sticlele vechi pentru muierea etichetelor și prespălare". De la *preînmuia.*

rediționér, -i, fem. **rediționéră, -e** s. „funcționar feroviar specializat în calcularea taxelor de transport pentru toate mărfurile ce se pot transporta cu trenurile de marfă, de coletărie și de mesagerie". DN dă forma *rediționar.*

revizor ace s. „muncitor feroviar care asigură parcursul de intrare și ieșire a trenurilor în gară ". *Lexiconul tehnic român* atestă termenul *revizor de cale* (< germ. *Revisor*, fr. *réviseur).*

scriitor vagoane, scriitoare ~s. „funcționar feroviar care notează toate datele vagoanelor". De la *scrie.*

stivuitorist, -i, fem. **stivuitoristă, -e** s. Vezi sinonimele *electrostivuitorist, motostivuitorist.*

șablonór, -i s. „muncitor care desenează detalii după proiect, confecționează șabloane de hîrtie, după care trasează desenul pe metal". De la *șablon.*

șef de manevră s. „muncitor feroviar care coordonează activitatea manevranților și compune un tren".

teleimprimatorist, -i, fem. **teleimprimatorístă, -e** s. „muncitor care transmite și recepționează texte prin intermediul teleimprimatorului". De la *teleimprimator.*

tîrlí, -esc vb. IV tranz. „a face tîrle într-un anumit loc pentru a-l îngrășa cu bălegarul de oaie rămas pe loc". De la **tîrlă.** Verbul are și varianta *tîrlui, -esc. Tîrlíre, -i* s. „acțiunea de a tîrli locul". « Calea cea mai simplă și cea mai eficientă — pe care o recomandăm cu toată căldura crescătorilor de animale din această zonă și din alte părți — o reprezintă fertilizarea prin „tîrlire"» [4].

tocár, -i s. „muncitor cizmar specializat în confecționarea tocurilor". De la *toc.*

tranșatór și ciontolitór carne [5] s. „muncitor specializat în separarea cărnii, în porțiuni anatomice, după sortimente, calitate etc. *(tranșator)* și în separarea țesutului muscular de pe oase, executată manual, ca primă fază a fabricării preparatelor de carne *(ciontolitor)*". De la *tranșa* și *ciontoli.*

tripier, -i s. „muncitor la abator specializat în pregătirea pentru valorificarea tuturor deșeurilor animale" (< fr. *tripier).*

---

[4] Vezi ziarul „Secera și ciocanul", Pitești, 29.IX.1978, p. 5.

[5] M.E.I., *Nomenclatorul meseriilor, specialităților și funcțiilor în care se pregătesc muncitori calificați prin cursuri de calificare de gradul I și II,* București, 1970, p. 68.

vacuumíst, -i, fem. **vacuumístă, -e** (pronunțat vacumist) s. „muncitor care lucrează la *vacuum*, adică la aparatul care concentrează o soluție (pastă de tomate, siropuri, gemuri, dulcețuri etc.) prin fierbere în vid, la temperaturi joase". De la *vacuum*.

valorificatór subproduse s. „muncitor la abator specializat în valorificarea subproduselor (ficat, inimă, rinichi, splină etc.)". Din *valorifica*.

veghetór încărcare s. „muncitor feroviar care supraveghează și urmărește termenele de încărcare și descărcare a vagoanelor de marfă". Din *veghea*.

Martie 1979

Institutul de învățământ pedagogic
Pitești, str. Gh. Doja 41

ELEMENTE LEXICALE CONSERVATOARE ÎN SUBDIALECTUL BĂNĂȚEAN

DE

MARIA PURDELA-SITARU

Particularitățile arhaice, cele referitoare în special la fonetismul subdialectului bănățean, au reținut încă de mult și în mod constant atenția specialiștilor [1].

Dintre lucrările care s-au ocupat în ultima vreme și de sublinierea trăsăturilor arhaice ale lexicului graiurilor din Banat, amintim pe cele aparținînd Galinei Ghițu [2], Doinei Grecu [3] și lui Eugen Beltechi [4]. Lexicul înregistrat de cele două cercetătoare reprezintă o parte din materialul adunat cu prilejul unor anchete dialectale efectuate între anii 1959 și 1967 într-o arie cuprinzînd centrul Banatului, în timp ce E. Beltechi discută lexicul dialectal din sudul regiunii, arie pe care a anchetat-o pentru NALR-*Banat*.

În perioada 1967—1970 ne-a revenit sarcina de a ancheta, pentru aceeași lucrare, 15 localități [5] din aria de nord-vest a regiunii. Cu această ocazie am înregistrat cîteva particularități lexicale care întregesc imaginea caracterului arhaic al acestei subdiviziuni teritoriale. Menționăm că am obținut acest material pe baza chestionarului NALR, a chestionarului special pentru graiurile subdialectului bănățean [6], precum și din informații ocazionale. În cele ce urmează vom prezenta deci atît cuvinte pe care nu le-am găsit atestate în lucrările lexicografice consultate de noi, cît și cuvinte cărora, dacă au fost semnalate, nu li s-a stabilit aria exactă a

---

[1] É. Picot, *Documents pour servir à l'étude des dialectes roumains*, extras din „Revue de linguistique et de philologie comparée", tom V, fasc. 3, 1873; B. P. Hasdeu, *Românii bănățeni din punctul de vedere al conservatorismului dialectal și teritorial*, Extras din „Analele Academiei Române", seria II, tom. XVIII, Memoriile secțiunii literare, București, 1896; G. Weigand, *Der Banater Dialekt*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig," 1896, p. 198—332; Enea Hodoș, *Cîntece bănățene. Cu un răspuns dlui Dr. G. Weigand*, Caransebeș, 1898; I.-A. Candrea, *Constatări în domeniul dialectologiei*, GS 1923—1924, p. 169—200; P. Neiescu, *Un arhaism în fonetismul din graiul bănățean*, CL, VIII, 1965, p. 295—297; D. Urițescu, *Fonetismul unor graiuri românești din nordul Banatului* (rezumatul tezei de doctorat), Timișoara, 1977, p. 7 și passim.

[2] *Particularități arhaice bănățene*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965, p. 295—297.

[3] *Elemente vechi în graiul unei comune din Banat*, CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 47—50.

[4] *Elemente arhaice în graiurile din Almăj (Banat)*, în *Studii de limbă, literatură și folclor*, IV, Reșița, 1978, p. 115—127.

[5] Pentru menționarea localităților unde au fost înregistrate cuvintele discutate, am folosit următoarele prescurtări: BjB = Bujorul Bănățean; Bț = Bouțari; Cp = Căpălnaș; Crș = Cireșa; Cșt = Coștei; Gl = Glimboca; CștS = Coșteiu de Sus; Cz = Chizătău; GldR = Gladna Română; Her = Herendești; Lgjel = Lugojel; Mr = Măru; Pn = Poieni.

[6] Cf. P. Neiescu, *Nouveau Atlas linguistique roumain. Préliminaires sur l'Atlas linguistique régional du Banat*, în *Résumés des communications, X-ème Congrès International des Linguistes*, Bucarest, 28 août—2 septembre 1967, p. 254—255; v. și G. Ivănescu, *Formarea cuvintelor în limba română*, LR, XIV, 1965, nr. 1, p. 34.

circulaţiei. Întrucît termenii discutaţi sînt de origine latină sau formaţii pe teren românesc de la teme latineşti, pentru etimologie, sensuri şi pentru atestarea în alte limbi romanice a urmaşilor aceloraşi elemente latineşti, ne-am adresat lucrării lui W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* (= REW), Heidelberg, 1911, precum şi lucrării lui A. Ernout, A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine* (= Ernout-Meillet), Paris, 1932. Am folosit, de asemenea, *Dicţionarul latin-român* de Rodica Ocheşeanu (red. resp.), apărut în Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1962. Totodată am amintit, ori de cîte ori ne-a fost posibil, orice altă sursă de informaţie cu privire la semnalarea termenilor discutaţi în aria subdialectului bănăţean în special, precum şi, în general, în aria oricărei alte zone a dacoromânei. Pentru atestarea termenilor în limba veche am avut în vedere datele referitoare la limba secolului al XVI-lea înregistrate de Ov. Densusianu [7] şi Al. Rosetti [8].

Aşa cum pe bună dreptate s-a mai remarcat [9], faptele cele mai numeroase în ceea ce priveşte aspectul arhaic al graiului bănăţean le oferă lexicul. Ne oprim în cele ce urmează numai asupra cîtorva exemple:

agést „pietriş" (< lat. *aggestum* 1. aducere, transport; 2. îngrămădire, grămadă): *aźéstu la apă* (Pn) [10]. Cuvîntul mai apare şi cu sensul derivat „adăpost": *bágă cáda la aźést* (Bţ);

áret (< lat. *halitus* 1. suflu; 2. respiraţie, răsuflare): *áretu căşî* (Crş) „toate vieţuitoarele de pe lîngă casă; tot ce se vede pe lîngă casă". Cuvîntul apare şi în textele culese de É. Picot, *op. cit.*, p. 27, unde este tradus, în textul francez paralel, prin *alentours*. LB înregistrează expresia *în áretu vîntului*. V. Bogrea [11] arată că urmaşi ai lat. *halitus* se găsesc şi în italiană: *alitum* „aura venti", precum şi în dialectul corsican: *alitu, aletu* (dell'*aria*);

brîncă (< lat. *branca, -ae*, în legătură cu *bracchium?*); 1. *brîŋca la ᵘúşă; zarⁱ, brînca ásta, ţîi cu mîna d'e ia* (Cp) răspuns la întrebarea 685 din chestionarul NALR), „clanţa la uşă"; 2. *brîŋcă, áia d'e despói cucurúzu cu ia; álţî zîc đáră*" (Cp) „gheară de fier întrebuinţată la despuiatul porumbului". 3. Am mai întîlnit forma de pl. *brîś*, utilizată numai cu sens ironic („palme"), la Bj: *cînd îţ dau̯ dᵘóᵘă brîś*. S. Pop [12] arată că *brîncă* se păstrează şi în alte regiuni cu accepţia „picior de animal, de pasăre", avînd o valoare semantică apropiată de cea a lat. *branca*. Alături de acest sens, S. Pop semnalează şi pe *brîncă* „braţ — pîrghie a instrumentului numit *socală* (un fel de macara veche românească bazată pe principiul cricului simplu) [13]. T. Teaha [14] alături de *brîncă* „mînă" [15] atestă pentru pl. *brînci* sensul „lemne orizontale, situate sus la furci, care ţin vatalele războiului de ţesut; carafte". Evoluţia semantică spre sensul instrumental al cuvîntului o regăsim şi la it. *branco*, acesta avînd

---

[7] *Istoria limbii române*, II, Bucureşti, 1961.

[8] *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Bucureşti, 1968.

[9] Galina Ghiţu, *op. cit.*, p. 296.

[10] Pentru sens, cf. Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 187.

[11] Cf. V. Bogrea, *Elemente latineşti*, DR, I, 1920—1921, p. 257. Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 186, propune pentru *aret*, după Drăganu, o altă explicaţie.

[12] Din *Atlasul lingvistic al României*, DR, VII, 1941, p. 96.

[13] Idem, *ibidem*, p. 97.

[14] *Graiul din Valea Crişului Negru*, Bucureşti, 1961, p. 204.

[15] Pentru aria lui *brîncă* „mînă", v. ALR I, h. 49.

sensul „die Kette mit der Galleerensklaven aneinander gefesselt waren"; venet. *branko* „Gabelspitze" (REW).

cet „stare de liniște și nemișcare a aerului" (< lat. *quietus*, *-ĕtis* 1. liniște, repaus; 2. calm, pace, potolire): *śĕt* (CștS, Cz); *O líniș́ćĕ vre să spúnă, dúpă ᵘ̯o gălăźíi̯ĕ* (Gl); *îi śĕt acú, timp frumuós, nu báćĕ vîntu, nu-i ńímᵢe* (Hr). În ultimele două localități, informatorii adaugă comentariul: „numai bătrînii cunosc vorba asta". Cuvîntul *cet* „liniște, calm" este atestat de Ov. Densusianu, *op. cit.*, II, p. 373—374 în *Psaltirea Voronețeană*, CVI, 29, iar DA s.v. amintește faptul că acest cuvînt mai este folosit și azi în cîteva regiuni. *Cet(śet)* este atestat și în Valea Almăjului, p.c. 10, 11, 15, 17, 20 din NALR-*Ban.*, (cf. E. Beltechi, *art. cit.*, p. 122). Urmași ai lat. *quietus* se găsesc în aproape toate limbile romanice (it. *cheto*, friul. *cĕt*, v. fr. *coi*, prov., cat. *quet*, sp., pg. *quedo)*;

coc „bucătar" (Mr) (< lat. *coquus*, *-i* m. cuisinier). Cuvîntul nu este atestat de lucrările noastre lexicografice. Continuatori ai lat. *coquus* găsim în it. *cuoco*, fr. *queux*, prov., cat. *coc* ALLG I 549.

cutrupi și *acotropi* „a se înveli" (< lat. * *contorpire*, *contorpere*; **contorpēscĕre*, cf. REW) cuprind o arie compactă din centrul Banatului (v. harta).

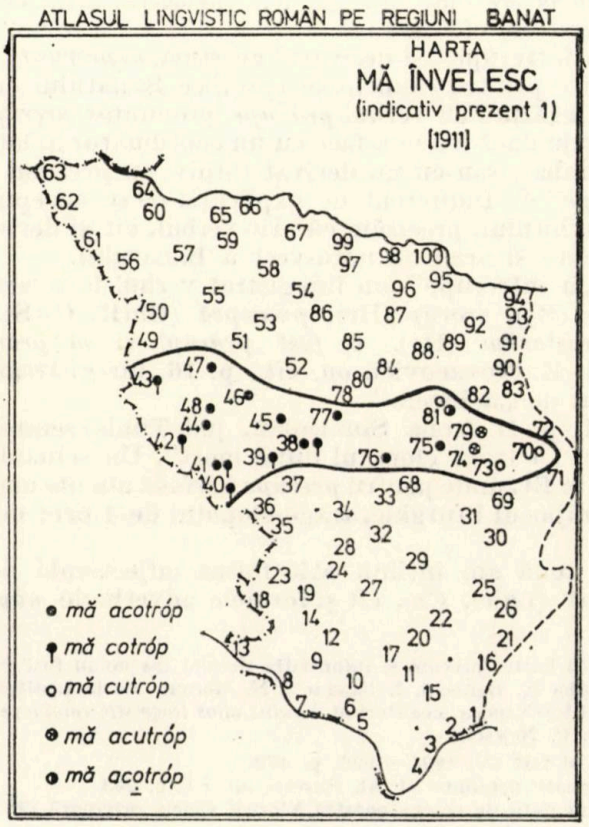

În aceeași zonă (p.c. 43 : Foeni)[16] a fost înregistrat și derivatul *acutropiș* „acoperiș", cunoscut și în graiul din Țara Hațegului și în cel din Valea Timocului, sub forma fonetică *cutropiș*[17].

Cu privire la etimologia verbului *cutropi*, părerile specialiștilor sînt împărțite : unii admit originea latină a termenului, alții se pronunță pentru originea germanică, recunoscînd însă că soluția din urmă ridică dificultăți atît fonetice, cît și semantice[18].

Cert este că termenul în discuție cunoaște multiple sensuri. Ov. Densusianu, *op. cit.*, vol. II, p. 274, îl înregistrează în PO cu sensurile „a ataca" și „a acoperi, a înghiți (despre ape)". TDRG atestă aceste sensuri în *Poezia populară*, „Șezătoarea", IV, 131. Pentru zona Crișanei ne-a fost semnalat semantismul „a se scufunda, a se așeza" : *pămîntul s-o cutrupit*[19]. Pentru Banat, E. Novacovici, *Cuvinte bănățene*, Oravița, 1924, p. 6, înregistrează pe *cutroape* cu sensurile : 1. ia în silă, cu forța averea ; 2. i se oprește respirația. P. Neiescu ne semnalează, pentru p.c. 5 din NALR-Banat, sensul „a sufoca" ;

învoalbe (< lat. *involvere)*, atestat de Al. Rosetti. *op. cit.*, p. 593, cu sensul „a înveli" în *Psaltirea Scheiană*, 1482, *Psaltirea slavo-română*, 1577, psalmii 101, 27, a fost înregistrat ca răspuns la întrebarea 1608 [TROIAN] în p.c. 73 (Glimboca) : *îmvǫ́lbe la múnćĕ, zăpada e îmvolbítă.* Urmași ai lat. *involvere* mai sînt și it. *involgere*, afrz. *envoudre*, prov. *envolver*, kat. *envoldre*, cf. REW ;

prărupe „a întrerupe" și derivatul acestuia, *neprerupt* „neîntrerupt", au fost enumerate printre elementele specifice Banatului de sud-vest de G. Ivănescu. În legătură cu verbul *prăr̈upe*, pronunțat *prẹrúpe*, domnia-sa conchide : „Nu știu dacă avem a face cu un continuator al lat. *perrumpere*, dar cu sens schimbat, sau cu un derivat tardiv, cu prefixul de origine sl. *pre-*, de la *rumpe*"[20]. Indiferent de explicația ce se acceptă în legătură cu etimologia cuvîntului, precizăm că atît verbul, cît și derivatul acestuia sînt bine cunoscute și ariei de nord-vest a Banatului.

Cu sensul „a întrerupe" am înregistrat verbul la o serie de timpuri verbale : *prerúpe* (Bț), *prărúp* (Hr), *prerúpsă* (GldR, CștS), *să prerúpsă* (Cp, Hr), *prărupș̦ărăm* (Hr), *o fost prărúpt* și *să prărúpi* (Cz), să *prărupiá* (Bj. B). E. Novacovici, *op. cit.*, p. 16, înregistrează forma *s-o prorupt* cu sensul de „a înceta".

L. Reg. II, p. 41 (zona Sînnicolau, jud. Timiș) semnalează verbul *prerupe* cu sensul „a trage clopotul după mort". Un semantism apropiat am înregistrat și în Bț, unde pentru *prerúpe hárîngu* am obținut următoarea explicație : „la mijlocul liturghiei trage clopotul de 4 ori ; de 3 ori scurt, o dată lung".

În aceeași zonă am întîlnit atît forma adjectivală *ńeprerúpt* (Bț, GldR), *năprărupt* (Lgjel, Cz), cît și formele adverbiale *năptrărupt* (Cz),

---

[16] Menționăm că harta, precum și informația de mai sus ne-au fost puse la dispoziție prin bunăvoința colegilor E. Beltechi, I. Faiciuc și N. Mocanu de la Institutul de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca, coautori ai *Noului atlas lingvistic român pe regiuni — Banat* (sub tipar), red. resp. P. Neiescu.

[17] DA s.v. ; v. și DR IV, 1924—1926, p. 472.

[18] Pentru informații detaliate, cf. Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 243.

[19] Cf. informația dată de colega noastră Viorica Goicu, originară din Sebiș.

[20] G. Ivănescu, *op. cit.*, p. 34.

pă năprărúpćĕ (Hr). În încercarea informatorilor de a explica aceste cuvinte, am obținut și cîteva expresii sinonimice : *năprărúpt și duprăụúna* (Cz) ; „vorbéśćĕ *pă neprărúpćĕ (pă năpriśępere)*, nu prea clar, nu dăstúl dă źudĕcát" (Hr).

Desigur, faptele de limbă discutate, cuprinzînd în mare parte termeni cunoscuți și caracteristici pentru subdialectul bănățean, nu dau totuși decît o imagine incompletă a bogăției fondului arhaic al limbii acestei subdiviziuni teritoriale. În încheiere menționăm că în intenția lucrării de față a stat numai dorința de a aduce completări în legătură cu semantismul termenilor discutați, de a preciza conturul ariilor în care unii dintre acești termeni mai sînt folosiți, precum și aceea de a urmări unele etimologii românești în cadrul romanic.

Mai 1979

Facultatea de filologie
Timișoara, bdul. Vasile Pârvan 4

CLIȘEUL *DE VÎRF*. VARIAȚIILE DE SENS ALE UNUI CUVÎNT

DE

ION ȘTEFAN

Se poate spune că fiecare epocă își are preferințele ei verbale. În epoca lui Bolintineanu, de pildă, se considera că este mai distins, mai poetic, ca, în loc de *alb*, să se zică *de crin*. Cîteva dintre epitetele banalizate prin deasă întrebuințare au fost combătute de Titu Maiorescu în „Criticele" sale. Și în zilele noastre există un număr de expresii, de formule verbale, utilizate cu precădere de vorbitori. Dintre acestea, mai ales *de excepție*, *de referință* și *de vîrf* au o circulație mai mare, fiind întîlnite aproape zilnic în presă sau auzite la posturile de radio și televiziune. Despre primele două clișee, *de excepție* și *de referință*, s-a mai scris, cel puțin în treacăt, ele fiind totuși întrebuințate, chiar și de aceia care le combat [1]. În rîndurile de față ne-am propus să stăruim asupra formulei *de vîrf*, care a căpătat, în ultimul timp, o mare răspîndire.

În mod normal, cuvîntul *vîrf*, care sugerează ideea de extremitate (partea cea mai de sus a unor obiecte înalte sau a unor forme de relief, capătul unui obiect alungit etc.) și implică o relație de apartenență, se asociază cu un substantiv în cazul genitiv (exprimat, uneori, prin prepoziția *de*): *vîrful dealului*, *vîrf de deal*, *vîrful bățului*, *vîrf de băț*. După acest tipar s-au format unele expresii figurate, care au avut și au încă o întinsă circulație, ca *vîrful administrației* (persoană aflată în fruntea ierarhiei administrative), *vîrf de atac* (jucător de fotbal care se află în centrul liniei de înaintare, fiind cel mai avansat dintre coechipieri în terenul advers), formulă substituită, deseori, prin cuvîntul *vîrf*, folosit metaforic, *vîrful intonațional al versului*[2] și altele. În astfel de exemple, cuvîntul *vîrf* își păstrează valoarea de substantiv, putînd fi utilizat atît la singular, cît și la plural *(vîrfurile administrației)* și putîndu-se deci declina.

Recent însă, cuvîntul *vîrf* a început să capete valori adjectivale, funcționînd ca un epitet substantival și apărînd în poziție posterioară substantivului determinat, de care se leagă prin prepoziția *de*. În această situație, cuvîntul *vîrf* este invariabil, fiind folosit numai la singular și avînd numai înțeles figurat.

În ambele tipuri de construcție, deci fie că este antepus, fie că este postpus față de termenul propriu, cu care formează sintagma, accepțiile figurate ale cuvîntului *vîrf* au ca suport ideea de extremitate (punctul cel mai înalt sau cel mai avansat al unui lucru).

[1] Astfel, Nicolae Manolescu afirmă, pe bună dreptate, că *de excepție*, ca și *de referință*, a devenit un penibil „clișeu" („România literară", 5.X.1978, p. 9). Clișeul „penibil" este însă folosit și de Nicolae Manolescu însuși : „alegerea la care acesta a fost silit de caracterul *de excepție* al firii sale" („Steaua", 1977, nr. 3, p. 6).

[2] G. I. Tohăneanu, *Dincolo de cuvînt*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1976, p. 30.

În DEX se notează ca unul din înțelesurile figurate ale cuvîntului *vîrf* momentul de intensitate maximă a unei activități. Se dă ca exemplu expresia *ore de vîrf* în legătură cu solicitarea intensă a mijloacelor de transport, cu orele de afluență maximă în magazine etc. Mai ales în presă sînt frecvente expresiile de acest fel, *de vîrf* putîndu-se asocia cu diferiți termeni care denumesc unități de timp, ca : *moment, oră, zi, lună, an, perioadă* etc. Astfel, într-o informație publicată în presă se precizează că „va fi asigurată, în *orele și zilele de vîrf*, prezența la vînzare a personalului" [3]. Într-un articol se vorbește de anumiți „factori care determină ... obligația fiecărui conducător auto de a-și dubla, în această *perioadă de vîrf* a traficului, atenția și prudența" [4]. În aceste exemple, *de vîrf* se referă, cum se vede, la afluența maximă a cumpărătorilor în magazine sau a mijloacelor de transport pe căile de circulație publică. Dar *de vîrf* este folosit și cu sensul de „activitate foarte intensă". Într-o știre apărută în presă se vorbește de „*o lună de vîrf* pe șantierele construcțiilor de locuințe" [5]. Aici, prin *lună de vîrf* se înțelege o perioadă în care munca pe șantierele de construcții atinge un ritm foarte înalt.

În ultimul timp, asistăm la fenomenul pătrunderii formulei *de vîrf* în știrile rereferitoare la industrie, unde capătă o extensiune tot mai mare. Fără îndoială, nu putem spune că astfel de construcții, de sintagme, ar fi greșite. Dar formula *de vîrf* este folosită cu diferite nuanțe de sens, care nu sînt totdeauna ușor de sesizat. De exemplu, într-un articol se subliniază că „avem tineri minunați, capabili să asimileze și să dezvolte *tehnica de vîrf*" [6]. De ce *de vîrf?* Autorul articolului explică în continuare : fiindcă este aplicată într-o întreprindere de calculatoare electronice, „domeniu de avangardă al tehnicii moderne" [7]. Prin urmare, *tehnică de vîrf* înseamnă „tehnică de avangardă", „cea mai avansată". Un reporter se ocupă de „un *domeniu de vîrf* al energeticii românești", adică un domeniu, ne lămurește autorul, ale cărui realizări „ating sau sînt aproape de vîrful piramidei" [8]. Reporterul atribuie aici formulei *de vîrf*, se pare, după explicația dată, înțelesul de „cel mai înalt nivel". Schimbînd forma gramaticală a expresiei, alt ziarist apreciază că „modernizarea producției își spune cuvîntul în folosirea mai eficientă a capacităților de producție, ele însele fiind *de vîrf*" [9]. Capacitățile de producție *de vîrf* sînt, probabil, utilajele foarte moderne cu care este dotată o întreprindere. Într-un interviu se vorbește de o „*experiență de vîrf*, în ce privește cultivarea porumbului în condiții de irigare" [10], experiență *de vîrf* însemnînd o încercare inedită, originală, în domeniul irigației. În citatul „servomotoarele românești—*performanțe de vîrf* pe plan mondial" [11], desigur că *de vîrf* înseamnă

---

[3] „România liberă", 4.VII.1978, p. 2.
[4] „Informația Bucureștiului", 5.VII.1978, p. 2.
[5] „Informația Bucureștiului", 27.IX.1978, p. 1.
[6] „Scînteia", 19.II.1978, p. 3.
[7] *Loc. cit.*
[8] „România liberă", 13.II.1978, p. 1.
[9] „Informația Bucureștiului", 27.II.1978, p. 3.
[10] „Scînteia", 11.I.1978, p. 3.
[11] „Informația Bucureștiului", 28.VI.1978, p. 3. Inversînd termenii expresiei figurate, Cristian Țopescu, cunoscut comentator al evenimentelor sportive la televiziune, afirma, la 7.IV.1979, că o jucătoare de tenis a atins în anul trecut *un vîrf de performanțe*.

„foarte bun", însă expresia este pleonastică, performanța implicînd ideea de rezultat deosebit.

Formula *de vîrf* a fost preluată și de cronicarii sportivi. Astfel, o știre anunță că în campionatul de fotbal este programată „o altă întîlnire *de vîrf*" [12], unde *de vîrf* înseamnă, probabil, importantă sau interesantă, fiindcă întîlnirea urma să aibă loc între două echipe fruntașe. Un cronicar spune: „Se așteaptă să se înregistreze un *nivel de vîrf* ... al acestor campionate mondiale" [13], adică un nivel foarte ridicat al întrecerilor sportive. Dar cînd despre un jucător se afirmă că a avut și altădată „unele *evoluții de vîrf*" [14], trebuie să înțelegem „foarte bune".

Expresia a pătruns, de asemenea, și în critica literară. Astfel, Șerban Cioculescu afirmă că „*anul de vîrf* al ieșirilor publice împotriva operelor lui Alecsandri a fost 1886, al unor nesăbuite atacuri" [15]. Un autor apreciază că structuralismul tematologic „își găsește *expresia de vîrf* în cărțile lui J. P. Richard"[16], formula avînd, probabil, accepția de „expresia cea mai înaltă". Asemănător este sensul formulei în afirmația că „retorica elevată din *Scrisoarea II* își află un *punct de vîrf* în acest rămas bun, pe care poetul îl adresează către voievozii de odinioară" [17].

Surprinzătoare este formarea, cu totul recentă — se pare că nu sînt exemple mai vechi de 1—2 ani — pe același suport, a unor expresii figurate, aplicate unor opere sau unor artiști și scriitori, în care *de vîrf* are accepția de „excepțional", „de mare valoare". Astfel, citim că „Brâncuși este un *artist de vîrf* printre personalitățile creatoare ale veacului nostru" [18]. Un critic scrie că „Sadoveanu este unul dintre *scriitorii de vîrf* ai literaturii noastre" [19], iar într-o recenzie se spune că „balada Asaghinița (este) *poemă de vîrf* din eposul sîrbocroat" [20]. Referindu-se la oamenii de știință formați la liceul din Beiuș, poetul Al. Andrițoiu scrie că „pot fi citate *nume de vîrf*, ca Ion Anton, rector, și Ion de Sabata, prorector la Institutul politehnic din Timișoara" [21]. Iar Adrian Păunescu aducea pe micul ecran, în cadrul „Galei antenelor" din programul televiziunii de la 27 august 1978, „două prezențe artistice *de vîrf*, Leopoldina Bălănuță și Anda Călugăreanu".

În astfel de expresii, abaterea de la înțelesul uzual al cuvîntului *vîrf* este atît de mare, încît acesta ajunge să fie asociat cu tot felul de termeni. O abatere intenționată ocazională de la vorbirea obișnuită devine,

---

[12] „Scînteia", 28.XI.1978, p. 5.

[13] „Sportul", 26.X.1978, p. 1.

[14] „Informația Bucureștiului", 2.IX.1978, p. 7.

[15] „România literară", 11.I.1979, p. 7. Criticul are slăbiciune pentru expresia *moment de vîrf* (vezi „România literară", 30.III.1978, p. 7; 28.XII.1978, p. 7).

[16] Livius Ciocârlie, în „Orizont", 1978, nr. 8, p. 2. În aceeași revistă găsim expresia: „cotele de vîrf ale catedrelor" (26.IV. 1979, p. 6).

[17] G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Timișoara, Editura Facla, 1975, p. 231.

[18] „România literară", 6.VII.1978, p. 19.

[19] „Ramuri", 1978, nr. 11, p. 4.

[20] „România literară", 23.II.1978, p. 19. Un autor declară că *Oul dogmatic* al lui Ion Barbu este „un *poem de vîrf*" (Dorin Teodorescu, *Poetica lui Ion Barbu*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1978, p. 29).

[21] „Scînteia", 8.X.1978, p. 2.

prin imitație, o construcție la modă, care se aude sau poate fi citită zilnic. Formula *de vîrf* a căpătat caracteristicile unui clișeu, aplicabil la orice fenomen pe care vrem să-l apreciem la superlativ. Expresiile figurate, în care *de vîrf* îndeplinește funcția unui epitet metaforic, exercită, deocamdată, ca orice formulă la modă, o anumită atracție asupra vorbitorilor. Prin uz, ea se va banaliza însă, probabil, foarte repede. În orice caz, considerăm că proliferarea formulei *de vîrf* ar trebui temperată. Clișeul se substituie originalității de expresie, or, dezvoltarea limbii literare, evoluția ei estetică, nu se poate întemeia pe formule fixe, chiar dacă ele sînt mai concise.

Februarie 1979

București, Piața Națiunilor Unite 3—5

METODOLOGII ÎN PREDAREA LIMBII ROMÂNE CA LIMBĂ STRĂINĂ

DE

VALERIA GUȚU ROMALO

0. Ultimele decenii au înregistrat în domeniul predării limbilor străine mari prefaceri datorate interesului crescînd pentru acest gen de studii, progresului tehnic și evoluției gîndirii lingvistice.

1. Pînă foarte aproape de epoca noastră, baza predării unei limbi străine o constituia textul, în special textul artistic. Lectura unor pagini literare, însoțită de comentarii destinate introducerii unor noțiuni gramaticale și de vocabular, forma nucleul lecției, completat eventual prin traducere, prin povestirea și chiar memorizarea textului. Aspectul oral, conversația curentă, cotidiană dispăreau aproape total în această abordare.

Această metodologie „filologică" în predarea limbilor moderne este rezultatul unui transfer de procedee curente și firești pentru studiul limbilor clasice: latina, de pildă, devenită limbă moartă, limbă de text, e firesc să se predea pornind de la Cicero și Tacit.

Aplicarea acestei metodologii limbilor moderne este posibilă, randamentul predării este însă foarte scăzut.

Astfel, după 8 ani de studiere a limbii franceze, cea mai răspîndită pînă la un moment dat la noi în țară, se întîmpla, nu rareori, ca absolventul de liceu să nu aibă decît cunoștințe destul de aproximative sau, în cel mai bun caz, să fie capabil să citească în original literatura franceză, mai rar, să scrie în această limbă și, cu totul excepțional, să converseze. În acest ultim caz era vorba sau de elevi deosebit de dotați, sau de elevi care mai știau limba și de acasă.

2.0. Examinarea critică a abordării „filologice" în predarea limbilor străine a dezvăluit fără dificultate neajunsurile metodologiei tradiționale.

2.1. S-a pus în evidență inadecvarea concentrării exclusive asupra textului literar, care este prin natura lui artificios și livresc, depărtat de limba comunicării cotidiene firești. Totodată, utilizarea textului literar face dificilă o eșalonare judicioasă a cunoștințelor transmise. Or, cercetarea statistică a faptului lingvistic a dovedit diferențe importante de frecvență între cuvintele unei limbi. Se știe astăzi că, stăpînind un lexic redus la cîteva sute de cuvinte, vorbitorul unei limbi poate înțelege, e drept, cu lacune și mici dificultăți, texte de diverse structuri. O asemenea constatare impunea cu evidență necesitatea de a introduce lexicul „limbii-țintă", cel puțin pînă la o anumită etapă, ținînd seama de frecvența cuvintelor. Dar textele literare

nu se reduc niciodată la lexicul fundamental și ca urmare vocabularul impus prin utilizarea lor cuprinde și un mare balast terminologic și duce pînă la urmă la inculcarea unui material a cărui selectare are un caracter aleatoriu periculos de accentuat : bagajul lexical transmis „cursantului" [1] se alcătuiește astfel oarecum la întîmplare, în funcție de textele literare utilizate ca bază a lecției.

S-a reliefat, de asemenea, că, plecînd de la text, între concept și imaginea sonoră, a căror asociere reprezintă realitatea semnului lingvistic, se interpune reprezentarea lui grafică: „cursantul" este obligat să descifreze textul scris, să caute, dincolo de forma scrisă, imaginea sonoră, iar această operație îl împiedică să se concentreze asupra particularităților fonice.

2.2. Pe de altă parte, cercetarea lingvistică a epocii noastre [2] a subliniat calitatea de filtru specific pe care o reprezintă orice limbă în înțelegerea realității : același fapt al realității, aceeași zonă conceptuală pot fi exprimate lingvistic în organizări lexicale și (gramaticale) diferite [3]. Din perspectiva predării unei limbi străine, această constatare conduce la ideea că traducerea constituie un intermediar, care, punînd probleme specifice, poate îngreuia sau distorsiona stabilirea raportului dintre planul conceptual și limba pe care o predăm (sau o învățăm).

2.3. Neajunsuri presupune și predarea teoretică a gramaticii, care, în abordarea filologică a studiului limbii străine, reprezintă o componentă importantă.

Cunoașterea structurii gramaticale nu poate fi evitată, iar eșalonarea în timp a cunoștințelor gramaticale este posibilă și necesară. Raportul dintre fundamental și „suplimentar" este însă profund diferit de cel constatat în examinarea statistică a lexicului : regulile gramaticale necesare predomină net asupra celor presupuse de construcțiile mai rare sau aparținînd unor zone stilistice foarte speciale.

Predarea teoretică a acestor reguli presupune însă adeseori un aparat conceptual și terminologic dificil în sine ; explicarea teoretică a categoriei de gen, de pildă, unui cursant a cărui limbă de bază nu cunoaște această categorie presupune introducerea unor noțiuni și termeni lingvistici specifici, variind ca eficacitate și complexitate în funcție de teoria lingvistică adoptată ca bază a descrierii [4], cere efort și timp și nu implică în mod necesar clarificarea adecvată și formarea deprinderilor corecte. În cazul „cursanților" de formație lingvistică, dificultățile pot fi provocate și de eventualele deosebiri de concepție și tehnică lingvistică între cel care învață și cel care predă [5].

---

[1] Pentru comoditatea expunerii, vom folosi termenul *cursant* avînd în vedere „orice persoană care învață o limbă străină".

[2] Cf., de pildă, L. Hjelmslev, *Prolegomena to a Theory of Language*, 1961, p. 74—75.

[3] Zonei conceptuale exprimate în engleză prin *old*, în rusă prin *старый* îi corespunde în română *bătrîn* și *vechi*, de exemplu ; cuvîntul românesc *nepot* corespunde în franceză lui *neveu* și lui *petit fils* etc.

[4] Descrierea „tradițională", „structural-analitică" sau „generativistă transformațională", de exemplu, presupune un aparat conceptual și terminologic foarte diferit.

[5] Cf., de exemplu, W. Fr. Mackey, *Les dimensions de la linguistique différentielle*, în „Le français dans le monde", 1974, nr. 103, p. 25—31.

2.4. Slăbiciunea modului de abordare descriptiv teoretic este subliniată de aserțiunea curentă (și adevărată) că nu se poate vorbi de cunoașterea unei limbi decît în momentul în care cele mai multe reguli au devenit „automatisme", cînd în mod spontan ajungem să spunem *casă albă* și nu *casă alb*, fără să fie nevoie să ne mai reamintim, în acel moment, toate regulile pe care le presupune acordul corect al adjectivului cu substantivul.

3.0. Cum se întîmplă de obicei în perioadele de revizuire critică, procedeele tradiționale, considerate mai ales sub aspectul neajunsurilor, au fost contestate, iar metodologia nouă a fost construită pe principii opuse chiar dacă, în unele cazuri, dezvoltă sugestii ale experienței pedagogice anterioare. Toată atenția s-a concentrat asupra exprimării orale, asupra limbii cotidiene, textul literar și traducerea au fost anatemizate ca surse de greșeli, ca obstacole în atingerea scopului final, iar explicația gramaticală și cea semantică au fost considerate un balast inutil.

3.1. Metodologia modernă a predării limbilor străine a pus în centrul preocupărilor sale a s p e c t u l o r a l a l c o m u n i c ă r i i, dar și e f i c a c i t a t e a p r o c e s u l u i i n s t r u c t i v: să predăm în așa fel încît, într-un timp cît mai s c u r t, categorii cît mai d i v e r s e de „cursanți" să ajungă să comunice în mod f i r e s c cu vorbitorii nativi ai limbii pe care au studiat-o. Elaborarea procedeelor noi a avut ca punct de plecare grija de a evita defectele metodologiei „filologice" de predare.

În această perspectivă au apărut m e t o d e l e a u d i o - v i z u a l e fundamentate pe principiul abordării directe, fără intermediar, a unei limbi străine.

Imagini disparate de obiecte sau mici filme reprezentînd situații curente foarte simple, asociate cu texte adecvate în „limba-țintă", sînt considerate ca permițînd asocierea spontană, directă a imaginii sonore care corespunde entității conceptuale sugerate de imagine. Procedeul este considerat ca avînd avantajul de a evita verigile intermediare : imaginea scrisă, reprezentarea grafică, care trebuie descifrată înainte de a ajunge la forma sonoră, în cazul în care se pornește de la un text, dar și intermediarul pe care îl reprezintă traducerea.

3.2. Actul de comunicare orală presupune nu numai capacitatea de a emite, de a articula corect într-o limbă dată, ci și posibilitatea de a recepta, de a descompune fluxul sonor continuu care reprezintă un mesaj, un enunț sau un fragment de enunț, în unitățile componente, deci capacitatea de a recunoaște, de a identifica elementele fonice ale limbii respective. În acest scop, s-a preconizat ca, într-o primă etapă, predarea să urmărească n u m a i obișnuirea cu a s p e c t u l s o n o r al limbii — formarea capacității de distincție sonoră în receptare, formarea deprinderilor articulatorii —, urmînd ca abia în etapa următoare să se stabilească legătura între elementul fonic și reprezentarea sa grafică. Uneori, mergînd mai departe în direcția concentrării atenției asupra componentei fonice, se consideră că exercițiile fonetice pot utiliza cuvinte al căror înțeles nu este cunoscut „cursantului".

3.3. În sfîrșit, pentru a evita neajunsurile descrierii teoretice a gramaticii, predarea modernă recurge cel mai des la e x e r c i ț i i l e

structurale, însoțite sau nu de scheme descriptive, urmărind ca desprinderea regulilor și formarea deprinderilor să se realizeze intuitiv pe baza fixării prin repetare a unor structuri.

4.0. Prin abordarea strict fonetică, prin utilizarea procedeelor audio-vizuale și a exercițiilor structurale se mimează, se încearcă reproducerea ca în laborator a condițiilor în care o persoană oarecare, pătrunzînd fără nici o pregătire prealabilă într-un mediu lingvistic necunoscut, ajunge cu timpul să-și însușească limba respectivă.

Premisa teoretică este — fundamental — corectă, dar sărăcăcios simplificatoare, căci nu ține seamă de diferențele dintre învățarea incidentală și cea intenționată, conștientă, finalizat organizată [6], făcînd abstracție de unii factori importanți.

4.1. În primul rînd, în această perspectivă se neglijează o realitate istorică: în societatea actuală, cele două modalități de comunicare, orală și scrisă, sînt indisolubil legate într-o interpenetrare de care nu se poate face abstracție. Pentru vorbitorul modern, spunea A. Martinet [7], semnificatul este asociat cu un dublu semnificant: imaginea sonoră și imaginea grafică, iar abordarea psiholingvistică a predării limbilor pune în evidență experimental utilitatea stimulilor verbali reprezentați prin imaginea grafică a termenilor și chiar, în anumite condiții, superioritatea lor ca eficacitate asupra utilizării imaginii vizuale a obiectelor în învățarea cuvintelor unei limbi [8].

Ca atare, stăpînirea unei limbi străine presupune posibilitatea de a o vorbi și de a o citi și scrie, iar apelul concomitent la memoria auditivă și la cea vizuală facilitează fixarea, mai ales în cazul unei limbi ca româna, care are o scriere aproape fonetică.

Dealtfel, ajuns în țara în care se vorbește limba pe care o învață, vorbitorul este asaltat de realizările scrise: firme, indicatoare etc. Dacă învață o limbă pentru a studia la o facultate, necesitatea de a fi deprins cu realizarea scrisă devine și mai evidentă. Iar dacă „cursantul" vine cu deprinderi grafice complet diferite, cum e cazul arabilor, al chinezilor, de pildă, care vor să învețe limba română, predarea scrierii ridică toate problemele obișnuite, dar și unele dificultăți specifice, ale alfabetizării.

În aceste condiții, apare ca metodologic neeconomic să acordăm un volum mare de timp etapei de acomodare fonică (receptare, rostire).

4.2. În al doilea rînd, nu se ține suficient seamă de anumite limitări procedurale: asocierea directă a unor imagini vizuale, desene, filme etc. cu anumite elemente sonore nu poate să asigure decît cunoștințe lingvistice disparate și oarecum rudimentare. Oricît am înmulți materialele didactice de acest fel, nu putem reface, în toată complexi-

---

[6] Vezi, de pildă, Hans Löve, *Introducere în psihologia învățării la adulți*, București, 1978, p. 25.

[7] *Le parlé et l'écrit*, în *De la théorie linguistique à l'enseignement de la langue* (J. Martinet éd., 1972).

[8] Cf. Tatiana Slama-Cazacu, *Introducere în psiholingvistică*, București, 1968, p. 354 și urm.

tatea sa, viaţa reală şi nici mecanismul comunicării într-o limbă dată. Dealtfel, dacă e un loc comun afirmaţia că o limbă străină se învaţă mai repede şi mai uşor în ţara respectivă, deci trăind în mediul lingvistic dat, este tot un truism ideea că, dacă ajungi în ţara străină a cărei limbă vrei să o înveţi, o înveţi mult mai uşor dacă ştii ceva despre ea, dacă vii cu unele elemente cunoscute, dacă ai la dispoziţie un manual, un dicţionar sau un profesor, dacă, cu alte cuvinte, se combină practica cu „teoria", dacă actul concret al comunicării este completat de explicaţie. Iar o foarte bună cunoaştere a unei limbi implică înţelegerea realităţilor colectivităţii care o vorbeşte, a mentalităţii societăţii respective, ceea ce presupune o oarecare familiarizare cu istoria ei, cu cultura ei, cu literatura ţării.

4.3. În al treilea rînd, absolutizînd unele principii ale metodologiei moderne, există pericolul n e g l i j ă r i i unor particularităţi fundamentale ale fenomenului l i m b ă : pentru vorbitorul nativ, limba nu este reprezentată prin sunete, ci prin cuvinte şi propoziţii, nu există sunete izolate sau secvenţe de sunete fără înţeles. Auzind pe cineva vorbind, noi receptăm comunicarea în ansamblul ei, ca un tot, distingînd, eventual, la o reflecţie mai analitică şi mai aprofundată, componentele comportînd o semnificaţie, iar nu sunetele, care considerate în sine nu au sens.

Perceperea structurii, a întregului, şi nu a elementelor, a unităţilor componente, face posibilă recunoaşterea invariantei în multitudinea variantelor şi completarea şi corectarea distorsiunilor fonice care apar în comunicarea orală. Contextul ne permite adeseori să ne dăm seama ce cuvînt, ce element a vrut să folosească un vorbitor, chiar dacă îl pronunţă greşit, chiar dacă îl confundă cu altul.

În aceste condiţii, este evident mai eficace ca predarea să apeleze t o t d e a u n a la u n i t ă ţ i - s e m n, indiferent de scopul unui exerciţiu, de pildă. E mai bine ca cel care învaţă limba să afle prea devreme un cuvînt care nu aparţine vocabularului fundamental decît să memoreze o secvenţă fonică fără sens. Dealtfel, e de asemenea dovedit că deprinderea fonică este facilitată de importanţa fonologică a unei distincţii, iar valoarea fonologică nu există în afara asociaţiei element sonor-semnificaţie. Deosebirea fonică şi acustică dintre *a* şi *ă*, de exemplu, se va realiza mai eficace, subliniind importantul rol fonologic pe care diferenţele dintre aceste vocale îl au în sistemul limbii române.

4.4. În al patrulea rînd, în această perspectivă metodologică există tentaţia de a trece prea uşor peste un dat al problemei : predarea unei limbi ca limbă străină presupune i m p l i c i t că cel căruia ne adresăm ca profesori c u n o a ş t e o altă limbă, deci, indiferent de ce ne-ar conveni nouă ca profesori, el vine cu o anumită gîndire lingvistică şi cu anumite deprinderi lingvistice, de care — vrem, nu vrem — t r e b u i e să ţinem seamă. E foarte bine cînd profesorul cunoaşte şi el limba pe care o vorbeşte „cursantul". Lingvistica ultimului deceniu a pus accentul pe utilitatea abordării contrastive în predarea şi pregătirea pentru predare, în elaborarea instrumentelor de lucru pentru predarea unei limbi. Se întîmplă însă, destul de frecvent, ca această condiţie utilă să nu fie îndeplinită. În acest caz, profesorul îşi poate da seama de dificultăţile specifice ale

„cursantului" din examinarea atentă a e r o r i l o r lui. Metoda analizei erorilor este deosebit de utilă și s-a bucurat de o mare atenție în țara noastră [9].

4.5. În sfîrșit, există tendința de a nu ține seamă de complecșii factori psihologici implicați în predarea unei limbi străine. Studiile din ultima vreme subliniază importanța cooperării dintre participanți la procesul predare-învățare.

Cursantul trebuie ajutat să găsească o m o t i v a r e pentru efortul său („La om învățarea depinde în esență de interese, înclinații, de ceea ce ne apare deosebit de important și valoros" [10]. El trebuie a f e c t i v i m p l i c a t în studiu prin găsirea unor modalități de predare cît mai antrenante și chiar mai amuzante ținînd seama de vîrsta, formația, interesele cursanților, dar și prin stabilirea unor relații de încredere și înțelegere cu profesorul [11].

4.6. Toate acestea presupun o mare flexibilitate metodologică; pentru un student filolog, de pildă, disertația gramaticală ca și incursiunile istorice și textul literar pot fi utile și atractive. Dar și în cazul altor categorii de „cursanți" se pot propune explicații, căci e o caracteristică umană necesitatea nu numai de finalitate a efortului, ci și de explicare a fenomenului. De asemenea, utilizarea din cînd în cînd a unui text literar judicios ales poate reprezenta o variație binevenită, satisfăcînd totodată necesitatea de lectură artistică a multora dintre oameni.

5. Cele cîteva considerații formulate în expunerea de pînă acum nu trebuie interpretate ca o opoziție față de metodologia modernă. Nu se mai poate concepe azi o modalitate de predare care să nu țină seamă de distincția dintre fundamental și secundar. Nu ar fi judicios să renunțăm la ajutorul laboratorului, al instrumentelor, care facilitează munca „cursantului" și a profesorului, permițîndu-i, din principiu, acestuia să organizeze mai economic și mai eficace procesul didactic. Nu se pot înlocui exercițiile structurale. Dar, în același timp, să nu evităm d i n p r i n c i p i u textul literar sau explicația gramaticală, lexicală etc., să nu excludem traducerea, care prezintă avantaje specifice.

Expunerea de față vrea să fie înțeleasă ca o pledoarie pentru utilizarea, fără intransigențe și prejudecăți, a unei metodologii variate, adecvate cu tact condițiilor concrete, foarte diferite, ale predării unei limbi străine, în cazul nostru a limbii române ca limbă străină.

Iunie 1979

Facultatea de limba și literatura română
București, str. Edgar Quinet 5—7

---

[9] Cf. Tatiana Slama-Cazacu, ed., *The Psycholinguistic Approach in the Romanian English Contrastiv Analysis Project*, I, Bucarest, University Press, 1975.

[10] A. A. Smirnov, A. N. Leontiev, S. L. Rubinstein, B. U. Teplov, *Psychologie*, Berlin, 1960, p. 199, citat după Hans Löve, *op. cit.*, p. 49; cf. și Fr. Gomes de Matos, *The Teaching of English as a Foreign Language: the Psychological Dimension* (în *Creativity New Ideas in Language Teaching*, Arnold Green Short, ed,. nr. 24, May 1977, p. 3): „Motivation is a key concept in our psychological approach... because one of the most important goals for teachers is to cause learners to become self-motivated".

[11] Fr. Gomes de Matos, *art. cit.*, p. 3—4.

PROBLEME FUNDAMENTALE ALE FONOLOGIEI ROMÂNEȘTI. /k', g'/ FONEME? IMPLICAȚII MORFOLOGICE

DE

I. T. STAN

0. Ne propunem, în cele ce urmează, să demonstrăm inexistența la nivelul limbii literare contemporane, a fonemelor consonantice palatale /k'/, /g'/. O demonstrație de acest fel, reușită, implică, în cel mai înalt grad, posibilitatea unor reevaluări în domeniul foneticii și fonologiei diacronice și sincronice, al morfologiei românești, al structurii limbii române, în general.

1. Se cuvine să subliniem că, în unanimitate, cercetătorii din domeniul științei limbii românești susțin prezența fonemelor consonantice palatale /k'/, /g'/ în sistemul fonologic al limbii române.

1.1. Al. Philippide arată că „*m'*, *p'*, *b'*, *f'*, *v'* sînt articulate în vreme ce limba stă în poziția lui *i*", iar consoanele „*k' g'* sînt articulate la palatul tare, sînt omorgane cu *i*" [1].

1.2. Într-un studiu din anul 1938, Al. Graur și Al. Rosetti susțin că româna posedă consoane dure și moi, printre care și *k'* și *g'* [2]. Ulterior, Al. Rosetti afirmă că „teoria muierii, la finală, care figurează în descrierea fonologică a românei dată de Al. Graur și A. Rosetti, în 1938, a fost apoi abandonată, pentru că era inexactă" [3], și că „s-a ajuns deci la concluzia că nu există, în româna literară, o corelație de muiere la finală" [4].

1.3. Al. Graur susține că româna are 7 vocale și 58 de consoane, printre care și *k'*, *g'* [5].

1.4. Se cunoaște faptul că în cadrul sistemului lui Emil Petrovici, bazat pe patru serii consonantice, una dintre serii era „consoane dure — consoane moi" (dintre care 18 perechi și 4 neperechi: /u̯/ (dur) și /č/, /ğ/, /i̯/ (moi)) [6], printre care, desigur, și *k'*, *g'*.

---

[1] Al. Philippide, *Originea românilor*, II, Iași, 1927, p. 66—67.

[2] Al. Graur, Al. Rosetti, *Esquisse d'une phonologie du roumain*, în BL, VI, 1938, p. 15 și urm.

[3] Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea*, Editura pentru literatură, [București], 1968, *Anexă*, 11. *Observații asupra palatalizării consoanelor în limba română*, p. 623, nota 2.

[4] *Ibidem*, p. 624.

[5] Al. Graur, *Evoluția limbii române. Privire sintetică*, București, 1963, p. 58.

[6] Emil Petrovici, *Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba română*, în SCL, I, 1950, 2, p. 176.

1.5. I. Pătruț acceptă „punctul de vedere că după consoanele *č*, *ğ*, *k'*, *g'* nu există, morfologic și fonologic, un *i* scurt final și nici diftongul *ea* (ci vocala *a*)", adăugînd că „situația aceasta se explică prin faptul că elementul palatal s-a încorporat în consoana precedentă pe care a palatalizat-o" [7].

1.6. Andrei Avram, referindu-se la cele două consoane în discuție, arată că „interpretarea bifonematică nu este valabilă pentru oclusivele palatale *k'* și *g'*. Ele au o situație deosebită de aceea a consoanelor palatalizate (p^i, n^i etc.). Pentru acestea din urmă articulația palatală e suplimentară, pentru *k'* și *g'* ea este esențială, deoarece nu poate fi eliminată fără a afecta, atît din punctul de vedere al audiției, cît și din punct de vedere articulatoric, celelalte elemente ale complexului și, prin urmare, nu poate intra ca unitate în comutație. La aceste consoane, articulația palatală înseamnă de fapt „locul articulării" și, de aceea, diferența dintre *k'* și *k* e de aceeași natură ca între *k'* și *t* sau *k'* și *p*. Ceea ce este comun tuturor acestor foneme este faptul că toate sînt oclusive orale surde. Diferența dintre ele este dată de locul articulării: *p*-labială, *t*-dentală, *k'*-palatală, *k*-velară" [8]. Și mai departe se susține că „*k'* nu poate fi analizat în *k* + *i*" [9].

1.7. O încercare de a privi consoanele [k'], [g'] drept variante ale fonemelor /*k*/, /*g*/ face Emanuel Vasiliu în anul 1965 [10], dar această interpretare este curînd abandonată [11], autorul susținînd în continuare caracterul fonematic al consoanelor oclusive palatale [k'], [g'] [12] din motive în primul rînd de ordin morfonologic și morfologic.

2. În ce privește proveniența consoanelor *k'*, *g'* în limba română, se constată aceeași unanimitate de vederi, și anume: *cl* > *cl'* > *k'* și *gl* > *gl'* > *g'*: *clarus* > *cl'ar* > *chiar* /k'ar/, *coagulum* > **clagum* > *cheag* /k'ag/, *glacies* > *gheață* /g'ață/ și *vigilare* > *veghea* /veg'a/ [13].

---

[7] I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică*, [Cluj-Napoca], Editura Dacia, 1974, p. 26.

[8] Andrei Avram, *Contribuții la studiul fonologiei limbii române*, în SCL, VII, 1956, 3—4, p. 201—202.

[9] *Ibidem*, p. 202.

[10] Emanuel Vasiliu, *Fonologia limbii române*, București, 1965, p. 122—123.

[11] Probabil ca urmare a recenziei lui A. Avram la *Fonologia limbii române*, apărută în SCL, XIX, 1968, 1, p. 72—79.

[12] Vezi, în acest sens, articolul lui Emanuel Vasiliu, *Consoanele /k', g'/ în sistemul fonologic al limbii române*, în SCL, XIX, 1968, 5, p. 561—564, și capitolul *Fonologia*, de același autor, în *Limba română contemporană*, vol. I, sub coordonarea acad. I. Coteanu, București, 1974, p. 61—124; despre consoanele /k', g'/ autorul afirmă la p. 109: „perechile /kar : k'ar, gară : g'ară/ atestă existența unui raport de comutare între /k/ și /k'/ și între /g/ și /g'/, deoarece corelațiilor /k : k'/, /g : g'/ din planul expresiei le corespund corelațiile {car : chiar, gară : gheară} din planul conținutului".

[13] Vezi, în acest sens, Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, I. *Originile*, București, 1961, p. 187—188; Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 378; Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 110—111, p. 139; Al. Graur, *Tendințe actuale ale limbii române*, București, Editura științifică, 1968, p. 32, 35; D. Macrea, *Studii de istorie a limbii și a lingvisticii române*, București, 1965, p. 73; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, [București], 1956, p. 82, p. 203; Florica Dimitrescu, *Introducere în fonetica istorică a limbii române*, București, 1967, p. 111; Marius Sala, *Contribuții la fonetica istorică a limbii române*, București, 1970, p. 141 ș.a.m.d.

2.1. Se menționează, totuși, de către unii lingviști, că într-o anumită epocă *k'*, *g'* erau variante ale fonemelor *k*, *g*, dar au devenit apoi foneme independente [14].

3. Deci, cum reiese din cele relatate mai sus, atît în istoria limbii române, cît și în fonetica și fonologia contemporană, consoanele palatale *k'*, *g'* sînt considerate ca fiind foneme de sine stătătoare în sistemul limbii române, comutabile și deci în opoziție cu consoanele velare propriu-zise *k*, *g*: /kar/ — /k'ar/ *car* — *chiar* /gol/ — /g'ol/ *gol* — *ghiol*.

4. Care sînt și pe ce se sprijină obiecțiile noastre referitoare la statutul fonologic al consoanelor *k'*, *g'* susținut pînă în prezent?

4.1. Referitor la terminologie, subliniem faptul că termenii, precum consoană palatalizată, muiată, moale, palatală, nu sînt suficient de clari, deși lingviști ca Emil Petrovici [15], Al. Rosetti [16] și Andrei Avram [17] au făcut dese referiri la aceștia.

4.1.1. În studiile lui Emil Petrovici, consoanele *palatalizate* sînt aceleași cu consoanele *moi*, deci consoane care au timbru *palatal* produs prin adăugarea la articulația specifică a consoanei a unei articulații suplimentare, care constă în ridicarea dosului limbii spre palat, aproximativ în poziția lui *i* sau *e* [18].

4.1.2. Al. Rosetti arată că consoanele *palatalizate* sînt însoțite de o articulație *palatală*, care se obține prin ridicarea dosului limbii spre partea anterioară a palatului. Dacă contactul mușchiului lingual pe palat se extinde, limba provocînd o presiune mai energică, atunci consoanele *palatalizate* pot deveni *muiate*. Consoanele *palatalizate* sînt alcătuite din două elemente în strîns contact. Consoana *muiată* este un sunet simplu. Consoanele *palatalizate* nu trebuie confundate cu consoanele *palatale* propriu-zise [19].

---

[14] Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 599: vezi, de asemenea, p. 600 și afirmația: „consoanele din seria palatalizată au constituit variante ale seriei nepalatalizate. Astfel, k—k' etc. În evoluția ulterioară a limbii, variantele au devenit foneme independente" (p. 382); vezi și Em. Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, 1968, p. 139: „Apariția consoanelor [k', g'] în dialectele dacoromâne este legată de schimbarea fonetică prin care [l'] devine [j]. Ulterior, [k, g], în contact cu [j], își deplasează punctul de articulare în regiunea palatală, devenind oclusive palatale".

[15] Vezi studiile lui Emil Petrovici, *Corelația de timbru a consoanelor rotunjite și nerotunjite în limba română*, în SCL, VII, 1956, 1—2, p. 7; *Fonemele limbii române*, în LR, V, 1956, 2, p. 31; *Probleme de fonologie*, în SCL, VIII, 1957, 1, p. 63—76 ș.a.

[16] Al. Rosetti, *Despre consoanele palatalizate și consoanele muiate*, în SCL, VI, 1955, nr. 3—4, p. 199—209; idem, *Introducere în fonetică*, București, 1967, p. 73—74.

[17] Andrei Avram, *Contribuții la studiul fonologiei limbii române*, în SCL, VII, 1956, 3—4, p. 201; idem, *Trăsăturile distinctive ale fonemelor românei literare*, în SCL, XXVII, 1976, 6, p. 583, nota 33.

[18] Vezi, de exemplu, *Fonemele limbii române*, în LR, V, 1956, 2, p. 3, și *Distincția fonologică între trei varietăți de* **n** *și* **l** *— nediezați, diezați și palatali în limba română și slavă*, în Studia UBB, Philologia, 1958, p. 119: „Se admite în general că, într-o fază mai veche de dezvoltare a limbilor slave, consoanele *n* și *l* — precum și alte consoane — au putut prezenta trei varietăți, una dură (nepalatalizată, nediezată), a doua moale (palatalizată, diezată), iar a treia muiată (palatală). Cele trei varietăți sînt numite și dură, mijlocie și palatală, sau dură, simplu muiată (înaintea unei vocale prepalatale) și palatalizată (apărută în urma combinării unui *j* cu consoana precedentă". Vezi și nota nr. 1, p. 119.

[19] Al. Rosetti, *Introducere în fonetică*, p. 53—74.

4.1.3. Andrei Avram arată că *palatalele* au o situaţie deosebită de cea a consoanelor palatalizate. La consoanele *palatalizate* articulaţia palatală e suplimentară, pe cînd pentru consoanele *palatale* ea este esenţială. La consoanele *palatale*, articulaţia palatală înseamnă de fapt „locul articulării". Consoanele palatale sînt foneme unice.

4.1.4. În DM, aceşti termeni se prezintă în felul următor: palatalizat este egal cu *muiat*; sunet palatal = „sunet articulat prin atingerea sau apropierea limbii de cerul gurii"; consoană *moale* = „consoană palatalizată; *a muia* = „a articula o consoană *palatalizată* mărind zona de contact dintre limbă şi palat, astfel încît să se obţină o consoană cu *timbru palatal* caracteristic"; consoană *muiată* = „consoană cu un timbru palatal caracteristic, obţinut prin extensiunea zonei de contact între limbă şi palat".

4.1.5. Datorită neclarităţii terminologiei, se ajunge şi la afirmaţii contradictorii, ca, de exemplu: în cuvîntul *pomi*, avem consoana *m* + *i*, elementul palatal următor; deci e vorba de o consoană *palatalizată* „Spre deosebire de consoana *palatalizată*, consoana *muiată* este un sunet simplu. Limba română literară nu posedă consoane *muiate* (s.n.)" [20]. Concluzia logică e că limba română literară nu posedă consoanele *muiate* simple *k'*, *g'*, ci numai /k + i/ şi /g + i/. Andrei Avram, în schimb, susţine că „*k'* nu poate fi analizat în *k* + *i*" [21] şi că „*k'*, *g'* sînt foneme unice" [22]. Al. Rosetti arată apoi că *k'*, g' sînt consoane *palatale* propriu-zise [23].

Propunem să se utilizeze în fonetica şi fonologia românească următorii termeni: consoane *palatalizate:* cînd e vorba de consoană + [*e,i, ę, į*] care să fie notate fonetic cu punct la umărul lor *b*·, *t*·, *s*·, *v*· şi consoane *moi*, adică consoane formate printr-o largă zonă de contact al limbii la palat, ca în exemplele din graiuri: /ńik/ — *mic*, /ńam/ — *neam*, deci notate cu /'/.

4.2. Emil Petrovici avea perfectă dreptate cînd afirma: „orice consoană urmată de *i* este însoţită, în decursul duratei ei, de articulaţia lui *i* următor, adică de ridicarea dosului limbii spre palatul tare" [24]. Fenomenul acesta se produce automat, în mod obligatoriu. De aceea el trece neobservat sau e considerat ca de la sine înţeles. Consoanele urmate de *i* nici nu pot fi articulate altfel. Palatalizarea consoanelor constă în articulaţia suplimentară, simultană cu articulaţia proprie a consoanei, a dosului limbii la palatul tare, ceea ce ridică tonul fundamental al consoanei şi-i dă un timbru care aminteşte pe acela al lui *i* [25]. Aşadar, sîntem în faza de palatalizare a consoanelor, ca în exemplele: *milă* [*m*·ilă], *silă* [s·ilă], *vilă* [v·ilă], *pilă* [p·ilă], *bilă* [b·ilă], *filă* [f·ilă/. Nimeni nu obiectează la afirmaţia că aceste consoane sînt *palatalizate* de vocala *i* care urmează după ele. Nu sîntem însă de acord cu Emil Petrovici în ce priveşte *rolul* lingvistic al acestei palatalizări. El a susţinut că palata-

---

[20] *Ibidem*, p. 73.
[21] Andrei Avram, *Contribuţii...*, p. 202.
[22] *Ibidem*.
[23] Al. Rosetti, *Introducere în fonetică*, p. 74.
[24] Emil Petrovici, *Corelaţia de timbru...*, p. 131.
[25] *Ibidem*.

lizarea are rol fonologic, alți lingviști, printre care Al. Rosetti, I. Pătruț, Andrei Avram, Em. Vasiliu, cum se știe, au negat acest rol fonologic. Sîntem de părere că această palatalizare este un simplu fenomen fonetic de coarticulare, determinat de poziția consoanelor + *i*, fără urmări pe plan fonologic în româna literară. În stabilirea opozițiilor binare, această palatalizare nu se ia în considerație, consoanele respective fiind „de aceeași natură" cu cele dinaintea altor vocale : *sală*, *fală*, *hală* etc. Deci, *silă* și *sală*, fonologic, se deosebesc numai prin opoziția /i/ — /a/, nu și /s'/ — /s/.

4.3. „Consoana moale se produce printr-o singură articulație și cu o poziție la articulație care nu se schimbă în cursul rostirii", spune Maurice Grammont [26].

Consoanele românești *k*, *g* + *i*, *e* din cuvintele : *chinină*, *chit*, *chiflă*, *chin*, *chip*, *chinez*, *chenzină*, *chestionar*, *chefir*, *ghindă*, *ghid*, *ghinion*, *ghepard*, *gheretă*, *ghetou* etc. din limba română literară ar trebui rostite cu sunetele *k'*, *g'*, deci *moi* (palatale), după cum se susține în prezent, deși desprindem articulația pentru *k* și cea pentru *i;* spunem ar trebui, pentru că în realitate vorbitorii (instruiți) ai limbii române literare nu rostesc [k'inină, k'it, k'inez, k'efir, g'epard, g'id], adică cu un *k'* moale și cu *g'* moale, ci doar cu un sunet *k·* sau *g·* palatalizat la fel ca și *z·* în *zefir* sau *v·* în *vid*.

Deci, fonetic, gradul de palatalizare a consoanelor inițiale în cuvintele *chit* și *mit*, *chefir* și *zefir*, *ghid* și *vid*, *chin* și *lin*, *chenzină* și *benzină* este identic, adică între *k*, *g* + *i* și alte consoane ale limbii române, ca *m*, *z*, *v*, *l*, *b* + *i*, nu există nici o deosebire.

4.4. Se știe că în rostirea oricărei consoane explozive, în poziție inițială și intervocalică, se deosebesc trei momente : *implozia*, *ținuta* și *explozia*. Hotărîtor pentru conturarea unei consoane este cel de-al doilea moment, adică *ținuta*, deoarece explozia are loc întotdeauna pe o vocală : *ba*, *bo*, *bi*, *bu*, *be*, *bă*, *bî*. În momentul celei de-a treia faze de articulație — explozia —, limba se află în poziția caracteristică pentru vocala respectivă (care urmează după consoană).

Rostirea consoanelor *k*, *g* + *a*, *o*, *u*, *e*, *i*, *ă* *î* nu face excepție de la regula enunțată. În cuvintele *car*, *cor*, *căni*, *cum*, *cît*, sunetul inițial [k] se realizează în faza exploziei pe *a*, *o*, *ă*, *u*, *î*, limba ajungînd în poziția de realizare a vocalei respective.

E normal ca și la *k*, *g*, consoane velare, momentul exploziei să fie realizat pe vocalele *e*, *i*, adică limba să se deplaseze înspre partea anterioară a cavității bucale. Cu aceasta dorim să demonstrăm că un sunet *k* sau *g* din *chist* [kist], *chenzină* [kenzină] sau *ghid* [gid], *ghepard* [gepard] nu trebuie interpretat ca *moale* (palatal), cum s-a făcut pînă acum, fiindcă aceste două sunete urmate de *i*, *e* nu fac excepție de la regula generală de rostire în limba română literară contemporană [27].

---

[26] Maurice Grammont, *Traité de phonétique*, ediția a VIII-a, Paris, 1965, p. 79.

[27] Amintim faptul că pentru limba rusă, unde caracterul dur-moale al consoanelor este o trăsătură fonologică de primă importanță, R. J. Avanesov, în cunoscuta sa lucrare *Fonetika sovremennogo russkogo jazyka*, [Moscova], 1956, p. 145, mai exact în tabelul consacrat clasificării consoanelor, plasează consoanele *k'*, *g'* doar în paranteză pe lîngă *k*, *g*.

În articulația acestor sunete se deosebesc, ca și în cazul altor consoane românești urmate de vocale anterioare, două momente distincte, mai precis sunetele *k*, *g* + *i*, *e* următoare.

Palatogramele care s-au realizat pînă în prezent și care au fost aduse uneori drept argumente irefutabile pentru demonstrarea caracterului palatal al celor două sunete au fost realizate *după* rostirea sunetului *k* sau *g*, pe timpul al treilea, cînd, de fapt, limba se afla în poziția caracteristică pentru sunetele *i* sau *e* [28].

4.5. Credem că unul dintre motivele pentru care [k], [g] urmate de *e*, *i* au avut un statut aparte, fiind considerate sunete palatale, este grafia cu *h* : *chi*, *ghi*, *che*, *ghe*. Dar acest *h* în fond este introdus pentru a nu se rosti *ce*, *ci*, *ge*, *gi*, deci din aceleași motive ca în italiană, unde pentru rostirea velară a lui *c*, *g*, înainte de *e* sau *i*, se intercalează un *h* : *chiave* (cheie), *che* (ce), *chiedere* (a cere), *ghiaccio* (gheață), *ghepardo* (ghepard) [29].

În plan sincronic, limba română literară nu posedă, cum s-a susținut, sunetele *moi* [*k'*], [*g'*], ci numai sunetele palatalizate [k˙], [g˙].

5. În ce privește soarta grupurilor consonantice *cl'*, *gl'*, propunem o nouă interpretare.

5.1. În cuvintele de origine latină consoana moale *l'* a dat pe teren românesc sunetul *iot* [i̯] :

lepore > *l'epure* > *i̯epure* ; *līnum* > *l'in* > *i̯in* ; *liberto* > *l'iert* > *i̯ert* ; *gallina* > *găl'ină* > *găi̯ină* > *găină* ; *lĕvat* > **l'ĭea* > *l'a* > *i̯a* ; *filius* > > *fil'u* > *fi̯u* > *fiu* ; **pulleus* > *pul'u* > *pu̯iu*.

5.2. La fel s-a întîmplat cu *l'* în elementele de origine slavă : *l'* > i̯ : *skolĭka* > *scoi̯că* ; *krastĕlĭ* > *cristei̯* ; *nevolja* > *nevoi̯e* ; *ljutĕ* > *l'utĕ*[u] > *i̯ute* ; *ljubiti* > *l'ubiti* > *i̯ubi* [30].

5.3. O altă consoană moale devenită [i̯] pe teren românesc este [n'] : *vin'e* > *vi̯e* ; *calcaneum* > *călcîn'* > *călcîi̯* ; *spun'* > *spu̯i̯* ; *clan'e* > > *cla̯e* ; *pustin'e* > *pustii̯e* ; *cuneus* > *cun'* > *cu̯i̯* ; *remaneo* > *rămîn'* > > *rămi̯i̯* [31].

5.3.1. Acest fenomen al înmuierii consoanei și al trecerii acesteia în iot se poate explica bine din punct de vedere fiziologic. Un sunet ca [n'] din *clan'e* se rostește cu dosul limbii la palat și cu ocluziunea respectivă determinată de limbă și palat. În actul vorbirii obișnuite s-a întîmplat ca din sunetul [n'] să se mai păstreze numai articulația la palat, fricativă, caracteristică pentru sunetul iot și astfel [n'] > [i̯]. La fel s-a întîmplat și cu sunetul [l'], care ne interesează în primul rînd : pentru

---

[28] Vezi J. P. Rousselot, *Principes de phonétique expérimentale*, I, Paris, 1924, p. 292, palatograma nr. 7 și p. 607, palatograma 5 ; vezi și palatogramele nr. 2 și 7 din *Introducere în fonetică* de Al. Rosetti, p. 79, caracteristice nu pentru consoane, ci pentru vocala *i* sau iot, și neverosimila palatogramă nr. 8 caracteristică pentru *k'a* (? !).

[29] Vezi Mihaela Cîrstea, *Gramatica limbii italiene*, București, 1971, p. 18.

[30] Vezi I. Pătruț, *Studii de limba română și slavistică...*, p. 67.

[31] Vezi I. Stan, *Observații asupra evoluției lui n' > i̯ în limba română*, în CL, 1959, 1—2, p. 49—59.

asigurarea fluidității rostirii se renunță la ocluziune, păstrîndu-se doar caracterul fricativ al sunetului, deci [l'] > [i̯].

5.3.2. Trecerea lui [l'] la [i̯] pe teren românesc este o lege generală incontestabilă. Atunci de ce n-ar putea fi interpretată trecerea lui [l'] la [i̯] și în cazul cînd *l'* se află după un *c* sau *g*, respectiv în *cl'*, *gl'*? Ca rezultat am avea *cl'* > *ki̯* și *gl'* > *gi*, ca în exemplele : *clarus* > *cl'ar* > > [ki̯ar] — *chiar ; oculus* > *ocl'u* > [oki̯u] — *ochi ; clamare* > *cl'emare* > > [ki̯emare] > [kemare] — *chemare*.

5.3.2.1. S-ar putea obiecta că din *cl'emare* s-a ajuns la [ki̯emare]. Într-adevăr, deși acum se scrie și se rostește *chemare* [kemare], în perioadele anterioare se rostea [ki̯emare], dovadă fiind scrierea cu chirilice : аѹ кїемат . . ., май кїемъ . . .

Acest ï era simțit drept un *iot*, deci era notat separat de и. Alte exemple : країѡва, фїер ș.a.m.d. [32].

Ulterior, sub influența împrumuturilor, mai ales din franceză, această rostire cu iot a fost înlocuită prin *k* + *e*, ca în : *chenzină*, *chermesă*, *chefir* etc., apoi din turcă : *chebab*, *chef*, din neogreacă : *chefal* etc.

5.4. E adevărat, Al. Rosetti și Emanuel Vasiliu susțin că inițial *k'*, *g'* erau variante ale aceluiași fonem, dar apoi *k*, *g* în contact cu un [j] își deplasează punctul de articulare în regiunea palatală și devin oclusive palatale [33].

Neavînd nici o dovadă că într-adevăr așa s-a întîmplat, putem foarte bine afirma că *și* în contact cu [j] consoanele velare își păstrează punctul de articulare, iotul menținîndu-se în rostire și în limbă. Deci *kl'*, *gl'* nu au dat *k'*, *g'*, ci *ki̯*, *gi̯*.

5.4.1. Exemple similare de consoane urmate de iot există suficient de multe în limba română literară : [pi̯er], [fi̯er], [mi̯el], [bi̯et], [bi̯ată] [pi̯atră] etc.

5.4.2. Ce deosebire esențială există între rostirea cons. + *iot* din (să) [pi̯ară], [fi̯ară], [zbi̯ară] și [ki̯ar]? sau între cons. +*e* din [te̯amă], [se̯amă], [ze̯amă] și [ke̯amă]?

5.5. Din punctul de vedere al istoriei limbii, interpretarea pe care o propunem noi se găsește în acord cu evoluția generală a consonantismului limbii române, pe baza căreia se pot explica mai bine, așa cum se va vedea mai jos, o serie de fenomene fonologico-gramaticale din limba română contemporană.

6. *Fonologic*, pe baza opozițiilor, aplicînd legea comutării, se evidențiază suficient de clar statutul fonologic al velarelor românești *k*, *g* urmate de *e*, *i* [34].

---

[32] Exemplele aparțin perioadei 1810—1855.

[33] Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, 1968, p. 599—600, Em. Vasiliu, *Fonologia istorică . . .*, p. 139 ; „*l'* din grupurile lat. *cl* și *gl* a fost palatalizat și apoi muiat și a dispărut, în dacoromână", afirmă Al. Rosetti în *Istoria limbii române*, p. 378. De fapt *l'* nu a dispărut fără urmă, ci în locul lui a rămas iotul, *l'* > *i̯*, conform legii de evoluție a limbii. Vezi *lînum* > *l'in* > *i̯in; gallina* > *gal'ina* > *găi̯ină*. Despre „pierderea" lui *l'* muiat vorbește și Al. Graur : „cu pierderea lui *l'* muiat, se ajunge la fonemele *k'*, *g'*, care se vor consolida prin împrumuturi din turcește. Vezi Al. Graur, *Tendințe actuale ale limbii române*, București, 1968, p. 25.

[34] Vezi, pentru opozițiile cu africate, I. T. Stan, *Africatele și statutul lor fonologic*, în CL, XX, 1975, 2, p. 211—219, și argumentele fonologice în I. T. Stan, *Despre pluralul unor substantive și adjective ale limbii române*, în LR, XXV, 1976, 2, p. 137—142.

6.1. *chi* /k + i/ [35]

6.1.1. /#ki/ : k — ţ : *chin — ţin* /kin/ — /ţin/ ;
k — č : *chinez-cinez* /kinez/ — /činez/ ;
k — p : *chiloţi — piloţi* /kiloţi̯/ — /piloţi̯/ ;
k — m : *chilă-milă* /kilă/ — /milă/ ; k — t : *chip — tip* /kip/ — /tip/ ;
k — n : *chit — nit* /kit/ — /nit/ ; k — f : *chin — fin* /kin/ — /fin/ ;
k — l : *chin — lin* /kin/ — /lin/ ; k — ğ : *chin — gin* /kin/ — /ğin/ ;
k — v : *chin — vin* /kin/ — /vin/ ; k — d : *chin — din* /kin/ — /din/.

6.1.2. /-ki-/ : k — ğ : *achit — agit* /akit/ — /ağit/ ; k — m ; *ochit — omit* /okit/ — /omit/ ; k — š : *rochie — roşie* /rokie/ — /rošie/ ; k — v : *rechin — revin* /rekin/ — /revin/ ; *lichid — livid* /likid/ — /livid/.

6.1.3. /ki̯#/ : k — ţ : *perechi — pereţi* /pereki̯/ — /pereţi̯/ ; k — r : *ochi — ori* /oki̯/ — /ori̯/ ; k — ğ : *unchi — ungi* /unki̯/ — /unği̯/ ; k — č : *ridichi — ridici* /ridiki̯/ — /ridiči̯/.

6.1.4. /ki̯ + a/ : k — ø : *chiar — iar* /ki̯ar/ — /i̯ar/.

6.1.5. /ki̯ + u/ : k — č : *chiuli — ciuli* /ki̯uli/ — /či̯uli/.

6.1.6. /ki̯ + o/ : k — m : *chior — mi-or da* /ki̯or/ — /mi̯-or/ [36].

6.2. *che* /ke/

6.2.1. /#ke/ : k — p : *chenar — penar* /kenar/ — /penar/ ; k — ţ : *chel — ţel* /kel/ — /ţel/ ; k — f : *chelie — felie* /kelie/ — /felie/ ; k — v : *chelar — velar* /kelar/ — /velar/ ; k — b : *chenzină — benzină* /kenzină/ — /benzină/ ; k — n : *chetă — netă* /ketă/ — /netă/ ; k — š : *chef — şef* /kef/ — /šef/.

6.2.2. /-ke-/ : k — ţ : *ochelari — oţelari* /okelari̯/ — /oţelari̯/ ; k — n : *machetă — manetă* /maketă/ — /manetă/ ; k — t : *echer — eter* /eker/ — /eter/.

6.2.3. /ke#/ : k — t : *pereche — perete* /pereke/ — /perete/ ; k — d : *veche — vede* /veke/ — /vede/ ; k — č : *ridiche* — (să) *ridice* /ridike/ — /ridiče/ ; k — r : *păduche — pădure* /păduke/ — /pădure/.

6.2.4. /ke̯ + a/ : k — s : *cheamă — seamă* /ke̯amă/ — /se̯amă/, k — t : *cheamă — teamă* /ke̯amă/ — /te̯amă/ ; k — p : *lichea — lipea* /like̯a/ — /lipe̯a/.

6.3. *ghi* /g+i/

6.3.1. /#gi/ : g — ğ : *ghin — gin* /gin/ — /ğin/ ; g — v : *ghid — vid* /gid/ — /vid/ ; g — t : *ghindă — tindă* /gindă/ — /tindă/ ; g — n : *Ghiţă — Niţă* /giţă/ — /niţă/ ; g — p : *ghinion — pinion* /ginion/ — /pinion/ ; g — ž : *ghintui — jintui* /gintui/ — /žintui/.

6.3.2. /-gi-/ : g — l : *a sughiţa — a suliţa* /sugiţa/ — /suliţa/.

6.3.3. /gi̯#/ : g — k : *unghi — unchi* /ungi̯/ — /unki̯/.

---

[35] Ne interesează, de data aceasta, numai îmbinările *chi, che, ghi, ghe,* deoarece îmbinările *k + a, o, u, ă, î* nu prezintă nici un fel de discuţii.

[36] Credem că pot fi luate în seamă şi astfel de secvenţe sonore specifice limbii române.

6.3.4. /gi̯ + u/ : g — č : *ghiulea — ciulea* /gi̯ulẹa/ —/či̯ulẹa/ ; g — k : *ghiul — chiul* /gi̯ul/ — /ki̯ul/ ; *ghiulea — chiulea* /gi̯ulẹa/ — /ki̯ulẹa/.

6.3.5. /gi̯ + o/ : g — g : *ghiol — giol* /gi̯ol/ — /ǧi̯ol/ ; g — č : *ghiont — ciont* /gi̯ont/ — /či̯ont/ ; *ghioc — cioc* /gi̯ok/ — /či̯ok/.

6.4. *ghe* /g+e/

6.4.1. /#ge/ : g — ǧ : *ghem — gem* /gem/ — /ǧem/ ; g — b : *gheretă — beretă* /geretă/ — /beretă/ ; g — p : *gherlă — perlă* /gerlă/— /perlă/ ; g — č : *gheṭos — ceṭos* /geṭos/ — /čeṭos/ ; g — f : *ghete — fete* /gete/ — /fete/.

6.4.2. /-ge-/ : g — d : *veghere — vedere* /vegere/ — /vedere/.

6.4.3. /ge#/ : g — ǧ : *leghe — lege* /lege/ — /leǧe/ ; g — d : *veghe — vede* /vege/ — /vede/.

6.4.4. /gẹ + a/ : g — d : *veghea — vedea* /vegẹa/ — /vedẹa/ ; g — č : *gheaṭă—ceaṭă* /gẹaṭă/ —/čẹaṭă/ ; *gheată — ceată* /gẹată/ — /čẹată/ ; *gheară — ceară* /gẹară/ — /čẹară/ ; g — b : *gheată — beată* /gẹată/ — /bẹată/.

7. *Principiul silabic în fonologie*

7.1. În continuare reliefăm comportarea îmbinării grafice *chi* în actul vorbirii, pe baza principiului pe care l-am numi silabic [37].

7.1.2. Mai întîi să luăm exemplul *vulpi* în următoarele propoziții :

Am văzut două *vulpi*.

Două *vulpi*-s mai frumoase dintre toate.

Cinci *vulpi*-au văzut vînătorii.

Observăm că același cuvînt *vulpi* (în formă nearticulată) se manifestă diferit în actul vorbirii. Mai precis *i* final apare în trei ipostaze : [vulpi̯], [vulpi-s], *[vulpi̯-au̯]:*

1. [i̯] — i șoptit [vulpi̯]
2. [i] — i plenison [vulpi]
3. [i̯] — i semivocalic [vulpi̯]

De aici se desprinde concluzia că atunci cînd *i* se află în poziția finală absolută [i#] este șoptit [i̯] ; dacă ajunge centru al silabei, *i* devine plenison [vulpi-s], deci *vul/pi-s*, două silabe ; dacă *i* intră în silabă cu o altă vocală, devine semivocalic [i̯], ca în exemplul [vulpi̯-áu̯], deci *vul/pi-áu*.

7.1.3. Ca întărire la cele afirmate, se pot invoca pronumele personale *mi*, *ți* care se comportă în actul vorbirii conform acestui principiu silabic : *dă-mi* [mi̯] ; *mi se dă* [mi] ; *mi-a dat* [mi̯] ; *să-ți spun* [ți̯] ; *ți se spune* [ți] ; *ți-a spus* [ți̯]. Credem că nimeni nu va nega faptul că în toate cele trei ipostaze se află aceleași pronume *mi* și *ți*, doar că substanța lor fonică se schimbă în dependență de locul lor în actul vorbirii, după principiul silabic [mi̯, mi, mi̯] și [ți̯, ți, ți̯].

Așadar, atît în cuvîntul *vulpi*, cît și în pronumele *mi* și *ți*, acest *i* final apare în trei ipostaze diferite. Fonologic, se degajă un fonem /i/ cu trei variante de rostire [i̯, i, i̯].

---

[37] Vezi și articolele noastre menționate mai sus : *Statutul fonologic al africatelor...* și *Despre pluralul unor substantive...*, în care am aplicat acest principiu silabic.

7.1.4. Luăm exemplul *perechi* și formăm propoziții :

Am cumpărat două *perechi* de pantofi.
Două *perechi-s* mai frumoase dintre toate.
Două *perechi-au* adus din acest model.

Conform interpretării fonologice de pînă acum, ar urma să transcriem din primul exemplu /perek'/, din al doilea /perek'i-s/, din al treilea /perek'áu/. Cum se explică, în acest caz, apariția lui *i* plenison din exemplul al doilea? De unde a apărut el ca centru al silabei /k'i-s/?

Interpretarea pe care o propunem noi, conform principiului silabic, explică și apariția acestui sunet plenison. Dacă transcriem fonologic : *perechi* /perekį̯/ ; *perechi-s* /pereki-s/ ; *perechi-au* /perekį̯-au̯/, observăm că acest *i* final se comportă identic cu cel din cuvîntul *vulpi* și în cuvîntul *perechi*.

7.1.5. O altă situație : dacă la cuvîntul *vulpi* adăugăm articolul hotărît *-le*, obținem forma *vulpile*. Se vede clar că sunetul [į̯] din [vulpį̯] devine plenison, centru al silabei în [vulpile] : *vul-pi-le*. La fel se constată și în cuvîntul *perechi* : *perechi* + *le* = *perechile* [perekile], deci patru silabe : *pe-re-ki-le*. Dacă am admite că în *perechi* avem la finală [perek'], cum se susține în prezent, cum explicăm realizarea lui *i* ca plenison din [perekile]. El se poate explica numai admițînd că și la forma nearticulată există acel [į̯] șoptit, la fel ca în cuvîntul *vulpi*.

7.1.6. În concluzie, cuvintele de genul *perechi*, *urechi*, *ridichi*, *potîrnichi* ș.a. au la finala absolută un [į̯] — *i* șoptit —, la fel ca și la cuvintele *vulpi*, *seri*, *cărți*, *veri*, *legi*, *bărci*, *tăvi*, *fabrici*, *epoci* etc., și nu o consoană moale [k'], cum s-a susținut pînă acum [38] ; transcriem, deci, fonologic nu /perek', urek', ridik', potîrnik'/, ci /perekį̯, urekį̯, ridikį̯, potîrnikį̯/.

8. Argumente din alte domenii :

8.1. În interpretarea de pînă acum, cuvintele *urechea*, *perechea*, *ridichea* etc. erau transcrise [urék'a, perék'a, ridík'a], deci cu consoană moale + *a* articol hotărît.

Și în acest caz se constată o anomalie. La singular, în cuvintele *vulpe*, *carte*, *parte*, ca și în *ureche*, *pereche*, *ridiche* apare, indiferent de consoana premergătoare, vocala *e*, necontestată de nimeni. Forma articulată se realizează, cum bine se știe, prin adăugarea articolului hotărît *a* la forma nearticulată, deci *vulpe* + *a* = *vulpea*, *carte* + *a* = *cartea*.

Atunci unde dispare *e*, dacă în cuvintele *ureke* + *a* = *urechea*, *pereke* + *a* = *perechea*, *ridiche* + *a* = *ridichea* se susține a fi transcrise [urek'a, perek'a, ridik'a]? Anomalia este evidentă și rezolvarea se găsește numai în admiterea lui [e̯a] după consoana [k], urmînd a transcrie, la fel ca și în celelalte situații, astfel : [urekę̯a, perekę̯a, ridikę̯a], cum e „normal" să fie în limba română [39].

---

[38] La fel se constată și în exemplele : *ochi, a ochi, ochire, ochișor, ochitor, ochitură, ochios, ochioasă*, transcrise sub forma [okį̯, okí, okire, okišor, okitor, okitură, okios, okioasă], ultimul cuvînt ca și [voioasă], sau *doi unchi, doi unchi-s aici, doi unchi-au fost aici* [unkį̯, unki, unkį̯].

[39] Exemple asemănătoare : *genunchele*, pe cînd în verbul *a îngenunchea* nu mai e recunoscut sunetul *e* după *k*. La fel în *ureche, uréchea, a urecheá, véghe, véghea, a vegheá*, unde trebuie să recunoaștem un diftong [e̯a] în *uréchea* și *urecheá, véghea* și *vegheá* [urékę̯a] — [urekę̯á] și [végę̯a] — [vegę̯á].

8.2. Dintre alternanțele vocalice caracteristice limbii române sînt și *e/ea*, ca în exemplele : *seri — seară*, *gene — geană*, *să merg — să meargă*, *semnez — semnează*, *leg — leagă*.

Această alternanță, considerăm noi, este valabilă peste tot în limba română, indiferent dacă e vorba de altă consoană sau *k*, *g*. Aplicînd această lege la următoarele cuvinte, vom avea *ghete — gheată* — [gete] — [gẹată] ; *gheṭar — gheață* — [geṭar] — [gẹaṭă] ; *chem — cheamă* — [kem] — [kẹamă] ; *să ochesc — să ochească* — [okesk] — [okẹască].

8.3. Pluralul substantivelor feminine românești [40], în mod normal, se formează astfel : *vulpe — vulpi ; mare — mări ; pădure — păduri*. Nici substantivele și adjectivele feminine de tipul *pereche — perechi*, *ureche — urechi*, *veche — vechi*, *potîrniche — potîrnichi*, *ridiche — ridichi* nu fac excepție de la regula generală de formare a pluralului : *vulpe — e = vulp + i = vulpi* la fel cu *ureke — e = urek + i = ureki*.

8.4. Drept dovadă a existenței lui *i* final după *k* în cuvinte ca *unchi*, *unghi* este forma lor articulată similară cu cea a altor cuvinte în care există, necontestat, acest sunet : *București — Bucureștiul* [bucureș-ṭi̯ul], *Galați — Galațiul* [galaṭi̯ul]. Același mod de formare îl au și cuvintele : *unchi — unchiul* [unki̯ul] ; *unghi — unghiul* [ungi̯ul] ca și cuvintele *arici — ariciul* [ariči̯ul] și *brici — briciul* [briči̯ul].

8.5. Între paradigmele verbelor care conțin velarele *k*, *g* și cele ale verbelor care conțin alte consoane nu sînt deosebiri. Să luăm trei exemple : *a iubi*, *a ochi* și *a veghea* la *imperfect* : [i̯ubẹám, i̯ubẹái, i̯ubẹá, i̯ubẹám, i̯ubẹáṭi̯, i̯ubẹáu̯] și [okẹam, okẹai, okẹa, okẹam, okẹaṭi̯, okẹau̯], [vegẹam, vegẹai, vegẹa, vegẹam, vegẹaṭi̯, vegẹau̯].

Paradigme identice au la imperfect și verbele : *a tăcea*, *a plăcea*, *a merge*, *a umple*, *a plînge*, *a vedea*, *a avea*, *a scădea*, *a veni*, *a sări*, *a lipi*, deci toate verbele care conțin pe *e* și *i*, vocale anterioare, indiferent de conjugare.

În acest caz, verbe ca *a veghea*, *a urechea*, *a îngenunchea*, *a împerechea* pot fi considerate de conjugarea a II-a, la fel cu *a vedea*, *a ședea* și cu *a plăcea*, *a tăcea* [41]. Credem că includerea verbelor în [-kẹá] la conjugarea a II-a nu poate fi considerată incompatibilă cu modul de conjugare a verbelor recunoscute ca fiind de această conjugare. Aceasta deoarece nu toate verbele de aceeași conjugare au paradigmele identice. Vezi exemplele : I : *a lucra — lucrez*, *a mătura — mătur*, *a tăia — tai*, *a urla — urlu ;* a II-a : *a ședea — șed*, *a tăcea — tac*, *a veghea — veghez ;* a III-a : *a crede — cred*, *a scrie — scriu*, *a umple — umplu ;* a IV-a : *a veni — vin*, *a iubi — iubesc*, *a omorî — omor*, *a sări, — sar*, *a urî — urăsc*. Avem în vedere și paradigmele celorlalte persoane. Așa că, dacă *a veghea* se conjugă la fel cu *a lucra*, nu e o dovadă incontestabilă a aparteneței verbului *a veghea* la conjugarea I, deoarece nu toate verbele de conjugarea I au paradigme identice, cum s-a văzut și mai sus. Așadar, verbele care conțin consoanele *k*, *g* în îmbinările [-kẹá], [-gẹá] pot fi

---

[40] Vezi I. T. Stan, *Despre pluralul unor substantive...*, p. 140.

[41] Vezi *Gramatica limbii române*, I, București, Editura Academiei, 1966, p. 264 ; Al. Graur, *Tendințe actuale ale limbii române*, p. 229.

considerate de conjugarea a II-a. Am arătat mai sus că, dacă la *uréche* și *veghe* se adaugă *-a*, obținem *uréchea* [urékę + a] și *véghea* [végę + a]. Atunci nimic nu ne împiedică să considerăm că și *a urecheá* și *a vegheá* conțin diftongul [ęa] : *a* [urekęá], *a*[vegęá] și nu *a* [urek'a], *a* [veg'a], cum se susține în general.

8.6. Originea cuvintelor care conțin consoanele *k*, *g* e de natură să ofere noi argumente în sprijinul tezelor noastre.

8.6.1. Se știe că sunetele străine [ö] și [ü] au fost asimilate în mod diferit în limba română, în conformitate cu deprinderile sau legile de rostire în această limbă [42].

8.6.2. Astfel, *ö* din franceză a fost redat în română fie prin [o] : fr. *générateur* > rom. *generator ;* fr. *coiffeur* > rom. *coafor ;* fr. *tracteur* > rom. *tractor ;* fr. *moteur* > rom. *motor ;* fie prin *e:* fr. *chauffeur* > rom. *șofer ;* fr. *coiffeuse* > rom. *coafeză* etc.

8.6.3. Sunetul francez ü/y/ trece pe teren românesc, de regulă, în *u* : fr. *coiffure* > rom. *coafură ;* fr. *purisme* > rom. *purism ;* fr. *aflux* > rom. *aflux ;* fr. *amuser* > rom. *amuza ;* fr. *dur* > rom. *dur* etc.

8.6.4. Dar nu se poate nega faptul că *ö* din franceză a dat în românește și [io̯], iar *ü* a dat [iu̯] [43], de exemplu fr. *liqueur* rom. [likio̯r] *lichior ;* fr. *büro* > rom. *biurou* > *birou* ; fr. *püre* > rom. *piureu* > *pireu*. Sau altă categorie : fr. *curette* > rom. [kiuretă] *chiuretă* ș.a.m.d.

8.6.5. În ce privește sunetele turcești *ö* și *ü*, care, de fapt, sînt „aceleași" cu ö și *ü* din franceză [44], ele sînt redate în limba română astfel : tc. *ö* > rom. *o :* tc. *ödağacï* > *odagáci ;* tc. *nöbet* > rom. *nobet*. Sunetul turcesc *ü* > rom. *u :* tc. *dülger* > rom. *dulgher ;* tc. *tütün* > rom. *tutun ;* tc. *zülüf* > rom. *zuluf ;* dar tc. *ü* > rom. *i:* tc. *güveç* > rom. [giveči] *ghiveci*.

O serie de exemple arată că tc. *ö* > rom. [io̯] : tc. *götürü* > rom. [gio̯tură] *ghiotură ;* tc. *köşk* > rom. [kio̯šk] *chioșc ;* tc. *göl* > rom. [gio̯l] *ghiol ;* tc. *kör* > rom. [kio̯r] *chior* ; iar tc. *ü* > rom. [iu̯] : tc. *gülle* > rom. [giuleá] *ghiulea ;* tc. *gürgülü* > rom. [giurgiuliu̯] *ghiurghiuliu ;* tc. *sürgün* > rom. [surgiun] *surghiun*. Drept dovadă că tc. *ü* > rom. [iu̯] sînt și cuvintele : tc. *lüle* > rom. [liule] *liule* și tc. *püskül* > rom. [piuskul] *piuscul* „ciucure".

---

[42] Limba română nu posedă, cum încearcă Ion Calotă să ne convingă, a opta vocală fundamentală *ö* ; acest sunet este străin limbii române. Vezi Ion Calotă, *Diftongii românești — clasificare*, I, în LR, 1977, 5, p. 481—494 ; II, LR, 1977, 6, p. 599—606.

[43] Vezi Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, [București], 1956, p. 81 : „Din pricina naturii lor complexe (ambigue) aceste vocale [ö și ü] pot fi redate în românește și printr-un diftong *iu* (pentru ü) și *io* (pentru ö). De ex. fr. *cuvette* este pronunțat, de obicei, *chiuvetă*, iar fr. *liqueur, lichior*". Deci cu diftongii [iu̯, io̯] după [k] !

[44] Vezi, în acest sens, H. C. Hony, *A Turkish-English Dictionary*, Second Edition, Oxford, At the Clarendon Press, p. X, care arată că sunetele turcești sînt : „*ö* as French *eu* in *peu*", iar „*ü* as French *u* în *tu*". Vezi, de asemenea, Suzanne Kakuk, *Recherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVIe siècles*. Académiai Kiadó, Budapest, 1973, p. 19 ; tc. *ö* = ung. *ő* tc. *ü* = ung. *ü*.

8.6.6. Din punct de vedere fonetic, trecerea tc. *ü* la rom. [i̯u] se explică ușor, dat fiind faptul că, în fond, *ü*, după locul de articulare, este o anterioară, aproximativ ca și *i*, iar după modul de formare este rotunjită, ca și *u*.

Trecerea lui *ö* în [i̯o] și a lui *ü* în [i̯u] ar putea fi interpretată ca o *despicare vocalică*, similară cu apariția diftongului [i̯e] din sunetul latinesc scurt *e* : lat. *pĕctus* > rom. [pi̯ept] *piept* și lat. *pĕreo* > rom. [pi̯er] *pier* [45]. Credem, deci, că aceste cuvinte de origine franceză și turcă pot fi interpretate ca având următoarea structură fonetică : *lichior* [liki̯or]; *chiul* [ki̯ul]; *chiuvetă* [ki̯uvetă]; *ghiulea* [gi̯uleá]; *ghiol* [gi̯ol]; *surghiun* [surgi̯un].

8.7. Pătrunderea în limba română a unor cuvinte din franceză, germană sau chiar alte limbi care nu posedă consoanele moi *k'*, *g'* a favorizat, în română, rostirea *velară* a consoanelor [k + i, k + e, g + i, g + e] din îmbinările grafice *chi*, *che*, *ghi*, *ghe* : *chiasm*, *chil*, *chilă*, *chimic*, *chinină*, *chintal*, *chipiu*, *chist*, *chit*, *chitanță*, *chiulasă*, *chiuretă*, *echipă*, *echilibru*, *boschet*, *brichetă*, *chefir*, *chei*, *chenzină*, *chermesă*, *a chestiona*, *cheson*, *chestor*, *chetă*, *orchestră*, *parchet*, *ghid*, *ghidon*, *ghinion*, *ghilimele*, *ghilotină*, *ghirlandă*, *ghișeu*, *gheișă*, *ghepard*, *gheretă* *gheridon* ; din germană : *chiflă*, *chit*, *chix*, *chelner*, *chemoterapie* ; *ghips*, *ghivent*, *gheșeft* ; din italiană : *chinez*, *chiromanție*, *chitară*, *ghetou*, *gheată* ; din neogreacă : *chera*, *chefal*, *chichion*, *chimen*, *chiparos* ; din maghiară : *cheltui*, *chezaș*, *chin*, *chip*, *chipeș* etc.

Repetăm, toate aceste cuvinte intrate în limba română au întărit rostirea velară a consoanelor k, g + *i*, *e* ; astfel, credem că nu contestă nimeni că niște cuvinte ca *ghepard*, *gheretă*, *gheșeft*, *chefal*, *chelner*, *parchet*, *buchet*, *ghid*, *ghișeu* etc. nu se rostesc cu [g'], [k'], ci cu *g* + *e*, *k* + *e* ; [gepard, geretă, geșeft, kefal, kelner, parket, buket].

8.8. Faptul că în celelalte limbi romanice, ca franceza, italiana și spaniola, nu se evidențiază consoanele *k'*, *g'* nu este un argument că aceste consoane n-ar putea exista în română, sistemele fonologice ale acestor limbi fiind diferite între ele, dar nu e mai puțin adevărat că nu vedem justificarea, pentru limba română, a considerării consoanei *k*, de exemplu, din *orchestră* [orkestră] drept consoană palatală (moale), deci cu *alt loc* de articulare decît *k* din *orchèstra* (it.), *orchestre* (fr.) sau *orquesta* (sp.). Exemple de acest gen s-ar mai putea da : *ghitară* (rom.) — *guitarra* (sp.) — *chittàrra* (it.) ; *kilometru* (rom.) — *kilómetro* (sp.) — și *kilomètre* (fr.), cuvinte din lexicul activ al limbii române literare. Așadar, acest paralelism între limbile romanice de largă circulație trebuie, totuși, avut în vedere și pentru limba română.

9. Referitor la argumentele morfologice aduse de Em. Vasiliu [46] contra propriilor considerații despre consoanele /k', g'/ din *Fonologia limbii române*, menționăm următoarele :

---

[45] Vezi Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, 1959, p. 120.

[46] Em. Vasiliu, *Consoanele /k', g'/ în sistemul fonologic al limbii române*. în SCL, XIX, 1968, 5, p. 561–564.

9.1. Verbele de conjugarea I sînt eterogene în flexiune: *a urca* și a *lucra* au flexiuni diferite, deși la infinitiv nu au marcă formală diferită.

9.2. Verbele *a trunchea*, *a veghea*, *a îngenunchea* etc. le considerăm de conjugarea a doua, la fel cu *a plăcea*, *a tăcea*, ultimele două necontestate, deși, conform tradiției, se transcriau fonologic /plăča, tăča/ și nu /plăčęa, tăčęa/, cum am propus noi ulterior [47].

9.3. Regula (6) [48] propusă de Em. Vasiliu trebuie să admită ca excepții chiar verbele *a urecheá*, *a vegheá*, care în flexiune nu realizează trecerea lui *k*, *g* + *e*, *i* la *č*, *ĝ*.

9.4. Formele de imperfect obținute din (5) [49] nu sînt *trecâm*, *trecâi*, *trecâ* etc., ci [trečęam, trečęai, trečęa], nefiind nevoie de alte reguli care să-l suprime pe acest (contestat) [ę]. Imperfectul e similar cu [vedęam, vedęai, vedęa]. Consoanele [č, ğ] sînt ocurente numai în poziția + *e*, *i*, deci au o distribuție defectivă în limba română.

9.5. Considerînd verbele *a urecheá* și a *vegheá* ca fiind de conjugarea a II-a, cade și obiecția referitoare la subclasa verbelor de conjugarea I care fac gerunziul în *-ind*. De fapt, gerunziu în *-ind* au și verbe de conjugarea a III-a: *a scrie — scriind* și de conjugarea I: *a schia — schiind*, *a tăia — tăind*, și de conjugarea a IV-a: *a gîndi — gîndind*, *a sări — sărind* și deci și de a II-a: *a urecheá — urechind*.

9.6. Regula (7) [50], propusă de Em. Vasiliu, ar putea fi formulată astfel: în limba română avem forme fonetice ca [tăiind, apropiind, trunkiind, tăiem, apropiem] [51], nu **tăi-înd*, **apropi-înd*, **trunk'-înd*, **tăi-ăm*, **apropi-ăm*, datorită fenomenului de coarticulație și acomodare fonetică.

10. Datele de mai sus, alături de altele, exprimate anterior, reprezintă un punct de vedere care, acceptat, conduce la reașezarea sistemului fonologic românesc atît în ce privește numărul fonemelor, cît și distribuția acestora, vizînd totodată o uniformizare a structurii limbii române în fonetică, fonologie și morfologie [52].

Februarie 1979

Universitatea „Babeș-Bolyai"
Facultatea de filologie
Cluj-Napoca, str. Horia 31

---

[47] I. T. Stan, *Statutul fonologic al africatelor...*, p. 216—217.

[48] Em. Vasiliu, *Consoanele /k', g'/ în sistemul fonologic...*, p. 562.

[49] *Ibidem*.

[50] *Ibidem*, p. 564.

[51] I. Pătruț, *op. cit.*, p. 28—29.

[52] Vezi inconsecvențe în reliefarea desinențelor la Valeria Guțu-Romalo, *Morfologia structurală a limbii române*, București, 1968, tabelul 1, între p. 196—197: verbele *a veghea* și *a îngenunchea* au la timpul prezent, persoanele a III-a singular și a III-a plural [-az] + [ă], iar la imperfect [-ęá-]. Ori e la prezent *veghează*, deci [vegęază] și la imperfect *vegheam*, *vegheai*, *veghea*, deci [vegęam, vegęai, vegęa], cum propunem noi, ori trebuie scris [veg'ază] și [veg'am, veg'ai, veg'a], cum s-a susținut pînă acum, deci cu [-a-] la imperfect, nu cu [-ęa-]. La p. 161 se dau exemplele: *făce-a-m*, *merge-a-m*, *luce-a-m*, *fuge-a-m*, dar se face precizarea în nota 13 că „grupurile de litere *ce*, *ci*, *ge*, *gi* notează în acest caz numai un fonem: /ĉ/ sau /ĝ/".

O ȘTIRE DIN 1543 DESPRE SCRIEREA ROMÂNEASCĂ CU ALFABET LATIN?

DE

ALEXANDRU MAREȘ

Printre cele mai vechi informații aduse în discuție pentru a proba vechimea scrierii românești, se numără și un pasaj dintr-o tipăritură franceză din anul 1543 (*Recveil de* <...> *Diversis Histoires* <...> *touchant les situations de toutes regions et pays, contenuz en trois parties du monde ...*), în care se afirmă despre români că „ilz ont usage de lettres Romains, fors qu'il y a quelques lettres changees" [1]. Cartea respectivă, tradusă din latină, a fost semnalată încă din secolul trecut de A. Sandu, care, fără a-i cunoaște autorul, presupunea că a fost elaborată în a doua jumătate a secolului al XV-lea, astfel că pasajul mai sus menționat ar conserva „o prețioasă mărturie că pe la 1500 românii se serveau cu literele latine" [2].

Articolul lui A. Sandu a stîrnit un oarecare interes, fiind republicat parțial, în anul 1889, de Th. Codrescu [3]. La el se va referi A. D. Xenopol în legătură cu o altă informație, existentă în cartea franceză, referitoare la luptele dintre Dănești și Drăculești [4]. Știrea despre scrierea românilor nu va trece însă neobservată de L. Șăineanu, care o va reproduce, la rîndul său, abținîndu-se de a o comenta [5]. I. Bărbulescu va fi cel dintîi care o va readuce în discuție. Împărtășind concluziile lui A. Sandu, slavistul ieșean considera că relatarea din cartea franceză confirmă părerea lui Dimitrie Cantemir referitoare la întrebuințarea de către moldoveni, înaintea conciliului de la Florența, a alfabetului latin [6]. Credit informației va acorda și G. Pascu, după a cărui opinie autorul francez ar fi „văzut un text scris cu litere latine amestecate cu chirilice pentru sunetele *ă, î, ș, j, ț*" [7]. S-a exprimat însă și opinia că autorul ar fi fost dezinformat, întrucît un alt erudit italian, Angelo Rocca, știa că în Țara Românească și Moldova se folosea alfabetul chirilic[8].

Avînd în vedere faptul că informațiile despre scrierea românească înaintea secolului al XVI-lea sînt puține și, în cea mai mare parte, nesi-

[1] A. Sandu, *O pagină despre România dintr-o geografie imprimată la Paris în 1543*, în „Revista contemporană", 1873, nr. 9, p. 790.

[2] *Ibidem*, p. 793.

[3] *Uricarul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la istoria românilor*, vol. XII, Iași, 1889, p. 135—143.

[4] *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Ediția a III-a revăzută de autor, îngrijită și ținută la curent de I. Vlădescu, vol. III, București, p. 96, nota 80. Anul tipăriturii franceze este greșit indicat 1643; aceeași greșeală și la Marin Popescu-Spineni, *Geograful Sylvius Aeneas și țările românești*, extras din „Revista geografică română", an. I, fasc. I, 1938, p. 10 nota 1.

[5] *Istoria filologiei române cu o privire retrospectivă asupra ultimelor decenii (1870—1895). Studii critice*, București, 1895, p. 17, nota 1.

[6] *Studii privitoare la limba și istoria românilor*, București, 1902, p. 121—122, 156, 187—188, nota 12; același, *Curentele literare la români în perioada slavonismului cultural*, [București], 1928, p. 139—140.

[7] *Istoria literaturii și limbii române din secolul XVI*, București, 1921, p. 28.

[8] „Arhiva", XLVII, 1940, nr. 1—2, p. 127.

gure, este firesc să ne întrebăm cît credit putem acorda pasajului susamintit?

Rezumîndu-ne la conținutul propriu-zis al informației, constatăm, nu fără oarecare surprindere, că românii ar fi folosit literele latine, dar, numai parțial, întrucît unele erau schimbate. Conformîndu-ne acestei relatări, am avea a face cu un alfabet latin, modificat în cîteva locuri, a cărui existență nu este atestată de nici unul din vechile texte românești cunoscute [9]. Acest prim aspect, neluat în seamă de A. Sandu și I. Bărbulescu, pune de la început sub semnul îndoielii veridicitatea informației.

Cine este însă autorul acestei relatări și în ce împrejurări a putut-o dobîndi? Fără a ține seama de indicația existentă în titlul cărții, potrivit căreia ediția pariziană era o traducere din latină, majoritatea cercetătorilor români consideră că autorul este un francez, și anume Pierre Sergent [10], menționat însă pe foaia de titlu numai în calitate de editor („On le vent à Paris, en la rue neufve notre dame, à l'anseigne de l'ymage Sainct Nicolas, par Pierre Sergent") [11]. Tuturor le-a rămas necunoscut un articol publicat încă din 1873, de S. Perieteanu-Buzău, în replică la cel al lui A. Sandu, în care autorul fusese identificat în persoana lui Johannes Boëmus, a cărui lucrare, publicată pentru prima dată în 1520, a fost reeditată în mai multe rînduri (1536, 1538, 1541 etc.) și tradusă de timpuriu în franceză, în italiană și în spaniolă [12]. Dintre știrile referitoare la români, pe care le considera întemeiate, parțial, pe *Cosmografia* lui Eneas Silvius Piccolomini, importantă i s-a părut lui S. Perieteanu-Buzău numai aceea referitoare la pedeapsa capitală aplicată celor care nu participau la război [13]. După cum ne-am putut convinge, informația se datorează unei confuzii a lui Boëmus; în realitate, ea nu-i privește pe români, ci pe secui, fiind preluată din *Cosmografia* lui Piccolomini, fie direct după ediția din 1501, fie prin intermediul *Cronicii de la Nürnberg* (1493) [14].

Care este însă sursa pe care o urmează Boëmus în pasajul adus în discuție la începutul acestei note? În textul lui Piccolomini, pe care îl parafrazează în bună măsură, nu se face nici o referire la felul scrierii folosite la români. La scriitorii umaniști italieni, precum și la călătorii străini care au vizitat țările române în secolul al XV-lea și la începutul secolului al XVI-lea nu întîlnim nici o relatare care să confirme observația că românii ar fi scris românește cu litere latine înainte de 1520, anul primei ediții a lui Boëmus. Pe de altă parte, umanistul german Johannes Boëmus, supranumit și Aubanus (după locul de naștere Aubano), nu a cunoscut direct realitățile românești, astfel că este exclusă posibilitatea ca pasajul său să se fi întemeiat pe o observație personală, obținută, de

---

[9] Cf. G. Pascu, *op. cit.*, p. 28, care are în vedere un alfabet mixt, latino-chirilic, în genul alfabetelor de tranziție din secolul al XIX-lea, de neimaginat însă pentru starea culturală și, mai ales, de spirit a românilor din secolul al XV-lea.

[10] Vezi, în acest sens, A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 96, nota 80; G. Pascu, *op. cit.*, p. 28; A. Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, București, 1972, p. 85, nota 52.

[11] A. Sandu, *op. cit.*, p. 788.

[12] *O mistificare literară*, în „Columna lui Traian", IV, 1873, nr. 14, p. 263–264.

[13] *Ibidem*, p. 264. În această privință, el mergea pe urmele lui B. P. Hasdeu, care se raporta la această informație, citind lucrarea lui Boëmus, pentru a defini un articol din vechiul drept românesc (vezi B. P. Hasdeu, *Ianŭ-vodă cellŭ cumplitu*, București, 1865, p. 78, nota 18).

[14] *Cronica de la Nürnberg*, p. CCLXX[v]; cf. și *Călători străini despre țările române*, vol. I, București, 1968, p. 473.

exemplu, cu prilejul unei călătorii sau al unei misiuni diplomatice. Rezolvarea întregii chestiuni o aduce însă consultarea textului original în limba latină, a cărui redactare diferă de traducerea franceză : „Romanarum literarum usus, elementorum forma aliquatenus inversa" [15], adică în traducere „folosirea literelor latine, forma elementelor fiind întrucîtva schimbată" (cf. în textul francez : „Ilz ont usage de lettres Romains, fors qu'il y a quelques lettres changees") [16]. Pentru a înțelege exact sensul acestui pasaj, trebuie să vedem însă contextul mai larg din care este desprins. Parafrazîndu-l pe Piccolomini, care afirma că românii vorbesc un grai romanic, schimbat în mare parte, încît abia poate fi înțeles de un italian[172], Böemus a încercat să dea o explicație acestei observații, notînd următoarele : „astipulatur huic opinioni Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat : caeterum adeo ex omni parte corruptus : ut vix Romano homini intelligatur, Romanarum literarum usus, elementorum forma aliquatenus inversa" [18] (în traducere : „confirmă această părere limba latină care se mai menține încă la acest neam, alterată în toate privințele, încît cu greu este înțeleasă de un latin, folosirea literelor latine, forma elementelor fiind întrucîtva schimbată"). Ceea ce îngreuiează, așadar, pentru un vorbitor al latinei înțelegerea limbii vorbite de români este, după Böemus, schimbarea uzului literelor și a formei elementelor. Din contextul mai larg reiese că pasajul respectiv privește aspectul vorbit, și nu scris, al limbii române, termenii latini *litterae* și *elementa* fiind întrebuințați cu înțelesul de „sunete" [19]. Opinia că modificarea formei unui cuvînt se datorează schimbării literelor, și nu a sunetelor, se explică prin identificarea de către vechii autori a literei cu sunetul [20]. Preceptorul fiului lui Constantin cel Mare, Lactanțiu (secolul al IV-lea), considera că la forma cuvîntului latin *Chrest*, în loc de *Christ*, s-a ajuns prin schimbarea literei : „Sed exponenda huius nominis ratio est propter ignorantium errorem ; qui eum immutata littera Chrestum solent dicere" [21] (în traducere : „forma acestui nume propriu vine de la greșeala ignoranților, care schimbînd litera obișnuiesc a zice Chrest"). Italianul A. M. Graziani (1537—1611) nota despre români că folosesc o limbă nu prea deosebită de cea latină ; stricîndu-se cu tre-

---

[15] *Omnium gentium mores, leges et Ritus ex multis clarissimis rerum scriptoribus, a Joanne Boëmo Aubano Teutonico nuper collecti et nouissime recogniti*, Lugduni, 1539, p. 170.

[16] Cf. și traducerea italiană a pasajului discutat după ediția venețiană din 1573 : „l'uso e la forma delle lettere latine è alquanto mutato" („Arhiva", XLVII, 1940, nr. 1—2, p. 127).

[17] Cf. *Cronica de la Nürnberg*, f. CCLXX[v] : „Sermo adhuc genti romanus est quam vis magna ex parte mutat et homini italico vix intelligibilis" ; cf. și *Călători străini despre țările române*, vol. I, p. 474.

[18] *Omnium gentium mores, Leges et Ritus ex multis clarissimis rerum scriptoribus ...*, p. 170.

[19] Priscian (secolul al IV-lea) făcea distincția între termenii *littera* și *elementa*, primul denumind semnul elementului („nota elementi"), al doilea însăși pronunțiile („ipsae pronuntiationes"). Același autor atrăgea atenția asupra folosirii improprii a celor doi termeni („abusive*t* tamen et elementa pro literis et literae pro elementis vocantur") ; cf. David Abercrombie, *What is a „letter"?*, în „Lingua", II, 1949, p. 56.

[20] Chiar în lucrările autorilor din secolul al XVIII-lea care făceau distincția actuală între literă și sunet se întîlnesc pasaje în care această distincție nu este respectată ; vezi David Abercrombie, *op. cit.*, p. 56.

[21] Lucii Coelii fiue Caecilii Lactanti Firmiani, *Opera omnia, que extant, Christophorus Cellarius recensuit et adnotationibus illustravit*, Lipsiae, 1698, p. 259.

cerea vremii, ei au ajuns să rostească cuvintele, fie schimbînd literele, fie cu același sunet, dar mai aspru („latinas voces vel mutatis litteris, vel sono ipso horridiore sic proferunt") [22]. Pentru Bcëmus, exemplul modificării formei cuvintelor românești prin schimbarea literelor l-a constituit cuvîntul *Valahia*, pe care, conform explicației lui Piccolomini, îl considera o formă coruptă a substantivului *Flaccia*.

În concluzie, la baza interpretării care s-a dat acestui pasaj a stat vechea identificare a literei cu sunetul, pe care o vedem dăinuind pînă într-o epocă relativ recentă [23].

Iunie 1979

Institutul de lingvistică
București, str. Spiru Haret 12

[22] Émile Legrand, *Deux vies de Jacques Basilicos, seigneur de Samos, marquis de Paros, comte palatin et prince de Moldavie, L'une par Jean Sommer, l'autre par A.-M. Graziani*, Paris, 1889, p. 171.

[23] Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, [București], 1976, p. 39.

JUDECĂȚI GENERALE ȘI ADEVĂRURI ELEMENTARE

DE

ION GHEȚIE

În *Lămuririle preliminare* ale recentei ediții a *Istoriei limbii române* [1], acad. Al. Rosetti se ocupă, pe scurt, de două dintre lucrările noastre, nu de mult apărute : *Începuturile scrisului în limba română* și *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea* (aceasta din urmă în colaborare cu Al. Mareș). După ce arată că ambele contribuții „aduc în discuție probleme capitale și pun la îndemîna cititorilor materiale prețioase", d-sa ține să atragă atenția asupra faptului că „autorilor le-au lipsit, însă, cunoștințe de lingvistică generală și o îndrumare superioară, astfel încît doctrina lor e, în genere, șovăitoare și îi duce, uneori, la erori elementare". Și autorul adaugă : „vezi nota noastră asupra pseudopalatalizării lui *m* în sec. al XVI-lea, în SCL, XXV, 1974, p. 617, sau observațiile noastre asupra lui *u* final la Neculce, în *Anexă* la prezenta lucrare, p. 717 ș.u.".

Lăsînd deoparte aluzia echivocă (sau, poate, din contra, prea clară!) la „îndrumarea superioară" ce ne-ar fi lipsit, să vedem pe ce argumente își bazează autorul afirmațiile referitoare la insuficiența cunoștințelor noastre de lingvistică generală și la consecințele de ordin teoretic și metodologic generate de ea.

Prima dintre obiecții privește felul în care am interpretat o grafie existentă într-un document românesc din secolul al XVI-lea. E vorba de grafia *tocmnim* din scrisoarea adresată în 1592 de egumenul mănăstirii Moldovița primarului Bistriței [2]. Întemeiați pe o examinare atentă a contextului grafic și luînd în considerație datele oferite de istoria graiurilor dacoromâne, am susținut că grupul de slove *mn* reflectă palatilizarea labialei [m] în stadiul [mʹ], păstrat pînă astăzi în graiurile bucovinene [3]. Spre deosebire de noi, acad. Al. Rosetti pare a vedea în *tocmnim* o contaminare între *tocmim* și *tomnim*, ultimul fonetism fiind „caracteristic pentru limba vorbită" [4]. Vom trece peste împrejurarea (altminteri, deloc neglijabilă) că autorul nu formulează absolut nici o observație critică la adresa interpretării propuse de noi, mulțumindu-se s-o declare eronată. Nu putem însă să nu ne întrebăm în ce măsură pune ea într-o lumină nefavorabilă cunoștințele pe care le avem în domeniul lingvisticii generale și face ca doctrina noastră să apară șovăitoare. Menționăm aici, pentru cititorul nefamiliarizat cu literatura problemei, că am combătut în două rînduri punctul de vedere al acad. Al.Rosetti, demonstrîndu-i caracterul

---

[1] *Istoria limbii române.* I. *De la origini pînă în secolul al XVII-lea.* Ediția a doua revăzută și adăugită, [București], 1978, p. 20.

[2] Grafia apare de două ori în text. În ediția scrisorilor bistrițene, acad. Al. Rosetti transcrie de fiecare dată *tocmim*.

[3] *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974, p. 120—122.

[4] *Pseudopalatalizarea lui* ***m*** *în secolul al XVI-lea*, în SCL, XXV, 1974, nr. 6, p. 617 (republicată în *Istoria limbii române*, p. 692—693) ; vezi și *Din nou despre palatalizarea lui* ***m*** *în secolul al XVI-lea*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 2, p. 183.

precar [5]. Faptul este trecut sub tăcere de autor, atît în *Lămuririle preliminare*, cît și în cuprinsul lucrării, așa încît aprecierile d-sale apar, împotriva realității, ca o concluzie definitivă și fără drept de apel.

Cea de-a doua observație are în vedere interpretarea pe care am dat-o, într-un articol publicat în 1971, lui [u] final la Neculce[6]. După cum se vede, e vorba de o cercetare lipsită de orice legătură cu limba secolului al XVI-lea și, prin urmare, cu vreuna din cele două lucrări mai sus amintite. Am răspuns atunci observațiilor formulate de acad. Al. Rosetti la adresa părerilor noastre (opuse celor susținute de d-sa)[7] într-un articol [8], care este de asemenea ignorat în *Istoria limbii române*. Din parcurgerea lui cititorul se va edifica asupra competenței noastre în materie de interpretare a grafiei chirilice românești și va afla că obiecțiile autorului pornesc de la o lectură inexactă a afirmațiilor pe care le-am făcut.

Formulînd o sentință minimalizatoare asupra competenței noastra științifice, autorul s-a socotit îndreptățit să trateze cele două lucrări cu și cum n-ar fi existat. Dacă parcurgem paginile consacrate secolului a XVI-lea în *Istoria limbii române*, nu vom găsi citată monografia *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea* (cu excepția interpretării lui *tocmnim*), în ciuda faptului că ea aduce în discuție „probleme capitale" și pune la dispoziția cititorului „materiale prețioase". Evident, nu vom contesta unui autor dreptul de a se folosi după voie de o anumită cercetare, citînd-o sau trecînd peste opiniile formulate într-însa. Lucrarea noastră se găsește însă, în această privință, într-o situație specială. Abordînd un domeniu în care acad. Al. Rosetti a desfășurat odinioară o activitate susținută, ne-am văzut nevoiți să luăm adeseori atitudine împotriva punctelor d-sale de vedere (după cum, în alte cazuri, ne-am raliat la ele). Un examen statistic sumar arată că în peste 30 de locuri lucrarea conține critici, uneori severe, la adresa părerilor autorului. Nu e vorba, cum s-ar putea crede, de chestiuni minore, neglijabile într-o cercetare de sinteză, ci, în repetate rînduri, de probleme importante referitoare la fonetica și morfologia istorică a limbii române și la configurația sa dialectală. Trecînd de la început la index lucrarea noastră, autorul s-a considerat eliberat de obligația (elementară) de a lua în discuție opiniile contrare și de a le răspunde.

Cealaltă contribuție a noastră, *Începuturile scrisului în limba română*, ar fi interesat, de asemenea, *Istoria limbii române* într-o serie de probleme privind cultura scrisă românească din secolul al XVI-lea. Autorul o menționează o singură dată, la p. 490, dar de o manieră asupra căreia merită să ne oprim o clipă. Referindu-se la *Catehismul* lui Coresi, acad. Al. Rosetti arată că afirmațiile noastre (sîntem lăsați să ghicim care anume) „sînt lipsite de proba necesară". După cum am fi afirmat noi înșine, am avea a face cu o „soluție ... conjecturală (p. 109)". Trunchierea citatelor este o metodă străveche de denaturare a opiniilor unui

---

[5] *Palatalizarea lui* **m** *în secolul al XVI-lea*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 1, p. 67, *Din nou despre palatalizarea lui* **m** *în secolul al XVI-lea*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 3, p. 281—282.

[6] ***U*** *final la Neculce*, în LR, XX, 1971, nr. 5, p. 493—496.

[7] *Despre* ***u*** *final la I. Neculce*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 2, p. 167—169 (republicată în *Istoria limbii române*, p. 733).

[8] *Din nou despre* ***u*** *final la Neculce*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 3, p. 309—311.

autor [9]. La p. 109 din *Începuturile scrisului în limba română* se spune că „soluția noastră, deși conjecturală, oferă o explicație satisfăcătoare a problemei", ceea ce e, evident, altceva. Dar aceasta nu e singura surpriză pe care o va încerca cititorul curios să meargă pe urma trimiterilor acad. Al. Rosetti. La paginile 98—109, indicate de autor, nu se vorbește, cum s-ar crede, despre *Catehismul* coresian, ci despre... *Catehismul Marțian*, iar în cele 12 pagini se combate (cu numeroase probe !) tocmai părerea acad. Al. Rosetti că acest text ar descinde dintr-o traducere primitivă rotacizantă. Să reamintim că această opinie este una din pietrele unghiulare ale concepției autorului privitoare la originea nord-ardeleană (maramureșeană) a primelor traduceri de cărți bisericești în limba română și la dependența acestora de doctrina reformată. Ea nu este decît una dintre opiniile combătute de noi în lucrare. Nu le înșirăm pe celelalte, pentru că se pot întîlni de-a lungul întregului volum. Dar, firește, argumentele noastre nu trebuiau luate în considerație, de vreme ce erau formulate de un autor avînd sumare cunoștințe de specialitate și o doctrină șovăitoare, care îl fac să comită erori elementare.

La capătul acestor rînduri, se va înțelege, sperăm, că aserțiuni apodictice de felul celor de mai sus nu sînt altceva decît un refugiu confortabil, din interiorul căruia se pot ignora, cu seninătate, realitățile incomode

Mai 1979

Institutul de lingvistică
București, str. Spiru Haret

[9] La p. 498, acad. Al. Rosetti afirmă, citînd cuvintele noastre, că am fi localizat, „cu toată rezerva", în Banat—Hunedoara, *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu. În realitate, în contribuția citată, noi am localizat tipăritura sibiană fără nici o rezervă. Rezervele le-am formulat la o cu totul altă chestiune. Deși am atras atenția într-o notă asupra acestei deformări a afirmațiilor noastre (LR, XVIII, 1969, nr. 3, p. 279), formularea a rămas neschimbată în ultima ediție a *Istoriei limbii române*.

BALADA *Iovan Iorgovan*

— Două reeditări —

DE

G. C. RUSU

Făcînd un fel de „istoric" al baladei *Iovan Iorgovan*, Ilie Cristescu afirmă următoarele : „O asemenea baladă-legendă pare a fi culeasă și publicată pentru întîia oară de către dr. **A. M. Marinescu** (sic !), în 1867, la Viena. Noi o redăm după **o prelucrare** făcută de C. I. Buracu în 1924, după dr. Alessandru Popoviciu în cartea *Băile lui Ercule sau Scaldele de la Meedia* din 1872. Alegerea noastră a avut ca temei faptul că această variantă ne-a apărut ca fiind cea mai explicită"[1].

Trecînd peste prolixitatea frazei a doua, precizăm că numele corect al inimosului folclorist de la Lipova este Atanasie Marian **Marienescu** nu „Marinescu", cum greșit scrie în pitorescul *Tezaur al Cernei*... Ca autor de mare audiență, el semna **At.** M. (sau **Marian**) Marienescu, cu prenumele **Atanasie** prescurtat **At.**, nu A.

Apoi ni se vorbește de o „prelucrare" făcută de C. I. Buracu, în 1924, baladei *Iovan Iorgovan* după „varianta" Alessandru Popoviciu. „Prelucrare" ? Ce fel și după ce variantă ? Căci — după știința noastră — dr. Alessandru Popoviciu transcrie aproape fidel varianta Marienescu, iar preotul Buracu nu face altceva decît să retipărească integral textul baladei, așa cum a fost stabilit de înaintașul său. Dacă tot ar trebui să admitem că s-a făcut o prelucrare a baladei, aceasta în nici un caz nu-i poate fi atribuită lui C. I. Buracu, ci lui Alessandru Popoviciu. O examinare cantitativă este edificatoare în acest sens : varianta Marienescu însumează 264 de versuri ; transcrierea lui Popoviciu 266, iar așa-zisa „prelucrare" a lui Buracu tot 266 de versuri. O analiză comparativă a textelor confirmă și ea identitatea celor două redacții ulterioare (Popoviciu și Buracu) cu varianta Marienescu, acestea neprezentînd alte „prelucrări" decît o ușoară adaptare fonetică, gramaticală sau ortografică a formei, fără a modifica perceptibil fondul poemei. Pot primi, atunci, cele două redacții titlul de „variante" ? Poate fi considerată simpla retipărire a baladei de către preotul Buracu drept „cea mai explicită" variantă ? Fără îndoială că nu, oricît de concesivi am fi în materie de variante. Dovadă că nici folcloriștii nu rețin asemenea contribuții intermediare atunci cînd fac un bilanț riguros al variantelor baladei *Iovan Iorgovan* din Banat [2].

Dealtfel, considerăm că nu aducem nici un fel de scădere memoriei omului de cultură bănățean Coriolan Buracu recunoscînd că bogatul său

---

[1] Ilie Cristescu, *Tezaurul Cernei*, București, Editura Sport-turism, 1978, p. 120.

[2] Vezi, de exemplu, Gheorghe Vrabie, *Balada populară română*, [București], Editura Academiei R.S.R., 1966, p. 159, nota 22, care nu pomenește nici o „variantă" Popoviciu sau Buracu din simplul motiv că așa ceva nu există !

palmares de funcţii, demnităţi şi onoruri oficiale [3] nu i-a îngăduit să devină, în acelaşi timp, şi un folclorist avizat, în stare de „prelucrări" subtile, la o baladă atît de complexă, de enigmatică ca *Iovan Iorgovan*.

Nu la fel de îngăduitori putem fi însă cu dr. Ilie Cristescu, care reeditează — în condiţii cu totul nesatisfăcătoare, cum vom arăta mai departe — un text ales la întîmplare, pretinzînd că a stabilit — în deplină cunoştinţă de cauză — „cea mai explicită" variantă a baladei. Dacă ar fi procedat aşa cum pretinde că a făcut, dr. Ilie Cristescu ne-ar fi oferit, fără îndoială, o reeditare a **variantei Marienescu**. În acest caz, cel puţin două norme ştiinţifice elementare ar fi fost obligatorii pentru noul editor : 1) să folosească, pentru stabilirea exactă a textului, sursa de bază [4] şi 2) să aplice cu consecvenţă normele ortografiei actuale în redactarea poemului epic.

În realitate, autorul n-a făcut nici una, nici alta, aşa încît *Tezaurul Cernei* (p. 120—123) oferă suficient material pentru o adevărată „gramatică a greşelilor", ilustrînd toate nivelele limbii, de la fonetică pînă la sintaxă ! Cînd facem această afirmaţie, nu ne referim numai la aberanta folosire — într-o lucrare destinată publicului larg — a unor norme ce ţin de vechile sisteme ortografice, cum ar fi : folosirea apostrofului în loc de linioară de unire sau a lui *â* în interiorul cuvintelor de origine latină *(cântând, răsunând* etc.), ci la greşeli de limbă propriu-zise, pe care opţiunea autorului pentru o redacţie sau alta a textului baladei nu mai e în măsură să le scuze. Vom da, spre exemplificare, cîteva dintre aceste greşeli, indicînd în faţa exemplelor date numărul versului în care apar (în ediţia Cristescu), iar în paranteză forma corectă : 4 *Rusevei (Roşavei)* ; 27 *Sântioana (Sînziana)* ; 100 *răspus (răpus)* ; 120 *ori cît (oricît)* ; 138 *De loc (Deloc = imediat, îndată)* ; 220 *Alelei (Alei)* ; 7 *Des de dimineaţă (Dis-de-dimineaţă)*.

De asemenea, reţinem că autorul nu corectează nici punctuaţia în următoarele situaţii :

— pentru vocativ :

66 „— Auzi [,] [5] voinicule !"
72 „— Ba eu [,] fată, ba" etc. ;

— pentru unele atribute coordonate care determină acelaşi termen regent :

108 „Doi ciini mititei [,]
Foarte sprintenei ;"

— pentru marcarea raportului apozitiv :

88 „Eacă ! se vedea
Spaima cea mai rea [- sau :]
Un şarpe venind [,]
După ea curînd ;"

---

[3] Vezi *Protopop lt.-colonel Coriolan Buracu*, în „Revista Institutului social Banat-Crişana" (1944), p. 211.

[4] At. Marian Marienescu, *Iovan Iorgovan şi şerpele*, în *Poezia poporală. Balade culese şi corese de...*, broşura a II-a, Viena, 1867, p. 9—22.

[5] Între paranteze drepte notăm semnele de punctuaţie omise.

101 ,,Dar a mai rămas
Un roman viteaz [- sau :]
Iovan Iorgovan [,]
Braţ de buzdugan;'' etc.

— pentru marcarea coordonării paratactice în frază :

168 ,,Capul s-o-mpuţi [,]
Viermii s-or spori [,]
Muşte-or slobozi [,]
Calul ţi-o muşca;'' etc.

— pentru marcarea unor subordonate izolate de regente, cum ar fi :
— subordonata condiţională :

167 ,,De mi-i omorî [,]
Capu ['] s-o-mpuţi;''

— subordonata cauzală :

182 ,,Dar tu mort vei fi [,]
Căci am auzit''... etc.

Ba mai mult : observăm nesiguranţă chiar şi în scrierea unor pasaje identice, dar repetate în contexte diferite :

165 ,,Jur pe capul meu
Mort voi fi mai rău!'' şi
197 ,,Jur pe capul meu,
Mort voi fi mai rău!''

Comparativ cu ediţia Cristescu a baladei *Iovan Iorgovan*, ediţia Eugen Blăjan [6] a operei lui Marienescu oferă o redacţie cu mult mai îngrijită a textului, fără a fi nici aceasta cu totul scutită de greşeli. Menţionăm cîteva cu speranţa că ele nu vor mai apărea, de acum încolo, la reeditarea textului.

Critica ediţiei Eugen Blăjan se face prin coroborare cu ediţia lui Marienescu de la 1867, citată anterior. Precizăm că, pînă la versul 201, numerotarea versurilor baladei *Iovan Iorgovan* concordă în cele două ediţii (Marienescu şi Blăjan) ; la versurile 201—202 (din ediţia Marienescu) Blăjan adăugă un vers — probabil creaţie proprie —, astfel că în această ediţie numărul versurilor creşte cu unul, devenind 201—203.

După aceste precizări, trecem la îndreptarea erorilor din ediţia Blăjan, după cum urmează :

1. Versul 4 *(La vadul Roşiavei)* conţine o greşită echivalare a vechii denumiri a oraşului Orşova. Trebuia *Roşavei*. Forma *Rosiavei* se supune aceluiaşi tratament fonetic ca şi *ochisiori* (v. 21), *calusielu* (v. 105), *musică* (v. 170) din ediţia Marienescu, care devin : *ochişori, căluşel, muşca*, nu *ochişiori, căluşiel, muşica*, în ediţia Blăjan. Nu e lipsit de interes să precizăm că vechea denumire a Orşovei se mai păstrează încă, în satele din valea Cernei cărăşene, sub denumirea de *Rîşava* sau *R'şava*. E posibil ca Marienescu să fi reţinut greşit *Roşava*, cu *o*, aşa cum greşit a reţinut şi toponimul *Toplesti* pentru *Topleţ*.

[6] Atanasie Marian Marienescu, *Poezii populare din Transilvania*, [Bucureşti], Editura Minerva, 1971, p. 108—115.

2. Versul 5 *(Plecat-a plecat)* trebuia scris *Plecatu-a plecat*, asemenea construcţii tautologice inserînd *u*-vocală de legătură după primul participiu.

3. Versul 27 *(Ca şi Sandiana)* trebuia scris : Ca şi *Sînziana*, aşa cum *mandru* devine *mîndru*, *diori* devine *zori* şi altele.

4. Versul 35 *(Înverstînd, cîntînd)* trebuia redat, corect : *Învîrtind cîntînd*, cum cere, dealtfel, şi logica desfăşurării epice a baladei.

5. Versurile 176—177 : *Ţara voi învăţa,/ Şi ea m-asculta;* corect : *Ţara voi învăţa,/ Şi ea m-a-asculta*, pentru a exprima forma de viitor a verbului *asculta*, nu de imperfect ! Auxiliarul viitorului e indispensabil în româna contemporană, chiar dacă — să zicem — în epoca ortografică a lui Marienescu el putea fi neglijat, aşa cum „neglijată" pare să fie şi punctuaţia vocativului, în multe cazuri. Însă, dacă editorul îndreaptă o particularitate grafică (cazul vocativului, în ediţia Blăjan), atunci firesc e să le îndrepte pe toate !

Nu putem uita că At. M. Marienescu scrie şi publică într-o epocă în care, în paginile uneia şi aceleiaşi reviste, coexistă caractere chirilice şi latine [7].

Dacă eminentul folclorist bănăţean are toate scuzele pentru limba (uneori imperfectă) a textelor sale de atunci, noi nu avem nici una pentru limba aceloraşi texte transcrise astăzi ! Mai ales că — în chip surprinzător — aşa-zisele „particularităţi de limbă veche" ale baladei sînt ca şi inexistente la un folclorist-poet ca Marienescu. Textul baladei e atît de modern, ca şi cum ar fi scris astăzi ! Impresia de vechime o lasă, cum am văzut, doar acele „particularităţi" de transcriere greşită, care se perpetuează cu o uimitoare uşurinţă de la o ediţie la alta !

6. Versul 192, corect : *Fata o-am lăsat*, nu *o am*, asemenea construcţii caracterizîndu-se prin sinereza impusă de metrică.

7. Versurile 201—202, după Marienescu *(op. cit.*, p. 19) : *Pe sierpe-lu sdrobiá-/ Totu lu maruntiá!*, trebuiau redate astfel : *Pe şerpe-l zdrobea,/ Tot îl mărunţea*. În ediţia Blăjan *(op. cit.*, p. 114), cele două versuri devin trei, astfel : *Pe şerpe-l lovea,/ Trupul îl zdrobea,/ Tot îl mărunţea!* Un singur vers „creează" editorul, şi acela greşit, corect fiind : *îi*, în versul al doilea, nu *îl*.

8. Versul 224 *(Elu cà se seuitá)* devine, în ediţia Blăjan (p. 115) : *El ce zăuita?*, în loc de : *El că se zuita*, cum e corect.

A transforma o propoziţie enunţiativă într-o interogativă înseamnă o denaturare abuzivă a unităţii stilistice a operei însăşi. Un „ne-poet" sesizează mai greu cît de diferit poate fi statutul celor două versuri — în ciuda asemănării lor structurale — în realizarea armoniei poemului epic. Versul *El că se zuita* este specific, este caracteristic pentru aspectul narativ al baladei, conservînd totodată şi o particularitate de limbă populară (construcţia cu *că* nesubordonator), de asemenea specifică baladelor ; pe cînd *El ce zăuita?*, pe lîngă includerea unui complement direct *(ce)* inexistent în textul de bază, sporeşte în mod exagerat caracterul retoric al poemului, retorism aproape inexistent în balada *Iovan Iorgovan!*

---

[7] A se vedea, de exemplu, „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", 1859, p. 231 şi altele.

9. Versul 227 *(Capulu cà fugiá)* devine în mod greşit : *Capul ce fugea*, în loc de : *Capul că fugea*.

10. Versul 239 *(Plugurile-opriá!)* e transcris tot fără cratimă în ediţia Blăjan, lăsîndu-se astfel din nou nemarcată sinereza impusă de ritm.

Cu aceste îndreptări, se putea, desigur, realiza o mai bună reeditare a baladei *Iovan Iorgovan* din varianta Marienescu, chiar dacă poate nici aceasta n-ar fi „cea mai explicită", probă că folcloriştii preferă varianta Cătană [8], mai firească, mai puţin „prelucrată".

În concluzie, varianta Marienescu a baladei *Iovan Iorgovan*, fie în ediţii „de ocazie", fie în ediţie critică, lasă mult de dorit sub aspect lingvistic, astfel încît putem spune că — la nivelul de exigenţă la care s-au realizat, la noi, cîteva ediţii critice din scriitorii clasici (Eminescu, Creangă, Caragiale etc.) — romantica baladă bănăţeană, de factură evasicultă, îşi aşteaptă încă editorul!

Aprilie 1979

Şcoala generală Topleţ-Birzaş
jud. Caraş-Severin

[8] Astfel, Al. I. Amzulescu *(Balade populare româneşti*, I, EPL, 1964, p. 311, balada 7(6)» sau : idem, ibidem, colecţia BPT (nr. 366), 1967, I, p. 27) selectează cu consecvenţă balada *Iovan Iorgovan* după Gh. Cătană, *Balade poporale*, Braşov, 1895 (ediţia a III-a, 1916).

AL XIII-LEA CONGRES DE ȘTIINȚE ONOMASTICE

(Cracovia, 21—25 august 1978)

DE

IORGU IORDAN

În general vorbind, această reuniune științifică internațională nu s-a deosebit prin nimic de predecesoarele ei, pe care, începînd cu cea de la München (1958), le-am cunoscut direct, în sensul că am participat la toate, afară de una. Nici nu se putea altfel. S-a respectat un program devenit tradițional, impus de necesitățile disciplinei onomastice : ședințe plenare, cîte una pe zi, pentru dezbaterea unor probleme mai mult ori mai puțin teoretice în rapoarte speciale, ai căror autori sînt desemnați de mai înainte de către organizatorii congresului, și ședințe de comunicări propriu-zise, repartizate pe secții, după o tematică fixată și ea în prealabil tot de către organizatori.

Și totuși, acest congres a venit cu cîteva noutăți de metodă care mi se par foarte interesante și de aceea cred util să le fac cunoscute cititorilor revistei noastre, printre care se numără destui onomasticieni interesați și, unii, chiar pasionați în cultivarea disciplinei lor de bază.

Crezînd, deocamdată numai teoretic, că conceptul de i d i o l e c t trebuie să fie o realitate și în domeniul toponimiei, doi cercetători japonezi (prof. Takesi Sibata și asist. Fumio Ionaue) au purces la verificarea pe teren a ipotezei lor cu ajutorul unei anchete extrem de minuțioase, cum rezultă din date de felul următoarelor. Și-au ales trei așezări umane cu un număr cît mai redus de locuitori (120, 136, 104, în 27, 33 și 21 de familii). Subiectele anchetate, tot trei la număr, aparțin la trei generații diferite (anii nașterii : 1919, 1904, 1948). Rezultatele anchetei au fost analizate cu aceeași meticulozitate după care autorii au procedat la „caracterizarea vocabularului activ al numelor de locuri". Iată trăsăturile lui caracteristice : Numărul total al toponimelor este de 185, iar acela al așezărilor umane denumite, de 156. Raportate la suprafața teritoriului anchetat, aceste date însemnează o densitate de cîte un nume de loc la 7,57 hectare și cîte o așezare umană denumită la 8,98 hectare. Mișcarea vocabularului toponimic este, în ordinea de mai sus a subiectelor informatoare, respectiv de 143 de toponime active față de 146 pasive, de 128/140 și de 70/85. În fine, comparația făcută între cei doi informatori din aceeași localitate (unul născut în 1904, celălalt în 1948) a dus la următoarea constatare : 43 de toponime cu formă identică la ambii, 12 cu o ușoară diferență formală, 9 cu forme total deosebite și 89 cunoscute numai de unul dintre ei. Trei toponime au fost înregistrate pe altă cale. Concluzia care se impune mi se pare interesantă din punctul de vedere al lingvisticii generale. Pe scurt, ea se poate exprima prin afirmația că idiolectul există chiar în vocabularul toponimic, considerat, de obicei, ca alcătuit

din elemente oarecum stabile, scutite de schimbări, fie și aproximativ asemănătoare cu ale lexicului curent.

Pe aceeași linie merge, ducînd chiar mai departe, datorită temei, adîncirea cercetării în privința detaliilor, comunicarea lui Dieter Kremer (din R.F.G.) consacrată onomasticii Peninsulei Iberice. De fapt, autorul a prezentat numai proiectul unei vaste întreprinderi de un mare curaj științific. Mă opresc în cele ce urmează la planul de lucru pentru cercetarea numelor de persoane. Voi da foarte multe amănunte, fiindcă, altfel, nu se înțelege în ce constau concepția și metoda.

Afară de numele oficiale, anchetatorii vor să afle și pe cele date unei persoane de către părinți, bunici, frați și surori, prieteni și cunoscuți de aproape, colegi și cunoscuți obișnuiți. Cel interogat este rugat să și explice, cînd poate, de ce i se spune într-un fel sau altul de către cei arătați aici. Întrebările continuă : „Ți-ai dat tu însuți ție un nume? Care și de ce? Care dintre numele date de alții îți plac și care nu? De ce, în ambele cazuri? Ești mulțumit de alegerea numelui făcută de părinții tăi? De ce? Dă cinci nume care îți plac și motivează preferința". Cel interogat urmează să spună diverse detalii și în privința numelor părinților, fraților etc. Întrebări asemănătoare prin amănunțimea informației se pun și în legătură cu numele (în sens larg : oficiale, porecle etc.) ale locuitorilor din localitatea unde trăiește cel întrebat. Elaborarea științifică a materialului cules astfel se va analiza sub forma unui lexicon, ale cărui articole vor avea 15 rubrici, după numărul întrebărilor puse persoanelor anchetate. La prima vedere, această temerară întreprindere pare, poate că, într-o anumită măsură, chiar și este, exagerată în ce privește detaliile informației. Ea va putea fi apreciată just numai în momentul realizării ei definitive. Și, trebuie să adaug, în orice caz bogăția materialului inventariat nu strică, dimpotrivă : orice fapt lingvistic prezintă interes pentru cercetători, indiferent de preocupările lor concretizate într-o problemă sau alta.

La fel de interesantă, dar și extrem de atrăgătoare afectiv vorbind, a fost comunicarea lui Roland Ris (Zürich), care, prin tema ei cu totul neobișnuită pînă acum — în măsura în care pot aprecia eu —, a surprins și, poate, a uimit, ca să nu spun mai mult, pe unii participanți. Autorul s-a ocupat de numele ... vacilor, lucru firesc pentru un cercetător din țara celor mai celebre brînzeturi. Comunicarea este intitulată, elocvent, *De la apelativ la nume fanteziste moderne*. Nomenclatura prezentată impresionează prin bogăția cantitativă și calitativă cu totul ieșite din comun. Afectivitatea, cu toate nuanțele ei (nu numai dragostea, chiar dacă ea predomină, pentru acest animal util și frumos), joacă rolul predominant în stimularea fanteziei vorbitorilor. Foarte numeroase sînt, firește, diminutivele în *-li* și mai ales *-i* : *Jungferli*, *Töbeli*, *Freudeli*, *Strussli* etc. etc. ; *Bergi*, *Hosti*, *Musi*, *Zusi*, *Schöni* etc. etc. Apar și „ocări", produs al supărării (amestecată totuși cu dragoste) : *die Gmeine* „ordinara", *Brecheri* „care dărîmă gardurile", *Wildi* ș.a. Numeroase sînt denumirile după culoarea părului și după alte particularități ale corpului, adesea și ale „temperamentului" etc.

Am socotit utile cele arătate pînă aici, nu numai în sine, ci și prin sugestiile pe care le pot trezi în onomasticienii noștri, dat fiind interesul lor mereu în creștere pentru cercetarea onomasticii naționale.

Participarea românilor la acest congres a fost modestă, cantitativ vorbind : acad. Al. Graur și eu, ca delegați ai Academei R. S. România, și geograful Bârsan, care a venit acolo, cred, pe cont propriu. În schimb, prezența cercetării românești în domeniul onomasticii s-a făcut simțită în mod satisfăcător prin contribuții efective. Astfel, revista noastră a consacrat congresului un număr special (3, mai—iunie) de toponomie și antroponimie. Acad. Al. Graur a prezidat o ședință de comunicări, la fel cu mine. Au fost prezentate și cîteva comunicări : a mea, despre influența modei asupra numelor de persoane, și alte cîteva cu conținut divers, care au putut fi citite la ședințele respective, deși autorii lor nu erau de față. La deschiderea oficială a congresului, în lipsa unui tovarăș sovietic, am fost rugat de președinte să vorbesc eu despre rolul academiilor în cercetarea științifică. Am insistat asupra deosebirii dintre instituțiile de cercetare și cele de învățămînt, în sensul că acestea pregătesc pe viitorii cercetători, pe cînd celelalte îi ajută să lucreze și să se dezvolte, dar aceasta, cu scopul de a arăta că ambele trebuie să colaboreze foarte strîns, întrucît toate urmăresc același lucru : progresul științei în toate ramurile ei.

Mai 1979

București, str. Sofia 21

CONSFĂTUIRE CU CITITORII

Vineri 18 mai a.c., a avut loc la Casa corpului didactic din București întîlnirea consiliului de conducere al revistei „Limba română" cu cadrele didactice din învățămîntul general și mediu, organizată cu sprijinul Inspectoratului școlar al capitalei.

În intenția organizatorilor, scopul întîlnirii a fost un schimb de opinii cu privire la conținutul revistei în vederea unei mai largi aderențe a ei la cititorii din învățămînt.

Ședința a fost condusă de prof. George Șovu, inspector la Inspectoratul școlar al municipiului București.

Acad. prof. Iorgu Iordan, redactor-șef al revistei, a insistat, în cuvîntul său introductiv, asupra necesității de a se interveni în mod competent și ferm în prezentarea defectuoasă sub aspectul limbii, neîngăduit de frecvent manifestată în unele publicații și cărți actuale, și a invitat profesorii la colaborare.

Flora Șuteu, redactor-șef adjunct, a prezentat rubricile revistei subliniind contribuția acesteia la dezvoltarea studiului limbii române. Totodată a arătat situația nesatisfăcătoare în care se află revista de cîțiva ani în privința abonamentelor : numărul lor a scăzut progresiv și acest lucru a determinat scăderea tirajului.

La discuții au luat parte tovarășii : prof. George Șovu, prof. Andrei Ghidali, prof. Adriana Iliescu, prof. Ion Voiculescu, prof. Ștefan Cristea.

S-a afirmat că revista interesează și este citită. Ea ar trebui să se găsească în bibliotecile tuturor școlilor spre a putea fi consultată și, de asemenea, ar trebui să fie difuzată prin chioșcuri și librării pentru a se putea achiziționa numere disparate, după interesul și preocupările fiecăruia.

În ceea ce privește conținutul revistei, s-a cerut să se acorde o mai mare atenție cultivării limbii, analizei textului literar (acordîndu-se mai mult loc scriitorilor contemporani), metodei de predare a gramaticii în școală și discuției manualelor și a lucrărilor didactice auxiliare în circulație, studiilor de vocabular (în special privitoare la neologisme), toponimiei. S-a sugerat lărgirea cercului colaboratorilor prin atragerea unor critici și istorici literari preocupați de problemele limbii și dezvoltarea discuțiilor cu privire la paternitatea sau exegeza izvoarelor unor opere literare. În felul acesta revista s-ar adresa mai multor categorii de specialiști.

S-a arătat că bibliografia lingvistică anuală publicată în numerele 4 ale revistei este de mare interes și s-a sugerat tipărirea ei sub formă de supliment anual al revistei.

Editura Academiei Republicii Socialiste România a prezentat cu această ocazie un bogat stand de cărți și reviste din domeniul lingvisticii și filologiei.

Iunie 1979

L.V.

AUREL NICOLESCU
(1919—1978)

DE

IORGU IORDAN

A fost unul dintre cei mai harnici studenți și asistenți ai mei. S-a remarcat, înainte de toate, printr-o mare seriozitate și prin pasiune sinceră pentru muncă, sub toate aspectele ei. Împrejurările nu l-au ajutat să-și îndeplinească năzuințele la înălțimea așteptărilor. După un număr de ani ca asistent la catedra de Filologie romanică a trecut la Institutul de lingvistică, unde s-a dovedit a fi același om vrednic în toate privințele. Acolo a colaborat, la fel cu alți cercetători, la lucrări colective, în unele cazuri, cu contribuții concrete, în sensul că i-a apărut numele ca autor al lor, dar, de cele mai multe ori, anonim, ca să zic așa, din cauza felului muncii pe care o depunea. Nu pot trece sub tăcere osteneala sa de-a lungul cîtorva ani de a da formă definitivă Bibliografiei limbii române, o întreprindere foarte prețioasă inițiată de Al. Rosetti înainte de ultimul război, rămasă, din păcate, deși oarecum terminată, nerealizată pentru cei ce au nevoie de ea, din cauză că n-a văzut (și cine știe cînd și dacă va mai vedea) lumina tiparului. În ciuda acestor împrejurări, Aurel Nicolescu a publicat cîteva lucrări, care s-au bucurat, pe bună dreptate, de aprecierea specialiștilor și — fapt important în condițiile actuale de răspîndire a cunoștințelor de tot felul — de un public destul de larg, alcătuit din profesori ai școlilor medii, din studenți de la Filologie ș.a.

Fostul meu student m-a ajutat mult, în diverse chipuri, în munca mea științifică. Amintesc numai două fapte. Repartiția, migăloasă și complicată, a toponimelor după regiuni și raioane — conform împărțirii administrative din momentul acela al țării — așa cum apare în *Toponomia românească*, 1963, i-o datoresc lui. *Stilistica limbii române*, 1975, are drept anexă o bibliografie întocmită de el.

În sfîrșit, cu puțin timp înainte de a se prăpădi, acceptase să-mi fie colaborator la *Numele de familie românești*, cum voi arăta în prefața lucrării la apariția ei.

Mai presus de orice, amintirea lui Aurel Nicolescu va fi, pentru toți cei ce l-au cunoscut și l-au prețuit, aceea a unui om admirabil și a unui excelent prieten.

Mai 1979

București, str. Sofia 21

ION GHEȚIE, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1978, 268 p.

Concepută sub forma unui compendiu, ultima carte a lui Ion Gheție este consacrată evoluției limbii române literare, de la începuturile ei pînă în perioada anilor 1953—1960. Motivul pentru care autorul s-a oprit cu expunerea sa la sfîrșitul deceniului al 6-lea este că, în perioada amintită, a avut loc ceea ce I. Gheție numește „consacrarea definitivă" și „în amănunt" a normelor limbii noastre literare (vezi, mai ales, p. 224—226). O astfel de „consacrare" a constituit punctul culminant a două procese (unul de unificare și altul de modernizare), la care se poate reduce, în esență, evoluția seculară a limbii românești de cultură.

După un scurt *cuvînt înainte* (în care se explică scopul, destinația și structura lucrării, justificîndu-se, totodată, și modul de expunere folosit), urmează o lungă *introducere* (p. 11—35), a cărei utilitate este indiscutabilă. Mai ales nespecialiștii în problemele abordate aici vor putea afla ce înțelegem astăzi prin *limbă literară*, ce s-a înțeles prin aceeași noțiune în trecutul nu prea îndepărtat, de cînd se poate vorbi de o limbă românească literară, care este baza ei dialectală, în ce măsură limba noastră de cultură a cunoscut sau nu dialecte literare, care sînt variantele ei funcționale (deci *stilurile literare*) și ce păreri s-au emis în lingvistica românească în legătură cu toate problemele enumerate mai sus. De fiecare dată, Ion Gheție examinează în mod critic opiniile emise anterior (pe care le acceptă, le respinge ori numai le precizează și le îmbogățește), exprimîndu-și propriile opinii cu competență și obiectivitate. Alte precizări pe care le face autorul tot în *introducere* se referă la raportul (variabil de-a lungul timpului) dintre limba literară și graiuri, la relațiile care există între istoria limbii (în genere) și istoria limbii literare, precum și la periodizarea istoriei limbii române literare, o problemă „de certă importanță", dar care „nu s-a bucurat, pînă în prezent, de atenția cuvenită" (p. 30).

În ceea ce privește periodizarea limbii noastre literare, autorul se raliază părerii conform căreia există două mari epoci în evoluția limbii românești de cultură. Prima este considerată epoca veche și durează de la 1532 pînă la 1780 (an care marchează apariția gramaticii lui Samuel Micu și Gheorghe Șincai: *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*).

Dintre cele trei părți propriu-zise ale cărții lui Ion Gheție, prima este intitulată Chestiuni preliminare și cuprinde următoarele capitole importante, cu multe contribuții originale: *Evoluția graiurilor dacoromâne în secolele al XVI-lea — al XX-lea* (p. 39—51), *Cultura românească scrisă în perioada 1532 — 1960* (p. 52—61) și *Vechimea tradiției literare românești* (p. 62—74).

Partea a doua a cărții lui Ion Gheție este consacrată în întregime studierii epocii vechi (p. 77—125), în cadrul căreia autorul distinge două perioade importante, tratate amănunțit în capitole separate: *Limba literară în perioada 1532—1656* (p. 77—103) și *Limba literară în perioada 1656—1780* (p. 104—125). Secțiunea aceasta ni se pare cea mai realizată parte a lucrării de care ne ocupăm, poate și pentru că se întemeiază, în mare măsură, pe o serie de cercetări mai vechi și valoroase ale autorului.

De la 1780 și pînă la 1960 (data apariției primei ediții a *Îndreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație*) se întinde epoca modernă, pe care Ion Gheție o tratează în trei capitole distincte, care sînt următoarele: *Limba literară în perioada 1780—1836* (p. 129—147), *Limba literară în perioada 1836—1881* (p. 148—187) și *Limba literară în perioada 1881—1960* (p. 188—217). În afară de o încheiere (în care ni se prezintă pe scurt cele mai de seamă rezultate ale cercetării întreprinse de autor), lucrarea în discuție mai cuprinde o bibliografie relativ bogată (p. 227—238), un indice de autori (p. 239—243), unul de opere și publicații (p. 243—246) și un al treilea de cuvinte (p. 246—268). După ce am prezentat foarte succint structura cărții, se cuvine să relevăm cîteva dintre ideile ei fundamentale, precum și unele contribuții personale pe care le aduce Ion Gheție în studiul numeroaselor și complicatelor probleme de care se ocupă. Înțelegînd *limba literară* ca *limbă a culturii* și urmărindu-i procesul de unificare și de modernizare, autorul a fost nevoit să reconstituie, totodată, principalele etape ale culturii noastre scrise, de la apariția primelor texte pînă în epoca actuală.

Principalul merit al lui Ion Gheție constă tocmai în faptul că ultima sa carte reprezintă de fapt nu numai o istorie a limbii române literare, ci și o istorie a culturii românești scrise, de la origini pînă în zilele noastre.

Un alt merit al autorului este demonstrarea (într-un mod mai detaliat și mai convingător decît s-a făcut pînă acum) a ideii că baza dialectală a limbii române literare o constituie graiul muntenesc, impus însă definitiv abia pe la jumătatea secolului al XVIII-lea. Întemeindu-se pe o serie de cercetări anterioare, și în primul rînd pe propria sa lucrare *Baza dialectală a românei literare* (București, Editura Academiei R.S.R., 1975), Ion Gheție demonstrează mai întîi că în secolul al XVI-lea limba noastră de cultură a cunoscut patru variante regionale, și anume: una *muntenească*, una *moldovenească*, una *nord-ardelenească* și una *bănățenească* (sau „bănățeană-hunedoreană", cum este ea numită la p. 102). Fiecare dintre aceste variante „se caracterizează printr-un ansamblu de norme, relativ coerente și statornice, pe care oamenii de carte le respectă cu destulă fidelitate" (ILRL, p. 218). În secolul al XVIII-lea, grație tipăriturilor care apar la Bălgrad, se fixează în scris o nouă variantă regională, denumită de autor *sud-vest-ardelenească*.

Nefiind susținute de existența unor centre culturale importante, varianta literară din regiunea Banat-Hunedoara și cea din nordul Transilvaniei își pierd, cu timpul, aproape orice importanță și încep să iasă „din competiția pentru realizarea normei unice supradialectale" (p. 102). Înainte de a deveni normă literară unică în tipărituri, varianta literară muntenească a suferit o puternică influență moldovenească între anii 1678 și 1700. Această influență își are punctul culminant în *Biblia de la București* (tipărită în anul 1688). Spre deosebire de alți cercetători, Ion Gheție este de părere că în nici un alt text tipărit în grai muntean, de la Coresi și pînă la finele secolului al XVII-lea, norma variantei muntenești nu este atît de puțin respectată ca în această monumentală lucrare. Examinarea atentă a *Bibliei de la București*, precum și a tipăriturilor lui Coresi l-a condus pe autor la concluzia (susținută și în alte cercetări ale sale) că prima unificare a limbii române literare nu s-a produs nici sub influența cărților coresiene și nici ca o consecință a prestigiului cultural pe care l-a jucat întîia traducere integrală a „Bibliei" în limba română. Cea dintîi tendință de unificare a limbii noastre de cultură s-a manifestat puternic de-abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și ea a fost o consecință firească a naționalizării serviciului divin (în veacul anterior), precum și a difuzării cărților bisericești muntenești în toate provinciile românești. Cînd prin jurul anului 1750 tipografiile din Iași și din Blaj și-au reluat activitatea întreruptă ori și-au intensificat-o, ele au reprodus, în general, cărțile bisericești care se tipăriseră în Muntenia și care, între timp, fuseseră difuzate în toate provinciile românești. „Redînd cu maximă fidelitate textul tipăriturilor muntenești — subliniază Ion Gheție — moldovenii au primit, integral, și normele lingvistice care stăteau la baza lor" (p. 123). Deși M. Gaster este cel dintîi care a observat acest lucru, demonstrația mai pe larg a acestui adevăr a făcut-o Ion Gheție în studiul *Biblia de la București și procesul de unificare a limbii române literare* (în SLLF, vol. II, p. 53—66; vezi, de asemenea, *Baza dialectală a românei literare*, p. 331—342).

După ce urmărește procesul de constituire a normei supradialectale și de muntenizare a limbii noastre literare, punînd, totodată, în lumină contribuția celorlalte graiuri la formarea acesteia, autorul trece la examinarea epocii moderne (cuprinsă între anii 1780 și 1960). Poate și din cauza spațiului limitat, cele trei perioade pe care le-am amintit la începutul prezentării noastre se bucură din partea autorului de mai puțină atenție în comparație cu epoca veche, care a fost foarte mult cercetată. Fără a omite nimic din ceea ce este esențial, autorul studiază acum mai ales procesul de modernizare a limbii noastre literare, urmărind în special schimbările produse în sintaxă, precum și creșterea inventarului lexical prin creații interne și prin împrumuturi din alte limbi (îndeosebi din franceză). Cît privește majoritatea normelor supradialectale propriu-zise ale românei literare de astăzi, acestea se precizează și se impun mai ales în perioada dintre 1836—1881 (vezi p. 148 și urm.) cu binecunoscutul concurs al lui Ion Heliade Rădulescu (discutat și de Ion Gheție la p. 148—151).

Tot acum, adică în perioada mai sus amintită, se pun bazele vocabularului modern al limbii noastre literare, eliminîndu-se o serie de grecisme, turcisme și rusisme precum: *anafora* „raport", *clironomie* „moștenire", *diastimă* „podoabă", *filadă* „broșură", *zuliar* „gelos", *calem* „administrație", „cancelarie", *masala* „făclie", *meremet* „reparație", *cinovnic* „funcționar", *doclad* „comunicare, raport" și altele (pentru care vezi p. 174—175). Procesul pe care îl urmărește Ion Gheție și care constă în uniformizarea și muntenizarea limbii noastre literare s-a accentuat și mai mult după ce Bucureștiul a devenit capitala României în 1862 și a statului român întregit în anul 1918. Considerăm că îndeosebi procesul de îmbogățire a vocabularului, precum și evoluția stilurilor literare în secolul al XX-lea vor trebui mai pe larg cercetate într-o viitoare ediție, pe care Ion Gheție o are, probabil, în vedere. Cu această ocazie, bibliografia lucrării ar putea fi și ea completată cu o serie de cercetări importante (mai vechi ori mai recente), pe care autorul nu le-a folosit în pregătirea primei ediții, deși cîteva dintre ele conțin un material de fapte bogat și oferă informații interesante și utile în legătură cu

limba română veche, cu evoluția și modernizarea românei literare ori cu unele probleme de stilistică, lexicografie, cultivare a limbii etc.[1]

Unele precizări (dacă nu chiar rectificări) sînt necesare și în legătură cu *definiția limbii literare*, așa cum aceasta este formulată la p. 13: „aspectul cel mai îngrijit (sau varianta cea mai îngrijită) a limbii naționale, care servește ca instrument de exprimare a celor mai diverse manifestări ale culturii și se caracterizează prin respectarea unei norme impuse cu necesitate membrilor comunității căreia se adresează". În loc de *normă*, credem că ar fi mai bine să se spună *sistem de norme*, deoarece în felul acesta se înțelege mai limpede că e vorba de un ansamblu de reguli ortografice, ortoepice, gramaticale și lexicale. În același timp, considerăm că, în loc de „varianta cea mai îngrijită *a limbii naționale*", ar fi mai bine să se spună *a limbii întregului popor*, deoarece constituirea unei limbi literare poate să preceadă în timp existența limbii naționale.

După cum s-a afirmat adeseori, nu putem vorbi de *limbi naționale* înainte de formarea propriu-zisă a *națiunilor*, iar acestea sînt o creație a epocii capitaliste. Chiar în cazul nostru, națiunea română s-a constituit în secolul al XIX-lea (odată cu „Unirea" realizată în anul 1859) și s-a desăvîrșit după terminarea primului război mondial.

Cartea lui Ion Gheție demonstrează, printre altele, nu numai că se poate vorbi de o limbă română literară înainte de secolul al XIX-lea, dar și că au dreptate cei care îi plasează începuturile în veacul al XVI-lea. Ceea ce ar mai trebui lămurit într-o lucrare de acest gen este și raportul dintre *limba literară* și așa-numita *limbă standard*, despre care nu aflăm nimic în lunga introducere care se întinde pînă la p. 35. Că autorul pune semnul egalității între noțiunile de „limbă literară" și „limbă a culturii" ni se pare corect și este un lucru afirmat în mod răspicat la p. 9, 17, 22, 27, 31, 33 etc., dar bine ar fi fost ca cititorul să găsească aici și unele referiri la noțiunea de *limbă standard*, care e atît de mult folosită, astăzi, în literatura de specialitate și care pentru unii lingviști a început să însemne chiar *limbă literară*[2]. Dintre chestiunile de detaliu, atragem atenția asupra următoarelor: *atelagiu* nu poate fi considerat „un fonetism italienesc" (ca la p. 172), pentru că acest cuvînt nu există în italiană asemenea lui *corragio*, *messagio* și *equipaggio* (prin care putem explica variantele românești învechite: *coragiu*, *mesagiu* și *echipagiu*). În Moldova, alfabetul chirilic a fost oficial înlocuit cu cel latin în 1862, deci cu doi ani mai tîrziu decît în Muntenia. De la p. 58 aflăm însă că „la 1860, concomitent în cele trei țări române" s-a produs înlocuirea amintită mai sus, afirmație ce contrazice alte surse de informație (vezi, printre altele, *Limba română contemporană* de Iorgu Iordan, ed. a II-a, București, 1956, p. 201). *Onor* nu a fost definitiv eliminat din limbă (cum pare a rezulta din cele spuse la p. 172—173). Cuvîntul s-a păstrat alături de femininul *onoare* și se folosește în expresia (militară) *Pentru onor!* sau în *a face onorurile casei* (ori *ale balului*), pentru care vezi DLR, tom. VII, partea a 2-a, p. 225.

O scăpare ni se pare și afirmația după care în „*o samă de cuvinte ce sîntu audzite din om în om*" (I. Neculce) am avea un acord prin atracție (considerat în felul acesta la p. 114). Alte posibile observații de amănunt sînt umbrite de meritele indiscutabile ale cărții, pe care, aici, am prezentat-o mult prea sumar. Lucrare valoroasă (îndeosebi prin primele două părți), *Istoria limbii române literare* de Ion Gheție rămîne o sursă prețioasă de informare pentru specialiști și un instrument de cultură pentru marele public, căruia îi este, în primul rînd, destinată.

Mai 1979

Valentina Hristea
Institutul de lingvistică
București, str. Spiru Haret 12

[1] Citățm în ordine cronologică o parte dintre lucrările la care ne referim: Gh. Adamescu, *Adaptarea la mediu a neologismelor* (București, 1938); Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I *(Privire generală)*, București, 1940 (p. 361—415); Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, 1944 (sau ediția a II-a definitivă din 1975); Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, București, vol. I (1966) și vol. II (1969); Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșeală (Limba română de azi)*, București, 1972; Florica Dimitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi* (București, 1973); Ștefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic* (București, 1973); G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană* (Timișoara, 1975) și *Dincolo de cuvînt. Studii de stilistică și versificație* (București, 1976); Petru Zugun, *Unitate și varietate în evoluția limbii române literare* (Iași, 1977); Alexandru Niculescu *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, vol. II (Contribuții socioculturale), București, 1978 (p. 5—186) etc

[2] Aceeași constatare o face și acad. Iorgu Iordan cînd afirmă (în LR, nr. 4, din 1974, p. 266): „Imitînd, cu voie sau fără voie, *limba literară* (sau *standard*, cum i se mai zice, cu toate că termenii nu sînt perfect echivalenți), ardelenii, moldovenii și muntenii ajung încet, încet să vorbească la fel...". Pentru o discuție în legătură cu acest concept, vezi Flora Șuteu, *Varianta standard în ierarhia stilistică a limbii*, în LR, XXIII, 1974, nr. 4, p. 267—272, și Valeria Guțu Romalo, în LL, 1975, nr. 1, p. 37—42.

DOSOFTEI, *Opere*, 1, *Versuri*. Ediție critică de N. A. Ursu. Studiu introductiv de Al. Andriescu, București, Editura Minerva, 1978, CII + 544 p.

De la apariția *Psaltirii în versuri* a lui Dosoftei, în 1673, opera ilustrului cărturar s-a bucurat doar de trei reeditări: prima în 1887, a lui Ion Bianu, celelalte două, în 1974, respectiv 1978, ale lui N. A. Ursu.

Bianu reproduce în ediția sa, cu caractere chirilice, textul aflat în ms. 446 BAR, iar la subsol menționează, tot cu caractere chirilice, diferențele pe care le prezintă tipăritura din 1673 față de manuscris. Se știe însă că manuscrisul amintit este o copie anterioară ediției din 1673 făcută de un scrib anonim, desigur la cererea lui Dosoftei. Acesta nu este însă manuscrisul după care s-a tipărit *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, căci între textul tipărit și manuscris sînt numeroase și în unele cazuri, foarte mari deosebiri.

Deoarece autorii unor antologii, istorii literare, studii, articole au reprodus psalmii după ediția lui I. Bianu, producțiile lui Dosoftei n-au intrat în circulație sub forma definitivă dată de el (învățatul mitropolit îmbunătățind necontenit traducerea psalmilor pînă în momentul tipăririi lor). Aceasta nu înseamnă însă că, decenii de-a rîndul, ediția lui Bianu n-a fost un bun instrument de lucru pentru filologi[1].

Atît ediția din 1974, cît și cea din 1978 au ca text de bază vechea tipăritură, care e reprodusă în fotocopii numai în prima ediție. Pe lîngă *Psaltirea în versuri* (p. 11—336), volumul de față mai cuprinde: *Stihuri la luminatul herb al Țării Moldovei* (p. 3—4), [Domnii Țării Moldovei] (p. 4—11) (singurul manuscris autograf, păstrat la Putna, al lui Dosoftei), [Stihuri despre originea latină a românilor], p. 336, *Apostrof*, p. 337, versuri din *Paraclisul Preacuratei Născătoare de Dumnezeu*, p. 338 — 341, din *Molităvnic de-nțăles*, p. 341—347, din *Viața și petrecerea svinților*, p. 347—371, din *Parimiile preste an*, p. 372—373; cîteva versuri sînt din alte scrieri: [Epitaful împărătesei Constantina], p. 375, [Stihuri pentru împăratul Roman Arghiropol], p. 376, [Prologul tragediei *Erofili*], p. 377—381, *Stihuri predoslovii* [la traducerea cronografului lui Matei Kigalas], p. 381, [Inscripția de pe coloana împăratului Constantin cel Mare], p. 382, [Scrisoarea sfinților Teodor și Tofan către patriarhul Metodie], p. 383, [Scrisoarea de răspuns a patriarhului Metodie], p. 384, *Cuvinte și jele la robie Ierusalimului...*, p. 385, *Stihuri la dumnezăiescul David*, p. 387.

În *Studiu introductiv*, p. V—LXXXV, Al. Andriescu elimină, pe baza unor argumente solide, două ipoteze false. Prima reprezintă informația, sugerată cîndva de N. Cartojan (reluată, din păcate, de mai mulți istorici literari, printre care și G. Călinescu), după care Dosoftei s-ar trage dintr-o familie aromână. Există dovezi incontestabile asupra originii moldovene a lui Dimitrie Barila — numele de mirean a lui Dosoftei — înrudit cu vechile familii românești: Toder Balica, Caldare Ion, Glava Toder, Buzna Ion, nume atestate în Moldova în documente din secolele al XVI-lea — al XVII-lea. A doua ipoteză falsă a fost emisă de către O. Erbiceanu și preluată de I. Bianu, după care mitropolitul „ar fi învățat" românește abia pe la mijlocul secolului al XVII-lea, pe cînd era călugăr la Probota. Greșeala pornește de la proasta interpretare a unei însemnări făcute de Dosoftei pe un document de la Iancu Vodă Sasu.

În legătură cu o veche controversă privitoare la raportul dintre *Psaltirea în versuri* și presupusul model polonez al lui Jan Kochanowski, Al. Andriescu ajunge la concluzia că textul lui Dosoftei e strîns legat de toate psaltirile românești anterioare, modelul polonez fiind folosit doar pentru unele scheme prozodice (p. XLI). Asupra acestei probleme, revine și N. A. Ursu, cu noi argumente, pentru a dovedi că *Psaltirea în versuri* „reprezintă o traducere originală, elaborată de un poet cu o bogată cultură literară... al cărui principal model de versificație se dovedește a fi poezia noastră populară" (p. 415).

Este interesant de urmărit procesul prin care Dosoftei receptează psalmii într-o viziune poetică originală prin prelucrarea metaforelor vechiului psalmist. Fără îndoială că traducerea *Psaltirii în versuri* este un act echivalent întru totul cu o veritabilă elaborare artistică, de această operă fiind strîns legată nașterea limbajului poetic românesc (p. XLIX).

Creator al limbajului artistic, învățatul mitropolit a îmbogățit limba română cu numeroase creații lexicale. Am observa totuși că unele cuvinte, atribuite de Al. Andriescu lui Dosoftei, ca: *mișelătate*, *părăsiciune* etc. se găsesc în opera lui Varlaam *(Cazania)*.

Notă asupra ediției este, de fapt, un interesant studiu asupra grafiei din opera lui Dosoftei, în care se discută pe larg valoarea fonologică a diferitelor grafeme.

[1] Vezi și B. Kelemen, în CL, XXI, 1976, nr. 1, p. 116.

Transcrierea textului este făcută cu o deosebită acurateţe pe baza principiului transcrierii fonetice interpretative, aplicîndu-se norme ştiinţific formulate şi riguros urmate. Astfel, se arată că anumite grafeme finale ca: ж, ѕ, м, ц, ш sînt transcrise fără *-i (arătaţ, cruz, îm, îş, străj)*, deoarece reprezintă pronunţarea dură a sunetelor respective, existentă şi azi în graiurile româneşti [2]. În ceea ce priveşte sunetul *s*, N. A. Ursu preferă şi în acest caz formele cu pronunţarea dură ca *sînge* (după manuscris), nu *singe* (ca în tipăritură), deşi la Dosoftei apare (e drept destul de rar) şi *s* moale în cuvinte ca : *sicriu, sirep, sirepie* etc.[3] (pe lîngă *sîlă, sînţă* etc.).

Există, desigur, şi aspecte discutabile în cazul transcrierii textelor. Ne referim, de exemplu, la formele neaccentuate ale pronumelor personale, în exemple ca : дѣчаста мдан вѣкѣрїе ,,de-aceasta m-dai bucurie" sau грѣшалеле мцїін ,,greşalele (transcris *greşele*, după manuscris, vezi de ex. p. 198) m-ştii" care s-ar fi putut reda şi *de-aceasta-m, greşalele-m*. Mai complicată ni se pare problema delimitării eliziunii de afereză în unele contexte (vezi p. XCVIII).

Uneori e greu de spus dacă ,,inovaţiile" în transcrierea unor slove reprezintă sau nu o înlesnire pentru lectura versurilor, ca, de exemplu, redarea lui s prin *z* (cursiv), nu prin *dz*.

În ce priveşte accentele de pe tipăritura originală, se ştie că Ion Bianu, în ediţia sa din 1887, a afirmat că Dosoftei ,,n-a ştiut că principalul element prozodic în limba română (ca şi în celelalte limbi romanice) este *accentul tonic*, pe care sînt bazate şi de la care derivă ca consecinţe naturale şi necesare celelalte două amintite de el : *egalitatea numărului silabelor* şi *rima*..." (p. XVI—XVII) ; ,,din această cauză versurile sale sînt în general defectuoase..." (p. XVII). N. A. Ursu demonstrează convingător falsitatea acestei păreri a lui Bianu, preluată, din nefericire, fără control, de mai mulţi istorici literari. Editorul volumului de faţă a reprodus accentele unor cuvinte care se abat de la normele obişnuite de accentuare (fără a fi puse greşit de Dosoftei), precum şi accentele unor cuvinte vechi şi dialectale.

În ediţia de faţă nu s-au mai publicat titlurile psalmilor din tipăritura originală, precum şi numeroase note marginale (vezi şi p. 414). Astfel, la psalmul 50 a fost eliminat titlul ,,Acest psalom s-au făcut cînd greşisă David cu o Uriasă de o îngrecă...", iar la sfîrşitul aceluiaşi psalm textul intitulat *Tîlc*, care începe cu cuvintele : ,,Fiind războaie deşe prin multe prilejiuri în zîlele lui David ...". Omiterea acestor fragmente de text se reflectă şi în glosar, din care lipsesc cuvinte ca : *muzaver* ,,calomniator", *leşuitură* ,,pîndă" etc.

Notele din aparatul critic se referă fie la pronunţarea unor cuvinte (*Iosif* pron. *I-o* p. 185, *Ierusalim*, pron. *I-e* p. 114), fie la forme gramaticale (*n-avea* = nu va avea, p. 18; *m-ii* = mă vei, p. 86 etc.).

Indicaţiile privitoare la formele din manuscris redate în actuala ediţie (în locul celor corespunzătoare din tipăritura de la 1673) nu apar în subsolul paginii, ci în secţiunea de la sfîrşitul volumului, *Note şi variante*. Uneori — e drept destul de rar — nu sînt menţionate diferenţele dintre tipăritură (T) şi manuscris (M), ca în cazurile : T. *scriptura* (p. 159) — M. *scriptură*, T. *fărice* (p. 218) — M. *ferice*, T. *frimseaţă* (p. 218) — M. *frimseţea*, T. *resipă* (p. 148) — M. *răsipă*, T. *asupre-mi* (p. 85) — M. *asupră-mi*, T. *mişeletate* (p. 72) — M. *mişelătate*, T. *mi-asculte* (p. 198) — M. *mi-ascultă* etc.

Capitolul *Note şi variante* (p. 389—516), asupra căruia vom insista mai puţin, este impresionant prin bogăţia datelor, adesea inedite, în legătură cu opera în versuri a lui Dosoftei. Găsim informaţii preţioase asupra psalmilor, asupra ecourilor literare ale acestor producţii, precum şi melodiile colindelor, cîntecelor de stea care au pătruns în folclor după unii psalmi. Aflăm de asemenea despre circulaţia unui număr important de manuscrise, copii după tipăritura lui Dosoftei. Amintim, de exemplu, psalmul 46 copiat în Voiia Făgăraşului de un logofăt Matei sau primele versuri din psalmul 48 reproduse de Cantemir etc. Bogate informaţii ni se dau şi despre celelalte producţii poetice ale lui Dosoftei. Astfel, N. A. Ursu demonstrează, cu temeinice argumente filologice, că [Stihuri despre originea latină a românilor] şi *Apostrof* nu aparţin lui Miron Costin, cum s-a crezut pînă acum, ci lui Dosoftei (p. 453—464). Aceluiaşi ilustru cărturar moldovean i-am datora, după N. A. Ursu, şi *Stihuri la dumnezăiescul David* aflate în Biblia de la 1688, considerate pînă acum că ar aparţine fie logofătului Radu Greceanu, fie spătarului Nicolae Milescu.

Un foarte bun instrument de lucru, judicios întocmit, este *Glosarul* (p. 517—529) cu care se încheie ediţia de faţă. *Glosarul* este interesant nu numai pentru cunoaşterea operei lui Dosoftei, ci şi pentru studiile de istorie a lexicului limbii române. Rare sînt cuvintele care ar fi meritat şi ele să fie inserate în această anexă a ediţiei şi anume : *cetenie* (p. 386), *fieratic* (p. 377), *ferinţă* (p. 87), *jitie* (p. 385), *pivă* (p. 368), *plinsoare* (p. 191), *porfiră* (p. 348), *tetalii* (p. 350), *tilnis* (p. 191). Anumite trimiteri la pagină lipsesc — probabil dintr-o eroare

[2] Vezi Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, Ed. Acad. R.S.R., 1975, p. 344, 349.

[3] Id., *ibid.*, p. 344.

tipografică — la unele cuvinte : *apleca* p. 356, *bișug* p. 347, *price* p. 381.

Volumul de față, prin ediția și studiile cuprinse în el, vine să dovedească încă o dată întinsa și subtila cunoaștere a limbii române literare și a graiurilor populare de către Dosoftei, figură dominantă în literatura română de la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

Cu această monumentală ediție intră în circuitul național o operă literară, aflată timp de 300 de ani în rafturile unor secții de cărți rare din marile biblioteci.

Ediția de față, a eminentului filolog ieșean, reprezintă un deosebit de valoros act de știință și cultură, un călduros omagiu adus literaturii noastre vechi, încă puțin cunoscute.

Mai 1979

I. RIZESCU
Institutul de lingvistică
București, str. Spiru Haret 12

ALEXIU VICIU, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade.* Colecție de folclor inedită, publicată, cu studiu introductiv, note, indici și glosar, de R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, 336 p.

Salutînd apariția culegerii inedite *Flori de cîmp*, pregătită de Alexiu Viciu înainte de primul război mondial, ne exprimăm bucuria de a comenta o ediție de folclor realizată cu toată rigoarea impusă de normele care privesc editarea unui astfel de text. Inițiativa editorilor de a-și uni eforturile se dovedește și ea deosebită, întrucît astfel se stabilește unitatea obligatorie dintre pregătirea folcloristică și cea dialectologică. Dealtfel, multe dintre edițiile sau culegerile de folclor publicate în ultimii ani au o mare deficiență : folcloristul (culegător sau editor) nu este dublat de dialectolog, iar aceasta se vede și se măsoară, dacă nu prin eșecuri spectaculoase, cel puțin printr-o prezentare unilaterală a lucrurilor. Lipsa unui glosar la o culegere de folclor, de pildă, este nu numai regretabilă, dar face deserviciul de a păstra culegerea departe de interesul lingvistului, care nu are răbdarea să fișeze el însuși întregul material. Ne-am referit la *Folclor din Dobrogea* (vezi recenzia noastră din LR, XXVIII, 1979, nr. 2, p. 211—212), dar am putea da și alte exemple.

Studiul introductiv al ediției *Flori de cîmp*, semnat de Romulus Todoran și Ion Taloș, analizează, cu o informație bogată, activitatea de folclorist și lingvist a lui Alexiu Viciu (1855—1950). Autorii pun în evidență contribuția lui A. Viciu atît la dezvoltarea folcloristicii românești, prin culegerile lui, *Colinde din Ardeal* și *Flori de cîmp*, cît și a lingvisticii, îndeosebi prin publicarea unui mare *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*, completat cu un *Supliment*...

Apreciindu-i activitatea lingvistică, autorii studiului introductiv operează cu spirit critic, arătînd limitele și erorile cărturarului autodidact și constatînd că acesta era „diletant în interpretarea materialului lingvistic" (p. 8), că „meritul cel mai mare al lui Alexiu Viciu rezidă în adunarea și publicarea materialului folcloric dialectal, acesta fiind astăzi extrem de valoros ca sursă de documentare" (p. 9). El „rămîne în folcloristica românească unul din cei mai de seamă culegători și un pasionat cercetător în acest domeniu, continuînd tradiția statornicită de At. Marienescu, G. Dem. Teodorescu și Simeon Mangiuca" (p. 20). Lucrările sale de folclor, dar în aceeași măsură și cele de dialectologie, valoroase și apreciate și astăzi, i-au asigurat un loc distinct în lingvistica românească. Prin introducerea, în *Glosar*, a cuvintelor referitoare la terminologia *băieșilor* și a *plutașilor*, apoi prin cuprinderea termenilor pentru noțiunile „chibrit" și „cartof", A. Viciu se numără, după Fr. Damé, printre primii cercetători preocupați de terminologiile profesionale și de culegerea termenilor privitori la unele noțiuni. El observă că multe cuvinte nu mai sînt înțelese de către cei care le folosesc sau le știu din bătrîni: „Aflat-am cu părere de rău că unele nu le mai înțelege nici poporul, care le folosește cu o pietate tainică, chiar pentru că-i sunt neînțelese", și constată : „Văzut-am că mult material de limbă a perit din graiul viu și cu acela suntem mai săraci ; gîndit-am la cîte vom fi perdut în decursul veacurilor și mi-am zis că timpul este să adunăm la un loc cuvinte și fraze dialectale și să le păstrăm posterității" (p. 25).

Alexiu Viciu știa că „limba poporului, cu particularitățile ei dialectale, ne dă cheia pentru tainele trecutului îndepărtat, este inelul care unește trecutul cu prezentul" (p. 25) și că se cere „să cunoaștem modul de gîndire, inima și sufletul unui popor", cunoscîndu-i etnografia (p. 26).

Prezentînd meritele cărturarului pasionat de graiul și sufletul poporului, R. Todoran și

I. Taloș arată că ,,redactarea neglijentă, fără respectarea unor norme lexicografice cît de cît riguroase" (p. 27) i-a adus lui A. Viciu critici justificate. Dar, precizăm noi, în concordanță cu gîndul editorilor, indiferent de aceste neglijențe, materialul adunat, și valoarea lui, acoperă cu mult neajunsurile formale ale prezentării. Condițiile lui de lucru, departe de un mediu științific adecvat, ar putea fi aici invocate ca factor care să atenueze gravitatea erorilor.

Nu se neglijează, în studiul introductiv, nici un alt aspect al activității lui A. Viciu, anume cercetarea dialectului istroromân și preocuparea lui pentru formarea cunoscutului cercetător istroromân Andrei Glavina. Tot Viciu se înscrie ,,printre cei dintîi care studiază numele de persoană românești și pune problema necesității studierii lor" (p. 30), cerînd alcătuirea unui dicționar al numelor românești de familie, lucrare realizată (doar parțial) de către N. A. Constantinescu (*Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei, 1963). În sfîrșit, tot lui A. Viciu îi revine meritul de a se număra ,,printre cei dintîi cercetători ai zoonimiei românești" (p. 32).

Cu toate erorile sale, în domeniul etimologiei mai cu seamă, Alexiu Viciu rămîne, așa cum se vede, un deschizător de drumuri în unele domenii și un pasionat cercetător al limbii noastre populare.

În *Notă asupra ediției* (p. 50—52), editorii, după ce fac o descriere a manuscrisului, prezintă principiile de care s-au călăuzit în editarea textului, păstrîndu-i particularitățile lingvistice, aplicînd ortografia actuală ,,numai în măsura în care ea nu modifică pronunțarea", renunțînd, pe bună dreptate, la *u* final în cuvinte precum *peciu, păcurariu, ceriu* etc., dar păstrînd forme ca *pănă* și *ptnă, întălni* și *întîlni, părău, ptrău, ptrtu*. Editorii au păstrat forme ca *tînăr, mieu*, întîlnite și astăzi în graiurile populare. În ce ne privește, nu credem că *sunt* și *suntem* erau forme prezente în vorbirea populară; ele nu aparțin informatorilor, ci elevilor-colaboratori ai lui Viciu și erau transmise și însușite prin școala cu adînci urme latiniste. Pentru a da autenticitate limbii, editorii nu greșeau dacă transcriau, prin urmare, *sînt* și *sîntem*.

Aparatul critic al ediției cuprinde mai întîi un capitol de *Note*, unele foarte ample, bogate în informații de mare utilitate atît pentru folclorist, cît și pentru etnograf sau lingvist. Textul 555 cuprinde versurile: *Mărita-m-aș, mărita, Pita n-o știu frămînta, Nici în troacă sovîita*... (p. 148), iar în *note* Viciu scrie: ,,Am scris această variantă pentru vorba: *sovîita*, care așa se zice și pe la Blaj, în înțelesul de a pune aluatul de pîne din covată pe cărpători și a-i da forma rotundă" (p. 286—287). Nota 588 (p. 287) dă o informație prețioasă, cuprinsă și în glosarul volumului (p. 326): ,,Chindeul alb, o învelitoare albă, care o poartă numai femeile măritate. Chindeiul este dar o parte din costumul femeilor cu bărbați, spre deosebire de fete, cari poartă numai năfrămi (marame)". Termenul este înregistrat și în monografia Zamfirei Mihail (*Terminologia portului popular românesc*..., București, Editura Academiei R.S.R., 1978, p. 144), dar fără precizarea că acest obiect de îmbrăcăminte este purtat numai de către femeile măritate. Reținem că *nota* 639 (p. 287) completează cele spuse mai sus: ,,Fetele poartă năframă (maramă) pe cap, femeile măritate, chindeu".

Interesul lui A. Viciu pentru lexicul popular a fost atît de mare, încît folcloristul-lexicolog reține adeseori cîte un text numai pentru a pune în evidență existența unui cuvînt rar, așa cum este cazul cu următorul text: *Păunaș mîndru-nnotat, C-asară te-am așteptat Tot cu foc și cu lumină*... (p. 168). În *nota* 722, culegătorul spune: ,,Asta doină e mult variată și în multe colecții reprodusă, totuși am scris-o aici pentru interesul limbistic: cuvîntul *înnotat*, care pe aiuri este înlocuit cu *rotat, înrotat*" (p. 287).

Așa cum spuneam, și informațiile etnografice din note prezintă interes: *nota* 654 precizează: ,,La nuntă este steag în carul unde zic lăutarii", iar *nota* 849: ,,Podul cel de vamă — pe ceea lume, unde vămuiesc sufletele, după credința populară" (p. 287).

De mare utilitate sînt *Indicele alfabetic al primului vers*; *Indicele localităților din care s-a cules materialul*; *Indicele de culegători*.

Editorii au alcătuit și o listă cu *Bibliografia scrierilor lui Alexiu Viciu* (p. 45—49).

Folcloristul a întocmit un glosar al volumului manuscris, dar editorii au găsit că, în forma în care era realizat, acest glosar nu se putea publica. De aceea au pregătit ei înșiși un glosar cuprinzînd toate cuvintele care cereau lămuriri, incluzîndu-le și pe acelea asupra cărora culegătorul nu a considerat necesar să atragă atenția (vezi p. 53, nota 10). Glosarul volumului publicat este foarte bogat (p. 324—335), cuprinzînd peste 700 cuvinte, dintre care unele reprezintă atestări cu totul rare sau chiar unice, devenind astfel o valoroasă sursă de informație pentru lexicografi. Trimiterea la textul care cuprinde cuvîntul glosat ușurează completarea sensului precizat de culegător sau de editori cu contextul corespunzător.

Pentru seriozitatea cu care este pregătită această ediție de folclor, pentru ținuta științifică deosebită a aparatului critic, putem afirma, cu toată răspunderea, că sîntem în fața unei ediții-model.

Martie 1979

ION POPESCU-SIRETEANU
Facultatea de filologie
Iași, Calea 23 August 11

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la două rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșă vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare. Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Consiliului de conducere al revistei cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
71021 București, Calea Victoriei, nr. 125, sectorul 1

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacţia I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.
Sub redacţia Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I şi II, ed. a II-a revăzută şi adăugită: tiraj nou, 1972, vol. I, 439 p., 20 lei; vol. II, 589 p., 20 lei.
I. COTEANU, **Stilistica funcţională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.
* * * **Probleme de lingvistică generală**. Sub redacţia: acad. Al. Graur şi acad. I. Coteanu, vol. VI, 1974, 144 p., 7,50 lei; vol. VII, 1977, 127 p., 7,50 lei.
LUIZA SECHE, **Lexicul artistic eminescian în lumină statistică**, 1974, 602 p., 30 lei.
* * * **Istoria ştiinţelor în România. Lingvistica**. Sub redacţia: acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.
* * * **Istoria ştiinţelor în România**: **Etnologia** de Romulus Vulcănescu: **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.
ION GHEŢIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.
* * * **Semiotica folclorului. Abordarea lingvistică-matematică**. Sub redacţia: Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.
* * * **Dicţionarul limbii române (DLR)**, tomul IX, **R**, 1975, 642 p., 91 lei.
ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.
* * * **Dicţionarul explicativ al limbii române (DEX)**, 1975, 1 052 p., 150 lei.
* * * Coresi, **Psaltirea slavo-română**, 1977, 1976, 780 p., 52 lei.
FLORA ŞUTEU: **Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti**, 1976, 244 p., 11 lei.
Manuscrisul de la Ieud. 1577, Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă şi indice de Mirela Teodorescu şi Ion Gheţie, 208 p., 18 lei.
Sub redacţia Al. Graur şi Mioara Avram, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. II, **Prefixele**, 1978, 385 p., 25 lei.
H. MIHĂESCU, **La langue latine dans le sud-est de l'Europe**, coeditare cu Société d'édition, „Les belles lettres"—Franţa, 1978, 401 p., 32 lei.
MIHAI MORARU şi CĂTĂLINA VELCULESCU, **Bibliografia analitică a literaturii române vechi**. Volumul I, **Cărţile populare laice**, partea I, 1976, 242 p., 19 lei; partea a II-a, 1978, 327 p., 26 lei.
FL. MARCU şi C. MANECA, **Dicţionar de neologisme**, ed. a III-a, 1978, 1 168 p., 116 lei.
Sub redacţia Iorgu Iordan, Al. Graur, Ion Coteanu, **Dicţionarul limbii române**, tom. XI, partea 1, litera **Ş**, 1978, 272 p., 40 lei.
ZAMFIRA MIHAIL, **Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană**, 1978, 255 p. + 16 pl. + 1 hartă, 20 lei.
* * * **Documente şi însemnări româneşti din sec. XVI**, 1979, 500 p., 41 lei.

LR, Anul XXVIII, nr. 5, p. 465—574, Bucureşti, 1979

I. P. Informaţia — c. 1448

42 200

Lei 6.—

I 8242

LIMBA ROMÂNĂ

6

ANUL XXVIII
1979
noiembrie—decembrie

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

3920 0 IUL. 2005

CONSILIUL DE CONDUCERE

Acad. *IORGU IORDAN* — *redactor-şef*
FLORA ŞUTEU — *redactor-şef adjunct*
MIOARA AVRAM
GH. BOLOCAN
GRIGORE BRÂNCUŞ
ION GHEŢIE — *membru al Colegiului de redacţie*
VALERIA GUŢU ROMALO
THEODOR HRISTEA
CONSTANTIN JALBĂ — *membru al Colegiului de redacţie*
ION POPESCU
MARIUS SALA
LAURA VASILIU — *secretar responsabil de redacţie*

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecţia completă şi primirea la timp a revistei, reînnoiţi abonamentele dv.

În ţară, abonamentele se primesc la oficiile poştale, agenţiile poştale, factorii poştali şi difuzorii de presă din întreprinderi şi instituţii. Revistele se pot procura şi prin PUNCTUL DE DESFACERE AL EDITURII ACADEMIEI (direct sau prin poştă), Calea Victoriei nr. 125, Sectorul 1, 71021 Bucureşti.

Cititorii din străinătate se pot abona adresîndu-se la ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P. O. BOX 136—137 — telex 11226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.

Manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondenţă se vor trimite pe adresa Consiliului de conducere al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est de 12 $.

Toutes commandes de l'étranges pour les travaux parus aux Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie seront adressées á :

ILEXIM, DEPARTAMENTUL EXPORT-IMPORT PRESĂ, P.O. BOX 136—137 — telex 11226, 70116 Bucureşti, str. 13 Decembrie nr.3.

Adresa redacţiei :
Str. Spiru Haret nr. 12
79515 Bucureşti, Sectorul 1
Telefon : 33.34.40., int. 265

EDITURA ACADEMIEI R.S.R.
Calea Victoriei nr. 125
71021 Bucureşti, Sectorul 1
Telefon : 50.76.80.

I 8242

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

-- ULL 2014

LIMBA ROMÂNĂ

Anul XXVIII 1979 Nr. 6
noiembrie — decembrie

SUMAR

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

35 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

IORGU IORDAN, Lingvistica românească în anii socialismului 577
MIOARA AVRAM, Două lucrări fundamentale — două preocupări permanente . 581
EMANUEL VASILIU, Orientări moderne în lingvistica românească 585
FLORA ȘUTEU, Studiul limbii literare în lingvistica românească actuală 587

GRAMATICĂ-VOCABULAR

MELANIA FLOREA, Observații statistice asupra constituenților grupului nominal din limba română contemporană. 589
EMIL VRABIE, Etimologii 595

ONOMASTICĂ

DUMITRU LOȘONȚI, Toponime românești provenite din apelative pentru noțiunea 'înălțime, ridicătură' 601

PREDAREA LIMBII

MARINELLA LÖRINCZI ANGIONI, Oral și grafic în învățarea limbilor străine . 609

CULTIVAREA LIMBII ȘI ORTOGRAFIE

ANA CANARACHE, ***Flagrant*** 615
ION ȘTEFAN, Omofonia în concepția lui I. Heliade Rădulescu despre ortografie 617
RADU SP. POPESCU, Despre scrierea numelor topice terminate în ***-eana*** . . . 623

DISCUȚII

N. ANGHELESCU TEMELIE, ***Precedă*** sau ***precede*** — ***succedă*** sau ***succede***? . 627

LR, Anul XXVIII, nr. 6, p. 575—692, București, 1979

29688

NOTE ȘI COMENTARII

ION GHEȚIE, În legătură cu ***săpun*** „isop" 631
G. C. RUSU, Iarăși despre scrierea derivatelor cu ***-iță*** 633

CRONICĂ

ION ROȘIANU, Al V-lea Simpozion național de onomastică 635

RECENZII

Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea. Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru. Introducere de Alexandru Mareș. Universitatea București. Institutul de lingvistică. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979 *(I. Rizescu)* 637
MÁRTON GYULA, PÉNTEK JÁNOS, VÖÖ ISTVÁN, *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai (Împrumuturile românești ale dialectelor maghiare)*, București, Editura Kriterion, 1977 *(Ion Popescu-Sireteanu)* 638

Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1979 643

Indicele revistei pe anul 1979 *(Eleonora Popa* și *Ion Dănăilă)* 647

35 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

LINGVISTICA ROMÂNEASCĂ ÎN ANII SOCIALISMULUI

DE

IORGU IORDAN

După Eliberare, lingvistica românească a făcut progrese absolut remarcabile. Impresionează, la prima vedere, numărul, cu totul neobișnuit mai înainte, al cercetătorilor. Mă gîndesc nu numai la cei din institutele de cercetări, ci și la cei din învățămînt. Același sentiment de bucurie îl încearcă și oamenii care, interesîndu-se mai de aproape de munca desfășurată în acest domeniu de activitate, constată că, în comparație cu trecutul, s-a lărgit enorm sfera preocupărilor, în sensul că s-au înmulțit problemele supuse cercetării. Această lărgire are două aspecte importante. Unul se referă la studiile consacrate limbii materne, care sînt cele mai numeroase, cum e și firesc — situația se prezintă la fel în toate țările, romanice și neromanice ; celălalt, la diverse limbi străine, printre ele unele absente pînă și cu numele în epocile anterioare. Dovada concretă și imediată a acestei îmbogățiri și varietăți tematice ne-o aduc revistele de specialitate, existente în toate centrele universitare ale țării în frunte, bineînțeles, cu Bucureștii.

Cum se explică această exuberanță a studiilor de lingvistică, disciplină, considerată, în parte chiar și astăzi, ca aridă, lipsită adesea de satisfacții, după părerea oamenilor din afara ei, pînă și pentru cei ce o cultivă? Explicația și, deci, răspunsul la această întrebare sînt ușor de dat pentru cine a urmărit și continuă să urmărească, mai mult ori mai puțin atent, desfășurarea vieții noastre publice în sensul cel mai larg al termenului.

O primă caracteristică a atmosferei în care trăim astăzi o constituie încrederea, existentă și mai înainte, mai cu seamă între cele două războaie, consecință în mare măsură a unificării noastre naționale sub aspectul ei politic, încredere mult sporită astăzi, în propriile forțe. Cum limba este trăsătura cea mai pertinentă a națiunii, atenția acordată ei sub formă de studii pare mai mult decît firească. Pasiunea științifică pentru graiul matern s-a extins, aș spune inevitabil, și asupra altor idiomuri, care — istoria disciplinei noastre dovedește elocvent acest lucru — , datorită tocmai valorii spirituale, inestimabile și veșnice, a acestei creații a omului de oricînd și de pretutindeni, nu putea să nu trezească interesul specialiștilor în lingvistică pentru limbajul uman, considerat ca atare, indiferent, aș spune, de realizarea lui concretă sub forma unor limbi naționale. De aici izvorăște, cred eu, umanismul disciplinei noastre, calificarea ei de la început drept ramură, prin excelență, a științelor umaniste, consacrată omului. În ciuda aparențelor și, poate, contra așteptărilor celor stăpîniți tiranic de dogmatism, interesul pentru cunoașterea prin limbă (și, bineînțeles, prin produc-

ţiile spirituale exprimate lingvistic) a crescut mult tocmai în epoca socialistă.

Această explicaţie, de fond, mai puţin vizibilă, capătă o confirmare directă şi pe deplin convingătoare prin rezultatele concrete pe care le-au obţinut, spre a se putea realiza prin studii, interesul şi pasiunea pentru limba maternă şi pentru limbajul uman în general.

La mai puţin de un an după instaurarea Republicii, conducerea noastră politică a venit cu două reforme fundamentale, menite să pregătească terenul, adică, de fapt, oamenii, pentru înlesnirea împlinirii programului de culturalizare în general. Pe noi ne interesează, în problema supusă discuţiei prin acest articol, reorganizarea radicală a învăţămîntului de toate gradele şi transformarea vechii Academii Române, din instituţie aproape exclusiv de „consacrare" a valorilor culturale reprezentate prin oameni de ştiinţă, literaţi şi artişti, într-o adevărată uzină de producţie ştiinţifică.

Prima reformă a acordat o atenţie extraordinară — mă refer tot numai la ceea ce ne interesează acum — învăţămîntului filologic în sensul larg al termenului. E vorba, în primul rînd, de universităţi. Cinci ani de studiu (reduşi, ceva mai tîrziu, la patru), cu ore multe de curs şi de seminar —activitatea acestei forme practice, foarte importante, de iniţiere în munca profesională se desfăşura în grupe de studenţi puţin numeroase —, cu cercuri ştiinţifice studenţeşti, cu sesiuni de comunicări etc. Aspectul practic al însuşirii limbilor străine ocupa un loc extrem de important, căci se pornea de la ideea că, indiferent de viitoarea specializare (lingvistică sau istorico-literară) a absolvenţilor, cunoaşterea temeinică a unei limbi este absolut obligatorie, şi nu numai cunoaşterea, să-i zicem ştiinţifică, ci şi cea practică. Înainte — chiar în cazul francezei, care avea o tradiţie îndelungată — interesul cursurilor şi seminariilor se limita aproape exclusiv la literatură. Mulţi studenţi îşi pregăteau examenele, adesea şi lucrările seminariale, folosind operele literare franţuzeşti în traduceri româneşti, cînd acestea existau (şi majoritatea capodoperelor erau traduse în limba noastră). M-am oprit la idiomurile străine, fiindcă reforma amintită aici a venit cu cele mai multe şi mai importante inovaţii. În linii mari, aprecierile de mai sus sînt valabile şi pentru învăţămîntul cu limba română ca obiect principal de studiu.

Reorganizarea Academiei a fost şi mai profundă. În forma ei veche, Academia nu poseda institute de cercetări, deşi activitate ştiinţifică ea avea, prin membrii săi, pe care îi ajuta mai cu seamă prin publicarea, fără cheltuieli personale, a lucrărilor lor. Noua Academie a creat din primii ani unităţi ştiinţifice, bine organizate, cu cercetători bine pregătiţi — la început de tot cei mai mulţi erau membri ai corpului didactic universitar —, cu planuri de muncă judicios întocmite, cu crearea mijloacelor necesare pentru realizarea lor (biblioteci, laboratoare etc.), cu înfiinţarea de reviste pentru publicarea lucrărilor de mai mică extindere etc. Să nu se uite Editura Academiei, care a luat fiinţă — lucru perfect logic — încă de la început.

Ca să revin la lingvistică (şi la filologie oarecum), trebuie să amintesc, pentru cei care nu ştiu, că principala unitate ştiinţifică menită să desfăşoare activitate în domeniul disciplinei noastre — e vorba de Institutul de lingvistică din Bucureşti — a fost înfiinţată în 1949, fiind prima sau printre primele. Tot atunci a luat fiinţă Institutul de istorie literară şi

folclor, al cărui director a fost George Călinescu. Curînd după asta s-au înfiinţat unităţi ştiinţifice similare la Iaşi şi la Cluj, unde Academia avea „filiale", iar mai tîrziu, la Timişoara, la „baza" ei.

Trebuie să arăt, pe scurt, cum era organizat Institutul de lingvistică din Bucureşti. Preocuparea lui principală o constituiau elaborarea unei gramatici şi continuarea muncii la întocmirea Dicţionarului, problemele fundamentale ale Academiei încă de la întemeierea ei acum o sută şi mai bine de ani. Colectivul lexicografic a fost încă din capul locului mai numeros decît cel care lucra la Gramatică, şi a continuat să sporească, încît, la un moment dat, era alcătuit din circa 30 de cercetători. Au apărut treptat, dar într-un timp relativ scurt, alte, foarte numeroase, sectoare, şi anume: lingvistica romanică, cel mai apropiat, prin conţinutul muncii lui, de lingvistica românească, slavistica, de asemenea apropiată de ea, din cauza raporturilor lingvistice, vechi şi îndelungate, româno-slave, limbile clasice, limbile orientale, limbile germanice, filologia, onomastica. O secţie specială, cu cîteva sectoare, se ocupa de fonetică şi dialectologie, cu luarea în consideraţie a unor probleme mai mult ori mai puţin teoretice, cum sînt fonologia şi lingvistica generală, sub aspectul ei exclusiv modern. Această secţie a devenit apoi o unitate aparte, cu conducere şi administraţie autonome, cînd numărul cercetătorilor a crescut, sub denumirea de Centrul de cercetări fonetice şi dialectale. La un moment dat, singur Institutul de lingvistică avea aproape o sută de lucrători. Dezvoltare paralelă, de proporţii mai reduse, au căpătat şi unităţile ştiinţifice din provincie ale Academiei.

Nu mi se pare necesar să vorbesc şi despre munca desfăşurată de cadrele didactice ale învăţămîntului superior, din Bucureşti şi din celelalte centre universitare ale ţării. Voi spune numai că între universităţi şi institutele Academiei exista o foarte strînsă colaborare. Un merit deosebit al celor dintîi, consecinţa logică a scopului pe care îl urmăreau şi continuă să-l urmărească, este că pregăteau pe viitorii cercetători ai celor de-al doilea. Fără universităţi, Academia ar fi putut apela numai la membrii lor deja formaţi înainte de ultimul război, ceea ce ar fi fost foarte puţin.

Condiţiile descrise pînă aici explică limpede pentru oricine existenţa în momentul de faţă a cel puţin două sute de lingvişti români cu bună pregătire şi cu activitate continuă, dintre care circa un sfert au un nume, cunoscut şi recunoscut peste graniţă. Mulţi dintre ei sînt doctori honoris causa ai unor universităţi străine sau membri ai unor academii sau fac parte din conducerea unor societăţi internaţionale de specialitate etc. Toate aceste fapte arată prestigiul de care se bucură lingvistica noastră naţională în lume. Şi înainte de Eliberare ea era una dintre relativ puţinele ramuri ale ştiinţei româneşti preţuite peste graniţă. În epoca socialistă ea nu numai că şi-a menţinut acest loc de frunte, ci şi l-a şi consolidat prin numărul şi valoarea realizărilor ei [1].

August 1979 *Bucureşti, str. Sofia 21*

---

[1] Pentru informaţii concrete despre acestea vezi *Istoria lingvisticii româneşti*, coordonator: Iorgu Iordan, Bucureşti, 1978, p. 133 şi urm., şi *Current Trends in Romanian Linguistics* edited by A. Rosetti and Sanda Golopenţia-Eretescu (= „Revue roumaine de linguistique", XXIII, 1978, nr. 1—4, şi „Cahiers de linguistique théorique et appliquée, XV, 1978, nr. 1—2).

DOUĂ LUCRĂRI FUNDAMENTALE—DOUĂ PREOCUPĂRI PERMANENTE

DE

MIOARA AVRAM

În orice clasificare valorică a realizărilor concrete ale lingvisticii româneşti din ultimii 35 de ani primele două locuri — sau, poate, primul, ex aequo — sînt ocupate, fără concurenţă, de *Gramatica limbii române* şi de *Dicţionarul limbii române*, ambele cunoscute, în general, după înaltul for sub ale cărui auspicii au fost elaborate, drept *Gramatica Academiei* şi, respectiv, *Dicţionarul Academiei*. Această caracteristică este însă numai una dintre numeroasele asemănări care apropie cele două lucrări.

Situarea lor pe primul plan în ierarhia principalelor lucrări lingvistice româneşti din zilele noastre se datoreşte nu numai valorii lor în sine, calităţilor propriu-zis ştiinţifice, ci mai ales importanţei lor în cultura naţională. Ambele lucrări citate sînt instrumente de lucru şi cărţi de căpătîi pentru toţi cei interesaţi de studierea, ca şi de folosirea corectă a limbii române: prin aspectul lor normativ amîndouă constituie fundamentul oricăror acţiuni de cultivare a limbii; prin aspectul lor descriptiv şi istoric [1] ele sînt adevărate monumente înălţate limbii române, căreia îi dezvăluie întreaga bogăţie de cuvinte sau forme şi construcţii gramaticale. Ambele lucrări s-au impus de la apariţie ca bază de referire pentru orice contribuţie ulterioară în domeniul respectiv şi au stimulat întocmirea altor lucrări, atît a unora care au dus mai departe cercetarea, cît şi a altora care au ales din ele diverse aspecte cu orientare aplicativă. Măsura în care ambele lucrări au răspuns unor necesităţi ale culturii naţionale rezultă din rolul hotărîtor pe care l-a avut *Gramatica Academiei* în reorganizarea învăţămîntului limbii române, în redactarea programelor, a manualelor şcolare şi a cursurilor universitare, precum şi din rolul pe care l-a avut şi îl are *Dicţionarul Academiei* (inclusiv bogata sa arhivă) în elaborarea dicţionarelor de diverse tipuri, a glosarelor la numeroase ediţii de texte etc.

Calitatea ambelor opere discutate de a fi lucrări de referinţă şi punct de plecare pentru alte contribuţii, cu indiferent ce altă destinaţie sau metodă, este legată de faptul că ele reprezintă o sinteză a tot ce se ştia în domeniul fiecăreia pînă la data apariţiei lor. Cu această remarcă ajung şi la elementul de continuitate cu moştenirea ştiinţifică a trecutului: problema se poate pune, pentru ambele lucrări, atît din punctul de vedere al folosirii cu spirit critic a tuturor contribuţiilor anterioare, cît şi din acela al preluării unor sarcini lăsate neîndeplinite de înaintaşi. Prin elaborarea şi publicarea celor două volume ale *Gramaticii limbii române* (ediţia I 1954; ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, 1963) Academia şi-a îndeplinit o „misiune specială" care-i fusese încredinţată încă de la înfiinţarea ei ca

[1] Limitat, în cazul *Gramaticii Academiei*, la istoria perioadei contemporane.

Societate literară română (1866) și de care nu se putuse considera achitată prin publicarea gramaticii lui Timotei Cipariu din 1869—1877. În ce privește cealaltă misiune, încredințată Academiei tot de la înființare, de a alcătui un mare dicționar al limbii române, volumele redactate și apărute în anii noștri, începînd din 1965 (literele *M*, *N*, *O*, *R*, *Ș* și cea mai mare parte din *P*), continuă în esență lucrarea începută de Academie (sub conducerea lui Sextil Pușcariu) în primul deceniu al secolului în curs [2].

Legătura între diversele generații de cercetători s-a manifestat în însuși procesul de alcătuire a celor două opere discutate. Ambele sînt lucrări colective care au fost din capul locului menite să aibă ca rezultat și formarea de cadre sub îndrumarea lingviștilor cu experiență. Dacă astăzi se poate vorbi de o școală românească de gramatică [3] și de una de lexicografie [4], nu trebuie uitat că ele își au originea în colaborarea la cele două lucrări colective conduse de academicienii profesori Iorgu Iordan, Alexandru Graur și Ion Coteanu [5].

Problema continuității se poate pune nu numai pentru legarea prezentului de trecut, ci și pentru perspectivele de viitor. Cele două opere lingvistice de factură academică au în comun și calitatea de a reprezenta teme permanente de lucru și principala rațiune de a exista a institutelor care le elaborează.

În ce privește *Gramatica limbii române*, permanentizarea acestei teme se reflectă în alcătuirea periodică a unor noi ediții [6], mereu revăzute și adăugite, care presupun ținerea la zi cu studiile de gramatică românească și cu noutățile de oriunde, precum și întreprinderea unor cercetări din ce în ce mai aprofundate asupra diverselor capitole de morfologie și sintaxă, în special asupra celor considerate a fi nesatisfăcător rezolvate; această necesitate decurge din însăși condiția unei lucrări de sinteză, care arată nu numai ce se știe la data apariției în domeniul respectiv, ci și ce nu se știe suficient de bine și are nevoie de cercetări suplimentare. Evident, periodicitatea diferitelor ediții este variabilă, în sensul că intervalele la care se face cîte o ediție nouă pot fi mai mici sau mai mari, în funcție de realizările înregistrate între timp de cercetarea gramaticală și în funcție de evoluția normelor limbii literare: între primele două ediții ale *Gramaticii Academiei* a trecut mai puțin de un deceniu; de o viitoare ediție a III-a a început să se vorbească imediat după apariția ediției a II-a [7] și ea se pregătește efectiv de mai mulți ani, dar va apărea, probabil, la aproape două decenii după precedenta, iar anul apariției ei va coincide, în linii

---

[2] Pentru istoricul și caracterul *Dicționarului Academiei* vezi Iorgu Iordan și Ion Coteanu, *Dicționarul limbii române (dicționar general)*, în LR, IX, 1960, nr. 1, p. 11—20.

[3] Pentru realizările ei în perioada actuală vezi *Istoria lingvisticii românești*, coordonator: Iorgu Iordan, București, 1978 și *Current Trends in Romanian Linguistics* edited by A. Rosetti and Sanda Golopenția Eretescu (= RRL, XXIII, 1978, nr. 1—4, și CLTA, XV, 1978, nr. 1—2).

[4] Vezi Ion Coteanu, *Lexicografia și lexicologia românească după 23 August 1944*, în LR, VIII, 1959, nr. 4, p. 46—57, și lucrările citate în nota 3.

[5] Toți trei sînt redactori responsabili ai *Dicționarului limbii române*. Acad. Al. Graur, redactor responsabil al ediției a II-a a *Gramaticii limbii române*, a condus efectiv și lucrările primei ediții, la care a colaborat și acad. Iorgu Iordan la revizia finală.

[6] Este vorba, bineînțeles, de ediții propriu-zise, nu de tiraje noi.

[7] Vezi Mioara Avram, *Probleme actuale ale studiilor de gramatică românească*, în *Probleme de gramatică și stilistică în școala generală și liceu*, București, 1967, p. 20—24.

mari, cu începerea lucrărilor pregătitoare ale unei ediții destinate cititorilor din pragul secolului următor.

Pentru *Dicționarul limbii române* problema caracterului permanent al temei se pune, cred, în alți termeni decît aceia ai unor eventuale ediții, cum ar putea fi considerată reluarea lucrărilor la literele publicate în vechea variantă *(A — C, D — De, F — Lojniță)*. Durata însăși de elaborare a marelui dicționar i-a conferit un fel de permanentizare de-a lungul a peste șapte decenii pînă în prezent și nu o dată s-a afirmat că o asemenea lucrare se publică o dată într-un secol. Ceea ce s-ar putea face, după părerea mea, în lungul interval dintre ediții ar fi publicarea unor suplimente (caiete, anexe) la volumele apărute, în care să se înregistreze cuvinte [8], variante formale și sensuri absente — descoperite ulterior sau semnalate în diverse publicații — , atestări sensibil mai vechi sau diferite ca arie teritorială și explicații etimologice acceptate de autorii dicționarului dintre cele propuse după apariția diverselor volume. Caracterul acestor suplimente ar trebui să fie în același timp de *addenda*, *corrigenda* și chiar de *explicanda*, întrucît aici s-ar putea da și lămuririle necesare pentru neînregistrarea unor cuvinte, variante sau sensuri prezente în alte dicționare (uneori prin greșeli perpetuate) sau pentru respingerea unor explicații etimologice date în alte lucrări.

De obicei numai *Dicționarul* (general al) *limbii române* beneficiază de caracterizarea drept (dicționar-) tezaur. În măsura în care tinde să înregistreze cît mai multe situații, din toate varietățile limbii, gramatica academică este și ea o gramatică-tezaur, un tezaur de forme și construcții. Pentru ambele lucrări este valabilă însă și cerința ca tezaurul conținut să fie ierarhizat cu cumințenie, cu distincția clară a diverselor niveluri de limbă și cu precizarea explicită a laturii normative.

Forța ambelor lucrări stă în bogăția materialului documentar, a faptelor consemnate și în interpretarea lor realistă, cu simțul măsurii. Ea se verifică și în receptivitatea la contribuțiile critice (provenind adesea chiar de la membrii colectivelor de autori [9]) menite să ducă înainte cunoașterea mai exactă a tuturor resurselor limbii noastre naționale. Studierea lor în opere lexicografice și gramaticale are în țara noastră o lungă tradiție, ale cărei începuturi aproape că se pierd în negura timpurilor [10] și depinde tot de noi să le descoperim; cercetarea organizată de astăzi are sarcina să continue la un nivel superior aceste preocupări, care nu trebuie să înceteze atîta timp cît va exista limba română însăși.

August 1979

Institutul de lingvistică
București, str. Spiru Haret 12

[8] Cu atenție specială acordată celor din fondul vechi și popular.
[9] Spiritul autocritic e și el o dovadă a forței.
[10] Vezi *Istoria lingvisticii românești* citată în nota 3.

ORIENTĂRI MODERNE ÎN LINGVISTICA ROMÂNEASCĂ

DE

EMANUEL VASILIU

Ceea ce astăzi obișnuim să numim „lingvistică modernă" sau „metodologie modernă" în lingvistică are, în România, o tradiție ale cărei începuturi se situează înainte de data eliberării noastre. Iorgu Iordan a făcut stilistică și a remarcat importanța geografiei lingvistice într-o perioadă în care ambele discipline lingvistice reprezentau „domenii noi" de cercetare teoretică și aplicativă. Sextil Pușcariu, la Cluj, Al. Graur și Al. Rosetti, la București, au dat lucrări de fonologie la numai cîțiva ani după Congresul de lingvistică de la Haga, din 1929, cînd s-au pus bazele acestei noi discipline lingvistice. Or, după cum se știe, fonologia nu este altceva decît o abordare a sunetelor limbii din punct de vedere **structural,** iar structuralismul reprezintă inovația esențială a metodologiei lingvistice contemporane, așa cum comparatismul a reprezentat inovația care a determinat constituirea lingvisticii ca știință în sensul modern al cuvîntului.

Orientarea structuralistă, inaugurată prin fonologie înainte de eliberare, continuă și se amplifică în lingvistica românească de după 1944 atît prin continuarea și dezvoltarea studiilor de fonologie română și fonologie generală, cît și prin extinderea metodologiei structuraliste în alte domenii ale lingvisticii : gramatică, lexic, stilistică, dialectologie etc.

Către sfîrșitul celei de-a șasea decade și începutul celei de-a șaptea, după apariția în 1957 a lucrării *Syntactic Structures* de Noam Chomsky, lucrare care marchează începutul unei noi etape în evoluția științei limbii, apar în România primele contribuții de orientare transformațională, continuate de o serie de studii mai ample cu caracter teoretic sau consacrate descrierii limbii române sau altor limbi.

Ca o consecință a faptului că structuralismul are în vedere în primul rînd cercetarea aspectelor relaționale, de *organizare* a fenomenului lingvistic, devine posibilă cercetarea limbajului cu metode matematice. Așa se explică faptul că, în mod paralel cu dezvoltarea cercetărilor de orientare structuralistă și transformațională, se dezvoltă, începînd cu primii ani ai deceniului al 7-lea, și **lingvistica matematică.** În această ordine de idei, nu pot să nu menționez numele regretatului profesor Gr. Moisil, inițiatorul acestei orientări, și al profesorului S. Marcus, promotorul incontestabil și recunoscut al școlii românești de lingvistică matematică. Interesant de remarcat în această ordine de idei este faptul că, prin matematizarea lingvisticii, deci prin crearea posibilității de degajare a aspectelor formale ale limbajului, se ajunge la stabilirea unor analogii de structură între limbaj, pe de o parte, și o serie de alte fenomene ne-lingvistice, pe de altă parte, ceea ce lărgește în mod considerabil domeniul **aplicativ** al lingvisticii. Așa se explică, dealtfel, și rapida dezvoltare a **lingvisticii aplicate,** legată în mod esențial de lingvistica matematică (ca și de structuralism și transformaționalism). Una dintre cele mai spectaculoase și

surprinzătoare (la prima vedere) aplicații ale lingvisticii matematice este **poetica matematică,** direcție de cercetare în care lingvistica românească deține unul dintre primele locuri, dacă nu cumva chiar primul loc.

Dacă structuralismul — în forma lui inițială — a însemnat (atît la origine, cît și în România) orientarea cu precădere, dacă nu exclusivă, către studiul **formei** lingvistice, ultimii 10—15 ani marchează un interes din ce în ce mai pronunțat pentru studiul **semnificației** (sensului). De aici o rapidă dezvoltare a unei ramuri a lingvisticii oarecum neglijate de către cercetătorii de orientare structuralistă, **semantica,** bazată pe o metodologie derivată fie din structuralism, fie din gramatica tradițională, fie din semantica logică. Rezultatele obținute de cercetătorii români atît în domeniul teoriei semantice, cît și în domeniul unor aspecte concrete (ale limbii române sau ale altor limbi) se bucură de o apreciere favorabilă, așa cum o arată faptul că, la ultimul congres internațional al lingviștilor (al XII-lea) care a avut loc la Viena în urmă cu doi ani, unul dintre cele două corapoarte la secțiunea consacrată semanticii a fost susținut de un lingvist român.

Nu pot încheia această inevitabil foarte sumară trecere în revistă a direcțiilor moderne de cercetare în lingvistică fără a menționa cercetările de **psiholingvistică,** al căror inițiator și promotor în țara noastră este prof. Tatiana Slama-Cazacu, de **sociolingvistică,** precum și numeroasele programe de **analiză contrastivă,** dintre care unele, ca cel al cărui director este prof. D. Chițoran (proiectul de analiză contrastivă română-engleză), se efectuează în colaborare cu institute de cercetare din străinătate.

Iulie 1979 *Facultatea de limba și literatura română*
București, str. Edgar Quinet 5—7

STUDIUL LIMBII LITERARE ÎN LINGVISTICA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ

DE

FLORA ŞUTEU

Preocuparea pentru crearea limbii literare moderne a determinat, împreună cu cercetarea istoriei limbii noastre naţionale, formarea filologiei şi lingvisticii româneşti ca discipline ştiinţifice. După Eliberare, lingviştii români au preluat şi au valorificat tradiţia creată în cercetarea formei cultivate a limbii noastre naţionale, punînd bazele teoretice şi metodologice ale istoriei limbii literare, stilisticii şi cultivării limbii. Cei 35 de ani care s-au scurs de atunci au consemnat contribuţii de prim ordin în aceste trei direcţii de cercetare.

În ceea ce priveşte istoria limbii române literare, cercetările reflectă atît dezvoltarea cunoştinţelor despre evoluţia limbii române în general, cît şi schimbările care s-au produs în concepţia cercetărilor cu privire la studiul variantei cultivate a limbii noastre. Semnificative sînt în acest sens mai ales lucrările lui Ion Gheţie referitoare la *Baza dialectală a limbii române literare* şi la *Începuturile scrisului în limba română*, precum şi cele ale lui N.A. Ursu despre *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, în care se dau informaţii noi şi deosebit de preţioase cu privire la etapele cele mai importante de dezvoltare a limbii române ca limbă de cultură. În aceeaşi direcţie se înscriu însă şi numeroase alte lucrări menite să rezolve un aspect particular — uneori foarte cuprinzător — al acestui fenomen complex. Ele pot fi considerate lucrări pregătitoare pentru o nouă şi mai ales completă istorie a limbii române literare, care să desăvîrşească opera începută în lingvistica românească prin acad. Al. Rosetti, acad. I. Coteanu, Gh. Ivănescu, Boris Cazacu, Gavril Istrate şi Liviu Onu. Din rîndul destul de numeroaselor lucrări pregătitoare pentru o istorie a limbii române literare trebuie amintite atît lucrările cu caracter filologic, dintre care recentul volum de *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, avîndu-l ca autor principal pe Alexandru Mareş, are caracterul unui eveniment editorial reprezentativ, cît şi studiile cu caracter monografic, cum este recenta lucrare a Marianei Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile româneşti* sau cursurile universitare publicate de Paula Diaconescu, Mihaela Mancaş, Ştefan Munteanu şi Vasile Ţâra.

Nouă şi caracteristică pentru etapa actuală, în studiul limbii literare la noi, este viziunea de ansamblu asupra fenomenului lingvistic dat. Istoria limbii literare este privită din perspectiva limbajului cultivat în totalitatea lui, cuprinzînd atît limbajul familiar, de conversaţie curentă, cît şi pe cel ştiinţific, administrativ, publicistic şi, bineînţeles, şi pe cel artistic.

În acelaşi fel se înţelege astăzi şi stilistica lingvistică, privită ca o stilistică funcţională, în care sînt analizate cu metode diverse formele specifice de expresie ale limbajelor utilizate în diferite medii social-cul-

turale. O lucrare de primă importanţă teoretică, metodologică şi practică este, în această privinţă, *Stilistica funcţională a limbii române*, publicată de acad. Ion Coteanu, în anul 1973.

Interesul pentru stilistica lingvistică poate fi ilustrat şi prin retipărirea, într-o ediţie modificată şi completată cu bibliografia la zi, în anul 1975, a lucrării acad. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*. Direcţia de cercetare deschisă, în lingvistica românească, prin această lucrare publicată pentru prima oară acum 35 de ani, a fost şi este urmată de relativ numeroase lucrări consacrate funcţiilor stilistice ale diferitelor părţi de vorbire sau construcţii sintactice. Printre cele mai recente lucrări de acest fel poate fi amintită monografia consacrată funcţiilor stilistice ale substantivului realizată de Eugen Câmpeanu.

În sfîrşit, în domeniul stilisticii trebuie subliniat şi modul actual de abordare a textului literar-artistic, din perspectiva a două orientări în anumite privinţe înrudite, poetica şi semiotica. Aceste orientări sînt ilustrate în domeniul stilisticii mai ales prin studii publicate în revistele de specialitate, printre cei mai reprezentativi cercetători aflîndu-se Carmen Vlad, Solomon Marcus, Paul Miclău şi Mihai Nasta.

În domeniul stilisticii literare, deci în domeniul cercetării stilului individual al scriitorilor cu metode lingvistice, direcţie dezvoltată la noi de Tudor Vianu, sub a cărui îndrumare a fost elaborat unicul dicţionar al limbii unui scriitor publicat în ţara noastră *(Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu)*, se impune să fie relevată contribuţia teoretică a lui Ştefan Munteanu prin lucrarea *Stil şi expresivitate poetică*, din 1972, precum şi numeroasele lucrări consacrate de G. I. Tohăneanu scriitorilor clasici, în primul rînd lui Eminescu.

Cunoaşterea liniilor de evoluţie a limbii literare, concept la a cărui definiţie acad. Iorgu Iordan a avut o contribuţie hotărîtoare, obţinînd acordul unanim al cercetătorilor, a influenţat şi preocuparea ştiinţifică actuală pentru studiul aplicării normelor limbii române literare moderne, preocupare cunoscută sub numele de cultivare a limbii. Alături de acad. Iorgu Iordan şi de acad. Al. Graur, a căror activitate s-a caracterizat constant printr-un interes exemplar pentru corectitudinea exprimării, se înscriu astăzi numeroşi lingvişti din toate generaţiile, preocupaţi de generalizarea şi stabilizarea regulilor de folosire, în forme elevate, a limbii noastre naţionale. Un puternic impuls a fost dat în această direcţie de principalele lucrări academice normative, realizate, toate, în anii de după Eliberare, *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, *Gramatica limbii române*, dicţionarele explicative ale limbii române, precum şi marele dicţionar academic, în curs de tipărire sub numele de *Dicţionarul limbii române*.

Rezultatele cercetărilor în domeniul studiului limbii române literare sînt utilizate cu succes în elaborarea marelui tratat de istorie a limbii române, ale cărui lucrări de definitivare se desfăşoară în prezent.

După ce a contribuit în mod hotărîtor la formarea ştiinţei lingvistice româneşti, studiul limbii române literare se menţine în programul actual al cercetării ştiinţifice din ţara noastră ca orientare prioritară, obligatorie pentru perspectiva multilaterală pe care societatea socialistă o urmăreşte în dezvoltarea ei.

August 1979

Institutul de lingvistică
Bucureşti, Spiru Haret 12

OBSERVAȚII STATISTICE ASUPRA CONSTITUENȚILOR GRUPULUI NOMINAL DIN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

DE

MELANIA FLOREA

Datele statistice ne permit să punem în evidență faptele care reprezintă media în limbă, lăsînd la o parte detaliile. Aplicată cu această finalitate, metoda statistică poate fi utilă în analiza unui ansamblu cu multe elemente, cum este cazul grupului nominal. Evident, o cercetare cantitativă nu înseamnă o investigare completă a fenomenului, dar fără ea cercetarea calitativă este incompletă, proporția elementelor din limbă rezultînd numai în urma aplicării analizei cantitative. Caracterizarea cantitativă a tipurilor rezultate din analiza calitativă oferă posibilitatea de a pune în evidență anumite tendințe care se manifestă în gramatica grupului nominal.

Afirmațiile privind frecvența unor tipuri de structuri se bazează pe rezultatele comparării cantitative a grupurilor nominale obținute prin despuierea unui corpus de 100 000 de cuvinte-text [1] selecționate din următoarele opere: Eugen Barbu, *Șoseaua Nordului*, vol. I (București, 1965), Geo Bogza, *Paznic de far* (București, 1974), Ioan Grigorescu, *Zig-zag pe mapamond* (București, 1964), Alexandru Ivasiuc, *Apa* (București, 1973), Marin Preda, *Delirul* (București, 1975), ziarul „Scînteia" (21 noiembrie 1972)[2].

Am încercat să dăm un caracter reprezentativ corpusului analizat incluzînd, ca extreme, texte beletristice (opere de proză contemporană selectate așa încît să nu prezinte în primul rînd particularitățile stilistice ale unui autor, ci să aibă un caracter cît mai neutru) și un text din presă aparținînd stilului administrativ oficial[3], în cadrul căruia grupul nominal capătă unele trăsături caracteristice, iar ca treaptă intermediară lucrări aparținînd publicisticii (Geo Bogza, Ioan Grigorescu).

Caracterizarea cantitativă a avut în vedere atît constituenții grupului nominal cu funcție de centru, cît și pe cei cu funcție de adjuncți. Criteriul fundamental al selectării elementelor cu funcție de centru și,

---

[1] Tehnica segmentării suitei lineare deosebește cuvîntul „unitate a textului" de cuvîntul „unitate a lexicului". În cercetarea statistică realizată am avut în vedere cuvîntul ca „unitate a textului", adică un segment separat de alte segmente ale lanțului prin spații albe sau semne de punctuație. Nu am ținut cont de autonomia segmentelor astfel izolate.

[2] Eșantionul de statistică a cuprins 50 de pagini din fiecare operă, alegînd o pagină din zece. Textul din presă, mai mic ca întindere, a fost utilizat în întregime.

[3] Cezar Tabarcea vorbește chiar de un stil politic (*Premisele unui studiu științific al limbajului politic*, AUB, XXIII, 1974, nr. 1, p. 93–98).

respectiv, a celor cu funcţie de adjuncţi a fost distribuţia constituenţilor. Într-o structură gramaticală ABC, dacă AB prezintă aceleaşi trăsături distribuţionale cu ABC atunci cînd C nu posedă aceste trăsături distribuţionale, spunem că AB este centrul acestei structuri şi C adjunctul. Dispariţia lui C nu va afecta structura sintagmatică şi distribuţia ansamblului secvenţei [4]. În felul acesta, criteriile de selectare a determinantului şi a determinanţilor din gramatica tradiţională nu mai sînt valabile în toate cazurile [5].

A. Comparînd statistic elementele care pot constitui centrul grupului nominal, constatăm următoarele (vezi tabelul nr. 1):

Tabelul nr. 1

Elementele cu funcţie de centru în grupul nominal

	Substantiv											Pronume	Numeral	PR (Aj pron)	CEL	AL
	Total substantive	articulat definit	articulat nedefinit sau însoţit de Aj pron	nearticulat												
				total	nume proprii	precedat de adjective			situate după verb		alte situaţii					
						articulate	invariabile	la superlativ relativ	verb pasiv	verb activ						
Eugen Barbu	610	361	119	130	109	11	0	5	3	2	0	99	18	15	8	1
Geo Bogza	486	240	131	115	17	85	3	2	2	4	2	132	25	17	9	5
Ioan Grigorescu	587	422	49	116	31	43	5	5	3	14	15	37	15	20	10	1
Al. Ivasiuc	285	111	38	136	110	20	2	1	3	0	0	132	7	8	8	0
Marin Preda	504	296	54	154	128	19	4	0	1	1	1	157	12	5	8	6
Scînteia	392	269	45	78	3	12	1	2	19	23	18	24	3	5	4	0
Total	2864	1699	436	729	398	190	15	15	31	44	36	581	80	70	47	13

din 3 655 de elemente cu funcţie de centru, 78,35% sînt substantive, 15,89% sînt pronume, iar restul de 5,76% este reprezentat prin numerale, clasa PR (Aj pron), CEL şi AL. Rezultatul acestui sondaj reflectă deci distribuţia inegală a constituenţilor grupului nominal cu funcţie de centru (între care substantivul ocupă locul principal).

Din totalul substantivelor cu funcţie de centru, 59,32% sînt determinate definit, 15,22% sînt însoţite de articole nehotărîte sau

[4] Cf. E. Vasiliu, *Le système des cas en roumain*, CLTA, II, 1965, p. 315.

[5] Avînd în vedere condiţia distribuţională formulată înainte, dintre elementele cu funcţie de centru fac parte substantivele, numeralele, pronumele, CEL — simbol utilizat pentru *cel, cea, cei, cele* —, AL — simbol utilizat pentru *al, a, ai, ale* — (ultimele două incluse printre cele cu funcţie de centru ca urmare a interpretării lor ca pronume), precum şi membrii clasei PR (Aj pron): *fiecare, celălalt, oricare, cutare, ceva, unii, unele, cîţiva, cîteva* — care îşi păstrează calitatea de centru atît în absenţa, cît şi în prezenţa substantivului.

de membri ai clasei Aj pron, iar 25,46% sînt nearticulate. Procentul de 25,46% merită însă cîteva precizări, fără de care afirmația că în limba română se constată tendința de restrîngere a folosirii substantivelor nedeterminate [6] ar părea contrazisă de statistică. Din cele 729 de substantive nearticulate, 54,59% sînt nume proprii. La 190 dintre substantive (adică 26,06%), articolul însoțește adjectivul antepus, iar în alte 4,11% din cazuri, substantivul-centru este precedat de adjective invariabile sau la gradul superlativ relativ.

Depășind cadrul strict al grupului nominal și raportîndu-l la grupul verbal cu care intră în relație, se constată că, adesea, în interdependență cu verbele la diateza pasivă sau cu reflexivele pasive, substantivul-centru este nearticulat. În cercetarea de față nu a fost operată distincția dintre structura de adîncime și structura de suprafață. Explicația utilizării substantivului nearticulat stă însă în transformarea pasivă. Aceasta determină trecerea obiectului direct, în poziția subiectului și trecerea subiectului în poziția unui obiect prepozițional. Prin pasivizare, verbul ajunge „inapt" sintactic de a permite vecinătatea unui obiect direct, deci a unui nominal în acuzativ [7], dar noul subiect provenit dintr-un obiect direct păstrează unele caracteristici formale ale acestuia : poate apărea nearticulat, situație frecventă în cazul substantivelor în acuzativ. Construcțiile cu verbul reflexiv-pasiv rezultă din aplicarea succesivă a două transformări : transformarea reflexiv-pasivă (care determină trecerea obiectului direct în poziție de subiect și apariția mărcii pasive *se)* și nedefinirea (suprimarea) agentului. În cazul textului administrativ oficial, acest tip de substantiv-centru provenit dintr-un obiect direct constituie o particularitate a stilului respectiv, remarcîndu-se printr-o frecvență destul de ridicată : 19 apariții în 50 de pagini (în celelalte 5 texte întîlnim numai 12 apariții în 250 de pagini).

O altă situație în care se constată absența articolelor (definite și nedefinite), precum și a adjectivelor pronominale este cea a substantivului-subiect așezat după predicat : se înregistrează 23 de apariții ale substantivului-centru nearticulat în textul aparținînd stilului administrativ oficial și 21 de apariții în celelalte 5 (dintre care 14 apariții numai la Ioan Grigorescu, marcînd preferința autorului pentru acest procedeu stilistic).

Dacă se exclud deci numele proprii, substantivele-centru avînd ca adjuncți adjectivele prepuse sau pe cele nearticulate ca urmare a unor relații speciale ale numelui cu grupul verbal, rămîn foarte puține substantive nearticulate cu funcție de centru al unui grup nominal primar [8] (1,25% din totalul substantivelor). Jumătate din aceste substantive nearticulate apar în textul din presă, fiind cel mai adesea substantive la plural, însoțite, de regulă, de alte determinări. Uneori, substantivele nearticulate cu funcție de centru sînt subiecte multiple (10 apariții numai la Ioan Grigorescu, de exemplu).

---

[6] Această tendință se manifestă mai puternic la genitiv-dativ, la nominativ (subiect), mai slab la acuzativ (cf. Iorgu Iordan, Valeria Guțu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, București, 1967, p. 175).

[7] Cf. Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române*. Partea I, *Sintaxa grupului verbal*, București, 1976, p. 151.

[8] Grupul nominal cu centrul în nominativ, îndeplinind funcția sintactică de subiect.

Din totalul substantivelor cu funcţie de centru, 13,19% formează grupuri nominale minimale, monomembre, nefiind însoţite nici de articole, nici de adjective pronominale. Excluzînd însă numele proprii, procentul grupurilor nominale monomembre se reduce la numai 0,52.

Alte 25,42% dintre substantive au ca unic adjunct articolul definit (25,41%) sau nedefinit (0,01%).

Din cifra absolută de 2864 de grupuri nominale, numai 61,39% sînt lărgite prin alte expansiuni decît articolele.

Pronumele — centru apare mai rar însoţit de adjuncţi. În 74,18% din cazuri, pronumele formează grupuri nominale minimale monomembre.

Numeralele şi membrii clasei PR (Aj pron) apar rar fără adjunct: 6,25% din totalul numeralelor şi 28,57% din totalul clasei PR (Aj pron). Ele au de obicei un nume în nominativ ca adjunct.

AL şi CEL nu apar neînsoţiţi de adjuncţi, avînd un statut aparte printre constituenţii grupului nominal. AL are în grupul nominal o frecvenţă foarte scăzută: 13 apariţii, adică 0,45% din totalul elementelor cu funcţie de centru.

B. Din totalul de 3 312 adjuncţi (vezi tabelul nr. 2)[9], 30,97% sînt adjective (22,41% dintre ele sînt antenominale, 77,59% fiind postnomi-

Tabelul nr. 2

Adjuncţii grupului nominal

	Adjectiv								Substantiv				Numeral					
	prepus																	
	articulat	nearticulat	postpus	ÎNSUŞI	POS	ACESTA	TOT	Semiadverbe	articulat definit	articulat nedefinit sau însoţit de Aj pron	nearticulat	Pronume	cardinal	ordinal	Verb	Adverb	CEL	# P #
Eugen Barbu	11	5	177	1	8	13	5	23	48	24	126	20	8	0	24	7	2	29
Geo Bogza	80	7	123	3	21	7	6	10	71	32	151	30	5	5	23	3	5	79
Ioan Grigorescu	43	18	156	2	4	10	4	11	136	19	159	13	12	3	3	3	4	46
Al. Ivasiuc	20	3	119	2	28	7	7	33	56	10	84	46	6	1	15	1	6	47
Marin Preda	19	4	66	3	9	5	6	17	55	11	51	37	12	0	3	5	2	39
Scînteia	15	7	155	2	9	1	10	5	207	20	132	6	22	0	7	7	1	35
Total	188	42	796	13	79	43	38	99	573	116	703	152	65	9	75	26	20	275

[9] Pentru adjuncţii grupului nominal (adjective, substantive, numerale, verbe, adverbe) au fost utilizate simboluri speciale în cazul elementelor care se comportă diferit din punct de vedere distribuţional de restul părţilor de vorbire respective: ÎNSUŞI = pronume de întărire;

nale), iar 42,02% sînt substantive (41,16% dintre ele sînt articulate definit, 8,33% sînt însoțite de articol nedefinit sau de adjective pronominale, iar 50,51% sînt nearticulate). Deci substantivele și adjectivele constituie majoritatea adjuncților (72,99%). Ceilalți adjuncți reprezintă restul de 27,01% în următoarea ordine: #P# — 8,30%, pronumele — 4,58%, semiadverbele — 2,98%, posesivele — 2,38%, verbele — 2,26%, numeralele — 2,23%, ACESTA — 1,23%, TOT — 1,14%, adverbele — 0,78%, CEL — 0,60% (cu adjuncți obligatorii), ÎNSUȘI — 0,39%.

Dintre adjuncți, 89,36% sînt grupați în jurul substantivului-centru, 4,83% în jurul pronumelui-centru. Clasa numeralului primește 2,35% dintre adjuncți, clasa PR (Aj pron) — 1,66%, CEL — 1,41% și AL — 0,39% din totalul adjuncților.

C. Comparația numerică a constituenților grupului nominal confirmă rolul de bază al substantivului în cadrul grupului nominal; 78,35% dintre elementele cu funcție de centru sînt substantive, iar în jurul substantivului-centru se grupează 89,36% dintre adjuncți.

Pronumele cu funcție de centru are o preferință vădită pentru grupurile nominale monomembre (în 74,18% din aparițiile pronumelui ca centru al grupului nominal acesta nu este lărgit prin expansiuni; în jurul lui se grupează 4,83% dintre adjuncți).

Numeralele și membrii clasei PR (Aj pron) apar și în absența substantivului: 6,25% de aparții pentru numerale și 28, 57% pentru PR (Aj pron); dar adesea au ca adjunct numele în nominativ.

CEL și AL apar numai însoțiți de adjuncți, avînd o prezență modestă în cadrul grupului nominal. CEL are o pondere de 1,64% între constituenții cu funcție de centru, primind 1,41% dintre adjuncți. AL reprezintă numai 0,45% dintre elementele cu funcție de centru și primește 0,39% dintre adjuncți.

Mai 1979

Facultatea de limba și literatura română
București, str. Edgar Quinet 5—7

POS = pronume și adjectiv posesiv; ACESTA = adjectiv demonstrativ postpus; TOT = *tot, toată, toți, toate*; Aj pron = adjectivele pronominale cu formă diferită de a pronumelor corespunzătoare și interpretate, deci, ca adjuncți *(acest, acel, vreun, nici un, alt)*; semiadverbe = *chiar, doar, numai, decît, barem, măcar, cel puțin, tocmai* ... (cf. Georgeta Ciompec, *Încercare de definire contextuală a adverbului românesc*, SCL, XXV, 1974, nr. 1, p. 25—35). Tot printre adjuncții grupului nominal a fost înregistrată și propoziția relativă (simbol #P#).

ETIMOLOGII

DE

EMIL VRABIE

bordiós 'rău'? În *Opere vol. II*, Petre Ispirescu, ediție îngrijită, note și variante, glosar și bibliografie de Aristița Avramescu, ed. „Minerva", București, 1971, p. 406, se citează ghicitoarea *Foltea-n sus, Foltea-n jos, / Foltea vine bordios* (FUSUL), iar în *Glosar* (p. 782) se dă *burdios* (sic — *E. V.*) cu înțelesul de 'rău'. Acest sens nu este însă deloc adecvat pentru contextul de mai sus. De fapt este vorba de *bordiós* ca variantă a adjectivului *burduhós*, explicat bine în DA s. v. Înțelesul de 'burduhos' se potrivește perfect pentru ghicitoarea citată aici.

brus (Banat) 'piatră de tocilă' provine, într-adevăr, din scr. *brus* (GĂMULESCU, *Elemente scr. în vocabularul dacorom.* 94—95), dar verbul ***a brusui*** (Bucovina) 'a tăia marginile scîndurilor obținute dintr-un butuc rotund' (în DA I 659 scris greșit ***brusni***) se explică nu prin scr., ci prin verbul ucr. *brusováty*, cf. adjectivul participial *brusóvannyj* (despre un trunchi) 'cioplit sau tăiat în patru fețe', atestat în graiurile ucrainene de tip pocuto-bucovinean și huțul (HRINČENKO I 102).

duhlí (Mold.) 'a puți', ***duhlít*** 'puturos', 'cu miros greu, neplăcut' sînt explicate în CADE 440 ca derivînd din *duh*, ceea ce nu este convingător nici din punct de vedere semantic, nici sub raportul derivării. Cuvintele acestea trebuie puse în legătură cu ucr. *dóhlyj* 'fetid' (HRINČENKO I 435).

jmac (Bucovina, v. DA s.v.) 'laț de păsări', neexplicat etimologic, provine din ucr. dial. *žmak* (cf. rus. *žmak* v. DAL' I 527) de la tema cu vocalism zero a verbului *žáty* (anume *žm-*, cf. pers. I sg. prez. *žmu*) 'a strînge (ceva ce a fost apucat)', după un vechi model derivațional pentru obținerea unor denumiri de unelte; cf. ucr. *rizák* '(un fel de) cuțit', față de vb. *rízaty* 'a tăia'.

oblón 'diapozitiv din unul sau mai multe panouri de lemn sau metal la ferestre, pentru a constitui o închizătură mai sigură, o protecție contra intemperiilor, a luminii prea mari etc.' (și sensuri apropiate). În DLR VII p. a 2-a, 48—49 se consideră că etimologia este necunoscută, dar se face și o referire la JAHRESBER. V, 317, unde se dă ca etimon ucr. *oblón*. Această etimologie este corectă, satisfăcînd și planul fonetic, și pe cel semantic; cf. DAL' II 594—595 s.v. *oblekát'* 'a închide', 'a astupa', 'a obloni', unde se citează, cu sensuri identice sau foarte apropiate celor din română, substantivele *óblon'*, *oblónok*, *oblónnik*.

oferlí, ofîrlí, osîrlí (înv. și reg., în Mold. și nordul Trans.) 'a dojeni aspru pe cineva' 'a ocărî', 'a insulta', 'a batjocori' sînt considerate în DLR VII p. a 2-a, 151, 344 cu origine necunoscută. Etimonul este ucr. *osvernýty*, care are toate aceste sensuri (v. HRINČENKO III 67 și DAL II 697). Pentru $n > l$, cf. rom. *odîrní/odîrlí*, DLR, ibid., s.v.

oslón (Mold.) 'laviță' se explică prin ucr. *oslín*, genit. *oslónu*, iar nu prin ucr. *oslýn*, cum apare în DLR VII p. a 2-a, 345, dintr-o greșeală, probabil, de tipar (cf. HRINČENKO III 68).

osmác (prin sud-estul Mold.) 'oboroc', adică un vas mare în formă cilindrică, larg la gură, făcut de obicei din scoarță de tei, care servește ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru păstrarea și transportul acestora. DLR VII p. a 2-a consideră cuvîntul cu etimologie necunoscută. Termenul provine din rus. *os'mják*, veche unitate de capacitate la slavii de est (cf. DAL', I 247).

otînc s.n. (regional) 1° 'otic'; 2° 'bețișor cu ajutorul căruia se leagă firele la războiul de țesut', 'fir adăugat la urzeală cînd se rupe unul dintre firele acesteia', 'fir de urzeală care n-a avut loc să treacă prin ițe și spată'; 3° 'bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o surcină', 'otic', 'ceatlău', 'pîrghie; 'cui de lemn care se pune la jug în partea boului mai slab, în așa fel ca boul mai puternic să tragă mai mult'; 4° 'scurtarea hamului cînd nu se potrivesc caii'. În DLR VII, p. II, 376, acest cuvînt este lăsat fără explicații etimologice, trimițîndu-se, totuși, la *otic* 'lopățica cu care se curăță de pămînt brăzdarul și cormana plugului' (și alte sensuri, *v. ibid.*, 375), explicat prin scr. *otik*. De fapt, *otînc* și *otíc* sînt cuvinte absolut diferite și nu trebuie explicate unul prin celălalt. Rom. *otînc* derivă din sud-slav. **ot-tęgъ* (cf. pol. *odciąg*, LINDE, S.V., scr. *oteg*, RJEČNIK IX 351, rus. *ottjág*, DAL' II 763), postverbal de la **ottegati*, **ottegnǫti* (cf. bg. *ottégljam*, scr. *otégnuti*). Existența unei variante rom. *otíng*, cu *g* final (DLR), confirmă această explicație. Pe de altă parte, este de observat că paronimia *otînc* : *otíc* a dus pe alocuri la contaminare semantică (destul de slabă) între acești termeni vechi românești, atît de deosebiți prin forma și funcțiile obiectelor pe care ei le desemnează.

ótpust (învechit și popular, în ritul ortodox) 'formulă sacramentală de binecuvîntare rostită de preot la sfîrșitul slujbei' este, într-adevăr, un termen de origine slavonă (adică livresc) și, de aceea, el trebuie considerat a l t c u v î n t (decît ***ótpusc(ă)*** 'concediu', cuvînt mai nou (din sec. al XIX-lea), intrat în română din rusă (*ótpusk*) în timpul Regulamentului organic. Nu e vorba deci de un cuvînt cu etimologie multiplă, cum rezultă din DLR VII, p. a 2-a, 379, ci de două cuvinte de-sine-stătătoare.

otrăți[1], var. ***otreți*** (prin sudul Munt.) 'a ocărî, a certa'; 'a (se) oțărî', considerat în DLR VII, p. a 2-a, 380 cu etimologie necunoscută, la fel ca și ***otrăți***[2] (prin Oaș) 'a stropi pe noul născut cu apă sfințită', provin din slavona bisericească : *otricati* 1° 'a renunța', 'a se lepăda', 'a refuza', 'a recuza', 'a nega', 'a jura (să nu mai ...)'; 2° a da nume unui copil', 'a boteza' (cf. GEROV III 422, MLADENOV, *Etimol. rečnik* 400). Cît privește sensul 'a (se) oțărî', el este, probabil, rezultatul unei evoluții semantice mai noi, datorită contaminării cu paronimul ***a se oțărî***.

ovolní (rusism învechit) 'a da afară din serviciu', 'a concendia' (DLR VII, S.V.) nu provine din rus. *uvol'njáť* 'idem', ci din regionalismul *uvól'nit'* 'idem', cunoscut în toate ținuturile de sud-vest ale Rusiei, iar nu numai în fosta gubernie Novorossijsk, cum ar putea să rezulte din indicația incompletă din DAL' IV 465.

scr(o)áblă, şcrăblí, şcrobăí

Aceste regionalisme din Bucovina şi Maramureş sînt considerate în DLR XII, I s.v. ca avînd etimologia necunoscută. Primul înseamnă 'aşchie mare ruptă dintr-un butuc', al doilea — despre buşteni — 'a se aşchia la suprafaţă prin ciocnire', iar al treilea — 'a zgrepţăna', 'a roade'. Originea lor trebuie căutată în ucr. *škrebtý*, variantă dialectală de la *skrebtý* 'a zgîria' 'a roade', 'a răzălui' (HRINČENKO s.v.). Radicalul *skreb-* cunoaşte în slavă alternanţa *e* : *o* : *a* (VASMER, REW s.v.). DLR s.v. citează şi ***şcrábă*** 'scroambă', 'scroabă', adică 'încălţăminte veche şi grosolană', cum se explică în CADE 1123, cu trimitere *škrab* 'idem'. Afară de aspectul fonetic, ceea ce au aceste trei cuvinte comun cu *scrábă* este ideea de eroziune. Consoana *l* (din primele două cuvinte) se explică în cadrul morfologiei istorice est-slave (v. VAILLANT, *Gramm. comp. des l. sl.*, I, 67—70).

şfac

Regionalism din Bucovina şi Moldova, cu înţelesurile: 1) 'laţ', 'arcan', 'juvăţ'; 2) 'unealtă cu care se strînge buza de sus a calului ca să stea liniştit la potcovit'; 3) 'bucată de lemn folosită la strîngerea prin răsucire a funiei sau a lanţului cu care se leagă o încărcătură de fîn, de lemne etc.'. În DLR, cuvîntul se consideră de origine necunoscută. Etimonul este ucr. dial. *žvakuváty* 'a apuca', 'a strînge', variantă fonetică individuală de la *žmakuváty* (originar fiind *m*, nu *v*, cf. *žmáty* 'idem'). În rom. *jvac* (de a cărui variantă *jmac* ne-am ocupat mai sus), asurzirea consonantică *jv* > *şf* se va fi produs prin apropiere de *înşfăcá*.

şfei

Rom. *şfei* (prin sudul Moldovei) 'boanţă' (varietate de peşte de rîu, *Rhodeus sericeus*), considerat în DRL, XI, I 79 cu etimologie necunoscută, provine, probabil, din ucr. dial. *švejá*, denumirea peştelui de rîu *Aspius bipunctatus* (HRINČENKO s.v.), în graiurile de sud-vest. Ambele denumiri se referă la specii din aceeaşi familie de peşti, *Cyprinidae*[1].

şleáhtic

În DLR XI, I 118 *şleáhtic* 'persoană care făcea parte din şleahtă', iar prin ext. şi 'nobil' (învechit, rar) este considerat că provine din pol. *szlachcic*, fiind totodată comparat şi cu ucr. *šljaxtyč*. Se impune observaţia că pol. *szlachcic* (pronunţat *şlęáhćiţ*) nu are nici o formă cazuală în care silaba *-ćiţ* să devină *-tik*. Dificultăţile fonetice împiedică, aşadar, acceptarea cuvîntului românesc ca provenind din polonă. În română termenul provine n u m a i din ucr. *šljáxtyč*, de la a cărui formă de singular în *-č* asemănătoare cu pluralurile româneşti de tipul *muierátici*, *schismátici*, *zănátici* etc. s-a format un plural românesc *şleáhtici*, iar apoi s-a refăcut un singular *şleáhtic*.

şortilít

În DLR XI, I 164 *şortilít* (regional) 'murdar de noroi' (de la Frătăuţii Vechi — Rădăuţi) este considerat cu etimologie necunoscută. De fapt, în nord-est acest cuvînt se pronunţă la iniţială cu fricativa alveolară-

[1] Cf. L.U. Lindberg, *Opredelitel' i xarakteristika semejstv ryb mirovoj fauny*, Leningrad, 1971, p. 89 şi 238; L. S. Berg, *Ryby presnyx vod SSSR i sopredel'nyx stran*, Moscova, 1949, t. II, p. 602—610.

palatală afonică *ŝ* din mold. *faŝi* 'face'. Dacă *ŝ* provine din *č*, atunci ne gîndim la ucr. *čort* 'drac', de unde mold. *a se ciortili* (rostit *ŝortilí*) a se murdări rău de tot, ca dracul'. Raportul dintre subst. ucr. *čort* şi vb. rom. dial. *ŝortilí* este comparabil cu cel dintre subst. ucr. *bort* > rom. dial. *bórtă* gaură') şi vb. rom. dial. *bortilí* 'a borti', adică 'a găuri' (DA s.v.).

şterf

În DLR I 196 *şterf* (regional) 'cadavru' este considerat cu etimologie necunoscută, făcîndu-se însă trimitere, spre comparaţie, la *stîrv*. De fapt, *şterf* este împrumut relativ nou din ucr. *stérvo* 'cadavru (HRINČENKO s.v.). Prefacerea *st-* > *št-* e frecventă în graiurile ucrainene de sud-vest : *striki-briki* sau *štriki-briki* (216), *stél'máx* sau *štél'máx* (513), *struménť* sau *štruménť* (515) etc. În română ar fi fost de aşteptat însă *ştérvă*, subst. feminin, iar nu *şterf*. Acesta din urmă ar putea să fie rezultatul unei ajustări după cuvîntul românesc mai vechi, de origine sud-slavă, *stîrv* (cf. bg. *strəv* 'idem').

şufárcă

DLR XI, I 245 dă *şufárcă* (comunicat din Budeşti — Sighetul Marmaţiei şi Cristiorul de Sus — Vaşcău) cu sensurile : 1° 'caimac de lapte şi 2° 'smîntîna care iese din urdă'. Termenul e considerat de origine necunoscută. Etimonul pare să fie ucr. şi rus. *svárka* 'fiertură' (DAL' IV 144), ţinînd seamă că atît caimacul de lapte, cît şi „smîntîna" (e vorba de jinţiţă) din urdă, se obţin n u m a i prin fierbere. Schimbările fonetice au putut fi următoarele : *svárcă* > *sfárcă* (după cum slav. *svętъ* > rom. *sfînt*) ; *sfárcă* > *şfárcă* (după cum mold. *sfáră* > *şfară* 'sfoară') ; *şfárcă* > *şufárcă*, prin anaptixă (după cum *şpágă* > *şupágă* v. mai jos). Varianta *şuhárcă*, citată în DLR, se explică prin fonetismul dialectal ucr. *f* > *h* (cf. O. P. Bezpal'ko ş.a. *Istoryčna hramatyka ukrajins'koji movy*, Kiev, 1962, p. 176—177). Vezi şi *şvancă*, mai jos.

şvórnic

În DLR XI, I 271 *şvórnic* (regional) 'persoană care caută ceartă' este explicat ca provenind din verbul ucr. *svarytysja* 'a se certa', care prezintă însă în radicalul său *s* î.l.d. rom. *ş* şi *a* î.l.d. rom. *o*. Mai bine este să considerăm ca etimon adjectivul ucr. *švórnyj* 'certăreţ' (în graiurile ucr. de sud-vest, v. HRINČENKO, s.v.), care are radicalul identic cu cel al cuvîntului nostru. Fie că de la ucr. *švórnyj* românii au creat *şvórnic*, cu sufixul *-nic*, după modelul *dórnic* (de la *dor*), *vifórnic* (de la *vífor*) etc., fie că ei au împrumutat un cuvînt ucrainean dialectal perfect posibil, deşi neatestat de dicţionarele de care dispunem, **švórnyk*, eventual **švírnyk*.

şupágă

DLR XI, I 254 consideră substantivul regional *şupágă* 'armă veche' (comunicat din Dodeşti-Bîrlad) cuvînt cu etimologie necunoscută. Termenul provine, după toate probabilităţile, din rus. *špága* 'spadă' (DAL' IV 642). Vocala *u* este de natură mecanică (anaptică), cf. *şpérlă* : *şupérlă* (DLR XI, I 179), *şcoală* : *şăcoálă* (*ibid* 50) etc. În acest caz, *şupágă* nu este, deci, decît o simplă variantă dialectală a cuvîntului *şpágă*.

şváncă

DLR XI, I 270 dă două cuvinte separate : *şváncă* [1] (prin nord-estul Transilvaniei) *'jinţiţă'*, considerat cu etimologie necunoscută şi comparat

cu germ. *schwaigen* 'a prepara caş, brînză', şi *şváncă* [2] (Bucov) 'rachiu slab', comparat cu germ. *schwächer* (Schnaps). Ne gîndim, mai degrabă, la ucr. şi rus. *svárka* 'fiertură' (vezi mai sus, *şufárcă*). În ceea ce priveşte modificarea fonetică $r(k) > n(k)$, o întîlnim de mai multe ori în cuvinte româneşti populare cu formă internă obscură. Cf. *hoárcă* şi *hoáncă*, 'femeie bătrînă', depreciativ (DA s.v.), *şvártă* şi *şvántă* 'casă dărăpănată' (DLR s.v.) etc. De notat că atît jintiţa, cît şi rachiul necesită neapărat f i e r b e r e şi că, în acest sens, ele sînt (sau erau), pentru ucrainenii care le numeau (sau le mai numesc) *svárka*, nişte fierturi. Cf. şi ***şufárcă***, discutat mai sus.

Martie 1979

Facultatea de limbi străine
Bucureşti, str. Pitar Moş 7—13

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

TOPONIME ROMÂNEȘTI PROVENITE DIN APELATIVE PENTRU NOȚIUNEA 'ÎNĂLȚIME, RIDICĂTURĂ'*

DE

DUMITRU LOȘONȚI

BOLD. Boldu, munte înalt de 1659 m, la nord de Cîndești[1] AG; ***Boldu Grindului***, „bold înalt, frumos, cu pădure pe el" II, „bold, un teren mai ridicat" III în masivul Piatra Craiului (Ciocan AG), „pisc larg, mamelon" I, „loc rotund" [*] (Șirnea BV); ***Boldu***, pisc (Valea Popii AG: Codin, *M.*, p. 91); ***Boldu Șutului***, „stîncă" (Rodna BN); ***Boldu Vîștii Mari***, „vîrf de munte foarte ascuțit" I, „vîrf înalt, ascuțit... în legătură cu *Moldoveanu*" II, „un colț acolo sus la munte, un jgheab mare" III (Vîștea de Sus BV); ***Pe Bold***, „dîmb" (Cășei CJ); ***Bold***, „ridicătură de pămînt, deal mai mic, un boldeac" (Hobița GJ: comunicat N. Bîldea) etc.: *bold* (pl. *bolduri*), „deluc ean; ridicătură de pămînt" (Dejani BV), „ridicătură mai mică de pămînt; măidan" (Fundata BV), 'ridicătură de pămînt în formă de claie' (Gura Văii BV), „deal; un fel de muchie" (Șirnea BV), „loc înalt" (Ucea de Sus BV) etc., sens neatestat de dicționare, dezvoltat din cel fundamental 'obiect ascuțit cu care se împunge sau se înțeapă ceva' (DA).

BOLDAN, BÎLDAN, BULDAN. Se întîlnește, ca toponim și apelativ, în Țara Bîrsei, Țara Oltului, nordul Munteniei și Olteniei etc.: ***Boldan***, dealuri (unul în Rucăr, altul în Țigănești AG: Codin, *M.*, p. 91); ***Boldan***, „costiță rotundă, deal" (Breaza BV), „piscotei" (Pojorta BV); ***Boldan***, ridicătură, muchie de formă conică în vîrf (Drăguș); ***Boldan***, „deal, muchie" (Mărgineni BV); ***Boldan***, „poieniță rotundă într-o muchie" (Lisa BV); ***Boldan***, „ridicătură ca un mamelon mare „I", „muchie mai rotundă, pisc mai rotund" V (Oprea Cîrți-

---

* Fragment din comunicarea prezentată la Facultatea de filologie în 18 octombrie 1977. Pentru dicționare am reținut abrevierile din *Bibliografia Dicționarului limbii române*. În plus am folosit următoarele: CHEST. IV = Răspunsuri primite la *Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană*, Cluj, 1930; Codin, *M.* = C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru*, Cîmpulung, 1922; Iordan, *Top.* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963; MDGR = *Marele dicționar geografic al României*, vol. I—V, București, 1898—1902; Matasă, *C.*, =C. Matasă, *Cîmpul lui Dragoș. Toponimie veche și actuală din județul Neamț*, București, 1943; Porucic, *L.*=T. Porucic, *Lexiconul termenilor entopici din limba română*, 1931. Simbolurile pentru județe sînt: AB = Alba, AG = Argeș, BC = Bacău, BH = Bihor, BN = Bistrița-Năsăud, BV = Brașov, CS=Caraș-Severin, CJ = Cluj, GJ = Gorj, HD = Hunedoara, IS = Iași, MM = Maramureș, MH = Mehedinți, MS = Mureș, NT = Neamț, PH = Prahova, SJ = Sălaj, SB = Sibiu, SV = Suceava, VS = Vaslui, VL = Vîlcea. În localitățile în care au fost anchetați mai mulți informatori, prin I, II, etc. notăm răspunsuri primite de la cei principali, iar prin [*], [**] etc. răspunsuri primite de la cei ocazionali.

Relatările informatorilor sînt reproduse literarizat, între ghilimele.

[1] Vezi *Harta turistică a masivului Iezer-Păpușa*, anexată la sfîrșitul lucrării lui N. Popescu, *Iezer-Păpușa*, [1963].

șoara, localitate contopită cu Cîrțișoara BV); ***Boldan***, „un b o l d a n pe Plaiul Buceciului" (Sohodol BV); ***Boldan***, „v î r f" I, „loc mai înalt" II, „p i s c înalt, un b o l d al muntelui, înalt, ăl mai înalt; e rotund, adunat ca o căciulă în vîrf" IV (Ucea de Sus BV); ***Boldan***, „j g h e a b mare, rotund și ascuțit" (Vișteа de Jos BV); ***Bîldanii Pilii*** sau ***Clăile din Pila***, „doi m u n ț i așa alături; sînt exact ca niște clăi" (Olănești VL); ***Buldanu***, „m a i d a n nalt, frumos" I, „m u c h i e ridicată, exact ca un buldan" II (Pietriș VL) etc.: *boldán* (pl. *boldáne)* 'vîrf de munte inaccesibil, c o l ț' (Predeal BV: DA), „d î l m a n" (Arpașu de Sus BV), „d e a l mai mic, d e l i c e a n" (Cîrțișoara), „r i d i c ă t u r ă mai mică de pămînt, m ă i d a n, deal, d e l u l e ț" (Fundata BV), „loc mai ridicat" (Moieciu de Jos BV), „m a m e l o n, teren mai ridicat" (Poarta BV), „m o v i l ă" (Sărata SB), „j g h e a b" (Scorei SB), „c o l ț mare" (Sohodol BV), „ridicătură de teren" (Șimon BV), „deal" (Șirnea BV), 'deal nu prea înalt, de forma căciulii' (Șoimari PH: CHEST. IV, 91/448), „movilă mare" (Ucea de Sus BV) etc.; *bîldán* (pl. *bîldáni)*, „r i d i c ă t u r ă, m u n t e" (Olănești VL); *buldán* (pl. *buldáne)* „teren ridicat, d e a l" (Pietriș VL). Cunoscînd dintr-o hartă turistică oronimul ***Boldan*** (poate unul din cele citate de noi), E. Petrovici [2] îl enumeră printre „cîteva nume de munți din masivul Făgărașului care pot fi ușor recunoscute ca nume de persoană".

BOLDĂNAȘ (pl. *boldănáșe)*, diminutiv (Sohodol BV) de la *boldan* cu suf. *-aș*.

BOLDĂNIȚ (pl. *boldăníțe)*, diminutiv (Sohodol BV) de la *boldan*.

BOLDEAC, derivat (Hobița GJ; vezi *supra*, s.v. BOLD) de la *bold* cu suf. *-eac*. Cf., pentru sufix, *drumeac* <*drum*, *podeac* <*pod* etc.

BOLDULEȚ (pl. *bolduléțe)* 'ridicătură mai mică de pămînt' (Fundata BV: NALR-Trans., 1644/454) e derivat de la *bold* cu suf. *-uleț*.

MOȚ, MOȚU, „r i d i c ă t u r ă cu pădure" (Voivodeni BV), mai este numit și ***Moțu Drăgușului*** de către locuitorii din Voivodeni sau ***Moțu Voivodenilor*** de către cei din Drăguș („pădure; o fost a noastră, a Drăgușului și am vîndut-o"); ***Moțu lu Anghel***, „v î r f ascuțit" II, „d e a l așa înalt; e ca un m o ț așa" III, „m o v i l ă chiar ca un m o ț" IV (Vișteа de Sus BV).

DLR nu cunoaște sensul topografic cu care *moț* circulă în Țara Hațegului, Valea Jiului, sud-vestul Olteniei etc.: „d e a l sau s t î n c ă înaltă" (Crivadia HD), „v î r f de deal" (Dîlja Mare HD), „v î r v, ceva r i d i c ă t u r ă, ceva loc mai înalt, d e a l" (Livezeni HD). *Bordu Cucuruzului*, „m o ț de piatră" XII (Pietros HD); „... îs tri cracuri, tri m o ț u r i adunate la un loc" (Tisoviță MH).

MOȚOȚOI, MUȚUȚUI. Desigur că *moț* 'țugui, țuțui, vîrf' a circulat sau circulă încă pe o arie mai mare, cum dovedesc *moțoțoi* 'vîrf, țugui' (Hălărești VS), explicat în DLR „de la *moț*", și *muțuțui*' (prin Banat și Transilv.) vîrf țuguiat (de deal, la o căpiță, la o căciulă etc.)', înregistrat

---

[2] *Studii de dialectologie și toponimie*, București, 1970, p. 205.

tot în DLR, fără plural, după CADE și după o culegere de cuvinte bănățene, și explicat bine din „contaminare între *moț* și *țuțui*".

După părearea noastră, *moțoți* și *muțuțui* trebuiau lucrate într-un singur articol (cf. *moțodan — muțudan*, *țorțor — țurțur*, *țoță — țuță* etc.), nu în două, fără să se facă nici măcar trimitere de la unul la altul. Din **moțuțui*, prin asimilare progresivă s-a ajuns la *moțoți*, iar prin asimilare regresivă la *muțuțui*. Acesta din urmă e folosit frecvent în Țara Hațegului: *Cioacă*, „m u ț u ț u i mare" III (Baru), *Cuca Popilo*, „m u ț u ț u i nu prea mare" (Paroș), *Munții lu Blaj*, „două m u ț u ț u i e, două g r u i e ț e" (Sarmizegetusa), *Vîrvu Mociocoiului*, „m u ț u ț u i, vîrf" (Păucinești).

MUȚUDAN. ***Muțudan***, „teren mai ridicat; în el se joacă copiii cînd sînt la vite, pentru că de acolo se vede în toate părțile" I, „d e l u ț mic între poieni, c i o c o l i e" II (Fizești HD); ***Muțudan***, numele a două „g r u m u l e i e de pămînt" (I) în Șerel HD: unul la capătul de din jos al satului, „unde se adună vitele dimineața", al doilea în sat, „o pantă unde este transformatorul" II, „d e a l" III.

În Țara Hațegului — unde se află aceste toponime — și în Valea Jiului, apelativul *muțudán* înseamnă „loc strîns ca o căciulă" I (Baru Mic, sat înglobat la Baru), „loc mai ridicat" (Bănița), „loc mai sus" (Crivadia), „loc mai țuguiat, mai ascuțit" (Dealu Babii), „r i d i c ă t u r ă de pămînt, mai mare" I, „v î r v ascuțit ca un mușuroi" II (Dîlja Mare), „d î m p înalt de pămînt; un fel de v î r f" (Federi), „teren mai ridicat" I (Fizești), „loc mai ridicat, mai cu m o ț, mai moțat" (Livezeni), „loc înalt" (Ohaba-Ponor), „d e a l, c i o a c ă, g r i n d așa ridicat, formă de mușuroi" I, „loc ridicat, c i o c a n" II (Uric), „v î r f de deal" XI, „m o ț de pămînt, de piatră; să fie ascuțit" XII (Petros). *Vîrvu ăl Mic*, „m u ț u d a n" și *Cioacă*, „m u ț u d a n" II (Baru Mic); *Grumurezu (Mare)*, „m u ț u d a n" (Pui); *Cioaca Gurii Rîului*, „m u ț u d a n" I (Uric).

Cuvîntul, neatestat de DLR, are formele de pl. *muțudáne* (Dealu Babii, Dîlja Mare, Federi, Livezeni, Ohaba-Ponor, Petros), *muțudánuri* (Livezeni, Uric) și s-a format din contaminarea lui *muțuleu* (vezi *infra*) cu *bordan*, *grindan* sau *maidan*, sinonime întrebuințate frecvent în regiune (Țara Hațegului, Valea Jiului și împrejurimi), ori din *muțuleu* prin substituirea lui *-(u)leu* cu elementul formativ (sufixul) *-(u)dan*, care s-a putut detașa din cele trei cuvinte. Cf., tot acolo, *dîlmuleu — dîlmudan*, *grumuleu-grumudan*, *țuculeu — țucudan*, *țu(r)țuleu — țu(r)țudan* [3] etc.

Prin metateză a rezultat forma *țumudán* (pl. *țumudáne*, *țumudánuri*) „teren ridicat; g r ă m a d ă făcută din cîteva bascule de pămînt; m o v i l ă făcută pentru a cunoaște hotarul între două proprietăți" (Băiești HD).

În Merișor HD am notat și *moțodán* (pl. *moțodáne* „b o n ț de piatră sau de pămînt, așa, ascuțit". Cf. *moțoți — muțuțui*, *moșoroi — mușuroi* etc.

MUȚUDOI (pl. *muțudoáie*) 'mică r i d i c ă t u r ă de pămînt, d e l i ș o r, c u c ă' (Uric HD; *Cioacă*, „m u ț u d o i" II), „m u ș u r o i" (Balomir HD) s-a format din *muțudan*, prin substituirea lui *-an* cu *-oi*. Cf. *țurțan — țurțoi*, *țurțudan — țurțudoi*. Lipsește din DLR.

---

[3] Pentru *grumuleu-grumudan*, vezi articolul nostru din CL, XXII, 1977, nr. 2, p. 187—189. Celelalte cuvinte le vom trata cu altă ocazie.

MUȚUDUI, neinserat nici el în DLR, se folosește tot în Țara Hațegului cu sensurile „v î r f de piatră" [*] [4] (Baru), „m u ș u r o i" IX [5] (Petros), „loc mai ridicat" II (Uric) etc. *Vîrvu cu Busuioc*, „m u ț u d u i" [*] [6] (Baru); *Ciocanu Chiciorii*, „m u ț u d u i u l ala cu pădure, botul ala de deal" II (Uric). Are pl. *muțudúie* (Petros, Uric). S-a format din *muțudan*, prin înlocuirea lui *-an* cu *-ui*, probabil și sub influența lui *muțutui*. Cf. *țurțan — țurțui*. La sfîrșitul anchetei, informatorul al doilea din Uric, în vorbirea căruia am observat și cuvintele *muțudan*, *muțudoi*, îmi mărturisește că „la noi tot m u ț u d u i u l are nume".

MUȚUGUI. Pia Gradea [7] a explicat just cuvîntul *muțugúi* 'vîrf de deal' existent într-un glosar alcătuit în Banat, probabil în Cuptoare CS, din „*muțutui* + *țugui*, prin contaminare". Nu bănuim din ce motive DLR l-a omis. Circulă și în Țara Hațegului, unde l-am întîlnit în Baru (unei r i d i c ă t u r i mai mici, unui v î r f de deal „unu-i zice m u ț u g u i, altul muțudan, cioacă"), Mălăiești (*Căpăciosu*, „e o căpățînă de pămînt, on m u ț u g u i") și Nucșoara (cu sensul „v î r v ascuțit"). În Merișor am observat varianta *muțucúi* (pl. *muțucúie*), „v î r f foarte ascuțit", rezultată prin pierderea sonorității lui *g*, probabil sub influența lui *cui*, *picui*.

MUȚULEU. Este viu în sud-vestul Transilvaniei, cu sensurile 'm o v i l ă' (Bulbuc AB : NALR-Trans., 1644/375), „v î r v u ț așa înalt, v î r v" I, „r i d i c ă t u r ă mai mică" III (Baru HD) „o țîră d î l m ă mică" (Dealu Babii), „m o v i l ă mai mare" V (Petros HD), „g r ă m a d ă de ceva, de tîrși, buruieni, coceni ... " (Ponor HD), „loc mai sus" (Pricaz HD), „r i d i c ă t u r ă" I, „d î l m ă, loc ca o m o v i l ă, ca un m u ș u r o i mai mare" II (Valea Lupului HD), „loc mai înalt, ascuțit" (Vîlcelele Bune HD). DLR nu-l cunoaște. Are pluralul *muțuléie* (Baru, Bulbuc, Dealu Babii, Ponor, Valea Lupului, Vîlcelele Bune).

S-a format, prin asimilare, din * *moțuleu*, un derivat din *moț* + suf. *-uleu*.

OU. Ou, „poiană" (Sîngeorz-Băi BN); ***Ou***, „d î m b ca un ou" I, „r i d i c ă t u r ă rotundă ..., un d î m b cu burtă" II (Bunești CJ); ***Ou Păcătăului***, „e ca un o u" I, „loc rotund d e a l" II (Cițcău CJ); ***Piscul Oului***, „pisc în forma oului" (Osoi IS: MDGR, III, p. 141, s. v. Dealul Doamnei); ***Vîrvu Oului***, „v î r v rotund situat pe un masiv al Țibleșului" (Grofii Țibleșului MM : comunicat Viorel Cozma); ***Ou lui Mate***, „d î m b mare, rătund, chiar ca un ou" I, „d î l m ă" II „d î l m ă rotundă ca on o u" III (Chiheru de Jos MS); ***Ou Brezanului***, „r i d i c ă t u r ă rotundă de teren, înaltă, cu copaci și fîn" și ***Ou Tripencii*** „d e a l rotund, nu prea mare, în forma unui o u" (Bixad SJ : comunicat Gh. Șerbănescu); ***Ou Cucului***, d e a l (Dobrocina SJ : comunicat Gr. Tira); ***Ou*** I, III sau ***Vîrvu Oului*** I, II, „ d e a l rotund, înalt, ca și un o u" II, „d e a l rotund ca un o u" III (Poiana Blenchii SJ) etc.

---

[4] Răspunsul a fost dat de o femeie. Soțul acesteia, Vancea Ioan, un foarte bun informator, folosește frecvent cuvîntul *muțudan*.

[5] Informatorul precizează că nu se referă la mușuroiul făcut de cîrtiță, ci la „o ridicătură mai mică de pămînt".

[6] Vezi nota 4.

[7] *O culegere de cuvinte bănățene*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I, [București], 1960, p. 138.

Toponimele provin din apelativul *ou* „v î r v de deal" (Frîncenii de Piatră SJ), „v î r v de deal rotund" (Lăpuș MM), 'r i d i c ă t u r ă rotundă' (Țăud SJ, Vad CJ etc.), sens dezvoltat prin metaforă și neatestat în dicționare. În multe localități din jumătatea de nord a Transilvaniei (inclusiv Maramureșul) l-am întîlnit în descrierile făcute de informatori diferitelor locuri: *Chicera*, „pantă; sus are on o u, on d î m b mare" (Tărpiu CJ); *Dealu Căstauălor*, „o u l ala" (Țăud SJ); *Dealu Oltului*, „o u" (Mesteacăn SJ); *Dîmbu Călugăruli*, „o u de dîmb frumos" (Chiuiești CJ); *Dîmbu Contuli*, „un o u, o ridicătură ca un ou" (Baba MM); *Dîmbu Paripului*, „o u" (Vad CJ); *Dîmbu Popii*, „on fel de o u" (Pintic CJ); *Dîmbu Țîlichii*, „o u" (Valea Groșilor CJ); *Golumbel* „pădure; e ca un ou, merge tot roată; e un o u, dîmb" (Dobric BN); *Vîrvu Dumbrăvii*, „o u de dîmb" (Calna CJ); *Zănogile*, „îs pîntre dealuri, groape între o u ă de deal" I (Băbdiu CJ) etc.

OUC, diminutiv de la *ou* 'vîrf rotund' (Borleasa BN, Valea Groșilor CJ) cu suf. *-uc*.

OUȘOR, OȘOR, UȘOR. Oușoru, „d e a l" (Bîrsănești BC: MDGR, IV, p. 621); ***Oușorul***, „d e a l" (Brătila BC: *ibid.*); ***Oușorul*** „v î r f de deal" (Căiuți BC: *ibid.*); ***Oușorul***, „m u n t e" (Dofteana BC: *ibid.*); ***Oușorul***, „d e a l cu pădure" (Livezi BC: *ibid.*); ***Oușorul***, podiș (Sîrca IS: *ibid.*); ***Vîrvu Oușorului***, v î r f (Groșii, Țibleșului MM: comunicat Viorel Cozma); ***Oușor***, d e a l (Mastacăn, com. Borlești NT: Matasă, C., p. 49); ***Oușoru***, b î t c ă (Tazlău NT: *ibid.*, p. 63); ***Oușorul***, m u n t e de formă conică (Dorna Candrenilor [8] SV) etc.

Toponimele din BC, IS și SV au fost explicate de Giorge Pascu („Revista critică" XIII, 1939, nr. 2—3, p. 162—163) de la *ouaș* (*ooaș*) 'curătură' (<magh. *avas*, *ovas*), explicație acceptată și de Iordan, *Top.*, p. 23. Fără îndoială că ele provin de la apelativul **oușor* 'ridicătură rotundă', 'vîrf (de deal, munte) rotund', diminutiv de la *ou* 'idem' (vezi *supra*). Amintim că derivarea propusă de G. Pascu întîmpină și dificultăți de ordin formal. Nu există, după cîte știm, un sufix *-or*.

În Vad CJ, o movilă în forma unei jumătăți de ou așezate cu vîrful în sus se cheamă ***Ușor(u)*** I, II, IV — VI, [*], [**] sau ***Oșoru*** III, „d î m b rădicat roată ca și-o pîine; îi o u, rotund" I, „d î l mă'; e rotund, r ă d i c a t în sus; e exact ca și-o minge; e r i d i c ă t u r ă rotundă" II, „îi rotund" V, VI, „o u" VI, „d î m b rotund" [*]. Numirea inițială ***Oușor*** [ou̯uș́or] a ajuns la [*ou̯ș́or], apoi la [oș́or] și, în sfîrșit, probabil prin apropiere de cuvîntul *ușor*, la [uș́or]. Cf. *Rîșor*, pîrîu mai mare și ***Între Rîșoare***, loc între două pîraie, rîușoare (Budești MM; comunicat Ion Roșianu) < **Rîuș́or* < *Rîuuș́or*. Pentru alternanța *o—u* la inițială de cuvînt cf. *Osoiu Popii* II, III și *Usoiu Popii* IV (în Valea Groșilor, localitate vecină cu Vad).

OUȚ, „d î m b mare, înalt, ca un o u" (Căianu Mic BN); ***Vîrvu Outului***, „d e a l cu mesteceni" I, „d e a l înalt" II, „v î r v de deal" III (Poienile Zagrei BN); ***Outu*** II sau ***Vîrvu Outului*** I, II, IV „v î r v rotund" I, „v î r v de munte; e rotund ca un o u la vîrv" II (Tîrlișua BN); ***Outu***, „m u n t e

[8] Vezi T. Naum, *Țara Dornelor. Reflectarea formelor de relief și a rețelei hidrografice în toponimie*, în „Natura. Seria geografie, geologie", 1965, nr. 6, p. 43; I. Simionescu, *Prin munții noștri*, 1973, p. 51.

cu pădure, alungit ca un o u" (Cetea [9] BH) etc. : *ouț* 'vîrf (de deal, munte) rotund', diminutiv de la *ou* 'idem' (vezi *supra*). „... se vede on o u ț : *Dealu Bronțeștilor*" (Țăud SJ).

OȚELE(LE) [u̯ăță̯le I, III [*], [* *]; [u]oță̯lele II; oță̯lele II, IV, [***] etc.] „îs tri d î m b u r i ..., ca tri ouă" I, „îs tri o u ă, așa rătunde, II, „tri d î m b u r i , tri o u ă așa făcute, ca și cum le-ar fi pusă cineva, ... uriașii" III, „b u l b u c u r i " [*] : ***Oțelu*** [oță̯lu] ***cel Mare, Oțelu (cel) din Mijloc*** și ***Oțelu cel Mic*** II, III (Valea Groșilor CJ). La început movilele s-au numit *Outele* [ou̯ță̯le], de la *outele*, pl. lui **outel* (<*ouț* + suf. *-el*). Cu vremea, numele s-a schimbat, la fel ca și în cazul lui *Oșor* (cele două toponime se află în localități vecine!), pronunțîndu-se [*ou̯ță̯le] și pe urmă [oță̯le].

STOG. Stogu lu Coțfan, „j g h e a b mare, p i a t r ă, s t î n c ă" I, „jgheab ca un s t o g" II, „e ca un stog de grîu ; v î r f de piatră ca un stog" III (Cuciulata BV) ; ***Vîvu Stogului*** I, II sau ***Stogu*** II, „v î r v u ț de deal" I, „d î l m ă, loc mai rădicat" II (Dîlja Mare HD) ; ***Stogu***, „cleanțuri și tufe de alun, este un complex de cleanțuri mari" (Hobița-Grădiște HD) ; ***Fața Stogului*** „pantă rea" (Lăpugiu de Sus HD) ; ***Stogu Ceroñilo***, „îi ceva mai ridicat din coastă" (Dăbîca HD), ***Stogu***, m u n t e înalt de 1855 m, la nord-est de Poienile de sub Munte MM) ; ***Stogu de Piatră***, „v î r f de deal" (Calu, azi Piatra Șoimului BC : Matasă, *C.*, p. 46) ; ***Stogu***, fînațe (Poiana Sibiului [10] SB) ; ***Stogul***, v î r f muntos înalt de 1494 m, „p i r a m i d ă" [11], „e ca o căpiță de fîn, mare, înaltă" (Cheia VL), „s t î n c ă mare, m u n t e mare" I, „v î r f înalt, numa piatră de var" II, „r i d i c ă t u r ă de piatră, m u n t e mare" III (Tisa VL) etc. : *stog* (pl. *stoguri*) 'ridicătură (deal, munte) în formă de stog'. În Petrești de Jos CJ (ALR II, s. n., vol. III, h. 809, punctul 250) s-a înregistrat stog 'dîmb' alături de *țuclui*.

STOGȘOARELE, „îs înalte, în forma ca niște căpiți de fîn" (Cheia VL), „ț u r ț u d a n e ; sînt mai mici ca *Stogu*, lîngă el" (Pietrișu VL), „p i e t r i ridicate, înalte" (Tisa VL). Numirea s-a creat pe teren toponomastic, prin derivare de la *Stogu*.

STURU. Înregistrînd toponimul „***Sturu***, m u n t e (Băuțar [12], Clopotiva [13])", Ov. Densusianu *(Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 66) observă „că intrarea lui în toponimie a plecat de la înțelesul de 'stîlp' pe care l-a avut *stur ;* numele acesta s-a dat unei stînci, unui munte ce se înalță ca un stîlp" (p. 68).

Se întîlnește și în alte regiuni muntoase : ***Sturu***, „c u l m e", ***Coasta Sturului***, „c o a s t ă" și ***Dîmbu Sturului***, „d e a l" (Brăzești AB) ; ***Dealu***

---

[9] Vezi Nicolae Mărușca, *Graiul din comuna Borod (Bihor)*, în „Cercetări de limbă și literatură", Oradea, 1970, p. 71.

[10] Eugen Tănase, *Toponimia comunei Poiana-Sibiului*, în AUT. Seria Științe filologice V, 1967, p. 23.

[11] Vezi Nicolae Popescu, *Munții Căpățînii și Coziei*, [1968,] p. 130, 132 ; vezi și harta *Masivul Căpățîna* anexată la sfîrșitul lucrării.

[12] E vorba de vîrful muntos *Sturu*, înalt de 1823 m, aflat la sud-est de Băuțar CS. Vezi V. Sencu, I. Băcănaru, *Județul Caraș-Severin*, București, 1976, harta anexată la sfîrșit.

[13] Foarte probabil este vorba de *Sturu*, munte în masivul Retezat, în apropiere de Soarbele. Vezi fotografia locului în lucrarea lui Gh. Niculescu, *Munții Godeanu. Studiu geo-morfologic*, București, 1965, p. 253.

Sturu (Scărișoara[14] AB); ***Sturul,*** m u n t e înalt de 1 153 m (la vest de Sohodol și la sud-vest de Ponorel[15] AB) și ***Șesu Sturului*** (Sohodol[16]); ***Sturul,*** „v î r f u l muntelui Mateiaș" AG (Codin, *M.*, p. 125); ***Fața Sturului*** (Crișcioru de Sus[17] BH); ***Sturu,*** „cel mai înalt v î r v" I, „d î m b, de a l; cel mai înalt dîmb în pășunat" II (Lăpuștești CJ); ***Sturu,*** „m u n t e, v î r v; ori de unde-l privești e rotund, formă de con; e cel mai mare din sat" [*], „m u n t e împădurit" I, „îi ca o claie, ca o furcitură de fîn; îi rotund și înalt" II, v î r v; cel mai ridicat de aici" VI (Poiana Horea CJ); ***Sturu Popii,*** „b o l o v a n mare și o rîpă" în apropiere de sat, și ***(La) Sturi,*** „b o l o v a n i mari, mari, ca coperișul căsii, pe vîrful muntelui; poți să stai de ploaie sub ei" (Sebeșu de Sus SB); ***La Stur,*** „d e a l pietros", ***Muchea Sturului*** și ***Valea Sturului*** (Bărbătești VL: comunicat Ioan Băluțoiu); ***Sturii***[18], „m u n ț i, r i d i c ă t u r i de piatră, cu vîrfuri ascuțite" I, „v î r f u r i țăncuroase, înalte" II (Tisa VL), „j g h e a b u r i" II (Șuta VL) etc.

Din toponimele menționate rezultă că *stur* (pl. *sturi)* 'v î r f, d e a l ridicat, m u n t e, s t î n c ă' a fost răspîndit pe o arie relativ mare. Se pare că mai circulă pe aiurea, pentru că la Porucic, *L.*, p. 79, găsim *sturi* 'dealuri cu stînci'.

ȚÎFLĂ, ȚÎLFĂ. ȚÎFLA, m u n t e (Borca NT: CHEST. IV, 69/569); ***„Părâul*** și ***Dialu Țiflii"*** (Iapa, azi Luminiș NT: Matasă, *C.*, p. 45); ***Țîfle(le),*** „ț î c l ă de munte" I, „m u n t e înalt" III (Romuli BN); ***Țîlfa,*** „v î r f" (Berevoești AG: Codin, *M.*, p. 126); ***Țîlfa,*** „d e a l" (Jupînești AG: *ibid.)*; ***Țîlfa,*** „d e a l" (Pietroșani AG: *ibid.)*; ***Țîlfă,*** „d e a l înalt; e ca un buric, ca un fund de căldare [întoarsă]" (Mărgineni BV); ***Țîlfa,*** „d e a l" (Șinca Nouă BV); ***Țîlfa,*** „m a m e l o n" VI, VII (Șirnea BV); ***Țîlfă,*** „v î r f" (Ucea de Sus BV); ***Țîlfa Scărișorii,*** „d e a l mai înalt, ț u ț u l e u" II (Dejani BV); ***Țîlfa lu Comăneci,*** „r i d i c ă t u r ă ca o căciulă" I, „d e a l ridicat, v î r f u l unei movili" II (Șercăița BV); ***Dealu Țîlfii,*** „cel mai înalt v î r v de deal" (Calbor BV) etc.: *țîflă* (pl. *țîfle)* 'v î r f ascuțit' (prin sud-vestul Orăștiei[19]), „vîrf ascuțit de munte" I (Fundata BV), 'p i s c, v î r f, s i h l ă' (Porucic, *L.*, p. 26), 'vîrf de deal sau de munte' (Drajna de Sus PH: CHEST. IV, 88/742), 'loc înalt („pe care abia te poți sui")' (Băuțar[20] CS), 'd e a l nu prea înalt, de forma căciulii' (Borca NT: CHEST. IV, 95/569), 'ț î c l ă u; b î t c ă ceva mai mică decît țiclăul' (prin Munții Sucevei; ȘEZ. V, 166) etc., respectiv *țîlfă* (pl. *țîlfe)* 'v î r f de deal ascuțit' (Valea Mare AG: H 9, 435), 'vîrf de deal sau de munte' II (Fundata BV: NALR-Trans., 1 648/454; Sărata SB), 'r i d i c ă t u r ă ascuțită' (Mîndra, Poiana Mărului, Sohodol, Șirnea BV etc.), „g u r g u l e u, j g h e a b" (Sebeșu de Sus SB), 'mare r i d i c ă t u r ă de pămînt în mijlocul unui șes'[21], 'movilă mică' (Porucic, *L.*, p. 81) etc.

[14] Vezi Tache Papahagi, *Cercetări în Munții Apuseni*, în GS II_1, p. 65.

[15] *Ibidem*, harta anexată.

[16] Vezi I. T. Stan, *Toponime din comuna Sohodol (jud. Alba)*, în *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976, p. 254.

[17] Vezi Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crișului Negru*, [București, 1961], p. 135.

[18] Nicolae Popescu *(op. cit.*, harta cit.) dă toponimul sub forma greșită: *Sturul Olăneștilor.*

[19] B. Vulcu, *Termeni geografici de origine populară în împrejurimile Orăștiei*, în „Terra", II, 1970, nr. 4, p. 79.

[20] Romulus Todoran, *Mic glosar dialectal*, Cluj, 1949, p. 22.

[21] Rădulescu-Codin, *O seamă de cuvinte din Muscel*, Cîmpulung, 1901, p. 75.

I.-A. Candrea *(Probleme de toponimie*, curs, 1930—1931, p. 188) deriva pe *țiflă*, *țilfă* din *țiclă (țiglă)* 'vîrf de munte', dar în CADE înregistrează pe *țiflă*, *țîlfă* 'țiclău' fără etimologie.

Forma *țîlf* „vîrf de deal", pe care am întîlnit-o la un informator din Glîmboaca SB, pare a fi o creație personală a acestuia, prin derivare regresivă de la *țîlfă* sau (vezi *infra) țîlfan*.

ȚÎLFAN. Țîlfan, „d î m b de piatră, d e a l jghebos" I, „e în pădure; are formă mai aspră la urcuș " IV (Copăcel BV); ***Țîlfan,*** „r i d i c ă t u r ă; sui și cobori repede pe el; nu ține mult" (Mărgineni BV); ***Țîlfanu Babii*** IV (din Dejani) sau ***Țulfanu Babii*** [*] (din Dejani), „o c ă c i u l ă; e țuguiat" IV — Dejani (Recea BV).

Apelativul *țîlfán*, neatestat de dicționare (inclusiv DLR ms) circulă în BV, unde se află și toponimele menționate, cu sensurile: „r i d i c ă t u r ă de pămînt" (Beclean), „s t î n c ă ascuțită" (Berivoi), „v î r f" (Fundata: NALR-Trans., 1648/454; Mărgineni), „un ț a n c ascuțit, la munte" (Iași), „loc înalt" (Moieciu de Jos), „d e a l mai înalt ca celelalte" (Gura Văii), „v î r f de deal mai înalt" (Sîmbăta de Jos), „d e a l ridicat" (Voila) etc.

Are variantele *țîflán* (Fundata), *țulfán* „loc ascuțit ca un turn" (Dejani) și formele de pl., *țîlfáne* (Fundata, Gura Văii, Sîmbăta de Jos), *țîfláne* (Fundata), *țulfáne* (Dejani) și *țîlfáni* (Beclean, Berivoi, Gura Văii, Iași și Mărgineni). Cf. sinonimul *colțan*, cu pl. *colțane* și *colțani*. Este un derivat de la *țîlfă* cu suf. *-an*.

ȚÎLFĂNEL e un diminutiv de la *țîlfan* cu suf. *-el. Durduiu Bisericii*, „ț î l f ă n e l" (Berivoi BV).

ȚÎLȚAN. Țîlțan, „un b o ț mai înalt" I, „un ț î l ț a n în poiană" III (Breaza BV); ***Țîlțan*** I, [**], „d e a l" [**] (Arpașu de Sus SB); ***Țîlțanu lu Lăudan,*** „un ț î l ț a n, o r i d i c ă t u r ă" I, „este pe Ucișoară" II „e mai înalt; de la el în toate părțile e jos" III (Ucea de Sus BV); ***Țîlțanu Babii*** III (Recea BV) sau ***Țulțanu Babii,*** „aparține de Recea; ț u ț u l e u" II (din Dejani).

Tot în Țara Oltului se întîlnește apelativul *țîlțán*, necunoscut de dicționare (inclusiv DLR ms.), definit de informatori: „r i d i c ă t u r ă mai mare decît celelalte; v î r f" II, „m a i d a n așa mai mare" III (Breaza BV), „d î m b mai înalt" (Cîrța SB), „un fel de d e a l" (Cîrțișoara SB), „v î r f s t î n c ă" (Dejani BV), „j g h e a b de munte, o p i a t r ă sus așa" (Lisa BV), „d e a l mai ascuțit, mai înalt" (Pojorta BV), „r i d i c ă t u r ă de pămînt mai țipătoare; are cîmp de vedere mai larg" (Vișlea de Jos BV), „o ți' de d e a l, o r i d i c ă t u r ă de pămînt" (Vișlea de Sus BV), „loc mai înalt, mai ridicat" (Ucea de Sus BV) etc. Are la pl. formele *țîlțáne* (Cîrța, Vișlea de Jos, Vișlea de Sus etc.) și *țîlțáni* (Breaza, Lisa etc.). Este o contaminare între *țîlfan* (vezi *supra*) și *țurțan* [22].

Iulie 1979 *Institutul de lingvistică și istorie literară*
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță 21

[22] Vom trata acest cuvînt cu altă ocazie.

ORAL ŞI GRAFIC ÎN ÎNVĂŢAREA LIMBILOR STRĂINE

DE

MARINELLA LÖRINCZI ANGIONI

Pentru un adult care practică în mod obişnuit scrisul de la vîrsta de 6—7 ani, aspectul grafic al limbii se leagă indisolubil de aspectul său oral. Această strînsă legătură dă naştere posibilităţii, care deseori se realizează, ca aspectul scris să influenţeze aspectul vorbit. S-a arătat, de exemplu, interferenţa dintre ortografie şi ortoepie [1]. Desigur că această interferenţă este facilitată de o grafie „fonologică" (alfabetică) ca cea a limbii române sau italiene, dar oricum ni se pare plauzibilă ideea că un exerciţiu grafic prelungit, care creează automatisme complexe, adaugă dublului aspect de semnificant şi semnificat un al treilea, şi anume pe cel grafic (vizual).

Pe cînd pentru limba maternă aspectul grafico-vizual intervine după un interval de timp relativ îndelungat faţă de momentul în care începe învăţarea aspectului oral, în procesul de însuşire a unei limbi străine la adulţi, cele trei aspecte (semnificat, semnificant, grafie) se învaţă aproape simultan, cu mici deosebiri de la o limbă la alta în funcţie de sistemul lor grafic. Datorită relaţiilor ce se stabilesc şi se automatizează, prin exerciţii, între semnificant-semnificat-grafie, actualizarea unuia dintre cele trei elemente (sau, mai obişnuit, a două elemente) comportă apariţia celorlalte (sau a celuilalt) în mintea vorbitorului. „Vedem" cuvintele, adică avem reprezentarea lor vizuală, atunci cînd le pronunţăm (acest fenomen a fost intuit şi apoi verificat experimental de psiholingvişti [2]). Şi invers, le „auzim" sau le „rostim" în timp ce le scriem sau le citim (ni le reprezentăm acustic sau mimăm pronunţarea).

La nivel teoretic (oglindit dealtfel de practică, dar realizat în mod conştient doar sporadic) se poate concepe ca cele trei aspecte ale limbii (semnificant-semnificat-grafie) să fie învăţate (predate şi însuşite) în combinaţii de felul următor :

1. semnificant — semnificat
2. grafie — semnificat.

Combinaţia grafie-semnificant, chiar dacă este posibilă (exclusiv în forma pasivă : putem învăţa să citim corect într-o limbă străină, fără să înţelegem textul respectiv ; un exemplu-limită în acest sens îl constituie limba etruscă ; sau, putem recunoaşte o limbă străină după aspectul ei grafic

---

[1] Fl. Şuteu, *Influenţa ortografiei asupra pronunţării literare româneşti*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1976.

[2] Ipoteza a fost emisă de Osgood-Sebeok ; pentru amănunte asupra ei şi asupra experimentărilor efectuate, v. T. Slama-Cazacu, *Introducere în psiholingvistică*, Bucureşti, 1968, în special p. 392, unde se arată că unele persoane se călăuzesc în inversarea experimentală a cuvintelor după imaginea lor grafică.

sau acustic), nu am luat-o în considerare, întrucît în cazul nostru nu ne putem dispensa de latura semantică a limbii-ţintă.

Aplicînd prima combinaţie, cursanţii învaţă :

1-a) să înţeleagă o comunicare orală,

1-b) să formuleze o comunicare orală.

Aplicînd cea de-a doua combinaţie, ei învaţă :

2-a) să înţeleagă o comunicare scrisă.

2-b) să formuleze o comunicare scrisă.

Interesul acordat cazurilor 1 şi /sau 2 depinde de scopul urmărit.

Întrucît cunoaşterea pasivă a limbii (înţelegerea pe cale auditivă sau vizuală [3]) este însuşită mai uşor şi mai repede decît cea activă (exprimarea orală, scrierea), în cadrul unui proces în care se influenţează reciproc, este bine ca, cel puţin teoretic, să separăm net pe 1-a de 1-b şi pe 2-a de 2-b :

1-a) reprezintă aspectele semnificant-semnificat posedate pasiv (înţelegerea pe cale auditivă)

1-b) reprezintă aspectele semnificant-semnificat posedate activ (vorbire)

2-a) reprezintă aspectele grafie-semnificat posedate pasiv (citit)

2-b) reprezintă aspectele grafie-semnificat posedate activ (scris) [4].

1-b şi 2-b, constituind părţi ale unui dialog, presupun sau cer pe 1-a, şi 2-a, în schimb 1-a şi 2-a nu cer neapărat un răspuns, o completare, o continuare [5]. Vrem să spunem prin aceasta că aspectele active ale unei limbi nu se pot realiza, în mod normal, fără ca şi cele pasive să fi fost însuşite, aspectele pasive însă pot fi utilizate şi în absenţa celor active, în cazul uneia şi aceleiaşi persoane. Pentru cele arătate trebuie să avem întotdeauna în vedere că este vorba despre cunoştinţe de limbă **străină** şi nu de limbă maternă.

În anumite împrejurări este deajuns să se cunoască aspectele 1-a sau 2-a (sau ambele) ale unei limbi străine.

Aspectele 1-a-b sînt predate la analfabeţi (copii şi adulţi), iar aspectele 1-a-b + 2-a-b persoanelor cu ştiinţă de carte. Cele patru aspecte se introduc după normele specifice ale metodologiei fiecărei limbi, în felul acesta constituindu-se un curs complet de limbă străină. Numai ca mijloc de informare poate fi învăţat aspectul 2-a şi anumite cursuri de limbă străină ar trebui să aibă în vedere acest lucru, furnizînd tehnici de însuşire, în cel mai scurt timp posibil, a citirii cu ajutorul dicţionarului (ne gîndim în primul rînd la informaţia de specialitate).

---

[3] Am menţinut termenii **pasiv-activ,** consacraţi în literatura de metodologie a predării limbilor străine, deşi împărtăşim ideea că şi receptarea („pasivă", în termeni tradiţionali) este un proces care cere o participare activă a subiectului.

[4] **Scrisul,** în cazul de faţă este cel **activ,** prin care se emite un mesaj nou ; în termeni şcolăreşti este vorba despre **compunere,** cu toate variantele şi gradaţiile cunoscute, faţă de **scrisul pasiv** (copierea sau chiar dictarea) care este folosit în diferitele faze de predare a limbii, pentru a-l familiariza pe elev cu sistemul grafic nou, cu relaţia sunet-grafem etc. În general, considerăm că se poate face o clasificare mai amănunţită a combinaţiilor posibile pentru semnificat-semnificant-grafie sub toate aspectele lor. În acest sens, este extrem de utilă lucrarea *Formarea deprinderilor de limbă străină* de W. M. Rivers, Bucureşti, 1977 (originalul în limba engleză a apărut în 1968).

[5] Răspunsul poate fi dat în altă limbă. În numeroase anecdote se povesteşte despre persoane care învaţă acasă să vorbească o limbă, iar cînd merg în ţara respectivă nu o înţeleg. Această situaţie, chiar dacă este veridică, nu poate fi folosită pentru a demonstra că poţi învăţa

S-a demonstrat că în general comunicarea lingvistică este alcătuită din audiere 45% (audierea corespunde aici aspectului 1-a), vorbire (1-b) 30%, citire (2-a) 16%, scriere (2-b) 9%[6]. Deci cunoaşterea pasivă este net predominantă (61%) chiar la vorbitorii de limbă maternă. Acest fapt nu trebuie trecut cu vederea în predarea unei limbi străine sub toate aspectele ei, mai ales că el se împleteşte cu cheltuieli de timp şi nervoase sporite în cazul însuşirii aspectelor de cunoaştere activă. Aşadar, pentru ceea ce e mai frecvent şi relativ mai uşor (1-a şi 2-a) trebuie să consacrăm mai puţin timp decît pentru însuşirea a ceea ce este mai puţin frecvent şi mai greu (1-b şi 2-b). Aceste două aspecte din urmă (vorbirea şi scrierea) sînt şi cele care se uită cel mai uşor. De aceea, considerăm că într-un curs de limbă străină pentru studenţii care urmează alte facultăţi decît cele filologice trebuie să se urmărească formarea de deprinderi active limitate, dar foarte exacte, cu care să poată exprima foarte corect esenţialul, şi totodată să fie însuşite cunoştinţe pasive bogate şi nuanţate. Într-un fel cursantul ar trebui să ajungă la un stadiu în care să poată „traduce" sau, mai exact, în care să poată reproduce ceea ce aude şi citeşte, într-un limbaj mai simplificat, dar precis şi ferit de ambiguităţi.

Pentru limba maternă (în speţă limba română) s-a dovedit [7] că receptarea unui mesaj oral (1-a) este mai dificilă decît a unui mesaj scris (2-a), iar emiterea unui mesaj scris (2-b) este mai dificilă decît aceea a unuia oral (1-b). Aceste constatări sînt valabile, fără doar şi poate, şi în cazul limbilor străine, cu un singur amendament: credem totuşi că într-o limbă străină se scrie mai uşor decît se vorbeşte în primul rînd datorită ritmului mai lent al scrierii, în al doilea rînd datorită posibilităţii de revenire şi de corectare a ceea ce a fost deja scris.

Sîntem de părerea că nu se pot generaliza constatările făcute în condiţii normale sau patologice, valabile pentru limba maternă, asupra unei limbi străine, în care ponderea şi ordinea de achiziţie a diferitelor aspecte sînt deosebite de cele dintr-o limbă maternă. Ar putea fi imaginate experimente pentru o ierarhizare absolută, din punctul de vedere al dificultăţii, a diferitelor aspecte (1-a-b, 2-a-b) în limba maternă şi într-o limbă străină.

Înainte de a trece la alte probleme ale învăţării unei limbi străine, dorim să recapitulăm cele arătate mai sus într-un tabel:

1) semnificant-semnificat	a) pasiv (înţelegere auditivă): 45% b) activ (vorbire): 30%;	dificil faţă de 2-a dificil faţă de 2-b
2) grafie -semnificat	a) pasiv (citit): 16%; b) activ (scris): 9%;	uşor faţă de 1-a uşor faţă de 1-b

★

numai să vorbeşti o limbă fără să o şi înţelegi. În situaţia amintită, vorbirea greşită (adică cu pronunţare, ritm, intonaţie, accentuări etc. incorecte) este însuşită în cadrul unui proces de învăţare (deci **dialog**) incorect. Învăţarea individuală a aspectului oral (numai prin manuale, fără profesor, deci în afara dialogului) constituie un caz-limită neconcludent.

[6] După *Tratatul de lingvistică generală*, Bucureşti, 1971, p. 166.

[7] T. Slama-Cazacu, *op. cit.*, p. 358.

Studentul ia contact aproape de la începutul cursului cu aspectul grafic al limbii pe care urmează să și-o însușească. S-a observat și s-a demonstrat că în general rostirea și citirea unui text se desfășoară liniar pe unități melodice, pe grupuri de cuvinte, pe sintagme [8]. De aceea metodele moderne de învățare a limbilor străine preconizează ca prezentarea orală a unui text să fie făcută pe sintagme și nu pe cuvinte. Dealtfel, fracționarea unui text pe cuvinte este o operație dificilă în sine și oarecum nefirească. Copilul care învață să scrie, de exemplu, are tendința să lege, la început, articolul proclitic de substantiv ș.a.m.d. Metoda sintagmelor este recomandată și în reeducarea afazicilor [9], și considerăm că ar fi foarte binevenită în abecedare și în manualele de limbi străine pentru începători, chiar dacă ar avea neajunsuri estetico-tipografice. Așadar, ar fi recomandabil ca, cel puțin în manualele amintite, prezentarea grafică a textelor să reflecte coeziunea unităților ritmico-semantice care vor apărea în reproducerea lor orală. Determinanții nu ar trebui despărțiți la capătul rîndului de determinați, și, cu atît mai puțin, cuvintele nu ar trebui despărțite deloc. Am observat că efortul depus în timpul lecturii pentru a lega elementele în conexiune, despărțite în două rînduri consecutive, în plus scrise și cu un sistem grafic nou, este un efort inutil și neproductiv.

Ne vom opri în continuare la **deosebirile dintre textul destinat ascultării și textul destinat citirii.** Cu toate că putem înțelege chiar și numai intuitiv că între un text menit să fie auzit și un text menit să fie văzut (citit) trebuie să existe o diferență de structurare, de redactare, nu ni se pare inutil să insistăm asupra acestui subiect tocmai din perspectiva învățării unei limbi străine.

Între audierea și perceperea vizuală a unui text există în primul rînd deosebire de obiect : textul ascultat este efemer, unitățile discursului sînt înlănțuite fără posibilitatea de a fi reascultate (dacă nu se apelează la înregistrare); textul citit (perceput vizual) este mereu prezent după citirea fiecărui element și de aceea lectura este repetabilă. Repetarea, chiar și numai a unui cuvînt-cheie, ușurează înțelegerea și memorarea [10]. Textul scris se prezintă nu numai liniar, ci în primul rînd simultan în fața ochilor, care pot cuprinde, din cauze fiziologice, mai multe cuvinte, ceea ce nu se întîmplă în cazul textului audiat, care se desfășoară numai liniar.

Credem că această observație cere o aprofundare și o verificare prin metode experimentale, care ar trebui să confirme sau să infirme dacă într-adevăr ipoteza că citim (adică percepem textul de citit) pe unități superioare cuvîntului este justă. În caz afirmativ, un cuvînt, pe măsură ce ochii se mișcă orizontal, este citit de mai multe ori sau rămîne în cîmpul vizual

---

[8] L. Sfîrlea, *Considerații cu privire la ritmul prozei literare românești*, în *Studii de limbă literară și filologie*, I, București, 1969, p. 91—129.

[9] Această metodă a fost expusă de doctorii I. Voinescu și N. Gheorghiță în cadrul ședinței din 30. I. 1979 a GRLA de pe lîngă Universitatea din București.

[10] Pentru rolul cunoașterii prealabile a unor elemente din textul ce urmează a fi citit v. A. Dabija, *Studiu asupra lecturii în diferite situații experimentale (rolul contextului)*, în *Cercetări asupra comunicării*, București, 1973.

un timp mai îndelungat în mai multe combinaţii, cam în felul următor (*a*, *b*, *c* ... reprezintă cuvinte) :

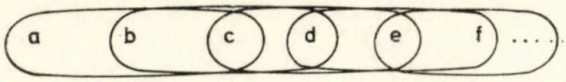

Cel care alcătuieşte un text destinat auzului (de exemplu o prelegere) trebuie să ţină seama de deosebirile dintre particularităţile percepţiei auditive şi cele ale percepţiei vizuale, mai ales dacă se adresează unor străini. Textul de ascultat trebuie să fie simplu din punct de vedere sintactic, fără propoziţii intercalate care trimit la ceva enunţat anterior şi într-o oarecare măsură pierdut şi care pe deasupra întrerup fraza disociindu-i elementele constituente. Textul de ascultat trebuie alcătuit astfel încît să uşureze receptarea cu cît mai puţine pierderi. Textul de citit poate avea, în schimb, toate particularităţile eliminate mai sus : fraze ample, intercalări etc., deoarece ceea ce se uită poate fi reluat.

Iulie 1979

Universitatea din C agliar
Italia

FLAGRANT

DE

ANA CANARACHE

Adjectivul *flagrant* înseamnă „care sare în ochi, te izbeşte" („izbitor, evident", spune DEX). Cuvîntul vine din franţuzeşte, unde este explicat la fel („evident, incontestabil", cf. *Larousse).*

Termenul se foloseşte mai mult ca determinativ pe lîngă substantivul *delict (flagrant delict* înseamnă „delict, crimă, greşeală, infracţiune, descoperite chiar în momentul cînd sînt săvîrşite", deci clare, vizibile, evidente, izbitoare) :

A surprins în flagrant delict 27 de vehicule („Scînteia", 18 iunie 1978, p. 6, col. 6).

A surprins pe cei doi inspectori examinatori în flagrant delict („Scînteia", 3 noiembrie 1978, p. 5, col. 1).

Termenul se foloseşte, ce-i drept mai rar, şi pe lîngă alte substantive, accentuînd de asemenea ideea :

Infracţiune flagrantă (Codul de procedură penală, art. 465, p. 161).

Încălcare flagrantă a legilor („Scînteia", 10 iulie 1978, p. 2, col. 5).

O mărturie tăcută, impalpabilă, în flagrantă contradicţie cu... („Magaz. Ist.", nr. 1/1979, p. 5, col. 2).

Falsul în actele publice,... ajunseseră atît de flagrante, încît... („Magaz. Ist.", nr. 1/1979, p. 15, col. 1).

Fusese indus în flagrantă eroare (Stelian Neagoe, *Triumful raţiunii...*, p. 151).

Se folosesc chiar şi grade de comparaţie :

O mărturie mai flagrantă, mai grăitoare (Maurice Baring, *Leagănul pisicii,* p. 277).

Asemenea măsuri contravin în modul cel mai flagrant principiilor, normelor („Scînteia", 1 noiembrie 1978, p. 4, col.1).

În timpul din urmă, cuvîntul se foloseşte şi cu valoare de adverb, aşa cum atîtea adjective pot fi folosite adverbial :

Procedeu ce ar fi încălcat flagrant autonomia universitară (Stelian Neagoe, *op. cit.,* p. 139).

Statutul politic al Principatelor Române contrastează de asemenea lagrant cu cel al teritoriilor din sudul Dunării („Magaz. Ist.", martie 1979, p. 31, col. 1).

Aspect care contrastează flagrant cu blocurile frumos construite („Scînteia", 3 iulie 1979, p. 2, col. 5).

În nici un caz însă *flagrant* nu poate fi folosit ca substantiv, cum se întîlneşte astăzi nu prea rar, atunci cînd cel ce-l foloseşte nu-i cunoaşte,

probabil, înțelesul și valoarea gramaticală, sensul cuvîntului *delict* fiind preluat, pe nedrept, de adjectiv :

A fost prins în flagrant, judecat și condamnat („Scînteia", 29 octombrie 1978, p. 2, col. 1).

L-a prins în flagrant, în timp ce sustrăgea obiecte din mașină (ib., 13 martie 1979, p. 2, col. 1).

A fost prins în flagrant cu astfel de negoț (ib., iunie 1979, p. 2, col. 1).

Măsuri de supraveghere, realizarea flagrantului, întocmirea dosarului („Femeia", nr. 6/1978, p. 15, col. 3).

Evident că cine cunoaște sensul corect al termenului nu poate face astfel de devieri gramaticale ale cuvîntului.

Ar fi de dorit să se ia seama și să nu se mai facă astfel de „flagrante" greșeli lingvistice.

August 1979 *București, str. Popa Tatu 20*

OMOFONIA ÎN CONCEPȚIA LUI I.HELIADE RĂDULESCU DESPRE ORTOGRAFIE

DE

ION ȘTEFAN

Într-un articol recent, Valeria Guțu Romalo demonstrează că pivotul propunerilor ortografice făcute de I. Heliade Rădulescu după 1840 îl constituie principiul morfologic [1]. Desigur, acesta este principiul principal. Dar el este secundat de un principiu auxiliar, interesant și original, formulat, se pare, numai de Heliade, și anume acela al evitării omografiei, în cazul cuvintelor omofone. În ortografie, Heliade aplică deci principiul că fiecărui sens trebuie să-i corespundă un semn.

Receptarea corectă a ideilor transmise prin scris reclamă o ortografie, consideră Heliade, cît mai diferențiată [2]. Urmărind cu atenție părerile lui despre ortografie, se observă că Heliade nu avea ideea de context, că el nu încadrează cuvîntul în ambianța lui lingvistică, prin care se lămurește sensul. Pentru el, orice cuvînt trebuie să aibă un sens precis, independent de contextul în care este situat, de relațiile în care intră cu alte cuvinte în cadrul comunicării. Or, în limbă există diferite cuvinte omonime. De asemenea, cuvintele mai scurte, mai ales cele de 1—2 silabe, uneori și de 3 silabe, pot ajunge să aibă, prin flexiune, corp fonetic identic ; deși au sensuri diferite, ele sînt omofone. În scrierea fonetică, omofonia determină omografia, ceea ce nu împiedică înțelegerea cuvîntului. Astăzi se știe că două cuvinte cu sensuri diferite, însă cu formă identică, au formule proprii, distincte, de distribuție. Contextul înlătură ambiguitatea. Dealtfel, majoritatea omonimelor aparțin unor stiluri diferite ale limbii. Potrivit concepției lui Heliade, astfel de cuvinte trebuie, totuși, să fie ortografiate în mod diferit. El a combătut scrierea fonetică, cu litere latine, și pentru motivul că nu dă posibilitatea distingerii clare a cuvintelor.

Se observă că, în fond, concepția ortografică a lui Heliade nu este lipsită de coerență. Între principiul morfologic și tratamentul omofoniei există o corelație evidentă. Pe de o parte, așa cum a arătat și Valeria Guțu Romalo, dacă un cuvînt își modifică, prin flexiune, unele foneme, potrivit părerii lui Heliade, care, dealtfel, va fi formulată și de Titu Maiorescu [3], el trebuie astfel ortografiat, încît să se vadă că este același cuvînt. În declinare sau conjugare variază numai forma, adică desinențele, nu însă și ma-

---

[1] SCL, XXIX, 1978, nr. 5, p. 555 și urm.

[2] Heliade spune textual : „Scrisoarea dreaptă sau ortografia este a scrie așa de just și așa de distins (aici *distins* înseamnă „distinct, diferențiat", — *n.n.*), încît cei ce nu sînt de față întotdeauna să înțeleagă însuși aceea ce am cugetat noi cînd am scris" (I. Heliade Rădulescu, *Literatura, critica*, București, 1860, p. 84).

[3] Și Maiorescu cere ca cuvîntul să-și păstreze, din punct de vedere ortografic, fizionomia, chiar dacă flexiunea determină alternanțe fonetice (Titu Maiorescu, *Opere*, vol. I, București, Editura Minerva, 1978, p. 339—341).

teria, rădăcina cuvîntului. De aceea, trebuie să scriem *věd, vědînd, să se vědă*, în acest fel fiind clară legătura acestor forme cu infinitivul *a vedea* [4]. Pe de altă parte, dacă un cuvînt, prin flexiune, devine identic cu altul, el trebuie diferențiat în planul ortografic. Altfel spus, diferențierea fonetică a aceluiași cuvînt, determinată de modificările morfologice, implică identitatea expresiei lui grafice (cu excepția desinențelor), în timp ce identitatea fonetică a două cuvinte, survenită în urma schimbărilor morfologice, impune diferențierea lor ortografică. Acesta este principiul fundamental al ortografiei lui Heliade — recunoașterea fizionomiei cuvîntului prin ortografie, indiferent de formele lui flexionare.

Nu este exclus ca atitudinea lui Heliade față de omofone să-și aibă rădăcina în scrierile lui Petru Maior. Referindu-se la faptul că acesta a întrebuințat forma latină *sum* și că a creat o formă analogică *esc*, care ar fi existat în latina populară, numai pentru a evita pe cea existentă în română (*sînt*), aceeași pentru singular și plural, Florea Fugariu remarcă semnificația lor pentru poziția lui P. Maior în problema „îndreptării" limbii [5]. Evitarea omofoniei este la Heliade o cale de pătrundere a etimologismului : urmărind să evite omografele, el recurge la unele distincții grafice oferite de etimologie ; în unele cazuri însă, scriitorul face apel și la diferențieri care nu au justificare etimologică, fapt care ilustrează însemnătatea acordată de el acestei probleme.

Dintre exemplele date de Heliade, foarte puține cuvinte sînt omonime propriu-zise, adică cuvinte cu formă identică și cu sensuri diferite, aparținînd aceleiași categorii gramaticale, cum ar fi, de pildă, *păr* (părul capului) și *păr* (pomul), provenite din cuvinte latine diferite : *pilus* și *pirus* și care lipsesc din exemplificările furnizate de autor (el scria *păru*, respectiv *pěru*). Heliade se oprește asupra formei *cer*, pentru care propune următoarele reprezentări grafice diferite : *ceru*, bolta cerească (lat. *caelum*), *cerru*, specie de arbore (lat. *cerrus*) și *queru*, din lat. *quero*, pers. 1 sing. a prezentului indicativ (însă *quer* la pers. 3 pl.) [6]. Celelalte suprapuneri de forme exemplificate de scriitor se produc în cadrul schimbărilor morfologice. Pluralul substantivului *cîntar* devine identic cu substantivul verbal *cîntare* (el scrie *cântare*), de aceea primul trebuie ortografiat *quîntare*. Recomandarea nu este justificată etimologic, cuvîntul provenind, după cum precizează H. Tiktin, din neogreacă sau turcă ; propunerea lui Heliade are însă ca model, probabil, it. *quintale*. La plural, substantivul *car* se suprapune pronumelui relativ *care*, de aceea propune să se scrie *carre* (lat. *carrus*) și *quare* (lat. *qualis*), invocînd în sprijinul său faptul că și în limba veche se făcea

---

[4] De fapt, Heliade nu este de acord cu forma *a vedea*. El scrie : „nouă, cît pentru infinitiv cată să ne servească de tip idioma fraților moldoveni : *a vedé, a tăcé*, iar nu a *a vedea, a tăcea*" (I. Heliade Rădulescu, *Literatura, critica*, ed. cit., p. 137). Probabil că el cerea aceasta pentru integrarea formei în sistem : *a cînta — cîntare, a vedé — vedere, a duce — ducere*. Nu este singurul fonetism moldovean recomandat de Heliade. El afirmă că, în cuvinte ca *rîu, sîn, rîs*, moldovenii îl pronunță pe *î* ca pe un *i* pur și propune ca toți românii să se deprindă cu această pronunțare (*op. cit.*, p. 156).

[5] Vezi Petru Maior, *Scrieri*, vol. II, București, Editura Minerva, 1976, p. 302. Maior scrie, de fapt, *săm* (*sînt*) (*op. cit.*, p. 306), iar despre *esc* spune că este folosit de românii din sudul Dunării (*op. cit.*, p. 317). O diferențiere asemănătoare făcea, în 1860, și Gavril Munteanu : „Pentru 1 pers. avem formele *sunt, să, sum* și *escă*, toate romanice, între care însă e de preferat *sum* spre a se putea destinge de pers. 3 plur. *sunt*, care e și *să*" (*Gramatica română*, Brașov, 1860, p. 49).

[6] I. Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 65.

o distincție : *car* devine la plural *cară*, formă folosită, dealtfel, un timp, și de Heliade [7]. Alăturînd forma de feminin singular a adjectivului *viu* de substantivul *vie* și de forma iotacizată *vie*, a verbului *a veni*, Heliade spune : „La o scriere distinctivă, care să nu se contrazică cu definiția ortografică, aceste omonime, după părerea mea, trebuie scrise așa : *viie de viță*, *vie*, feminin de la *viu*, *viie*, *vine*, imperativul lui *venire*" [8].

Din scrierile lui Heliade rezultă că el aplica un tratament ortografic diferențiat următoarelor omofone : *noĕ*, pronumele, *nuoă*, adjectivul, la feminin sing. (la plural, *nuoĕ*, probabil după model italian : *nuova/nuove*) [9], și *noă*, numeralul. Scriitorul se gîndea și la o diferențiere ortografică a adjectivelor și a adverbelor cu formă identică *(om frumos, cîntă frumos)*; el se întreabă dacă n-ar fi posibil ca autorii de gramatici să se învoiască a stabili caracteristici prin care să se deosebească în scris astfel de cuvinte [10]. Nu este exclus ca această doleanță să fi contribuit la preferința, de la un moment dat, a lui Heliade pentru adverbele cu terminația italiană *-mente* : „mă pierde și *materialmente* și *spiritualmente*" [11].

Interesantă este și poziția lui Heliade față de identitatea unor forme ale paradigmei verbului. Atitudinea lui față de omofone a avut repercusiuni în evoluția limbii literare, unele din recomandările sale în domeniul morfologiei verbului fiind acceptate definitiv ca normă literară. Ceea ce nu admite Heliade, în cazul verbului, este suprapunerea din punct de vedere ortografic a formelor aparținînd unor timpuri diferite. Astfel, de exemplu, trebuie scris *cîntaiu*, la perfectul simplu pers. 1 sing., deci cu *-u* final, formă pe care o susține trimițînd la limba cărților religioase, însă *cîntai*, la pers. 2 sing. a imperfectului indicativ. Verbele de conjugarea I au formă asemănătoare la prezentul indicativ și perfectul simplu pers. 3 sing., deosebindu-se numai prin accent ; pentru a le distinge, Heliade recomandă să se scrie, de exemplu, *appucă*, dar *appucò*, fiindcă astfel forma ultimă primește o vocală rotundă, care se rostește cu gura mai deschisă [12]. La rîndul lui, perfectul simplu, pers. 3 sing., în cazurile cînd se suprapune participiului (pluralul feminin), trebuie să capete o dublare a consoanei, „pentru că așa o cere originea acestor vorbe", spune el [13] scriindu-se, de exemplu, *dusse*, *ḑisse*, *pusse* la perfect, însă *duse*, *ḑise*, *puse* la participiu. În acest caz, Heliade se deosebește de latiniști ca A. T. Laurian și I. C. Massim, care scriu cu consoană dublă ambele forme.

De asemenea, Heliade nu admite identitatea unor forme ale auxiliarului la timpurile compuse. La perfectul compus existau două perechi de

---

[7] *A carălor uruire* (I. Heliade Rădulescu, *Opere*, vol. I, București, Editura fundațiilor pentru literatură și artă, 1939, p. 100).

[8] *Literatura, critica*, ed. cit., p. 138. „Se scrie » — zice Heliade — « *aquelle* » pronumele demonstrativ, însă *acele*, pluralul lui *ac*, *quine*, pronumele interogativ, dar *cine*, pluralul substantivului *cină*" etc. (p. 87).

[9] De exemplu, Heliade scrie : „o viață nuoă", dar „questiuni ... *nuoĕ*" (*Echilibru intre antiteze*, București, 1859—1869, p. 7). Probabil și prin analogie cu *blîndu/blînḑi*, *blînḑă/blînde*, el scrie *lungu/lungi*, *lungă/lunge* (*Literatura. critica*, ed. cit., p. 102).

[10] *Literatura, critica*, ed. cit., p. 142.

[11] *Echilibru intre antiteze*, ed. cit., p. 3.

[12] *Literatura, critica*, ed. cit., p. 117.

[13] *Op. cit.*, p. 120.

forme identice ale auxiliarului : pers. 1 sing. cu pers. 1 pl. și pers. 3 sing. cu a 3-a pl. Pentru prima pereche, Heliade propune o diferențiere ortografică : *am făcut*, dar *ammu făcut*, la pers. 1 plural [14]. Pentru cea de-a doua pereche recomandă eliminarea omonimiei prin însușirea unei inovcații muntenești, propunere aplicată de scriitor încă în *Gramatica românească* din 1828. Pentru că în cărțile vechi bisericești, pe a căror limbă susține că-și întemeiază sistemul gramatical, se folosește numai forma *au*, Heliade caută să justifice înlăturarea ei la pers. 3 sing. : „Sînt mulți, spune el, ce pretind a scrie singularul *a făcut* ca pe pluralul *au făcut*". Se invocă, în acest scop, zice scriitorul, limba bisericească. Însă limba trebuie perfecționată. „Apoi — adaugă Heliade — cine îmi poate spune că moșii noștri zicînd *au făcut Dumnezeu* și nu *a făcut*, nu cugeta să dea un verb plural divinității (pentru majestatea stilului) și celor aleși ai săi pentru marea cuviință" [15]. Ar fi vorba deci de o manieră, de o formă protocolară, explică Heliade, cum zic francezii, *vous parlez*, însă cu înțeles de singular. Este o explicație a formei care a fost norma literară pînă pe la mijlocul secolului trecut, prin presupunerea unei influențe a scrierilor biblice.

Singurele forme flexionare omofone și omografe acceptate de Heliade sînt cele din cadrul acelorași timpuri simple, în măsura în care ele sînt explicabile din punct de vedere etimologic, cum ar fi pers. 3 sing. și a 3 pl. ale prezentului indicativ la verbele de conjugarea I *(cantat > cîntă, cantant > cîntă)*. Scriitorul critică pe cei ce diferențiază pers. 3 pl. de pers. 3 sing. la prezentul indicativ al verbelor din această categorie. Avînd o silabă mai puțin, forma de pers. 3 pl. egală cu pers. 1 sing. era uzuală în poezie, de unde a pătruns și în proză [16].

De asemenea, Heliade acceptă identitatea pers. 3 sing. și pers. 3 pl. la imperfectul indicativ. În legătură cu această formă, Heliade scrie în „Curierul românesc" din 25 ianuarie 1848 (text reluat în volumul citat din 1860) : „Mulți scriu și pronunță a treia persoană a pluralului de la imperfect, *formau, cîntau, arau ei*, în loc de *forma, cînta, ara ei*. Credem că aceste două forme și una și alta sînt bune și rămîne la gustul scriitorului mai vîrtos la versificație" [17]. Se observă că, deși în 1838 apreciase că pers. 3 pl. a imperfectului indicativ cu desinența *-u*, așa cum o foloseau bănățenii, este mai corectă din punct de vedere gramatical, în 1848 acceptă ambele forme. Din formularea lui Heliade : „mulți scriu ... *formau* ... în loc de *forma*" reiese însă că, la acea dată, el, personal, folosea forma etimologică. Afirmația lui că „mulți scriu și pronunță" cu desinența *-u* ni se pare exagerată pentru anul 1848, dar nu și pentru anul 1860, cînd apare volumul

---

[14] *Op. cit.*, p. 129.

[15] *Op. cit.*, p. 135.

[16] N. Bălcescu scrie : „Aceste idei *se lupt* cu interesele noastre" (*Opere*, vol. I, București, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 167). Heliade însă subliniază : „Uitați-vă la conjugarea primă și veți vedea : *eu cintu, ellu cintă* și *ei* iar *cintă*" (*Literatura, critica*, p. 25). Scriitorul afirmă că forma greșită a apărut după 1830 (*op. cit.*, p. 114). Dar folosește el însuși, uneori, asemenea forme, în versuri, fie din necesități ritmice (*Și fără urmă de strecor toate*), fie pentru realizarea rimei (*Vin să-nfrunteze moartea peste cei morți, ș-îi răzbun*, ultimul cuvînt rimînd cu *pun*) (I. Heliade Rădulescu, *Opere*, vol. I, ed. cit., p. 78, 102).

[17] *Literatura, critica*, ed. cit., p. 115—116. Însuși Eminescu folosește în rimă, uneori, forma etimologică, dar pe cea literară, în interiorul versului, în basme versificate : *Împăratul de zid strașnic și de poartă ce avea / Ferestrele stau deschise și ușile se crăpa*, însă : *Și-n cazan notind în zamă clocoteau v-o două vaci* (M. Eminescu, *Opere*, vol. VI, ediția Perpessicius, p. 28—29).

citat și cînd forma actuală căpătase o difuzare aproape generală. Se pare că Heliade a renunțat să folosească desinența *-u*, pe de o parte, din cauza formării unui diftong descendent, într-o perioadă cînd el pleda pentru menținerea în limbă a cît mai multor vocale deschise, care dau o mai mare eufonie limbii, comparînd în acest sens româna cu italiana; pe de altă parte, pentru că forma fără *-u* era etimologic normală și deci inovația nu constituia un aport la demonstrarea latinității limbii noastre.

Atitudinea lui Heliade față de omofone reprezintă un moment interesant din istoria ortografiei limbii române cu alfabet latin. În esență, ea este o manifestare a etimologismului [18]. Prin diferențierea grafică a cuvintelor omofone, Heliade întreprinde o regresiune spre forme mai vechi mai apropiate de cele originare, cînd ele nu se suprapuneau din punct de vedere fonetic.

Înainte de a încheia, am vrea să remarcăm că Heliade nu era mulțumit nici de faptul că foarte multe cuvinte sînt polisemantice. El cere să nu se zică și „onoarei", și „probității", și „onestității" tot *cinste*, ci „toată nuanța ideii să-și aibă numele său" [19], afirmație care, de fapt, viza înlocuirea cuvintelor de altă origine decît cea latină cu termeni împrumutați din latină sau din limbile romanice; substratul ei era deci purist.

Aprilie 1979 *București, Piața Națiunile Unite 3—5*

[18] „Heliade ... începe prin a susține, în 1828, principiul fonetic al scrierii și atitudinea obiectivă în reformarea limbii, pentru ca, după 1840, să devină un etimologist" (Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, Editura Academiei R.S.R., 1976, p. 61).

[19] I. Heliade Rădulescu, *Opere*, vol. II, ed. cit., 1943, p. 330.

DESPRE SCRIEREA NUMELOR TOPICE TERMINATE ÎN *-EANA*

DE

RADU SP. POPESCU

Există pe teritoriul ţării noastre mai multe localităţi formate cu sufixul *-(e)ana* (forma de feminin articulat a sufixului *-ean*, cu pluralul *-eni* < v. sl. -ѣанѣ, -ꙗанѣ).

Dăm o listă cvasicompletă a lor, alcătuită pe baza *Indicatorului localităţilor din România*[1]: *Bălăceana* (com. Vadu Paşii, jud. Buzău), *Boziana* (sat desfiinţat, înglobat în Jupîneşti-Gorj), *Bîrsana* (sat şi comună în Maramureş), *Bucşana* (comuna Prigoria, jud. Gorj), *Brădeana* (com. Sohodol, jud. Alba), *Copăceana* (numele unui sat din comuna Fălciu, jud. Vaslui, şi al unui sat desfiinţat, înglobat în Grozeşti, jud. Iaşi), *Curteana* (sat şi comună, jud. Olt, şi sat înglobat în oraşul Tîrgu Cărbuneşti-Gorj), *Crişana* (sat desfiinţat, înglobat în Zerind — Arad), *Dîrjana* (sat înglobat în Leau, comuna Tomeşti, judeţul Hunedoara), *Dobrana* (com. Prigoria, jud. Gorj), *Foltana* (sat desfiinţat, înglobat în Tulucești, judeţul Galaţi), *Găiceana* (sat şi comună în jud. Bacău), *Găureana* (veche denumire a satului Văii, comuna Strunga, jud. Iaşi, şi a satului Vîlcele, comuna Brăeşti, jud. Botoşani), *Grăjdana* (com. Tisău, jud. Buzău), *Haţegana* (com. Vinţu de Jos, jud. Alba), *Plopana* (sat şi comună în jud. Bacău), *Rădeana* (sat înglobat în municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, jud. Bacău), *Trestiana* (sat desfiinţat, înglobat în satul Poiana, comuna Schitu Duca, jud. Iaşi), *Zătreana* (sat înglobat în Fărcăşeşti, jud. Gorj) ş.a.

Cele mai numeroase nume de sate în *-(e)ana* apar în Moldova şi pe teritoriul apropiat de Moldova (este vorba de judeţul Buzău), dar se întîlnesc frecvent şi în judeţele Alba, Hunedoara, Arad, precum şi în judeţul Gorj.

Sufixul *-eana*, cu sens de „apartenenţă locală", este întrebuinţat uneori şi pentru a forma derivate care denumesc dansuri sau melodii populare dintr-o anumită zonă (*lugojeană* — vezi DEX, p. 510, *bănăţeană* etc.), iar, în ultima vreme, este întîlnit, tot mai frecvent, în formarea numelui unor întreprinderi (în special de industrie uşoară: încălţăminte, textile ş.a). De ex.: Fabrica de încălţăminte *Argeşeana* Piteşti, Fabrica de încălţăminte *Ardeleana* Alba Iulia, Întreprinderea de încălţăminte *Bihoreana* — Marghita (jud. Bihor), Combinatul de pielărie şi încălţăminte *Clujeana* Cluj-Napoca, Fabrica *Maramureşeana* (Sighetu Marmaţiei), Întreprinderea *Săceleana* (Săcele — jud. Braşov) ş.a.

Din analiza numelor de mai sus se constată că, în unele cazuri, *e* (semivocalic) din suf. *-eana* a acţionat asupra consoanei precedente, în

---

[1] Ion Iordan, Petre Gîştescu, D. I. Oancea, *Indicatorul localităţilor din România*, Bucureşti, 1974.

alte cazuri nu. Prima situație o întîlnim în *bănățeana* (<n. top. *Banat*). *Găiceana* (cf. n. pers. *Gaică*), *Dîrjana* (cf. n. pers. *Dîrzu*) și, probabil, *Copăceana* (în cazul în care are la bază singularul actual *copac*, iar nu singularul vechi sau pluralul actual *copaci*)[2]; cea de-a doua, în *Brădeana*, *Coteana*, *Curteana*, *Rădeana*[3] ș.a.

Ocupîndu-se de numele de locuitori în *-ean*, *-ian*, *-an*, Elena Carabulea[4] arată că *-an* apare cînd tema se termină :1. În *-u̯* (*băcăuan*, *hîrlăuan* etc.), limba română netolerînd grupul *u̯e*. 2. În *c*, *g*, limba evitînd uneori alterarea acestor consoane în *ĉ*, *ĝ* (*hațegan* < *Hațeg*, *luncan* < *Lunca*). Constatările de sub 1 și 2 sînt valabile și pentru feminin : *Băcăuana*, *Hațegana* etc. 3. În consoană dură, fapt reflectat, uneori, în toponimie : *Bîrsana*, *Crișana* și, probabil, *Grăjdana*, *Foltana* (<n. pers. *Foltea*[5] — cf. și localitatea *Folteşti*, tot din județul Galați), *Plopana* ș.a.

Adăugăm, la cele spuse de Elena Carabulea, încă o situație în care întîlnim *-an*, *-ana* : cînd tema se termină în *i̯* : *secuian* (cf. *Secuiana* — numele unei întreprinderi din orașul Sfîntu Gheorghe, jud. Covasna). Aceasta, întrucît în limba actuală nu mai există triftongul *i̯ea*[6].

În scrierea cu sufixul *-eana* sau *-ana* se observă multe inconsecvențe și ezitări, în special cînd tema toponimică se termină în consoanele *ș*, *j*. De ex., provincia istorică de pe Crișuri este scrisă *Crișana*; la fel, C.A.P. *Crișana* (din Sîntandrei, jud. Bihor), Cooperativa meșteșugărească *Arta Crișana* Oradea, Întreprinderea industrială de stat *Crișana* Oradea (cu *-ana* deci, față de *Bihoreana*, scris cu *-eana*). În cartea de telefoane din 1975 apare Cooperativa de producție meșteșugărească *Logojana* (Lugoj). Numele dansului popular, în DEX, p. 510, este notat, în schimb, *lugojeana*. Pe pantofii fabricați la Combinatul de pielărie și încălțăminte din Cluj-Napoca se scria, într-o vreme, *Clujana*; la fel apare ortografiat numele întreprinderii în cartea de telefoane, ediția 1975. Firma actuală este însă *Clujeana* (cu *-eana*) și așa este citată în presă. *Sălăjana* este numele unei C.A.P. din Gherla (jud. Cluj), al unei crame din Zalău și al unei fabrici mixte din Jibou (jud. Sălaj) ș.a. Apar, de asemenea : *Argeșeana* (numele unei fabrici din Pitești), *Maramureșeana* (fabrică din Sighetu Marmației) ș.a.

Se observă că există, în general, un paralelism, relevant pentru toponimie, între *-eni* și *-eana*, pe de o parte, și *-ani* și *-ana*, pe de altă parte : dacă numele de grup este terminat în *-eni*, femininul singular corespunzător este *-eana*[7] : *coteni-Coteana*, *curteni-Curteana*, *găureni-Găureana* etc. (pentru

---

[2] Cf. și satele, formate de la nume de grup, *Flămînzeni* — sat înglobat în Buftea, jud. Ilfov (<*flămînzeni*< *Flămînda*), *Frumușani* (sat și comună în Ilfov) și *Frumușeni* (sat al comunei Fîntînele, municipiul Arad) <*frumușeni* < *Frumos(u)*, *Gîșteni* (com. Răcăciuni, jud. Bacău) <*gîșteni* < *Gîscă*, *Broșteni* (în mai multe județe din țară) < *broșteni* < *Broască*.

[3] Cf. n. top. *Coteni*, *Rădeni* etc., din diverse zone ale țării.

[4] Elena Carabulea, *Numele de locuitori* în *-ean*, *-ian*, *-an*, în LR, XXVII, 1977, nr. 2, p. 149—154.

[5] Pentru n. pers. *Folte(a)*, vezi și N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, p. 275—276.

[6] Întîlnit însă în româna veche : lat. *pĕtra* <rom. com. * *pi̯ĕátră* (vezi *Istoria limbii române*, vol. II, București, Edit. Acad. R.S. România, 1969, p. 197). Limba actuală a transformat triftongul *i̯ĕá* în diftong.

[7] Cu excepția situațiilor indicate mai jos, la p. 625, punctul 1, *excepție*.

întreprinderi : *ardeleni-Ardeleana, bihoreni-Bihoreana* etc.) ; iar dacă numele de grup se formează cu *-ani* [8], corespondentul la feminin singular este *-ana : băcăuani-Băcăuana, hațegani-Hațegana* etc. S-ar părea deci că scrierea cu *-eana* sau cu *-ana* s-ar putea normaliza în funcție de variantele *-eni*, respectiv *-ani*. Cum însă nu avem o hartă lingvistică precisă în legătură cu ariile acestor variante, o regulă, pe baza lor, nu se poate încă formula [9]. În această situație, credem că nu ne rămîne decît să adoptăm, în scrierea toponimelor, prevederile *Îndreptarului ortografic*. De pildă, în *Hotărîrea* de la începutul *Micului dicționar ortografic* [10], se recomandă, „în afară de rădăcina cuvintelor, în terminații și sufixe", scrierea cu *ea* „pentru a păstra identitatea imaginii grafice a terminațiilor și a sufixelor".

Aplicînd aceste recomandări la toponimie, considerăm :

1. În afară de rădăcina toponimului trebuie să se scrie cu *ea* și deci cu varianta *-eana*. Așadar, *Brădeana, Coteana* etc., iar pentru întreprinderi : *Bihoreana, Arădeana* etc. Regula se aplică și cînd rădăcina se termină în *ș, j* [11] : *Argeșeana, Clujeana, Crișeana* (iar nu *Crișana), Lugojeana* (nu *Lugojana), Someșeana* (nu *Someșana)* etc. [12].

Excepție : se scrie cu *-ana* (nu cu *-eana)* cînd noul nume se formează de la un toponim sau nume comun terminat în semivocalele *u̯, i̯ (Băcăuana, Secuiana* etc.) sau în velarele *c, g (Hațegana, Luncana* etc.).

2. Se scrie cu *-ana* cînd sufixul este conținut, printr-o parte a sa, și în radical [13]. În numele de tipul *Focșana, Petroșana* etc. *-ana* este simțit ca sufix, dar, în același timp, printr-o parte a sa, intră și în componența radicalului toponimic *(Petroșani, Focșani* etc.). Dacă sufixul s-ar fi adaugat la *Petroșani, Focșani* etc., atunci, în mod normal, ar fi rezultat *Petroșăneana, Focșăneana* etc.

De fapt, aplicarea acestor reguli nu ar însemna decît extinderea actualelor norme ortografice și la domeniul onomasticii (toponimie și antroponimie). Este adevărat că în momentul de față există unele dificultăți,

---

[8] Numele de grup în *-ani* apar curent doar în Bihor : *Cîmpani, Delani, Dumbrăvani, Gurani, Josani, Vălani* (toate sate în acest județ). Ele provin din mai vechile *Cîmpeani, Gureani, Joseani*, în care, ulterior, diftongul *ea* s-a monoftongat în *a* datorită caracterului dur al consoanelor precedente. Aceste toponime sînt scrise deci conform pronunțării din zonă.

[9] Pentru Elena Carabulea *(art. cit.*, p. 151) hotărîtor, în asemenea cazuri, este uzul.

[10] Editura Academiei R.P.R., 1953, p. 7 ; vezi și El. Carabulea, *art. cit.*, p. 151 ; cf. și *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, București, 1971, p. 9, 22.

[11] Se scrie, din necesități grafematice (alfabetul nostru nu are un grafem pentru *ĉ)*, cu *-eana* și după celelalte două prepalatale *ĉ, ĝ* : *Bălăceana, Căpăceana, Hălmăgeana* etc.

[12] Regula rămîne operantă, bineînțeles, și pentru masc. *-ean. Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (București, 1971, p. 20) indică să se scrie *ieșean, mureșean, blăjean, clujean*, nu *ieșan, mureșan, blăjan, crișan.*

Unele nume de familie apar însă scrise *Crișan, Mureșan* etc. La fel, în „Scînteia" din 26 octombrie 1978, p. 2, apare notat : Drumul național 7 C *Transfăgărășan* etc. Fiind vorba de un nume creat nu de multă vreme, el ar fi trebuit să fie notat conform normelor ortografice în vigoare.

[13] Pentru numele de tipul *Brădeni, Lugojeana* etc., radicalele toponimice sînt *Bradu, Lugoj* etc. La fel, în *petroșăneni, focșăneană* etc. considerăm că radicale toponimice sînt *Petroșani, Focșani* (chiar dacă, la rîndul lor, și acestea s-au format cu sufixe de la alte nume).

datorate faptului că unele grafii tradiționale nu sînt în concordanță cu actualele norme ortografice. Dar nu ni se pare firesc ca un nume comun să se scrie, de exemplu, *crișean*, iar în momentul în care devine nume propriu să se ortografieze *Crișan*.

La fel, nu ni se pare potrivită redarea în scris a pronunției locale în cazul unor nume de localități (vezi mai sus : *Dîrjana*, *Lugojana* etc.) [14]. Pentru viitor, cel puțin, credem că va trebui ca în scrierea numelor nou formate să se țină seama și de normele ortografice în vigoare.

Iunie 1979

Facultatea de filologie
Craiova, str. Alex. I. Cuza 13

[14] Nu intră aici în discuție toponimele obscure sau cele al căror sens transpare mai greu.

PRECEDĂ SAU *PRECEDE* — *SUCCEDĂ* SAU *SUCCEDE* ?

DE

N. ANGHELESCU TEMELIE

Un caz în care *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* (București, Editura Academiei R.S.R., 1971) adoptă o soluție contrazisă de uz este recomandarea formelor de indicativ prezent *precedă* și *succedă* 3 sg. și pl. în loc de *precede* 3 sg., *preced* 3 pl. și *succede* 3 sg., *succed* 3 pl.

Verbele românești *preced* și *succed* sînt împrumutate din latină, unde verbele corespunzătoare *praecedo-ere* și *succedo-ere* sînt de conjugarea a III-a. Era firesc deci ca în limba română ele să se conjuge tot după conjugarea a III-a, adică : *precede* și *succede* la indicativ prezent pers. a III-a singular și *preced, succed* la pers. I singular și a III-a plural.

Nu însă toate formele de flexiune ale acestor verbe aparțin în română conjugării a III-a. Această conjugare fiind neproductivă, verbele în discuție au trecut la conjugarea I, cu infinitivul în *-a* și participiul în *-at (a preceda, precedat* și *a succeda, succedat)*, păstrînd numai unele forme ale conjugării a III-a De aici rezultă că ne aflăm în fața unor verbe **neregulate,** care se conjugă la unele forme după conjugarea a III-a, iar la altele după conjugarea I.

Într-o situație similară se află și verbul *conced,* care este trecut în dicționare la conjugarea a III-a, deși el are (mai exact : a avut-vezi DA) și unele forme de conjugarea I.

Gramatica Academiei recunoaște neregularitatea acestor verbe spunînd : „cîteva neologisme se conjugă după conjugarea I și a III-a : *conceda* și *concede, preceda* și *precede, succeda* și *succede*" (I^2 § 236, p. 247) ; verbele în cauză au deci forme de la ambele conjugări, nu numai de la una din ele. În fraza următoare apare însă o contradicție cînd se spune : „Pentru primul (adică pentru *conced—n.n.*) forma recomandată este cea de conjugarea a III-a, pentru celelalte două (adică pentru *preced* și *succed — n.n.*) cea de conjugarea I". Din această precizare rezultă, într-adevăr, că verbul *conced* trebuie să se conjuge la **toate** formele după conjugarea a III-a, iar *preced* și *succed,* la **toate** formele, după conjugarea I. Mărturisim însă că nu vedem care ar putea fi participiul verbului *conced* după conjugarea a III-a, deoarece formele *concedut* sau *concezut* (ca *crezut)* nu sînt admise în limba noastră, iar *conces* (ca *purces* — vezi DA este ieșit din uz, motiv pentru care DLRC face mențiunea că verbul *conced* „este neîntrebuințat la timpurile trecute". Tot astfel credem că un bun vorbitor al limbii române va evita să spună : *zilele și nopțile se succedă* (după conjugarea I), în loc de *se succed* (după conjugarea a III-a).

Recomandarea formelor de conjugarea I pentru întreaga paradigmă a verbelor *preced* și *succed* mai este contrazisă chiar de *Îndreptar,* care recomandă pentru **conjunctivul** acelorași verbe formele de conjugarea a III-a *(să) preceadă* și *(să) succeadă* (ca *să creadă),* și nu formele de conjugarea I, care ar fi trebuit să fie *să precede, să succede.*

În privința folosirii formelor de conjugarea a III-a la indicativ, există un consens aproape unanim al autorilor. Iată, de exemplu, cum scriu gazetarii, juriștii, filozofii, criticii literari și criticii de artă.

Codul civil român : Art. 669 : „Copiii sau descendenții lor *succed* tatălui și mamei ... ".

Mircea Florian : „Evenimentele *se succed* unele după altele" (trad. din Aristotel, *Organon*, București, Ed. Științifică, 1961, vol. III, p. 161, nota 3).

N. Bagdasar și Elena Moisuc : „ ... cronologic nici o cunoaștere *nu precede* experiența" (trad. din Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Ed. științifică, 1969, p. 41).

D.D. Roșca : „Rezultă apoi din cele ce *preced* că nu ne vom aventura *(Linii și figuri*, Sibiu, Ed. Țara, 1943, cap. *Hegel*, p. 97).

P. P. Negulescu : „Putem arunca, bunăoară, o privire asupra modului cum *se succed* noțiunile *(Istoria filozofiei contemporane*, București, 1942, vol. II, p. 457).

Șerban Cioculescu : „Confuziile nu sînt posibile la numele proprii maghiare în care numele *precede* prenumele".
(Itinerar critic II, București. Ed. Eminescu, 1976, p. 331).

George Ivașcu : „Vita Constantini Cantemiri *precede* ca mostră a genului Histoire de Charles XII a lui Voltaire" *(Istoria literaturii române*, București, Ed. științifică, 1969, vol. I., p. 225).

Eugen Simion : „Dealul și valea de care vorbește Blaga *se succed* pe un spațiu „redus" (*Dialog despre spiritul modern*, în „Luceafărul din 22 mai 1978, p. 6).

Paul Cornea : „... generații care *se succed*" *(De la Alexandrescu la Eminescu*, București, Ed. pentru literatură, 1966, p. 10).

D. I. Suchianu : „ ... retragerile lui *se succed* din cadru în cadru, ... "
(Dedicatio a una stella, în „România literară" din 22 iunie 1978, p. 17).

Pascal Bentoiu : „Orientarea sa neoclasică (a lui Enescu — *n.n.)*, la care a renunțat de altfel la timpul potrivit, *precede* cu cîțiva ani pe cea a unor Ravel sau Prokofiev" (citat de Edgar Papu, în *Clasicii noștri*, București, Ed. Eminescu, 1977, p. 17).

Iată și cîteva citate din lucrările lingviștilor :

Valeria Guțu Romalo : „Componentul negativ urmează sau *precede* termenul cu care intră în relație de vecinătate" *(Sintaxa limbii române*, București, Ed. didactică și pedagogică, 1973, p. 36).

Idem : „Componentele menționate mai sus *se succed* în ordinea în care le-am enumerat" *(Limba română contemporană*, București, Ed. did. și ped., 1974, vol. I, p. 30).

Alexandru Graur : „... la plural genitiv-dativ nu se deosebește de nominativ-acuzativ decît la forma articulată (deci cînd *precede* substantivul)" *(Gramatica azi*, București, Ed. Acad. R.S.R., 1973, p. 187).

Ion Coteanu : „ ... logic este să se admită că baza *precede* derivatul"
(Limba română contemporană, București, Ed. did. și ped., 1975, vol. II, p. 30).

Iorgu Iordan : „Obiectul indirect *precede* întotdeauna pe cel direct"
(Limba română contemporană, București, Ed. Ministerului Învățămîntului, 1956, p. 720).

Iată și un citat chiar din Gramatica Academiei :

„Uneori corelativele adverbiale *preced* imediat conjuncţiile modale". (II², § 822, p. 307).

Un citat edificator îl mai găsim, în fine, într-o publicaţie oficială a Ministerului Educaţiei şi Învăţământului, anume în broşura *Admiterea în învăţământul superior*, Bucureşti, Ed. Forum, 1976, care se presupune că a fost alcătuită de oameni de specialitate : „Proba orală *precede* probele scrise" (p. 32).

Cum se explică aceste abateri de la normele *Îndreptarului?*

Se poate oare presupune că lingviştii şi oamenii de specialitate citaţi mai sus nu cunosc normele *Îndreptarului?* Desigur că nu, nu numai fiindcă „nemo censetur legem ignorare", ci şi fiindcă unii din ei au colaborat la întocmirea lui.

Nu se poate presupune nici că abaterile respective constituie luări de poziţie ostentative împotriva indicaţiilor *Îndreptarului*, fiindcă astfel de atitudini cu caracter polemic se iau de obicei în mod deliberat, în studii cu destinaţie specială, nu în mod fugitiv, în expuneri privitoare la alte probleme.

Singura explicaţie a acestor abateri este, după opinia noastră, că indicaţiile nefireşti ale *Îndreptarului* au rămas în umbră, triumfînd, în schimb, formele impuse de **instinctul gramatical al limbii**, instinct pe care îl posedă, în cel mai înalt grad, orice bun vorbitor al limbii române şi îndeosebi un lingvist.

Considerăm, de aceea, că viitoarea ediţie a *Îndreptarului* va trebui să recomande ca literare formele *precede, preced* şi *succede, succed* în locul formelor *precedă* şi *succedă*.

Iunie 1979 *Bucureşti, str. Izvor 43*

ÎN LEGĂTURĂ CU *SĂPUN* „ISOP"

DE

ION GHEŢIE

Într-un articol publicat mai de mult, am susţinut că termenul *săpun* (*sopun*) din unele psaltiri româneşti din secolul al XVI-lea (ps. L, v.9) este o grafie coruptă din *issopom*, instrumentalul slav al substantivului *issopŭ*, reprodus ca atare de traducătorul român care nu cunoaştea sensul acestui cuvînt. Înlocuirea lui *issopom* prin *sopon* (devenit, apoi, *sopun* şi *săpun*) se explică mai uşor dacă admitem că, în textul pe care-l copia scribul, cuvîntul *isop* era scris cu ѵ şi cu singur с : коуѵсопом a putut fi citit, printr-o falsă analiză, коѵ сопон [1].

Recent, interpretarea noastră a atras atenţia lui S. Vaimberg [2]. Arătînd că afirmaţiile sale „nu se opun ireductibil concepţiei lui I. Gheţie privitoare la raportul dintre psaltirile româneşti din secolul al XVI-lea" (p. 89), autorul susţine că „iсопѡм a fost asemuit lui *săpun* nu în procesul transcrierii textului românesc, ci în momentul traducerii sale, drept consecinţă a unei anumite asocieri de formă şi, cum se va vedea, poate şi de conţinut între cei doi termeni, soldată şi cu o falsă analiză, dar a lexemului slavon, nu a corespondentului său românesc" (p. 88).

După S. Vaimberg, grafia presupusă de noi, коуѵсопом, ar fi „lipsită de acoperire documentară atît pentru grupul sintactic cu doi ѵ în hiat, cît şi pentru grafia rom. ѵсопъ în loc de iсопъ "(p. 87—88). Scrierea prepoziţiei *cu* cu оѵ (коѵ) se întîlneşte însă frecvent în textele româneşti din secolul al XVI-lea [3], iar grafia ѵсопъ (ѵссопъ), cu ѵ-, dacă nu apare în psaltirile româneşti sau slavo-române din secolul al XVI-lea, se întîlneşte în schimb, nu o dată, în versiunile slave ale psaltirii [4]. În asemenea împrejurări, prezenţa într-o psaltire românească din secolul al XVI-lea a unei grafii коуѵсопом (în care ѵсопом s-a transcris în această formă din originalul slav) nu ar avea de ce să surprindă.

Pentru a-l putea desprinde pe сопѡм din cuvîntul slav iсопѡм, S. Vaimberg crede că poate atribui traducătorului român falsa analiză a instrumentalului slav iсопѡм = і (conjuncţie) + сопѡм. Acest cuvînt slav сопѡм ar fi fost socotit identic, datorită asemănării formale, cu rom. *sopon* (sau *săpun)* şi menţinut ca atare în traducerea românească. Ce s-a întîmplat însă cu falsa conjuncţie і (= şi), deoarece, aşa cum remarcă însuşi autorul, ea „nu este totuşi oglindită în contextul dat, în traducere româ-

---

[1] *Cea mai veche atestare a cuvîntului* ***săpun*** *şi raportul dintre psaltirile româneşti din secolul al XVI-lea*, în LR, XIX, 1970, nr. 3, p. 243—251.

[2] Un ***hapax legomenon*** *în cele mai vechi psaltiri româneşti*, în LR, XXVIIII, 1979, nr. 1, p. 87—89.

[3] Vezi, de exemplu, indicele recentei ediţii *Documente şi însemnări româneşti din secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1979, sau *Psaltirea Hurmuzachi*, ms. Ac. 5201, f. 1^{v}/13, 3^{v}/13, 5^{r}/6, 12^{v}/20, 20^{v}/16, 62^{r}/8, 73^{r}/19 etc.

[4] Vezi articolul nostru citat mai sus, p. 248, n. 4.

nească" (p. 89)? Ea ar fi fost omisă datorită caracterului „comun, banal, al acestei conjuncții" (p. 89), explicație care e departe să ne satisfacă.

Eroarea comisă de traducătorul român e greu de admis dacă ne plasăm pe poziția celui ce realizează transpunerea unui text dintr-o limbă străină. Un traducător nu face asemenea confuzii, deoarece pentru el cele două texte (cel pe care îl traduce și versiunea pe care o realizează în limba sa maternă) sînt separate cît se poate de net. Între cele două texte sau mai bine zis între cele două nivele de corespondențe lexicale se realizează în permanență o serie de „relații", concretizate de fiecare dată în găsirea sinonimului celui mai adecvat. Traducătorul încearcă să echivaleze în mod cît mai potrivit un anumit termen, dar nu cade în eroarea grosolană de a confunda cele două „planuri" lingvistice pe care (sau între care) își desfășoară migăloasa și dificila sa muncă [5]. Admițînd că l-a „descompus" pe *isopom* în *i* + *sopom*, el nu putea stabili o echivalență între enigmaticul cuvînt *sopom* și românescul *săpun*, pentru că în momentul cînd a făcut falsa analiză el se afla pe „planul" limbii slave (dovadă faptul că l-a separat pe *i*). Trezindu-se în față cu un cuvînt slav necunoscut, traducătorul ar fi putut, eventual, să-l reproducă ca atare (așa cum presupunem noi că a procedat atunci cînd a preluat din textul slav instrumentalul *issopom)*, fără a se mai preocupa de inteligibilitatea contextului. Această cădere subită pe „planul" limbii române, presupusă de S. Vaimberg, nu se justifică nici prin asemănarea formală dintre cei doi termeni și nici prin influența contextului (în care se vorbește despre *curăți*, *înălbi* etc.).

Cît privește asocierea de conținut dintre cele două cuvinte, de care vorbește S. Vaimberg (adică исопъ = *săpun*), ea este socotită improbabilă de însuși autorul, împrejurare care ne scutește de a insista asupra ei [6].

Argumentele prezentate mai sus ne îndreptățesc să socotim mai aproape de adevăr interpretarea noastră decît pe cea a lui S. Vaimberg.

Iulie 1979

Institutul de lingvistică
București, Spiru Haret 12.

[5] Cf. lucrarea noastră *Psaltirea Hurmuzachi — copie sau original?*, în SLLF, III, p. 55.
[6] Vezi și cele spuse de noi în *Cea mai veche atestare a cuvîntului* ***săpun*** ..., p. 248—249.

IARĂȘI DESPRE SCRIEREA DERIVATELOR CU *-INȚĂ*

DE

G. C. RUSU

În revista *„Limba română”* [1], Flora Șuteu reia un pasaj dintr-un articol al nostru mai vechi, privind scrierea derivatelor cu sufixul *-ință*, pentru a-l supune unei critici științifice.

Reluăm și noi întîi pasajul incriminat: „Este necesar, credem, să reținem că *cunoștință* se scrie cu un singur *i* nu neapărat fiindcă acest cuvînt este derivat de la *a cunoaște*, cum explică *Îndreptarul* (*loc. cit.*), ci în primul rînd fiindcă se supune și el regulii de principiu a derivării polisilabicelor terminate în vocală, care pierd vocala finală înaintea sufixului *-ință*. De asemenea, nu putem spune că derivatele *ființă* și *știință* se scriu cu doi *i* fiindcă derivă de la cuvinte-bază terminate în *-i*, cîtă vreme cunoaștem destule cuvinte cu terminația *-i* care nu dau totuși derivate cu doi *i*. Radicalul lor monosilabic, ca ultimă unitate păstrătoare de sens lexical, justifică în suficientă măsură scrierea cu doi *i* a acestui tip de derivate” [2].

Apoi, critica preopinentei: „La prima impresie, explicația este eficientă. Elevii pot, pe baza acestei explicații, să scrie corect: *ființă*, *știință*, *cunoștință* și chiar *conștiință* deîndată ce recunosc rădăcinile derivatelor citate. Ei vor rămîne însă, în același timp, foarte surprinși să constate că regula nu se aplică la cuvîntul *cuviință* derivat de la *cuveni*, deci de la o rădăcină polisilabică (*veni*), la *dorință*, cu rădăcina monosilabică (*dor*), și nici la *audiință*, derivat de la o rădăcină polisilabică, și astăzi analizabilă (*audi-*), pe care elevii îl pot întîlni în textele literare românești din secolul trecut”. După care încep explicațiile științifice. Partea referitoare la aceste explicații, deși cea mai întinsă din articol, nu ne-o putem însuși, dat fiind că, în desfășurarea ei (aparent valabilă), se pornește de la o premisă falsă, privind statutul lingvistic al celor trei termeni (*cuviință*, *dorință* și *audiință*), singurii invocați cu valoare de contraargument la explicația noastră.

Pentru a proba valabilitatea punctului nostru de vedere, e suficient să prezentăm cititorilor statutul real al celor trei cuvinte, în virtutea căruia și acestea se integrează firesc regulii de principiu schițată de noi în articolul citat de d-sa.

1) Primul exemplu adus în discuție este așa-zisul „derivat” *cuviință*. Acesta *nu este însă derivat* (de la *cuveni*), cum s-ar părea, ci scrierea lui cu doi *i* implică alte explicații, în baza etimonului său latin *convenientia* [3] (cf. DEX, p. 224).

2) Cuvîntul *dorință*, singurul care este într-adevăr derivat, nu derivă de la substantivul *dor*, ca să putem vorbi de „rădăcină monosilabică” în

---

[1] LR, XXVIII, 1979, nr. 1, p. 115.

[2] „Limba și literatura română”, 1977, nr. 1, p. 17.

[3] Dealtfel noi am arătat lucrul acesta, la timpul său, într-un articol din „Scînteia”, nr. 10 694 din 7 ianuarie 1977, p. 4.

cazul său, ci de la verbul *dori*, evident polisilabic (cf. DEX, p. 278). Se știe — în principiu — că „derivatele românești în *-ință* provin din verbe" [4], nu din substantive.

3) Preopinenta noastră derivă pe *audiință* „de la o rădăcină polisilabică, și astăzi analizabilă (*audi-*) ". Dar de unde ia d-sa „rădăcina" respectivă? De la *audia*? Acceptînd această teză, ar însemna să ignorăm un aspect diacronic incontestabil : în ordine istorică, substantivele *audiență, audiență, audiință* (diverse grafii pentru unul și același concept : *audiență)* sînt cu mult mai vechi în limbă decît verbul *(audia)*, mergînd pînă la cronicarii munteni [5].

Mai mult chiar : *audia* însuși este un derivat, făcînd parte din cîteva „formații neologice create, în limba română, prin derivare regresivă" [6].

Făcînd aceste precizări, în sprijinul tezei noastre, pentru a respinge criticile nefondate ale unei autorități în materie[7], considerăm că am realizat încă un pas spre adevăr, într-o chestiune măruntă, căreia puțini s-ar osteni, așa cum a binevoit preopinenta noastră, să-i acorde atîta importanță. Dar — așa cum admirabil se exprimă cineva — disciplina noastră este, de cele mai multe ori, „alcătuită din lucruri mărunte care se sprijină unul pe altul și au adesea implicații majore" [8].

Mai 1979

Comuna Topleț-Birza
județul Caraș-Severin

---

[4] I. Coteanu, A. Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, vol. II, București, Editura didactică și pedagogică, [1975], p. 179.

[5] A se vedea, în acest sens, Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, București, Editura Minerva, 1971, ediția a doua, p. 338, 512.

[6] Cf. Theodor Hristea, *Probleme de etimologie*, București, Editura științifică, 1976, p. 113.

[7] Ne întemeiem afirmația pe lucrarea d-sale, intitulată *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, [București], Editura Academiei R. S. România, 1976, p. 17.

[8] Mioara Avram, *Compromiterea parantezei*, în LR, XXVIII, 1979, nr. 1, p. 95.

AL V-lea SIMPOZION NAȚIONAL DE ONOMASTICĂ

În zilele de 16 și 17 noiembrie 1978 și-a desfășurat lucrările la Cluj-Napoca cel de-al V-lea simpozion național de onomastică, organizat de Institutul de lingvistică și istorie literară al Universității „Babeș-Bolyai" [1].

Au participat cadre didactice universitare și cercetători științifici din București, Cluj-Napoca, Iași, Timișoara și Craiova, profesori de liceu din Reșița și Galați, studenți clujeni.

Simpozionul a fost închinat memoriei academicianului Emil Petrovici (1899—1968), la 10 ani de la încetarea din viață.

Bazate pe un bogat material toponimic și antroponimic, culeș direct de pe teren sau extras din documente, cele 19 comunicări prezentate [2] au cuprins o gamă largă de probleme de ordin teoretic și practic legate de specificul cercetării onomastice.

1. Onomastică românească. Vechime și continuitate[3]. Una din comunicările remarcabile din această grupă a fost aceea a lui I. I. Russu, *Despre antroponimia veche românească*, în legătură cu care ținem să subliniem bogăția informației autorului, care ne-a „plimbat" prin mai multe continente, țări și provincii din perioade istorice foarte îndepărtate pînă astăzi, vorbindu-ne despre vechimea sistemului antroponimic românesc și a elementelor lui componente, ca și despre păstrarea și stratificarea numelor românești și de alte origini pe scara istoriei, cu toate implicațiile social-politice specifice perioadelor care s-au succedat.

De o elevată ținută științifică, comunicarea lui I. Pătruț, *Onomastica transilvăneană în documente*, pornește de la constatarea că documentele transilvănene atestă forme denaturate ale unor vechi nume de localități și de persoane și ia în discuție mai multe exemple, subliniind că formele întîlnite în documentele respective reprezintă adaptări la fonetismul limbii maghiare efectuate de funcționarii administrației austro-ungare. Comentînd exemple de acest gen, autorul readuce în discuție problema existenței unui sistem de derivare cu sufixe strict onomastice în antroponimia noastră veche.

În comunicarea intitulată *Observații metodologice privind interpretarea unor toponime din documentele transilvănene*, D. Loșonți și S. Vlad pleacă tot de la ideea că „primele documente care atestă nume de locuri românești de pe teritoriul Transilvaniei sînt acte ale administrației maghiare (urbarii, hotărnicii, donații etc.) în care toponimele înțelese de funcționari au fost sistematic traduse în maghiară, iar cele neînțelese au fost redate în grafie maghiară sau înlocuite arbitrar". Interpretarea acestor toponime ridică probleme speciale de metodologie și necesită o atentă analiză.

Bazîndu-se tot pe documente, de data aceasta din Moldova și Țara Românească (secolele al XIV-lea și al XV-lea), E. Janitsek discută o problemă extrem de importantă și delicată: *Apariția numelor duble la români*.

În comunicarea sa, intitulată *Vechimea unor elemente de toponimie românească în Balcani și problema etnogenezei popoarelor sud-slave*, V. Chelaru dezbate, cum reiese și din titlu, un

---

[1] În anul 1966 la acest institut, condus pe atunci de acad. E. Petrovici, s-a hotărît organizarea periodică, o dată la trei ani, a unei întîlniri cu caracter național, în care să se dezbată probleme de onomastică. Primele patru au avut loc în anii 1966, 1969, 1972, 1975 și au fost denumite *consfătuiri*. La cea de-a patra (vezi și cronica din LR, XXV, 1976, nr. 6, p. 627) s-a discutat, printre altele, și „titulatura" acestei manifestări științifice, care, așa cum au evidențiat mai mulți vorbitori, cîștigă în amploare și importanță de la o „ediție" la alta și s-a propus ca de acum încolo să se numească *simpozion* sau *congres*. În cele din urmă a fost adoptat termenul de *simpozion național*, propus de prof. I. Pătruț.

[2] Pe lîngă acestea, au mai fost anunțate și cuprinse în program, dar, autorii fiind absenți, nu au fost prezentate, comunicările: *Nume de oameni în opera lui M. Sadoveanu*, G. Istrate, Iași; *Observații asupra sensului numelor proprii*, Viorica Florea, București; *Onomastica în opera lui L. Tolstoi*, Onufrie Vinteler, Cluj-Napoca; *Etimologia numelui topic Maramureș*, Ion Popescu-Sireteanu, Iași.

[3] Ne permitem să stăruim mai mult asupra comunicărilor din această grupă, pentru că ele au ridicat probleme de majoră importanță pentru onomastica românească și pentru că, așa cum era de așteptat, au stîrnit și cele mai vii discuții.

subiect interesant şi de mare însemnătate pentru istoricul toponimiei româneşti, ca şi pentru istoria însăşi a poporului nostru.

Comunicările amintite pînă aici au stîrnit cele mai vii discuţii.

2. Teorie şi metodă în onomastică. Dintre comunicările care şi-au propus elucidarea unor chestiuni de ordin teoretic amintim : *Principii şi norme de adunare şi prelucrare a materialului pentru Dicţionarul toponimic al Transilvaniei* (D. Loşonţi şi I. Roşianu) şi *Metode de cercetare a prenumelor* (Al. Cristureanu). Ambele expun puncte de vedere privind metodologia culegerii şi prelucrării unui material onomastic, toponimic sau antroponimic. Prima are la bază experienţa de lucru a unui colectiv întreg şi a fost elaborată din dorinţa acestui colectiv de a îmbunătăţi munca de culegere şi prelucrare a unui material toponimic în intenţia de a oferi tuturor celor interesaţi un instrument de lucru util. Cea de-a doua atrage atenţia asupra felului cum sînt utilizate sursele scriptice şi informatorii, dar mai ales asupra felului cum sînt concepute chestionarele de lucru.

3. Prezentarea organizată a unui material onomastic limitat

a) T o p o n i m i e . În comunicarea *Toponimia slavo-bulgară a localităţii Vinga*, V. Simionese a făcut o amănunţită analiză a toponimiei acestui mic sat bulgăresc, o „enclavă lingvistică", ai cărei vorbitori, cu graiul lor de tip pavlichian, sînt în continuă descreştere.

Într-o comunicare bine concepută şi temeinic lucrată, Viorica Goicu ne-a prezentat un material riguros organizat privind *Structura numelor de locuri din Valea Almăjului*.

În comunicarea *Concordanţa numelor topice într-o zonă din sudul Banatului*, Ileana Neiescu a adus în discuţie numeroase exemple de nume topice identice, dar care au corespondente reale diferite. Chiar dacă uneori identitatea nu este perfectă, există un element comun polarizator care intră în componenţa unei serii întregi de toponime. Autoarea încearcă şi o stabilire de priorităţi în acordarea acestor toponime omonime.

Felul în care particularităţile lexicale ale unui subdialect au pătruns şi se păstrează în toponimie a fost evidenţiat de Rodica Sufleţel în comunicarea *Lexic dialectal în toponimia din sud-estul Banatului*.

Fauna în toponimia din bazinul Milcovului a fost discutată pe baza unui bogat material ilustrativ de Gh. Moldoveanu.

Comunicările *Valori ale sufixelor în toponimia Văii superioare a Timişului* (V. Ioniţă) şi *Note de toponimie* (M. I. Oros) au analizat felul în care factorii lingvistici şi extralingvistici (elemente geografice, naturale şi artificiale, contextul social-istoric etc.) contribuie la formarea numelor topice, la apariţia şi păstrarea lor.

b) A n t r o p o n i m i e . Două din comunicările cu acest profil, *Expresii onomastice româneşti* (Marica Pietreanu) şi *Antroponime în expresii şi proverbe* (V. M. Ungureanu) au analizat din perspectivă istorică şi socio-lingvistică un bogat material onomastic intrat cu timpul în expresii şi proverbe româneşti.

În comunicarea *Funcţionarea numelor de familie în mediul rural*, Benedek Piroska a supus unei minuţioase analize metodologice funcţionalitatea în mediul rural a numelor de familie utilizate de populaţia maghiară din ţinutul Călatei, evidenţiind relaţiile dintre factorii care reglementează uzul sistemului oral antroponimic şi cauzele interne şi externe care-i determină structura.

O problemă interesantă de antroponimie a tratat şi I. Nuţă în comunicarea *Supranume colective din nord-estul Moldovei*. După ce analizează cauzele care duc la apariţia supranumelor colective, autorul face şi o clasificare a acestora după provenienţă. Comunicarea are la bază o vastă zonă de anchetă (350 de localităţi din judeţele Iaşi şi Suceava).

În comunicarea *Hipocoristice ruseşti*, I. T. Stan a făcut o cuprinzătoare analiză antroponimică, oprindu-se mai ales asupra sistemului de formare a hipocoristicelor ruseşti.

În încheierea lucrărilor simpozionului, din partea organizatorilor, a luat cuvîntul profesorul I. Pătruţ, care, exprimîndu-şi regretul că programul a impus — printre altele — şi limitarea timpului afectat discuţiilor, a ţinut să sublinieze că ele au fost „foarte interesante şi folositoare" şi a mulţumit tuturor pentru participare, invitîndu-i la viitorul simpozion (în 1981), pentru care a propus o tematică limitată [4].

Ion Roşianu

Aprilie 1979 *Institutul de lingvistică şi istorie literară Cluj-Napoca, str. E. Racoviţă 21*

[4] Cerinţele imediate ale cercetărilor onomastice din ţara noastră privind elaborarea lucrărilor mari cuprinse în planurile de cercetare ale institutelor.

Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea. Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru. Introducere de Alexandru Mareș. Universitatea București. Institutul de lingvistică. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979, 500 p.

Ediția de față, întocmită de colectivul de specialitate al Institutului de lingvistică din București, reunește la un loc, pentru prima dată în istoria filologiei noastre, toate textele neliterare din secolul al XVI-lea (documente, însemnări, scrisori), datate sau susceptibile de a fi datate în perioada 1 ianuarie 1501 — 31 decembrie 1600.

În *Cuvînt înainte* (p. 9—10), autorii menționează factorii care i-au determinat să editeze acest volum : pe de o parte, faptul că documentele sînt risipite prin numeroase ediții, reviste etc., ceea ce îngreuiază consultarea lor, pe de alta, împrejurarea că majoritatea edițiilor nu mai corespund actualelor cerințe ale filologiei.

Elaborarea volumuui de față s-a făcut sub directa îndrumare a lui Ion Gheție, șeful colectivului, ceea ce a putut asigura rezolvarea, în cele mai bune condiții, a dificilelor probleme ivite pe parcursul pregătirii lucrării.

În editarea documentelor și însemnărilor autorii au avut de întîmpinat nu o dată obstacole greu de trecut, dar pe care au știut să le învingă. S-ar putea aminti, de exemplu, că originalele unor documente au dispărut, iar altele au fost greu accesibile, deoarece editorii nu au indicat cotele de arhivă.

După *Cuvînt înainte*, volumul mai cuprinde : o listă de abrevieri (p. 11—12), o amplă și temeinică introducere (p. 13—82), o notă asupra ediției (p. 83—91), texte (p. 92—213), indice de cuvinte (p. 214—297), indice de persoane (p. 298—310) și anexe, cu trei secțiuni : facsimile, filigrane și specimene de scriere (p. 311—499).

În cele 70 de pagini ale studiului introductiv, întocmit de Al. Mareș, se analizează aspecte deosebit de interesante din istoria scrisului românesc. După o scurtă trecere în revistă, nu lipsită de aprecieri critice, a edițiilor de documente din secolul al XVI-lea, se analizează alte chestiuni legate de inventarierea documentelor și verificarea autenticității lor, de transmiterea documentelor etc. Nu sînt neglijate nici alte probleme, ca datarea și localizarea documentelor, conținutul și nomenclatura lor, emitenții și scribii acestor acte. Sînt cercetate de asemenea tiparele după care au fost redactate primele documente românești și totodată inovațiile care și-au făcut loc în formularele diverselor categorii de acte, probleme care nu au stat pînă în prezent în atenția specialiștilor.

În sfîrșit, se acordă în introducere un spațiu destul de mare și unei alte probleme, puțin studiate pînă acum, și anume grafiei, mai precis tipurilor de scriere chirilică (semiuncială și semicursivă) din actele românești redactate în epoca veche ; de asemenea se analizează inventarul general de semne, suprascrierea literelor, semnalele de punctuație, diacritice etc.

După *Notă asupra ediției* (p. 83—91), urmează *Textele* (precedate de o listă a lor), în număr de 120, reproduse în transcriere fonetică interpretativă. Fiecare document cuprinde date interesante, riguros formulate, cu privire la localitatea și data actului, după care urmează un scurt rezumat (cu numele persoanei de la care emană documentul și obiectul documentului), textul propriu-zis, o rubrică cu date diplomatice. În aparatul critic sînt consemnate greșelile de grafie, repetițiile, grafiile asupra cărora scribul a revenit ulterior, alte lecțiuni posibile în cazul unor grafii care se pretează la mai multe interpretări. În *Addenda* se inserează o chitanță și un zapis de danie (ambele din 1600), din *Documenta Romaniae historica, B Țara Românească*, vol. XI, București, 1975, volum apărut după încheierea lucrărilor de elaborare a ediției de față.

O confruntare atentă a textelor transcrise cu facsimilele corespunzătoare, publicate în Anexe (p. 311—483), scoate în evidență acuratețea deosebită cu care s-a elaborat întreaga ediție.

Transcrierea exemplară a textelor, noile lecțiuni și îndreptarea greșelilor din alte ediții demonstrează pe deplin competența științifică a echipei de filologi care a întocmit prezentul volum.

Indicele de cuvinte, excelent întocmit, înglobează toate unitățile lexicale existente în documentele și însemnările românești din secolul al XVI-lea, fiind alcătuit pe baza următoarelor principii: alfabetic, morfologic ș

grafic. Cuvintele-titlu sînt redate cu litere latine și în forma lor actuală, iar în interiorul articolelor sînt prezentate toate formele morfologice și variantele care apar în texte. Riguros întocmit este de asemenea indicele de persoane, folositor nu numai pentru lingviști și filologi, ci și pentru istorici. Pe lîngă numele menționate în texte, au fost incluse în indice și altele, care au putut fi identificate adesea pe baza unor informații cuprinse în interiorul documentelor respective. La fiecare persoană se consemnează localitatea de origine și în care se afla în momentul redactării documentului, rangul, profesia și, în sfîrșit, persoanele de care este legată printr-un anumit grad de rudenie.

Redarea „fără excepție" a cuvîntului-titlu în forma literară actuală poate duce uneori la situații în care cititorul mai puțin avizat poate să creadă că, în secolul al XVI-lea, găsim forme morfologice ca *dajdie* pentru *dajde* sau *adăuga* pentru *adauge*.

Unele verbe apar în texte la două conjugări. E cazul lui *a scrie* (conj. a III-a și a IV-a), care e atestat la indicativ viitor sub formele: сѫкѣрѫ вѧ (LXXXVII, 1^{v}/2—3), într-un document autograf al lui Petru Șchiopul, și вѧ сѫкѣрѫ (XCII, 11—12), într-o copie executată, probabil, de Ștefan, fiul domnitorului, după un document emanat de la tatăl său. Cred că *scumpăra* și *descumpăra* s-ar fi putut trata în două articole diferite, nu subordonînd pe *scumpăra* lui *descumpăra*. După cîte știm, *scumpăra* e legat mai degrabă de *răscumpăra* (neatestat în documentele din secolul al XVI-lea), de la care s-ar fi detașat, după unii lingviști, *ră-*, prin falsă tăietură, sub influența unor cupluri ca *răsuna-suna*. Nu poate fi exclusă însă nici posibilitatea ca *scumpăra* să se fi format de la *cumpăra* cu prefixul *s-*, după cum nu poate fi neglijată nici ipoteza existenței unei legături etimologice între *descumpăra* și *cumpăra*.

Nici tratarea separată a *lui tată* de *tătîne* credem că nu e justificată, dacă ținem seama de faptul că *tătîne* (determinat, de obicei, de un adjectiv posesiv) apare, după informațiile pe care le deținem, ca formă de gen-dat. a primului cuvînt.

Probabil datorită unei greșeli de tipar, *stilp* și *veac* sînt notate ca fiind de genul neutru, în loc de masculin (așa cum reiese din formele *stilpi* și *veaci*).

Ediția de față, rod al unei activități de mai mulți ani, va interesa nu numai pe specialiștii în filologie, istorie etc., ci și pe toți oamenii de cultură dornici să cunoască documentele românești scrise în urmă cu peste patru veacuri. Știința și cultura națională vor așeza la loc de cinste acest volum excelent alcătuit și deosebit de necesar pentru descifrarea unei pagini, încă puțin cunoscute, din istoria scrisului românesc.

Iulie 1979

I. Rizescu

Institutul de lingvistică București, Spiru Haret 12

MÁRTON GYULA, PÉNTEK JÁNOS, VÖŐ ISTVÁN, *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai* (*Împrumuturile românești ale dialectelor maghiare*), București, Editura Kriterion, 1977, 468 p.

Lucrarea *Împrumuturile românești ale dialectelor maghiare* este rezultatul muncii unui colectiv de cercetători cunoscuți și apreciați pentru activitatea lor științifică.

Într-o „Introducere", redactată în limbile maghiară, română și germană, autorii fac un scurt istoric al cercetării cuvintelor de origine românească în limba maghiară. Cititorul, necunoscător al problemelor, este informat, astfel, despre activitatea lui Gyarmathi Sámuel, Edelspacher Antal, Szinnyei József, Moldován Gergely, Alexics György, Takáts István, Blédy Géza, Kniezsa István. Se vede o constantă preocupare a cercetătorilor de a lămuri vechimea, numărul și locul împrumuturilor românești în lexicul limbii maghiare. După 1958, Catedra de limba maghiară a Universității din Cluj-Napoca a preluat sarcina cercetării împrumuturilor românești. În această privință, un merit mare îi revine prof. Márton Gyula, care, într-o comunicare (*Rezultate și sarcini în cercetarea influenței românești asupra limbii maghiare*), „a scos în evidență și lipsurile cercetării, printre altele și aceea că în trecut atenția cercetătorilor a fost îndreptată în primul rînd asupra elementelor lexicale, iar de problema adaptării fonetice, morfologice și semantice a împrumuturilor românești s-au ocupat foarte puțini și numai în mod tangențial". Tot prof. Márton Gyula a arătat că „nici materialul de azi, nici cel scos la iveală în trecut nu poate fi considerat suficient". Cercetările au fost reluate de un colectiv condus de Szabó T. Attila și de alt colectiv for-

mat din autorii prezentului volum. Lucrarea, în forma în care se află, este opera celor trei autori, realizată într-un timp îndelungat, de 14 ani.

Dicționarul cuprinde 4 243 de cuvinte-titlu, acest însemnat număr de elemente lexicale repartizîndu-se pe diferite nivele ale limbii. Autorii stabilesc, desigur, cu posibilitatea unor modificări de cifre, care sînt împrumuturile ce aparțin limbii maghiare literare: *román* „român", *áfonya* „afină", *bani* „ban", *batul* „măr pătul", *cimbora* „simbriaș", *ficsúr* „domn, filfizon", *furulya* „fluieri", *hodály* „hodaie", *lej* „lei", *málé* „mălai", *mokány* „mocan", *palacsinta* „plăcintă", *poronty* „prunc", *tokány* „tocană". Este vorba, deci, de 14 cuvinte. În continuare sînt prezentate cuvintele care aparțin „limbii comune, în primul rînd limbii maghiare comune regionale din România", în număr de 58: *abonament* „abonament", *ádász* „A.D.A.S.", *ápártament* „apartament", *bászka* „bască", *berbécs* „berbec", *blokk* „bloc", *brindza* „brînză", *buletin* „buletin", *cáp*[1], *cáp*[2] „țap", *cujka* „țuică", *csekk* „C.E.C.", *cserge* „cergă", *csimpolya* „cimpoi", *csobán* „cioban", *csorba* „ciorbă", *csubuk* „ciubuc", *difuzor* „difuzor", *diszpenzar* „dispensar", *dulcsáca* „dulceață", *esztena* „stînă", *esztrenga* „strungă", *filtru* „filtru", *fridzsider* „frigider", *gárgya* „ghizd", *gogos* „gogoș", *gripa* „gripă", *hálba* „halbă", *hálta* „haltă", *hiriba* „hribă", *hóra* „horă", *kabana* „cabană", *kaláka* „clacă", *kalorifer* „calorifer", *kalugyer* „călugăr", *katrinca*, „catrință", *kráma* „cramă", *majó* „maiou", *marcisór* „mărțișor", *marmaládé* „marmeladă", *maszlina* „măslină", *mititej* „mititei", *móc* „moț", *mutuj* „mut", *oltyan* „oltean", *orda* „urdă", *pakulár* „păcurar", *pakura* „păcură", *perinica* „perinită", *pópa* „popă", *pronoekszpressz* „pronoexpres", *pronoszport* „pronosport", *puca* „puță", *pulya* „pui", *regát* „regat", *slibovica* „șliboviță", *szákos* „sacoșă", *vineta* „vinătă". Din domeniul terminologiei administrative sînt 216 cuvinte, 200 din domeniul terminologiei tehnice, 78 din domeniul terminologiei comerțului, 70 țin de terminologia militară, 20 de limbajul infantil. Autorii constată, cum era și firesc în cazul limbilor învecinate sau vorbite pe același teritoriu, că „cel mai bogat este stratul cuvintelor dialectale: 3 586 cuvinte, reprezentînd 84,50 % din împrumuturile de origine românească". Unele se întîlnesc în mai multe dialecte vorbite pe teritoriul țării noastre, avînd pentru limba maghiară un caracter popular, altele au o răspîndire limitată și au fost considerate regionale.

Distribuite pe arii, cele mai multe împrumuturi aparțin dialectului din Cîmpia Transilvaniei și, mai ales, dialectului ceangău din Moldova.

Autorii au grupat termenii pe sfere noționale: „I *Omul*: părțile corpului 58 de cuvinte, boli 125, tratamentul bolilor 33, viața omului 32, calități umane 235, activități umane 205, în total 689 de cuvinte, reprezentînd 16,23 % din împrumuturile de origine românească. II, *Relații de rudenie și alte relații omenești:* poziția socială a omului 55, rudenie 46, relații de prietenie, naționale și alte raporturi 55, în total 156 de cuvinte (3,67 %). III *Îmbrăcăminte, port:* îmbrăcăminte 133, ornamentație, alte accesorii ale îmbrăcămintei 105, culori 13, în total 251 de cuvinte (5,91 %). IV *Alimentație:* mîncăruri 121, băuturi și alte produse de consum 55, pregătirea mîncării 29, în total 205 cuvinte (4,83 %). V *Casa și împrejurimile ei:* casa 71, mobilierul casei 94, încălzit, iluminat 60, curtea 33, construcții gospodărești 27, unelte 39, legumicultură 46, fructe 32, flori 24, în total 426 de cuvinte (10,04 %). VI *Satul (orașul) și împrejurimile lui:* 17 cuvinte (0,40 %). VII *Agricultura și pregătirea furajelor*: lucrarea pămîntului 119, unelte agricole 83, pregătirea furajelor 29, în total 231 de cuvinte (5,44 %). VIII *Creșterea animalelor*: animale și boli de animale 106, creșterea animalelor în jurul casei 119, păstorit 118, cuvinte folosite la chemarea, alungarea sau mînarea animalelor 20, în total 368 de cuvinte (8,55 %). IX *Îndeletniciri populare:* prelucrarea cînepei, tors-țesut 93, viticultură 19, albinărit 12, munca în pădure 64, pescuit 25, alte ocupații populare 76, în total 289 (6,91 %). X *Natura:* fenomene ale naturii 54, calcularea timpului 13, plante 167, animale și insecte 129, forme de relief 74, orientare în spațiu 16, în total 459 de cuvinte (10,81 %). XI *Industrie, transporturi, comerț:* industrie 64, olărit 64, morărit 9, comerț 110, circulație, transport, telecomunicații 102, metale și alte substanțe 16, unități monetare 15, unități de măsură 31, în total 411 cuvinte (9,68 %). XII *Viața spirituală:* cultură 62, tradiții, obiceiuri 63, distracții 73, jocuri și jucării 75, credințe populare 27, în total 300 de cuvinte (7,07 %). XIII *Viața publică:* activități pe linie de stat și de organizații politice și obștești 102, administrație și justiție 80, religie, biserică 69, viața militară 97, în total 348 cuvinte (8,20 %) XIV: *Material lexical divers:* conjuncții și cuvinte modificatoare 20, alte cuvinte 129, în total 149 de cuvinte (3,51 %)". Am reprodus acest lung pasaj pentru că simpla enumerare este semnificativă și ne atrage atenția asupra sferelor în care au pătruns elemente lexicale românești.

Proporția împrumuturilor românești arată, pe de o parte, vechimea contactului dintre vorbitorii celor două limbi și, pe de alta, puterea influenței românești în zonele de contact.

În legătură cu vechimea contactului limbii maghiare cu româna, se confirmă, prin mate-

rialul de limbă (şi se va vedea şi mai bine din *Atlasul lingvistic al graiurilor maghiare din România)*, unele informaţii pe care le dă Anonymus în *Gesta Hungarorum*. Ne referim la prezenţa unui număr mai mare de cuvinte româneşti în graiurile sau dialectele maghiare din zone de cîmpie şi de deal şi a unui număr mai mic sau foarte mic în zonele de munte, ceea ce se explică prin ocuparea treptată a Transilvaniei, de la vest la est, pe Valea Mureşului. Existenţa mai multor dialecte maghiare confirmă teza că pe teritoriul Transilvaniei au fost colonizate populaţii maghiare aduse din diferite regiuni. Numai aşa se explică existenţa unui dialect maghiar în Banat, a altuia în regiunea Aradului, a altuia numit inexact „dialectul din nord-est". În acest caz este vorba, de fapt, de **dialectul din nord-vest,** adică din nord-vestul Transilvaniei (autorii se ocupă de împrumuturile româneşti ale graiurilor maghiare din România, nu de împrumuturile româneşti ale limbii maghiare în ansamblul ei) ; la p. 17 se spune : „datele de mai sus sînt valabile, evident, numai pentru limba maghiară populară din România" !

O problemă asupra căreia autorii nu s-au putut opri, şi care nici nu intra în obligaţiile unui dicţionar, este aceea a stratificării istorice a împrumuturilor. Limba maghiară păstrează destule cuvinte româneşti cu fonetism arhaic, cu vechi atestări (vezi, pentru exemple, Géza Blédy, *Influenţa limbii române asupra limbii maghiare)*, care constituie un izvor de informaţii importante pentru istoria limbii noastre. De aceea problema adaptării fonetice a cuvintelor româneşti interesează în aceeaşi măsură atît lingvistica maghiară, cît şi cea românească.

În mod neîndoielnic, lista împrumuturilor româneşti se va îmbogăţi în urma unor noi cercetări, ceea ce prevăd şi autorii cînd spun că materialul cuprins în dicţionarul lor „nu poate fi considerat nicidecum complet" (p. 18).

Noi înşine am adăuga cîteva cuvinte pe care le socotim împrumuturi din română.

Unul dintre acestea este rom. *bărc* „(în Transilvania) tufiş, dumbravă, pădurice, lăstar, rediu, huci, huceag", considerat de autorii DA (I, 497) ca împrumut din maghiară, dar, de fapt, element românesc în această limbă. Etimonul magh. *berek* „idem", indicat în DA şi în celelalte dicţionare (Candrea, Scriban, DM, DEX), este greşit, cuvîntul fiind înrudit cu *birc* „(în Transilvania) crestătură pe harag, pe instrumentul cu care măsură [sic !] bacii laptele" (fără etimologie în DA), ori cu *bîrcă* întîlnit în expr. *a ţinea bîrcă la ceva* „a ţinea cu încăpăţînare (s. morţiş) la ceva, a nu se lăsa cu nici un preţ abătut de la părerea sa" (DA). Cuvîntul este din aceeaşi familie cu *bîrcîi* „a scotoci, a cotrobăi" (Candrea) ; „murdăresc, mîngălesc cu creionu ori cu condeiu, vorbind de cărţi şi de caiete", în Oltenia însemnînd „rătăcesc mult pînă nemeresc" (cu var. *obîrcăi, obărcăi*) ; „mă scotocesc (pin buzunare) ca să găsesc ceva" ; şi *zbîrcîi* (Scriban). Acest verb este fără etimologie în dicţionarul lui Candrea, dar considerat ca vsl. (din **brukati)*, sb. *brkati*, bg. *burkam* „amestec, deranjez", de către Scriban. Cuvîntul are mulţi reprezentanţi în antroponimie şi toponimie (vezi N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, 203 ; I. Iordan, *Toponimia românească*, 53—54 ; dar informaţii deosebit de importante ne dă C. Suciu în *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, I, 82 ; II, 294, 297, ca nume de localităţi din diferite părţi ale Transilvaniei, unele astăzi dispărute, atestate începînd cu sfîrşitul sec. al XIII-lea). Amintită în treacăt aici, problema originii acestui cuvînt o discutăm în lucrarea noastră *Explozii lexicale* (în manuscris), unde aducem probe sigure pentru originea românească a cuvîntului. Un alt cuvînt românesc este *ósţog* „stog", înregistrat în ALR, s.n., I, h. 66,67, pct. 287. Amintim apoi vb. *toporcsolni* „a călca greu, a tropăi", *toporcolni* „a merge tîrînd ceva", împrumutate din rom. *tăbîrci ;* autorii înregistrează însă *tebercse* „tăbîrce" (p. 376). Toate dicţionarele româneşti, începînd cu cel al lui Tiktin, consideră că *tar* „sarcină" ar fi cuvînt maghiar în română, dar în limba maghiară cuvîntul are sensul „depozit, magazie" (vezi Tiktin, Candrea). S-a pierdut din vedere că de la sensul „depozit, magazie" nu se poate ajunge la cel de „povară, sarcină" şi că lucrurile trebuie privite tocmai invers, adică înţelesul vechi „sarcină, povară purtată pe un cal, pe un măgar" a dus la apariţia celui din maghiară, care, prin urmare, este mai nou. Tot de la sensul vechi s-a ajuns şi la cel de „unitate de măsură". Demonstraţia cere un spaţiu destul de larg, de care nu dispunem în această recenzie. Totuşi, trebuie să amintim măcar că *tar* se întîlneşte la aromâni cu sensul „măgar", iar la meglenormâni cu sensul „greutate ce o poate purta un cal sau un măgar, sarcină cît poate purta un animal". Sensurile cuvîntului din limbile slave sînt mai noi decît cele din română, aşa că avem a face cu un cuvînt românesc. Mai amintim că magh. *turba* „torbă" este tot un împrumut românesc, ca şi *tolbă*, neînregistrate în lucrarea pe care o recenzăm.

Autorii sînt de acord cu originea românească a magh. *bács* „baci" şi admit, împotriva unor afirmaţii de pînă acum, că *bácsu* „baciu, om bătrîn" este tot un împrumut românesc. Este vorba, în ultimă instanţă, de acelaşi cuvînt, dar specializat ca termen de politeţe, de adresare faţă de o persoană mai în vîrstă. Este important să subliniem că autorii acestui dicţionar, în ciuda afirmaţiilor din lucrări lexicografice semnate de Cihac, Candrea, Scriban, sau ale celor din DM şi DEX, ţinînd seamă

de rezervele lui Tiktin, au încadrat cuvîntul *dęrębanca*, cu variantele *tùrbanca, tòrbonca, tàrgonca* etc. „tărăboanță" între împrumuturile românești. Cuvîntul este, într-adevăr, românesc.

Prin publicarea acestui dicționar, cercetarea raporturilor lingvistice româno-maghiare intră într-o nouă fază. Așa cum spun autorii, lucrarea va servi la cunoașterea „influențelor reciproce din domeniul culturii materiale și spirituale", alături de cea a lui Tamás Lajos (*Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*, Budapesta, 1966). Se înțelege că unele exagerări (ne referim la lucrarea lui Tamás Lajos) vor fi corectate în cercetările viitoare. Important este că există acum o solidă bază de plecare în cunoașterea mai aprofundată a împrumuturilor reciproce ale celor două limbi.

În încheiere, am avea de subliniat metoda științifică riguroasă, seriozitatea informației și pasiunea autorilor pentru una dintre temele majore ale lingvisticii românești și maghiare contemporane.

Mai 1979

Ion Popescu-Sireteanu

Facultatea de filologie
Iași, Calea 23 August nr. 11

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1979

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEȘTI

35 DE ANI DE LA REVOLUȚIA DE ELIBERARE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ

AVRAM MIOARA, Două lucrări fundamentale — două preocupări permanente, **6**, p. 581.
IORDAN IORGU, Lingvistica românească în anii socialismului, **6**, p. 577.
ȘUTEU FLORA, Studiul limbii literare în lingvistica românească actuală, **6**, p. 587.
VASILIU EMANUEL, Orientări moderne în lingvistica românească, **6**, p. 585.

100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI THEODOR CAPIDAN

BRÂNCUȘ GR., Theodor Capidan și problemele substratului limbii române, **5**, p. 481.
CARAGIU MARIOȚEANU MATILDA, Theodor Capidan — aromânist, **5**, p. 467.
SARAMANDU NICOLAE, Contribuția lui Theodor Capidan la studierea meglenoromânei, **5**, p. 475.

ISTORIA LIMBII

GHEȚIE ION și TEODORESCU MIRELA, Pătrunderea și difuzarea formei de imperfect pers. 3 pl. în *-u* în textele literare la jumătatea secolului trecut, **1**, p. 77—81.

GRAMATICĂ

BEREA GĂGEANU ELENA, Gruparea ***a avea*** + infinitivul/conjunctivul în limba română, **2**, p. 143—155.
FLOREA MELANIA, Observații statistice asupra constituenților grupului nominal din limba română contemporană, **6**, p. 589.
IORDAN IORGU, ***Or dormi = or fi dormind***, **1**, p. 13—14.
NEAMȚU G. G., În problema «predicatului nominal», **5**, p. 487.
SUCIU EMIL, Observații asupra adaptării morfologice a împrumuturilor substantivale românești din limba turcă, **3**, p. 217—230.
TEODORESCU ECATERINA, În problema structurii părților de propoziție cu privire specială la predicatul nominal, **2**, p. 123—127.
TEODORESCU ECATERINA, Sînt propozițiile subordonate propoziții autentice?, **3**, p. 231—236.

VOCABULAR

BUZĂ EMANUELA, Derivarea cu sufixe și prefixe în ***Tîlcul evangheliilor*** și ***Molitvenicul românesc***, **1**, p. 25—39.
CIOBANU FULVIA, Observații asupra unor termeni cromatici românești, **1**, p. 3—12.
FISCHER I., Note etimologice, **3**, p. 238.
FRĂȚILĂ V., Note lexicale și etimologice, **2**, p. 157—161.
HRISTEA THEODOR, Franțuzisme aparente și pseudofranțuzisme în limba română, **5**, p. 491.
ILIESCU MARIA și NEDELCU CARMEN, Sistematizarea gramaticală a vocabularului fundamental (VF), **2**, p. 129—142.
KÜHNEL HELMUT, Note etimologice, **3**, p. 237—238.
MITU MIHAI, Note lexicale și etimologice (II), **1**, p. 15—24.
MOISE ION, Note lexicale, **5**, p. 511.
NUȚĂ ION, Un cuvînt de origine autohtonă : ***strugur(e)***, **5**, p. 505.
VRABIE EMIL, Etimologii, **2**, p. 163—164; **6**, p. 595.

LIMBĂ LITERARĂ ŞI FILOLOGIE

CHIVU GH., Consideraţii filologice asupra unui text din ***Codicele Todorescu***, **3**, p. 275—280.
GHEŢIE ION, Coresi — traducător sau tipograf ?, **4**, p. 325.
GHEŢIE ION, ***Evangheliarul de la Sibiu*** şi textele româneşti scrise cu litere latine şi ortografie maghiară, **2**, p. 165—172.
IONESCU I., Problema versiunilor moldovene din 1532 ale ***Evangheliei*** şi ***Apostolului***, **1**, p. 83—86.
MAREŞ ALEXANDRU, În legătură cu o traducere românească a lui Nicolae Milescu, **3**, p. 253—265.
ROMAN-MORARU ALEXANDRA, Preocupări etimologice într-un manuscris românesc de la sfîrşitul secolului al XVI-lea, **3**, p. 267—273.
VAIMBERG S., Un ***hapax legomenon*** în cele mai vechi psaltiri româneşti, **1**, p. 87—89.

STILISTICĂ

BADEA ŞTEFAN, Relaţia dintre poezie şi titlu la M. Eminescu, **2**, p. 173—183.
BEYRER ARTHUR, „Adresare inversă" în româneşte ?, **1**, p. 91—94.
DOMINTE CONSTANTIN, Mihai Eminescu : ***Dintre sute de catarge***, **3**, p. 281—289.

FONETICĂ

CALOTĂ ION, Observaţii asupra transformărilor lui *i* precedat de consoane labiale în graiurile din Oltenia, **3**, p. 239—251.
STAN I. T., Despre diftongii româneşti, **1**, p. 73—75.

DIALECTOLOGIE

PURDELA-SITARU MARIA, Elemente lexicale conservatoare în subdialectul bănăţean, **5**, p. 515.

ONOMASTICĂ

DAN ILIE, Observaţii asupra toponimiei Văii Soloneţului (jud. Suceava), **1**, p. 63—71.
IORDAN IORGU, Influenţa modei asupra numelor de persoane, **1**, p. 41—49.
LOŞONŢI DUMITRU, ***Cuc***, ***Cucă***, ***Gug***, ***Gugă*** şi derivatele lor, **1**, p. 51—61.
LOŞONTI DUMITRU, Toponime româneşti provenite din apelative pentru noţiunea 'înălţime, ridicătură', **6**, p. 601.
MOISE ION, Toponimie şi stilistică, **2**, p. 185—190.

PREDAREA LIMBII

GUŢU ROMALO VALERIA, Metodologii în predarea limbii române ca limbă străină, **5**, p. 525.
LÖRINCZI ANGIONI MARINELLA, Oral şi grafic învăţarea limbilor străine, **6**, p. 609.
TASMOWSKY-DE RYCK LILIANE, Pronumele personale atone din limba română. O sistematizare pentru învăţămînt, **1**, p. 105—109.

CULTIVAREA LIMBII

AVRAM MIOARA, Aspecte ale folosirii lui ***ca***, **3**, p. 291—295.
AVRAM MIOARA, Compromiterea parantezei, **1**, p. 95—98.
AVRAM MIOARA, Un nou semn de punctuaţie, **2**, p. 193—198.
CANARACHE ANA, ***Flagrant***, **6**, p. 615.

CARABULEA ELENA, Scrierea și pronunțarea unor neologisme cu finala în *-ură*, 2, p. 199—201.
DUMITRAȘCU KATALIN, *Bis* contra *tris*, 3, p. 297—298.
HASAN FINUȚA, Cîteva aspecte ale scrierii cu inițiale majuscule, 1, p. 99—103.
IORDAN IORGU, Note sintactice, 2, p. 191—192.
ȘTEFAN ION, Clișeul *de vîrf*. Variațiile de sens ale unui cuvînt, 5, p. 521.

ORTOGRAFIE

POPESCU RADU SP., Despre scrierea numelor topice terminate în *-eana*, 6, p. 623.
ȘTEFAN ION, Omofonia în concepția lui I. Heliade Rădulescu despre ortografie, 6, p. 617.

DISCUȚII

ANGHELESCU TEMELIE N., *Precedă* sau *precede* — *succedă* sau *succede*?, 6, p. 617.
OALLDE PETRU, Despre preocupările lingvistice ale bănățenilor în epoca Școlii ardelene, 3, p. 299—304.
STAN I. T., Probleme fundamentale ale fonologiei românești. /k', g'/ foneme? Implicații morfologice, 5, p. 531.

NOTE ȘI COMENTARII

CHIVU GH., Pe marginea unei „contribuții" la studiul vocabularului limbii române, 2, p. 203—205.
DIACONU VASILE, *Leucaida* lui Asachi în versiune românească, 3, p. 309—311.
GHEȚIE ION, În legătură cu *săpun* „isop", 6, p. 631.
GHEȚIE ION, Judecăți generale și adevăruri elementare, 5, p. 549.
GRAUR AL., Terminații neobișnuite, 4, p. 335.
IONESCU I., În legătură cu originalul românesc al *Tetraevanghelului* coresian, 2, p. 207—208.
IORDAN IORGU, Cîteva precizări în legătură cu anumite monumente vechi de limbă românească, 3, p. 313.
IORDAN IORGU, Cum este informat publicul larg în probleme de istorie a lingvisticii românești, 4, p. 333.
RUSU G. C., Balada *Iovan Iorgovan*. Două reeditări, 5, p. 553.
RUSU G. C., Iarăși despre scrierea derivatelor cu *-ință*, 6, p. 633.
ȘUTEU FLORA, Între științific și practic în predarea ortografiei, 1, p. 115—116.
TEODORESCU ECATERINA, În legătură cu „Contribuții la studiul propoziției subiective" de Gh. D. Trandafir, 1, p. 111—114.
ZGRAON FLORENTINA, Pronumele (adjectivul) demonstrativ de apropiere masculin singular *acasta* în secolul al XVI-lea, 3, p. 305—307.

CRONICĂ

Consfătuire cu cititorii, 5, p. 563.
IORDAN IORGU, Al XIII-lea Congres de științe onomastice (Cracovia, 21—25 august 1978), 5, p. 559.
ROȘIANU ION, Al V-lea Simpozion național de onomastică, 6, p. 635.

IN MEMORIAM

IORDAN IORGU, Aurel Nicolescu (1919—1978), 5, p. 565.
IORDAN IORGU, Acad. Al. A. Philippide (1900—1979), 2, p. 213—214.

RECENZII

ANGELESCU MIRCEA : Biblioteca județeană Dolj. *Manuscrise și cărți vechi.* Catalog întocmit de Gabriela Nica și Tudor Nedelcea, cu o prefață de Dan Simonescu, Craiova, 1977—**4**, p. 339.

BRÂNCUȘ GR. : Zamfira Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, Editura Academiei R.S.R., 1978—**2**, p. 209—210.

BUZĂ EMANUELA : Jana Balacciu și Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978—**3**, p. 319—231.

GEORGESCU MAGDALENA : Ștefan Munteanu, Vasile D. Țâra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, București, Editura didactică și pedagogică, 1978—**3**, p. 315—318.

HRISTEA VALENTINA : Ion Gheție, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1978—**5**, p. 567.

MUNTEANU ȘTEFAN : „Kurier der Rumänischstudenten", „Curierul studenților de limba română". Nr. 10, 1978, Romanisches Seminar, Ruhr-Universität Bochum — **4**, p. 337.

POPESCU-SIRETEANU ION : C. Brăiloiu, Emilia Comișel și Tatiana Gălușcă-Cîrșmariu, *Folclor din Dobrogea*. Studiu introductiv de Ovidiu Papadima, București, Editura Minerva, 1978—**2**, p. 211—212.

POPESCU-SIRETEANU ION : Márton Gyula, Péntek János, Vöő István, *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai (Împrumuturile românești ale dialectelor maghiare)*, București, Editura Kriterion, 1977 — **6**, p. 638.

POPESCU-SIRETEANU ION : Alexiu Viciu, *Flori de cîmp. Doine, strigături, bocete, balade.* Colecție de folclor inedită, publicată cu un studiu introductiv, note, indici și glosar de R. Todoran și I. Taloș, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976—**5**, p. 572.

RĂDULESCU MARINA : Studii de semantică în *Analele Universității București. Limba și literatura română*. Anul XXVI — 1977 — **1**, p. 117—119.

RIZESCU I. : *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea.* Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru. Introducere de Alexandru Mareș. Universitatea București. Institutul de lingvistică. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1979 — **6**, p. 637.

RIZESCU I. : Dosoftei, *Opere*, 1, *Versuri*, Ediție critică de N. A. Ursu. Studiu introductiv de Al. Andriescu, București, Editura Minerva, 1978—**5**, p. 570.

DIVERSE

DĂNĂILĂ ION și ELEONORA POPA, Bibliografia românească de lingvistică (BRL, **21**, 1979)—**4**, p. 341.
Cărți și reviste primite la redacție, **2**, p. 212.
Indicele revistei pe anul 1979 — **6**, p. 647.

INDICE DE MATERII*

A

A deictic 307; ~ în loc de *ă*, *ea* sau *i* în *Evangheliarul de la Sibiu* și în *Fragmentul Todorescu* 168, 172; ~ în loc de *ă* în texte folclorice din Dobrogea 211; ~ accentuat 222 trecut la ~ neaccentuat 223, 226, la *ă* 220, 224 și la *e* 229 în turcă.

ACCENT, ~ul în ediția *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei 571; ~ul în cuvintele românești împrumutate din turcă 229.

ACCESORIU, cuvînt ~ 123.

ACOMODARE fonetică 544.

ACTIV, cunoaștere ~ă a limbii străine 610.

ACUZATIV, ~ul pronumelui personal 106 feminin singular *o* 107—108; toponime în ~ 69.

ADAPTARE, ~a morfologică a substantivelor românești împrumutate din turcă 217—230.

ADJECTIV, ~e banale 337; ~ul în toponimie 69; ~ul în vocabularul fundamental 135—138; ~ul demonstrativ *ăcasta* în texte din sec. al XVI-lea; 305—307; ~ul în grupul nominal 589—593.

ADMINISTRATIV, stilul ~ 589.

ADRESARE, ~a inversă în română 91—94.

ADVERB, ~ul în toponimie 69.

AFEREZĂ, ~a în *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei 571.

AFIX gramatical 116.

AFRICATĂ, ~a *ć* trecută la *ś* în texte folclorice din Dobrogea 211; ~ele *ć*, *ǵ* devenite fricative în toponimie 71.

AFRICATIZARE, ~a lui *ǵ* la *dz* sau la *ǧ* 47.

ALBANEZĂ, cuvinte din latină 337, 484 și română 482 în ~; cuvinte din ~ în română 482.

ALFABET, scrierea românească cu ~ latin la 1543 545—548.

ALOCUȚIUNE inversă 91.

ALTERNANȚĂ, ~e consonantice nepredictibile și predictibile 130; ~e vocalice metafonice binare sau ternare 130; ~ele *a*/*ă* 135, *a*/*e* 131—132, 135, 137, *ă*/*e* 132—133, 135, 137, *e*/*ea* 138, *ea*/*e* 132, 135, 137—138, *i*/*i* 130, 132—133, 137, *i*/*ii* 135, *o*/*oa* 133, 138, *oa*/*o* 135, *i*/*ĭ*, *u*/*ø* și *z*/*j* 130.

ANALIZĂ, metoda ~ei enunțurilor în predarea limbilor străine 480.

ANAPTIXĂ 598.

ANTROPONIM, sursa livrescă a ~elor 43; *ă* trecut la *e* în ~e nume de familie 48; toponime derivate de la ~e 71.

ANTROPONIMIE 635.

APARENT, franțuzisme ~e 491—503.

APELATIV, ~e din bulgară, greacă 68, latină 64, 68 maghiară, rusă 68, slavă 64, 68, turcă, ucraineană 68 în toponimie 65, 70, 601—608.

APLICAT, lingvistica ~ă în România 585—586.

AROMÂN, patria prezumtivă a ~ilor 470.

AROMÂNĂ, asurzirea consoanelor sonore finale în ~ 478; *b* din greacă trecut la *p* în 470; cuvinte din latină în ~ 484; cuvinte formate cu sufixul *-itšu* în ~ 52.

AROMÂNISTICĂ 467.

ARTICOL, ~ul în toponimie 69, 71; ~ul posesiv invariabil în *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană* și la Coresi 331.

ASIMILARE progresivă și regresivă 603.

ASURZIRE, ~a consoanelor sonore finale în aromână și meglenoromână 478.

ATON, forme ~e ale pronumelor personale, 105—109, 112.

ATRIBUTIV, natura ~ă a numelui predicativ 125—126.

AUDIERE, ~a în învățarea limbilor străine 611.

AUGMENTATIV, ~e în toponimie 69.

AUTOHTON, elementul ~ în română 18—19, 21, 482, 505, 507.

AUTONOM, verb ~ 124.

AUXILIAR, ~ul sintactic de predicație 127; ~ul *avea* precedînd conjunctivul 147—154 și infinitivul lung 143—147; ~ul *a* la perfectul compus, persoana 6, 619 în Moldova 78.

Ă

Ă protonic trecut la *a* în tipăriturile coresiene 329—331 și în toponimie 71; ~ trecut la *â* în toponimie 71; ~ trecut la *e* în texte din sec. al XVI-lea 269, 328 și în nume de

* Cifrele trimit la paginația în continuare a revistei; corespondența acestei paginații cu numerele este următoarea: p. 1 — 119 = nr. 1, p. 121—214 = nr. 2, p. 215—322 = nr. 3, p. 323—464 = nr. 4, p 465—574 = nr. 5, p. 575—692 = nr. 6.

familie actuale 48 ; ~ în loc de *e* în *Evangheliarul de la Sibiu* 169 ; ~ redat prin *a* în *Evangheliarul de la Sibiu*, *Fragmentul Todorescu* 168, 172, *Tetraevanghelul* lui Coresi 208 şi în texte folclorice din Dobrogea 211 ; ~ neaccentuat în meglenoromână 478 ; ~ final redat prin *a* în turcă 220.

Â

Â provenit din *ă* în toponimie 71.

B

B dur în *Pravila* lui Coresi 331 ; ~ palatal în texte de folclor din Dobrogea 211 ; ~ din greacă trecut la *v* în aromână 470.
BALCANIC, uniunea lingvistică ~ă 485.
BARĂ, ~a oblică, semn de punctuaţie 193—198.
BAZĂ, ~a limbii române literare 518.
BINAR, alternanţe ~e 130 ; structuri ~e în predicatul nominal 487.
BRAHILOGIE 197.
BULGARĂ, cuvinte formate cu sufixele *-išt* 158, *-lo* 163, *-n-* 164 în ~ ; cuvinte din turcă în ~ 224 ; cuvinte din ~ în română 53, 68—69, 158—159, 163, 187, 598, 640.

C

CALC, ~uri din maghiară în română 37.
CATALANĂ, cuvinte din latină în ~ 517—518.
CAZANIE, particularităţi fonetice în ~iile lui Coresi 331.
CHIRILIC, scrierea ~ă semicursivă şi semiuncială 637.
CIRCULAŢIE, ~a cuvintelor 301.
CITIRE, ~a în învăţarea limbilor străine 611.
CLIŞEU, ~ul lingvistic *de vîrf* 521—524.
COARTICULAŢIE 544.
CODIFICARE, funcţia de ~ a titlului 173.
COLECTIV, substantive ~e în toponimie 69.
COMPLEMENTARITATE, raportul de ~ 127.
COMPUNERE 610, cuvinte formate cu elementele de ~ *-averaj* 491, *hidro-* 448, *longi-* 452.
COMPUS, perfectul ~ persoana 6 cu auxiliarul *a* în Moldova 78.
COMUN, substantive ~e 102.
CONCEPT 526.
CONJUNCTIV, ~ul precedat de auxiliarul *avea* 147—154 ; substituirea infinitivului cu ~ul 485.
CONSOANĂ moale 533—534, muiată 534, palatală şi palatalizată 533—534.
CONSONANTIC, alternanţe consonantice nepredictibile şi predictibile 130.
ONSONANTIZARE, ~a iotului 239.
CONSTITUENT, ~ţii grupului nominal 589—593.
CONTAMINARE 160, 549, 603.
CONTINUITATE, ~a românilor oglindită în toponimie 67.
COPULATIV, verbe ~e 123—124, 126—127, 232, 487—490.
CROMATIC, terminologia ~ă în franceză 6 şi română 3—12.
CUMANĂ, cuvinte din ~ în română 67—70.
CUVÎNT accesoriu şi ~ noţional 123 ; ~inte noi în terminologia muncii 511—514 ; fondul principal de ~inte 301 ; structura morfologică a rădăcinii ~ului 115—116 : temă 129, terminaţie 116.
CVASIPREDICATIV, sintagme ~e 233.

D

DACĂ, cuvinte din ~ în română 19, 21, 69, 210.
DATIV, sincretismul genitivului cu ~ul 485 ; ~ul pronumelor personale 106.
DECODIFICARE, funcţia de ~ a titlului 173.
DEICTIC, metaforă ~ă 117.
DEMONSTRATIV, ~ul *ăăsta* în texte din sec. al XVI-lea 305—307.
DEPOETIZARE 240.
DERIVARE, ~a cu sufixe în *Tîlcul evangheliilor* şi *Molitvenicul românesc* 25—39 ; ~ regresivă 7, 452, 608 : vezi şi PREFIX, SUFIX.
DESINENŢĂ, ~a *-u* la imperfect în prima jumătate a sec. al XIX-lea 77—81 ; ~ele *-i*, *-iu*, *-ĭ*, *-oi*, *-u*, *-ü* în turcă 225.
DESPICARE vocalică 543.
DEZAMBIGUIZARE 117.
DIALECT, ~ul muntean ca bază a limbii române literare 518 ; ~e literare 567—568.
DIALECTAL, particularităţi ~e în aromână şi meglenoromână 477.
DICŢIONAR, *~ul limbii române* (DLR) 581—583 : atestări noi 16—24, cuvinte lipsă 15—16, 19, 22, 24 ; *~ul de lingvişti şi filologi români* 319—321 ; *~ul toponimic al Transilvaniei* 636.
DIFTONG, ~ul *o̯a* trecut la *o*, *u̯a* în aromână, istroromână şi meglenoromână 478 ; ~gii româneşti 73—75 ; *~ul ea* redat prin *a* în *Evangheliarul de la Sibiu* şi *Fragmentul Todorescu* 168, prin *e* în psaltirile coresiene 331 ; ~ul *ia* trecut la *ie*, *e* 239 în *Psaltirea* şi *Liturghierul* lui Coresi 331 ; ~ul *oa* redat prin *o* în *Evangheliarul de la Sibiu* 328.
DIMINUTIV, ~e 605—606, 608 în toponimia germană 560 şi românească 69, 602.
DIRECT, toponime cu recţiune ~ă 71.
DISIMILARE consonantică 163.
DISPARIŢIE, ~a articolului *-l* în toponimie 71 ; ~a lui *i* după *r* în istroromână şi meglenoromână 478.

DOCUMENT, ~*e şi însemnări româneşti din sec. al XVI-lea* 637—638.
DUR, *r* ~ în textele coresiene 170.

E

E în *Evangheliarul de la Sibiu* şi *Fragmentul Todorescu* 169; ~ trecut la *ă* în *Cazania* lui Coresi 331 şi în toponimie 71; ~ trecut la *i* în textele coresiene 208, 331; ~ trecut la *î* în toponimie 71; *e* în loc de *ă* 169, *ea* 169, 172 în *Evangheliarul de la Sibiu* şi în *Fragmentul Todorescu;* ~ trecut la *a* 223, *ă* 224, 226, 229, *ea* 222, 226 în turcă.
EBRAICĂ, cuvinte din ~ în greacă 45 şi română 19.
ECHIPOTENŢĂ, raport de ~ în sinonimie 118.
EDIŢIE, ~a *Baladei lui Iovan Iorgovan* 533—537; ~a *Psaltirei în versuri* a lui Dosoftei 570—572; ~a *Documente şi însemnări româneşti din sec. al XVI-lea* 637—638.
EGALITATE, raportul de ~ în sinonimie 118.
ELEMENT predicativ suplimentar 126; ~ de compunere v. COMPUNERE.
ELIZIUNE, ~a în *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei 571.
ENGLEZĂ, cuvinte din ~ în română 48.
ENTOPIC 185; ~ce cu funcţie de toponimie 71.
ENUNŢ 233.
EPENTETIC, *r* ~ 506.
EROARE, metoda analizei ~ilor în predarea limbilor străine 480.
ETIMOLOGIC, preocupări ~ce în manuscrise din sec. al XVI-lea 267—273.
ETIMOLOGIE, ~ii multiple 7 în toponimie 70: ~e populară 159; ~ii din greacă 338, latină 337 şi română 482 în albaneză; ~ii din turcă în bulgară 224; ~ii din latină în catalană 517—518; ~ii din italiană 7, latină 200, 517—518 şi polonă 238 în franceză; ~ii din ebraică 45 şi latină 16 în greacă; ~ii din franceză în germană 200; ~ii din latină în italiană 502, 507, 516—518; ~ii din română în maghiară 56, 638—641; ~ii din germană în polonă 20—22; ~ii din latină în provensală 516—518; ~ii din albaneză 482, autohtone 18—19, 21, 482, 505, 507, bulgară 53, 68—69, 158—159, 163, 187, 598, 640, cumană 69—70, dacă 19, 21, 69, 210, ebraică 19, engleză 48, franceză 3, 6—8, 10—11, 16, 19, 23, 45, 69, 74, 200, 297, 491—493, 512—513, 537, 542—543, gepidă 505—506, germană 7—8, 15—16, 19—21, 23, 68—69, 237, 496, 500, 513, 543, 599, germanice 518, greacă 8, 10, 16—17, 19, 27, 68—70, 89, 222, 495, 499, 505—506, 537, 618, italiană 7, 19, 53, 69, 495—496, 498, 543, 618, latină 7, 15—16, 28, 33, 35, 38, 53—55, 64, 67—69, 159—160, 164, 169, 222, 238, 269, 297, 333, 335, 499, 505—506, 516—518, 532, 536—537, 543, 618, 620, 624, 627, 633, maghiară 21, 23, 34, 41, 52, 59, 68—69, 219, 543, 605, 640, polonă 20—23, 65, 69, 597, rusă 16, 19, 68, 70, 500—501, 596, 598—599, sîrbocroată 80, 506, 595—596, 640, slavă 17, 19, 26—30, 32—33, 35, 39, 41, 45, 64, 68—70, 87—89, 157—160, 164, 329, 333, 335, 506, 596, 623, 640, tracă 69, 210, turcă 8, 10, 68—69, 157—158, 217—230, 237—238, 335, 511, 537, 542, 545, 618, ucraineană 20, 65, 68—69, 595—599 în română; ~ii din franceză 500 şi latină 333 în rusă; ~ii din turcă în sîrbocroată 224; ~ii din latină în spaniolă 517; ~ii din germană în ucraineană 20.
ETIMOLOGISM, ~ul lui I. Heliade Rădulescu 618.
EVANGHELIAR, ~*ul de la Sibiu* şi textele româneşti scrise cu litere latine şi ortografie maghiară 165—172.
EXPLOZIE 535.

F

F trecut la *h* în *Apostolul* lui Coresi 330.
FEMININ, pluralul substantivelor ~e 541; substantive ~e terminate în consoană 335; substantive ~e în vocabularul fundamental 133—135; substantive ~e împrumutate din turcă 222—224.
FLUCTUAŢIE, ~a *-u/ui* 199—201.
FOND principal de cuvinte 301.
FONEM, ~ele *k'*, *g'* în română 531—544.
FONETIC, toponime cu simbolism ~ 189.
FONOLOGIE, ~a în lingvistica românească 585.
FRAGMENT, ~*ul Todorescu* 166—171.
FRANCEZĂ, cuvinte din italiană 7, latină 200, 517—518, poloneză 238 în ~; cuvinte din ~ în germană 500, română 2, 6—8, 10—11, 16, 19, 23, 45, 69, 74, 200, 297, 491—493, 512—513, 537, 542—543 şi rusă 500.
FRANŢUZISM, ~e aparente în română 491—503.
FRAZĂ 233 simplă şi dezvoltată 234.
FRICATIV, africatele *ĉ*, *ĝ* devenite ~e în toponimie 71.
FUNCŢIE, ~a de codificare, decodificare 173, nominativă şi poetică 174 a titlului.
FUNDAMENTAL, vezi VOCABULAR.

G

GENERIC, termenul ~ în toponimie 100.
GENITIV, sincretismul ~ului cu dativul 485; toponimie în ~ 19.
GEPIDĂ, cuvinte din ~ în română 505—506.
GERMANĂ, cuvinte din franceză în ~ 500; cuvinte formate cu sufixele *-i*, *-li* în ~

510; cuvinte din ~ în română 7—8, 15—16, 19—21, 23, 68—69, 237, 496—500, 513, 543, 599, ucraineană 20.
GERMANIC, elementul vechi ~ în română 518.
GERUNZIU 107.
GRAFIC, imaginea ~ă a cuvîntului 478; reprezentarea ~ă a semnului lingvistic 523; reprezentarea ~ă în învăţarea limbilor străine 476.
GRAFIE, ~a în învăţarea limbilor străine 609—611.
GRAMATICĂ, ~a *Academiei* 581—583.
GREACĂ, cuvinte din ebraică 45 şi latină 16, 484 în ~; *b* din ~ trecut la *v* în aromână 470; cuvinte din ~ în albaneză 338 şi română 8, 10, 16—17, 19, 27, 68—70, 89, 222, 495, 499, 505—506, 537, 618.
GRUP, constituenţii ~ului nominal 589—593.

H

HAPAX legomenon în cele mai vechi psaltiri româneşti 87—89.
HAPLOLOGIE 452.
HIPOCORISTIC, ~ce ruseşti 616.

I

I, dispariţia lui ~ final după *r* în aromână şi istroromână 478; ~ lung din latină trecut la *ie* în română 240; ~ în *Evangheliarul de la Sibiu* şi *Fragmentul Todorescu* 170; ~ precedat de *p* în Oltenia 240—241; ~ trecut la *e* 239, la *ă* 71; ~ în loc de *ă* în *Evangheliarul de la Sibiu*, *Fragmentul Todorescu* 170 şi *Catehism* 328; ~ silabic 106, plenison 539, scurt 532, semivocală 539, şoptit 539—540; ~ trecut la *ie* 224 şi la *iu* 219, 226 în turcă; ~ din turcă devenit *ija* în slavă 224.
IDIOLECT 509
IMAGINE grafică 478 şi sonoră 476, 478, 526 a cuvîntului.
IMPERATIV 106—107.
IMPERFECT, persoana 6 a ~ului în *-u* 620 în texte din prima jumătate a sec. al XIX-lea 77—81.
IMPERSONAL, moduri personale la verbe ~e 112; verbe ~e 111 ca formă 111—112 şi conţinut 112; verbe ~e prin formă şi personale prin conţinut 112.
IMPLOZIE 535.
INCLUZIUNE, raport de ~ în sinonimie 118.
INFINITIV, ~ul lung construit cu auxiliarul *avea* 143—147; substituirea ~ului prin conjunctiv 485; construcţii *voi* + ~ 146—147.
INFLUENŢĂ, ~a modei asupra numelor de persoană 41—49.
INIŢIALĂ, scrierea cu ~e majuscule 99—103.
INSUFICIENT, propoziţii ~e 233.
IOT, consonantizarea 239 şi vocalizarea ~ului 240.
ISTORIC, toponime ~ce 64—65.
ISTORIE şi toponimie 66; ~ *a limbii române literare. Privire sintetică* de I. Gheţie 567—569; ~ *a limbii române literare. privire generală* de Şt. Munteanu şi V. Ţâra 315—318.
ISTROROMÂNĂ, diftongul *ea* trecut la *e* în ~ 478; diftongul *oa* trecut la *o* în ~ 478; dispariţia lui *i* după *r* în ~ 478.
ITALIANĂ, cuvinte din latină în ~ 502, 507, 516—518; cuvinte din ~ în franceză 7 şi în română 7, 19, 53, 69, 495—496, 498, 543, 618.

Î

Î hipercorect 163; ~ în texte coresiene 331; ~ trecut la *e* în texte din sec. al XVI-lea 264; ~ trecut la *ă* 220, 224 şi la *iu* 225 în turcă.
ÎMPRUMUT vezi ETIMOLOGIE.
ÎNNOBILARE, ~ a numelor de persoană 45—46.

J

JOC de limbaj 117.

L

L din greacă trecut la *r* în aromână 470; ~ velar în aromână şi meglenoromână 478; ~ muiat trecut la iot 536; ~ muiat din elementul slav 536—537.
LABIALĂ, palatalizarea ~elor în dacoromână 478, 484, 549 şi meglenoromână 471—478.
LATINĂ, cuvinte formate cu sufixele *-itas*, *-itatis* 451, *-ura* 200 în ~; cuvinte din ~ în albaneză 337, 484, aromână 484, catalană 517—518, greacă 16, 484, italiană 502, 507, 516—518, portugheză 517, provensală 516—518, română 7, 15—16, 28, 33, 35, 38, 53—55, 64, 67—69, 159—160, 164, 169, 222, 238, 269, 297, 333, 335, 499, 505—506, 516—518, 532, 536—537, 543, 618, 620, 624, 627, 633, rusă 333 şi spaniolă 517.
LATINITATE, ~a limbii române 300—301.
LIBER, verbe ~e 124, 126.
LIMBAJ, joc de ~ 117.
LIMBĂ, metoda analizei erorilor 480 şi metodele audio-vizuale 527 în predarea ~ilor străine; ~a literară 317, 519, 569, ~a literaturii artistice, ~a scriitorului 317, ~a standard 319; ~ ţintă 475, 477; ~*a română literară* 581—584; istorie 315—318, 567—569, periodizare 315—316, 587; predarea românei ca ~ străină 475—480, 525—530.

LINGVISTIC, uniunea ~ă balcanică 485; semnul ~ 476, 523, 526.
LINGVISTICĂ, ~a românească în anii socialismului 577—579; orientări moderne în ~a românească 585—586: limba literară în ~a românească 581—584; ~a matematică 585—586.
LITERĂ, ~ele ѧ, ꙗ, 168—169, ѥ 169, и, ї, *o*, ѡ, ȣ, ѻȣ 170 în *Evangheliarul de la Sibiu* și *Fragmentul Todorescu*.
LITURGHIER, particularități fonetice în ~*ul* lui Coresi 331.
LOC, ~ul de formare a poporului și limbii române 484.

M

M, palatalizarea lui ~ 499; ~ pseudopalatalizat în texte din sec. al XVI-lea 549.
MAGHIARĂ, cuvinte din română în ~ 56, 638—641; dialectele ~e din România 640: calcuri din ~ în română 37; cuvinte din ~ în română 21, 23, 34, 41, 52, 59, 68—69, 219, 243, 605.
MAJUSCULĂ, scrierea cu ~e 99—103.
MANUSCRIS, preocupări etimologice în ~e din sec. al XVI-lea 267—273.
MASCULIN, substantive ~e terminate în *ă* 335: substantivele ~e în vocabularul fundamental 131—132: substantive ~e împrumutate din turcă 218—221.
MATEMATIC, lingvistica ~ă în România 585—586; poetică ~ă 586.
MEGLENOROMÂNĂ, asurzirea consoanelor finale sonore în ~ 478; diftongii *ęa* trecut la *ę*, *i̯e* trecut la *i̯ă*, *o̯a* trecut la *ǫ*, *u̯a*, *u̯ă* trecut la *u̯o* în ~ 478; dispariția lui *i* după *r* în ~ 478; *l* velar în ~ 478; palatalizarea labialelor în ~ 477—478; particularități dialectale în ~ 477.
METAFONIC, alternanțe ~ce 130.
METAFORĂ deictică 117; ~a în toponimie 188.
METATEZĂ 603.
METODĂ, ~a analizei erorilor 480 și ~ele audio-vizuale în predarea limbilor străine 477, 527.
MIXT, vocală ~ă 73—74.
MOALE, consoană ~ 533—534; *r* ~ 269 în textele coresiene 330—331.
MOD personal 123; ~uri personale la verbe impersonale 112.
MODĂ, influența ~ei asupra numelor de persoană 41—49.
MODEL, ~ul polonez al *Psaltirii în versuri* a lui Dosoftei 570.
MONOSILABIC, rădăcină ~ă 115—116.
MORFOLOGIC, adaptarea ~ă a cuvîntului 115—116, 129; adaptarea ~ă a substantivelor împrumutate din turcă 217—230; principiul ~ în sistemul ortografic al lui I. Heliade Rădulescu 617.
MOTIVARE, ~a toponimelor 64.
MUIAT, consoană ~ă 534.
MULTIPLU, etimologie ~ă 7, în toponimie 70.
MUNCĂ, cuvinte noi în terminologia ~cii 511—514.
MUNTEAN, dialectul ~ ca bază a limbii române literare 518.

N

N muiat 331, 336, moale 330—331 în textele coresiene; rotacismul lui ~ în textele coresiene 329—330.
NEACCENTUAT, forme ~e ale pronumelui personal 107—108.
NEGAȚIE 489—490.
NEOLOGISM, scrierea și pronunțarea ~elor în *-ură* 199—201.
NEPERSONAL, mod ~ 123.
NEPREDICTIBIL, alternanțe consonantice ~e 130.
NEUTRU, pluralul substantivelor ~e 532; substantivele ~e în vocabularul fundamental 132—133; substantive ~e împrumutate din turcă 219, 225.
NOMADISM 471.
NOMINAL, predicat ~ 123—127, 487—490; constituenții grupului ~ 589—593.
NOMINATIV, funcția ~ă a titlului 174; toponimice în ~ 69.
NOȚIONAL, cuvînt ~123.
NUME, influența modei asupra ~elor de persoană 41—49; ~e de persoană românești în toponimie 69; ~ predicativ 125—126, 232, 487—490; ~e topice străine în toponimie 69; ~e duble la români 635.
NUMERAL, ~ul în toponimie 69; ~ul în grupul nominal 590.

O

O trecut la *u̯o* în dacoromână și meglenoromână 478; ~ în loc de *oa* în *Evangheliarul de la Sibiu* și *Fragmentul Todorescu* 170.
OMOFONIE 617—621.
OMOGRAFIE 617.
OMONIMIE 617—621.
ONOMASTICĂ, ~a Peninsulei Iberice 560; al VIII-lea congres de ~ 559—560; al V-lea simpozion național de ~ 635—636.
ONOMATOPEIC, toponime ~ce 189.
ORAL și grafic în învățarea limbilor străine 609—613.
ORIGINAL, ~ul românesc al *Tetraevanghelului* lui Coresi 207—208.
ORIGINE, ~a albanezilor 483; ~a latină a limbii române 300—301.
ORTOGRAFIC, principiul morfologic în sistemul ~ al lui I. Heliade Rădulescu 617.
ORTOGRAFIE, 115—116, 636.

P

PACIENT, ~ul acțiunii 112—113.
PALATAL, consoană ~ă 533—534.
PALATALIZARE, ~a 239, 534—535 labialelor în dacoromână 484, 549 și meglenoromână 477—478; ~a lui *m* 499.
PALATALIZAT, consoană ~ă 533—534.
PARANTEZĂ, ~a ca semn de punctuație 95—98.
PARTE, structura ~ților de propoziție 123—127.
PARTICULARITATE, ~ăți dialectale în aromână și meglenoromână 477; ~ăți nordice în textele coresiene 329—330.
PASIV, cunoașterea ~ă a limbii străine 610.
PERFECT compus persoana 6 cu auxiliarul *a* în Moldova 78; prezumtiv ~ 13—14.
PERIFRAZĂ, ~e în toponimie 71.
PERIODIZARE, ~a limbii române literare 315—316, 587.
PERSOANĂ, ~a verbală 112—113; ~a 6 în *-u* la imperfect în texte din prima jumătate a sec. al XIX-lea 77—81; influența modei asupra numelor de ~ românești 41—49; nume de ~ românești în toponimie 69.
PERSONAL, forme atone ale pronumelor ~e 107—108, 112: moduri ~e la verbe impersonale 112; verbe ~e 112 prin formă și conținut 111; verbe ~e prin formă și impersonale prin conținut 111.
PLEONASM 294—295.
PLURAL, ~ul substantivelor feminine 541 și neutre 532; singular refăcut după ~ 508—509, 597.
POETIC, funcția ~ă a titlului 174.
POETICĂ, ~a matematică în România 586.
POEZIE, relația dintre titlu și ~ la M. Eminescu 173—183.
POLISILABIC, rădăcină ~ă 115.
POLITIC, stilul ~ 589.
POLONĂ, cuvinte din germană în ~ 20—22; cuvinte formate cu sufixul *-ic* în ~ 158; cuvinte din ~ în română 20—23, 65, 69, 597 și franceză 238.
POPULAR, etimologie ~ă 159; terminologia portului ~ 209—210.
PORECLĂ, ~a în toponimie 69.
PORT, terminologia ~ului popular 209—210.
PORTUGHEZĂ, cuvinte din latină în ~ 517.
PRAVILĂ, particularități fonetice în ~*a* lui Coresi 331.
PRAXIOLOGIC, propoziție ~ă 117.
PREDARE, ~a limbii române ca limbă străină 475—480, 525—530; metoda analizei erorilor 480 și metode audio-vizuale 477, 527 în ~a limbilor străine; ~a gramaticii 476 și ortografiei 115—116.
PREDICAT nominal 123—127, 487—490, regent 232 și verbal 487.
PREDICATIV, element ~ suplimentar 126; numele ~ 125—126, 232, 487—490.
PREDICATOID, sintagmă ~ă 233, 235.
PREDICAȚIE, auxiliar sintactic cu ~ 127.
PREDICTIBIL, alternanțe consonantice ~e 130.
PREFIX, derivarea cu ~e în *Tîlcul evangheliilor* și *Molitvenicul românesc* 25—39; cuvinte formate cu ~ele *a-*, *arhi-* 37, 39, *de-* 511, *des-*, *dez-*, *i-*, *îm-* 37, 39, *ne-* 38—39, *pre-* 38—39, 518, *prea-* 38—39, *ră-* 617, *răs-* 39, *s-* 617, *stră-* 39 în română; ~ul изъ- în slavă 88.
PRENUME 636.
PREPOZIȚIE, ~a în toponimie 69—70.
PREZENT, prezumtiv ~ 13—14.
PREZUMTIV prezent și perfect 13—14.
PROGRESIV, asimilare ~ă 603.
PRONUME, ~le în toponimie 64; forme atone ale ~lor personale 105—109, 112; ~le demonstrativ *ăcasta* în texte din sec. al XVI-lea 305—307; ~le în grupul nominal 590.
PRONUNȚARE, ~a neologismelor în *-ură* 199—201.
PROPOZIȚIE insuficientă 233, praxiologică 117, subiectivă 111—114, subordonată 231—236, suficientă 233; structura părților de ~ 123—127; segmente cu formă de ~ 232—233.
PROPRIU, nume ~ii străine în toponimie 69.
PROTAGONIST, ~ul acțiunii 112—113.
PROVENSALĂ, cuvinte din latină în ~ 516, 518.
PROVERB 117.
PSALTIRE, filiația ~*ii Scheiene*, ~*ii Voronețene* și a ~ilor coresiene 331.
PSEUDOANGLICISM 492.
PSEUDOFRANȚUZISM 448—453, 491—503.
PSEUDOPALATALIZARE, ~a lui *m* în sec. al XVI-lea 549.
PSIHOLINGVISTIC, abordarea ~ă în predarea limbilor străine 470.
PSIHOLINGVISTICĂ, ~a în România 586.
PSIHOLOGIC, toponime ~ce 186—188.
PUNCTUAȚIE, paranteza ca semn de ~ 95—98.

R

R dur 170 și moale 269 în textele coresiene 330—331; ~ epentetic 506 în texte folclorice din Dobrogea 211.
RAPORT, ~urile lingvistice româno-albaneze 482; ~urile de echipotență, egalitate și incluziune în sinonimie 118; ~ul de complementaritate 127.
RĂDĂCINĂ monosilabică 115—116 și polisilabică 115.
RECȚIUNE, toponime cu ~ directă 71.
REGENT, predicat ~ 232.
REGRESIV, derivare ~ă 7, 452, 608; asimilare ~ă 603.

RELAŢIE, ~a dintre titlu şi poezie la M. Eminescu 173—183.
REPREZENTARE, ~a grafică a semnului lingvistic 523; ~a grafică în învăţarea limbilor străine 476.
ROMÂNĂ, cuvinte din ~ în albaneză 482, maghiară 56; raporturile lingvistice dintre ~ şi albaneză 482; menţinerea caracterului latin al ~ei 300—301.
ROTACISM, ~ul lui *n* în textele coresiene 329—330.
RUSĂ, cuvinte din latină în ~ 333; cuvinte formate cu sufixul *-ić-* în ~ 158; hipocoristice în ~ 636; cuvinte din ~ în română 16, 19, 68, 70, 500—501, 596, 598—599.

S

S dur şi moale la Coresi 329—331 şi Dosoftei 571.
SCRIERE, ~a chirilică semicursivă şi semiuncială 637; ~a românească în alfabet latin şi ortografie maghiară la 1543 545—548; ~a cu iniţială majusculă 99—103; ~a neologismelor în *-ură* 199—201; ~a toponimelor în *-ean* 623—626; ~a în învăţarea limbilor străine 610—611.
SCRIS activ şi pasiv în învăţarea limbilor străine 610.
SEGMENT cu formă de propoziţie 232—233.
SEM 118.
SEMICURSIV, scrierea chirilică ~ă 637.
SEMINOMADISM 471.
SEMIUNCIAL, scrierea chirilică ~ă 637.
SEMN, ~ul lingvistic 476, 523, 526; paranteza ca ~ de punctuaţie 95—98.
SEMNIFICANT 478, 609—611.
SEMNIFICAT 478, 609—611.
SENS, ~uri lipsă în *Dicţionarul limbii române* (DLR) 15—16, 19, 22, 24.
SERIE, ~ii sinonimice în *Tîlcul evangheliilor* şi *Molitvenicul românesc* 26—28, 31—33, 35, 37.
SIMBOLISM, toponime cu ~ fonetic 189.
SINCRETISM, ~ul genitivului cu dativul 483.
SINGULAR refăcut după plural 164, 508—509, 591.
SINONIMIC, serii ~ce în *Tîlcul evangheliilor* şi *Molitvenicul românesc* 26—28, 31—33, 35, 37.
SINONIMIE 26—28, 31—33, 35, 37, 117—118; raporturile de echipotenţă, egalitate şi incluziune în ~ 118.
SINTAGMĂ cvasipredicativă 233, 235; ~a în învăţarea limbilor străine 612.
SÎRBOCROATĂ, cuvinte formate cu sufixul *-ić-* în ~ 158; cuvinte din turcă în ~ 224; cuvinte din ~ în română 70, 506, 595—596, 640.
SLAVĂ, cuvinte formate cu sufixul *-ava* 55, *-išt*, *-itj(o)* 158, *-ova* 55, *-ъсь* 164 în ~; cuvinte din ~ în română 17, 19, 26—30, 32—33, 35, 39, 41, 45, 64, 68—70, 87—89, 157—160, 164, 329, 333, 335, 506, 536, 596, 623, 640; strat din ~a răsăriteană în toponimia românească 66.
SOCIAL, toponime ~e 64—65.
SONOR, imaginea ~ă a cuvîntului 476, 478, 526.
SPANIOLĂ, cuvinte din latină în ~ 517.
STIL administrativ, poetic 589.
STILISTICĂ, ~a în lingvistica românească 587—588.
STRAT românesc 67 şi slav 68 în toponimia românească.
STRATIFICARE, ~a toponimiei 67—68.
STRĂIN, predarea românei ca limbă ~ă 475—480, 525—530; metoda analizei erorilor în predarea limbilor ~e 480; metode audio-vizuale în predarea limbilor ~e 471, 527; nume topice ~e în toponimia românească 69.
STRUCTURALISM, ~ul în lingvistica românească 585—586.
STRUCTURĂ, ~a binară a predicatului nominal 487.
SUBDIALECT, elemente lexicale din ~ul bănăţean 515—519.
SUBIECTIV, propoziţia ~ă 111—114.
SUBJONCTIV vezi CONJUNCTIV.
SUBORDONAT, propoziţii ~e 231—236.
SUBSTANTIV, ~e comune 102; ~ul în toponimie 69; ~ul în vocabularul fundamental 130—135; ~e feminine terminate în consoană 335; ~e masculine terminate în *-ă* 335; pluralul ~elor feminine 541 şi neutre 532; adaptarea morfologică a ~elor româneşti împrumutate din turcă 217—230; ~ul în grupul nominal 590.
SUBSTITUIRE, ~a infinitivului prin conjunctiv 485.
SUBSTRAT, Th. Capidan şi ~ul limbii române 481—485; elemente fonetice din ~ 484.
SUFICIENT, propoziţii ~e 253.
SUFIX lexical 116; derivarea cu ~e în *Tîlcul evangheliilor*, *Molitvenicul românesc* 25—39 şi în toponimie 70; cuvinte formate cu ~ele *itšu* în albaneză 52, *-išt* 158, *-lo* 163, *-n-* 164 în bulgară, *-ure* în franceză 200, *-i*, *-li* în germană 510, *-itas*, *-itatis* 501, *-ura* 200 în latină, *-ic-* în polonă 158; cuvinte formate cu ~ele *-agiu* 219, 511, *-aj* 493, 503, *-ală* 28, *-ame* 26, 39, *-an* 60, 66, 70, 608, 624, *-ana* 624—625, *-ană* 70, *-a(n)giu* 219, *-ani* 60—61, 605, *-anie* 26, 29, 39, *-ar* 26—27, 70, 161, 512—513, 561, *-are* 160, *-ari* 25—26, 39, *-ariu* 25—26, *-aş* 27, 39, 602, *-at* 70, *-ălie* 61, *-ăreie* 27, *-ărie*, 27, 39, 70, *-ăt*, *-ătate* 27, 39, *-că* 224, *-ciu* 219, *-ciune* 28, 39, *-ea* 29, 39, 70, 602, *-eală* 28, 39, 159, *-ean* 28—29, 39, 60, 70, 623—626, *-eana* 623, *-eanin* 28—29, *-easă* 29, 39, *-ească* 70, *-eaşte* 30,

-eaţă 30, *-eică* 56, *-el* 29, 39, 58, 70, 606, 608, *-ele* 57, *-eni* 60, 70, 624—625, *-enie* 29—30, 39, *-enire* 23, *-esc*, *-eş* 30, 39, 70, *-eşte* 30, 39, *-eşti* 65, *-et* 160, *-ete* 30, 39, 55, 160, *-eţ*, *-eţe* 30, 39, *-eu* 5, *-giu* 219, *-i* 35, 39, 116, 513, *-ian* 624, *-ianin* 28—29, *-ic* 70, *-ică* 18, 43, *-icesc* 30, 39, *-ie* 30—32, 39, 211, *-ime* 32, 39, 159, *-inţă* 32, 39, 115—116, 633—634, *-ior* 24, *-isi* 32, 39, *-ist* 32, 39, 512—514, *-iş* 70, *-işag* 34, *-işoară* 32, *-işor* 32, 39, *-it* 8, *-itate* 15, 452, *-iţă* 32, 39, 70, 521, *-iu* 9, 11, *-iv* 32, 39, *-îv* 32, 452, *-lean* 28—29, *-liu* 32, *-lîu* 269, *-minte* 32, 39, *-mînt* 33, 39, *-nic* 33, 39, 598, *-oaie* 70, *-oare* 34, 39, *-oasă* 33, 70, *-oavă* 55, *-oi* 33, 39, 70, 203—204, *-or* 500, 513, *-os* 33, 39, 70, *-ovanie* 26, 39, *-şag* 39, *-şug* 34, 39, *-tean* 28—29, *-toare* 34, 39, 511—513, *-tor* 34—35, 39, 170, 318, 511—514, *-tori* 25, *-toriu* 25, 34—35, *-uc* 605, *-udan* 603, *-ui* 20, 22—23, 35, 39, 55, 60, 512—513, *-uie* 55, 60, *-ulan*, *-ulani* 61, *-ulă* 56, 60, *-ulean* 61, *-ulei*, *-uleică* 56, *-uleie* 57, *-uleţ* 56, 602, *-uleu* 57, 61, 604, *-ulice* 58, *-ulie* 58, 61, *-ulină* 58, *-une* 28, *-ură* 28, 32, 35—37, 39, 70, *-ure* 507, 509, *-uş* 159, *-uţ* 58, 61, 70, *-uţă* 43, 70 în română; cuvinte formate cu ~ele *-íč-* în rusă 158, *-ic-* în sîrbocroată 158, *-ava* 55, *-išt* 158, *itj (o)* 158, *-ova* 55, *-ъ*, *-ь* 164 în slavă, *-ci*, *-cı*, *-cu*, *-cü*, *-ci*, *-cı*, *-çu*, *-cü*, *-li* 219, *-lı* 219, 237, *-lu*, *-lü* 219 în turcă.
SUPLIMENTAR, element predicativ ~ 126.

Ş

Ş provenit din *ĉ* în texte folclorice din Dobrogea 211.

T

TEMĂ, ~a cuvîntului 129.
TERMEN, ~ul generic în toponimie 100.
TERMINAŢIE, ~a cuvintelor 116, 129; ~ii neobişnuite la substantive 335.
TERMINOLOGIE, ~a cromatică în franceză 6 şi în română 3—12; cuvinte noi în ~a muncii 511—514; ~a portului popular românesc în perspectivă sud-est europeană 209—210.
TERNAR, alternanţe ~e 130.
TETRAEVANGHEL, ~*ul* lui Coresi: originalul românesc 207—208, particularităţi fonetice 329.
TIPOGRAF, Coresi ~ 325—332.
TITLU, raportul dintre poezie şi ~ la M. Eminescu 173—183: funcţiile de codificare, decodificare 173, nominativă şi poetică 174.
TOPOGRAFIC, toponime ~ce 64.
TOPONIM, ~e cu sufixele *-i*, *-li* în germană 560; ~ e cu recţiune directă 71; ~e cu cu simbolism fonetic 189; ~e provenite din antroponime 71; ~e din bulgară 69, cumană 69—70, franceză 69, germană 68—69, greacă 69—70, italiană, latină, maghiară 69, polonă 65, 69, rusă 70, slavă 69—70, traco-dacă, turcă 69, ucraineană 65, 69 în română; ~e în acuzativ, genitiv, nominativ 69; ~e substantive feminine, masculine şi neutre 69: ~e la singular şi plural 69; structura morfologică a ~elor 69—70; ~e augmentative 189 şi diminutive 189, 602; ~e istorice 64—65; ~e onomatopeice 189; ~e psihologice 186—188; ~e sociale 64—65; ~e topografice 64.
TOPONIMIC, *Dicţionarul* ~ *al Transilvaniei* 636.
TOPONIMIE 635—636 şi istorie 66; continuitatea românilor oglindită în ~ 64, 67, 70; adjectivul, adverbul 69, apelativul 64, 68, 601—608, colective 69, etimologii multiple 70, motivarea 64, palatalizarea, perifraze 71, prepoziţia 69—70, porecle, pronume 69, substantivul, verbul 69—70 în ~: *cuc (a)* şi *gug (a)* în ~a românească 51—61; ~a Văii Soloneţului 63—71.
TOPONIMIZARE, ~a apelativelor 65.
TRACĂ, cuvinte din ~ în română 69, 210.
TRADUCĂTOR, Coresi ~ 325—332.
TRADUCERE românească a lui N. Milescu 253—265.
TRANSHUMANŢĂ 471.
TRIPERSONAL, verbe ~e 111, 113.
TURCĂ, cuvinte formate cu sufixele *-ci*, *-cı -cu*, *-cü*, *-çi*, *-cı*, *-çu*, *-çü*, *-li* 219, *-lı* 219, 237, *-lu*, *-lü* 219 în ~; cuvinte din ~ în română 8, 10, 68—69, 157—158, 217—230, 237—238, 335, 511, 537, 542, 545, 618, sîrbocroată 224.

Ţ

Ţ dur în textele coresiene 329—331; ~ trecut la *s* în texte folclorice din Dobrogea 211.
ŢINTĂ, limbă ~ 475, 477.
ŢINUTĂ 535.

U

U final la Neculce 549—550; ~ în loc de *i* în *Evangheliarul de la Sibiu* şi *Fragmentul Todorescu* 170.
UCRAINEANĂ, cuvinte din germană în ~20; cuvinte din ~ în română 20, 65, 68—69, 595—599.
UNIPERSONAL, verbe ~e 112—113.
UNIUNE, ~a lingvistică balcanică 485.

V

V, palatalizarea lui ~ 160; ~ dur în textele coresiene 331; ~ latin precedat de *u* trecut la *g* în română 505.
VALOARE, ~a slovelor ѫ 168 şi ъ 26.

VELARĂ, ele *c*, *g* din latină în aromână şi meglenoromână 476.
VERB, ~e autonome 124, copulative 123—124, 126—127, 232, 481—490, impersonale 111 prin formă 111—112 şi conţinut 111, impersonale prin formă şi personale prin conţinut 112, libere 121, 126, neregente 627—629, personale 112 prin formă şi conţinut 111, personale prin formă şi impersonale prin conţinut 112, tripersonale 111, 113, unipersonale 111—113; ~ul în toponimie 69.
VERBAL, persoană ~ă 112—113; predicat ~ 487.
VERSIUNE, ~ile moldovene ale *Apostolului* şi *Evangheliei* lui Coresi 83—86.
VIITOR 13—14, 143—154: structura ~ului cu *avea* 143, 485 şi *vrea* 143 în română; ~ul anterior 13—14; ~ul cu *habere* în franceză, italiană, portugheză şi spaniolă 143.
VIZUAL, metodele audio-~e în predarea limbilor străine 477, 527.
VOCABULAR, ~ul fundamental al limbii române 129—149: adjective 135—138. substantive 130—135, verbe 138—142.
VOCALĂ, ~ele *o*, *ö*, *u* 74; ~ mixtă 73—74.
VOCALIZARE, ~a iotului 240.
VORBIRE, ~a în învăţarea limbilor străine 611.

Y

Y în *Fragmentul Todorescu* 170.

Z

Z dur în textele coresiene 331; alternanţa lui ~ cu *j* 130.
ZICĂTOARE şi proverb 167.
ZOONIMIE 573.

INDICE DE AUTORI*

A

Aaron, Petru 339
Aaron, Vasile 17
Abercrombie, David 547
Adamescu, Gh. 3, 199, 320, 569
Addison, J. 339
Agîrbiceanu, I. 160—161
Agygfalva, G. Sándor de 166
Albeţcho-Bilescu, I. 70
Albu, Corneliu 267
Alecsandri, V. 20, 46—47, 74, 146, 149, 154, 175, 523
Alexandrescu, Gr. 79, 316, 628
Alexandru cel Bun 63, 208
Alexandru cel Rău 273
Alexăndrel 208
Alexics, György 167—168, 330, 638
Amzulescu, Al. I. 557
Andonie de la Moldoviţa 258—259, 265
Andriescu, Al. 315, 320, 523, [570—572]
Andriţoiu, Al. 523
Anghelescu, Mircea 339—340
Anghelescu-Temelie, N. 627—629
Aramă, Dalila 259
Arghezi, Tudor 91, 149, 181
Aricescu, C. D. 175
Aristotel 628
Armbruster, A. 546
Arrivé, Michel 6, 10
Arvinte, V. 24
Asachi, Gheorghe 24, 146, 149, 151, 154, 181, [309—311], 321
Augé, Paul 494
Avanesov, R. J. 535
Avram, Andrei 306, 321, 437, 532—535
Avram, Mioara, 25, **95—98**, 191, **193—198**, **291—295**, 321, 539, **581—583**, 634
Avramescu, Aristiţia 597

B

Badea, Ştefan 173—183
Bagdasar, N. 628
Balacciu, Jana [318—321]
Balan, I. 63
Balica, Toder 570
Bantaş, Andrei 320
Banu, Aurel 99
Barborică, Elena 320—321
Barbu, Eugen 24, 91, 589—590, 592
Barbu, N. I. 320
Barila, Dimitrie vezi **Dosoftei**
Baring, Maurice 615
Baronzi, G. 79
Bart, Petru 16
Bartha, Alexandru 61
Bassarabescu, I. A. 93

* Cifrele tipărite cu caractere **aldine drepte** indică autorii de articole publicate în revistă în anul 1979; cifrele puse în paranteze drepte indică autorii recenzaţi sau discutaţi în articole speciale; celelalte cifre trimit la autorii citaţi.

Baudot, M. 54
Băcănaru, I. 606
Bălcescu, N. 149, 154, 303, 620
Băluţoiu, Ion 607
Bănulescu, Gavriil 17
Bănulescu, Şt. 149
Bărbulescu, C. 101
Bărbulescu, I. 306, 545—546
Bărnuţiu, Simion 79
Bejan, Dumitru 99, 103
Beldescu, G. 194
Beltechi, Eugen 515, 517—518
Benckner, Johannis 327
Benedek, Piroska 636
Bentoiu, Annie 287
Bentoiu, Pascal 628
Benveniste, Claire Blanche 6, 10
Benveniste, Emile 124, 233, 236, 488
Berea Găgeanu, Elena 143—155
Berg, L. S. 597
Bertramo, Bonaventura Cornelio 19
Beyrer, Arthur 91—94
Bezpal'co, O. P. 598
Bianu, Ion 143—144, 317, 319, 339, 570—571
Bici, Mihai Atanasie 339
Bidian, V. 59
Bidu-Vrănceanu, Angela 3—5, 9, 11, [118—119], 634
Bierwisch, Manfred 488
Binder, Pavel 319
Bizet, Georges 46
Bildea, N. 601
Bilteanu, Gh. 101
Bîrseanu, Andrei 319, 509
Blaga, L. 181
Blăjan, Eugen 555—557
Blédy, Géza 638, 640
Bloch, Oscar 238, 496
Blond, Georges 194, 196
Bobb, Ioan 23
Boceanu, Ion 61
Boëmus, Johannes 546—548
Bogdan 208
Bogdan, I. 63, 165
Bogomeletz, A. 452
Bogrea, Vasile 468, 516
Bogza, Geo 589—590, 592
Bojan, Maria 291
Bojincă, Damaschin 301, 303
Bojincă, Damaschin vezi **Bojincă**
Bolintineanu, D. 175, 181, 316, 521
Bolocan, Gh. 60, 67, 189, 321
Bolocan, Nicolae 300
Boretzky, N. 337—338
Borza, Al. 18
Botez, Constantin 281—282
Bourciez, E. 143
Bourlière, F. 502
Brăescu, G. 143, 154
Brăiloiu, Constantin 92, [211—212]
Brătescu-Voineşti, I. Al. 143, 149, 152, 154
Brâncuş, Gr. 142, **209—210,** 245, 302, 307, 321, **481—485**
Breabăn-Christache, S. 78
Breban, Vasile 99, 103, 291
Bredemeyer, J. 105
Brezoianu, Ion 509
Brîncoveanu, C. 339
Brînzeu, F. 59
Brückner, A. 20
Brugmann, Karl 467, 481
Bucur, Marin 495
Budagov, R. A. 286
Budai-Deleanu, I. 17—24, 143, 151, 155, 303, 321
Buitul, Gh. 167
Bulgăr, Gheorghe 315, 321
Buracu, C. I. 553—554
Bureţea, Emilian N. 185—186
Busse, Winfried 488
Buză, Emanuela 25—39, 319—321
Buzdugan, George 207—208
Buzna, Ion 570
Byck, J. 143—145, 148, 151, 155, 508

C

Cain, Julien 85
Calotă, Ion [73—75], **239—251,** 542
Canarache, Ana 615—616
Candrea, I. Aurel 3—7, 52—55, 57, 60—61, 88—89, 142—144, 149—152, 155, 163—164, 199, 331, 475, 496—500, 515, 595, 597, 603, 608, 640
Candrea, George 55
Cantemir, Dimitrie 16—18, 20, 23, 143—144, 148, 154, 268, 316, 508, 545, 569, 571
Cantemir, Traian 160—161
Capidan, Theodor 52, 59, 144, 334, 338, [467—485], 507
Carabulea, Elena 56—57, 61, **199—201,** 291, 295, 624—625
Caracostea, D. 281, 284
Caragiale, C. 147
Caragiale, Ion Luca 92—94, 98, 100, 143, 151—152, 154, 213
Caragiu-Marioţeanu, Matilda 467—473
Carnoy, A. 89
Cartojan, N. 143—144, 146, 148, 154, 253, 272, 278, 317, 570
Cazacu, Boris 194, 270, 321, 587, 634
Cazacul, Petru 272
Cazimir, regele Poloniei 319
Cazimir cel Mare 85
Cazimir, Ioan 340
Cazimir, Şt. 281, 285
Căldare, Ion 570
Călinescu, George 15, 98, 143, 155, 194, 196, 281, 283, 285, 570, 579
Cătană, Gh. 557
Câmpeanu, Eugen vezi **Cîmpeanu**
Cândea, Virgil 265, 333
Cernea, Gheorghe 158
Chelaru, V. 635

Chendi, Ilarie 281
Chevalier, Jean-Claude 6, 10
Chindriş, A. 59
Chira, Al. 501—502
Chiriacescu, Rodica [319—321]
Chiţoran, D. 586
Chiţu, Gh. 339
Chivu, Gh. **203—205, 275—280,** 320, 332, [637—638]
Chomsky, Noam 585
Cicero 475
Cigala, Matei 16
Cihac, A. de 506, 640
Ciobanu, Fulvia **3—12,** 99, 321
Ciocîrlie, Liviu 523
Cioculescu, Şerban 494, 523, 628
Ciompec, Georgeta 593
Cioranesco, Alejandro 51, 54, 498—499, 506
Ciparîu, Timotei 79, 153, 508, 582
Ciprian, G. 93
Ciucă, Mihai 57
Cîmpeanu, Eugen 186, 188—189, 588
Cîmpeanu, P. M. 78—79
Cîrstea, Mihaela 536
Claesen, Rina 105
Codrescu, Th 78—79, 545
Codru-Drăguşanu, I. 318
Cohuţ, Cornelia 194
Comişel, Emilia [211—212]
Comnea, Ioan 339
Comşulea, Elena 291
Conachi, Costachi 49, 151, 154
Condillac, E. B. 299
Conea, Ion 67
Constantin cel Mare 547
Constantin, M. 294
Constantinescu, N. A. 49, 58, 70, 573, 624, 640
Constantinescu, Silviu [203—205]
Constantinescu-Dobridor, Gh. 9, 291
Corbea, Teodor 267
Coresi 25—39, 87—88, 143—147, 150, 154—155, 167, 207—208, 267, 305—308, 318—320, [325—332], 508, 550—551, 567
Coresi, Şerban 87
Corlăteanu, N. 330
Cornea, Paul 628
Coseriu, Eugenio 283, 286, 488
Costăchescu, Mihai 63, 207
Costin, Miron 143, 154, 571
Costin, Nicolae 22, 208
Costinescu, Mariana 320, 330, 587
Coteanu, Ion 144, 281—283, 315, 532, 582, 587—588, 628, 634
Cozma, Viorel 604—605
Cozmuţă, Viorel 604—605
Cozmuţă, V. 101
Craşoveanu, D. 295
Creangă, Ion 14, 143, 149, 151—152, 155
Creţa, V. 101
Creţu, Gr. 505—506
Cristea, Ştefan 563
Cristescu, Ilie [553—557]
Cristureanu, Al. 636
Cuelin, Dimitrie 287
Cuţuhan, M. 101

D

Dabija, A. 612
Dal', Vl. 595—596, 598
Damé, Frédéric 11, 20, 506, 508—509, 572
Dan, Ilie **63—71**
Daneš, František 487
Danovici, Pătraşco 16
Dascălu, Crişu 299
Dascălu, Laurenţia 96
Dauzat, Albert 53, 238, 492, 496
Daveluy, D. 83, 85
David, Doina 318
Davidovici, Doru 16
Dănăilă, Ion 320, 321, **341—463**
Delavrancea, Barbu Şt. 43, 91, 143, 155
Densusianu, Nic. 507
Densusianu, Ovid 27—29, 32—33, 36, 54, 88, 143—144, 150—152, 155, 270, 304, 317, 334, 472, 475—476, 495, 505, 516—518, 532, 606
Diacon, Vasile **309—311**
Diaconescu, Ion 93, 321
Diaconescu, Paula 124, 126, 315, 320, 587
Diaconovici Loga, Constantin 96, 303—304
Diaconu, Constanţa 157
Diaconu, I. 114
Diculescu, Constantin 320, 506
Dimitrescu, Florica 143, 145—147, 150, 155, 207, 327, 519, 532, 539, 569
Dimitriu, C. 320
Dincu, I. 101
Dinu, M. 208
Dioscorides 18
Djamo-Diaconiţă, Lucia 54, 306
Doca, Gheorghe 492
Dokulil, Miloš 487
Dominte, Constantin **281—289**
Donat, Ion 67
Dorcescu, Eugen 96
Dosoftei 17, 19, 143, 148, 155, 157, 208, 264, 267, 270, 316, [570—572]
Dragomirescu, Mihail 281
Draşoveanu, D. D. 123, 320, 487—488, 490
Drăganu, Nicolae 51, 253—255, 258—259, 265, 275—277, 280, 468, 516
Drăghici, Vasile 508—509
Dubois, Jean 491—494, 496—497
Dumitrescu, Katalin **297—298**
Dumitrescu-Buşulenga, Zoe 286
Duţu, Alexandru 24

E

Edelspacher, Antal 638
Edelstein, Frieda 234
Eftimiu, Victor 47
Egger, E. 85

Eineder, G. 258
Eminescu, M. 143, 148—149, 155, [173—183], 213, [281—289], 292—293, 339, 494, 588, 620, 628
Enache, E. 101
Enăceanu, Ghenadie 255—256
Erbiceanu, O. 570
Eustatievici Braşoveanul, Dimitrie 153, 198

F

Facca, C. 151
Faiciuc, E. 59
Faiciuc, I. 51, 58—59, 518
Farayó, Zoltán 286
Febure, Lucien 85
Felix, Jiři 138
Feodorov, Ivan 326
Filip, Stelian 297
Filipescu, Leon 508—509
Firu, I. S. 267
Fischer, I. 83, **238**
Fizeşian, Victor 313
Florea, Melania 589—593
Florea, Viorica 185—186, 635
Florian, J. P. C. 44
Florian, Mircea 628
Flydal, Lev 117
Fogarasi, Şt. 166
Forăscu, Narcisa 117—118, 203
Franz, Dietmar 337
Frati, C. 271
Frăţilă, V. 157—161
Frâncu, C. 292
Friedwagner, Matthias 508
Frisch, Helmut 337
Frîncu, Teofil 55
Fugariu, F. 16, 18—19, 22, 618

G

Gáldi, Ladislau 315
Gamillscheg, E. 74, 246
Gaster, M. 508—509, 568
Gavrilă, diacul din Bălţăteşti 16
Gălăbov, Iv. 157, 159—160
Gălușcă-Crişmaru, Tatiana [211—212]
Gămulescu, D. 595
Genilie, I. 79
Georges 83
Georgescu, Magdalena 315—318, [637—638]
Georgiev, Vladimir 157, 159—160, 507
Gerov, N. 596
Gheorgachi 21
Gheorghe, Ştefan 253—265
Gheorghiţă, N. 612
Gheorghiu, Domnica 3
Gherman, Mihai 299
Gheţie, Ion 24, 26, 31, 34—35, **77—81,** 83—85, 87—89, **165—172,** 208, 267, 269—270, 307, 313, 315, 317, 319—321, **325—332, 549—551,** [567—569], 571, 587, **631—632,** 637
Ghidali, Andrei 563
Ghişe, D. 238
Ghiţu, Galina 515—516
Giosu, Ştefan 298, 569
Giuglea, George 56, 58, 267, 468
Giurcăneanu, Claudiu 99
Giurescu, Anca 320
Giştescu, Petre 623
Glava, Toder 570
Glavina, Andrei 573
Glinz, Hans 487
Goicu, Viorica 518, 636
Golescu, Iordache 17, 96
Golopenţia Eretescu, Sanda 193, 579, 582
Gorjan, Gherasim I. 160
Goţia, A. P. 293
Gradea, Pia 604
Grammont, Maurice 535
Graur, Al. 12, 26—27, 49, 74, 96—97, 103, 147, 150, 193, 196—197, 200, 219, 298, 302, 304, 319, 321, **335,** 489, 493, 500, 508, 531—532, 537, 561, 582, 588, 628
Grazianu, A. M. 547—548
Grăjdean, Pavel 258
Grăjdean din Bîrlad 258
Greceanu, Radu 221, 228, 571
Grecu, Doina 515
Gregorian, Mihail C. 54
Grevisse, Maurice 6, 8, 10
Grigorescu, Ioan 189, 590—592
Grigorovitza, E. 65
Grimm, J. G. 18, 93
Grimm, W. G. 93
Griselini, Franz 300
Guiraud, Pierre 126, 488
Guţu Romalo, Valeria 9, 45, 125—126, 129, 131—133, 136, 138—139, 142, 144, 147, 152, 291—292, 320—321, 487, 489, **525—530,** 544, 569, 592, 617, 628
Gyarmathi, Sámuel 638

H

Hasan, Finuţa 25, **99—103,** 321
Hasdeu, B. P. 15, 18, 58—59, 143, 154, 157, 209, 276, 302—303, 307, 505, 507—508, 515, 546
Heidegger, Martin 338
Heliade Rădulescu, Ion 15, 24, 77—81, 96, 153, 155, 174—175, 304, 318, 568 [617—621]
Helmuth, J. H. 238
Hirscher, L. 326
Hjelmslev, Louis 127, 526
Hodoş, Enea 515
Hodoş, Nerva 34, 281
Hoek, Leo H. 173
Hogaş, C. 149, 155
Homorodean, M. 58
Hony, H. C. 542
Hornby, A. S. 198
Hrinčenko, B. 20, 22, 595—598

Hristea, Theodor 7—8, 183, 203, 238, 321, **491—503,** 508, 634
Hristea, Valentina **567—569**
Huttmann, Arnold 319

I

Iana, Aurelie 54
Iancu Sasu 570
Iane popa 327
Iaţimirski, A. I. 255, 257
Ibrăileanu, G. 180
Ilčev, St. 157, 159—160
Iliescu, Adriana 563
Iliescu, Maria 105, **129—142**
Iliescu, Octavian 207—208
Iliescu, Vl. 83
Ilin, M. 85
Ilovici, Edith 198
Imbs, Paul 146
Ioan de la Putna 268, 272
Ioanaue, Fumio 559
Ionaşcu, Al. 193
Ionescu, Adriana 507—509
Ionescu, Christian 320
Ionescu, I. **83—86, 207—208**
Ionescu de la Brad, I. 78—79
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana 320
Ionescu-Siseşti, Vl. 101
Ionică, Ion 240, 245—246, 250
Ioniţă Magdalena [637—638]
Ioniţă, Vasile 51, 54—55, 636
Iordan, Ion 623
Iordan, Iorgu 5, 9, **13—14, 41—49,** 55, 58, 60, 64—68, 95—96, 126, 143, 148, 155, 186—189, **190—191,** 195—196, 200, **213—214,** 291—292, 294—295, 313, 315, 317, 320—321, **333—334,** 532, 542, **559—561,** 563, **565,** 569, **577—579,** 582, 588, 591, 601, 605, 628, 640
Iorest, Ilie 17, 53
Iorga, N. 16, 19, 23, 70 79, 143—144, 146, 155, 166, 233, 272, 329—330
Iorgovici, Paul 299—304
Iosif, Şt. O. 193
Irimia, Dumitru 139
Ispirescu, Petre 141, 148, 150—151, 155, 595
Istrate, Gavril 3, 11, 325, 581, 619
Istrati, C. I. 311
Ivančev, C. 92
Ivasiuc, Alexandru 589—590, 592
Ivaşcu, George 253, 628
Ivănescu, G. 55, 127, 231—232, 236, 239, 245, 275, 317, 321, 515, 518, 587
Ivireanul, Antim 143—144, 147—148, 155, 316, 339

J

Janitsek, E. 615
Jar, Al. 294
Jarník, Ioan Urban 509
Jitariu, Precopie 508
Joki, J. 482—483
Jung, Walter 487

K

Kakuh, Suzanne 542
Kant, Immanuel 628
Kelemen, B. 570
Kemper, Hans-Joachim 337—338
Keramopoulos, D. 468—469
Kerner, Justinius 183
Kimenitis, Sevastos 339
Kiparsky, Valentin 500
Klopstock, F. G. 339
Kniezsa, István 638
Knobloch, Johannes 91
Kochanowski, Jan 570
Köïstedt, F. 143
Kogălniceanu, M. 22
Koževnikov, Juri 287
Koliada, S. 326
Kotarbińsky, T. 117
Kremer, Dieter 560
Krenn, H. 337
Kühnel, Helmut **237—238**

L

Laclos, P. C. de 339
Lactanţiu 547
Lahovary, N. 54
Laucevicius, E. 258
Laurian, A. T. 619
Lăncrănjan, Ion 157
Lăpuşneanu, Alexandru 272
Lăzărescu, Traian 288
Legrand, Émile 548
Lenau, N. 174
Leonte, L. 320
Leontiev, A. N. 530
Leskien, A. 467, **481**
Leviţchi, L. 320
Lindberg, L. U. 597
Linţa, Elena 22
Littré, Émile 491, 495—497, 500
Liuba, Sofronie 54
Lombard, Alf 74, 105—106, 142, 291, 337
Lörinci Angioni, Marilena **609—613**
Loşonţi, Dumitru **51—61, 601—608,** 615, 636
Löve, Hans 528, 530
Luchian Octavian 207
Lungu Ion 302
Lupu, Vasile 255, 316
Luther, Martin 83—86, 166

M

Macarie 305—306
Macarie, Liliana 320
Maciejowski, W. A. 18
Mackey, W. Fr. 526
Macrea, D. 245, 532
Maior, Petru 15—16, 19, 80, 153, 299—300, 618

Maioreseu, Titu 149, 181—182, 318, 494, 521, 617
Maler, Filip vezi **Moldoveanul Filip**
Mancaş, Mihaela 315, 320, 582
Maneca, Constant 3—5, 7—8, 491, 495—496, 499—502, 511, 513
Mangiuca, Simeon 572
Manolescu, Nicolae 521
Manoliu, Maria 136—137, 143
Many, I. I. 79
Maquet, Charles 297
Marcovici, S. 18
Marcu, Florin 3—5, 7—8, 491, 495—496, 499—502, 511, 513
Marcu, Rodica 3, 6
Marcus, Solomon 585, 588
Mardarie 506, 509
Mareş, Alexandru 25, 34, 85, 166, **253—265**, 267—269, 319—320, 329, 331, **495—498**, **545—548**, 549, 587 [637—638]
Mareš, F. V. 18
Marienescu, Atanasie Marian 553—557, 572
Marinescu, A. M. vezi **Marienescu, Atanasie Marian**
Marino, Adrian 195—197, 300
Marouzeau, J. 493, 497
Martin, Henri-Jean 85
Martinet, André 231, 236, 488, 495
Martinet, J. 528
Márton, Gyula [638—639]
Marţian, I. 66
Massim, I. C. 619
Matasă, C. 5, 601, 605—607
Matei, logofăt 571
Matos, Fr. Gomes de 530
Mănăilă 327
Mărculescu, Adelina 93
Măruşca, Nicolae 606
Meillet, A. 158, 516
Metea, Al. 302
Meteş, Şt. 66
Meyer-Lübke, W. 516—518
Miclău, Paul 231, 304, 588
Micu, Samuel 15—17, 23—24, 567
Mihai, popa 327
Mihai Viteazul 19
Mihail, Zamfira [209—210], 573
Mihalcea, D. R. 502
Mihali, S. 79
Mihăescu, H. 505
Mihăescu, N. 294
Miklosich, Franz 26, 29, 43, 49, 89
Milcu, Ştefan 501
Milescu, Nicolae [253—265], 571
Milesi, Bianca 309, 311
Millo, M. 151
Mitterand, Henri 238, 492, 496
Mitu, Mihai **15—24**, 238
Mladenov, St. 596
Mocanu, N. 518
Moise, Ion **185—190**, **511—514**
Moisil, Grigore 131—133, 136, 585
Moisuc, Elena 628
Mojon, Benito 311
Moldován, Gergely 638
Moldoveanu, Gh. 636
Moldoveanul, Filip 86, 166, 171, 328
Molnar, I. 15, 23
Monorai, Ioan 302
Morariu, Leca 320
Mortier, Raoul 491, 493, 495—497
Mounin, Georges 231
Moxa 267
Mumuleanu, B. P. 319, 339
Münsterum, Sebastianum 19
Munteanu, Gavril 618
Munteanu, Ştefan [315—318], **337—338**, 586, 588
Murádin, László 56
Mureşianu, Andrei 79
Murgu, Eftimie 78—79, 299, 301—303
Muşat Petru 207
Muţiu, I. 96

N

Nandriş, O. 74
Nasta, Mihai 588
Naum, Teodor 199, 605
Nădejde, I. 152
Neacşu 313
Neagoe, Elena 123, 487
Neagoe, Stelian 621
Neamţu, G. G. 127, **487—490**
Necker, J. 339
Neculce, I. 22, 143—144, 148, 155, 208, 549—550, 569
Nedelcea, Tudor [339—340]
Nedelcu, Carmen **129—142**
Negomireanu, Doina 291
Nègre, Ernest 54
Negruzzi, C. 20, 74, 79—80, 143, 148—150, 152, 155, 316
Negulescu, P. P. 628
Negulici, I. D. 79
Neiescu, Ileana 636
Neiescu, P. 515, 518
Nestorescu, Virgil 25
Nica, Gabriela [339—340]
Nicoară, Moise 78—79
Nicolescu, Aurel 301, [565]
Nicorescu, Paul 208
Niculescu, Alexandru, 9, 105—106, 147, 151, 155, 291—292, 321, 506, 569, 591
Niculescu Gh. 606
Nijloveanu, Ion 160
Nopesa 483
Nikolaidi, Constantin 468—469
Nistor, I. I. 66
Noica, C. 338
Novacovici, Emilian 55, 518
Nuţă, Ion **505—509**, 636

O

Oalide, Petru **299—304**
Oancea, D. I. 623
Oancea, Eugen 196

Oancea, Ileana 318
Oancea, Petru E. 292
Ocheşeanu, Rodica 515
Odobescu, Al. 23, 143, 146, 150, 153, 155, 270, 293
Olahus, Nicolaus 267
Olsen, H. 105
Olteanu, Pandele 271—272, 326
Onu, Liviu 149, 270, 321, 587, 634
Oprescu, Constantin C. 207—208
Orghidan, N. 56
Oros, M. I. 636
Oroveanu, Matei I. 194, 196
Orza, Rodica 148
Osgood, R. 609

P

Palazzi, F. 310
Pamfil, Viorica 36, 144, 155, 330, 508
Pamfile, T. 22
Panaitescu, D. M. 175, 281—282, 320
Panaitescu, P. P. 143—144, 148, 154—155, 207—208, 253, 255, 257, 327
Pană Dindelegan, Gabriela 487, 591
Pandelescu, Silvia 492
Pann, Anton 92, 151
Papacostea, Şerban 83
Papadima, Ovidiu [211—212]
Papahagi, Pericle 144, 475
Papahagi, Tache 51, 55, 59, 472, 607
Papiu-Ilarian, A. 79
Papu, Edgar 628
Partridge, Eric 198
Pascu, G. 26, 54, 56, 159—160, 545—546, 605
Paşaliu, Iulian 124
Paşca, Şt. 58, 60, 330
Pătruţ, I. 158, 532, 535—536, 544, 635
Păunescu, Adrian 523
Péntek, János [638—641]
Perieţeanu-Buzău, S. 546
Perpessicius vezi **Panaitescu, D. M.**
Pervain, I. 17, 302
Petrescu, Camil 13, 155
Petrescu, Cezar 47
Petrescu, I. Em. 300
Petrovici, Emil 58, 64, 68, 143—144, 148, 154, 165—166, 171, 239, 531, 533—534, 602, 635
Peytard, Jean 6, 10
Pfluger, Nicolai 83—86
Philippide, Alexandru I. 44, 213, 333—334, 531
Philippide, Al. A. [213—214], 478
Piccolomini, Eneas Silvius 546—548
Picot, É. 515—516
Pietreanu, Marica 636
Piru, Al. 15, 253
Plămădeală, A. 89
Plinius 238
Podenzolo, Antonio 207
Poenaru, Daniela 339
Poghirc, C. 302
Pop, Gheorghe 295
Pop, Maxim 61
Pop, Sever 53, 57, 516
Popa, Eleonora 341—463
Popescu, Nicolae 601, 606—607
Popescu, Radu 22, 155, 228—229
Popescu, Radu Sp. 623—626
Popescu-Sireteanu, Ion 211—212, 572—573, 635, 638—641
Popescu-Spineni, Marin 545
Popovici, D. 300, 303
Popovici, Gheorghe 65, 278
Popovici, Iosif 468
Popoviciu, Alessandru 553
Porucic, T. 54, 64, 601, 607
Postelnicu, S. 501—502
Preda, Luca 245
Preda, Marin 49, 589—590, 592
Priscian 547
Procopovici, Al. 143—147, 154
Prodan, D. 22
Protase, Maria 299
Pumnul, Aron 175
Purdela-Sitaru, Maria 515—519
Puşcariu, Sextil 32, 54—55, 143—147, 159, 151, 154, 165, 199, 320, 329, 333—334, 338, 468, 471—472, 484, 494, 503, 543, 569, 582, 585

Q

Quicherat, L. 83, 85
Quillet, A. 491, 493, 495—497

R

Radu de la Mănicești 305—306
Rafail, ieromonahul 257
Rădulescu, Gh. 149
Rădulescu, Marina 117—118
Rădulescu-Codin, C. 158, 601, 607
Reinheimer, Sanda 320
Renzi, Lorenzo 91—94
Resmiriţă, Alexandru 333
Richard, J. P. 523
Ris, Roland 560
Rivers, W. M. 610
Rizescu, I. 295, 570—572, 637—638
Robert, Paul 6—8, 491—497, 502
Robu, Vladimir 96, 195—196
Rocca, Angelo 545
Roman-Moraru, Alexandra 267—273, [637—638]
Romanescu, N. 539
Rosetti, Al. 19, 46, 75, 83, 127, 143—146, 148, 155, 172, 269—270, 317, 325—327, 329, 332, 334, 506, 516, 518, 531—537, [549—551], 579, 582, 585, 587, 634
Rosetti, C. A. 79
Rostaing, Charles 64
Roşca, D. D. 628
Roşianu, Ion 601, 635—636
Rousseau J.-J. 339

Rousselot, J. P. 536
Rubinstein, S. L. 530
Rupp, Iacobus 208
Russu, I. I. 18, 507, 635
Rusu, G. C. [115—116], **553—557, 613—634**
Rusu, Gr. 59, 239

S

Sadoveanu, Mihail 14, 43, 97—98, 143, 146—147, 151—152, 155, 213, 635
Sala, Marius 240, 321, 532
Sandfeld, Kr. 291, 485
Sandu, A. 545—546
Saramandu, Nicolae **475—479**
Saraș, Marcel 320
Sădeanu, Florența 320
Săhleanu, V. 501—502
Săulescu, G. 78, 80
Sbierea, I. al lui 143—147, 150, 155
Schiller, Fr. 174
Schroeder, K. H. 338
Schroff, Maximilian W. 286
Scorpan, Gr. 281, 320
Seriban, August 3—5, 15, 53—54, 199, 498, 500, 506, 508, 640
Scurtu, Ion 281
Sebeok, Th. 609
Seche, Luiza 35, 321
Seche, Mircea 321, 569
Seehehaye, Albert 126
Seidel, Eugen 291
Seidel-Slotty, Ingeborg 292
Seneu, V. 606
Serafim Coresi de 326—327
Sergent, Pierre 546
Sfîrlea, Lidia 99, 612
Shogt, H. G. 146
Short, Arnold Green 530
Sibata, Takesi 559
Sievers, F. 481
Simedrea, Tit 85
Simion, Eugen 628
Simionese, V. 636
Simoneseu, Dan 320, 339
Sîntu, I. 101
Sîrcu, P. 255
Skok, Petar 160, 506
Slama-Cazacu, Tatiana 528, 530, 586, 609, 611
Slavici, I. 143, 150—151, 155
Smirnov, A. A. 530
Smith, Adam 339
Smith, Thomas 259
Smochină, N. 271—272
Smochină, N. N. 271—272
Solmsen, Felix 49
Sommer, Jean 548
Soreseu, George 309—311
Soreseu, Marin 94
Speranția, Th. 143—144, 149—152, 155
Spitzer, Leo 91
Stadtmüller 483
Stahl, Henriette Yvone 152, 155
Staicu, grămăticul 26
Stan, I. 58, 337, 536
Stan, I. T. **73—75**, 293, 295, **531—544**, 607, 636
Steele, R. 339
Strempel, G. 230
Strîlbițki, Mihail 340
Stroici, Luca 267
Strungaru, Diomid 26
Suchianu, D. I. 628
Suciu, C. 640
Suciu, Emil **217—230**
Suciu, I. D. 301—303
Suflețel, Rodica 54, 636
Sulică, N. 326—327
Süss, Christiane 338
Svend, Dahl 85
Szabó, Attila T. 638
Sztripszky, H. 167—168, 330
Szyfnynyei, Józese 638

Ș

Șabršula, Jan 146
Șafarik, P. I. 257
Șandru, D. 59, 245
Șanski, N. M. 500
Șăineanu, Lazăr 199, 219, 228, 498, 506, 545
Șchiopul, Petru 272, 638
Șchiopul, Ștefan 638
Șerban, G. 48
Șerban, Olimpia 96
Șerban, Valentina 291
Șerban, Vasile 487
Șerbăneseu, Gh. 604
Șerbu, D. 313
Șiadbei, I. 505
Șincai, Gheorghe 15—16, 18—19, 21—24, 238, 567
Șovu, George 563
Ștefan cel Mare 319
Ștefan, Ion [77—81], **521—524, 617—621**
Ștefaneli, Teodor 175
Ștefănescu, Margareta 68, 257
Ștefăniță, 208
Șuteu, Flora **115—116**, 315, 321, 548, 563, 569, **587—588**, 609, 621, [633—634]
Șuteu, Valeriu 129, 321

T

Tabarcea, Cezar [117], 589
Tacit 475
Tákats, István 638
Taloș, I. [572—573]
Tamás, Lajos 52, 55, 59, 641
Tartler, Th. 328
Tasmowsky-De Ryck, Liliana **105—109**

Tănase, Eugen 337, 606
Teaha T. 149 516 607
Teiuş, Sabina 291
Teodor, P. 238
Teodoreanu, Ionel 15 47
Teodorescu, Dorin 523
Teodorescu, Ecaterina 111—114, 123—127, 231—235, 320 487—489
Teodorescu, G. Dem. 572
Teodorescu, Mirela 24, 77—81, 313 320—322
Teodori, Alexandru 303
Teodorovici, Ioan 15
Teplov, B. U. 530
Tesnière L. 112
Teutsch, Joseph 327—328
Theodorescu, Mirela vezi Teodorescu, Mirela
Theodorovici, Ioan 303
Tiktin, H. 3, 5 10—11, 20, 52—54, 92, 142, 152, 335, 505, 518, 618, 640—641
Tira, Gr. 604
Todoran, Romulus 59,]572—573], 607
Tohăneanu, G. I. 179—180, 521, 523, 569, 588
Tököly, Sava 301
Tolstoi, L. 635
Toma, Stela 331
Tomescu, Mircea 246
Tordaşi, Pavel 330
Töth, S. 85
Trandafir, Gh. D. [111—114]
Treimer, L. 482
Tudor, diacul 327—328
Tufescu, Victor 99
Turgot, A. R. J. 339

Ţ

Ţâra, Vasile D. [315—318], 587
Ţepelea, G. 315
Ţopescu, Cristian 522

U

Ungureanu, V. M. 636
Ureche, Gr. 23, 143—144, 148, 155
Uriţescu, D. 515
Ursu, N. A. 198, 325—321, [577—572], 587

V

Vaillant, A. 158, 597
Vaimberg, S. 87—89, 631—632
Valahul, Gherman 272
Vancea, Ioan 604
Varlaam 143—145, 148, 258, 315, 570
Vasileva, S. 92
Vasiliu, Emanuel 319, 321, 478, 532—533, 535, 537, 543—544, 585—586, 590
Vasiliu, G. 53, 58
Vasiliu, Laura 20, 25—27, 321, 563
Vasmer, M. 597
Văcărescu, Alecu 143, 155
Văcărescu, Iancu 24, 79, 144, 155, 318
Văcărescu, Ienăchiţă 143, 153, 155
Văcărescu, Nicolae 143, 155
Verdi, Giuseppe 46
Vianu, T. 143, 146, 150, 152, 155, 299
Viciu, Alexiu 55, 163, 320, [572—573]
Vinea, I. 151
Vintilă-Rădulescu, Ioana 320
Vinţeler, Onufrie 635
Viski, I. 166
Virtosu, Emil 320
Virtosu, Ileana 89
Vlad, Carmen 588
Vlad, S. 635
Vlădescu, I. 545
Voiculescu, Ion 563
Voiculescu, V. 181
Voinescu, I. 612
Voltaire 339
Vőő, István [638—641]
Voropanov, Gh. 85
Vossler, K. 143
Vrabie, Emil 163—164, 320, 595—599
Vrabie, Gheorghe 553
Vraciu, A. 338
Vulcu, B. 60—61
Vulcu, V. 607
Vulpe, Magdalena 194

W

Wald, Lucia 321
Wandruszka, M. 337
Wartburg, W. von 238, 496
Węgierski, T. K. 19
Weigand, Gustav 240—242, 245—248, 251, 338, 467, 477, 481, 515
Weinreich, Uriel 495
Werenka, D. 65—66
Wundt, W. 467

X

Xenopol, A. D. 48, 505, 545—546
Xenopol, Nicolae 48

Z

Zaimov, J. 157, 159—160
Zane, A. 79
Zgraon, Florentina 305—307
Zugun, Petre 123, 320, 487—488, 569

INDICE DE CUVINTE*

ALBANEZĂ

bajgë 482
baligë 482
çel 237
çelët 237
flojere 482
gushë 482
kèsulë 428
kodrë 482
laj 482
murg 482
orë 337
për 337
përore 337
prore 337
prorë 337
sorrë 482
Vjosa 484
urdhë 482

ARABĂ

faṭaḥa 237
fāṭiḥ 237

AROMÂNĂ

ar(u)mâńi 469
Bătiasa 470, 484
Btiasa 470
cântaț 477
cintat 477
cuc 52
Cucu 52
cucul'ă 52—53
Cucurl'i 52
cucuru(d)z 52
culcu 477
Curculitšu 52
fug 477
ǵaspi 477
ǵermu 477
Lăsun 470, 484
Lisunu 470
lucrat 477
lucraț 477
luplu 477
lupu 477
omlu 477
omu 477
Sărună 470
Sărunii 484
Siruni 467, 470
tar 640
Valea-dila-cuc 52
va scintu 144

BULGARĂ

brukam 640
viélica 160
drəgleç 163
drə́glo 163
dərgam 163
dušnik 159
závet 157
kuku 53
mə́ka 164
məcna 163—164
mə́ča 164
opdur 224
ottégljam 596
skakaleț 187
strəv 598
hrabər 157

CATALANĂ

coc 517
envoldre 518
quet 517

CEHĂ

obrazać 237
obrazit 237

DACĂ

**podurnă* 18
**produrna* 18
**strog* 509

EBRAICĂ

rabbi 19

ENGLEZĂ

average 491
diagonal 198
fairy 41
goalaverage 491
Johnny 44
light-blue 237
longevous 502
long-lived 502
oblique 198
old 526
set-average 491
slant 198
solidus 198
virgil 198
virgule 198

FRANCEZĂ

acajou 6
acquéreur 492
acquisiteur 492, 495
actif 502
afflux 542
âgé 502
alentours 516
aller 146
amuser 542
anticariat 494
avérage 491
balleteuse 500
balnéologie 495
balnéologique 495
balnéologue 495
banane 7
bananier 7
barbier 500
bataille 493
beige 6, 10
belle 41
belette 41
bisser 297
bleu 6, 10
bleu clair 237
bleu gendarme 8
bleu marine 8
bleu pétrole 8
bordeaux 6
bouillote 498
bouquiniste 494
brave homme 337
brique 6
bureau 200, 542
carmin 6
carobe 495
chantagiste 492
chanterai 143
chauffage urbain 498
chauffer 496
chauffeur 542
chef d'orchestre 492, 495
citron 6
cocotterie 494
coi 517
coiffeur 500, 542
coiffeuse 542
coiffure 542
combatif 494
comme 191
commerce d'antiquité 492
conspiratif 496
corail 7
Coucouron 53
créme 7
Cucal 53
Cuccagna 53

Cuchet 53
Cuchot 53
Cucq 53
Cucullet 53
Cucuron 53
Cuq 53
Cuque 53
curette 542
cuvette 542
cyclamen 7
davis-coup-man 491
dédication 496
désinsection 496
devoir 146
différence d'essais 492
dirigeur 492, 495
divinité topique 497
douane 494
dramatisme 466
dur 542
écarlate 10
échoppe de bouquiniste 494
ecossais 7, 10
écru 10
éditure 492
élogier 496
engrossiste 492
en pique 503
envoudre 518
essai 492
**ess(ai)avérage* 492
était sur le point de 338
État 494
être en posse de 146
fournaliste 496
fraise 6
friser 500
friseur 499—500
frisure 500
furnaliste 496
générateur 542
gentleman 491
Georges 41
goalavérage 491
gouverne 492
gouvernement 492
grand 498—499
graphomane 496
graphomanie 496
grège 7
grenat 6
grimer 500
grimeur 500
gris 6, 10
gris perle 8
grossiste 492
havane 7
homoforme 496
hydrophore 496—498
Ive 45
jaune moutarde 8
jaune paille 8
Jeanne 45
kilomètre 543
La Cuche 53
lie-de-vin 10
lieu viran 495
lilas 6, 10
liqueur 542
logopede 496
longevif 501—502
longévité 501
maison d'édition 492
maître chanteur 492
manicure 200
maquilleur 500
marchand de gros 492
marchand en gros 492
marine 8
marron 7, 10
mauvaise affaire 339
mauve 6, 10
meditateur 492
mediter 492
mégalomane 499
mégalomanie 499
menu 200
meringue 238
Moncuchet 53
Montcuq 53
Montcuquet 53
monteuse 512
moteur 542
moutarde 8
neveu 526
obsessif 496
offerte 496
offertoire 496
offre 496
olive 6—7
olivier 7
orange 6
orchestre 543
ordre des mots 497
ortographe 495
ortographie 495
pedicure 200
pendant 16
pendentif 16
petite fille 337
petit fils 526
piquage 503
piqué 503
piquer 503
pistache 8
policeman 491
polysémantique 496
polysémantisme 496
pomiculfor 496
pomiculture 496
pomoculture 496
portatif 496
portée 496
pourpre 10
progressif 493
progressiste 493
prolonger 502
promesse 492
promissoir 492
pure 542
purisme 542
queux 517
rancune 16
rang 19
raquette 19
rat 493
raticide 493
recordman 491—492
régence 496
relatif 502
remiser 496
répétiteur 492
réviseur 513
revoir 23
risquant 496
rose 7, 10
rosé 6
rose bonbon 8
rouge drapeaux 8
rugbyman 492
saison 495
setavérage 491
simplité 496
sinecure 200
solicitant 496
soufre 496
sportsman 491
stimulatif 496
stomatologie 492
stomatologiste 492
stomatologue 492
sulf 496
surnom topique 497
surpresseur 498
symphonisme 496
tarif douanier 494
tarif vamal 494
taxe(s) de douane 494
taxe(s) vamale(s) 494
tennisman 491—492
thermifier 496, 498
thermophore 498
topicalisation 497
topique 497
tracteur 542
tripier 513
trisser 297—298
turqoise 7
uni 6, 10
unir 6
usure 200
vert Nil 8
vert pistache 8
vieillard 502
vif 502

viran 495
vous parlez 620
wattman 492
Yvonne 45

FRIULANĂ

čet 517

GEPIDĂ

**prūbilō* 505—506
**strūbilō* 506
**strūbulo* 506
thrūbe 506
thrūbilo 506

GERMANĂ

Abschnitt 68
Beilchen 237
Bergi 560
Brecheri 560
Druckluftwasserversorgungsanlage 498
Freudili 560
Friseur 499—500
Friseurin 500
Friseuse 500
fristeren 500
Frisör 500
Frisur 500
Gemeine 560
Hauswasserversorgungslage 498
hellblau 237
Hosti 560
Hôtelieuse 500
Hydrophor 498
Jungferli 560
kreisen 237
Kriesel 237
Manikur 199
Musi 560
Natur 8
Naturfarbe 8
Naturwolle 8
Offerte 496
Oliva 7
Pater 16
Pepita 8
Rang 20
Rakete 19
rechnen 20
Register 22
retirieren 21
revidieren 23
Revisor 523
Schöni 560
schwaigen 598
schwächer 599
Strussli 560
Termofor 498
Thermophor 498
Töbeli 560
Topik 497
Triesel 237
Weilchen 237
wie 191
Wildi 560
Winkelhaken 237
Zusi 560

GREACĂ

Alexándros 42
Voioussa 470
Voiusa 484
βοτρύς 505
Demosthénes 42
Elason(a) 470
Chrysostómos 44
χαρτογλάριος 27
mania 499
záva 222
οβορίγον 16
orthographia 495
Periklés 42
στρεβλός 506
στρόβος 506
στρόμβος 506
Theódoros 42
Thessaloniki 470
topikos 497
topos 497
τρύγα 505
τρυγή 505
Heródotos 42
hórai 338

INDO-EUROPEANĂ

**srag-ulă* 507
**srāg-ulo-* 507
**ster-* 507
**strē-go* 509
**str-go-* 509

ISTROROMÂNĂ

voi cănta 144

ITALIANĂ

aggrade 310
aggradi 310
alitu 516
alitum 516
blu chiaro 237
botro 505
branco 516—517
cantero 143
casso 310
che 536
cheto 517
chiave 536
chiedere 536
chitàrra 543
ciclame 7
ciclamino 7
Coccari 53
Coccerinello 53
Cocor 53
corragio 569
Cucca 53
cucco 53
Cucco 53
Cuccu 53
Cuccuru 53
Cucule 53
Cuculo 53
cuoco 517
donna 41
donnola 41
egro 311
equipaggio 569
Gambetta 204
ghepardo 536
ghiaccio 536
greggio 7
idroforo 496
intento 311
involgere 518
lasciai 310
longevo 502
meno 310
meringa 238
messagio 569
Moncucco 53
Monte Cucello 53
Montecucu 53
Montecukel 53
nuova 619
nuove 619
ochèstra 543
offerta 496
onde 310
per 311
poco 310
quintale 618
racchetta 19
rendere 310
ridare 310
riede 310
riedere 310
ritornare 310
sommo 207
stagione 495
tosco 310

LATINĂ

Aborigenes 16
activus 502
ad unum 333
aevum 501
aggestum 516

aria 516
baptizio 28
bis 297
botrus 505
botrys 505
bracchium 516
branca 516
caelum 618
calcaneum 536
cantant 620
cantare habeo 143
cantat 620
carrus 618
casatorius 35
cerrus 618
Chrest 547
Christ 547
circumstantio 16
clagum 532
clamare 537
clarus 532, 537
coagulum 532
coccum 52, 55
contorpere 517
**contorpēscĕre* 517
**contorpire* 517
contra 169
convenientia 613
converto, -ĕre 86
coquus 517
**cuc* 54
**cuca* 53
**cucca* 53
cuculla 53
cucullio 54
**cucullium* 54
cucullius 54
cucullus 53—55
cuneus 536
cura 200
curare 200
dolorem 160
dolus 159
Elasona 484
elementa 547
excudere 83—86
**favulus* 506
filius 536
Flaccia 548
frāgum 507
gallina 536—537
Georgius 47
glacies 532
grandis 494
habeo cantare 143
habere 143
halitus 516
inclinatio 28
interprĕtor 86
involvere 518
juramentum 33
laxatio.28
lepore 536
lĕvat 136
liberto 536
linum 536—537
littera 547
longaevitas 501
longaevus 501—502
**long(a)evivus* 502
longus 501
manducare 269
manu- 200
mel 238
mellīgo 238
oculus 537
oliva 7
Oloson 484
ordinarius 15
orichalcum 16
pĕctus 543
pĕreo 543
perlongare 38
perrumpere 518
pervigilare 38
pĕtra 624
pilus 618
pirus 618
pons 164
praecedo, -ere 627
**pulleus* 536
qualis 618
quater 267
quero 618
quietus 517
relativus 482
remaneo 536
res militiae 333
rogatio 28
romanus 519
Salona 484
sanctus 47
sella 222
semel 297
sine 200
sruculus 506
strebula 506
**strebulus* 506
**stribula* 505—506
**strubulus* 506
stur 505
stylus 503
succedo, -ere 627
surculus 506
ter 297
transfĕro, -ĕre 86
trugua 505
trugulus 505
tryga 505
uva 505
**uvula* 505
Valahia 548
Vavissa 484
venator 35
versus 195
verto, -ĕre 86
vigilare 532
vita 500
vivus 502
volo 143

MAGHIARĂ

abonament 639
ádász 639
áfonya 639
ápártáment 639
avas 605
bács 640
bácsu 640
bani 639
bászka 639
batul 639
berbécs 639
berek 640
blokk 639
brindza 639
buletin 639
cáp[1] 639
cáp[2] 639
cimbora 639
cujka 639
csekk 639
cserge 639
csimpolya 639
csobán 639
csórba 639
csubuk 639
dĕrĕbancu 641
difuzor 639
dizpensar 639
dobni 52
dulcsáca 639
emelni 52
esztena 639
esztrenga 639
ficsur 639
filtru 639
fogadni 21
fudzsidu 639
furulya 638
gárgyá 639
gogó 59
gogos 639
gripa 639
hajtani 52
hálba 639
hálta 639
hiriba 639
hodály 639
hóra 639
hölgy 41
igylkezet 36
kabana 639
kaláka 639
kalorifer 639
kalugyer 639

katrinca 639
kráma 639
kuk 52
kukk 52
kukra 52
kukusó 55—56
lej 639
majo 639
mále 639
marcisór 639
marmoládé 639
maszlina 639
mititej 639
móc 639
mokány 639
mutoj 639
oltyan 639
orda 639
ostog 640
ovas 605
pakulár 639
pakura 639
palacsinta 639
perinica 639
pópa 639
poronty 639
pronoekszpressz 639
pronoszport 639
puca 639
pulya 639
ragad 21
regát 639
ritus 23
román 63—
slibovica 639
süllő 219
szákos 639
tagadni 21
tar 640
tárbanca 641
tebercse 640
terhes 34
tokány 639
tolbă 640
toporcolin 640
toporsolni 640
tórbanca 641
turba 640
vinteta 639

MAGLENOROMÂNĂ

cântaţ 477
cintat 477
coţini 477
(si) cont 144
(mi) culcu 477
gugă 59
frig 477
ģaspi 477
ģermu 477
joc 477
judic 477
jug 477
lucrat 477
lucraţ 477
lupu 477
moţini 477
omu 477
poţini 477
tar 620
zac 477
zadă 477
zic 477

OLANDEZĂ

friseeren 500

POLONĂ

harcować 20
kuk 51
Kukul 51
marzynka 238
odciąg 596
rachować 20
răiestrov 22
ranga 20
ratować 20
regimentarz 22
regulować 22
rejestr 22
rejestrowy 22
rejterować 21
rewidować 23
szlachcic 597

PORTUGHEZĂ

cantarei 143
quedo 517

PROVENSALĂ

coc 517
envolver 518
quet 517

ROMÂNĂ

A

a (art.) 331, 590
aba 226
ábor(ă) 157
abrusuĭ 595
acadea 226
ačaţa 307
acaju 4, 6, 7, 9—10
acar 511—512
acariţă 511
acătare 483
ačeţaţa 307
acţasta 307
aceeaşi 179
aceia 278
acel 593
acela 113—114, 305—307
acela ce 113
acelaşi 179
acelora 278
acest 593
acesta 305—307, 592
aceşta 168
aceşti 170
achit 538
achizitor 495
acoperi 138
acotropi 517
acru 136—137
acuma 180
acutropiş 518
activ 502
aczeszte 169
adapaşi 331
adauge 638
adausătură 36
adăuga 638
adevărătoriu 34
adevărătură 36
adin sere 329
adinsere 329
adoarme 180
aduce 37
a făcut 620
afla 79, 124
aflux 542
Afurisiţi 186
agá 220, 226—229, 335
agalari 220
agale (s.) 220, 227—228, 335
agă 220, 227—229, 335
ageá 226
agést 515
agi 227, 335
agit 538
Agrala Veche 69
ai (art.) 590
ai (vb.) 148, 150
ajunge 124, 236, 488
ajuta 138
ajutătură 36
ajutor 130, 133
al 114, 590
alagea 223
alai 225
alai-bei 221
alb 9, 521
albastru 9
albastru deschis 237
albastru-petrol 8, 10
albul mijlociu 101—102
alcam 331
alcătui 129, 139
Aleea Nucşoara 100
alei 554
alelei 554
aleniş 330
alesătură 36

alianță 318
alină 177
al(i)ură 199—200
allan 168
Alpina franceză 101
alt 593
alte 328
Aluniș 187
aluvatului 171
am 148, 150
am a cinta 143
ambasadă 318
amețeală 135
am făcut 620
Amiral 100
amina 140—141
ammu făcut 620
am să cint 143
(a)mură 482
amuza 542
an 522
anafora 568
anainte 168
analt 168
analțime 168
ancol(i)ură 199—200
angora 102
Angora 101
animă 177
anipahár 157
aniversare 135
antarit 168
anticar 494
antiriu 225
anul de vîrf 523
apa 168
Apa de Leac 100
aparaț 168
aparține 126
apăra 130, 139
apărea 140—141
apăsa 130, 140—141
apleca 572
ápor(ă) 147
apostolesc 30
appuca 619
aprins 117
aproape 170
apropia 138, 140—141
apucata 168
(ei) ara 620
arabagi-baș 227
aragi-baș 218
Arădeana 625
arămiu 9
arăta 139, 141, 168
arătaț 571
arătătură 36
arbiu 225
arcan 212
arcatură 199
ardei 131
Ardeleana 623—624
ardeleni 625
Arde-Pămînt 187
ardoare 74
áret 516
arete (vb.) 331
ar fi să fie 338
Argeșeana 623—625
argintiu 9
ahiepiscop 37
arhisinagoga 37
arici 541
arie 68
(a)rîndză 482
arm 508
armași 211
armatură 199
arme 169
arminden 157
armur(e) 508—509
arnăut-pașă 227
arpacic(ă) 224
arsură 118
arșiță 68
Arșița 64, 70—71
artist de vîrf 523
arvun 212
ascultă 571
ascultăm 181
ascultătoriul 34
ascultătură 36
asmă 224, 227, 229
astrahan 101—102
astruc 159
astrucuș 159
astup 159
astupuș 159
asupră-mi 571
așa cum 191
aștepte 139, 141
atelagiu 569
Atîrnați 187
atu 132, 219
au (vb.) 74, 171, 619—620
auă 509
audi 633
audia 634
audiență 634
audienție 634
audiință 115—116, 633—634
au făcut 620
Aurelia 101—102
auricul 204
auriu 11
aut (= avut) 171
auțiia (= avuția) 171
ave 169
avea 74, 139, 143—154, 338, 541
avea să fie
avea un naș 44
avuție 27, 31

B

baci 483
baclava 226
bactericid 493
baftă 224
bagea 219—223
bageac(ă) 219, 224
Bahna 64, 68
bahnă 68
Baia-Sprie 100
baie 135
balama 226
Balaura 188
balgi-baș 218, 221
baligă 482
balneolog 495
balneologic 495
balneologie 495
Balta-Albă 99
Balta Brăilei 100
Balta fără Fund 100
Balta Puiului 69
Balta Rătundă 188
baltă 482
banan 5, 7, 10
banană 7
Banat 604
bandă 135
banie 331
Baranca 66, 68
barbat 330
barbatului 168
barbă 135
barbet 204—205
bardzu 482
barem 593
barutână 224, 229
baschet 543
basma 226
Basu 187
baș 218, 220
bașa 220, 223—224, 226—227
baș-aga 227
baș-agale 227
bașă 220, 224
bașchie 224
bataistic 493
bată 210
bate 140—141
(a) bate mingea cuc 52
bazin 318
băcan 219
băcăuan 624
Băcăuana 624—625
băcăuani 625
băiat bun 337
băiețel 189
bălai 9
bălan 9
bălaur 483
Bălăceana 623, 625

Bălbăitoarea 189
bănăţeană 623—624
bărbat tînăr 337
bărbătesc 30
bărbăţie 30—31
bărc 640
bărci 540
Băseni 187
Bătaia 188
bătătură 36
bătrîn 337, 526
băutoriu 34
băutură 36—37
be 169
bea 139
beat 32
beată 539
bei (s.) 221
beilerbei 221
beizadea 226
bej 4, 9—11
Belitori 187
Bentu Mare 185
benzină 535, 538
bereţă 539
Berezenca 68
Bereznicu 68
bernevici 209—210
beşleagă 220, 227
beşliaga 227
Betegi 186
betterave 5
beţie 31
beţit 331
beţiţ 330
beţiv 32
biată 537
bicefal 297
bicicletă 297
bidinea 226
bidiviu 219
biet 537
Bihoreana 623—625
bihoreni 625
bilă 534
bimbaşă 227—228
bimbaşă 220, 227—228
bimpaşa 223, 227
bind 269
binecuvînta 499
birc 640
bircă 640
bircîi 640
birou 132, 200, 542
bis 297—298
bisat 297—298
bişug 572
bituşă 210
Blblitoarea 186
bildán 601—602
Blrlui 185
Blrsana 623—624
Blica 64, 68
Blica Telegii 64
blagoslovenie 29—30
blagoslovi 499
blană 135
blăj(e)an 625
Blestematele 188
Blestemaţi 187
Blestemăţiile 188
bleu 3—4, 8—10
bleu-jandarm 8
bleumarin 3—4, 8—9, 11
bleu-petrol 8
blînd 68, 631
blîndeaţă 30—31
Blîndeţ 64
blînzie 31
boace 210
boală 135
boc 210
boccea 223
bocoş 210
bogasiu 225
bogătate 27, 31, 168
bogăţie 27, 31
boi (s.) 225
boia 223
Boju-Cătun 100
Bolboaca Mare 189
Bolboci 189
Bolborosita 189
Bolborosoaia 189
Bolbosoaia 189
bold 601—602
Bold 601
boldán 601—602
Boldán 601—602
Boldenii Pilii 602
boldănaş 602
boldăniţ 602
Boldeac 602
Boldu 601
bolduleţ 602
Boldu Şutului 601
Boldu Viştii Mari 601
bolele 170
bolnav 170, 311
bolnăvie 31
bomboană 8
bombon 8
borcut 68
bordan 603
bordiós 595
bordo 3—4, 6, 9—10
Bordu Cucuruzului 602
bordură 200
bórtă 598
bortill 598
bostan 223
bostană 223
bostangi-baş 218, 227
bot 52
botejune 28
botezătoriu 34
Botoşana 65
boz 68
brace 210
brad 482
Bradu 625
brănişte 158
bratişte 158
braţul Chilia 99
Braţul Stambul 99
Brădeana 623—625
Brădeni 625
bric 5, 7
bricheţă 543
brici 541
brîncă 516
brînză 133
brîu 132, 210
Broască 624
broder 511
broderie 511
broderiţă 511
brodeză 511
bromură 199
broşteni 624
Broşteni 624
brun 3
brus 595
brusni 595
Bubaica 68
bucluc 158
buclucós 158
Bucşana 623
bucura 483
Bucureşti 541
bucurie 31
bucuros 138
buduşlui 330
budză 482
buiurdiu 225
buldán 601—602
Buldanu 602
buldog 101—102
Bulevardul Nicolae Bălcescu 100
Bulevardul 1848 100
bulg 509
bulgăr 509
bulgări 509
**bulguri* 509
bulibaşă 220, 227, 335
bulubaş 227
bulucbaşă 335
bulucbaşă 227
bun 136—137, 337
bunăoară 295
bunătate 27, 31
bunget 483
burduhos 595
burghiu 225
buriu 225
Bursucaria 66
buştan 210

butafor 501
butaforie 501

C

ca 191—192, 291—295
Cacaleţ 187
Cacaleţi 187
cadiu 219, 226
cadină 223
ca drept 294
cafea 226
cafegi-başa 227
cafenea 226
caichana 223
Cajvana 65
calari 330
cale 133, 135, 158
Calea Floreasca 100
calem 568
calfă 224, 227—228
caligrafie 495
calusielu 555
camatnic 33
cămătă 33
cambrură 200
cange 224
caniş 101—102
canotor 500
cantam 604
canţonă 204
canţonetă 204
cap 132
capange 224
capăt 68
capcană 224
capegi-baş(a) 227
capernautean 29
capichehaie 220, 222
capigi-baş(a) 227
capigi-başă 220, 227
capitală 203
caplagea 223
capot 205
capotă 205
Capraria 66
caps 511
Capul-Rediului 99
car 533, 618—619
caracul 102
caragace 224
Cararea Porcilor 66
care 114, 618
Carli 48
Carmen 46
carmin 4, 6, 9—10
caro 132
Carol 48
carpen 68
carre 618
carsincă 210
carte 540
Cartierul-Dimbu 100
cartelă de culori 511
carub 496
carură 200
casap-başa 223, 227
casap-başă 227
ca să 310
casă 58, 68, 134
casă albă 527
casă mare 337
casă mică 337
cască 204
caschetă 204
Castranova 187
ca şi 292
catifea 226
Catinca 43
catîr(ă) 223
Catrina 43
Catrinel 43, 335
catrinţă 209—210
Cală-n Sus 187
caţaveică 209
Cazacii Văruiţi 188
cazma 226
că 190
Căcănari 187
Căcănăul 187
căciulă 210
cădea 139—141
călai 225
călătoreşte 111
călători 34
călăuz(ă) 224, 228
călcătură 36
călciń 536
călugăr 68
călugărie 30—31
căluşel 555
cămaşă 210
Căpăceana 625
Căpăciosu 604
căpăta 130, 140, 142
căpciuri 210
căpităluţă 203—204
căpuşă 482
cărare 67—68
Cărămidari 185
cărtulari 27
cărţi 540
căsătorie 31
căsătoriu 34—35
căsulie 58
cătană 228
cătenie 29
cătitoriu 34
cătră 169
cătun 483
Căţăii Zimbrului 188
căţel 511
căţelar 511
căuta 139
căutând 554
căutătură 36
căzătoriu 34
căzătură 36
căzlar-aga 222
ce 114
cea 590
ceacşiri 221
ceafă 135, 483
ceară 539
cearcăn 212
ceartă 135
ceală 534
ceaţă 539
ceaun 68
ceauş-baş 218, 227
ceea ce 114
cei 590
cel 113—114, 590
cela 113
celălalt 590
cel ce 113
cele 590
celebiu 219
cel puţin 593
celui (vb.) 330
centru 131
cenuşiu 9, 11
cer (s.) 170, 618
cercliu 219
cere 140—141
cergă 224, 229, 511
cerguţă 511
ceriu 573
Cernet 187
cerru 618
cerşitoriu 34
ceru 618
Cervena 68
cet 517
Cetatea 188
Cetatea Zaporojenilor 188
cetăţean 132
cetenie 571
ceţos 539
ceva 590
cheag 532
cheamă 538, 541
chebab 537
chef 537—538
chefal 543
chefir 535, 537, 543
chehaia 223
chei 543
Cheile Bicazului 100
chel 136, 538
chelar 538
chelie 538
chelner 543
cheltui 543
cheltuială 28
chem 541

chemare 537
chemătură 36
chemoterapie 543
chenar 538
chenzină 535, 537—538, 543
chera 543
cherestea 226
cherhana 223
chermeză 537, 543
cheson 543
chestiona 543
chestionar 535
chestor 543
chetă 538, 543
chezaş 543
chiar 532—533, 537—538, 593
chiasm 543
Chicera 605
chichion 543
Chiciorul cu Părul de Porc 187
chiflă 535, 543
chil 543
chilă 224, 229, 538, 543
chiloţi 538
chimen 543
chimic 543
chin 535, 538, 543
chindei 573
chindie 226
chinez 535, 538, 543
chinină 535, 543
chintal 543
chinui 35
chior 538, 542
chioşc 542
chip 535, 538, 543
chiparos 543
Chipaîl 48
Chipăilă 48
chipceá 511
chipeş 543
chipiu 543
chirinicesc 30
chiromanţie 543
chist 535, 543
chit 535, 538, 543
chitanţă 543
chitară 543
chiul 539, 543
chiulasă 543
chiulea 539
chiuli 538
chiuretă 542—543
chiuvetă 542—543
chix 543
ciclamen 5—7
cine 13
cinefica 498
cineficare 498
cineficaţie 498
cinez 538
cinovnic 568
cinste 621
cinsteştă 169
Cioaca Gurii Rîului 603
Cioacă 603
cioarec 68
cioareci 209—210
cioc 52, 539
Ciocanu Chiciorii 604
Ciolanu 187
ciont 539
ciontoli 513
ciontolitor carne 513
cioplitorului 170
ciorbă 224, 227, 229
ciorchine 505
ciortili 598
citi 139
citron 6—7, 10
ciucă 482
ciuci 52
ciudei 211
ciulama 226
ciulea 539
ciuli 538
ciur 204
ciurec 219
ciurgău 68
ciuroi 204
ciurui 204
civiu 219
cizelură 200
cîine 131—132
cîmp 68
Cîmpani 625
Cîmpeani 625
Cîmpia Burnas 100
Cîmpia de Vest 100
Cîmpu Becleanului 64, 69, 71
Cîmpu la Biserică 69
Cîmpu Mari 69
cînd 183
cînta 618, 620
cîntai(u) 619
cîntar 511, 618
cîntaragiu 511
cîntare 618
cîntau 79, 620
cîntă 620
cîntătoriu 34
cîntu 620
cîşlă 224, 227, 229
cîteva 590
cît şi 293
cîţiva 590
claie 536
clan'e 536
cl'ar 532, 537
Clăile din Pila 602
Clăiţa Paltinului 188
cl'emare 537
cleveti 33
clevetnic 33
clironomie 568
clorură 199
Clujana 624
clujean 625
Clujeana 623—625
coacă 55
coacăză 55
coace 139, 141—142, 159
coafeză 542
coafor 74, 500, 542
coaför 200
coafură 200, 542
coală 74
coase 141—142
Coasta 64
Coasta Blîndeţ 69
Coasta Frumoasă 187—188
Coasta Furcii 337
Coasta Sturului 606
coastă 64, 68
coaste 74
coborî 138, 140—141
coc 55, 517
cocă 55
cocenit 158—159
cocher 101
cocoaşă 59
cocoloş 59
coconie 30—31
Cocoşaţi 186
cocoterie 494
coercitiv 502
colabora 496
colacii 331
Colcotiva 189
colţ 68, 164
colţan 608
Colţii 186
Colţu cu Pălăria 188
Colţu cu Tocila 188
Comăneşti 65
combate 494
combativ 494
combativitate 494
Comoara 188
compus 129
comuna Tudor Vladimirescu 100
conced 627
concede 627
concedut 627
conceni 159
concenit 159
concereală 159
conceri 159
conces 627
concezut 627
conci 159
conciuri (vb.) 159
condur 218
confuzie 318

contac 6
conlucra 499
consacra 499
consfinți 499
conspirativ 495—496
conspirație 493
Constantin 46, 48
Constantin aga Bălăceanul 220
constantinopolitean 29
Constanța 48
conștiință 115—116, 633
continuu 136
copac 624
copaci 482
Copacii Răilor 188
Copăceana 623—624
copăcel 29
coperimînt 33
copil 131, 482
coragiu 569
corai 4, 7, 9—10
corail 7
coral 7
corb 61
corbulean 61
corintean 29
Cornea aga 220
cortel 210
Costinzeana 45
Costi 48
Costin 48
Costina 65
Coteana 624—625
coteni 624
Coteni 624
Cotu lu Haliță 69
crac 68
crede 139—141, 164, 541
credintza 168
credința 171
crem 3—4, 9—11
cremă 7
crême 6
creszucy 170
creste 169
creștinătate 27
creștinează 30
creștinesc 30
crețesc 102
Crețești 101
crezut 627
Crihora 68
crin 521
cristeț 536
Cristi 48
Cristinel 48
Criș 484
crișan 625
Crișan 625
Crișana 623—626
crișean 626
Crișeana 625
croacă 54
crochiță 54
croitor de mațe uscate 511
cruce 68, 208
cruz 571
cu 70, 631
cuc 51—53, 55—59
Cuca 53
Cuca Mică 53
Cuca Popilor 53, 603
cucă 51, 53—56, 58—59
Cucă 53—54
cuc de piatră 51
cuc de tină 52
**cuchiță* 54
Cuchiță 54
Cuci 52
Cucleu 54
cucoană 129
cucovă 58
Cucu 51
cucui 52, 55—58, 60
Cucui 54
Cucuiava 55
cucuie 55
cucuiete 55
Cucuietile 55
cucuioabă 55
Cucuioava 55
cucuioavă 55
cucuiov 55
Cucuiova 55
Cucuiu 54
Cucuiul 54
Cucuiul Cazacilor 54
Cucuiul lui Peia 54
Cucuiul lui Tărăbugă 54
Cucuiu Mare 54
Cucuiu Mic 54
Cucuiu Miclii 54
Cucuiu Nițului 54
Cucuiu Popii 54
**cucul* 54
cucul'áucă 56
cucúlă 52, 55—56
Cucúlă 55
cuculáu 57
Cuculeaua 57
cuculeauă 57
**cuculei* 56
Cuculei 56
cuculeică 56
cuculeie 57
Cuculeț 56
Cuculețul 56
cuculeu 56—57
Cuculeu 56—57
Cuculeu de Fier 56
Cuculeul 56
**cuculi* 55
Cuculia 58
cuculice 57
cuculicea 57—58
Cuculicea 57—58
cuculîe 58, 61
cuculină 58
**cucuț* 58
cucuț 52, 61
**cucuțel* 58
cuț 536, 604
cuib 68
culchiță 189
culci 180
culoare 135
culoglu 221
cum 7, 191—192
cumineclătură 36—37
cumpăra 638
cumsecade 137
cun' 536
cunoaște 116, 141, 633
cunoscătură 32, 37
cunoștință 115—116, 633
cuntenitură 36
cununie 31
curătoriu 34
Curătura Strigoiului 188
curături 66
curăți 87, 632
curăție 31, 37
curățitoriu 34
curățitură 31, 36—37
curbură 200
curcubeu 132
curea 210
curpan 482
curpen 482
cursă 483
cursură 36
Curteana 623—624
curteni 624
Curuțova-Gura 68
curvariu 27
curvarnică 33
curvie 31
cușcă 58
cușculie 58
cutare 390
cutie 224, 226
cutnie 224
outropi 518
cutropiș 518
cutrupi 517
cufulan 61
cu urechea 311
cuveni 115, 613
cuviința 115
cuviință 32, 116
czerne 170

D

da (vb.) 139
dajde 638
dajdie 638

Dama cu camelii 101
dambla 226
Dan 47
dăpăn 159
datorie 31
datorită 311
datoriu 34
datornic 33
dălmaşi 211
dănăoară 331
dăpănuş 159
dărui 35
dăscălie 30—31
dătătoriu 34
de 70, 305
deaanie 26
de-aceasta-m 571
de-a cuca 52
de-a cucii 52
deal 60, 64, 67—68, 99
Dealu Bronţeştilor 606
Dealu Carpinilor 69
Dealu Căstauălor 605
Dealu Ciungi 69
Dealu Cotmeana 100
Dealu Cucului 51
Dealu Grosului 69
Dealu Împărătesc 69
Dealu la Morişcă 69
Dealul Gugului 58
Dealul Mare 188
Dealul-Spirei 99
Dealu lu Holţ 69
Dealu Lupului 66
Dealu Oltului 605
Dealu Sturu 606
Dealu Ţilfii 607
de-a mingea-n cuc 52
debita 511
debitatoare 511
debitator 511
decît 294, 593
decît ca 294
de cîte ori 180
dede 169
dedicaţie 496
de excepţie 521
de exemplu 295
degara 511
degarare 511
degarat 511
Delani 625
deleni 60
delibaşa 227
delict 621
deliu 219
deloc 554
deodată 73
departament 499
departasze 168
depăna 159
de pildă 295
derapează 111
derapte 169
derbedeu 219
derebei 221
derec 219
de referinţă 521
deregatorul 170
deregători 34
deschide o paranteză 96
deschis 237
descinta 37
descîntătoare 34, 37
descîntec 37
descoperitură 36
descumpăra 37, 638
descumpărăciune 28
descumpărătoriu 34—35
des de dimineaţă 554
desemna 499
desface 37, 181
designa 499
desigur 151
despărţămînt 499
despărţi 37, 140, 142
despărţitură 36
despila 160
despintecă 159
destul 136—137
Detunatele 187
de unde să se 310
deveni 124, 488
de vîrf 521—525
dezinsecţie 496
dezlega 37
dezlegătură 36
dezmînia 37
dezrupe 37
diastimă 568
dimerlie 224
dimie 210, 224, 226
din 538
din care cauză 310
Dincă 335
Dineşti 65
dinioră 328
dinţi 129
dintre 195
dirija 500
dirijor 495, 500
dis-de-dimineaţă 554
dise 619
disse 619
diviza 511
divizare 511
dizör 200
dîlmudan 603
dîlmuleu 603
dîmb 60, 68
dîmbeni 60
Dîmbovicioara 189
Dîmbu 68
Dîmbu Călugării 605
Dîmbu Contuli 605
Dîmbu Cucului 51
Dîmbu Paripului 605
Dîmbu Pascului 55
Dîmbu Popii 605
Dîmbu Sturului 606
Dîmbu Ţîlichii 605
dîrg 163
Dîrjana 623—624, 626
Dîrzu 624
doar 593
doarme 74
Dobrana 623
Dobronogel 189
doclad 568
dodeială 28
Doina 47
doldora 10
domeniu de vîrf 522
domne 170
domnesc 30
Domnia-Sa 100
domnie 31
domnuluy 170
dor 115, 159, 598, 613
dori 614
dorinţă 115—116, 633
Dor Mărunt 187
dormi 31, 140, 142, 170
dornic 598
Dosulei 56
dova 171
drac 188
drag 136—137
dragoszte 169
dragul mamei 92
dramatism 493, 496
drăcesc 30
drăcie 30—31
drept 293—294
drept ca 294
drept pentru care 294
dreptunghiular 499
drigl(u) 163
drum 67—68, 602
drumeac 602
Drumu Cimitirului 67
Drumu di la Rohatcă 67
Drumu la Solovăstru din Păraie 71
Drumu la Zuruială 67
Drumul Cîmpeni 100
Drumul Comorii 188
Drumu Morii 67, 69, 71
Drumu Şcolii 67, 70
Drumu Tatarilor 67
dubl(i)ură 199—200
duce 618
ducere 618
duducă 224
dugheană 224
duh 595
duhli 597
duhlit 595
dújnic 159

dulămă 227, 229
dulce 136—137
dulceață 27, 30—31
dulgher 542
Dumbrava 65, 68, 71
dumbravă 67
Dumbrăvani 605
dumneata 100
dumneavoastră 100
dumnezeiesc 30
dumnezeire 30—31
dună 204
Dunăre(a) 99, 484
dunetă 204
dungă 198
după cum
dupräuúna 519
dur 542
Durăitoarea 189
Durduiu Bisericii 608
durere 128
durime 159
duroare 160
Duruitoarea 189
duse 619
dusere 169
dusse 619
duşumea 226

E

ecarlat 4, 6, 11
Ecaterina 43
Ecaterina Teodoroiu 43
echer 538
echilibru 543
echipagiu 569
echipă 543
ecosez 5, 7, 11
ecoseză 7
ecru 4, 9—10
écru 7
Edi 48
Edward 48
efendi 220—221
efenzi 221
eghiptean 29
electrostivuitorist(ă) 511, 513
Elena 45—46
Elenuţa 45
elogia 496
Eminescu Irofte 43
enflorește 171
entralz 171
enveczetor 171
enuia 171
epitalamion 19
epoci 540
era să cad 338
era să fie 338
era să mă îmbolnăvesc 338
erau 79
Ervin 47
esaveraj 492—493
esc 618
eseu 492
este să fie 338
eter 538
european 138
evanghelist 32
evoluții de virf 523
evreiesc 30
Excelența-Voastră 100
experiență de virf 522
expresia de virf 523
extract 17
ezarh 339

F

fabrică 103, 540
face 168—169, 331, 488
face cu mingea cuc 52
face de uită 177
face o paranteză 96
fag 509
fagaduit 168
fagur 506, 509
fală 535
fald 509
faldur 509
Fane 335
fanşonetă 210
fantomă 318
faptă urită 337
fare (= fără) 169
fată 130
Faţa Cucului 51
Faţa Slogului 606
Faţa Sturului 607
faţă 135
faţă de 194—195
Favorit 102
făcătoriu 34
făgadă 21
făgădui 21
făgăduitură 36
făină 133—134
Fănel 335
făptoriu 34
făptură 36
fără îndoială 151
fărice 571
fărmăcătură 36—37
făt 211
Făt-Frumos 211
făţarnic 33
făţărie 31
făţărnicie 30—31
feárbă 240
fecioreava 171
feciuriţă 32
fecy 170
felie 538
feloszaszke 169
femeie 133—134
feminin 502
feminitate 502
fer 240—241, 248
férbe 239
feregea 223
ferice 571
ferinţă 571
feritoriu 34
feritură 36, 169
fermenta 511
fermentatoare 511
fermentator 511
fete 169, 539
fetişoară 32
fetiţă 189
feţie 30—31
fh'er 241, 246
fi 116, 123—125, 137, 331, 338, 487—488, 590
fiară 537
fiecare 590
fier 241, 245—249, 537
fieratic 571
fiérbe 126, 130, 139, 141—142, 234
fiére 245, 248—249
figurant 318
fiinţă 115—116, 613
filadă 568
filaliu 225
filă 534
fildeş 218
filistean 29
fi'u 536
fine 270
finea 270
fireşte 151
fir grej 8
fistic 6, 8, 10
fişiu 210
fiu 219, 536, 538
finaţ 68
Fintina Reci 64
Fintina Ţarca 69
fk'er 240—241, 245—246, 248
flagrant 621—622
flagrant delict 621
Flăminda 624
flăminzeni 624
Flăminzeni 624
Flenduroaia 71
Flora 48
flore 169—170
Flori 48
Florica 48
fluviu 99
fluviul Dunărea 100
foaie 135
foame 160
Foameşu 187
foamete 30, 160, 170
foc 118, 180
Focşana 625
Focşani 625
Focşăneana 625

focşăneanu 625
Focul Nestins 181
Foltana 622—624
Folte 624
Foltea 624
Foltești 624
fomiță 189
forime 170
forma(u) 620
foță 227
foxterier 101
frăgărică 18
frăjesc 30
frăție 30—31, 211
frez 4, 7, 9—11
fricos 33
frig 509
frige 130, 141—142
frigură 509
friguri 509
frij 210
Fripți 186
friza 499
frizer 499—500
frîmseață 30, 571
frumos 327, 619
Frumos(u) 624
Frumușani 624
frumușeni 624
Frumușeni 624
Frumușița 187
fșier 246
ft'er 240
fugi 139—140
fulger 188
funducliu 219
Fundu Cucului 52
furchiță 54
furculiță 54
furnalist 495—496
furt 271
furtișág 34
furtușagului 271
furtună 118
futurologie 499

G

Gabi 48
Gabriela 48
gaci 210
gadarean 29
Gaică 624
Galați 541
galben 24, 29
galben-mușfar 8, 10
galben-pai 8
galilean 29
galileianin 29
gal'ina 537
gambă 204
gambetă 204
gara (vb.) 511
gard 482
gata 483
gaziu 219, 226
Găiceana 623—624
găjină 536—537
gălbadză 482
gălbejit 8
gălbior 24
gălină 536
găsi 124
Găureana 623—624
găureni 624
găuri 512
găuriloare 512
găuritor 512
geamăn 138
geambaș 219
geambaz 219
geamie 216, 224
geană 541
geantă 227, 229
gebegi-bașa 223, 227
gem 539
gemănare 160
gemene 160
gene 541
generator 542
genunchele 540
Geo 47
George 46—48
Georgel 38
Georges 46
Georgescu 47
Germin 70
gheară 539
gheată 539, 541, 543
geață 532, 539, 541
gheina 169
gheișă 543
ghem 539
ghemaveraj 491
ghemon 88
ghemui 512
ghemuit 512
Gheorghe 46—47
Gheorgh(i)escu 47
Gheorghiță 331
ghepard 535, 543
gheretă 535, 539, 543
Gherghe 47
gherghelău 57
Gherghelеu 57
Gherghescu 47
gheridon 543
gherlă 539
Ghervan 65
Ghervanca 65, 71
gheșeft 543
ghete 539, 541
ghetou 535, 543
gheșar 541
gheșos 539
ghid 535, 538, 543
ghidon 543
ghij 509
ghijură 509
ghilimele 543
ghilotină 543
ghimpe 483
ghin 538
ghindă 535, 538
ghindiț 170
ghinion 535, 538, 542
ghintui 538
ghioc 539
ghiol 533, 539, 542
ghiont 539
ghiordie 224
ghiotură 224, 229, 542
ghip(i)ură 199—200
ghips 543
ghirlandă 543
ghișeu 543
ghitară 543
Ghiță 538
ghiuj 483
ghiul 539
ghiulea 226, 539, 542
ghiunie 224
ghiurghiu 225
ghiurghiuliu 542
ghiveci 542
ghivent 543
ghizd 509
ghizdură 509
Gigel 48
Gigi 48
Gilort 185—186
gin 538
giol 539
giude 331
giudecata 168
giudecător 170
giumînare 160
Gîlgîitoarea 189
gîndi 544
gîrlă 68
Gîscă 624
gîșteni 624
Gîșteni 624
glas tare 118
gogă 59, 61
**gogălie* 61
gogi 59
gogoașă 59
gogoleanu 61
gogolie 61
gogoloș 59
gol 136, 138, 533
Golgota 188
Golumbel 605
Gorgota 188
goz 509
gozură 509

grabita 168
grafoman 493, 496
grafomanie 496
granat 7
grandios 496
grandoare 499
grandoman 498—499
grandomanie 493, 498—499
grație 129
graytor 170
grădină 68
grăie 331
Grăjdana 623—624
greasă 482
greață 30
grecesc 30
greime 32
grej 4, 7, 10—11
grena 3—4, 7, 10—11
greoi 33, 137
gresie 482
greșalele-m 571
greșeală 28
greșitoriu 34
greșitură 28, 36
greu 135
gri 3—4, 9—10
Grigore Teologul 44
grijitoriu 34
grima 500
grimeur 493, 500—501
grindan 603
gri-perle 8
Griviția roșie 103
Groapa lu Hold 69
Groapa Mafteoaii 64
groapă 482
grozăvie 31
Gruițele 60
Gruiu 187
grumudan 603
grumuleu 603
Grumurezu 603
Grumurezu Mic 603
grundă 482
grunz 482
gug 51, 58
**gug* 59—61
Guga Custurilor 59—60
Guga Mare 58—59
Guga Mică 58—59
gugani 60
Guga Nală 59
gugă 51, 56, 58—61
Gugi(le) 59
gugu 56, 58—59
Gugu 58—59
gugui 60—61
guguiát 60
guguie 55, 60
guguieni 60
Gugul 58
gugulani 60—61
gugúlă 60—61
gugulea 61
**guguleán* 61
Guguleanu 61
guguléu 61
Guguleu 61
Guguleul 51
guguli (vb.) 61
gugulie 61
Gura Boului 187
Gura Iadului 188
Gurani 625
Gură de Aur 44
Gureani 625
Guşatul 186

H

hagiu 226
haimana 226
hală 535
halva 226
hanimă 223
hanaean 29
hangan 102
Hangu 102
hapor 157
harambașă 220, 227
haramin 219
Haramini 187
hasnă 328
Hașleága 68
hataia 223
Hațeg 624
hațegan 624
Hațegana 623—625
hațegani 625
havan 4, 7, 11
havană 7
hazna-aga 222
haznatar-başa 227
Hălmăgeana 625
hămesit 483
hărăci-baș 218, 227
hărtui 20
hăsnui 35
hecleșug 34
heleșteu 68
helge 41
heliograf 512
heliografist(ă) 512
h'er 245
hidrofor 493, 496—498
h'ițere 245
Hinat 65
Hinata 65
hitlenșug 34
hitlanul 168
hîrlăuan 624
hlăbie 330
hlăpie 31
hoáncă 599
hoárcă 599
Hobșinéțu 68
Hodaia ai Mare 337
hodaie 337
hoge 220—221
holbură 628
holburică 18
hot 211
hotări 138—141
hrăbor 157, 330—331
hrăborie 31
hrănitoriu 34
hreamăt 330
hrenește 169
Hruba Tilharilor 64
hoci 68
Huci 68
huduroiu 189
humă 68
Humoreni 65
hut 482

I

i (pron.) 105—106
ia 536
iahnie 224
Ialomicioara 189
iamă 224, 227
iar 538
iarbă 135
iarnă lungă 337
iarta 168
iartaczune 169
Iaslovăț 212
iaz 68
icni 163
ie 209—210
Iedu 66
ieluy (= *el îi*) 170
Iencea 211
ienibahar 157
ienicer-aga 221—222, 228
ienicer-agasî 221
ienicer-agă 220, 227—228
iepure 536
ierta 139, 142, 536
iertăciune 28
iertătoriul 34
ierusalimlean 29
iesli 331
ieszt (= *ieșiți*) 170
ieș(e)an 605
ieși 140, 142, 488
iew 171
Ignat 65
Ignata 65
Ihnat 65
Ihnata 65
ițin 536—537
Ileana 45, 48
Ileana Cosînzeana 46
(I)lenuș 335

Ilenuța 45, 48
imaș 68
Imaș 71
Imașu Runcului 69
iminei 221
impiegat 512
independență 499
indian 138
indigo 4, 6, 10, 219
infernal 318
ingerul 170
inimă 134
insecticid 493
instantaneu 136
Institutul de economie mondială 103
Institutul de Studii Istorice și Social-Politice 103
Institutul român pentru relațiile culturale cu străinătatea 103
Insula Creta 99
Insula Sf. Elena 100
Insula Șerpilor 100
insulă 99
intens 117—118
intensiv 101—102
intra 138—141
Intrarea Popa Nan 100
Ioan 44, 47
Ioana 43—45, 47
Ioan Botezătorul 44
Ioane 44
Ioano 45
iodură 199
Ion 44—45, 48
ionatan 101—102
Ionică 335
Irina 43
Irinel 43, 335
isop 86—87, 631
isopom 86—87, 632
ispaua (= izbava) 168
(i)spășenie 29—30, 37
ispăși 37
ispășitură 30
(i)spășitoriu(l) 34—35
ispășitură 34, 37
ispovedi 37
isprăvi 138
issopom 87—89, 631
issopu 611
iubi 536, 541
iubitoriul 34
Iuda 188
iudă 188—189
Iurcu Polina 68
iute 136
iuzbașă 223, .228
iuzbașă 220, 228
Iuzii Ferigii 188
Iuzi 188
ivoar 4, 7, 11
ivóriu 7
izrailtean 29
izrailteanin 29
izvor 68
Izvoru di su Drum 71
Izvorul de Sus 100
Izvoru Parău Reci 69

Î

îi 105—106
îiăsta 75
încă 75
îl 105
îm 571
îmbătrîni 37
îmbelșugata 211
îmbinățele 211
îmblătoriu 34
îmbogăți 37
îmbrăca 139, 141, 208, 329
îmbrăcăminte 32
îmbutelia 512
îmbuteliatoare 512
îmbuteliator 512
îmi 105
împarația 168
împăcătoriu 34
împărăție 30—31
împărți 37
împărțitură 36
împeliția 37
împerechea 541
împietri 37
împilá 160
împlătoriu 34
împlinta 238
împotriva 195
împrejur-tăietorul 35
în 70
înainte de 236
În Arini 69, 71
În Arșiță 70
înălbi 87, 632
înălție 31—32
înălțime 31—32
în calitate de 293
începătoriul 34
începe 139
încet 138
închide 512
închide o paranteză 66
închina 170, 177
închinăciune 28
închinătorii 34
închinățele 211
închis 257
închizător 512
încinsetură 36
încredința 37
îndemnătură 36
înderepta 37
îndereptătură 36
îndoi 38, 140—141
îndrăgi 37
îndrăzneț 30
îndrăznitoriu 34
îndurerat 311
În Fața Nufului 69
În Fața Satului 69
înființa 116
înflămînzi 37
înfricoșa 37
înfrimseța 37
înfrina 37
înfringe 141—142
înfrunzește 111
îngădui 34
îngenunchea 540—541, 544
În Germin 70
îngînditură 36—37
îngîndui 35—37
îngînduire 331
îngînduitoriu 34
îngogi 59
îngrășa 33
îngreoia 33, 38
În Groapă 69
îngropa 37, 139, 142, 170
îngroșa 38
îngrupa 37
îngrupăciune 28, 37
îngrupătoare 34
îngrupătură 28, 36—37
îngurga 59
înlumina 37
înluminătoriu 37
înmulți 38
înnoi 38
înnotat 523
în paranteză 96
în picaj 503
În Poiană 185
înrotat 573
însăcui 512
însăcuire 512
însărcina 37
însemna 488
însenina 177
însetoșa 38
însuși (pron.) 592
înșălăciune 28
înșelătoare 34
înșelătoriu 34—35
înșfăca 597
înștiința 116
întâlni 573
întări 38
întăritori 34
întîlni 573
întîlnire de vîrf 523
întoarce 130, 141
între 195
Între Cucuie 54
întreprindere 103
Între Rișoare 605

întrista 38
Întunecăţei 187
înţăleaseră 319
înţelegătură 32, 37
înţelepciune 28
înţelepte 169
învălui 35, 37
învăsc 331
învăţător(i)ul 434, 135
învăţătură 36
iuvelesc 517
invia 38
invoalbe 518
iş 571
işi 105—106
iţi 105

J

jale 160
jálete 160
jálniţă 160
Jana 45
jar 160
Jeana 45
jelanie 26
jélet 160
jéliţă 160
jelui 26, 35
jidoveaşte 30
jidovesc 30
jintui 538
jitie 571
Jiu 99, 185—186
jîtarie 70
jmac 595, 597
joampa 185
Johnny 48
jos 68
Josani 625
Joseani 625
jucărei(a) 27
judecători 34
junc 61
junculean 61
junel 29
jupîneasă 29
jurămînt 33
jvac 597

K

kaki 4, 9—11
kalka 168
Karl 48
kastiga 168
kasza 168
Kati 48
k'átră 241, 245
kęamă 537
kend 171
k'ept 241, 245
Keti 48
ketre 169
кїємат 537
кїємъ 537
kilometru 543
країѡва 537
kredentza 171
kuvente 171

L

l- 106
la (prep.) 70
l'a 536
La Abatori 70
La Baltă 185
laborant Roentgen 512
La Bufet 70
la Bursuci 66
lac 99
La Cabină 70
La Cămin 70
Lacu cu Ţol 188
Lacu Frumos 187
Lacu Învîrtitii 187
lacul Gîlcescu 100
Lacul Sfînta Ana 99
Lacul Sărat 100
ladă 512
La Fluturaş 188
La Iudă 188
La Jîtarie 70
La Laptarie 70
lalea 226
Lama 68
La Moara Săracă 187
La Nicanor din Parău 69
lanţ 164
La Paltin 69, 71
La Piatra Lată 188
Lapte de crin 101
La Secatură la Eţcu 69
La Saivan 70
lasară 168
La Sechiu 70
La Stur 607
(La) Sturi 607
laszszat 168
La Ştiolboană la Manole 69
laturi 331
laude 169
lavoar 74
lăcomie 31
lăcuitorii 34
lădar 512
lălîu 136
lăptucică 18
lăsăciune 28
lătra 130, 140—141
le 106
leafă 224, 226
leagă 541
leaneş 30
leaniv 30, 32
lecuitoriu 34—35
lefea 224
leg 541
lega 512
legător de sarcină 512
legătură 36
lege 169, 172, 539
leghe 539
legi 540
legislatură 199
legitură 199
legiuitoriu 34—35
lene 32
lenie 31
le-o dau 73
l'epure 536
lesne 329
lesni 208
leşăsc 30
leşuitură 571
leu 131, 219
li 106
Lică 335
lichea 538
lichid 538
lichior 542—543
**l'iea* 536
lie-de-vin 6, 10
l'ĭert 536
lila 4, 7, 10
limanul Mostriştea 99
l'in 536—537
lin 211, 535, 538
Lincoln 101—102
lipea 138
lipi 541
lipsă 133—134
liule 542
Liuzi 65
livadă 68, 157
livid 538
loc viran 494
logoped 496
lojniţă 583
longeviv 493, 501, 502
longevitate 501—502
**longevivitate* 502
longiviv 502
lotrie 31
Lotrişor 189
lua 139
l'ubiti 536
Luca 49
Lucia 49
Lucian 49
Lucky 49
lucra 138, 140, 541, 544
lucrători 34

lucrător Roentgen 512
lucru 132
Lugoj 625
Lugojana 624—626
lugojeana 624
Lugojeana 625
lugojeană 623
lui 221
lumina 168
lumină 118
luminătoriu 34
luminătură 36
Luminița 47
luminare 160
lună 522
lună de virf 522
Lunca 68, 71, 624
Lunca lu Toader 69
luncan 624
Luncana 625
Lunca Văduleiului 56
luncă 64, 68
lungă 619
l'ută 536

M

m- 105
macara 226
machetă 538
maciaveraj 491
madzăre 482
Magazia Salinii 70
magmuză 223
mahala 223
maia 223
maică 93
maidan 603
Maiestățile-Lor Imperiale 100
maimarbașa 221, 227—228
mainte 331
mai tirziu 146
mal 483
malotea 223
mamă 49, 91, 93
mami 49
Mándric 47—48
manetă 538
manevrant 512
mangaliță 101
manichiură 199—201
manicură 199—200
manie 493, 498—499
manta 133, 135
manucură 199
Maramureș 635
Maramureșeana 623—624
mare (adj.) 117—118, 337
mare (s.) 541
Marea Mediterană 100
Marea Neagră 100
marele alb 101
Marele Alb 101
**mareman* 499
**maremanie* 499
Maria 48
marin 8
marină 8
marmorean 5
maro 4, 9—10
maroană 7
masă 161
mașala 568
mataragi-bașa 228
materialmente 619
Matilda 48
mă 105—106
măcar 593
măcnire 163
măcnit 163
**măduță* 75
măgură 482
măhni 163
măi 211
mălin 211
mănduce 269
mănince 269
mărai 482
mărar 482
Mărăiencea 211
măre 211
măreț 30
mărgătorilor 34
mărgea 222, 226
mări 541
Măria-Ta 100
mărie 31
Măriuș 335
mărturie 30—31, 37
mărturisi 32
mărturisitoriu(l) 32, 34
mărturisitură 31—32, 36—37
măsări 161
măsea 222, 226
măséri 161
măsura 130, 140—141
mătase 135
mătura 541
me 168, 172
meargă 541
me(a)ser 269
medita 496
megalomanie 499
megidié 223
mehterbaș(á) 227—228
melec 219
Meleti 29
melitean 29
menduhié 223
menghenea 229
menghină 226, 229
meniu 200
mércuri 248
merea 223
meremet 568
merg 541
merge 141, 541
Meri 48
merigine 238
merinos 101
Merit 101
mesagiu 569
mesași 161
meselnici 161
meseni 161
meserătate 27
meserearnic 33
meséri 161
meserul 269
mesteacăn 68
meși 221
meșină 224
meșterșug 34
metanie 26
meteregibașá 227
Meterizul Padișului 188
metru 131
mezererniku 169
mi 105—106, 539
mic 337, 534
Michi 48
micșor 32
micșurie 31—32, 37
micul alb 101
miel 537
miercuri 248, 250
miere 238
mieu 573
Mihai 48
Miki 48
milă 534, 538
miliția 132
milostrdie 31
miloste 29
milostenie 29
milostivnicie 31
miloszte 169
milosztiwnik 171
milui 35
miluitoriul 34
mincinos 33
mintean 209
minune 169
minut 205
minută 205
Mioara 46—47
miralai 220—221
Mircea 48
miserul 239
misirliu 219
mișcare 512
mișcărist(ă) 512
mișelame 26
mișelătate 570, 571
mit 535
mitariu 27, 33
mitarnic 27, 33
mitutel 29
Mița 48

Miţi 48
mizer 269
mihni 163—164
mihnit 163
mină 135
minca 139
mincătorii 34
Mindricel 48
Mindricu 48
mindrie 31
Mindroc 48
Mindru 48
minglia 138, 140, 142, 177
mingîitoriul 34
mingîitură 36
minios 33
mintuitoriu(l) 34—35
mintuitură 36—37
mînércurţ 240, 248
mişelătate 571
moale 135
Moara Dracilor 188
moară 68
moaşă 482
mocan 60
moment 522
moment de vîrf 523
monteză 512
mor 170
morcy (= *morţii*) 170
morico 4, 8—10
Mormîntul Uriaşului 188
mortaciunea 168
morte 170
moschicesc 30
moş 94
moşic 94
moşie 30—31
moştean 29
moştenie 30—31
motor 542
motostivuitor 512
motostivuitorist 512—513
Motru 186
moţ 602—604
moţodan 603
moţoţoi 602—603
moţu 602
Moţu Drăguşului 602
**moţuleu* 604
Moţu lu Anghel 602
**moţufui* 603
Moţu Voivodenilor 602
mov 3—4, 7, 9—11
Muchea Sturului 607
Mucchia Cucului 51
Muchia Omu dă Piatră 188
muftiu 219
mugur(e) 483, 509
muhzur-agá 227—228
mulieratici 597
muiere 169
mulţime 32
muncat 170
Muncel 64
muncitor 34, 136—137
munte 60, 99
munteni 60
Munţii Apuseni 100
Munţii Bucegi 99
munţii Carpaţi 100
Munţii lu Blaj 603
Munţii Măcinului 100
murea (s.) 210
mureşan 625
Mureşan 625
mureşean 625
murgui 330—331
muri 140—141
muritoriu 34
Murmurătoarea 189
musaca 226
musculatorie 199
musică 555
Muşat 47
Muşatescu 47
Muşătescu 48
Muşăteşti 48
muşca 482, 555
muşcoi 482
Muşetescu 48
Muşeteşti 48
muşica 555
muşoroi 603
muştar 6, 8, 10
muşteriu 219
muşuroi 603
mutafaracá 227, 229
mutevellu 219
mufucui 604
mufudan 603—604
Mufudan 603
mufudoi 603—604
mufudui 604
mufugui 604
mufuleu 603—604
mufufui 602—604
muzaver 571
muzeu 132—133

N

navaş-başá 228
n-a fost să fie 338
nahiá 223
nahié 223
napoleon 101
Napoleon 42—43, 101
Napoleon Bonaparte 43
narghilea 226
naşteră 169
natur 5, 8
narghelegi-başa 223, 227—228
nazarineanin 29
nădăjdui 35
nădăjduinţă 32
nădăjduitorii 34
năemnic 33
năframă 222, 227
năimi 33
nănică 189
năpîrcă 482
năpîrtică 482
năstăvitor 34—35
năşie 211
Nătărăi 186
ne 105
neaduşi 38
Neagota 65
Neagul aga 220
neam 534
neamţ 164
neatîrnare 499
neavere 38
neavut 38
nebintătuit 38
nebîntuit 38
nebun 38
nebunesc 30
nebunie 31, 38
necărtulari 38
necedănovara 171
nechează 111—112
nechemat 38
(ne)credincios 33, 38
necredinţa 38, 171
nai 225
necrescut 38
necrezuţie 31, 38
necunoscut 38
necurat 38
necurăţie 31, 38
nederept 38
(ne)dereptate 27, 38
nedespărţit 38
nedestoinic 38
(ne)destoinicie 31, 38
nedulce 38
nefrit 205
nefrită 205
negătit 38
negreşit 38, 151
negretti 101
neguţătorilor 34
negru 9, 68, 138
neharnic 38
nehărnicie 31, 38
neiertat 38
neîngrupat 38
neînsurat 38
(ne)înţelegătură 36—37
neînţelept 38
neînţeles 38
neînvăţat 38
Neli 48
Nelly 48

(ne)milostivnic 33, 38
nemîncare 38
nemîncînd 38
nemîşesc 30
nemulţemitori 34, 38
neneacă 224
nenumărat 38
neogodire 38
nepoţică 211
nepoţie 211
neprerupt 518—519
neputearnic 38
neputincios 33—34
neputinţă 32, 38
neputredire 38
neputrezit 38
nércuri 248, 250
nerugat 38
nervură 200
nesfîrşit 38
nesocotit 38
nespus 38
nestătătoare 34, 38
neştiut 38
neştiutori 38
(ne)ştiutoriu 34
(ne)ştiutură 36—38
netare 38
netă 538
(ne)tărie 31, 38
Neteda 187
netegea 223
netreabnic 38
neţiind 38
neusebindu-se 38
neustenindu-se 38
nevastă 38
nevăstuică 41
Nevăţ 185
nevăzut 38
nevinovat 38
nevoie 536
nevoinţă 32, 38
(ne)volnic 33
ni 105
nici un 593
Nicolaide 48
nişangi-başă 228
Niţă 538
nivel de vîrf 523
noapte 74, 180
noă 619
nobet 542
Nobila germană 101
noĕ 618
nogai 221
noi 177
noră 133
nou 135
nouă 619
numai 593
nume 133, 211
nume de vîrf 523
nuri 221
nusocotit 38
Nuţa 48
Nuţi 48
nuvur 171

O

o 105
oacheş 9
oaie spancă 101
oaie Ţigaie 101
oaie Ţurcană 101
oală 74
Oana 43—44, 48
Oană 44
oaste 74
obărcăi 640
obîrcăi 640
Obîrşia 68
Obîrşie 64
oblicitură 36
oblón 595
obraz 130, 132, 237
obraznic 237
obreazanie 26
obrezui 26
obsesiv 495—496
oca 226
ocazie 15
ocazion 15
ocă 330
ocărire 331
Oceanul Atlantic 100
Oceanul Indian 100
Oceanul Pacific 100
ochean 205
ocheană 205
ochească 541
ochelari 538
ochesc 541
ochi (s.) 537—538, 540
ochi (vb.) 540—541
ochioasă 540
ochios 540
ochire 540
ochişor 540, 555
ochit 538
ochitor 540
ochitură 540
ocl'u 537
ocol 68
ocolitoare 210
Ocolu Boilor 66
ocru 5—6, 10
oda-baş 219
odabaş(ă) 227
odagaci 542
odîrli 595
odîrni 595
odorifer 15
oferi 139—140
oferli 595
ofertă 496
oftrli 595
ogeac 219
Oglinda Lacului 188
oki 170
olac(ă) 224
olimpiadă 15
oliv 3, 5, 7, 11
olivă 7
Olt 484
om 15, 131
omadé 223
omen 15, 170
omenesc 30
omenos 15
omenitate 15
omini 170
omit 538
omoform 496
omorî 541
Oni 43, 48
onoare 569
onomapoeticon 19
onor 569
Onu 44, 48
Onuţ 43—44
ooaş 605
opalin 15
opăcitori 34—35
oranj 5, 7, 9
oraşul Dr. Petru Groza 100
oraşul Sfîntu Gheorghe 100
oră 522
orăşenesc 138
orbie 31, 37
orbitură 31, 36—37
orchestră 543
ordie 224
ordinariu 15
ordonanţă 228
or dormi 13—14
ore de vîrf 522
or fi dormind 13—14
ori 538
oricalc 15—16
oricare 590
oricît 534
ortografie 495
os (= hoţ) 211
ostrli 595
oslón 596
osmác 596
Osoi 64
Osoiu Popii 605
ostie 16
oşor 605
Oşor 606
Oşoru 605
oştь 170
otic 16, 596

otînc 596
oting 596
ótpusc(ă) 596
ótpust 596
otrăți 596
otreți 596
otrinde 301
oț 212
oțărt 596
oțelari 538
oțelele 606
Oțelu (cel) din Mijloc 606
Oțelu cel Mari 606
Oțelu cel Mic 606
ou 132, 604—606
Ou 604
ouaș 605
Ou Brezanului 604
ouc 605
Ou lui Mate 604
Ou Păcătăului 604
Oușor 605
Oușoru(l) 605
Ou Tripencii 604
ouț 605—606
Outele 606
Outu 605
ovolni 596
ovorigon 16

P

pacatele 168
paceaúră 229
padej 16
Padurea Mari 71
paia 223
pală 227
Páler 48
paltin 68
Paltinu 66
pamant 168
pandant 16
pandantiv 16
pene 168
pantaloni 209
panzéhru 225
papă 220, 335
papistaș 27
para 226
parasang 16
parasangă 16
parasină 168
Parău lu Mariote 69
Parău Picioru Mari 69
parchet 543
parincylor 168
par(i)ură 199
parloar 499
parte 540
partnic 33
pasă 111
paș 227
pașá 223—224, 226—229, 335
pașalâri 229
pașale 227, 229, 335
pașă 220, 227, 229, 335
pași 227, 335
patalama 226
patăr 16
pater 16
patrichie 16—17
patriciu 16
patriercaș 27
patrierșesc 17
păcătos 33
păcurariu 573
păduche 538
Păduchiosu 587
pădure 68, 538, 541
Pădurea Bejan 99
Pădurea lu Fișer 69
păduri 541
păduroi 188
Păduroiul 188
păgîneaște 30
păgubitură 36
Pălér 48
pănă 573
pănură 210
păpică 189
păpriște 17
păpușă 203—204
păpușoi 203—204
păr 132, 618
părăsiciune 570
părăsiri 310
părăsitorii 34
părău 573
Părău Cuculeauălor 57
Părău Cuculeii 57
Părău Sodomit 188
părea 124, 139
părtaș 27, 33
păstornicesc 17
păstură 210
Pă su Gușí 188
pătlăgea 222
pătrime 194
păzitorii 34
păzutura 36
pe 194
peatică 482
peatră 239—240
Pe Bold 601
pechinez 102
peciu 573
pedapsza 168
pe de o parte... pe de alta 197
pedepsze 169
pedepseală 28
pedichiură 199—201
pedicur(ă) 199—201
pedri 17
pekura 169
pelită 32
pembe 5, 8—11
pempe 8
penar 538
pendant 16
Peninsula Balcanică 100
Peninsula Bretagne 99
peninsula Florida 100
peninsulă 99
pentru 236
pepit 5, 8—9, 11
pepita 5, 8, 10
pept 239—240
perdea 226
perdegi-bașa 227—228
perdegibașă 227—228
perechea 540—541
perechi 538, 540—541
perete 538
performanțe de vîrf 522
perilipsis 17
perioadă 522
perioadă de vîrf 522
peristas 17
perlă 8, 539
permite 130, 141
peru 618
perucar 17
perucaș 17
Pescăruș 100
peste 70
Peștera Scărișoara 100
petic 482
petrecătură 36
petrol 8, 10
Petroșana 625
Petroșani 625
Petroșăneana 625
petroșăneni 625
pe unde 310
pezevenchi 219—221
piară 537
piatra 168
Piatra Cuculeului 57
Piatra Cucului 52
piatră 239—240, 242, 537
Piața Coșbuc 100
pic 509
picaj 493, 502—503
Picătoarea 189
picătură 36
Picior dă Paris 188
Picleu 54
picui 604
picur 509
picuri 509
**pieátră* 624
piedică 17
piele 133—134
piept 239—244, 247, 543

pieptari 159
pieptăna 139—141
pieptănuş 159
pier 537, 543
pierde 140—141
pieritoare 34
Pietrele Arse 186
pietroasă 102
Pietroasă 101
pilă 534
pildă 129
pildui 35
piloţi 538
pingea 223
Pinguin 100
pinion 538
pinzgau 101
Pinzgau 101—102
pireu 542
pirogravoare 512
pirogravor 512
pisc 60
piscani 60
Piscu Dracului 188
Piscul Oului 604
Piscul Zaverei 188
Piscu Negru 187
pistreală 208, 329
pită 328
piuscul 542
pivă 571
pizmă 18
pizmătăriu 18
plnă 236, 573
plnă la 194
plrău 573
Plrău Frumos 187
Plrău Puturos 187
plrtu 64, 483, 573
Plrtu Dracului 188
Plrtul Cărbuna 100
Plrtul lui Ignat 65
Plrluca 68
Plrtea 63
Plrteşti 65
pk'átră 241
(p)k'ept 240—241
plake (= pleacă) 168
planetă 18
plantă 18
plav 18
plăcea 112, 541, 544
plătie-mi 331
plătitorul 34
plăviţ 18
plăvos 18
Plescarea 189
Plesnitoarea 189
plină 177
plinge 130, 141, 541
plinsoare 571
plinte 238
ploaie 118
Plopana 623—624
plouă 111—112
poamă 509
poansona 512
poansonatoare 512
poansonator 512
Poarta zmeilor 189
poartă 74
pocaanie 26
pocăi 26
pod 602
podeac 602
podei 56
poderei 56
podereu 56
podeu 56
podişul Pamir 100
podobitorii 34
Podul cu Florile 100
Podul Grecilor 186
podurnică 18
Podu Vlăduleiului 56
poemation 18—19
poemă 18—19
poemă de vlrf 523
poftă 19
pofti 19
pogori 170
Poiana Braşov 100
Poiana Cucului 52
Poiana lu Anton 69
Poiana lui Milici 64
poiană 64, 68
Poienili Frumoase 187
Poleana 68
polisemantic 496
polisemantism 496
polojenie 30
pom 131—132
pomi 534
pomicultură 496
popă 131, 220, 335
popie 30—31
poreclă 211
porfiră 571
porlnceală 28
porlncită 28
porobocel 29
portativ 496
poruncitorul 170
poslanie 26
postitorilor 34
potlrniche 540—541
potribască 331
poturi 221
povesti 140
povestui 35
povestuitori 34—35
Prahoviţa 189
prăfui 20
prărupe 518
pre 169, 221
preabun 39
preacurata 39
preaderept 39
preaiubit 39
preaizblndi 38
prealăudat 39
preamare 39
preamilostivnic 39
preamlncare 38
preamlndru 39
preaplace 38
preavietoare 39
preced 628—629
precede 627—629
precedat 628
precedă 627—629
precoce 137
precum şi 191—192, 293
pregitoare 210
prelnmuia 513
prelnmuitoare 513
prelnmuitor **513**
Preluca lui Rareş **188**
prelucă 68
prelungi 38
prenţelepciune 168
prenume 211
presărai 310
preşedinte 499
preveghea 38
prevegheiu 331
preveghetură 36
prezenta 140—141
prezenţe artistice de vlrf 523
prezident 499
priatnic 331
price 572
prihod 64
Prihod 64
prilăstitori 34—35
prilăstitură 28, 36
primeşti 33
prinde 10, 139, 141
prinde mingea din cuc 52
prinsură 36
priveşti 181
prlndză 171
prins 171
proaspăt 138
procedură 201
procură 200—201
progres 499
Progres 101—102
progresist 493
prolongeviv 502
propăşire 499
propovedanie 26, 37
propovedui 26
propoveduitoriu 34—35
propoveduitură 26, 36—37
prorocie 30—31, 37

prorocitură 31, 36—37
*proroci*ţă 32
pruzliuc 210
(p)t'ept 240
puţu 536
pul'u 536
punct de vîrf 523
pune 130, 141
pune hotar 177
puni 331
punte 164
pup 52
pupăză 119
pupăzi 119
purces 627
Purcoiu 188
purism 542
purtau 79
purtătoriu(l) 34—35
pururе 507, 509
pururea 333, 507
pururi 337
puse 619
pusse 619
pustin'e 536
puşti 219—221
putea 107, 140—141
putere 169
puternic 117—118, 169
putiţe 536
putreditură 36
puţinea 29
puţinel 29

Q

quare 618
quer 618
queru 618
quintare 618

R

rabi 19
rabin 19
racheţă 19
rachiu 225
racletă 19
racvetă 19
rade 141—142
radier 205
radieră 205
radio 133
Radu 335
Raiul Saşilor 188
ram 509
rambouillet 101
ramură 509
ranchiună 16
rancună 16
rangă 19—20
rasa bălţată românească 101
rasa caracul 101
rasa Mangaliţa 101
rasa merinos 101
rasa Merinos 101
rasa Merinos Rambouillet 101
rasa Negretti 101
rasa Schwyz 101
rasa sură de stepă 101
rasa ţigaie 101
rasa Ţigaie 101
raşcă 204
raşchetă 204
raticid 493
ravi 19
razmeriţă 333
răbdătorii 34
răcliţă 32
Răcoi 57
răcoşan 20
Rădeana 623—624
Rădeni 624
Răduţ 335
răfui 20
răfuială 20
răgaz 20—21
răgădui 20—21
Răiuţul 188
rămăşiţă 32
rămli 536
rămlietoare 34
rămîne 124, 139, 141—142
răpcior 21
răpciune 21
răpitori 34
răpus 554
rărunchi 21
răscumpăra 638
răsfirat 39
răsipă 571
răslăbit 39
răspuns 534
răstoacă 68
răsturna 39
răsuna 638
răsunînd 554
răsură 21
răteri 21
rătui 20
rău 135, 188, 337
răutate 27
răvăr 21
Războieni 188
răzni 22
răzuş 22
re 164, 172
receptiv 502
rechin 538
Record 101—102
rectangular 499
redica 169
redikat 169
redifionar 513
redifioner 513
rediu 68
regenţă 496
regulate 22
regulă 22
regului 22
reimentar 22
reiz-efendi 221
rejansă 496
relativ 502
remiza 495—496
reorganiza 318
repezi 140—141
replică 22
replicare 22
repudie 22—23
restpă 571
respectiv 196
respicare 23
resunare 21
reşedinţă 499
retor 23
retorică 23
retoricesc 23
reu 169, 172, 269, 330
revedui 23
revent 23
revin 538
revizor ace 513
revizor de cale 513
revuistic 493
rezervă 319
rezidenţă 499
rezmeriţă 333
richiabie 223
ridă 269
ridiche 23, 538, 541
ridici 538
rimă 331
rimlean 29
rimleani 270
rindea 226
riscant 496
rituş 23
riu 172, 269
rival 23
rîdză 269
Rîiosu 187
Rîmna 65
Rîmnic 65
Rîncezi 186
rîndui 35
Rîpa Arsă 187
Rîpa Dracului 186, 189
Rîpa la Iaz 69
Rîpa Rîpilor 187
rîpă 64, 68
rîs 132, 618
Rîşava 537
Rîşor 605
rîştia 23
rîştitoriu 23

rtu 99, 509, 618
Rtul Doamnei 100
Rtul Olt 100
rtură 509
rture 509
roade 141—142
rob 23
robie 30—31
rochie 538
rocoş 23
rocoşenire 23
Rodi 48—49
Rodica 46—48
roditoriul 34
roditoru 170
roditură 36—37
rohatcă 68
romani 270
român 267, 519
română 24
românesc 24
româneşte 24
românie 24
românime 24
rosian 24
Rosiavei 555
Rosoş 65
rost 24
rosti 24
rostitor 24
rostofol 210
Roşava 554—555
roşcovan 9
roşie 538
roşu 9, 135
roşu-drapel 8
roşu steag 8
rotat 573
rousseauism 24
rousseauist 24
roz 5, 7, 10—11
rozâ 7
roz-bombon 8
rozé 5, 9—10
rozeu 5
R'şava 555
rubiá 223
rucá 229
rucă 229
rugăciuni 28, 168
rugătoriul 34
rugem 169
rumân 267
rumânesc 30
rumâneşte 30
rumâneşti 339
rumeior 24
rumen 24
rumpe 518
Runc 65
rupe 139, 141
rupie 223
Rupturi 64
Rusevei 554

S

s- 105—106
sable 6
Saca 64—65
sadeu 10
saia 223
saint-bernard 101
salariu 133
sală 535
salcim 68
saltea 226
samarineanin 29
samaritean 29
Sandi 48
Sandu 48, 335
sarai 225
sarailie 224, 226
sarică 209—210
sarma 226
satara 223
Satu-Mare 99
saţiosa 168
sau 195—196
Sauvignon 101—102
savonieră 499
Săceleana 623
săcure 329, 331
Săgeata 188
Sălăjeana 624
sălăşlui 35
sălişte 64
Sălişte 64
săm 618
săminţă 130, 135
Săndel 335
săpun 87—89, 631—632
săpunieră 499
sărăcie 31
sărbeadze 331
sări 541, 544
sări cuc 52
săţioasă 33
săţiosă 328
scatiu 219
scaun 133
scădea 541
schia 544
schimbătură 36
schimni-agă 220, 227
schismatici 597
scîrnăvie 31
Scoaba-Gugii 59
scoate 139, 141
scoică 536
scote 170
scrie 112, 141, 326, 523, 541, 544, 638
scriitoare vagoane 513
scriitori de vîrf 523
scriitorii 34
scriitor vagoane 513
scriptură 36, 168, 571
scrisoare 177
scr(o)áblă 597
Scrofeni 187
scrum 482
sculau 79
sculătoare 34
sculătură 36
scumpăra 638
scumpărătoriul 34—35
scumpie 275
scupi 275
scupici 275
scut 509
scutur (s.) 509
scuturi 509
se (= să) 169, 330
se 105—106
seamă 537—538
seară 541
secături 187
Secături 187
seceratura 168
secuiana 624
Secuiana 624—625
seliştea lui Dieniş 63, 65
se lupt 620
sem 331
semăna 130, 140—141
semănătoriu 34
Semănătorului 170
seminar 132
semnal 499
semnătură 36
semnează 541
semnez 541
semtă 169
sene 329
sentiment 499
sentinelă 228
senzaţie 118
senzualism 499
ser 245—246
sérbe 245
şére 245
seri 540—541
sete 118
setos 33
serv 171
seţi 331
sevai 225
sfără 598
sfărcă 598
sfat 33
sfănţi
sfătui 35
sfeatnic 33
sfier 245—246
sfiere 245

sfinţie 31, 37
sfinţitură 31, 36—37
sfînt 132, 138, 179, 548
sfînta 339
sfîrşeniia 270
siclam 6
sicriu 571
seir 245—246
signal 499—
(ва) сикерн 638
silă 534—535
simbrie 30—31
simfonism 496
Simenthal 101
simmental 101
simplitate 496
simţămînt 499
simţualism 499
sinecură 200—201
singe 328, 571
sirian 29
sirep 571
sirepie 571
sîinţă 571
sîlă 571
sîmbătă 135
sîmbure 482 509
sîn 618
sînge 571
Sîngeorz 47
sînt 573, 618
sîntem 573
Sîntiana 554
Sînzănii 44
Sînziana 43, 554
Sînziene 44
sîrbeaşte 30
sîrmă 227, 482
sk'er 241, 245—246, 248, 250
sk'ere 245
slatină 68
slăbie 31
slobod 33
slobozie 31, 37
slobozitură 31, 36—37
slujitoare 34
sluţie 31
smead 9
smerenie 28—30, 37
smericiune 28, 30—31, 37
smeritură 28, 30—31, 36—37
Smida 64
soare 74, 132
soartă 74
sobă 227
socală 516
socoti 38
socotitoriul 34
Sodoame 188
sodom 188—189
Sodom 188
sofa 495
sofragi-başa 227
soi (s.) 225
soi Arnăut 101
soi Aurora 101
soi Braşovean 101
soi Favorit 101
soi Progres 101
soi Record 101
solicitant 496
soloneţ 63, 65
som 207, 329
Someşana 625
Someşeana 625
somnu-ntuneric 180
somnul 180
sonet 205
sonetă 205
sopă 229
sopon 87—89, 632
sopun 88—89, 633
soră 133
soţie 30—31
sovîlta 573
sparge 141
spahiu 219, 226
spăsi 37
spiritualmente 619
spînz 18
Splaiul Dudescu 100
sportiv 502
spovedi 37
spre 70, 194
spui 536
spuń 536
spundzură 170
Spurcaţi 186
spurcăciune 28, 131
spuză 482
sta 139
sta bot 59
sta cioc 59
sta ciuci 59
sta cuc 52, 59
stagiune 495
sta gogă 59
sta goguţ 61
şta pup 59
stat (s.) 494
statal 494
stau (s.) 509
staur 509
stă bot 52
stă cioc 52
stă ciuci 52
stă cuc 52
stă grămadă 52
stăpîn 483
stă pup 52
stătătoare 34
stătătoriu 34
stea 135, 222, 226
stejar 68
stele 226
stepîn 169
sterp 482
stimulativ 496
stinge 175
Stirigoaia 64
stivuitorist 513
stîlp 638
stîrv 598
stog 606
Stogşoarele 606
Stogu 606
Stogu Cerońîlor 606
Stogu de Piatră 606
Stogul 606
Stogu lui Colţan 606
Strada Arcului 100
strada Cuţitu de Argint 100
Strada Frumoasă 100
Strada Mare 100
strada Pictor Luchian 100
Strada 1907 100
strajă 68
străj 571
strămoş 39
strămuta 39
strepede 483
stretenie 30
Strigoaia 188
strîmbătate 27
strog 509
strug 505—509
strug de mure 508
strug de poamă 508
strug de vie 508
strugi 508
strugur 505—509
strugură 505, 509
strugure 505—509
struguşor 507
strung 506
stur 606—607
Sturii 607
sturu 606
Sturu(l) 606—607
Sturu Popii 607
**sturugă* 505
studia 138, 140—141
stură 505
sub 70
subaşă 220, 227
subdiviza 499
subîmpărţi 499
succed 628—629
succeda 627
succedat 627
succedă 627—629
succede 627—629
Su Coastă 185
Sudome 188
sudură 201

suferi 140, 142
sufleteaşte 30
sufletesc 30
sughiţa 538
sui 138, 141
sui pe cuculeie 57
sulf 496
sulfură 199
sulița (vb.) 538
sultan 223
sum 618
suman 209
sunt 573
suntem 573
superb 102
suptsuoara 331
surcea 222
surghiun 542—543
sutaş 27
sutură 201
suvariu 219
svarcă 598
svinți 170
sze (= să) 169
szey (= săi) 169
szpurkatu 168

Ş

şa 133, 222, 225
şabácă 229
şabana 223
şablon 513
şablonor 513
şade grămadă 52
şahmara 222
şale 222
şalău 219
şaltu 219
şalvari 221
şandrama 226
şanjan 5
şanjant 5
şantaj 493
şantajeur 493
şantajor 500
şapte 222
şarpe 132, 222
şăcoálă 598
şcoală 74, 538
şcrábă 597
şcrăbli 597
şcrobăi 597
şedea 140—141 545
şedeari 331
şef 538
şef de manevră 513
şei 222
şer 245
şerb 331
şerbegi-başa 227
Şesu Sturului 607
şezători 34
şfac 597
şfarcă 598
şfei 597
şi 195—196
şi (adv.) 291, 293
şi (pron.) 105—106
şiboi 221
şi dacă 182
şipot 68
Şlag 68
şleáhtic 597
şofa 496
şofer 542
şoim 68
Şoseaua Mihai Bravu 100
şpágă 598
şpérlă 598
şterf 598
ştervă 598
şti 116, 139
ştiinţă 32, 37, 115—116, 633
ştiutură 32, 37
şufárcă 598—599
şuhárcă 598
şupágă 598
şupérlă 598
şut 482
şváncă 598—599
şvántă 599
şvártă 599
şvórnic 598

T

tabac 6
Tabăra 188
tablabaş 227
tablabaşa 227—228
tacla 226
taftă 229
tali 224—225
Tanţa 48
Tanţi 48
tapangea 223
tar 34, 640
tarabă 224
tare 117—118
tarime 168
tarla 68—69, 226
Tarlaua Cimitir 69
Tarlaua di la Cruci 71
Tarniţa 65
tată 49, 131, 220, 235, 638
tati 49
Tati 48
Tatiana 48
Tatomir 63
tavá 229
tavă 227, 229
tăbîrci 640
tăcé 618
tăcea 541, 544, 618
tăgadă 21
tăgădui 21
tăia 140—141, 541, 544
tăietor de metale 511
tăietoriul 34
tăietură 36
Tănase 43
tărie 32
tărime 31—32
tăroasă 33
tărtăboc 210
tătic 94
tătişor 94
tătîne 638
tăvi 540
te 105
teamă 538
teamăt 27
teatru 132
tehnica de vîrf 522
tei 179
tejghea 222
telalbaşă 220, 227
teleimprimator 513
teleimprimatorist 513
telemea 226
tinichea 226
teloreză 210
teltea 223
temenea 223
tenchi 221
termie 210
termifica 496, 498
termoficare 498
tersana 223
Teslui 185
tetalii 571
teu 169
textură 200
tew (= tău) 169, 171
ticală 28
ticăi 28
tihni 163
Tili 48
tinăr 573
Tinca 43
tindă 538
tinereţe 30
tingire 224, 229
Tingirile 188
tip 538
tipări 83
tipografie 495, 497
tipsie 224
titirez 237
tîflă 608
tîlcui 26, 35
tîlcovanie 26
tîlniş 571
Tîlva Mare 185
tînăr 138, 337

tîrg 212
tîrgariu 27
Tîrgu-Neamț 100
tîrla 212
tîrlă 513
tîrli 513
tîrlici 221
tîrlire 513
tîrlui 513
toaletă 74
toată 593
toc 513
tocar 513
tocitoare 34
tocmai 593
tocmeală 28
tocmim 549
tocmnim 549—550
Todirești 65
Toloaca 68
tomnim 549
topci-başa 223, 227
topică 596
Topleşti 555
Topleț 555
Topologel 189
toporaş 237
tot 592—593
toți 593
Toulouse 101
tractor 542
trage 141—142
trandafiriu 5
Transfăgărăşan 625
tranşa 513
tranşator 513
trăi 140—141
treabă 135
treaz 138
trebui 35, 44, 147
trebuință 32
trebuie 112
trecătoare 35
trece 172
(a) treia folos 329
Trei ierarhi 44
tren 132
Trestiana 623
trezită 180
tricefal 297
tricicletă 297
trimeţitoriul 35
tripier 513
tris 297—298
trisa 298
trisat 297—298
Trisfetitele 44
tristeţe 311
triunghi 297, 499
troacă 54
troanglu 499
trochiță 54
Troianul 187
trufanda 226
trufaş 27
trufie 31
trunchea 544
tu 171
turcoaz 5, 7
turcoază 7
Turda 101—102
turnant 201
turnir 199
turn(i)ură 199, 201
Tuşnad-Băi 100
tutun 542
tuzluci 221

Ţ

ţap 482
Ţapu 66
ţarc 482
ţarcă 68
ţărăi 339
ţăstului 329
ţel 538
ţi 105, 539
ţiclă 608
ţiclău 66
Ţiclău 66
ţiclui 66
ţiflă 608
ţigaie 102
ţiglă 608
ţiglău 66
ţiitorii 35
ţilfă 608
ţin 538
ţine 141
Ţicla 66
Ţifla 607
Ţifle(le) 607
ţilf 608
Ţilfa 607
Ţilfa lu Comăneci 607
ţilfan 608
Ţilfan 608
Ţilfanu Babii 608
Ţilfa Scărişorii 607
ţilfă 607—608
Ţilfă 607
ţilfănel 608
ţilţan 608
Ţilţan 608
Ţilţanu Babii 608
Ţilţanu lu Lăudan 608
Ţivla 66
ţorţor 61, 603
ţoţă 59, 603
ţuclui 606
ţucudan 603
ţuculeu 603
ţuglui 66
ţugui 604
ţuguie 55
ţulfán 608
Ţulfanu Babii 608
ţumudán 603
ţurcană 102
ţurţan 603—604, 608
ţurţoi 603
ţurţudan 603
ţurţudoi 603
ţurţui 604
ţurţuleu 603
ţurţur 61, 603
ţuţ 52
ţuţă 59, 603
ţuţudan 603
ţuţui 60, 603
ţuţuian 60
ţuţuieni 60
ţuţuleu 603

U

ucenici 170
ucigătorii 35
ucisără 329
ucrainean 101
Udrești-Sat 100
uenit 171
uit 538
uite-o 73
Ulița Boierului 67
Ulița la Andronel 67
Ulița la Bunduc 65
Ulița la Costan Cracană 69
Ulița la Fisă 67
Ulița la Jalbă 67
Ulița la Moară 67
Ulița la Moș Costachi 69
Ulița la Tocană 67
Ulița la Vasile Buruiană 69
Ulița lu Ilieș 69
Ulița Morii 67
uliță 67—68
umanitate 15
umeri 170
umple 139, 141—142, 541
una a patra 194
unchi 538, 541
uneczune 169
unghi 538, 540—541
ungi 538
uni 5, 10
unii 590
Uniunea artiştilor plastici 103
Uniunea compozitorilor 103
Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție 103
Uniunea scriitorilor 103
unu pe patru 194
unu supra patru 194
urca 544
urca pe cuculie 57
ureche 540—542

urecheá 540—542, 544
uri 170
uriciune 28
urî 541
urît 337
Urîţi 187
urla 541
Urmili lui Negru Vodă 188
Ursoaia 64
usca 139
Usoiu Popii 605
ѵсоп 87—88
ѵсопь 88, 631
uspătătoriul 35
usteneală 28
usturime 118
uşor (s.) 605
Uşor(u) 605
uture 482
uzură 200—201

V

v- 105
vacă Brună 102
vacă Dobrogeană 102
vacuum 514
vacuumist 514
Vadu Frumos 187
Vadul Lat 188
va fi fiind 338
vale 64, 67—68, 99
Valea 71
Valea Adîncă 188
Valea Balaurului 186, 188
Valea Bujorului 187
Valea Dracilor 188
Valea Dracului 188
Valea Gugilor 59
Valea Gugului 58
Valea Iadului 186, 188
Valea Porcului 187
Valea Prahovei 99
Valea Sodoamili 188
Valea Sturului 607
Valea Turbată 187
Valentina 48
Valeria 48
Vali 48
valiu 226, 229
valurile 179
valorifica 514
valorificator subproduse 514
vamă 68
vare- 483
varecare 483
varietatea Dobrogeană 101
varietate Moldovenească 101
varietate Spancă 100
varietate Transilvană 101
Vasile cel Mare 44
vă 105
văcui 35
Vădulei 52
Vălani 625
veac 638
veche 538, 541
vechi 136—137, 526, 541
vecie 30
věd 618
věḑă 618
vede 538—539, 618
vedea 140, 142, 187, 539, 541, 618
vedere 169, 539, 618
věḑînd 618
veghe 539—540, 542
véghea 540, 542
vegheá 514, 532, 539—540, 542, 544
veghere 539
veghetor încărcare 514
velar 538
veni 115—116, 140—141, 541, 633
Veniamin 29
veniamitean 29
venie 619
venin 311
ver 170
verde 9
verde-fistic 8, 10
veri 540
vernil 5, 8, 10
veselie 31
veselitoriu 35
vestui 35
veşmînt 331
vezir-aga 221
vezir-agasî 220—221
vezir-cheharasî 221
vezut 269
vǵérme 245
vi 105
viă 619
vid 535, 538
vie (s.) 619
vieliţă 160
viermi 170
vietoare 35
viezure 483, 509
vifor 598
vifórnic 598
viia 619
viie 536
viie de viţă 619
viitorologie 499
vilă 534
vilegiatură 199
vin (s.) 212, 538
vină 619
vind 269
vinde 141—142
vine 331, 536
vingalac 237
vinie 330—331
vinile 337
violet 11
virtute 268
vis 180
viscol 118
viscu 65
Visculeasa 65, 67
vistiiarnic 33
vişiniu 9
viţă 331
viu 117, 136—137, 619
vizitiu 219
Vîja 189
Vîjîitoarea 189
vîlcea 67
vîlnic 209
vînătoare 34
Vînători 187
vînătoriu 35
vînt 118, 212
vînturile, valurile 281
vînzătoriu 35
vîrf 471—473
vîrf de atac 521
vîrf de băţ 521
vîrf de deal 521
vîrf de performanţe 522
Vîrfu Cucii 53
vîrfui 20
vîrful administraţiei 521
vîrful băţului 521
vîrful dealului 521
vîrful internaţional al versului 521
vîrfurile administraţiei 521
vîrtute 268
Vîrvu ăl Mic 603
Vîrvu cu Busuioc 604
Vîrvu Cuculeului 56—57
Vîrvu Dumbrăvii 605
Vîrvu Culii 60
Vîrvu Mociociocului 605
Vîrvu Oului 604
Vîrvu Ouşorului 605
Vîrvu Ouţului 605
Vîrvu Stogului 606
Vlahuţă Irofte 43
vlădică 220
vlădicie 30—31
vodă 335
voinic 177—178
voinicie 211
vorbitor 499
vorovitoriu 35
vrăjitori 35
vrăjmaş 27
vrăjmăşie 30—31

vrea 139, 152, 485
vreasc 509
vreascură 509
vreme 134, 169, 179
vreo 73
vretnic 169
vreun 593
Vulparie 66
vulpe 134, 539—541

X

xér 245
Xristos 339

Y

York 101—102

Z

za 222, 225
zadarnic 310
zadie 210
zagargi-başa 227
zale 222
zambilă 224
Zamca 64, 68
zamcă 64
zapciu 68
zară 483
zarpa 222
zaveră 210
zănatici 597
zăpadă 157
Zătreana 623
zăvelcă 209
zbiară 537
zbîrcti 640
zburător 177—178
Zburătorul 189
zeamă 537
zefir 535
zeflemea 226
zeft 238
želiţă 160
Zemlea 68
zérme 245
zǵérme 245
zi 133, 225, 522
zice 141
ziditorii 35
ziérme 245
zimţ 164
Zmei 189
Zmeul 189
zorile 187
zua 331
zuliar 568
zuluf 542
zvon 118

RUSĂ

гримёр 500
дирижёр 500
žmak 595
кинефикация 498
odin 331
os'myak 596
ottjág 596
офицер 318
падеж 16
ракета 19
svárka 598—599
старый 526
тепло 498
теплофикация 498
uvol'nit' 596
uvol'njat' 596
špaga 598

SÎRBOCROATĂ

brkati 640
kukoviča 53
ordija 224
oteg 596
otegnuti 596
otīc 596
strûk 506

SLAVĂ

blagoslovenije 29
Bogdan 42
**bratište* 158
bratŭ 158
**brukati* 640
vijalica 160
Vlad 42
Vladimir 42
Vladislav 42
galilejaninŭ 29
гемонъ 88
dětišti 158
evengelistŭ 32
Zlataust 44
z̄ǫbīcī 64
zǫbъci 164
jelanije 26
Jeremiĭnŭ dīnī 157
jerusalimljaninŭ 29
игемонъ 88
исопъ 87—89
исопомь 87—89
исопѡм 89
israelitěninŭ 29
истънити 88
kamatĭnikŭ 33
klevetĭnikŭ 33
kožilišti 158
kolīcī 164
kolъ 164
kolъcь 164
koničanŭ 159
koničati 159
koničinŭ 159
corinŭtěninŭ 29
krastělī 536
kurvarī 27
lanīcī 164
lánъcь 164
lěnivŭ 32
ljutě 536
ljubita 536
междоу совоѧ
мѫчити 164
mir- 42
mytarī 27
najemĭnikŭ 33
nevolja 536
němīcī 164
němьcь 164
nepotrěbinŭ 33
netrěbinŭ 33
nevolĭnŭ 33
obrezanije 26
otricati 596
**ottegati* 596
ottegnǫti 596
**ot-tęgъ* 596
pokajanije 26
**popa* 335
popŭ 335
propovedanije 26
прѣдъ 17
putišti 158
raslabiti 39
rimljaninŭ 29
samarěninŭ 29
svetъ 598
svobodĭnikŭ 33
siriěninŭ 29
skolĭka 536
slava 42
сопѡм 631
strugŭ 506
sŭměrjenije 29
sŭpasenije 29
sŭveĭnikŭ 33
тьнькъ 88
trŭgarī 27
tykalo 28
оусопъ 89
xanaanyi 29
chraъorъ 157
čitenije 29

SPANIOLĂ

azul claro 236
cantaré 143
Cármel 46—47
Carmen 46—47
Cogul 53
Cuca 53
Cugul 53
Dolores 47
guitarra 543
kilómetro 543
orquesta 543
quedo 517
Santa Virgen del Carmel 46

Santa Virgen de los Dolores 46

TURCĂ

açık 237
açmak 237
aga 335
ağa 220, 226, 229
alay beyi 221
amediyye 223
asma 229
baca 219
bakkal 219
barutane 224, 229
baskı 224
baş 226
başa 220
başı 218, 220, 223—224, 227
beşli aga (sı) 220
beylerbeyi 221
binbaşı 220
binpaşı 223
bokluk 158
boya 223
bölük başı 220, 335
cambaz 219
cami 224
canta 229
cebeci başı 223
çakşır 221
çerge 224, 229
çorba 229
çörek 219
demirli 224
derebeyi 221
dimi 224
direk 219
dolana 229
dudu 224
dülger 542
fildişi 218
göl 542
götüre 224, 229
götürü 542
gülle 542
güniye 224
gürgülü 542
güveç 542
hanım 223
haram başı 220
harami 219
Hatayi 223
hazna ağası 222
iskemi ağa (sı) 220
kadın 223
kanca 224
kapanca 224
kapıcı başı 220
kapı kehayas 222
karagaça 224
kasap başı 223
katır 223
kayıkhane 223
kehaya 223
kepče 511
kerhane 223
kile 224, 229
kışla 229
kızlar ağası 222
kondura 218
koyu 237
kör 542
köşk 542
kuloğlu 221
kusı 224
kutnı 224
kürdiye 224
lüle 542
mahalle 223
mahmuz 223
mallota 223
maya 223
melek 219
megnene 229
mera 223
mest 221
mehterbaşa 227
(mü)sadere 223
nahiye 223
nargeleci başı 223
nine 224
noca 221
nöbet 542
nur 221
ordu 224
ödağacı 542
ölefe 224
paçavra 229
panzehir 225
paşa 220, 229
patlıcan 222
pâye 223
pezevenk 219, 221
potur 221
püsküp 542
püst 210, 221
rubiyye 223
ruka 229
saraylı 224
saya 223
saye 223
sopa 229
su başı 220
sultan 223
sürgün 542
şah meran 222
şalı 219
şalvar 221
şebane 223
şebeke 229
tafta 229
talı 224
tava 229
tellal başı 220
telti 223
temenea 223
tencere 224, 229
tenk 219, 221
tepsi 224
terlik 221
tersane 223
tezgâh 222
topçu başı 223
tozluk 221
tütün 542
yahni 224
Yemeni 221
yenibahar 157
yeniçeri aga (sı) 220—222
yüz 237
yüzbaşı 220, 223
yüzl 237
zebaf 222
zülüf 542

UCRAINEANĂ

bort 598
brusóvannyj 595
brusovaty 595
dóhlyj 595
žáty 595
žvakuváty 597
žmak 595
žmakuváty 597
žmaty 597
žmu 595
oblekát' 595
onlón 595
óblon' 595
oblónnik 594
oblónok 595
osvernýty 595
oslin 596
oslónu 596
oslyn 596
pamyeamu 20
paxyeamu 20
peймeнmapь 22
rizák 595
rizaty 595
svárka 598—599
svarytysja 598
skrebtý 597
stél'max 598
stérvo 598
striki-biki 598
struménт 598
xapцoeamu 20
čort 598
švejá 597
**švírnyk* 598
švoryi 598
**švórnyk* 598
škrab 597
škrebty 597
šlaxtyč 597
štél'max 598
štriki-biki 598
štruménт 598

BIBL[illegible]A „STRA[illegible]
SIBIU

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române : gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie. Revista publică, de asemenea, articole de lingvistică generală.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în 2 exemplare, dactilografiate la 2 rînduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hîrtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe. Figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la unu în continuare, Numele autorilor va fi precedat de inițială. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale. Autorii pot primi un număr de 30 de extrase, gratuit — dacă lucrarea face parte din planul de lucru al unei instituții, sau contra plată — dacă lucrarea este remunerată.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul Consiliului de conducere al revistei cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 4 (patru) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
Calea Victoriei 125, Sector 1, 71021 București

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția I. Coteanu, **Istoria limbii române**, vol. II, 1969, 464 p., 30 lei.

Sub redacția Al. Graur, **Gramatica limbii române**, vol. I și II, ed. a II-a revăzută și adăugită, tiraj nou, 1972, vol. I, 349 p., 20 lei; vol. II, 589 p., 20 lei.

I. COTEANU, **Stilistica funcțională a limbii române**, 1973, 204 p., 10,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Lingvistica.** Sub redacția acad. Iorgu Iordan, 1975, 166 p., 7,50 lei.

* * * **Istoria științelor în România. Etnologia** de Romulus Vulcănescu **Folcloristica** de Gh. Vrabie, 1975, 184 p., 8 lei.

* * * **Fonetică și dialectologie**, IX, 1975, 256 p., 16,50 lei.

ION GHEȚIE, **Baza dialectală a românei literare**, 1975, 655 p., 48 lei.

* * * **Semiotica folclorului. Abordare lingvistică-matematică.** Sub redacția Solomon Marcus, 1975, 268 p., 13,50 lei.

* * * **Dicționarul limbii române (DLR), tomul IX, R**, 1975, 642 p., 91 lei.

ANCA GIURESCU, **Les mots composés dans les langues romanes**, 1975, 172 p., 9,75 lei.

* * * **Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)** 1975, 1 052 p., 150 lei.

* * * **Coresi, Psaltirea slavo-română, 1577**, 1976, 780 p., 52 lei.

FLORA ȘUTEU, **Influența ortografiei asupra pronunțării românești**, 1976, 244 p., 11 lei.

* * * **Manuscrisul de la Ieud.** Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, 1977, 208 p., 18 lei.

Sub redacția Al. Graur și Mioara Avram, **Formarea cuvintelor în limba română**, vol. II, **Prefixele**, 1978, 385 p., 25 lei.

H. MIHĂESCU, **La langue latine dans le sud-est de l'Europe**, coeditare cu Société d'éditions ,,Les belles lettres" — Franța 1978, 401 p., 32 lei.

MIHAI MORARU și CĂTĂLINA VELCULESCU, **Bibliografia analitică a literaturii române vechi**, volumul I, **Cărțile populare laice**, partea I, 1976, 242 p., 19 lei; partea a II-a, 1978, 327 p., 26 lei.

FL. MARCU și C. MANECA, **Dicționar de neologisme**, ed. a III-a, 1978, 1 168 p., 116 lei.

Sub redacția Iorgu Iordan, Al. Graur, Ion Coteanu, **Dicționarul limbii române, (DLR), tom XI**, partea 1, litera Ș, 1978, 272 p., 40 lei.

ZAMFIRA MIHAIL, **Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană**, 1978, 255 p. + 16 pl. + 1 hartă, 20 lei.

* * * **Documente și însemnări românești din sec. XVI.** Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandra Roman-Moraru. Introducere de Alexandru Mareș, 1979, 500 p., 41 lei.

LR, Anul XXVIII, nr. 6, 1979, București, p. 575—694

I. P. Informația — c. 1578

42 200

Lei 6.—